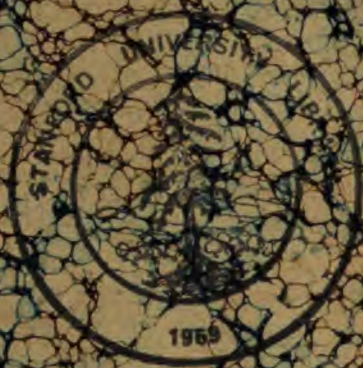
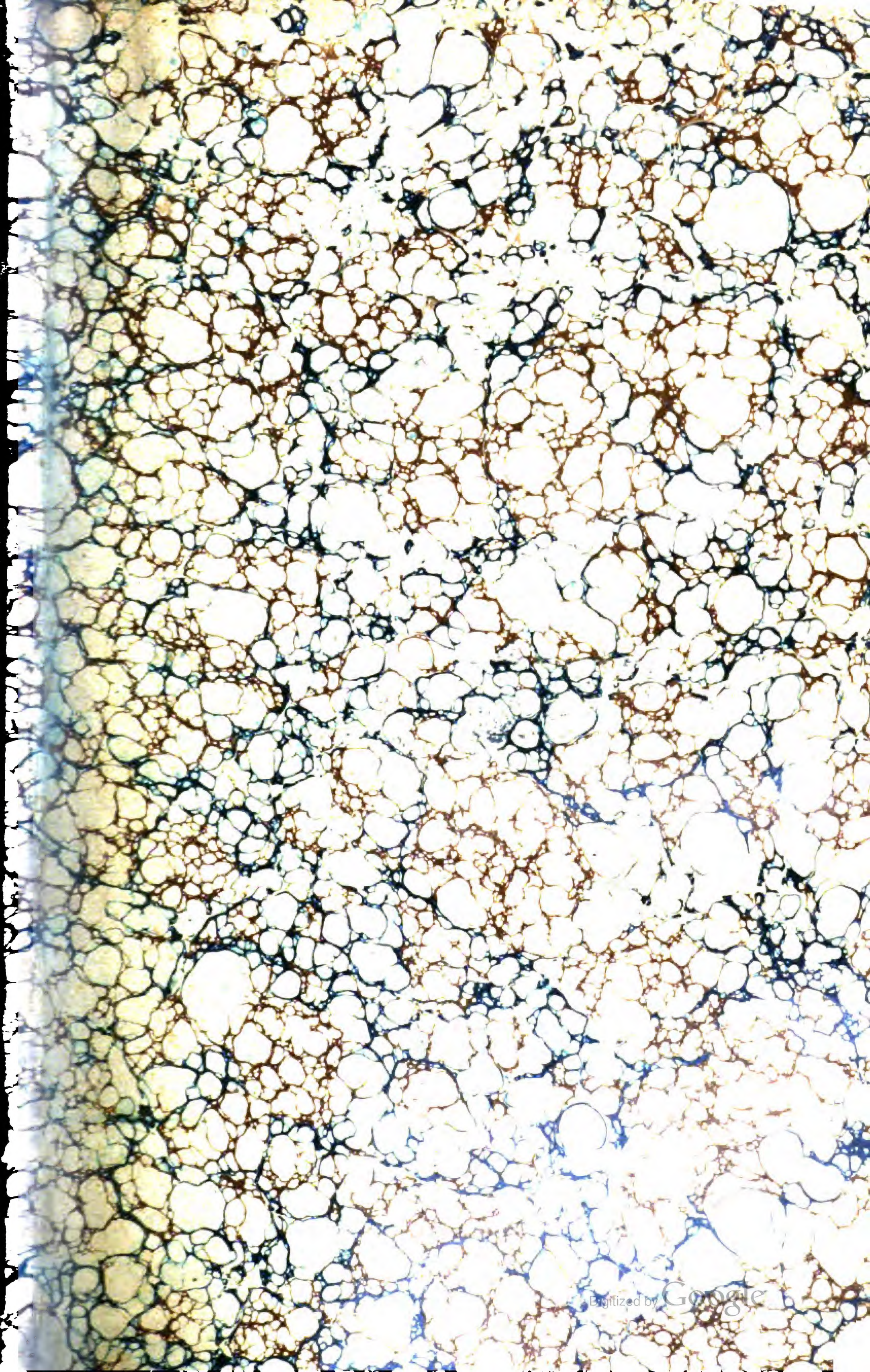

STANFORD UNIVERSITY LIBRARIES
1969

KVĚTY.

LISTY

PRO ZÁBAVU A POUČENÍ S ČASOVÝMI ROZHLEDY.

Redaktoři

SVATOPLUK ČECH. DR. SERVÁC HELLER.

Vydavatel a nakladatel

VLADIMÍR ČECH.

ROČNÍK III.

PRVNÍ POLOLETÍ.

(Kniha šestá.)

V PRAZE.

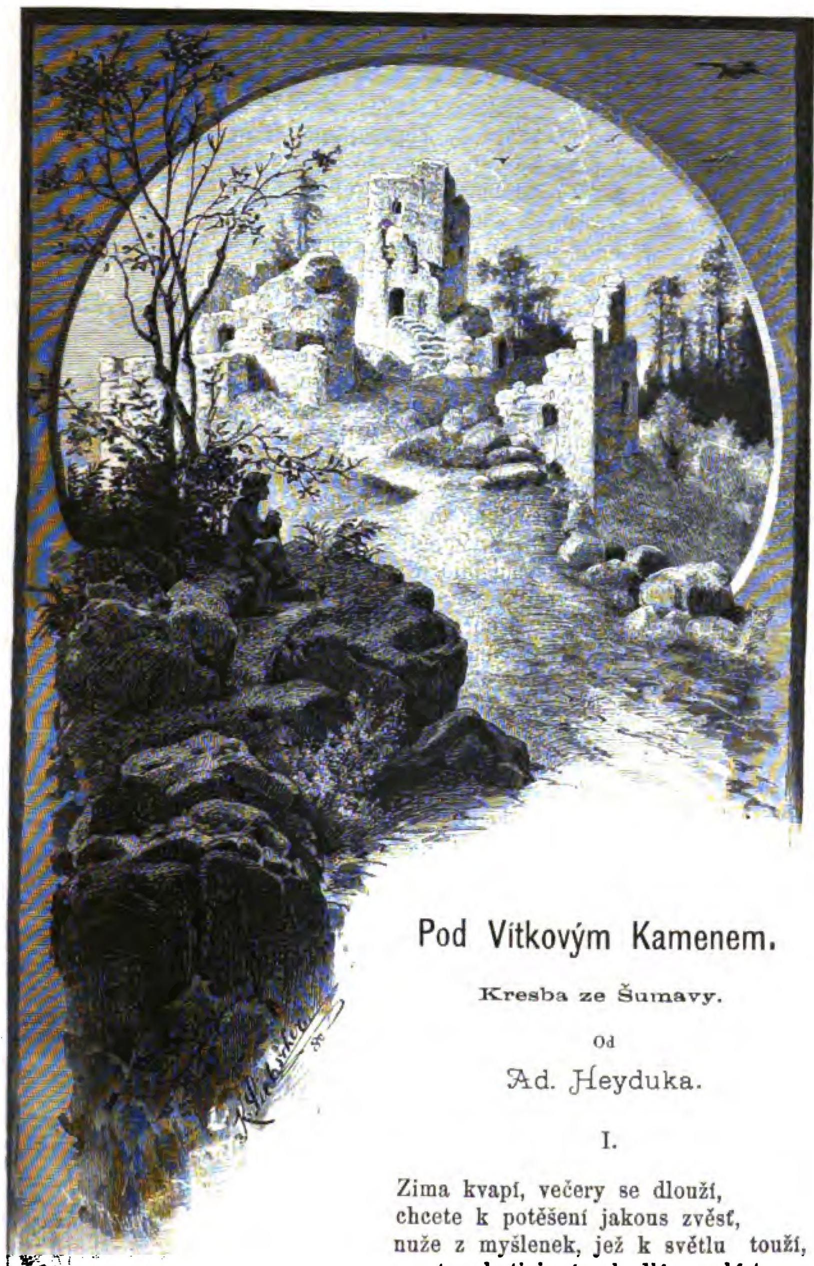
Tiskem dra. Edv. Grégra.

1881.

OBSAH.

Strana

Pod Vítkovým Kamenem.

Kresba ze Šumavy.

Od

Ad. Heyduka.

I.

Zima kvapí, večery se dlouží,
chcete k potěšení jakous zvěsť,
nuže z myšlenek, jež k světlu touží,
prostou kytici vám hodlám splést,

kéž svou vůní zléčí chvíle trudu,
kdo ví, jak vám dlouho zpívat budu.

Bylo prostřed půvabného leta,
dešť a bouře ochladily zemi,
jižních větrů poletavá četa
ovála ji hbitě perutěmi,
družných špačků houfnosť přeletavá
z luhu na luh vesele se nesla,
a mně vzpomínkami zkvetlá hlava
tiše na tabule oken klesla,
jimiž modré prosvítaly stíny,
plny krásných, vlnících se vnad —
obrysy to byly Šumaviny —
a jak chorý v kyprý touží sad,
aby okřál, aspoň na čas pouze,
takto rostly perutě mé touze,
a má ústa na skle zachvěla se:
musím k tobě, český ráji, zase!

Chystal jsem se, když tu z nenadání
od strýce mne došel zvací list:
Vydej se k nám, dříve nežli v stráni
jeseň počne bílé nitě příst,
a než mlhy ve příšerném davu
zahájí své noční schůzky zase;
teď, když slunce klidněj usmívá se,
nejlepší je chvíle na Šumavu.
Chceš-li žíti chvíli bez vrtochů,
tedy neotálej, starý hochu,
přijeď brzy, pokud čas je krásný
a kraj milou pohodou se jásá,
sic jak boučí dolů listí střásá,
starý Boubín v plášť se halí řásný
a Třístolec v kukli hlavu skreje,
tu se luh náš více nezasměje.

Přijeď tedy, neber s sebou mnoho,
všeho dosti ještě pro jednoho
nebo pro dva, vždyť i mladou ženu
z fary do hospody nevyženu,
rád bych poznal, jak jí oči planou,
rád bych v čelo líbal ten tvůj skvost,
zkrátka, nuť ji s sebou. Teď však dost,
musím na mši svatou. Na shledanou! —

Strýc byl duše veselá a čilá,
nechať v sklonku šedesáti let,
svěžesť jeho věčné mládí pila,
hlavou šedý byl, leč srdcem kvet,

mysl jeho milá, přímá, tklivá —
však už také v Pánu odpočívá.

Přijeli jsme. Horském na úpatí
nově obílená fara stála,
bujným vínem na opěrkách z latí
do kraje se její okna smála;
kolem dvorce zídku měla novou
a pár kroků jenom opodále
kostelík stál s věží cibulovou,
zasvěcený Matce boží k chvále.

Strýc stál u vrat, vyhlížel nás cestou,
přivíjel nás na buclaté tělo
a pod černou sametovou vestou
víc jak jindy srdce se mu chvělo,
ba i čepičku vzal s bílých skrání
v důkaz vzácnějšího uvítání.

„To je pěkné, že jste přišli oba,“
usmíval se, „hněval jsem se již,
že mne mine kýžená ta doba
a že letos jinam zamíříš!
Věř mně, záhy zotavíš se tady,
každým rokem u nás více krásy;
snad i při pohledu na ty vnady
také žalosť naplní tvé řasy,
že ta půda, díl svatého věna,
českému je lidu odcizena.
Jsem tu ztracen sice tomu ruchu,
který nyní, jak jsem ondy zřel,
v rodných krajích křídla rozestřel;
shledl jsem ten svěží zápas duchů,
slyšel mluvu netušených krás
novou písní z hradu znít i z chátky,
odtud však, kde žil jsem taký čas,
nechci, věř mi, — nevrátím se zpátky,
třeba tu jen hrstka Čechů žilo,
je zde přece víc než jinde milo,
a kde srdce naše klidněj bije,
dozníž také jeho melodie!
Hleď, já vžil se do těch kyprých strání
polou z lásky, polou z povolání;
horský lid, ten přec mi více věří
nežli oněm, v šumavském již kraji
zákeřně sem tam se potloukají
a svým žvástem tiché mysli peří;
tomu lidu klidně, prost všech zášti,
odkrývám ty vlky v ovčím plášti

a když vím, že uvěřili kolem,
nad jiné se cítím apoštolem.

O jak krásné všude, v luhu, v lese,
jenom počkej, až je uvidíš,
z těch lze vážit zpěvu celou říš,
nechať letem sokolím se nese
vzhůru k slunci pěvců celý sbor,
nevyzpívá krásy našich hor;
ale ženku, tu mi necháš tady,
u mne o ni nemusíš se bát,
my jen zdáli chceme zřít ty vnady,
jimiž ty se šťasten budeš brát.
V Šumavě, můj zlatý, nejdeť snáze,
musíš slézti rozmanité hráze,
musíš přes poušť, kterou míjí ptáci,
přes skácené buky dávných roků,
přes houšť, jež se z jejich týčí boků,
přes pařezy, any v prach se kácí,
dotkneli se noha jejich strany;
přes omšené žuly ostré hrany,
hadí kleč a rudá třasaviska,
schůdná pouze poleny neb kladou —
nebo přes proud lézt — ne, zcela z blízka
není les náš pro srnku tak mladou!
Ano, mechem, v kyprých bučin šeře,
když usušil vánek hojnou vláhu,
která někdy jako příval s prahů
skalnatými útesy se deře,
když se olše odnoží svou těsní,
pod kterou se v proudu kmitá pstruh,
a jak stříbro kvapí voda plesní
na zdobený hojným kvítím luh,
v kterém chřástal svoje mladé vodí,
tenkrát ovšem lépe se to chodí!
Jinak tamo na úbočí taky,
mláz kde ptačím ozývá se zpěvem
a kde srnka, výše řídkým zjevem,
houštím svítí hvězdnatými zraky;
krásněť tam, vždyť pod teplou když rosou
bujná tráva outlá stébla prohla,
jako po koberci nohou bosou
nebes královna by chodit mohla . . . .
Nu, vždyť všecko shlídneme, co chcete,
jenom až mi trochu okřejete!“

II.

Okřáli jsme; sem tam přišli hosté
statná chasa horských Nimrodů,

hlásivších se k svému národu
celou duší jak jen v horách roste,
a já, záhy s nimi pobratřen,
se strýcovou vzácnou Lebedovkou,
v lesích, luzích skoro den co den
bezstarostně bloudil za polovkou,
ne, bych polekané srny zranil
a třel ptáky, s nimiž zpěv mne víže,
spíše, bych je před ouklady chránil —
měl jsem náboj pouze na ostříže.

Jednou, dřív než zora na úsvitě
kraj zlatými políbila ústy,
ze své síňky ztratil jsem se hbitě
a již lesa jedlovými zrůsty
po mechu a vřesu volně kráčím
a zas po úpatí hor se stáčím
klidně tak, že váznul téměř krok,
za mnou strýcův ohař, družný Brok,
jehož oči jak dva uhly žhavé,
nořily se cestou v houští tmavé.
Stromy kolem hrdé hlavy zvedly,
velebnějším byl vždy krásy chrám,
zrak můj bloudil hned po štíhlém jedlí,
hned se nesl k černým olšinám,
které podál, v lesa vlhčím klíně,
družně řadily se na slatině,
hned k pestrému kmeni starce buků,
nad boučí jenž vztahoval svou ruku,
aby v bouře netušeném ránu
mělo sílu jeho za ochranu;
hned na kmeny zřel jsem osykové,
jejichž chabé listy barvy dvojí
kmitaly se v stálém nepokoji,
jako shluknuvší se motýlové,
křídel zelených a stříbrovitých,
po větvicích dechem času zrytých. —
Teplý den, v plášť oděn zlatotkaný,
po větvích se snášel níž a níž,
probíhaje sem tam na vše strany
vil šumavských tajuplnou skrýš,
v které jenom u výš v řídké kráse
obloha jak lazur jevila se.
Všude mír. Jak panny sosny stály;
pod nohou jen, těžkým kročejem,
mechy z hloubky dýchati se zdály,
provázený malým ručejem,
který v perlách ze skály se proudil
a nedbale cestou dále bloudil,

pozíral jsem v perlové ty slapy,
když tu v chůzi náhle stanul pes,
napnul uši, stáhnul přední tlapy,
bystré zory k vrchu jedle vznes,
která, šíř své rozkládajíc klesty,
chýlila je téměř na kořeny·
menších stromů podél naší cesty.
Hledím na kmen mocně rozestřený,
po čem asi ohař hlavu zdvih'
a co větřil, když tu v haluzích,
polou zakryt vrcholkovou šeří,
krásný sokol tříbil svoje peří
a tak klidně, jak by strachů prost
zíral v lesa kyprý letorost.

Třásl jsem se, když jsem k svojí líci
k první ráně kladl brokovnici,
již jsem hodlal v jiskření a dýmu
život zhasit ptáku pobratimu;
vahal jsem, zas pušku zvednul mžikem:
sokolem je, ale loupežníkem,
nepadne-li on, pak jeho zob
na sta pěvců v živý pohřbí hrob,
nuže padni! . . dřív však než jsem spustil,
sokol v klektu z úkrytu se zved
a mohutnou perutí svou šustil,
aby sobě mimo dostřel sed.

Zavrčel pes, jakby vyčítavě,
snad v mé tváři pohněv s úsměvem,
sokolovým zříce za zjevem
na půl cestě potkaly se právě;
když však jsem mu rukou polichotil,
sklonil hlavu, za mnou dál se bral
a jen sem tam vrčením si notil,
když se hustou kapradinou dral,
mrzut asi, že jsem dravce šetřil,
až, jakoby znova něco větřil,
bystrou střelou skočil mezi drva
a jak zkameněn stál jako zprva.

Tentýž sokol byl, však marná píle,
dřív než pušky volna byla plec,
opět mimo dostřel hledal cíle,
obezřelý orlův bratrovec
a já opět, zbraň svou pohotovu,
znova hledám skrýši sokolovu,
leč zas marně; zatemnělou snětí
zrak můj pohněvaný za ním letí,

až pojednou, pušku v ruce nesa,
octnul jsem se na pokraji lesa,
který, vytísněn jsa vlhkým dolem,
vroubil lada hojností svých vnad,
a na horském svahu chýši s polem,
v jejíž novou, šindelovou střechu,
chatě, snad i sobě pro potěchu,
osamělý javor hlavu klad.

O ký údol tichý v prostřed strání
samota si tajně vyvolila,
aby ve tvůrčím svém zadumání
lidskou prací nerušena byla,
ale marně, již na dálném luhu
lačen chleba člověk nohou stanul,
vedrem práce v kvítí znoj už skanul
a les víc vždy z jeho prchal kruhu,
sám by pleněn nebyl v době příští —
na táhlém jsem stanul rašelništi,
na němž olše jen a stará sosna
zvedala se v skupině svých dětí,
a ptač malá zpívala jim do sna
truchlou píseň ze zakrslých snětí.

Příšerně sem tamo po slatině
kleč své hadí tělo vlekla líně.
Nízká kapraď s peřestnatým křikem
střídala se s bujným rašelníkem,
v močalách však, kde se bahno rudé
pokrývalo splesnivělou plstí,
skřípina a roket rostly všude
nebo šáchor týčil svoje trstí. —
Od močálu trochu výše k lesu
vrbovka již rudla v hustém vřesu
a brusnice s klivkou prstné svaly
jako babka ramena svá holá
růžencem vždy více opínaly,
čím výš k hůře vybíhaly zdola.
V prostřed lad těch skrovné nesl pěny
černý potok, klouček umouněný,
stále skrývaje se v olší nízkém
k Vltavě si běžel třasaviskem,
přes něho pak, tam kde vody strádá,
s břehu na břeh položena kláda,
k níž na sloupec přibito kus latě,
po kládě pak stezka vedla k chatě,
která, slatinná kde stála pěna,
kůrou buků byla vyplněna.

Usedl jsem skalním na balvanu,
a můj zrak, půl blah, půl ustrašen,
hleděl v tu a zase v onu stranu;
bylť mi údol ten, jak trudný sen;
vždyť kol slatin, lesa opodálí,
z prken sbité malé budky stály,
polou kryté bukovými stíny,
pro dělníky, za nehody času,
kteří při rýpání rašeliny
v černých mlakách vázli skoro k pasu;
podál milíř, kde ji v pevné uhlí
změňovala krušná práce noční,
při níž prsa vadla, ruce tuhly,
a vždy více haslo světlo oční,
aby ústa měla čeho třeba:
panská žampanské a chudá chleba.

Bože, bože, nestačilť už les,
který rost a bujel drahné věky,
aby přines oba dva ty léky,
které lidstvo touží míti dnes?
musila již mozolitá ruka
prorýti se v prsí země matky,
by sytila ukrytými statky
panský chtíč a žebrákova muka?
není dost, že kadeř její tmavou
postřihla ji doba vichrů řvavou
a že vloudil se jí do útrob
tvorstva pán, ne, bídný jeho rob?
Žel o žel, půl lidstva jenom tráví,
půle rýčem život hledá všude,
o kéž lidskost rýčů těch nás zbaví,
než svět chleba jimi dělit bude! — —

Tak jsem horlil s myslí rozechvělou
na tu bídu v údolí kol setou,
vědělť jsem, že ty, jež hnala nouze
k oněm horám, byli Češi pouze,
ač jich oči moje neviděly;
modlili se, byloť při neděli.

Zastesk jsem si, oko k chatě plálo,
srdce rychlej počalo mi bíti,
a mé duši blouznivé se zdálo,
že se okno její blahem nítí,
že se bílá stěna štěstím blýská
a co vnitř, vše směje se a výská.

V dumání mé, jako slunce v setí,
by klas polou skrytý přišel v jev,
od chatrče zvučným křídlem letí
prosté písně lahodící zpěv,
netušený, plný něžných darů,
jejž jsem kdys, svou touhu v Tatry nesa,
zníti slyšel u Štrbského plesa
chlapcom provázený na fujaru;
nyní zase mile vstříc mi zvučel
blaholícím svěžím dívčím hlasem;
jak by zvonek zněl a jabloň pučel
v prostřed máje podvečerním časem:

Bože můj, bože můj,
na této dolině
nikdo se mne neptá:
Dušičko, jak ti je?

Ach není tak, není,
jako mi počalo,
když mi ze tří oken
slunko svítívalo.

Z jednoho matička,
z druhého tatíček
a z toho třetího
švarný šuhajíček!

Zazpívej, slavíčku,
v zelené dubině,
co mi Bůh usoudil,
věru mne nemine.

O jak srdce bušilo, krev vřela,
a jak divně rostla duše touha!
Co zde chce ta píseň osiřelá?
nebo je to pohádka jen pouhá?
Kdo jsou ti, již tamo bydlí v domku?
kde as dřív, čím jindy asi byli?
odkud sem to kvítí přesadili?
tážu se sám sebe, a již s chlomku,
po slatinné stezičce a kůře,
po lávce kol jedle zakrsalé,
dolem kvapím k naprotější hůře;
za mnou pes se v rudém brodil kale,
a když blíž jsme přišli v chvíli malé,
zavyl pes, a sokol, prchlý zprva,
vznes se výše z temných snětí drva,

nesen křídlem přes borková mlaka
přímo k chýši v náruč — dívky? ženy?
jistě sokol onen ochočený!
I byl rád jsem, že jsem nestih ptáka.

III.

Vešel jsem. Už na prahu mě vítal
v prostém šatě hajných statný kmet,
pod čelem zrak pozorný mu svítal,
vlas dřív temný bílým květem kvet;
zelenavou obrubou byl zdoben,
jednoduchý myslivecký šat
z přišedlého sukna prostě zroben,
nesirokou patkou přepnut v zad;
klobouk z temně zelenavé plsti
s tetřívkovým perem držel v hrsti
a vysokých botou spodní hrany
hřeby hojně byly okovány.

Pes můj vrčel — lačen snad své zvěře —
že z nás nikdo slova nezaslech,
stále skákal na síňkové dveře,
až když domlouváním zmlk a leh,
pod záminkou, jak bych vody strádal,
o číš pramenné jsem starce žádal.

„Vítejte nám! Ano, vody dáme,
jako křišťál je, též skývu chleba,
vůbec všeho, čeho cestou třeba,
ač na výběr mnoho nepodáme;
chvilku krátkou strpení jen mějte,
než mé děvče se džbánem se vrátí,
vyvěrát nám tamo, pozírejte,
čiré víno lesa na úpatí.
Vítejte nám, řídká náhoda je,
že též někdo z městských hostí zbloudí
do samoty šumavského kraje
k nám, kde jeden nocí, dnem se troudí,
a ten druhý ustavičně zpívá,
ale tak to vůbec v světě bývá
a je dobře, sic by ve své kráse
celá země v nivec rozpadla se
a jak voda v bahnisku den ke dni
stál by život ustavičně všední.
Avšak, prosím, pojďte dále přece,
nemám stolic tady na předsíni —“
A již zbraň mou pozorně bral s plece.

Octli jsme se v jizbě. „Tak a nyní,“
pravil znova, „vše co chcete rcete,
poskromnu, leč štědře dostanete!
Hano, viď?“ A v čarodějné kráse
mladá dívka v koutku zjevila se,
již, ač dívčí zpěv jsem v mysli choval,
dříve nezřel jsem ni pozoroval.
Zahlíd jsem se do té krasavice,
zrak můj, patře na ni, divem žas:
jabloňovým květem kvetly líce,
zlatou bystřinou se proudil vlas,
blankytem se modré oko smálo
oslňujíc dlouhou, lesklou řasu;
vílou se mi ono děvče zdálo:
v hlavě hořel mák v kytici klasů,
shýbavší se k úbělové šíji
jako rudý motýl na liliji;
malá ústa, plna něhy vroucí,
zjevovala zoubků řadu zdobnou,
jak by v ňádru rudých poupat skvoucí
zázrak v perly změnil rosu drobnou.
Šat byl ladný: modrou šněrovačku,
přizdobila řada žlutých kvítků,
pěkná stuha od skobičky k háčku
přetvořena byla v hustou sítku
a jen v hůře, košilka kde vsuta,
v širší oka byla rozepnuta.
Bílá sukně s růžovými pruhy
k závisti by hnala městskou dcerku,
a hedbávný šátek jako z duhy
vkusně přetvořen byl na zástěrku;
na punčoškách jak by úbělových
střevíčků dvé svítilo se nových
ze zlatité korduanské kůže
a jich v prostřed černá stužek růže.

Na rameni švarné krasavice
seděl sokol otupených spárů,
dlouhých křídel, každá zřítelnice
leskla se mu jako uhel v žáru;
šedý v zadu, napřed pruhovaný,
opatrně perutí svou šuměl,
vrtě slíčnou hlávou na vše strany
jako malý psík se lísat uměl,
hned pohrával upleteným vlasem,
hned zas krku uvázanou stuhou,
byl jen soudruhem, ne lovu sluhou,
pracně ochočený dlouhým časem.

Děkovala, když jsem se jí kořil,
však aniž by dále o nás dbala,
dále s milánem se cukrovala,
až stařeček znovu zahovořil:
„Slyšíš, Hano, nech té hříčky svojí
neustálé, zdvojnásobiž spěch,
pro vodu běž, jež se perlí v zdroji
jak ty písně tvoje na ústech,
prostři ubrousek pak, přines chleba,
čerstvé máslo dej a slánku k tomu,
sýra též, nu čeho k hodům třeba
v osamělém hlídačově domu,
a vy, pane, račte chutě bráti
čeho lze nám v rašelisti dáti.“

Rád jsem přijal, zmnoživ síňky tíseň,
chtělť jsem za hovoru zvědět přec,
kterak sletla sem ta malá píseň,
opustivší Tater horskou klec,
kam mé srdce, jako skřivan v setí
posud rádo pro svěžesť si letí. —

Sokol s dívkou kroužil povždy v blízku —
díval jsem se oknem — pak se zved
a na jedli prostřed v třasavisku
opět na své staré místo sed,
aby darmo vždy se nepolekal
a měl pokoj od psa, jenž naň štěkal,
jak by věděl, že ti hosté cizí
do večera vytratí se stráním
a že až jen pes a puška zmizí,
zpět se vrátí dívčím zavoláním.

Stůl byl upraven, my hovořili,
až jsem starce dychtiv požádal,
aby věnoval mi skrovnou chvíli
a popěvku původ zvěstoval;
on však vrtěl hlavou: „Snad až venku,
nerad o tom mluvím ve přístěnku,
kde mé děvče jako srna skáče,
také při tom staré srdce pláče;
ve přírodě lépe mi to svědčí,
a když tu a tam se zadívám,
všecko živě před očima mám;
srdce mé je venku stokrát větší,
může tedy stokrát nésti snáze,
vše co chcete zvědět, milý pane;
dnes však, dnes? nu jestli se to stane,
budiž bez dívky tam u té hráze,

stranou chýše, v stínu starých buků,
na nichž písmena jsou vyřezána,
kde dlím nejradš, večerem i z rána,
při linduščí písně hebkém zvuku,
tam jsem spravil lavičku kdys z drnu, —
pojďte, snad tam zvěsť svou v slova shrnu."

Usedli jsme. Jako ruka v struny,
zasáh vánek buku do koruny,
v bujnou snět však tiše hlavu schoval,
aby zaslech, co muž vypravoval.

IV.

Bylo v onom přepodivném čase,
když při různých svárů hodokvase
zrodila se svoboda, blesk v oku,
která chřadne nyní třidcet roků,
churava jsouc sotvy vydobyta,
bůh ví proč, leč pomoci jí nechtí,
housenka to posud v kukli skryta,
náš čas v motýla ji neušlechtí,
ale tenkrát bleskem neustále
jedni za ni bili se, však druzí
bránili, by nezaběhla dále —
byla doba nadšení i hrůzy.

Jako vojín stál jsem v řadách Šlika,
když hrdinství jeho skrovných čet,
zaprodaných zradou zákeřníka,
na Branisku obdivoval svět,
až konečně naplněný těly,
strašný průsmyk ten jsme opouštěli.
Však to nebyl Maďar, jenž nás zbil,
ze Zvolenska Slováci to byli,
za něž Guyon děla postavil,
aby životy své nastavili
za ty, kteří jako šelmy dravy
jazyky jim řežou teď i hlavy.

Prohráli jsme, ale při ústupu
mnohé boje s Maďary jsme svedli,
které hnětly Guyonovu tlupu,
za to naše hlavy výš se zvedly,
já však, lehce raněn, stoupal stíží,
až konečně vůdce za povelu,
byl jsem poslán ústupníkův k čelu,
k vozům naplněným hojnou spíží;

chůze byla krutá, sněhu plny
byly horské proluky a cesty,
my však jako roztříštěné vlny
dále spěli polem, lesní klestí,
od Prešova dolů ke Košici,
v zmrzlých rukou zbraň a jíní v líci.
Chumelice, vichor rozkacený,
více nežli Klapka třely pluky,
za námi pak děti, dívky, ženy,
s bouří pomísivše žalné zvuky,
pobíhali kolem vozotajů
v kletbě, pláči do klidnějších krajů.
Viděl jsem, jak v zbytky houně šedé
halili své tváře, hladem bledé,
na škorních a čižmách sníh a led,
z lidí těch tak mnohý v cestě sed,
by se nikdy více neprobudil.
Pohled na ně zle mi srdce trudil,
nechať byl jsem voják; protož pílí
všakou pomáhal jsem každou chvíli.

Také množství psů se s námi hnalo,
opustivší salaše i chatky,
za plnými vozy pospíchalo
do ležení, různé na odpadky.

Přes zamrzlý Hernad jasnou nocí,
pracně tuze, k Rožnovu jsme táhli,
bychom z nešťastného toho boje,
v němž se povstalci jak vosy líhli,
spojili se s hlavní silou voje,
který velikánským živým klínem
vzdorně uhostil se před Budínem.
Vedle vozů srdnatě jsem kráčel,
hněviv v duši, strmácený tělem,
souvoz zvolna k mělčinám se stáčel,
převozce kde chatka černým čelem,
polou zžehlá, pozírala z břehu
na nevlídnou spoustu třpytných sněhů,
a když jsem šel nízkých vrátek kolem
viděl jsem, jak na nich přibit visí
Slovák bez haleny, starý, lysý,
s rudou ránou na temeně holém;
věděl jsem, že dílo bylo zběře,
která tušíc ve Slovácích zrádce,
střílela je nebo na oprátce
věšívala na jich vlastní dveře.

(Pokračování.)

Výlet do říše romantiky.

Od

Dra. O. Hostinského.

Berné mince užíváme bezstarostně, aniž bychom si blíže všímali jejího ražení. Ba leckdy není to již ani možné: peníz prošel rukama tolika lidí, snad již i několika pokolení, že až k nepoznání setřena jsou slova i znaky. Co nám pak zbývá, než hádati jen tak dle velkosti mince, dle barvy a zvuku kovu? Podobně pronášíme mnohé slovo beze všech rozpaků a dorozumíváme se pomocí jeho zcela dobře se svými přáteli, ačkoli bychom byli v nesnázi, kdybychom měli podati přesný výměr pojmu, jenž za slovem tím se skrývá.

Mezi slova taková patří i „romantika", „romantické". Je to mince, která přišla do oběhu, když měna a soustava peněžní byly jiné, než dnes — rozluštění nápisu má tedy cenu více historickou, kdežto pro potřebu praktickou více záleží na tom, jak dobrý je kov a jak těžký peníz. Původ slova „romantický" poukazuje k oněm dobám středověkým, v nichž na západě evropském se pronikaly národní živly keltické a germanské jednak s římskými, jednak s křesťanskými a tak spůsobily novou epochu kulturní. Jako oni národové sami slují nám romanskými, nazván pak i zvláštní jejich směr umělecký a literarní, vůbec veškerý jejich život duševní, celý jejich názor světový „romantickým". Romantika opanovala brzo i ostatní národy evropské do té míry, že se stala předním znakem středověku. A když na samém konci předešlého a na začátku tohoto století vřelá sympathie s názory středověkými stávala se platnou v literatuře a v umění, jmenována nejen škola, která toužila po dokonalém obnovení vkusu středověkého „školou romantickou", ale i každá náklonnost k tomuto vkusu vůbec označována co „romantika".

Brzo však užívalo se slov těch ve smyslu mnohem širším; totiž co názvu protivy klassičnosti, kterážto poslední jako romantika středověku, zastupována antikou. Tak učiněna z klassičnosti a romantiky hesla esthetická, jimž arci od různých myslitelů bývá podkládán různý smysl. Jedni považují oba směry za stejně oprávněné, ač valně od sebe se lišící zjevy idealu, jiní zase — v čele jejich R. Zimmermann jakožto zástupce moderní esthetiky formalní — spatřují v romantickém něco méně dokonalého, v klassickém pak pravý vrchol vkusu uměleckého. Pramenem oné nedokonalosti romantického jest jim účastenství, které při vnímání a posuzování takového díla má též osobnost vnímajícího, jeho subjektivní city a snahy, tužby a předtuchy, jeho soukromé, národní, historické názory a záliby atd., kdežto klassické obrací se vždy k tomu, co v nás je všelidského. Klassické jeví se nám býti zdravým, romantické pak nezdravým.*)

*) R. Zimmermann, Allgem. Aesthetik 1865. str. 96, 97. Taktéž J. Durdík, Všeobecná aesthetika, 1875, str. 99. nn

Onen vztah romantického k naší osobnosti je nepopíratelný. Příčina jeho však může býti dvojí: buď sami vnášíme do krásného předmětu něco, co tam nikterak nepatří, buď předmět sám nás k tomu vybízí. V prvním případě jsme za všechny následky zodpovědni my, a sluší tudíž predikat romantického spíše nám, nežli předmětu. Romantik dívá se na celý svět, skutečný i umělecký, barveným sklem. Vybízí-li nás však dílo umělecké nebo zjev přírodní sám, abychom jej přivedli do jakéhosi spojení s vlastní svou subjektivností a s kulturními názory časovými, pak ovšem dlužno předmět nazvati romantickým. Jest na bíledni, že se tento zvláštní účinek zakládati musí na jistých vlastnostech předmětu samého, jež snad bude možno postihnouti co zvláštní znaky romantiky.

Vtírá-li se nám v nějakém díle uměleckém látka jeho, a všechno co s ní souvisí, tak, že naši pozornost více k sobě poutá, než jeho umělecká forma, pak arci málo na tom záleží, je-li tato dokonalá nebo nedokonalá. Pravý esthetický soud dostavuje se teprvé tenkráte, když jakýmkoliv spůsobem jsme vymaněni z tenat oné látky, když na ni pohlížíme zcela střízlivě. Leckterý jednotlivec může se arci takto zapříti i naproti zjevům současným, dotýkajícím se látkou svou třeba toho, co jinak mu jest nejdražším, ale pak nepředpojatý soud jeho snadně se nepřátelsky sráží s míněním obecným. Tak bývá při všem, co je tendenční. Neboť širší obecenstvo nemůže býti nikdy docela lhostejným naproti látkám časovým, při tendenci jemu lahodící vždy rádo promine nedostatky umělecké a s druhé strany zase formu dokonalou nedocení, jak by mělo. Máme však proto již zatratiti každé dílo umělecké, jehož látka přímo zasahuje do víru přítomného života? Ze zásady nikoliv. Jsou díla nepopíratelně klassická, jichž látka zajisté mocně rozehřávala současníky. Leckterá řecká tragedie na př. — vzpomeňme si jen na Aischylovy Peršany, na téhož Eumenidy, na Sofokleova Oidipa na Kolonu — dotýkala se zúmyslně vlasteneckých citů Atheňanů, aniž by tím byla porušena esthetická cena její. Ano, musíme přiznati, že nám nesmí býti souvislost uměleckého díla s národními, náboženskými a politickými názory doby, v níž povstalo, naprosto cizí, neznámou, máme li dílo to dokonale pochopiti a oceniti. Ale varovati dlužno před tendenčním působením látkou proto, že umělci váže ruce a tak volnému tvoření překáží. Oběma požadavkům, tendenci i kráse, zároveň a stejně dovede vyhověti jen mistr, a ten zajisté nedopustí se žádné tendenční přílišnosti. Provádí-li se však tendence na úkor krásy, jak se obyčejně děje, stává se umělecké dílo nedokonalým ne proto, že v něm účinkuje látka, nýbrž že spůsob podání této látky nevyhovuje požadavkům dobrého vkusu.

Zda-li pak každé tendenční dílo umělecké, poněvadž se odvolává přímo k osobnosti vnímatele, smíme již nazvati romantickým, zdá se mi býti alespoň záhadné. Neboť obecný spůsob mluvení odporuje takovému užívání tohoto slova: jeť mnohá tendence, která sama na sobě nemá pranic romantického a tudíž i umělecké dílo nemůže učiniti romantickým. Jestli ovšem někteří esthetikové užívají názvu toho — z nedostatku jiného, lepšího slova — k pojmenování každé nedokonalosti, každé jednostrannosti vkusu, pokud má pramen svůj v osobních citech a zálibách

kalících dokonalé, objektivní nazírání předmětu, je to terminus technicus, jejž nesmíme ve všech případech stotožňovati s tím, co v obyčejném hovoru za všeobecného souhlasu nazýváme romantickým.

Stopujeme-li však rozdíl mezi romantickým a neromantickým v obecném slov těch smyslu na základě podrobnějších rozborů děl uměleckých a výjevů přírodních až k samým prvkům esthetickým, nalezneme jistou zvláštnost formalní, jíž nebude sice vyčerpáno všechno, co vůbec o podstatě romantiky lze říci, kterou však považovati dlužno za podstatný znak, karakterisující alespoň jednu důležitou stránku její.

První pokus takového rozboru učiňme s romantikou přírodní. Jakou krajinu nazýváme romantickou? Odpověď není v prvním okamžiku snadná; neboť ihned objevuje se duševnímu oku našemu nesčíslné množství nejrůznějších scenerií, které nás jen matou. Tedy mějme na mysli jednu určitou krajinu rázu nepopiratelně romantického a tu blíže zkoumejme — ale kterou nebo které z četných zvláštností této krajiny máme považovati za vlastní příčinu její romantičnosti? Musíme ji tedy porovnávati s krajinou, která není romantickou. Avšak porovnávání takové bude tím nejistější a obtížnější, čím různější budou ony dvě krajiny. Patrně bychom nejlépe došli cíle, kdybychom mohli krajinu co možná nejkrásnější, v níž však není pranic romantického, nenáhlým postupem proměniti v obraz nejdivočejší romantiky. To není věc nemožná: vykonejme jen malou pouť z kraje do hor a máme, čeho potřebujeme: krajinu nenáhle a nepřetržitě měnící svůj ráz. Abychom pak co možná nejrychleji vykonati mohli svoji pouť, cestujme moderně t. j. po dráze, a studujme přírodu klidně z oken svého pohodlného kupé ...

Nádraží, z něhož vyjíždíme, leží uprostřed rozsáhlé roviny, úrodné a hustým přičinlivým obyvatelstvem dobře vzdělané. Kamkoliv se ohlížíme, všude nalezáme stopy požehnané práce lidské: na rolích těžké zlaté klasy, na zahradách bohaté ovoce v bujné zeleni. Ačkoliv oko naše volně se rozhlíží po nedohledné pláni — teprvé v mlhavé dálce na obzoru modrají se hory — jest přece rozkošný obraz ten prost vší jednotvárnosti. Pestré kroje venkovanů oživují scenerii a leckterý pohled poskytuje nám hotovou idyllu. Člověk žije v dokonalé shodě s přírodou: sám se jí blíží, ovládá ji co skutečný přítel, věnuje jí všechnu péči a všechnu sílu svoji, ona pak za to mu slouží, odměňuje jeho práci a nese na sobě znak jeho kultury.

Další cesta vede nás podle břehu široké řeky, která v klidné důstojnosti se valí mezi šťavnatými lučinami, nesouc na vlnách svých mohutné lodi, po nichž plodiny šťastného kraje toho do všech končin světa se rozvážejí. I průmysl zde kvete: blíže vody pozorujeme četné továrny, tvrze to pilné lidské práce a prameny blahobytu.

Pohlížíme-li nepředpojatě na všechno to, co se rozkládá před zrakem naším a podáváme-li se milým dojmům beze všeho strojeného pessimismu, musíme zajisté krajinu nazvati krásnou — ale o romantice dosud mluviti nelze ani ve snu.

Dráha běží stále po břehu řeky, proti proudu, a brzo počíná stoupati. Rovina nenáhle přestává, měníc se v mírnou pahorkatinu. Zde onde pozorujeme, že se krajina stává méně úrodnou; šťavnatých lučin v údolí ubývá a chudá pastviska na příkřejších stráních se vysky-

tují vždy hojněji. Vršky jsou dosud arci mírné, jako vlny na moři při lehkém vání ranního větérku, ale z nemalé části jsou již porostlé lesem. I zde ještě nalezáme všude stopu lidskou: vedle rolníka často potkáváme lesníka, v doubravách a borech ozývají se veselé rány seker drvoštěpů; průmysl ovšem obmezuje se skoro jen na píly a mlýny.

Čím hornatější se stává krajina, tím rozmanitější jest i stavba dráhy. Okliky trati jsou nyní častější a náhlejší, viadukty a mosty, průkopy a náspy se střídají. Lesy stávají se hustšími a rozsáhlejšími, pole, zahrady a příbytky lidské vzácnějšími a chudšími. Také cest vidíme méně, a většinou jsou zanedbané — slovem, stop lidských patrně ubývá.

Ve vůni temných, šumných hvozdů cítíme se již bližšími duchu romantiky, ale ještě jsme ho nepostihli. Tu stoupá náhle dvojnásobně železná kolej, průkopy i mosty dosahují značné výše, konečně pohlcuje nás jícen tunellu a když opět vyjíždíme na světlo denní, spatřujeme obraz valně změněný. Z lesa vystupují skály bizarrních tvarů, v nichž fantasie naše spatřuje nejrůznější předměty. Vegetace je svěží a veselá, a tam, kde ruka lidská jí nevládne, zdá se dvojnásobně bujnou; příroda počíná se vymaňovati z podruží člověka. Po nepatrném odbočení drží se nyní dráha opět břehů řeky — zde vlastně již pouhé říčky; ta ovšem hučí a hlomozí více, než onen klidný veletok v rovině, skáče hřmotně se skaliska na skalisko,. pění se, tvoří proudy a víry, a jen s velkým namáháním může ji tu a tam člověk skrotiti a zapřáhnouti do mlýnského kola. Již zdá se skoro, že je strážník, jenž z úhledného domku svého bdí nad bezpečností naší jízdy, jediným obyvatelem těchto končin. Na polo rozbitý mlýn jako by byl kusem přírody samé a myslivec, jenž se svým ohařem kráčí osamělou pasekou a zastaviv kroky své, dlouho ještě za naším vlakem se ohlíží, připadá nám jako malovaná štafáže. Také na stanicích není živo, na menších nikdo ani nepřistupuje ani nevystupuje. —

Jedeme dále. Strmá skaliska rostou až k nebesům a někdy tak se sbližují, že vedle úzkého řečiště sotva zbývá místa pro železné koleje. Opět ostrý oblouk a za mohutným průlomem, jako za přirozenou branou, šíří se rokle ve volnější poněkud údolí. Vidíme před sebou horské jezírko, z něhož říčka naše pramení. Břeh, po němž nás vede cesta, je lemován zelenými lučinami, které se stádem kolem chatrné salaše klidně se pasoucím tvoří milý kontrast k nevlídnosti a divokosti protějších skal, vystupujících kolmými stěnami svými přímo z hlubin jezerních. Se závratné výše pustých roklí vrhají se četné bystřice jako stříbrné blesky do temnězeleného zrcadla, šumíce a hučíce se všech stran v jednotvárném akkordu, jejž nepřehlušuje ani dunění našeho vlaku. — Jezero samo však nevyrušuje se jimi ze svého melancholického klidu. Je tiché jako nevinné děcko — kdož by si pomyslil, že již o několik set kroků doleji, v kamenitém řečišti, bude si počínati jako nejbujnější nezbeda?

Tam, kde trať železniční opět se pouští do lesa, je malá stanice, jako zapomenutá stráž obchodu světového. Zde opouštíme konečně vlak, jenž po krátké zastávce dále se ubírá a brzo v útrobách nejbližší hory

s velkým rachotem mizí. Za několik minut již sotva slyšíme vzdálené dunění jeho.

Vážný klid provází nás na další pouti. Kráčíme lesem, jenž nám poskytuje nový poutavý obraz. Mezi nesčíslnými malebně roztroušenými menšími i většími oměšenými balvany bují košaté kapradí, bejlí všeho druhu přerůstá přes kůry prosté, zetlelé kmeny vyvrácených stoletých obrů, ležících zde jako nepohřbené bělavé kostry uprostřed nového, bujarého pokolení ... jsme v pralese. Cesta — jediná schůdná v těchto končinách, ač nikterak pohodlná — vede nás vždy příkřeji vzhůru. Je to pomezní stezka, která před staletími arci bývala mnohem živější než dnes; neboť tehdy prostředkovala obchodní spojení mezi dvěma bohatými zeměmi. Teď je téměř opuštěná; mimo lesníka zná ji skoro jen finanční strážník a podloudník.

Stoupáme rychle, bez zastávky, poněvadž den se chýlí již k večeru. A přece, když docházíme cíle svého, zapadá již slunce a s rudými paprsky jeho zápasí bledý měsíc vítězně. Octnuli jsme se na temeni strmé skály, u prostřed ne příliš rozsáhlé zříceniny hradu. Zjev ten překvapuje v zákoutí opuštěném a téměř neschůdném. Původně byl hrad ten patrně založen k obhájení hranic, později však pán jeho tak málo dovedl odolati svůdné poloze na živé tenkráte pomezní stezce, že pro neustálé lupičství své konečně byl vypuzen a sídlo jeho sbořeno od okolních měst. Na zříceninách později založen malý klášter přísné řehole, ale i ten jest nyní již v rozvalinách.

S výstupku silné zdi hradební rozhlížíme se po krajině: hluboko pod námi leží jezero již ve tmu pohroužené, jen na vršcích nejvyšších skal ještě se rdí odlesk večerních červánků a nad námi plyne jasnou oblohou přívětivá tvář měsíce. Vůkol panuje hrobové ticho. K uchu našemu doráží pouze jednotvárný šumot pramenů a ozve-li se z hloubi lesa vzkříknutí nočního ptáka nebo rána z pušky, provázená desateronásobnou ozvěnou, zdá se nám, že následuje ticho dvojnásobně mrtvé.

Procházíme se zříceninami, vrhajícími na sebe při světle měsíčním příšerné stíny, a obracíme kroky své ku zříceninám klášterního kostelíka, jehož některá okna s dosti úplnou kružbou, a část dosud zachované holé kostry gothického klenutí připomíná nám onu zvláštní zasmušilou poesii středověku — nové překvapení na nás čeká: usadila se zde tlupa polonahých cikánů, jejichž vesele plápolající oheň krví polévá stěny bývalé svatyně ...

Podobné asi líčení mohlo by státi na začátku první kapitoly nějakého románu. Tak, jak to stojí zde, nebyl by to ovšem vzorný úvod — ale tolik je jisto, že by se jím čtenář nenáhle octnul v náladě romantické, a že by spisovatel mohl k objevení se tlupy cikánů směle připojiti vypravování nejdobrodružnějších věcí — půda by k tomu byla připravena.

Jestli jsem laskavého čtenáře cestou trochu nudil, budiž mi prominuto; byl to pouhý experiment, jehož účelem nebyla vlastně zábava. Doufám však, že s výsledkem budeme spokojeni.

Když jsme vyjížděli, nebylo v krajině ani stopy romantiky — na konci krátké pouti vidíme se uprostřed jejího panství. Všimněme si celého tohoto postupu: Z počátku jevil se nám člověk v plné har-

monii s přírodou, nebylo mezi nimi žádného sporu, žádného sváru. Čím dále jsme vnikali do hor, tím více vymaňovala se příroda z nadvlády člověka, jenž proti ní namnoze musí již bojovati, ač nechce-li nadobro se vzdáti. Výminkou arci i dosti vysoko v horách žije člověk klidně v tiché salaši — ale příroda setřásla se sebe již jho průmyslu a orby a konečně v pralese stává se i umění lesníkovo málomocným. Tím skvělejší jest pak vítězství železných kolejí, pronikajících tvrdošíjně boky skal a překročujících neschůdné propasti. Vlak unášející s rychlostí blesku cestující i zboží ze všech konců světa jest úžasným kontrastem jednak k nevlídné divokosti krajiny jednak k skromným jejím obyvatelům.

Ale i v přírodě samé jeví se protivy neustále vzrůstající. V úrodné rovině ukazuje se nám takořka jen život organický, jemuž hmota neústrojná dokonale je podrobena. Půda naveskrz je pokryta vegetací, jíž poskytuje potravu. Další cestou však jsme pozorovali, že skály ponenáhle počínají se vypínati nad zeleň bylinnou, stávajíce se tak platným činitelem krajiny. A čím mohutnější a pustější jsou skály, tím šťavnatější bývají lučiny a pastviska, tím bujnější bývá i vegetace lesní, až skutečný prales před námi odhaluje velkolepý obraz stálého vznikání a zanikání, obraz krutého zápasu o život v říši rostlinstva.

Ostatně i dojmy zcela zevnější svými kontrasty pomáhají zvýšovati zvláštní náladu naši; zrak je poután protivou mezi kolmými stěnami nebetyčných skal a vodorovným zrcadlem jezerním, sluch omámený hlomozným jekem četných slapů horské říčky přece poznává hluboký klid celé ostatní přírody.

Stupňování kontrastů nezná mezí: Naproti pralesu nestojí již pouhá neživá příroda, nýbrž přímo umrtvený duch lidský, sdrcené a rozmetané stopy jeho snah sobeckých i idealních. Na holé pusté skále uprostřed nehostinného hvozdu stojí dílo lidského umění. Tvrz, která vzdorovati hodlala všem útokům, je teď arci zříceninou, k níž jen zřídka zabloudí osamělý chodec, a chrám, zbudovaný pro věčnost a ku slávě Boží, poskytuje v troskách svých útočiště kočujícím cikánům. — Člověk však bojoval zde s přírodou statně po několik století, a když konečně přece musil ustoupiti, zanechal na bojišti trofeje, které ještě po věcích rozvalinami svými svědčí o neskonalé převaze jeho ducha. Zde ustoupil, ale ve velké, rozhodující seči světové zůstal vítězem. Jaké to myšlenky v nás budí porovnání minulosti a přítomnosti těchto zdí a kleneb! Zřícenina sama pak účinkuje co pouhý obraz téměř příšerně: stříbrné světlo měsíce vedle temných, neproniknutelných stínů, a zase vedle rudé záře ohně cikánského. Takovéto kontrasty v osvětlení více než cokoliv jiného otvírají bránu nejsmělejším hrám fantasie . . .

Výsledek jest asi ten: dojem romantického vzrůstal zároveň s kontrasty a dissonancemi, které buď obraz přírodní sám již obsahoval, buď teprvé v našich myšlenkách probouzel. Avšak kontrasty a dissonance ty stupňovaly se netoliko kvantitativně, co do velikosti, mohutnosti sporu mezi členy sourodými, nýbrž i kvalitativně t. j. tím, že se členy ty stávaly co možná různorodými, na pohled sobě cizími, ba naprosto nesrovnatelnými, Čím větší je rozmanitost a pestrost kontrastujících představ, čím hlubší jsou propasti mezi nimi, tím rozhodněji vystupuje

romantičnost celku. Ne tedy kontrast vůbec je znakem romantického, nýbrž kontrast členů různorodých. Obyčejné sbořeniště ve velkém městě, uprostřed budov neporušených není romantické; stalo by se jím však, kdyby stálo někde o samotě v přírodě, obklopeno a částečně i pokryto bujnou vegetací. A sbořeniště nějakého hospodářského stavení nebo jiné budovy hmotným, prosaickým prospěchům věnované, nebude účinkovati tak romanticky, jako zřícenina chrámu, poněvadž zde tendence idealní tím příkřeji kontrastuje s hmotou přírodní. Zdravý kmen, jejž lesník dal skáceti, nebude se našeho citu pro romantiku nikdy dotýkati tak, jako tlící mrtvola stromu pralesního: zde teprvé plně vystupuje protiva bylinného žití a umírání, tam spatřujeme především postup hospodářského dobývání dřeva. Skupení cikánů má již samo o sobě jakýsi nátěr romantický; setkáme-li se však s ním ve zříceninách chrámu, tam kde před léty stával oltář, nebo v rozvalinách nádherné kdysi síně rytířské, stupňuje se dojem ten mnohonásobně, kdežto bychom si tuláků těch snad ani nepovšimnuli, kdybychom je spatřili někde v širém poli, při veřejné cestě.

Několik příkladů z oboru umění vysvětlí věc ještě lépe. Jádrem látek epických i dramatických bývají spory v jednání lidském — tedy skutečné dissonance, které se pak harmonicky rozvádějí. Mysleme si nějaký konflikt mezi dvěma osobami, nebo jejich rodinami. Čím vážnější a důležitější je předmět sporu, čím rozhodnější, neustupnější jsou povahy jednajících, tím větší jest i konflikt, tím příkřejší dissonance. Jsou-li však sporné strany stejného rodu, náboženství, plemene, vůbec sobě společensky rovné, nenalezneme v tom nic romantického. Avšak různost stavu, vyznání, národnosti snadno ději dává barvitost romantickou, jakmile v očích jednajících tato různost skutečně jest věcí důležitou. Štěstí dvou milujících překáží na př. nepřátelství obou rodin. Jsou-li to rodiny stejného postavení občanského, mezi nimiž není žádná nepřekročitelná propast, nýbrž jen nějaká předpojatost, nějaké nedorozumění, lze mluviti sice o lásce nešťastné, nikoli však o lásce romantické. Tou stal by se poměr podobný teprvé tenkráte, kdyby muž z knížecího rodu zahořel láskou k dívce stavu nízkého a romantičnost by se zdvojnásobila, kdyby dívka ta byla i jiného náboženství, snad i cizího, opovrženého plemene. Příklady z literatury romanové a divadelní netřeba uváděti; jsou na snadě.

Samo sebou se rozumí, že konflikty tohoto druhu ztrácejí všechnu svou příkrost a tudíž i všechnu svou romantičnost, když společenská nerovnost, na níž se zakládají, přestává býti vážnou překážkou. — V moderní společnosti je sňatek šlechtice s prostou dívkou, křesťana s židovkou věcí tak obyčejnou, že případ takový ztrácí již všechnu romantiku. Jinak arci bylo v dobách starších, kde předsudkům stavu, víry, národnosti přikládána velká váha.

Tentýž romantický ráz zachová podobný kontrast ovšem i tehdy, když nejedná se o skutečný spor ve snahách a skutcích různých osob, nýbrž toliko o jedinou osobu, různými vztahy a ohledy vázanou. Král v hadrech, s korunou bláznovskou, jako Lear, a naopak zase muž z lidu, jenž vyšinul se na křeslo vladařské, jako Masaniello nebo Jan z Leydenu, mouřenín, který i co slavný vojevůdce obce osvícené jeví nezkro-

cenou divokost svého kmene, jako Otello, nebo loupežník, který střídavě hraje úlohu váženého a počestného občana, jako Abellino, a podobné figury jsou již samy o sobě romantické. Euripidovi, jak známo, vytýkáno, že neostýchá se, předváděti krále v přestrojení žebráckém — v tom skutečně je patrná stopa vkusu romantického.

Do tohoto kruhu patří i oblíbený deus ex machina spisovatelů dramatických: nestejnost rodu, která vlastně způsobila spor, vyrovnává se tím, že na konci se objevuje úplná rovnost a tak obava „mésalliance" mizí. Osoba na př., která dříve se zdála býti původu nízkého, přichází potom k poznání vznešeného rodu svého; tím již sama do jisté míry stává se romantickou, jestli se tedy spůsobem zmíněným konflikt rozuzluje, nemizí romantika na dobro z děje, nýbrž ozařuje novými opět paprsky jeho závěrek. *)

Dosud jsme příklady svými, na vzdor všeliké jejich různosti co do poměrů životních, nepřekročili ještě hranice pokolení lidského. Avšak romantice jsou hranice ty ještě příliš těsné, ona daleko zabíhá do neskonalých říší sousedních. Bytosti buď vlastnostmi nadpřirozenými obdařené, jako čaroději a hádači, nebo skutečně již do říše duchů a bůžků dobrých nebo zlých náležící, jako víly, polednice, skřítkové, rozmanité přeludy kouzelné atd. vystupují na jeviště, mezi skutečné lidi se mísíce. Sem také patří ona romantika popraviště a hřbitova, která kdysi hrála ovšem větší úlohu, než nyní. Duchové zemřelých spravují se zákony zcela jinými, nežli živí, jsou to bytosti cizího nám a hrůzy plného světa; a zasahování tohoto světa do osudů lidských poskytuje paletě romantikově nejděsnější barvy. Vzpomeňme si na pověst o bílé paní, na Erbenovu Svatební košili, na Máchův Máj, na kamenného hosta v Donu Juanu, jakož i na personifikaci Smrti samé ve výtvarném umění dřívějších století velmi oblíbenou.

Na tom na všem není ještě dosti. Romantika sáhá i k nejzazším koncům řady bytostí rozumných. Bůh s jedné i ďábel s druhé strany musí přijíti na pomoc. Jest však na bíledni, že tyto nejpříkřejší mezi všemi kontrasty podány mohou býti jen v nejširším rámci, na základě myšlenek nejhlubších. Bůh, člověk a ďábel nemůže vystoupiti v leckterém všedním díle uměleckém, ač má-li znázorněn býti jakýsi vzájemný vztah a styk mezi nimi, skutečný děj. To může se

*) Mezi divadelními hrami našeho repertoiru nemůže býti vhodnější illustrace všeho toho, co právě bylo řečeno, nad Kleistovu Katinku Heilbronskou. Již pouhý pohled na seznam osob předvádí nám všechny vrstvy společnosti lidské, od císaře a arcibiskupa až k uhlířskému pacholíku a ponocnému. Hlavní osobou je dívka blouznivá, ze sna mluvící, na polo nepříčetná, před nemilosrdným mužem, jehož miluje, až do prachu se ponižující, a doslovně vodou i ohněm za ním kráčející, dívka stavu nízkého, andělem nebeským zázračně chráněná a na konci od císaře samého za dceru uznaná. Její bystrá, podnikavá sokyně Kunhuta oslňuje sice každého krásou svou, ale bez pomůcek toiletních je hotovou šeredou. Vedle bohatýra hraběte Strahla stojí sluha jeho Gotšalk, takže i kontrast mezi nejpřísnější vážností a nejnižší komikou je plně zastoupen. Pestrost scenické úpravy je známa. Den a noc, bouřka a požár, válka a klášter, hned z počátku zasmušilý obraz tajného soudu (vehmy) a na konec hry veškerý lesk dvora císařského atd. Škoda že zastaralé stanovisko celé této rytířské hry jakož i mnohé nezáživné podrobnosti její velice jsou na ujmu četným krásám poetickým, jež nikdo Katince Heilbronské neupře.

s plným zdarem státi jen v básni tak významné a obsažné, jako jest Göthův Faust, Byronův Kain nebo na obraze tak velkolepém, jako jest Poslední soud, ať již Michelangelův, nebo Rubensův. A obemknouti jedním celkem peklo, očistec i nebe a v tom vlastně veškerou říši duchů — to smí podniknouti jen veleduch, jakým byl Dante. Když se nám kontrasty podobné představují v rámci užším, bývají to jen malé úryvky, episody velkého obrazu světového, při nichž zřídka výsledek odpovídá oněm mohutným pakám, jichž bylo užito.

Antika ovšem také ráda splítala osudy bohů a lidí v jeden celek; a přece u porovnání s uměním středověkým a moderním nelze ji nazvati romantickou. Avšak názory starých Řeků byly zcela jiné, než názory křesťanské. Mezi bohy a lidmi nebylo propastí nepřestupných, byly to bytosti stejnorodé, mnohonásobnými svazky pokrevními spojené takořka v jeden velký rod. Bohové měli účastenství v celé povaze lidské, cítili tytéž bolesti tělesné i duševní, jako smrtelníci, byli podrobeni stejným vášním a žádostem, jejich mravnost vedle cností znala i hříšné poklesky, a což je nejdůležitější: často musili, ač neradi a teprvé po urputném boji, skloniti šíji svou před událostmi neodvratnými, všichni byli poslušni věčnému řádu, jenž nad nimi, ne v nich měl panství své, a netoliko mezi sebou s různým štěstím zápasili, nýbrž časem i smrtelný člověk mohl se odvážiti na zjevný vzdor a odpor proti nim a ne vždycky dělo se to bez úspěchu.

V antickém názoru světovém bylo příliš mnoho jednoty, než aby poskytoval místa tomu, co romantikou nazýváme. Základem jednoty té byl onen čistě lidský duch, který vane i celým uměním antickým, a v němž nalezáme tak šťastnou rovnováhu mezi ušlechtilým idealismem a nestrojenou přirozeností. Jen na samé periferii života řeckého, tam, kde se stýkal a pronikal se živly cizími, barbarskými, vyskytují se zjevy naší romantice poněkud příbuzné. A z jistého bodu této periferie, z národa židovského, vzešel skutečně názor křesťanský, jenž se stal nejmocnějším činitelem romantiky. Duší její jest právě ona nepřestupná propasť mezi Bohem a jeho stvořením, jest onen nesmiřitelný dualismus dobrého a zlého, v obraze nebe a pekla, ducha a těla, v obraze mravnosti a smyslnosti, který se pak přenáší do všech poměrů lidského života jakožto protiva prospěchů duchovních a světských. Nadto měl křesťanský názor světový dosti místa pro nejrůznější mythické živly pohanské au netvořil z nich prostředkující spojení mezi Bohem a člověkem, nýbrž zavrhnuv je do říše zla, sesílil tím postavení ďáblovo, jež samo o sobě naproti všemohoucímu pánu nebes ovšem nebylo příliš příznivé. K tomu přichází pak během středověku ještě jiný živel, jakožto následek delšího styku křižáků se Saraceny, jenž Evropu seznámil s docela novým a proto dvojnásobně vábivým světem orientalním. Záliba na všem, co s Východem souviselo, byla tak značná, že i po překonání středověku hnutím renaissančním romantika orientalní velmi slušné místo zaujímala vedle antiky. Vzpomeňme si na Tassův Osvobozený Jerusalem jakožto předního zástupce tohoto směru a na stotožnění jednak barbarů starověkých, jednak všech pohanů s Musulmany, které stopovati můžeme od středověké Alexandreidy až do biblických obrazů i pozdní ještě renaissance. Ba sami Židé starého zákona musili přijmouti od umělců kostym

turecký. Že objevení nových dílů světa na sklonku středověku a bližší seznámení se s rozmanitými civilisacemi mimoevropskými v dobách pozdějších opět novou potravu poskytovalo romantice, jest patrno; avšak následky, zejmena v oboru umění, počaly se jeviti teprvé v době novější.

Naznačil jsem stručně pestrou směsici, z níž vznikla romantika středověká. Světem moderním arci vane duch zcela jiný, ač pohádky a pověsti, pověry a předsudky z lidu nezmizely a také sotva kdy vymizí. Ani názory náboženské nezůstaly nedotknuty; vzmahajícím se rationalismem jsou na mnoze zmírněny a někdejší romantiky zbaveny i v samých kruzích věřících. Kdo středověkou romantiku stopovati chce v době naší, musí se vyhnouti co možná širokému proudu moderního života a vyhledati různá zákoutí a zátiší, v nichž arci mu někdy kyne kořist pozoruhodná. Avšak mylné bylo by, kdybychom přítomnosti chtěli upírati všechnu romantiku vůbec. I ta má svou zvláštní romantickou stránku: jsou to poměry společenské. Spor bídy s přepychem, surovosti s osvětou, zločinu se spravedlností ovšem není ničím novým v životě lidském; ale upříti nelze, že protivy ty z různých příčin právě za našich dnů jednak více na povrch se dostaly, jednak skutečně větší příkrosti nabyly, takže nyní jsou důležitějšími pro společnost, než bývaly kdykoliv jindy. Že je to zejmena roman, jenž umí těžiti z romantiky bídy, surovosti a zločinu, a že teprvé za vůdcovství romanopisců také dramatikové se do končin těch odvážili, je známo. Bylo by to zajisté docela libovolné, kdybychom umělcům chtěli brániti v užívání látek podobných; mají ť svaté právo na svobodnou volbu předmětu a jsou nám zodpovědni toliko za výsledek uměleckého tvoření, za účinek esthetický. Manýra, vyhledávati vždycky jen stíny společenského života, nelibovati si než v kalu jeho a vyhýbati se každému jasnějšímu paprsku, jest ovšem znamením vkusu velmi chorobného.

Dosud hleděli jsme pouze k obsahu uměleckých děl, především básnických. Snadně však lze pochopiti, že také zevnější forma, které romantik dává přednost, miluje podobné kontrasty. Mísení a střídání se krásného s ošklivým, vznešeného s nízkým, vážného se směšným, poesie s prosou — netoliko veršů s řečí nevázanou — jest pro literaturu romantickou karakteristické; vždyť již povaha látky samé toho žádá. Proto také bývá humor, jehož vlastní podstatou je vzájemné pronikání se vážného a komického, vítaným společníkem romantiky a snaha, povznésti se vysoko nade všechny skutečné i zdánlivé protivy, spory a nesrovnalosti života i dějin a považovati všechno vznikání a zanikání toliko za nezbytné episody velkého dramatu světového, jehož na výši objektivní trůnícím divákem jest umělec tvořící, ne však podřízeným účastníkem — tato snaha jeví se nám co pověstná ona „ironie" romantická.

O hudbě a o umění výtvarném postačí zde několik stručných slov, jimiž alespoň naznačeno bude, jak romantika i těchto oborů z valné části se zakládá na zálibě v kontrastech členů co možná různorodých, nepříbuzných. Že hudba nestává se romantickou již pouhým třeba sebe hojnějším užíváním dissonancí, jest na bíledni; oblíbenějším však prostředkem romantiků hudebních vždy jest barva zvuku, její jemné odstíny i mocné kontrasty. Instrumentace hraje zde úlohu nad míru důležitou,

orkestr tudíž je nejspůsobilejším tlumočníkem ideálů romantických. Uvádím laskavému čtenáři na mysl jmena pouze dvou mistrů, kteří jednak stojí v čele romantické školy hudební, jednak již dosti dlouho jsou mrtvi, takže se nemusím báti žádné opposice, nazývám-li je příklady klassickými — Webera a Mendelssohna.

Podobné, jako v hudbě s instrumentací, má se to v malířství s koloritem. Nehledíme-li k romantice, která spočívá již v představeném předmětu samém, jsou to hlavně kontrasty osvětlení a barvy, jimiž se spůsobují a podporují dojmy romantické. Každý zajisté sám na sobě již zkusil ono tajuplné kouzlo různých pramenů světla na jednom obraze spolu zápasících. Kontrast mezi chladným, modravým světlem měsíce a rudou září ohně cikánského v nočních stínech zříceniny poznali jsme co důležitého činitele nálady, v níž jsme se spatřili na konci onoho výletu do hor.

Méně než kterékoliv umění je romantice přístupno sochařství, ale naprosto nepřístupno přece není. Pátráme-li po prostředcích, jimiž plastika zevnější zjev sochy přivádí do souhlasu s látkou romantickou, shledáme, že obyčejně efektům osvětlení, na něž s jistotou se počítá, větší úloha se přiděluje, než v případech jiných. Žádný sochař nesmí nadobro ignorovati zvláštní účinky světla a stínu, jimž je více nebo méně podroben každý tvar plastický; ale romantik vyhledává účinky ty k oživení komposice a ku zvýšení jejich kontrastů. Tím dostává se plastice jakési malebnosti, již ostatně samu o sobě nesmíme jestě zavrhovati jakožto rušení slohu; majíť malířství a sochařství, podobně jako drama a epos, více společného, než obvyklý názor připouští.

V oboru stavitelství nejromantičtějšími jsou patrně slohy středověké, a hledíme-li více k bezprostřednímu dojmu uměleckému, než ku provázejícím jej úvahám historickým a poetickým, nalezneme vlastnost tu ve slohu gothickém ještě značnější než v romanském. Porovnáváme-li pak architekturu středověkou s uměním antickým, jeví se nám v tomto slohová jednota mezi tvary architektonickými a ornamentalními, která v době křesťanské čím dále tím více ustupuje dualismu konstrukce a ozdoby, jenž v plném květu gothiky skutečně se podává co kontrast neorganické hmoty se životem ústrojným. Ornament slohu romanského z valné části má původ svůj docela mimo stavitelství a mezi čistě geometrické vzorky textilní a jiné mísí se fantastické nestvůry zvířecí. Gothický ornament je sice sám v sobě poněkud jednotnější, než romanský, ale přece ještě dosti jasně prozrazuje dva proudy, z nichž vznikl. I v nejbohatší kružbě poznáváme zřetelně pevný základ geometrický, a jeví-li se v době pozdní i zde jakási libovůle, nebývá vázána žádnými vzory z říše organické. Za to ozdoby hlavic pilířů, krakorců a závěrků kleneb, lupeny kapustové a kytky křížové na štítcích a fiálách atd. jeví tolik svěžího realismu, že často jen lehce přiloženy, takořka přilepeny jsou ku částkám architektonickým, aniž by z nich vyrůstaly nebo vůbec s nimi pevně a patrně souvisely. Že ostatně gothika přeje i fantastickým tvarům zvířecím a lidským měrou dosti značnou a že i zde holduje realistické živosti, ba nad to přímo i v humoristické karikatuře sobě někdy libuje, zajisté není neznámo. Tento dualismus živých tvarů přírodních a idealních linií architektonických je patrně živel blízce

příbuzný s onou stránkou romantiky, o níž jednáme. Konečně ani na to nesmíme zapomenouti, že již lomený oblouk gothický má sám v sobě dissonanci, jíž polokruh ostatních slohů je prost. Arci lomený oblouk ještě by nestačil, dodati stavbě nějaké ráz romantičnosti; ale že se dobře hodí k oné rozdvojenosti tvarů i k celé na kontrasty a dissonance tak bohaté atmosféře poetické, která ozařuje umění gothické, nebude snad nikdo upírati.

Nezřídka nazývá se také barva romantickým živlem v architektuře. Nemůže býti pochybnosti o tom, že i barvou lze tímto směrem vydatně působiti, ale polychromie sama sebou ještě není romantickou. Stačíť poukázati ku stavitelství starověkému, jemuž následkem polychromie neubylo klassické klidnosti, nýbrž nanejvýš jen oné neklassické jednotvárnosti, kterou nás nudí leckterá jeho moderní kopie bezbarevná. Jeden způsob barevnosti ovšem přispívá značně k celkovému dojmu romantickému: nahodilá barva, řinoucí se magickým proudem se skleněných oken gothického dómu na předměty nejrůznějších tonů lokalních. Předměty jsou zbarveny, ale není to jejich barva, již na nich vidíme.

Romantika složité stavby v různých dobách, za panování různých slohů nenáhle vzrostlé přistavováním a přestavováním, nebo romantika budovy, jíž užito k cizím, původnímu určení jejímu naprosto odporujícím účelům, právě tak jako romantika zříceniny utvrzuje sice vyslovený zde náhled o romantice, ale krásy architektonické méně se dotýká, než esthetické stránky zjevů přírodních, životních a historických. — —

Z toho, co zde bylo vyloženo nebo alespoň aforisticky naznačeno, sotva budeme souditi, že všechno romantické jest něčím nezdravým, nezralým, nedokonalým. Je pravda, že nadužívání kontrastů a dissonancí vůbec a dvojnásobně pak těch, které karakterisují romantiku, svádí ku přílišnostem a přepjatostem dobrý vkus někdy až urážejícím. Máme však proto již vyobcovati všechny romantiky z říše krásného umění? Klassicismus svými odměřenými formami zase leckterého umělce vede na scestí pedanterie a šablony — a věru nebylo by příliš snadné, říci, které z obou zcestí je povážlivější pro umění, zdali klassicistů nebo romantiků. Neřiďme tedy úsudek svůj výstřednostmi a nezdařenými pokusy, nýbrž hleďme ku vzorům klassickým a poznejme, že také romantika jest esthetický oprávněným živlem uměleckým, že nikterak nevylučuje onu výši uměleckého tvoření, onu všeobecnou platnost krásných forem, již klassičností nazýváme. Dokud Shakespearovy tragedie nebudou vytisknuty z našich divadel, dokud Göthův Faust, Byronův Manfred a Mickiewiczův Konrad Wallenrod budou míti své nadšené ctitele, dokud Mozartův Don Juan a Weberův Střelec kouzelník nezmizí z našich repertoirů zpěvoherních, dotud nebude scházeti pádných, neodmluvných argumentů ve prospěch romantiky. Duch tak zvaný moderní je podstatou svou arci jen novou fasí ducha renaissančního; umělecký ruch devatenáctého století mimo jiné však i tím se označuje, že opravdivěji a patrně i šťastněji než věky předešlé usiluje o zachování toho, co v romantice je krásného a cenného. Že snaha taková neznamená reakci uměleckou a úpadek vkusu, dosvědčuje celá řada klassických děl prvních mistrů všech oborů, jejichž souvislost ano někdy i nejbližší příbuznost

s romantikou nikdo neupře a z nichž jsem právě uvedl jen několik málo nejznámějších příkladů. Vůči jmenům takovým nedopustíme se, tuším, také esthetického hříchu, když snaze té přáti budeme plného zdaru.

Pod Černou věží.

Z cyklu básní: Praha.

Od

E. Krásnohorské.

Jeď stará, v jizvách omšená,
kol cesty mojí stinné,
a nad sivou zdí obrubou
srp zlatý v modru plyne.

A podél zdi schod za schodem
se v rozvalinu kácí,
jak čelisť každý obrovská,
jež vetché zuby ztrácí.

Zřím zpustlou, prázdnou před sebou
těch starých stupňů řadu,
i stoupám jako v stínu dob
v stín královského hradu.

Tak osaměle zní můj krok,
a pohled, v temno schýlen,
z dum náhle vzhůru zalétá
v jas vybořených střílen.

Až za tou hradbou zčernalou
zjev kouzelný a drahý
mi vzplanul v záři z hlubiny, —
toť zlatý obraz Prahy!

Z mlh plynou jemně růžových
jí smaragdové báně,
jak světokoule ohnivé
tam z etherové pláně.

A nad tajemné horstvo střech
jí vzlétly v soumrak svěží
jak štíhlí šedí sokoli
ty stíny jejích věží.

Zář jiskří v zlatě makovic
a v oken lesku sterém,
a mléčná dráha Vltavy
jak hvězdným pluje šerem.

Však z čela strání vyrůstá,
v háv sadů oděn řásný,
jak z věnce přílba křídlatá
hrad báječný a krásný!

Již vejdu v jeho bludiště.
Zrak odvracím z těch září —
tu přede mnou ční Černá věž
jak mračno v nebes tváři.

Tu zeje brána hluboká
tmu kamennýma rtoma,
z těch tajin, kde jsou pohádky
a zašlé věky doma.

Hle, přede branou pochmurnou
tu v těžkém stínu věže
si šedý žebrák sedl dnes
a prázdné cesty střeže.

Jak socha třímá nepohnut
svou čapku v tuhé dlani
a dárku, jejž mu kladu v ni,
si nepovšiml ani.

On neslyší ni pozdravu,
jejž na rty soucit loudí.
Proč u pusté tu cesty dlí,
kam sotva kročej zbloudí?

Proč za tu hřivnu neprosí,
kde hlučný dav se žene?
Več může doufat v samotě
tak dávno opuštěné?

Zrak výmluvný on upírá
jak v prosbě na zeď dlouhou
a teskným okem obíhá
ji s nevýslovnou touhou.

K ní jako z hloubi duše zří,
jak očarován videm,
i tklivě, jak by srdcem hout
chtěl kamenům, ne lidem.

Teď střílnou odlesk západu
mu v lysé šlehl témě.
Hle! večer po zdi provádí
svých stínů divné plémě.

Jak mráčky letí přes měsíc,
tak na zdi šeré bláně
se chodců stíny míhají
a mizí v tmavé bráně.

Ruch jejich tichý, tajemný
zrak starcův chtivě stíhá
a jiskrou oko vznícené
v tmu zádumčivou žíhá.

Tvář jeho jako ze hrobu
se zvedá jasně bílá,
pod sněžným vousem nahá hruď
se leskem obestýlá.

I vztyčuje se hmotná plec
teď ze žebrácké berly,
a v mramorový obličej
dvě lesklé kanou perly.

Dlaň zdvižená jak v proroctví
si nebes hřivny žádá,
a luna zlatý paprslek
v ni žebrákovi vkladá.

Již vím, již vím, kdo zrakům tvým
tou pustou cestou kráčí:
dob lepších jsou to stínové,
ti z mohyl vzešlí spáči!

Toť zašlé slávy družina
i čeleď odumřelá,
jež hřímala zde krokem svým,
kdy v sídlo králů spěla.

Hle, dvorní hladké postavy,
tam bojovníci v zbrani,
tu vážné stíny purkrabat
i hrdé krásných paní.

Tu vězni v poutech vlečení,
tu v kápích černí kněží
a vše to, vše se rozplývá
tam v stínu pode věží.

To zříš, ten české síly věk
i padlou jeho slávu!
Hle, u tvých nohou v nádherném
ti Praha leží hávu —

Hle, nad tvou hlavou věžitý
hrad králů v jasu skvělém, —
tak povstals, věštče žebravý
s tím ozlaceným čelem,

Jak skráním tvým by korunu
zlost bídy byla smekla,
však obnaženou velebnost
té hlavy zříc, se lekla!

Mním zříti, jak to roucho tvé
ti rvaly ruce vrahů . . .
Tys jak sám český majestát
zde na svém pustém prahu!

Tys paměť jeho vztýčená
tu v cestě opuštěné!
Nechť za tebou se minulost
jak černá brána klene —

Jen vyčkej, siré doufání,
na pustém dějin stupni;
jsou plny zvěstí nadšených,
k nim oko vzňaté upni!

Nechť kolem tebe samota,
a chudoba tvůj osud:
jen střež si cesty v slávy hrad, —
tys dědic jeho dosud!

Bataraška.

Z upomínek.

Od

Aloisa Jiráska.

Škoda, Vído Lelku! To bys se byl podivil, že vytiskli toto vypravování o naší dědině, o Batarašce, a také o — tobě!

Vím, ty bys řekl, že to na blázny, a jak to možná čísti. Nechť, však on to přece někdo doříká do konce, a ten se tobě na jisto nezasměje, aniž bude na tebe tak hleděti, jako u nás hledívali — s patra, a také rád uzná, že tobě velmi křivdili, učinivše jméno tvé přezdívkou. —

Vída Lelek! Nevím, proč mu tak říkali, a kde jeho jméno vzalo původ; však ani o tom nebylo světlosti, čí je a odkud se k nám dostal. Petrovický kolovrátník, co měl chalupu nad vlkovským srázem, zrovna nad řekou jako přilepenu, první ujal se zbloudilého sirotečka a dochoval ho do čtrnáctého roku.

Hoch mu byl tuze na ruku a sám od sebe naučil se malovati kolovraty. Dělal na nich strakaté, pěkně složené proužky jako pentle a fábory, kolečka, hvězdy, a také květy jako živé, že až se lidé divili, kde se ty vtipy v nepatrném chlapci berou. — Ale tu starý kolovrátník pojednou odešel na věčný vejměnek ku všem svatým, a bez posledního pořízení. Příbuzní zabrali chalupu.

Od těch časů potloukal se Vída Lelek ze statku na statek, pásal dobytek, halekal na stráních, dělal poslíčka, pohoněl, v zimě dral kordinou louče, lelkoval, naslouchal vypravování dědků a kmoter, hlídal na polích, hrál si s dětmi a to tuze rád, býval pro smích a útržky a přece, když si chtěli dlouhou chvíli ukrátit, řekli: „Vído, zpívej!“ a Vída zazpíval příjemným, tklivým hlasem; anebo: „Vído, vypravuj!“ a Vída začal o králích a princeznách, o dalekých a divných zemích, jakoby to všecko na své oči byl viděl, nebo jako by to z knihy říkal.

Ale také ne vždycky. Někdy si zamanul a mlčel jako dub, a nepověděl, třeba mu sám hospodář poroučel, třeba mu hory doly slibovali.

Nebyl sice žhavec do díla, ale také se ho neštítil; jenže, jak říkali, nebylo možná svěřiti mu rozumnější, samostatnou práci, protože si prý s ničím nevěděl rady. Proto, teď rozumím, ty úsměšky a neváżnost jeho! V tom jeho věku byli jiní již staršími čeledíny, ženatí, a Vída pořád ještě pásal, hlídal, lelkoval, topil ohně, „byl mezi chasou“ a vypravoval pohádky! A jak se na něj podívali, jaká pak vážnost!

Pán bůh na něm míry neztratil, byl pomalý, žádný silák, nahnuté šíje, přibledlého líce, a takovým napořád zůstával.

Dostal se konečně k nám, do rychty, a tam se mu nějak podobalo. Rychta starobylé výstavnosti, omšených střech a vysokých lomenic stojí ve stínu košatých stromů ovocných i ohromného jasanu na táhlé stráni, pod níž vede neširoká cesta podél potoka dále dlouhým údolím; Vída přišel, když věkovité lípy před branou staré rychty žloutly, a listí jejich počínalo tichounko se ukládati kolem kamenné sochy sv. Václava, stojící pod jejich korunami. Socha byla prastará, a několik kamenných schodů vedlo k jejímu podstavci. Milé tu posezení, pěkná podívaná na dol, na potok stíněný košatými olšemi, na úzkou lučinu za ním, na travnaté břehy a návrší za lučinou, na jich chaloupky a statky, roztroušeně bělající se mezi stromovím. A když jsme k východu obrátili tvář, rozkládala se před námi podél řeky padolina, od níž naše údolíčko odbočovalo, a nad ní strmá, lesnatá návrší, za těmi pak modravý lem nedalekých, pohraničných hor.

O jak utěšeně bylo ve tmavém, chladivém stínu starých lip za letních dnů, kdy slunko jen zářilo, kdy za hlubokého ticha poledního všecken pohorský kraj podřimoval!

A když pak na vrších pohasl poslední zásvit a hebounký soumrak zahalil dědinu, kdy utichlo klepání kos i klekání, a lidé odbyvše lopotu denní, zasedali na prahy chalup, kdy nadešla „černá hodinka", chvíle družných rozhovorů, vzpomínek, prostého rozumování a žertů — Vído Lelku, sami sedali jsme na stupních sochy svatováclavské, — tys vypravoval a já naslouchal v zanícení. Často mlčeli jsme, naslouchajíce temnému hrčení potoka i táhlému šumotu tmavé doubravy výše nad rychtou na stráni. Často hleděli jsme v onu stranu, kde nad skalnatým, zamlženým hřebenem táhlého Boru vycházel v ouplňku měsíc, jehož paprskové až k nám haluzemi lip pronikali, plašíce jasem svým tmu pode stromy, chvějíce se na stupních i na tvé přibledlé tváři. —

Jakoby nový obrácen list ve knize přírody.

Měsíc to způsobil! V luzném zásvitu jeho před námi jakoby nový kraj, nad nějž hory prvé tmou zahalené povznášely vážně, velebně čela svá.

Nad jiné určitěji rýsovala se Homole, pnoucí se na půdě nám již odcizené — Tys vypravoval o ní, o starém hradu, jehož rozvaliny na temeni jejím různo leží, a mně se zdálo, že vidím s Homole mihati se nocí krvavá světla, sem tam pravidelně se kolotající, na znamení hradu náchodskému, že naše hranice jsou v nebezpečenství, aby bděli a se hotovili, an se nepřítel blíží.

Těch pěkných chvil, Vído Lelku! Nám bylo tam dobře, milo, a nedbali jsme žertů a smíchu, jež se z rychty chvílemi ozývaly, nedbali jsme zádumčivých písní, jež na dole chasníci při měsíčku zpívali.

O jak nemile mi zněl i matčin hlas, když ve bráně se pojednou zjevila, volajíc, že čas už na lože!

Ve staré rychtě všecko umlklo, usnulo, jenom já ještě hledíval v komoře okénkem do tiché noci, na zmlklý důl, kde už jen potoka zvuk se ozýval. I viděl jsem všecko znovu, o čem mně Vída pod lipami vypravoval. — Na stráni, na niž místem mezi stromy rozložil měsíc zářivý koberec, mihl se světlý stín divoženky, kradoucí se ulovit

novorozeňátka; na zarosené lučině za vodou pásl se příšerný vodníkův vraník beze spodní kabele; již zmizel a změnil svoji podobu. — Hle! — vyplynulať pod černými olšemi na potoku svítilna, jež zvolna plovouc září a lestně nástrahu chystá nočnímu chodci, aby ho do vody zatáhla.

Však tu rázem zanikla, pohasla, a na chodníček jasně měsícem ozářený vyhoupla se z houštin malá postava fraškovitého mužíka, jenž cupá dále do vsi, odkudž zaléhají nočním tichem zvukové houslí, fagotu a trumariny.*)

Spěcháť zatančit si s dívčinou v koutku osaměle stojící, již nikdo do kola nevodí; jde ji „vysvobodit", aby ji zavedl do hlubin své tajemné říše. — Cupá, cupá a ze šosu zeleného fraku crčí mu kapka za kapkou, značíc, kdo ten pozdní, nezvaný host. — Až i do snů pletly se ty tajemné zjevy a divné příběhy, jež události se ve dvorcích, na samotách, na křižovatkách i „na smutných místech" v hlubinách lesů. — —

U Vídy býval jsem tuze rád, chodil jsem za ním, kdy jenom bylo možná a kde jsem ho mohl samotna stihnouti. Běhával jsem o polednách za humna, do polí „na zady" hlubokou cestou, přes niž vrhal osamělý strom tmavý stín, po mezích, jež silně voněly mateří douškou, rděly se slzičkami a modraly zvonky, až stanul jsem u Vídy.

Seděl v úpalu slunečním u položeného obilí; obyčejně mne ani neuslyšel, ani nespozoroval. Hleděl zamyšleně před se do dálky k rozlehlým lesům a modravým horám. Vládlo hluboké, svaté ticho, jakoby bůh kráčel širou krajinou. — — Za Vídou běhával jsem nejen o pravém poledni, ale též z večera k jeho hlídací boudě. Nejednu noc meškal jsem s ním tajně pod hvězdnatou oblohou v polích mezi potemnělými lukami, ve kterých ozýval se jednotvarný, chraplavý hlas chřastalův. Vída věděl, proč jsem přišel, a proto vypravoval, někdy zazpíval, místy nápěv žalobně „prolamuje". — —

Tak bývalo v letě a když pak jeseň chodila po sadech i na stráni mezi buky, tovaryšil jsem Vídovi, jenž pásal rychetské stádo. Což jsme se tu natopili ohňů i za chladných jiter, kdy všecko se utopilo v mlze a stádo naše v ní změnilo se v hejno loudavých stínů, což i za jasných, studených odpolední, kdy měkký kouř vysoko stoupal anebo plazil se po stráni, po břehu dolů jako mlhavý ohon zářivé vlasatice. Bylo tu smíchu, různých her, zpěvu, halekání i vážného mlčení; toto obyčejně, kdy Vída neměl společnosti. Nejednou ani na mne nepromluvil a hale pytlem nebo starou houní hlavu a ramena proti chladu, hledíval zamyšleně před se; bývalo tak i za jasných, tichounkých dnů i když slunce zapadalo a pak časný, tesklivý soumrak počal se krajinou ukládati.

V ten čas jakoby všecko vybízelo člověka, aby se odmlčel, a zamyslil.

Jednou přiběhl jsem za Vídou „na vrcha", kdež pásl. Bylo po ránu a krásně. Vída seděl u březinky na skále, kolem níž husté jahodčí se zardívalo. Byl patrně mrzut nebo smuten. Ptal jsem se ho, co mu je; pověděl: Zdálo se mu té noci, že zpíval nějakou písničku tak krásnou, že jaktěživ takové neuslyší. Nevěděl už ani, o čem byla, jen nota

*) Trumarina = tromba marina, nástroj, jehož se nyní už zřídka užívá.

zněla mu v duši, ale tak mlhavě, jako z daleka, a nemohl a nemohl se na ni rozpomenouti. A nerozpomenul.

Tenkráte jsem mu nerozuměl a divil jsem se mu. Dnes však rozumím, a porozumí každý, kohož krása dojímá, komuž pučí sny jako květy a duše zachvívá se city, které však mu, jak vypučely, tak vadnou, vyznívají, nepoznány, neslyšány, poněvadž nebylo mu dáno, aby je oživil, vtělil barvou, zvukem anebo slovem! — Nejraději jsem býval, když Vída pásal pod lesem ve stráni, porostlé nízkou travou, v níž tu a tam zardíval se drobnokvětý vřes a kolem keře dlouhá, uvadlá metlice ve větříku se chvěla. Byli jsme tu kus ode vsi, jíž nebylo viděti; také rychta ukryla se nám za návrším, a jen vrchol jasanový označoval nám, kterými místy stojí.

Za to bylo stad volněji viděti na padolinu u řeky, pole a luka, lesnatá návrší a hory. Stranou pak dále k Východu táhla se na příč naší strání až pod les hluboká, ne však široká průrva, travnatý důl. Na bocích jeho rostly staré, vysoké stromy, z nichž bylo z našeho místa jenom části rozložitých korun a vršky viděti.

Vzpomínám na ně, vidím je živě, jak za májového, tichého deště čerstvě zelené v šoumavém větříku se chvějí a mile sobě tuší, vidím je za pochmurných, dusných dnů, kdy nad nimi černá mračna se valila a v dáli hnala a vichr z lesa vyrazivší vrcholy klátil, třásl a haluze porýval, i za vlažných letních nocí, kdy šero je spojilo v měkké, vlnité obrysy, nad nimiž září hvězdy a promrkávají jejich haluzemi jako zářivá, mihotavá rosa. —

V tom tichém, osamělém úvale, jehož boky kvésti nepřestávají na jaře hlohem, fialkou a všelikým ranním květem, za leta planoucí růží, diviznou a jinou květnou družinou, kde na travině jasně ozářené spočívají nehnuté obrovské stíny košatých buků, javorů a lip, kde zpěv ptactva a ševel stromů mile přerušují hluboké ticho útulné samoty, bloudíval jsem začasté sám nebo s Vídou, ačkoli slýchali jsme o polúdnicích a lesních pannách, jež rády se tu zjevovaly a reje své tropily.

Na východním boku prodírá se skoro u prostřed z travnatého koberce červená, holá skála, jež u spodu otvírá se tvoříc nízkou, hluboko do břehu vodorovně zabíhající sluj.

Pod vlhkým tím sklepením leskne se studánka, bohatá studenou, křišťalovou vodou, jejíž hladina mizí ve tmě skalní rozsedliny.

To je Bataraška.

Nevysechla, pokud jsou pamětníci, ještě ani jednou, má vody až nadbytek a nevyschne nikdy, jsouc výronem podzemního jezera, o němž vesničané báji a divné věci vypravují. K němu vede skalní rozsedlina. Málo kdo z domácích lidí ze studánky se napije. Skalní sluj děsí je svou tmou a tajemností, studánka pak svým klidem a nehnutostí. Nikdy se nezčeří, nikdy nezašplouná. Vážné ticho jakoby tu bylo doma. Pověst sice vypravuje o ruchu, jenž tu časem panuje, ale bůh rač chrániti před takovou společností!

Jen smělí synkové, když o velikonočním pondělí na polích bouřky a všeliké škody střelbou zažehnávají, sestupují také na důl a namířivše pušky do rozsedliny nad studánkou, vystřelují, aby zapudili všechnu

kouzelnou moc. Na rány jejich ozve se hromový rachot, jakoby tajemné mocnosti uvnitř smělcům hněvivě odpovídaly.

Jen jednou za paměti vrstevníků ozýval se tu jiného času hlahol a ryk, a lidé pili a brali ze studánky, div že ji do dna nevyvážili. Tenkráte zvučel všecken úval hlomozem zbraně a zpěvem kozáků molodců, jichž zapadlo do dědiny jako mlhy, takže ani místa neměli.

Rusové si odpočinuli, odtáhli, v úvale bylo zase ticho, ale studánce zůstala památka — jméno Bataraška. Naproti ní poněkud šourem stojí o samotě věkovitý buk. Na kmeni jeho visí starý obrázek panny Marie, jejíž barvy slotou a nepohodou tuze sešly. Obraz zavěšen tu na památku smutného příběhu, kterýž mně Vída Lelek vypravoval, a o němž jsme často rozmlouvali u pastýřského ohně, i tu v samém úvale.

Tenkrát jsem se nejednou zachvěl. — —

* * *

Bylo za oněch časů, kdy pruský král, který našemu království Kladsko i část Slezska urval, přes tu chvíli přecházel s vojskem naše hranice. To pak po všem okolí a všude, kam vpadlo, zle hospodařilo. až bůh bránil.

Toho času rod náš ještě nebyl na rychtě.

Hospodařil tam svobodník Deyl, muž bohatý, hrdý však a tvrdý. Ten měl jedinou dceru, jiných dětí se mu nenarodilo. Toť, že měl svou Aničku tuze rád, a mnoho si na ní zakládal. Bylať věru hezká a starý svobodník v duchu maloval si jejího ženicha. Pýcha ho posedla a chystal ji nějakému pánu. Dcerku hlídal jako poklad, nehonil jí do práce, úkolu neukládal, vůbec přál jí volnosti, jako ptáčku.

Měla pomyšlení, vše, co si zamanula, a přece byla pořád jako vzácná květina, nemohouc se rozviti do červena, do plna. Ale srdce měla vroucí a vášnivé, a to ji vodilo sem na důl, kde u Batarašky nebo naproti pod bukem čekával na ni Vítů Jan, mladší syn Víta Řehoře, Humenského, jenž měl za potokem nevelkou usedlosť. Jeník byl sedlákův, ale mladší syn. A kdyby i prvorozeným býval, a statek zdědil — oh jako ženich nevypadal, na jakého starý svobodník čekal!

Ale Jan nedbal, nedbala také jeho milá. Nebylo jim lépe jako na dole, kde hloh kvetl a kos zpíval, kde stromy šuměly a hebounkým, líbezným šerem tajily jejich upřímnou lásku. Však lépe by jim bývalo, kdyby se jim stalo jako těm v písničce, jež oba na jednou strom zabil v zeleném háječku.

Známo, jak bývá. Nesvědčili sobě. Starý svobodník všeho se dopátral, a od té chvíle Jeník chodil nadarmo na důl ku prameni, nadarmo vyhlížel a pod bukem čekával. Začal se měniti. Jak by neměl, když mu vzali potěšení! Nedbal o nic, chodil jako zmámený, a bylo ještě hůře, že Aničky ani okem nespatřil. Kradl se v noci k jejímu okénku — marně; uslyšelť, že musí spáti v komoře, jejíž okna jdou do dvora. I tam se v noci odvážil; probudil se ráno za rychtou pod jabloní sbit a zkrvaven.

Pak slýchal, že starý Deyl zuří, že Anička stůně a se tratí, že ulehla. Znovu odvážil se Jeník k rychtě. Potkal svobodníka ve bráně.

Na všecko zapomněl, ponížil s., prosil pro boha živého, aby mu dovolil s Aničkou jen slovo promluvit!

Ale Deyl jako skála, z níž jiskřičky nevykřesáš.

Surově hnal mladého Víta od svého prahu a lítě ho proklínal, jako původu prý všeho neštěstí. —

Anička umřela.

Jenik na hoře na souvrati oral. Bylot na jaře. Tu zaslechl zvony i zpěv, uviděl družičky i mládence rakev s rychty snášející, viděl veliký zástup lidí. — Třásl se, najednou otevřel ústa jakoby chtěl vykřiknouti nebo dechu popadnout, vztáhl za rakví vášnivě ruce a jako snop svalil se vedle ruchadla.

Ten večer před tím vzkázal mu svobodník, ať se neodváží na rychtě se ukázat, nebo za rakví jíti.

Od pohřbu bylo s Jeníkem zle. Lidé si vypravovali, jak za dne i z večera chodí na hřbitov k Aniččinu rovu a soustrastně mluvili o jeho hlavě. Za nedlouho se všichni nemálo rozhořčili. Rozneslať se údolím divná zpráva. Svobodník přišel na hřbitov a obořil se na Jeníka, kterého tu zastal, a vyhnal jej od hrobu své dcery.

Starý hrobař vypravoval, jak hoch v tu chvíli vypadal, že až úzko bylo naň se podívati.

„A přece se nezapomněl!“ chválili sousedé. „Nebylo by divu, kdyby byl na rychetského skočil a jej udávil. Ale ctil místo i hrob!“

Pak už nikdo nespatřil Jeníka na hřbitově. Vyhýbal se každému a podobalo se, že hlava jeho je opravdu neboha. Tuze často však jej bylo vídati v dole; sedal tu pod bukem jako stín. Býval tu ve dne i z večera. Žádný se mu nedivil. Když nesměl choditi tam, kde bylo jeho štěstí zakopáno, chodil tam, kde někdy tak utěšeně kvetlo.

Lidé brzo zapomněli na hřbitovní událost, i Jeníka pak valně nedbali, poněvadž za nedlouho vtrhli Prusové přes hranice. U nás je měli z první ruky. Bylo jich všude jako much a mlhy, všecko se od nich jen modralo. Tábořili po vsích i v poli. Rychta byla jich plna a značný oddíl rozložil se kolem. Na statcích i v chalupách bylo všude jako na rabušce, vše kostkou vzhůru. Nad to jednali s lidem velmi krutě. —

Jeníkovi bylo nejhůře. Stályť na kraji úvalu stráže a ty jej surově odbyly, když chtěl navštíviti své zalíbené, smutné místečko. — — —

Jedné noci přikvapilo několik ozbrojených Prušáků, zburcovalo celou rychtu a donutilo starého Deyla, jenž jsa svobodníkem byl také rychtářem, aby šel s nimi. Myslil, že se něco stalo, a že ho povedou na faru, kde přebýval nejvyšší důstojník. Však místo se stráně a do vsi dali se směrem opačným za ves, až sestoupili do dolu. Byla teplá, letní noc, a dosti jasná, nicméně hořel nedaleko skály veliký oheň, kolem něhož stálo několik důstojníků. Opodál zástup vojáků.

Teprvé když Deyl blíže přistoupil, všimnul si, že naproti u buku někdo je přivázán. Na rozkaz jednoho z důstojníkův vzal voják z ohně planoucí poleno a posvítil jím na spoutaného. Byl to Jeník, mladší syn Víta Řehoře. Rychtář se zarazil, když však důstojník se ho tázal, zná-li toho mladého muže, je-li ze vsi a jaký to člověk, tu zaleskly se mstivému starci oči. Vyznal a dosvědčil, že mladíka zná, že je zlý

a nebezpečný a že stropil již mnoho zlého. — Sám pak dozvěděl se, že Jeník se plížil jako zloděj nebo vyzvědač kolem stráže, chtěje patrně vniknouti do dolu, spozorován však a okřiknut, že nevstal, ale čekal. Když pak stráž k němu se blížila, vyskočil jako zuřivý a vrhnuv se na ni, zápasil s ní, až Prušáka silně zranil.

Deyl mohl promluviti slovo, jež by Jeníkovi valně bylo prospělo, ale nepromluvil. Poslali ho pryč. Sotva že vystoupil z dolu zase na výšinu a kus byl ušel, zahřměl nocí hromadný výstřel. Tu se svobodník leknutím zastavil. Tušil, věděl, co se té chvíle stalo, ale toho se nenadál, aniž očekával!

Za svítání přišla ordonance, aby rychtář vzal lidi a dal pochovati zastřeleného na dole jonáka, jenž zákeřnicky napadl prý pruskou stráž a ji těžce ranil. Deyl poslal tam dva čeledíny, sám pak zůstal doma — ne však na dlouho, neboť za chvíli přiběhl jeden z pacholků všecek uděšen, volaje hospodáře, aby šel se podívat, co se událo.

Svobodník tušil nemilou věc, toho však, co spatřil, do nejdelší smrti by se byl nenadál. Pod bukem, kde ležela mrtvola Jeníkova, zela nehluboká právě vykopaná jáma, ve které spatřil — rakev. Poznal ji, vždyť odpočívala v takové jeho dcera, jeho Anička!

Nechtěl věřiti, však přesvědčili se tu i na hřbitově — a nyní zasvitlo všem, proč Jeník vyhnán byv od hrobu chodil do osamělého dolu, proč tam i mocí přístupu chtěl sobě zjednati. — Čeledínové jámy nedokopali. Za to hrobař obnovil Aniččin hrob a vykopal zrovna vedle něho jiný, určený Jeníkovi. Starý svobodník neodvážil se ani hlesnouti, a neukázal se ani, když všecka obec nešťastnou dceru jeho a Jeníka pochovávala.

Od onoho času visí na buku proti Bataťašce obrázek panny Marie.

* * *

Všecko do času. I mně přestaly toulky, procházky a rozprávky s Vídou Lelkem. Chudák, plakal více nežli já, když jsem mu dával s pánem bohem. Zavezli mne do Němec.

Stýskalo se mi tam tuze, a nejhůře bylo z počátku, na podzim. Počítal jsem každou hodinu, vzpomínaje, co tou dobou doma dělají, hledíval jsem k horám v tu stranu, kterou za nimi byla má otčina, vzpomínal jsem, kde teď asi Vída pase, a jak se dívá na západ slunce. Seděl jsem s ním „na vrchách“, díval se na všecku milou, rodnou krajinu, stráně i vrchy, na dol a ves, viděl jsem naši rychtu — a já se rozplakal tak, že, ač jsem v zákoutí svém na sadě dlouho se omeškal, abych se neprozradil, německá panímáma hned to na mně poznala, jak jsem do světnice vkročil, i pak ještě chasa, která se mi za to vysmála.

Tesknota mne přemahala. Jednou v sobotu večer, když jsem v komůrce své na lůžko se chystal, napadla mně tak, že já, chlapec bláhová, domníval jsem se, jako bych měl zemříti. I načmáral jsem po tmě na desku knihy na okně ležící: „Pochovejte mne doma.“ —

Ale ráno vstal jsem zdráv a veselejší, a za chvíli, sotva jsem posnídal, přišlo potěšení: Vída Lelek zjevil se z čista jasna, všecek ušlý, unavený nesa raneček na zádech. Vykřikl jsem, vyskočil od stolu. Už dávno,

dávno jsem se tak prudce a živě nezaradoval, jako tenkráte, když jsem Vídu spatřil a po dlouhém čase zaslechl zase zvuk mateřský!

Chudák Vída, přivstal si, vyšel brzo po půlnoci, jen aby brzo ke mně dorazil a se mnou mohl déle pobyti. Přinesl mi od matky ovoce, buchty, ode všech pozdravení mně i německému pantátovi a jeho panímámě, kteří mu však nerozuměli. A dobře, že Vída neuměl německy; nemusil s nikým hovořiť a zůstal jenom mně. Oh byl to den!

Odpoledne, když se Vída na zpáteční cestu vypravoval, povídá mně: „Hochu, mně by tu bylo úzko, já bych tu nevydržel."

Vyprovodil jsem ho až k lesu. Tam jsme se rozloučili. O jak rád byl bych s Vídou putoval sráznou pěšinou přes hory — domů! —

* * *

Uhodily mrazy, napadlo sněhu; vánoce se blížily.

Jak jsem se na ně těšil! Měli z domova pro mne přijeti, ale nepřijeli. Kdož by tu čekal, jak bych vydržel do druhého dne! Vydal jsem se pěšky k domovu, ale cestou jímala mne pořád jakási sklíčenost a obava. Proč nepřijeli? Napadlo mně, že snad někdo doma se roznemohl. Soumračilo se, když jsem zahledl vrchol starého jasanu. Srdce prudčeji bilo. — Již jsem viděl rychtu, svítili. Chvátal jsem, až všecek skřehlý, oznobenýma nohama překročil jsem rodný práh. Otec, matka, sestry, malý bratr, všichni, všichni tu a zdrávi!

Když minulo nejprudší hnutí a radostné vítání, rozhledl jsem se kolem a ptám se: „A kde je Vída?" Pohledli na sebe, pak řekl otec:

„Dnes ráno jsme ho pochovali. Proto jsme také nepřijeli."

Bylo po radosti. Té předtuchy!

Jak zemřel! Dole ve vsi u potoka stála malá, bídná chalupa, v níž přebýval v podruží Lokvenc, chudý tkadlec. Měl čtyři malé děti. Pojednou se roznemohl. Ustrašená žena ošetřovala ho seč byla, dodělávajíc při tom kus, který zůstal na stavě. S mužem bylo hůř a hůře, a zmořená žena jeho děsila se budoucnosti. Radili jí, aby zavolala lékaře, muž však nechtěl, boje se velkého vydání, na které neměli. Sotva se do syta najedli. Za té trampoty a starosti dodělala kus, ale kdo ho doneso k vydavači do městečka, kam bylo dobré dvě hodiny? Cesta přes vrchy v těch závějích zlá, den krátký a všecken uplyne, nežli se člověk domů navrátí. Kus nutno odvésti, aby bylo na živobytí a zároveň třeba lékaře zavolati bez vědomí mužova.

Skočila sem i tam; někde opravdu nemohli, někde se vymluvili. — Venku vál bodavý vítr a byla prudká metelice. — Žádný nevyšel ani na krok, neřku-li přes pole. Lokvencka zoufajíc, stanula u nízkého okna. — Sama za posledních dnů prací, bděním a starostí tak seslábla, že sotva nohama vládla — ohledla se na lože, tam muž jako bez vlády a na podlaze ti červíčkové! Půjde sama, zkusí to — v tom zahledla Vídu Lelka, jdoucího kolem. Vyběhla ven, a prosila ho. — Bez rozmyšlení, ochotně svolil. Lokvencčinou starou loktuší zahalil krk, uši, ústa, nohy obalil hadry a vzav kus na záda, vydal se na obtížnou cestu. Na rychtě o tom nevěděli. Odpoledne přijel lékař, jenž ohledav nemocného, pravil, že věru byl už nejvyšší čas.

Vída se navrátil teprvé za tmy. Přinesl od kusu i přízi na nový a léky. Přišel proto tak pozdě, protože musil v městečku u vydavače, a také na lékaře čekati. Přišel, ale uhnal si smrt. Druhého dne nebylo mu dobře, než zamlčel to, a teprvé třetího ulehl. Uřítil se kvapnou a těžkou chůzí, pak nastydl. Dlouho nestonal.

„Jen kdybych vánoce přečkal!“ řekl mé matce jej ošetřující — a pak zase, kdy už já přijdu —

Ale již jsme se neshledali. — Lokvenc se pozdravil. Nebýti Vídy, byly by tkadlcovy děti bídnými sirotami a žena jeho hůře než žebračkou. —

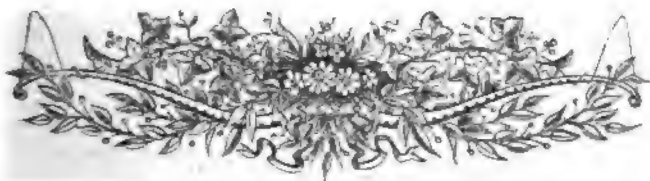
* * *

Přišel jsem po letech do svého rodiště. Pobyv na hřbitově, zamířil jsem k rychtě, však nevešel jsem kamennou branou. Neměltě jsem už ku komu. Stanuv pod lipami, u svatováclavské sochy, patřil jsem na milou krajinu, pak zašel jsem si na důl, k Batarašce. Bylo tu jako jindy milo a pěkně.

Živěji než u hrobu vzpomínal jsem na Vídu Lelka, na něj i pozdější léta, kdy ho již nebylo. O bych mohl vyprávěti — však bylo by zase o tichém dole, o čisté Batarašce, a také o letní noci, v níž tu mně kvetla vrátká květina milostného blaha.

Však ani slovem nedotknu se onoho krásného snu; bojímť se obecných slov i veršů, a Tobě, milá cizinko, budeš-li čísti tyto řádky, dostačí tato připomínka. Vím, že's nezapomněla, a že nezapomeneš. Nech je ti libého větru zavanutím! Jen Bataraška zůstane naší důvěrnicí. Viděla tebe, na její klidné hladině spočinul tvůj luzný obraz, a hvězda zářila nad ním.

Hvězda zhasla, a tajemná, tichá Bataraška, ta nepoví. — —

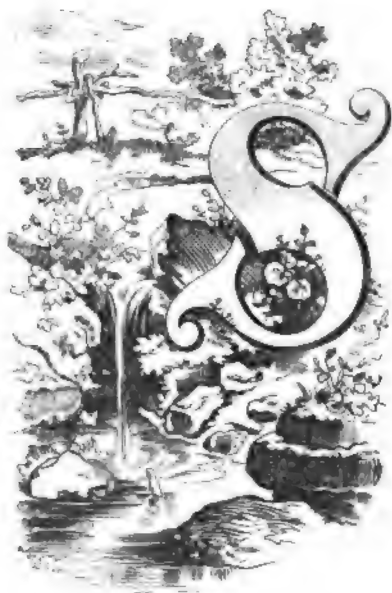

Erbu „Rawicz-Pelikan“.

Noveletka

od

Jana Liera.

Smetanová omáčka na salátě počala se mi nepodobati. Byv úplně opanován činností zažívacích orgánů, jež vnímavost zrakovou a eo ipso duševní nad míru seslabovala, nepozoroval jsem ani počátek ani průběh proměny a teprve nyní přihlédnuv bystřeji k omáčce, počal jsem v kalném, skvrnitém jejím povrchu hledati sledy její původní bělosti.

„Sklepníku,“ obrátil jsem se, nemoha vypátrati příčinu nechutné změny, „z čeho se u vás dělají smetanové omáčky na salát?“

Zavolaný ganymed pohledl na omáčku, na střechu a na moje manchetty.

„Račte se podívati,“ řekl, ukazuje na manchetty a náprsník.

Učiniv tak, zočil jsem na běloskvoucí ploše plátna maloulinká tmavá tělíska, rozhozená beze vší symetrie.

„Co to?“ dím.

„Uhlí z okolních dolů a saze z továren; za jistých poměrů větru prší tu černý prach více než obyčejně.“

Vyňav zápisník, v němž ukládám pozoruhodnější své touristické objevy, psal jsem:

„Chemickým složením vzduchu liší se Teplice od jiných měst v království českém; kdežto jinde vdychujeme 20% kysliku a 80% dusíku, přistupuje k těmto prvkům v Teplicích uhlík pevného tvaru. Snadno lze se o tom přesvědčiti; za reagencii možno použíti kyselé omáčky smetanové neb čisté košile.“

Poněvadž ale nejídám rád lučební reagencie, odstrčil jsem talíře a obrátil jsem se k ulici.

V tom okamžiku šla kolem děsná ženština: hubená, křivá, se žlutým vpadlým obličejem, do něhož visely rozcuchané černé vlasy a nad nímž se viklal pomačkaný klobouk, ozdobený žlutými cerealiemi; nepříznivě působící zjev ženštiny byl zdokonalen černým, vyrudlým, poprášeným šatem, jenž visel na ní ku podivu nepořádně.

Upřela na mne své sivé oči z popelavých důlků a zmizela jako polednice.

Brr! Opanovala mne úplně černošedá nálada. Prožluklé reagování teplického vzduchu na moji omáčku! Kdyby toho nebylo, jedl bych nyní spokojeně dále, ženštině by se nebylo podařilo roztřásti moje esthetické citlivůstkářství a vzrušiti můj mozek hned po obědě k úsilovné práci vzpomínáním — kde mi tato odporná ženština již jednou na oči přišla.

Seděl jsem na terase hostince „u kraleviče Rudolfa" na konci nádražní ulice, kdež sbíhá a rozbíhá se šestero neb sedmero ulic, veskrze hlavních; ač mají Teplice ovšem své oficielní a bídně dlážděné náměstí, koncentruje se přece všechen pouliční ruch města na křižovatce před zmíněným hotelem, kdež i podagristům na makadamu jest příjemněji než na úskalích městského fora.

Toho dne bylo tu obzvláště živo; občas ozvalo se odkudsi šramocení nějaké hudby, královskou třídou od lázeňské zahrady pohyboval se proud svátečně oděných lidí, nádražní ulicí lítaly fiakry a omnibusy, — každé čtvrt hodiny alespoň jeden —, a krupskou ulicí přibývalo stále ještě bodrých Sasíků. Zejmena tito poutali moji pozornost, svádějíce neodolatelně k porovnávacímu národopisnému studiu. Vyňav knížku, zapsal jsem si opět: „Blízkost geografická, jakost piva i kávy přivádí do Teplic dosti lidu z německé říše. Rozeznáš je bez namahání bystrozraku, neboť velkolepé jejich nohy a sochorovité ruce svědčí příliš klátivě o zahraničném jejich původu, nehledě ani k rozplesklým vojenským čapkám, zdobícím hlavy, jež Francouzi poněkud maliciósně, avšak nad míru případně „têtes carrés" nazvali."

Krom toho bylo mi s potěšením pozorovati, že Teplice přes všechen svůj nivelující světový ruch jsou požehnány lokálním dobrodiním spolků opeřených i opremovaných.

Několik takových oslňujících zjevů nosilo mi tak vytrvale své kotillonové řády na oči, že bezděky jsem se tázal, co ode mne asi chtějí. Rozpomněl jsem se konečně, že jest 29. srpna a že tito lidé tudíž chovají úplně nevinný úmysl, demonstrovati mi svou radost z vepříka rytíře Kolostuje, který společně se svým pánem, knížetem Nezamyslem a kameníkem Baltazarem v kapsách Tepličanů a na pomníku v staré lázni věčně u vděčné upomínce žije.

Město slavilo jako každý rok památku objevení svých teplých vod zmíněným inventárním kusem ze stád rytíře Kolostuje a přecházející maskovaní „měštěnínové" byli nepochybně střelci, kterým při této slavnosti náleží dělati bouřku a jiný slavnostní lomoz.

Mžikem bylo mi vše jasno, a jako na dotvrzení objevil se mi naproti plakát počínající slovy „Ball" a „střelnice" a s „královského vrchu" počaly hafati hmoždíře.

A nyní jsem také znal černošedou ženštinu.

Jmenovala se Josefina a byla sestrou pana Holého.

Snad že od Bohosudova či od Duchcova přivalil se mohutný mrak sazí a snesl se na mne, zastíraje mne svým šerem; kolem mne se setmělo, v stínech zanikli střelci, Sasíci a všechen dav i odumřel hluk a do nové scény, jež otevřela se před mým, upomínkami osamoceným duchem zaléhaly jen z dálky urvané zvuky hudby a hřmění střelby.

Viděl jsem se o sedm let zpátky, v Mýtě, v kanceláři osmé inženýrské sekce, kterak se potím při počítání a vážení plechů, mříží, rour, hřebů, nástrojů, kování, řetězů a podobných skvostů. Touto zábavou mne opatřila firma Klement Holý v Levíně. Firma byla solidní, pracovala ochotně i s malým užitkem a poněvadž její slevování bylo správě naší dráhy úplně po chuti, dodávala několika sekcím potřebný drobnější železný material. S panem Holým osobně setkal jsem se pouze někdy při výplatě; s jiné než s kasovní stránky jsem ho přímo nepoznal a poněvadž mi tlusté děti štěstěny s bezvýraznými tvářemi a pretentiosními mravy nikdy nebyli sympatičtí, nežádal jsem si ani jeho přátelství. Štěstí měl. Byl jedním z těch lidí, kteří chodí do ciziny na čest německé práce a k ostudě českého jmena; přišel do Varšavy jako zámečník, tovaryšil tam jakémus Prušákovi, založil si pak vlastní závod na vyrábění továrních montur a když byl využil příhodné doby, vrátil se do Čech, prodav svoji dílnu zase Němci. Za stavby dráhy zřídil si v Levíně novou dílnu, toliko pro své potěšení jak říkával a jak jsem i já byl přesvědčen, poněvadž mu naše dráha zisk někdy až pod nulu stlačila. Leč to byla jeho starost a když mne ve své polsko-česko-rusko-německé hatmatilce ubezpečil, že jest spokojen, neměl jsem ničeho k namítání. Musím totiž připomenouti, že pan Holý v cizině svou mateřštinu zapomněl a jiné řeči se řádně nepřiučil.

Jedenkráte v letě zmizel mi pan Holý s očí a místo něho dojížděl z Levína k nám do Mýta účetní, který se mimochodem zmínil, že pán jest v lázních, což jsem ovšem ihned zapomněl.

Tenkráte bylo naší dráze přejímati od Teplické válcovny větší partii ocelových kolejnic do výhybek a ku přejímací komisi byl jsem také já komandován. Spolu s kolegou Režným byli jsme nejmladší a tedy ovšem i nejvíce k záslužné činnosti přidržovaní členové komise.

Ukládali jsme tehdy v Teplicích večer z pravidla brnící hlavy do polštářů a proto mi nikterak nechtělo býti vhod, když jednoho dne při obědě si přítel zmanul, že večer jsme v plesu na střelnici naprosto nezbytní. Povolil jsem konečně.

Vkročili jsme do krásného a svou imposantností nás překvapujícího sálu střelnice, když ples byl již zahájen; dvoranu dělí kolonády ve tré lodí, — vlastní sál a dvě poboční galerie. Režný vmísil se ihned v dav vlnící se kolem tančících a já podívav se zběžně na kolotavý pohyb masy lidí v tanci, usedl jsem v levé galerii, odhodlán snášeti asi hodinu vedro, prach a špatnosti jídelního lístku.

Netančím ze zásady. Nechci míti ženu, která stokráte již tanečním vírem zpita v náručí jiných se byla zachvívala rozkoší bakchantické orgie; jak patrno, zkracuji se bezpříkladnou výstředností o požitek, v němž mnozí mladíci si libují, aniž bych tím si zabezpečil nevěstu, kterou jiní přede mnou ještě neobjímali. Přes to trvám na svém.

S ženštinou nevábnou se kolem otáčeti nebudu, a dívku, k níž pohlížím se zanícením, neprofanisuju si erotickým křepčením.

Rozjímaje tak, díval jsem se kysele na marné pokusy mého nože vniknouti do útrob zatvrzelého housera, když v tom ovanul mne vítr, cosi přilétlo a padlo hřmotně na židli vedle mne.

„Rychlovlak mne poctívá zastávkou,“ prohodil jsem, poznav uříceného přítele. „Domníval jsem se, že proletíš celým tanečním pořádkem bez zastávky!“

„Musím,“ oddychoval Režný. „Teď jsem tančil jako bůh nebo jako ďábel.“

„Nebo blázen.“

„Jak chceš. Ona stačí k zbláznění se.“

„Ona?“

„Ona. Prohnala mne tak. Ještě jsem podobně netančil a tuším, že by gracie mohly k ní do učení. Vznáší se s tebou lehounká jako z růžového sna vynořený přízrak a přece držíš v náručí planoucí omamující hurisku, jež přímo tě roztavuje tisícestupňovým žárem svých očí.“

Přítel Režný, který vzplanul pouze tehdy, když běželo o koëficienty odporu při zkumném mučení kolejnic, počínal krom obyčeje mluviti poeticky a nedokončiv vzdechl si.

„Ovšem že jsi ihned počal odříkávati —“ jal jsem se mluviti.

„Nic jsem nedeklamoval,“ rozdurdil se přítel. „V tanci mi nestačil dech a jen jsem ji pustil z rukou, již ji držel on — ten — kozel ví kdo! Podivným spůsobem dělím se já, dosti podobně k obrazu božímu stvořený jinoch — co? —“

„Jsi, jsi, dále!“

„Dělím se o ni s jakýmsi hrbatým cikánem.“

„Jdižiž! Tvoje huriska vyniká podivným vkusem. Možná, že tebe má za příjemnou a jeho za užitečnou část své zábavy.“

„Manželé nejsou. Nejvýše příbuzní, snad jen krajané; mluví spolu vlašsky a její němčina zní cize.“

Sálem rozlehlo se znamení ku čtverylce.

„Pojď!“ zvolal přítel, vyskočiv jako by z břitev. „Jest sice zadána s ním, ale chci si pojistiti její protějšek. Podíváš se na ni.“

Nebylo třeba, aby mi ji ukazoval. Nalezl jsem ji okamžitě, jako nalezneme lunu mezi hvězdami; přezařovala všechny ženy v sále svou krásou jako je převyšovala svou nikoli velikou, nýbrž majestátní, anticky dokonalou postavou. Neviděl jsem nikdy hlavu podobně ryzího plastického modelování a spolu obličej skvělejší pleti, na níž jako pel se prostíral prorůžovělý měkký nádech; pod jejím čelem upomínajícím mne na sfingy, rozpínalo se v plochých obloucích obočí nad třpytnýma sálajícíma očima, v jichž oslňujícím lesku nemohl jsem barvu rozeznati; rovný, krásně utvořený nosík a malá ústečka s kyprými rtíky, pod nimiž na okrouhlé bradě v důlku hrálo šelmovství, doplňovaly helénský ráz její tváře. Hlavu, korunovanou kšticí mdle lesklých, tmavě kaštanových či černých vlasů nesla královská šíje, přecházející v půvabných pružných rysech v plná zaokrouhlená ramena, jichž bělost a hebkost závodila s atlasem, z něhož kypěla. Když mé oko si navyklo na ni, seznal jsem, že plné údy této ženy přes všechnu svou plastickou dokonalost byly prodchnuty mladistvou gracií, která s junonickou nádherou forem její půvab k omamujícímu zvyšovala; jakkoli bílá barva zdánlivě tvary zvětšuje, nevadila mi ani v poznání jejího stepile založeného vzrůstu, ani v obdivování se drobným ručkám a rozkošným, klenutým nožkám, na nichž v rytmickém houpání se pohybovala. Každé její hnutí bylo výkonem rozčilující při-

rozené svižnosti, plno bezúhonné elegance a takového koketního chiku, jenž přes všechnu svou elementární svůdnost nedopouští ani vzniku podezřívavé myšlence.

Nedivil jsem se již příteli; ba ani sobě, když jsem se přistihl při pomyšlení, že do této ženy bych se dovedl ihned a bez podmínky zamilovati.

Tím více ovládalo mnou podivení při pohledu na jejího tanečníka; zakrslý, přihrblý točil se kolem ní na tenkých nohou, věše mezi rameny na zad svou velikou, chomáčem vlnovitých černých kučer obtíženou hlavu a nespouštěje s ní maličké oči, svítící komickým, satyrovským zanícením ze snědého obličeje. Považoval jsem ho za clowna, který někdy sletěv s hrazdy, srazil si páteř.

A ona? Divadelní krása nejprvnější řady. Paní? Dívka —? —

Doznění hudby teprve vyrušilo mne z vidění, v němž spatřoval jsem toliko ji, zapomenuv úplně, že kolem mne se tančilo.

Následoval valčík, jehož hašišové zvukové pirouetty bily na můj sluch co vřesk faunů, jichž vířivý rej unášel ji k eleusinskému třeštění jako bakchantku, jako —

Rozladěn, odvrátil jsem se. Jak jsem již řekl, považuji tanec za dovolenou, ba zvykem povýšenou nevázanost, v níž lidé sobě cizí neb dokonce odporní padají si slepě navzájem v náručí, jdou z rukou do rukou, jež trhají s nich roušku studu a vlekou je veřejně ohněm rozhárané bujnosti, kterou cit střeží jako mysterium a již po vystřízlivění každý směle a s nevinnou tváří zapře, — poněvadž smí a protože zvyk i autorisované mravní pokrytectví tak káže.

Nechtěl jsem ji viděti tančící s výše, na niž jsem ji stavěl, nechtěl jsem ji viděti — jako thyiádu.

Vlna diváků, odhozená rozháněјícím se kolem tančících, vehnala se mezi mne a moje místo; nechav je, zašel jsem si do pravé galerie.

Seděli tu kolem stolu většinou starší lidé, mezi nimiž moje rozčilení rychle se ochlazovalo.

Rozhlížeje se, zočil jsem před sebou kulatou hlavu s lysinou, která podle útvaru a spůsobu, jak vlasy do ní byly sčesány, známou se mi býti zdála. Přikročil jsem blíže a v skutku, — s přední strany kulaté hlavy smál se na mne plný obličej páně Holého.

Uvítali jsme se velmi srdečně, na důkaz, že se vzdáleností do ciziny přibývá blízkosti mezi lidmi, doma velmi povrchně se milujícími.

„Pokoušela se o mne trochu podagra,“ vykládal mi, „a šel jsem ji honem prodati do Teplic.“

„Netýrala vás asi příliš, když dovoluje vám choditi na plesy.“

„Ach! Já bych se sem nenamáhal. To k vůli ženě.“

Vedle něho seděla žlutá vpadlá osoba se sivýma očima v popelavých důlcích a černými rozcuchanými vlasy po čele a skráních.

„Snad milostivá paní?“ usmíval jsem se pracně, polo na ni polo na něj.

„I ne. Sestra Josefina, — pan Zero,“ seznamoval nás. „Moje žena tančí. Svěřil jsem ji příteli.“

„Je-li možná,“ užasl jsem a počal jsem před ním vykládati úplné peklo žárlivosti, které by mne v takovém případě mučilo.

„Dětské nápady,“ usmál se.

„Důvěra jest arci tak citlivá mimosa, že vás neklame. Nepochybuji, že ji máte ku své paní plným právem. Měl bych ji také, ale neuchránila by mne.“

„Hum,“ odfoukl polo zívnutím, polo steskem.

„A vyžádal bych si, aby netančila,“ pokračoval jsem.

„To by tak bylo! Jsem rád, že se ona baví tam a já zde.“

Zaražen, odmlčel jsem se. Pan Holý seděl téměř zády ku své sestře a velebystrým pozorováním nedovedl jsem postihnouti ani sledu nějaké minulé, přítomné neb nastávající zábavy mezi nimi.

„Hovím si, více naprosto nechci,“ děl továrník, znamenaje mé nedosti tajené podivení. „Až budete tak zkušený, světa nasycený a usedlý jako já, mladý pane, pak vyžádáte si rovněž od svého okolí přesně rozumné jednání a poprosíte ženu, aby vám dala svatý pokoj i když vám ponese nejkrásnější hubičku.“

„Jsem přesvědčen, že milostivá paní vyhoví každé jiskérce vašich přání,“ pravil jsem, maje za to, že já bych se o hubičku pana Holého ani po třetí láhvi šampaňského nedral.

„Ba ne!“ vyhrklo z něho.

Nyní jsem byl v těch koncích, kde diskretnost přibíjí člověku jazyk na patro.

„Můj drahý,“ spustil za chvíli továrník, jako by se byl rozmyslil, že ukázal mi skřipec, který ho tlačil a může tedy i pověděti, jak v něm uvízl. „Mezi mnou a ženou jest rozdíl v letech i v povaze. Jsme teprve tři roky spolu, vzal jsem si ji čtrnácte dní před opuštěním Varšavy. Znal jsem ji ovšem déle před tím, ale jako cizí, jako člověk, který býval všecek udiven její krásou a živostí při každém setkání. Až teprv její bratr mne s ní seznámil. Pan Aurel, čistý hoch, pijan, hráč a — co budu říkati, jest můj švakr — chtěl se lacino zbaviti sestry, jejíž byl poručníkem a jejíž dosti slušné jmění — řekněme, že — spravoval. Hledal někoho, kdo by si vzal sestru, netázaje se na její jmění a zpozorovav snad moji, arci veškeré naděje prázdnou příchylnost k děvčeti, vyhlédl si mne a vodil mne ku své sestře. Ctil jsem ji velice, ale tuším, že nad míru hloupě a nemotorně, ač se přiznám, že z marnivosti jsem týral své tělo i svou kapsu nemilosrdným, leč rozdíl mezi mnou a ní z velké části zakrývajícím způsobem; až do svatby nesvlékl jsem rukavičky, nedal jsem nohám pochlubiti se počínající podagrou, nesmyl pomády a nevstoupil na ulici pěšky. — Vy se opět nějak velice divíte, — myslíte snad, že před sestrou mluvím příliš upřímně? Toho nedbejte, — my nemáme spolu tajností.“

Uklonil jsem se rozpačitě.

„Či máte za to, že před svatbou musila také ona mne míti ráda? — Měla! Jsem na to hrdým a zas jest mi to hádankou. Domníval jsem se také, že vnucován jí bratrem, vzbudím v ní odpor, nehledě k mé neotesanosti.. Právě naopak. Přilnula ke mně vroucí, silnou, lichotnou i útěchy plnou láskou a miluje mne z celého svého zlatého upřímného srdce. Proč? To nebesa vědí, ona sama mlčí, když se jí otážu. „Snad že jsi beze lsti ke mně se blížil, jediný poctivec mezi cháskou strojených úlisných hejsků, kteří s křivou přísahou na rtech

o mne smýšleli, že jsi byl jediný plného těžkého zrna mezi hluchým vyfintěným mákem, před jehož omamujícím výparem jsem prchala," řekla mi jednou. Nevím, nerozumím tomu."

„Bláznění mne přešlo po svatbě," pokračoval za okamžik. „ale ji ne. Cukruje mi stále do uší, až mne to brní v nohou; myslím do opravdy, žé mi tím zhoršuje podagru, — co říkáte?"

„— Pochybuji —" koktal jsem.

„Pochybujete? A jak pak když se již třesu, jen co pozoruji, že k ránu jde po špičkách kolem mého lože, aby mne nezbudila; aneb když se na mne usmívá; aneb když povznese ručku, aby mi setřela starosti s čela; aneb když zazvoní její smích? Jest mi na moje leta a na moje nervy příliš veselá, živá, horoucí! Objal bych ji z vděčnosti, kdyby chtěla více pečovati o kuchyň než o mé blaho. Ráda čte, píše, zpívá, hraje, tančí. Nechť se vrhne do těch svých živlů, já jí pomohu seč budou mé síly, jen ať mi jde — —"

Zda-li „s očí" neb kam, nedořekl rozčilený pan Holý. Buď že se přece ostýchal, neb z šetrnosti k dámě, jejíž vlečka k nám šustěla.

Valčík byl dohrán, dotančen a černý přihrblý gnom přiváděl svou oslňující tanečnici. Přivedl ji až ke stolu, poklonil se jí i panu Holému a usedl vedle mne.

Dáma nahnula se k panu Holému.

„Mužínku, nepokáráš mne ještě —?" smála se na něho.

Tato olympicky krásná, žhoucí dcera gracií, milující ženou člověka, jemuž byla její láska na obtíž, zasypávající v milostném mrhání blaživými květy své lásky takového — —!

„Pagliasso," zalehlo mi tiše v uši. Tak jest, pagliasso! Ohlednuv se spatřil jsem malého Vlacha, který mi byl cosi povídal a nyní si mne prohlížel, čekaje na odpověď.

Přede mnou ležela jeho visitka. Upřel jsem namahavě na ni oči, hlava se mi točila, slyšel jsem jako zmámený jen zpěvný zvuk její melodickým polským přízvukem harmonisované řeči, broukání pana Holého a trhl jsem sebou jako vyjevený, když mne továrník se svou chotí seznamoval..

„Pagliasso," zasyčelo opět vedle mne.

Krev mi vstoupila do tváří; bylo mi jasno, že Vlach neznající jemnost mého sluchu si povídá, kterak mne a nikoli pana Holého za „slamník" považuje.

Tato studená lázeň mi pomohla.

„Ercolo Calaprice „impressario", četl jsem na visitce a bylo mi zakousnouti bezděčný úsměv, když jsem zakrslému, scvrklému Herkulovi rukou potřásal.

Další hovor byl dosti živý, ale nedotekl se ani z daleka záhady, na jejíž závory duch můj se připínal. Signor Herkules byl k pláči pohnut ctí, kterou jsem jemu svou známostí prokázal, viděl ve mně „un eccelentissimo ingegnere della strada ferrata", „un gran corazzatore del mondo" a podobné smělosti, které moji skromnost jako bičem mrskaly. Pan Holý mne rozčiloval svým nešetrným jednáním s chotí, oplývající neunavnou, rozjařivou něžností a přijímající trpělivě impertinence, které jí panna Josefina chvílemi do uší chrchlala. V této panně viděl jsem

zlého ducha domu Holých, ač neúčastnila se obecného hovoru slovem, ač chvílemi dokonce vycenila své veliké zelené zuby na švakrovou, imitujíc tak úsměv.

V pozadí kmitaly se jako stíny obdivovatelé paní Holé; nejblíže ku předu odvážil se kollega Režný, který svůj mladý hezký obličej naprosto zbytečně znešvařil úšklebkem závisti, kdykoli na mne pohledl.

„Ráčila jste mne přijmouti za tanečníka pro nastávající touru,“ pravil třesoucím se hlasem, přistoupiv blíže, když v sále opět páry k seřaďování přistupovaly; uchopil na stole ležící taneční pořádek a presentoval jej jako propadlou směnku.

„Pojedeme domů, moje drahá,“ broukl pan Holý. „Platit!“

Režný couvl jak opařen.

V očích paní Holé nemihl se ani stín nevrlosti.

„Netroufám si prositi za omluvení,“ pravila lichotivě, s jasným úsměvem k příteli. „U sebe jsem omluvena a vám náleží zlobiti se na mne pro věrolomnost. Můj choť jest pouze mně po vůli, chystaje se k odjezdu. Přeji, abyste svůj hněv na mne ve spolku s jinou, hezčí a hodnější protančil.“

„Náš přítel z Mýta, pan Zero, a náš věrný spolutrpitel z Teplic, signor Calaprice, nás poctí svou společností při jízdě?“ obrátil se tázavě pan Holý, jemuž choť do všelikých kabátů a šálů pečlivě pomáhala.

Vůz, který nás očekával, nebyl nájemný; na jeho zadní straně bylo stupátko a popruhy pro lokaje, na dvířkách pak velký šlechtický znak, jejž svit lucerny jasně ozařoval.

Nejprvé vklouzla do vozu paní Holá; hedvábí jen zašustilo a její nožky vznesly se přede mnou v letu jak holubice. Takový skok půvabné ženy přímo elektrisuje. Pomocí choti, signora Calaprice a kočího naložen pak hekající pan Holý a za ním vsouvala se do vozu panna Josefina.

Stoje stranou a maje bílé střevíčky paní Holé na očích, odvrátil jsem násilně svou pozornost od nich k erbu na dvířkách kočáru.

Ve štítu o čtyrech polích spatřoval jsem na prvním a čtvrtém místě v žlutém poli kráčejícího medvěda, nesoucího pannu s rozpřaženýma rukama a korunou na rozpuštěných vlasech; v druhém a třetím poli modré barvy se skvěl bílý pelikán, otvírající zobákem na svých prsou pramen krve k nasycení třem drobným mláďatům. Na štítu spočíval klenot o dvou přilbách, z nichž první nesla korunu, z které mezi dvěma jeleními parohy vyrůstal medvěd, třímající růži v tlapě, a druhá byla ozdobena třemi pštrosími pery v koruně.

Chrchlavý hlas panny Josefiny mne vyrušil.

„Pánové se asi stěží podle mne srovnají,“ podotkla rozkládajíc své sukně na sedadle po koních.

„C'é vero,“ ušklíbl se signor Calaprice, „pomohu kočímu seděti na kozlíku.“

A než jsem se nadál, vyšplhal se Herkules nahoru, pouštěje mi tak v plen blaženost ze sousedění Josefině.

Z šetrnosti k nohám pana Holého sjížděl povoz volně s vrchu.

„Jezdím ve své káře,“ bručel pan Holý, jako bych se ho byl tázal. „Vypočetl jsem si, že mne tak lázně budou méně státi, než abych vůz najímal.“

„Kočár býval dříve majetkem šlechtice?“

„Ano. Uvázal mi jej na krk švakr ve Varšavě. Povšiml jste si toho, že jest znamenán?“

„Arcif. Tedy rodinný erb milostivé paní,“ pravil jsem živě, obrácen k paní Holé.

„Tak jest. Znak Węgierskich,“ svědčila paní s lehkým pokynutím hlavou.

„Neráčila byste mi něco bližšího pověděti o svém erbu, milostivá paní?“ žádal jsem ji. „Zajímá mne velice nehledě ani k tomu, že heraldika jest mou libůstkou.“

Tón mé řeči vyzrazoval nepochybně více než moje slova.

Z krásných očí paní Holé zalétly ke mně šerem jiskry pátravého udivení; neodpověděla ihned.

„Nu Dionyzo, — vypravuj našemu hosti bájky z polského „herbarze“. Ale stručně, abych při tom neusnul.“

Kočár zatáčel právě křižovatkou; lucerna tu stojící vrhala na obličej paní Dionyzy svou plnou zář a při jejím svitu zdálo se mi, že rty paní se lehýnce zachvěly.

„Naše rodina jmena Węgierskich“ počala lehkým konversačním tonem, „neužívá jednoduchého erbu jako většina polské šlechty. Nepochybně při splynutí dvou rodin v jednu někdy za starých dob sloučeny i oba erby; první z nich s medvědem nesoucím pannu sluje v polské heraldice „Rawicz“, druhý „Pelikan“; o původu erbu „Rawicz“ vypravuje polská genealogická tradice pěknou pověst: Byl kdysi kníže, který toužil po pokladech své sestry, jež by ji při vdavkách musil vydati; přemýšleje, jak by se jí zbavil, aby mohl se zmocniti jmění sestřina, připadl na myšlenku, uvrci ji na pospasy medvědu. Učinil tak; ale medvěd, okouzlený čarovným pasem jejím, ulehl jí k nohám a ona vsednuvši naň, vyjela z bratrova hradu.“

„Hm hm!“ chrchlal pan Holý.

Rozuměl jsem jemu. Leč paní Dionyza neměla nepochybně tušení o indiskreci mužově, kterou mi otevřel knihu její minulosti a pokračovala klidně: „Kněžnini potomci přijali erb v Polsce velmi rozšířený za své znamení. Jak se vám líbí tento mythus?“

„Velmi zajímavý, plný středověké elementární poesie,“ tvrdil jsem opravdově, ač nepochybně vůči jinému než paní Dionyze z Węgierskich-Holé bych byl soudil střízlivěji. „Jsem velice zvědav na legendu druhého erbu.“

„Ta nerovná se první bohatstvím děje. Znakem „pelikan“ byl prý nadán jeden z našich předků, který s pohrdáním svého života věrně sledoval v každé půtce svého vojvodu, chráně ho svým tělem.“

Mlčeli jsme všichni.

Kočár zabočil do Lípové třídy; v levo vynořila se ze stromoví parku veliká školní budova, v pravo bělaly se zdi křížové kaple a za ní vyhlížel z trávy jen známému oku patrný plochý náhrobní kámen.

„Škoda, že Seumovi chtějí pořiditi jiný náhrobek,“ přerušila paní Holá ticho. „Tento původní jest nejvhodnějším zapečetěním jeho života.“

„Poněkud beztvárný, těžký a chladný,“ namítal jsem.

„Jako byl Seume. Četl jste jeho „Procházku do Syrakus" i jeho autobiografii?"

„K službám."

„A jste s ním ovšem spokojen jako každý Němec — pardon, chtěla jsem říci Čech. Nezazlívejte mi pro mýlku. — Vy vssáli jste do sebe tolik německého a pro samé německé stromy kolem sebe nevíte ani o jiných sadech, v nichž mimo borovice, duby a buky roste také ještě něco jiného."

Usmál jsem se kysele a lež o našem národním uvědomění, kterou do mne den co den noviny sypou, tak že jí počínám již věřiti, uvízla mi v hrdle.

„Četla jsem ho také," pokračovala, „jakkoliv my Poláci přes Němce raději k Francouzům saháme. Četla jsem ho z osobního interesu, poněvadž major Węgierski, chránící Seuma v povstání roku 1794, byl můj prapraděd. Pochopíte, že bylo mi zajímavo znáti soud německého klasika, který byl nad to osobně boje účasten, o zoufalém vzepření se mé ubohé vlasti proti vražedné zvůli nezvaných uchvatitelů. Byla jsem zklamána, seznavši v Seumovi suchopárného kantora, který by se mi byl daleko více zavděčil, kdyby byl sympatisoval s Rusy neb s Prušáky. Jeho spis jest nezáživný protokol, sepsaný o zápasu popravčího se souzeným."

„Seume chtěl býti vždy objektivním —"

„Chtěl!" vpadla mi živě do řeči, „této své licoměrné choutce obětoval sebe. Licoměrníkem jest každý, kdo chce kaptivovati nás naprostým zapřením svých náruživostí, své síly i slabosti. Fotografující autor jest prázdným oknem, skrze něž vidíme předměty snad dokonale věrně, avšak bez barvy, bez živosti, ztrnulé a všeho odstíňování prosté — ach kam to zabíhám! Chtěla jsem pouze říci, že nikdo z nás nesmí si hráti na vtělený tribunal."

„Račte povážiti, milostivá paní, že Seume psal tendenčně nestranným spůsobem v době, kdy nikdo se neodvážil vznésti pravdu nad strannictví —"

„— že chtěl býti nestranným, pohlížeje na vše se svého klasického lešení," přerušila mne opět. „Člověk, jenž má v srdci hodinový stroj, jejž natahuje, spouští a zaráží podle libosti, nežil, netonul nikdy v rozkoši ani nezmíral zoufalstvím. Seume pak jest mi už jen proto odporným, že podle své biografie miloval pouze dívky s penězi a svou lásku ihned zahodil, když zvěděl, že děvče — peněz nemá. Taková láska jest ovšem vždy k zahození. Ten pouze žije, kdo miluje a nenávidí bez rozmýšlení —"

„Hý — prrr!" volal kočí.

Zastavili jsme v císařském parku před frontou domů naproti „kamenným" lázním.

Pan Holý dřímal, signor Calaprice hvízdal si jakýsi infernální pochod a mně bylo smutno. Loučil jsem se nerad od krásné ženy, z jejíhož otevřeného vnitra branou svůdných rtíků kypěl vroucí ruch, velikou čistě lidskou duší hárající. A jak zněl její měkký vřelý hlas v melodickém vlnění a proudění!

„Dobrou noc! Na shledanou!“ křižovalo se několikrát a byl jsem sám.

Přece ne.

„Signore, kde bydlíte?“ tázal se pronikavý hlas Vlachův.

„V domě, nazvaném „Schloss Ploschkowitz,“ odvětil jsem nevrle.

„Ach, toť nahoře v Eliščině třídě. Dopřeju si ještě vaší společnosti, — vyprovodím vás.“

Kráčeli jsme mlčky, zvolna po stráni nad pustým údolím Saubachu vzhůru.

Signor Calaprice švihal hůlkou, srážel makovičky s bodláčí a hvízdal si bez ustání buď pištěním skučivého vichru neb zase bzučením milostné písně —

Moje hlava nestačila návalu myšlenek. Uvažování přímo mysteriósní případnosti erbového obrazu a jeho legendy závodilo ve mně s úzkostným pomyšlením na další osud ušlechtilé, náruživým ohněm čistého ještě srdce sálající ženy, připoutané k medvědu, — ach ne — k panu Holému. Rozhovorem o Seumovi zvedla se rouška konvenience, kryjící její povahu a ještě více jsem si přimyslil z fysiognomického pozorování —

„Signore, kam běžíte?“ usmál se Herkules Calaprice, přestav hvízdati a španhelkou sekati. „Jste u samých dveří svého domu.“

„Děkuji. S bo — “

„Počkejte. Moje herkulovská maličkost byla vám prvé k smíchu. Nejsem arci obr, mám jen malé doupě ve Florenci; chytám v něm drobné zákulisní ptáčky a rozsázím je pak podle peří a zobáčku do Sardinie, do Palerma, do Terstu i po Evropě, kde se po vlašsku zpívá a tančí —“

„Věřím rád. Neračte se domnívati —“

„Permesso, signor. Smál jste se. Nic nevadí. Ale slibuji vám, že vykonám kus herkulovské práce: Paní Dionyzu uvedu na prkna.“

„Jak to?“ rozzlobil jsem se.

„Budu prostě obrovsky vytrvalým a nespustím se její stopy. Život sám jí ukáže dveře k areně a za dveřmi bude číhati již Herkules Calaprice s kontraktem a namočeným perem v ruce. „Paní, — jen podpis!“ A maličký Herkules bude s paní Dionyzou slaviti veliké triumfy. Hehehe! — Adio! — Felicissima notte!“

Ztratil se mi Tmou pronikaly ke mně chvíli ještě zvuky bujně hvízdaného vítězného pochodu a svištění hůlky; pak umlklo na dobro obé.

Kolega Režný mne uvítal demonstrací; chrápal namahavě v posteli a když ho to omrzelo, zahrál si na procitnutí.

„Trefil jsi konečně domů?“ prohodil kousavě a obrátiv se na pravou stranu, usnul spánkem spravedlivých s nelíčeným chrupáním.

Poslouchaje tyto nelítostné zvuky, přehazoval jsem se nepokojně na loži, upadaje chvílemi v horečný polosen. Tuším, že vědomé naslouchání chrčivým zvukům budilo ve mně asociací myšlenek představu zvířecího bručení a v celé řadě děsivých snů zjevovali se mi medvědi, unášející krásné princesky neb sápající růže, jež v anděly se proměňovaly; v jiném snu svrhl medvěd své břímě, opět v jiném princeska

sama medvědu prchala a z celého erbu „Rawicze“ zůstala konečně jen okrasa přilby —

Nešťastný erb „Rawicz!“ Vytratil se mi posléze za svitání přece ze sna a ráno zbývalo mi ze všech halucinací toliko bolení hlavy.

Groteskní přeludy rozplynuly se za dne v lehké mráčky hypotés, jež přeháněla moje mysl bez ustání po mém obzoru duševním, nad nímž zářila veliká hvězda — paní Dionyza z Węgierskich-Holá.

Nespatřil jsem ji více v Teplicích.

Druhého dne po plesu byly práce komise skončeny, komise sama rozpuštěna a její členové vypraveni domů.

Vrátiv se do Mýta, věnoval jsem neunavný pozorovatelský interess panu Holému. Poněvadž ale z Mýta do Levína máme padesát a dva kilometry a žádný magnetisér se tu nevyskytl, jenž by mne byl s paní Dionyzou spojil telegrafním drátem ze sympatie utkaným, bylo mi spokojiti se řídkými povrchními zprávami známých, které svou ničemností můj interes ponenáhlu uspati mohly.

Po uplynutí roku přišla však přece zajímavější zpráva: Firma Klement Holý padla! Bouře, vyřítivší se po roce 1873 z bursovních slují, rozmetla továrnu a roznesla jmění pana Holého jako plevy. Byl engažován s několika závody i bankami a všechnu svou hotovost měl uloženu ve velkých zásobách železa; ústavy padly a strhly ho s sebou mezi smečku věřitelů, kteří za fatku roznesli železo, ztrativší pojednou polovici na své ceně.

Několik měsíců po té překvapil mne rozkaz, abych se přestěhoval do — Levína. Jako na zavolání!

Dav si ukázati cestu, šel jsem hned prvního dne k Holým. Zdaleka mne již němě pozdravoval nedýšící, vychladlý komín, — a když vykročil jsem z poslední uličky, ležel pustý komplex budov malé továrny přede mnou; žádný šramot neozval se v uzavřených, jako po vyhoření prázdných dvorcích, jimiž vítr svobodně prach a smetí honil a sled živé duše nikde se neukázal. Taková v plné životní síle zničená továrna zarmucuje více, než rozpadávající se zřícenina.

Obcházeje stavení, nalezl jsem v zadu laťový plot, jímž nazíral jsem do opuštěné zahrady, zarostlé bejlím; skrze stromy viděl jsem ku křídlu továrny, jehož úpravnější zevnějšek, balkony a vysoká okna nasvědčovaly tomu, že sloužilo za obydlí.

Ani tam se nic nehnulo; chtěl jsem již odejíti k hlavním vratům, když zaskřípěly dlouhým zívavým tónem kdesi dveře.

Mezi křovinami, lemujícími cesty, mihl se ruční vozík, za ním se ukázala služka a posléze paní Dionyza.

Zůstal jsem jako na plot přikován státi; paní Dionyza vyhlédla si místo nedaleko mne, vyňala z vozíku něžně děcko, jež položila na trávník a pohravši si s ním, vzala druhé k sobě na klín. Sklonila se nad ním v myšlenkách, z nichž probrala se někdy k mdlému laškování.

Poznal jsem ji v Teplicích krásnou, žhoucí a omamující jako letní jitro a viděl jsem ji nyní ladnou jako průzračný, jasný, mrazem ztrnulý a bledý zimní den. Po setření sytých barev života vynikala tím dokonaleji její plastická lepost, naplňující mne opět a opět frenetickým obdivem.

Nechtěje se dočkati vyzrazení, opustil jsem tiše plot a vkročil do dvora; po marných pokusech vejíti několika zavřenými dveřmi, nalezl jsem chodbu, nad jejímž vchodem bylo na omítce světlé, ostře ohraničené místo vejčitého tvaru, asi jako zůstává na zdích po sňatých tabulkách. Nápis zněl nepochybně „Písárna", i vnikl jsem tedy odhodlaně do chodby, kdež na konci jsem nalezl polo přivřené dveře prázdného pokoje.

Uvnitř seděl na rozlámané židli schoulen pan Holý, nazírající upřeně do špinavé rozedrané knihy, rozložené na okně. Nehnul sebou při mém klepání; až když mé kroky se rozléhaly pokojem, zdvihl hlavu a zvolna se obrátil. Podíval se na mne cize z kalných očí.

„Přišel jste po hodech, příteli," vypravoval mi steskem po krátkém, nuceném uvítání běžnými frásemi. „Proč jste mne nenavštívil dříve, — pokud jsem nebyl žebrákem?"

„Neměl jsem času a nevážu své přátelství na bilance —"

„Toť vám ani nemohu věřiti. Mně zůstali věrni toliko dvojí přátelé: Věřitelé a závistníci. Prvnější chodí vytahovati poslední hřebíky ze zdí a druzí mi je vrážejí do těla. Mají z toho své potěšení, — přeju jim je."

„Nečinil bych tak. Mohl byste zachránit něco prospěšným narovnáním —"

„Aj, aj!" durdil se. „Já snad budu se smlouvati s nimi o krejcary. když jsem byl oloupen o tisíce!"

„Neměl jsem na mysli placení, na něž jest již pozdě, když se sami zaplatili, nýbrž —"

„Nýbrž břitvu, kterou by mi nasadili na krk věřitelé půjčením do závodu, v němž bych pro ně se do posledního dechu trmácel a oni mi za to kapku krve po kapce vyssávali až do zmoření! Nehnu prstem. Což jsem kdy komu ublížil, což nebylo mé jmění z mých mozolů a což zasluhuji, aby si osud se mnou tak zahrál? Ne! Nikdy! Já musím se vrátiti k svému, já budu se s nimi souditi až do — do — až i před bohem. Samý lotr! Ošidili mne, — vlastní lidé mi kaňhali do kněh škody, však jsem jim nevěřil beztoho nikdy! Zde mám svou nejdůvěrnější knihu, zpovědnici, do níž snáším od svého mistrovství vše a ta mne přesvědčuje o darebáctví každého, kdo mi ruku podal. Ukážu vám, — hned — užasnete, — aha, již to mám, — ne — počkejte, — Sykora? Jaký to Sykora, traversy? — Ach to bude — hm —"

Zahloubal se při přehazování listů do knihy, naplněné palimpsestově psanou směsí jednotlivých cifer a slov bez ladu a skladu.

Čekal jsem chvíli a vyšel jsem pak, aniž by co byl pozoroval. Neměl jsem pro něho již rady, jen soustrast. — —

Služka, otvírající mi dveře bytu, uvítala mne nevrlým bručením a prohlížejíc si mne podezřívavě s několika stran, vedla mne do zahrady.

Paní Dionyza poznala mne ihned a uvítala mne s upřímnou, přátelskou laskavostí ušlechtilé dámy, jejíž urbanitu nižádný věřitel nezabaví.

„Nepřicházíte mi projeviti své obrácení na moji víru o Seumovi?" ptala se nenuceně žertem, chtějíc mi z rozpaků pomoci.

„Přicházím, milostivá paní. Jste mi sama svrchovaným důkazem, že život nalezáme jen v lásce bez rozmyslu," pravil jsem, pohlížeje

s úctou na majestátní postavu paní, jejíž knížecí hlava nesla hrdě korunu trnovou.

„Zapomínáte na nenávist,“ řekla a v jejích očích zajiskřil oheň energie.

„Nepřátelům svého domu ovšem nesnadno odpustíte —“

„Nemám žádných. Já nenávidím pouze slabost, jíž musím se ubrániti sama,“ pravila zvučně. „Nenávidím ji dvojnásob od té chvíle, kdy stala jsem se matkou.“

„A od té doby, kdy sama jediná jsi pevnou kotvou zmítané loďce své rodiny,“ dodal jsem v duchu.

„Ráčíte míti dvě dítky?“ tázal jsem se.

„Více,“ usmála se opětně. „Troje potěšení. Nejstarší prodlévá se švakrovou v horách, dvě mladší vidíte u mně. Všechna tři ubohá robátka churaví, ale maminka je neopustí, maminka je přenese přes všechna nebezpečí. Pravda, Jarouši?“

Klonila se nad bledým, přepadlým děckem na trávníku, jež své ručinky po ní vztahovalo. Z nezdravého otce churavé děti, které matka silou své lásky chtěla zachrániti! A jak jasně, olympicky zářil její obličej, jehož rysy ocelovou energií byly vzpruženy.

„S radostí gratuluji vám k odhodlanému ovládání situace a panu choti k útěše z neohrožené družky v nehodě.“

„Můj muž se ještě nevzpamatoval z omráčení, vrávorá posavade zmalátnělý mezi nářkem a obviňováním každého, jejž vidí,“ zasteskla si zprudka.

„Nedivím se tomu. Byl zvyklý dobrému bydlu — vzpamatuje se opětně,“ dodala rychle stísněným hlasem, zakrývajíc slovy pravdu a svoji hořkost, která křečovitou vibrací v očích a kolem rtů jí pohrávala.

Byl bych zlíbal lem jejího šatu; zdála se mi býti jako světicí.

Rozuměl jsem všemu i přes obětavé tajení muk, jaká strojil jí zmalátnělý muž, nenávidící ji proto, že byla mladá, krásná, něžná. Jsa člověkem nízkého smýšlení, neměl tolik síly, aby setřásl se sebe malomyslnost, do níž se zarýval skládaje ruce v klín při planém nářku a bláhových žalobách; měl ale dosti síly, aby mohl obrátiti svůj slepý vztek na ženu, v lásce své bezbrannou. Věděl jsem, že se spíláním odkopává její veliké srdce, otvírající jemu pramen útěchy a že klnutím zavírá jí ústa, k přispění radou se otvírající. Věděl jsem vše, co vyprávěly němé stíny tajeného smutku, rozestřené po jejích bledých lících.

Vpravování se do nových poměrů a přijímání služby od mého předchůdce zabavilo mne přes den úplně a dospělo večer k uzavření malou solenní hostinou, jíž po dokonání úřadní instalace také přátelsky v kruh nových svých kolegů jsem měl býti uveden.

V nádražní restauraci byly pouze některé stoly pojedinými lampami osvětleny. Tu a tam seděl někdo, také dva, tři v hovoru a v tmavém koutě hrálo několik tmavých postav v karty.

Podle úryvků řečí, jež od nich k nám zalétaly, soudil jsem, že to společnost levínských sousedů, kteří stranou od města si chtěli zakarbaniti. Jeden z nich vzdychal, vzkřikl někdy zlostným steskem a mrštiv posléze kartami, dal se do pláče.

„Mám-li já kdy štěstí!“ škytal. „Nač sáhnu, vše mi padá z rukou, obrací se proti mně. A vy mne na vrch ještě obehráváte! Máte svědomí?! Což nevidíte okradeného člověka, jemuž byste měli pomoci? Kéž bych se raději viděl už sáh pod zemí —“

Tím tónem šlo odporné úpění poloopilého člověka dále.

Poznal jsem pana Holého.

„Tak to jde každý den. Od rána do večera dřepí v továrně hledaje ve všech skulinách kde jaký dukát neb směnka byly zameteny, láteří, slzí a večer přijde s posledním krejcarem, aby jej propil a prohrál v kartách,“ vykládal restauratér.

„Proč mu neukážete dveře?“

„Co dělat? Utopí svou zoufalost jinde, ne-li u mně,“ krčil hostinský rameny.

Měl jsem banketek pokažený.

Padlý továrník se znenáhla ztišil, přešel z bědování na výklady ze své knihy a když jeden soused po druhém ho opustili, usnul maje hlavu položenu na rozloženém usmoleném seznamu.

„Až procitne, spustí svou žalostnou litanii znova,“ podotkl restauratér.

Rozešli jsme se o půlnoci; Holý spal ještě a já jsem si umínil, že ho neprobudím. Nebyl bych se zdržel peskování. — —

„Prosím poníženě, já nevím, kam s tím lístkem,“ oslovil mne za čtrnáct dní nejapný výrostek na nádraží, podávaje mi spolu papír.

Vzav od něho list, depešový blanket, četl jsem:

„Goldschmidtu & Plohnovi v Ústí! Uvázal jsem se v držení továrny. Holý nechtěl se hnouti s místa; rekviroval jsem asistenci, jež ho s rodinou násilím z továrny vyvedla. Dr. Nosek.“

Paní Dionyza s třemi neduživými děcky na ulici!! A vedle ní muž rozlícený následky svého zbrklého nepříčetného jednání!

Ukázav chlapci cestu do telegrafního bureau rozběhl jsem se do města. Sdílel jsem se svým kufrem, umývadlem i ložem tři pokoje — což tu bylo místa pro ubohou, z pod své střechy vyvrženou rodinu!

Byl mlhavý, říjnový den, úplné bezvětří a v bělavé řídké mlze, prolité již jasnem slunečním viděl jsem dosti daleko po rovné silnici před sebe; v půl cestě asi vynořila se z mlhy ve vzdálí štíhlá postava ve světlém rouše a za chvilku černala se za ní opodál druhá.

První šla se sklopenou hlavou, vedouc dítě za ruku a tisknouc druhé k prsům; kráčela zvolna, těžce, ale bez ustání v před. Druhá nesoucí také dítě zastavovala se chvílemi, popošla někdy i zpět jakoby se ohlížejíc a někoho čekajíc, načež opět zrychlila krok, aby dostihla — paní Dionyzu.

Poznal jsem obě; za nešťastnou paní ubírala se její švakrová Josefina.

V prsou mi mocně zabušilo, dech mi došel, musil jsem se zastaviti.

Paní Dionyza, oděná v lehké domácí na rychlo přehozené šaty, zahalená na polo v proudy svých dlouhých, těžkých hedvábných vlasů, jež volně rozpuštěny s temene jí splývaly, vlekla se zmámená cestou; její zsinalou tváří prochvívala bolest a z velikých, ztrhaných očí řinula se zvolna slza za slzou, kanouc na spící nemocné dítě.

Nepozvedla hlavu; ustoupil jsem stranou a ona šla kolem nevidouc mne.

„— láska tvé matky jest hadem, který tvého otce rdousí, mé dítě! Vstoupivši na práh jeho domu, zaklela jsem jej v neštěstí, přivlekla jsem s sebou spřež zlých duchů, kteří osedli dům, podrývali a strhli jej. Věř mé dítě, jako tvoje matka věří již zlořečení, jímž tvůj otec bez ustání její duši bičuje. Můj rozum se kalí. Budu se bíti v prsa i když prokleje hodinu, v níž jsem se narodila, i když mi vrhne ve tvář žalobu, že vaše choroba jest dílem mé ďábelské zloby. Šlape po mně, — jsem tedy povrhelem —“

Více těch trhaných, šíleným utrpením ze svíjejícího se srdce vyrvaných slov jsem neslyšel.

Jofina mne dostihla.

„Slečno, pospěšte za svou švakrovou,“ velel jsem, rozčilen až k nerozvážnosti. „Čím ji doháníte k třeštění?“

„Eh,“ broukla kysele, uštěpačně panna Josefina, „měla bratra k tomu, aby se podrobil; musil ovšem, ale rozlítil se na ni a pověděl jí všechno, co již dávno ví, ještě jednou jak náleží. Nevídáno! Urozená paní se rozplakala!“

Rozmysliv se, zdržel jsem svůj hněv.

„Chci vám nabídnouti svůj byt za útulek,“ řekl jsem, jak možno mírně.

„Děkuji. Odjedeme za půl hodiny. Čekám jen na bratra.“

„Kam odjedete?“

„Do Florence, k urozenému pánu Aurelovi z Węgierskich, který v hernách shrabuje tisíce, žije jako kníže a když sestru uvázal někomu na krk, může se také postarati, aby její mrzáčkové neumřeli hladem.“

„Co mluvíte o mrzácích a o hladu?“

„Nevíte, že všechny tři děti jsou stíženy chorobami, z nichž jedva se vykřešou? Nevíte, že několik týdnů již krom suchých kurek jsme ničeho nepožili? A pak se milostivá paní ještě svíjí, když padne nějaké zlé slovo na její stranu. Dobře si vzpomněl bratr v poslední chvíli na pana Aurela! Tomu s krku nepůjdeme — haha!“

„A což, nebude-li pan Aurel chtíti?“

Panna Josefina pokrčila rameny.

„Bratr se plahočil třicet let, nyní nechť se stará milostivá paní o věno, které na útraty svého muže panu Aurelovi darovala.“

„Vy jste zlomyslný blázen, jenž by zasloužil svěrací kazajku!“ zvolal jsem, rozlícen potrhlou, bestiální logikou jizlivé ženštiny.

Pospíšil jsem za paní Dionyzou.

Zastal jsem ji v čekárně; přemohši se obrovskou silou své veliké duše byla tichá, chladná jako led. Záchvat zoufalství byl ustoupil moci její vůle, opírané mateřskou láskou.

„Ano, jedeme za bratrem,“ svědčila klidně k mé otázce. „Živí se v Monacu jako více zničených kavalírů hazardní hrou a můj muž si zmanul, abych donutila bratra k vyhrání —“

Odmlčela se.

„Promiňte mé nediskretní otázce: Odkud vezme pan Holý na cestu?“ —

„Nová jeho idea naplňuje ho nadšením, jež ukáže mu cestu k penězům. O tom jsem přesvědčena.“

Odjeli.

Krátce po té byl jsem přeložen daleko od Levína, do Osečné, stanice to, jejíž ztracenost odloučila mne od světa i od známých a kde nezastihl mne ani špet zvěsti o paní Dionyze.

Bylo mi, jako bych byl prožil vedle ní počátek románu, jehož konec byl pro mne ztracen.

Minula leta. Osud vyměřil mi dráhu přes Teplice, kdež mohutný dojem, jaký na mne paní Dionyza učinila, znovu mne uchvátil a vybouřiv z úkrytu dřímající paměti vteřinu minulosti za vteřinou, vedl mne krok za krokem po nesmazatelné stopě, již krásná nešťastná žena v mé duši zanechala.

* * *

Byl jsem hotov s dumáním; sktuečnost vynesla mne z víru upomínek na denní jasné světlo a šero kolem mne se rozprchlo. Seděl jsem opět vědomě na terase hôtelu „u králeviče Rudolfa“ a přede mnou blýskali se střelci, klátili se Sasíci, šourali se nemocní, hudba hrála v dálce a s „královského vrchu“ bouřily hmoždíře.

Sešel jsem dolů na ulici a zaměřil jsem na „královský vrch“ do střelnice. V sále strojili banket; ale na místě prostřených stolů viděl jsem mlhavý chumáč tančících, mezi nimiž skvěla se jasně, zřetelně o n a; vyhledal jsem si místo v pravé galerii, kde půl hodinky těsně podle ní jsem ztrávil, šel jsem zvolna vozovou cestou takměř po kolejích, jež tehdy kola našeho kočáru vyryla, s vrchu dolů a přes Štěpánské náměstí kolem lázeňského sálu do Lípové třídy, pořáde po její stopě. —

Zarazil jsem se. Neklamal mne žádný přelud, — na lávce při kraji lázeňského parku hověl si — pan Holý!

Byl tlustší než kdy jindy, tváře mu visely přes nákrčník a v jeho očích neválelo se nic, pranic, krom líné tuposti. Jeho nohy vězely až po kolena v bačkorách a jeho masité ruce byly složeny na silné holi.

„Jak se vám vede po sedmi letech v Teplicích, pane Holý?“

„I hle, hle, pan Zero! Kde jste se tu vzal? Děkuji za přeptání, podrobil jsem se osudu. Jsem tu rok co rok v letě, — zkouším dost! Ááách!“

Jeho obličej přijal na sebe výraz hloupé, malátné žalosti, jež zdála se mi býti více obvyklou maskou než pravdivým výrazem jeho pocitů.

„Jak se daří paní choti?“

„Božínku, máte-li mne rád, ušetřte mne tou otázkou,“ bránil se.

„Zemřela snad?“

„I kdyby jen byla zemřela! Ležela by v poctivém hrobě, ale tak — inu, inu! Ďáblu žádnou duši již nevyrvu!“

„Prosím pane, abyste nemluvil v hádankách.“

„Dovolte!!“

„Dovolte, abych vám řekl, že vaše jednání přímo směřovalo k tomu, dohnati slabší ženu k zoufalství. Ale paní Dionyzu jste neuštval, o tom jsem přesvědčen. A kdyby se vám přece bylo povedlo, pak byste neměl práva souditi oběť svého katanství.“

„Já jsem již křivdám zvyklý, mladý pane. Mne nerozzlobíte. Ale chcete-li mne, vždy poctivého, řádného muže kárati, musíte se dříve ohlednouti po důvodech.“

„Nepochyboval jsem nikdy o vaší sousedské poctivosti a řádnosti, která vystačila k mlácení pšenice potud, pokud se vám před okny urodila. Ale vám jednou mráz osení spálil a vy jste byl povinen své rodině, zdvojením svých sil, neúmornou prací ji chrániti a za její lásku se odměniti, — ale tenkráte jste si vyjel na procházku do Florence.“

„Na procházku! Bůh vás netrestej,“ křižoval se, „já ubohý, zničený člověk —“

„Pořídil jste?“

„O, pořídil, ale jak! Pozoruji, že si zlého do mne domýšlíte. Nu, povím vám o tom, jakkoliv mi srdce při tom krvácí. — Pan Aurel podle svých listů měl se při hře v Monacu dobře a zdržoval se krom sésony ve velkých městech, kde bývají tajné herny. Tehdy byl ve Florenci. Přijeli jsme tam, sháněli se po něm a ptali jsme se konečně na policii. Úřadník převracel listy, bručel si cosi a pak povídá: „Cavaliere Aurelio Vengherski byl z policejního obvodu města Florence vypovězen.“ „Pěkná zpráva,“ spráskl jsem ruce, „a kde vězí?“ „Já nevím!“ krčil úředník rameny. „Nejspíše někde, kde ho v tajné herně opět přistihnou a vypovědí, — snad z Italie vůbec.“ Můžete si pomysliti, s jakou radostí jsme se vrátili domů. Tam očekával nás již dopis od signora Calaprice s ohlášením jeho návštěvy na druhý den a s přiloženými vstupenkami do „Teatro del principe Umberto“ na týž den. „Půjdeme do divadla,“ řekl jsem, — prosím vás, člověk se z disperace rád povyrazí; žena se bránila, okřikl jsem ji, ztichla a šla němá jako beránek s sebou. Dívala se na tance jako zabitá, ale já jsem se dost bavil. Hezké divadlo, lehce ze železa a skla stavěné, všude svěží vzduch, dole nenucená společnost při jídle, pití a veselém hovoru, my v pohodlné loži a na jevišti nádherný balet. Zadíval jsem se tak na něj, že jsem si téměř ani nepovšiml, když signor Calaprice vstoupil; přisedl k mé ženě a šeptal jí bez ustání do uší. Pozoroval jsem chvílemi, že Dionyza se třásla, že byla bledá na smrt a že měla vlhké oči, ale měl jsem za to, že lomcuje jí nervosní zimnice, na kterou jsem si tehdy u ní byl zvykl a díval jsem se na balet dále. Po skončení se ohlednu, lože byla prázdná, v kabinetu za loží nebyl nikdo, ve foyeru po Dionyze a Calapriceovi ani sledu. „Dobrá,“ myslil jsem si, „když jí bylo zle, šla domů.“ Zastavil jsem se ještě v kavárně na Lung' Arnu a dosti povyražen, vrátil jsem se do hostince. „Dionyza přijela před hodinou rozplynulá v slzách, objímala mne, prosila za odpuštění a vzavši děti s sebou, odjela zas,“ pravila mi sestra. „Kam?“ vzkřikl jsem. „Což ty nic nevíš?“ „Myslím, že k svému bratrovi?“ povídá Josefina. „A ty jsi se jí nezeptala?“ ptám se jako omráčený. „Ne,“ odsekla mi sestra, jíž byla Dionyza i s dětmi odjakživa do duše protivná. Ráno přišel Calaprice a přinesl mi od ženy list, v němž mi nečinila žádných výčitek ani slovíčkem, to jest pravda, — nevím také, jak bych si je byl zasloužil, ale psala mi, že mne miluje, že mne prosí na kolenou za prominutí, avšak že jako matka nesmí se dívati, jak její děti zanedbáváním, nemocí a hladem hynou — a takové třesky plesky. Zkrátka utekla

s Calapricem a toulá se nyní po světě jako herečka. Čítáte snad někdy zahraničné listy? Nu, tam se můžete dočísti velebení „slavné, veliké, božsky krásné tragédky, madame de Pélican" — jako bych ji neznal! A Calaprice se opovážil nabídnouti mi za ni tisíc franků! To byla rána pro mne! Neshánél jsem se po ní, — utekla, — a poskvrněnou nevezmu k sobě, ne, té hanbě moje chudoba ještě odolá! Děti vzala s sebou, zkazí je, učiní z nich ostudu mého jmena a to mne tíží nejvíce. Ale co mám dělat? Mám je snad Madame Pélicanové vyrvat, abych se rozdělil s nimi o skývu chleba, kterou nemám? Byl jsem hotov, vrátil jsem se domů a — přiznám se — pil jsem — to mne dorazilo —"

„Nikoli však po odchodu vaší paní, nýbrž před ním. Přede mnou nezapřete, že její lásce jste mohl děkovati za své zachránění, kdybyste ji byl sám neubil."

Vzchopil jsem se. Pan Holý během řeči dal se do takového žalostného vřískání, že lidé se zastavovali. Neměl jsem ani chuti způsobiti sběh lidu, ani příčiny poslouchati obžaloby pana Holého dále.

Slečna Josefina přišla právě; pozorujíc rozčilení bratrovo, přeměřila mne zlostným pohledem a jala se pana Holého konejšiti.

Odporoučev se oběma suše, zamířil jsem do Lípové třídy.

Byl jsem mocně pohnut; skvělý obraz paní Dionyzy byl pokálen hanou muže, jemuž platné zákony společenské propůjčovaly plného práva k vynešení soudu. A přece jsem jemu nevěřil, nešen touhou viděti krásnou mučennici své lásky očistěnou.

Symbolika erbu „Rawicz" kryla její osud —

Stmívalo se; mne volala úřední povinnost do výstavního plesu v „Hotelu Neptunově."

Převleknuv se, nesl jsem velmi neplesovou náladu a roztržité myšlenky do elegantního vysokého sálu, v jehož restaurační části jsem zasedl mezi pány, s kterýmiž mi bylo jednati.

Nudil jsem se a z omrzelosti přidržev se jídelního lístku, jedl jsem tak dlouho, až mi zavadil důvěrně jakýsi chapeau claque o rameno. Ohlednuv se, díval jsem se s ustrnutím do satyrovské tváře signora Herkula Calaprice.

„Lovíte zase duše?" osopil jsem se na něho.

„Ach ne, — hojím svoji starou odraženou kosť v lokti, — rána se mi občas otvírá —"

Nemaje zalíbení v bolácích pana Calaprice, zamířil jsem ihned na paní Dionyzu.

„Mluvil jsem s panem Holým," podotkl jsem s významným pohledem, jemuž Calaprice porozuměl.

„Těší mne. Jeho výklady vyžadují však nepochybně korektury."

„Žádám si ji od vás."

„Jsem k službám. Vypravujte mi nejprvé, — možno-li od slova k slovu, jak pan Holý svoji choť chválil. Je-li libo, podíváme se ven do zahrádky, kde budeme beze svědků."

Přecházeli jsme zvolna pod oleandry „zahrady". Vypravoval jsem Calapriceovi všechno; on hvízdal a chvílemi na mne pohlížel jako na člověka, z něhož si někdo dobrý den udělal.

„Ničema!“ odfoukl si, když jsem skončil. „Tento člověk, který nevěděl si v neštěstí jiné rady než pití, který by byl při své málomocné „řádnosti“ ženu s umírajícími děcky vyhnal na žebrotu pro svůj chlast, — ten pomlouvá matku, která své děti zachránila, která jej živí! Ale nedovídám se nic nového, psal jsem o tom častěji Dionyze, chtěje ji pohnouti k tomu, aby ho ztrestala, leč ona — nedá si říci, ukazujíc na svou „svatou“ povinnost, v niž se uvázala. Doufám, že beze všeho komentáře přijmete toliko sdělení suchých dát. Paní Dionyza mi uložila ve Florenci, abych vyplatil panu Holému tisíc franků na srážku její příští gáže, nedával jsem mu je tedy já, jak on lže. A pan Holý vzal bez rozpaků peníze, ztišil se ihned ku podivu ve svém zármutku a přijav ode mne slib paní Dionyzy, že ho neopustí, odjel velmi klidný domů. Mým prostřednictvím posýlala paní Dionyza svému muži postupně s lepšením se svých poměrů dvě, tři, čtyři sta a posýlá nyní pět set franků každého měsíce. Pan Holý vždycky vděčně kvituje a poněvadž mu velkomyslný dar ženy nepochybně na život nešťastného „poctivce“ nedostačuje, žebroní ještě o mimořádné příspěvky; padne-li taková prosba mně do rukou, hodím ji prostě do koše, paní Dionyza mu ale vyhoví vždy. Jí dokonce častěji napadne, aby ho vzala k sobě, ale tomu nedopustím! Byl by jí pouze na ostudu a maje volný přístup k její kase, hospodařil by jako medvěd v oule a kdo ví, zdali by ji v nouzi neměl k — hanbě! Nyní jsme u punktu, při němž se vám nebudu zaříkati svou ctí, poněvadž na čest agenta divadelního snad nic nedáte. Ale povím vám své cynické přesvědčení, že cnost herečky sebe genialnější jest břímě, které vleče za sebou jako galejní otrok, zdržována jím ve své kariéře; dále, že věrnost ženy, jejíž láskou surovec pohodil, jest bláhovostí. A paní Dionyza si za jeho ústrk ukládá ještě neprostupný pancíř na prsa, pod nímž nechává raněné srdce bez náhrady krváceti. Mám důkazy, — zlobím se pro to dost a nesmím ani ceknouti; již pouhý obdiv její síly a velikosti — k němuž se znám — mi váže jazyk. Kdybych ji považoval za schopnou nízkého odvažování prospěchu cnosti, myslil bych, že bdí nad svou neposkvrněností z ohledu k dětem. Vidíte, — nešetřila nákladu na ubohé děti, vtěsnala svůj život celý mezi prkna jeviště a prkna jejich loží a když byly vyléčeny, když počala jejich paměť vnímati pro život, odtrhla se od nich, dala je do drahých ústavů na vychování, jen aby nevěděly, že matka jest — herečkou. Chacun à son goût!“

Stiskl jsem panu Calapriceovi ruku, až vykřikl. —

Nyní jsem rozuměl dokonale i symbolice erbu „Pelikan“.

Před nedávnem navštívil jsem Levín.

„Ztratili jsme pana Holého,“ vzdychali unisono sousedé. „Ranila ho mrtvice, chudáka, a myslili jsme, že budeme se s ním těšiti ještě kdo ví jak dlouho. Tak chodí smrt i na hodné lidi! Pan Holý byl přece vždy zachovalý, poctivý muž od kosti, živá duše neví na něj nic špatného, kuřeti neublížil, nikdy nedělal v obci různice a byl s námi jako bratr. Ať si vezme z nebožtíka každý soused příklad. Však to dobře pan farář tam tu neděli na kázání propověděl.“

„Tak soudíte o pijanu, který na pití — měl.“

„Inu o to, že si rád více přihnul —! Avšak kdyby nebylo té ženy, kterou zapíjel — —“

Téhož dne přijela paní — Dionyza.

Lidé sestrkávali hlavy, šukali, obdivovali se její smuteční toilettě a trhali její čest i zlobili se na to, — že jde na hřbitov.

„Nebožtík se musí v hrobě obrátit při takové cti!“ mínili.

Šel jsem také na, vlastně za hřbitov, kdež vyhledal jsem si místo u rozvalené zdi, přes niž křovím jsem mohl nahlížeti.

Nemohl jsem se vynadívati na její majestátní krásu; ale překazila mi obdivování.

Klečíc na hrobě, zdvihala svou slzami politou, žalem se chvějící tvář k nebi, vinula tré kvetoucích dětí k sobě, a děcka, vidouce matku slzeti, pustila se také do pláče.

A tu jsem utekl.

Paní Dionyza nechala v Levíně velikou fundaci na opatrování hrobu svého muže, skvělý dar chudým, notářský úpis na rentu tří tisíc franků ročně panně Josefině Holých a odjela ještě téhož dne.

Lidé za ní prstem ukazovali.

O barvách květů.

Líčí

Dr. Antonín Hansgirg.

Zemdleni delší procházkou stanuli jsme na pokraji besídky, v jejímžto loubí chladivý stín poskytujícím jsme nalezli příjemný úkryt před palčivými paprsky slunečními.

Před námi prostírá se smaragdově zelený pažit úpravného parku, zdobený tisícerými květy, jichž pestré barvy od zeleného koberce, do něhož vetkány jsou, mile se odrážejí. Se zálibou těká oko naše s místa na místo a obdivuje se bohatosti a kráse něžných dítek bohyně Flory, až spočine na polorozvitém květu růže stolisté.

Nemeškáme a utrhnuvše jej, kocháme se krásou a vůní jeho. Jaká to jemnost barvy, od svěží zeleni listů tak mile se odrážející, jaká to pravidelnost tvaru a lahoda vůně! Pochopujeme již, proč básníci růži královnou květin nazvali, i proč růže se stala symbolem krásy a lásky. Než ve květech této rostliny není jen tajemství lásky ukryto, v nich vidí bádavé oko i jiné taje; vidí v nich i tajemství vzniku květův i vzniku krásy jejich.

Od té doby, co Göthe a jiní duchaplní přírodozpytci výklady svými vývoj květů rostlinných s dostatek objasnili, byly objeveny mnohé nové vztahy mezi rostlinstvem a živočišstvem panující i bylo dokázáno, že veškerá nádhera květů, jejich pestré barvy, úhledný tvar, libá vůně atd. nelahodí jen oku lidskému, nýbrž i jiným živočichům (zvláště hmyzům), kteří je pak vyhledávají a navštěvují za tím účelem, aby z nich sladkou šťávu medovou, živný pyl a podobné látky jim vítané

odnášeli, ne však dříve, než kdy rostlinám na vzájem důležité služby byli prokázali.

Dokud na povrchu zemském byly rozšířeny výhradné rostliny tajnosnubné, nahosemenné a jehnědokvětné, postrádala ještě země rostlin, úhlednými květy povrch její zdobících i postrádala též ještě ptactva a hmyzů, kteří květy tyto z příčin výše uvedených navštěvují. Tito objevili se na povrchu zemském teprve tehdy, když již rostlinstvo dokonalejší jedno- a dvouděložné, nápadnými květy zdobené, v hojnosti vyvinuto bylo. V těch dobách pak vznikla mezi oběma říšemi ústrojnými podivuhodná ona vzájemnost, jež výzkumy četných badatelů hlavně během posledních 50 let dokonale vyšetřena a objasněna byla. Vzájemnost, kterou vylíčiti lze slovy vzletnými, jež Göthe ve své básni „Rostliny přetvor“ napsal:

„Tak věčných tu mocí kruh ukončila příroda řádně,
v ten pak bez prodlení kruh se nový zachytá.
Takto pojí se řetěz, jenž u věky sáhaje valné,
jak jedinec i celek v souladu stejně trvá.“

— Což, prostými slovy vyjádřeno zní: Rostlina poskytujíc živočichům ji naštěvujícím toho, čeho vyhledávají, béře za vděk tím, čím ji tito bezděčně daří, službou, jíž zúrodňování její umožňují.

Dospěje-li rostlina vrcholu vývoje svého, vytvořuje květy, v nichž veškerou sílu a krásu svou soustřeďuje. V těchto květech vznikají pak právě v tu dobu, když rostliny nejvíce v pestrém šatě svém se skvějí a líbeznou vůní celé okolí omamují, zárodky nových rostlin. Než mají-li z těchto zárodků zárodky života schopné vzniknouti, třeba, aby byly oplozeny a to zase jest úkolem hmyzů a podobných živočichů, květy takové navštěvujících. V tu dobu tedy, když květy úplně rozvity jsou, vznáší se nad nimi Hymen s četným komonstvem svým, jež v podobě různotvárných a pestrobarevných hmyzů o to pilně pečuje, aby květy vespolek se snoubily. Celé roje takovýchto malých, čilých okřídlenců za jasného a teplého dne nad jediným, květy obsypaným keřem růžovým, kmenem jabloňovým nebo třešňovým se vznášející obstarávají, z jednoho květu na druhý, z jednoho keře nebo kmenu na jiné přeletajíce a pyl přenášejíce, vzájemné zúrodňování květů. Pokusy četných badatelů bylo zjištěno, že mnohé rostliny jinak ani plodných semen vytvořiti nemohou, leč byly-li dříve hmyzy je navštívivšími oplozeny. Pochopujeme již, proč rostliny právě v tu dobu, když květy vytvořují, tak pestrobarevným a nádherným rouchem se odívají a tolikerými vnadami nápadnými se činí; jednáť se jim především o to, aby si pojistili návštěvu hmyzů, jež pro mnohé z nich jest tak řka otázkou životní. Toť fysiologický význam květů.

Co se morfologického týče, ten byl již alespoň v hlavních rysech Göthem a některými jinými s dostatek vyložen. Ve spisku svém „O přetvořování rostlin“ (Die Metamorphose der Pflanzen) v širších kruzích celkem méně nežli jiné spisy jeho známém dokazuje Göthe, že květy rostlinné se skládají hlavně z přetvořených listů, jež buď přímo nebo nepřímo ku rozplozování rostlin slouží, či zkrátka, že jsou souborem částí ku vytvořování semen potřebných.

Vylíčivše v řádcích výše uvedených, pokud možno zkrátka fysiologický i morfologický význam květů vůbec, vytkli jsme již i fysiologický význam barvy jejich i můžeme nyní již přikročiti k obšírnějšímu popisu barev květných. Především bude třeba vyložiti, v jaké podobě a v jakém tvaru různá barviva ve květech se objevují, jakým spůsobem v buničkách lístků květných jimi zbarvených vznikají a jak jedno v druhé přechází. Těmito a podobnými otázkami obíralo se v novější době více botaniků, z nichž zvláště Schübler, Weiss, Askenasy a Hildebrand*) pracemi svými tak je objasnili, že možno nyní za to míti, že většina barev květových vzniká postupnou přeměnou ze zeleni listové či tak zvaného chlorophyllu, barviva to v rostlinstvu nejrozšířenějšího.

Tato zeleň listová, jež jest příčinou zelené barvy listů našich lupenatých stromů, svěží zeleni našich luk, tmavozelené barvy našich jehličnatých lesů a pod. vyskytuje se z pravidla v tenkohlanných buničkách parenchymatických vyvinuta v podobě zrn chlorofylových, zrn to zelených, kulovatých, čočkovitých nebo vejčitých, uložených v sliznatém protoplasmovém obsahu jejich; řídčeji jeví se též v podobě pásek přímých nebo závitovitě točených, v podobě tělisek hvězdovitých (tak na př. u některých vláknitých řas) nebo barví veškerý obsah protoplasmový (tak na př. u některých řas jednobunečných). Tato zrna a tělíska chlorofylová, z protoplasmy buněčné vznikající, dělením se množící a značnou samostatnost jevící, řadí se lučebnými vlastnostmi svými mezi látky bílkovinné čili proteinové. Při vzniku svém barvy bledožluté, stávají se později, dostává-li se jim dosti světla a tepla, žlutozelenými a sezelenají posléze zúplna.**)

Jakkoli dosud ani lučebné vlastnosti chlorofylu ani důležitost jeho v rostlinstvu náležitě poznána není, ví se o něm tolik přece, že jest nutným prostředníkem assimilace čili spodobňování látek, bez něhož by rostliny z látek neústrojných látky ústrojné vytvořovati nemohly. Dějeť se assimilování uhlíku (C), vodíku (H), kyslíku (O) čili rozklad kyseliny uhličité ($CO^3 H^2$) účinkem světla a tepla výhradně v buničkách rostlinných, zeleň listovou obsahujících, a sice uvnitř zrn chlorofylových.***) Než nezávisí assimilace, jak z novějších pozorování Pringsheimových vysvítá, přímo, než spíše nepřímo na zeleni listové; ba zdá se, že chlorofyl jest jen jakýmsi stínidlem a řidičem či regulátorem spodobňovacím a snad i dýchacím. Dokázalť Pringsheim před nedávnem, že chlorofyl, jenž nejvíce propouští paprsky světla červeného, žlutého a zeleného, při assimilování ze všech paprsků vidmových nejúčinnější, paprsky modrofialové však po většině pohlcuje, tím též rozkladu nově assimilovaných

*) Potřebné doklady, v pojednání tomto níže uvedené, byly hlavně ze spisů Hildebrandových a Weissových voleny.

**) Jen v listech některých kapradin a nahosemenných rostlin sezelenají zrna chlorofylová i za úplné tmy. Že by ku vzniku této barvy zelené i železa zapotřebí bylo, jak dříve tvrzeno bývalo, zdá se býti pochybným; neobsahujeť dle nejnovějších výzkumů Gautierových chlorofyl žádného železa, zanechává však přece 1,7—1,8% popele, v němž obsaženy jsou mimo sloučeniny žíravinné i sloučeniny kysličníku vápenatého a hořečnatého s kyselinou sírovou a fosforečnou.

***) Všecky látky organické, na povrchu zemském hojně rozšířené, vznikly tímto spůsobem; mimo rostliny, nerozkládají paprsky světelné kyseliny uhličité.

látek zabraňuje. I domnívá se dále, že látkou, jež bezprostředně rozkladem kyseliny uhličité v buničkách rostlinných vzniká, z níž pak další přeměnou lučebnou jiné látky ústrojné se vytvořují, jest zvláštní bezbarvá, prchavá, sloučením svým etherickým olejům nejvíce se podobající látka, již ve všech buničkách chlorofyl obsahujících nalezl a hypochlorinem nazval; látka to, jíž pro stálost a rozšířenost její v rostlinstvu zajisté důležitý úkol fysiologický přisouditi třeba.

Mimo zelené barvivo vyskytují se v rostlinstvu ještě mnohá jiná barviva, jež po většině ve květech rozšířena jsou. Barviva tato, z pravidla tak jako barvivo zelené na protoplasma vázaná, jsou obsažena v buničkách, jimi zbarvených, v podobě tělisek různotvárých (tak hlavně barvivo žluté, pomerančové a hnědé) nebo jsou v šťávě buněčné rozpuštěna (tak hlavně barvivo červené, modré a fialové).

Žluté a pomerančové barvivo jest ve květech rostlinných, tak na př. ve květech pryskyřníků (Ranunculus), mnohých křížokvětých, složnokvětých a j. nejvíce rozšířeno v podobě různotvárných tělisek nepatrné velikosti,*) kteréž vznikají přímo z tělisek chlorofylových, jichž zeleň postupně v barvu zelenožlutou, žlutozelenou, žlutou a pomerančovou přechází. Poněvadž pak všechna těliska chlorofylová tímto spůsobem současně barvy své nemění, lze někdy v buničkách (na př. v buničkách, z nichž mladé chloupky na korunách tykve [Cucurbita pepo] se skládají) celou výše vytčenou přeměnu sledovati; vedle tělisek čistě zelených nalezneme zde i těliska žlutozelená, žlutá i žlutočervená.**)

Barvivo červené, modré a fialové, ve květech z pravidla v šťávě buněčné rozpuštěné, vyskytuje se řídčeji též v podobě tělisek pevných. Vedlé žluté a bílé barvy jest i barva červená na květech hojně rozšířena a sice v různých odstínech, z nichž nejdůležitější jsou barva růžová a červeň miniová. Růžové barvivo, jímž na př. květy růží, hyacintů, hvězdníků a jiřinek zbarveny jsou, jest z pravidla rozpuštěno v šťávě buněčné, ale ve květech mučenky (Passiflora limbata) a některých jiných nalézá se i v podobě tělisek pevných. Červeň miniová i ohnivá barva červená nepatří již jako předcházející barvy mezi jednoduché, nýbrž mezi složené, vznikající smísením se dvou různých barviv. První z nich — již na př. na květech drchničky (Anagallis) pozorujeme — vzniká, vytvoří-li se v buničkách fialovou nebo fialově červenou šťávu obsahujících těliska žlutá, druhá pak — jež na př. na květech dosen (Canna), řeřišnic (Tropaeolum) a j. se jeví — povstává, když v červené nebo červenofialové šťávě bunečné vzniknou zrna žlutě nebo pomerančově zbarvená. Avšak není vždy třeba, aby obě barviva v téže buničce obsažena byla, vznikajíť někdy tyto i jiné smíšené barvy tím, že dvě vrstvy buněčné nestejně zbarvené nad sebou leží; tak vzniká na př. ohnivá barva obalů květových pryšce ohnivého (Euphorbia fulgens) tím, že nad buničkami žlutě až pomerančově zbarvenými leží vrstva buniček obsahujících šťávu růžovou.

*) Velikost zrn chlorofylových kolísá mezi 2—19 mikr.; 1 mikron = 0·001 mm. Těliska žlutá podobají se velikostí i tvarem svým nejvíce zrnům chlorofylovým; těliska pomerančová bývají však někdy značně větší.

**) Někdy přechází barvivo žluté opět v zelené; tuto zpáteční přeměnu lze na př. pozorovati na sušených květech Lotus corniculatus, Primula veris a j.

Modré koruny violek (Viola), pomněnek (Myosotis) rozrazilů (Veronica) a j. obsahují v buničkách, z nichž se skládají, šťávu modře zbarvenou; zřídka kdy vyskytuje se však modř ve květech též v podobě nepravidelně vyvinutých tělisek modrých, tak na př. ve květech stračky vysoké (Delphinium elatum) a n. j. Od modré barvy k červené činí přechod violeť či barvivo fialové. I toto barvivo vyskytuje se ve květech skorem vždy rozpuštěno a sice v různých odstínech; nejtmavší z nich činí pak již dojem barvy fialově černé až černé. Tak na př. jest v buničkách, z nichž černé skvrny na květech máku (Papaver argemone), aronu (Arum dracunculus) se skládají, obsažena ne černá, nýbrž jen intensivně tmavofialově zbarvená šťáva.*) Pokud známo, nevzniká ve květech rostlinných žádné zvláštní barvivo černé.

Podobně neobsahují květy též žádného zvláštního barviva bílého. Bílá barva na květech lilie (Lilium candidum) vzniká na př., když ve pletivech, z nichž lístky okvětní této a pod. rostlin se skládají, ani chlorofyl ani jiné barvivo se nevytvoří a když v nich zároveň větší množství vzduchu obsaženo jest. Proto pozbývají též bělostné květy lilie a jiných rostlin pod vývěvou bílé barvy své, stávajíce se žlutavými, narůžovělými nebo nazelenalými, dle toho, které barvivo v nich původně obsaženo bylo.

Šedá a hnědá barva květů jest opět příkladem barev smíšených. Šedá barva, jiš na př. na květech některých kosatců (Iris) pozorujeme, vzniká smíšením se barviva světlefialového, v šťávě buněčné rozpuštěného, se zrnitým barvivem žlutým. Hnědá barva pak, jež na př. na květech rulíku (Atropa belladona). kýchavice (Veratrum nigrum) a kopytníku (Asarum europaeum) se jeví, vzniká smíšením se tmavofialového barviva s barvivem žlutým nebo žlutozeleným. Zřídka kdy vyskytuje se hněď ve květech též v podobě tělisek pevných, tak na př. u hnízdáku (Neottia nidus avis).

Jako tyto tak vznikají i jiné barvy smíšené, mezi něž i ohnivé i tak zvané špinavé odstíny mnohých barev patří, tím, že šťáva buněčná, původně bezbarvá, určité barvy nabývá a chlorofyl původní barvu svou mění. Na rostlinách s květy jednobarevnými lze pak nejsnáze docíliti odrůd různobarevných křižováním dvou různobarevných jedinců. Za příklad takového křižování, jež v přírodě volné celkem řídčeji než pěstováním se děje, budiž uveden toliko míšenec rostliny růžokvěté (Leptosiphon roseum) a žlutokvěté (L. luteum), jehož květy jeví barvu žluto- až pomerančově hnědou. Původní barviva růžové a žluté přešla u míšence v barvivo fialové a pomerančové a smíšením obou vznikla nahnědlá barva květů jeho.

Mezi nejzajímavější výjevy, jež na květech rostlinných pozorujeme, patří zajisté i přeměna barev. Přeměnu tu lze nejlépe pozorovati na mladých květech, na př. na poupatech vlčího máku (Papaver rhoeas). Koruny této rostliny, z mládí zeleně zbarvené, nabývají později barvy růžové, posléze pak barvy šarlatově červené. Patrně vzniká na květech

*) Že i toto barvivo, jako mnohá jiná přeměnou ze zeleného vzniká, toho důkazem jest vývoj jeho; jsouť místa, jež později černými býti se zdají, v poupatech zeleně zbarvena.

této rostliny šarlatová červeň přeměnou ze zeleni listové — přeměnou, již i na mladých květech jiných rostlin sledovati můžeme. Známa jest též měna barev na květech četných drsnolistých rostlin se jevící, na příklad u kamýky (Lithospermum purpureocoeruleum), plicníku (Pulmonaria officinalis), pomněnky (Myosotis palustris) a pod.; květy těchto rostlin, před rozvitím světle nachové až růžové, modrají zenáhla, až nabudou barvy temně blankytné. Květy pomněnky barvoměnné (Myosotis versicolor) jeví ještě složitější měnu barev; z prvu žlutobílé, nabývají později barvy žluté, červené, pak modré a posléze modrofialové. Podobná měna barev jeví se i na květech Tournefortie (Turnefortia mutabilis); květy její, při rozkvětu skvěle bílé, nabývají odkvétající barvy černohnědé až černé. Jako barva celého květu, tak mění se i barva jednotlivých částí jeho, zvláště barva skvrn okvětních. Na květech jírovce (Aesculus hippocastanum) mění se na př. původní žlutobílá barva skvrn později v pomerančovou až červenou; žluté skvrny čimišníku (Caragana Chamlago) barví se na květech odkvétajících modročerveně až hnědě. Než přestaňme prozatím na těchto příkladech barvoměny květů se týkajících a povšimněme si ještě některých květin vícebarevných.

Z pravidla bývají všechny květy téže rostliny stejně zbarveny, řidčeji vznikají na ní též květy dvoj-, troj- i vícebarevné. Tak na př. bývají na jirnici (Polemonium coeruleum) někdy květy bílé pospolu s modrými, na nocence (Mirabilis Jalapa) vyskytují se zase na téže lodyze vedlé květů čistě červených, žlutých žlutočervených, žlutobílých i květy v těchto barvách pestře pruhované. Jiné zajímavé příklady tohoto druhu popisuje Darwin obšírněji ve spise svém „O variaci rostlin a živočichů v domácnosti chovaných,“ na něž zde laskavého čtenáře upozorňujeme *)

Třeba však, abychom přihledli již ku příčinám měny barev. Hlavními činiteli tohoto výjevu, jejž zvláště na květech rostlin pěstovaných tak často pozorujeme, jsou světlo, teplo, účinky půdy a především ústrojnost rostliny samé. Jako ku vytvořování chlorofylu, tak vyžadují rostliny též ku vytvoření různých barviv ve květech svých z pravidla jistého množství tepla a světla. a sice různé rostliny různého. Tak na př. nevyvine se ve květech vstavače osmahlého (Orchis ustulata) tmavonachové barvivo náležitě, nedostává-li se jim dosti světla denního; i květy silenky převislé (Silene pendula) nenabývají obyčejné barvy své, nejsou-li dostatečně osvětlovány. Naproti tomu okvětí některých červenokvětých tulipánů a modrokvětých šafránů zbarvuje se stejně ve tmě i na světle, na důkaz, že barva jejich účinkem světla podmíněna není.

Co se lučebných účinků na vznik a měnu barev květových týče, podotýkáme jen tolik, že barva některých květů více, jiných méně od přítomnosti některých látek závisí. Askenasy choval květonosné větve některých rostlin po delší dobu v láhvích čistou vodou naplněných, na místě světlém i shledal, že květy jejich se nevybarvily náležitě, nejspíše nedostatkem látek ku vývoji oněch barev potřebných. Že barvy květů některých rostlin lučebnými účinky, z nichž některé i v přírodě volné účinkují, snadno se mění, jest i v širších kruzích dosti známo.

---

*) Darwin „O variaci“ díl I., str. 427 a následující.

Tak na př. jest známo, že na červenokvětých hortensiích (Hydrangea hortensis) se barva květů v modrou změní, přimíchá-li se do prsti, v níž rostou, něco pilin železných nebo roztlučeného uhlí nebo jiných látek půdu odkysličujících; tak kvete na př. i úročník v půdě vápnité z pravidla žlutě, v jiných půdách pomerančově až červeně.

I podnebí účinkuje na barvu květu do jisté míry. V tom ohledu zvláště zajímavy jsou studie Schüblerovy, jenž ve svých pojednáních o barvách květů též o rozšířenosti jednotlivých barev na povrchu zemském podrobněji pojednává. Dle něho ubývá rozmanitosti barev květových tím více, čím dále z krajin tropických vycházejíce, blížíme se krajinám polárním. Tak se počítá na př. na Špicberkách na 10 bílekvětoucích druhů 6, v Gronsku 8, na ostrovech Melvillových 11, v Laponsku 13, v Německu a v Čechách asi 19 druhů jinobarevných. Poměrně jest tedy nejvíce květů bílých rozšířeno na severu. V našich krajinách čítá se mezi 1000 druhy ještě 285 druhů bílokvětých.*) V krajinách tropických převládají však nad bílými květy pestře a ohnivě zbarvené

Než shledalo se též, že některé rostliny ani účinky klimatickými ani lučebnými barvu svých květů nemění, tak že se zdá, jakoby barvoměna květů ne tak na účincích vnějších, jako spíše na náladě či disposici vnitřní závisela. Vlivem vnějších okolností, jež na rostliny divoce rostoucí méně a pomaleji účinkují nežli na rostliny pěstované, otřásá se celá ústrojnost jejich a dociluje se toho, že rostliny se odrozovati počínají i že mění původní barvu svých květů. Tak se stalo, že květy některých rostlin, jež v přírodě — i když na dvou klimaticky i lučebně od sebe značně se lišících místech rostou — vždy jen v jedné a též barvě se vyskytují (jichž barva jest ustálena), pěstováním (kulturou) déle trvajícím znenáhla barvu svých květů změnily a různobarevné odrůdy poskytly. Jiné rostliny, jichž květy i v přírodě někdy barvu svých květů mění, vzdorovaly však méně vnějším účinkům mocně na ně dorážejícím a počaly se dříve odrozovati; z takovýchto rostlin byly pak v době poměrně krátké vypěstovány četné odrůdy pestrobarevné. Než ani z těchto rostlin, jež mezi nejdéle a nejpilněji pěstované patří, jako na př. hyacinty, karafiáty, levkoje a pod., nelze vychovati odrůdy všelikými barvami květoucí. Naopak zjistilo se pokusy, jež v té příčině zvláště v novější době pilně konány byly, že jednotlivé rostliny libovolně barvu květů svých měniti nemohou, nýbrž že přeměna barvy jejich jest podmíněna přirozenou náklonností těchto rostlin k určitým barvám, k barvám, jež patří vždy do téže řady barev.

Všechny barvy, na květech rostlinných se jevící, lze rozvrhnouti do dvou řad: 1. do řady barev okysličených, k nimž patří barva žlutá, pomerančová a červená a 2. do řady barev odkysličených, k nimž se řadí barva červená, fialová a modrá. Obě řady barev stýkají se v barvě červené, jež z původního barviva zeleného (chlorofylu) dvojí cestou vzniknouti může: okysličováním i odkysličováním. Poněvadž pak z chlorofylu,

*) Po bílých převládají pak u nás ještě nejvíce žluté (226), pak červené 220), modré (142), fialové (73), zelené (36), pomerančové (12), hnědé (4), černé (2).

jenž mezi oběma řadami barevnými uprostřed leží a za netečné či neutralné barvivo považován býti může, dle přirozené náklonnosti rostlin pro ty neb ony barvy potřebnou přeměnou lučebnou buď okysličené nebo odkysličené barvy vzniknouti mohou, lze podle této náklonnosti rozděliti rostliny květoucí ve dvě různé skupiny: 1. ve skupinu rostlin s květy žlutočervenými a 2. ve skupinu rostlin s květy modročervenými. Příkladem rostlin, do první skupiny patřících, jsou: lilie (Lilium), tulipán (Tulipa), Aloe, Amaryllis, mák (Papaver), mochna (Potentilla), pryskyřník (Ranunculus), vrbina (Lysimachia), kuklík (Geum), hlaváček (Adonis) a j. Do druhé skupiny patří opět: drchnička (Anagallis), užanka (Cynoglossum), kustovnice (Lycium), Scylla, Iberis a mn. j. Zajímavo jest, že červeně květoucí rostliny, jež do prvního oddělení patří, barvu svých květů nejprve mění v červenožlutou, žlutočervenou a konečně v žlutou, kdežto u rostlin z druhého oddělení barva červená znenáhla v červenomodrou, modročervenou a konečně i v modrou přechází. Shledalo se také, že ten neb onen druh rostlinný jen tehdy původní červenou barvu květů svých mění v modrou nebo žlutou, je-li ta neb ona z těchto barev hojněji zastoupena na květech druhů jemu nejpříbuznějších; poněvadž pak v přírodě jen zřídka kdy obě barvy v témž rodě stejně jsou rozšířeny. vznikají též jen zřídka kdy vedle odrůd čistě modře zbarvených v témž druhu i odrůdy čistě žluté.

Na důkaz toho, co právě řečeno bylo, uvedeme zde ještě několik příkladů. Mezi rostliny v zahradách již ode dávna pěstované patří, jak známo, též karafiáty. Na četných odrůdách karafiátu zahradního (Dianthus Caryophyllus) převládá barva červená. Od barvy tmavočervené k šarlatové, růžové a bílé, od červené barvy k barvě fialověčervené a fialové jeví se na květech této rostliny nejrozmanitější přechody a celé řady odstínů; než ku barvě čistě modré a žluté skorem žádné. Ani dlouholetým pěstováním ani křižováním různobarevných odrůd nepodařilo se dosud vypěstovati karafiáty s květy čistě modrými a s květy citronově žlutými. Tento odpor proti barvě modré a žluté na jedné straně, a náklonnost ku barvám červené, fialové a bílé na druhé straně, nejeví se však jen u tohoto karafiátu, nýbrž panuje v celém rodě karafiátů (Dianthus). Ohledneme-li se po četných příbuzných tohoto druhu, shledáme, že květy jejich jsou po většině zdobeny barvami, jež na různých odrůdách karafiátu zahradního nejhojněji se vyskytují; že by však některý z těchto druhů modře nebo čistě žlutě květl, není dosud známo.*)

O něco větší rozmanitost barev než na květech karafiátů jeví se na květech topolovek (Althaea rosea). Zde podařilo se již vypěstovati odrůdy s květy čistě fialovými a světložlutými, než ačkoliv odrůdy žlutokvěté čisté barvě žluté se více blíží nežli kterákoliv odrůda karafiátu zahradního, předce nebyly ještě ani čistě modrokvěté ani čistě žluté topolovky vypěstovány. Přihledneme-li ku příbuzným druhům a rodům této rostliny slézovité, shledáme, že u nejbližších převládá barva červená a bílá (Malva, Hibiscus, Fida, Lavatera); než vedle této vyskytuje se

*) Žlutá barva jevící se na korunách Dianthus pomeridianus a D. parviflorus není čistá, nýbrž smíšená (žlutobílá).

i barva žlutá již dosti hojně. V rodě bavlníků (Gossypium) a Abutilon převládá však již barva žlutá nad jinými. Jsou tedy v řadě rostlin slézovitých zahrnuty rody převládně červenokvěté vedle rodů převládně žlutokvětých a poměr těchto dvou barev stává se i na různobarevných odrůdách topolovky patrným V rodě drchniček (Anagallis), z nichž v zahradách zvláště drchnička Monellova (Anagallis Monelli) pěstována bývá, převládá barva červená a modrá. Květy drchničky rolní (Anagallis arvensis), z pravidla miniově červené, nabývají i v přírodě někdy barvy modré (Anagallis coerulea Schreb.); květy drchničky zahradní (A. Monelli) nabyly pak dlouholetým pěstováním i barev hnědo- a fialověčervených; než odrůdy čistě žlutokvěté nepodařilo se dosud ani z této rostliny vypěstovati.

Přihledněme ještě k rostlinám křížokvětým, o nichž jest známo, že rozmanitostí barev svých květů nad jiné vynikají. Jedním směrem přechází zde červená barva v žlutou, druhým pak četnými odstíny v červenofialovou až čistě modrofialovou. V některých rodech převládá barva žlutá, tak na př. v rodě barborek, borytů (Isatis), Biscutella, Diplotaxis a j.; v jiných opět barva červenofialová na př. u měsíčnic (Lunaria), Aethionema a pod. I bílá barva ustálila se v některých rodech křížokvětých, na př. v rodě vesnovek (Lepidium), Crambe, Cochlearia a j. V jiných rodech druží se ke druhům bělokvětým druhy žlutokvěté, na př. u chudobinek (Draba), tařic (Alyssum) a pod.; jinde převládají opět druhy červenokvěté nad bílými, tak v rodě řeřich (Cardamine), Iberis a j. Ale nejzajímavější v ohledu barvozpytném jsou ony rody, v nichž se s barvami žlutočervenými mísí barvy modročervené; příkladem takových jest rod fial (Cheiranthus). Vedle druhů červeně a fialově květoucích vyskytují se v tomto rodě i druhy žlutě (Ch. ochroleucus, tenuifolius) i pomerančově zbarvené; na četných odrůdách pěstované fialy žluté (Ch. cheiri) přešla pak barva pomerančová pěstováním v hnědou až fialověhnědou. Podobnou měnu barev jeví květy fialy barvoměnné (Ch. mutabilis), jež zprvu žluté, později fialově červenými se stávají. I v rodě ohnic (Raphanus), kdež na př. u ohnice rolní (R. raphanistrum) vedle odrůd s květy čistě žlutými se vyskytují i odrůdy fialově — modrokvěté, stýkají se obě řady barevné. Mezi dosud uvedenými rody křížokvětých rostlin nejeví, pokud známo, žádný větší náklonnosti ku barvě modré nežli fialy (Matthiola incana) a posléze uvedená ohnice (Raphanus raphanistrum). V rodě tařic (Arabis) i v rodě Heliophil vyskytují se však mimo bíle- a fialově- a červeno-květé druhy též druhy čistě žluté (H. incisa) a modře květoucí (H. longifolia, pilosa, Arabis coerulea). V těchto dvou rodech jsou tedy obě barvy výstředné, žlutá modrá, zastoupeny, barvy to, jež na odrůdách jiných křížokvětých rostlin čistě dosud pospolu vypěstovány nebyly.

Ještě více nežli svrchu uvedené křížokvěté blíží se čisté barvě modré některé odrůdy sasanky zahradní (Anemone coronaria). Že na různokvětých odrůdách této rostliny více barva bílá, červená, fialová a modrá rozšířena jest než barva žlutá, to vysvětluje se obdobným rozšířením těchto barev v celém rodě sasanek. Vyskytujeť se dle Schüblera v tomto rodě vedlé 13 červeno-, 8 bíle-, 3 modrokvětých druhů, jen 3 žluté a 5 žlutočervených druhů. Naopak převládá opět žlutá barva

na květech hojně pěstovaného pryskyřníku zahradního (Ranunculus asiaticus); barva to, jež v celém rodě pryskyřníků jaksi již se ustálila.*) U jiných pryskyřníkovitých rostlin jest však opět modrá barva základní barvou květů, tak na př. v rodě jaterníků (Hepatica), ostrožek (Delphinium) a omějův (Aconitum). V těchto rodech jest tedy nejvíce druhů fialově, červeně a bíle zbarvených; druhů s květy nažloutlými (Aconitum lycoctonum, Delphinium ochroleucum)**) jest však málo. Na rozhraní mezi rostlinami pryskyřníkovitými do této řady patřícími a jinými v druhé řadě uvedenými (Ranunculus a pod.) stojí rod orlíčků (Aquilegia). V tomto rodě převládá sice ještě barva modrá, jež na př. na květech orlíčku obecného (Aquilegia vulgaris) často též v růžovou i bílou přechází, než i barva žlutá, žlutočervená i zelená jest zde ještě zastoupena (A. glauca, chrysantha, viridiflora), ano na různých odrůdách orlíčku Vittmanova (A. Vittmaniana) vyskytují se prý všechny barvy výše uvedené. I byla by rostlina tato v ohledu barvozpytném příkladem, jichž v rostlinstvu dosud celkem dosti pořídku.

Jsouť podnes ještě rostliny, na nichž se podařilo vypěstovati květy zbarvené výstředními barvami obou řad barevných (modré a žluté), vzácností. Na jisto jest to známo dosud jen o hyacintu zahradním (Hyacinthus orientalis). Na této původně modrokvěté rostlině byly staletým pěstováním*) vychovány, mimo odrůdy s květy čistě modrými, červenými, žlutými a bílými, ještě celé řady odrůd, jichž květy jsou zbarveny nejrozmanitějšími odstíny těchto barev, jež na témž druhu obyčejně jedna druhé se vyhýbá, tak že bychom si s těží jen vymysliti dovedli barvu, jež by na některé odrůdě tohoto hyacintu již vypěstována nebyla. Některé jemnější odstíny těchto barev byly však teprve před nedávnem na květech této rostliny vypěstovány; tak nebyla na př. v r. 1825 Schüblerovi ještě známa čistě žlutokvětoucí odrůda hyacintu, jak z následujících slov jeho vysvítá: „Jakkoliv na hyacintech uměle již nejrozmanitější barvy vypěstovány byly, přece nedovedli dosud ani nejzkušenější zahradníci holandští přese všechnu snahu svou toho, aby vychovali žlutě neb pomerančově květoucí hyacinty.“

Z těchto a podobných příkladů, jichž bychom ještě valný počet uvésti mohli, vysvítá, že rostliny nemění barvy svých květů libovolně, nýbrž v určitém pořádku, tak že ty, jež z pravidla modře květou, obyčejně barvu svých květů mění ve fialovou, červenou a bílou, zřídka kdy však i v žlutou, a naopak zase že rostliny, jež obyčejně žlutě květou, s těží jen mění tuto barvu svou v barvu světle modrou. Vysvítá též,

---

*) Mezi 135 druhy pryskyřníků uvádí Schübler 115 žlutě, 6 červeně a 14 bíle květoucích druhů.

**) Žlutokvěté odrůdy jaterníku trojlaločného (Hepatica triloba), z pravidla modře, někdy též červeně nebo bíle květoucího, nebyly dosud vypěstovány.

***) Hyacint zahradní byl již r. 1596 z Levantu do Anglie přivezen, odkudž pak záhy po celé Evropě v odrůdách různobarevných rozšířen byl. — Roku 1597 byly již 4 odrůdy jeho známy, r. 1629 znal jich Parkinson již 8, r. 1864 napočítal jich Paul v největší zahradě Haarlemské 700. Před sto lety byl tento počet ještě větší, bylot prý r. 1768 ku 2000 různých odrůd tohoto hyacintu známo. Vše z Darwina „O variaci“ díl I., str. 415.

že rozvržení barev květových ve dvě řady barevné: 1. v řadu barev žlutočervených a 2. řadu barev modročervených vrozenou rostlinám náklonností k těm neb oněm barvám odůvodněno jest.

Otázka a odpověd.

Napsal

John James Piatt.

Z angl. přeložil Václav Černý.

ím k sobě tak: „Co měl bych pět,
by věnec slávy z vavřínu
mi v kadeře čas příští vplet',
než cestou žití zahynu?“

A hle, tu náhle stanul jsem
fialky sladkou vůní zpit —
a nahoře, tam blankytem
jsem hvězdu zřel se chvít.

„Pěj, hochu, o mně,“ — z dola hlas —
„dám na hrob ti své vůně vděk!“ —
„Pěj, hochu, o mně,“ — s hůry vzkaz —
„já na hrob poskytnu ti zas
věčného světla paprsek!“ —

Zemětřesení.

Podává

Dr. August Seydler.

> Encelada prý obra tělo bleskem zabitého
> hůry to břímě tlačí; on pod svalenou na se Aetnou
> nesmírné plameny protrhlými průduchy dýše,
> a kolikrát obrací mdlý bok, Trinakria všecka
> otřesená zabručí a šerým nebe pokryje dýmem.
>
> *Aeneida, kn. III.*

I.

Katastrofa, jež zastihla počínajíc 9. listopadem Záhřeb, obrátila opět u veliké míře pozornost širšího obecenstva na zjev, který, jsa na štěstí v krajinách našich takřka úplně neznámý, jeví se obyčejně v mysli naší co úkaz tajuplně vzdálený, téměř co vybočení přírody z dráhy zákony odvěkými jí vytknuté. S podivením dozvídáme se, že zemětřesení jest úkazem velmi všedním a že lze na základě zevrubných pozorování s úplnou jistotou tvrditi, že neuplyne okamžiku, v němž by povrch země na některém místě nebyl otřesen. Jinak pohlížejí na týž zjev obyvatelé krajin, v nichž zemětřesení náleží k všedním událostem. Slabší otřesení nevzbuzuje v Jižní Americe větší pozornosti, nežli u nás krupobití. Meyen vypravuje ve své „Cestě kolem světa 1831“: „Zemětřesení jsou v Copiapó (v Chile) častější nežli snad kdekoli jinde v Jižní Americe, neboť 6 — 7 otřesů v průběhu 24 hodin nebylo za doby našeho tamějšího pobytu žádnou zvláštností. Na zjev ten musí zajisté každý na základě dlouhé zkušenosti si přivyknouti, kdo se odhodlá, pro pouhý zisk bydleti delší dobu v takovém místě. V jediné noci byli jsme třikráte ze spánku vyburcováni a běželi jsme na dvůr, kde se již obyvatelé celého domu byli shromáždili, kteří však hned na to opět šli spat.“ —

V oněch krajinách ustálila se ostatně terminologie, dělící slabá, velmi obyčejná otřesení — tremblores — od vlastních zhoubných zemětřesení — teremotos.

Však i v Evropě, a to v krajinách, které nejsou dle obyčejného názoru podrobeny zemětřesení, jest počet těchto mnohem větší, nežli se širší obecenstvo domnívá; jsou to ovšem na štěstí většinou jen slabé nárazy, jež budí pouze interess odborného pozorovatele. Fuchs (Vulkane und Erdbeben 1875) udává počet zemětřesení, o nichž se dozvěděl průběhem osmi let (1865—73), na 1184, přihodivších se na 517 místech; z těch připadá na Německo a Rakousko 94. Katalog J. Schmidta, ředitele athenské hvězdárny (Studien über Erdbeben 1875) obsahuje v době kratší jednoho století (1776—1873) 13178 čísel, vztahujících se ovšem ke všem částem povrchu zemského. Druhý specialný katalog obmezuje se však pouze na Řecko a sousední země (zejmena pobřeží Malé Asie) a čítá v letech 1859—74 přes 3000 čísel.

Jest to zásluhou nynějšího střízlivého směru v bádání přírodozpytném, že se v době novější zprávy co nejúplnější o všech, byť i velice slabých nárazech sbírají jakožto vzácný material pro konečné rozřešení otázky, položené vědě záhadným zjevem zemětřesení.

Jako ve všech jiných otázkách přírodovědeckých, tak i zde nabylo konečně vrchu poznání, že nejsou to z pravidla zjevy zvláště úžasné a pozornost naši u veliké míře poutající, nýbrž méně překvapující, však častější, v tichosti se spřádající úkazy, jejichž studium vědě většího přineslo prospěchu. Pozorování zatmění slunce neb měsíce, ač vyneslo na jevo celou řadu okolností pro astronomii veledůležitých, nelze přece co do významu na roveň klásti s pozorováním pohybu nepatrné oběžnice Marse, jež v zápětí mělo objevení zákonů Kepplerových. A dokud se všechen interess badatelů soustředil na děsné ty katastrofy, které se zhoubně dotkly osudů celých měst i národů, dotud neproniknul zrak jejich mlhu fantastických názorů, obestírající představy jejich o zemětřesení. Teprve když nepatrné na pohled okolnosti, jež byly dříve zůstaly nepovšimnuty, svědomitému studium byly podrobeny, když se úsudky začaly stavěti na jediný pevný základ přírodních věd, na širokou basis indukce, opírající se o řadu četných, byť i o sobě nenápadných pozorování; teprve tu jaly se náhledy tříbiti, ustálily se poznenáhlu i docíleny jsou výsledky velmi uspokojivé, ačkoli nemají ještě onen ráz pravdy apodiktické, jenž jim od mnohých bývá přisuzován.

II.

Každé poněkud značnější otřesení země, jehož bezprostřední příčinu nemůžeme pozorovati, nazýváme zemětřesením. Podmínkou právě uvedenou vylučujeme z pojmu zemětřesení pohyby země, vznikající sesutím skal, domů, sřícením lavin a t. p. Otřesení země jeví se nám jednak co pouhý p o h y b, jednak co n á r a z. Udeříme-li kladivem na konec železné tyče, a položíme-li ruku na tyč, cítíme její pohyb co slabé otřesení, co vibraci, která se též ruce sdílí; přidržíme-li však ruku ku druhému konci tyče, cítíme ono udeření co náraz. Opětujeme-li týž pokus s kovovou deskou, pozorujeme úkazy podobné: na jistých místech povrchu jeví se pohyb, jenž byl udeřením v desce vzniknul, co vibrace, na jiných co náraz. V skutečnosti má se věc takto: následkem pružnosti (při kapalinách též následkem tíže) šíří se pohyb, určitým nárazem v místě nárazu bezprostředně podrobeném vznikající k místům sousedním, odtud opět k dalším místům atd., až konečně pohyb v celé hmotě jest rozšířen. Pohyb děje se spůsobem takovým, že každá jednotlivá částice, vyšinutá ze své polohy původní, až do jisté dálky postoupí, načež se opět k původní poloze vrátí, avšak s jistou rychlostí, tak že v této své staré poloze nemůže stanouti, nýbrž překročí ji pohybujíc se — ve směru vzhledem k dřívějšímu opáčném — opět do jisté vzdálenosti. Tato hra se opakuje, zkrátka: každá částice kolísá kolem původní své polohy sem a tam, a poněvadž jsou vlny na hladině vodní a kmitání strun nejznámějšími i nejrozšířenějšími případy takovýchto pohybů, nazýváme je vesměs pohyby vlnivými neb kmitavými. Kmitání částic v oné desce neopakuje se do nekonečna, nýbrž

záhy bere konec; trvá však tím déle, čím pružnější jest deska a čím řidší hmota ji obklopující. Víme, že můžeme kmitání to téměř okamžitě zničiti, dotkneme-li se jí, t. j. přenášíme-li pohyb na hmotu velkou a poměrně hustou. Co se spůsobu týče, jakým se pohyb jeví na povrchu, tu vidíme, že na některých místech vystoupí částice ve směru kolmém z povrchu, a že se na jiných místech rovnoběžně ku povrchu pohybují. V prvním případě zjeví se nám jejich pohyb co náraz tím silnější, čím větší a hustší je hmota kmitající, v druhém případě co vlnění povrchu jejího. Netřeba připomínati, že oba tyto případy jsou krajní, a že jest mezi nimi nekonečná stupnice přechodů. Vlnivý pohyb bude nejčastěji ve větší neb menší míře spojen s nárazem, zejmena tehdy, pohybují-li se jednotlivé částice hmoty na křivkách, v kterémž případě se bude pohyb nezřídka úplně podobati vlnivému pohybu vody. Jak známo, opisují částice kapaliny, jejíž povrch jest zvlněn, malé kružnice, v rovinách svislých ležící.

Upotřebení těchto úvah na zjevy při zemětřesení se vyskytující jest patrné. Povrch země skládá se z hmot tuhých, více méně pružných, všelijak ve vrstvách i útvarech nepravidelných mezi sebou uložených, různými dutinami, rozsedlinami opatřených, na povrchu pak údolími rozbrázděných, při tom více méně vodou prosáklých. Jaká tu ohromná rozmanitost v poměrech pružnosti a soudržnosti, jak různým spůsobem může se tu pohyb lámati, utlumiti a opět sesíliti, jak různě může se šířiti v různých směrech! Leč při vší té rozmanitosti v jednotlivostech zůstává základní charakteristika pohybu nezměněna; pohyb jest při zemětřesení, nechať původní jeho příčina jest jakákoli, podmíněn pružností a souvislostí hmoty nalezající se na povrchu zemském a musí tudíž zůstati v podstatě vlnivým a jeviti znaky jeho. Zejmena vyskytují se oba dříve vytknuté krajní případy co zvláštní formy, v nichž se zemětřesení může jeviti. Rozeznávají se tudíž co zvláště význačné případy: náraz ve směru svislém (od dolejška na horu) a vlnivý pohyb povrchu.

První případ (otřesení sukkussorní čili vyskakující) jest na štěstí poměrně řídký; účinky jeho jsou, jak snadno pochopitelno, nejzhoubnější. Co děsný doklad uvádí se nejčastěji zemětřesení spustošivší roku 1797 město Riobamba (v Ecuadoru, jihovýchodně od Chimboraza); náraz byl tak prudký, že mnoho obyvatelů bylo vrženo na blízký, několik set stop vysoký kopec, ležící za řekou Lican. Vypravuje-li se však, že při zemětřesení v Calabrii r. 1783 temena hor nahoru a dolů poskakovala, tu ovšem nelze jinak nežli domnívati se, že zde bylo pozorování porušeno optickým klamem, snadno pochopitelným. Pozorovatel přenesl vlastní pohyb svůj, spůsobený zemětřesením, na předměty pozorované, ovšem že v míře zvětšené dle zákonů perspektivy. Volné předměty na povrchu země, aneb předměty, poměrně málo upevněné a malou váhu mající, jako budovy, mohou býti do výše vymrštěny a jakoby výbuchem v malé části rozmetány; podobně vyskakuje do výše písek nasypaný na desku drhnutím smyčce rozzvučenou, t. j. v pohyb kmitavý uvedenou, kdežto se vlnění desky prostému zraku ničím nejeví. Avšak předměty velké váhy, spojené se zemí pomocí ohromné síly, pomocí soudržnosti čili kohaese nesmírného počtu částic pevně spojených, mohou se zúčastniti

pouze poměrně nepatrného pohybu země; a kdyby snad i síla zemětřesení byla tak značná, že by onu soudržnost ohromných balvanů žulových překonala, nemohly by více odtržené vrcholky oněch hor zaujmouti původní své místo, aniž by se mohly opět tak těsně jako dříve sloučiti s původními základy svými!

Že se takový svislý, nahoru směřující náraz při zemětřesení ve všech případech neopakuje, vysvětluje se z nedostatečné pružnosti hmoty, z které se povrch země skládá. Po překonání tolikerého odporu, vnitřního tření atd. přemění se téměř všechna živá síla nárazu v teplo a nezbývá jí tudíž dostatečná zásoba k udržení pohybu vibračního.

Vlnivý pohyb vyskytuje se při zemětřesení mnohem častěji; každé slabší otřesení má ráz takového vlnění nebo tetelení povrchu. Nejčastěji bývá ovšem takové vlnění spojeno s pohybem svislým, do výše jdoucím, čímž se ovšem vlnění vody stává tak podobným, že lidé, pohybu tomu podrobení, podlehají mořské nemoci.

Při velikém zemětřesení, jež 26. března 1812 zpustošilo město Caracas, podobal se povrch země úplně vařící se tekutině.

Jednotlivé vlnivé pohyby mohou se také nejrůznějšími směry křižiti a tento případ nemůže býti příliš řídkým, poněvadž nastanou na rozhraní dvou různých hmot (na př. dvou vrstev různého složení) odrazem nové vlny, vracející se do hmoty původně otřesené, poněvadž dále nárazy, spůsobující zemětřesení, na různých místech současně vzniknouti mohou, a z jiných ještě příčin. V takových případech mohou nastati nejrůznější a nejsložitější pohyby předmětů na povrchu země. Pohyby ty vykládají se někdy co vířivé, v kterémž slově se však tají (ať již zúmyslna neb nahodile) domněnka, jež se nezdá býti oprávněnou. Víry, vyskytující se v kapalinách i vzdušinách (v těchto na př. co smrště a cyklony) jsou vyznačeny okolnostmi, které hledí zvláštní onen stav, vírem nazvaný, po nějaký čas udržeti. Kdo pozoroval někdy pohyb vody v jakémkoli potůčku volně plynoucím, podivil se zajisté stálosti, s jakou malé víry, na jeho povrchu se tvořící, tvar svůj udržují. Nežli se opět rozplynou, vykonají částice, z nichž jsou vytvořeny, mnoho oběhů kolem prohloubeného středu víru. Naproti tomu obnáší otočení, které při zemětřesení nezřídka pozorujeme, toliko malou část jednoho oběhu. Při zemětřesení, které spustošilo dne 4. února 1867 ostrov Kefalonii, otočila se v Argostoli deska, na které stojí socha Maitlandova, asi o 15 stupňů oproti podstavci, pevně se skalou spojenému. Něco podobného stalo se při velkém zemětřesení v Catanei r. 1818. Mnohé sochy jsou tu otočeny; směr velkého těžkého balvanu změnil se o 25 stupňů. Při velkém zemětřesení, které zničilo r. 1822 Valparaiso a Copiapó, otočeny jsou celé domy a dlouhé zdi. Nalezeny tři palmy, které byly kolem sebe otočeny jako vrbové pruty. Z těchto i jiných četných dokladů jest patrno, že se skutečně takový „moto vorticoso“ při zemětřesení často vyskytuje; zároveň jde však z týchž dokladů i z úvah fysikalních na jevo, že pohyb takový nelze pojímati co pohyb vířivý ve vlastním smyslu, nýbrž že k jeho vysvětlení dostačí předpokládati několik v různých směrech se křižujících postupných pohybů. Ba v mnohých případech ani to není nutné. Tlučeme-li pěstí na stůl, na němž se nalezají lehké předměty (na př. dřevěné sloupky neb špalíčky), shledáme, že se ná-

sledkem otřesení tyto předměty otáčejí, zároveň do výše poskakujíce. Příčina toho leží v nestejném — co do směru a velkosti — otřesení různých částí základnice. Popsaný dříve pohyb soch se tím dostatečně vysvětluje. Vůbec mohou nárazy poměrně jednoduchými na povrchu země tak rozmanitém co do tvaru i složení, vznikati pohyby nejrozmanitější a v pravdě chaotické. Stromy shozené s kořeny a s prstí s pahorků dolů do roviny, kde dále rostou bez úrazu, lidé, přehození přes domy do moře, kdež se mohou plaváním zachrániti, domy a věže, které pukají, rozstupujíce se na mnoho stop a opět se scelují, takže nezbývá téměř ani skuliny ve stěnách (častěji ovšem tak, že zůstává jedna část pošinuta neb nadzvednuta proti druhé o značnou délku), vlnivé pohyby, následkem nichž se vyskytuje nábytek jednoho domu pohřbený v sutinách domu druhého, kolik set stop vzdáleného: tyto a podobné podrobnosti vypravují se o zemětřesení co hrůzyplné a překvapující doklady zvláštního působení tajemných sil podzemních. Po zemětřesení v Riobambě (1797) vzniklo množství právních pří o majetek, který byl nalezen pod sříceninami jednotlivých domů (Humboldt). Podobně vznikají po prudkých zemětřeseních v Americe rozepře o majetek nemovitý, jehož hranice často k nepoznání jsou setřeny.

Však účinky zemětřesení bývají ještě mocnější. Povrch země nezřídka trvale buď klesne buď vystoupí, a to často v rozsáhlosti mnoha čtverečních mil. Při uvedeném již zemětřesení r. 1822 bylo pobřeží u města Valparaiso v délce 100 mil o 3—4 stopy vyzdviženo. Na břehu mořském lze takovou změnu snadněji stvrditi nežli na pevnině.

Dno mořské zůstalo tam i při přílivu částečně suché, a hnijící ústřice šířily nezdravé výpary. Ještě památnější jest účinek zemětřesení, které zastihlo r. 1819 ostrov Cutch (Kača) u výtoku řeky Indu, zničivši hlavní město jeho Bhuj (Budž). Klesnutím proměněna tu ohromná pláň, čítající 80 čtv. mil, za málo hodin v jezero; pevnůstka Sindree, vystavěná na malém ostrově v řece, zmizela pod vodou. Severně od této pevnůstky zvednula se však část země, položivši se co obrovská hráz v délce 10 mil na příč přes řeku. — Severní část Peloponnesu náleží, jak známo, ke krajinám četně zemětřesením navštěvovaným. Roku 373 př. Kr. pohlceno město Helike mořem. Podobně ponořilo se r. 1861 pobřeží achajské v délce 13000 a v šířce 100—200 metrů pod hladinu mořskou; zároveň objevily se četné trhliny, z nichž jedna má délku skoro dvou mil. Takové trhliny náleží ostatně k nejobyčejnějším zjevům při zemětřesení. Vytvořují se nejčastěji podél úpatí hor, kde různé horniny k sobě přiléhají. Na úpatí žulového pohoří u Polisteny v Calabrii vytvořila se rozpuklina, několik stop široká a devět hodin dlouhá.

Trhliny při zemětřesení vznikající zavírají se někdy opět a to spůsobem tak přesným, že po nich nezbývá památky. Co nejpodivnější doklad takového zacelení vypravuje se, že byla po zemětřesení r. 1851 v Barile (v Basilikatu) nalezena slepice, jejíž nohy byly přiskřípnuty v dlažbě.

Ostatně dlužno připomenouti, že jest klesání půdy při zemětřesení případem, který se mnohem častěji vyskytuje a více jest zaručen, nežli stoupání. Ano někteří (na př. Fuchs ve spise Vulkane und Erdbeben) naprosto popírají stoupání, tvrdíce, že nikdy nebyl pozorován zaručený

případ náhlého zvýšení půdy při zemětřesení. Vzhledem k četným zprávám tvrdícím opak, zdá se mi to však býti upřílišněním. Pro vysvětlení úkazu zemětřesení má pečlivé prozkoumání těchto okolností velkou důležitosť, jak později shledáme.

Jiné trvalé a mohutné změny povrchu zemského mohou vzniknout sesutím hor. R. 1830 sřítila se hořejší část vysoké hory u Kisliaru v Kaukasu, následkem zemětřesení trvajícího několik vteřin, a pohřbila v ssutinách svých krásné úrodné údolí s bohatými osadami. Sřítivší se skály a ssutiny vyplnily při zemětřesení v Calabrii (1783) dolejší část údolí, blíže obce Sitizzano, tak že potok údolím tekoucí nemohl stěnu tu proraziti a vytvořil v hořejší části údolí jezero.

III.

J. Schmidt praví ve svých „Studien über Erdbeben": „Jak známo, nesmí v novinářských zprávách o zemětřesení chyběti ani obvyklý sírný zápach, ani kácení se hor a vytvoření nové sopky." Skutečně jest nutno, přijímati podobné zprávy s jakousi reservou, čehož novým dokladem jest nejnovější zemětřesení v Záhřebě. Celkem nejsou však úkazy podobného druhu při zemětřeseních žádnou řídkostí. Trhliny, o nichž dříve byla řeč, vychrlují nezřídka bahnitou, smrdutou vodu, někdy také plyny, často s velikou silou, tak že voda a bahno vytryskují mnohdy do veliké výšky. Velmi bohaté bylo na podobné zjevy zemětřesení, jež r. 1811 řádilo v údolí řeky Mississippi. Na sta podobných vodotrysků bylo lze spatřiti na malém poměrně prostoru, a voda stříkala do výše 60—80 stop. Při zemětřesení v San Franciscu r. 1868 vytvořily se takové vodotrysky v samém městě mezi jednotlivými domy. Proráží-li při tom bahnitý proud půdu podajnou a sypkou, vznikají nezřídka kulaté nálevkovité otvory v zemi. Úkazem podobným, ještě divnějším jsou malé písčité kužele, moya zvané, které Humboldt v Americe pozoroval, a jež tvoříce se, zároveň postupují a chatrče Indianů kácejí.

Různé plyny, jež vystupují začasté při rozpuknutí se povrchu země z nitra jejího, a jež zavdávají podnět k řečem o sírném zápachu, ačkoli složení jejich jest velmi rozličné, zvyšují hrůzy zemětřesení zejmena tehdy, jsou-li zápalné a vyšlehují-li, vznítivše se jakoukoli příčinou, v podobě plamenů ze země. Že zjev ten děsností svou nejvíce poutal obrazotvornost lidskou v dobách nejdávnějších, poznáváme z toho, že se na základě jeho vyvinul názor o podsvětí a pekle co podzemní říši ďábla, naplněné sírou a ohněm. Vyšlehování plamenů, vystupování kouře a dusivých par i plynů, vyvření rozžhavených hmot tekutých na povrch země jeví se ovšem nejčastěji při výbuchu sopek a při zemětřeseních, jež s výbuchy takovými jsou spojena; někdy vyskytují se však též bez podobného spojení, tak na př. při zhoubném zemětřesení Lissabonském. Nesmíme tudíž hned při každém zemětřesení mysliti na nějaké působení vulkanické, a to ani v takových případech, kdy některé úkazy jakousi podobnost s činností vulkanickou vykazují. Mohutné mechanické neb chemické účinky, mající mezi sebou velkou podobnost, mohou býti podmíněny příčinami nejrůznějšími. Jediný

příklad to objasní. Při zemětřeseních pozoruje se často na březích mořských nepříjemný zápach, upomínající na shnilé vejce, zápach, jenž prozrazuje přítomnost sírovodíku ve vzduchu. Pozorovatel povrchní myslí tu zajisté hned na ohromné zásoby plynu, obsažené dle domněnky jeho v dutinách pod povrchem zemským a rozrážející násilně povrch ten, atd. a přece jest původ sírovodíku zde zcela jiný. Násilným otřesením dna mořského spřeházejí se různé hmoty zde spočívající a znenáhla se rozkládají, zejmena vrstvy chaluh; sírovodík pohybem tím uvolněný spěchá na povrch moře i naplňuje vzduch.

Poněvadž se otřesením vrstev, povrch země skládajících, vzájemná jejich poloha změniti může, jest pochopitelno, že bude míti zemětřesení nezřídka též vliv na prameny ze země prýštící. Vliv ten může však býti velmi rozmanitý. Někdy prameny ty vyschnou, jindy se opět sesílí; někdy objeví se nové prameny minerální, jindy se složení takových pramenů mění. Teplota zřídel Ardebilských, obnášející obyčejně 46°, vzrostla při zemětřesení r. 1848 až k stupni varu.

K velice děsným příznakům zemětřesení náleží také podzemní hlomoz a rachot, který obyčejně lze slyšeti. Rachot ten není však nutným příznakem každého zemětřesení, jak dokazuje zemětřesení zničivší město Riobambu. Naproti tomu vyskytuje se někdy takový podzemní rachot, aniž by měl v zápětí zemětřesení. K nejzajímavějším případům toho druhu náleží zjev, který byl pozorován roku 1784 v Guanaxuatě, báňském to městě ležícím ve velké vzdálenosti od jakýchkoli činných sopek. Humboldt popisuje úkaz ten v Kosmosu následovně: „Hřmění trvalo od půlnoci 9. ledna 1784 přes celý měsíc. Od 13.—16. ledna zdálo se, jakoby ležely těžké, bouřenosné mraky pod nohama obyvatelů; volně hučící hřmění střídalo se tu s krátkými hromovými ranami. Hřmění to ztratilo se, jak bylo přišlo, s ubývající silou. Zůstalo obmezeno na malý prostor: několik mil od onoho místa, v krajině bohaté na čedič, nebylo lze ničeho slyšeti. Téměř všichni obyvatelé opustili hrůzou naplnění město, v němž byly nakupeny zásoby ryzího stříbra; odvážnější vrátili se, přivyknuvše podzemnímu hlomozu a bojovali s tlupou loupežnickou, jež mezi tím se byla zmocnila oněch pokladů. Magistrát onoho města učinil 14. ledna, když hrůza dostoupila svého vrcholu, různá násilná opatření k zamezení všeobecného prchání. Útěk každé rodiny měl býti pokutován u bohatých 1000 piastry, u chudých dvěma měsíci vězení. Vojsko mělo přivésti uprchlé nazpět do města. Vrchnost by prý ve své moudrosti poznala, kdy hrozí skutečné nebezpečí, a nařídila by pak sama, by obyvatelstvo město opustilo; nyní že dostačí, odbývati processí. Později povstal v městě hlad, poněvadž tam ze strachu před zemětřesením nikdo potraviny nedovážel. Při tom nejevilo se ani na povrchu země ani v dolech 1500 m. hlubokých žádné zemětřesení. Na celé mexické vysočině nevyskytnulo se nikdy nic podobného, aniž se kdy v následujících dobách tajuplný úkaz ten opětoval.“ Zároveň dokládá Humboldt z Aristotela a Plinia, že podobné podzemní hřmění bez otřesení země již starým národům bylo známo.

Obyčejně bývá však jeden úkaz s druhým spojen, ovšem že spůsobem nejrozmanitějším; někdy podzemní hlomoz a hukot předchází,

někdy následuje po zemětřesení. Celkem lze říci, že zvuk, který se jako otřesení šíří ve vlnách, jsa podmíněn vibracemi hmoty, v níž se šíří, rychleji a dále postupuje nežli otřesení. K místům vzdáleným od středu otřesení může tudíž zvuk dříve nežli otřesení samo dospěti a podati zvěst o hrozícím nebezpečí. Zejmena jsou to výbuchy sopek, které lze ve veliké vzdálenosti slyšeti co podzemní hlomoz, byť se i samo otřesení do téže dálky nerozšířilo. Silný rachot, spojený se zemětřesením v San-Marthě v Kolumbii (1835) bylo lze slyšeti po sedm hodin ve vzdálenosti 350 mil. Dne 30. dubna 1812 ozývalo se ve Venezuele, zejmena na březích řeky Apure strašné podzemní hřmění, aniž nastalo současně zemětřesení. Později shledáno, že v týž čas počala hora St. Vincent soptiti, a že byl ostrov téhož jmena silným zemětřesením strašně spustošen.

IV.

Velkolepé jsou účinky, které spůsobuje zemětřesení na březích mořských. Při větší pohyblivosti tekutiny šíří se pohyb otřesením spůsobený jinak nežli na pevnině, čímž vznikají úkazy nové a překvapující. Ze všech popisů jde na jevo, že první velký pohyb moře jest u s t o u p e n í v o d y o d b ř e h u. Tuto větu vyslovil nejprvé D a r w i n. Již v nejstarších zprávách uvádí se však tato okolnost; tak vypravuje S t r a b o o ostrově Pithecusae (Ischia), že kopec Epomeo na něm se nalezající chrlil oheň, jsa otřásán zemětřesením, a že moře ustoupilo asi na délku tří stadií od břehu, načež se opět na spůsob přílivu vrátilo a ostrov zaplavilo. Týž zjev vyskytuje se téměř při každém větším z mětřesení, jehož jevištěm jsou břehy mořské. Podél celého břehu ustoupí moře daleko od pevniny, tak že i části dna mořského při odlivu obyčejně vodou pokryté se na krátký čas na suchu objevují, načež ohromná spousta vody u vysokou vlnu vypnutá s ohromnou silou se k břehům žene a daleko je zaplavuje. Toto mohutné kolísání moře u břehů opětuje se několikrát, a trvá to někdy velmi dlouho, nežli se porušená rovnováha vzbouřeného živlu opět ustálí. Kolísání vody může se šířiti do velkých dálek, poněvadž se pohyb ve hmotě tak stejnorodé neoslabuje tak rychle jako ve vrstvách pevniny z různých látek složených. Při zemětřesení Lissabonském zaplavil oceán břehy Švédska, Anglie a Španělska, v Americe ostrovy Antigua, Barbados a Martinique. Příliv, který obnáší u ostrova Barbados pravidelně asi 2 stopy, vzrostl na 20 stop a voda byla černá jako inkoust. V Cadixu zaplavila vlna 60 stop vysoká část města, a i v jezerech švýcarských pozorovalo se prudké vlnění vody šest hodin po prvním nárazu. Když byly r. 1693 Syrakusy zemětřesením zničeny, ustoupilo moře od břehů tak náhle, že mnoho ryb zůstalo na oschlém dně, vrátilo se však brzo s takovou prudkostí, že vniklo do města i pevnosti a mnoho ryb tam zanechalo. Při zemětřesení v Santě (1678) vzdálilo se moře tak daleko, co zrak sáhal, a vrátilo se teprv za 24 hodin, vše zaplavujíc a hubíc.

(Dokončení.)

Sedím u okna a vyzírám na ulici. Neutěšená to vyhlídka! Venku plískanice, okna krámů jsou osvětlena a po jejich hladké ploše mihají se hvězdičky padajícího sněhu, ulicí kvapí málo jen lidí a chvílí drkotá spěchající drožka po tvrdé dlažbě. V pokoji mém je ticho, jen

stereotypní tikot malých hodinek na psacím stolku zaznívá neunavně šerem a chvílemi ozývá se hukot větru až i v netopených kamnech.

Oddávám se vzpomínkám! Je tomu již značná řada roků, co velkoměstská vřava hučí mi kolem hlavy, vytiskujíc den ode dne více z duše ten trošek pelu, jejž vdechly jí naše družné stráně a skromné, došky pokryté chaloupky se zahrádkami. Připadá si tu člověk, jakoby nebyl více svůj; nechce věřiti, že byly doby, kdy prost jsa věčného chvatu, věčně neukojné snahy, pozíral na okolí své s důvěrou, snoubě ducha svého s krásou, kolem něho tak živě bující.

Dávno uprchly ty chvíle... Špinavě žlutou travou lučni zmítal jarní větřík. Břehy potoků se již zelenaly a na hlínovatých místech tlačily se první kvítky petrklíče z vlhké půdy. Modrá obloha klenula se vzdušným obloukem nad vysokými, bledě zelenými modřiny, po jejichž větvičkách tísnily se chumáče fialových kvítků. Po údolí poletovaly a pokřikovaly veselé čejky i plačtiví jespáci. Vypadávalo to naše údolí jako kalejdoskop. Každý den jiný obraz a se zardělou lící chodívali jsme dnes po stráni, zítra kolem vody — abychom postihli lačně všechno, co příroda po tisícáté člověku předkládala.

A měli jsme každý den svátek.

Nadešel duben. Po hruších a jabloních zazelenaly se první pupeny a za mlhavého jitra seděl u budky na staré oprýskané třešni první pár špačků, hovící si nečinně u prostřed zástupu vřeštících vrabců. Druhého dne na to, derouce se hustým pichlavým mlázím u vody, vyplašili jsme zástup šedých černohlávků, ubírající se

krajinou naší vzhůru do pohoří. Byltě tah ptactva v plném proudu. Několik buků a temně zelených smrčin, vyčnívajících v mlází nad křoviny, jejichž hlavy se smáčejí ve vodě, byly každého dne osídleny jiným družstvem. Tu slavík, tu modravá sýkorka, něžní zlatohlávkové, modřenky a jiní, jiní hemžili se mlázím. Nestačili jsme ani vyptávati se nebožtíka starého kováře, jací že to byli ptáci, kteří dnes mlázím táhli. A minulo několik dní a v mlází skotačily šedé sýkory, pěnkavy, červenky — stejně veselí jako před tahem. Cizí hosté odešli dále, a pěnkavy jakoby se posmívaly zvědavosti naší.

Blížil se květen. Po stráních v lese i po mezích rozkvetly růžové vonné kvítky šípku, pod křovinami, zdobeny temnou rýhovanou zelení listů, choulily se bílé kvítky jahod i chvějící se stonky anemonek. Kolem cesty plazily se ostružiny; modré nezabudky s oranžovaným středem kvetly po lukách u potoka, na zahradách narcisky — slovem sta rozmanitých květů. A když vysvitnulo z modrého nebe slunce, nastal na sadě u včelníků život, že šla hlava kolem. Sta a sta včelek rozletlo se po okolí, bzučíce usadily se na jednotlivých kvítcích a vracely se domů se zásobou vosku, majíce nožičky žlutým pelem kvítků jako paličky olepeny. Strýc přišel po požehnání jedné neděle a nasadiv si drátěnou kukli na hlavu, vyčistil ouly, při čemž

jsme se soudruhy v posvátné hrůze opodál stáli, divíce se netušené odvaze strýce včelaře. Kdo by také nebyl znal nepříjemnou stránku včeliček, které častokrát bolestně bodnuly odvážlivce, jenž nemaje co lepšího na práci, sevřel prsty květ náprstníku, v jehož nitru včely bzučívají.

Také v poli na osluněném náspu posázeném bodláky, pryšci a jinými bylinami batolili se zemdlení čmeláci, hledajíce výhodné místo k založení nového domova. Po starém není více památky; jedné rodině uškodila polní myš, jiné pasáci, kteří se do skladu medového prokopali a veliké žluté buňky naplněné medem lačně vyssáli.

Na písku objevili se první střevlíci, pobíhajíce neunavně po ohřáté půdě, ve vyhnilých vrbách zaleskli se tesaříci, po trávě ploužili se kovovým leskem ovanuté májky a tu a tam

šelestil odřenými křídélky některý ospalý motýl. — Jeden po druhém objevovali se tu, jakoby byli přišli z kraje pohádek, aby přítomností

svou poctili a doplnili slavnostní dny, k nimž se chystala příroda. Jako sen připadají dny ty člověku!

A není to všechno, co řine se při vzpomínce na ně do mysli naší. Nastaly dny, v nichž postřehli jsme čistotnou pěnkavku, nesoucí v zobáčku kousek mechu, bledě zeleného, jejž byla odloupla s kmene staré švestky, na konci sadu klidně umírající. Se zatajeným dechem stanuli jsme, abychom pohlíželi, kam pěnkava s kouskem mechu zalétne, abychom dověděli se, kde domov si chystá, - kde hnízdo si spřádá. Neminulo deset dní, znali jsme po celé vsi, po všech sadech všecka hnízda pěnkavčí. Stávali jsme celé chvíle pod stromem, na jehož hnízdě seděla již pěnkava, viděli jsme vykukovati z hnízda jen hlavičku její, viděli jsme úzkostné očko její, jímž po nás pošilhávala, netušíc nic dobrého. Chudák, dobře tušila! Puzeni zvědavostí, vyšplhali jsme se jednou na strom, vyplašili pěnkavu, kteráž zkormoucena poodlétla na sousední jabloň, projevujíc zoufalým „pink, pink“ náladu svoji. Strach se tu zmocnil odvážlivců. Jednak úpěnlivý nářek pěnkavčin nás znepokojoval, jednak strach, že by otec některého z nás přistihnouti mohl při skutku, proti němuž otec doma a pan učitel ve škole tak určitě brojili. Však marně! Nad čím také nezvítězí zvědavost dětská! Již jsme se sklonili nad uhlazené hnízdo, vzali do ruky malounké vajíčko pěnkavčí. V tom ozval se šumot, kdosi se blíží. Leknutím pouštíme vejce z ruky, toto rozbilo se v pádu o nejbližší větev a k hanbě své vidíme pod stromem souseda nemálo lajícího. Mám povídati, jak nám bylo, když nás potom z trestu přivázali ke stromu, na němž zkormoucená pěnkava bolestně naříkala? Nikoliv! Tak asi pohlíží palič na vypálenou jím ves, jako my pohlíželi později na osiřelé hnízdo pěnkavčí. Ba celé dny jsme stopovali nešťastný párek, až k našemu potěšení na jiném stromě na novo počal hnízditi, uspořádav si takto novou šťastnější domácnost. Běda pak soudruhovi, jenž pomýšlel stejným spůsobem ukojiti zvědavost svou, jako my před tím! Plačky vracel se k domovu.

Což konečně pěnkavy! Ubohé vystačily jen k zábavě jediného jara. Již roku příštího viděli jsme, že není to žádné umění vypátrati, kde ptáčkové tito hnízdí — viděti lze práci jejich z okna. V příštím jaře obcházeli jsme mlází kolem vody, abychom vyslídili, kam zapadnul snášející strnad neb čížek; ba obcházeli jsme lesem, tlukouce do stromů. Jeden bušil do borovic, druzí stáli kolem dívajíce se, zdaž vylétne z ohrožené korunky stromové vyplašený brávník neb drozd. Nejstatečnější z nás vylezl pak na strom, aby zvědavcům oznámil, že nahoře je hnízdo s právě vylíhnutými mláďaty. Načež pak spokojeni, že víme o pátém neb šestém hnízdě téhož druhu, poznamenali jsme snešenou hromádkou kamení důležitý takový strom a kráčeli dále, pátrajíce stejným spůsobem. Dopátravše se jednou toho, že hnízdí v kvetoucím právě hlohu na skalce v lukách poblíž lesa párek červenek, plížívali jsme se den co den k hnízdu tomu, až konečně mláďata dostala ospence a počala se odívati peřím. Tu snesli jsme hnízdo i s mláďaty na zem, zatloukli kolem něho do kola husté špičaté kolíčky, daly na tyto na horu kus drnu a pohlíželi pak s potěšením, jak sameček i samička rostoucí mláďata v ohradě naší krmí. Konec si domyslíte: Jednoho

odpoledne odnesli jsme si každý dospělé jedno mládě domů, krmili je z počátku sami, pak ale s potěšením pohlíželi jsme, jak čiperné mládě počíná se po komoře rozletovati a chytati mouchy, jichž proháněly se po komoře celé roje.

Jako roj včel hemží se tu podobné a jiné vzpomínky v hlavě. Vidíme se všude, v plátěných nohavicích, lehounké kazajce, v čepici s prýmkem — bez starosti, bez strasti. Tu ploužíme se v bažině trhajíce sítí, abychom si z něho uvili špičaté čepice, tam sedíme u vrby, otloukajíce na prutu kůru, abychom si z ní vyrobili píšťalu. Tu plašíme káni třepetající se nad polem, aby postihla některou bezstarostnou myšku, tam vyháníme vlaštovky sedící u rybníka v rákosí. Tu skrýváme se v lese v houští u potoka nedůvěřujíce cizímu muži ubírají-

címu se lesem, onde zase oháníme s indiánským pokřikem čápy, usadivší se v lukách a vykračující si majestátně po trávě...

Ty tam jsou doby ty!

Po ulicích rozžehují plynové svítilny a zář jejich mermomocí vyrušuje nás ze snění, jemuž jsme se s takou rozkoší byli oddávali. Jako přičarovaná sedá na páže naše veškerá životní tíha, a bolestně vycházíme, abychom se vmísili mezi osamělé chodce na ulici.

Filip Černý.

Sulejmân a královna Bilkîs.*)

Muslimská legenda.

Z literární pozůstalosti

Dra. Jaromíra Břetislava Košuta.

Když byl Sulejmân otce svého Dâwuda ku hrobu doprovodil, odpočinul v jistém údolí mezi Chalîl (Hebron) a Kuds (Jerusalem). Tu náhle padl do mdlob. Když k sobě přišel, spatřil před sebou osm andělů, z nichž každý nekonečný počet křídel rozličných barev a tvarů měl a každý třikráte před ním se uklonil. Sulejmân protřev si oči, otázal se jich: kdo jste? A andělé odpověděli: jsme andělé, strážcové osmi větrů. Bůh, náš i tvůj stvořitel, posýlá nás k tobě, abychom ti holdovali a vládu nad námi a nám svěřenými větry ti nabídli.**) Dle toho, jak si toho budeš přáti, budeme buď jemnými buď prudkými a budeme vždy od té strany váti, ku které se zády obrátíš. Na žádost tvou budeme i ze země vystupovati, abychom tě nosili a nad nejvyšší hory povznášeli. Na to podal mu největší z nich drahokam, na němž vyryt byl nápis, „bohu náleží moc a velikost" a pravil: Kdykoliv budeš chtít nám rozkaz dáti, pozvedni kamének tento k nebi a ihned k službám tvým se dostavíme.

Když se byli tito andělé vzdálili, přišli čtyři jiní, postavou i vzezřením od sebe rozdílní. Jeden z nich podobal se veliké velrybě, druhý orlu, třetí lvu a čtvrtý hadu. Když se jich Sulejmân otázal, kdo jsou, odpověděli hluboce se uklánějíce: jsme velitelé všech živých bytostí na zemi i na moři a přišli jsme k tobě, abychom ti hold složili. Nakládej s námi dle libosti své. Přátelům tvým budeme prokazovati vše dobré a příjemné, jímž nás stvořitel obdařil, a zlem a škodou obmýšleti škůdce tvé. Na to podal mu anděl představující říši opeřenců drahokam s nápisem, „veškeré stvoření slaví pána" a pravil k němu: Kdykoliv nás budeš potřebovati, pozvedni kamének tento nad hlavu a ihned se k tobě dostavíme. Sulejmân použil ihned tohoto nabídnutí a rozkázal jim, aby mu ze všech zemských a vodních zvířat a ptáků po párku přivedli. Andělé ihned rychlostí blesku se vzdálili a v okamžiku stála zde veškerá zvířata od slona až po nejmenšího červa a taktéž všecky druhy ryb a ptáků. Dlouho bavil se s nimi Sulejmân a dal si od každého druhu spůsob jeho života vylíčiti a vyslyšel též mnohé stesky a žaloby jejich a odstranil mnohé nešváry, jež se byly u nich zakořenily. Nejdéle však bavil se s ptáky, poněvadž jejich řeči právě tak jako lidské rozuměl ***) a pro jejich krásná úsloví. Tak na př. zní heslo páva v lidské mluvě: „jak soudíš jiného, budeš souzen sám." Slavičí zpěv znamená „spokojenost jest největší štěstí." Hrdlička volá: „mnohému člověku bylo by líp, aby se nebyl narodil." Dudek volá: „kdo s jiným slito-

*) Sulejmân = Šalomoun; Bilkîs, v nynější arabštině Balkîs.
**) Kor. Sûr. 21, 81.
***) Kor. Sûr. 27, 16.

vání nemá, sám ho nedozná.“ Syrdâr napomíná: „čiňte dobře, neboť jednou odplatu vezmete.“ Pelikán hlásá: „slaven budiž pán na nebi i na zemi.“ Holub vrká: „vše jest pomijitelné, jen bůh jest věčný.“ Katâ křičí: „kdo mlčet umí nejdále dojde.“ Orel věští: „buďsi náš život jakkoliv dlouhý, přec jednou smrtí skončí.“ Havran kráká: „když od lidí co nejdále jsem, tu mi nejvolněji.“ Kohout kokrhá: „myslete na stvořitele, lidé lehkomyslní.“

Na to zvolil Sulejmân kohouta a dudka za své stálé průvodčí a sice prvého pro jeho významné heslo, druhého pro jeho bystrý vid, ježto zemí jako křišťálem viděl a mohl mu tedy všude místo naznačiti, kde by se dala studánka vykopati, což tím důležité pro jeho úmysly bylo, že by mu nikdy voda k pití ani k předepsanému obmývání před modlením nescházela. Holubům pak rozkázal, pohladiv je po hlavě, aby mláďatům svým chrám, jejž jednou vystaví, k obývání odporučili. Tento párek holubů rozmnožil se v několika letech v té míře, že všichni, kdož i z nejvzdálenějších čtvrtí města chrám navštěvovali, v stínu křídel jejich kráčeli.

Jakmile Sulejmân opět o samotě byl, zjevil se mu anděl, jehož hoření část jako země, dolení jako voda vypadala. Ukloniv se až k zemi, pravil: bůh stvořil mne, abych suché zemi i moři vůli jeho oznamoval. Nyní pak postavil mne v službu tvou, pročež můžeš skrze mne zemi i moři rozkazovati. Kdykoliv přání vyslovíš, zmizí nejvyšší hory a jiné na rovné půdě povstanou; řeky i moře vyschnou a úrodné i suché krajiny promění se dle přání tvého v moře a jezera. Na to odevzdal mu drahokam s nápisem, „nebe i země jsou sluhové boží“ a zmizel.

Konečně pak přinesl mu jiný anděl čtvrtý drahokam s nápisem: „není boha kromě Boha a Muhamed jest jeho prorok.“ Tímto kaménkem dosáhneš, pravil anděl, vlády nad říší duchů, kteráž jest mnohem větší než říše lidí a zvířat a vyplňuje celý prostor mezi zemí a nebem. Jedna část těchto duchů jsou věřící a vzývá jediného pravého boha, druhá pak jest nevěřící, z nichž jedni koří se ohni, druzí slunci, jiní vzývají různá tělesa nebeská a jiní vodu. Věřící duchové obletují neustále zbožného člověka, aby ho před vělikou zlobou a hříchem chránili, bezbožní pak trápí a škádlí ho všelijak a snaží se ho svésti, což jest pro ně tím snažší, jelikož se neviditelnými učiniti a vůbec jakoukoliv podobu na se vzíti mohou. Když to Sulejmân uslyšel, přál si džinny v původní vrozené jim podobě spatřiti. Anděl ihned zmizel v podobě ohnivého sloupu ve vzduchu a navrátil se brzy s velikým zástupem džinnů a satanů, před jejichž hrůzným vzezřením se Sulejmân zhrozil, ač vládcem jejich byl. Nemohl si totiž pomysliti, že by tak ohyzdných a zpotvořených bytostí ve světě bylo. Tu spatřil hlavy lidské na krku koně, jehož nohy podobaly se oslím, tam orlí křídla na hrbu dromedára, tam rohy gazely na hlavě páva. Žasna nad touto podivnou směsicí, prosil anděla, aby mu vysvětlil, kterak to možno, že Džân, otec všech džinnů, jen jedinou podobu měl, kdežto potomci jeho v tak různé a šeredné podoby se odrodili. „Toť následek jejich hanebného života a necudného obcování s lidmi, zvířaty a ptáky. Žádost jejich nezná mezí, cizoložství a krvesmilství jsou u nich obyčejnými zjevy a čím více se množí, tím více se od své původní podoby vzdalují.“

Sulejmân, navrátiv se domů, dal si ihned z drahokamů, jež mu andělé byli darovali, pečetní prsten zhotoviti, aby mohl každého okamžiku moci své nad říší zvířat a duchů, nad zemí a větry užíti. První jeho starostí bylo, aby si satany a džinny podmanil. Pročež dal je všechny svolati mimo mocného Sachra, kterýž se na odlehlém neznámém ostrově v oceanu zdržoval a Iblíse, vládce všech zlých duchů, jemuž bůh úplnou samostatnost a neodvislost až ku dni soudnému zabezpečil. Když se byli všichni shromáždili, vtiskl každému z nich svůj prsten pečetní na krk, aby je co své otroky poznamenal.*) Na to přinutil mužské džinny, aby všeliké veřejné stavby provedli, mezi jiným aby chrám dle vzoru chrámu mekkánského, jejž kdysi na své cestě do Arabie byl spatřil, vystavěli, avšak ve větších rozměrech a s větší nákladností. Ženy džinnů musily vařiti, péci, práti, přísti, tkáti, vodu nositi a jiné ženské práce konati. Látky, jež zhotovovaly, rozděloval Sulejmân mezi chudé. Pokrmy, jež každodenně připravovaly, kladly se na stoly, jež plochu jedné čtvereční míle zaujímaly, neboť spotřebovalo se každého dne třicet tisíc volů, tolikéž ovcí a veliký počet různých ptáků a ryb, jichž mohl svým prstenem, přes všechnu vzdálenost od moře, přivolati, kolik si přál. Džinnové a Satanové seděli při železných stolech, chudí z lidu při dřevěných, náčelníci lidu a vojska při stříbrných, učenci a lidé zbožností se vyznamenávající při zlatých a Sulejmân sám je obsluhoval.

Jednoho dne, když všichni duchové, lidé, zvířata a ptáci se nasytili a od stolů se ubírali, modlil se Sulejmân k bohu, aby mu dovolil jednou všecky tvory země nakrmiti. Žádáš věci nemožné, odpověděl bůh, avšak chcešli toho zkusiti, počni zítra s obyvately moře. Sulejmân rozkázal na to džinnům, aby naložili na sto tisíc velbloudů a tolikéž mezků obilí a přivedli je ku břehu moře. On pak sám šel za nimi a volal: pojďte, obyvatelé moře, ať ukojím hlad váš! Tu vynořily se všeliké ryby na povrch a Sulejmân házel jim obilí, až se nasytily a opět zmizely. Najednou vynořila velryba hlavu z hlubin mořských, kteráž mohutné hoře se podobala. Sulejmân rozkázal létajícím duchům, aby jí jeden pytel po druhém do chřtánu sypali. Avšak velryba byla nenasytná, až konečně ani zrnka nezbylo. Tu zařvala: nasyť mne, Sulejmâne, mám hlad, jaký jsem dosud nikdy neměla. Sulejmân tázal se jí na to, zdali jest ještě více podobných ryb v moři, načež ona odpověděla: jest jich z mého rodu sedmdesát tisíc druhů, z nichž nejmenší jest tak veliká, že bys v těle jejím vypadal jako zrnko písku v poušti. Sulejmân vrhl se na zem, počal plakati a modlil se k bohu, aby mu nepředloženou žádost jeho odpustil. Bůh pak zvolal na něj: říše má jest větší než tvá, vstaň a pohleď jen na jediné stvoření ze zástupu, nad nimiž žádnému člověku vládu jsem nedal. Tu počalo se moře bouřiti a vlniti, jako by je všech osm větrů bylo rozbouřilo a najednou vynořila se potvora tak veliká, že by sedm tisíc takových jako ta, již Sulejmân nasytiti nemohl, pohltiti mohla a zvolala hlasem nejhroznějšího hromu: „chválen budiž Pán, kterýž jediný moc má mne před smrtí hladem zachrániti.“

Když se Sulejmân do Kuds vrátil, byl překvapen nesmírným hlu-

*) Kor Sûr. 21, 82.

kotem kladiv a jiných nástrojů, jichž džinnové při stavbě chrámu užívali. Hřmot tím povstávající byl tak nesmírný, že obyvatelé města ani spáti ani mezi sebou se baviti nemohli. Pročež kázal jim Sulejmân aby od práce ustali a tázal se jich, zdali by někdo z nich nástroj znal, jímž by se kovy bez všelikého hluku krájeti mohly. Tu vystoupil jeden z nich a pravil: to známo jedinému Sachrovi, kterýž však dosud vládě tvé vyhnouti se dovedl. A což nelze Sachra nijak dosíci, otázal se Sulejmân. Džinn odpověděl: Sachr jest silnější než my všichni dohromady a nad to předvyšuje nás rychlostí a mocí. Avšak jest mi známo, že jednou každého měsíce v krajině Hidžr ze studánky pije; snad se ti podaří, moudrý králi, tam se ho zmocniti. Sulejmân rozkázal ihned rychloletým džinnům, aby vodu ze studánky vyčerpali a opojným vínem ji naplnili, druhým pak, aby poblíž studánky počkali a až by Sachra spatřili, jemu ihned zprávu o tom podali. Po několika týdnech, když Sulejmân na terasse svého paláce stál, spatřil džinna nad vítr rychleji směrem od Hidžr k němu se blížiti. Když dolítl, otázal se ho, zdali mu zprávu o Sachru nese? Sachr leží opilý u studánky, odpověděl džinn, svázán provazy nad sloupy tohoto chrámu tlustšími, avšak přetrhne je jako vlásky útlé panny, jakmile se prospí.

Sulejmân vsedl na to na okřídleného džinna a dal se ku studánce zanésti. Byl právě nejvyšší čas, neboť Sachr právě oči otevřel, avšak měl dosud ruce a nohy svázané, tak že mu Sulejmân bez překážky svůj prsten pečetní na krk vtisknouti mohl. Při tom vzkřikl Sachr strašlivě, že se celá země otřásla. Sulejmân však pravil k němu: neboj se, mocný džinne, pustím tě opět na svobodu, povíš-li mi prostředek, jakým bych kovy bez hluku krájeti mohl. Já sám neznám prostředku takového, odpověděl Sachr, avšak havran jistě nejlépe ti poradí. Vyber vejce z hnízda havraního a přiklop je křišťálovou mísou, uvidíš, čím ji matka jejich rozřízne. Sulejmân uposlechl rady jeho. Za chvíli přišel havran a obletoval mísu, vida pak, že se k vejcím nedostane, odletěl, vrátil se však v několika hodinách s kamenem v zobáku, jejž nazýval samûr. Sotva dotkl se jím mísy, ihned se ve dvě polovice rozpadla. Odkud máš tento kámen, otázal se ho Sulejmân. Z jedné hory v dalekém západě. Sulejmân rozkázal pak několika džinnům, aby havrana k oné hoře doprovodili a více takových kamenů odtamtud přinesli. Sachra pak propustil, jak mu byl přislíbil. Když se džinnové navrátili, dal se Sulejmân jedním z nich do Jerusalema donésti a rozdělil samûry mezi džinny, aby práci svou bez všelikého hluku vykonávati mohli.

Sulejmân dal nyní pro sebe také palác stavěti a sice s takovým nákladem zlata, stříbra a drahokamů, jakým se žádný král před ním honositi nemohl. Mnohé komnaty měly křišťálovou podlahu a křišťálový strop. Také trůn dal si zhotoviti ze dřeva sandalového, zlatem vykládaný a drahými kameny okrášlený. Za tím co se jeho palác dostavoval, vydal se na cestu do Damašku, aby staré toto město navštívil, jehož okolí jest jedním ze čtyř pozemských rájů. Džinn, na jehož zádech seděl, letěl rovnou cestou, jež ho vedla přes údolí mravenců, kteréž tak ohromnými skalami a propastmi obklopeno jest, že je dosud žádný smrtelník navštíviti nemohl. Protož byl velice překvapen, když

pod sebou zástup mravenců spatřil, již tak velicí byli jako vlci a pro své šedé oči a šedé nohy z dálky jako mračno vypadali. Královna mravenců, kteráž dosud ještě nikdy člověka nebyla viděla, přišla do velikých úzkostí, když Sulejmâna spatřila a ihned volala na svůj zástup: stáhněte se rychle do svých doupat! Avšak bůh rozkázal jí, aby všecky své poddané shromáždila a s nimi Sulejmânovi, pánu zvířat, hold složila. Sulejmân, jemuž vítr ze vzdálenosti tří mil slova její i slova boží zanesl, sestoupil ku královně do údolí, jež se mezi tím, jak daleko zrak jeho sahal, mravenci naplnilo, a otázal se jí: proč se mne bojíš, vždyť jsou zástupy tvé tak četné, že bys s nimi celý svět spustošiti mohla. — Bojím se jen před bohem, odpověděla královna, neboť kdyby mým poddaným odkudkoliv nějaké nebezpečenství hrozilo, objeví se jich na pouhé mé pokynutí sedmdesátkrát tolik.*) — A próč jsi kázala mravencům, aby se schovali, když jsem se blížil?

Poněvadž jsem se obávala, že by se za tebou dívali a tím na okamžik svého stvořitele zapomněli.

Máš mi snad ještě něco sděliti, prvé než s tebou se rozloučím?

Nikoliv, radím ti však, abys vždy tak v životě svém se choval, abys za své jméno, jež „bezúhonný“ znamená, styděti se nemusil. Nedávej též nikdy svůj prsten z ruky, prvé než bys řekl „ve jmenu boha všeslitovného.“

Sulejmân zvolal opět: Pane, říše tvá jest větší než má, a rozloučil se s královnou mravenců. Na to rozkázal džinnu, jenž ho nesl, aby na zpáteční cestě jiným směrem se ubíral, aby mravence v jejich pobožnosti nevyrušoval. Když se ku hranicím Palaestiny přiblížil, slyšel někoho se modliti: bože můj, jenž jsi Ibrâhîma za svého přítele zvolil, vysvoboď mne z tohoto bídného života! Na to sestoupil Sulejmân a spatřil prastarého shrbeného muže, kterýž se na všech údech třásl.

Kdo jsi, otázal se ho Sulejmân.

Jsem Israelit z kmene Jehûdâ.

Jak jsi stár?

To ví pán bůh. Čítal jsem léta svá až do tří set, od té doby mohlo uplynouti padesát až šedesát let.

A jakým spůsobem dosáhl jsi takového stáří, jehož od Ibrâhîma až dosud žádný člověk nedosáhl?

Viděl jsem kdysi v noci el-Kadr výkal hvězdy a vyslovil jsem zpozdilé přání, abych prvé než umru, s nejmocnějším prorokem se sešel.

Nyní jsi u cíle svých tužeb, připrav se k smrti, neboť já jsem král a prorok Sulejmân, jemuž bůh tak velikou moc propůjčil, jako žádnému jinému smrtelníku přede mnou.

Sotvá Sulejmân domluvil, sestoupil anděl smrti v podobě lidské a vzal duši starého muže.

Zajisté byl jsi někde na blízku, pravil Sulejmân k anděli smrti, že's tak brzy přišel.

Velice se mýlíš! Věz, že stanoviště mé jest na bedrách anděla, jehož hlava deset tisíc let daleko nad sedmé nebe vyčnívá a jehož nohy cestu pěti set let pod zemí vězí. Anděl ten jest spolu tak silný, že by

*) Srv. Kor. Sûr. 27, 18 násl. Pověst tato povstala bezpochyby z Přísl. 6, 6.

beze všeho namáhání, kdyby to bůh dovolil, celou zemi se vším, což na ní jest, pohltil. On jest to, kterýž mi oznamuje, kdy a kde mám si pro duši přijíti. On sám má povždy zrak svůj ku stromu Sidrat el-muntatâ obrácený, kterýž tolik listů má, kolik lidí na zemi jest, každý list s jmenem jednoho člověka. Kdykoliv se někdo narodí, vypučí nový list s jeho jmenem a kdykoliv některý člověk umře, zvadne jeho list i spadne se stromu a v tom okamžiku objevím se já u něho a vezmu jeho duši.

A jak si při tom počínáš a kam ji zaneseš?

Kdykoliv některý věřící zemře, sprovází mne Džibríl, duši jeho zavineme do zeleného hedvábného šatu a průvodčí můj vdechne ji zelenému ptáku, kterýž se pak v ráji pase až ku dni soudnému. Duši hříšníků odnáším pak sám v hrubém, smolou potřeném vlněném šatě a nechávám ji u bran pekelných, kdež až ku dni soudnému v smrdutých výparech pekla se potlouká.

Sulejmân děkoval anděli smrti za jeho poučení a prosil ho, aby smrt jeho před lidmi a džinny zatajil. Na to obmyl mrtvolu starce, pohřbil ji a pomodlil se za jeho duši, jakož i za ulehčení jeho bolesti při zkoušce andělů Munkar a Nekir.*)

Na cestě této unavil se Sulejmân tak, že dal si po návratu svém do Kuds od džinnů silné hedvábné koberce utkati, kteréž by ho i s jeho družinou i vším kuchyňským náčiním obsáhnouti mohly. Kdykoliv pak chtěl nějakou cestu konati, dal větší neb menší koberec, dle počtu svých průvodčích, před městem rozestříti, a když všecko, co s sebou vzíti chtěl tam umístěno bylo, rozkázal osmi větrům, aby ho do výše zvedly. Na to zasedl na svůj trůn a řídil větry kamkoliv chtěl, jako by na koni jel.

Jedné noci zjevil se mu Ibrâhìm ve snu a pravil k němu: bůh vyznamenal tě mocí a moudrostí nade všecky syny lidské a podrobil ti džinny, kteří chrám staví, jakého dosud svět neviděl a větry, kteréž ti tutéž službu prokazují jako mně kdysi okřídlený oř Burâk, kterýž se nyní až ku příchodu Muhammedovu v ráji zdržuje. Pročež osvědč svou vděčnost k bohu a použij větrů k návštěvě města Jatrib,**) kteréž kdysi ochranu největšímu všech proroků poskytne, jakož i města Mekky, v němž se narodí a posvátného chrámu, jejž jsem já se synem svým Ismâîlem po potopě obnovil.

Následujícího dne dal Sulejmân oznámiti, že chce pouť do Mekky podniknouti a že jest dovoleno všem synům israelským k němu se připojiti. Následkem toho přihlásilo se tolik účastníků, že musil dáti Sulejmân nový koberec utkati, kterýž plochu jedné čtvereční míle zaujímal. Zbývající prázdné místo vyplnil velbloudy, voly a skotem, jež v Mekce obětovati a chudým rozdati chtěl. Sám pro sebe dal pak kazatelnu zříditi, již tolik drahokamů krášlilo, že nikdo pro oslepující lesk jejich oka k němu povznésti nemohl. Pro muže pobožnosti vynikající stály zlaté stolice u kazatelny, pro učence zhotoveny stříbrné

*) Andělé, již zemřelých duše zkouší, zdali vyznání víry „není boha mimo boha a Muhammed jest jeho prorok“ nezapomněli.
**) Staré jmeno Mediny.

a pro část obecného lidu dřevěné stolice. Džinnové a satanové musili neustále před ním poletovati, poněvadž jim nepříliš důvěřoval, a aby je nikdy z očí neztratil, pil vždy z křišťálových sklenic, aby je i tu sledovati mohl. Ptáci pak musili nad koberci v uzavřených řadách poletovati, aby společnosti na kobercích se nalezající stín poskytovali. Když vše v pořádku bylo a lidé, džinnové, zvířata a ptáci pohromadě se nalezali, dal rozkaz větrům, aby koberec se vším, což na něm jest, zdvihly a do Jatribu zanesly. Když se městu přiblížili, dal ptákům znamení, aby křídla sklonili, načež se i vítr zponenáhlu mírnil, až koberec jemně na zem se snesl. Sulejmân dal však rozkaz, aby nikdo koberec neopouštěl, poněvadž tehdáž ještě Jatrib od modloslužebníků obydlen byl, sám pak šel na místo, kdež později Muhammed první mesdžidu vystavěl — tehdáž bylo to ještě pohřebiště — a vykonal tam polední modlitbu. Na to vrátil se na koberec, ptáci roztáhli křídla svá a vítr pozdvihl koberec do výše a zanesl ho k Mekce, kdež panovali Džorhamité z jižní ʿArâbie přišlí. Tito ctili již tehdáž jediného boha, a udržovali Kábu v stavu takovém, v jakém byla za časů Ibrâhîma a Ismâîla. Protož odebral se Sulejmân se svými průvodčími do města, vykonal veškeré ceremonie, jež poutníkům přísluší, a obětoval zvířata, jež s sebou z Jerusalema přinesl. Na to měl dlouhé kázaní v Kábě, v němž předpovídal narození velikého proroka a posluchače vyzýval, aby dítkám a vnukům svým víru v něj vštěpovali.

Pobyv tři dni v Mekce, chtěl se Sulejmân do Jerusalema navrátiti. Když ptáci křídla roztáhli a koberec se pohybovati začal, spozoroval na něm malý sluncem ozářený proužek, z čehož soudil, že některý z ptáků své stanoviště opustil. Protož zavolal orla a rozkázal mu, aby všecky ptáky dle jmen volal a vyzvěděl, který z nich schází. Orel učinil dle rozkazu jeho a po malé chvilce navrátil se se zprávou, že dudek schází. Sulejmân velice se rozhněval, již proto, že při této cestě jeho nejméně postrádati mohl, poněvadž nejhlubší studánky vypátrati uměl. Pročež pln hněvu dal rozkaz orlu, aby se do výše povznesl, dudka vyhledal a k němu přivedl, aby mu za trest všecko peří vyškubati a jej nahého na slunce vyhoditi mohl, kdež by ho hmyz zemský sežral.

Orel povznesl se tak vysoko, že se mu země jako překlopená mísa býti zdála, a rozhlížel se kolkolem po dudku. Jakmile ho na jihu spatřil, snesl se dolů, letěl mu vstříc a chtěl ho do pazourů lapiti. Dudek však ho zapřisáhal u Sulejmâna, aby ho šetřil. A ty se ještě opovažuješ Sulejmâna za ochranu žádati, odsekl orel, kéž by tě tvá matka oplakávala! Sulejmân velice na tebe zanevřel a zapřisáhl se, že tě pro neposlušenství tvé přísně potrestá. „Jen mne k němu doveď," chlácholil ho dudek, „vím, že mně odpustí, jakmile zví, kde jsem byl a co nového mu přináším." Orel dovedl ho tedy k Sulejmânovi, kterýž celý rozrušen na soudcovské stolici seděl a ihned ho prudce k sobě přitáhl. Dudek třásl se na celém těle a sklopil na znamení, že se poddává, ocas a křídla až k zemi. Když ho Sulejmân tím více tiskl, zvolal: „Pomni, proroku boží, že i ty budeš musit jednou před bohem účet skládati, pročež vyslyš mne prvé než souditi budeš."

„A čím můžeš nepřítomnost svou omluviti?"

„Přináším ti zprávu o jisté zemi a královně, jichž jmena jsi dosud neslyšel, totiž o zemi Saba a její královně Bilkís.“

„Jmena tato jsou mi ovšem zcela cizí, kdo však pověděl ti o nich?“

„Dudek z oné země, s nímž jsem se na svém výletu setkal a jemuž jsem během rozmluvy o tvé veliké moci vypravoval. On velice se tomu divil, ježto jmeno tvé dosud do vlasti jeho neproniklo a přemluvil mne, abych ho vyprovodil a se přesvědčil, že by to za to stálo, kdyby zemi Sabu si podmanil. Na cestě vypravoval mi celou pamětihodnou historii této země až po nastoupení nynější královny, kteráž velí tak ohromnému vojsku, že jest zapotřebí dvanácti tisíc velitelů k vedení jeho.“

Slyše to Sulejmân, pustil dudka a rozkázal mu, aby vypravoval, co byl o této zemi slyšel. Dudek počal:

„Věz, mocný králi a proroku, že Saba jest jmeno hlavního města veliké země na jihu ʿArâbie, jež vystavěl král Saba, syn Jaštaba, syna Jaʿraba, syna Kaettânova. Král tento nazýval se vlastně ʿAbd-šems (ctitel slunce), obdržel však jmeno Saba pro své mnohé výboje. Město toto bylo největší a nejkrásnější, jež ruce lidské vystavěly a bylo tak pevné, že by bylo mohlo vojsku celého světa vzdorovati. Co především toto město z pouhého mramoru vystavěné vyznamenávalo, byly přerozkošné zahrady, u prostřed nichž leželo. Saba dal totiž dle rady moudrého Lokmâna veliké hráze naházeti a hluboké průplavy vykopati, aby mohl v čas dešťů zemi před zatopováním chrániti a v době sucha vodou opatřovati. Protož stala se brzy země tato, kteráž jest tak veliká, že by dobrý jezdec celého měsíce potřeboval, aby ji od jednoho konce k druhému projel, nejúrodnější a nejbohatší na celé zemi. Byla veskrz nejkrásnějšími stromy porostlá, tak že pocestný nikdy vedra slunečního nepocítil. Vzduch byl tak čistý a nebe tak jasné, že se obyvatelé této země vždy výbornému zdraví těšili a vysokého stáří dosahovali. Země Saba byla jako koruna na čele všehomíra. *) Tento stav rozkvětu a blaženosti trval tak dlouho, jak se bohu líbilo. Po Saba-ovi následovala celá řada králů, kteří ovoce práce moudrého Lokmâna požívali, avšak na zachování její nepomýšleli.

Mezi tím pracoval zhoubný čas na její zničení. Horské bystřiny v čas dešťů údolí zaplavující podmílaly zponenáhlu hráz, kteráž je zadržovati a do četných průplavů rozváděti měla, až ji konečně prolomily a celou zemi zaplavily.

První stopy blížícího se neštěstí ukázaly se za doby krále ʿAmru. Kněžka Darífa viděla totiž ve snu veliký černý oblak, kterýž za hrůzného hromobití na zem se rozlil. Netajila se s obavami svými o blaho národa a přednesla svůj sen králi. Avšak král a dvořané snažili se ji uchlácholiti a vedli dále lehkovážný a rozkošnický život. Jednoho dne, když král v blízkém palmovém háji s dvěma dívkami se milkoval, přistoupila k němu kněžka s vlasem rozpuštěným a s výrazem hlubokého bolu a předpovídala mu opět blízkou záhubu země. Král propustil dívky, nechal kněžku vedle sebe usednouti a tázal se jí, co jí poznovu toto neštěstí zvěstuje. Kněžka odpověděla: Na cestě své k tobě

*) Srv. o tom Kor. Sûr. 34, 13 a násl.

uzřela jsem červené krysy na zadních nohou stojící a předními oči si otírající, a želvu na znaku ležící, jež darmo se namáhala, aby se obrátila — toť jsou znamení, jež brzkou zátopu věští, kteráž kvetoucí zemi tuto v týž smutný stav obrátí v jakém byla dříve.

A jakým znamením můžeš pravdivost svých slov dotvrditi?

Jdi k hrázi a přesvědč se na vlastní oči.

Král odebral se k hrázi, navrátil se však brzy do háje s výrazem hlubokého bolu v obličeji a pravil ku kněžce: „Spatřil jsem hrozný zjev. Tři krysy veliké jako mořská svině prorývají hráz a vytrhují z ní kameny, jimiž by ani padesát mužů nehnulo.“ Darífa dala mu pak ještě několik znamení a on sám měl sen, v němž spatřil koruny vysokých stromů pískem pokryté. Pročež uzavřel zemi opustiti. Aby však hrady a statky své dobře zpeněžiti mohl, zamlčel, co byl viděl a slyšel, a vymyslil následující záminku ku vystěhování. Uspořádal velikou hostinu, k níž nejvyšší úřadníky říše a vůdce vojska pozval a smluvil se se svým synem, aby mu v nalíčené hádce poliček vyťal. Když se tak při slavnostní hostině stalo, vyskočil prudce král a vytasiv meč, tvářil se jakoby prince probodnouti chtěl. Jak se však předvídati dalo, zadrželi ho přítomní a odstranili prince. Na to zapřisáhl se král, že zemi, v které se mu taková potupa stala, opustí. Když byl veškerý nemovitý majetek svůj prodal, přiznal se k pravé příčině svého vystěhování, načež se k němu mnohé kmeny připojily.

Nedlouho po vystěhování se ʿAmra stihla řečená pohroma zemi, ježto obyvatelé její ani výstrahy Darífin ani napomínání proroka, jejž jim byl bůh seslal, nedbali. Hráz se sesula a horské bystřiny zaplavily město a zpustošily je i celé okolí.

Ježto však se obyvatelé Saba, kteří se do hor utekli, v neštěstí napravili a pokání činili, podařilo se jim brzy s pomocí boží nové hráze vystavěti a zemi k nové moci a blahobytu povznésti, avšak s tím objevily se opět staré neřesti a lid vzýval slunce místo boha, stvořitele nebe a země. Poslední král Sabejský, Šorachbîl, šel tak daleko v násilnictví svém, že se žádná dívka provdati nesměla, prvé než by se jemu byla zadala. Král tento měl wezíra ze starého královského rodu himjarského, kterýž byl tak krásný, že i dcery džinnů v něm zalíbení nacházely a často v podobě gazell do cesty mu vstupovaly, jen aby ho spatřiti mohly. Jedna z nich, jmenem ʿUmeira, zamilovala se do něho tak vášnivě, že zapomněla na rozdíl mezi člověkem a džinnem a zjevila se mu jednoho dne, když právě na honbě byl, v postavě spanilé panny i nabídla mu svou ruku za tou podmínkou, půjde-li s ní a nebude-li se nikdy po příčině jejích jednání ptáti. Wezírovi zalíbila se dívka tak, že nebyl více lásky své mocen a svolil ke všemu, čeho na něm žádala. Na to odebrala se s ním do své otčiny na vzdálený ostrov v oceanu a pojala ho za muže. Po devíti měsících porodila dcerušku, již nazvala Bilkîs a nedlouho na to opustila manžela svého, poněvadž neustále příčinu jejích skutků zvěděti chtěl, kdykoliv je pochopiti nemohl. Protož navrátil se wezír do své vlasti, zdržoval se však v odlehlém údolí mimo město. Bilkîs rostla jako nejkrásnější růže jemenská, avšak čím více dospívala, tím více ji otec její ukrýval, obávaje se, kdyby král o ní zvěděl, že by s ní naložil jako s jinými pannami. Avšak všecka jeho

opatrnost měla se ukázati marnou. Král procházel totiž jednou přestrojen za žebráka zemi, aby stav své země a smýšlení svých poddaných seznal, a slyšel v krajině, kde se wezîr zdržoval, mnoho o něm a jeho dceři mluviti, poněvadž nikdo nevěděl, kdo jest a odkud přišel a proč tak o samotě žije. Král dal si příbytek jeho označiti a vstoupil tam právě, když wezîr s Bilkîs u stolu seděl. První pohled jeho padl na Bilkîs, tehdáž třináctiletou, jež se huris rajské podobala, neboť spojovala s půvabností a příjemností lidskou jasnost barvy a velebnost džinnů.

Jaké bylo však ustrnutí královo, když v otci jejím svého bývalého wezîra poznal, o němž nikdo nevěděl, kam se byl poděl. Když wezîr spozoroval, že ho král poznal, padl před ním na kolena, prosil o milost a vypravoval mu, co se mu vše přihodilo. Šorachbîl odpustil mu z lásky k Bilkîs, vyzval ho však, aby dřívější svůj úřad zaujal a daroval mu výstavný hrad v nejkrásnější třídě města. Po několika týdnech vrátil se však wezîr z města se zasmušilým obličejem a pravil k Bilkîs: čeho jsem se ode dávna obával, nyní má se státi. Král požádal mne o tvou ruku, již jsem mu odepříti nemohl, abych život svůj nezadal, ačkoliv bych tě raději do hrobu stoupati viděl, než na lože tohoto tyrana. Bilkîs však odpověděla: neboj se, otče můj, osvobodím celé pohlaví své od chlípnosti tohoto vilníka; ukaž mu jen veselý obličej, aby podezření nečerpal, a vypros si, aby zasnoubení zde v tichosti se odbylo. Král vyplnil s radostí nevěstě své tuto prosbu a odebral se následujícího večera jen několika sluhy vyprovázen do paláce svého wezîra, kdež ho královská hostina očekávala. Po hostině opustili wezîr a všichni přítomní jídelní sál a nechali krále s Bilkîs o samotě. Na pokynutí této objevily se brzy půvabné otrokyně, z nichž jedna zpívala, druhá na loutnu hrála, třetí tancovala a čtvrtá číši podávala.

Tato jmenovitě byla horlivá ve své činnosti a podávala králi nejsilnější vína, že brzy bez vědomí na dîwân sklesl. Nyní vytasila Bilkîs dýku pod oděvem uschovanou a proklála krále, že ihned duše jeho do pekla zalítla. Na to zavolala svého otce a ukázavši mu mrtvolu královu, pravila: zítra vyzveš jmenem královým nejpřednější muže města a náčelníky vojska, aby mu své dcery poslali. To vyvolá bouři, jíž ve svůj prospěch užijeme. A Bilkîs se nezmýlila. Otcové, kteří vyzváni byli, aby dcery své zneuctiti dali, shromáždili večer své přátely, srotili se před palácem wezîrovým a hrozili mu zapálením, jestli jim krále nevydá. Bilkîs uslyševši to, uřízla králi hlavu a hodila ji oknem dolů. Ihned rozlétlo se hlasité volání radosti, město slavnostně osvětleno a Bilkîs, jakožto ochranitelka všech děvčat, za královnu zvolena. Královna tato vládne od mnoha let“ — tak ukončil dudek své vypravování — „moudře a spravedlivě ve své říši, jež se opět velikému blahobytu těší. Všem sezením svých wezîrů bývá přítomna, sedíc na vysokém uměle zpracovaném a drahokamy okrášleném zlatém trůně za jemnou záclonou, jež ji před zraky mužů chrání, avšak vzývá slunce, jako mnozí králové před ní.“

(Dokončení.)

Kantůrek.

Novelka

od

Francesca Bernardiniho.

Přel. J. J. Benešovský-Veselý.

Na dlouhé, bělavé a rovné, pokud oko stačilo, silnici brali se v úpalu žhavého červencového slunce kantůrek a oslík, jeden na druhém. Ten, jenž seděl, zdál se býti mladíkem as dvacetiletým, ale kdybyste mu byli pohledli do tváře, byli byste mu hádali více. Byl to člověk hubený, vyschlý, jakoby kostra, obalená starým zažloutlým pergaménem, aby duše nemohla uklouznout. Hlavu jeho pokrýval řídký, ježatý, plavý vlas, oči jeho zdály se býti jako z modravého skla a rty jeho přecházely do fialova. Kabát, který měl přehozený přes ramena, býval kdys bezpochyby černý, avšak nyní byl zazelenalý, lesknoucí se a zvetšelý. Plstěný klobouk bez jediného chloupku, jehož široká střecha byla následkem nesčíslných dešťů schlípena, kryl mu hlavu. Sedě na oslíku, jenž byl vskutku krásným zvířetem, odhrnul si kabát od nohou tak, že bylo viděti ve třmenech dva velké chatrné střevíce a nad nimi modré spodky. Pravou rukou držel pevně opratě, v levé pak třímal velký zelenavý deštník s černým spodkem, jeden z oněch starodávných deštníků s rohovou rukojetí a žebry na palec silnými, pod kterými mohla nalézti celá rodina útulek před deštěm.

Bylo vedro vskutku k udušení; slunce vysílalo žhoucí paprsky, jakoby chtělo celou zemi v popel obrátit, a od země sálaly paprsky ty zpět: silnice byla bělavá, plná prachu a nekonečně dlouhá, okolní pole byla vyprahlá, holá, pustá; nebylo viděti jediného stromu, jenž by podával stínu, jediného domu, kdež by bylo možno se ukrýti, nikde potůčku, nikde studánky, nikde milosrdné duše, jež by mu nabídla doušek vody. Velké krůpěje potu padaly hojně s čela kantůrkova a hustý mrak komárů táhl zároveň s ním, poletuje od úst jeho až nad klobouk, takže časem, vdechuje žhavý vzduch, dostal některého z nich do hrdla neb do nosu, kdež mu spůsobovali nepříjemné škrabání.

Přes to zdálo se, že vše trpělivě snáší; toliko když spatřil nějaký ten sloupek, jenž označoval délku cesty, přiklonil se k uchu svého oslíka a pravil k němu:

„Jen statně dál, maličký! Ještě tolik a tolik mil,“ i zdávalo se, že zvíře mu porozumělo, neboť klusalo statněji dále.

Konečně objevila se na výšině stráně, přes kterou vedla silnice, na jednom místě v nevelké vzdálenosti brunátná věž a skupina domků s cihlovými a doškovými střechami.

Když konečně přijel na místo, zdálo se, že celá obec jest opuštěna, neboť na ulicích neobjevila se živá duše; dveře i okna byly uzamčeny a podkovy oslíkovy zněly jasným zvukem, odrážejícím se ode

zdí domků. Domky ty byly bílé jak mléko a bělavě leskly se i kameny v dlažbě, jakoby každý z nich odrážel kus slunce; avšak nebylo tu jediné ženy, jediného muže neb dítěte stojícího mezi dveřmi aneb vyhlížejícího z okna, neb opírajícího se o loubí; bylo tu vidět jen ospalého vola ležícího na zemi a opírajícího se o zeď. Zdálo se skorem, jakoby všechna ta bělostná záře, všechno to ticho i tato samota, všechno to vedro zamykaly mocí oči k chorobnému spánku, jakoby bylo slyšet zívání mezi skulinami dveří.

Kantůrek zastavil se před velkými vraty a zaklepal co nejtišeji; klepal tak dlouho, až zaslechl klapání dřeváků na dvoře a hned na to spatřil před sebou ve vratech rozespalé oči a zívající tvář ženy as čtyřicetileté.

„Čeho si přejete?“ tázala se.

„... Nečekali jste mne?“ tázal se ostýchavě.

„Čekáme učitele.“

„To jsem já.“

Žena vtáhla jej dovnitř, aby se naň lépe podívala i aby se přesvědčila, bdí-li čili sní.

„Vy že jste učitelem! Věru, očekávala jsem hezkého velebníčka, uhlazeného a boubelatého, pěkných spůsobů, k němuž bych se v neděli mohla jít zpovídat ... kdežto vy, jak se mi zdá, nejste vysvécen.“

„Ne.“

„Nu, a proč tedy nosíte tento oděv?“

Neodpověděl, sklonil toliko hlavu: Marianna pak, když vyňala z vaku jeho uzlík dosti skrovný, jenž tvořil veškerá jeho zavazadla, mohla se domysliti příčiny toho.

Poroučel se nastokrát přízni Marianny, jež jej měla v domě ubytovati a jež stále se dívala na oslíka a odcházejíc bručela:

„Zdá se skorem, že novým učitelem je oslík a ne on.“

Den po svém příchodu oprášil svou sutanu, a hladě nesčetněkrát střechu svého klobouku, hleděl aspoň zbývající na něm ještě chloupky urovnat, pak vydal se na cestu, aby se představil syndikovi.

Syndikus, obklopen mnohými osobami, přijal jej, ale když spatřil, jaký to učitel dostal se mu do rukou, nenabídnul mu ani židli.

„Ostatně,“ pravil povstav a nakloniv se k uchu lazebníka, svého důvěrníka, „čehož můžeme žádati více za padesát lir měsíčně?“ — A řekl to tak, že nebožák slyšel krutá tato slova.

Ale ten byl přívětivý a dobromyslný; nechoval k nikomu zášť, a i lidé, kteří mu neustále činili příkoří, — třeba ho na potkání pozdravovali, — shledávali jej vždycky laskavým, snažícím se neustále, aby vykonal svoji povinnost, bez hněvu a bez reptání.

Zdálo se, že ani úštěpky syndikovy se ho nedotýkaly a když ho jednou potkal holič a připomenul mu, že by měl dát oholit chlupy na svém klobouku, které jsou tak dlouhé, nutil se do úsměvu a ničeho neodpověděl. Byl si vědom své ošklivosti, svých tělesných nedostatků, směšného svého vzezření a omlouval sám při sobě všechny, kdož jej týrali neb se mu posmívali, svaluje všechnu vinu na sebe.

Avšak mezi tolika lidmi byla přec jediná osoba, jež měla útrpnost s tímto nebožákem a jevila k němu soucit; měla dobré srdečko,

a netřeba diviti se tomu, že to byla dívka. Byla to Sofie, dcera Mariannina.

Často byla pro to matkou plísněna, že jeví takou péči a náklonnost pro toho kantůrka.

„Můj ty Ježíši," křižovala se Marianna, „kdyby to nebyl takový hastroš, taková obluda, tenhle školomet, skorem by se mi zdálo, že je Sofie do něho zamilována!"

A Sofie, kdyby to byla slyšela, byla by se tomu sama od srdce zasmála. Mělať toliko dobré srdce a cítila soustrast s nebožákem tím, ode všech pronásledovaným. Zdáloť se jí, že dobrá její slova a přívětivé její chování jsou jakoby dobrodiním tomuto nebožáku.

Tak uplynul rok, plný práce, strádání a pronásledování novému kantůrkovi a konečně blížila se doba zkoušek. Od těchto slavných zkoušek záležel osud nebohého učitele; ačkoliv se sterou úzkostí v srdci, kojil se přec neurčitou nadějí, že vzhledem k velkému svému namahání bude snad na svém místě potvrzen a že snad následkem toho bude s ním lidštěji nakládáno.

A naděje jeho splnila se při veřejné zkoušce jeho žáků: někteří mezi nimi předstihli vskutku veškeré očekávání a pozvaný dozorce školní nemeškal blahopřáti novému učiteli a po skončené zkoušce tisknul mu srdečně ruku.

Učitel byl blažen, zářil radostí. A šťastnější skorem ještě byla Sofie, jež ve svém nadšení běžela mu vstříc a stisknuvši silně jeho ruku, dala mu růžový karafiát, který měla zastrčený na kabátci.

Avšak on nebyl stvořen k tomu, aby byl šťasten a ještě téhož dne oznámil mu syndikus, — který sám měl laskominy na Sofii a jemuž nebyly vhod jisté pohledy i onen karafiát darovaný s takým pohnutím, — že jej nemůže potvrdit a sice z tolika a z tolika důvodů, z nichž neudal ani jediný.

Kantůrek zůstal jak bleskem omráčen; bylo mu, jakoby se pod ním země propadala, myslil, že musí zšílet.

Ale když se vrátil domů a porozuměl všemu, vypukl domnívaje se, že je samoten ve svém pokojíku a že nikdo jej nemůže slyšet, v zoufalý pláč, že by byl kámen obměkčil.

V tom pocítil náhle, kterak mu lehce poklepáno na rameno; obrátil se a vrhnul se v náručí té, jež jediná měla s ním útrpnost, sklonil hlavu na to srdce, jež prudce tlouklo, a začal opět plakat, až se srdci jeho od tolikeré trpkosti ulehčilo. Když mu slzy povolily, pohlédl krásné dívce do očí, a on i Sofie hleděli si tváří v tvář, tisknouce srdce k srdci. Tvář jeho, když ji pozvednul od srdce, jež láskou pro něho oddychovalo, zdála se býti téměř krásná . . .

Na to vracel se nebohý kantůrek na témž oslíku onou dlouhou, slunečnou cestou k městu, odkud byl přišel.

Uplynulo ještě několik let smutných, plných bolestí a strádání. Někdy měl jedva sousto chleba k jídlu, často zdálo se mu, že nemůže více snášet tento život plný trudu. Avšak časem přicházelo drahé psaníčko, plné lásky, které mu pravilo: „Zmuž se a doufej!" A on bral z něho na novo odvahu, avšak nedoufal.

Pojednou došel Sofie list, v němž byly nejtruchlivější zprávy o něm, i vydala se na cestu, aby ho vyhledala. Přistoupila k loži jeho v jedné síni nemocnice, vzala hlavu jeho do náručí, pohledla mu úzkostlivě do očí a pravila:

„Vzmuž se“ — avšak nedostávalo se jí hlasu, aby dodala: „doufej!“

Bouře života.

Román

od

Serváce Hellera.

Byl mrazivý večer lednový. Moskva ležela hluboko v sněhu a vzduchem trousilo se ustavičně bílé jehličí jinovatky. Ačkoliv citelně mrzlo, nebylo přece ovzduší jasné. Zdálo se, jakoby odněkud stále mlha se na Moskvu tlačila, kdež zamrzajíc, v podobě sypkpoých jehliček na sněhem pokrytou zem sprchala. Na boulevardech začínalo se již ztišovat.

Ty moskevské boulevardy, jaká to v zimě večer krása! Haluze stromů, jež prostřední cestu vroubí a nad ní při některých partiích v košatou klenbu se splétají, prohýbají se pod spoustou sněhu, křoviny pod nimi podobají se bílým mramorovým koulím nebo jehlancům, v táhlých záhonech mezi hlavní a postranními cestami zahrabávají se do sněhu odjinud vyplašené vrány a potulní nebo zbloudilí psi, na sedátkách, kteráž místy jako do sněhového výklenku jsou zastrčena, sedí tu a tam, v mohutných kožiších, nějaký vroucně milující párek a to všechno osvětluje s obou stran silně přidušené světlo plynových svítilen, někdy také měsíc a hvězdičky. Na jízdných drahách po obou stranách boulevardu lítají tiše a bystře lehounké sáňky, jako po moři větrem hnané lodice, a kdyby nebylo výstražného volání kočů, zdálo by se často, že jsou to pouhé přízraky. Plynové kandelábry podél boulevardu a dále podél chodníků podobají se obrovským ledovým krápníkům a ze svítilen na nich, jež kolkolem tlustými rampouchy jsou ověšeny, vychází hustá pára. V domech všude světlo a místy hlučné veselí.

Přátelé poetického půvabu uprostřed hlučného města vyhledávají se zálibou tyto procházky a boulevardy bývají následkem toho i za tuhé zimy až do pozdních hodin oživeny. Tak bylo i onoho večera. Teprv desátá hodina a mráz asi patnácti stupňův dle Réaumura vyklidily boulevardy tak, že jen tu a tam ještě někdy bludná nějaká postava v zasněžených sadech se kmitla. Obrovským městem rozložil se svrchovaně malebný obraz severní zimní noci, a obraz ten dostal záhy romantickou stafáž. Na strážných věžích požárných stanic vytáhli všude na železné žerdě krvavě červenou transparentní kouli s přivěšenou

k ní žlutě průsvitavou kostkou na znamení, že propukl požár a sice v tak zvané Srětenské části.

Touž dobou rozložila se nad severní částí Moskvy krvavě rudá záplava a zároveň přijížděli v největším trysku se všech stran na boulevardy Rožděstvenskij a Srětenskij, jež záplavě nejbližší byly, jezdci s bílými lesklými přilbami a uniformou vojensky zřízených hasičů. Každý řídil jen pravou rukou koně a nesl v levé ruce vztýčenou svítilnu na mosazné násadě. Byli to požární harcovníci, jejichž úkolem bylo „vyhledati oheň“, to jest zjistiti ulici a místo, kde požár propukl, aby stříkačky a voznice labyrinthem ulic zbytečně blouditi nemusily. Každý z nich stanul na okamžik na boulevardu, podíval se vzhůru na záplavu, odhadl rychle, v které asi končině nejspíše hoří a vrhl se do nejbližší ulice směrem k ohni. Za chvíli uháněli již jezdci různými směry nazpět, jedouce vstříc svým požárným četám, aby je nejkratší cestou k ohni dovedli.

A již bylo také slyšet se všech stran hasičské signály, rachocení přijíždějících stříkaček a řehtání poplašených koní; v několika sekundách vyřítil se pak na boulevardy celý roj velkých lesklých stříkaček o několika spřeženích, obsazených mužstvem v plné zbroji a příšerně zářících v rudém světle pochodní.

Přibyvši do obvodu ohně stanula každá stříkačka u některé veřejné studně, hasiči přišroubovali ke studni konec hadice, která na zvláštním přístroji na stříkačce natočena byla, a již letěla zase s ohlušujícím rachotem stříkačka dále ke svému cíli. Hadice, stáčející se při jízdě rychle s rumpálu, nalévala se postupně s touž rychlostí vodou, tak že stříkačky stanuvše u požáru ihned takřka samy od sebe vodou se naplnily. Toto zařízení sprošťuje stříkačky od zdlouhavé a nemotorné služby voznic, kterých se pak užívá jen co jakési reservy.

Zatím rozšířila se značně krvavá záplava na obloze a kočové jedoucí z veliké ulice Srětenky oznamovali, že jest už skoro celý „Sobolevskij pereulok“ v jednom plameni. „Sobolevskij pereulok“ čili Sobolevská příčná ulice spojuje Srětenku s „Cvětočným“ (květinovým) boulevardem, a poněvadž Srětenka mnohem výše jest rozložena, než „Cvětočnyj bulvar“, má Sobolevskij pereulok ostrý spád s vrchu dolů. Jest to zvláštní ulice: asi deset minut dlouhá, prostředně široká, světlá, vzdušná a hezky výstavná, sestávajíc ze samých v známém ruském slohu zbudovaných jednopatrových domů dřevěných. Ulice ta jest za dne nápadně tichá a pustá, ačkoliv ústí — aspoň svým hořejším koncem do pasáže neobyčejně živé a hlučné. Také domy její vypadají za dne, jakoby ani nebyly obydleny; vrata uzamčená, přízemní okna namnoze okenicemi zabedněná a v hořejších oknech vidny toliko zlacené špice nebo okraje skvostného nábytku. Lidské tváře v oknech vidět nebývá a také na chodnících objevuje se za dne jen tu a tam nějaký chodec. Ale jinak bývá večer až pozdě do noci: všechna okna jsou ozářena, na spuštěných záclonách kmitají se stíny ženských hlav s velkými frizurami, se všech stran ozývají se veselé zvuky klavírů a zde onde také cinkání těch zvláštních, zajímavých sklenic, ze kterých jen šampaňské se pívá. Podél domů stávají často celé řady soukromých i nájem-

ných ekypáží... Jest to privilegovaná ulice rozkřičených domů, ve kteréž ani jediný dům nečiní vyjímku.

Tato ulice tedy hořela, a jak hořela! Oheň přeskočil záhy také na protější stranu a ježto všechny domy a domky již tehdá ze dřeva byly, byl požár všeobecný. Žandarmerie na koních uzavřela oba konce ulice nepouštějíc do ní kromě hasičův nikoho; opatření toto zdálo se na první pohled zbytečným, poněvadž oba konce, kde ještě nehořelo, vypřaženým koňstvem od stříkaček ucpány byly a z lidu nikdo chuť nejevil ani pomáhat ani ve výhni té se popálit. Jen několika s velitelem osobně známým lidem a žurnalistům byl vstup do hořící ulice dovolen a těm objevil se obraz ve své hrůznosti velkolepý. Středem ulice rozestavené stříkačky metaly do rozkáceného živlu stále ohromné spousty vody, ale oheň jakoby si ze svého nepřítele jen posměch tropil; na obou stranách hořely již domy od základů až po hřeben střechy jediným plamenem a jiné domy stále ještě chytaly. V ulici bylo oslňující jasno a nesmírné vedro; hasiči, kteří ustavičně polévati se musili, hemžili se jako příšery kolem stříkaček, na žebřících, střechách a v hořících oknech. Tu a tam vyběhla ještě z některého domu opozdilá ženština v bálové toilettě, unášejíc v náručí kupu kvapně složených hedbávných nebo aksamitových šatů a krajek. Nějakou dobu plápolaly domy s děsným praskotem rovně vzhůru, ale pojednou nastal jakýsi kroužívý průvan a hnal plameny s obou stran tak mocně a vytrvale proti sobě, že do sebe splývaly a ulice některou chvíli do slova plameny byla naplněna. Pak zase stočil se do ulice všechen kouř, tak že prostor mezi hořícími domy jako v černý oblak byl zahalen, a hned zase bylo v ulici prázdno a jasno, jako při slavnostním osvětlení, a mrazivý spodní průvan ze sousedních ulic ochlazoval příjemně horoucí žár sálavého tepla. S rachotem řítily se dolů přehořelé krovy, za nimi kácely se řeřavé, již zuhelnatělé stěny a ze ssutin spáleniště valily se vzhůru sloupy jisker a dýmu. A tím časem, co jednotlivé domy již spáleny do sebe se řítily, poskakovaly po střechách jiných, třebas vedlejších domů teprv modravé plaménky. Praskání ohně a rachot padajících trámů přehlušovaly chvílemi řev lidu, řehtání koní, šum vody ze stříkaček chrlené a pronikavé zvuky signálových trubek.

Ale to všechno překonal výjev, který se pojednou v samých téměř plamenech udál. Na jednom z dřevěných jednopatrových domů, asi uprostřed ulice, vzňala se střecha, a v tu chvíli vyběhla na terasku při samé střeše mladá jakási dívka ve skvostném obleku bajadéry, ale s rozpuštěným vlasem, a rozhlednuvši se rychle po hučícím kolkolem moři plamenů přeskočila na hřeben valně sploštělé střechy a v okamžiku stanula již v samém jeho středu u nevysokého komínu. Plameny zachvátily zatím již spodní část střechy a plazily se rychlým postupem k hřebenu, kde dívka byla stanula. Opřena tělem a pravým loktem o komín pozorovala nešťastná, jak se zdálo, s jakousi zoufalou radostí, kterak oheň krovů se zmocňuje a rychle k ní stoupá. Pro dým a plameny nebylo lze tvář dívčinu rozeznati; avšak z celého ostatního zjevu bylo patrno, že jest to dívka ještě mladistvá.

Velitel požárního mužstva, major Osetinskij, kterýž stoje u regulatoru na největší stříkačce celý oheň stále přehlížel a hasičské práce

řídil, spatřiv děvu na hřebenu hořící střechy zatroubil prudce poplašný signál a ukazuje na ono místo zvolal mocným hlasem, kterýž na okamžik všechen hluk kolem přehlušil:

„Tři stříkačky sem a deset mužů nahoru! Za každou cenu dům uhasit a děvče spasit!“

Sotva že to byl dořekl, snesla se třemi mocnými oblouky spousta vody na střechu, na níž zoufalé nebo šílené děvče stálo a touž dobou lezlo také deset mladých smělců po mokrých provazových žebřících vzhůru. Zatím rozhořelo se také průčelí domu a stříkačky musily chrlit všechnu vodu na lezoucí vzhůru hasiče, aby plameny kolem nich udusily. V malé chvíli byli všichni nahoře, ale běda: všichni nalezli již krovy prohořelé nebo zcela spálené, tak že vzhůru ke hřebenu vylézti již nebylo možná. Musili se vrátit. Ale jeden se přece nevrátil. Dal naopak znamení, aby stříkačka na něj vodu řídila, vyskočil na ohořívající římsu a rozmetav rychle několik již řeřavých latí, postoupil jaksi do hořící střechy a vyskočiv rychle, zachytil se pevného konce trámu, kterýž byl sice přehořel ale druhou svou polovicí ještě s pevnou vazbou souvisel, a v tutéž chvíli stál již také vítězně na hořejší části střechy, která byvši stále vodou zatápěna, ještě nehořela.

Se zimničným napnutím sledoval velitel Osetinskij každý krok šťastného dosud odvážlivce a oddával se již naději, že děvče přec plamenům z náručí bude vyrváno. Ale v tom vykřikl zděšením. Dívka zpozorovala totiž teprv nyní, že přišel k ní ohněm člověk, aby ji zachránil, a vidouc, že již po ní ruce vztahuje, učinila odmítavý posuněk a hned na to skok do spodní, hořící části střechy. Avšak nedoskočila. Mladý hasič skočil jako blesk za ní, zachytil ji v pádu za ruku, že na krytbu střechy sklesla a vzepřev se vší silou vytáhl ji násilím zase vzhůru; na to pozvedl ji a obemknuv pevně levým ramenem její boky nesl ji vítězoslavně po hřebenu střechy k terase, na kteréž se byla dívka nejprv objevila. Avšak terasa byla již skoro celá spálená a ostatní část hořela. Mladý hasič popošel, kořisť svou stále pevně drže, několik kroků semo tamo a vida, že nikde již není pevného místa, na kteréž by sestoupiti se mohlo a žebříky přiložiti se daly, nasadil známým způsobem ruku k ústům a zařval dolů, seč síly mu stačily, slova: „Žebříky, most!“ Dole porozuměli mu a v minutě vztýčeny asi na půldruhého sáhu před hořícím domem vedle sebe dva obrovské žebříky, jež dole houf mužů držel. Po každém z těchto žebříků lezli rychle vzhůru dva hasiči a vystoupivše až k výši hřebenu střechy vytáhli za sebou vzhůru dva jiné dlouhé žebříky a pozvednuvše je pomocí provazů do výše, prostrčili je oběma hlavními žebříky, na nichž stáli, až ke hřebenu střechy, kdež odvážlivý druh jejich čekal, a spásný most byl hotov. Mladý hasič založiv opatrně oba konce podaných sobě žebříků obemknul ještě pevněji děvu, vstoupil na můstek z žebříků utvořený a kráčel po něm ostražitě ale dosti rychle nad ohnivou sesouvající se výhní k velkým kolmo stojícím žebříkům, ku kterýmž také v malé chvíli šťastně dorazil. V následujících několika minutách stanul se zachráněnou dívkou na zemi uvítán bouřlivým „ura!“ svých soudruhů. Neobyčejný tento gymnastický kousek způsobil dole takové nadšení, že by smělého lezce radostí bez mála byli umačkali. Sám velitel padl statnému ochranci zoufalé dívky

kolem krku a zulíbav jeho začouzenou a snad i opálenou tvář pravil pohnutým hlasem: „Iljo Petroviči, zasloužil's si zlatý kříž s korunou!" Na to dal nové rozkazy k dalšímu hašení požáru, který ostatně již valně ochaboval, a obrátil svou pozornost na záhadnou dívku, kteráž jen zvolna z těžké mdloby se probírala.

Byla to neobyčejně krásná, teprv asi šestnácte let čítající blondýnka s velkýma, jasně modrýma očima a nádherným vlasem. Procitnuvši k plnému vědomí zachvěla se a skryla tvář do třesoucích se dlaní. Velitel pozorovav ji chvilku zavrtěl hlavou, nachýlil se k děvčeti a položiv mu ruku na hlavu pravil soustrastně:

„Jste zachráněna, snad proti své vůli, ale zachráněna. Neutrpěla jste žádného poranění nebo popálení?"

Dívka spustila ruce s obličeje a pohlednuvši bolestně na velitele odvětila slabým hlasem a poněkud lámanou ruštinou:

„Měla bych vám děkovati, ale nemohu. O že jste mne nenechali raději zahynout!"

„Není zde času na dlouhé řeči," namítl Osetinskij, „a nesmím vás také v tomto položení mnohými otázkami týrat; avšak přece mohla byste mi snad stručně povědět, proč jste s ostatními z domu neprchla, nýbrž v plamenech samoděk zahynouti chtěla?"

„O pane," zalkala zase dívka, „abych ušla hanbě, kteráž mne jinak minouti nemohla. Ten požár —" dále nemohla mluvit pro slabost a zimnici, kteráž jí začala lomcovat. Ale po chvilce sebrala přec ještě jednou všechnu sílu, aby dopověděla. „Ten požár," pravila trhanou řečí, „přišel — zrovna včas — sic bylo by se již stalo — hu!" Dívka otřásla se jako v pocitu nevýslovné ošklivosti a hrůzy a zaúpěla pak hlasem, jemuž rozčilení a úzkost dodaly jakéhosi příšerného zvuku: „O pane můj, nevydejte mne již do rukou těch děsných lidí, raději vrzte mne nazpět do ohně, z něhož jste mne násilně vyrvali!"

Osetinskij poslouchal s udivením tato slova a když byla dívka domluvila, naklonil se k ní ještě více a odpověděl s výrazem hluboké soustrasti:

„Nebojte se, slečno; z této ulice jste navždy vyproštěna. A jste také pomstěna — vizte dům, kterýž vás prvé ještě věznil: podobá se žhavé kleci, již se kloní, již se kácí, již se řítí do svého popele!"

V tom zaharašila spousta sřítivšího se řeřavého uhlí a od země vyšlehl sloup modravého plamene s rojem žlutých jisker. Dvě třetiny domův Sobolevského pereulku ležely v žhavých uhelných ssutinách, hlavní práce hasičská byla vykonána a velitel mohl tudíž sám na bezpečné místo doprovoditi děvu, kteréž rychlého ošetření nezbytně bylo potřebí.

Na „Cvětočném bulvaru" při samém ústí pohořelé ulice stála majorova ekypáž. Tam dal Osetinskij zachráněnou dívku donésti a když byli hasiči neznámou dosud „bajadéru" v kočáru pohodlně uložili a do obrovského kožichu pečlivě zabalili, zavřel Osetinskij sám dvírka povozu, vyskočil na kozlík a velel kočímu: „Ivane, jeď rychle!" Ale v tom udeřil se rukou do čela a pravil rozpačitě sám sobě: „Ale kam?... Na policii ji nedám, tam by s ní špatně zacházeli, a kromě toho je ubohá nejspíše již churava; do nemocnice ji také dáti nesmím, tam by se utrápila, a jinam ... kam jen s ní?" ...

Major hrabal se chvíli rozpačitě ve svém mohutném vousu a rozhodnuv se v myšlenkách pohodil hlavou a zvolal: „E co, jaké pak okolky — pojedeme s ní, Ivane, domů!“

„Vaše Blahorodí,“ dovolil si Ivan namítnouti, „myslíte to opravdu: děvče ze Sobolevského pereulku k nám?“

„Neptej se mnoho a jeď!“ odbyl jej major, ale doložil přec ještě: „Ostatně, abys se nemýlil: to děvče nemá nic společného s ulicí, ve kteréž jsme je našli, rozumíš?!“

Ivan zavrtěl hlavou a jel. Pronikavě vrzal umrzlý sníh pod těžkými koly majorova kočáru a na ulicích bylo všude již pusto.

Neminula ani čtvrt hodiny a kočár vjel na boulevardu Tverském do nádvoří hlavního „požárného komanda,“ a major seskočiv s kozlíku dal zavolati čeleď a nařídil, aby dívka uložena byla v krajním hostinském pokoji prvního patra. Zároveň poslal pro lékaře a poručil, aby služky střídavě po celou noc u dívky byly na stráži.

Následujícího na to jitra byla Osetinského choť nemálo pobouřena zprávou, že major přivezl a v hostinském pokoji ubytoval děvče ze Sobolevského pereulku; ale když jí byl major celou událost minulého večera vylíčil, smířila se šlechetná paní s okolnostmi, navštívila sama také dívku horečkou již schvácenou a vidouc krásnou hlavu její a tvář s výrazem neporušené něžnosti, vyronila dvě bohaté slzy a obrátivši se ku svému choti pravila:

„Jsem přesvědčena, že's učinil skutek opravdu dobrý, a děkuju ti za to, Alexandře Pavloviči!“

Osetinskji políbil podanou sobě ruku a odporučil ubohou dívku ještě jednou obzvláštní přízni své choti; avšak toho nebylo již ani potřebí, neboť paní Osetinská byla si již v duchu umínila, že se nemocné s mateřskou péčí ujme, a začala tento svůj úmysl ihned také prováděti.

* * *

Tři neděle byla neznámá dívka u Osetinských těžce nemocna a za celou tu dobu nevypátral major nic o jejím původu a záhadném objevení se na místě, kdež byla proti své vůli od děsné smrti v plamenech zachráněna. A poněvadž byl lékař zapověděl, aby jí před úplným pozdravením o ničem, což by ji rozčiliti a pobouřiti mohlo, ani zmínka nebyla učiněna, potrvalo ono tajemství ještě dva týdny. Paní Osetinská dala jí hned v prvních dnech o své ujmě jméno Iréna, poněvadž toto původně řecké jméno „mír“ znamená; chtěla tím vyznačiti přání, aby tento mladistvý a dle všeho snad již kolikerou bouří pozmítaný život v jejím domě blahého míru došel, a dívka, když po přestálém nebezpečí zase vědomí nabyla a takto jmenovati se slyšela, prohlásila radostně, že jména toho po všechen čas svého života chce užívati. Jmenovali ji tudíž stále Irénou.

Po pěti nedělích směla si Iréna poprvé v otevřených saních na procházku vyjeti a den na to oznámil lékař Osetinskému, že může již beze všeho nebezpečí s ní mluviti o všem, čeho k objasnění jejího záhadného zjevu jest potřebí. Téhož večera ještě seděla Iréna s majorem a paní Osetinskou v teplém salonku a byvši po delších úvodních otáz-

kách i odpověděch posléz přímo požádána, aby roušku se své minulosti odestřela, začala vypravovati asi takto:

„Můj otec byl kapitánem ve francouzské armádě a zhynul v neblahé výpravě mexické. Mně byly tehdá teprv tři roky. Matka, ranou tou zdrcena opustila se mnou Paříž a odjela do Normandie ku svému ujci, kterýž byl vlastníkem malého rytířského statku nedaleko Bernaye. Markýz de Roquefort uvítal nás velmi vlídně a nabídl se ihned, že o mé vychování se postará; matku mou pak žádal, aby navždy u něho se usídlila a markýzce ve správě domácnosti nápomocna byla. Oboje nabídnutí bylo ovšem s radostí přijato a matka zbavena největší starosti. Markýzka svěřila jí poloviční správu domu a nazývala ji svou sestrou; Henrietta zase, markýzova jediná, tehdá pětiletá dceruška, dělila se se mnou o všechny hračky a nazývala mne sestřenkou. Všechno dařilo prý se výborně až na okolnost, že matka od té doby, co Paříž jsme opustili, stále churavěla, až posléz, dvě léta po otcově smrti také zemřela. Stala jsem se úplným sirotkem, ale nikoliv opuštěným; markýz byl matce ještě na smrtelném loži slíbil, že o mne otcovsky pečovati bude, a dostál slovu svému jako pravý kavalír. Mezi mnou a Henriettou nesmělo býti žádného rozdílu až na ten, jehož různost věku vymáhala — Henrietta byla totiž, jak jsem již naznačila, o dvě léta starší. Pokud se pamatovati mohu, žila jsem na zámečku svého „strýce," jak mně říkat bylo dovoleno, velmi šťastně a také skvěle, neboť marzkýz de Roquefort vedl dům jako kníže. Tak uplynulo mi sedm dalších let a tu nastala velká změna: markýzka zemřela, a poněvadž Henrietta čtrnácte let čítala a tedy dle jakéhosi dědičného pravidla do Paříže již poslána býti musela, rozhodl se pečlivý markýz, že také mne tam vypraví. A takž přišla jsem opět do svého rodného města nad Sekvanou. Byla jsem v ústavě, ale nikoliv už s Henriettou pohromadě; starostlivý markýz učinil moudré opatření, abych já, co ubohý naprosto nemajetný sirotek na prostší, občanský život byla připravována, kdežto Henrietta v jednom z prvních ústavů pro mladé šlechtičny se nalézala.

Toto roztřídění nezůstalo bez následků. Po dvou létech vrátily jsme se opět na venek, ale markýzův zámek přestal již býti pro mne libým, útulným a rozkošným domovem, kterýmž druhdy býval. Nikoliv snad proto, že by se byl „strýček" změnil — ale Henrietta se změnila, a to bylo zlé. Ta dříve tak srdečná a prostomyslná družka moje vrátila se co hrdá a domýšlivá aristokratka, kteráž na mne již velmi s vysoka hleděla, ačkoliv rodem o nic horší nejsem, než ona. A když pak seznala, že ačkoliv o dvě léta mladší, přece co do umění a vědění v nejedné věci nad ni jsem vynikla, začala mne nenávidět a tato nepřízeň dostoupila svého vrcholu, když byla Henrietta zpozorovala, že také co do úhlednosti tváře a těla lidé mně více lichotili, než jí. Poměr ten začínal mi již život ztrpčovat, neboť Henrietta domnívajíc se, že ji osobními vlastnostmi zastiňuji, dávala mi při každé příležitosti, byť i ve vší formě na srozuměnou, že ona jest nastávající paní na zámku a já toliko z milosti trpěnou sirotou. Často ztrácela jsem se po takovýchto výjevech někam do zákoutí a plakala. Starý markýz to věděl a litoval mne; kdykoliv mne o samotě zastihl, těšil a chlácholil mne, ale před Henriettou netroufal se již mně dřívější přízeň osvědčovat.

Henriettě neušla tato rostoucí slabost strýcova a následek toho byl, že čím dále s tím větším sebevědomím si počínala. Jak se věci v tom ohledu dále vyvíjely, nebudu líčiti; povím jen zkrátka, že se mi pobyt na zámku přímo nesnesitelným stal, když se před půl letem Henrietta provdala, pojavši za muže jakéhosi hraběte de St. Germain, kavalíra úplně chudého ale s nadějí na bohaté dědictví. Poněvadž hr. de St. Germain žádného vlastního sídla nemá, usadili se novomanželé na zámku strýcově, ba přiměli valně již stárnoucího markýze k tomu, že jim celé panství postoupil a sobě toliko doživotní pečlivé ošetřování vymínil. Od té doby byla Henrietta neobmezenou paní na zámku a já klesla jsem ihned na pouhou a k tomu ještě nenáviděnou komornou. Jak ráda byla bych ze zámku prchla, ale kam? Starý markýz napomínal mne stále k trpělivosti, dělaje mi naději, až prý jen Henrietta matkou se stane, že se mysl její obrátí a že bude zase tak vlídnou a dobrou, jako bývala. Nedoufala jsem ovšem v takovýto obrat, ale snášela jsem přece s nesmírným sebezapřením všeliké rozmary své velitelky, jakobych skutečně od budoucnosti byla všechno očekávala. Avšak Henrietta, jakoby ji právě toto moje sebezapření ještě bylo popouzelo, osvědčovala mi vždy větší nenávist, až konečně bouře propukla. Jednoho rána vyhledala si Henrietta starého markýze v zahradě a tvářic se svrchovaně rozhorlenou oznámila mu zkrátka, že prý již déle jeho slabosti hověti nemůže, nýbrž mne bez ohledu na jeho protekci z domu vypověděti musí. Na otázku udiveného markýze, co že se tak velkého stalo, odpověděla Henrietta: „Potvrdilo se, co jsem již dávno tušila: mám všechnu příčinu na ni žárlit! Ona zatáhla síť kolem mého chytlavého muže a chce mi spůsobiti tu nejbolestnější porážku. Mám o tom nepochybné důkazy! Uznáš otče, že musí být čest naší rodiny od takovéto poskvrny zachráněna a oznámíš sám laskavě své dosavadní chráněnce, že ještě dnes dům tento opustiti musí.“

Marně namáhal prý se starý markýz, aby dceru uchlácholil; stála na svém tak důrazně, že posléz odešel a dav si mne zavolati pravil: „Milé dítě, urovnej rychle svoje i moje věci — pojedeme spolu odpoledne do Paříže. Zde není již pro tebe pobytu a samotnu nemohu tě přec do světa propustit. Až ti nějaké vhodné místo vyhledám, vrátím se opět sem.“ Dále starý pán mluvit nemohl — bylť se mu hlas súžil a zrak slzou zalil. Také nebylo obšírnějšího výkladu ani potřebí; pochopilať jsem ihned, oč jde a co se asi bylo událo. Za dvě hodiny bylo na cestu všechno připraveno a staromodní markýzův kočár vyjel na nádvoří. Chtěla jsem se s Henriettou rozloučit, ale nebyla jsem již předpuštěna. Za chvíli na to jsme vyjeli.“

Zde ustala dívka na okamžik ve vypravování, aby setřela slzy, kteréž jí byly po tváři skanuly. Na to povzdychla si a jala se dále mluviti.

„Nyní začíná mi jazyk vzdorovat,“ „pravila, neboť mám vypravovat o věci, kteráž mne nevýslovným hnusem naplňuje. To stalo se mně, idealně vychované dívce, kteráž právě jen ve svých idealech krásy a dobra vždy nejvyšší blaho hledala a když protivenství mne stíhalo, také největší útěchu nalézala! Avšak nesmím předbíhat. V Paříži ubytovali jsme se v jakémsi hôtelu v Rue de Tivoli a markýz začal se, jak

říkal, ohlížeti pro mne po nějakém dobrém místě. Avšak nynější Paříž jest jiná, než bývala za mladých jeho let — nešlo mu to nikterak. Tu konečně, když jsme již zoufati počali, vzpomněl si, že obdržel přímo před naším odjezdem do Paříže, odněkud z Ruska jakýsi list, kterýž ale v roztržitosti čísti zapomněl. Prohledali jsme mapu a list se našel. Byl od knížete Trubeckého z Moskvy, starého markýzova přítele z let jinošských. Neobsahoval nic zvláštního až na závěrečný odstavec, kterýž zněl: „Ostatně těším se, že Tě, starý druhu, za rok osobně pozdravím. Moje nejmladší dcera rychle roste a bude pomalu potřebí, aby dostala vlastní guvernantku. Přijedu tedy do Francie, abych jí — snad také Tvým přispěním — vyhledal nepříliš starou vychovatelku, kteráž by jí pro pozdější doby zůstati mohla přítelkyní a družkou života.“ — Markýz podíval se na mne vypjatýma očima a zvolal radostně: „Že mi to nenapadlo dříve! Mé dítě, ty naučila's se v ústavě ruskému jazyku — nechtěla bys do Moskvy? Odporučil bych tě vřele knížeti Trubeckému a nepochybuji, že by tě co nejvlídněji přijal a ve svém domě uchoval.“ — Rozumí se, že jsem projevila svou ochotu a starý markýz napsal ještě téhož dne dlouhý list do Moskvy. Pak čekali jsme dychtivě odpovědi; mohla prý dojíti asi za šestnáct dní, ale přišla rychleji. Za týden obdržel markýz z Moskvy dlouhou telegrafickou depeši, ve kteréž ho kníže Trubeckoj vyzýval, aby bez prodlení, ovšem v bezpečném průvodu, na cestu mne vypravil a za tím účelem u jistého bankéře potřebnou sumu peněz vyzvedl. O místo pro mne bylo tudíž postaráno, ale nyní nastala choulostivá otázka, kde najíti spolehlivou a zkušenou dámu, kteráž by mne do Moskvy doprovodila? Než i tu naskytla se brzy pomoc, ale bohužel nešťastná. V témž hotelu, co my jsme bydleli, ubytoval se tou dobou a žil velmi skvostně jakýsi Davidov, prý kupec a měšťan moskevský, se svou ženou. Lidé ti povšimli si nás hned při prvním společném obědě, usadili se při večeři zrovna vedle nás a následujícího dne byli s markýzem již seznámeni. Mně nezdáli se ti dva nikterak sympathickými, ale poněvadž si elegantně vedli, ve všem vážně počínali a k tomu ještě pokročilého již věku byli, získali si plnou důvěru starého markýze, kterýž jim po několikerém setkání celou naši záležitosť obšírně vyložil. Když se byl druhého dne při večeři markýz k témuž předmětu vrátil, prohodil s přídechem obyčejné úslužnosti Davidov: „Můžete-li ještě tři dni zde sečkat a máte-li v nás důvěru, svěřte slečnu do naší ochrany. Vracíme se ze Španěl a pojedeme již beze všech delších zastávek přímo do Moskvy.“ Markýz, kterýž byl již dříve průvodní list a jiné průkazy p. Davidova četl, po krátkém rozmyšlení svolil a ustanovil, že s Davidovem a jeho paní odjedu. Nebylo mi arci nikterak milé, že se mám s lidmi naprosto cizími vydati na dalekou cestu, ale po bedlivém uvážení všech okolností uznala jsem ve své nezkušenosti, že jinak ani býti nemůže. „Kdo má tě do Moskvy doprovodit, ne-li člověk cizí, jemuž se s důvěrou nebo bez důvěry do ochrany odevzdati musíš?“ namítala jsem sama sobě a zkrátka řečeno, vydala jsem se s Davidovými na cestu. Markýz plakal při loučení a hledě za námi mával šátkem, až vlak z dohledu mu odejel.

Jak cítila jsem se v tu chvíli opuštěnou! Parní stroj unášel mne divým letem do širého neznámého světa, mladou, obecného života neznalou,

slabou a jen na dobrou vůli cizích lidí odkázanou. Bylo mi nesmírně teskno, ale naděje na brzké zlepšení mého osudu posilnila mne posléz tak, že jsem s jakousi resignací do svého osudu se odevzdala. A bylo resignace vskutku také potřebí, neboť již cestou z Královce do Petrohradu stihla mne první rána: ztratila jsem, nevědouc kde, svůj průvodní list a psaní starého markýze na knížete Trubeckého, ačkoliv jsem ty listiny, pokud se pamatuji, pečlivě za ňadry uschované měla. Tato ztráta mne velice poděsila; ale Davidovi těšili mne, že to nic nedělá, že obdržím na žádost ruských úřadů nový list průvodní, a co se týče dopisu knížeti Trubeckému, ten že nahradí jejich osobní svědectví. Vidouc nezbytí, vzala jsem touto útěchou za vděk. V Petrohradě ubytovali se Davidovi se mnou v Grand-Hôtelu a za chvíli po našem příchodu požádala nás správa hôtelu o průvodní listy, kteréž se, jak známo, ihned na policii k vidování předkládají. Já jsem průvodního listu neměla a p. Davidov řekl, že sám na policii dojde a záležitost mou tam urovná. Ale za půl hodiny vrátil se s mrzutou tváří a pravil: „Na policii dělají veliké obtíže, slečno; chtějí vás zatknouti a co děvče bez průkazů postrkem nazpět do Paříže poslati. Jediným prostředkem k odvrácení tohoto skandálu jest, abyste se do mých průkazů zapsala co moje služebná. Jest to pouhá formalita, kteráž vás nic nestojí.“ — Po delším váhání podepsala jsem se do jakéhosi tištěného a také již dosti popsaného a několika úředními pečetmi opatřeného archu, a to bylo, jak jsem později zakusila, největší neštěstí.

Do Moskvy přijeli jsme odpoledne, ještě za světla a manželé Davidovi oznámili mi, že musím prozatím u nich se ubytovati a každým spůsobem přespati. Na zejtří že dojde Davidov ke knížeti, aby mne ohlásil a pak uvésti mohl. Proti tomu nedalo se ovšem nic namítat. Když jsme na místo doraživše do průjezdu p. Davidova domu vstoupili, vyběhlo nám s pokřikem: „Maman!“ vstříc asi šest poněkud nápadně oblečených dospělých už děvčat, kteréž ale paní Davidová ihned nazpět odeslala. K mé otázce, jsou-li to její dcery, odpověděla Davidová, že toliko tři; ostatní tři že jsou z příbuzenstva a zde pouze na vycvičení. Pak vykázali mi malý ale elegantní pokojík a domácí paní sama o mne s nápadnou pozorností pečovala. Bylo mi to všecko jaksi podivné, ale upokojovala jsem se myšlenkou, že jsou asi v ruských městech takové obyčeje. Noc ztrávila jsem po dlouhé cestě velmi klidně; spala jsem pevně od soumraku až do bílého rána. O d sáté hodině vyjela se mnou paní Davidová na procházku, aby mi město poněkud ukázala, kdežto p. Davidov oznamoval, že jde ke knížeti Trubeckému.

Projíždějíc se městem v kočáře nesympathické mi paní, těšila jsem se v duchu, že snad již odpoledne na místo svého určení budu uvedena. Ale toho sklamání! Když jsme domů se vrátili, vyšel nám Davidov vstříc s tváří, kteréž jsem se ulekla. „Má milá,“ pravil mi na oko rozpačitě, „nesu vám smutnou novinu: byl jsem v paláci knížete Trubeckého, ale tam řekli mi, že kníže neobdržev z Paříže očekávané jakési depeše, před třemi dny s celou rodinou do Italie odejel, kdež několik měsíců pobýti hodlá. Nevím, jak se nyní rozhodnete, ale myslím, že učiníte nejlépe, když vůbec u nás zůstanete. Do naší domácnosti vpravíte se snadno a ujišťuji vás, že budete žít velmi příjemně.“

— Nepotřebuji zajisté ani líčit, jak jsem tou zprávou byla zdrcena; plakala jsem, rvala si vlasy a byla bych si snad zoufala, kdyby mne Davidová nebyla střežila. Vidouc pak podezřelou péči, kterouž mi dáma ta věnovala, děsila jsem se ještě více něčeho mně neznámého, což jaksi jen ve tmách jsem tušila. Co dále následovalo, nemohu ani vypravovat; vy, pane můj, pochopujete zajisté mou situaci a porozuměl byste jí ještě lépe, kdybych celou duši, a dokládám s chloubou, celou neporušenou duši svou před vámi rozevříti mohla.

Všechno nitro mé bouří se při pouhé vzpomínce na strašné ty dni a chvíle. Avšak k vůli úplnosti musím přec ještě doložiti, že jsem chtěla prchnout — ale chytili mne a drželi mne pak pod zámkem; že jsem se dovolávala ochrany policie, ale komisař, který přišel, obsypal mne takovým sprosťáctvím, že jsem se znovu zhrozila. Měli můj nešťastný podpis a tím zavázala prý jsem se, že budu celý rok u paní Davidové „sloužit.“ Také průvodní list můj měli, použivše ho na policii k tomu, aby svůj zločin legitimovali. Nastal strašný zápas slabého děvčete beze vší ochrany proti nejsprostšímu násilí! Vzdorovala jsem několik dní proti obyčejům toho domu, ale posléz rozlítili se moji věznitelé tak, že mi hrozili smrtí. Což byla by mi smrt bývala! Ale jakou smrtí mi hrozili — že prý mne za živa potopí do stoky! Slíbili prý mne jistému velkému pánu — — —. Děsíc se hrozné smrti, kterouž jsem od těch hyén očekávati musila, prohlásila jsem konečně, že večer vůli jejich vyhovím; ale zároveň umínila jsem si, že téže noci tím nebo oním způsobem se utratím... Když mne oblékali do nového roucha bajadéry, ve kterémž jste mne, pane, uviděl a zachrániti kázal, stěhovala se právě z domu jedna z oněch šesti „dcer nebo příbuzných,“ kterouž byli někam jinam prodali. Přiblížila se ke mně a pravila tiše: „Slečno, chcete zemřít před svou pohanou?“ Odpověděla jsem: „Smrt bude mi vykoupením!“ Na to ona: „Nuž tedy, zapálím hranici vám i sobě. Na shledanou na onom světě, kdež dojíti hodlám odpuštění!“ O půl deváté, po otevření „salonu,“ propukl o několik domů dále oheň. To ostatní víte. Aby mne nemohli někam odvléci, vyběhla jsem nejprv z domu, ale potom uschovala jsem se na půdě. Hledali mne chvíli, ale pak ze strachu před ohněm utekli. Chtěla jsem sejíti smrtí tragickou, však vy jste tomu zabránili.“

— — — — — — — — — — — — — — —

Major Osetinskij ujal se Irény, opatřil jí z Francie nové průkazy na místo starých, kteréž se úřadně zničiti musily, a uvedl ji pak do domu knížete Trubeckého. Avšak tam pobyla Iréna jen dvě léta; potom se šťastně provdala. Událost v Sobolevském pereulku zůstala ovšem tajemstvím.

Toto vše sběhlo se pět roků před začátkem následujícího vypravování.

(Pokračování.)

Split.

Z cest

Josefa Wünsche.

Jsme v Šibeníku na nádraží. Vlak odjíždí o čtvrté; jest tedy již na čase.

Kdo vidí v duchu svém, jak ku šibenickému nádraží zástupové cestujících se všech stran se hrnou; kdo myslí, že čekárny dávno již naplněny jsou opatrnými, opozdilci pak že ve chvatu zimničném tlačí se k pokladně; kdo představuje si všude jen vak a bedny, vřeštící děti a řvoucí posluhy, rachotící vozy a funící a pískající stroje: ten velice se — mýlí.

Je tu širá dvorana, kde by čekati mohly ohromné spousty lidí, jsou tu dlouhánské řady kolejí, kde by nedočkavě státi mohly dlouhánské vlaky: ale lidí není ve dvoraně, ani vlaků na kolejích. Zde není ruchu, není života volně a hlučně proudícího; zde všude je ticho hrobové. Jsouť tyto nešťastné dráhy dalmatské mrtvá zrozeňátka. Umřela dříve, než přišla na svět. Myšlenky již v prvopočátku pochybené nelze s prospěchem provésti ve skutečnosti; drobíť se již prvé základy její.

Ale zcela prázdno ve dvoraně nádražní přece nebylo. V jednom koutě tři Morláci stáli v oděvu svém přespanile rozedraném a každý z nich za pasem měl malou příruční baterii bambitek a handžárů, ve druhém koutě „chumelila“ se jedna panička po evropsku ošacená, a třetí kout opanoval jsem já. Čekal jsem trpělivě, čímž jsem ovšem hned při samém počátku svým slovanským původem se prozradil. Za nějaký čas zdálo se mi také, jako bych byl skutečně zahledl nějakého zřízence nádražního. On nekráčel: on se plížil tiše tichounce anebo snad jen vzduchem se vznášel. Čtvrtá dávno již odbila, ale o odjezdu ještě ani zdání. Když jsem nahledl do písárny, viděl jsem, jak na prázdné pokladně kasír spí spánek spravedlivých. Když jsem ho probudil, zděsil se mne a skoro ani uvěřit nemohl, že skutečně chci lístek, že lístek chci zaplatit. Zaplatil jsem, ale nemohli mi dodati, nebyloť drobných. Hledali pak všichni ve všech kapsách a tak mi to konečně přece nějak shledali.

Potom z čekárny vyhrnuli jsme se na nádraží. Tam stál již vlak. Měl jenom tři vozy, ale byly to skutečné vozy. Táhne půlpátá, ale ve stroji počíná to teprve bručet. Čekáme tedy dále. Panička veze nějaký nábytek a jede v druhé třídě. Ale nebojte se, že by jí dráha zbohatla. Je to paní nějakého železničního úřadníka v Perkovičích a jede tedy — gratis.

Tři morláčtí králové zalezli zatím do třetí třídy a já přisedl k nim. Člověk musí si hrát někdy také na demokrata. Že? Člověk si tím sice zadá, ale — musíme býti populární!

Tím seznámil jsem čtenáře se všemi cestujícími, kteří toho dne ze Šibeníku ubírali se ku Splitu. Vlak se konečně hnul. Bohu dík!

Ale poslední slovo na rtech mi uvázlo. Popatřil jsem na tři své protějšky. Byli to chlapi jako hory. Oči jako z ohně a ruce jako ze železa. Osmahlá prsa derou se z pod červeného krožetu. Nohavice těsně přiléhají. Nohy sešněrovány jsou v opankách rozedraných. A ta lesklá baterie za širokým pásem kolem těla! Nebylo mi volno, neboť jsem proti každému nemírnému hromadění látek zápalných.

Již ode dávného narození svého jsem povahy právě beránčí. A i kdybych nebyl; — při své moudrosti zajisté nikdy tak si nezadám, abych já samojediný se třemi Morláky až po zuby ozbrojenými dal se do hádky nebo do konce snad i do rvačky. Zevnějšek jejich věru takovou vzbuzoval důvěru, že kdybyste kteréhokoli z nich byli potkali na místě jen trochu odlehlejším, rychle byste vyndali svou tobolku a některé maličkosti od zlata a se vřelými byste ho prosili slzami, aby těchto věcí ujal se milosrdně. A tak i já umínil jsem si svatosvatě, že vůči lidem těm mírumilovný dnes budu až do výstřednosti. K tomu pak jsem také brzy zpozoroval, že přední z nich, velikán Ďuro, před sebe položil mohutný kozí měch, a ten měch že byl pln poctivého dalmatského. Seděli jsme ve voze jako v peci ohnivé. Což tu divu, že nebohý jazyk můj zatoužil po ryzím obsahu měchu kozího! Ale jak do toho? Vyndavám tabatěrku a nabízím cigaret. Rozumí se, že především Ďurovi, vždyť jeho je čutora. Ostatní slušně se poděkovali; Ďuro, že neumí cigaret ukroutit. Aha, Ďuro bere! Můj drahý Ďuro! Ukroutil jsem mu pěknou cigaretku. On měl radosť a ze vděčnosti podal mi čutoru. Kdybych byl básníkem, pěkně bych vás prosil, abyste mysleli si žíznivého jelena, jak žene se ku chladné studánce lesní. Ale že básníkem nejsem, radím vám, abyste mysleli si mne, jak se chápu kozího měchu a — a — proud červeného dalmatského hrkotem řine se mi po bradě jako po splavu atd. Já se zarazil, moji tři protějškové chechtali se v divokém tercettu. Každý již nahlíží, že i spravedlivý a učený člověk někdy vyvésti může nějakou hlouposť. Ale než kdo mne odsoudíš, ruku vlož na srdce a odpověz k této otázce: „Umíš píti z kozího měchu morláckého?“ — „Ne?“ — Hleďte, já tenkráte také ještě neuměl. Ale velikán Ďuro stal se mým učitelem. Dřevěné vykroužené hrdlo měchu k ústům pevně mi přirazil a pak konec měchu druhou rukou tak dlouho zvedati kázal, až hrdlo vyprahlé oblažil chladný mok. To ve vědě té byl první můj krůček nesmělý. Ale jelikož mám nadání krásná a mnohonásobná, za krátký čas tak krásných udělal jsem pokroků, až učitel můj sám se podivil.

Cokoli dělám, dělám vždy důkladně. A tak jednal jsem i tenkráte cestou ze Šibeníku do Perkovič. Udělal jsem sice Ďurovi několik cigaretek, ale všechen ostatní čas pilně jsem věnoval naznačeným již prostocvikům s koženým měchem. K tomu poznal jsem v Ďurovi společníka velmi hovorného. Mluvil slovansky i vlašsky. Ostatní byli nějací jeho příbuzní a pohlíželi k němu s úctou velikou. Vypravoval mi, že v Perkovičích má pěkné statky, že dráha jde po jeho majetku a že společnost vyplatila mu za to asi 50 tisíc zlatých. Viděl jsem, že i při zevní jednoduchosti a prostotě je člověk velmi bohatý a ne nevědomý. I ve mně poznal Slovana. Zalíbil jsem se mu. Pořáde mne přemlouvá, abych v Perkovičích podíval se na jeho statek a abych

u něho zůstal nějaký čas. Vidím, že bych mu tím udělal radost nesmírnou. Přece však chci ještě dnes doraziti do Splitu. Lituji toho teď, co mám vlasů na hlavě.

Nádraží šibenické položeno je na jihovýchodním konci města. Odtud vine se dráha směrem rovněž jihovýchodním, dotýká se skoro zálivu Zátoní jmenovaného (jižně od ústí řeky Kerky vniká do pevniny), odtud pak z pravidla úzkým a skalnatým úžlabím proplétá se k východu k stanici Verpolji a dále k Perkovičům. Ani ve Verpolji nikdo nepřisedl, a tak dnešní příjmy dráhy ani zde se nerozhojnily. V Perkovičích dráha se rozštěpuje.. Jedna trať béře se k severu ku Drniši a odtud k uhelnám siveričským, druhá pak přes Dolac a Labín na jihovýchod spěje a u Castella Vecchia moře dostupuje. Všeho vůdy je toho až do Splitu něco málo přes 100 km.

Pamatujeme se zajisté ještě všichni, co hluku nadělaly dráhy dalmatské, než ku stavbě došlo. Když konečně byly vystavěny, nikdo nevěděl, proč vlastně byly vystavěny. Snad jen proto, aby jasně ukázalo se opět jednou, že mnoho křiku dává málo vlny. Ukázalo se, že dráhy dalmatské na ten čas jsou života naprosto neschopny. Mezi Šibeníkem a Splitem teď ob čas nějaký ten vlak zaduní a parní píšťala si zapíská, ale každé toto nevinounké zapísknutí ve skalnaté Dalmacii vrtá bolestné díry do uštvaných kapes předlitavských poplatníků. Neboť jelikož dráhy dalmatské jsou passivné a Dalmacie sama ještě passivnější: zajisté že deficitu toho neplatí Dalmacie. Možno, že přijdou přece jednou k rozumu a že zastaví závod, jenž ani živořit nemůže.

Ale že ku konci tak smutnému dráhy dalmatské přijíti musí, to dalo se nejen předvídati, nýbrž i vypočítati s určitostí mathematickou. Co se mělo dopravovat? Lidé? Junák jihoslovanský chodí nejraději pěšky. Víme, že na př. Černohorec jde 8—10 hodin neschůdné cesty přes hory a doly, by koupil si ve městě dvoukrejcarovou kudlu. Na několik mil ani čackému Morláku v Dalmacii nepřijde; on musí chodit, on musí se pohybovat, to jeho život. A i kdyby nechtěl vydati se na cestu pěšky, pak má tu moře, lacinou dráhu vodní, má tu rozmanité lodice a lodi plachetní i parní, jež dopravují ve stejném směru jako dráha. Do vozu železničního sedá pak jen ve případech nejřidších: aby vyhnul se strašné bouři na vodě, neb i tenkráte, jde-li o rychlou dopravu. Od domorodců tedy dráha užitek má praskrovný, a několik těch cizinců, kteří tu a tam do Dalmacie zabloudí, také ji nevytrhne.

Ale snad má dráha dalmatská hojnosť zboží? Jakého pak? Dráha spojuje Šibeník se Splitem. Co Šibeník vyrobí, na mnoze také spotřebuje. Přebytek sice vyváží, ale ne — do Splitu. Neboť co Split vyrobí, na mnoze také sám spotřebuje. Přebytek sice vyváží, ale ne — do Šibeníka, neboť Šibeník toho nepotřebuje. A i kdyby Šibeník a Split na vzájem něco si chtěly vyměniti, pak doprava po moři je mnohem lacinější. Z toho patrno, že dráhy dalmatské pochybeny jsou hlavně již ve směru svém: že založeny jsou rovnoběžně s mořem, tedy s dráhou dopravní mnohem lacinější a výhodnější. Jinak ovšem by bylo, kdyby dráhy v Dalmacii byly vyvedeny kolmo na dráhu mořskou a podélnou osu země, kdyby výhodné přístavy dalmatské byly spojily se s bohatými na suroviny kraji bosenskými.

Čím více blížili jsme se k Perkovičům, tím výše nahýbati nám bylo měchu koženého. Právě když vlak vjížděl do nádraží, vytáhl jsem poslední z něho doušek. Smutně smrštil se v nicotnou svoji prázdnotu.

S Ďurem a bodrými jeho příbuznými srdečně jsem se rozloučil. Oni ubírali se ze stanice ven, já odcházel do jídelny, kde sejíti a rozloučiti jsem se měl se šibenickým úředníkem telegrafním. Bylo tam ještě množství jiných úředníků z Čech i z Vídně, s nimiž ve krátkém čase jsem se seznámil. Dílem nové čáry telegrafní tu zakládali, dílem staré opravovali. Že pak den následující byl svátek, všichni do Splitu teď se vraceli.

Když vstupovali jsme již do vozu, popadal mne někdo v zadu za kabát. Ohledl jsem se a spatřil jsem Ďura. Sevřel ruku moji do své železné pravice a mocí vlekl mne do čekárny. Než jsem se z podivení svého zpamatoval, představoval mi svého bratra, Morláka to rovněž tak hranatého, který Ďurovi jako by z oka byl vypadl. Pod paží mačkal bratr Ďurův nový plný měch kožený, a pravice jeho podávala mi sklenici ohnivého vína. Ďuro pak prosil mne hlasem až plačtivým, jen abych i jeho bratrovi připil na zdraví. Učinil jsem po jeho přání a jedním douškem vyprázdnil jsem sklenici, právě když zvonec poslední dával znamení k odjezdu.

Nyní pak oba až k vozu mne vyprovodili.

Třetí třída se sice naplnila, ale byli to opět jen zřízenci nádražní, kteří jízdného neplatili.

Kotlina perkovičská dosti jest úrodna. Vinohrady a háje olivové dosti se namáhají, aby holé skalí vápencové zeleným zakryly kobercem. Někde daří se jim, jinde však šedý vápenec přece jenom vítězí.

Dále od Perkovič vine se dráha kraji skalnatými, divokými. Probíhá osamělými pustinami skalními a tlačí se úzkými úžlabinami. Zde průsek živým šedým vápencem, zde násep ze živého šedého vápence. Všude skalí. Kde nebylo lze prosekati, tam tmavým prolétá vlak tunelem. Cesta to dosti rozmanitá, ale konečně i touto rozmanitostí svou unavuje. Tak krajinami divokými železnice pracně dráhu si proklestila až k moři.

Před stanicí Castello Vecchio — Stari — konečně z hor jsme se prodrali ku pobřeží. Volný tu rozhled po moři. Je to Canale dei Castelli ohražený na jihu ostrovem Čovem a ostrožnou splitskou, jež v ostrý hřbet Marianu se súžuje a kapličkou sv. Jiří se končí. Při západním cípu průlivu castellů mezi Čovem a pevninou sešlý Trogír sní o starých časech zašlé slávy, při východním pak chobotu staroslavný Solin odpočívá hluboko pod zemí. A mezi oběma ta krásná hladina mořská vroubená na severu nejutěšenějším krajem dalmatským, rájem Dalmacie co do úrody a krásy krajinné. Jsou to tak zvané „Sette Castelli,“ Sedmihrady. Na severu skalistý Kozjak vystupuje jako mocná hradba proti bouřím divokým. Mezi pohořím a mořem široký pruh země přeúrodné. Zde v dole réva buji a oliva užitku podává stonásobného. Zde mandle dozrávají a fíky sládnou. Výše pak obilí nejkrásnějšího dostatek. Po strmých skalinách pasou se stáda ovcí a koz. Svěží šťavnatá zeleň po pahrbcích až k moři se sklání. Kraje ty již záhy hustě byly zalidněny. Četné povstávaly tu osady a květly orbou, rybolovem

a plavectvím. Ale záhy zajížděli sem i četní nepřátelé, Turci i jiní loupežníci mořští. Nebylo jiné pomoci, než že každá osada ku vlastní obraně vystavěla si pevnou tvrz. Bylo jich sedm. Odtud „Sette Castelli." Nyní pak hned z počátku hrad Stafilič, Novi a Stari v jednu jako by splývaly osadu. Domky jejich ve stinných ztrácejí se zahradách. Novi má dobrý přístav, jenž slouží i velikým lodím námořním.

Od těchto tří osad dále k východu pravidelně rozloženy jsou — asi půl míle od sebe — hrad Lušič (Vitturi), Kambelovec (Cambio), Gomilica (Castell abbadessa) a konečně Sučurac.

Slunko zapadalo nad oběma Drveniky. Posledně zahořel zlatý jeho blesk nad čeřícími se vlnami. Mlhy večerní táhly po nížinách a moře i břehy utěšené šerem obestíraly kouzelným. Vlak letem unáší nás po trudném hrobišti slavného druhdy Solína. Nedlouho po tom vjíždíme do nádraží splitského.

V polovici třetího věku po Kristu narodil se Diocle ve vsi Diocle zvané nedaleko Solína. Záhy vstoupil do římské legie a zde v hodnostech rychle postupoval. Z mladého barbara Docla brzy stal se výborný vojevůdce římský Diocletian. Druidka prý mu prorokovala kdysi, že stane se císařem, až vlastní rukou skolí kance (aper). Od té doby stal prý se Diocletian vášnivým lovcem a hlavně černé zvěře pronásledovatelem zuřivým. Mnoho zvěře již vykrvácelo jeho ranou, ale císařem posud se nestal, zůstával posud jen velitelem gard císařských. Nebyla to posud ta pravá zvěř. Konečně i jeho uhodila hodina. Arcio Apro zavraždil císaře Numeria. Diocletian před celým vojskem pak skolil vražedníka r. 284. Tu teprve legie Diocletiana provolaly císařem. Matce své, která dosud byla na živu, přenechal Diocletian vladaření v Dalmacii a počal nedaleko Solína a tedy i nedaleko svého rodiště stavěti jí nádherný palác. Palác založen je při samém břehu chobotu vnikajícího do poloostrova, jenž jižně od Solína se táhne. Byl to ohromný čtverhran budov ozdobených přepychem římského světovládce. Zde skvěly se chrámy velebné, zde komnaty císařské a lázně nádherné, zde rozbíhala a sbíhala se krásná sloupořadí, zde bujely zahrady císařské.

Čtyři strany ohromného čtverce ku čtyřem úhlům světa hleděly. Jižní strana moře samého se dotýkala a měla 160 m. délky. Rovnoběžná strana severní byla o 5 m. kratší. Ale východní a západní k severu táhly se na 190 m. Z jihu budova byla nejvyšší: dostupovala tu výše asi 24 m. Odtud ku severu půda znenáhla se vyvyšovala. Celá budova obehnána byla hradbou asi 2 m. širokou. Hradba vně i zevně velikými pěkně tesanými balvany byla vyložena. Uvnitř pak vyplněno bylo zdivo kamením maltou spojeným. Ve výši asi 6 m. hradby rozčleněny jsou ohromnými dvojitými okny obloukovými $3^1/_2$ m. vysokými a 2 m. širokými. Mezi okny vystupuje při straně jižní asi 20 sloupů dorského řádu. Na sloupech spočívá římsa krásně rozdělená a na ní mnohé krásné sochy rozestaveny.

V každém rohu 5 m. nad hradbu vypínaly se pevné věže. Měly 12 m. ve čtverci. Obě jižní byly o čtyřech, severní jen o třech patrech. Bydlely v nich stráže císařského paláce.

Uprostřed každé strany hradeb mohutná vždy otevírala se brána. Tak na severu porta aurea, brána zlatá, — na západě p. ferrea, brána železná a na východě p. aenea. Jižní zeď proti tomu menší prolomena je brankou. Tudy čluny, chtěl-li panovník po moři projeti se, projížděly. Každou bránu chránily pak dvě věže osmihranné, a mezi branou a mezi hlavní věží rožní bylo vždy ještě několik vížek pobočních, jež stavbě i okrasou byly i obranou.

Na paláci budovalo se po 12 let. R. 297 byl dohotoven. 8 roků potom složil císař Diocletian vládu, do vlasti své se uchýlil a zde v zátiší venkovském prožil ještě 8 roků svého života. Zabýval prý se zahradnictvím. Zde přijal prý vyslanců Maximinianových. Ti přemluviti jej chtěli, aby na trůn opět dosedl. On však ukazuje na své hlávky zelné, v tento rozum prý odpověděl: „Kdybych císaři vašemu krásné tyto hlávky mohl ukázati, které sám jsem vypěstil, zajisté by neočekával ode mne, že blažený tento klid vyměním za bouře ctižádosti.“

Zde žil Diocletian, zde zemřel r. 313, maje 68 let věku svého. Požil prý jedu, týrán jsa neduhem, proti němuž nebylo léku.

Potom palác Diocletianův připadl městu Solínu. Nádherné částky jeho zachovány za obydlí osob vznešených. V ostatních pak místnostech zřízena jakási továrna, kde ženy a děvčata oděv římským vojínům zhotovovaly. Půldruhého věku po smrti Diocletianově sídlil tu Marcellinus, první král dalmatský, jenž Dalmacii císaři Leonovi odňal a králem se prohlásil. Když pak po smrti Marcellinově Julius Nepos císaře Gliceria, rozeného Solíňana, s trůnu vytlačil, jmenoval papež Simplex Gliceria arcibiskupem solínským. Sotva se Glicerius v Solíně usadil, utekl se k němu také již Julius Nepos, neboť i ten byl již s trůnu svržen. Glicerius někdejšího kollegu svého na trůnu laskavě přijal a v paláci Diocletianově ubytoval. Oba pak společně vládli Dalmacií. Nedlouho po smrti Gliceriově zavraždili Nepota dva jeho služebníci Vintore a Odiva. Odiva zmocnil se panství dalmatského. Netěšil se však dlouho lupu svému: do roku od krále Gothů Odoakra přemožen jest a zahynul.

Za panství Gothů nad Italií a Dalmacií a ještě až do roku 639, kdy Avaři Solín z kořen vyvrátili, palác Diocletianův, jak se zdá, vůbec ani nebyl obýván. Obyvatelé solínští té doby utekli se na mnohé ostrovy dalmatské. Jelikož Avaři ve plavbě námořní se neznali, byli tam Solínští před nájezdy jejich dosti bezpečni. Dleli na ostrovech po několik roků, až Avaři Chorvaty jsou zatlačeni. Pak teprve na pevninu vraceli se Solínští vedeni jsouce Severiem, předním měšťanem. Ale bylo jich příliš málo, než aby veliký Solín opět byli mohli vystavěti v nádheře předešlé. Naproti tomu stál tu při moři velikolepý palác Diocletianův — opuštěn. Otčina jejich jediné bylo rumiště, — zde nádherná budova ochotně brány jim otvírala. Její pevné hradby bezpečné poskytovaly ochrany proti nájezdům divých národů. A v nebezpečí největším po moři vždy opět kamkoli mohli se utéci.

Solínští zůstali v paláci Diocletianově a jali se upravovati si tu obydlí. Palacium osazeno je Solínskými, a osazený palác ten zvali Spalato. Již r. 649 stal se papežský legát Jan ravenský prvním biskupem dalmatským a ve Spalatu se usadil. Chrám Jovišův, hlavní ozdoba paláce Diocletianova, r. 655 za chrám křesťanský je vysvěcen.

Od té doby až po Karla Velikého města dalmatská tvořila pod ochrannou rukou císařství řeckého malé obce samostatné. Ale r. 806 podmanili si je Frankové, a po smrti Karla Velikého tak dlouho tu bojováno, až Frankům Dalmacii naprosto bylo vykliditi. Města dalmatská poddala se chorvatskému knížeti Porinovi. Ale Chorvati brzy jali se jich utiskovati, a proto Zader, Trogir a Split v Benátkách prosili o pomoc. Benátčanům prosba přišla vhod, a hned vyslán dože Petr Urseolo, jenž silným loďstvem mnohých ostrovů dobyl a krále Krešimíra k míru přinutil. V Trogiru ustanoveny podmínky, ve staroslavném dómu splitském pak holdováno mocné vládkyni Adrie.

A od té doby kterékoli osudy stihly matku Dalmacii, Spalato jako věrná dcera s matkou sdílela radost i utrpení. Od severu přichází chorvatský král Zvonimír a korunován. Koloman slavnostně sem vjíždí a dary předchůdců svých církvi splitské potvrzuje. Ondřej III. přichází s 10.000 křižáků a odtud do Palestiny plují bojovat proti nevěřícím. Sem Bella IV. se utíká před Tatary a pohřbívá dvé dcer svých, jež zemřely na útěku, Ludvík přichází, Splitští s ním se spolčují proti Benátským. Zde přistává pak i král Sigmund po nešťastné porážce u Nikopole, zde přistává Albrecht IV. vévoda rakouský z Palestiny se vraceje. Brzy potom Hervoja potvrzen za vévodu splitského, ale Split brzy přece zase Benátčanům poddává se do ochrany.

Ve válkách tureckých hlavně arcibiskup Zane chrabrostí svou město zachránil. Šat svůj kněžský vyměnil za brnění rytířské, kříž za meč břitký. Udatností vlastní rozohnil bojovnost Splitanů tou měrou, že po dvě léta divému dobývání tureckému rekovně se bránili a ubránili. Ačkoli pevnost hradeb splitských nejednou se skvěle byla osvědčila, tož přece ve věku 17. k nařízení benátského vojevůdce Foscola měly býti strhány. Tu odebralo se poslanectvo měšťanů splitských do Benátek a vymohlo, že Splitu nejen staré hradby ponechány, než že i nová na západě, severu a východě zřízeno opevnění, na nichž pak ještě několikráte Turci hlav utloukli si do krvava. Za hrůzami války z pravidla vždy dvakráte v každém století přicházíval jiný děsný host od východu — černý mor. Ve věku 18. po čtyřikráte hrůzou vznášel se nade městem uděšeným. R. 1784 přes 2.000 lidí schváceno, obyvatelstvo rozutíkalo se po sousedních ostrovech. Město je zpustošeno, a osamělá tráva bují po ulicích.

Když r. 1797 Napoleon svobodnou obec benátskou zrušil, odešlo ze Splitu poslanectvo, aby císaři Františkovi II. holdovalo. Tu pak rakouský generál Rukavina ujal se Dalmacie ve jmenu císaře Františka a pořádek hrubě již porušený opět tu uvedl. Na krátko připadla pak Dalmacie ještě Francii, ale od r. 1812 s Rakouskem trvale je spojena.

Již za vlády benátské Split počal se šířiti, počal vystupovati z úzkých hradeb paláce Diocletianova. Mnohé zámožné rodiny benátské osazovaly se západně od paláce, stavily si dvory, tak že zde na úpatí Mariana za krátko vzrostla nová města část. Obchod za Benátských zkvétal utěšeně. Split starý ohradil se čtyřmi předměstími. Jedním dílem však vláda Benátčanů i pro Split a jeho okolí neblahé měla následky, a to, že Benátčané za ustavičných s Turky válek veškeré lesy dalmatské strašně zpustošili, až i na dobro vyrotili. Dříví dílem

sami spotřebovali, mnohá stavíce loďstva, dílem dřívím obchod vedli ne nepatrný. Hubíce lesy za to měli, že sami sebe ochraňují před nepřítelem. Nemůžeť prý se nepřítel tam s prospěchem usaditi, kde krajina je zpustošena. To ovšem pravdivo, až příliš pravdivo, ale Dalmacie tím ochuzena, zničena na mnohá staletí, snad i na vždy. Rakousko pak marně se namáhalo a posud namáhá, aby neblahé tyto poměry se zlepšily, aby Dalmacii dřívější úrodnost a plodnost se vrátila. Pod vládou rakouskou Split znovu zkvetl. Je to nejkrásnější a nejvlídnější město dalmatské. Má dle nového sčítání přes 12.000 obyvatelů. Zde jeví se více ruchu duševního než v jiných městech dalmatských. Duch spolčovací již se probouzí. Split vystavěl si před průčelím starého paláce Diocletianova krásné nábřeží, osvětluje se plynem, má své divadlo a alespoň jeden poněkud slušnější hostinec, jakého jiná města dalmatská nemají. Z učelišť jsou tu čtyři školy obecné, reálka a gymnasium a theologický ústav za městem. Split je sídlo biskupské. Dříve byl tu arcibiskup, jenž byl spolu primasem dalmatským a chorvátským. Mimo dóm má Split i několik klášterů, nemocnici, chudobinec atd. Podnebí splitské je velmi zdravé. V zimě teploměr jen několik dní klesá pod nulu, letní vedro pak mírněno bývá mnohými větry mořskými. Obyvatelstvo okolní zabývá se hlavně zemědělstvím. Pěstí se obilí, zelenina, olivy a víno výborné jakosti. Split pak průmyslem vyniká; staví lodi, hotoví lana, vydělává kůže, udí maso a mele mouku. Obchod má hlavně s pozadím svým, s Bosnou a okolními ostrovy; proto i plavba pobřežní květe. Přístav dosti je hluboký a prostranný a mohutným, 500 m. dlouhým molem nově sbudovaným s dostatek chráněn před bouřemi z průplavu sem se deroucími. Vchodem do přístavu vládnou dvě batterie: Porticelli na východě a San Stefano na západě na výběžku hory Mariana položený. Na lesnatých úbočích Marianu míval Diocletian lovčí svůj zámeček. Nyní holé je jeho témě jako hlava dědouška, jenž tolik toho již viděl a slyšel. A s vrcholku tak krásné je podívání na město, v jehož směsici domů pravidelný čtverhran starého paláce Diocletianova zcela dobře lze stopovati, podívání na přístav a lodi i loďky přijíždějící a ztrácející se v dáli na hladině azurové.

Nejkrásnější ozdoba nynějšího Splitu jsou starořímské jeho památky, zbytky paláce Diocletianova, jež přese všecky bouře časové až na náš zachovaly se věk. Jsou to ovšem jenom smutné šříceniny a zohyzděné na mnoze částky budovy velikolepé. Těžko jest učiniti si pravý pojem o někdejší nádheře celku. Jsou sice spisovatelé a kresliči, kteří ze sporých úlomků těch celou budovu ve všech jednotlivých částech jejích dovedou vyobraziti; avšak obrazy ty, vší podstaty skutečné naprosto postrádajíce, nejsou než libovolné hříčky obraznosti.

(Dokončení)

ROZHLEDY
v literatuře, umění a vědě.

Česká literatura.

Arabesky od Jana Nerudy. Druhé rozmnožené vydání (nákladem knihkupectví dra. Grégra a Ferd. Dattla). Kniha arabesek Nerudových náleží k nečetné řadě spisů, k nimž pojí se hluboký, v jistém směru i přímo epochalní význam; objevilot se první její vydání v době, kdy octla se moderní česká belletrie v první fási nového, omlazeného života, jehož křisitelem byl právě spisovatel knihy té. Arabesky Nerudovy byly v prvním tomto šeření nového literárního období neklamným poselstvím blízkého jara, které rozhostilo se pak po celém našem krásném písemnictví. V tom spočívá literárně historický význam arabesek Nerudových, v uměleckém ohledu pak řadí se kresby Nerudovy k nejpřednějším skladbám, které vůbec v tomto genru psány byly. Arabeska a drobná črta ve smyslu moderním nebyla u nás před Nerudou pěstována nikým; že pak tento tón, jejž zavedl Neruda do literatury naší, byl neobyčejně osvěžující a blahodárný, toho důkazem jest nynější rozkvět tohoto právě odvětví krásné prósy, kde jeví se práce každým dnem téměř dokonalejší, které vyrostly z valné části z kmene, jejž zasadil Neruda do literární naší půdy. —

V oddílu prvním sbírky Nerudovy setkáváme se s cyklem nejstarších kreseb, arabesek, které vyšly téměř již před dvaceti lety v souborném vydání a jež doplnil Neruda několika črtami novějšími. Netřeba zajisté poukazovati blíže ku přednostem prací těch, z nichž září tak často již oceněná individualita Nerudova v plném světle; komu nebyly by dokonale známy rozkošné ty kresby, které budily ještě před tím, než byly sebrány v soustavný celek, tolik ohlasu, neřku-li opravdivé sensace? Připomeňme si jen oba duchaplné divadelní kuplety (kuplet oněginský, kuplet oblomovský) — satyrické črty „Z notiční knihy novinkářovy“ a „Z tobolky redaktorovy“, dojemné kresby: „O Loretanských zvoncích“, „Byl darebákem“, „Josef harfenista“ a celou ještě řadu prací drobnějších, k nimž všem pojí se zároveň vždy jaksi i kus literární naší historie. — Druhou část tvoří cestovní episody shrnuté pod titulem „Různí lidé“. Již první vydání něžných těchto kreseb, jemné, miniaturní práce novelistické, potkalo se s neobyčejným úspěchem; sbírku přítomnou doplňují cestovní obrázky v souladný celek,

v němž obráží se duch Nerudův s celou myšlenkovou tíhou, ve skvělém koloritu nádherné slovesné formy. *O. M.*

D o j m y a r o z m a r y. Básně Jaroslava Vrchlického (Salonní bibliothéky číslo XVII. Nákl. J. Otto.)

Jako kouzlem vyrůstají sbírky Vrchlického, půvabné knihy veršů jeho řadí se k sobě průběhem mezer časových tak úžasně krátkých, že sotva stačíme sledovati básníka na smělé jeho poetické pouti. Sotva prodlíme na okamžik u pestrého reje skvělých myšlenek, již kmitá se před námi nový, bohatší ještě rej, přecházející v okamžiku následujícím v jiné zase tvary, jako půvabná hra vzdušných zjevů. Přítomná sbírka zahájena jest cyklem znělek, zasvěceným naskrze motivům erotickým a nazvaným „Na zlaté půdě“. Z písní těch sálá k nám tolik milostné něhy, tolik blahého tepla životního, a tolik vášně, že kocháme se mile ve slunném jejich jasu, jejž zrodil klid, vcházející zřídka jen v srdce básníkovo pro chmurné zevnější dojmy tak velice vnímavé. Vždyť pěje básník:

„Než znal jsem tebe, holubičko snivá,
já znal jen t o, c o v e ž i v o t ě b o l í,
teď znám co těší, blaha na vrcholi
jsem pták, jenž s písní k východu se dívá.“

Slova ta znějí v ústech Vrchlického tím lahodněji, že jsou plným výrazem štěstí, které tak dlouho hledal, až zasvitlo mu konečně — na zlaté půdě. Jednotlivé ze znělek těch náležejí k nejkrásnějším plodům milostné lyriky, tak zvláště znělka: „Na každé struně pěl jsem krásu tvoji“ a „Má ústa žnec, jenž polibků žeň sklízí.“

V druhém oddílu znělek, nadepsaném „S antickým reliefem,“ zrcadlí se poetické dojmy, vážené ze světa klassického. Že podařilo se básníku odkouzliti i této zdánlivě již mrtvé a do dna vyčerpané půdě několik tak vzácných motivů, jaké spracovány jsou na př. v Narcissu, Odysseu a Briseidě, svědčí o vysokém jeho nadání, které přenáší se směle přes všecky obtíže a dospívá šťastně ku svému cíli.

Oddíl třetí, který zove se „Slzy révy“, pohybuje se z větší části v reminiscencích biblických a zakončen jest mohutnou znělkou „Víno duchů“, apotheosou to poesie tak nadšenou, jak vyplynula již častokráte z péra Vrchlického. „Rondelly, ballady a odellety“, jež následují za prvním cyklem znělek, vyčerpávají různé motivy poetické, které skládají se zde v pestrý kaleidoskop, v němž jeví se veškery půvaby poesie Vrchlického a lahoda mistrovského jeho verše. — Báseň Dolorosa tvořící další oddíl „Dojmů a rozmarů“ spadá původem svým v první období tvůrčí činnosti Vrchlického a byla hned při prvním svém uveřejnění (v Lumíru r. 1874) nadšeně přijata; elegickou svou náladou doplňuje, právě tak jako příbuzný jí nerýmovaný cyklus „Z karnevalu života“ sbírku tu, z níž vyzniívá tolik různobarvých poetických tonů. V distichách hárá celý zdroj myšlenkových jisker, každé úsečné dvouverší zračí se originelní pointou. Ve sbírce umístěny jsou dále „Nápisy a nápady“, z nichž vynikají nejvíce básně věnované příbuzným duchům básnickým, ku kterým přilnul autor nevýslovnou něhou, pak druhý oddíl tklivých, myšlenkami bohatých sonetů, které jsou nejkrásnější

v části, nadepsané „Masky a profily“ a zasvěcené celé řadě bohatýrů ducha, počínající Dantem a končící V. Hugem. *O. M.*

Jihočeské melodie od Otakara Mokrého. Nákladem knihkupectví dra. Grégra a Ferd. Dattla. — Kdo stopoval dosavadní básnickou činnost Otakara Mokrého v rozličných zábavných časopisech a almanaších, pozoroval zajisté ustavičný pokrok: tvoření jeho probíralo se obsahem i formou z mnohoslibných, ale nevykvašených ještě mladistvých začátků k stále větší umělecké vyspělosti, zaokrouhlenosti a vytříbenosti. V první sbírce, s kterou vystupuje právě na veřejnost, podává čtenářstvu českému objemem sice skrovnou, ale za to v pravdě vybranou kytici nejpěknějších květů své poesie, které si Musa jeho nasbírala na rodném českém jihu mezi rozvalinami, hlásajícími nejslavnější doby minulosti naší. Jest to jaksi volná básnická pouť po historicky památných místech Pošumaví. S jemně propracovaným a poeticky svěžím líčením přírody, kteréž tvoří vynikající půvab básní těchto, spřádají se obrazy dávných dějů, upomínky na slavné doby husitské, s jejichž stopami se básník na pouti své při každém kroku setkává. Celkem převládá tklivý elegický ton, ale místy proznívá zápal horoucího nadšení mohutnými, úchvatnými akkordy, jako zejmena v básních „U rodiště Chelčického,“ a „Na pouti,“ které pokládáme vedle básně „Prachatický dóm,“ vynikající epickou silou, za nejzdařilejší práce sbírky. Básnická forma je lepá, přesná, jemně vybroušená a při tom originální; Mokrým vstupuje do kruhu našich poetů básnická individualita svého zvláštního, samostatného rázu. Spěje právě k plnému rozkvětu a opravňuje k naději, že ještě mnohým krásným dílem obohatí básnickou literaturu naši. *S.*

Pohádky o hloupém Honzovi vyšly v úpravě nad míru elegantní jakožto otisk z Vilímkových Humoristických listů, kde potkávaly se hned při svém jednotlivém vycházení se všeobecnou oblibou. Že pojí se ku skvělé formě zevnější také ušlechtilá hodnota vnitřní, tomu nasvědčuje jméno dr. Lad. Quise, který jest původcem zajímavého tohoto cyklu.

Tamtéž vyšel II. díl rozmarné, zdravým humorem oplývající sbírky „Truchlozpěvů, rad a nápadů,“ které člověčenstvu všemu, zvláště pak lidu českému přenešťastný vydal tvor, Emanuel Pyšišvor. Úprava knížky té jest rovněž pěkná.

Literatura polská.

Měli jsme již několikráte příležitost zaznamenati, že literární činnost polská nalézá se v plném rozvoji, ve stálém, nechabnoucím varu; také tentokráte nezbývá nám než obmeziti se na tuto stručnou charakteristiku. Hojnost látky, která za těchto okolností vzrůstá průběhem krátké doby do značnějších vždy rozměrů, činí úkol pozorovatelův velice vděčným, zároveň ale dosti nesnadným, má-li býti zahrnuto v těsný rámec přehledu vše, co zasluhuje bedlivější úvahy.

V čele poetických zjevů doby poslední stojí nová sbírka veršů nejpřednějšího ze současných básníků polských Adama Asnyka (Poezje Ad. Asnyka (E... ly) tom III., Lwów 1880). Moderní ráz poesie

Asnykovy, hloubka vznešených myšlenek, skvělá, na nejlepších vzorech světových literatur básnických vytříbená forma, řadí sbírku tu k arcidílům literatury polské. Velice skvostným dílem souborným slibuje býti nedávno ohlášená „Antologia polska", sbírka to nejčelnějších výtvorů básníků polských s ilustracemi Andriolliho, Brandta, Kossaka a Lessera. V anthologii té zahrnuty budou ukázky z děl básnických všech období literárních, počínaje Kochanowskim, Rejem z Nagłowic, Szarzyńskim a j. až na naši dobu.

Rovněž pokračuje se pilně v novém kritickém vydávání starších klassických plodů básnických, tak dokončeno jmenovitě nejúplnější ze všech současných vydání děl proslulého satyrika Ignace Krasického (ve Varšavě r. 1880). Ve známé u nás „Bibliotece Mrówki", vydávají se pilně starší i novější díla poetická; poslední sešity přinášejí slavná poemata Julia Slowackého (Wacław, Poezje ulotne, Sen srebrny Salomei, Król duch, Beniowski), a z básnických spisů Wladysława Syrokomly (Ludw. Kondratowicze) sedmé vydání „Jana Dęboróga", pak „Szkolne czasy, Nowe opowiadanie Jana Dęboroga" a „Zgon Acerna." Tamtéž vyšla nová báseň historická Aleksandra Morgenbessera, nazvaná „Myślący Burmistrz," která jest však zjevem prostředním a pozoruhodna je pouze humoristickou svou stránkou, jež zjednala spisovateli již v dřívějších jeho pracích („Obrona Sokołowa" a „Palestra") mnoho čtenářů v širokých kruzích obecenstva. Z drobnějších sbírek poetických, které nejsou v Polsku tak četné jako u nás, zaznamenáváme druhé vydání básní Marje Bartus Poezje (ve Lvově); za to jest produkce po jednotlivých beletristických časopisech velice čilá a setkáváme se tu se všemi vynikajícími zástupci současné generace básnické.

Z dramatických prací poukazujeme zvláště k historickému dramatu Juliana Moërsa z Poradowa „Księżna Gorysława". Dílo to, jak podotýká Teofil Lenartowicz, nese na sobě patrně známky dramat prodchnutých filosofií dějin, základní jeho ideou jest zobrazení zápasu dvou národů, kteří rozdělili se v pradávných dobách o vládu nad Rusí: Normanů a Slovanů. Drama Moërsovo vyniká mnohými poetickými krásami, a ač ubírá mu příliš daleké pozadí, na němž rozvíjí se dramatický děj, té působivosti, jakou značí se dramatické práce moderní, přece náleží vřelým svým přilnutím k dějinám Slovanstva, jeho tradicím a národní poesii, ku zjevům literárním nad jiné pozoruhodným. Známá dramatická básnířka paní Žofie Mellerowa napsala několik nových komedií, z nichž uvádíme „Poranek muzyczny" a „Kto winniejszy." Také paní Marcelina Barańská sepsala komedii ze společenského života, nazvanou: „Wielki swiat małego miasteczka". Pro lid určeny jsou Klementa Junosza obrazy ze života se zpěvy a tanci pod názvem „Chłopski mecenas". Z četné řady překladů dramatických zajímají nás tragedie Euripidovy Andromache a Bacchantky. Oba překlady pocházejí z péra J. Węclewského v Poznani.

Román a povídka vykazují tentokráte značné množství pěkných spisů. Vedle rozsáhlých prací nestora romancierů polských Kraszewského budí velkou pozornost drobné povídky a náčrtky nadaného pozorovatele národního polského života Henryka Sienkiewicze (Litwosa),

jehož spisů vyšel nedávno díl IV., obsahující tyto práce: „Przez stepy,“ „Orso,“ „Z pamiętników poznańského nauczyciela“ (přel. ve „Květech“ r. 1880), „Czyja wina?“ a „Za chlebem.“ Nejnověji napsal Sienkiewicz zajímavou povídku „Z kronik szlacheckich“. S rozhodným úspěchem potkávají se také díla spisovatele „Marzycielów“ Józefa Rogosza, který sepsal novou povídku, nazvanou „Zdrajca“ (zrádce). Povídka ta jest spíše socialně politickým románem, v němž přetřásají se důležité otázky současného veřejného života polského — otázka židovská, otázka politiky polsko-rakouské a rusko-polské. Od téhož spisovatele pochází povídka, založená na vzpomínkách z dob předbřeznových pod názvem „Ostatni szlachcic zagrodowy“ a pak povídka „Pokuta“. Dále vyšlo Kajetana Kraszewského velezajímavé vypravování z let 1798—1813, nazvané: „Od szkolnej ławy,“ kde s teplem srdečným a zlatým staropolským humorem vylíčen život ve školních lavicích u otcův Piaristů v Lubieszowie a zobrazeny jednotlivé typické postavy, vyňaté z tehdejších šlechtických a společenských kruhů polských. Dílo Kraszewského končí vypravováním o zimním tažení Napoleonově na Rus roku 1812, jehož súčastnili se též hrdinové této povídky „přátelé od školních lavic.“ (Kłosy) Známý autor mnoha výtečných dramat polských Michał Bałucki vydal „Romans bez miłości,“ črty z galerie ženských srdcí. Stanisław Grudzinski, jehož „Pověsti ukrajinské“ doznaly u nás tak vřelého přijetí, napsal novou povídku „Pod szczęśliwą gwiazdą. Powieść obyczajowa.“ Ze smutného života utištěného polského lidu v horním Slezsku čerpáno jest vypravování W. Okińského „Klemens Boruta,“ kde případnými, místy však až příliš ostrými rysy vylíčena jest duševní a hmotná bída, panující v zanedbaném tom kraji.

Plodný a velice šťastný vypravovatel z domácích dějin polských T. T. Jež vydal obšírnou povídku historickou, nazvanou „Z ciężkych dni“; Walery Przyborovski pak povídku z dějin 18. věku p. n. „Oblężenie Warszawy.“ Ve Varšavě vyšly první sešity historických povídek pro lid, sepsaných Josefem Grajnertem.

Z různých prací novellistických a románových zaznamenáváme dále: Michała Bałuckého novellu „Męczennica“; Zorjana: „Romans z aktorką“; Sinoradzského povídku „Sąsiad z Ruszczyc“, pseudonyma Hajoty novelly: „Dla sławy“ a „Pięciolistny bez“, Wl. K. Zielińského povídky: „Ze wspomnień żolnierza“ a „Nie bez nadziei“, novelly Chorośnického „Umarla“ a „Noc księżycova“, Fr. Kije povídku ze současného života, nazvanou „Faryzeusze.“

Satyrickou literaturu zastupují M. Bernackého (M. Rodocia) „Satyry obyczajowe“, které objevily se nedávno v laciném vydání Biblioteky „Mrówki“; z prací humoristických uvádíme sbírku nejmenovaného autora: „Powiastky i opowiadanie humorystyczne“. Jan Lam, jeden z nejlepších humoristů polských, vydal ve Lvově novou povídku „Dziwne karyery“, která vyniká svěžím humorem a typickou dokonalostí v líčení společenských poměrů polských. —

Z vážných vědeckých publikací zmiňujeme se především o novém vědeckém spise proslulého historika polského Jos. Szujského „Historji polskiej treściwie opowiedzianej ksiąg dwanascie“, kde podán stručný a přehledný obrys dějin polských. Nahromaděný zde material jest ne-

smírně bohatý, vypravování pak velmi obsažné. Vzácným příspěvkem k bádání historickému jsou: „Akta grodzkie i ziemskie z czasów rzeczy pospolitej polskie", vydané pomocí nadace Alex. hr. Stadnického z t. zv. bernardynského archivu ve Lvově. Knížectví poznaňské nabylo zvláště povolaného historika v osobě archiváře poznaňského dra Meyera, který dokončil právě dějiny knížectví toho. U příležitosti té poukazujeme též k důkladnému spisu o literárním a duchovním rozvoji polského Poznaňska, z péra nejmenovaného sice, ale řídkou znalostí věci vynikajícího spisovatele. Jest to „Literatura poznańska w pierwszej połowie bieżącego stulecia", dílo to svého druhu jediné v celé literatuře polské.*) Nejnovější dějiny spracoval Dubiecki Marjan ve svém spisu „Rys dziejów najnowszych od r. 1815—1875", k němuž připojen také stručný přehled památných událostí let 1876—1878. Badatelům v dávné minulosti slovanské zavděčil se velice dr. Kazimír Schulz dílem nazvaným „Mityczna historia polska i mitologia słowiańska wyłożona i wyjaśniona." Dr. Schulz znám jest všeobecně jako důkladný znalec slovanského starověku, o němž vydal již několik vzácných monografií (na př. O čtení run). Rázu podobného je publikace krakovské akademie nazvaná „Materjały do demonologji ludu ukraińskiego", v níž s řídkou pílí snešeny podrobnosti týkající se starodávných obyčejů a pověr na Ukrajině. Mladý, také u nás známý učenec Wierzbowski, který mešká nyní v Římě, snesl z tamních archivů bohatý material vztahující se ku církevnímu styku Říma s Polskou v letech 1073—1794.

Vítaným příspěvkem k seznání polského písemnictví jest Adama Kuliczkowského: „Zarys dziejów literatury polské", který vyšel právě ve Lvově u vydání již druhém; také výborný spis neunavného badatele o životě a literárním významu velikého věštce polského Julia Słowackého, prof. Ant. Małeckého ve Lvově: „Juliusz Słowacki, jeho życie i dzieła, w stosunku do współczesnej epoki", dočkal se druhého vydání. Zajímavou literární estetickou studií jest dílko Piotra Chmielowského, jednající o něžném působení žen na veliké básníky polské (Kobiety Mickiewicze, Słowackého i Krasińského 2. vyd.). Obsahem i směrem souvisí s ním Wal. Przyborovského spisek o ženských ideálech básníků polských. —

Polský překlad velikého literárně historického díla Spasovičova a Pypinova (Historie literatur slovanských) jest také již připraven. Nelze nám nezmíniti se ještě o velice důkladné studii nadšeného a horlivého pěstitele zájmů slovanských a zvláště vřelého přítele literatury naší, prof. B r o n i s ł a w a G r a b o w s k é h o, nazvané „Jan Sobieski v poeziji staro-chorwatskej. Studie ta jest bezpochyby plodem vědecké cesty, kterou konal autor minulého leta do Chorvatska, prodlev u příležitosti té také delší dobu v Čechách. Ze článku Grabowského dovídáme se, že památka hrdinného krále polského uchovala se také v národních písních horvatských, t. zv. bugarszticach. Jedna z písní těch nalézá se v jihoslovanské knihovně záhřebské, jiné umístěny jsou jednak ve sbírce vydané r. 1874 v Záhřebě (Vavřiny gradiského pluku hrani-

*) Zpráva ta, jakož i některé z následujících sdělena nám byla p. Ed. Jelínkem.

čarů č. 8.), jednak ve zpěvníčku (písmaricy) Ondřeje Kaćiče Miošiće. Grabowski píše právě delší pojednání o současné literatuře polské.

Polské časopisectvo, netoliko denníky, ale i týdenníky a měsíčníky (zejména varšavské) neobyčejně pilně si všímají literatury české, jakož i našich poměrů národních. Pravidelné původní korrespondence, pocházející z větší části z péra nadaného slavisty Ed. Jeliuka, z části pak i z péra pilného překladatele z polštiny Arn. Schwaba Polabského, uveřejňuje devět časopisů polských. Vedle toho objevují se často i samostatné články o poměrech našich. —

Připomínám ještě, že vyjíti mají v krátce čtení Vlad. Spasowicze o zesnulých dvou slavných básnících polských Wład. Syrokomlovi a Wincentym Polovi. Čtení ta vzbudila při prvním uveřejnění v „Atheneu“ neobyčejnou sensaci, ješto původce jich podrobil u příležitosti ocenění literárního významu obou poetů, také vady a nedostatky společenské velmi ostré kritice. —

Z velmi četných spisů vědeckých jiného druhu uvádíme ještě druhý díl velkého národohospodářského díla dra L. Bilińského (System ekonomji społecznej) a XIII. díl obsáhlé encyklopedie církevní obsahující písmenu „M“, jmenovitě článek o malířství z péra známého archaeologa Łuszczkiewicze a důkladná pojednání o manželství dle zásad práva kanonického. Také ve slovníku zeměpisném stále se pokračuje.

Časopisectvo polské rozmnoženo bude 1. lednem 1881 novým čtrnáctidenníkem, nazvaným „Museum,“ který věnován bude zájmům společenským, vědeckým a literarním. List ten vycházeti má redakcí dra Tad. Rutowského v Krakově, za přispívání mnoha vynikajících spisovatelů polských. Též Josef Chociszewski, druhdy vydavatel poznaňského Lecha, počne novým rokem vydávati „Przegląd słowiański“, list s programem národně slovanským, v kterémžto směru Chociszewski od mnoha let již zdárně pracuje. — Vřelé zmínky zasluhuje týdenník zvaný „Gazeta rolnicza“, který slibuje býti všeobecným orgánem a ohniskem naukovým rolnictva polského. *O. Mokrý.*

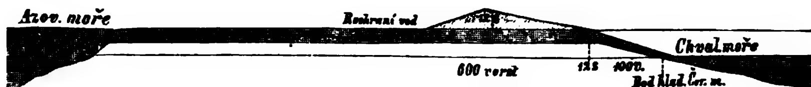
Drobnosti.

Průplav z Černého moře do Chvalinského. Již drahnou řadu let věnuje Rusko pozornosť svým jižním mořím, Černému a Chvalinskému, a projektům k povznešení ruské moci a ruského obchodu v těch končinách. Dosud jest politickým i obchodním středem rozsáhlé ruské říše severní Paříž, residence vykouzlená od Petra Velkého na mlhavých bažinách něvských. Velký však obrat nastane as, až provedeny budou projekty, o nichž pracovaly a pracují zevrubné plány celé výpravy vědecké, komise i jednotlivci — obrat, který as posune těžiště ruské říše se severu na jih. Příliš na spěch Rusko nemá; dosud nejsou politické poměry na Balkánském poloostrově ustáleny, v pozadí za Chvalinským mořem má Rusko dosti ještě práce se zaváděním spořádaných poměrů a bezpečnosti, bez nichž nelze si pomyslit řádné obchodní spojení s dálnými končinami asijskými a také ruský obchod a námořní moc počínají se teprve od nemnohých let na Černém moři mohutněji vyvíjet;

nicméně svědčí vykonané přípravy, že Ruskò mohlo by každé chvíle započít s provedením oněch projektů. Neklamné známky pak, jako prohlášení Batumu za svobodný přístav, dokazují též, že Rusko jest si vědomo své budoucnosti na jihu.

K nejdůležitějším z oněch projektů náleží spojení Černého moře s Chvalinským. Proskumy a měření, jež od dvaceti let v té příčině se provádějí, okázaly, že projekt ten lze dalece levněji a snadněji provésti, než by snad na první pohled se zdálo. Měření vod, proskumy Chvalinského moře a geologická badání na Kavkaze vedly k neklamnému přesvědčení, že v době předhistorické bylo Chvalinské moře spojeno s Černým a obě ta moře že byla jen jihozápadním výběžkem velkého oceánu sibiřského, jenž od severní točny táhl se k jihu. Černé moře, jež později prorazilo si spojení Bosporem a Dardanellami s mořem Středozemním, pozbylo svého prvotního rázu co do zvířeny a květeny a ovládly v něm až na některé zvláštnosti tytéž druhy, jež shledávají se v moři Středozemním. Jinak jest však s mořem Chvalinským, jež uzavřeno jsouc úplně zachovalo svůj původní ráz. Zde shledána zejmena ve větších hloubkách zvířena i květena taková, jakou shledáváme jen v mořích točnových. Zejmena zachovaly se tu i druhy tuleňů, zvířat to náležejících rozhodně mořím ledovým. Pro ruský projekt jest však jen dvojí věc důležita: bývalé spojení Černého moře s Chvalinským a nižší hladina moře Chvalinského oproti Černému. Spojení obou moří udrželo se nejdéle na území označeném ústím a dolním tokem Volhy, dolním tokem Donu, ústím Kumy, řekou Manyčem a Kalausem a Limany manyčskými. Manyč a Kalaus nemají žádného skorem odtoku a tvoří jezera a bažiny, půda pak podél Manyče jest naplavenina dílem jílovitá, dílem písčitá. Tato nízkost půdy a nedostatek spádu řek jest příčinou, že tvoří se rozléváním vody stále rozsáhlejší ústí Donu a Volhy, jež, ana voda nemá spádu, jsou mělka i nesplavna a činí paroplavbu ve větších rozměrech nemožnou. I tato okolnosť vzata na zřetel při projektu průplavu, jenž spolu i těmto zlým vadám má odpomoci.

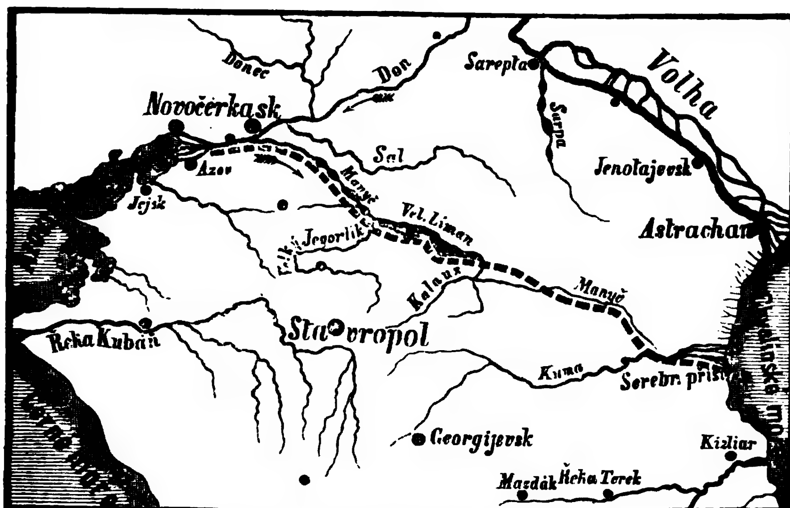
Průplav kumo-manyčský, jak jej plukovník Blum zove, jelikož má vésti od ústí Kumy podle Manyče k ústí Manyče do Donu a odtud ústím Donu k Azovskému moři, byl by až na 500 verst jsa na rovni s hladinou azovského moře nasycován vodami od ústí Donu a Manyče a to bez velkých a umělých opatření pouhým upravením vodní cesty. (Viz průřez průplavu toho.) Na ústí Donu měl by tento účinek: Předně

dlužno uvážit, že Don vtéká do Azovského moře tím spůsobem, že na 60 verst před vtokem rozlévá se po manyčské nížině a tvoří známá „Donská ústí“ a za druhé že Don s Manyčem zanesly nejen své ústí, ale zanášejí i celou severní část Azovského moře. Hledě k tomu jest nejen možno, nýbrž pro očistění Azovského moře a splavnost ústí donského nevyhnutelně nutno, aby odtud vodám dán byl tok opačný toku

Donu a Manyče sony vedeny byly od Azovského moře k Chvalinskému. Od původního břehu hladiny Chvalinského moře veden by pak byl průplav na 100 verst se sklonem 12 sáhů až k nynější hladině moře toho.

Účinek na ústí řeky Donu, jehož ústí by se posunulo výše, a očistění severní části Azovského moře uvádí Blum za bezprostřední následky průplavu kumo-manyčského. Dalekosáhlejší ještě účinky, byť i ne bezprostředně, očekává Blum od projektu toho, hledě k moři Chvalinskému a ústí Volhy a Kumy. (Viz půdorysný náčrtek.) Rozsáhlá

a jen malým lodím splavná ústí řek těch prostírají se na území, jež druhdy pokrývalo moře Chvalinské, dokud bylo na rovni s Černým mořem. Jediná možná odpomoc záleží v tom, aby povýšena byla hladina Chvalinského moře o 2 neb 3 sáhy. Blum udává na základě výpočtů vlastních i jiných specialistů, že průplavem z Azovského moře do Chvalinského, projektovaným na 3 sáhy hloubky, 40 sáhů šířky na dně a 52 na povrchu, přibylo by do Chvalinského moře za 95 let tolik vody, že by se povrch jeho zvýšil o 3 sáhy. Dokládá však, že průplav ten silou svého toku a jak badáním zjištěno, sypkostí své půdy čím dále tím více bude se hloubit a větší množství vody do Chvalinského moře přivádět, až prohloubí se na pevnou půdu, dna to původního spojení obou moří. Hledě k tomu, domnívá se, že Chvalinské moře mohlo by zvýšit svou hladinu o 3 sáhy snad již za 32 let, tak že by sáhalo až k Astrachani, kde dříve ústila Volha do moře. Náklad na velký tento podnik vypočtěn přibližně na 40 milionů rublů. Blum poukazuje na další a dosti na snadě ležící spojení s mořem Aralským, jež kromě obchodního významu bylo by i strategicky velmi důležité. V té příčině zřízeny výskumné stanice nad Aralským jezerem a od jara letošního roku zanáší se zvláštní k tomu cíli vyslaná výprava výskumem starého řečiště Amu Darje, jež spojovalo ještě před několika sty let Aralské moře s Chvalinským. *J. B.*

† Dr. JAROMÍR BŘETISLAV KOŠUT.

Truchlíme opět nad hrobem, v němž zasypány jsou mnohé skvělé naděje. Předčasná smrt urvala české vědě mladistvou, mnohoslibnou sílu a vlasti věrného, zdárného syna. Zemřelť v Praze dne 3. prosince 1880 po krátké nemoci výtečný orientalista a soukromý docent na universitě pražské dr. Jaromír Břetislav Košut v stáří teprvé 27. roků (narozen dne 18. ledna 1854 v Borové u Poličky). Širšímu obecenstvu znám je pěkně psanými, na důkladné znalosti východních jazyků a literatur spočívajícími články, které uveřejňoval v zábavných našich časopisech, zejmena v „Lumíru“ a ve „Květech“. List náš přinesl z péra jeho řadu muslimských legend, jichž poslední uveřejňujeme v tomto sešitě. Nejdůležitějším plodem jeho pilné literární činnosti, bohužel tak záhy ukončené, jest překlad básní Hafisových, o němž pracoval společně s Jaroslavem Vrchlickým. *Redakce „Květů“.*

Prohlášení.

Vzhledem ku přehledu o českém písemnictví, uveřejněnému ve „Výroční zprávě Umělecké besedy za rok 1880“, prohlašujeme my podepsaní čeští spisovatelé, že nepovažujeme literární odbor „Umělecké besedy“ v nynějším jeho složení za zástupce českého spisovatelstva, a že jmenovaný přehled jest pouze projevem soudce nekompetentního.

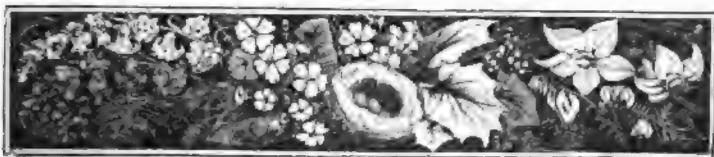
V PRAZE, dne 23. prosince 1880.

J. Arbes, Emanuel Bozděch, Bohuslav Čermák, Svatopluk Čech, Otokar Červinka, Bedřich Frida, Dr. S. B. Heller, Jos. Holeček, R. E. Jamot, Alois Jirásek, Fr. Kvapil, Jan Lier, Otokar Mokrý, Žofie Podlipská, Ladislav Quis, Ferd. Schulz, J. V. Sládek, A. H. Sokol, Lad. Stroupežnický, Dr. Josef Štolba, Fr. Ad. Šubert, J. L. Turnovský, Jaroslav Vrchlický, Josef Wünsch, Julius Zeyer.

Uveřejňujíce prohlášení toto máme za potřebné, objasniti několika slovy příčinu a úmysl kroku toho. Uznáváme — a myslíme, že v tom každý spisovatel český s námi souhlasí — plnou měrou důležitost „Umělecké besedy“ pro život náš národní a přáli bychom si vřele, aby každý přítel domácího písemnictví a umění za člena jejího se přihlásil. Jednání naše nevyplývá tedy naprosto z žádného nepřátelského smýšlení proti „Besedě Umělecké.“ Soudíme jen, že není výroční zpráva „Um. Bes.“ vhodným místem pro posuzování současné literární činnosti a že na každý spůsob, chce-li tam výbor odboru literárního takovou kritiku podávati a ji váhou „Um. Bes.“ opatřovati, alespoň náležité přísnosti u volbě zkušeného, za skutečnou autoritu i v kruzích spisovatelských uznaného soudce šetřiti sluší. Jedině v tomto směru domáháme se nápravy; veřejnosti pak podáváme prohlášení ono za tou příčinou, aby seznalo i širší obecenstvo, do jehož rukou se letošní výroční zpráva „Um. Bes.“ dostala neb dostane, smýšlení značné části spisovatelstva o kritickém přehledu v ní obsaženém.

Oprava. Na str. 63. v řádku 17. čti místo: „jak jedinec i celek atd“ správně „jak jedinec tu celek atd.“

Pod Vítkovým Kamenem.

Kresba ze Šumavy.

Od

Adolfa Heyduka.

(Pokračování.)

hrozil jsem se, hroznější však bylo,
když mé oko v nitř se ponořilo.
V nízké sínce při zloupené truhle
děvče bylo na polou už ztuhlé,
vlas byl porván, ruce posekány,
strhán šat, vše odnešeno z chaty,
život odolal však síle rány
v prsou těch; než čas byl vrchovatý
k zachránění ubohé té dívky.
Vzali jsme ji s druhem do přikrývky
a na prázdný vozík marodérů,
ovšem po svolení setníkovu,
odnesli jsme z pohořelých krovů
utýranou Slovákovu dceru.

Já a lékař pilně o ni dbali,
okřála a záhy přišla k řeči,
a než v Lučenci jsme nocovali,
tak dalece byla z nebezpečí,
že nám říci mohla, co se dělo,
kterak ve ukrutný pomsty den
beťáry byl otec napaden,
kteří ranili ho v staré čelo,
jakoby byl Mesároše zradil,
jehož z Prešova Šlik vystrnadil;
vyprávěla také, jak pln vzdoru
snědý mladík otcem škubal v sporu,
kterak otec vzpíral se a bránil,
a soupeře svého v prsa ranil.
Zlícen křik' prý zbojník poraněný,
tak že vetchá zachvěla se chatka
a nedbaje prsou rudé pěny,
vlekl otce za krk přede vrátka,

na něž ukrutnou ho přibil zbraní;
dále ničeho již nevěděla,
až prý, obvaz kol horoucích skrání,
prostřed vojska na voze se zřela.

Vyvázla nám tedy z klínu smrti;
také v městě měli ustrnutí,
pochopivše starosti i žaly,
tak že když jsem děl, že prost všech trudů
za vše, co jí skytnou, ručit budu,
rádi přístřeší jí v domku dali;
zatím jsem jim nechal ve přístěnku
hodinky a plnou peněženku,
vše co uspořil jsem v klidném čase, —
po vojně, tak děl jsem, dá bůh zase!

Těžce se mnou děvče loučilo se,
když jsem musel dále v tíseň boje,
oko v hojné topilo se rose,
chytla ruku moji v ruce svoje,
líbala ji, děla: „Hle, jsme sami,
nemámť otce více, ani matky,
rum a popel z chudobné jsou chatky,
a můj bratr ubit pod horami,
násilně vzat Klapkou v čas hned prvý,
aby válčil proti vlastní krvi.“

Nelze, děl jsem, buďte zatím s bohem,
vím, než přijde leta slunná zář,
šťastnější a veselejší mnohem
pohlednem si zase tváří v tvář,
dobří lidé naleznou se všude,
kterým pro Slovenska hodnou dceru
za poctivou práci peněz zbude,
sám se o to starati chci, věru,
ale nyní? — Slyšte buben s rohem,
musím s vojsky dále, s Pánem bohem!

V.

Za pomoci Rusů velmi brzy
zle skončila válka pro Maďary,
hrdin nebylo víc ani tvrzí,
jenom babské klevety a sváry;
až konečně Görgey mdlé té soše
Svobody, jež z hněvu byla slita
a slovenskou krví plně syta,
vínek strhl blíže Világoše.

Českých pluků téměř polovice
puštěna jest domů, já šel také,
hlavou myšlenky šly všelijaké
a vždy více bylo jich a více.
Také děvče v horách zanechané
stále na paměti tanulo mi,
je-li zdrávo zas a bez pohromy,
co a jak dál s ubohou se stane
a co se mnou? Zkrátka, rozmanité
myšlenky se mojí duší hnaly
a k nám dvěma stále zasáhaly,
nechať posud, jakby v mlhách skryté.
K sirotě to sdílná soustrast byla:
vždyť jsem věděl sám od drahných roků,
kterak srdce divně buší v boku,
když je drahá matka opustila,
a stařičký otec brzy po ní;
věděltʼ jsem, jak žal nám hlavy kloní
u nizoučkých, neozdobných hrobů,
z nichž modlitba nazpět nevyprosí
nejsvětější lidských srdcí zdobu
ani mořem lesklé oné rosy,
jež se kmitá řasou utíženou
leč já mužem, ona jenom ženou,
nedospělou steré světa zlosti,
dvakrát hodna byla útrpnosti.

V Budíně všech zbaven povinností
bez odkladu k Lučenci jsem spěchal,
kde jsem ji a svoje slovo nechal,
bych vše spravil, nebylo-li dosti,
a když jsem ji viděl zdrávu, svěží,
ana z dálky v ústrety mi běží,
chvělo se mi srdce takou mocí,
jak se chvíti může pouze otci,
jemuž osud náhle dceru vrátil,
kterou v světa bludném ruchu ztratil;
vždyť já, slouže druhou řadu let,
mohl jsem být otcem dívce mladé,
ona poupě, jež se v růži klade,
a já štěp, jenž zvolna v spáncích kvet.

Odpočal jsem krátkou jenom dobu
podávaje rozmanité rady
pro ubohou opuštěnou robu,
s nechutí však potkal jsem se všady,
až dne třetího, už při soumraku,
usednouce tichým pod javorem,
dále jsme se nesli pohovorem;
v tom zář divná leskla se jí v zraku,

ret se chvěl a ruce se jí chvěly,
prsa jakby rozskočit se chtěly,
a pohlednouc na mne se slzami,
pravila mně: „Chci jít jenom s vámi,
nemám nikoho, vy sám jste taky,
snad vám bude ošetření třeba,
a pro různé živobytí mraky
nechci od vás nic, jen skývu chleba.
Ani nevím, jak se mohlo díti,
ale srdce moje tolik cítí
pro vás uctivosti, tolik díků,
že mi nelze ani okamžiku
nemysliti na vás, bratra, otce!"
a zas slze leskly se jí v oce.
„Vezměte mne s sebou, vděčnou dcerou
chci vám býti do nejdelší smrti,
s vámi sdílet starost tisícerou;
bez obtíží práce, bez strnutí
chci vás ošetřovat ve chorobě,
těšit v stáří, vybavovat v trudu,
ba i hlad nechť přijde ve vší zlobě,
nedbám ho a pro vás žebrat budu!"

Zachvěl jsem se při těch slovech vřelých,
zachvěl jsem se, nač bych zapíral;
také u mně v dobách osamělých
s rozumem cit svářil se a rval,
aniž oddolal jsem zlému svodu,
kterým celá moje duše vřela,
zahořelť jsem k ní hned na pochodu,
když ponejprv oči otevřela,
a tím víc, když v rozkvašeném čase
se mnou v naříkání loučila se!

Dítě, děl jsem, co by z tebe bylo?
Bojím se, vždyť z duše rád tě mám,
zlo života by tě zatopilo,
mimo v srdce nevím kam tě dám?
Nemám chyše, snad se budu ploužit
dlouho světem, než by práce byla.
Ale ona blíž se přitulila:
„Tam kde vy i já chci věrně sloužit,
vezměte mne, nechť mne život trýzní,
vděčnost k vám mě zase k žití vzbudí,
nechci v hladu žalovat, ni v žízni,
nic mne více od vás neodpudí,
nežli tak, jak z plné duše toužím,
celým žitím se vám neodsloužím!"

Chopil jsem ji za malončkou ruku,
hleděl jsem jí dlouho v slunko očí
a zas děl jsem v zvučném srdce tluku:
Děvče, děvče, mně se hlava točí
z řečí tvých, zlost lidská by tě třela
dýkou, na čest tvoji napřaženou!
„Aj,“ zas ona, „proč by zanevřela?
říct byste moh, že jsem vaší ženou,
a bůh ví, že takou bych se stala,
abych v praničem jim nezadala!“

Lekal jsem se toho rozhovoru,
nedůvěrliv zřel jsem v dívčí hruď,
až konečně, jakbych zbaven sporů
odvětil jsem: Nuže, tedy buď,
půjdem do Čech k našim milým bratřím,
pán Bůh dá, že něco zaopatřím!

Jako větev utížena květem
pokládá se na zeď u zahrady,
tak ta mladá dívka citů letem
na má prsa kladla svoje vnady;
svoji outlou, chvějící se ruku
vinula mně kol skloněné šíje,
a já cítil, kterak na mém bije
bujné její srdce v ručím tluku;
moje duše, posud blaha pusta,
líbala ji v čelo, líce, ústa,
a než zora stáčela se ke dnu,
v srdcích dvou jsme měli duši jednu.

Celou noc jsem oči nezamhouřil,
nořil jsem se v blízkou budoucnost,
obzor můj hned jasnil se, hned chmouřil,
hned jsem klesal, hned zas touhou rost,
ale vždycky v posled zdálo se mně,
že Maruška, davší mi svou ruku,
jako anděl usmívavě, jemně,
bílým křídlem plaší všecku muku,
která nad mou prosivělou hlavou
vznést se chtěla černé bouře vřavou.
Překonal jsem všecko myslí tuhou,
v městě zůstal jsem, a z peněz těch,
jež jsem dostal za svou službu druhou,
budoucímu žití na prospěch
vše jsem zjednal; rázem prchly žaly,
a my jsme se z vůle boží vzali.

Šli jsme do Čech, v milé Pošumaví,
kde jsem trávil dětství svého čas;
tamo, děl jsem, budem šťastni zas,
vybaveni z různé světa vřavy.
A než třicátý as prchnul den,
v tato místa do hajnice čisté
panským myslivcem jsem uveden;
vše je posud jako tenkrát, vizte!
jenom na střeše jí leží mech
a mně věku plíseň na vlasech.

VI.

Mořem vzpomínek má duše pluje
v lepší časy, jako labuť v jih,
v němž kraj rodný mile pozdravuje,
kde jí křídel nepokreje sníh,
a jak po vrcholcích bujných buků
v době ruchu mladá vesna leží,
nebo rorejs k rodné tíhne věži,
tak já v čas, v němž plno sladkých zvuků
ze rtů ženy mojí k srdci spělo,
že se květem pelu pod útěží,
v jehož ňádru skvostná perla leží,
netušeně čárnou krásou chvělo.
Myslil jsem si často: z válek doby
vyzískal jsi přec jen krásný řád,
které tvoje prsa více zdobí,
nežli cetky všechněch světa vlád,
který židům za dukátů zvonky
kříže věsí na hedbávné sponky.

Krásná byla, — však nač šířit slova,
všímnul jste si Hany v síňce právě?
Zdá se mi, že ožívla jí znova,
stejny, stejny od paty až k hlavě;
postať, chůze, oči, světlý vlas,
úsměv na rtech, plný, měkký hlas,
malé ručky, noha poletavá —
ach mně stále Hany kštice plavá
první dobu štěstí připomíná,
a jen ona je tou skvoucí duhou,
ana srdce zlatou lásky stuhou,
by se nerozpuklo — s žitím spíná,

O jak šťastni s Marušou jsme žili!
Vždyť mou domácností anděl vlád,
jehož oči slunce v hruď mi lily,
až jsem skoro na jinocha zmlád;

vkročila-li na luh v době vesny,
obsypal se pestrým kvítím náhle,
mechem přioděl se okraj lesný,
stříbrem prýštily se skály sprahlé;
zapěla-li, stráň se zelenala,
tisícerou hlavu vztýčil les,
údol zkypřel, hora zavzdychala,
skřivan vznášel se až do nebes,
všecko budilo se, co dřív spalo,
udiveno takým zázrakem,
a noc na to, dříve pod mrakem,
hvězdami se nebe obsypalo.

Šťastni byli jsme a žalu prosti
v šumavského hvozdu samotnosti,
a co já dlel dole v zaměstnání
při rejpání, nebo u milíře,
různý popěvek se nesl k stráni
od hajnice; bylať v dobré míře
Maruška má vždy a ustavičně,
a jak všecko konávala sličně,
jak by prosté práce všaká tíseň
nebyla než nekonečná píseň!
Lidé „na ryp“ těšili se věru,
říkajíce: Což tam u hajnice
nezrosí se tvář ni zřítelnice,
mámeť hudbu od rána až k šeru,
a jak krásnou, anděl nám tam zpívá,
tak že bolest srdce neustřebe,
pak prý slovy svět se nezachvívá
Kristovými: „Chudým patří nebe!“

Ze dne ke dni jakous píseň novou
Maruška má s ptáků sborem pěla,
jejím rtem jak růží purpurovou
stále vonná melodie chvěla,
tak že brzy na slatině lid,
v jehož hruď zpěv teplou rosou padá,
těmi písněmi se v práci sílil,
jimi žal i hněv jim z prsou pílil:
jeť taková píseň věčně mladá,
ba čím starší, tím je posvátnější;
a tak přišla v naši horskou skrejši
také ta, již Hana jako z pudu
ptáčkem zpívá v radosti i trudu,
aniž ví, to děvče moje zlaté,
že ta, která v důl ji přesadila,
matkou jí, leč mně jen stínem byla,
který ke mně snes se z vůle svaté

jako sen, jenž na rychlo se mění,
srdce blaží, trýzní, v soustrast žene,
až stín v loktí vzít chcem rozpřažené
slzu stírajíce v probuzení.

To jest vše, jak tato píseň malá
laštovicí k nám se stěhovala,
já však nešťastné té duše želím,
z které vyprýštila naším skrejším:
ulevím si příběhem svým celým —
avšak rcete, smím být hovornějším?“

Rád jsem svolil a po malé chvíli,
jako z jara bystřeň stéká s hor,
nevlídnému stáří na úkor
z duše řeči tekly řídké síly.

VII.

„Šťastni byli jsme a nezasteskli,
rájem se nám údolí být zdálo,
ve dne zlaté sluněčko se smálo,
v noci hvězdy nad námi se leskly;
trávili jsme se vším spokojeni,
nic nám duše nestíhalo mukou,
ve dne s lidem žili, v nočním tmění
ukryti jsme byli boží rukou,
uvykli jsme tichu, chyšce vlídné,
klidné práci, nechať cestě bídné,
skrovné stravě při prostičkém šatě,
i té v úboč postavené chatě
v úkor jarním bouřím, zimní psotě, —
nelzeť také jinak na samotě.

Lidé zřídka přišli na besedu:
v letě práce v lese, na polích,
v zimě mráz a nakupený sníh
brání slabým nohám v tuhém sledu,
tak že navzdor všemu v době ranní
do božího chrámu nelze ani,
a tu ve svátek a při neděli
ve světničce dleli jsme den celý
raděj sami; nelenilť jsem přece,
hotovil jsem stojánky a klece,
a má ženka, v očích plno záře,
četla z bible nebo z kalendáře.
Ve kruté však zimě, prosté světla,
když se v chatě ani nerozdení,
Maruška má nad vše pomyšlení,
krásou svítila a písní kvetla.

V jaře, v letě, milé za pohody,
seděli jsme zde v tom stínu buků,
ve svých držel jsem tu malou ruku,
a mé srdce tajemnými svody
pučelo a kvetlo takou mocí,
jako jasmín v června teplé noci;
ona, hlavu k mojí kloníc hrudi,
poupětem být stolistky se zdála,
když se dechem jihu v růži budí,
a v svém nitru něhy ohněm plála.
V prázdných dobách v sladkém pohovoru
ruku v ruce bloudili jsme k lesu,
tu neb onu slézali jsme horu,
na Boubín jsme vyšli nebo k plesu,
by má ženka znala, po čem práhla:
celý útulek náš zponenáhla.

O jak srdce zachvělo se švárně,
čarodějně oko jásalo se,
když jsme šťastni v rána lesklé rose,
v přírody se octli obrazárně,
jíž děl skvoucí světla, barvy, tony,
věčně nápodobit nemohou
kouzla tvůrčích štětců miliony;
jak by pouta vázla na nohou
tak jsme stáli, jati zjevem krásy,
až divením vběhly slze v řasy. —

Den se oděl slunce pláštěm skvoucím,
kyprou vůni dýchal horský sad,
když jsem mlázím, úbočí se stroucím,
mladou ženu vedl v starý hrad,
aby krásy, jinde nedohledné,
přivinula k měkké svojí duši.
O kéž zvěst má touhu po nich vzruší
také ve vás, než kraj sněhem zbledne!

V nadšení duch bílou peruť topí,
když ho krásou unešený zor
na kraj vede pošumavských hor,
k straně té, kde v slunka zlaté stopy
štědrá vesna nejvíc zdobí kvítím,
tak, že při červánků hojném pršku
zdá se býti soubor kyprých vršků
květnatého moře vlnobitím.

Na Tomášských horách, vždyť je znáte,
„Vítkův Kámen", zbytky tvrze stojí,
která pod Vintířem častokráte
ostražitě stála v plné zbroji,

aby ostříhala horskou cestu,
kterou lakotivý cizí vztek
toužil k Praze, k posvátnému městu;
teď z ní vyvětralý ostatek,
z něhož jenom na pastviště kolem
vydrolený kámen ob čas padá,
a jak žebrák, svěžestí když strádá,
zavzdychá si rozchvět stáří bolem.

Smutně stojí žebrák na pažitě,
proryta je prsí, vetchá plec,
jenom slunce někdy na úsvitě
zlatohlavý dá naň příkrovec,
jako někdy ve šťastnější době,
když byl hrdinou a kraje pýchou;
teď, vší bouře pozbaven, sám sobě
prchlých věků pohádkou je tichou.
V nízkých břízkách, v keřích jalovcových
sotva pestrý stehlík zahlaholí,
a jen při polibkách červencových
zrudne vrbka jeho ve vůkolí,
nebo sem tam na hebounkém stonku
jemně zmodrá dav maličkých zvonků,
nebo rudý hořec sem tam vzroste
pod ochranou jedle vršku prosté,
jejž si pasák jdoucí na pastviště
na hůl vzal a nebo na bičiště.

Z roztroušené, vyvětralé žuly
divizna svou zlatou hlavu tyčí,
jinde hledík v šplhání se cvičí,
na zeď vetchou vzpíná se a tulí,
a výš na rumišti v polostínu
kryje se trs černavého blínu,
jehož potměšilé květy líbá
lstivý lilek, jenž se ze zdi shýbá.

Není síně v osamělé věži,
však když v oken vyloupané oči
skvoucí slunce zázrakem svým skočí,
vše se mění, jako silou kněží
prosté víno na krev spasitele;
skvoucí zdoby tkvějí stěnám v čele,
a z těch oken divuplnou září
sta se dívá starodávných tváří
uslzelých, smutných neskonale,
však když srdce vzdechne, jato žasem,
ode všad to stejným zavzní hlasem
a ty tváře zmizí nenadále.

Sem jsem nejdřív uved ženu mladou,
vždyť jsem z -dávna znal a toužil zas
znovu zřít to množství různých krás,
které pohledem se v srdce kladou
jako skvostů hojnost bezpočetná,
tak že jásat musí duše vzletná.

Po rumišti dospěli jsme výše,
dávnými pak dveřmi vetché stěny
po trámech, jež na příč položeny,
v nitř jsme vešli do kamenné skrýše,
by podvojným oknem zas a zase
boží krása zrakům zjevila se.

K jihu naše zalétaly zory,
přes vrcholky šumajících jedlí,
přes zelené pahrbky a hory,
any k slunci kypré hlavy zvedly
a zas dále v jiných zemí kraje,
na jejichžto horských temenech
věčná rouška sněhu neroztaje
v horoucího slunce plamenech,
nechať nestráženy kyprou smrčí
holou svojí hlavou k nebi trčí.
Avšak ne, my vrchy neviděli,
ale množství nakupených vln,
jež týn nebes pobořiti chtěly;
celý dalný obzor byl jich pln,
každá horou těsnila se k hoře,
a kam zíral, všude strnul zrak
nad vyvřením pravěkého moře,
jež se vypínalo do oblak,
jakoby si s nebe strhnout chtělo
hvězdný věnec na skalnaté čelo!

Dlouho jsme tak vedle sebe dleli,
aniž s pohledem se loučit chtěli,
němi jsouce, ruce jsme si tiskli,
a jen někdy slze v oči tryskly,
u mne radostí a u ní? — u ní?
nevím proč, snad leskem na výsluní;
rychle políbil jsem její skráně,
pozorně pak k jiné vedl straně,
v které sever vždy své brvy smráčí,
a hned rázem konec bylo pláči.
V údolí, jež tu se rozprostírá
jako skvoucí pohár smaragdový,
Vltava své drobné perly sbírá
v Bílých ladách, kleče z pod a křoví,

opínajíc vlasti pro okrasu
lesklou stuhu kol vnadného pasu,
jejíž skvoucí chvějící se třpyty
semo tamo schválně půl, půl maně,
jedlin černou kadeří jsou skryty;
hle jak plyne k té, zas k oné straně,
jako labuť bílých na křídlech,
vyplašena z tajemného plesa,
za níž víla samoty a lesa
toužně vysílá svůj smutný vzdech.
Kvapí dále údolím, kol chlumku,
líbá horskou úboč, nízký luh,
malé sady roztroušených domků
a zas dále unáší ji ruch
k cizím luhům; strne, nazpět bočí . . .
kde, kde najdou ji zas lidské oči?

VIII.

Jindy zase tiché za neděle
k jezeru jsme vyšli u skal boků,
které jako temná slza žele
v Šumavině zachvívá se oku,
jejíž bujné jedle, věčně svěží,
jako víček chvějící se řasy
v uspávání na hladině leží,
ana klidně vysnívá sen krásy,
do kterého nebe přes skal srázy
hvězdami svá políbení hází,
než je slunce zlatou svojí sítí
jako rybky všecky nazpět chytí.
Či je to snad ve prstenu strání
hnědý topas, jímž se nebes hloubí
ku věčnému krásy zjevování
s naší milou českou zemí snoubí?
Svatá místa! Strmé skalní stěny
v jedné straně vypnuly se vzhůru,
pyšny jsouce na čel hněvnou vzdůru,
odpuzujíc lichotivé pěny
tuhou svojí nohou, obrovitou,
v obdiv nesly hlavu blesky srytou,
a když vzdechly, z trhlin hrudi lysé
žulovité proudy valily se, —
snad to skal těch skamenělá krev;
nás však poutal více klidný zjev.

Chodili jsme s nakloněnou hlavou,
aniž dbali, že se stromy těsní
a že větví kypře zelenavou
spánky věnčila nám střemcha lesní

nebo v čela líbal lístek buků;
bloudili jsme v kráse povždy nové,
kterou v ňádru z jemných ptačích zvuků
pohádky nám rostly smaragdové;
luhem šli jsme starých jedlin tmou,
v poušť i houšť, kde ostříž číhá podlý,
na pláň až, kde pověsť s báchorkou
brusin růžencem se tiše modlí. —
Posavade rád vzpomínám na to,
jak jsme stáli v bučí kyprém stánku,
kol nás klid, ni šepotání vánku,
ani mechu zkvetající zlato,
ani sítí klidné vody kolem,
ani výmol na skalisku holém
nezradily tiché naše štěstí,
jen když pták se křídlem ozval v klestí
nebo potok od jezera jdoucí,
nebo veveřice šuty troucí,
nebo v polospánku stará sosna,
padla krůpěj skutečnosti do sna,
a my vyrušeni její třpytem
šli jsme dále pod zeleným krytem.

Ruku v ruce kráčeli jsme lesem,
a když slunce klonilo se níž,
vinouc kyprým lupením a vřesem
předivo své zlaté v oblak skrýš,
když hned bujnou malinou, hned hložkou
probíhalo skvoucí svojí nožkou,
a drozd v snětí zamysliv se bádal,
než svou podvečerní píseň skládal,
když se tichá píseň konopčina
vznášela jak zlatá pavučina,
v které lidské srdce vázlo muškou,
a když sýkorka svou malou duškou,
z které píseň chudobičkou pučí
na buk perutí se vznesla ručí,
byli šťastni jsme. O škoda, škoda,
že též radost plyne jako voda!

Bloudili jsme cestou k domovině,
po údolích, vrších, parostech,
v luzích hned, hned v bujných buků stíně,
když Šumavy podvečerní dech
modrou rouškou kraje zahaloval,
a na nebi, krásných časů znakem,
bílý oblak tiše za oblakem
jako jeřáb v jižní kraje ploval.

Kamo oči nadšením se nesly,
vždy zeleně rozmanitý ton
a pár domků krásou v duši klesly
až po lesknoucí se nebesklon,
všecko jako smaragd v světla zdroji,
který jara snoubící se čas
lesa pohádce nes, družce svojí,
lidem, svatebčanům na úžas,
a mně při těch pohledech se zdálo,
jak by k nebi rámě zvedal les,
odkud na sta bílých křídel vlálo,
nesoucích se k zemi od nebes,
snad by vzdechy, jež se v lidu množí,
odnášeli vzhůru před trůn boží. —

(Pokračování.)

Sulejmân a královna Bilkîs.

Muslimská legenda.

Z literární pozůstalosti

Dra. Jaromíra Břetislava Košuta.

(Dokončení.)

„Nuže uvidíme," odpověděl Sulejmân, když byl dudek zprávu svou ukončil, „zdali's pravdu mluvil čili nic." Na to dal si od dudka studánku ukázati, umyl se, pomodlil se a napsal následující řádky:

„Od Sulejmâna, syna Dâwudova a služebníka božího, Bilkîs, královně Sabejské.

Ve jménu boha milosrdného, všeslitovníka! Blaze tomu, kdo jeho vedení následuje. Uposlechněte mého vyzvání a dostavte se ke mně jako věřící."

Na to zapečetil lístek tento moschem, vytiskl naň svou pečeť a dal ho dudkovi se slovy: „Odevzdej list tento královně Bilkîs, na to odstoupni, avšak nevzdaluj se příliš, abys slyšeti mohl, co o tom se svými wezíry mluviti bude." Dudek vzal list do zobáku letěl s ním jako střela a přibyl již následujícího dne do Saba. Královna předsedala právě sezení svých radů, když dudek do korunního sálu vstoupil a jí list do klína hodil. Královna se velice ulekla, když mohutnou pečeť Sulejmânovu spatřila a otevřevši list, přečtla ho nejdřív sticha pro sebe, na to předčítala jej hlasitě svým radům, mezi nimiž se též nejvyšší vojevůdcové nacházeli a prosila je o radu v této důležité záležitosti. Oni však odpověděli jednohlasně: „Důvěřuj v naši moc a sílu a jednej dle svého moudrého uznání." Na to pravila královna: „Zkusím

nejdříve smýšlení Sulejmânovo pošlu mu dary; uvidíme, jak se k nám zachová. Dá-li se dary podplatiti, není více než obyčejný král, jakých jsme dosti pokořili, i vypovíme mu válku; zamítne-li je však, jest pravý prorok a bude na nás, abychom se k jeho víře obrátili." Na to přestrojila pět set mládenců za panny a tolikéž panen za mládence a nařídila prvním, aby se před Sulejmânem jako dívky a druhým, aby se jako mládenci chovali. Na to připravila tisíc zlatem a stříbrem protkaných koberců, k tomu korunu z nejdražších perel a hyacinthů, mnoho nákladů moschu, ambry, aloe a jiných drahocenných plodin jižní Arábie. K tomu přiložila zavřenou skřínku, do níž vložila neprovrtanou perlu a diamant s křivou dírkou a konečně křišťálový pohár. Na to napsala list následujícího obsahu: „Jakožto pravý prorok dovedeš mládence od dívek rozeznati, obsah uzavřené skřínky uhodnouti, perlu provrtati, diamantem nit protáhnouti a konečně pohár vodou naplniti, jež ani s nebe nespadla ani ze země nevyprýštila." Všecky tyto dary odeslala i s listem po vybraných duchaplných mužích, jimž při odchodu ještě připomenula: „Bude-li s vámi Sulejmân pyšně a drsně zacházeti, nedejte se tím zastrašiti; jsou to známky lidské slabosti. Přijme-li vás však dobrotivě a vlídně, mějte se na pozoru, neboť pak jest prorokem."

Dudek, kterýž zůstal na blízku, dokud poslové neodešli, slyšel to vše a jakmile se poslové na cestu vydali, letěl rychlostí blesku přímo cestou ku stanu Sulejmânovu a zvěstoval mu vše, co byl slyšel.

Sulejmân rozkázal džinnům, aby koberec devět parasang dlouhý a tolikéž parasang široký utkali a od stupňů jeho trůnu k jihu rozestřeli. Na stranu východní, kde koberec končil, dal zlatou zeď a na západní stříbrnou vystavěti. Na obou stranách koberce musili se pak všelicí džinnové a satanové jakož i nejpodivnější cizokrajná zvířata postaviti. Když poslové do táboru Sulejmânova dorazili, přišli do velikých rozpaků, vidouce takový lesk bohatství, o jakém se jim nikdy ani ve snu nezdálo. Uzřevše pak nesmírný koberec Sulejmânův, zahodili koberce, jež mu darem přinášeli. Čím blíže přicházeli, tím výše vzrůstala jejich úzkost, jmenovitě když řadami neznámých jim ptáků, satanů a džinnů kráčeli. Ale když se k Sulejmânovi přiblížili, ulehčilo se jim okolo srdce; neboť Sulejmân pozdravil je laskavě a tázal se jich s tváří usmívavou, co je k němu vede.

„Přinášíme ti list od královny Bilkis," odvětil nejvýmluvnější z nich a odevzdal mu list.

„Vím, jaký jest jeho obsah," vece Sulejmân, aniž by byl list otevřel, „a vím též, co skrývá v sobě skřínka, kterou s sebou nesete! S boží pomocí provrtám též perlu a provleknu nit diamantem. Avšak především naplním pohár vodou, jež ani s nebe nespadla ani ze země nevyprýštila, a rozeznám mládence od panen."

Na to dal tisíc stříbrných konvic a umývadel přinésti a rozkázal otrokům a otrokyním, aby se umyli. Otroci myli se hned tou rukou, na kterou jim voda nalita byla, kdežto otrokyně vodu s levé ruky do pravé přelévaly a pak oběma rukama se myly. Podle toho rozeznal Sulejmân k velikému podivení poslů jejich pohlaví. Na to rozkázal silnému tělnatému otroku, aby na mladistvém hřebci plným tryskem

táborem projel a se stejnou rychlostí se navrátil. Když se otrok navrátil, hrnul se z hřebce proudem pot, jímž se pohár ihned naplnil. „Tu máte vodu,“ vece Sulejmân, „jež ani ze země nevyprýštila ani s nebe nespadla.“

Na to provrtal perlu kamenem, jejž mu havran ukázal, jen protažení nitě diamantem nechtělo se mu podařiti, poněvadž dirka všelijak zakřivena byla; konečně přinesl mu jeden ze satanů housenku, která se dirkou protáhla a za sebou hedbávnou nit zanechala. Sulejmân otázal se na to housenky, čím by se jí za tuto službu, kterouž jeho čest prorockou zachránila, odměniti mohl. Housenka vyprosila si, aby jí krásný ovocný strom za obydlí dal. Sulejmân vykázal jí morušový strom, kterýž od té doby pro všecky budoucí věky bourcům obydlí i výživu poskytuje.

Na to oslovil Sulejmân posly královny Bilkîs takto: „Nyní jste se přesvědčili, že jsem ve všech zkouškách mně uložených obstál; protož vraťte se domů s dary, jež mi královna vaše poslala a jichž mi potřebí není, a vyřiďte jí, neobrátí-li se na víru mou a nesloží-li mi hold svůj, že se vydám proti ní do pole s vojskem tak četným, že by mu ani celý svět neodolal, že ji pak mocí do zajetí uvedu a do svého sídelního města přivleku.“

Poslové odebrali se ihned do své vlasti, přesvědčeni jsouce o prorocké moci Sulejmânově. Když královně vše, co se mezi nimi a Sulejmânem sběhlo, vypověděli, připojila se i ona k jejich náhledu a pravila k shromážděným wezírům, kteří též vypravování poslů byli slyšeli: „V pravdě, Sulejmân jest veliký prorok boží! Protož učiním nejlépe, odeberu-li se v čele vojevůdců svých k němu a přesvědčím-li se sama, čeho na nás žádá.“

Na to konala přípravy k cestě a uzavřela před odchodem svým trůn v komnatě, ku které šest dobře uzamčených komnat vedlo, nacházejících se uvnitř sedmi obydlí, z nichž se její palác nejvěrnějšími sluhy dobře střežený skládal. Když se v čele svých dvanácti tisíc vojevůdců, z nichž každý mnoha tisícům vojáků velel, na vzdálenost jednoho parasangu k táboru Sulejmânovu přiblížila, otázal se Sulejmân svých zástupů: „Kdo přinese mi trůn královny Bilkîs, prve než jediného boha pozná a k pravé víře přistoupí, abych se ho ještě za její nevěry zmocnil?“ Tu povstal veliký šeredný džinn, jenž byl tak veliký jako hora a pravil: „Přinesu ti ho prve než slunce v zenit vystoupí a než zasedání rozpustíš. Víš, že k tomu dosti moci i odvahy mám, a můžeš mi jej bez obavy svěřiti.“ Avšak Sulejmân nemohl tak dlouho čekati, neboť v dálce spatřoval již prach, jejž koně vůdců královny Sabejské z půdy deptali. Tu vece wezír Asâf, syn Barachjâ-ův, muž, jenž znalostí jmen božích všeho dosíci mohl: „Pozvedni zrak svůj k nebesům a prve než ho k zemi sklopíš, bude trůn královny Bilkîs zde před tebou státi.“

Sulejmân učinil, jak mu Asâf poručil a Asâf vzýval boha nejsvětějšími jmeny, aby mu trůn královny Bilkîs poslal. Tu provalila se země přímo před trůnem Sulejmânovým a v okamžiku objevil se na místě tom královnin trůn. Žasna nad tím, zvolal Sulejmân: „Jak veliká jest dobrota boží! Snad měla to býti zkouška pro mne, zdali mu vděčnost

svou za to osvědčím; ale kdo uznává dobrotivost boží, činí to jen ve prospěch svůj, kdo ji však zneuznává, jedná proti sobě. Bůh nepotřebuje díků lidských."

Když si byl trůn se všech stran prohlédl a umělé práci na něm se podivil, rozkázal jednomu ze svých sluhů, aby něco na něm změnil, chtěje se takto přesvědčiti, zdali královna i pak trůn svůj pozná. Sluha vyňal některé částky a vložil je na jiná místa. Když se na to královny otázali, zdali vypadá tak její trůn, odpověděla: „Zdá se mi, jakoby to byl on sám." Tato odpověď i jiné odpovědi na otázky, jež k ní Sulejmân činil, přesvědčily jej o jejím bystrém rozumu; neboť ač trůn svůj určitě poznala, byla přece její odpověď tak dvojsmyslná, že z ní nebylo lze ani výčitku ani podezření vyčísti.

Sulejmân chtěl také její tělo blíže poznati, prve než by s ní důvěrněji obcoval; neboť satanové mu namluvili, že má nohy oslí. I chtěl se přesvědčiti, zdali tomu skutečně tak, či zdali mu to jen z obavy namluvili, aby ji za manželku nepojal a děti nezplodil, kteréž by jakožto potomci džinnů mocnější byli než on sám. Protož dal ji nésti komnatou, jejíž podlaha byla z křišťálu, pod nímž voda zlatými rybkami naplněná tekla. Bilkîs, jež před tím nikdy křišťálovou podlahu neviděla, domnívala se, že musí vodou jíti, a proto vyzdvihla své roucho až po kolena, při čemž spatřil Sulejmân k veliké radosti své pravidelnou plnou ženskou nohu. Když zrak jeho se nasytil, zvolal na ni: „Pojď blíže; není zde voda, nýbrž jest to křišťálová podlaha. Přidej se k pravé víře a vyznej, že jest jediný bůh!"

Bilkîs přiblížila se k jeho trůnu, kterýž na konci komnaty stál a odpřisáhla se před ním ctění hvězd. Na to pojal ji Sulejmân za manželku, ale dosadil ji opět na trůn královský v Sabě a trávil u ní obyčejně tři dni každého měsíce.

Na svých četných cestách z Kuds do jižní Arabie přišel kdysi do údolí, jež bylo obydleno opicemi, které se však jako lidé šatily a živily, ano i pohodlnější obydlí než jiné opice měly a zbraně nosily. Protož sestoupil s koberce a navštívil s několika svými zástupy údolí toto. Opice ihned ve válečný šik se seřadily, aby útok jeho odrazily; tu však vystoupila jedna ze starších a pravila: „Poddejme se raději, neboť nepřítel náš jest veliký prorok."

Na to zvoleny tři opice za vyslance, aby se Sulejmânem vyjednávaly. Sulejmân vlídně je přijal a tázal se jich, k jakému druhu opic náleží, že všech lidských umění znalé jsou.

Opice odpověděly: „Nediv se tomu, veliký proroku boží, neboť my z lidí pocházíme; předkové naši byli israelité, avšak znesvěcovali přes všechna napomínání a výstrahy sabbât, až je bůh proklel a v opice proměnil."

Sulejmân měl soustrasť s nimi i dal jim listinu pergamenovou se svou pečetí, aby je před veškerým nepřátelstvím se strany lidí ochránil, a přiřkl jim držení tohoto údolí na věčné časy.

Nedlouho na to dostalo se Bilkîs nebezpečné sokyně v Džaradě, dceři krále Nubary, jenž vládl nad nejkrásnějším z ostrovů v indickém oceanu. Král tento byl ukrutný tyran a nutil všecky své poddané, aby ho jako boha ctili. Když zpráva o tom k Sulejmânovi přišla, sebral

tolik vojska, kolik ho jeho největší koberec obsáhnouti mohl, a vytáhl s nimi proti bezbožnému králi, dobyl ostrova a krále vlastní rukou usmrtil. Když právě palác jeho spustošiti chtěl, vstoupila mu v cestu spanilá panna, jež nad celý harem, ani královnu Bilkîs nevyjímaje, krásou a půvabem vynikala. Sulejmân dal ji ihned moci na svůj koberec přinésti a donutil ji výhrůžkou smrti, aby víru v jediného boha přijala a lože s ním sdílela. Džarada však nedovedla mu ukázati veselou tvář, poněvadž v něm jen vraha otce svého spatřovala. Na lichocení jeho odpovídala jen slzami a vzdechy. Sulejmâna trápilo to; z počátku oddával se však naději, že čas rány její zacelí a s osudem ji smíří. Ale když i po uplynutí jednoho roku srdce její vší lásce a radosti zavřeno zůstalo, činil jí výčitky proto a tázal se jí, čím by bolest její umírniti mohl.

Džarada odpověděla: „Poněvadž moci nemáš, abys otce mého zpět k životu přivedl, pošli několik džinnů do mé otčiny, aby sochu jeho přinesli a postav ji v mé komnatě — snad umírní pohled na ni můj bol.“

Sulejmân, nic zlého netuše, vyplnil v slabosti své její přání a znesvětil svůj palác sochou ctitele sama sebe, jemuž nyní i Džarada božskou úctu prokazovala. Po čtyřicet dnů trvala tato modloslužba, až Asâf o tom zprávu obdržel. Tu vystoupil na kazatelnu a měl před shromážděným lidem kázaní, v němž bohulibý život všech proroků od Âdama až po Dâwuda líčil. Na to přešel k Sulejmânovi a chválil jeho moudrost a zbožnost za prvních let jeho vlády, vyjádřil však své politování nad tím, že se v posledních letech jeho zbožnost umenšila.

Sulejmân uslyšev obsah tohoto kázaní, dal ihned Asâfa zavolati a tázal se ho, čím se provinil, že jej před celým národem káral.

Asâf odpověděl: „Proto že nechal jsi se nezřízenou vášní svésti a zneuctil palác svůj modloslužbou.“

Na to pospíšil Sulejmân do komnaty Džaradiny a zastihl ji před sochou otcovou klečící. Pln hněvu zvolal: „Boží jsme a k bohu se navrátíme“ a rozbiv sochu, potrestal Džaradu. Na to oblékl se v nové roucho, jehož jen čisté panny se byly dotýkaly, nasypal popele na hlavu svou, odešel do pouště a prosil tam boha, aby mu provinění jeho odpustil. Bůh odpustil mu jeho hřích, avšak čtyřicet dnů musil Sulejmân za vinu svou pykati.

Když se totiž večer domů navrátil a dle obyčeje svého jisté nečisté místo navštívil, odevzdal zatím jedné ze svých žen prsten k uschování. Tu vzal na sebe džinn Sachr podobu jeho a dal si od ní prsten odevzdati. Když se Sulejmân krátce na to vrátil a za prsten žádal, nechtěl ho nikdo znáti, neboť světlo prorocké bylo jej opustilo. A tak musil s potupou a posměchem jako podvodník a lhář svůj vlastní palác opustiti.*) Tu bloudil po venkově a kdekoliv se chtěl za Sulejmâna vydávati, všude byl jakožto blázen smíchem odbyt a blátem poházen. Tak prožil devět a třicet dnů dílem žebraje, dílem rostlinami se živě. Čtyřicátého dne vstoupil do služby k jednomu rybáři, kterýž mu při-

*) Srv. Kor. Sûr. 38, 33.

slíbil za mzdu každého dne dvě ryby; Sulejmân doufal, že jednu z nich si bude moci za chléb vyměniti.

Avšak téhož dne došla vláda Sachrova svého konce. Tento zlotřilý duch vzbudil totiž přes všechnu svou podobnost se Sulejmânem a přes to, že pomocí prstenu jeho nad lidmi, zvířaty a džinny vládl, podezření svým bohaprázdným životem a svými protizákonnými rozkazy. Každodenně přicházeli starší israelští k Asâfovi na krále si stěžovat. Asâf chtěl to králi oznámiti, nemohl se však do paláce dostati, poněvadž brány vždy zavřeny byly.- Než konečně 40. dne, když i Sulejmânovy ženy u Asâfa na krále žalovaly, že předpisů o čistotě nedbá, vnikl Asâf v průvodu znalců písem v toře čtoucích navzdor všem strážím a vrátným až do trůnní komnaty, kde se Sachr zdržoval. Jak mile Sachr slovo boží Mûsovi zjevené zaslechl, vzal na se původní svou podobu džinnů a zalétl na pobřeží mořské, kdež mu prsten Sulejmânův s ruky spadl. Moudrým řízením pána světů pohltila jej právě jedna z obou ryb, jež Sulejmân téhož dne za mzdu dostal. Když ji večer pojídal — našel v ní svůj prsten. Na to rozkázal ihned větru, aby ho do Kuds zanesl, a shromáždiv tam všecky lidi, ptáky, zvířata a duchy, vypravoval jim, co se mu za uplynulých čtyřicet dnů přihodilo a jak mu Bůh podivným způsobem prsten navrátil, jehož se byl Sachr lstí zmocnil. Na to pronásledoval Sachra a dohoniv ho, zavřel jej do měděné láhve a zapečetiv ji svým prstenem, hodil ji mezi dvě skály v jezeře Tiberiadském, kdež až ku dni vzkříšení zůstati musí.

Panství Sulejmânovo, jež od této doby ještě 10 let trvalo, ničím nebylo přerušováno. Džaradu, původkyni svého neštěstí, nechtěl král již více spatřiti, ač se byla za tím na pravou víru obrátila; za to navštěvoval pravidelně každého měsíce královnu Bilkîs až do její smrti. Když zemřela, dal převézti mrtvolu její do Tadmor, města, jež byla sama vystavěla. Hrob její zůstal neznámý, až za vlády chalîfa Walîda následkem dlouho trvajících dešťů hradby městské se sřítily. Tu nalezena kamenná rakev, 60 loktů dlouhá a 40 široká, s následujícím nápisem: „Zde jest hrob zbožné Bilkîs, královny Sabejské, manželky proroka Sulejmâna, syna Dâwudova. Obrátila se na pravou víru 13. roku vlády Sulejmânovy, provdala se za něj 14. a zemřela v pondělí dne druhého měsíce Rabîʿa-esowala třiadvacátého roku jeho vlády.“ Syn chalîfův dal víko sejmouti a spatřil ženu, jež byla ještě tak čerstvá a zachovalá, jakoby právě byla bývala pohřbena. Oznámil to ihned svému otci a otázal se ho, jak má s touto rakví naložiti. Walîd rozkázal mu, aby ji nechal na místě, kde ji našel, a aby ji dal mramorem zastavěti, by ji nikdy více ruce lidské znesvětiti nemohly. A tak se stalo; od té doby nebyla již více nalezena stopa královny Bilkîs, ač město Tadmor často pobořeno a změněno.

Několik měsíců po smrti královny Bilkîs přišel k Sulejmânovi anděl smrti se šesti obličeji, jedním v pravo, druhým v levo, jedním v předu, druhým v zadu, jedním na hlavě a druhým pod hlavou. Sulejmân, jenž ho ještě nikdy v této podobě nespatřil, ulekl se ho a tázal se, co tento šesteronásobný obličej znamenati má?

Anděl smrti odpověděl: „S pravým odnáším duše obyvatelů východu, s levým duše obyvatelů západu, s hořením duše obyvatelů nebe.

ských, s dolením duše džinnů v útrobách zemských, se zadním duše národů Jâdžûž a Mâdžûdž, s předním duše věřících, k nimž též duše tvá náleží."

„A což musejí též andělé zemříti?"

„Ovšem, neboť vše, co žije, smrti propadne, jakmile Isrâfîl podruhé na troubu zatroubí, ano i Džibrîla a Mîkâîla usmrtím a zemru pak sám ihned na rozkaz boží. Jediný bůh zůstane pak sám živ a zvolá: „Komu náleží svět?" A nebude nikoho, kdo by mu odpověděti mohl. Teprve po uplynutí 40 let bude Isrâfîl vzkříšen, aby po třetí na troubu zatroubil a mrtvé vzkřísil."

„A kdo z lidí opustí první hrob?"

„Muhammed, prorok, kterýž v budoucím čase z potomstva Ismâilova se narodí. Isrâfîl s Džibrîlem přijdou k jeho hrobu v Medíně a zvolají k němu: „Nejčistší a nejšlechetnější všech duší, vrať se do svého neposkvrněného těla a oživ je!" Tu vystoupí z hrobu a setřese prach s hlavy své. Džibrîl pozdraví ho pak a ukáže mu okřídleného oře Burâka, který naň již čekati bude, jakož i korouhev a korunu, jež mu bůh z ráje pošle. Pak řekne k němu: „Pojď k svému a mému pánu, vyvolená ze všech bytostí; zahrady tam jsou již pro tebe připraveny a okrášleny a hûry s touhou již tě očekávají." Na to vysadí jej na Burâka, dá mu korouhev do ruky, postaví mu korunu na hlavu a zavede ho do ráje. Pak teprv budou ostatní duše vzkříšeny a do Palestiny přivedeny, kdež nad nimi veliký soud konán bude, při němž jiné prostřednictví ničeho nespomůže než jediné prostřednictví Muhammedovo. To bude strašlivý den, kdy každý jen na sebe pamatovati bude. Âdam bude volati: „Pane, vysvoboď duši mou; nestarám se již více o Evu ani o Hâbîla." Nûch bude volati: „O pane, ochraň mne před peklem, a nakládej se Samem a Chamem dle své vůle." Ibrâhîm bude bědovati: „Nežádám spasení Ismâilova ani Ishâkova, jen za svou spásu prosím!" A Mûsâ zapomene na svého bratra Hârûna a Kristus na svou matku Marjam — tak velice bude jim vlastní spása na srdci ležeti. Jediný Muhammed bude pro věřící svého národa o milost boží prositi. Na to vedeny budou duše přes most Sirât, jenž ze sedmi mostů se skládá, z nichž každý tři tisíce let cesty dlouhý jest. Most tento jest břitký jako meč a tenký jako vlas. Třetina jeho vede na horu, druhá třetina jest rovná a třetí vede dolů. Jen ten, kdo šťastně všech sedm mostů přejde, dostane se do ráje. Nevěřící spadne již z prvého do pekla, kdož modlitbu zanedbával, s druhého, kdož almužny nedával, s třetího, kdož v měsíci Ramadânu se nepostil, se čtvrtého, kdo pouť nevykonal, s pátého, kdo dobré neodporučoval, se šestého a kdo zlého se nezdržoval, se sedmého."

„A kdy nastane z mrtvých vstání?"

„To ví jen jediný bůh, avšak jisto jest, že ne dříve než přijde Muhammed, poslední a největší všech proroků. Před ním bude prorok ʿÎsa (Kristus), jenž z tvého pokolení se narodí, pravou víru hlásati, pak bude od boha vzat a opět narozen, národové Jâdžûdž a Mâdžûž provalí zeď, za kterouž je Iskender Du'lkarnein byl zavřel, slunce bude na západě vycházeti a ještě jiné mnohé zjevy budou dni vzkříšení předcházeti."

„Nech mne ještě tak dlouho žíti, až bude stavba chrámu ukončena, neboť po mé smrti by džinnové přestali na něm pracovati.“

„Čas tvého žití prošel; není již více v moci mé, abych ti jen o vteřinu život prodloužil.“

„Pojď tedy za mnou do křišťálové komnaty!“

Anděl smrti vyprovodil na to Sulejmâna do komnaty, jejíž stěny celé z křišťálu byly. Zde pomodlil se Sulejmân a opřev se o hůl, prosil anděla smrti, aby mu v této poloze duši odňal.*) Anděl učinil dle přání jeho a tak zůstala smrt jeho džinnům neznáma pro celý rok, až stavba chrámu ukončena jest. Teprve když hůl červy rozežrána se zlomila, spozorovali džinnové smrt Sulejmânovu a za pomstu schovali pod jeho trůn všeliké knihy o čárech, následkem čehož mnozí nevěřící Sulejmâna za čaroděje měli. On však byl čistý božský prorok, jakož stojí psáno v Korânu: „Sulejmân nebyl nevěřící, nýbrž satanové byli nevěřící a učili lidi čarování.“ **)

Andělé zdvihli pak mrtvolu Sulejmânovu na zemi ležící a odnesli ho i s jeho prstenem do jisté neznámé jeskyně, kdež až ku dni vzkříšení, anděly střežen, zůstane. Pokoj budiž s ním!

Split.

Z cest

Josefa Wünsche.

(Dokončení.)

Pravili jsme dříve, že Solínští usazovali se v paláci Diocletianově. Velikolepé síně císařské tu bourali, tu vyzdívali. Tak zřizovali si malicherná obydlí svá. Slepeno tu v nádherném paláci celé bludiště ouzkých, klikatých, dusných a nezdravých uliček. To je staré město splitské. V této době barbarského bourání, přestavování a přistavování zahynulo množství pokladů uměleckých. Co zbylo, to pak po celá ještě staletí rozvlékáno a šantročeno po celém světě. Sochy, jež jižní průčelí, zlatou bránu, chrámy a vestibul zdobily, prodávány tu jako na tržišti a vyváženy na všecky strany. Štěstí bylo veliké, že nádherný chrám v paláci Diocletianově záhy ve křesťanskou proměněn je svatyni. I ten sice zohyzděn, přece však takto úplného zničení šťastně jest uchráněn.

Jižní strana paláce Diocletianova dříve až k samému moři sáhala. Nyní mezi zdí a přístavem sbudováno nábřeží mnoho sáhů široké. Mimo tuto zeď zachovaly se zdi ještě východní a severní. V jižní zeď mnoho menších domečků bylo vestaveno. Tím nemálo je znešvařena. Z překrásných sloupů, jimiž ladně byla rozdělena, zbývá již jen asi 38, a ty

*) Kor. Sûr. 34, 13.
**) Kor. Sûr. 2, 96.

již valně zvětraly a popukaly. Sochy nade sloupy zmizely docela. Veliká okna obloukovitá jsou zazděna a na místě nich vylámána malicherná okénka nepatrných domečků. — Ze čtyř věží rožních stojí doposavád tři. Dvě z nich proměnili v domy, třetí posud stojí nezměněna. Čtvrtá věž sesula se v 16. věku. Ze čtyř bran zachovala se severní a západní. Severní brána až do roku 1830 zemí tak byla zanešena, že jen vrchní její část vyčnívala. Sbírkami sehnalo se pak tolik peněz, že mohla býti očistěna.

Ale nejkrásnější část celé stavby je někdejší aula palácová, dvůr 24 m. dlouhý a 13 m. široký, ohražený nádherným sloupořadím. Bývala to spolu předsíň chrámová. Po obou stranách podélných vidíme po šesti krásných sloupech s korinthskými hlavicemi, každý sloup z jediného kusu červené žuly egyptské. K jihu uzavřen je dvůr velikou branou o čtyřech sloupech žulových. Nahoře mezi sloupy upevněna je deska pamětní, jejíž latinský nápis na návštěvu císaře Františka I. v Dalmacii upomíná. Převelebné to místo kolem. Každý kámen hlásá osudy tolika staletí! Teď ovšem bělostné druhdy mramory zčernaly stářím. Avšak co je půldruhého tisíciletí proti stáří egyptské sfingy, kterou lid gorgonou jmenuje! Ta prožila již několik tisíc roků v Egyptě, když jako starodávná ozdoba sem do paláce z brusu nového zavežena byla. Polonahý klučina právě si na ni sedl a chce se cvičiti snad ve šlechetném umění jízdeckém. Ten s těží asi myslí na to, že sfinga pochází z prvých dob faraonů, jelikož místo noh zvířecích má ruce lidské. V ruce drží něco; co to, nelze už rozeznati. Snad byla to nějaká nádoba. Sfinga je $2^1/_2$ m. dlouhá a ze sienské žuly vytvořena. V půli je však rozpuklá. Kněží vypravují, že stávala dříve jako modla pohanská ve chrámu, že však pukla, když chrám ve křesťanskou proměněn je svatyni. To však je jen zbožná legenda, která s pravdou se nesrovnává, neboť sfinga rozražena je tenkráte, když celé patro věžové na ni se sesulo. Ostatně sfingy modlami ani nikdy nebyly, jsoutě jen symboly.

Z nádvoří levým sloupořadím po 22 stupních vystupuje se ku chrámu. To perla stavby Diocletianovy. Ve hlavních svých obrysech zachoval se docela, jenže překrásné sloupořadí, jež objímalo jej, částečně již se sesulo, částečně velice schátralo. Zvenčí jeví se nám jako pravidelný osmihran, jehož každá strana má 8 m. Výšky od podezdívky až ku střeše má 19 m., i se střechou pak 25 m. Uvnitř je chrám okrouhlý. Byla to překrásná rotunda tak jednoduše a při této jednoduchosti tak velikolepě a ladně rozdělená, že vstupujícímu ještě nyní, když nitro mnohými ozdobami, výklenky a oltáři nábožného středověku je znešvařeno, dech se tají. Při stěně kolem stojí 8 krásných sloupů žulových s hlavicemi korinthskými. Na sloupech spočívá mohutná a daleko do chrámu vyčnívající římsa. Po římse kolem chrámu běží pavláčka a nad ní mnohé okrasy, honba a geniové, v basreliefu z hruba vyvedené. Nad velikými sloupy těmi stojí řada jiných menších a nad těmi druhá pavláčka. Kopule vyvedena ze mnohých oblouků zděných. Prostory mezi jednotlivými oblouky rovněž vyzděny cihlami. Kopule z venčí kryta je střechou osmihrannou. O tom, komu chrám byl původně zasvěcen, učenci dosud se hádají. Mnozí myslí, že Joviši, kterého

Diocletian jako velikého ochrance svého vysoce ctil; jiní zase myslí, že Dianě. Jedni i druzí platné mají důvody, o něž domnění svá opírají. Jsou však opět jiné důvody a to ne nezávažné, jimiž celá ta soustava filologického důmyslu boří se jako domeček kartový. — Před chrámem vypíná se mohutný campanile splitský. Stojí na dvou pilířích sklenutých, mezi nimiž z nádvoří ku chrámu se vystupuje. Míval dříve šest pater, než blesk dvě srazil. Místo těch postavena pak osmihranná makovice. Sbudoval jej ve čtrnáctém věku splitský stavitel Mikoláš Tverda nákladem Marie, manželky Karla neapolského. Vystaven je naskrze ze sloupů solínských, které zdárně spojeny jsou v celek umělecký. Ač jest asi o celých tisíc roků mladší než palác Diocletianův, je to přece památka dosti zajímavá. Škoda jen, že dóm splitský až příliš zastavuje.

Mimo chrám Jovišův viděti lze ještě sříceniny starých lázní a starý chrám Aesculapův, ve kterém snad i Diocletian sám pohřben byl. Nyní proměněn chrám ten ve křtitelnici. Aby i mnohých menších památek splitských, pokud zničeny nebyly, i na dále se uchránilo, založeno tu nařízením c. Františka I. neveliké museum. V něm chovají se mnohé starožitnosti i solínské, jako sarkofágy, popelnice, nádoby a nářadí, sochy a desky s nápisy.

Opět na nádraží splitském.

Chci svézti se do Solína. Včera mi řekl telegrafní úředník, že dnes každou půlhodinu pojede vlak do Solína. Čekám na nádraží už asi půl hodiny, ale lístků posud nevydávají. Konečně chytil jsem někoho, na jehož čepici viděl jsem okřídlené kolo, tedy symbol báječné rychlosti dalmatské železnice.

„Mimořádný vlak nepojede dnes žádný,“ zvěstovalo orakulum nádražní.

„A vlak řádný?“ táži se dále.

„Dnes také nepojede, neboť je neděle“ — odbylo mne oraculum a zmizelo.

Vlakem tam a vlakem zpět, — tak obmýšlel jsem. Byl jsem tedy se svou nádražní latinou hotov. Než však jsem odešel, podíval jsem se ještě na rozvrh jízdy, jak náleží. Zítra ráno v 6 hodin vyjede vlak a o 12. se vrátí. Také dobrá. Pojedu tedy zítra.

Zatím jsem celé dlouhé a horké odpoledne důkladně zabíjel mnohými věcmi nejvýš užitečnými. Přede vším v potu tváří vyšlapoval jsem klassické dláždění splitské, pak našel jsem nějakého dobrého přítele Čecha a šel jsem s ním do nějaké veřejné zahrady, kde posilňovali jsme city své vlastenecké valně již pokleslé tou nejbídnější břečkou, které kdy přezděno je „pivo“. Ve veřejné zahradě té byly skutečně asi čtyři stromy, a my smažili se pod holým fíkem. Pak bloudil jsem po předměstí splitském, kde pronásledován jsa podrážděnými hafany, jen zázrakem nespadl jsem do hluboké jámy, kterých při samé silnici bylo jako na vybranou. Za tmy seprali se tam pak dva vlastenci, a když jsem k nim chtěl mluviti řeč, aby takové nešlechetnosti zanechali, pustili se do mne. Že mně jich několik také nepřišili, stalo se jenom náhodou. —

Den tedy skončil se pro mne velmi šťastně, ale noc měl jsem strašlivou. Zdálo se mi, jakoby nebohým mozkem mým projíždělo několik set okřídlených koles s báječnou rychlostí železniční dopravy dalmatské. O čtvrté již jsem se probudil a o páté již ubíral se na nádraží pln obav, abych nezameškal, neboť při báječné rychlosti železniční —

V čekárně trpělivě jsem čekal, jak je povinnost každého slušného občana. Čekal jsem do 6 hodin, ale o vlaku ještě ani zdání. Ani lístků ještě nevydávají. Prohlížím jízdní pořádek. Co se to tedy děje? — Na peronu se mnou sdělili, že vlak hned odejede, jakmile vyndají parní stroj. Už jej vyndavají. Čekal jsem opět čtvrt hodiny; ale dosud ho nevyndali. Něco tam nahoře na nádraží skutečně dělají, neboť slyším české klení až sem. Jdu se tam podívat. A co to bylo? V síni, kde chovají se stroje parní, stojí skutečně několik strojů. Jeden je již vytopen a netrpělivě si odfukuje. Ale stroje nemohou ze síně. Musily by po železném můstku, pomocí jehož vozy sesunují se s jedné koleje na druhou. Když sem v sobotu s posledním strojem vjížděli, nebyl můstek náležitě postaven, stroj sesmekl se s kolejí a málem i s můstku samého byl by se skotil. Tak stalo se v sobotu. V neděli věci nenapravili, a dnes na stroj tu zevluje již asi 20 lidí umytých i umouněných. Ale pouhým zevlováním, jak z fysiky s dostatek je známo, ani parním strojem se nepohne, a dokud stroj s můstku nedostanou, jsou všecky ostatní lokomotivy zavřeny, a vlak nemůže odejeti. Když po sedmé s nepořízenou odcházel jsem z nádraží, snesli se na tom, že půjdou někam hledat nějakých dalmatských polen a těmi že stroj podloží atd. — což se jim při báječné rychlosti železniční dopravy dalmatské do večera zajisté asi šťastně podařilo.

Jelikož parou není možno, musím do Solína dostati se jiným snad méně rychlým, za to však solidnějším způsobem. Hledám koně, osla mezka neb jiného podobného čtvernožce s nějakou károu. Ale těžko' co nalézti. Všichni kloudnější tahouni splitští jsou od rána již engažováni a při pilné již práci. Běhám ode domu k domu, ode kliky ku klice; ale vše nadarmo. Konečně se jeden konivoda přece nade mnou smiloval. Dojaly-li ho vroucí prosby nebo krvavé peníze moje, nevím. Ale on slíbil, že by jel. „Victoria!“ zaplesal jsem. Ale nižádný smrtelník plesati nemá před časem. Milý contadino zaškrábal se za uchem a sdělil mi, že musí vypůjčiti se kolo. Než přinesl kolo, já zatím koníka zapřáhl. Když přinesl kolo, že musí umýt vůz. Já umýval vůz. Když vůz byl umyt, že musí namazat kola. Já mazal kola. Když kola namazal, že musí přitáhnout šrouby. Já přitahoval, až mi šle praskaly. To vše podnikal jsem, jen abych za krvavé své peníze dostal se do Solína. Bohové!

Konečně sedí on na kozlíku a já na vozíku. Uháníme ku severovýchodu po pěkné silnici solinské. Z počátku stoupáme, ale brzy dostoupili jsme pahrbku. Jaký tu rozhled překrásný! Na severu mocný hřbet Kozjaka a dále na východ šedé stěny Mosora. Mezi oběma snížilo se pohoří. Tudy stoupá silnice ku Clisse a níží se dále k Sini. Tam pod mohutnou skalní stěnou Mosora vzniká říčka Salona, i Jadra zvaná. Utěšeným vine se údolím po zelených lučinách, mezi topoly a vrbinami. Údolí stupňovitě níží se k moři, Jadra šumí se stupně ke

stupni a pádem svým množství malých pohání mlýnů. Konečně po běhu krátkém, ale účinném a užitečném ústí do mělkého chobotu, do zálivu solinského. Do zálivu úzký poloostrůvek vniká, a po něm malebně rozkládá se rybářská vesnička Vranica, i Malé Benátky zvaná. Druhdy nádherný tu stával letohrádek arcibiskupa splitského Bernharda, než r. 1205. Benátčané z kořen jej vyvrátili.

Nedaleko ústí překročili jsme Jadru po kamenném mostě o několika mocných obloucích. Je to ještě římská práce důkladná. Zde počíná ves Solin, jejíž domky malebně vystupují z bujné zeleni. Po údolí Jadřině a po úbočích horských viděti množství samot a dvorců. To vše náleží k obci Solinu. Má asi 1500 obyvatelů, kteří bydlí celkem ve 300 stavení. Ve výši vzdušné nad sedlem horským do oblak skalné čelo své hrdě pozvedá starožitná pevnost Clissa. Staří Illyrové zvali ji Andercium.

Od údolí řeky Jadry mezi mořem a jižními svahy pohoří na západ až ku Sedmi Hradům úrodný táhne se země pruh. Statisíce oliv tam bují a miliony keřů vinných. Tam, kde úrodná tato nížina při ústí řeky Jadry počíná, rozkládalo se druhdy mocné a nádherné město Salona, Solin, hlavní město římské Dalmacie. Dle Constantina Porfyrogenety půl třetího sta tisíc lidí bydlelo tu ve přepychu východním. Město samo jen o málo menší bylo než tehdejší Cařihrad; táhloť se předměstími svými až vzhůru ku Clisse a na západ až tam, kde nyní stojí hrad Sučurac.

Město založil prý Hillo, syn Heraklův, již r. 1230 před Kr. Slulo tenkráte Hillenis. Já za to krk nedám, ale historikové to tak vypravují. Když římský konsul Narsica Delminium rozkotal, stala se Salona hlavou celé Dalmacie. Pro věrnost její ozdobil ji Caesar jménem julské kolonie. Mnoho Římanů se tu usazovalo, moc a sláva Salony rostla. Zde bylo velikolepé tržiště obchodu římského a největší námořní arsenál v moři jaderském. Nejvíce přál jí Diocletian. Za něho velikost a nádhera její dostoupila vrcholu.

R. 639 po Kr. Avaři Salonu z kořen vyvrátili. Neboť zženštilí obyvatelé její uměli sice žíti bujně, ale chrabře brániti krbu svého nedovedli. Tisíce Salonských bylo povražděno, nádherné budovy jsou rozkotány. Dřívější velikoleposti málo tu zbylo stop. Kdo nezná krajin těchto osudy, ani by netušil, co vše v zemi tu odpočívá pohrobeno. Zloboh zkázy tuto kráčel a ve prach nicoty sešlapal nádherné trůny lidské. A ze zakletí toho nebylo už vykoupení. Nikdy už nový neměl se tu rozprouditi život. Po časech přicházeli noví lidé a rozvlekli krásné stavivo, jehož mohli se zmocniti. Divocí živlové mnohých staletí bouřili po ssutinách. Déšť a sníh, mráz třeskutý a žár palčivý — vše ohlodává. Vše se rozpadává, a příroda, ta matka milosrdná, všecky ty rány krvavé zeleným svým přikrývá kobercem.

A tak ze staroslavné Salony římské málo nyní zbývá památek. Kde druhdy nádherné stávalo město s pevnými hradbami, chrámy a divadly, tam nyní mezi poli a vinicemi sporé trčí rozvaliny. Pilný rolník proklíná haldu kamení neúrodného, jež pole mu súžují. Tam umělec obdivuje se překrásné hlavici sloupu rozraženého, onde učenec nad nápisem hrubě porouchaným hlavu si láme záhy sešedivělou. Snad přečte

nápis ten malicherný, snad nepřečte ho. Vše jedno. Je tu však ještě písmo jiné, psané literami ohromnými: že veškerá moc světová svou vlastní drobí se tíží, — tyran že vlastních otroků jest otrokem, — lidstvo že poblouditi může, nikdy však zablouditi ve staletém tom zápasu za pravdu a právo. — — —

To všecko do duše mluví nám řečí tak výmluvnou. Slza se ti leskne v oku. Porozuměl's tomu velikému pohřebišti světovému. —

Blížíme-li se ze Splitu k nynějšímu Solínu, vidíme, než ještě mostu dojdeme, v pravo od silnice několik mohutných oblouků zděných uprostřed polí a vinic vyčnívajících. Jsou to zbytky starého vodovodu, jenž od prameniště Jadry čerstvou vodu vedl až do paláce Diocletianova. V novější době stavbu opět opravili, tak že i nový Split teď vodou opět zásobuje.

Dále vidíme při samé silnici, jež vzhůru od Clissy vede, jiné zříceniny šedých hradeb. Je to pevnůstka se čtyřmi z rohů vystupujícími věžemi. Je však původu mnohem pozdějšího, neboť pochází z polovice 14. věku. Vystavěl ji splitský arcibiskup Malabranca proti loupežným nájezdům, které Srbové z nedaleké Clissy podnikali. Později však pevnůstky tu Benátčané, tu Turci se zmocnili.

V levo od silnice rozkládala se Salona. Teprve roku 1846 dr. František Carrara vystopoval hradby městské, a tím se zjistilo, že objem někdejší Salony obnáší něco přes 4 km., a že zaujímala plochy přes 700.000 čtverečních metrů. Severní strana hradeb městských po celé délce své dá se na jisto postaviti, strany východní zbývá ještě částka ve zříceninách, kdežto při řece mizí všecky stopy. Ze zbytků, jež až podnes se zachovaly, dá se souditi, že hradby nepocházejí z jedné doby. Část jejich nejspodnější, jež nyní zemí docela je zasypána, a křovím zarostlá, sestává z velikých balvanů podélných beze vší malty na způsob cyklopských zdí starých měst řeckých složených. Část ta zajisté již před Římany byla vyvedena, neb již roku 117 př. Kr., když ve válce s Illyry římský konsul Metellus tu meškal, byla Salona opevněna. Asi uprostřed města někdejšího viděti jsou zbytky zdí od severu k jihu se táhnoucích. Tyto zdi snad jsou hranice starožitné osady Hillenis. Východně odtud teprve Římané založili novou města část, colonia Julia Marcia Salona zvanou. Římané pak rozšířivše město, i hradby rozšířili a opevnili, takže Salona stala se přední pevností. Nalezena tu deska kamenná, z jejíhož nápisu zvídáme, že prvá legie dalmatská za Marca Aurelia vedena tribunem Graniem Fortunatem vyvedla 800 stop hradeb a věž že vystavila.

Hradby salonské chráněny byly celkem asi 88 věžemi. Některé z nich byly čtyřhranné, jiné pětihranné a pocházejí prý vesměs z dob Diocletianových.

Vně hradeb městských táhl se hluboký příkop. Ten je nyní sice docela zasypán, ale šířka jeho na mnohých místech posud dá se vyšetřiti. Za příkopem pak ještě druhé vnější táhly prý se hradby, ale ty zmizely beze stopy. Hradby byly asi 6 m. široké a po nich rozvážela se voda do jednotlivých částí města. Ze bran městských jedna čelila proti Clisse, porta andercia, druhá proti Kozjaku, porta capraria, třetí pak v koutě severozápadním, port.. suburbia. Čtvrtá brána konečně, porta

caesarea, otvírala se ve střední zdi mezi starou Hillenis a novou kolonií římskou. Ze brány té, ač všech je nejstarší, poměrně nejvíce se zachovalo. Vidíme tu ještě čtyři pilíře dobře cementované, žlábky pro vrata a dláždění z velikých balvanů sestrojené.

Mimo hradby a brány vidíme ještě některé sříceniny jiných budov čelnějších, jako lázní, areny, divadla a vodovodu. Ale nejdojemnější jsou zajisté hřbitovy. Jeden hřbitov objeven teprve před několika roky severně od brány kozí a to mimo hradby městské. Vykopána je dosud jen malá jeho část, jelikož prostředků k dalšímu kopání se nedostávalo. Viděti tu množství sarkofagů. Jsou z pravidla dobře zachované, ale beze vší okrasy a bez nápisů. Jsou to bohužel němí svědkové. Mimo sarkofagy nalezeno i množství trosek sloupových a hlavice řádu korinthského. Jiné pohřebiště odkryto r. 1874 nedaleko lázní; vykopány dosud 22 sarkofagy, ale pohřebiště samo ještě daleko se táhne. Ano mnozí domnívají se, že obě jen jedno veliké jsou pohřebiště. Ale ze všech těchto již nalezených sarkofagů ani jediný není celý. Loupiliť tu nejen Avaři, ale i jiní divocí národové, kteří po Avarech do Dalmacie se drali. Do každého sarkofagu z pravidla vytlučena je díra. Mnohé byly zcela prázdny. V některých zanechali jen kostry, zbraně a láhvičky na slzy, — vesměs věci pro lupiče bezcenné. Po věcech ze drahých kovů však nikde ani památky nezbylo

Co ze staré Salony odkryto je dosud, to ovšem jen částka pranepatrná. Přemnohý poklad pro vědu nebo pro umění klidně odpočívá posud hluboko pod zemí, chráněn jsa před hrabivou rukou lupičovou.

Bohdá, že i tyto klenoty brzy z temného země lůna vyjdou na bílý den vědě k poučení a umění ku potěše.

Z Martiala.

Podává J. S.

Kallistratus.

Hodné chváliti nechce; raděj' chválí proto všechny.
Leč komu všechno dobré, sám věru sotva dobrý.

Cottovi.

Cotto, „milý's“ ty člověk, leč velkým, jak sobě žádáš,
nejsi mužem; neb věz: Muž-tě „milý“ vždy „malým“.

Předčítateli veršů.

Předčítáš-li, vlnou kolem obkládáš sobě hrdlo.
Lépe by jistě našim svědčila, věř mi, uším.

Dvě dámy.

Komedie ve třech jednáních.

Poctěná první cenou dramatickou italského ministerstva.

Napsal

Paolo Ferrari.

Přeložil J. J. Benešovský-Veselý.

OSOBY:

Rosalia, marchesa Permanso-Dariberto.
Luigi, její manžel.
Gilberta, marchesa Permanso-Rinaldi.
Andrea, její manžel.
Vévoda **di Roveralta**.
Hrabě **Sernegri**.
Giampiero, synovec vévodův.
Margherita, } děti Luigiho a Rosalie.
Vittorio }
Ester, dcera Andrea a Gilberty.
Emma Stuartova.
Domenico. sluha v domě Permanso-Dariberto.
Dámy. Pánové.

Místo děje: Neapol. — Doba nynější.

První jednání.

Nádherný salon Rosaliin; v pozadí a po stranách dveře. — Levými dveřmi v popředí vchází se do pokoje Rosaliina; přede dveřmi portiéry. Zcela v popředí, poněkud v pravo, malý elegantní stolek pracovní; kolem něho několik skvostných sedadel. — V levo v popředí malý psací stolek pro dámu s psacími potřebami a malá lenoška. Ostatní nábytek: elegantní přihrádky na knihy, zrcadla, stojany s květinami atd. — Čtyři různé kytice.

Výstup první.

Domenico, pak **Gilberta**, později **Rosalia**.

(Při vyhrnutí opony stojí Domenico, drže v rukou oprašovák a opíraje se o sedadlo, zamyšlen a naslouchá zvukům piana, jež vycházejí z pokoje v pravo; jsou to zvuky melancholické melodie. Pak vstoupí Gilberta v návštěvní toilettě; spatřivši Domenica, jenž ji nepozoruje, usměje se a rovněž naslouchá melodii. — Hra brzy na to umlkne; Domenico nadšen se vzpřímí a postoupí v před.)

Domenico (domnívaje se, že je samoten). O, kterak to hraje moje velitelka! ... Zcela jinak, než její švakrová! ...

Gilberta (směje se). Máte pravdu, Domenico!

Domenico (spatřiv Gilbertu, pomaten). Oh!... paní marchesa!... prosím, račtež laskavě prominout!

Gilberta (jako prvé). Nikoliv, máte pravdu: moje švakrová hraje mnohem lépe než já: nezávidím jí toho.

Domenico. Račte odpustit ...

Gilberta (jako prvé). Dobře, dobře — Oznamte, že jsem ji přišla pozdravit ... Ah, kytice? Kdo je posílá?

Domenico. Oh! dosud totéž panstvo! — Jedna z domu paní marchesy (ukazuje na Gilbertu) ... jedna od milostpána ...

Gilberta. Stále vzorný manžel!

Domenico. Jedna od pana hraběte Sernegriho a jedna od pana poručíka Roveralty; je to letos poprvé.

Gilberta. Tak, již? Roveralta jest v Neapoli teprv deset měsíců.

Domenico. Půjdu milostpaní oznámit. (Odejde v pravo, později se vrátí.)

Gilberta. Ten Roveralta byl by tak dobrou partií pro moji Esteru ... neboť zdá se mi, že bratranci Vittoriovi není příliš nakloněna ... a pak námořník ... kdož ví, kdy se vrátí ... Ah, zde přichází Rosalia.

Rosalia (přichází provázena Domenicem, jenž odejde prostředním vchodem). Dobrý den, švekruško Gilberto!

Gilberta. Dobrý den! — Vyrušila jsem tě z hudby?

Rosalia. Dostala jsem včera večer z Milána dvě alba s hudebními novinkami; prošla jsem některá čísla; jsou to dary k mým jmeninám: jedno od firmy Ricordy, druhé od firmy Luca.

Gilberta. Nakladatelé, kteří jsou soupeři i v roztomilosti.

Rosalia. Můj muž objednává u nich mnoho hudebnin pro mne a moji dceru.

Gilberta. Také já jsem přišla, abych ti přinesla svoji kytičku! (Podá jí malou a prostou, ale něžnou kytičku.)

Rosalia. Stále plna laskavé pozornosti ke mně! (Obejmou se srdečně a usednou.)

Gilberta. Avšak dej pozor, kytička ta má tajný účel!

Rosalia. Tys ustavičně v dobrém rozmaru.

Gilberta. Chci tě obměkčit ... naklonit si tě, abys mi prokázala jakousi laskavost.

Rosalia. Jaké si jen budeš přáti.

Gilberta. Nikoliv, jest to zvláštní laskavost, které na tobě žádám. — Žádám za laskavé svolení —

Rosalia. Budu šťastna, budu-li moci říci ano.

Gilberta. Budeš moci, budeš-li jen chtít.

Rosalia (usmívajíc se). A budu zajisté chtít — budu-li moci.

Gilberta. Nehrejme slovy! To, čeho žádám, jest i ve tvé moci i ve tvé vůli.

Rosalia. Avšak hleď; kdybych chtěla, mohla bych též říci, žes ošklivá a zlá — ale, mohu-liž to říci?

Gilberta (rozmarně). To nikoliv, neboť jsem ... nechci říci krásná ... ale tak sympatická ... a konečně, konečně i dobrá! ...

trochu . . . trochu . . . (ukazuje posuňkem, že nemá mnoho rozumu) — to snad, chceme-li! — Avšak teď chci býti rozumnou!

Rosalia (usmívajíc se). Oh, oh?!

Gilberta (velice tajemně, rozmarně). Kdybys věděla! . . . Katastrofa! Dnes ráno . . . bílý vlas . . . První! . . . zjevil se mi, jako němý žalobce! . . . a zdálo se, že mi šeptá do ucha: Ha, ty tvrdíš, že je ti devětadvacet let? Pomni, že je ti dvaatřicet! — Byla jsem velice zarmoucena! . . . i umínila jsem si, že tě požádám o velkou milost.

Rosalia. Zjev mi své přání, poslouchám.

Gilberta. Jak víš, ukončili oba naši manželé opravu společné naší villy v Palépoli. — Jedná se nyní o to, aby byla slavně otevřena. — Vymyslila jsem si to takhle: manžel můj a já uspořádáme ples a představíme společnosti svou dceru, jež před osmi dny se vrátila z ústavu. — Pak asi za šest neděl, kdy také vaše dcera opustí ústav, uspořádáte zase vy slavnost, jež ovšem bude mít jiný ráz: my uspořádáme ples letní, v přízemí; vy ples podzimní v prvním patře. — My nyní pozveme vás; vy pak opět pozvete nás.

Rosalia. Dobrá. — Prozatím uspořádejte vy svůj ples.

Gilberta. Nuže, tímto vás k němu zvu. Bude již zítra večer: ukvapili jsme to poněkud, ale je tu osm neb deset mých přítelkyň, jež chtějí odejet, ty sem, ony tam, již v nejbližších dnech.

Rosalia. Drahá švekruško, děkuji!

Gilberta. Děkuj, ale přijď!

Rosalia. Znáš můj zvyk. — Budu přítomna v duchu!

Gilberta. Ne, ne, to nejde: jest třeba, abys byla přítomna osobně! Nesmíš mi odepřít tuto laskavost! . . . Jedinou výjimku . . . k vůli tvé Gilbertě!

Rosalia. Jest mi velice líto, že vzdor tvé snažné prosbě musím setrvati na svém odřeknutí. — Víš, že je tomu devatenáct let, co ve mně uzrál tento úmysl; nebylo mi ještě sedmnáct let, když jsem se uchýlila do zátiší, v klid svého domu se svým Vittoriem, jenž se tehdáž jedva byl narodil a k němuž se později přidružila Margherita. Od té doby trávila jsem čas stále jen ve společnosti různých učitelů, jež mi dal můj muž — díky mu buďtež za to! — svých knih, své hudby, svých květin, svých prací a od devíti neb desíti měsíců též v obšírném dopisování si se svými dětmi, nepřijímajíc nikoho mimo příbuzné a jednoho neb dva přátely. Od té doby odolala jsem veškerým prosbám, i domluvám . . . manželovým i tvým . . . a nikdy jsem nemusila litovat své pevnosti, vyjma chvilky občasné mrzutosti, kterou vám způsobilo to, že jsem se uzavírala doma: žíti v této odloučenosti jest mi již druhou přirozeností! Prosím tě, nenalehej déle na mne! Můj muž zajisté přijde: jest tvým bratrem a jedním z obou spolumajitelů villy; on nebude scházet; co mne se týče, řekněte, že náhlá churavost . . . jako obyčejně (usmívá se.)

Gilberta. Nikoliv, promiň, ale já nepopustím! Uvidíme, která z nás je tvrdošijnější! . . . Ne, nevyrušuj mne! — Považ jen, že tentokrát se jedná o něco neobyčejného, o něco výminečného! . . . Pomysli si, uvádím svoji dceru do světa. Hle, já, marchesa Gilberta Permanso Rinaldi, pověstná ve světě svou krásou a roztomilostí — nechme skromnost

stranou — lvice módy a elegance, vstupuju ve ctihodné role matek .. dávám ples, kdež budu toliko dekorací.

Rosalia (směje se). Ďábel se přestrojuje za mnicha.

Gilberta. Vlastně: ďábel se přestrojuje za jeptišku! — A to jest ještě povážlivější pro klášter! — Abych se ti přiznala, v první chvíli děsila jsem se velice této své proměny v hrdinnou matku ....

Rosalia (usmívajíc se, tiskne jí ruku). Jak jsi pošetilá!

Gilberta. Oh, a velice! ... snad až příliš pošetilá! ... Avšak to jsou poslední výstřelky ješitnosti! — Zkrátka, napadla mi zprvu myšlenka dávati ples dětský: dětské plesy jsou jedním z oněch vynálezů tohoto století, jež mají smířit mateřskou důstojnost s koketerií; dceruška má, jež právě byla opustila ústav, měla se objevit ještě v krátkých šatičkách ... nikoliv příliš krátkých, to ne ... neboť má takové nožinky ... dva klenoty, právě jako já! — Sdělila jsem tedy Esteře svou myšlenku! — Avšak to jsem si dala! Ty mé nebe! — „Krátké šatičky? Jako školačka?! Nikdy, mama! ... chci mít vlečku!" — Dobrá, poslechni, pravím, učiníme to tedy takto: uspořádám maškarní ples. — „Ne, ne a ne! vidím již hloupý ten kostum, který na mne chcete navěsit! Pastýřka, zahradnice, cikánka! Ne, ne, a ještě jednou ne! ... chci šaty s vlečkou a dle nejlepšího vkusu!" — Rozumíš?

Rosalia. Ale rci mi přece, v onom výtečném ústavě ...

Gilberta. Oh, dokonalé vychování! ... Dostačí, povím-li ti, že učiteli piana, poněvadž byl starý, bylo dovoleno, aby se dal zastávat svým synovcem.

Rosalia. Mladým maestrem Quintinim?

Gilberta. Ano, týmž! Mladý hezký muž ... plavovlasý ... sentimentalní. — Jest také mým domácím učitelem; přichází ke mně ob den — jest výborný: avšak příliš hezký, příliš mladý! ... a pak bez ženy, jež by ho držela na uzdě! — Zkrátka, jsem nucena jej propustit, neboť v těchto dnech jsem spozorovala, že mladý kantůrek se svou mladistvou žačkou ... jak jsem pravila, propustím jej! — Jest mi toho velice líto ... neboť mi byl sympatickým ... avšak co mám činit? (S komickou vážností.) Jsem matkou!

Rosalia (rozmarně). A tu třeba nabyti rozumu!

Gilberta. Ovšem, abych pak učinila začátek, objednala jsem pro svoji Ester úplnou toilettu velké dámy — dlouhou vlečku ...

Rosalia. Dle nejnovější mody ...

Gilberta. Avšak, nepříliš moderní! ... neboť moje Ester má tílko, jako anděl ... vlastně ... ona je ještě sličnější než anděl! — Avšak uvidíš sama, jaká to toiletta! (S upřímným, živým mateřským soucitem.) Rozumí se samo sebou, že jsem učinila vše dle jejího přání! — Co jsem měla činit? Oh! nebohé dítě, ať se jen baví, ať se raduje! ... také já jsem se bavila! — Věz, já ji zbožňuji, to stvořeníčko, udusila bych ji samými polibky! ... A je-li toho třeba, ona, jež má zaujati mé místo ... strhnouti k sobě mé úspěchy ... mé triumfy ... nechť vezme vše ... spokojím se úlohou garde-dámy!

Rosalia. Ty mluvíš často tak trochu ... směle ... avšak zároveň tak pohnutlivě!

Gilberta. Výborně, pohnutlivě! Dovedla-li jsem tě pohnout, zvítězila jsem již také!

Rosalia. Pohnula's mne, ano; ale nezvítězila's.

Gilberta. Oh, Rosalie!

Rosalia. Nikoliv, Gilberto! Vzpomínám na to ještě příliš dobře, ačkoliv uplynulo již devatenáct let! — Když můj muž mne poprvé uvedl do společnosti a představil jí svoji mladou ženu, uklonila se společnost s chladnou, němou ... ale výmluvnou zdvořilostí! — a já porozuměla této první lekci a přisáhala, že se nikdy nevydám v šanc lekci druhé.

Gilberta. Ale vždyť jsem ti vždycky říkávala, že to bylo tvou vlastní vinou: trochu odvahy a byla by's stála pevně; společnost byla by tě přijala, jak toho konečně také zasluhuješ.

Rosalia. Odvahy? — Myslím, že by to byli nazvali drzostí! — Pravíš, že by mne byli přijali?! — Nepochybuji o tom — že by mne byli ... trpěli! ... Tuto ... shovívavost však bych byla nesnesla. — Žádala jsem úcty! — A tu nalezla jsem v svém domácím zátiší: měla jsem dvě dítky, které přinesly veselost a čilý ruch v tento dům. — Můj Vittorio po osmnáct let, moje Margherita po šestnáct let byli pro mne celým světem! — Zdá se mi, jakobych ještě včera byla naslouchala veselému dětskému jejich žvatlání, tak sladkému, tak roztomilému! — Teprv as od jednoho roku zdá se mi čas poněkud dlouhým. — Vittorio, ukončiv svoje námořnická studia, nastoupil dlouhou námořní cestu kolem světa ...

Gilberta. Nemohla jsem nikdy pochopiti účelu této jeho cesty.

Rosalia. Vittoriovi bylo osmnáct let: mohl se snadno vyskytnouti nějaký neopatrný přítel ... jenž by byl slyšel ... jenž by mu byl sdělil! ... (Zamlčí se, zabrána v trudné myšlenky.)

Gilberta (laskavě). Rosalie!

Rosalia (vzpamatovavši se). Pak jsem se musila odloučit též od Margherity! — Roznemohla jsem se: lékaři nařídili, že po delší dobu nesmím opustit lůžko. Margherita rostla — nemohla jsem déle na ni dohlížet, nechtěla jsem ji odsoudit k tomu, aby po celý den byla připoutána k mému lůžku — a to ve věku, ve kterém jí bylo třeba pohybu, vzduchu, slunce! ... Nyní však jsem opět zotavena. Za nedlouho opustí Margherita ústav, a budu ji tedy mít opět u sebe! — Avšak i po celou tu dobu byla jsem u svých dětí! Každodenně píšu, jak jsem ti pravila, pro každé z nich dlouhý list.

Gilberta. Též pro Vittoria?

Rosalia. Zajisté! — Znám směr jeho cesty a moje dopisy spěchají za ním neb ho předbíhají od stanice k stanici; konám cestu s ním, dle jeho dopisů! — Nuž dobrá: spatří-li svět mého Vittoria a moji Margheritu, pozná-li jeich něžnost, jeich úctu ke mně, pomyslí si snad přec, že tato Rosalia zasloužila si svoji ženskou důstojnost aspoň tím, že se stala dobrou manželkou a dobrou matkou.

Gilberta. Svět si nepomyslí nic takového! — Buď tak laskava a nemluv mi o světě! Toť zločinec, jenž káže cnost; prostopášník, jenž předstírá cudnost; aristokrat, jenž si hraje na republikána; pověrčivý, jenž popírá boha, věří v spiritism, hlásá materialism a v hodině smrti volá zpovědníka!

Rosalia (jež byla výklad ten provázela smíchem a odmítavými posuňky). Styď se, styď se! Důvtipná, duchaplná dáma, jako ty, dá se strhnout k takovýmto deklamacím . . . odpusť mi . . . ale zdá se mi to poněkud theatralním.

Gilberta. Věru, my jsme zaměnily úlohy! Já, jež jsem nikdy neměla příčiny stěžovat si na svět, obviňuji a odsuzuji jej; ty pak, jež máš tolik příčin k žalobám, hájíš jej, odpouštíš mu!

Rosalia. Aspoň nám nebude moci nikdo vyčítat, že bychom byli strannickými soudci.

Gilberta. O, co se mne týče, opakuji to: nemohu si stěžovat; avšak vím-liž, proč? Svět, věř mi, nebyl nikterak ke mně laskavým, shovívavým; nikoliv, byl toliko dvorným a pokryteckým!

Rosalia (s živým pohnutím úžasu, usmívajíc se a odpírajíc). Prosím tě! . . . O, o . . . ne, nikoliv!

Gilberta. Zajisté, zajisté. — Ovšem, jest pravda, já vždy šetřila zevnější formy, nikdy jsem nedala světu právo, aby se míchal do mých záležitostí, a svět také se tváří, jakoby se do nich nemíchal; ale nemysli si, že by se byl do nich nemíchal! Ah! On zavedl výslech s nešťastnými zbožňovateli, propuštěnými sluhy a komornými; horlivě podporoval jejich mstivé pomluvy, a pátral — ve spojení s těmito ušlechtilými soudruhy — v mých tajemstvích po nějaké mé lehkomyslnosti; pak ze salónu do salónu, od ucha k uchu, v plné důvěrnosti, šeptem, v největší tichosti, vynášel nade mnou věhlasný svůj soud! Zajisté, jsem mnohem lepší, než si myslí, neboť ujišťuji tě, že mne svět má za mnohem horší, než skutečně jsem! Avšak on praví: „Ona zachovala formu!" — A toto „zachování formy" zdá se mu býti tak krásným štítem jeho pokrytectví! Tímto štítem kryje se potomstvo slavné rodiny po šest neb sedm století . . . Vzácná to pocta! A svět nemohl potlačit samolibý úsměv . . . pravilť: „Ah což, nepátrejmež po původu a přimhuřmež oko nad potomkem."

Rosalia (usmívajíc se). Milost, Gilberto, nepoznávám tě! Vždyť jsme v plném proudu socialních otázek! . . . hrozných otázek! . . . ty bys měla o tom mluviti ze své lóže v divadle.

Gilberta. Eh, nemám chuť k recitování! . . . Obecenstvo by mi nerozumělo . . . Nikdo by mi nerozuměl.

Rosalia (usmívajíc se). Kdyby slyšeli tvoje dobrodružné řeči, vysyčeli by tě.

Gilberta. Ah, kdybych k nim mluvila, a oni by si dovolili cos podobného . . .

Rosalia. Co bys učinila?

Gilberta. Vypískala bych je! (Povstane a postoupí ku předu.)

Rosalia. Tys dnes v plném odboji proti celému světu.

Gilberta. Je to ze zlosti nad opětným tvým zdráháním! A tím vším vinen jest svět a vždy jen svět! A ty se ho zastáváš! Z toho možno zšílet! Ještě kdybys se tvářila jako trpící oběť! Ty bys byla nudna, deklamovala bys! . . . ty bys deklamovala — a uspořila bys deklamaci mně! Avšak nikoliv, tys vesela, šťastna, spokojena a blažena, a omlouváš svět! Ty, jež mocí hrdinné své síly dovedla jsi i v trudné škole zla, do níž jsi byla vržena již co dítě, poznati a chtíti dobro . . .

jež jsi se dovedla vymknout... ze všech neřestí — a stvořit kolem sebe onen usměvavý, onen ctností a nevinností prodchnutý život... ty zastáváš se světa, jenž nechce ničeho o tobě slyšet... a příčina, proč tak činí? Oh, spravedlivé nebe! On uvrhl tě v hroznou tu moralní propast, kterou byl sám stvořil! A on ji stvořil, poněvadž jí měl zapotřebí! A má jí zapotřebí, poněvadž také stvořil hříchy, jež snadno mohou se státi zločiny! — Nic logičtějšího nad to!

Rosalia (napodobujíc syčení). Ssset!... dost, dost! — Neboť nebohý ten svět netvoří ani moralní propasti, ani hříchy, ani zločiny, máť prostě jisté přirozené záliby a vášně — co má tedy činit? Volit menší zlo a poněvadž začal svoje studia již za časů Evy a pověstného hada, bude zajisté vědět nejlépe... kdo objevil dnes první šedý vlas. (Směje se.)

Gilberta. Nemluv mi o tom neštěstí! — Nuže, jsi dosud neuprositelna?

Rosalia. Úplně.

Gilberta. Oh, já se dosud nevzdávám boje! Spoléhám na svého bratra: slíbil mi, že pro tentokrát použije své autority jakožto manžel.

Rosalia. Oh, co se mého manžela týče, jsem úplně bezpečna.

Výstup druhý.

Předešlé. Domenico, později **Giampiero.**

Domenico (oznamuje a uváděje hosta). Pan marchese Roveralta.

Giampiero (vstoupí). (Jest oděn v uniformu dělostřeleckého poručíka.)

Domenico (odejde).

Giampiero (k Rosalii, pak k Gilbertě, podávaje jedné po druhé ruku). Marcheso Rosalie! — Marcheso Gilberto!

Rosalia. Díky za vaši krásnou kytici a za vaše blahopřání.

Giampiero. Toť nestojí za řeč! — Chtěl jsem se opět vrátit k obyčejům svým z oněch let, kdy jsem byl zde v Neapoli co hoch ve vojenské škole. Pamatujete se? Papa a mama žádali marchese Luigiho a marchese Andrea, aby nám byli otcem a matkou, jak jsme tomu říkali na vojenské škole.

Gilberta. Vzpomínám si ještě dobře, kterak jste skotačili v zahradě Rosaliině, vy, Margherita, Vittorio a moje Ester!

Giampiero. Ano, házeli jsme po sobě pomeranči a citrony.

Rosalia. Kdož by řekl, že onen hošík je teď již poručíkem u dělostřelectva!

Gilberta. A kdož by řekl, že tento poručík ode mne dostal kdysi metlou... na ramena.

Giampiero. Nebylo to právě na ramena, ale na tom nezáleží. — Nuže, v oněch letech přinášíval jsem k vašim jmeninám vždy malou kytici. (K Rosalii.) Nuže, zde je kytička od bývalého rozpustilce! (Podává jí kytičku.)

Rosalia. Děkuji vám, děkuji z celého srdce!

Giampiero. A teď... (hledí kolem sebe a stává se roztržitým) a teď...

Rosalia. A teď, nu což?

Giampiero (roztržitě, jako před tím). Chtěl jsem říci ... chtěl jsem ... díval jsem se ...

Rosalia (usmívajíc se jeho rozpačitosti). Co jest, Giampiero?

Giampiero (nedávaje pozor, jako prve). Eh ... Pravila jste to ke mně?

Gilberta (směje se). Já aspoň nejsem Giampiero.

Giampiero (roztržitě). Bylo by pro mne velikým štěstím!

Gilberta (směje se). Kdyby mi říkali Giampiero?

Rosalia (směje se). Ale kam pak jste dal hlavu?

Giampiero (vzpamatovav se). Oh? vskutku? ... promiňte ... myslil jsem ...

Rosalia. Nuže co jste myslil?

Giampiero. Chtěl jsem se tázat ... přijela-li?

Rosalia. Kdo?

Giampiero. Ah, snad jsem se mýlil ...

Rosalia. Ale v čem jste se mýlil?

Giampiero. Dnes ráno se mi zdálo, jako bych byl viděl marchese Luigiho jeti k nádraží ... a poněvadž mi pravil ... avšak musil jsem se mýlit (stranou). Teď bych byl vyvedl pěknou hloupost.

Rosalia (k Gilbertě, usmívajíc se). Chápeš něco z toho všeho?

Gilberta. Ani za mák.

Giampiero. A propos. Co dělá slečna Ester?

Gilberta. Vede se jí dobře. Zítra ostatně dáváme ples v naší ville v Palèpoli.

Giampiero. Vím to.

Gilberta. Tam představím svoji Ester společnosti. Víte již, že se vrátila z ústavu?

Giampiero. Měl jsem již čest, pozdravit ji.

Gilberta. Moji dceru? Kdy? Kde?

Giampiero. Včera ráno. Přišel jsem do paláce, abych navštívil paní marchesu: nebyla jste doma, ale slečna Ester mne přijala.

Gilberta (k Rosalii). Chápeš? — Moje dcera již přijímá!

Giampiero. Věru, stalo se to skorem náhodou. — Zatím co jsem se tázal vrátného, jste-li doma, marchesina spatřivši mne z okna pokoje klavírního v přízemí, poznala ve mně hocha, po němž druhdy házívala pomeranči a citrony a zvolala: Giampiero! — Já se obrátím, poznám ji, pozdravím a ona praví ke mně: Nejsem již více v ústavu, aby's věděl! Pojď ke mně, pojď a podej mi přec ruku. — A já spěchal ...

Gilberta (usmívajíc se, k Rosalii). Chápeš? Ona mu dosud tyká!

Giampiero. Je to roztomilá malá dáma! ... A jak hraje klavír!

Gilberta. Ah, ona také hrála?

Giampiero. Jak jsem pravil, byli jsme v klavírním pokoji.

Rosalia. A což kdybyste slyšel, jak krásně zpívá.

Giampiero. Oh, úchvatně!

Gilberta. Ona také zpívala?!

Giampiero. Zpívali jsme spolu.

Gilberta (k Rosalii). Chápeš? Duetto! A o samotě, tváří v tvář!

Giampiero. Nikoliv, nebyli jsme samotni. — Byl tu učitel.

Gilberta. Quintini?

Giampiero. Doprovázel nás — bylo to duetto z Belle Hélène!

Gilberta. Duetto mezi Helenou a Parisem?! Můj bože!

Rosalia. Ale kterak se dostala k takovéto hudbě?

Gilberta. Našla to jistě mezi mými hudebními kusy! Pomysli si, je jich plná skříň! Aspoň dva tisíce svazků!

Rosalia. Můj bože, a potměšilá náhoda dala jí do ruky právě partituru „Krásné Heleny“.

Gilberta. A ten roztomilý maestro Quintini ...

Rosalia. Což jsi ho nepropustila?

Gilberta. Ano ... ale teprv od prvního!

Giampiero. Jest mi líto, že jsem snad ...

Gilberta. Ne, ne: konečně, vždyť je to dětinství. — Naopak, přijďte jen k nám, přicházejte často: znáte se v hudbě i ve zpěvu; zahrajeme si. — Budete zpívat s Esterou. — Ale přicházejte večer — u večer budu doma též já.

Giampiero. Tisíceré díky, s největší radostí!

Výstup třetí.

Předešlí, marchese **Luigi** prostředním vchodem.

Luigi (vždy odměřený, chladný, ale velice zdvořilý). Dobrý den, drahá sestro!

Gilberta. Dobrý den, milý bratře!

Luigi. Vítám tě, Giampiero!

Giampiero. Pane marchese!

Luigi (k Rosalii). Doufám, že bude vašemu manželi dovoleno, aby vám také nabídnul květinku k vašemu svátku.

Rosalia (k Gilbertě a Giampierovi). Hleďte, jak roztomilý jest můj manžel! (K Luigimu.) A ... ona květinka? ...

Luigi. Tímto vám ji oznamuji: hned ji dostanete.

Giampiero (stranou k Luigimu). Přijela?

Luigi. (Stranou k Giamp.) Nedejte ničeho na sobě znát! (Hlasitě.) A vévoda ... váš strýc, nevíte o něm ničeho?

Rosalia. Je stále ještě v Mantově?

Gilberta. Doposud samotářem ve svém paláci?

Giampiero. Nikoliv, naopak, mám velkou novinu. — Přibude zítra ráno do Neapole.

Gilberta. Po padesátiletém samotářství?

Rosalia. Proč to?

Giampiero. Mne to také překvapilo. Psal jsem mu za jakousi příčinou ... pro mne velico důležitou ... kterouž jsem ponechal jeho rozhodnutí, jeho vůli ... Víte, že mám být dědicem svého strýce ... Já sám nemám než skrovný důchod ... avšak strýc můj chce zvýšit příjmy moje na 60.000 lir ročně: ale tento dar, toto dědictví, vše to jest vázáno na podmínku ...

Gilberta (poněkud kvapně). Nějakou svatbu bezpochyby.

Giampiero. Ano, marcheso.

Gilberta (jako prve). A s jistou osobou?

Giampiero. To nikoliv.

Gilberta (stranou). Pak není tak zle!

Giampiero. Já mu tedy psal o jisté záležitosti — měl jsem za to, že mi sdělí své mínění písemně. Zatím přibude do Neapole osobně.

Luigi. Doufám, že nám jej představíte.

Gilberta. Přiveďte jej zítra k naší slavnosti.

Giampiero. Tisíceré díky. Musíte být poněkud shovívavi s jeho spůsobem řeči, kterýž jest poněkud podivný ... mluvíť vždy jen na polovic. (Napodobí rozmarně svého strýce.) Milostivá paní, jsem nanejvýš eh, eh ... nevím, jak bych vám eh, eh ... Myslím, že moje, moje eh ... — „překvapení“ napovídá mu někdo, a na to on: — Tak jest, moje zmatenost — a napoví-li mu „zmatenost“, řekne: Tak jest, moje překvapení. — Avšak ne vždycky; někdy mluví zcela plynně ... a s jakým důrazem! — Ostatně jest to pán velice roztomilý, srdečný a o čest dbalý ... ba co se týče cti rodinné, rodokmene ... původu a bezúhonného života, náhledů poněkud přepjatých, nesnášelivých: což ostatně nikterak se vás nemůže dotknouti. — (Rosalia stává se nepokojnou.)

Gilberta (stranou). Ten dobrý hoch, netuší ničeho ...

Luigi (změniv předmět hovoru). A co se týče slavnosti, Gilberto, dovedla jsi přemluvit Rosalii?

Gilberta. Nikoliv, bohužel! — Doufala jsem, že ty zakročíš, jak jsi mi slíbil, svou autoritou manželskou.

Rosalia. Můj manžel mi slíbil, že v tom ohledu bude šetřit mého přání: nikdy neměnil svoje usnešení, a doufám, že tak neučiní ani nyní.

Luigi. Nemám také v úmyslu jednati jinak.

Gilberta. Bravo! A včerejší tvůj slib?

Luigi. Totiž, já slíbil ...

Rosalia. Bezpochyby, že's neporozuměla.

Luigi. Nerozuměla's mi dobře.

Gilberta. Pravil's mi do slova toto: Z pravidla respektuji vždy vůli své choti.

Rosalia. Je vskutku tak laskav, že ji respektuje vždy.

Gilberta. Z pravidla!

Luigi. Ano, bývá tak pravidelně.

Gilberta Avšak doložil jsi, že je to případ výminečný ...

Luigi. Ano, zajisté, případ výminečný; a sice dnes výminečnější, než včera.

Gilberta. Poněvadž se tedy zde jedná o výjimku z pravidla ...

Rosalia. Nuže, rozmyslím si to.

Luigi. Dobrá, rozmysli si to; učiň, jak ti libo.

Výstup čtvrtý.

Předešlí, hrabě Sernegri uveden Domenicem.

Domenico. Pan hrabě Sernegri (Sernegri vstoupí. Domenico odejde.)

Luigi. Sernegri! Jaký to zázrak!

Rosalia. Dnes je můj svátek: věděla jsem, že přijde!

Sernegri. Aspoň jednou za rok, že? — Nejsrdečnější blahopřání! Jsem stále vaším přítelem, jakobych přicházel každodenně!

Rosalia. Oh, o tom jsem přesvědčena!

Sernegri (pozdravuje Gilbertu a Giampiera: pak stisknuv Luigimu ruku, praví k němu šeptem). Musím s tebou mluvit!

Luigi (stranou k němu). Oč se jedná?

Sernegri (podobně). Povím ti to.

Luigi (jako prve). Co's vážného?

Sernegri. Ale ...

Giampiero (stranou k Luigimu). Marchese! ... Slečna jde!

Luigi (ohledne se v levo). Drahá Rosalie, oznamuji vám, že slíbená květinka došla.

Rosalia (uhodnuvši). Ah! ... tuším již to překvapení ... Margherita!

Margherita (za scénou, pak rychle přikvapí). Matinko!

Výstup pátý.

Předešlí, Margherita s levé strany.

Margherita (vrhne se v náruč Rosalii).

Rosalia. Hle, zde moje květinka, moje Margherita!

Margherita. Jakže, krásnou to květinku poslal ti otec k svátku!

Rosalia. Květinku nejroztomilejší ze všech zahrad Italie! Margheritu! Naši Margheritu!

Giampiero. Slečno marchesino ... (snaží se, aby obrátil pozornost její na sebe.)

Gilberta. Také mně dejte užíti trochu této květinky.

Margherita (líbá ji). Drahá tetičko!

Giampiero (jako prve). Slečno marchesino ...

Sernegri (k Margheritě). A mně, jenž tak horlivě vás navštěvoval v ústavě, ničeho?

Margherita. Oh, pane hrabě? ... Jak se vám vede?

Sernegri. Vede se mi jako člověku, jenž spatří roztomilého andílka.

Margherita (jsouc v rozpacích nad touto poklonou, políbí Rosalii).

Giampiero. Slečno marchesino ... jest to po třetí! ... (Podává jí kytici).

Margherita. (Poněkud stydlivě, pohlednuvši na Rosalii béře kytici). Slyšela jsem již poprve ... odpusťte ... Jak se vede ... (Pohlíží na kytici).

Giampiero. Vede se mi . . . jako hraběti Sernegrimu!

Margherita (k Rosalii). Co tím chce říci?

Rosalia. To jsou poklony, poklony . . . polib mne a neptej se dále.

Margherita (porozumí, zastydí se a dá Rosalii dva polibky).

Giampiero (stranou samolibě). Tentokrát dva polibky!

Luigi (stranou k Gilbertě). Hleď, abys co nejrychleji nalezla svého muže, smluvili jsme se stran zítřejší slavnosti: poněvadž ale Rosalia odpírá, nevím, zdali . . .

Gilberta. (Stranou.) Přijdu hned. (Hlasitě.) Musím jít. (Stranou k Rosalii.) Jsi vskutku neúprosná?

Rosalia (taktéž). Oh, zajisté!

Gilberta (jako prve). Pak nastrojím spiknutí proti tobě! Však uvidíme! — (Hlasitě.) S bohem, — s bohem, bratře! — Hrabě Sernegri, (Podává ruku atd., pak k Giampierovi.) A vy, nezapomeňte, že jste mi slíbil, že budete přicházet častěji k nám . . . a zpívat s Esterou a hrát s námi . . . ale večer, rozumíme! . . . a nikoliv „la belle Hélène" jako včera dopoledne! . . . kdybych já tu byla bývala! . . . Zkrátka; očekáváme vás!

Giampiero. Budu nad míru šťasten! (Podává jí ruku.)

Gilberta (provázena několik kroků Rosalií, odejde).

Margherita (jež byla pozorně poslouchala řeč Gilbertinu, počne trhat svou kytici s lehkým výrazem dětinské nevole).

Výstup šestý.

Předešlí, mimo Gilbertu.

Giampiero (k Margheritě). A vy, slečno . . . vy zajisté hrajete ještě lépe než . . .

Margherita (roztrhávajíc v roztomilé rozpačitosti lístky z květin, nepohlednuvši na Giampiera.) Nikoliv, hraji mnohem hůře.

Sernegri. Jakže? A přece mi váš ředitel pravil . . .

Margherita. Je to starý muž; jest hluchý.

Rosalia (usmívajíc se). Hluchý ještě není.

Giampiero. A mně přece řekl, že zpívá božsky.

Margherita (jako prve). Oh, ne, nikoliv! Nechtěla bych ani! A pak mám tak málo hlasu! — Kdybych měla hlas a ducha své sestřenky Estery! . . . (podá kytici Rosalii). Vezmi, matinko!

Rosalia. Oh, jak jsi ji roztrhala!

Margherita. Pojďme do zahrady: uviju ti novou!

Rosalia. Pojďme do zahrady!

Giampiero. Doprovodím vás až ku mříži; pak odejdu.

Rosalia. Díky. — S bohem, Sernegri! . . . Než odejdete, přijďte k nám do zahrady.

Sernegri. S největší radostí. (Rosalia, Margherita a Giampiero odejdou.)

Výstup sedmý.

Luigi a Sernegri; později Domenico.

Luigi. Nuže, cos mi chtěl říci? — Myslil jsem si to, neboť bez příčiny bys mne nebyl navštívil.

Sernegri. Svátek tvé choti byl by býval rovněž vážnou příčinou jako každého roku.

Luigi. Tohoto roku mohl jsi upustit i od této jediné návštěvy.

Sernegri. Jdi mi! Po osmnácti letech ještě takováto výčitka?!

Luigi. Máš pravdu: avšak co chceš? Je to myšlenka, která mne nikdy neopouští! . . . Ti všichni, kteří se ucházeli o mé přátelství, dokud jsem byl svoboden, vzdalovali se mne, když jsem se oženil . . . nepřekvapilo mne to . . . známť svět! Avšak ty, ty . . . ty soudruh mého mládí, mých studií, mých cest . . . ty, jenž jsi přec takový měl podíl při mém sňatku! . . . — Když jsi se vrátil do Neapole, jedna návštěva . . . jediná . . . ! pak jsi úplně zmizel . . . Toť přítel! . . . Oh!

Sernegri. Ah! jaká to řeč . . .

Luigi. Odpusť . . . Jsem v špatném rozmaru. — Odpor Rosaliin zmařil všechny mé záměry! . . . Když se můj bratrovec Andrea dověděl, že jsem chtěl oslavit jmeniny své choti tím, že jsem povolal z ústavu dceru svoji, pravil ke mně: Nuž dobrá, uspořádejmež společnou slavnost v naší ville v Palépoli a představmež obě své dcery pospolu. — Myšlenka ta se mi nad míru líbila; ale pravil jsem ihned: A moje choť? — Andrea pravil: Oh! v případu tak výminečném, kdy má představiti svoji Margheritu! Uvidíš, že svolí: pojď, pojď! — A pak mne vedl k madame Lafraise, kdež jsme objednali toiletty; pak jsme rozeslali společná pozvání . . . — A nyní, kdyby se nepodařilo, přemluvit Rosalii . . .

Sernegri. Také já myslím, že se jedná o případ velice výminečný . . .

Luigi. Bylo by mi to velice nepříjemno, pochopíš . . . Pozvání jsou již rozeslána . . . toiletty již objednány! Naproti tomu, co mám činit? Margherita má nade mnou jakousi moc . . . ona mnou vládne! . . . a kdyby řekla: ne . . . — Zkrátka, pravil jsem své sestře, aby se rychle domluvila se svým manželem . . . pak uvidíme . . . Avšak nyní mluv, čeho si přeješ?

Sernegri. Toliko . . . něčeho, co tě potěší, jak doufám . . . avšak také . . . poněkud rozmrzí.

Luigi. Nuže, nuže?

Sernegri. Tvůj syn mi psal . . .

Luigi. Z Kalkuty?

Sernegri. Nikoliv, ze Suezu.

Luigi. Ze Suezu? — Což jest v Suezu? — „San Quintino“ neodplul do Kalkuty?

Sernegri. Poslyš. — Četl jsi zajisté v novinách telegram: „Prometeo“ stroskotal se blíže zálivu adenského; mužstvo bezpochyby zahynulo?“

Luigi. A co dál?

Sernegri. Nyní došly bližší zprávy. — Mužstvo zachráněno, a sice mužstvem „San Quintina".

Luigi. A Vittorio snad při zachraňování přišel k úrazu?

Sernegri. Nikoliv: Vittorio choval se při tom velice statečně a daří se mu výborně.

Luigi. Avšak co dál?

Sernegri. Poslyš. — Snadno si můžeš pomyslit nadšení zachráněných z „Prometea" k jich osvoboditelům na „San Quintinu": nadšení, jehož značná část platila tvému Vittoriu, jenž se nad jiné vyznamenal odvahou, obětovností . . . i chladnokrevností.

Luigi. Jako jeho matka!

Sernegri. Mezi zachráněnými bylo též . . . několik dam! A nadšení takovéto zachráněné k ochránci jest hrozně nebezpečné, je-li zachráněná mladá, krásná, zajímavá, a ochráncem mladík jako Vittorio, s duší horoucí, jenž po několik měsíců žil na palubě lodi . . . vydán tisícerým nebezpečím oceanu . . . avšak nikoliv sirénám . . . že třeba býti Ulyssem a míti po ruce vosk, abys jím ucpal uši . . . tvůj syn však není Ulyssem . . . a zdá se, že na palubě San Quintina není vosku!

Luigi. Zamiloval se!

Sernegri. Tak asi! . . . „San Quintino" musil zachráněné — obojího pohlaví — podržet na palubě a vrátit se s nimi do Point de Galle, kdež cestující chtěli pokračovat ve své cestě na jiné lodi, plující k Suezu. — Tak Vittorio urazil během tří dnů několik set mil ve společnosti sirény . . . hůře však jest, že proběhl též různá stadia pocitů!

Luigi. Tedy je to siréna . . .

Sernegri. Oh! nejdokonalejšího druhu! Jedna z oněch, jež v několika hodinách dovedou poplést hlavu i zralému muži: nuž, představ si mladíka, kteréhož má ve své moci po dvaasedmdesát hodin!

Luigi. Oh! můj bože! — A co učinil?

Sernegri. Co učinil? . . . nuže, v Point de Galle telegrafoval do Neapole — telegrafoval svému příteli, aby jej povolal pod záminkou naléhavých a veledůležitých rodinných záležitostí do Neapole, kdež jest přítomnosti jeho nezbytně třeba; na základě tohoto telegramu udělil mu kapitán — jenž ví, jaké rodině Vittorio náleží, — dovolenou: ostatního se domyslíš: siréna přibyla včera do Neapole, sestoupila v hotelu anglickém . . . syn tvůj přibude zítra večer! Prozatím mi uložil, abych ti dodal tento lístek.

Luigi (velice rozčilen vrhne sebou na židli; vezme mlčky list, otevře jej, hodí obálku na zem a čte, sahaje si rukou na čelo; pak:) — Oznamuje mi toliko, že mne musí žádat za odpuštění, dříve než se přede mnou objeví, neboť prý pociťuje, jakou bolest způsobuje mně a své matce; avšak neodolatelná moc . . .! Dále mne zapřisáhá, abych mu, než přibude do Neapole, zaslal několik řádek ode mne neb od jeho matky, aby nabyl zmužilosti k objevení se v otcovském domě! — (Složí list a podrží jej v ruce.) Toť hrozné! Toť hrozné!

Sernegri. Myslím, až ho budete míti zde . . . že jeho láska k vám . . .

Luigi. Nebohá Rosalie! — A ona slečna . . . jak se jmenuje?

Sernegri. Emma.

Luigi. A jmeno rodinné?

Sernegri. Emma.

Luigi. Avšak toť přec není jmeno rodinné! — Přec není bezejmenná.

Sernegri. Oh! nikoliv! naopak, má hned několik jmen ... na střídání ... Myslím, že právě v tu dobu zvolila si jmeno Emma Stuartova; zajisté, krásné to jmeno.

Luigi. A ... jest vdovou ... dívkou?

Sernegri. Nevím, dívkou však sotva.

Luigi. A Vittorio opustil svoji loď a přibude do Neapole ...

Sernegri. Aby si vymohl dovolení ku sňatku.

Luigi (sedí dosud, velice rozčilen). Ah, avšak je-li on šíleným, nejsem jím dosud já.

Sernegri. Ano, v tomto případě musíš se objevit velice pevným! ... vskutku pevným!

Luigi. Oh, oh! nad míru pevným! Oh, nepopustím!

Sernegri. Zajisté, zde nesmíš popustit!

Luigi (náhle si vzpomenuv). Avšak ... Oh! můj bože! ... Kdyby ona siréna ... kdyby někdo ze zachráněných cestujících ... kdož může předvídat, co se mohlo stát? ... Kdyby, pravím, Vittorio ... kdyby se tak byl již dozvěděl, že též já ... a kdyby se nyní tvrdošíjně odvolával na můj příklad ... a pravil ke mně: „Ale ty sám, otče? ..."

Sernegri. Mohu tě úplně uspokojit v té věci. — Z mnohých míst psaní Vittoriova jeví se zřejmě, že dosud neví ničeho.

Luigi. Můj bože! Pouhá myšlenka ... že jeho matka, ta svatá bytost, po telikerých útrapách a zkouškách ...

Domenico (vstoupí s listem pro Luigiho). Od pana marchese Andrea. (Odevzdá list a odejde.)

Luigi (položí na chvíli list svého syna na stolek a otvíraje list právě mu doručený, aby jej přečetl, praví k Sernegrimu). Dovol. — (Čte, na to.) Bratrovec můj píše mi takto: (čte) „Setrvá-li Rosalia na svém odporu, mohla by snad moje manželka Gilberta, tvoje sestra, jakožto teta, představiti též tvoji dceru? Gilberta bez odkladu vrátí se k tvé choti, aby jí učinila tento návrh; co se mne týče, nemusím tě teprv ujišťovat, že by mi to bylo velice milé." — (Dá list opět do obálky a strčí jej do kapsy.) Toť myšlenka: avšak Rosalia? Co as ona tomu řekne?

Výstup osmý.

Předešlí. Rosalia. Margherita.

Rosalia (vstupujíc). Nuže, tu jsem již opět ... (Vidouc Luigiho sedícího a velice rozčileného). — Luigi, co jest ti? ... Sernegri, co jest mému muži? ... Avšak také vy zdáte se mi ...?!

Luigi (rychle vstav a vzpamatovav se, stane se opět klidným, vážným a chladným jako obyčejně.) Nic ... není to nic.

Sernegri. Není to skutečně nic, marcheso! (Stranou k Luigimu.) Dej pozor na list svého syna na stolku! Odstraň ho!

Luigi (vezme rychle list a skryje ho v kapse).

Rosalia (spozoruje to a tuší, že se jedná o jakés tajemství).

Margherita. Co jest ti, milý tatínku?

Rosalia (s vynuceným klidem k Margheritě). Neobtěžuj ho, milé dítě. Otec někdy trpí bolením hlavy ... to přejde ... Hleď, již to přešlo. — Jdi ke klavíru, připrav noty a počkej na mne, přijdu hned.

Margherita (k Luigimu). Skutečně to přešlo, tatínku?

Luigi. Ano.

(Margherita odejde v pravo.)

Výstup devátý.

Rosalia. Luigi. Sernegri.

Rosalia. Nemyslete si, že jste mne dovedli oklamat! (s jakousi ráznosti) Co se stalo?

Sernegri (rychle). Nic, marcheso, nic vážného. — Luigi byl rozmrzen k vůli jisté věci ... již vám musí sdělit ... a obává se, že byste ...

Rosalia (poněkud smutně). Drahý Luigi, nečiníš dobře, že kladeš takovou váhu na onu záležitost ... jest důležitá, přiznávám se — avšak ne tou měrou, aby mne přivedla v zoufalství! Nebohý Luigi! Pochopuji, že příčinou tvého nepokoje jsem především já. — Avšak jsem dosti rozšafná ... co mi zbývá učinit? Ustanovila jsem se již, jak se zachovám; moje mateřská povinnost jest mi nade vše! Onen list ... jenž byl na stole a kterýž jsi tak spěšně ukryl do kapsy ... promluvíme o něm ... avšak především považ, že třeba ustanovit se na něčem: třeba tu rozhodnosti a odhodlanosti, pak staň se co staň.

Sernegri (udiven hledí na Rosalii).

Luigi. Avšak, jak to? Ty znáš obsah onoho listu?

Rosalia. Ovšem že. Nuže, chceš mi učinit něco k vůli? — Dej mi jej, odpovím naň.

Luigi (váhá). Avšak ... věru ...

Rosalia. Dej mi jej, dej mi jej! Spolehej na svou Rosalii.

Luigi. Co mám učinit? ... (Vytáhne list). Budu ti muset býti vždy po vůli: ty's bytost tak výtečná ... zde jest, čiň, co uznáš za dobré! (Dá jí psaní.)

Sernegri (nedůvěřivě). Avšak odpusťte, marcheso; kterak jste se mohla dozvědět o tomto listu?

Rosalia. Pověděla mi o něm právě Gilberta, jež v největším spěchu přijela ke mně.

Sernegri. Marchesa Gilberta!

Luigi. Choť Andreova! (Oba pochopují, že se stalo nedorozumění.)

Rosalia. Ano, ona přibyla, aby mi pověděla vše o současném představení našich dcer, a objednaných toilettách, a učinila mi návrh, o němž ti Andrea psal. Není tomu tak?

Sernegri. Vskutku ... zajisté ... avšak dopis ...

Luigi. Dopis ... Gilbertin ...

(Oba snaží se, aby dostali list spůsobem co nejšetrnějším opět do svých rukou.)

Rosalia. Nebojte se! Odpovím následovně: Díky! Jakož jsem již pravila milé Gilbertě, bylo by mi bývalo milejší, kdyby můj manžel nebyl tak na určito přislíbil: ale když je již slíbeno, nemohla bych, aniž by to bylo nápadné, podržet svoji dceru doma; avšak navštíví-li nějakou slavnost, nemůže se tak státi jinak, než po boku matky. A protož, ačkoliv to bude pro mne velkou obětí, představím Margheritu sama.

Sernegri. Výborně: toto prohlášení odpovídá úplně obsahu tohoto listu ... (Hledí jí vzít nenápadně list z ruky.)

Luigi. Avšak, dovol ... tento list ... (Pokouší se rovněž o to, aby dostal list nazpět.)

Rosalia (spozoruje to, pohledne na ně a hledí vyzkoumat příčinu jejich pohnutí). Avšak ... co jest vám? ... Zdá se, jakobyste mi chtěli opět vzíti tento list! ... Není snad tomu tak, jak jsem se domnívala.

Sernegri, Luigi (zároveň, kvapně). Ne ... nikoliv ... avšak ...

Rosalia (Stále je pozorujíc, spatří na zemi obálku listu a učiní krok, hledíc ji nepozorovaně zakrýti svými šaty). Pozoruji, že jest v tom nějaké nedorozumění! Konečně ... nemám čísti onen list? — Zde jej opět máš. — (Vrací Luigimu psaní, nepohlednuvši na ně.)

Luigi (beře rychle psaní zpět). Nikoliv, v listě tom je totéž, co jsi myslila ... nemysli si ...

Rosalia (přeruší ho, aby jej vytrhla z rozpaků). Odpověděl bys raději sám? ... Pověděla jsem ti, co zamýšlím; pravila jsem totéž Gilbertě; piš tedy ty ... Andreovi.

Sernegri (pozoruje Rosalii bedlivě a stává se nedůvěřivým).

Luigi. Jak si přeješ.

Rosalia. Nuže ... jdi a odpověz mu ihned.

Luigi. Již jdu! (Odejde kvapně.)

Výstup desátý.

Rosalia. Sernegri, později **Domenico.**

Rosalia. (Když byl Luigi odešel, zvedne se země obálku, pohledne na adresu, pozná písmo a jeví značné pohnutí, vzpamatuje se však rychle a praví k Sernegrimu, usednuvši). Sedněte na chvíli, Sernegri!

Sernegri (stranou). Ona něco tuší!

Rosalia (potlačivši svoje rozčilení a snažíc se, aby nabyla obvyklá veselosti.) Tento list ... jest od mého syna, že?

Sernegri. Ne ... jest to ...

Rosalia (ukáže mu obálku a praví truchlivým úsměvem). Já ho učila psáti ... znám jeho písmo.

Sernegri (neví, co by odpověděl).

Rosalia (s nuceným klidem). Je snad ... nemocen?

Sernegri. Nikoliv, marcheso, na mou čest!

Rosalia. Tato obálka nemá poštovní známky ... Kdo přinesl onen list?

Sernegri. Já; byl vložen do listu, který Vittorio psal mně.

Rosalia (poněkud rozčilena). Zkrátka, řekněte mi bez obalu, co obsahuje onen list nepříjemného!

Sernegri. Slyšte: Vittorio píše mně a svému otci, že život na moři ... se mu nelíbí ... že to nemůže déle snésti.

Rosalia. Chce se vrátit domů?

Sernegri. Bez odkladu.

Rosalia. A to rozčililo tak jeho otce?

Sernegri. Obával se, že by vám to bylo nepříjemno ... že by se vám zdálo, že je návrat jeho poněkud příliš časným ... ještě příliš nebezpečným ... Rozumíte mi?

Rosalia. (Počíná tušit, že ji Sernegri klame: připadne jí nová domněnka, avšak vzpamatuje se a se zdánlivým klidem praví, povstavši.) Pochopuji! ... ovšem ... pochopuji! — Jest dobře!

Sernegri. A co tomu říkáte? (Povstane.)

Rosalia. Oh, nejedná-li se než o to!

Sernegri. A oč pak jiného, marcheso?

Rosalia. Dobrá! — Avšak ... mluvme o něčem jiném.

Sernegri. Prosím, poslouchám.

Rosalia. Prosila bych vás, abyste mi podal některá vysvětlení.

Sernegri. Jsem šťasten, mohu-li vám posloužit.

Rosalia. Díky. — Mám zapotřebí bližších zpráv o jisté dámě, jež bydlí v anglickém hôtelu ... a·jež mi psala.

Sernegri (polekán). Dáma?

Rosalia. Aneb slečna, nevím. — Jmenuje se Emma Stuartova. (Vyslovivši toto jmeno pohledne náhle na Sernegriho.)

Sernegri (nemoha se opanovat). Emma Stuartova?

Rosalia (s truchlivým úsměvem). Zdá se, že mi budete moci podat zprávu o ní.

Sernegri. A ona vám psala?

Rosalia (ukáže list, jejž opět skryje). Lístek vonný, velice ozdobný, v kterémžto mne žádá za rozmluvu ve věci velice důležité ... (Pozorujíc ostře Sernegriho a vidouc jeho pohnutí pokračuje se zdánlivým klidem.) — Jest to ... milenka ... mého syna, že?

Sernegri (pomaten). Oh! marcheso! ... marcheso!

Rosalia (náhle polekána). O můj bože! Snad ji pojal za manželku?

Sernegri (rychle). Ne, nikoliv, marcheso. Avšak Vittorio přibude do Neapole. — Bude zde zítra večer. — Přijde, aby vás požádal ...

Rosalia. Za dovolení k sňatku?

Sernegri. Ano!

Rosalia. Tedy ještě se s ní neoženil?

Sernegri. Dosud ne!

Rosalia (spěšně). Ah! jestli se s ní dosud neoženil ... jsem tu ještě já! (Zazvoní, pak nanejvýš rozčilena přistoupí k psacímu stolku.)

Sernegri (pozoruje ji s obavou). Odpusťte ... dovolte mi otázku ...

Rosalia. Co hodlám učinit? — Poslyšte. (Píše.)

„Velectěná slečno!

Dnes a zítra není mi možno za příčinou návratu mých dítek; pozejtří, o druhé s poledne budu vás u sebe očekávat.

Rosalia Permanso-Dariberto.“

Sernegri. Vy ji přijmete?

Rosalia (složivši a zapečetivši list, napíše naň adresu). Co mám učinit?... Vonné psaníčko zdá se mi zapáchati jaksi... pomstou!... Představtež si, kdybych ji nepřijala! — (K Domenicovi, jenž vstoupil). — Odešlete rychle tento list.

Domenico (vezme list, ukloní se a odejde).

Sernegri. Nikdo než matka tak výtečná jako vy, dovede...

Rosalia (přeruší ho, nad míru rozčilena). S bohem, Sernegri. — Octla jsem se v předvečer bojů hrozných a rozhodných! — Tu třeba odvahy! — S bohem! (Podává mu ruku.)

Sernegri (políbí jí ruku s výrazem hluboké úcty). S bohem, paní marcheso! (Stranou.) Nebohá paní! Nebohá matko! (Odejde.)

Rosalia (samotna). Vstoupiti před svět... Po devatenácti letech!... A tentokráte vystoupím se svou dcerou!... A syn můj, jenž se vrací... s vášní v duši...! Avšak jsou-liž vášně, jež se dědí s otce na syna... jakže... poklesky srdce? A ona... jež mi píše!... ví-li snad o tom!... — Eh! ku předu... odvahu!... (Odchází v pravo zvolna, zamyšlena, truchliva.) Půjdu k Margheritě... ke klavíru... Odvahu!... Odvahu!...

Opona padá.

(Pokračování.)

Zemětřesení.

Podává
Dr. August Seydler.

(Dokončení.)

Nezřídka bývají lodě v přístavu zakotvené uchváceny silou dmoucí se vlny a strženy daleko na pevninu, někdy i přes nízké pahorky lemující břeh.

Při zemětřesení, které zničilo 28. října 1724 město Limu, vystoupilo moře v přístavním městě Callao 80 stop nad obyčejnou svou hladinu, zaplavilo město a zničilo je tak důkladně, že nezbylo jednoho domu a téměř ani jediného obyvatele. Lodi, nalezající se v přístavu, pohroužily se buď okamžitě, aneb byly od kotvic svých odtrženy a daleko na pevninu zaneseny, tak že zůstaly při opadnutí vody ve vzdálenosti jedné hodiny od břehu na souši ležeti. Největší výše dosáhla vlna zemětřesením spůsobená r. 1737 na březích Lopatky; výše ta udává se na 210 stop.

Jindy jeví se opět otřesení moře ještě jiným spůsobem, jakoby výbuchem, při čemž moře kypí, na pohled se vaří a pění, lodi pak silná otřesení ucítují, jakoby na úskalí narazily. Při zemětřesení v Limě, 28. března 1868, nalezal se anglický koráb v přístavu (Callao), upevněn jsa dvěma kotvicemi. Loď ta byla strašně zmítána, hladina dříve klidná se bouřila, budovy v městě Limě klátily se sem a tam, a vrcholky jejich řítily se do mraku, jejž v městě vytvořil zvednuvší se prach. Na některých místech vřelo moře, a když řetězy, na nichž kotvice visely, později byly vytaženy, nalezeny jednotlivé jejich členy značně porouchány. Ačkoli byly dva palce silné, zdálo se, jakoby byly místy roztaveny, na povrchu měly vpálené otvory několik palců dlouhé a v nich nalezeny jsou malé kuličky roztaveného železa. — Jak máme sobě vysvětliti tento zjev? Máme mysliti na podmořské výbuchy rozžhavených hmot neb i vznatých plynů, které nemohly až k povrchu mořskému dospěti, jichž žár však dostačil k naznačeným změnám železa dříve, než byly mořskou vodou dostatečně ochlazeny? Neb máme předpokládati nějakou ohromnou sílu mechanickou, mohutný náraz změnivší se v teplo, dostatečné k působení oněch proměn? Nelezáme se tu, (je-li svědectví kapitána Bagnolda, jenž dokládá, že jsou některé články onoho řetězu uschovány v Portsmouthu, úplně spolehlivé) před zjevem velice záhadným, jenž důtklivě nám na mysl uvádí pravdu, že jest velmi nesnadno, přenášeti výsledky pokusů, konaných v malých rozměrech v našich laboratořích, na ohromné děje přírodní, ač s druhé strany nemůžeme při vykládání dějů těch o nic jiného se opírati, nežli právě o výsledky oněch zkušeností svých.

Jiné svědectví (z r. 1839, od ostrova Martinique) vypravuje o nárazu na loď, jenž trval 40 vteřin a byl tak mocný, že stěžně se otřásaly jako rákosí a námořníci se domnívali, že loď narazila na skálu a že se do ní vlévá voda.

Nejzajímavější a pro studium zemětřesení velmi poučný jest spůsob, jakým se otřesení a rozvlnění oceánu do dalekých končin šíří. V srpnu r. 1868 řádilo zemětřesení na západních březích Jižní Ameriky. Počalo 13. srpna o 5. hod. silným otřesením hornaté krajiny za městem Arica, jež bylo úplně zničeno, a rozšířilo se podél břehu v délce 1000 mil. V Tichém oceánu vznikla tím ohromná vlna, která byla ovšem na březích Ameriky nejzhoubnější, jejíž účinek však zasáhal až k protějšímu břehu oceánu, kde žádného zemětřesení nebylo. Východní břehy Nového Zelandu a ostrovy Chathamovy (jihovýchodně od Nového Zelandu) byly 15. srpna spustošeny. Třikráte ustoupilo moře od břehů a opět se vrátilo co vysoký příboj mořský, který zničil osady na ostrovech Chathamových. Též v Australii (v přístavu Sydneyském) pozorováno jest neobyčejné vzrušení moře. Teprvé 18. srpna nastal opět pravidelný příliv a odliv.

Vzdálenost mezi Aricou a Chathamovými ostrovy obnáší 5500 námořních mil čili 10000 kilometrů; vzdálenost tu proběhla vlna nárazem spůsobená za 15 hod. 19 min., uraziviši tudíž za vteřinu přes 180 metrů. V jiných směrech byla rychlost poněkud rozdílná, podél břehu Jižní Ameriky 150 metrů, ve směru k ostrovům Sandwichským 220 metrů. Rozdíly tyto v rychlosti vysvětlují se různou hloubkou moře, poněvadž v případě zemětřesení vlna celou hmotou vodní prochází a tudíž na mělkých místech většího odporu nalezá.

Zemětřesení, které řádilo r. 1854 v Simodě v Japonsku, ohlásilo se podobně na druhém břehu oceánu, v Kalifornii, v podobě mocného přílivu, který nastal $12\frac{1}{2}$ hod. později, takže vlna otřesením spůsobená opět s rychlostí 180 metrů postupovala.

Rychlost, s jakou zemětřesení šíří se v pevnině, jest větší, při tom ovšem velmi různá, což závisí na velikém množství okolností. Zemětřesení v Severní Americe roku 1843 šířilo se s rychlostí ve směru na západ 600 metrů, na východ 900 metrů. Rychlost Rýnského zemětřesení roku 1846 obnášela 470 m., Lissabonského roku 1755 550 m., Středoevropského r. 1872 (jež také v Praze bylo pozorováno), 740 metrů. Pro porovnání budiž připomenuto, že se šíří zvuk ve vzduchu s rychlostí 330 m., v železe s rychlostí 3500 metrů. Suchopárné tyto číslice mají větší důležitost pro poznání a prozkoumání zjevů přírodních, nežli celá řada zajímavých podrobností a vědeckých anekdot.

V.

Až posud přihlíželi jsme hlavně jen k takovým zjevům, které zemětřesení o sobě, bez dalších vztahů vyznačují a seznali jsme, že se zjevy ty při vší chaotické složitosti své kupí kolem pojmu vibrace jakožto pojmu základního, jímž si zjednáváme jakéhos přehledu a jasnějšího rozboru i roztřídění jejich. Obraťme se nyní k vztahům vzdálenějším, které vzhledem k prostoru a vzhledem k času vyhledati můžeme; setkáme se opět s výsledky nenezajímavými, zejmena pak uvidíme, kterak týž pojem vibrace namnoze s velikým prospěchem slouží k přehlednému ocenění oněch vztahů.

Každé zemětřesení jeví se na jisté ploše povrchu zemského, tu větší, tu menší; někdy obmezuje se na několik čtverečních mil, jindy podrobuje zhoubnému působení svému celé říše. Zemětřesení, jež roku 1755 zničilo Lissabon, otřáslo, pokud se na zprávy oněch dob spolehnouti lze, plochou 700000 čtv. mil, čili třináctou částí povrchu země.

Při pečlivějším rozboru, k němuž doba novější rozmanitých pomůcek poskytuje, mimo jiné i zvláštních přístrojů, t. zv. seismometrů, sloužících k přesnému určení směru vlnění a někdy též síly nárazu, lze při každém zemětřesení nalézti místo, kde náraz byl nejprvé ucítěn a kde byl obyčejně též nejsilnější. Odtud šířilo by se otřesení, kdyby byl průběh zcela pravidelný, ve vlnách kruhovitých, kolem onoho místa co středu opsaných. Již dříve byly naznačeny příčiny, pro které takové pravidelné šíření jest nemožné; mnohdy lze však přece pozorovati alespoň jakési přiblížení se k onomu idealně jednoduchému případu. V takových případech lze až po jistou míru prozkoumati mechanické podmínky zemětřesení; t. j. může býti přibližně vyhledána poloha místa pod povrchem země, odkud otřesení — ať již z jakékoli příčiny — vyšlo, šíříc se odtud ve hmotě zemské, až dospělo k samému povrchu země; může býti vyhledán okamžik, kdy otřesení uvnitř země vzniklo, jakož i místo a čas na povrchu země, kde a kdy otřesení nejprvé mohlo pozorováno býti; konečně může býti určena též průměrná rychlost, s jakou se vlnění hmotou země šíří, jakož i rychlost, kterou jednotlivé částice povrchu zemského mají, kterážto poslední rychlost jakousi míru pro sílu otřesení poskytuje. První, kdo vzdělal tuto mechanickou theorii zemětřesení, byl Mallet (The great Neapolitan earthquake in the year 1847), podrobiv pečlivému rozboru všechna data, jež mohl sebrati vzhledem ku zemětřesení, spustošivšímu roku 1847 velkou část jižní Italie. Po něm vzdělal K. v. Seebach (Das mitteldeutsche Erdbeben vom 6. März 1872) theorii zemětřesení spůsobem poněkud jiným. Zemětřesení ze dne 6. března 1872, které bylo ovšem jen slabé, má pro nás tu zajímavost, že bylo též v Čechách na mnohých místech pozorováno. V nádraží státní dráhy v Praze byl ucítěn náraz dosti prudký, tak že se úředníci domnívali, že praskl v strojnické dílně parní kotel; na novém mostě pozorováno značné kolísání a na hladině Vltavy tvořily se malé víry, jakoby malé smrště, které jen krátkou dobu trvaly. — Seebach ukázal, že dostačí, zaznamenati na všech místech, v kterých zemětřesení bylo pozorováno, přesně čas jeho, a že lze z této jediné, numericky určené veličiny, odvoditi všechny shora uvedené, pro zemětřesení alespoň v mechanickém ohledu význačné momenty. Zajímavá jest poměrně nepatrná hloubka, z které náraz v obou případech, Malletem a Seebachem vyšetřených, vycházel; střed otřesení nalezal se totiž při zemětřesení neapolitanském (r. 1857) asi 12000 metrů a při zemětřesení středoevropském (r. 1872) asi 20000 metrů pod povrchem země.

Nesmíme se ostatně domnívati, že by methody zde naznačené ve všech případech k cíli vedly. Jak Mallet tak Seebach předpokládají jednoduché poměry pružnosti hmoty zemské, a tudíž i na všechny strany stejné šíření se vibrací v této hmotě; v mnohých případech neliší se také skutečnost od této hypothesy příliš značně, a pak vedou me-

thody ony k výsledkům ne sice úplně správným, však alespoň přibližně pravdivým. Někdy jest však sloh kůry zemské na otřesených místech tak rozmanitý, že veškerá pravidelnost a částečná shoda odpadá, tím však zároveň i možnost, upotřebiti theorie Malletovy neb Seebachovy. Hodíme-li kámen na lesklou hladinu jezera, šíří se na ní vlnění v pravidelných kruzích; hoďme jej na místo bažinaté, rákosím nepravidelně porostlé, a vlnění bude se všelijak lámati, ztráceti a bude jen tam ve směru podélném postupovati do větší dálky, kde se mu po pruzích rákosí zbavených volná dráha otvírá. Tak někdy i zemětřesení postupuje, jsouc obmezeno na úzký pruh země, ve směru podélném, any vrstvy, jež tvoří jaksi břehy tohoto pruhu, otřesení značný odpor kladou.

Zda-li pak lze pozorovati jakousi zákonitost, jakési pravidlo v zeměpisném rozšíření zemětřesení, t. j. v poloze těch míst a krajin, které častěji bývají zemětřesením navštěvovány? Že některé krajiny vynikají smutnou předností, býti téměř stálým jevištěm zemětřesení, o tom nabýváme již při sebe povrchnějším sbírání dat jistoty. Od starověku nabyla v ohledu tom smutné pověsti Malá Asie; po objevení Ameriky musila však postoupiti severním a západním břehům Jižní Ameriky první místo. Celkem lze říci: zemětřesení vyskytuje se častěji v krajinách teplých, než-li studených, častěji nedaleko sopek, nežli ve větší vzdálenosti od nich, častěji v krajinách u moře ležících nežli uvnitř pevnin, konečně častěji v půdě sypké, v náplavu, nežli v půdě pevné, v prahorách. V české prahorní vysočině, této mohutné baště střední Evropy, náleží zemětřesení k největším zvláštnostem.

Zemětřesení jsou v krajinách vulkanických zjevem tak obyčejným, a jednotlivé úkazy jejich jsou při tom v tak úzkém spojení se sopečnou činností v oněch krajinách, že nejen obecná mysl bezděky k oběma druhům projevů sil přírodních, ku zemětřesení a k vulkanismu, společnou příčinu hledá, nýbrž že i dráhně vědeckých hypothes a theorií na základě takové společné příčiny jest zbudováno. Pominuvše prozatím všech těchto theorií, o nichž později v souvislosti promluvíme, obmezíme se zde na uznání té zkušenosti, že zjevy vulkanické, výbuchy sopek, obyčejně bývají spojeny s otřesením okolní krajiny, které buď předchází buď současně se vyskytuje neb i následuje, že však nemají naopak všechna zemětřesení v zápětí zjevy vulkanické.

Zemětřesení vulkanická náleží při sopkách ku zjevům velice všedním; slabší otřesení vrcholku opakují se téměř neustále, zvláště bezprostředně před výbuchem. Nezřídka bývá okolí sopek mnoho let před výbuchem navštěvováno zemětřeseními, která zhoubněji působí nežli výbuch sám.

Vesuv pokládán v starověku za sopku úplně vyhaslou, ano poznání této sopečnaté povahy bylo, zdá se, pouze u vzdělanců rozšířeno, kdežto lid osadivší žírné boky jeho ani netušil, co znamená vrcholek, „podobající se“ — dle Strabona — „na pohled popeli a jevící rozervaná úskalí, jakoby ohněm jež byla spustošena, takže oprávněna jest domněnka, že hora ta dříve hořela a výhněmi byla posázena, a že konečně pro nedostatek látky zhasla.“ Tu v prvním století našeho letopočtu začaly se děsné cyklopické mocnosti v nitru jeho ozývati, otřásajíce okolím vždy více a více, až konečně r. 63 Herkulanum a Pompeji v rozvaliny jsou obráceny.

Na to následoval klid několikaletý; v nádheře a přepychu zvedala se jmenovaná města k novému, skvělejšímu životu, když tu katastrofa, nastavší dne 24. srpna 79, navždy zničila jejich mnohoslibný rozkvět.

Týž postup zjevů opakoval se v XVII. století. Půl tisíciletí odpočíval Vesuv, i pokládán na začátku onoho století všeobecně za sopku vyhaslou; od paty k temenu byl pokryt nejbujnější vegetací, v samém jícnu rostly mohutné duby a lípy, pod nimiž hledala stáda pastvu svou. Jen dvě malé kotliny na dně jícnu teplou vodou naplněné upomínaly na události minulých dob. R. 1631 počaly slabé nárazy a otřesení v okolí sopky, kterých co do počtu a síly až do prosince stále přibývalo. Teprve však v noci na 16. prosince staly se tak silnými, že počaly buditi v obyvatelích vážné obavy; z rána pak nastal zcela neočekávaně výbuch, který hrůzami svými staršímu výbuchu z r. 79. úplně se vyrovnal. Přes čtyřicet měst a vesnic bylo dílem lavou, dílem zemětřesením zničeno a asi 4000 lidí zahynulo. Vrchol Vesuvu byl po výbuchu o 170 metrů nižší nežli před výbuchem, a objem jícnu rozšířil se ze 2000 na 5000 metrů. —

K místům, vynikajícím sopečnou činností a často se opakujícím zemětřesením, náleží ostrovy sandwich-ské, zejmena ostrov Hawai, jenž jest neustále ohrožen činností sopky Mauna-Loa. Zemětřesení, které týž ostrov během roku 1868 pustošilo, bylo i v tamních krajinách zjevem neobyčejným. Počalo v březnu tohoto roku a napočítáno průběhem desíti dnů přes 2000 nárazů; vesnice jedna jest zničena a několik set lidí zahynulo. Na to následoval jeden z nejprudších výbuchů sopky Mauna-Loa. Mocný náraz země, nastavší 2. dubna, házel lidmi a zvířaty jakoby míči, skály se řítily a ssutiny jejich pokrývaly celé krajiny. Když se 4. dubna ohromné spousty lávy z jícnu sopky vyřítily, nastaly nové nárazy a otřesení, na tisíci místech pukala země a z širokých puklin vytékalo bahno v množství takovém, že celá vesnice i s obyvateli jím zaplavena byla. Moře ustoupilo od břehů a vrátivši se, zaplavilo daleké kraje. Až do února r. 1869 opětovaly se nárazy, nežli se země opět utišila.

Tyto příklady, jichž by se mohlo na tisíce sebrati, svědčí o těsném svazku mezi výbuchy sopek a zemětřesením je provázejícím. Zde máme také jediný případ, v němž jest příčina zemětřesení jasná a takřka viditelná; jest to rozpínavost par v nitru sopky uzavřených, která způsobujíc náraz na boky hory, celým okolím otřásá a zároveň obsah nitra, žhavou tekoucí lávu, nadzvedá a vychrluje. Tím se také vysvětluje, proč ohromná většina sopek se nalezá na břehu mořském aneb alespoň v nepatrné vzdálenosti od moře; jenom tím jest umožněn přístup většího množství vody do nitra země, kdež se následkem vysoké zde panující teploty voda v páry mění, jichž rozpínáním výbuchy a otřesení povstávají. Že tomu skutečně tak bývá, dokazují látky, sopkou vyvržené, jichž původ zřejmě k moři poukazuje, zejmena četné sloučeniny chlorové. Různé soli mořské vyskytují se co sublimaty v okolí jícnů, nalezají se rozpuštěny v horké vodě, sopkami někdy vychrlené, a vyskytují se mnohdy i v samé lávě. Ano i poměr, v jakém se jednotlivé soli v moři vyskytují, opakuje se v látkách vulkanických. Nejčastější jsou sloučeniny chlorové; na to následují sírany a konečně vzácnější soli. Leč vzdálili

bychom se příliš svého předmětu, kdybychom se pouštěli do podrobnějšího rozboru zjevů vulkanických; zde jednalo se nám hlavně o to, vytknouti, že jest hlavní příčina vulkanismu, a tudíž i jistých zemětřesení, s vulkanismem spojených, rozpínavost vodních par, které se vyvinují z vody mořské, do vnitř země vniklé, zároveň však varovati před domněnkou, mnohdy a zejmena v novější době s jakousi okázalostí vystupující, jakoby veškerá zemětřesení příčinu svou ve vulkanismu měla.

VI.

Nemenší důležitosti, nežli otázka po prostorném rozšíření zemětřesení, má otázka po jeho vztazích časových. Na neštěstí nevede ani v tomto ohledu dosavádní zkušenost k výsledkům poněkud určitějším; ano zákonitost jest v témž ohledu vlastně ještě mnohem méně naznačena, nežli v ohledu prvním. Kdežto bychom mohli směle sázeti značné jmění proti nepatrné částce, že nastane v nejbližší budoucnosti zemětřesení spíše v Chile nežli v Čecháeh, aneb spíše v okolí Cařihradu nežli v okolí Petrohradu, pochybili bychom, kdybychom podobnou sázku podnikli ve prospěch ledna proti červenci, neb ve prospěch ouplňku proti poslední čtvrti.

Již na první, pro nás snad nejdůležitější otázku, nedává věda bohužel odpovědi: přibývá čili ubývá zemětřesení během věků? Vezmeme-li jakýkoli úplnější seznam zemětřesení, shledáme ovšem, že počet těchto jest v novější době úžasně větší; avšak příčina toho leží na bíledni. V starší době zaznamenány jen zhoubné katastrofy, a ani o těch všech nezachovala se nám zpráva, kdežto doba nejnovější, vynikající pečlivým oceňováním všech podrobností, každý sebe nepatrnější náraz do seznamu vřaďuje. Mimo to obmezují se starší zprávy skoro výhradně na břehy Středozemního moře, a zejmena Amerika jest zde úplně vyloučena. Obmezíme-li se podobně i v době novější na totéž území a na značnější katastrofy, jest dojem, jehož nabýváme, ten, že se ani v dobách historických počet zemětřesení nezměnil, ano mnohému bude se snad zdáti, že se starší věk může vykázati větším počtem děsných katastrof. Nebude snad nezajímavo, seznáme-li poněkud blíže některé z nich.

R. 373 př. Kr. spustošilo hrozné zemětřesení Achaiu; města Bura a Helike jsou zničena, první pohlceno jsouc, dle svědectví Strabonova, rozstoupivší se zemí, druhé příbojem mořským.

R. 227 př. Kr. zpustošeny ostrov Rhodos, krajiny Karie, Lydie i Řecko; město Sikyon jest zničeno.

R. 17 po Kr. zničeno v jedné noci čtrnácte měst v Malé Asii, císař Tiberius poskytl ohromné summy na obnovení měst těch.

O zemětřeseních r. 63 a 79, jichž středem byl Vesuv, stala se již dříve zmínka.

R. 115 zničena jsou mnohá města Malé Asie, zejmena Antiochie za přítomnosti císaře Trajana, při čemž nesčíslné množství lidí zahynulo. Po této první záhubě města Antiochie následovala dlouhá řada jiných, a vyrovná se v tom ohledu město to pouze snad Limě, hlavnímu městu státu Peru. Pominouce množství značných zemětřesení obrá-

tíme se k oné, nade všechny jiné strašnější katastrofě, která stihla Malou Asii v letech 526—528, na sklonku panování Justinova a při nastoupení vlády slavného císaře Justiniana. V městech ležících na Orontu zabito ke 200.000 lidí, Antiochia zničena hned na začátku oné doby, načež opět na kvap vystavěna, avšak r. 528 znovu zničena, tak že nejen veškeré nové, nýbrž i všechny posud zachráněné budovy se sřítily; město nově vystavené slulo odtud po nějaký čas Theopolis. Neméně úžasné bylo zemětřesení, které r. 551, také ještě za panování Justinianova Arabii, Syrii, Mesopotamii a Řecko spustošilo. O mohutnosti jeho svědčí následující, historikem tehdejší doby Prokopiem vypravovaná okolnost. V úžině mořské, která se nalezá mezi Thessalií a Boiotií, vystoupilo náhle moře u města Echinaion a u Skarfie v Boiotii. Vystoupivši na pevninu do velké dálky, zaplavilo a zničilo do samých základů tamější osady. Po dráhnou dobu zůstalo na pevnině, tak že lidé pěšky mohli dojíti k ostrovům, ležícím v úžině, poněvadž vody mořské obyčejné místo své byly opustily a proti nadání pevninu až k tamějším horám pokrývaly Smíme-li zprávě té věřiti, pak by bylo spůsobilo tehdejší zemětřesení vyšplýchnutí vody z nádoby, jejíž hladina při neznámé a bezpochyby značnější hloubce čítala několik čtverečních mil povrchu!

Však i středověk pozdější a nový věk zaznamenávají nemenší řadu katastrof v čarokrásných oněch krajinách, jež tvoří břehy východní části Středozemního moře; zejmena leta 1169, 1202, 1759, 1822 požívají v ohledu tom smutné pověsti. Dne 13. srpna r. 1822 zničeny jsou v pašaliku Aleppském během 10—12 vteřin veškeré osady, ano každá jednotlivá chatrč, 20.000 lidí zahynulo a poměrný k tomu počet lidí jest více méně zmrzačen, což při nepatrné lidnatosti tamních krajin tím více na váhu padá.

Leč dosti těchto smutných podrobností, z kterých vzhledem k otázce položené jen tolik na jevo vychází, že v průběhu věků žádná patrná zákonitost, žádné určité přibývání neb ubývání zemětřesení se nejeví. Jinak má se s otázkou, zdali v kratších dobách, na př. průběhem jednoho roku, jakási zákonitost v množství zemětřesení se nevyskytuje. Otázky podobného druhu lze řešiti spůsobem, ode vší domněnky čili hypothesy neodvislým, následovně: nejprve nutno zhotoviti obsáhlý a co možná úplný seznam zemětřesení slabých i silných, pozorovaných v delší době, na př. během jednoho století. Zhotovení takového seznamu stalo se možným teprve v době novější, věnující všem zjevům přírodním tak velkou pozornost. Na to rozdělí se zvolená perioda v menší díly, rok na př. ve čtvero počasí neb ve dvanáct měsíců, a vyhledá se počet zemětřesení, připadajících na každý jednotlivý díl. Zcela stejná nebudou nalezená čísla nikdy; není-li však žádné zákonitosti, budou rozdíly jen nepatrné. Poněkud značnější rozdíly poukazují však k tomu, že zjevy, vyskytující se v době, která větším počtem zemětřesení vyniká, vzniku těchto zvláště jsou příznivy, tím příznivější ovšem, čím větší jeví se rozdíl. Vyšetření toho druhu provedli zvláště Perrey a Schmidt; shledáno, že z 22.149 zemětřesení připadlo 5891 na zimu, (t. j. na měsíce prosinec, leden, únor) 5745 na jaro, 4990 na leto, 5523 na podzimek. Jeví se tu rozhodná převaha ve prospěch zimy,

a lze tudíž souditi, že zjevy v době naší zimy příznivější jsou vzniku zemětřesení. Uvážíme-li, že výsledek ten platí pro celou naši zeměkouli, a že panuje v čas naší zimy na jižní polokouli leto, musíme souditi, že příčina oné převahy neleží v rozdílu teploty, nýbrž v těch úkazech, jež jsou uvedeným měsícům na celé zeměkouli společny. Jediným známým úkazem jest zde větší blízkost slunce u země. Země pohybuje se kolem slunce na ellipse, vzdálenost její od slunce se mění, 4. ledna bývá země slunci nejblíže, 4. července jest od něho nejvzdálenější. V této okolnosti, ku které se ještě později vrátíme, dlužno hledati příčinu většího počtu zemětřesení v zimě.

Mimo slunce, které ohromnou hmotou svou větší vzdálenost vyváží, nalezá se u země v daleko menší vzdálenosti měsíc, který tudíž snad podobný vliv na počet zemětřesení jeviti bude. Skutečně dokázáno od Perreye a od Schmidta, že bývá počet zemětřesení značnější, když mešká měsíc blíže u země (v perigaeum), nežli když od země jest více vzdálen (v apogaeum). Mimo to dokázán vliv měsíce ještě jiným způsobem, jehož výklad vedl by nás příliš daleko. Perrey shledal totiž, že okolo úplňku a nového měsíce zemětřesení častěji se vyskytuje nežli v první a poslední čtvrti. Avšak rozdíl jest dosti nepatrný, ano podrobnější diskusse Schmidtova vede k výsledku poněkud jinému, dle něhož se jeví okolo nového měsíce, a dva dny po první čtvrti největší, okolo úplňku a poslední čtvrti pak nejmenší počet zemětřesení.

Schmidt shledal též, že připadá větší počet zemětřesení na noc (maximum ve dvě hodiny ráno) nežli na den (minimum v jednu hodinu odpolední). Rozdíl jest dosti značný, a překvapuje tím více, jelikož slabší otřesení v noci spíše pozornosti naší ujdou, nežli ve dne. Podobně nalezeno od něho, že větší počet zemětřesení připadá v čas nízkého tlaku vzduchu a v čas bouřek, při čemž však rozdíly jen nepatrné jsou a ku značné, těsné souvislosti nepoukazují.

Všechny tyto otázky theoretické mají důležitý vztah k otázce praktické, která ode dávna uvažována byla: zdali jsou jisté předchozí znaky, z nichž na blížící se nebezpečí zemětřesení souditi lze. Starověk liboval si v ohledu tom v oné naivnosti, která veškeré jeho názory o přírodě označuje. Tak vypravuje Aelian: „Pět dní před zkázou města Helike stěhovaly se všechny myši, kolčavky, hadi, stonožky a podobná havěť v zástupech po cestě vedoucí do Korie . . .“ I z jiných zpráv spolehlivějších a lépe zaručených jde na jevo, že mnohá zvířata mají jakousi předtuchu zemětřesení, t. j. že bystřejší smysly jejich je upozorňují na různé znaky (snad předcházející slabší otřesení), od lidí nepozorované. Předtucha ta jeví se pak nepokojem, rykem a útěkem, jehož příčinu však lidé obyčejně teprve tehdy poznávají, když již zemětřesení nastalo. S vědeckého stanoviska nelze o jiných předchozích znacích zemětřesení mluviti, nežli o místních, na zvláštních poměrech té které krajiny založených. V krajinách sopečnatých přestává nezřídka několik dní před zemětřesením veškerá činnost sopek, jevící se třebas jen kouřem; tak panuje v Neapoli a Messině největší obava před zemětřesením tehdy, když kouř náhle přestane ze sousedních sopek vystupovat. V jiných krajinách jeví se nezřídka nápadná změna pramenů a studnic; voda náhle klesá, ano docela zmizí, aneb se zkalí. Jinde

opět vyšlehují před zemětřesením plameny ze země, aneb zaznívá děsný podzemní lomoz atd. Všechny tyto úkazy jeví se však ještě častěji teprv bezprostředně při neb po zemětřesení, a jindy opět se vyskytují, aniž by zemětřesení následovalo, nejsou tedy spolehlivým jeho návěštím. Ještě zpozdilejší pak jest chtíti vzhledem k tomu, že zemětřesení, jak dříve bylo vyloženo, po jistou, však nepatrnou míru závisí na různých dobách roku a měsíce, na postavení slunce a měsíce k zemi, prorokovati zemětřesení na určité dny. Vůči lehkověrnému obecenstvu má ovšem takový prorok dosti snadné postavení: „příroda, tento výmluvný advokat, stojí po jeho straně," a poskytne mu častěji toho zadostučinění, že na tom neb onom místě povrchu země nějaké otřesení nastane a vírou v neomylnost proroka naplní toho, kdo neví, jak obyčejným zjevem zemětřesení jsou, vezmeme-li v úvahu celý povrch země!

VII.

S uznánihodnou trpělivostí vyprovázel mne laskavý čtenář labyrinthem výkladů, jež opírajíce se většinou o výsledky exaktních badání nemohly se sebe setříti onen zvláštní ráz suchopárnosti, který od jakživa lpěl na důrazné, však poněkud bezbarvé mluvě číslic: a právem žádá nyní na mně, bych jej konečně dovedl na vyšší stanovisko, odkud by se mu rozptylené ty drobty poznání v ladný a souměrný celek, v obraz významuplný sloučily. Bohužel nemohu v ohledu tom mnoho slibovati, by sklamání nebylo pak tím větší. Takového rozhledu, jaký poskytuje na příklad zákon všeobecné tíže po nejrůznějších zjevech, na pohled tak rozdílných, jako jest skvělý ohňostroj těkajících meteoritů a mocné dmutí vln mořských, jež dvakráte za den oplachuje břehy pevnin, neb pravidelný tepot kyvadla a kolotání prstence Saturnova: takového rozhledu není nám vzhledem k různým zjevům zemětřesení popřáno a nebude snad popřáno nikdy. Všechny ty blýskotné theorie, které jakoby z jedné litiny pro všechno vysvětlení poskytují, rozplývají se při bližším ohledání v pouhé přeludy rozhárané obrazotvornosti, která zrnko pravdy sebeklamem zúrodňujíc nejdivnější stvůry na jevo vynáší.

Leč v náhradu, ovšem nepatrnou za ztracený zde požitek, jejž vždy poskytuje proniknutí k nejhlubším základům a příčinám velké skupiny zjevů, stůjž zde stručný přehled všech pokusů, jež lidský duch učinil k vysvětlení záhadných zjevů zemětřesení. Pokusy ty tvoří zajímavý příspěvek k dějinám kultury lidské.

V Herodotu čteme: „Artabazos oblehal Potidaiu již tři měsíce se severní strany, když v moři náhle silný odliv nastal a delší dobu potrval. Když barbaři mělčinu viděli, jali se přecházeti do Palleny. Sotva však urazili dvě pětiny cesty, když tu náhle mohutný příliv nastal, jaký se dle pověsti tamějších obyvatelů dosud nikdy nepřihodil. Ti, kteří neuměli plavati, utonuli, ostatní pak zabili Potidaiští. Příčina byla dle soudu Potidaiských ta, že titéž Peršané, kteří zde zahynuli, chrámu a obrazu Poseidonově se byli rouhali."

Zde máme nejstarší theorii, která se však udržela až k dobám nynějším a stále se udrží, dokud bude lidí, jichž stupeň vzdělání rozumového jiné theorie nepřipouští neb nežádá. Jest to theorie účel-

nosti, theorie všeobsáhlá, zahrnující v sobě veškeré zjevy přírody, obmezující se však ať tak díme jen na jejich povrch. Ono otřesení moře, jež v zápětí mělo mohutné vlnění vod mořských a následkem toho záhubu Peršanů, bylo trestem a pomstou mořevládce Poseidona, jenž jest (dle Prokla) příčinou všeho pohybu, nejen moře, nýbrž i pevniny, pročež i zeměborcem slove. Jakých prostředků musel však užíti tento mocný bůh? či stačilo pouhé stáhnutí zachmuřených brv jeho?

Stačiloť ovšem naivní mysli starého Řeka, nestačilo však více vytřelé mysli Plinia, v jehož hlavě již svítalo vědomí o příčinném svazku zjevů přírodních, svítalo poznání, že rozumné pojímání těchto zjevů vždy více zatlačuje zřetel účelnosti do pozadí a nahražuje zřetelem příčinnosti. A tak se dočítáme u Plinia výkladu zemětřesení, který opírá se již o jakési působení sil přírodních, zákonům podrobených. Dle něho jest zemětřesení podzemní bouřkou; ani ne tak pro podzemní hřmění, které při zemětřesení tak často zaznívá; nýbrž spíše proto, poněvadž se (prý) pružné, napínající síly vzduchu nashromažďují v dutinách podzemních, když byly ze vzduchu zmizely. „Nepochybuji, že jsou toho příčinou větry; neboť země nikdy se neotřásá, vyjma při moři a nebi klidném a utišeném. Aniž jest co jiného dunění země, nežli v oblacích hromu hlahol; aniž co jiného otevření země, nežli když blesk vyrazí, ana větru moc se napíná a uvolniti se hledí.“

Tento výrok jest význačný pro způsob, jakým starověk na sklonku svého rozvoje podobné otázky pojímal; něco málo pozorování, k tomu značná míra pojmů dle domyslu sestrojených — a theorie byla hotova! Známo, že i tato skrovná činnost ustoupila v středověku do pozadí, a nebudeme se tudíž diviti, musíme-li v duchu dlouhé doby přeletnouti, a zastavíme-li se teprve zase ve století osmnáctém. Co dříve báječno, vztahuje se k „centralnému ohni“ a podobným mlhavým, pouze v křesťanské mythologii jakousi roli hrajícím pojmům.

V století XVIII. stala se elektřina oblíbeným předmětem badatelů v oboru fysiky, zaujavši zde přední místo, které si také od té doby s nepatrnými výjimkami neustále dovedla zachovati. Půvab novoty sváděl mnohého fysika k tomu, že všechny možné úkazy uváděl ve spojení s elektřinou. První, jenž (r. 1750) vyslovil domněnku, že vzniká zemětřesení vysokým napnutím elektřiny v zemi, byl Stukeley. Bina vykládal dokonce podrobně, jakého že druhu jsou přístroje, jimiž nás podzemní říše ohrožuje: dutiny naplněné vodou, obklopené sirou a smolou, tvoří prý jakýsi druh Leydenských lahví, rozdávajících podzemní rány! Podobně soudil Beccaria, vymysliv pokusy, jimiž hleděl znázorniti, kterak elektřina zemětřesení spůsobiti může. Též Humboldt shledal, že v celé Americe jest rozšířena víra v elektrický původ zemětřesení, což prý lze vysvětliti náklonností Amerikánů ku Franklinovi. Ano jeden francouzský abbé navrhoval ve vší opravdivosti sestrojení „zemětřesosvodů“ (paratremblement de terre), totiž zapuštění dlouhých železných tyčí do země, jež by byly na obou koncích opatřeny korunou hrotů!

Souvislost mezi úkazy vulkanickými a zemětřesením vedla záhy k domněnce, že příčina všech zemětřesení jest vulkanická. Objevením základní příčiny vulkanismu byla by v tom případě též odhalena příčina zemětřesení co zjevu podřízeného. Při pokrocích chemie, jež po-

skytuje tak mnohé příklady úkazů majících ráz explosivní, zvolen brzo ten brzo onen úkaz toho druhu za domnělý základ vulkanismu. Nejvíce rozšířila se domněnka Lysterova, že vznikají podobné úkazy slučováním železa a síry, jež u velikém množství uvnitř země se vyskytují. Pokus Lemery-ho, jenž zahrabav 25 liber železných pilin a tolikéž síry na prach utlučené do vlhké země, zdánlivé nápodobení sopečného výbuchu v malém tím docílil, zdál se mnohému rozhodujícím, při čemž zapomenuto, že železo a síra v množství ovšem velikém uvnitř země se vyskytují, ne však ve stavu čirém, nýbrž co sloučenina (kýz), neschopná dalších projevů energie čili lučebné práce.

Vedlo by nás příliš daleko, kdybychom všechny podobné domněnky, vztahující se bezprostředně k vulkanismu, a mající tudíž k zemětřesení jen vzdálenější vztah, probrati chtěli. Pomíjejíce tudíž všech dalších chemických theorií, zastavíme se u domněnky, která ačkoli již starší za našich dnů opět do popředí se dostala.

Ku konci minulého století vzdělal Laplace náhled o vytvoření se naší sluneční soustavy, náhled, jejž byl již dříve Kant vyslovil a odůvodnil, jehož si však tehdy nebylo ještě povšimnuto. Dle tohoto náhledu vznikla jednotlivá tělesa této soustavy ze společné pramlhy, jež působením vnitřních sil, zejmena gravitace a spojeným s tím otáčením houstla a v kulovité hmoty se stahovala. Hmoty ty musely míti značnou teplotu, a ochlazení počínalo přirozeně na povrchu, tak že se zde utvořila během milionu let tenká poměrně skořepina, zavírající v sobě žhavé tekuté jádro. Dokladem pro tento názor o vytvoření slunce a oběžnic, tudíž i naší země, zdála se býti žhoucí posud hmota sluneční, přibývání teploty, které při každém vrtání do země v tím větší míře pozorováno čím hlouběji do země se vniklo, dále vyskytování se horkých vřídel a sopek na zemi.

Tento názor o naší zemi, podporován duchaplnými důvody a závažnou autoritou Laplaceovou, zjednal si v první polovici našeho století platnosti téměř všeobecné, ačkoli nechybělo též nikdy odpůrců na slovo vzatých. Tak popírá Ampère stálé stoupání teploty až ku středu země, domnívaje se, že se skládá země hlavně z kovů, jež na povrchu se okysličují, a klada tudíž největší teplotu uvnitř země tam, kde vrstva kovů již okysličených hraničí s vrstvou kovů ještě ryzích. Podobně nemůže se Poisson smířiti s náhledem Laplaceovým, domnívaje se spíše, že původ vlastního vnitřního tepla země v teplotě světového prostoru hledati dlužno, v kterém země po delší dobu mešká. Nasytivši se jakýmsi množstvím tepla v dobách dávno minulých, nalezá se nyní země naše v prostoru poměrně velmi chladném, a tudíž se povrch její ochlazuje a u porovnání s nitrem studenějším býti jeví.

Však nehledě k těmto jednotlivým hlasům, bylo přesvědčení o žhavě tekutém nitru země téměř dogmatem přírodovědy až do doby nejnovější. Avšak při ochlazování stahuje se každá hmota, tudíž i pevná kůra naší země a spůsobuje tlak na vnitřní části. Hle jednoduchá základní myšlenka, kterou r. 1827 nejprve Cordier vyslovil! Tlakem tím vytlačuje se žhavě tekutý obsah země otevřenými místy povrchu, totiž sopkami, zavdávaje tím příčinu k výbuchům sopečným a zemětřesením. Proti tomuto názoru, a vůbec proti domněnce o žhavě tekutém obsahu nitra

zemského činí Ampère následující námitku: jako moře podléhajíc přitažlivosti slunce a měsíce v ohromnou (ne co do výšky, ale co do rozsáhlosti) vlnu se dme, která co příliv a odliv se jeví, podobně musélo by žhoucí moře pod našima nohama dmouti se a v určitých dobách — dobách to svého přílivu — narážeti na tenkou, křehkou kůru zemskou a rozbíjeti ji, neb alespoň jí otřásati. Pozorujeme však něco podobného, takový vliv, který by v určitých dobách byl patrný? Tak tázal se Ampère, odmítaje takto domněnku, které, jak se mu zdálo, zkušenost odporovala.

Jinak pojímal tuto otázku Perrey. Či nejeví se skutečně žádná převaha v počtu zemětřesení v takových dobách, kdy by dle zákonů tíže onen příliv žhoucího podzemního moře nastati měl, tedy zejmena v čas úplňku a nového měsíce, dále v čas, kdy měsíc neb kdy slunce nejblíže u země se nalezají? Výsledek vyšetření, jež Perrey na základě těchto úvah provedl a o němž již dříve zmínka se stala, byl příznivý; jevilať se skutečně převaha ve prospěch uvedených dob. Avšak převaha ta není tak velká, aby oprávňovala k tomu, spatřovati v působení slunce a měsíce hlavní příčinu zemětřesení; ona jen dokazuje, že působení to náleží též v neznámý posud, a možná že velmi značný počet příčin, jež jednotlivě neb v souboru svém zemětřesení způsobují, čili jinými slovy, že vznik těchto úkazů, jichž hlavní příčinu třeba na zcela jiném místě hledati musíme, podporují. I nesmíme se diviti pilnému badateli, když, vychován jsa v tradicích doby, která o žhoucím jádru země pevně byla přesvědčena, a objeviv nad to zákon, který proměnil dřívější námitku proti tomuto názoru v nový proň doklad, názoru i zákonu témuž větší váhu přikládá. A přece týž Perrey uznávaje nutnost reservy, s kterouž každý pravý učenec o předmětu tak složitém a záhadném pronášeti se musí, skromně prohlašuje, že nechtěl zbudovati theorii zemětřesení, a že ti, kdož tvrdili, jakoby připisoval zemětřesení vlivu a přitažlivosti luny, přeháněli myšlenku jeho!

V době novější předstupuje však před obecenstvo prorok, jenž vypůjčiv si myšlenku žhoucího jádra země a tlaku stahujícího se obalu jejího od Cordiera, myšlenku vlivu luny a slunce od Perreye, směle za svou theorii je prohlašuje. Zníť v skutku „Falbova“ theorie takto: Zemětřesení jsou podzemní vulkanické výbuchy, způsobené ochlazováním nitra zemského a podporované přitažlivostí slunce a měsíce. Zbývá-li po vyloučení všeho, co již před p. Falbem zejmena od Cordiera a Perreye na jevo vynešeno neb jako hypothesa vysloveno bylo, ještě něco jakožto duševní jeho majetek, lze snadno posouditi. Také bych nebyl laskavého čtenáře ani slovem obtěžoval tímto, v nynější době bohužel ne právě vzácným pathologickým zjevem, kdyby se p. Falb za přispění všemožné reklamy nedral do popředí, a kdyby zejmena též v Praze nebyl co obratný deklamator dělal propagandu pro „svou“ theorii.

Náhled, že zemětřesení jest původu vulkanického, udržel se v celé první polovici našeho století v popředí vědecké diskusse; leč onen zvláštní obrat, jenž považoval zemětřesení a sopečné výbuchy za přímé projevy činnosti podzemního žhoucího oceánu, nedoznal stejně všeobecného uznání. Naopak většina klonila se k tomu náhledu, že sice vysoká teplota uvnitř země k hlavním příčinám oněch zjevů náleží, ne

však bezprostředně, nýbrž vybavením mohutných sil, jež za přispění chemismu působením onoho vnitřního žáru vznikají. Nelze nám zde podrobně stopovati vlnobití náhledů, jež se v tomto směru nesly; obmezíme se pouze na nejdokonalejší téhož směru theorii, Bischofem zbudovanou. Do země vniká stále voda, dílem pramenitá, dílem mořská. Vnitřním žárem promění se v páry, které svou rozpínavostí výbuchy sopek, otřesení země, zvedání pevnin spůsobují. Náhledy v této theorii vyslovené a jiné, těmto velmi podobné (Naumann, Pfaff a j. v.) zjednaly si souhlasu Humboldtova, a vládly tudíž téměř neobmezeně.

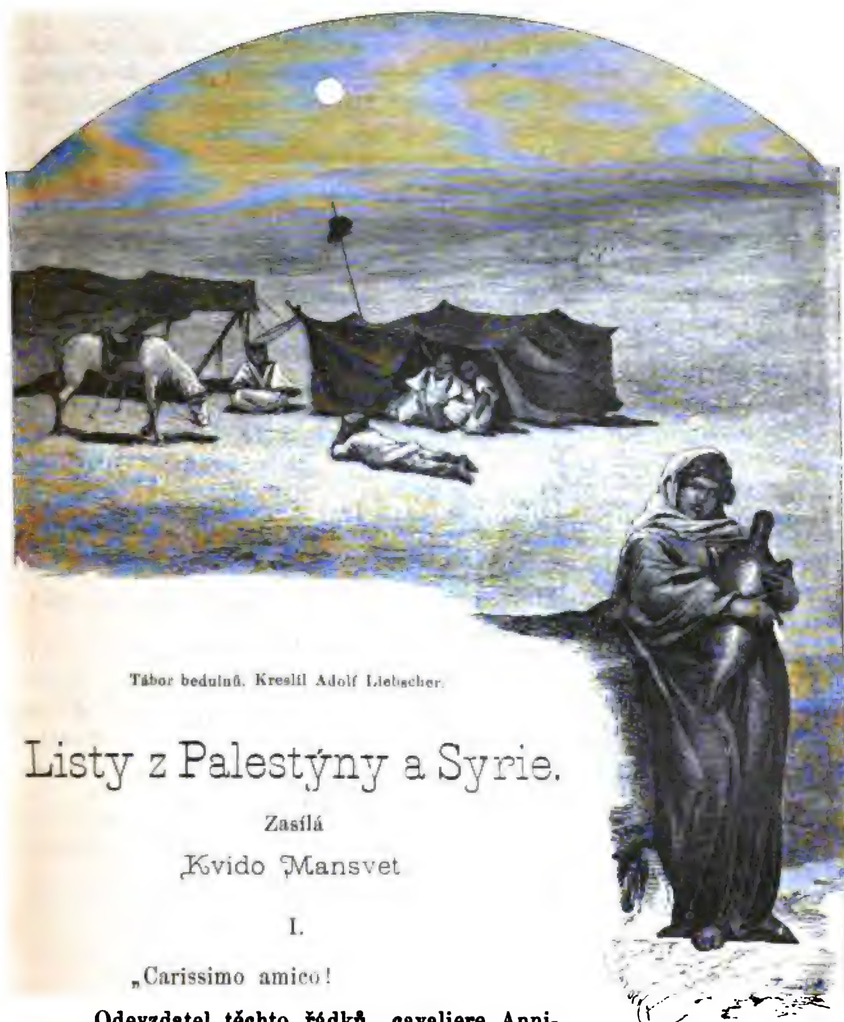
Teprve v době nejnovější jeví se proti nim reakce stále rostoucí, založená hlavně na tom poznání, že příliš záhy přistoupeno k theoriím a že dlužno dříve s mnohem větší pečlivostí, než se posud dělo, základy klásti a pevnost jejich zkoušeti. Proti teplotě, od povrchu ku středu země rostoucí, a proti žhavě tekutému jádru země uvádí se vzrůstající řada důvodů. Mnohým zdají se důvody ty tak platnými, že náhled příslušný odkazují do říše bájek; zejmena Mohr vyniká v ohledu tom rozhodností a původností svých názorů. Leč původcové této reakce zapomínají, že byly též četné důvody, které vedly k přijetí onoho náhledu a že výmluvná jich řeč posud nepřestala. Vzniká tu záhada, jejíž řešení náleží k nejpalčivějším úlohám přírodních věd. Avšak nehledě ani k této temné a na ten čas nerozřešitelné otázce, klesá nyní již i sama základní věta, ono dogma dřívější doby, jež veškerá zemětřesení co projevy vulkanické činnosti pojímá. Vždy více a více razí si cestu názor, že příčiny zemětřesení mohou býti rozmanité, že tudíž také o zaokrouhlené, jednotné theorii nelze ani mluviti. Zejmena moderní pilné a svědomité studium o uložení vrstev, z nichž se povrch země skládá, studium fysikalních a chemických vlastností hornin v oněch vrstvách obsažených, poznání těch tisícerých vztahů, které mezi všemi částicemi hmoty domněle nehybné a mrtvé vládnou a malými prostředky velkých výsledků dosahují — vše to, co vyznačuje novověkou geologii, sprostivší se bujných a fantastických přímětků dřívějších dob, vedlo také vzhledem k zemětřesení k četným, vždy více se potvrzujícím výsledkům. Tak povstává, dle slov našeho Krejčího, zemětřesení nezřídka „pošinováním příkře nakloněných a podemletých vrstev skalních a souvisí s onou velkolepou, ač tichou činností znenáhlého svrašťování a roztahování celé skalní soustavy kůry zemské, jejíž výsledek jest vystupování neb klesání rozsáhlých prostor pevnozemí."

Tento náhled, jenž rozeznává zemětřesení sopečná od jiných, ve zvláštnostech slohu zemského vznikajících, vyslovil, tuším, nejprvé Dana. Týž považuje za hlavní příčinu zemětřesení nevulkanických postranný tlak, který stahováním chladnoucí kůry zemské povstává, čímž různá napnutí vznikati mohou. Následkem toho nalezají se jednotlivé vrstvy v určitém napnutí, tak že každé v hloubi vznikající puknutí co náraz se jeví, který až k povrchu země se šíří. Stejného náhledu jsou Süss a Hörnes, kteří četná zemětřesení v území Alp, zejmena na jižním jejich svahu se přihodivší (Belluno 1873, Desenzano 1866, Vispské údolí 1855) tímto spůsobem vysvětlují. Hoernes rozeznává zemětřesení vulkanická, zemětřesení vzniklá sesutím podzemních dutin a konečně zemětřesení tektonická, vznikající rozdílem tlaku v jednotlivých vrstvách. Suess roz-

děluje zemětřesení posledního druhu v podélná a příčná, dle toho, je-li směr jejich rovnoběžný neb kolmý vzhledem ku směru pohoří, jehož stahováním vznikají, tak že v prvním případě země puká a se otřásá ve směrů podélném, v druhém ve směru příčném. Zemětřesení záhřebské (1880) považuje Suess za příčné, mající původ v soustavě Alp dinarských, k jejichž směru jest čára otřesení (Karlovec—Záhřeb) kolmá.

Že konečně také voda svou tichou neúmornou činností v oněch zjevech podílu má, podemílajíc a vyluhujíc mnohé vrstvy, tak že tíži vrstev nad nimi uložených nesnesou, o tom nelze pochybovati.

Octli jsme se poznenáhla na půdě, kde bych laskavému čtenáři byl vůdcem méně spolehlivým, i přál bych si, aby povolanější péro dokončilo tento neúplný náčrtek, a rozvinulo před zrakem čtenáře poutavý obraz tajuplné hry, kterou síly molekularní — tito podzemní skřítkové — provozují nezřídka k záhubě, častěji však také ku prospěchu našemu. Poznáním, že mohou býti příčiny zemětřesení nejrozmanitější, že nelze je zachytiti v normu všeobecného zákona, končí úloha silozpytce, a nit dalšího bádání přechází do rukou zemězpytce, jehož úlohou jest, aby každý jednotlivý případ o sobě a bez ohledu na předpojaté náhledy zkoumání svému podrobil.

Tábor beduinů. Kreslil Adolf Liebscher.

Listy z Palestýny a Syrie.

Zasílá

Kvido Mansvet

I.

„Carissimo amico!

Odevzdatel těchto řádků, cavaliere Annibale Risani budiž Ti co nejvřeleji odporučen, nechť zastihne Tě v Palestýně nebo v Syrii. Budiž mu, pokud možná, vůdcem v tamějších krajinách. Onť podrobí se vždy ochotně všemu, cokoliv zaříditi uznáš za dobré, a poněvadž je muž všestranně vzdělaný, doufám, že stane se milým společníkem Tobě i Tvým odvážným soudruhům na cestách.

V Neapoli 15. března . . . .

Tvůj z duše oddaný

Giorgio Albi.

P. S. Sluha mého odporučence, Pietro, je mizerný žvanil; nechť se jeho řečem nepřikládá žádná víra . . ."

Tak četl jsem v listě, jejž mi byl ve stanu na „širé poušti" odevzdal mladý cestující italský kavalír. Odloživ list pravil jsem svému hosti:

„Buďte mi srdečně vítán! Na kolik mé společnosti nebo péče potřebujete, jsem ochotně k službám. Avšak jak dověděl jste se . . ."

„Jakým směrem a kterými oklikami se béřete, zvěděl jsem v Beirutu; ba zaslechl jsem ještě více" — odpověděl mi příchozí s lehkou poklonou a významným úsměvem. „Pravili mi, že cestujete tentokráte ve společnosti dvou dam a jednoho pána s četnou družinou, a sice přes Sidon, Sareptu, Tyrus, Ecdippu a Ptolomais na horu Karmel. Zaslechnuv tuto radostnou zvěsť najal jsem ihned tlumočníka Halkaniho, dal rychle naložiti svůj stan a ostatní cestovní potřeby a kvapem vyjeli jsme z Beirutu sledujíce vaši stopu. A takž jsem zde a žádám znovu o přátelské přijetí."

„Buďte mi ještě jednou srdečně vítán! Avšak zejtra odjíždíme dle pevně ujednaného plánu do Athlitu a tu zdá se mi pochybným, zdali vám příjemno bude, tak rychle, bez odpočinku, zase na cestu se vydati."

„Zavěsím se každým způsobem na vaše paty!"

„Nuž tedy dobrá, ujednáno. Ale nyní pojďme, abych vás představil svým spolucestujícím."

Na to vyšli jsme ze stanu a spatřili k nemalému potěšení svému na malém prostranství, kolem něhož stany naše byly rozestaveny, shromážděnu celou naši zvědavou společnost.

. . . „Doña Ines de Salja*) don de Salja, señorita Luisa de Mogollon**) — cavaliere Annibale Risani," a celé představení bylo odbyto.

Mému v pozorování zkušenému zraku neušlo, že se trojčlenné společnosti naší zvláštní jakýsi nepokoj zmocnil, jakmile jsem byl s Risanim ze stanu vystoupil, a že bylo také představení mého hosta neobyčejně chladně přijato.

Proč tak se stalo, ačkoliv na dalekých cestovních výpravách každý slušný společník s radostí bývá uvítán, nemohl jsem na úpatí Karmelu ihned vyšetřovat a zkoumat. Zůstaviv si tedy objasnění této malé ale přece poněkud zajímavé záhady pro dobu pozdější představil jsem ještě společnosti svého nového průvodčího, šejcha Ibn Saûdá, načež nám všem s plnou orientalskou grandezzou poklonu učinili „cestovní maršálek," dragoman čili tlumočník Josef Karam a Řek Kariostatis, kuchař, dva prohnaní ničemové, jež si byl don Salja s obvyklým bystrozrakem vyhledal a najal.

Na to učiněna opatření pro zejtřejší odchod a odbyta společná večeře, při kteréž proti všemu obyčeji málo se mluvilo, a když byly ještě vydány rozkazy ohledně noční stráže, uchýlili jsme se všichni do svých stanů.

Ohnivě vystupovalo následujícího jitra slunce nad čistý obzor, když jsme složivše stany své dále postupovati se jali do širého, letním žárem opáleného kraje. V čele pestré naší karavany, jakožto přední voj, jela

*) Čti Salcha. — **) Čti Mogoljon.

rodina Saljova s dragomanem Karamem, střed tvořilo naše služebnictvo se zavazadly, stany, potravinami atd. a zadní voj Risani, moje maličkost, Ibn Saûd a Ben Hallil z kmene Beni Sukkotů. Byla to druhá moje výprava do těchto krajin, a jako před rokem ochvívalo nás i tentokráte slunce svým žhavým dechem, ani sebe menší vánek neochlazoval úmorné vedro, bohaté krůpěje potu kanuly po tvářích na způsob Arabů hedvábnými šátky zastřených a jen zvolna postupovala ku předu naše zvířata.

Křižák, kterýž třetí křižáckou výpravu popsal, poznal by asi jen stěží tuto druhdy tak květoucí a hlučně oživenou krajinu, ve kteréž k smrti odhodlané sbory krále Richarda divy statečnosti konaly.

Žena z Athlitu v parádním obleku.

Furie spousty, kteráž po křižáckých výpravách nad touto zemí se rozpoutala, pokryla tu a tam půdu do výše několika sáhů rozvalinami sbořených měst a poutník stanuv před ssutinami, táže se s podivením, jaké to asi město zde druhdy kvetlo, kdežto jinde poloha někdejších slavných osad sice zevrubně známa jest, ale po městech samých již stopy není.

Stojíš-li na břehu mořském a vidíš-li, kterak ze šumně kypící daleké hladiny tu a tam jasně bílé plachty menších nákladních lodí se

vynořují, věz, že odvážejí lodi ty kvádry a zbytky nádherných sloupů asi ku stavbě mešit a mohamedánských paláců do Beirutu, Smyrny, ne-li až do Cařihradu. Barbarské ničení starobylých stavebních památek trvá nepřetržitě dále a prorocká slova „Nezůstane kámen na kameni“ naplnila se do slova na celé řadě měst a staveb, kteréž v Palestýně a Syrii druhdy bývaly.

Cesta do Athlitu, kterouž se naše karavana brala, neposkytuje dlouho, dlouho nic zajímavého, neboť půda, kteráž druhdy stonásobné plody dávala, leží ladem, má špinavě opálené vzezření, jež slunce jí vtisklo, jest hojně rozervaná a mimo několik seschlých květin, kteréž tu a tam smutně ze země trčí, není kolkolem daleko široko nic viděť, než bodláčí a malá trnitá křoviska. Vděkuplná ozdoba jižních krajin, poeticky krásná palma, kteráž zde druhdy tak rozšířena byla, že Strabo vypráběti mohl o velkých palmových lesích, z nichž jeden nedaleko Jericha se nalezal a sto stadií délky měl, zmizela téměř docela.

Seřadivše se těsněji k sobě, vyjížděli jsme zvolna do mírné stoupající výšiny a dostoupivše jejího hřbetu zabočili jsme do oněch památných skalních průsmyků, kteréž jako lidskou rukou vysekány na některých místech jen 8 stop široké jsou a 15 až 18 stop vysoké stěny mají. Zde musili křižáci, muž na muže přitlačen, pracně ku předu postupovat a při tom ustavičné útoky číhajících mohamedánů odrážet. Beduini z nedalekého Athlitu nazývají tyto soutěsky skalami smrti, kterýžto název arci není spůsobilý, aby cestujícím dodával důvěry a odvahy.

Bez nehody projeli jsme průsmyky a scenerie ihned se změnila: před námi rozestřela se malebná krajina a proti nám vyřítila se smečka zrovna povzteklých beduinských psů, s kterýmiž jsme pravou bitvu musili svésti. Vydatný déšť kamenů, kterých jsme měli nevyčerpatelnou hojnost po ruce, pojistil nám vítězství nad ohaři, kteří se dali na hanebný útěk do Athlitu, jemuž se také říká Monte Pellegrino. Již měli jsme před sebou starou tvrz, za jejímiž starými, zvětralými murami naše objevení se ihned vzbudilo čilý život: bylo slyšet hovor a šramot, a ve velkých otvorech hradebních zdí objevily se všude zamračené tváře osmahlých beduinů, nad něž vysoko až přes římsu hradeb strměly nevyhnutelné sáhodlouhé pušky s křesacími kameny.

Cestovní maršálek náš, Karam, volá opětovně do tvrze: „Alah žehnej vám nyní a po všechny časy!“ ale tam naproti spolehají se, jak se zdá, více na vlastní pěsť, než na alaha, a neuznávají ten pozdrav ani za hodna odpovědi. Můj průvodčí, šejch Ibn Saûd, jede na své bílé klisně k omšeným troskám, zuřivé beduinské tváře ztrácejí se rychle z otvorů hradebních a my vidouce, že divoká posádka tam v té hromadě rozvalin odvahy a snad na tu chvíli ani také žádného zlého úmyslu nemá, sestupujeme s koní a hledáme příhodné místo k rozbití svých stanů.

Sluhové skládají s mezků zavazadla, zatloukají koly do země a v krátké době je tábor hotov: plachty rozkládají milý stín, ve kterémž si s plnou rozkoší hovíme a v improvisované kuchyni Řeka Kariostatisa praská a plápolá vesele mnohoslibný oheň. Můj šejch vrací se z rozvalin, ale s tváří na obyčejné okolnosti příliš vážnou; doprovází ho šejch z Athlitu či, lépe řečeno, vůdce athlitských banditů, a hejno

nahých dětí, tak špinavých a šeredných, že by je ani bezdětná orangutanova samice neadoptovala.

„Mimo tebe, pane“ — oznamuje slavnostně chef banditů z Athlitu — „musejí ostatní velmožové tvého kmene, kteří městem a okolím volného průchodu si žádají, zaplatit dva sarre-jüslik t. j. žluté stovky nebo medžidie“ (celkem asi 20 zlatých)... Vstupné toto bylo ochotně zaplaceno a šejch athlitských beduinů s davem nahých dětí vracel se slavnostním krokem do nevlídných trosek.

Společnost naše vidouc šejcha na pohled zcela uspokojeného odcházeti, pozbyla rázem všech pochybností, to jest starostí o svou bezpečnost a začala se hlučně veselit. Já sám, jakož můj jest obyčej, připojil jsem se k plesajícím a připíjel opět a opět našim krásným Španělkám. Ale po nějaké době přistoupil ke mně Ibn Saûd, pokynul mi významně, odvedl mne stranou a pravil mi spravedlivě: „Pane, nerad kalím vám veselí, ale nemohu si pomoci. Znám se, jak víte, v beduinech a umím čísti v jejich tvářích a posuncích — ti lotři tam v Athlitu přijali sice výkupné, ale sázím stovku proti jednušce, že přemýšlejí, jak by si „to ostatní“ dobrali: Musíme se míti na pozoru!“

„Opatrnosti ovšem nikdy nezbývá,“ odpověděl jsem, „ale proto přece musíme „město“ navštívit, a myslím, že bude, čím dříve, tím lépe.“

Ibn Saûd souhlasil, a přistoupivše opět k společnosti dali jsme znamení k povstání a návštěvě Athlitu.

Nynější Athlit jest biblické Josuovo město Magdalel a Strabonovo Secaminium. Bylo to zajisté město velmi krásné, okouzlující již svou rozkošnou polohou: rozkládaloť se na poloostrově do moře sbíhajícím a na hladinu mořskou luzný pohled poskytujícím. Nyní jest to obrovská hromada ssutin s bídnými, na starobylé trosky nalepenými beduinskými baráky, z jejichž všelijak splácaných zdí nezřídka zlomky starých sloupů s obdivuhodnými hlavicemi vyčnívají. Ženy v modrých košilích, na těle i rouše nevýslovně zašpiněné, nevlídní osmahlí mužové s tvářností zákeřníků, tak že cizinec bezděky po revolveru sáhá — zkrátka všechno jest tu odporné a hnusné. Ale vyjdeš-li, poutníče, jednou z bývalých tří bran městských, nyní bezpodobných průlomů ve starých hradbách, ven k moři, a je-li hladina jeho klidná a jasná: vystup na některý do moře strmící balvan, polož se na něj i skloň hlavu k modravě zelené vodě, a na písčitém dně mořském uvidíš mořskými řasami a korály obrostlé zbytky jakéhosi, druhdy zajisté skvělého paláce — tklivý to obraz pomíjejícnosti všeliké slávy.

Ohledavše všechny pozoruhodnější zjevy těchto ssutin opouštěli jsme mlčky smutné to město a zraky naše utkvěly ještě jednou na strmých zbytcích gothického chrámu, kterýž nejspíše Templáři r. 1220 vystavěli a kterýž snad co nevidět již v rum se rozsype.

Když jsme se opět ku svému táboru blížili, přiběhli nám plni zděšení vstříc naši lidé, kteří — upřímně řečeno — žádným obzvláštním hrdinstvím nevynikají a jali se s komickou hrůzou vypravovat, kterak při naplňování kožených měchů u nedaleké studnice několika beduiny „z města“ napadeni a v nedostatku peněz z nejlepších svých šatů vysvlečeni byli. Nejvíce naříkal Řek Kariostatis, že mu lupiči s dlouhých hnátů stáhli nové modré soukenné kalhoty.

Toto dobrodružství našeho lidu nás spíše pobavilo než poděsilo, ale opatrný a nedůvěřivý Ibn Saûd radil důtklivě, abychom ihned tábor zrušili a na pochod se dali. Rada ta byla všem nemilá, ježto jsme pod troskami Athlitu přenocovati chtěli, ale rozum velel, abychom jí uposlechli. — „Oloupení našich sluhů bylo jen předehrou,“ domlouval opět Ibn Saûd, „a musíme hledět, abychom ještě za slunce z dosahu těch banditů unikli. Večer, než bychom ulehli, vzplanuly by nám stany nad hlavami.“

Dalšího přemlouvání nebylo již potřebí. Za hodinu byly stany naše již zase složeny a karavana hnula se ku předu; ale sotva že jsme byli kousek popojeli, vytřeskl o za námi rychle po sobě několik ran a toliktéž kulí zařičelo nám nad hlavami — přátelské to „s bohem“ laskavých obyvatelů athlitských rozvalin.

Rychle ujížděli jsme dále pustou, plavou rovinou. Když jsem cestou na chvilku sestoupil, abych něco na sedle poopravil, seskočil také sluha Pietro se svého osla a zašeptal mi s výrazem tajuplným do ucha: „Pane, jsou beduini, k nimž přijdeme, ještě horší?“

„Ovšem.“

„O, bože, jistě zastihne nás strašlivé nějaké neštěstí, jako dosud na všech cestách, které jsem konal se svým dobrým pánem — O, ty oči, ty oči! A nemůže ubohý za ně — jsou dědičné v rodině —“

Stal jsem se zvědavým. „Jaké oči, Pietro?“ tázal jsem se.

„Neřekne-li to signore nikomu, nuže: můj pán jest gettatore a neštěstí provází jeho pohled.“

„Jakže? Váš pán že jest malocchio — člověk uhrančivý?“

„Ano, pane! Sloužím v domě pana Risaniho již od svého dětství a dožil jsem se tam věcí, že mne obchází mráz při pouhé vzpomínce na ně — ale ubohá tato rodina nemůže přece za svůj osud.“

„A proč zůstáváte u ní ve službě?“

„Z vděčnosti. — Ach ano — a dámy by mohly o tom také povídati — seňorita Luisa ztratila svého ženicha před dvaceti měsíci při výletu na Etnu, v němž se zúčastnil také cavaliere. Zasnoubenec její spadl se skalního srázu a zlomil si vaz.“

„Jste žvástal, Pietro!“ ukončil jsem tichou tuto rozprávku. Jeli jsme dále.

Uvažoval jsem, není-li věc Pietrem vypravovaná skutečně příčinou nechuti, kterou španělští moji přátelé vůči Risanimu jevili. Jisto jest, že pohled velikého, takořka démonickým ohněm planoucího oka Vlachova příjemným nazván býti nemohl. Přišly mi hned na mysl povídačky, kteréž jsem slýchal v Neapoli a v nichž se přičítala rozličná neštěstí uhrančivosti jistých osob. Mně zdálo se ostatně, že jest uhrančivý pohled cavalierův spíše pohledem lásky, namířeným na Luisu, která však významných těchto pohledů patrně pozorovati nechtěla.

Cestou potkávali jsme beduiny a beduinky divokých obličejů; ubírali se lhostejně kolem, nepoctívajíce nás ani pohledem. Ženy, ač nikolí všechny, měly obličej, vyjma oči, zastřený černou látkou na způsob škrabošky, ověšenou množstvím plíšků a penízků. Všechny měly na ramenou náramky a na rukou prsteny skleněné, kteréž se u velikém množství v Hebronu vyrábějí.

Zde, kudy jsme právě jeli, a za Hebronem u potoka Nahr Alhalu, jenž se nazýval u starých Belus, nalezá se dle pověsti kolébka výroby skla, kteréž prý tu od Feničanů vynalezeno a poprve vyráběno bylo. Tato místa a celá okolní krajina až k Hebronu tvořila též dávnou vlasť dětí Enakových, báječných obrů, o nichž čteme v bibli: „Toho pak času přitáhl Jozue a vyplenil Enaky (to jest obry) z těch hor, totiž z Hebronu, z Dabir a z Anab i ze všeliké hory judské i ze všeliké hory izraelské, spolu s městy jejich vyhladil je Jozue. Nezůstal žádný z Enaků v zemi synů Izraelských; toliko v Gáze, v Gát a v Azótu

Šejch Ibn Saûd.

zůstali.“ (Jozue, XI, 21 a 22) K titanským těmto prabydlitelům poukazují snad zbytky ohromných staveb cyklopských na některých místech, jakož i dosti dobře zachované obrovské sarkofágy, nalezené v „hrobě Nimrudově“ u Damašku v „hrobě Hozeášově“ u Szaltu, v „hrobě Noahově“ na Libanonu a jinde. Obří plemena Rafaim, Ennim a Annakim, byla přistěhovalým židáčkům dlouho k nemalému postrachu. Dle pověsti dosahovali titanové tito stáří až 1000 let a rozměry těl jejich byly úžasné: postel krále Oga (dlouhokrkého) měla délku bezmála šestnácti střevíců, Goliáš pak byl dle bible „zvýší šesti loket a dlani“,

„pancéř jeho vážil pět tisíc lotů oceli“ a „železné ostří na kopí jeho, měvším dřevo jako vratidlo tkalcovské, vážilo šest set lotů.“

Konečně dojeli jsme k výběžku pohoří karmelského, zvanému Ras el Hečel, nedaleko Tantury, kteréžto místo sluje v kronice Vinisaufově Mirla a v bibli Dor (obydlí), druhdy hlavní město kraje Dor, jehož krále Josua zabil. Již z daleka viděti je sříceninu, vypínající se nad chaosem drobných beduinských chat. Nad nedalekým mořem krouží tu a tam zvláštní, ryby lovící pták, u Řeků katarraktes (potápěč) zvaný, a spouští se časem střelhbitě do vody pro šupinatou kořisť — toť celá stafáž krajiny. V zubovatém, rozrýpaném a zvětralém pobřeží nacházejí se ložiska lastur Helix janthina a Murex trunculus, z nichž vyráběl se vzácný purpur, dokud jiné lacinější spůsoby vyrábění skvostného tohoto barviva vynalezeny nebyly.

Zjevem v této krajině neočekávaným byla pro nás stará beduinka, nastavující nám prosebně ruku vstříc. Šejch Saûd, kterýž jako vůbec všichni Arabové žádných almužen nedával, zadržel koně a prohodiv klidně obyčejnou průpověď: „Alah zachová tě na zřeteli!“ ujížděl dále. Já pak daroval jsem žebračce peníz a za odměnu dostalo se mi přání: „Alah množ tě na těle i na duchu!“

Nedaleko několika pramenů učinili jsme zastávku. Za krátko dostavilo se několik beduinů nabízejících nám své služby. V rukou měli hole, as tři stopy dlouhé, na jejichž konci upevněna byla obrovská dřevěná koule. Takovéto mlaty tvoří zbraň nejchudších beduinů, kteří si ručnic opatřiti nemohou.

Na východ odtud okázali nám beduini několik cisteren, které však byly úplně vyschlé. Cisterny tyto, ač velice prostranné, měly vesměs jen docela malý otvor a byly zemí a křovím tak pečlivě zakryty, že je toliko zkušené oko beduinské vypátrati mohlo. Stěny zdejších cisteren jsou uvnitř pevnou vrstvou cementu vyloženy a zachovávají vodu neobyčejně čerstvou a čistou. Zmínky zasluhují ještě 8—10′ vysoké, dole podemleté skály pobřežní, jejichžto hořejší okraje na mnoha místech proraženy jsou okrouhlými, na pěsť širokými děrami. Když vlny mořské za doby bouřek do vymletých jeskyň vrážejí, vypryskují působením tlaku otvory těmi sloupce vody na spůsob vodotrysků. Beduini ujišťovali nás také, že skrze tyto otvory ryby na udice chytají.

K posledu vydali jsme se na honbu do okolí; ale mrzuti vrátili jsme se u večer do tábora, nepřinášejíce s sebou žádného divokého kance, žádnou hyénu, ba ani jediného zajíce neb dikobraza. V noci uspořádali šakalové a hyény nedaleko stanů našich pravé koncertní vytí a jen pořádný oheň uprostřed našeho tábora udržoval nezvané ty hudebníky ve slušné vzdálenosti. Když jsme si z rána dobrého jitra přáli, dali jsme se při pohledu na sebe unisono do hlučného smíchu; neboť štiplavé cincenelly řádily v noci na pleti naší tou měrou, že jsme na vzájem své podivně tetovované a četnými nádory a hrboly znetvořené obličeje sotva poznati mohli. Obě naše amazonky nemohly se v zrcadle na tu spoustu ani vynadívati. Madame Salja ujišťovala, že všechny prostředky, jichž s Luisou proti krvežíznivým těmto tvorům užila, právě opačný účinek měly a že jim ani husté závoje žádné ochrany nepo-

skytovaly. Jak vypadali asi křižáci, když na nich milliardy cincidel v těchto krajinách ďábelské své hody slavily! Risani našel v jedné z vysokých svých bot, kteréž byl před usnutím zul a na zem postavil, krásného skorpióna. Kdybych mu nebyl předešlého dne poradil, aby obuv svou před obutím vždy opatrně vytřepal, byl by zakusil jistě štípnutí nebezpečného toho zvířátka. Vysoké takové boty nemohu vůbec pro cestování Palestýnou, vyjma krajiny bažinaté, odporučiti; nejbezpečnější a zároveň nejpohodlnější obuví jsou zde dobré kožené nebo silné plátěné šněrovací střevíce.

Posnídavše výborné vodové čokolády, kterou nám každodenně dámy vlastnoručně připravovaly, a francouzských sucharů, putovali jsme s veselou myslí dále k říčce Nahr el Zerka (což znamená: tmavomodrá) čili k řece Krokodilové, Crocodilon u starých, přes potok Kerseos písčitou poušti. Všude spatřovali jsme sříceniny a zbytky dosti znamenitých staveb, stopy dávnominulých bouřlivých dob. Poněvadž jsem však teprve z Caesaree, která pouze několik hodin cesty odtud vzdálena jest, výlety k oněm sříceninám podnikati chtěl, minuli jsme je bez zastávky. V rovině, která dnes pod mrakem v mrtvé bledosti své až příšerné vypadala, zpozorovali jsme za krátko přece živé tvory. Zprvu v malých houfcích, později v hustých rojích a velikých spoustách sypaly se kobylky na nás a na okolní půdu, kde ovšem pramálo potravy nalezaly. Ustavičně přilétaly nové a nové davy jich jako těžké mraky.

Beduin z Caesaree.

Zvláštní zvuk živých těchto mračen, podobný šelestění suchého lupení, poháněného lehkým větérkem, tichý chrupot a hemživý ruch milionů velikých, hnědožlutých kobylek budí v člověku opravdu teskný pocit. V prvním okamžiku byli jsme náhlým příbojem žravého toho hmyzu téměř omámeni. Když se spouštěly k zemi, vrážely odevšad na nás a naše zvířata jako krůpěje deště, tak že jsme si na obranu celý obličej šátkem zavíjeli, ponechávajíce jen pro oči úzkou skulinu. Zvířata naše, ucítivše nezvyklé to hemžení a šimrání tisícerých nožek na svých tělech, začala se plašiti a mnoho namáhání bylo potřebí, abychom se nehody uvarovali. Vše uhánělo divoce v před; zdálo se, že ani oslové, nesoucí stany a zavazadla, v tu chvíli necítí svého břemene. Jako štvaná zvěř letěli s celou karavanou v zběsilém trysku po rovině.

Však co to? Dechl vánek, zašelestil větřík, zadul vítr od jihovýchodu a nabývaje stále větší prudkosti, poháněl před sebou žravé ty roje jako mračna ven do vlhkého hrobu, do Středozemního moře. Řídly znenáhla, až zmizely poslední, větrem odváté houfce. Slunce objevilo se v plné záři své, země a vzduch byly prosty dravého hmyzu a rozbouřené moře pokrýval, až kam sáhaly zraky naše, tmavý vlnící se škraloup nesčíslných kobylek.

Zpomněl jsem si na slova, jimiž líčí prorok Joel záhubné tažení kobylek: „Přitáhl do země mé národ silný a nesčíslný, jehož zubové jsou jako zubové lva a střenovní zubové jeho jako lvice. Zpustlo pole, kvílí země, protože pohubeno obilí, vyschl mest, olej zhynul. Vinný kmen usechl a fík usvadl, strom zrnatých jablek, též i palma i jabloň, všechno dříví polní uschlo, i odňato potěšení od synů lidských."

Když mi loni od beduinů nedaleko Giscaly, na Djebel-Djermaku, usušené a ve vodě uvařené, notně osolené kobylky k večeři předloženy byly, měly odpornou, palčivě trpkou chuť i bylo potřebí několika slušných dávek sódy, abych si žaludek touto večeří rozhněvaný opět udobřil. Ale pro mnohé kmeny beduinů jsou kobylky hledanou lahůdkou; ostatně nejsou prý všechny druhy kobylek stejně dobré a labužníci beduinští rozeznávají mezi nimi zejmena dvojí obzvláště chutný druh. K takovému labužnictví, díky bohu, evropský jazyk můj nedospěl. Sluší však podotknouti, že kobylky zřídka jen u větším množství z arabské pouště do Palestýny přilétají, kdež pak obyčejně spoustu a hladomor za sebou zůstavují.

Před Caesareou jeli jsme místem, kde křižáci velikého vítězství dobyli a Saladin od Richarda kopím těžce poraněn jest.

Zakladatelem Caesaree byl jeden z vojevůdců Dariových, Straton, kterýž zde velikou pevnost (věž Stratonovu) vystavěl. Na to byla však Caesarea Alexandrem vydobyta a jak se zdá, značně rozšířena. Ale pozdější krásnou a nádhernou Caesareu vystavěl Herodes Ascalonites Veliký ku cti císaře Augusta, jemuž se v jednom chrámu města božská pocta prokazovala. Stavba trvala dvanácte let a skončena byla r. 22 před Kr. Bylo to město vskutku velkolepé. Vysoké hradby s mohutnými věžemi chránily je se strany pevniny, stranou k moři pak vypínala se pevnost, obemknutá s obou stran přístavy, které náležely k největším tehdejšího času a celé spousty hor z daleka přivážené pohltily. Úchvatný byl pohled na corso při moři, skládající se z množství velkolepých domů z nejdražšího mramoru. Divadlo jakož i amfitheáter náležely k nejznamenitějším stavbám oné doby a samy stoky a trativody byly dílo mistrovské. Nad městem vyčníval na vršině vystavěný, shora již dotčený chrám se sochami císaře Augusta a Romy. Takto líčí Josephus město, v němž několikráte meškal.

Zde vězněn byl sv. Pavel, zde prohlásily legióny Vespasiana císařem. Zde působil také Origenes, pak arianští biskupové Eusebius a Euzoius. V Caesarei odbývalo se též několik z prvních koncilií. V městě tom nalezen také svatý Grál, ona nádoba, kterouž původně královna Saba Šalamounovi darovala, jíž později Kristus při poslední večeři užíval a do níž konečně Josef Arimathejský krev zachytil, která s těla ukřižovaného spasitele splývala. Před několika roky byl mi okazován v Janově

domnělý Grál, zhotovený však toliko ze zeleného skla, jehož kus vylomen byl. Původní Grál byl prý z jediného kusu smaragdu a miska jeho měla v průměru asi třinácte, zvýší pak sedm palců.

Po mnohých proměnách osudu, byvši od Ludvíka Svatého poznovu opevněna, propadla konečně Caesarea truchlivému losu všech slavných měst — bylať r. 1265 od sultána mameluckého Bibarsa, otce vítězství, důkladně rozbořena. Další historií přeslavného kdysi města jest — hrobové ticho sřícenin.

Avšak provázej nás nyní, krásná čtenářko a milý čtenáři, v duchu na ohnivém arabském koni, leč zvolna a opatrně, aby ti neublížily padající shora kameny polosřícených staveb nebo zákeřnické zbraně divokých beduinů, do nynější Caesaraee. Především ale třeba proniknouti velikými příkopy a rozsáhlými baštami, jen tu a tam zubem času porouchanými. Proklestivše si cestu ssutinami rozvalených obrovských zdí kvadrových, nabýváme konečně volného rozhledu. S utajeným dechem stojíme uprostřed toho úžasného divadla pomíjejícnosti. Jakoby byl jeden ráz toto město v rozvaliny proměnil, jakoby žádná živá bytost tragický jeho konec nebyla spatřila, aniž lidská noha od jeho zkázy sem byla vstoupila, odpočívá zde v mutném, příšerném klidu hrobovém spousta trosek, vydávajících němé svědectví o bývalé velikosti a slávě nešťastné Cæsaraee.

Zámožná Arabka z Jaffy.

Jak pustě tu vše je nakupeno — tyto zdi chrámů, celé stěny věžní, nedaleko nábřeží mramorové kvádry, z nichž by se dosud řady nádherných staveb vystavěti mohly, vůbec všeliké drahocenné stavivo, mezi jiným veliké kusy porfyru, rozlámané obrovské sloupy úžasného objemu a neobyčejné výšky, z červené a šedivé žuly, — vše to v pestré, podivné směsi! Chrámy, v nichž se kdysi dnem i nocí obětovalo, tvoří ohromný chaos různotvárných sřícenin, a což teprve velkolepý amfitheáter, kterýž tu a tam z rozvalin vyhlédá, vypínaje na některých místech dosud úplně zachované, jakoby nové části stěn a pořadí sedadel — s hlubokým věru pohnutím pohlíží člověk na všechnu tu kleslou velikost a táže se s povzdechem, proč musilo býti tolik nádhery tak barbarsky zpustošeno a zničeno!

Biblické vraždění dítek a jiné ukrutnosti sloučily s jmenem Herodesovým představu krvežíznivého tyrana; avšak uvážíme-li, že za panování jeho množství ohromných staveb, mezi jinými lázně v Askalonu, chrámy v Tyru a Beirutu, kolosální zápasiště a tělocvičny v Damašku,

Tripoli a Ptolemais, znamenitý vodovod v Laodicei, divadlo v Sidonu, shromaždiště lidu a hradby v Biblu, jakož i přemnohá jiná velkolepá i užitečná díla v Syrii a Palestýně vznikla, musíme historické postavě pověstného toho vládce přiznati také nejednu světlou stránku.

Rozbili jsme tedy svůj tábor v staré Caesarei, nynějším Kaisarie Arabů, uprostřed sřícenin, a brzy objevilo se asi dvacet bachšiše-chtivých beduinů, kteří na nás vymáhali tento obvyklý poplatek. Spokojili se několika tretkami, mezi nimiž se nacházely též skleněné perly, a peněžitým darem, kterýž jsme šejchovi vyplatili, a darovali nám navzájem ovoce, čerstvou vodu, mléko a jiné potraviny. Ba, šejch spřátelil se s námi tou měrou, že k žádosti naší dovolil, abychom jej a nezastřenou jeho ženu fotografovali. Když jsme jim okázali plotny s fotografiemi, tvářili se jako překvapené děti, tleskali rukama a byli celí u vytržení nad podivným dílem džinnů (duchů), kteří dle domnění jejich v kouzelné mojí skříni vězeli. Fotografický aparát byl úplně pojištěn proti jejich zvědavosti a loupeživosti; pohlíželiť k němu jen s posvátnou úctou, neboť s džinny, — kteří se mnou dle mínění těchto pověrčivých lidiček rozmlouvali, když jsem hlavu pod pokrývku přístroje strčil, — nebylo radno žertovati.

Pobaviv se s beduiny, prohlížel jsem sříceniny. Půdorys jejich tvoří obdélník zdélí 270 a zšíří 165 sáhů. Nalezají se zde dobře zachované základy věží, počtem asi 18. Ze čtyř bran, jež do města vedly, pozůstaly jen dvě; jedna jest posud dobře zachovaná, ale druhou bořili právě za našeho pobytu beirutští dělníci. Strhávali ji pozvolna a nakládali krásné kvádry na loď. Jsouť tyto rozvaliny v šanc vydány soustavnému loupení. Pevnosť, vládnoucí městu, stávala na velikých skalách, vyčnívajících do moře; nyní zbyly z ní pouze mohutné základy a několik oblouků. Však zanechme již archeologických pozorování a poohledněme se trochu v okolní krajině.

Jednoho jitra vyjeli jsme dobře ozbrojeni směrem ku vsi Narbatě, kteráž leží severovýchodně od Caesaree mezi Krokodilovou řekou a rozsáhlou bařinou, cílem to naší výpravy. Když jsme přestoupili řetěz malých vršin, spatřili jsme před sebou na východě rovinu vysokým rákosím a nízkými stromy porostlou, z níž povylétalo množství divokých kachen a jiného vodního ptactva. Zanechavše koně své v Narbatě, bídném to hnízdě beduinském, vydali jsme se na cestu k močálu v průvodu několika Arabů, kterým jsme ovšem pomoc a pohostinství jejich hotovými zaplatiti musili. Majíce pušky k ráně uchystány, postupovali jsme jen zvolna vysokým rákosím, jež se nad hlavami našimi zavíralo. Musiliť jsme ještě vyčkati zprávy zvědů, kteří před námi po kořisti slídili. Brzy vrátili se s radostnou zvěstí. Ubírali jsme se pak dále, z počátku rychlým krokem, ale čím dále volněji a opatrněji jižním směrem po mělkých bahnitých cestách, známých jen beduinům. Když jsme tak asi deset minut byli postupovali, učinili jsme krátkou zastávku; šejch vysvětlil Ibn Saûdovi stručně plán útoku a za vůdcovství jeho vnikli jsme já a Salja s oběma jmenovanými Araby dále do bažiny. Rákosí bylo čím dále hustší, takže jsme se jako Indiáni houštinou touto proplétati musili, časem dosti hluboko do bahna zapadajíce. Pojednou přikrčili jsme se k rozkazu šejchově v rákosině, odkud jsme přehlednouti

mohli volnou nádržku vody, asi 50 kroků v objemu měřící, za níž se nalezalo vyvýšené, rákosí prosté a málo bařinaté místo — toť bylo všechno. Asi osm minut pohlíželi jsme bez pohnutí, v hlubokém tichu na tento prostor, očekávajíce napnutě věci, které přijíti měly. Konečně objevilo se na hladině vodní několik bublin, kruhy vlnily se ku břehu a z vody povynořil se tmavý úzký předmět, podobný podlouhlému černému kmenu. Chvíli setrval bez pohnutí, pak pozdvihl se výše, obrátil se směrem k nám a nevětře žádného nebezpečí, vylezl na vyvýšeninu. Slunil tam pohodlně své nestvůrné, bahnitým, šupinatým krunýřem obrněné, as dva a půl metru dlouhé tělo. Za ním následoval brzy druhý krokodil, pak třetí. Leželi tu vedle sebe, právě naproti nám, patrně v úplné spokojenosti a „tichém veselí.“ Ale příjemná tato pohova neměla dlouhého trvání. Neměli tušení, že tu leží na jatkách. Rozlehl se téměř současný výstřel ze tří ručnic, pak následovaly ještě čtyři rychlé rány — a netvorové vesměs těžce poraněni, mrskali sebou jako kapři na suchu a vydávali zvláštní temný řev, snažíce se, aby dostihli vody. Ale i my jsme chvátali pod vedením šejchovým k vyvýšenině, kdež se dva krokodilové v smrtelném zápase váleli. Třetímu, který nebyl patrně tak dobře trefen, podařilo se upláchnouti do vody, odkud po desíti minutách opět tlamu povystrčil, aby nalapal čerstvého vzduchu. Ale my byli s kořistí svou spokojeni; vypálili jsme pouze pro jistotu několik ran. Přikvapivší beduinové obvázali oba krokodily provazy pevně za předními nohami a vlekli je za námi u vítězoslávě z bařiny. V Narbatě přijalo nás obyvatelstvo s jásotem. Obdarovali jsme tam ještě jednou své arabské pomocníky a naloživše svůj lov na záda silných oslů, vraceli jsme se spokojeně k Caesarei.

Dříve popírali mnozí cestující, že by se obrovští tito ještěři v zdejší krajině nacházeli, ale v posledním čase byla věc ta zjištěna věrohodným tvrzením nejznámějších cestovatelů, jakož i zprávami konsulů, jimž beduinové velmi často živé, do provazových osidel chycené krokodily ke koupi nabízeli. Také my přiváželi jsme si nyní domů makavý důkaz existence těchto zvířat v okolí Caesaree.

Jak se budou asi diviti dámy, jakož i Risani, kterýž se v lovecké výpravě zúčastniti nechtěl a k ochraně krásné pleti v Caesarei zůstal! — myslil jsem si a Salja zářil radostí, když jsem mu také svého krokodila daroval a při tom podotkl, jak slavně vycpané tyto nestvůry pracovní jeho pokoj ve Španělích zdobiti budou.

Ale když jsme přijeli do Caesaree, čekalo nás tam velmi nemilé překvapení. Madame Salja přišla nám u velikém rozčilení vstříc a vypravovala s pláčem, že hned ráno po našem odjezdu s Luisou, Risanim a třemi z našich lidí k moři se odebrala, aby mapku svých kreseb několika malebnými pohledy na město s této strany obohatila. Risani poodešel s její sestrou k nejbližším rozvalinám pod záminkou, že si je zevrubněji prohlednouti chtějí. Madame zahloubala se do své práce a vzpomněla si na oba teprve po hodině. Ohlížela se marně po nich a když se do tábora vrátila, shledala, že oba i se stanem Risaniho a jeho lidmi zmizeli. Zpráva tato účinkovala na Salju jako udeření hromu a teprve nyní dověděl jsem se od něho, že Risani již v Neapoli lásku svou k Luise na jevo dal a milostný poměr s ní zapřísti chtěl,

že však on (Salja), jakožto poručník Luisin, k tomu svoliti nemohl, poněvadž nepožíval Risani dosti dobré pověsti a pro některé jiné důvody.

Salja hromoval na drzého únosce, ale v mysli mé vznikalo nejasné podezření, že nestál Risaniho únos ten přílišného násilí. Buď jak buď, cesta naše nabyla událostí tou dosti romantického rázu.

Podrobili jsme lidi Saljovy přísnému výslechu a brzy zvěděl jsem, že byli všichni od cestovního našeho maršálka Karama podplaceni, aby nevyzradili, že se odebral s Risanim nazpět do Beirutu. Pomyslil jsem si hned, pravil-li Beirut, že rozuměti sluší v opačném směru ležící a bližší Jaffu a již večer byla má domněnka potvrzena vypravováním beduinů, z Jaffy přibylých, že potkali několik cestujících a mezi nimi také jednu „Ferenghi".

Ač jsme hořeli touhou, bez prodlení za únoscem se pustiti, — já hlavně z obavy vzhledem k neštěstí, které oba uprchlíky v tak malém průvodu při jízdě lesem Arsurským, loupežnými beduiny se hemžícím, snadno potkati mohlo — musili jsme se přece úmyslu toho vzdáti; neboť Ibn Saûd prohlásil, že za žádnou cenu, má-li za životy naše státi, v noci na cestu se nevydá. Usnesli jsme se tedy, že teprve časně ráno Caesareu opustíme.

Jakmile slunce vysvitlo, konali jsme přípravy na cestu a za krátko byla Caesarea za námi. Ubírali jsme se kolem caesarejského jezera, mylně Nahr Hadar od mnohých zvaného. Jezero toto jest asi 500 kroků dlouhé a 90 široké; žije prý v něm množství krokodilů, odkudž i latinské jeho jmeno Lacus Crocodilorum. Našel jsem skutečně na břehu stopy těchto netvorů a Saûd vypravoval mi, že jednou cizinci, které sem vyprovázel, s okolními beduiny jednoho krokodila zde chytili. Ba, tato zvířata, jež beduinové „tamzah" nazývají, přepadají prý i kozy okolních Arabů, — což se mi ostatně nezdálo pravdě podobným.

Brzy na to vjeli jsme do hornaté krajiny, plné rozervaných skalin a porostlé zakrnělými duby, k nimž se tu a tam družily rohovníky (Ceratonia siliqua, chlebovník svatojanský), jen 15′ vysoké. Ve středověku nazývala se krajina tato lesem Arsurským; nyní zvou ji Arabové „divokým lesem". Je-li četnější společnost pohromadě, možno zde pardaly, hyény a divoké kance honiti a také lišek, zajíců a dikobrazů nalezá se tu hojnost. Ale při tom jest les Arsurský pro cestující velmi nebezpečný; neboť romantická tato krajina poskytuje loupežníkům rozmanité pohodlné úkryty. Křižáci utrpěli zde mnohé ztráty následkem útoků nepřátel, číhajících v zálohách; za lesem, kde začíná krásná a úrodná rovina saronská, svedlo 100.000 těchto bojovníků za víru s 300.000 moslemínů jednu z největších svých bitev, která skončila velikými ztrátami a zmateným útěkem mohamedanů. Třicet osm knížat a více než osm tisíc bojovníků Saladinových pokrývalo vedle 1000 křesťanů bojiště.

Vystupuješ-li z hornatiny na tuto rovinu, nevidíš v nepřehledném prostoru ničeho, co by tvé oko poutati mohlo. Na východě pohoří Judska (Efraim), na západě moře — toť všechno. Jaké bohatství mohlo by vykvésti z této nepřehledné úrodné roviny, na níž nespatřuješ nyní ničeho, než tu a tam několik arabských stanů s pasoucím se dobytkem,

Jaffa.

vysokou trávu, stepní byliny a maličko stromů! Úrodnost polí, stíny lesů i voda řek zmizely — „plnými ústy pohltil nepřítel zemi israelskou“ (Isaiáš IX, 12). Za to není však čarovnějšího obrazu nad západ slunce do moře nebo jasnou měsíční noc na rovině saronské, kterouž mimo jiné Lamartine nejluznějšími barvami vylíčil.

Přenocovavše v rovině, putovali jsme ráno přes úrodnou půdu a písčité plochy dále ku sříceninám Apollonie a Arsuru. Není ostatně dosud zjištěno, které z tamějších rozvalin jsou zbytky toho a onoho města. Dle náhledu mého označuje jižnější, při moři ležící hromada sřícenin bývalé město Arsur, jež od mameluka Bibarsa obleháno a sbořeno bylo. Dle arabského spisovatele Makrisi účastnili se v obléhání Arsuru čili Arsufu ženy, jež vojíny jídlem a pitím opatřovaly — tedy snad první známé markytánky. Nepozdrževše se v Ali-ebn-Harami, malé to vsi s hrobem Aliho, jeli jsme dále k Jaffě podél moře, potkávajíce karavany velbloudů a spatřujíce — poprvé a naposled v Palestýně — veliká stáda skotu. Překročivše bez obtíže Nahr Ugeh, jenž na jaře velmi rozvodněn bývá a cestovateli, chtějícímu jím probřísti, mnohé nepohodlí spůsobuje, spatřili jsme po krátké jízdě Jaffu. Slovo Jaffa znamená: krásná.

Jaffa jest město prastaré. Zde vystavěl prý Noah svou archu a ještě za časů Josephových ukazovány tu zbytky její. Zde byla Andromeda nestvůře obětována a na velikou skálu přikována, kdež ji Perseus osvobodil. Zde vzkřísil svatý Petr Thabitu — avšak dosti prozatím o minulosti. Památné toto město — tak zvané první město světa — trůní amfiteatrálně nad mořem, nejevíc žádné stopy svých minulých, přerozmanitých osudů, ale za to hojně orientální špíny. Z vody přístavu, zaneseného pískem, vyčnívají děravá skaliska, pokrytá vodní řasou, lasturami a rozličnými zvířaty mořskými; přistání ku břehu bývá — zejmena za bouřlivého moře — velmi obtížné.

Přijeli jsme tedy do Jaffy a v Howardově hôtelu — zastihli jsme skutečně únosce a jeho oběť. Salja obořil se prudce — ač myslím, že se část jeho zuřivosti dlouhou cestou vykouřila — na hanebného svůdce; ale než tento slovo na obranu svou pronésti mohl, vystoupila Luisa a prohlásila, sice s ruměnnou tváří, ale při tom s velikou rozhodností, že srdce její navždy Risanimu náleží. Tím změnila se situace podstatně. Mé podezření bylo opodstatněno. Luisa byla patrně s Risanim již dříve srozuměna a celý ten únos byl vlastně posledním článkem důmyslně nastrojeného spiknutí, v němžto měl vedle obou milenců, prohnaného Benátčana Pietra a podplaceného dragomana Karama také slušný podíl milý můj přítel Albi, který mi ošemetného Risaniho tak vřele odporučil.

Následovalo ještě několik bouřlivých výstupů, ale konečně byl Salja obměkčen, Risani očistil svou pověst a podal zcela uspokojující vysvětlení o svých ostatních poměrech, zkrátka, vše bylo urovnáno — a tak nepřinesli nám tentokrát oči Risaniho žádné neštěstí, leda by se pokládalo za neštěstí zasnoubení, které ještě v Jaffě vesele bylo slaveno.

Ale mně jakožto pisateli tohoto náčrtku přinesly ty zamilované oči přece neštěstí, neboť čtenář pomyslí si asi, že se taková milostná historka hrubě nehodí do podobného článku a že sem poněkud za vlasy

přitažena jest — na obranu svou podotýkám, že jsem se držel skutečnosti a ta nemá, jak známo, ani ponětí o zákonech literární skladby. Nuže, promiňte mi a na shledanou na cestě do Jerusalema!

Ze života Karla Sladkovského.

Sděluje

Karel Tůma.

„Tak jako v staré církvi, měli by jen toho svát ve světě velkým, kdo vytrpěl mnoho."
A. Mickiewicz.

Jakkoli světlou stopu zůstavil po sobě, ten život našeho Karla poznal celkem málo výsluní a byl v pravdě hluboce tklivou tragedií. Jedva že prohřál duši první oheň svatého nadšení, jedva že vysáhl po ideálu svého mládí, již mráz sklamání nejbolestnějšího a tma nejsmutnější vůkol. První povzlet, první tepot křídel a již los Ikarův. Nepodlehá mu ovšem; vyproštěn z pout, znovu obdivuhodnou silou vrací se na tu dráhu klopotnou, z níž byl sražen a věc česká záhy pociťuje, jaký pracovník obětoval se jí. I na nepříteli vynucuje si úctu ten charakter neoblomný a démantu ryzejší, širo vyniká v národě ta postava řečníka Husineckého, ten intellekt mohútný, to srdce chrabré, zasvěcené cele jen trpícímu národu, neznající jiné vášně kromě lásky k lidu, pravdě a právu — ale osud zaclání žití jeho stále smutným přímrakem a nepřeje mu rozkvětu. Žalář podlomil jeho zdraví, neduh nezhojitelný tráví neuprosně železnou tu konstituci těla, nepřízeň okolností poutá i moří tu sílu, samota bezradostná zasmušuje hloubavého myslitele vždy více a více.

Trpěl a hynul po léta. Shasínal i věděl dobře, že se nepozdraví více; a přece nezaslechl nikdy ani přítel jeho nejdůvěrnější nářek z jeho rtů, přece, vyjma snad rodiče, bratra a sestru, nezvěděl nikdo od něho plnou tu martyrologii jeho žití, ta muka nevýslovná, jež protrpěl za svého osmiletého žaláře, do něhož byl uvržen — — n e v i n n ě! Bojoval a zkoušel jako pravý bohatýr — mlčky.

Teprv nad rakví Jeho doručili mi nejbližší příbuzní, jimž zůstanu za to povinen k díkům nejvroucnějším, l i s t S l a d k o v s k é h o, psaný v únoru r. 1852 v žaláři na pevnosti Olomúcké — v kterémžto listu prvně a naposledy a toliko jim zjevil úplněji, jaké vlastně vytrpěl trýzně duševní i tělesné za své d v o u l e t é s a m o v a z b y vyšetřovací v žalářích bývalého kláštera sv.-jirského na Hradčanech.

Nebudu líčiti, jak mi bylo, když jsem pročítal stářím sežloutlé ty listy pokryté hustě písmem výrazným, pevným, ruky ještě neotřesené nervósou mnohaletého žití vězeňského. Nebudu líčiti, jak dojal mne ten přídech humoru a satyry, jímž v první polovině listu svého trpitel náš líčí, jak beze všeho provinění vlastního obžalován jest ze zločinu vele-

zrády, na nějž tehdejší zákonník ukládal trest smrti, a jak mimo vše právo ústavou zaručené vyšetřován i souzen jest ve vazbě nekonečné soudem vojenským. Jest to onen zvláštní humor, jenž proznívá „Tyrolskými elegiemi" vyhnance Brixenského, humor s nožem v prsou, satyra, v níž tají se tolik bolu co heroismu. — Pak ale následuje sloh jiný: Sladkovský vypravuje o podivném a hrozném tom stavu, v nějž upadl po roce úplné odloučenosti od živého světa hloubavý, filosofující jeho duch. A tu se při čtení nechví jen hlas, tu se úží prsa, tu se tají dech a člověk trne. Mdlými a slabými zdají se nám proti tomu útrapy Silvia Pellica, pobledá i sám ten hrozný osud Lovassyho, který tolikéž samotou žalářní — přišel o rozum. Neboť ubohý náš Sladkovský pološílen a polomrtev byl si při tom stále sebe vědom, zápase s vidy a pomysly nejděsnějšími, jaké jen vytvořiti může chorobou zjitřená fantasie lidská, nicméně stále se upamatovával na vše minulé a přítomné, viděl vše co se s ním dálo, namahal se zoufale, aby protrhl se z té úzkosti bludné a nesnesitelné a nemohl! A což nejhroznějšího: v tom stavu jej vyslýchali, vinu jeho vážili, v tom stavu jej bez obhájce ortelovali.

„Přiznám se," jsou slova Nerudova, „že jsem nečetl nic tak úchvatného, nic tak velkolepého, jako je prosté, ostré líčení olomúckého vězně. Kladu zde slovo „velkolepý" s dobrým rozmyslem. Každá stránka je obsahu centového, každá čárka na nejvýš poutava. Čteš o těžkých osudech, o nesmírných duševních bojích, vypravuje ti je zápasitel sám; ale cítíš, že zde není atom strojenosti, žádná klička, ni jediné slovo přikrývkové. Vypravovatel chce plné pravdě, jak ji ví a cítí sám. On kreslí ten relíf nedávné minulosti s bezpečné mravné výše a péro jeho jde se stejnou svědomitostí po ostrých konturách tam, kde se nalezají chyby a omyly jiných jako jeho vlastní. Stěsnaný ten výtah z foliových svazků utrpení je neocenitelný, nejen pro příštího životopisce Sladkovského, nýbrž pro historii naši vůbec."

Dojista. Neboť právě ta doba, které se týká, právě ona stať českých dějin od rozehnání sněmu kroměřížského 7. března 1849, až do prohlášení stavu obležení nad Prahou a okolím, jest podnes zahalena podivným pološerem tajemství, a kdož ví, zda-li se vůbec kdy dočká správného a plného vysvětlení. Mnoholiž by se asi nalezlo dnes v Čechách lidí, kteří by dovedli určitě říci, proč vlastně byl tehda Sladkovský (v noci z 9. na 10. května 1849) vedle mnohých jiných národovců zatčen, proč hýbáno vojskem a vyvážena po ulicích pražských děla a proč ten velkolepý inkvisiční aparát vojenské vlády na Hradčanech, naplňující žaláře na Munkači, v Olomúci, Terezíně a j. našimi lidmi. Vždyť samým vrstevníkům byla věc hádankou. Slyšme, co napsal Havlíček v Národních Novinách: „V noci na dnešek (t. j. ze středy na čtvrtek 10. května 1849) děly se v Praze neobyčejné věci. Časně ráno spozorovalo se, že jsou oba mosty silně vojskem osazeny a v noci jest mnoho osob zatknuto. S jistotou to nyní víme jen o p. Sladkovském, ku kterému, jak jeho matka vypravovala, ve 2 hodiny v noci přišlo vojsko. Také jsou na Malé Straně všechny ulice k Starému Městu silně vojskem obsazeny a před hlavní stráží stojí děla se zapálenými lunty; i na hradě jest vojsko v hotovosti. Vysvětlení k této neobyčejné

události nevíme posud žádné, než, že se za posledních dnů všeobecně vypravovalo po městě, že prý má vypuknout nějaké povstání."

Nuž ano, rána, kterou dala vláda státním převratem kroměřížským národům v tvář, nezjitřila snad nikde mysli více než v Čechách. Poslední naděje na smírné vyrovnání sporův národních a politických v Rakousku zmizela, reakce již nepokrytě vítězoslavila, ministerské listy již zpupně se smály, že je tomu sněmování a křiku o svobodě odzvoněno a odzpíváno v Rakousku na dobro. I v Německu, v Italii a ve Francii stály touž dobou věci podobně. Všude strany zpátečnické pevnily se v sedlech, všude stoupaly akcie vlád a klesala věc národův. Jedině Maďaři, Benátčané a Římané ještě drželi v ruce zbraň. Ale všickni byli ohroženi přemocí. Slovem, mladá svoboda národův ocitovala se počátkem r. 1849 již ve všeobecném nebezpečí, ba mohla se již pokládati opět za ztracenu. Ký div, že pohled ten vzpružil síly nejčelnějších agitatorův demokracie evropské, jakými byli tehda Ledru Rollin, Mazzini, Košuth a Bakunin k poslednímu zimničnému napnutí sil. Proti všeobecné „allianci reakcionářských vlád" měla se pozdvihnouti všeobecná alliance ohrožených národův; od Polsky až po Sicilii, všude mělo současně propuknouti hnutí republikánské. Nuže, Bakunin znal několik rázných Čechův, zejmena Emanuela Arnolda z lonského slovanského sjezdu i vyzval je, aby se dorozuměli s Poláky a se saskými republikány, a založili také v Praze „výbor činu". Stalo se; v čele výboru stáli Arnold, Gauč a Sabina, — polský generál Dvernicky měl převzíti velení českých povstalcův, saský poslanec Roeckl měl opatřiti zbraně, složené prý ve Vratislavi. Do věci bylo zasvěceno hlavně studentstvo a něco ráznějších lidí po venkově; ale o nějaké opravdové organisaci, o nějakých prostředcích k provedení světobororných plánův nebylo ani řeči; uvidíme, kterak „prozatímné té vládě" šlo o několik set zlatých studentských peněz, které tu zbyly od loňska. Vše mělo ráz nejvyslovenější utopie. Tu noc před sv. Janem (Nepomuckým) měly „po všech horách" vzpláti veliké ohně, signály to ku povstání všeobecnému, — „massy lidu" se měly od saských hranic jako lavina valiti na Prahu, zde měly býti všechny úřední osoby pozatýkány, „slabá posádka přemožena", Petřín, výšina nad Bruskou a Vyšehrad obsazeny atd. Bakunin prý chtěl též, aby zemské desky a knihy pozemkové byly spáleny. Než ale se přikročilo od slov k nějakým přípravám, lítalo tajemství již dávno po hostincích, čímž byl osud celé „revoluce" té ovšem již napřed vyřízen . . .

Nuž a kterak přišel Sladkovský do toho? Věru, jako Pilát do Creda. Popularita, jakouž si získal v roce minulém za dnův svatodušních, přirozeně vedla k tomu, že naň všemožně doléháno, aby se přidal ku věci; Sladkovský, již tehda rozvážlivý, zrážel však od pokusu patrně nezralého co nejdůtklivěji a tož i proti samému Bakuninovi. Avšak zrádcem svých politických přátel státi se nechtěl; i jeho idólem byla tehda republika, a proto slíbil, že proti věci nebude. — Toť bylo vše; žádného činného účastenství v ní neměl a míti nechtěl, celá „vina" jeho záležela prostě v tom, že o věci věděl, však nešel ji udat na úřad! — Ano, dnes o tom nemůže býti žádné pochybnosti více: že Sladkovský byl toliko obětí mstivé reakce, která mu nedovedla

odpustit úlohu, jakou hrál v lidu pražském roku 1848. — Nuže, vizme již, kterak s obětí svou nakládala! Zde vlastní, pamětihodný ten list Sladkovského!

* * *

„Moji nejmilejší!

Popíšu vám nyní v krátce cestu, která vede ze Sirkové ulice na Hradčany, a z Hradčan do Holomúckých kazamat; dříve však také něco o piklech, jakýmiž si člověk tuto cestu klestit a připravovat může.

Pamatujete se snad ještě, že jsem na několik měsíců před tou osudnou návštěvou pana policejního komisara s panem poručíkem po půlnoci, všemožně se vynasnažoval, bych jim tu radost, najíti mne doma, skazil. Měl jsem dobré příčiny k předzvídání oné návštěvy. Jednu z těchto příčin jsem vám již tenkráte sdělil, totiž, že jsem si o svatodušních svátcích r. 1848 získal příliš mnoho příznivců, než aby na mne při první vhodné příležitosti mohli zapomenout. O druhé příčině jsem tenkráte nemohl a nechtěl mluvit, nyní ji můžete také zvěděti. Byla tenkráte taková doba, že bych i bez vší další jistoty pouze svým rozumem byl lehce mohl soudit, že nepřátelé neobmezených císařů a králů budou se vší silou zasazovat, aby vedli rozhodnou ránu. Bylo vůbec o mně známo, že já nejsem hajitelem „Božských milostí", i věděl jsem také, že jakmile se bude mět něco díti, dojde zpráva o tom také mne.

Co potom dělat? Odepřít své spoluoučinkování? To bych byl zapíral svaté svoje přesvědčení a toho jsem nikdy nebyl schopen. Na opak jsem měl ale již tehdá jakési vnitřní tušení, že čas vítězné pravdy ještě nepřišel. Vlastní pud, sílen myšlenkou na vás, mne pobádal ku prozřetelnosti. Chtěl jsem tedy z Prahy pryč, někam, kde bych té věci, pro kterou jsem byl roznícen, mohl být též prospěšen, a kde by spolu rámě těch, již po mně snad přede všemi pásli, mne nemohlo zastihnout; — chtěl jsem do Paříže. Všechnu hrdosť své mysli jsem k dosáhnutí tohoto cíle potlačoval, žebraje u cizích lidí o několik zlatých na cestu, — bylo však marné: škole, jež na mne čekala, nemohl jsem nikterak ujíti. Když as čtrnáct dní před mým zatknutím pan ctihodný purkmistr Pražský si mne nechal zavolat, nabízeje se, že mi něco půjčí na cestu do Paříže, radil mi také, abych raději zůstal v Praze, abych šel k dr. Helfertovi, ten že mi vymůže, abych byl promovován a udělal své štěstí v Rakousku. To bylo tolik, jako já ti půjčím, ale nerad, než to by mně tenkrát bylo dělalo málo starostí, — rád nebo nerad, —, byl by mi musil peníze dát, kdyby věc nebyla stála jinak. Na vzdor všemu vyhýbání jsem totiž již tenkráte nebyl svým pánem. Asi týden dříve byl ke mně vyslán Jirgl, jehož dle jména také budete znát, — abych se vyjádřil, co chci dělat, vypukne-li boj mezi minulým věkem a budoucností, jenž prý se, což já bez toho již věděl, po celé západní Evropě započne.

Čemu jsem tehdy chtěl všemožně předejít, to se stalo: byl jsem tázán, a byl bych ve svých vlastních očích se zdál nejmizernějším chlapem, kdybych byl jinak řek', než jsem si myslil. Odpověděl jsem, že kdykoli jen malá naděje na pro-

spěch zasvitne, dostojím svému svědomí. Co mně na to vypravoval nebylo mi nic nového, poněvadž jsem před tím nechodil se zavázanýma očima po ulicích, po kavárnách a po redakcích. Vymínil jsem si však, mám-li o tom co vědět, aby o mé spoluvědomosti mimo něj žádnému se nic neřeklo, a jenom kdyby o tom byla řeč, aby on sám za mne ručil, že proti té věci nebudu; jmenovitě jsem si zapověděl, aby pan dr. B—a o mé spoluvědomosti ničeho se nedověděl, i zrážel jsem vůbec, aby se mu v té věci něco řeklo. Já znal jeho přátelství s Kl—em a W—em, a to nejsou lidé, kteří by se o blaho jiného postarali dříve, než za to dostanou úpis a hypotheku na tolik a tolik ročních výhod pro sebe samé. To se mi také všecko přislíbilo, a od té chvíle byla by to bývala s mé strany podlosť, z Prahy kamkoli odejíti; zůstal jsem tudíž v místě, řka panu purkmistrovi, že má pravdu, že mohu štěstí udělat v Rakousku! a čekal jsem, ať již přijde jak přijde. Bohužel moje výstraha stranu dra. B—y nebyla na plat. B—a měl několik set studentských peněz a těch bylo zapotřebí. Vrazili tedy na něho a když je nemohli od něho dostat sami, umínili si, že já je mám od něj vyškrabat. Příležitost k tomu, aby se totiž nezdálo, že na vzdor slibu, B—ovi cos o mně pověděli, zavdal jeden deputovaný z právě tehdy rozpuštěné drážďanské komory (Roeckl). Tento musil jít k B—ovi, kterémuž plány demokracie sdělil, a pak od něho žádal, aby mu dal příležitost mluviti se mnou. B—a přišel ráno v sobotu před mým zatknutím ke mně s novinou, že prý nějaký saský deputovaný mu to a to sdělil a že chce mluviti také se mnou. Já se B—ovi stavěl dlouho, jako bych o ničem ani za mák nevěděl, on ale mi konečně ještě také řekl, že již dříve také bylo mu od Jirgla všecko sděleno. Zamrzel jsem se, ale co platno; ostatně jsem nikdy nebyl proti B—ovi snad proto, že bych jej byl měl za špatného; nýbrž jen proto, že jsem jej znal co nade všechnu míru slabého, a k snešení takové věci zcela neschopného člověka, který ostatně měl v srdci to samé přesvědčení co já a který by při dost malém prospěchu věci naší byl sám bez všeho domlouvání k ní přistoupil. Tudíž jsem před ním již déle se nepřetvařoval, vida, že by to beztoho bylo marné a doufaje, že síla jeho tehdejšími událostmi snad se utvrdila. Jak jsem předvídal, saský deputovaný chtěl míti studentské peníze a já měl B—u k vydání jich přiměti. Mně se však od jakživa příčilo někoho do něčeho nutit, a když B—a na mou otázku odpověděl, že on ty peníze nemůže dát, ale že je v studentském výboru svěří někomu jinému k uschování, — abychom je pak mohli dostati, — odpověděl jsem, že já o tom dále nechci ničeho vědět, a chce-li peníze takovým spůsobem v ruce revolučního výboru přivésti, to že musí o tom s někým jiným pojednati.

Rozešli jsme se, když byl B—a dříve ještě svatosvatě sliboval, že se od něho nikdo nic nedozví. Avšak já se v něm nemýlil! Zrovna ve středu odpůldne před mým zatčením přiběhne ke mně Jirgl s nářkem, že prý B—a musil cosi říci své nevěstě, tato zas Jirglově sestře a matce, že prý má býti revoluce, aby tedy Jirgla nepouštěly z domu, aby se do ničeho nevpletl atd.

Omáčka byla tedy již zadělána, scházelo jen ještě pochytati hloupé tetřevy, jichž maso mělo se v ní dusit, a mezi těmito byl jsem chtě

nechtě již také já. Honba počala ještě tu samou noc a ráno již jsem byl v kleci. Když jsem se oné noci s Vámi loučil, myslel jsem, že vláda zatýká jen tak na slepo, byl jsem ale na všecko připraven a spal tu noc ještě velmi dobře na slámě a pod hůní v c. k. robotárně až do osmé hodiny z rána. Pan správce se přišel potom podívati na lososa a sdělil mi, že jest Praha v obležení. Očekával jsem stanné právo. Ale když minul den a dva dni, ptal jsem se znovu pana správce, jenž přicházel každý den se na mne podívati, a ten mi řekl, že zde nejsem ještě ve své pravé residenci, že prý se můj „byt" teprva „ammeubliruje". Tak jsem musel v tom svém na kvap zřízeném stánku v robotárně čekati až do 26. máje, zaháněje si dlouhou chvíli dílem skákáním přes postel a na stůl, dílem také později čtením několika knih, jež mi pan správce na moje požádání laskavě dal doslati, a někdy konečně i krátkou rozmluvou s robotárními trestanci, již pod mým oknem stoku cídili. Jednou také jeden z nich s nářkem zvolal: „Můj božínku, kdy pak asi budeme vysvobozeni? Snad již brzy přijdou ti republikáni na pomoc!" Já mu odpověděl, že republikáni již jsou zde, že ale zase musejí počkati na blanické rytíře, což, jak se zdálo, nebylo mu hrubě po chuti. V sobotu dne 26. máje přišla zpráva, že prý již „meuble" na mne čekají a odpoledne ve dvě hodiny přišel čestný průvod, aby mne uvedl v pravé sídlo demokratických výtečníků. Šli jsme, šest vojáků totiž a já u prostřed s šikovatelem po boku okolo Toskánského paláce, kdež jsem si vzpomněl na laskavou paní Erbrovou, jež mi již dříve přála „špinhauz" — pak skrze hrad, kdež na druhém dvoře Jiříkův hřebec zdál se mi poskakovati na přivítanou, když jsme k němu přicházeli — až konečně jsme se octli u hôtelu pro nás „ammeublovaného". Když jsem do něho vcházel, pojímal mne jakýs nelibý cit, poněvadž jsem tu krajinu již co hoch, když jsem tam chodíval k bratru Václavu, nemohl nikdy dobře vystát, jakobych již tehdáž byl měl jakési tušení, co mne zde čeká v budoucnosti. Než co činit: „meuble" již tam byly, takž jsem tam musel také. Vstoupiv do conclave pro mne přichystaného, nebyl jsem pro tajemné temno, jež tam panovalo, po nějakou chvíli naprosto s to, abych čehos rozeznal vůkol, myslil jsem si tedy, že nejspíš pro první okamžení zastřeli záclony, aby mne nepřešly oči leskem toho skvostného nábytku; i posadil jsem se na chvíli, arci v strachu, abych nic neposkvrnil, na první předmět, jenž mi přišel pod nohy. Přečkav tak několik minut až se mi oči poněkud rozevřely, jal jsem se nyní konati hlídku všech těch vzácností, jež tam pro mne tři neděle snášeli. Spozoroval jsem, že sedím na posteli, na níž ležely dvě pokrývky, jež na první pohled a ohmatání zdály se mi býti velmi hrubými a škrablavými; avšak, vzpomněl jsem si, nejspíše drahé pozůstatky bývalého svatojirského kláštera, a tudy jsem si jich hned vážil jak náleží. Před oknem jsem uzřel velmi uměle a něžně skládanou záclonu, poněvadž v ten den slunce si počínalo velmi dotíravě; v oknech pak byly těžké železné mříže, patrně zase pro ty vzácné „meuble", aby mi je nikdo neodnes. Tak jsem ten den ještě trochu popocházel, až byla úplná tma, což se tam již okolo páté hodiny stalo, z čehož jsem poznal, co ještě v žádné geografii se nenalezá, že totiž svatojirský klášter stojí k slunci docela jinak, než ostatní Praha. Touto vzácnou vědou obohacen, ať nedím stížen, šel jsem v hôtelu u sv. Jiří

prvně spát. Druhého dne v sedm hodin ráno přišlo služebnictvo vyméta a vůbec poklízeti, což nebyla žádná malá práce, neb se jich tam okolo mne točilo asi deset a každý měl plné ruce. Vstav, chtěl jsem si pootevříti okno, poznal jsem však ihned chybu svou, neb toť jsem si mohl přece pomyslit, že pro ty drahé „meuble" bude všestranné opatrnosti zapotřebí; okna byla se všech stran hezky zahřebíkována; to mne trochu zamrzelo a vzpomněl jsem si, kterak je přec jen pravda, že boháči mají mnoho trampot s opatrováním svých drahých věcí a pokladů. Obrátil jsem se k snídani, jež byla na stole již uchystána; ale nemohl jsem nikterak rozeznati co to bylo vlastně za essencí. Připadala mi na mysl mýdlová voda z vypařených anginových spodků, jež trochu pustily; ale zapudil jsem hned tak sprostý nápad a těšil se, že se můj žaludek časem lépe seznámí se sv.-jirskými pochoutkami. Zatím tedy, než se to stane, budu vypravovat dále.

Asi dva dni na to přišel pan profous v parádě, že se mám dostaviti k panu hejtmanovi. Zapáliv si cigaro šel jsem s ním. Rozmyslil jsem si již všestranně jak se budu chovat. Protest proti bezprávnému zatčení, protest proti příslušnosti vojenského soudu, to vše, věděl jsem dobře, byla by marná komedie, neb takové protesty platí, když má člověk hůl v ruce, ne však, když ji má na zádech. Usnesl jsem se tedy na tom, že budu jednat podle jednání páně auditorova; a poněvadž on byl zdvořilý, byl jsem já také. Začal mi vypráveti podle známé noty, že všecko již vědí a že jich pranic není tajno. Já si myslel dobře, dobře, kosíci: kdybyste všecko věděli, nebyli byste čekali tři neděle s povídačkou; neřekl jsem ale než jen, že mne těší když všecko vědí, tedy že bude krátký process. Na to mi začal pan auditor povídati o jakémsi tajném výboru z výboru Slovanské Lípy, v němž prý já byl hlavou, o jakémsi mém srozumění s drem. Zimmrem a s Fričem, z čehož jsem nahlédl, že opravdu věděl všecko, — jen to ne, o čem já jsem věděl. Šel jsem tedy, po čtyřhodinném výslechu, zas do svého ammeublírovaného pokojíku nazpět a kouřil jsem si trochu z vyššího tónu, poněvadž o Jirglovi a o B—ovi nebyla žádná řeč. Přišed „domů" kouřil jsem dál a chodil po pokoji, až jsem dostal strach, bych ty své meuble tuze nezačadil, pročež jsem vylezl na okno a kouřil hořejším dílem z okna ven, neb pan auditor byl tak laskav, že na mou žádost dal ty hořejší díly rozbednit. An tak kouřím, ucítím že nedaleko vedle mne také kdosi kouří, a ten kdosi vedle mne také ucítil, že blízko jemu někdo kouří. Jak jsme to tak oba pocítili, náhodou jsme jeden po druhém zakašlali a v tom kašli nám vyklouzlo každému několik slov, z nichžto můj soused zvěděl, že já jsem Sladkovský, a já, že on jest právník Braier. Na to jsme zakašlali ještě jednou a porozuměli jsme v tom oba dva, že můžeme podle abecedy klepat na zeď pro ukrácení chvíle. A od té doby jsme potom bez přestání pilně zdělávali zeď a přivedli jsme to tak daleko v krátkém čase, že se mi ústa zdála již na polo zbytečná, jmenovitě pro ten případ, kdyby ten náš nový spůsob rozprávky se zalíbil ještě také panu auditorovi, neb mimo něho a Braiera jsem beztoho neměl s kým promluviti. Ale pan auditor se nedal tak brzy viděti. Konečně, asi po čtyrech nedělích po mém prvním výslechu, otevrou se dvéře a hle! pan auditor s celým vojenským soudem v nej-

větší parádě. Já byl na rozpacích, jak ty pány všecky slušně uctím najednou, an jsem neměl než jedinou stolici, která nejspíše z úcty k svatému Jiří ještě od jeho časů nebyla myta, pročež jsem si na ni také ani sedati netroufal, abych ten starožitný prach nesetřel. Nemyslel jsem si nic jinak, než že slavná komisse zaslechla již o našem novém spůsobu mluvení bez trhání úst a že mne bude vyzývati, abych sepsal nějaké důkladné pojednání o tomto světu nepochopitelném vynálezu; avšak chyba lávky: pan auditor mi začal vypravovati, že prý všelijací pánové se namahají mluviti spolu těmi hořejšími díly okna, jež na mou žádost dal otevříti, a poněvadž prý při takovém spůsobu mluvy musejí krky tuze napínati, snadno prý by z toho mohli dostati zapálení hrdla, aneb jiný neduh, pročež prý se zase musí okno zahřebíkovati; a poněvadž prý na chodbě, na které jsme se dosud každodenně půl hodiny procházeli, těm pánům padaly lecjakés olůvkem popsané papírky z ruky, tož prý není více radno, abychom chodili na procházku, aby snad při tom nějaký důležitý spis naší hloubavosti nepřišel v ztrátu. Proti tak moudré prozřetelnosti nemohl jsem, toť se rozumí, ničeho namítati . . . i nechav si zase zabedniti okno, nechodil jsem více na procházku, nýbrž zabýval se od té doby pouze klepáním na zdi. Za krátký čas po tom vystěhoval se můj soused Braier a na jeho místo vtáhl jistý pan Chmela, který ihned počal se mnou tolikéž pilně „klepat“. Za čas jeho panování pozvala si mne slavná komisse na začátku měsíce září 1849 po druhé na několik slovíček. Tu jsem se dozvěděl, že pan dr. B—a měl čest pohovořiti si s panem auditorem, a tu že prý mu sdělil, kterak on B—a mne uvedl k nějakému ctihodnému panu deputovanému z Drážďan, s kterýmž prý jsme měli všelijakou řeč o zvelebení nynějších společenských poměrův.

A také onen ctihodný pan deputovaný ze Sas prý se již také v nějaké rozprávce s jakýmsi saským panem auditorem vyjádřil, že měl to potěšení se mnou v Praze si pohovořiti. Mne to všecko těšilo co jsem slyšel; věda však z jistého pramene, že pan Jirgl ještě pořád vyučoval gymnasiální mládež rakouskou, soudil jsem docela dobře, že Dr. B—a nesvěřil panu auditorovi ještě všecko co sám věděl; podle toho zařídil jsem také svou řeč. Odcházeje pak zas k Jiříku kouřil jsem své cigarro sice trochu povážlivěji, než po prvním výslechu, avšak předce ještě v tom mínění, že nafoukám trochu toho dýmu slavné komisi do očí . . .

Přišed zase „domů“ klepal jsem s Chmelou celé půldne jakoby hořelo, a vskutku nezbývalo nám více mnoho času k tomu; neb za dva dni asi na to začal se pan profous diviti, „že to vápno s těch zdí tak náhle mizí“ — a ještě den po tom stěhoval se pan Chmela z mého sousedství a nedal mi ani spánembohem, tak že nevím, čím jsem ho asi urazil. Jednou jsme si slíbili, že kdo z nás přijde dříve ven, navštíví příbuzné a přátele druhého; nevím, zdali držel slovo, neb jak jsem četl v novinách, on se šťastně vypletl z labyrinthu sv. Jiříka a je prý nyní někde u husarů neb hulánů kaprálem.

A nyní počíná nejsmutnější díl mé pohádky. Za krátký čas totiž, asi ku konci listopadu 1849 přišlo stěhování také na mne. Z N. C. 8. přišel jsem do N. C. 6. s oknem jak se patří zaopatřeným a s holub-

níkem před ním a krom toho po obou stranách vedle mne prázdné kvartýry, aby mne nemohl nikdo z mých myšlének vytrhovati. Brzy na to, když jsem se tam přistěhoval, naskytla se mi příležitost poslati vám první své psaníčko. To mne tenkrát stálo mnoho trampot! Neměli jsme tehdy ještě (koncem listopadu!) povoleno pálit večer světlo; já však jsem od jedné ordonance dostával pokradmo svíčky. Ten večer tedy, když jsem pro vás těch několik řádek olůvkem napsati chtěl, navěsil jsem na okno všecky ty hůně a poslamky, kterými mne sv. Jiří N. C. 6. podělil, položil jsem před dvéře polštář ze slámy, aby tam skulinou světlo nelekalo strážníka, otevřel jsem výklenek, který byl v pažbě mezi dvojitými dveřmi, postavil tam svíčku, i začal jsem psát. Nenapsal jsem ale ani jednu stránku, zaklepalo se na dveře a žalářník Ratz se ozval, že mám shasit, že pan oberlieutnant prý naproti vidí záři z mého pokoje Já nečekal, až domluvil, i shasl jsem hned, aby nebylo vidět co jsem právě robil, kdyby snad otevřel. Šel jsem spat. Zrovna v jednu hodinu po půlnoci jsem se probudil a začal jsem manoeuvre znova. Napsal jsem zase asi stránku, tu se najednou opět kdosi žene k mým dveřím. Já hned zas shasl a stěhoval se horempádem do postele. Pak jsem teprv spozoroval, že to byl jeden z profousů, jenž měl té noci inspekci. Konečně jsem si přivstal ráno v pět hodin na to a dotrh jsem ještě ostatní dvě stránky. Tenkrát ještě pořád Jirgl nebyl „nahoře“ a já proto toho mínění, že se mi nedostanou na kůži. Tak prošlo pořád v stejném zas kolik neděl, až najednou asi počátkem dubna (1850) můj „špehoun“ přišel s novinou, že v čísle 2. jest „nový pán“ ňáký prý „gardista se zrzavými silnými vousy.“ Já ty zrzavé vousy měl pořád na mysli a tedy jsem hned v nich uvítal pana Jirgla, který to skutečně také byl. Nechal jsem se ho hned tázat, jak se dostal v ochranu sv. Jiříka, on mi odpověděl cosi temného, že prý nemůže udávati jinak než jiní již před ním řekli. Brzy na to, zrovna o velkonoce 1850, přinesl mi Ratz zprávu, že mám vykázáno 1 zl. konv. m. na týden, — a to jsem měl konec kreditu u všech ordonancí; žádný již mi nechtěl převzít ministerstvo zevnitřních záležitostí, až přišel poctivec (desátník) Trmal, který se mnou tak špatně pochodil...

V měsíci červenci 1850 již nescházelo mnoho a byl bych vyšetřující komisi uklouz: spustilať se mi zlatá žíla tak silně, že krev ode mne každodenně po žejdlících odcházela, poněvadž byla nedostatkem kyslíku tak špatná, že jí tělo nemohlo potřebovati. Byl u mne lékař, a když odešel, řekl, že už je to zbytečné ke mně chodit, aby mne raději hned zavezli do nemocnice. — Profous tedy také hned přišel, abych se oblékal; musel mne vést a ještě podnes nevím, jak jsem do té nemocnice přišel, neb celou cestu bylo mi před očima všecko černo a profous mne musil vléci...

Sotva jsem tam ale hodinu poležel, přiběhl již zas profous celý poděšený, abych se hned zas oblékal, že pan auditor mne ve špitále nechce mít, že musí doktor chodit ke mně. Dobrá duše ten pan auditor (Frantz), jakou on měl o mne starost... Že jsem ale tu hodinu jen byl v pokoji s otevřeným oknem, vyjasnilo se mi hned před očima a nazpátek jsem šel již při dobrém vědomí. Na to se dostavila doktorů komisse ke mně, okna se zotvírala a od generálního komanda přišel

rozkaz, abych denně chodil dvakrát po hodině na procházku; konečně jsem se stěhoval zas z čísla 6. do 24. na tu chodbu, co je kuchyně, kdež jsem sice již neměl to prkno před okny, ale na dva lokte od okna vysokou zeď a pod oknem z celého domu záchody. Z deště pod okap, ale zůstal jsem tam. Slyšel jsem tam alespoň lidský hlas: vedle mne byla celá sbírka „děvčátek“, které policajti sbírají po ulicích: ty tam nadělaly celý den křiku, až se lidé na marianských hradbách zastavovali, nevědouce, co se to děje. Někdy začly všecky unisono najednou ječet, co si tu člověk všecko musí nechat líbit, že ony tomu nejsou zvyklé a co to Bůh jen na ně dopustil za metlu. Vidíte z toho, že se mi dostalo i společnosti krásného pohlaví...

V lednu pak roku 1851 přišel na místo těch holčiček Vincenc Vávra. Tu jsem se pak dozvěděl zas trochu, jak věci stojí a začalo se mi již cosi určitějšího zdáti o Holomouci, ale ještě to nebylo jisté.

Na začátku února konečně zaklepalo se na mé dvéře a Ratz se ozval: „Packen sie ein, sie kommen auf die offene Flanke Nro. 36.“

Brzy na to jsem se již procházel v čísle 36., okna do kořán otevřená, žádné mříže a žádné prkno a — vyhlídka do zahrady! Víte co to znamená: žádné mříže a žádné prkno? Nevíte; to se nedá také slovy vyřknout ani štětcém namalovati ten pocit, jaký v oněch čtyrech slovech je obsažen! Naproti mně svět prkny zabedněný a já okno do kořán otevřené; naproti mně říše tmy a já v říši světla; naproti mně peklo a já v nebi!

Čtrnáct dní trvalo, než jsem tomu docela zvyk' a než mi zas zbývalo času rozpomenouti se, že jsem pořád ještě u sv. Jiříka a že tam naproti mně jsou lidé, s kterými snad brzo povandruju do — Munkáče neb do Holomouce. Začal jsem opět „telegrafovat“, ne skrze zeď, nýbrž přes zahradu bílým šátkem a zvěděl jsem konečně, že Jirgl už se dal vymačkati jako citrón... Tak přišel po osmnácti měsících třetí výslech a v tom jsem se dozvěděl, že pan auditor již ví všecko co B—a a Jirgl o mně věděli; i nedělal jsem tedy žádné dlouhé ceremonie a „podepsal“ jsem jako Stadion roku 1848. Brzy na to jsem napsal Manimu,*) který přišel nahoru, mezi anglickým nápisem jedné knihy, kterou jsem si žádal, několik latinských slov, totiž: „Examen habui et condemnabor, praepara matrem.“ Myslím, že tu cedulku dostal, neb jsem ho viděl, když odcházel dole po chodbě s nějakou cedulkou v ruce, v nížto se mi zdálo, že čte...

Od té doby jsem žil zas den ke dni stejně až do 12. máje (1851) myslím, kdežto se mnou začal hráti podivný, mně až posud ne docela pochopitelný stav, nejhroznější a nejukrutnější to okamžení mého života.

Než však o tom začnu, musím Vám dříve vypsati jednu událost z mého žalářního života, jež se mi přihodila již r. 1850 v lednu, ještě před mou první nemocí v čísle 6., a kterou jsem proto vynechal, poněvadž v této události jsou obsaženy nejblaženější chvíle mého celého života, tak že vám chci tuto nejjasnější a onu nejtemnější stránku mých případností u sv. Jiří vypráveti po sobě.

*) Nevlastnímu bratru Emanuelu Trmalovi.

Snadno si pomyslíte, s jakými myšlénkami jsem se, mimo to, když jsem s někým klepal, povždy zanášel. K čemu jsem venku od počátku léta 1848 pro stálou rozčilenost nikdy neměl docela chladné krve a dosti pokojné mysli, k tomu jsem měl nyní času dost, jmenovitě co jsem přišel jako na ostrov do čísla 6.

Rozmýšlel jsem všestranně, jaký byl vlastně cíl mého celého jednání od roku 1848, byl-li rozumný a v čem asi má základ svůj všecka ta vášnivá protivnost, která se ze strany odporné proti nám nasazovala? — Bylo to zrovna po Novém roce 1850, když jsem ve dne v noci v takové rozjímání pohroužen, okolo sebe nic jiného neviděl a neslyšel než co se týkalo těchto myšlének...

Tu se ve mně, co dříve jen v temném jakémsi citu mou povahou vládlo, objasnilo a rozžhalo v světlý obraz rozumu a důsledného náhledu. Neznámá mi posud plynnost myšlének a důkazů se ve mně probudila, sada se vyvíjela ze sady a celá velkolepá budova té pravdy, pro kterou jsem trpěl, se vznášela před blaženým mým zrakem.

Nejblaženější to byly dni celého mého života, ačkoli ve vězení. Netušenou posud blažeností jsem si pokračoval na úzké prostoře a celý svět se na mne usmíval. Nemohl jsem pochopit, jak by jen kdo mohl takovým myšlénkám, v nichž země se měnila v ráj, na odpor se stavěti. Nebylo jinak, než že posud žádný tuto svatou pravdu tak jasně nepojal a tedy také jiným tak jasně nevyložil. Kdo mne uslyší, nebude moci odporovati, tak jako pocestný, jenž větru a bouřce vzdoroval, paprskům slunečným odolati s to nebyl. Ani ten nejkrutější odpůrce reformy, ani Windischgraetz, ani Schwarzenberk, ani Thun nebudou moci i jen chvilku býti na rozpacích! Pryč tedy se vším prodléváním, toť by byl hřích na celém lidském pokolení, jež se ustavičně marně tře a svírá. Musím vší mocí na to bít, abych sdělil soustavu svou dále a jinak by to právě nešlo, než když se obrátím přímo na některého ministra, tedy na Thuna, jenž se mi ve svatodušních dnech chlubil,*) že jest lepším vlastencem nežli já; budiž tomu...

Po dlouhém tedy dobývání jsem dostal od komisse na tři dni psací náčiní k tomu účelu, že sepíšu pro ministra Thuna neodolatelný článek o původu nynější bídy v lidské společnosti a ukážu, vycházeje z nynějšího skutečného stavu věcí, jak se dá zatočit v jinou cestu ku blahu člověčenstva a to vše ne na základě fantasie, nýbrž chladného, praktického rozumu! — Úšklebky pana auditora se mne docela netkly; za krátký čas, myslel jsem si, budeme i my dva bratři! Napsal jsem, jak jen ve třech dnech bylo možno, asi v pěti arších stručně vše, co bylo základného v hlavních rozborech společenských. i odevzdal jsem to slavné komissi k zaslání ministru Thunovi. Auditor se opět ušklebil, avšak, nechmež ho, za krátký čas se bude hýbat telegraf, že mám přijíti do Vídně!!! —

Co tomu říkáte? Že jsem tenkrát byl blázen! Máte pravdu, ale proč? Že jsem snad nějaký libý sen své fantasie držel za rozum?

---

*) Jak známo, byl o svatodušní bouři pražské r. 1848 hrabě Lev Thun, tehdejší místodržitel, od studentů zajat a 24 hodin v Klementinu chován, kdež jej Sladkovský střežil.

Nikoliv, já byl blázen proto, že jsem se domníval, že ti lidé, jenž novotářům pořád vytýkají fantasii a idealismus, že tito lidé chtějí rozumu; já byl blázen, že jsem tomu dříve neuvěřil, že oni to slovo „fantasie" užívají jen za pláštík, aby jím mohli dusit rozum; já byl konečně blázen také proto, že jsem se domýšlel, jakobych měl té moci a dovedl svými důvody všecko překonat, co snad jen Bůh sám může. Ostatně ale nyní ještě, při chladné krvi po dvou letech všecky ty zásady, které jsem tenkráte sepsal a zastával, jsou pro mne svatou pravdou, která zvítězit musí, a také tím krokem, jejž jsem tehda učinil, nezměnilo se ve mně nic, nežli že jsem nyní přišel k náhledu, že se ta změna nebude dít pouhým rozumováním, nýbrž zevnitřní nutností věcí, tak jako se to již v Angličanech patrně jeví. — Pan auditor si tenkrát arci myslel, že při té příležitosti dostane nějaký dokument proti mně, ale to jsem já si vše dobře vyložil a věděl jsem, jestliže mi nepřijde s jiné stránky na kůži, tento článek že mu ji neodkryje. On potřeboval fakta a tam byly jen pouhé myšlénky. Od toho času jsem pak aspoň pozoroval, že se ke mně choval s ochotou o něco větší než dříve. Když mne navštívil, tak jako i ve výslechách, při každé příležitosti začal se mnou rozprávku o socialních poměrech, v čemž jsem já nikterak neváhal prosloviti zřejmě své mínění, nedbaje na to, že snad bylo také možno, že on tím způsobem mne chtěl přivést k povídání; neb za moje náhledy jsem nebyl nikomu propadl a ostatně jsem mu neřekl s vlas. Také musím podotknout, že on z těch našich rozprávek nikdy nic nedal do protokolu, což by beztoho bylo bývalo zbytečné, poněvadž měl můj vlastnoruční článek o mém vnitřním přesvědčení.

Když pak telegraf tu zprávu, že mám přijít do Vídně, nepřinášel zvyk jsem si konečně zabírat se ve své myšlénky bez ohledu na všecky ministry na světě, a tak jsem byl, — jak jsem již dříve podotkl, — v samém filosofování živ až do máje roku 1851 (tedy skoro půl druhého roku); poněvadž jsem ale již asi v dubnu onoho roku spozoroval, že tím stálým hloubáním sám u sebe bez sdělení se živé duši, mohl bych skutečně ještě přijíti v blouznivý stav mysli, předsevzal jsem si, že ustanu od toho na čas i budu se obírati linquistikou. Bratr se upamatuje, že jsem tenkrát žádal si anglickou důkladnou gramatiku.

Myslil jsem si, až snad přijdu ven, že mne Angličina bude živit; tedy všecko důkladně, a především jak se patří vyzkoumati vlastnost anglických hlásek a spoluzvuček, s čímž učitelové si posud nedali velkou práci, aby to alespoň poněkud ustanovili. A hleďme: netrvalo dlouho, pracoval jsem již zase o tom, abych vyzkoumal původ každé hlásky a spoluzvučky, i co jest vlastně mezi nimi za rozdíl — a octnul jsem se tudy zase v nejtužší filosofii. V tom mi tehda poslal Mani knihu, nazvanou myslím „Encyklopädie der Wissenschaften" s velmi vábnými pojednáními o historii filosofie, o Bohu, o náboženství vůbec a o náboženství křesťanském zvlášť. Dlouho jsem váhal, ale konečně jsem nemohl odolati, pustil jsem se do toho a hltal jsem to s hladovou dychtivostí . . . Ten den před svatým Janem (1851) — byl jsem as tak přes dvě třetiny té knihy, — začal jsem pozorovati, že na cokoliv jsem právě myslil, to jsem najednou také viděl jako černou hrudkou

ostře nakresleno na zdi. Šel jsem si lehnout, a když jsem se ráno probudil, byl jsem již — v úplném delirium... Pamatoval jsem se docela dobře, kde jsem a na celý svůj život, nemohl jsem ale žádnou mocí ze sebe setřást myšlenku, že jsem umřel a že tam ležím v jakési hrobce; říkal jsem si to nahlas, že jsem neumřel, ale nic platno: ono mi to nešlo nikterak z mysli a začly se mi najednou po zdi naproti mně tak živě a v takovém pořádku malovati obrazy o povstání světa a lidského plemene, že jsem chtě nechtě zůstal na to koukati jako na postel přikovaný. Myslel jsem si pořád, že to má fantasie, která mi ukazuje na zdi, co jsem nosil v mozku, ale všecken boj byl marný: kam jsem se podíval naposled, tam byly figury, — můj celý pokojík byl černými figurami pomalován, zdě i podlaha, jako to asi bývalo v pokojíku Dra. Fausta.

Před profósy a ordonancemi jsem nedal toho nejmenšího na sobě znát, nemohl jsem se také zbaviti myšlenky, že oni vzali podobu těch bývalých ordonancí jen na sebe, aby mne mýlili, a že jsou to zatím duchové; zdaliž zlí nebo dobří, o to jsem se ještě nestaral, to přišlo později. Tak jsem ležel v stálém zimničném stavu a s takovými myšlenkami, myslím že docela bez jídla, až do neděle. Přišel ke mně lieutenant, co že mi jest, já řekl, že nic a on tedy poručil, aby mne nechali a šel pryč. V neděli ráno jsem vstal a procházel se chvíli mezi mými astronomickými čárami a také po nich. To mne již zatím opanovala zase myšlenka, že je celý život jen hádankou a já tedy pracoval v potu tváře své, abych vynalezl to slovo, které nynější soustavou světa jest vypodobněno. Tím jsem se týral až do dvou hodin odpoledne. Tu se mi najednou zdálo, jakoby se daleko široko v povětří strhl náramný posměch. To mi zasadilo poslední ránu: hned jsem si to vyložil, že jsou okolo mne samí duchové, již se mi smějou, že chci vyzpytovati věc člověku nevyzpytatelnou; přistoupnu k oknu a všecko se mi zdálo jako v jiném světě. Náhodou vyhlédnul také z čísla 3. jistý Preis z okna, ale v tom co mne, usmívaje se, pozdravil, zmizel a na jeho místě seděl v tom okně jako na zadních nohách — bílý medvěd. Poděšen couvnul jsem od okna pryč, přesvědčen, že dlím v pekle, proto že jsem chtěl odhaliti věčné tajno... V tom se otevrou dveře a Ratz vešel s neznámým pánem, docela černě oblečeným. On se mi uváděl co Dr. Hacker; ale já věděl dobře, že je to jeden z předních pánů pekelné říše. Na otázku, co mi schází, odpověděl jsem, že nic, načež on odešel, dokládaje, aby ho dal Ratz zavolat později, až budu chtít. Já si myslil u sebe, že se jeho pomoci budu chránit. Po malé chvíli na to přišel Ratz opět, jenž mi již také platil za nějakého nižšího čerta. Nečekal jsem až co bude chtít, nýbrž začal jsem sám, aby mi pověděl pravdu, že mám mnoho příčin, domýšleti se, že jsem v pekle a že nechci býti stran toho déle v nejistotě. Ratzovi se to nějak nelíbilo býti čertem; začervenal se omlouvaje se, že mi snad ničím tak neublížil, abych ho držel za čerta, i měl mne k tomu, abych se šel z toho vyraziti na procházku. Vyjdu z pokoje a tu vidím, jak vojáci tam na stráži mají na zádech neb na prsou, jak jsem kterého spatřil, velké plamenné znaky; u dveří ku schodům mi přišly nadporučíkovy ženštiny vstříc v černém oděvu; aha, to jsou furie, myslil jsem si. Sejdu

dolů do průjezdu, tam stálo plno vojáků, všickni se na mne ostře dívali a šeptali si polohlasitě: „To je ten Sladkovský, už ho tu máme.“ Na ulici všude všickni lidé si počínali ke mně tím samým spůsobem; a k nevystání umrlčí zápach čpěl mi pořád do nosu. Šel jsem tedy zas domů úplně přesvědčen, že jsem v pekle a všecka ta podoba, kterou peklo to mělo s Prahou, to byl pekelný mam a klam. Vešed do svého pokojíku, klekl jsem si u kamen na zemi, i začal jsem si, ačkoliv ne tuze, aby mne to tak nebolelo, rvát vlasy a křičet, že jsem se prohřešil proti Bohu. Ratz přišel a když byla slova marná, popadl mne ještě s jedním vojákem a položil mne na postel. Tam jsem potom ležel časem docela, časem na polo bez sebe, pořád v těch myšlenkách, že mám okolo sebe samé ďábly, ale už ne co mrtvý, nýbrž co umírající jsem si přicházel, na jehož duši již hejno čertův čeká. Kdykoliv jsem přišel trochu k sobě, slyšel jsem pořád ďábly okolo sebe, jak si již na mne brousili. Tak asi ve dvě hodiny ráno jsem stydl po celém těle až k hlavě, celý jsem zdřevěněl a čekal jsem každou chvíli, že docela uhasnu. Strach, jakého jsem po celý život nezkusil, mne pojímal, i modlil jsem se bez přestání: otče náš a zdrávas Maria, jen aby mne po smrti čerti nedostali do spárů. Otče náš jsem se modlíval také jindy, ale zdrávas Maria jen proto, aby mne čerti nevzali. Jestli pak taková modlitba by mne byla vysvobodila z drápů ďábelských, pochybuju, avšak má hodina tenkrát ještě neuhodila. As ve tři hodiny se zas cit a život ve mně navracel; ale mého blouznění ještě nebyl konec.

Myšlenka, že jsem v jiném světě, měla ještě všecku svou sílu a vzala mému nynějšímu tělesnému stavu přiměřený háv na sebe. To ráno tenkrát v pondělí mi bylo totiž tělesně velmi dobře; všecko se tehdy obrátilo na dobrou stránku.

Medvěd již nebyl v okně, stromy a několik nepatrných květin v zahradě leskly se v nadpozemské záři, káva měla neobyčejně lahodnou chuť po tak dlouhém postu a všecko se na mne usmívalo. Už jsem nebyl v pekle, — byl jsem v přednebí, měl jsem však ještě zkoušku k přestání ... Vlezlo mi totiž do hlavy, že život náš je pouhá komedie, v níž hlupáci všecko beřou za pravdu, kdežto chytří dobře vědí, že je to vše jen hra. Proto že jsem tedy tuto svatou pravdu nahledl, přišel jsem v přednebí, a nyní se mělo jen ještě ukázati, jak budu prováděti svou úlohu na základě této nové pravdy? ... Okolo mne byly samé nadzemské bytosti a ty se budou tvářit jako moji bývalí známí na zemi; já to všecko vím, ale musím se stavět, jakobych toho nevěděl a hráti s nimi tak, jak oni budou udávati tón, z patra divadlo ... Provedu-li to tak dobře, že nedám na sobě nikterak znáti, jakobych věděl, že je to pouhá hra, pak přijdu docela do nebe ...

První osoba, která ke mně ráno přišla, byl pan nadporučík v županu; těšil mne a radil, abych nechal těch knih býti a mysl svou obveselil. Já mu odpovídal docela vážně; ale nemohl jsem se udržeti, abych se trochu nepousmál, poněvadž jsem dobře věděl, kolik uhodilo, že on není nadporučík, třeba měl na sobě jeho župan. Podal mi ruku a odešel. Já se ještě chvilku sám pro sebe smál a myslil jsem si, však ty mne neopálíš. V tom mne to ale jako blesk zarazilo: hlupák já jeden, což pak jsem se směl smáti? To je krásná hra, když se jí herec směje!

Půjde-li to tak pořád, tož budu brzo zas z přednebí venku; ale ještě není všecko zkaženo, teď jen pozor, až to půjde dál. Byl jsem rád, že jsem se ještě v čas upamatoval a vštípil jsem si to pevně v lebku,že musím dáti pilný pozor, abych se neprozradil, že mám za ušima...

Okolo devíti hodin přišel Ratz a přiváděl mi společníka, tázaje se, zdali ho znám? Já jsem tu postavu sice znal co bývalého redaktora „Večerního listu“ Liblínského, a řekl jsem tedy, že se mi zdá, že jest to Liblínský; ale já věděl dobře, proč říkám, že se mi zdá; kdybych byl určitě řekl: jest to Liblínský, toť by byla bývala ta největší hloupost, poněvadž byl to nějaký nadpozemský duch v postavě Liblínského.

A říci zase, že to není Liblínský, nebo že ho neznám, — toť by bylo bývalo zase makavo, že vím dobře, že to jen jeho přeludná postava, a že ona osoba jest duch. Tedy sami nahlédnete, jak chytře jsem mluvil, řka, že se mi zdá. Tím jsem měl dveře na vše strany otevřené. Ta postava Liblínského se arci divila, že tak obojetně mluvím, ale to musila dělat, toť se rozumělo, aby mne přivedla na rozpaky. Avšak marně, já se nedal chytit. Šli jsme na procházku; tu jsem se držel pořád dobře v taktu; ta postava Liblínského otvírala na mne pořád víc a více oči, ale já se nedal přivést z konceptu. Šli jsme domů a na rozkaz prý pana auditora, povídala ta postava Ratzova, že se nám vykázal „nejveselejší“ pokojík v celém domě, totiž číslo 9. Na večer jsme koukali z okna a rozprávěli s našimi sousedy; já jim spůsoboval veselou chvíli vypravováním, jak jsem se zbláznil, a jak jsem viděl medvěda v Preisově okně; všickni se smáli až strach, a já měl radost, že jsem je tak dobře bavil a ničím se neprozradil, jak dobře vím, že jsou to samí duchové, kteří se mnou hrají divadlo. —

Šel jsem spokojeně spat. Asi o půlnoci jsem se probudil a tu jsem zase až do rána viděl hojnost obrazů, z kterých jsem se dozvěděl, že je Liblínský svatý duch, a Ratz bůh otec, já pak, — (netroufal jsem si to sice ani pomyslit, ale přece tomu bylo tak), že jsem jejich syn, kterého nyní z přednebí chtějí uvésti do nebe a tedy v té přednební zkoušce podporují a chrání. To jsem si tedy dobře pamatoval a když jsme šli druhý den na procházku, dával jsem si dobrý pozor, abych Ratzovi a Liblínskému dal všude přední krok, a když jsme si sedli, abych je nechal sednouti dříve, jak se na pokorného syna sluší a patří, ale toť se rozumí, vždycky jen dobrým spůsobem, ne snad, aby oni věděli, že vím, kdo jsou. — Než, bohužel ještě ten samý den, v úterý odpůldne se list zase obrátil. Napadlo mi, že chci býti synem božím, já syn lže! A v tom se mi pojednou celý život můj vznášel před očima co neustálá lež a mezi tím obzvláště vynikalo, že jsem auditorovi, který nyní byl v mých očích nějakým vyšším soudcem z nadpozemské říše, přislíbil, že nebudu nadužívat žádné svobody, kterou mi udělí a že navzdor tomu slibu jsem (desátníka) Trmala upotřebil k tajnému dopisování.

Právě v tom, an jsem si to všecko myslil, zdálo se mi, že Liblínský, jenž hleděl z okna, cosi promluvil; nepamatuji se více dobře co řekl, ale soudil jsem z toho dozajista, že on všecky moje myšlenky, které jsem právě měl, zná a že vůbec ví, co se ve mně děje. I tázal jsem se ho, co že to řekl a on se obrátil, jak se mi zdálo, s obličejem tak

úsměšným, že jsem ihned si pomyslil, že se raduje z mých vnitřních muk. Nyní jsem více nebyl jist, je-li vskutku duchem dobrým nebo zlým? Avšak úzkost má byla tehdy tak náramná, že jsem mu vše, co se ve mně dálo, vyjevil, i také, že ho držím za vyššího ducha, který zná mé myšlenky, a prosil jsem jej, aby mi poradil, co mám dělat, bych svému svědomí ulehčil? On mi odpíral, že nemůže vědět, co já si myslím, a těšil mne, jen abych takové věci pustil z mysli. Já však se nedal svést se svého přesvědčení; a poněvadž mi on nedával žádné rady, řekl jsem mu sám, že nahlížím, kterak nemohu všecky své lže jinak napraviti, než když se dám hlásit k auditorovi a veřejně před komissí se udám za toho nejhanebnějšího lháře a odkryju všecky své lže. — Teď mi to Liblínský teprv začal vymlouvati, ale to mi bylo jen důkazem, že on je zlý duch, poněvadž chtěl, abych setrval ve lži a nedal se na pokání. On neříkal dále ničeho, ale já druhý den ráno šel k auditorovi.

Když jsem přišel na ulici, opět vše na mne zevlovalo a když jsme přišli do hradu, vyskytl se najednou přede mnou pan nadporučík a já ho slyšel hlasitě křičeti: „To je ten Sladkovský, ten hanebník, koukejte se všickni na něj!“ Tu celou cestu jsem byl pevně přesvědčen, že jdu k poslednímu soudu a že tedy moje lže budou před celým člověčenstvem veřejně hlásány. Můj výslech tenkrát byl jedinou a stálou potupou a hanou sebe samého, co hanebného lháře; žádal jsem, aby mne zavřeli co divokou bestii navždy do nějaké klece a v tom odkrývání svých lží jsem uvrhl ubohého (desátníka) Trmala v to neštěstí. — Auditor však měl přec aspoň tolik studu, že sám ze mne ničeho nevytahoval, nýbrž nechal mne domluvit a diktoval co jsem sám řekl do protokollu, ale ještě všecko mnohem mírněji než já to mluvil a poslal mne hned do špitálu ... Bylo arci dosti hanebné, že vůbec s bláznem zaváděl protokoll. Kdyby se mě však byl vyptával, byl bych tenkráte zajisté neušetřil ani otce ani matky, neb jsem byl pevně přesvědčen, že on, auditor, beztoho vše ví a že se jedná pouze o to, bych dokázal, že se nestydím všechny své lže úplně odkrýti. — Ve špitálu jsem přestál ještě celý týden horoucího pekla. Na zdi, na stropu viděl jsem pořáde táhnouti všecky známé osoby co duchy, všickni se na mne přísně dívali a se všech stran jsem slyšel smích a pekelné chechtání. Všickni ostatní lidé prošli při soudu, jen já byl nejhorší a tedy zatracen na věky. Ďábel, jenž se mi vydával za doktora Hackra, nedal na sebe čekat. Předepsal mi nějakou mixturu, po které jsem s náramným namáháním a hrozným pálením v hrdle dávil. Nový to důkaz, že jsem byl v rukou pekelných ... Honilo mne to z postele ven modliti se kleče, zimou se třesa. Avšak, jakož o pekle psáno jest, uprostřed modlitby jsem se spletl a nemohl jsem dále. Můj vnitřní hlas mi vzdor všemu namahání pořád říkal, že nevěřím ani, že Kristus byl bohem, ani že matka jeho byla pannou a že to vše teď jen v strachu před peklem do sebe nutím, abych ošidil Boha; „budou se modliti a modlitba jejich bude nový hřích“ ... to mi znělo pořád v uších. Tedy se nebudu modlit! Ale jedva jsem vlezl do postele, již mi to opět říkalo: „Tak ty chceš tedy Bohu dělati vzdory? Ty se nechceš modliti, ty duše ztracená?“ A hned jsem byl opět venku, na kolenou a zase v posteli, a tak pořád, až jednou kleče, jsem se překotil a zdřevěněl tak, že moji hlídači měli za

jisté, že jsem v posledním tažení a již o těch několik hadrů, které jsem měl s sebou, se dělili. — Ale já je slyšel a neudělal jsem jim té radosti, nýbrž asi za půl hodiny jsem se počal opět hýbati. Když jsem chtěl potom zase z postele, nechtěla mne stráž, jež u mne stála, pustit, ale já přece vylezl a klekl si u postele. Konečně ale jsem si předsevzal, že budu tomu hlasu, jenž mne hnal z postele k modlení, vzdorovati a sice nejvíce proto, že mne také honíval v noci a já se bál, že by mne v noci mohl ďábel snáze lapit než ve dne, protože jsem přece ještě docela nevěřil, že jsem v pekle. Zpočátku mne to stálo velký boj a když jsem začal dřímat, míval jsem opět takové bezbožné sny, že jsem syn boží atd. Ale konečně jsem se přemohl, že jsem spal v noci trochu pokojněji; ve dne však jsem se ještě ráno, v poledne a na večer dlouhý čas modlíval kleče, všechny ty modlitby, které jsem brebencovával co hoch, jen že jsem si pro celý svět nemohl vzpomenouti na „anděl strážce“ a „Zdrávas královno“, což mne velmi hryzlo. Když mne tam tehdy navštívil auditor, žádal jsem hned, ačkoliv jsem si myslil, že toho nejsem hoden, aby přišel kněz. Ten mne navštívil, ale neuměl „anděl páně“, ani „zdrávas královno“ po česku, ani desatero. Šel tedy zas a poslal mi knihu. Od těch dob pak ubývalo to pořád tím více, čím více jsem dostával chuť k jídlu a na svatodušní svátky (1851) jsem byl již opět v čís. 9. u Jiří, ale ne s Liblínským, nýbrž s Orgelmeistrem. — Tu si právě vzpomínám, že jsem na něco zapomněl, co venku, ve městě, dělalo tehda povyk. V úterý totiž, před tím, než jsem přišel do špitálu, šel jsem s Liblínským a Ratzem ráno na procházku, tam do příkopů pod hrad, i popadla mne tam ta zimnice nebo což jsem to měl, tak, že jsem tam ležel docela bez sebe na strážnici od rána od 10, až do odpoledne do 4 hodin, kdež jsem přišel k sobě a šel domů. Při tom Vám musím říci, že všechny tyto moje mdloby byly jakési polosny, v kterých jsem pořád zápasil s ďábly, ačkoliv jsem dobře všecko slyšel a viděl, co se skutečně okolo mne dálo, což jsem však vesměs držel za pekelný klam.

Tu tedy máte, — ale jen co možná nejzběžněji a povrchně, — popsány ty muky, které jsem přestál ... Kdybych měl vypravovati obšírně, byla by toho hodná kniha, a já na to nemyslím tuze rád. Je-li kde nějaké peklo, hroznější si už nemohu představit nežli to, co mi tenkrát můj mozek maloval ... Nejhorší ale snad ze všeho byla ta ustavičná nejistota, ten stálý boj myšlének ve mně, totiž: „Umřels, — neumřels; jsi v pekle, — ne, vždyť je to Praha; jsi blázen, — ne, nejsem, vždyť se na všecko dobře pamatuju.“

Slyšel jsem, že po městě obíhala pověst, že prý jsem před komissí padl na kolena a prosil; kdyby tomu bylo tak, byl bych to také napsal. Všecko, co se týká mé duševní zmalátnělosti v onom stavu, jsem věrně udal a ničehož snad z falešné pýchy nezmlčel, neb já tu celou událost považuju za dobré ponaučení, že moje pevnost mysli, na kterou jsem si povždy mnoho zakládal, také má svých mezí, ne-li při dobrém, tož aspoň při zmateném rozumu; a dosti na tom, že můj mozek není pevný proti takovému zmatku! Na to jsem si dříve nikdy nepomyslil. Jak jsem do toho všeho se zapletl, posud mi není docela pochopitelné. Byl jsem po celý čas svého uvěznění dobré mysli, tak že

vskutku nemohu říci, že by to bylo pocházelo ze sklíčeného ducha; hlavní příčina zdá se mi býti, že jsem od své první nemoci v r. 1850 neměl pražádný otvor zlaté žíly a že se mi tedy krev vrazila do hlavy; stálé přemýšlení, málo čistého vzduchu a tak dlouhá samota, účinkovaly spolu.

Když jsem opět přišel k Jiříku s Orgelmeistrem dohromady, poslal mi auditor hned druhý den ještě dva společníky, Frantu Havlíčka a pátera Krásného, abychom mohli hráti whist. Do kněh jsem se dlouhý čas nesměl podívati, hned mi hučelo v hlavě a filosofování se bojím ještě posud, tak jako pořád ještě nemohu vytrvale ani co jiného studovati. — Za několik neděl jsem byl opět volán ke komissi a předvedli mi Trmala. Bylo by bývalo marné své bláznivé udání odvolati, neb již bylo potvrzeno jinými rozumnými doznáními. Auditor však se mnou vyšel ven a dal mi na to sám bez mého dotírání slovo a ruku, že to s Trmalem udělá tak, aby mu to nebylo na škodu, a myslím, že v tom slovu dostál, neb kdyby byl chtěl, nepotřeboval čekati na jeho vyznání a mohl ho dáti proháněti ulicí. Tak, jak ten jeho rozsudek zní, není to vlastně nic; arci byl ubožák dost dlouho zavřen, ale já za to nemohu; tolik mne snad znáte, že jsem při obyčejném rozumu raději za jiného něco sám snesl, než abych koho uvedl do neštěstí. Píšete mi, že on posud nemůže pochopit, jak to naň propuklo. Jest-li tedy neví, že já jsem původcem jeho neštěstí, tož mu neříkejte a prosím Vás, udělejte pro něho co možného!

Asi posledního července (1851) zavolali mne zase ke komissi a tu jich tam sedělo celé kolo, do kterého jsem já vstoupil, poslouchaje ty pány přísahat, že prý budou soudit nade mnou spravedlivě, bez záští a jak ty formálie ještě dále znějí a konečně 19. srpna 1851 mi na dvoře u Jiříka zabubnovali jako premiantovi na gymnasium a čtli mi, že místo provazu mi dali milost na — dvacet let do pevnosti. 19. září ráno ve tři hodiny již jsme stáli v „rakouských růženečkách" mezi houfem vojákův zas na sv.-jirském dvoře a když nám přečtli, že každého zastřelí, kdo bude utíkat, mašírovali jsme na železnou dráhu a ta radostná cesta do Holomúce nastala. Viděli jsme při odjezdu s bašty bílé šátky vát; myslil jsem si, že jste vy to tam ... Maďaři, kteří nás tam vedli, byli velmi vlídní. Když jsme šli zde po osmi hodinách na večer městem, řinčíce řetězy, vybíhalo to za každým rohem jako stíny, podívat se na nás ... Konečně jsme přišli na náš dvůr zde (v kazamatách), tu přečtli naše jména a vstrčili nás do děr ... Pouta nám sňali teprve druhý den. A od těch dob tu žijeme, jak to dílem již víte, dílem doufám, že sami se přijdete na to podívat. Že jsem Vás k tomu posud nevybízel, má důvod svůj v tom, že já nemám tak důležitých příčin volati sem někoho, jako moji spoluvězňové, kteří jsou hospodáři a otcové rodin; když pojedete ke mně, nebude to z jiné příčiny, než abyste mi učinili radost vaší láskou a k tomu se nemůže a nemá vybízeti. Nemohls mi však, milý bratře, způsobiti větší radost, nežli jsem pocítil závěrkou Tvého psaní, že si přeješ přijít co nejdříve. Obtíží při tom nebude se strany zdejšího komanda pražádných; a když sem přijedeš, můžeš tu se mnou celý ten čas co zde pobudeš žít po „arrestantsku", totiž snídat, obědvat, večeřet i spát s námi. Těšilo mne

také srdečně, že Mařenka (sestra) by tak ráda sem přišla; než, bude lépe, přijde-li sem v létě s naší drahou matkou. Někdy v létě snad by také otec mohl podniknouti výlet z Prahy, nebudu teprv říkat, že radost má by byla při setkání se s kýmkoliv z Vás vždy stejna. Zpráva, milý bratře, že máš pro mne již Šumavského, jest mi velmi vítána; děkuji ti vroucně, že na mne tak bedlivě pamatuješ. Hodlám požádati též pana M., mohl-li by býti tak dobrý a poslati mi pod výminkou největší opatrnosti na několik měsíců Jungmannův slovník. Baví mne linguistika čím dále vždy poutavěji; ležíť v rozličnosti jazyku lidského snad největší díl tajného nás ještě života minulosti i budoucnosti. Při tom se obzvláště pilně učím angličině, ale nesmíš si myslet, že tu jde o „bifflování slovíček", jak jsi mi psal; vždyť snad víš, že já bifflování ještě nikdy a nikomu neschvaloval. Jest to teď takřka jediná kotvice, kterouž se jedenkráte ještě pokojného přístavu uchytiti doufám. Přijdu-li kdy ven, rci sám, nebude-li pro mne štěstím, budu-li mocen také angličiny? Kdo chce z Rakouska pryč, nechce-li se dát jiným vodit jako dítě aspoň po nějaký čas, musí umět také jinak mluvit než německy.

Co se týká majora Frantze, tož si můžete již z postavení jeho pomyslit, co v něm vězí za ducha. Jako každý jiný v jeho postavení má pořád slitování v ústech, ale v srdci panuje nade všecko ohled na sebe samého. Než tolik musím říci, že když mne již viděl se smrtí aneb s bludností v zápasu, alespoň poněkud se dal pohnout k ulehčení mých muk a jen proto jsem dal matku prosit, aby se u něho v mém jméně poděkovala, abych té zdvořilosti — jakou ke mně vždy zachovával, odvděčil stejnou měrou. Hlavní vděk mi udělal tím, že držel slovo stran Trmala. Před odjezdem z Prahy mne ještě navštívil a sám od sebe přisliboval, cokoliv prý bude kdy v jeho moci, že vždy rád udělá, i pravil, že se všemožně o to zasadil, bych přišel do Kufsteinu, že ale nebyl s to, aby toho prosadil. Však potom prý šel ještě jednou sám v té příčině k arcibiskupovi, nejspíše arci také bez výsledku. Biskup K., s kterým jsem nikdy ani nemluvil, mi nechal sám po Krásném vzkázat, abych žádal přijíti do Kufsteinu, že prý on sám bude o tom mluvit s arcibiskupem, který prý již také kdysi při tabuli o mně hovořil, že jsem se dal jen dychtěním po blahu lidstva na nepravou dráhu svést atd. Ostatně jest mi to již jedno, leč že bych byl na Kufšteině aspoň mezi samým lidem, který nepřišel slepě do svého nynějšího osudu a tudíž jej umí snášet, čehož zde při mnohých není. Jest to vskutku v neštěstí ještě tím největším neštěstím, když člověk neví, neb nechce vědět, jak k tomu přišel a tedy jako chlapec ve škole pořád laje na jiného, že ho k tomu svedl.

To je komedie k prasknutí, když takový sedlák, který si chtěl revolucí pomoci od platů neb dluhů, neb který si chtěl jen trochu schladit žáhu na svém bývalém pánu a trýzniteli, když pak takový člověk místo toho co doufal, uzří se v kleci: to potom nebyl on, který chtěl rebellovat, bůh zachraň, študenti ho k tomu svedli a on, klacek je padesát let stár, má šedivé vousy a daleko široko ve svém okresu největší rozum, — jen tehda chybil, když se dal svést osmnáctiletým studentíkem!

Já si nepřeju nic než zdraví a to především ne tělesné, nýbrž na duchu, jak dalece jedno od druhého loučiti se dá. Dokud mám zdravý rozum, dotud mi nebude zle ani v kasamatách. V psaní, které za nedlouho pošlu panu M—ovi, chci trochu zřetelněji sepsati svoje nynější smýšlení u porovnání s dřívějším; nechci to psáti na kvap, abyste, — poněvadž to budete také číst, — vyrozuměli z toho, co já sám nyní o svém tehdejším počínání soudím. Pozdravujte ode mne Vítka; těší mne, že mu šibenice, s které jsem spadl, nezošklivila moji památku. — Ohledně těch zpráv od Vás o amnestii, vyřiďte panu dru. K—ovi ode mne poručení a díky za soucit, který se mnou chová. Ostatně jest mi to jedno; když není jinak, budeme čekat do korunovace, která, jakož zde pořád slyšíme, ale věřiti nechceme, bude prý zde v máji (1852!). Profous nám pořád přináší noviny: brzy připravují arcibiskupský palác, brzy, že již kasárny naproti nám vyprazdňují pro komonstvo atd. — Ještě jednou těším se na tebe, bratře, jako dítě. Hnedle budou tři léta co jsme spolu pohodlně nepohovořili, tedy vyplň brzy slib svůj a přijď se ukázat Holomoucké universitě. Nyní Vás všecky srdečně pozdravuji a líbám, i žádám, abyste pozdravili všecky známé, kteří o mé pozdravení dbají. S Bohem!

Váš upřímný

Karel."

Pod kmenem buku.

Píseň

od

Jana Červenky.

Ptáci již ulétli — co budem nyní
poslouchat z večera pod šerým bukem?
Kmen jeho za krátko pokryje jíní,
opadne listí, jež dosud nás stíní,
přijde snad bouře a s divokým hlukem
zláme mu snítky, jak vždycky to činí.

Ó teď ni datel se netkne již suku,
pavouk jen opřádá haluzí sklonky.
Pohleď, list za listem v stajeném zvuku
padá již k zemi! — Nuž dej mi svou ruku —
zpomeň dob, kdy jsem ti modravé zvonky
do černých vlasů plet' pod kmenem buku.

Ledové květy.

Arabeska

od

Fr. Bažanta.

Byli jste někdy v čekárně obchodního soudu? Je to nejstřízlivější místnost, jakou si lze představiti. Čirá próza! Holé stěny, inkoustem postříkaný stůl, několik všedních židlic, praobyčejná kamna a — dost. Ostatně oživuje se tato místnost jen v určité dny týdnu rozčilenými hosty, kteří si hrubě nevšímají jejího zařízení. Začínají se trousiti již k osmé hodině ranní — neboť valná většina žalovaných řídí se přesně dle žalobního výměru a nemá ponětí o tom, co je „hora legalis.“ Obecenstvo, kteréž se zde pozvolna shromažďuje, bývá dosti pestré. Provoďte mne v duchu mezi ně a dovolte, abych vám představil alespoň několik význačných postav.

Hle, zde trčí z objemné kalužiny, těsně u rozžhavených kamen hranatá postava v dlouhém, pelichavou kožešinou podšitém kabátě, s vysokými zablácenými botami, na kterýchž by zkušené oko poznati mohlo celé geologické složení krajiny, z níž tento venkovan do města zavítal. Mozolovité ruce složeny jsou na sukovaté holi a drží zmačkanou čepici s ušima a ještě zmačkanější žalobu, na níž zanechala všeliká mastnota venkovské domácnosti neshladitelné stopy. Člověk tento rozšiřuje vůni spařené kožešiny a pohlíží tesklivým okem k pootevřeným dveřím vedlejší jednací síně, kde jej as naplňuje posvátnou hrůzou dlouhatánský, oválný, zeleným suknem potažený stůl s obrovským věncem těsně seřaděných židlic, prozatím arci prázdných. Inu, se směnkou nejsou žádné žerty, pantáto!

Vychrtlý človíček s velikými mosaznými knoflíky na kabátě, který nyní dveře jednací síně do kořán otvírá, a mladičký koncipient, začátečník, který si o půl hodinky přispíšil, aby napsal již napřed hlavy protokolů a vykonal pohodlně jiné přípravy, mohou být jak náleží spokojeni s němým holdem úcty, kterou jim tento venkovan skroušeným pohledem vzdává. Zcela jinak chová se soused jeho, protřelý hostinský, žalovaný bezpochyby již od sedmého sládka pro zaplacení dodaného piva. Ten počíná si tu již jako doma, nabízí strašlivému muži s mosaznými knoflíky šňupec, vniká i za mladičkým koncipientem do jednací síně a zapřádá s ním hovor o „své právní záležitosti,“ při čemž na-

slouchá horlivým výkladům koncipientovým s potměšilým úsměvem. Vždyť by dovedl skoro již sám napsati hlavu protokolu.

Uprostřed čekárny sedí obstárlá, ale dobře zachovaná dáma, bezpochyby úřednice pensistka. Šaty její šustí sice při každém pohybu, ale šustot ten podobá se šepotu o zašlých lepších časech a pivoňky jejího klobouku již pomalu odkvétají. Ale přes to odděluje se jako aristokratka, zabloudivší do shromáždění lůzy, od ostatního obecenstva čekárny obranně vztýčenými malíčky a pohrdlivě sešpouleným rtem. Hledí s rozčilením, nedočkavě k jednací síni. Připravuje se na výstup před soudcem a zástupcem žalobcovým, kteří poznají asi důkladně její sběhlost v pathetické i dojemné řeči, živost jejích posunků a zejmena její proleželý batystový šátek s vyšitým nějakým erbem v rohu.

U okna tamo sedí muž ve vkusných, ale poněkud ošumělých šatech. Činí dojem člověka vzdělaného z lepších tříd. Tvář jeho má pěkné ušlechtilé rysy, ale je chorobně bledá a přepadlá; četné její vrásky a stříbro, proskakující tu a tam hnědými kadeřemi, svědčí o mnohé bouři života. Obličejem jeho rozestřen je výraz mutné resignace. Nevšímá si ruchu v čekárně; obrácen zády k obecenstvu, hledí bez pohnutí na zamrzlé okno. Člověk ten zakusil již tolik trampot a starostí, že dovede spolknouti bez otřesení i tu hořkou pilulku, ten krok před soudce a věřitele, aby si vyžádal ještě lhůty — ne k vůli sobě, ale k vůli svým dětem . . .

Klidně tu čeká a hledí na zamrzlé okno. A toto okno je dnešního dne skutečně jedinou poeticky krásnou částí prosaické světnice. Příroda použila těch několika prázdných skleněných ploch, aby na ně vdechla kus líbezné poesie své. I vetkala do nich v lehounkých, splývavých obrysech něžně krásné obrazy, hříčky libě a směle tvořící fantasie, jako pohádkové stříbrné květy v mlhavém rouše víl. Četl jsem v některém přírodovědeckém díle, že mívají tyto ledové květy v našich severních končinách nejvíce podobu palem a jiných rostlin jižního pásma, kdežto naopak obyvatelům jižních krajin, prokvetou-li tam okna tužší zimou, před oči kouzlí strůmky jehličnaté a jiné rostlinné tvary severa. Nevím, spočívá-li tvrzení to na pravdě. Vím jen, že jsem vídal v těchto ledových čarosadech nejen palmy, nýbrž i množství jiného přepodivného a překrásného rostlinstva, kteréž neroste nikde jinde ve světě, než jen v kouzelném kraji obraznosti. Nyní již ovšem nevidím v zamrzlých oknech tolik, jako mladýma očima; ale za to mi přicházejí při pohledu na ně pokaždé na mysl zašlé krásné ideály, sny a naděje, ty ledové květy mladistvé duše, které mi dávno již roztály na palčivém slunci skutečnosti.

Také muž v čekárně zabýval se podobnými myšlenkami. Pohlížel snivě na to mrazem květoucí okno i zdálo se mu, že již kdysi viděl právě totéž okno a v něm zcela, zcela stejné ledové květy. Podobné přeludy přiházívají se nám dosti zhusta. Zapomněl na místo, kde se nalezal, na šumné obecenstvo za sebou, na svou záležitost, na všechno — a pohroužil se vzpomínáním do minulosti, hledaje čas a místo, v nichž viděl právě takové ledové kvítí na tabulích právě takového okna. Zalétal daleko, daleko nazpět do minulosti a konečně rozjasnilo se v jeho paměti.

Ano, bylo to jednou odpoledne — v příjemně vytopeném přízemním

pokojíku, kdež bydlíval, kdykoli zavítal na prázdniny do domu otce svého, zámožného majitele malého podhorského panství. Byl tehdáž takořka ještě chlapcem, ale hlavou quintanovou honívají se již myšlenky, které vybočují daleko za myšlenkový obzor povídek pro dospělejší mládež.

Bože, jak hrdé a luzné představy rojily se tehdáž před tím, ledovými květy posetým oknem v jeho mladé, kučeravé hlavě! Sláva Napoleonova, bohatství Rotšildovo, básnický vavřín Byronův, učenosť největších mužů vědy — vše to kynulo mu z růžové mlhy budoucnosti jako zlaté ovoce, po němž jen ruku vztáhnouti mohl. Vstoupí jako Kolumbus na koráb a objeví neznámé dosud čarokrásné země, vypátrá skrytou dosud sílu přírody a převrátí vynálezem svým celou nynější soustavu společnosti, obejme celý širý svět, a co v něm velkého i krásného, všechnu jeho nádheru a rozkoš přitiskne na toužebná prsa. A již vine i láska své první jarní květy do jeho snů . . . Vrtí snad někdo z vás hlavou? O, jen si vzpomeňte, kdy tento nebeský cit navzdor všem panensky cudným čítankám i oklestěným klassikům poprve se vloudil do srdce vašeho! Ale ten první něžný kvítek lásky — zdaž nestíráme jeho zvláštní, líbezně jemný pel tímto jmenem! Jaký to pocit cudné, neurčité, neskonalé blahosti, kterou nám neposkytuje žádná pozdější, plně rozkvetlá, uvědomělá láska! Předmětem vašeho prvního nevinného blouznění byla dívčina vašeho polodětského věku. Ale vy jste byli dosuď nemotorný, při každém oslovení se zardívající hoch — ona naproti tomu již malá slečna, s dlouhými šaty a vějířem, znalá společenských spůsobů a snad již obletovaná rojem žádostivých motýlů. Ale pro vás byla nedostižným ideálem, k jehož záři jste sotva vzhlédnouti sobě troufali; každý její pohyb byl nevýslovně půvabným, každé slůvko perlou moudrosti a poesie a její laciný vějíř zavíral pro vás v každém záhybu svém báječný poklad. City své vyznávali jste jí toliko v blaženém snění; když jste stáli před ní, klopili jste hlavu a koktali něco, nad čímž se ona hlasitě zasmála — ovšem božsky zasmála . . .

Také snící hoch před oknem měl takovou malou bohyni, dcerušku sousedního statkáře, který byl přítelem otce jeho a k tomuto často i s Olinkou svojí na návštěvu přijížděl. V tyto krátké masopustní prázdniny zde ještě nebyli a jistě už nepřijedou. Dáváť se dnes veliký ples v blízkém venkovském městě, při němž bude zajisté Olga královnou. A zítra již musí on odjeti nazpět do Prahy. Marně dychtil tedy a vzdychal již dlouhý čas před prázdninami po chvilce, kdy andílek ten znovu před ním stane, marně hleděl s nevýslovným blahem, ale i s bázní vstříc okamžiku tomu. Pomyslíte si, nepřišla-li hora k Mohamedovi, že mohl Mohamed k hoře. Ano, náš Mohamed sedl vskutku včera na svého krotkého Buraka a cválal posněženým krajem k sídlu zbožňované krasavice. Ale čím blíže přijížděl, tím volnější stávala se jeho jízda a večerní šero sklánělo se již k zemi, když po dlouhé zajížďce lesem — aby snad nikdo z onoho sídla jezdce nepozoroval a nepoznal — konečně spatřil otvorem bílých větví známý dům ve skupině bezlistých, jiním postříbřených stromů. Zadržel koně a pohlížel dlouho toužebně na bílou střechu, nad níž se vábivě vznášel oblak dýmu, na osvětlené okno přístavku, blýskající mu opojně vstříc jako loudivé oko rusalčí. Pak obrátil koně a jel zvolna nazpět zasněženým

krajem, po němž hrály milióny démantových jisker, vzdychaje z hluboka a vzhlížeje časem blouznivě k modré nivě nebeské, hustě obsypané nesčíslným zlatým květem.

A teď tu sedí mladičký milenec ve svém pokojíku a hledí v polosnu na zamrzlou tabuli okna. Tabule ta se znenáhla rozprostraňuje a prohlubuje, hustě spletené ledové kvítky a stromky se rozplétají a rozstupují a teď tu před ním celá čarovná krajina, plná nevídaných stromů a květů. Nemůže se vynadívati na divukrásné a neobyčejné tvary toho báječného rostlinstva, utkaného jako z nejjemnějšího stříbra a z nejjasnějšího křišťálu. Jede krajem tím na sněhobílém koni, v sedle stříbrotkaném a hle! v sedle tom spočívá s ním kněžka jeho snů, obestlána bělostnými vlnami soboliny, v kadeřích majíc skvoucí čelenku z diamantů. Tulí se k němu blíže a blíže, líce její dotýká se líce jeho, stříbrná otěž padá mu z ruky, rámě jeho vine se kolem jejích boků a rty jeho tisknou na rty její dlouhé políbení, jež prochvívá tělo jeho od hlavy k patě nevýslovnou rozkoší! Zaslechl při tom zvuky jako tiché znění harf anjelských . . .

Mladý snílek probudil se ze svého snění. Vidí před sebou opět jen zamrzlou tabuli okna. Avšak co to? Jeden z těch ledových květů, nejkrásnější z nich, začíná zvolna táti. Mizí něžný lístek za lístkem, obrysy jeho splývají a ztrácejí se jako v mlze a hle! tou mlhou prosvítá cosi jako dva líbezné rtíky. Dech se v něm zatajil — vstává prudce — a za chvilku na to směje se mu vydýchaným otvorem květnaté clony ledové vstříc — spanilá Olga. Směje se rozpustile — všemi skvoucími perličkami malých svěžích úst, tím párem velikých černých očí s lehounkým nádechem jíní na černých řasách, těmi laškovnými důlky v milostných lících, na které vdechl mráz překrásné ruměnce...

Přijela přece. Hudba nebeská, kterou zaslechl v blaženém snění svém, měla pozemský původ svůj v blýskavých rolničkách bujných běloušů, kteří sem právě přivezli v ozdobných saních ji a jejího otce. Zatím co staří v průjezdu se objímali, odskočila čtveračivá dívka do zahrady k oknu známého pokojíku a dovolila si ten malý žertík. O, zlaté odpoledne! O, božský večer! Nepromluvil s Olgou téměř ničeho, ale ručka její dotkla se jednou bezděky ruky jeho — a tento slastný okamžik zůstal mu navždy, navždy v paměti — —

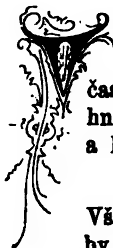
Muž, sedící u okna v čekárně obchodního soudu, trhl sebou náhle. Zaslechl chraplavý hlas mužíka s mosaznými knoflíky, volajícího jeho jmeno. Vstal, přejel si dlaní vrásčité čelo a ubíral se do jednací síně — — S bohem, ledové květy!

Z básní Gustava Alphonsa Becquera.

Ze španělského přeložil

Jan Červenka.

V čas krátký hejna vlaštovek se vrátí.

V čas krátký hejna vlaštovek se vrátí,
hnízd navěsí si nad balkonu sráz
a křičíce zas budou tlouci křídlem
do šerých okenic.

Však ony, keré stavěly se v letu,
by spatřily tam krásu, hvězdu krás,
i štěstí mé, — a znaly naše jmena,
ty nevrátí se víc!

A bujnou sítí svlačec pod zahradou
zas vyšplhá se na zdi vetchou hráz
a zvonků pestrých, krásnějších než loni,
mu zkvete na tisíc.

Však ony květy, plné kapek rosy,
jež zřeli jsme, den v západu když has',
jak chví se, kanou, jak by večer slzel —
ty nevrátí se víc!

A jako plamen, s prvním dechem jara
se tvého sluchu dotkne lásky hlas,
tvé srdce ze sna tajně snad se zbudí
a nach ti šlehne v líc.

Však němě tak a s bázní, na kolenou,
jak bohu jen se klaní duše v nás,
jak já tě miloval, tak, věř, že nikdo
již nepřijde ti vstříc!

To neříkejte . . .

To neříkejte, vyvážen-li poklad
a lýra kdy se na čas odmlčela:
Víc není básníků — Neb věčně mladou
jest poesie.

Vod siné vlny pokud rdí se nachem
když červánek je zlíbá,
a pokud slunce zlatý plamen hází
v klín mrakům roztrhaným;

V svém objetí vzduch pokud vůni nosí
a vzdechy harmonií,
a pokud jaro láskou na svět dýchá,
jest poesie!

Věd lidských věhlas pokud nedovede
se vnořit v pramen žití
a moře s nebem tajná bezdna mají,
jež počtům všem se smějí;

V před stále jdoucí lidskost pokud cíle
se marně dojít snaží
a pokud taje svět má pro člověka,
jest poesie!

Že duše plesá v nás, to pokud víme,
však na rtech bez úsměvu,
a pokud pláčeme, však slzy není,
jež zachvěla by řasou;

O pavučinu pokud rozum s duší
se zmítá v boji stálém
a pokud naděje a vzpomínky jsou,
jest poesie!

Dvé očí pokud jest, jež pohled mají
pro oko, jež k nim vzhlíží,
a pokud vzdechem rety odpovědí
rtům, které zavzdychaly;

Dvé duší pokud v jednom políbení
se v jednu duši snoubí,
a pokud v světě jedna krásná žena,
jest poesie!

Bouře života.

Román

od

Serváce Hellera.

(Pokračování.)

I.

V malém ale neobyčejně přívětivém a lahodně upraveném boudoiru v druhém poschodí domu bankéře Kostromského na rohu Kuzněckého mostu u Tverské pasáže seděla jednoho zimního rána v rohu žlutého, damaškem potaženého balzaku pohodlně rozložena, mladá ještě a krásná dáma s jakýmsi vyšíváním v rukách. Byla brunetka s temně hnědýma sálavýma očima, bohatým černým vlasem a zakulacenými tvary těla, celkem dáma rázu spíše italského než ruského, což v rodině tím vysvětlovali, že byla matka její Neapolitánka. Z počátku vyšívala pilně, jakoby do práce s celou pozorností a duší byla pohroužena; ale po nějaké době začaly jí prsty jaksi umdlévat a dáma zabírajíc se do myšlenek, od předmětu práce patrně vzdálených, ustávala často a podpírajíc hlavu o loket dumala. Pojednou odhodila stranou vyšívání, na němž se v živých barvách a lesku hedvábí skvěly všelijaké květiny a okrasy, a rozloživši se, jako v únavě, ještě pohodlněji do balzaku zadívala se snivě čistými okny ven do ulice, kdež hustými a velikými vločkami sníh tiše k zemi se snášel. Pak sáhla opět po vyšívání a hledíc na ukončený právě květ, promluvila sama k sobě:

„Toť pro něho! Volím nejněžnější a k nim zase nejohnivější barvy, abych tu barevně vyznačila sladkou něhu i rozpalující žár své lásky... Ach ta moje láska! Jaká to divoká, ve tmách, vzplanuvší květina, plná omamující vůně a vzrušivé síly! Miluji ho planoucím srdcem, toužím po něm, jako po věčném spasení, všechny moje myšlenky i představy prchají stále k jeho kouzelnému obrazu, jenž v duši hluboko mi utkvěl, a on — nemá o tom ani tušení, on kráčí chladně mimo mne, ba on připravuje se k sňatku s jinou!... Můj bože! mne pojímá hrůza při pomyšlení, že by ten sňatek se uskutečnil... A on se uskuteční, zůstanu-li nečinnou. Avšak co mám dělat? Klesnouti mu k nohám a vyznati se mu ze své lásky, k tomu nemám ani příležitosti, ani odvahy... jaký to také úkol pro dívku, kteráž si uvykla přijímati jen s dvornou chladností hold roztoužených mužů a nadšených junáků! Já bych měla sama — — o bože, jak ráda bych konečně — jen kdyby tomu stud dovoloval a neuprosná přísnost mravu — a jen kdybych posléz aspoň byla jista, že vyznání mé také jeho srdce rozžhaví... Ale zděšení uchvacuje duši mou, pomyslím-li, že by mne snad s útrpnou dvorností se země pozvedl a — odmítl. Hu! jaká to strašná myšlenka!... Avšak nač týrám se tak příšernou představou. Což není

hrabě Bestužev přístupen dojmu ženské vnady a lásky? A nejsem snad krásná?“ ...

Položivši si tuto otázku, povstala Agrippina Michajlovna a popošla k protějšímu rohu, kdež od podlahy do poloviční výše komnaty, v temném, uměle řezaném rámci velké, na ose pohyblivé zrcadlo se lesklo, a předstoupivši před ně, začala se v něm se všech stran zhlížeti a obraz svůj kriticky zkoumati. Byl to obraz vskutku velice luzný a dáma, vidouc se ve svém roztoužení krásnější, než kdykoliv jindy, usmála se spokojeně a pokračovala s rostoucím citem ve své samomluvě.

„Vím jistě, že toto moje věrné trumeau neklame, a není-li zrak můj samolibostí oslepen, musím sama sobě doznati, že jsem dívka opravdu půvabná... Ale je-li to přece jen sebeklam? Však nikoliv: co zde v zrcadle jasně vidím, souhlasí úplně s tím, o čem mne jiní ujišťují. A tomu snad mohou věřit; vždyť neříkají mužové všem dámám, čím mně ustavičně lichotí. Prohlašují mne za krasavici první řady, velebí nadšeně okouzlující prý půvab mé tváře, lesk mých vlasů, oheň mých očí a bělost mých zubů, a že to vše není jen plané lichocení, dosvědčují mi planoucí tváře a toužebně jiskřící oči mých zbožňovatelů. Vídám s potěšením, jak dychtivými zraky mou celou postavu zrovna hltají! ... a jak zachvěje se pokaždé ruka mladého krasavce, když se mu poštěstí dotknouti se mého ramene! A jak opojen vznáší se podle mne i mnohý starší muž a nemůže rozechvěním ani souvislé věty pronésti, když jsem mu rámě podala a on teplotu mé krve cítí ... To všechno jsou patrné důkazy, že činím na muže mocný dojem a že záleží jen na mne, abych dojem ten v určitém případě snad až do neodolatelné působivosti sesílila. A těmito vlastnostmi vyzbrojena, měla bych snad tajnou láskou se ztráviti a předmět svých snů a tužeb, svého miláčka, bez boje s a malomyslnou resignací zůstaviti — šestnáctiletému dítěti, kteréž sotva ještě chápe, co láska jest a co manželství obnáší, dítěti, s nímž mužové vlastně jen ještě si hrají a kteréž k tomu ke všemu hraběte Bestuževa ani nemá rádo! To dítě začíná si teprv s láskou zahrávat a myslí, že miluje onoho mladíka, s nímž — do společnosti uvedeno — poprvé tančilo, a za takýchto okolností měla bych já svůj ideal, svou touhu a své štěstí tiše a pokorně v oběť přinésti marnivé choutce svého bratra, jemuž jen o to jde, aby dcera jeho na šlechtické stupnici o třídu pokročila, aby se z baronessy stala hraběnka? Toť byla by nepochopitelná malomyslnost, ba zbabělost všeho opovržení i trestu hodná. Ne, ne, to nesmí se státi! Nežli bych neodhodlaností a trpným dopuštěním zla o štěstí života se připravila, vyzvu raději osudu tajné moci do boje a padnu-li v tom boji nerovném, zahynu aspoň pod ssutinami plánů, jež nyní všechnu naději mou ohrožují ...“

„Natalie nesmí se státi hraběnkou Bestužcvou... Ale což Bestužev? Což jestli ji opravdu miluje — pak moho by mi její mládí býti dvojnásob nebezpečným. Avšak prchni myšlenko zpozdilá! Bestužev nemá ji více rád, než co kocháme každé hezké a hodné dítě; Nataša líbí se mu jen asi, jako se i mně líbí; o lásce však nezpozorovala jsem u něho ani jediné známky. Hrabě uznává pouze, že je zapotřebí se oženit

a nemaje dosud milenky, kterouž by s vášní a zápalem duše miloval, žádá toliko, aby jeho příští žena byla hezká, dobrá a vzdělaná. Takovou jest Natalie, a proto dal se Bestužev mým poněkud marnivým bratrem snadno přemluvit a chce se s ní příští neděli zasnoubit. Lásky ten muž dosud nepocítil, o tom není pochybnosti, a jen tím vysvětluje se také, že takovýto skvost mezi muži dosud sám sobě se zachoval; že pak lásky dosud nepoznal, vysvětluje se zase okolností, že byl vůči dámám vždy až přes míru zdrželivým, ba lze říci ostýchavým... Ku podivu! A přec učí nás zkušenost, že často právě muži nejjadrnějšího rázu touto osudnou chybou bývají stíženi, sobě na škodu i nám, milujícím ženám.,. Kdyby se mi tak poštěstilo, roznítiti v něm vášeň, kteráž zajisté na dně jeho velkého srdce dřímá — jaký by to vyšlehl plápol a jak zaplesala by duše má! O bože, mne pojímá závrať již v pouhé předtuše té nezměrné a nevýslovné rozkoše, toho neobsáhlého blaha, proti němuž mizí všechno štěstí tohoto světa. A o toto blaho, jehož snad jedním smělým krokem dosíci lze, neměla bych se pokusit? Ano, ano, učiním ten výbojný pokus a nasadím všechno na jeho šťastný výsledek!“...

Po této vášnivě pronešené řeči, přistoupila Agrippina Michajlovna k oknu a hledíc zamyšleně do tiché chumelice, tiskla rozpálené čelo na chladnou křišťálovou tabuli. Patrně přemítala, ale z výrazu tváře i všech pohybů bylo zjevno, že vlnobitím rozbouřeného citu jasná myšlenka proniknouti nemůže. Konečně, jakoby se jí v mysli bylo rozsvítilo, odstoupila prudce od okna a zvolala:

„Ideale můj, tebe sama nyní vzývám; dej ty mně myšlenku, jak bych si tě měla získati!“

A zvolavši tak, otevřela rychle přihrádku svého psacího stolku, vyňala z ní skládací pouzdro a volajíc patheticky: „Z tvé krásné a duchaplné tváře nechť vyčtu, co činiti mám!“ rozevřela je prudce a vytrhla z něho fotografickou podobiznu kabinetního formátu, kterouž s nervosním chvatem k ústům podnášela, chtíc vášnivě ji zlíbati. Ale v tom, sotva že byl zrak její na podobiznu dopadl, zarazila se Agrippina a hledíc vypjatým zrakem na zdařilou, uměle kolorovanou snímku znovu se zamyslila. Ale to netrvalo dlouho. Tvář její se rychle zase vyjasnila a Agrippina, tisknouc na obrázek zadržený prvé polibek, pravila k němu měkce a s libým úsměvem:

„Ne, nikoliv! Ty nevstoupila's mi do cesty jako zlé znamení a překážka... ty's moje dobrá, věrná přítelkyně, jako jsi byla věrnou a oddanou družkou mého nezapomenutelného bratra. Ty's sestrou mi vždy byla laskavou — snad posílá mi tě sám Adrian Platonovič, jehož jsem právě o myšlenku vzývala... Jest to ovšem jen náhoda, že jsem podobizny přeložila, avšak i v náhodách bývá jakési řízení... Hm, jak hledíš na mne, tak upřímně tím snivým charpovým okem, jako by's říci chtěla: „Doufej, družko má, to štěstí tě nemine!“ ... Kdyby's tak opravdu byla andělem, mně právě poslaným?... Jak jsem se prve lekla, vidouc v ruce místo jeho obrazu podobiznu jinou... já bláhová, pověrčivá dívka! Potřebovala jsem myšlenky, a hle: ty's mi ji přinesla, ba ty's sama tou myšlenkou... Ty spojíš se se mnou a našemu společnému úsilí podaří se bohdá, co mně samotné sotva by asi bylo možné.

Ó, jak bych tě teprv měla ráda, má Heleno, kdybych tvou pomocí zulíbati mohla tu hlavu božsky krásnou, jejíž obraz zde v plané vášni stále celuju!“

Při posledních těchto slovech odložila Agrippina podobiznu své družky a vyňala obraz hraběte Bestuževa, jejž potom dlouho pozorovala a vášnivě líbala. Když se byla takto poněkud vybouřila, povstala Agrippina, zavřela pouzdro, ve kterémž jen několik jí nejmilejších podobizen bylo uloženo, a stisknuvši knoflík telegrafického aparátu pravila hlasem odhodlaným a pevným: „A nyní k činu! Čas kvapí, bůh nám pomozi!“

V tu chvíli otevřely se dvéře a do komnaty vstoupila mladá komorná s uctivým dotazem:

„Ráčila jste zvonit, baronesso?“

„Ano, Rosetko. Nevíš, je-li doma baronka Helena Pavlovna?“

„Jest doma; před chvílí zahledla jsem ji v okně zahradního pokoje.“

„Jdi tedy a popros baronku, kdy asi bych ji mohla navštívit.“ Rosetka uklonila se lehce a hbitě odešla. Agrippina pak jala se přecházeti komnatou a mnula si chvilkami čelo, jakoby se jí myšlenky nedosti rychle a ladně seřaďovaly. Pak opřela se o vysoký lenoch těžkého křesla a hleděvši nějakou dobu do ohně v krbu zvolna plápolajícího, tleskla se pojednou lehce do čela a zvolala vesele, jakoby se jí byl kámen s prsou svalil:

„A to nemohlo mi napadnouti dříve?! Ale dobře ještě, že mi to vůbec napadlo. Vše záleží nyní na tom, do jaké míry asi bude Helena ke mně ochotnou.“

Tu otevřely se opět dvéře a Roseta vstoupivši do vnitř oznamovala obvyklým, bezvýznamným tónem:

„Paní baronka přichází sama a prosí, abyste ji přijala.“

„Jak že,“ zvolala překvapena Agrippina; „Helena Pavlovna přichází sama?!... Ach ano, podle toho ji poznávám, tu duši oddanou! — Popros baronku, aby vešla!“

Roseta odešla a Agrippina přistoupila obvyklým spůsobem rychle k zrcadlu a urovnala si na kvap porouchanou trochu frizuru; změřivši pak ještě jednou svůj obraz v zrcadle prohodila s přídechem koketní starostlivosti:

„Jsem-li pak vskutku dosti půvabnou, abych toho muže okouzlila?... Mám nepředpojatý zrak, podívám se nyní ostře na Helenu a dojem, jejž porovnání to na mne učiní. bude mi měřítkem mé půvabnosti.“

V tom otevřely se dokořán dvéře a v nich stanula na okamžik dáma imposantní postavy v jednoduchém ale elegantním domácím obleku. Agrippina pohledla ještě jednou spěšně do zrcadla a upjavši na to zrak na dvéře zašeptala jako zděšena:

„Můj bože, ona je krásnější!“ a nehnula se s místa. Dáma, kteráž se ve dveřích byla objevila, vidouc Agrippinu nehybně stojící, popošla rychle do komnaty a podávajíc své družce ruku tázala se starostlivým ale přece zvonivým hlasem:

„Agrippino, ty's se mne lekla — pro bůh, co jest ti?“

„Buď pokojna, milá přítelkyně,“ odpověděla sevřeným ještě hlasem

Agrippina tisknouc přišedší dámě ruku; „jsem poslední dobou stále nad míru rozčilena a následkem toho jaksi lekavá; krom toho víš, že jsem proti své vůli trochu pověrčiva — pochopíš tedy, že se často beze vší příčiny děsím, obzvláště očekávám-li něco tak dychtivě, jako jsem právě tebe očekávala."

„Ty's mne očekávala, můj holoubku, aj, toť musí být něco obzvláště důležitého," odtušila přišedší dáma polo žertovně a položivši své krásné plné rámě kolem Agrippininy vděkuplné šíje nachýlila rty k jejímu čelu a pokračovala s nevýslovnou něhou a lahodou hlasu: „Vidím chmúry na mramorovém čele mé Agrippiny, jest žal to, nebo lítost? Nuž, ať značí cokoliv, slíbám ty stíny rtem svým měkkým a zaplaším ty mráčky dechem vroucího přátelství."

Helena Pavlovna dotekla se několikráte lehounce svými růžovými rty hladkého, vysokého čela Agrippiny Michajlovny a držíc ji stále v polovičném objetí zahleděla se zkoumavě do jejích očí. Snad nikdy ještě nehleděly do sebe dvoje tak krásné, velké oči, snad nikdy ještě neklonily se k sobě dvě tak mistrně modellované a přírodou tak skvěle vyzdobené hlavy — co do barev samý kontrast, co do tvarů stejná ušlechtilost. Jako krásné jitro a rozkošný večer mladého léta, kdyby k sobě přituliti se mohly: Helena — blondýna se zlatým, jen slabě se lesknoucím vlasem, růžovým nádechem na sněhobílé pleti a velkým, jasně modrým okem; Agrippina — černý, lesklý a ohnivý typ nezkroceného jihu, pleť jakoby žárem vášně přiosmahlá, oči a vlasy jako uhel, jehož účelem je plamenný žár světla. — Nějakou chvíli hleděly takto do sebe, pak sblížily se ty krásné hlavy ještě více a posléz stisklo se dvé snad nejrozkošnějších rtů k dlouhému polibku. Když se byly odtrhly, přejela si Agrippina rukou čelo, jakoby poslední myšlenkovou chmúru rozháněla, a tisknouc znovu obě ruce Heleně Pavlovně pravila hlasem vroucím sice, ale poněkud rozpačitým:

„Tisíceré díky, Heleno, za tvou upřímnou, v pravdě sesterskou lásku. Jsem šťastna, že ji u tebe nezměněnu nalezám, ježto jí právě tak velice potřebuji."

„Mou lásku měla jsi vždy, Agrippino, a podržíš ji po všechen čas svého života.

Avšak co znamená připomenutí, že jí právě nyní tak velice potřebuješ? Stalo se ti něco, schází ti něco, nebo hrozí ti nějaké nebezpečí? Mluv, dušinko, jsem znepokojena!"

„Hrozí skutečné a vážné nebezpečí, ale nikoliv prozatím mně, nýbrž někomu jinému, na jehož blahu mi jako na vlastním štěstí záleží;" odpověděla tónem pečlivé matrony Agrippina a když se byly obě dámy do křesel proti sobě usadily, pokračovala týmž způsobem: „Ty, Heleno, víš nejlépe, jak svou neteř Natalii miluji a jak sestersky, ba lze skoro říci — jak mateřsky o ni již řadu let pečuji. Nahledneš tedy, že mi nemůže býti lhostejným, jaký osud se jí připravuje. Bratr chce ji, jak víš, mermomocí již provdat a my, jakožto hospodyně domu, obdržely jsme rozkaz, abychom konaly přípravy k slavnosti zasnoubení a zároveň také ku sňatku, kterýž prý v nejkratší lhůtě má následovat. To všechno vyslechl celý dům s uspokojením, ba s patrným potěšením, a nikomu mimo mne nenapadla ani na okamžik otázka, zdali také

Natalie šťastnou se cítí aneb zdali snad jen z vrozené slabosti povahy a dětinné poslušnosti k otci s tichou resignací ke všemu svoluje? Mně samotné napadla tato pochybnost ovšem teprv nedávno, ale snad přec ještě v čas. Promluvila jsem s Natašou důvěrné slovíčko a víš, co jsem se dověděla? Natalie miluje, ale nikoliv hraběte Bestuževa, nýbrž jiného a sice mladéhe Maximova, bude jistě nešťastna, dopustíme-li, aby se stala ženou muže, jehož nemiluje a jehož co zhoubce svých luzných snů mladistvých později i nenáviděti bude.“

„To všechno mne velice překvapuje, drahá Agrippino“, odtušila s podivením Helena Pavlovna, „a divím se, že Natalie již dříve některé z nás se svým tajemstvím se nesvěřila. Ona tedy skutečně Bestuževa nemiluje, zadavši srdce již jinému? Proč tedy nenamítala nic proti tomu, když jí Alexandr Michajlovič oznamoval, že ji hraběti zaslíbil. Toť velice podivné!“

„Vše objasní se ti hravě,“ vykládala s úsměvem na tváři Agrippina, „považíš-li, že je Natalie příliš ostýchavá, aby sama, z vlastního popudu k prvnímu tajemství svého srdce se přiznala, a dále, že jest dosud příliš poslušným a bojácným děckem, aby se odvážila vzepříti se proti zamilovanému plánu svého v podobných věcech despotického otce. Nepotřebuju ti zajisté teprv vykládat, jak si bratr na tom zakládá a jak šťastným se cítí, že vyhledal své dceři hraběte, a k tomu ještě Bestuževa... Apropos, co soudíš o hraběti?“

„Já?“ otázala se tou otázkou poněkud překvapena Helena. „Nedovoluji si o něm vůbec nikterak soudit, ježto jsem dosud neměla aniž vyhledávala příležitosti, abych jeho povahu blíže prozkoumala. Co povrchního dojmu se týče, jejž na mne učinil, myslím, že je gentleman, kavalír vyššího slohu a muž osvícený. Co do letory pak zdá se mi býti mužem ledovým. Avšak proč položila jsi mi tuto otázku?“

„Protože podstatně k věci náleží,“ odtušila s patrným uspokojením Agrippina; „vždyť jednáme o něm, jakožto ženichovi naší Nataše. Ty sama tedy uznáváš, a já úplně s tebou souhlasím, že jest to muž ledový. A dovedeš si pomyslit, že by mladé, jedva k prvnímu zábřesku lásky dospěvší srdce přilnouti mohlo k vážnému již a ledovému muži? Avšak nechme všeho rozumování. Jisto je, že Nataša hraběte nemiluje a že bude pro celý život nešťastna, stane-li se jeho ženou. Vůči této zcela jasné situaci nastává nám, jakožto citúplným ženám a jejím tetám svatá povinnost, abychom zakročily a zamýšlený sňatek překazily. A toť příčina, pro kterou jsem si s tebou rozmluvy žádala.“

„Jsem srozuměna se vším, co pravíš a v té příčině zamýšlíš“, pravila s rozvahou Helena; „avšak myslím, když věci již tak daleko dospěly, že bude velmi nesnadno, přemluviti buď Natalii, aby se proti vůli svého otce rozhodně opřela, aneb obměkčiti švakra, tvého bratra, aby na příští blaho své dcery slušný ohled vzal a slovo hraběti dané zrušil.“

„To ovšem bylo by oboje velmi těžké,“ zasmála se Agrippina, „a veliký pokus v tomto dvojím směru zůstal by buď vůbec beze všeho úspěchu aneb spůsobil by jen zbytečnou domácí bouři, kterouž jsme dosud téměř ve všech choulostivých případech s taktem dovedly zažehnati. Tentokráte by se nám to dojista nepodařilo, a proto jsem na

tyto dvě cesty ani nepomyslila. Spása a rozřešení zápletky musí přijíti odjinud; Heleno Pavlovno slyš: hrabě Bestužev musí se sám Natalie zříci, a to ještě do neděle, než bude prohlášeno zasnoubení!"

„Toť duchaplná myšlenka, Agrippino, ale smělá!" odvětila s interessem Helena. „Předpokládáš zajisté, a snad zcela správně, že ten chladný kavalír Natalii nemiluje, poněvadž asi vůbec milovati nedovede, a že ho tedy nebude státi velkého sebezapření, aby upustil od zamýšleného sňatku, jehož — jak se mi také zdá — baron Kostromskij toužebněji si přeje a žádá, než hrabě Bestužev. Až potud je kalkulace tvá výborná; ale nyní nastává hlavní otázka: jak věc provésti, jak přiměti Bestuževa k odstoupení? Kdo má mu pravý stav věci vysvětliti, kdo na srdce vložiti, že jest kavalírskou zásadou a tudíž také jeho povinností, nepřijímati oběť života a srdce? Maje Bestuževa za muže rozumného nepochybuji ovšem, že odstoupí, jakmile zví, že není milován a že by zamýšleným sňatkem zmařil život tak mladý a nadějný; ale nenapadá mi, kdo by úkol ten měl provésti . . ."

„Ty sama!" zvolala důrazně Agrippina a upjala pátravě zraky své na překvapenou švegruši. „Ano, Helena Pavlovna musí se státi andělem — osvoboditelem naší Natalie; dobrota jejího srdce a bystrost jejího ducha ji k tomu posvěcují!"

„Já že to mám vykonat?" tázala se všecka překvapena a zaražena Helena Pavlovna. „Tropíš si ze mne žerty, Agrippino? Já —? Což sluší se vůbec, aby mladé ještě dámy našeho stavu podobná poslání konaly? A jak přišla bych k tomu já? Vždyť hraběte Bestuževa téměř ani neznám! Byvši mu představena přijala jsem jeho poklonu a oplatila ji; od té doby, jest mnoho, jestli jsem dvacet a to zcela lhostejných slov s ním promluvila. Jak mohla bych se mu tedy vtírati za důvěrnici v záležitosti tak delikatní? Či myslíš snad, Agrippino, že jsouc vdovou, dívčího ostychu již jsem pozbyla a větší společenskou volnost mám? Já byla jsem příliš krátkou dobu chotí — a stáří mé, s tvým skoro stejné, ukládá mi ještě tutéž zdrželivost, která tebe váže. Nikoliv, Agrippino, v tom musí nám vypomoci někdo jiný — musíme přemýšlet, na koho bychom se mohli obrátit . . ."

„A já opakuju ti," vpadla jí vesele do řeči Agrippina, „že nikdo jiný Natalii osvoboditi nemůže, než ty! Třetí osobě plán svůj žádným spůsobem vyzraditi nesmíme; lidé přejí tomu sňatku a zrada by byla jistá. Ostatně nevím věru, komu bychom důležitý ten úkol svěřiti mohly. K tomu jest potřebí mysli naprosto nepředpojaté a bystrého ducha — to oboje pohromadě sotva bychom jinde nalezly. Z nás jedna musí se v tu úlohu uvázat, a ukážu ti hned, že jsi ty, rozmilá Helenko, k tomu spůsobilejší a povolanější. Nevymykám se z žádné snad pohodlnosti nebo neochoty, ale považ si: já mluvila a žertovala jsem již několikráte s tím „ledovým mužem" a chtíc míru jeho chladnosti vyzkoumati, použila jsem tu a tam i některého, ovšem zcela nevinného, rozehřívajícího prostředku a . . . zakoketovala s ním. Připomínám však opět, že by dle mého výzkumu ten muž na mladistvém srdci Natalie již docela neroztál. Kdybych tedy nyní před něj předstoupila a jemu na srdce kladla, aby bratrovi slovo a Natalii svobodu vrátil, nemyslíš, že by mne ihned měl v podezření, že ve vlastním interessu ten sňatek zmařiti chci

a sama po jeho ruce bažím? A takovému podezření nesmím se přec v šanc vydati?! ... Vidíš tedy, má líbezná dušinko, že já k úkolu tomu se nehodím. Ty však jsi a zůstaneš mimo všeliké podezření, ježto jsi dosud vůči hraběti zachovala nejodměřenější zdrželivost. Než, abys úplně byla kryta a jista a dále abychom vůbec obě před súčastněnými osobami nevinnými zůstaly, vymyslila jsem zvláštní plán a doufám bezpečně, že v tom plánu spolupůsobení mi neodřekneš."

„Jsem věru velice dychtiva," prohodila s výrazem zvědavosti Helena, „ačkoliv již sama pozbývám důvěry, že tvému naléhání odolám."

„Víš, dušinko," jala se na to vykládati Agrippina, „že pořádá kupecký klub ve čtvrtek maškarní ples a sice po opeře ve velkém divadle, ježto sály blagorodnavo sobranija*) již dávno jinak jsou zadány. Následkem toho rozmnožena pozvání a očekává se ohromný nával. Bude to maškaráda velice zajímavá: bláznovský večer moskevského kupectva, dostavenîčko mnoha tisíc lidí, kteří se ani neznají, a přece veskrze „vybraná společnost". Jen zvaní pánové totiž a jen zvané dámy mají přístup — něco takového lze provésti věru toliko v Moskvě. Rozumí se, že ples tento navštívíme; bratr tam musí a my byly bychom bláhovy, kdybychom nešly. Avšak pro pouhou toliko zábavu tam nepůjdeme. Slyš můj plán: postaráme se, aby hrabě Bestužev také do čtvrteční maškarády se dostavil, a vyzvíme zradou jeho lokaje Ivanky, v jakém přestrojení půjde a jakou bude míti masku — jeť předepsáno, že do dvou hodin s půlnoci nikdo masku odložiti nesmí. O zradu postará se moje Rosetta, kterouž si Ivanka — jak jsem zpozorovala — velice nadchází. Nuž dobrá. Východištěm a shromaždištěm naším bude naše lóže, pátá prvního pořadí na pravo, a aby celá výprava zajímavější byla, vezmeme každá dvoje zakuklení: navrch stejné, černé hedbávné domino a vespod kostym, kterýž nám navzájem zůstati musí tajemstvím. Já nebudu vědět, jaké ty máš přestrojení a tobě bude tajno, jaký kostym jsem já zvolila; černá domina zastrou nám to navzájem, a až jimi zakukleny spolu do divadla pojedem, budu moci vším právem na rameno ti poklepat a emfaticky zvolat: „Heleno, já tě neznám! ..." Ha ha ha! co tomu říkáš, bude to zajímavý začátek, pravda-li? Avšak k věci. V lóži smluvíme si s bratrem a Natalií dobu schůzky a rozejdeme se pak; touž dobou odložíme, každá v jiné garderobě, domina a vrhneme se, nikomu neznámy, do veselého proudu maškar. Tvým úkolem pak bude, abys dle popisu vyhledala hraběte; naleznouc ho, dáš se s ním nejprv do žertovného hovoru, budeš mu všelicos hádat a když pak trefností tvých poznámek a proroctví překvapen o tvou záhadnou osobnost zajímati se začne, přejdeš do vážného tónu a sdělíš mu, že's nepřišla v žádném úmyslu žertovném, nýbrž co strážný genius mladé dívky, jejížto štěstí jemu v oběť má býti přinešeno. Zkrátka a dobře povíš mu, že ho Natalie nemiluje, že srdce své jinému již zadala a že toliko z bázně před otcovým hněvem k zamýšlenému sňatku svoluje; aby o tom jistoty nabyl, nechť vyžádá si důvěrnou rozmluvu s Natalií a nechť položí jí přátelsky a vlídně otázku, přeje-li si opravdu státi se jeho chotí čili nic. Připomeneš mu, že co protektorka té nezkušene dívky jeho velko-

*) šlechtického kasina.

dušnosti se dovoláváš a důvěrně očekáváš, že on, byv upozorněn a varován, tak krásný a slibný život necitelně nezmaří. V tom smyslu domluvíš mu a sdělení tvé učiní na něj zajisté tak mocný dojem, že udělené rady uposlechne, s Natalií promluví a pak, nabyv jistoty, bratru mému slovo vrátí. Ty pak budeš se těšiti oblažujícím vědomím, že jsi zachovala své neteři naději života, a tato radost tvá bude nezkalena, poněvadž dobrý skutek tvůj, dokud jen sama budeš chtíti, zůstane tajným. Hrabě nezná ještě tvého hlasu a není tedy ani nejmenší obavy, že by's se nějak vyzradila — mne poznal by neomylně hned po několika slovech, nový to důvod, že ty a jen ty šlechetný ten úkol zdárně provésti můžeš. Nuž tedy rozhodla jsi se? Vidím ti na očích, že již se nerozpakuješ — sem tedy ruku, ať je spolek uzavřen!"

Helena Pavlovna podala přítelkyni ruku a když ji byla Agrippina v čelo políbila, pravila nikoliv ještě rozpaků prosta:

„Podrobuji se tvému přání, ačkoliv se úkolu toho bojím; nemohuť se zbaviti pocitu, že podnikáme něco dobrodružného . . . Avšak nebudu tě již týrati pochybnostmi; máš moje slovo a tím je vyjednávání ukončeno. Zbývá jen ještě otázka, na kterou bych byla málem zapomněla: jak nastrojíme léč, aby hrabě jsitě do plesu přišel? Pomyslila's již také na to?"

„I o tom jest v hlavě mé již jasno!" odtušila s žertovnou vážností Agrippina položivši prst na čelo. „Tvého písma hrabě nezná — snad jsi mu ještě nikdy nepsala? Vidím z tvé uzardělé tváře, že nikoliv a to právě se hodí. Napíšeš mu tedy, třeba také poněkud změněným písmem, francouzský lístek, ve kterémž ho co možná napínavým a lákavým spůsobem, za účelem důležitého sdělení do maskarády k dostaveníčku pozveš. Tento lístek . . ."

„Odešleme poštou?"

„Nikoliv, má drahá! Poštou dostává snad podobných pozvání více a možná tedy, že by náš lístek pohodil. Pozvání naše musí býti odevzdáno s patřičným doporučením, aby hrabě byl jist, že dostaveníčko je slušné a slibné."

„Tak, chceš tedy přece naše tajemství svěřiti osobě třetí?"

„Zase nikoliv. Jen pozvání svěřím poslovi, ale pravím ti: naprosto spolehlivému. Za chvíli tu bude paní Lisetka Hachettová, naše důvtipná a pikantní friseurka; ta vezme lístek a dá jej zase svému muži, jehož jsem — jak ti známo bude — hraběti za „dvorního a tělesného vlásenkáře" odporučila. Hachett odevzdá jej při ranní frisuře hraběti a napoví mu tajemně, že pochází ten lístek od jisté vznešené, duchaplné a krásné dámy, že za tím něco důležitého a neobyčejně zajímavého vězí, poněvadž Lisetka, když mu lístek odevzdávala, pikantně ústa špoulila, což prý pokaždé něco obzvláště interessantního znamená, a tak dále. Lisetka jest mi s tělem duší oddaná, a abys dokonce již upokojena byla, sdělím ti ještě — ale zcela důvěrně — že jsem její spolehlivost a mlčelivost již několikráte vyzkoumala. Tím spůsobem bude tedy hrabě tak navnaděn a zvědavým učiněn, že všechno raději opustí, aby jen do plesu se mohl dostavit. Pak padne tobě do rukou a bitva bude vyhrána. Nuže, jsi s mými plány spokojena?"

„Vidouc tě tak důvěřivou, odkládám všechny pochybnosti a spoléhám úplně na tvůj bystrozrak,“ odpověděla Helena.

„A já zase,“ prohodila Agrippina, „spoléhám se vší důvěrou v osvědčený tvůj takt a důvtip, že úkol svůj skvěle provedeš. Pak nadejde doba odměny ... À propos, máš-li pak, holoubku, nějaké tušení, že šlechetný skutek tvůj velkolepě bude odměněn? Zajisté že nemáš, ale kdybys věděla, co já vím ... avšak nesmím tě znepokojovat; až věc svou provedeš a hraběte k odstoupení přiměješ, pak teprv povím ti v odměnu, jaké překvapení tě očekává.“

„Děkuju napřed již za slíbenou odměnu,“ odmlouvala s rozmarem Helena Pavlovna; „však nemysli si, má drahá, že mne očekávání té novinky nějak znepokojí.“

„Věřím ti, věřím,“ na to zase Agrippina; „ale kdybys aspoň tušila, jakého způsobu to překvapení bude ...“

„A to není možná zvědět, aby napnutí bylo zvýšeno?“

„Předpokládajíc, že tím tvá energie bude podnícena a vidouc tě již přece jaksi zvědavou, napovím ti směr toho překvapení. Heleno Pavlovno, dovolte, abych vám blahopřála: vy jste milována!“

Helena zasmála se srdečně a prohodila laškovně: „Tedy přece láska, vždyť jsem si to hned myslila; a s dovolením: kdo pak je ten nešťastný mladík?“

„Nesměj se, Heleno, svému osudu; až uvidíš a uslyšíš, sklopíš cudně hlavu a tvář poleje se ti nachem. Pak sáhneš si k srdci, a tam dozvíš se, že také miluješ, aniž bys dosud o tom byla zvěděla.“

V tom otevřely se dvéře a komorná oznámila, že přišla paní Lisetka. „Nuž tedy, hra začíná!“ zvolala Agrippina a povstala. „Heleno, rychle ten lístek!“

Dámy se pozvedly a rozešly. Rosetka postavila pak křesla na dřívější místa.

II.

Byl čtvrtek, předposlední v masopustě, a v kruzích kupecké aristokracie moskevské nemluvilo se po celý den o ničem, než o večerním maškarním plesu ve velkém divadle. Neobyčejná okolnost, že se elitní, vesměs jen na pozvání obmezená masopustní slavnost v kostymech odbývati měla — místo v sálech šlechtického kasina nebo některých jiných místností klubovních — ve velkém divadle, působila v dotčených kruzích větší napnutí, než všechny namnoze báječně nákladné přípravy.

Divadlo se svým obrovským hledištěm, se svými galeriemi a ložemi, postranními salóny, kabinety a odlehlými korridory — jaká to místnost pro veselý rej zakuklenců, vesměs z dobré společnosti vybraných, z nichž každý snad na nějaké dobrodružství pomýšlí! Jaký div tedy, že mladé, vždy přísně střežené dámy rozčilením se chvěly, když si představily, že večer v interessantním zakuklení, úplné volnosti maškar užívajíce, celým mořem veselých bláznů proháněti se budou, až snad po boku nějaké jiné poutavé maškary do labyrinthu těch místností zabloudí, o nichž masopustní mythus tak zajímavé věci vypráví. Odbývajíť se ve velkém divadle z pravidla jen direkcí pořádané veřejné

maškarády, do nichž přístup pouze vysokou cenou lístků jest obmezen, tak že se k těm mumrajům shromažďují jen vrchní vrstvy veselých maškar všeho druhu.

Velké divadlo moskevské, jeviště těchto rozmarných rejů, jest jedním z největších divadel v Evropě a nemá ani co se vnitřní úpravy týče, mnoho sobě rovných. Dekorace a ornamentika hlediště provedeny jsou ve třech barvách: v temně červené, bílé a ve zlatě. Všechna pořadí lóží i galerií mají vypouklá, stejně ozdobná průčelí: ze sněhobílé půdy vystupují zlaté arabesky a ornamenty v reliefu, ale tak hustě, že mezi nimi jen malé kroužky a proužky bílé půdy prozírají, se strany pak celé průčelí samým zlatem se leskne. Pilastry mezi lóžemi, (kteréž jsou na francouzský způsob zařízeny), jakož i fronty všech přehrad jsou červené se zlatou ornamentikou, a vnitřní stěnou loží jsou těžké červené záclony — místo dveří. Každá lóže má předsíň. Uprostřed stropu, zlatým a bílým ornamentem na červené půdě nádherně vyzdobeného, visí obrovský pozlacený lustr s několika sty plameny, jejichž ostré světlo průsvitavými skleněnými koulemi jest mírněno. Lustr ten podobá se pyramidě ohnivých, nad sebou se vznášejících koulí, mezi nimiž nesčíslné množství zlatých hadů a fantastických zvířat se proplétá. Pohled na osvětlené velké moskevské divadlo jest velkolepý a činí na ponejprv dojem neobyčejně mocný.

Zde tedy odbývají se ony maškarády, ale vždy teprv po divadelním představení. Po skončené hře odklidí se v největší rychlosti z celého přízemí sedadla a jeviště, představujíc uzavřený sál, zůstane otevřeno; pomocí zvláštní mašinerie vyzdvihne se na to celý parterre tak vysoko, až s podlahou jeviště v jednu rovinu splyne. Tím způsobem dociluje se obrovské plesové místnosti, ano jeviště skoro tutéž plochu zaujímá, jako celé hlediště. Tři hudební sbory, na každém konci a uprostřed jeden, hrajou střídavě kusy taneční aneb jen promenádní, a kolem nich vlní se — jako rozsáhlým náměstím — ta nejpestřejší strakatina, jakou si jen lze pomyslit. Veselí je bujné a mění jako Proteus ustavičně svou podobu; také lóže bývají z pravidla obsazeny a dámy, kteréž z nich — jako v obyčejném představení — na šumné moře strakatých šprýmařů dolů se dívají, uznávají za dobré zachovati přísné incognito a zastírají své, někdy snad uzardělé tváře hedbávnými škraboškami.

(Pokračování.)

Zlatá svatba.

Obrázek z lesního zátiší

od

Ot. Jedličky.

Záře letního slunce, kteréž začíná s polední výše volně sestupovati k západu, dosud palčivě dopadá k zemi, sklíčené dusným vedrem. Obloha jest jasna a a čista, tu a tam jen objeví se bílý obláček, jenž volně plove nebes hladinou, až spojí se s obláčkem jiným a snad dosti brzy skupí se několik těch obláčků v hrozný mrak, z jehož lůna snad již příští noci zrodí se bouře. Ale té chvíle panuje v přírodě ještě nerušené, mrtvé ticho. Les klidně dřímá, některou chvíli jen slabě to v něm zašumí, koruny stromů sklánějí se k sobě, jakoby cosi zašeptnouti si chtěly, — les jakoby ze sna si oddechl a hned zase uhosťuje se v něm hluboký mír.

I ptactvo v stínu listí pohříženo jest snad v odpolední spánek, umlkloť jaré pění z tisíce hrdélek, jež za hodin ranních lesem zvonivě zaznívalo. Jen pestří motýlové vesele poletují od kvítka ku kvítku, kteráž mdle a žíznivě ukláněji k zemi vonné hlavinky. Tu a tam vyhřívá se na výsluní ještěřice neb lesklé hádě a po stezkách čile přebíhají rozmanití broučkové.

Vysoko v modré nebes prostoře — v dálce sotva dozírné — volně krouží mohutný jestřáb; roztažená křídla jakoby sebou ani nehýbala, — vznáší se klidně a majestátně a přece asi bystré oko jeho pilně slídí po krvavé kořisti. Temné jeho „giák — giák“ hrozebně dolétá dolů k lesu, na jehož okraji hejno koroptví úzkostně a zděšeně choulí se pod křoví, aby před chtivým zrakem dravcovým se uchránilo. Ku štěstí jejich utkvělo již oko jestřábovo na několika divokých holubech nad vrcholky mohutných buků kroužících, — jako střela spustil se dolů a uchvátiv úžasnou rychlostí jednoho z nich volně zase odlétá v dáli, aby v bezpečí kořisti své užil.

Za to hoví si v tom horku zcela bezstarostně ve svém loži ušák zajíc; spí zcela pokojně, jakoby žádných dravců a střelců na světě vůbec ani nebylo. Čtverák jakoby věděl, že tam na kopci u lesa v sídle jeho nepřátel — v myslivně, roztomilé jako klícka, mají dnes jiné věci na mysli, než aby nebohému zajíci rušili odpolední siestu.

Pěkné to staveníčko, osamělé sice a od města i vesnice dosti vzdálené, ale jinak velmi přívětivé. Prostranný dvorec s budovami k hospodářství patřícími zabíhá v pozadí již do lesa; dolů do kraje

hledí jen průčelí myslivny, ve slohu švýcarském vystavěné a mohutnými parohy jelenními zdobené. Kolem myslivny šumí mohutné duby, obklopené stolky i sedátky z bílých březových větví. V trávníku kolem, jímž vinou se pískem pokryté stezičky, bělá se na tisíce chudobek, v zahrádce pak přímo pod okny se rozkládající a živým zeleným plotem vroubené, viděti lze množství pestrých květin a v pozadí besídku, korou jehličnatého stromoví pokrytou, po níž hustě se vine divoké víno a kolem níž zavání květoucí klokoč.

Poskytuje-li myslivna již z venčí obrázek vábivý a roztomilý, tím přívětivěji uvítá nás vnitřek. V předsíni vyhrne se nám ovšem velmi nezdvořile vstříc statný honicí pes, jemuž pronikavým štěkotem vydatně pomůže spouštět hrůzu dvé malých jezovčíků, — na to však nedbejme, jistě je někdo bez odkladu okřikne a můžeme pak volně nahlédnouti do první světničky.

Útulná to věru světnička! Stěny čistě jsou vybíleny; několik velkých rytin, představujících výjevy ze života loveckého, v jednoduchých, dovedně však řezaných dřevěných rámech, — pak břečťan v dlouhých, bujně pučících větvích kolem obrazů po celém pokojíku vedený a množství srnčích parůžků jsou stěn těch ozdobou. Vkusný, tmavě natřený nábytek, na němž viděti lze množství vycpaného ptactva lesního, souměrně jsa rozestaven, spolu s tmavozelenými záclonami, příjemně doplňuje celkový obrázek.

Uprostřed světničky kolem kulatého stolu, na němž prostřen jest sněhobílý ubrus a v jehož středu vypíná se v modré váze mohutná kytice z nejčerstvějších a nejvonnějších květin lesních i zahradních sedí celá rodina ve svátečním šatě i v svátečním naladění.

V čele stařeček a stařenka, — oba již se stříbrem šedin na hlavě. Stařeček má na prsou v knoflíkové dírce staromodního kabátu zastrčenu snítku rozmariny a stařenka má vínek myrtový ovinutý kolem pravé ruky. Na vráskovitých tvářích obou viděti jest úsměv blažený, — odlesk vnitřního štěstí a nezkalené spokojenosti. Vedle stařečka po levé jeho ruce sedí muž v plné síle, mohutných plecí a vysoké postavy, jemuž i bohatý, plný — ač tu a tam již slabounce prokvětavý vous a kroj lesnický dodává vzezření mužně krásného, — jemu naproti k stařence v bílém čepečku stále se usmívající něžně se má paní ač již ne mladá, přece dosud sličná, statná a zdravá. Těm zase po boku — uzavírajíce kruh — sedí s jedné strany asi osmnáctiletá, roztomilá blondýnka — růže v prvním rozkvětu, s druhé pak mladý junák osmahlé sice, ale příjemné tváře, havranních kadeří a jiskrného oka.

Máme tu před sebou polesného, jeho choť a choti té stařičké rodiče, kteří dnes slaví den zajisté pro ně památný — den zlaté svatby — pak spanilou polesných dceru̥šku, jedinou radosť svých rodičů a lesnického příručího, na jehož svědomitosti, vědomostech a spolehlivosti polesný nemálo si zakládá a jejž rád nazývá — svou pravou rukou.

Pochopujeme tedy to sváteční naladění, v jakémž celou společnost nalezáme. Jsou právě po obědě, proti jindy ovšem delším a slavnějším, k němuž se paní polesná i s veškerým stříbrem a nejcennějším nádobím svým vytasila. Polesný načíná láhev ohnivého šampaňského, jejž byl

hajný schválně z města přinesl, aby „zlatým svatebčanům“ slavným spůsobem připilo se na zdraví — na dlouhá, — dlouhá ještě leta.

Zátka hřmotně vybuchla, víno šumí, perlí a pění se v sklenkách, jež všickni povznášejí k přípitku, jejž nesprovází sice nadšené řeči, za to ale tím vřelejší cit.

Vyprázdněna láhev, společnosť je živa a vesela, jen očka blaženě se usmívajícího stařečka chvílemi klesají, — začíná je klížiti odpolední dřímota.

„Dědečku, chce se Vám zdřímnout, viďte?“ — něžně se táže stařečka roztomilá vnučka, běžíc k němu a na čelo jej líbajíc. „Pojďte, dovedeme vás do druhého pokoje do vaší lenošky, odpočinete si chvilku a pak zase mezi nás přijdete! Musíte dnes mezi námi pobýt neustále až do noci, — nedáme vám jinak pokoje!“

Všickni s návrhem souhlasili a dědeček nedal se ovšem také dlouho nutit k obvyklému spánku odpolednímu. Říkávalť rád: „Jen pět minut když si pozdřímnu, jest mi hned dobře!“ A těch pěti minut — obyčejně ovšem i několikrát pěti — všickni mu rádi dopřáli; vždyť neměl nyní beztoho již ničeho na práci a dříve, nežli úplného výslužného se domohl, naklopotil se zajisté více než dost.

Posadili jej do pohodlné lenošky, pod hlavu dali ještě podušku a odešli nazpět do první světnice, kdež zticha se dále bavili.

Oko dědečkovo bloudí mdle kolem po stěnách, až utkví na dvou — starých již — olejových obrazech. Jedna z maleb těch představuje statného, mladého muže, oblečeného v kabát kroje nyní již neobyčejného s přehnutým vysoko dosahujícím límcem, s bílou až ku krku upjatou vestou, nad níž několikráte kolem krku těsně ovinutý bílý šátek stočen jest v malý uzel s nepatrnou mašličkou, jak snad již před dlouhou dobou bývalo v módě. Na druhém obraze viděti lze dívku velmi sličnou s kadeřemi kolem čela v kotoučích dolů splývajícími, kdežto vzadu bohaté copy ve věžovitý kůžel jsou stočeny; bílé, vystřižené šaty v krátký splývají živůtek, útlá raménka vybíhají z krátkých, mocně však načechraných rukávů a za krajky cudně se ukrývající ňadra zdobena jsou něžnou kytičkou konvalinek.

Oko stařečkovo bloudí z jedné podobizny na druhou, kolem rtů hrá mu blažený úsměv. Tak vyhlížel před padesáti lety co ženich, — taková byla tenkráte jeho nevěsta! Padesáte tomu již roků a dosud oba jsou živi, — oba zdrávi, byť i nebylo do hrobu již daleko.

Víčka stařečkova sice zapadají, ale obvyklý spánek nesklání se na ně. Vráščitým čelem táhne zvolna roj zpomínek, vybuzených ze sna pohledem na ty dva staré obrazy. Duch jeho zalétá daleko nazpět do minulosti. Toulá se v zlatém kraji pacholetství a jasný odlesk nevinného dětského blaha obráží se v jeho obličeji. Pak táhnou zvolna jeho pamětí leta jinošská, ale vzpomínky tyto nejsou stejně blažené, na čelo starcovo plíží se husté chmůry. Ztratil záhy rodiče — stál tu samojediný ve světě, bez přátel, odkázán na vlastní slabé síly. Vzpomíná si truchlivých dnů hladu a nouze, ústrků a svízelů, plahočení se po hodinách a namahavého nočního studia ve studené podkrovní komůrce při blikavém světle olejové lampičky. Avšak ani později neopouštělo ho neštěstí. Nezdar věšil se na každý krok snaživého jinocha, nehoda

za nehodou stíhala jej, ztrácel důvěru v sebe sama, ducha jeho zmocňovala se zmalátnělost, octnul se málem již na samém pokraji zoufalství — tu však vyšla pojednou na obzoru jeho života hvězda, jejíž spanilá záře mu objevila svět v nové netušené kráse, jež probudila v něm nové naděje a vzpružila znovu jeho síly k zápasu s nepříznivým osudem. Láska k andělsky sličné a dobré dívce stala se jeho spásou. Zdálo se, že nepřátelský démon, jenž potud provázel jeho kroky, ustoupil před tím vlídným zjevem nebeským . . .

Stařec protrhl se na chvíli ze svého snění. Zraky jeho zaletěly otevřeným oknem zahrádky. A hle! tam u besídky stojí dvě známé postavy — ztepilá vnučka starcova v důvěrném hovoru se švárným příručím. Podívejme se na ně! Použili vhodné příležitosti, aby se vykradli ven do květnatého zátiší! Inu ovšem, takhle by si ve světnici nesměli tisknouti ruce a teď — nastojte! — teď dokonce k sobě sklánějí hlavy a rty jejich setkávají se ve vroucím dlouhém políbení.

Dědeček se usmívá. Nehněvá se pro to políbení na oba šťastné mladé lidičky. Vždyť ví stařec, že byl příručí od majitele velkostatku ustanoven za lesního v sousedním revíru a že má polesný v kapse již dekret pro něho, kterýž mu však odevzdá teprve večer, k všestrannému radostnému zakončení dnešního slavného dne. Ví také, že polesný novému lesnímu ochotně dá ruku své dcery. Nezávidí těm mladým lidem. Zpomíná, jak i sám okusil kdysi nevýslovnou slasť takového prvního vroucího políbení lásky, když se loučil na delší dobu s dívkou milovanou, odcházeje na venkov, kde mu kynul první stupeň k pojištěnému, k založení domácnosti dostatečnému postavení. A když tohoto konečně dosáhl, jak spěchal ku své jediné vyvolené, aby ji uvedl do svého domu co milou drahou choť! Vidí ji v duchu, tak sličnou v tom rouchu svatebním, vidí to její modré, upřímnou láskou a pocitem dovršeného štěstí zářící oko, vidí ty bujné kadeře, splývající kolem růžových tvářiček, vidí ta ňadra dmoucí se touhou, kytičkou konvalinek zdobená . . . .

Znovu probudil se stařeček ze snění. Blažený úsměv hrá mu kolem rtů a oko tkví opět na jejím obraze tak sličném, tak půvabném! Ano, taková byla tenkráte ve chvíli obapolného neskonalého štěstí!

V tom zaslechl dědeček z vedlejší světnice tiché zaťuknutí sklenic. Připíjejí si tam znovu se stařičkou jeho manželkou a ťukají jen zlehounka sklenicemi, aby nevzbudili dědečka. Ale ten bdí a slyší ten tichý libý zvuk, ba zdá se mu, že slyší také srdečné, vřelé políbení, s nímž si tam vedle dcera jeho a hodný její manžel, přemoženi blahým pohnutím, klesají do náručí! Ach, dědeček poznal mnohokrát i čistou rozkoš takového políbení, poznal celé blaho šťastného manželství. Půl století uplynulo od té doby, kdy vstoupil s vyvolenou svojí před oltář... a kolik okamžiků šťastných i trudných přeletělo přes ty hlavy, nežli se pokryly stříbrnými těmi šedinami. Ale v nynější chvíli budí se v duši jeho jen upomínky těšivé. Do oka vkrádá se lehounká mlha, kteráž se sráží na bílých řasách v drobnou krůpěj — blaha. Ale nyní obrací se pohled jeho z minulosti zvolna do budoucnosti — lehká chmůra obestírá opět jeho čelo — beztvárný, tajemný ten stín hrobu a věčnosti zachvívá se hrozivě před ním . . .

V tom otvírají se z lehoučka dveře, v nich objevuje se bílý čepeček s krajkami, pod čepečkem sporý bílý vlas, pečlivě pod krajky sčísnutý a pod bílým vlasem přívětivé modré oko v obličeji — vráskovitém sice, ale andělsky příjemném. Čelo stařečkovo se rázem zjasňuje, náruč jeho se zvolna otvírá — a dva svadlé rty spočinuly na dvou svadlých rtech ne v tom horoucím polibku milenců, ani v tom vřelém polibku manželském, ale v tom tichém, svatém políbení dvou v jedno splynulých dobrých duší, které přenesou věrnou lásku svoji s sebou i za temné stíny hrobové ...

ROZHLEDY

v literatuře, umění a vědě.

Česká literatura.

Ve snu a bdění. Povídky, humoresky a menší kresby od Jos. Ježka (Nakladatel: Lad. Sehnal knihtiskárna.) Spisovatel úhledné této knihy novellistických drobotin vystupoval dříve již v různých časopisech a tyto práce jeho, sebrané z valné části v přítomný cyklus, bývaly v kruzích čtenářstva oblíbeny. Kresby Ježkovy prozrazují patrné pozorovací a vypravovatelské nadání, jasný názor v život, z něhož jsou přímo čerpány; děj jejich jest při vší jednoduchosti zajímavý, a kresba postav celkem zdařilá. Přilne-li spisovatel s větší ještě láskou k umělecké stránce svého tvoření, vynaloží-li jmenovitě více píle ku vnitřnímu propracování a souladnému zaokrouhlení svých prací, nemine jej zajisté v brzce čestný úspěch. Ve sbírce umístěno jest deset větších i menších kreseb, z nichž přikládáme největší cenu povídce „Zlatý křížek“, líčící romantický příběh z patrimonialního a vojenského života v minulém století, dále pak humoresce „Co komu souzeno, tomu neujde.“ Také v ostatních (Idylka, Hedvika, Rekovná žena, Pohádka, Mezi přáteli, Pod Táborem, Poctivci a Naši přátelé) uloženo jest mnohé dobré zrno, které jest zárukou další plodné činnosti spisovatelovy. *O. M.*

Král Jiří Poděbrad. Historická povídka z druhé polovice XV. věku. Napsal. Fr. Ad. Šubert (Nákladem kněhkupectví Mikuláše a Knappa v Karlíně.) Fr. Ad. Šubert náleží k nečetné řadě pilných pěstitelů české historické povídky, v jejímž oboru již mnoho platného vykonal. Záslužnou tuto svou činnost dovršil nedávno objemnou, na širokých základech založenou povídkou „Král Jiří Poděbrad“, k níž zvolil si nejskvělejší právě oddíl slavné naší minulosti — dobu panování největšího krále českého. Spisovatel přistoupil ku vděčnému svému úkolu s nadšením — praví ť v předmluvě: „Postava Jiřího z Poděbrad a děje, kteréž s osobou jeho vynořily se na povrch světa českého i veškerého středo-evropského, vábily mne k sobě po dlouhou řadu let. I pokusil jsem se předvésti krále Jiřího před duševní zrak doby naší a dílu svému oddal jsem se tím více, čím více vnitřní podoby shledával jsem

v době oné a nynější, v oněch výpravách, kterými tehdá dle vůle nepřátel našich zahuben býti měl národ náš a v tom postupu, kterým titéž nepřátelé doposud lační po našem životě.“

Ze slov těch vysvítá zároveň tendence, která vedla Šuberta při spisování historické této povídky. Vycházeje, jak praví, z náhledu, že tužby, snahy a zápasy, jimiž nyní nesen jest národ náš neb jednotlivé jeho části, jsou vlnami téhož proudu, jako před několika věky, snažil se povídkou o Jiřím Poděbradu přilehnouti jaksi k době nynější, hleděl, aby na této historické povídce byl zároveň nádech doby, pro kterou byla tvořena.

Že stanovisko to, jež zaujal Šubert v „Jiřím z Poděbrad“, jest v historickém románu oprávněno, nepodlehá pochybnosti; v našich poměrech má toto pojmutí historické povídky tím více důležitosti, uvážíme-li, že spis podobný vykonává vedle misse pouhé plaché zábavy, poslání mnohem vyšší a důležitější, oteviraje široké pole ku plodnému přemýšlení a daleko sáhlým reflexím.

V Šubertově povídce snesen jest s obdivuhodnou pílí veškeren přístupný materiál historický táhnoucí se ku slavnému onomu období, látka ta spojena jest tmelem svěžího romantického vypravování, které činí obsáhlé dílo Šubertovo ve všech částech zajímavým. *O. M.*

„S l a v i a“ jest název almanahu, vydaného nedávno nákladem liter. řečnického spolku „Slavia“ ve prospěch Slovanů Záhřebských, zemětřesením krutě poškozených. Pořadatelé almanahu toho byli: Karel Dvořák, Jaroslav Haasz, Jan Herben, Jan Hudec, Josef Jakubec a Arnošt Schwab-Polabský. Více než padesát starších i mladších spisovatelů (mezi nimi přední jména) přispěli k němu dílem básněmi, dílem prosou. Úprava knihy jest pěkná. Odporučujeme vřele tento almanah, nejen pro účel, za nímž vydán byl, ale i pro mnohé krásné práce v něm obsažené. Cena 80 kr. Objednati lze knihu tuto buď u J. Hudce v Praze, Bredovská ulice č. 14 n. neb v knihtiskárně Jos. R. Vilímka.

Literatura srbská a chorvátská.

I.

Srbská literatura honosila se již řadou nevšedních básníků, jako epikem Subbotićem, lyrikem i epikem Radičevićem, satyrikem Zmajem Jovanem Jovanovićem, Popovićem, Utješenovićem, jichž díla mají nehynoucí cenu, kdy ještě prosa a zejmena prosa belletristická byla v plénkách. Zřejmým toho důkazem jest nové vydání románu Milovana V i d a k o v i ć e „Velimir i Bosiljka“. Vidaković (1779—1841), jehož literární činnost spadá v první decenia tohoto věku, byl rovněž plodným jak oblíbeným povídkářem. Avšak jako jeho spůsob psaní byl archaistický a tvořil teprve jakýsi přechod mezi jazykem církevně srbským a moderním národním, tak i co do literární ceny povídky jeho nesou ráz naivního vypravování s vlasteneckým směrem, čímž také více než svým slohem dosáhly svého rozšíření. Přes to, že zmíněný román vyšel pravopisem i slohem moderního jazyka srbského, nevyniká nad ostatní plody Vida-

kovićovy a jest jen ukázkou, kterak od let čtyřicátých srbský jazyk i vkus se vytříbil a pokročil.

Belletristická prosa srbská našla pěstitelů teprve v době poslední. K předním jejím pěstitelům náleží zejmena Đorđě Jakšić a Stev. M. Ljubiša, oba v posledních dvou letech zesnulí, z nichž tento vynikl zvláště svými černohorskými a přímořskými povídkami, vydanými v Dubrovníce roku 1875, dále Jak. Ignatović, Milorad Šabčanin, Steva V. Popović, Panta Popović, Laza Kostić a Vladan Đorđević.

Předního místa mezi srbskými prozaisty dobyl si dr. Vladan Đorđević sbírkou svých novel a románů, jež vycházejí u bratří Jovanovićů v Pančevu, svými cestopisy a nad jiné povídkou „Koćina krajina", jež vedle sbírek vyšla v trojím vydání. Vladan Đorđević (nar. 21. listop. 1844 v Bělehradě), známý i v Čechách jakožto zástupce srbský při Husově slavnosti v Husinci r. 1869, nyní osobní lékař knížete Milana, založil r. 1875 v Bělehradě měsíčník „Otadžbinu" (otčina), jenž stal se střediskem literárního ruchu srbského. Měsíčník ten, jenž pro válku proti Turecku pak byl zastaven, vstoupil na jaře loňského roku opět v život a podal již veřejnosti řadu vynikajících jak belletristických tak historických prací, z nichžto zejmena vzpomínky očitých svědků o posledních válkách zasluhují uznání.

Od St. V. Popoviće vyšla pód jmenem „Iz srpskoga života" v Nov. Sadě sbírka povídek, v nichž většinou líčí se život srbský v bývalé Vojvodině. M. P. Šapčanin pokračuje ve vydávání svých povídek a cestopisného i národopisného líčení srbských zemí.

K nejzajímavějším pojednáním, jež shledáváme v „Otadžbině", náleží delší historický článek od bývalého předsedy ministerstva a známého státníka, Jovana Ristiće „Po bombardování Bělehradu", jejž uveřejňuje dle svých zápisků. Ač uplynulo již 18 roků od doby té, co Turci s pevnosti bělehradské proti všemu právu mezinárodnímu a vojenskému bombardovali křesťanské okresy města, má článek ten vedle své historické ceny přece ještě působnost sensačně časovou. Ristić, jenž již za doby té měl v státních záležitostech nemalý podíl a vzdor starému Garašaninu hrál první úlohu, píše vše ze zkušenosti. O bombardování Bělehradu r. 1862 vydal Ristić historickou monografii již před 10 lety. V novém svém spisu líčí zejmena snahy knížete Michaila o vyzbrojení srbského vojska, o dovážení válečného materiálu z Ruska a Francie a osudné při tom nehody, jako na př. s ruskou lodí „Rabotnik", jež vezla do Srbska olovo a ledek, na Dunaji však nasedla a jejíž náklad byl jakožto kontraband od Turků zabaven, dále diplomatické zápletky, protesty Rakouska proti rozmnožování branné moci Srbska a příznivý pro Srbsko výsledek.

V málo poměrně pěstovaném oboru dramatického písemnictví vystoupil nový spisovatel a to s nemalým zdarem. Jest to svého času po šest roků v Čechách pro velezrádu vězněný Manuilo Đorđević, jenž pro rozdíl od ostatních Đorđevićů podpisuje se s příjmím Prizrenac. Pětiaktová jeho tragedie „Slobodarka", jež právě z Nového Sadu tiskem se rozesílá, poctěna byla cenou 300 zlatých od „Matice srbské" a chystá se k provozování na jevištích v Bělehradě i Novém Sadě. V „Otadžbině" uveřejňuje týž spisovatel nové ještě drama, pěti-

aktovou činohru „Zlatna grivna". Dle ukázek, jež dosud jen máme po ruce, nelze sice učiniti si přesný úsudek, tolik jest však z nich patrno, že jedno i druhé drama značí pokrok v srbské dramaturgii. Původní produkce v oboru dramatickém pohybovala se dosud v mezích hrdinného dramatu, z národního života srbského a k nejzdařilejším toho druhu plodům náležel Dragaševićův „Hajduk Veljko". Drama Đorđevićovo pohybuje se zcela na půdě moderní a dbá více charakteristiky a vnitřního odůvodnění než zevních effektů.

Od J. Ignatoviće vyšla v Nov. Sadě čtyřaktová veselohra „Adam i berberin, prvi ljudi" (Adam a holič, první lidé), jež připravuje se též k provozování.

Uvésti sluší ještě nové drama velmi plodného spisovatele srbského i chorvátského, Matije Bana, jež otištěno bylo nejprve v dubrovnickém „Slovinci" a nyní s dedikací městu Dubrovníku, rodišti to spisovatele, vyšlo o sobě tiskem. Jest to pětiaktová tragedie „Marojica Kaboga". Jelikož vyšlo dílo to latinkou (jiného rozdílu mimo latinku a cirilici mezi písemnictvím srbským a chorvátským ovšem není), náleží vlastně písemnictví chorvátskému. Drama to, k němuž obral si básník látku z dějuplné minulosti svého rodiště, druží se důstojně k tragediím jeho „Mejrima", „Uroš V." a „Car Lazar".

V minulém roce nezůstalo ani básnictví ladem. Na prvním místě dlužno uvésti epickou báseň Sime Popoviće „Osvojenje Nikšića", jež poctěna byla cenou „Matice srbské" z fondu Mikluškého. Poslední velké události zejmena válčení Srbska, Černé Hory a jejich spojenců v Bosně a Hercegovině, učinily mocný dojem na celý národ srbský a docházejí ohlasu a zvěčnění v nesčetných písních jak národa, tak básníků. Umělá a jak hloubkou myšlenek tak půvabem líčení vynikající báseň Simy Popoviće o dobytí Nikšiče vyšla téměř současně s několika menšími sbírkami národních písní o dějích posledních let. Srbské básnictví obohaceno bylo též sbírkou písní samouka Petra Đuriće-Lepaviće, rolníka karlovického a eposem „Vidosava" od Tome P. Araovce, jež tiskem vyšlo v Dubrovníku.

Vedle původní produkce básnické, jež koncentrovala se hlavně v belletristických listech novosadském „Javoru", vídeňské „Srbské Zoře" a bělehradské „Otadžbině" a kterou arci nelze zevrubně zde probrati, dlužno poukázati i na reprodukci starších poetických prací, zejmena na sebraná básnická díla Zmaj Jovana Jovanoviće, jež vycházejí v Pančevu, nové vydání Branka Radičeviće a druhé vydání od St. Boškoviće sebraných písní bačvanských, jež vyšly pod jmenem „Pesme bačvanske", kterouž sbírku ocenili jsme v jednom z dřívějších přehledů.

Neustálý ruch jeví se v srbském písemnictví co do periodického tisku. Velké politické listy během posledního a počátkem tohoto roku se zdvojnásobily. K „Srbským novinám", „Istoku", novosadské „Zastavě" a cetyňskému „Glasu Crnogorca" přibyly v Bělehradě „Videlo", orgán konservativní, „Samouprava", orgán radikální a „Novi Vek" orgán liberální.

Též belletristické a odborné listy byly rozmnoženy, zejmena o právnický list „Porota", jenž počal vycházet v Bělehradě, o hospo-

dářský list „Privreda“, zábavný a poučný „Srbsko Kolo“, jenž od nového roku vychází v Novém Sadě, belletristický měsíčník „Srbadija“ a list studentstva srbského „Pobratimstvo“, jež od nového roku vycházejí v Bělehradě. K periodickému tisku možno též přičísti „Národní bibliotéku“, věnovanou srbské belletrii, kteráž vychází nákladem bratří Jovanovićů v Pančevu. Nejlepší dílo, jež podala. jest „Davorje“ od Sterije Popoviće.

Od Đorđě Popoviće (Popovićů, mimochodem budiž podotknuto, vystupuje v srbském písemnictví celý tucet a z těch sepsalo a vydalo během r. 1880 různé větší a menší spisy deset) vyšel nový slovník srbsko-německý, nejlepší toho času pro potřebu praktickou; díl německo-srbský vyšel již dříve. Co zvláštnost literární možno zaznamenati, že J. J. Milovanović byl od školní komise bělehradské poctěn cenou za své dílo o těsnopisu dle soustavy Gabelsbergovy, kteráž zavádí se nyní ve školách srbských.

Největší bez upření dílo písemnictví srbského i chorvátského, jak co do rozsahu a práce tak co do významu vědeckého, jest slovník akademie jihoslovanské, jehož první díl (od písmeny a — besjeda) vyšel koncem minulého roku v Záhřebu redakcí Đorđě Daničiće, professora na vysokých školách v Bělehradě. Vydání slovníku toho bylo první myšlenkou a úkolem, jejž obrala si akademie již při svém založení r. 1867. K podnětu Daničićovu sbírány a připravovány materialie pro slovník ten již od oné doby. Po deset let ve všech slavnostních schůzích akademie hlásáno, kterak materiálie od filologů a spisovatelů srbských a chorvátských se hromadí a myšlénka akademie stává se skutkem. Konečně r. 1876 dospěly materiálie tak daleko, že Daničić ujmouti se mohl práce a slovník pořádati, k čemuž srbská vláda ochotně mu dala dovolenou, tak že usaditi se mohl v Záhřebu a tam na velkém díle tom klidně pracovati.

Spůsobilejší síly k velkému cíli tomu nemohly se ani spojit jako jihoslovanská akademie na jedné a Daničić na druhé straně. Đorđě Daničić (nar. r. 1825 v Novém Sadě) posvětil celý život svůj studiu jazyka srbsko-chorvátského a díla jeho dosavadní jsou též nejlepší zárukou zdaru podniku akademie. Přívrženec snah Vuka Karadžiće o opravu srbského pravopisu a žák Miklosićův rozhodl spisem svým „Boj za srbský jazyk a pravopis“ již r. 1847 vydaným spor o přirozený pravopis srbský aspoň na poli vědeckém. Od té doby nabýval pravopis Vukův stále vrchu, až ovládnul úplně. Daničić pracoval pak o mluvnici a syntaxi srbské, z nichž ona vyšla r. 1850 a tato r. 1858, v letech pak 1862—1864 vydal ve tří dílech „Slovník ze starých písemných památek srbských“, důležitý to spis jak pro jazykozpytce tak pro historika, jenž s věcmi jihoslovanskými se zabývá Vedle velkého počtu monografií a úvah uveřejněných v „Glasniku“ orgánu učené společnosti srbské, „Radu jugoslovenské akademie“, „Starinách“ a jiných odborných listech obrátil na se pozornost zejmena svými dějinami srbského tvarosloví do konce XVII. věku, jež vyšly r. 1874 v Bělehradě. Jeví se tudíž celý život Daničićův jakoby přípravou k dílu, jež jest korunou veškeré jeho dosavadní plodné činnosti.

„Riečnik horvatskoga ili srpskoga jezika“, jak zove se dílo to, jež až za drahná leta bude ukončeno, obsahovati bude veškerá slova a všechny významy slov těch, jež v nynějším srbském a chorvátském jazyku i v památkách minulosti se nalezají. Vukův slovník byl jakýmsi malým pokusem v tom směru, Vuk sbíral sice sám slova, jak z úst národa je slyšel neb jak v národních písních je shledal, avšak ani sebe úsilovnější činnosť jednotlivce nemohla stačit k probrání a srovnání celé slovní bohatosti jazyka a všech obratů doby přítomné a věků minulých. Práci tu nebyl by mohl ani Daničić nyní vykonat, nýbrž musila být rozdělena, redaktoru svěřen pak jen úkol hlavní, kritické osvětlení a seřadění. Jak rozsáhlé byly připravné práce, vysvítá i z toho, že akademie vydala na ně sumu 20.000 zl., ač velká část sbírek a prací konána zdarma. V dílo to pojaty jsou s kritickým rozborem ovšem i staré lexikografické práce zejmena Jambrešiće, Mihalje, Bele, Bjelostijence, Voltidže a Stuliće a rovněž i všechna cizí slova, jež přicházejí neb v minulosti přicházela v jazyku srbsko-chorvátském. Jako v Jungmannově slovníku jsou i v tomto připojeny latinské významy, méně známé výrazy jsou však patřičně vysvětleny v jazyku srbsko-chorvátském.

Dílo to, jehož rozsah nelze dosud s určitostí udati, vycházeti bude po svazcích, jež obsahovati budou 30 archů ročně. Na náklad určeno 6000 zl. ročně. *J. J. T.*

Drobnosti.

„Slava“ u Srbů. Pravoslavní Srbové všech stavů a všech společenských kruhů slaví aspoň jednou v roce zvláštní slavnost, kteráž se jmenuje „krsno ime“ (křestné jméno) aneb „slava“.

Slavnost tato náleží k význačným známkám národnosti srbské. Nenalezámeť jí u žádného jiného národa slovanského, nevyjímaje ani Chorváty, Srbům nejpříbuznější.

U Srbů katolických a mohamedánských ztratil se obyčej tento působením jejich víry. Za to slaví Rumunové v Srbsku „krsno ime“ podobně jako Srbové; ba i v Malé Valachii až po Kraljevo nalezají se Rumunové, přidržující se tohoto obyčeje.

Promluvíme především o domácí „slavě“, kterou slaví každá jednotlivá rodina pro sebe. V den „slavy“ koná Srb ve svém domě dvě vážné povinnosti: za prve modlí se k Bohu za živé i mrtvé a obětuje něco na počest svatému ochranci své rodiny, za druhé svolává přátele a příbuzné, vítá pozvané i poutníky náhodou přišlé a hostí je všechny dle možnosti, jako v nejveselejší den v roku.

„Krsno ime“ není slavností osobní, nýbrž domácí, rodinnou; přechází s otce na syna, se syna na vnuka atd.

Světce, jejž rodina slaví, považuje za nejbližšího a nejspolehlivějšího ochrance svého; k němu se modlí, jím nejčastěji se zapřisáhá, („krsnoga mi imena“, „moga mi svetitelja“ — nejobyčejnější jsou přísahy u Srbů), v něj doufá, že za ni bude orodovati, by jí Bůh vyplnil všechna přání.

„Křestné jméno“ velmi zřídka se mění. Ale za to stává se časem, že někdo v nemoci neb v jiné tísni, když modlitby k světci, jehož jméno „slaví“, nepomahají, k jinému svatému se obrátí a vyvázne-li pak z nebezpečí, i tohoto druhého svatého do „slavy“ béře, při čemže ale původní „slava“ žádné újmy trpěti nemá.*) Zejmena brávají sobě často rodiče, když děti jejich nebezpečně onemocní a žádné léky nepomáhají, vedle „křestného jména“ ještě jednoho svatého — však nevědouce, kterého by si vybrali, jednají takto:

Žena zadělá na pět neb šest koláčků a každý z nich posvětí jinému svatému. Když je byla upekla, přednese je všechny před nemocné dítě a pro čí koláč se toto rozhodne, toho budoucně slaví celá rodina jakožto druhou svou „slavu“.

„Krsno ime“ jest jakási spona života srbského dob pohanských s životem po přijetí křesťanství.

V lidu se vypráví (a historikové to potvrzují), že ctili Srbové jako ostatní národové slovanští, za doby pohanské vedle hlavních bohů ještě bůžky domácí, ku kterým se každá rodina zvláště modlila, považujíc je za své ochrance. Zdá se, že při oslavě těchto bůžků bývala též čestná památka věnována všem nebožtíkům rodiny.

Když víra křesťanská i k Srbům pronikla, bylo jim as nejtěžší věcí rozloučiti se se svými domácími bůžky, a odložiti upomínku na své zvěčnělé. Tu pomohli apoštolové nové víry tím spůsobem, že sobě každá rodina směla za svého ochrance místo starých bůžků vzíti toho svatého, v jehož den dala se pokřtíti; v ten den měla budoucně vzdávati úctu svým nebožtíkům a díky Bohu za uvedení do lůna církve křesťanské. Tak prý vznikl tento svátek „křestného jména“. Jest dle toho zvykem pohanským, přispůsobeným duchu víry křesťanské

Většina srbských rodin slaví sv. Mikuláše čili Nikolu.

Srbské národní písně vypravují, jak v staré době srbští vladaři i ostatní znamenití neb vysoce postavení lidé slavili „krsno ime“, při čemž pořádali veliké hostiny.

V novější době kníže Karagjorgje „slavil“ obyčejně v Topole ve svém domě, kamž zval nejen své sousedy, nýbrž i generály a znamenité osobnosti se všech stran Srbska.

Známý kníže Miloš slavil svého světce zcela dle národního zvyku, a když nazdravoval, střílelo se obyčejně z děl a zvonilo kostelními zvony.

Na Černé Hoře vladaři z domu Petrovičů slaví den „sv. Jiří“.

A jako v rodinách knížecích, slaví se „krsno ime“ v každé i nejchudší pravoslavné srbské rodině.

Každý světitel „slavy“ má připraviti: a) svíčku, b) koláč a c) koljivo.

---

*) Přes to vysvítá z některých povídaček lidu, že časem některý svatý, nepomáhá-li, ze „slavy“ zcela vyloučen a jiným nahražen bývá. Na př. jakýs člověk, jenž slavil sv. Klimenta, dostal se kdysi do hluboké vody a začal tonouti. „Pomáhej, svatý Klimente, slavo má!“ vykřikl ubožák zoufalým hlasem — ale voda dál a dál jej odnášela. „Pomáhej, svatý Nikolo,“ vyrazil ze sebe a v tom okamžiku pozoroval, že jest na mělčině, odkud se bez velikého namáhání na břeh dostal. Tam pravil zlostně k svému světci: „E, můj svatý Klimente, budeš se klátiti okolo mého domu, avšak nadarmo; ode dneška slavím sv. Nikolu, který pomáhá.“

Bez „křestné svíčky“ nelze slaviti „krsno ime“. — Velikost svíčky závisí na zámožnosti slavitelově; každý pokládá si to za čest, má-li „svíčku křestnou“ větší. — Co do barvy má se za to, že svíčka ze žlutého vosku jest Bohu milejší než z bílého. Ve městech se již málo k tomu hledí, neb tam prodávají se naskrze svíčky bílé. — Svíčku zapaluje sám „domaćin“ (hlava rodiny), když vychází z kostela, a shasíná ji později tím spůsobem, že ji polije vínem. V městech hoří svíčka po celý den „slavy“, na venkově jen pokud se nazdravuje.

Pro „krsno ime“ každý dům připraví koláč z pšeničné mouky, který vždy bývá větší obyčejného chleba. Opásán jest věncem těsta. Po hořejší straně okrášlí se dvěma těstovými řemínky a do prostředku vsadí se květ taktéž z těsta, do něhož se zabodne větvička šalvěje. Na mnohých místech zadělává se koláč vodou, svěcenou den před „slavou“. Když jest koláč upečen, nosí se do kostela, aby jej pop posvětil.

„Koljivo“ jest obilí, kteréž se vaří den před „křestným jmenem“. Pšenice, z nížto se „koljivo“ zhotovuje, jest probraná — nejčistší. Když se obilí uvařilo, procedí se a zválí jako těsto; na konec přidá se do uváleniny tlučených ořechů, mandlí a cukru. Tato smíšenina vloží se na talíř a zaokrouhlí se tak, že vypadá, jako dobře povedený chleb, načež se posypá bílým aneb různobarevným cukrem. Jedna mísa s takto připraveným „koljivem“ donese se do kostela k posvěcení. Posvěceného „koljiva“ požívají pak hosté a domácí jako cukroví.

Mimo slavnost domácí, mají vesničané v jeden a týž den v roce tak zvanou „slavu obecní“. V tento den konají sbírky na obecní kostelík a prosí boha za požehnání a úrodu.

V každé vesnici jest jedno místo, na němž se vesničané shromažďují v den „výroční slavy obecní“ Je-li ve vesnici kostel, shromažďují se v „portě“ (ohražené místo okolo kostela): není-li ho, vyhledá se některý zdravý, plodný strom a v jeho kůře na západní straně vyřeže se kříž. Strom tento se pak jmenuje „zápis“ a okolo něho shromáždí se vždy obyvatelé, když se nějaká vesnická slavnost odbývá, tudíž i při slavnosti „křestného jmena obecného“ neb „obecní slavy.“

Den před „slavou“ přicházejí k „zápisu“ kněži a tu před shromážděným lidem odbývají „bdenije“ (nešpor).

Ve vesnicích, kde jest kostel, odbývá se jednou za rok tak nazvaná „slava církevní“. Toho dne jest kostel „slavitelem“, Na faře se pekou koláče, vaří koljivo, vítají a častují hosté, jako v jednotlivé rodině.

O „slavě“ kostelů klášterních shromažďují se na místech zástupy více tisíc lidí na „sabor“ (shromáždění). „Církevní slava“ trvá toliko den; na „sabor“ však přicházejí hosté někdy až po 3 dni.

Na konci sluší se zmíniti ještě o „slavě školské“. Tato koná se všude, kde jsou školy, v den svatého Sávy (14. ledna), kteréhož každá škola v Srbsku jako svého patrona světí. Všechna učeliště, nižší i vyšší připravují v tento den koláč, koljivo a voskové svíčky; škola slaví svou „slavu“. Na „veliké škole“ (universitě) světí se voda za přítomnosti mitropolity, často knížete, ministrů a všech posluchačů. Jeden z professorů vykládá v ten den nějakou vědeckou otázku; čtou se jména oněch žáků, kteří odevzdali nejlepší konkurenční práce. Před několika

lety byly v ten den složeny značné příspěvky pro školní fond. Zároveň konají se v tento den dobročinné skutky k účelům školským.

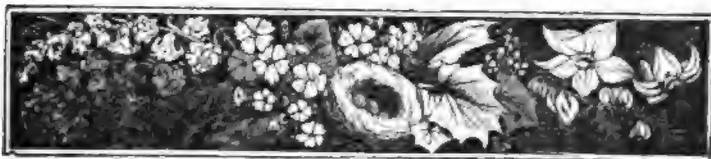
Dle Miličeviće podává *S. Popović.*

Nikolaj Michajlovič Prževalskij, slavný cestovatel ruský v dalekých končinách střední Asie, navrátil se 25. ledna se všemi druhy šťastně z poslední výpravy, kterou na jaře 1878 podnikl. K uvítání jeho odbývala ruská zeměpisná společnost 26. ledna slavnostní schůzi, ve které mu podán byl diplom čestného člena. Vedle učených spolků vítá chrabrého cestovatele s vřelostí veškera ruská společnost. Prževalskij narozen byl 31. března 1839 v Smolensku, kde již v útlém věku jevil velkou zálibu v přírodě. Když v 16. roce ukončil střední školy, naléhala matka jeho, aby vstoupil na universitu. Prževalskému líbil se však více život vojenský i vstoupil do pěšího pluku polockého, odkudž povýšen byv za důstojníka odebral se na vojenskou akademii. Prodělav polní tažení v Polsku jakožto pobočník plukovního velitele, ustanoven byl za učitele dějin a zeměpisu na kadetním ústavě ve Varšavě. Záhy však vzdal se učitelské stolice a vypravil se na své útraty do Amurska. Výsledek cesty té byl popis území Usurijského, jímž obrátil na se pozornost a za krátko byl překvapen vyzváním ministeria války v souhlasu se zeměpisnou společností, aby podnikl výpravu do neznámých končin střední Asie. Prževalskij ztrávil tři celá léta na výpravě té, podniknuté k Lob Noru. Cestu svou vypsal v dvou knihách, jež rychle dočkaly se překladu do všech skorem evropských jazyků a v anglickém jazyku dočkaly se několika vydání. Poslední cestu podnikl k prozkoumání Tibetu, krajin a hor úplně neznámých. Prževalskij vrátil se s bohatým vědeckým materiálem a hojnými sbírkami. Mimo jiné přinesl výkresy velké části oněch krajin. *J. J. T.*

† EMANUEL BOŘICKÝ.

V předešlém sešitě bylo nám zaznamenati úmrtí mladistvého učence českého a již opět zavřel se hrob nad mužem, v němž ztratila česká věda sílu vzácnou a již i za hranicemi vlasti proslavenou. Zemřelť dne 27. ledna t. r. v Praze Emanuel Bořický, doktor filosofie, řádný profesor mineralogie na universitě pražské. Smrt uchvátila jej v nejlepším mužném věku, (narodil se dne 1. prosince 1840 v Milíně u Příbrami). Proslul nejvíce svými mikroskopickými výzkumy v oboru nerostův a poslední prací jeho jest monografie o porfyrech, úplně k tisku připravená.

Pod Vítkovým Kamenem.

Kresba ze Šumavy.

Od

Adolfa Heyduka.

(Pokračování.)

IX.

Tak jsme žili více pěti let,
jeden druhého jsme všady hledal,
srdce k srdci tíhlo, k retu ret,
jenom dítek zlý nám osud nedal;
bolesť hnětla mě, však ženu více,
často slzou zalil se jí zrak,
ret se chvěl a pobledaly líce,
svěží píseň, jindy hojná tak,
změnila se v žalozpěvy pouhé,
ty konečně do pomlčky dlouhé
a pomlčky v duše polospánek —
smutno bylo všecko i náš stánek,
a nechať jsem domlouval a těšil,
z duše nechtěl hlodavý ten brouk,
který se jí v srdci zapelešil;
již nechtěla ani na palouk,
aby rozmanitým pohovorem,
nasyceným lidu různou zvěstí,
k svojí potěše a k mému štěstí
na čas pookřála v srdci chorém;
jenom když tam dítko v dobu máje
některou je přinešeno matkou,
hned nechala celou chatku chatkou,
na klín vzala, tiskla, chovala je,
by noc celičkou pak provzdychala, —
zkrátka, jinou nežli dřív se stala.

Věděl jsem, že ke mně láska byla,
jež ty žhavé slzy vynutila;

přece však můj počal truchlit duch,
že jsem, jehož dařil svět tak skoupě,
přesadil to pukající poupě
z nivy mládí v úhorový luh,
z něhož při vší srdce útulnosti
nebude jí rodné těchy dosti.

Zdvojil jsem svou starostlivost o ni,
po dědinách vodil na besedy,
v městečko, jež na vršku se kloní, —
jí však stále kalily se bledy;
čím víc zřela lidské drobotiny,
tím víc rostl smutku soumrak siný,
až bledýma zašeptala rtoma:
„Neveď mě tam, hůř je mi než doma!“

Také v kraje rozhledy ty vnadné,
které někdy sdílným srdcem třásly,
ve zemdleném oku samy hasly,
útěchy z nich nesvitly jí žádné,
plníce jen krásou svojí dalnou
touhu po náhradě, zlou a žalnou,
a vždy duši její vedly zpátky
truchlivější, hasly oči snivé —
a tak jsem se octl u pohádky
svého blaha, podivné a tklivé.

Nic ji netěšilo, chvilkou leda,
se vším jenom okamžení hrála,
pak upřeným zrakem nad tím stála
a zas znova unyla a bleda,
váznouc v myšlenkách, jak ptáče v síti
do koutku si sedla k svému šití,
z kad namísto zpěvu teď jen vzdech
skřehlým motýlem dlel na ústech,
by se na květ více nenavrátil;
leč i mně se tímto život tratil,
a mé přemýšlení ustavičné,
jak bych přived prchlou radost v síň,
a zaplašil strast své ženy sličné,
nedozrálo nikdy v zdatný čin.

Křepelici přines jsem jí kdysi,
ale sotva zaslechla jí stesk,
žalnějšími byly tváře rysy,
a na jemných řasách žal se lesk;
pustil jsem ji, červenku jsem chytil,
však když v kleci na bidélku stála
a zrak její černou perlou svítil,
zas ji bolest slzy v líce svála.

Jednou však se lépe poštěstilo:
mladé sokolče jsem v hnízdě lapil
a s kořistí k Maruši své kvapil;
to nad jiné milejší jí bylo,
hrála s ním, já v různém jsem je cvičil,
také drápky přistřihl jsem z pola,
dravé choutky pozvolna v něm zničil;
když sokolík dorost na sokola,
byl jak psíček řádně ochočený,
v radost mou a k útěše mé ženy,
které z ruky jed jak koroptvice
povždy přítulnější víc a více;
však jste viděl, tenť jest, jiný není,
jenž před chvílí, když jste vstoupil v chatu,
shlížeje se v kštice proudném zlatu,
Haně mé se pyšnil na rameni,
jež své matce podobá se zcela —
co by řekla, kdyby dnes ji zřela?

Prchla doba, nazpět přišla vesna,
s temen horských vršků, s větví stromů,
sníh setřásla v bystřin lože těsná,
skalných ňáder sporých do průlomů;
rýhy v polích, úzká vrchů stoka
šířily se, rostly do hluboka,
a kameny horské plny vrásků
hravě měnila si do oblázků;
šípy slunce prorývaly hruď
hebkým mechem ovinutých kmenů,
vánek dubu šeptal: už se vzbuď,
vyžeň v poupě starém při lupenu!
Příroda v peřesté svojí říze
jako nevěsta si pyšně vedla,
a paprsky slunce, skvost vší příze,
na květová vřeténka si předla,
aby zlatý závoj utkála si
na růžemi propletené vlasy.
Vzduchem vlály břízek zlaté kštice,
skalou těkal malý vodopád,
v houští cvrkotaly sýkořice,
z dálky zněly zvučné zvonky stád,
blankytného nebe oko skvoucí
plno touhy pohlíželo k luhu,
na němž kvítí šíř i dál se stroucí
řadilo se v libodyšnou duhu;
pryskyřník a orsej v tlupách vstaly,
rudé smolničky však každá zvláště,
a motýli pel z nich shledávali
na ozdoby svátečního pláště.

Nu vždyť víte, máj byl, krásný čas,
když se nebe s pestrým luhem snoubí,
pučí květ a setí metá v klas,
a pstruh vzhůru z vodní touží hloubi,
když se vůní opojuje kraj,
včela spěchá na křoviska strání,
když se ptactvo z dálky vrací v háj
a v soucitnou duši vzpomínání,
někdy k pláči, někdy v zvučný jas . . .
nu, vždyť víte, máj byl, krásný čas!

Čím víc slunce točilo se k jihu,
tím milostněj vše se smálo zase,
křišťál naplňoval každou rýhu,
a pták zpíval v jara hodokvase,
na list buků slunce písně psalo,
teplý větřík dojemně je zpíval,
kolem všecko na rozkoše zvalo,
jen zrak Marušin se smutně díval.

X.

Jednou ráno, sotvy prstem zlatým
zaklepalo slunce na okénku,
větříkem k nám mile rozevátým
snivý souzvuk zazněl do přístěnku,
neslýchaný dříve v našem kraji,
leč tak zvučný, čarodějný tak,
že mé ženě zplamenil se zrak,
jako slunce plamení se v máji . . .
Poslouchal jsem, zdálo se mně náhle,
jak bych ony zvuky býval znal,
hovorné hned, rychlé hned, hned táhlé,
hned v nich radost byla, hned zas žal,
jakým pták as dává s Bohem jaru —
píseň hrál kdos v hoře na fujaru,
jakovou si Slovák na salaši
dlouhý den a žalost srdce plaší.

Cela zaměněna žena moje,
sotvy přioděna vyšla z domku,
za ní já. Hle z temna lesní chvoje,
z porostlého kyprou jedlí chlomku
k nám se nesly dojemné ty zvuky;
na fujary hustých otvorech
přebíraly, že se tajil dech,
obezřelé prsty pevné ruky,
aby pustily neb upoutaly
srdce výkřiky neb duše žaly.

Jako kuře pod perutě kvočny
nes Marušu k vrchu pochvat skočný;
nelze bylo bránit tomu letu:
věděltʼ jsem, že touha po Slovači
v srdci skrytá nutí ji a tlačí,
a zas mnil jsem, že z té písně květů
zlatou muškou vzletí štěstí znova,
že vypučí zvadlá žití snět,
jako někdy za pradávných let
vypučela berla Aronova.

Šel jsem za ní, před dílem to bylo,
volný tedy ještě kynul čas,
slunce právě v zlato potopilo
celý dalný kraj, že všechen žas,
a každičké kvítí slzu v zraku
naslouchalo ranním písním ptáků.
A co bylo? Pod košatou chvojí
cikánů byl tábor rozložen:
statní muži v pestrém, vetchém kroji
v kruhu nouzí obnažených žen,
snědých tváří, havranité kštice,
a tlum dětí nahých z polovice
s pláčem, smíchem, s popěváním, vřískem,
válelo se na vozíku nízkém,
vedle něhož kyprý spásal drn
koník malý, suchý jako trn
a blíž něho, u dvojkolé káry,
starý soudruh, jehož nozder páry
tak smutným se k zemi nesly proudem
jako on byl každým těla oudem.

Od vozíku asi dvacet kroků
o peň buku opřen seděl muž
v temné kazajce, pas kolem boků,
na něm drobné cetky a v něm nůž,
jaký horal upíná si v stranu
k různým potřebám a na obranu;
černé vlasy velkým pod širákem
tak bohatě k pleci kroužily se,
jako mračno letší k hoře lysé
černokřídlým lesknoucím se ptákem;
oheň v oku plál a v snědé líci
hněv a smutek v náručí si klesly
a vstříc mně a ženě mé se nesly,
jako kdyby vzdorně chtěly říci:
co zde chcete, smělí vyzvědači,
u nás, které zášť a bída tlačí?

Co vás vyvolalo z vaší chaty,
soustrasť není, ale spíše zášť,
nebo úšklebek snad jedovatý,
nebo všecko spolu a zas zvlášť!
Ale hned zas odvrátil své zraky
na fujaru pak, již v rukou měl,
ústa svá a hlavu ukláněl,
zpěv z ní vyluzuje všelijaký:
stromů rozhovor i hlasy ptačí,
až konečně vše se náhle tlačí
v prvou píseň, srdci neodbytnou.

Zachvělo to ženy duší citnou,
divnou touhou leskly se jí oči
a již četou dětí neodbytnou
ručím skokem pod buk k hudci bočí,
by mu za tu pěknou kytku zvuků,
přinesených z její rodných hor,
dávným předsudkům svým na úkor
jako sestra bratru tiskla ruku.

Podivil se muž a ruče vstal,
sundal širák z havraní své hlavy,
na ženu a na mě pozíral;
na tvář úsměv sed mu poletavý,
jako uhlí zahořely zraky,
a ret ptal se: Jste vy Uhři taky?

„Slovenka jsem," Maruša zas na to,
„Čech můj muž, já přišla jsem s ním z dálky,
v konec oné košutovské války,
novým domovem mi země tato.
Za tu píseň moji zakochanou
dáme vše, co skrývá chyška stranou,
prosta hluku, ale žel též dětí;
pohostím vás v ní, — či rač v tom snětí,
kde jste táborem se položili?
zůstaňte přec, kde i my se vžili,
noci teplé jsou a hvězdic plny,
okřejete vy i chabý kůň
milým vánkem, jehož vonné vlny
jaro nesou v tuto naši tůň,
v které ukryti jsme bez radosti, —
za lesy té pohovy jste prosti!"
A již spěla Maruša, by dala,
v špižírnu co časem uschovala.
Zpět ji zase nesly ručí chvaty,
by se pobavila s cikáňaty,

a slíbila, zdrží-li se jen,
dost že bude také druhý den,
zkrátka byla jako přeměněna . . .
nezkušená ubohá má žena.

Zůstali — a stále písní novou
krajina se vůkol rozlehala,
dusná byla ženě chata malá,
se stolem a židlí javorovou;
jak jen mohla na úboč se dala,
košiličky prala snědým dětem,
černé kudrny jim česávala,
ovíjela hlavy polním květem,
hrála s nimi, kolem honila se,
a v svou síňku někdy odběhla-li,
ruče za ní děti pospíchali
a nazpátek přišla s nimi zase;
koňům kyprou předkládala trávu,
nebo do paseky zavedla je:
„Musím přec,“ tak děla. „Nejsem v právu?
vždyť jsou ze Slovenska, z mého kraje,
z něhož přinesli mi tolik zvěstí,
že jim může celý údol zkvésti,
a ten Stevo, fujarník ten tmavý
proputoval každou vesku naši,
všecky jeskyně zná, všecky stavy,
život na pltích i na salaši;
vystoupil až na tu Babí Horu,
na Machnáči byl i na Soboru,
a nechť jsou to lidé jenom bědní,
umí vypravovat věru sličně,
chtěla bych je slyšet ustavičně,
spokojena od večera ke dni.
Ani nevíš,“ v ucho šeptala mi,
„co ta stará věstila mi včera,
že prý brzy zrodí se mi dcera,
že nebudem v údolí tom sami
a že ono stvořeníčko malé
učiní nás šťastny neskonale.“

Usmál jsem se, když jsem ženu slechl,
usmál jsem se, ale tajně vzdechl,
objal jsem ji, rtem jí oči suše,
a zlá předtucha, jež černý stín
vrhla křídlem v čela mého týn,
netopýrem ulítla mi z duše,
ba, aniž bych divné choutce bránil,
rád jsem byl, že na čas smutku zbyla,
kterého ji osud neuchránil;
však návštěva ženy nezléčila,

byla jedem jen, jenž nemoc staví,
ale potom, krutěji a víc
nežli nemoc všakých sil nás zbaví
a záhubné žene smrti vstříc.
Vše jsem viděl, všecko pozoroval
a sám sobě výmluvy jsem lhal,
laskavěj než dříve k ní se choval,
konejšil ji, těšil, domlouval,
ale marně; více nežli měla
oko svoje snivé potápěla
v les, z kad ohlas fujary, křik dětí
mechem chvěl a kyprou třásl snětí.

Divili se lidé na robotě,
šeptali si, někteří se smáli
a, své hlavy pohromadě, stáli
slouchajíce slovenské té notě,
která žalem hned a hned zas plesem
dalekým se ozývala lesem,
a při níž má žena večer dlouhý
proseděla plna divné touhy
u okénka; žal jí s očí splýval,
když já unaven již odpočíval,
aby o rodinném štěstí snové
silnily mne zase k práci nové. —

XI.

Dál se tlupa pozvedla den třetí;
dali jsme jí co v stavení bylo:
chleba s máslem pro staré i děti,
a vše na cestu se vypravilo,
však čím výš se ubírali k lesu
tím žalostněj fujary zněl hlas,
pobíhaje po mechu i vřesu,
až k té naší chyšce přišel zas,
kde má žena v první zoře rána
u okénka dlela zadumána. —

Hněval jsem se na dětinskou ženu,
ba i na tu touhu po Slovači,
ona ale, tvář svou zahalenu,
víc než jindy tonula mi v pláči,
tak že hněviv dávaje jí vinu,
bez snídaní šel jsem na slatinu,
mysle, až jen dosti vypláče se,
že mně v míru sama všecko snese!

Mrzut dlel jsem v rašelišti s lidem,
chtěl jsem nazpět, ale zůstal přec
s veškerým své duše nepoklidem,
sám že vyvolal jsem onu věc,
nemluvil jsem, dumal, k domku zíral —
posud nešla! Nešťastné to vření,
jímž jsem sebe i svou ženu týral,
nebylo dnes ani k umoření;
zírám vzhůru, jak nad černou chvojí
zlaté slunko vysoko as stojí,
jak brzy se nad Boubínem zvedne
a jak dlouho máme na poledne;
ale dlouho, dlouho, víc než milo,
než bych domů běžel, v srdce kruši,
skláním hlavu, dobřeliž to bylo,
že jsem ublížil té tklivé duši,
až pojednou táhlým polohlasem
z dalné dálky, u větším vždy mření,
Stevkovo se nese fujaření
jako slabá jiskra nočním časem,
ale běda, na čí padne střechu,
nestřehnul-li stebel její sprahlých,
v plamenech se octne chyše náhlých,
vše mu shoří, co měl pro potěchu!

Jak když ostříž na holuba střelí,
tak na moje srdce padl žal,
oči moje pod slzou mi mřely,
mráz mi celým tělem zachvíval,
aniž věděl bych, proč vše se stalo;
vždyť jsem znal ty zvuky plny žele,
ale tenkrát chvěly se v něm déle,
že před zrakem vše mi zapadalo,
a já divnou jakous tuchou jatý,
pospíchal jsem dostihnout své chaty,
kde jsem všecko napraviti mínil,
co jsem prvé proti vůli zvinil.

Vejdu do síně, síň prázdna byla,
k ohnisku jdu, bylo bez plamene,
jdu, zda v besídce se uhostila,
ale marně — strach mne v sklípek žene,
na půdu — vše prázdno, běžím k stráni,
v lese slídím, volám bez ustání,
z lesa na luh běžím, z luhu v mlází —
všecko darmo, ona nepřichází.
Počkám, snad šla do vsi na Vltavě,
aby nakoupila drobné zboží,
— tak si myslím, — snad se vrací právě;
slyším kroky, a již skrze hloží

přes parosty mířím k známé cestě,
rozhrnuju, lámu stromů klestě,
vyhlížím, a přece nešla, přece!
Domů jdu zas, snad jsme minuli se,
vejdu v síň, leč jenom stěny lysé
vstříc mně zří, též sokol pryč byl z klece!

Hrozno bylo mi kol choré duše,
do vsi běžím zase ve zlé tuše,
ptám se po ní, nikde po ní slechu,
nezřeli jí na vsi lidé známí,
a já nazpět letěl zas, prost dechu,
lítostiv, že spor byl mezi námi.

Noc svým pláštěm přioděla kraje,
vinula mne ve přestydlé rámě,
a jak po kořisti lačné káně
černým zrakem pohlížela na mě;
čím víc po ženě jsem zlekán bádal;
tím víc strach se v nitro duše vkrádal,
jako leto v jeseň beze stopy,
vše vnikalo v srdce jako kopí:
bystřin šum, let sovy, hovor mechů —
nic nebylo srdci pro potěchu.
Jako stín, syn noci povržený,
vůkolím jsem těkal tam i sem,
nikde, nikde nebylo mé ženy,
jak by po ní zavřela se zem,
nikde stopy po ní v šírém kolu,
jedně v mysli mojí a v mém bolu.

(Pokračování.)

Dvě dámy.

Komedie ve třech jednáních.

Poctěná první cenou dramatickou italského ministerstva.

Napsal

Paolo Ferrari.

Přeložil J. J. Benešovský-Veselý.

(Pokračování.)

Druhé jednání.

Velice nádherný salón v přízemí: v pozadí chodba, vedoucí do velké zahrady. Salón i zahrada jsou skvěle osvětleny. V salóně rozličné podstavce s vázami, jež obsahují květiny, ovoce a jižní rostliny. Tu a tam elegantní sedadla rozmanitého tvaru. Postranní dvéře vedou do jiných salónů, rovněž osvětlených.

Výstup první.

(Pánové i dámy v bohatých toilettách bálových: jedni sedí, jiní chodí, někteří přecházejí sem a tam. Vstoupí vévoda di Roveralta a hrabě Sernegri, každý s jiné strany. Spatřivše se, jdou si vstříc.)

Sernegri. Oh, drahý pane vévodo!

Vévoda. Drahý pane hrabě!

Sernegri. Buďte mi vítán!

Vévoda. Právě jsem přišel ... procházel jsem se ... neboť, hleďte, vstoupil jsem zároveň s množstvím jiných hostů ... připadám si jako nějaký princ na zapřenou — a hleděl jsem právě, abych vás, eh, eh, eh ...

Sernegri. Nalezl?

Vévoda. Tak jest, abych se s vámi setkal. Chtěl jsem vám především vzdáti své díky ...

Sernegri. Nemáte zač. — Nestálo mne to ani nejmenší práce; hodlámť vydati seznam šlechtických rodin neapolských. Měl jsem právě v rukou rodokmen markýzů Permanso. Nebylo třeba než opsati jej a zaslat vám opis do hôtelu.

Vévoda. Vskutku, byl tam již odevzdán dříve, než jsem ... — Přijel jsem dnes ráno ... — a nalezl jsem tam již zásylku vaši ... chci totiž zhotovit seznam veškerých slavných rodů italských. — Pohřešil jsem v seznamu vašem toliko manželky, které v posledním pokolení vstoupily do rodu Permansů.

Sernegri (chladně). Myslil jsem, že vás to nezajímá. — A nyní vypravujte mi své cestovní dojmy.

Vévoda. Oh, jsou neobyčejné, neřku-li, eh, eh, eh ... Pochopíte, starý venkovan, jako já, s představami načichlými eh, eh, eh ...

Sernegri. Minulostí!

Vévoda. Tak jest, starými časy! — Narozen, vyrostlý, sestárlý v milé své Mantově . . . Ovšem, jest pravda, co mladý muž dovedl jsem žít . . . ale to vše jest dávno zapomenuto . . . — Považte, od čtyřiceti neb pětačtyřiceti let nekonal jsem jiné cesty, než z Mantovy do tento . . .

Sernegri. Do Verony.

Vévoda. Tak jest, do Legnaga, kdež mám svůj, svoje . . .

Sernegri. Svůj velkostatek.

Vévoda. Ano, svůj velký park a zámek! — A pojednou tento, tato . . . toto divadlo . . . Neapol, záliv, Vesuv, jaký to dým, tento, tato, tyto . . . toť různé výjevy . . . Eh?

Sernegri. Oh, zajisté! (Stranou.) Toť povážlivé; vždyť nedovede dokončit jedinou větu!

Vévoda. A po všem tom, v této knížecí ville, tato skvělá slavnost!

Sernegri. Shledáte ve všem tom značný rozdíl.

Vévoda. V mnohých věcech, zajisté, značný rozdíl! Tak na příklad, za mých časů tančilo se dle školy; zcela jiným spůsobem . . . to se mi líbilo mnohem lépe . . . bylo v tom více důstojnosti!

Sernegri. Ostatně, jisté valčíky, při nichž jest obyčejem tisknouti tanečnici k prsoum . . .

Vévoda. To bylo i za mých časů. — Abychom se však vrátili k onomu rodokmenu, manželky, jež posledně dostaly se do rodu . . . !

Sernegri. A váš synovec Giampiero?

Vévoda. Očekával mne na stanici, avšak měl na to nevím již jaké manévry za Neapolí a musil mne ihned opustit. Ale přijde sem tohoto večera. Abychom se vrátili k našemu rodokmenu . . .

Sernegri. Viděl jste již pány domu?

Vévoda. Vždyť jsem vám pravil, že jsem vešel s množstvím jiných, a že jsem hledal právě vás, abych vás poprosil, byste mne jim představil.

Dáma (spatřivši Sernegriho). Dobrý večer, Sernegri,

Vévoda (ukloní se a zůstane státi stranou, nepromluviv slova.)

První dáma. Jaká to skvělá slavnost!

Sernegri. Ano, velkolepá! Stačí, povím-li, že až z Mantovy přišli sem hosté, aby ji spatřili. — Je-li pravda, vévodo?

Vévoda (Pokyne lehce hlavou s nepatrným úsměvem.)

První dáma (nedůvěřivě). Až z Mantovy . . .

Sernegri. Dovoltež mi, abych vám podal toho důkaz. — Pan vévoda Roveralta Gonzaga z Mantovy, přibyvší dnes ráno k této slavnosti. — Není-liž pravda, vévodo?

Vévoda. Zajisté! (Ukloní se chladně).

Sernegri (k vévodovi). Donna Laura Montalbano.

Vévoda. Jest mi velkou ctí, že, že . . .

První dáma. Jest mi velmi milé! — (k hraběti) Co tomu říkáte? Obě ty marchesinky Permansovy? Hle, dvě děvčátka, jež pospolu vstupují do světa velkou branou! . . . Snad že bude poněkud veliká . . . zdá se mi příliš vítězoslavnou! — Neschvaluji to!

Vévoda (hledě utajit svoji zvědavost). Nuže, eh . . . tyto dvě mladé dámy jsou velice krásné, jakže?

První dáma. Krásné nikoliv... ale roztomilé, a přede vším velice bohaté.

Vévoda. Rozumím, budou zajisté poněkud nesmělé... mladistvá ostýchavost... Ústav...

První dáma. O nikoliv, jedna z nich, aspoň, je spíše všechno jiné než nesmělá! ... Pochopuji to, vždyť přichází z ústavu, kdež se jí dostalo vychování tak volného — jež neschvaluju... — pak jest po matce... má všechny její vlohy.

Sernegri (vysvětluje tuto narážku a snaží se, aby ji zakryl). Matka její, dosud velice mladá, jest jedna z nejskvělejších a nejduchaplnějších našich dam.

První dáma. Druhé dívce naproti tomu dostalo se vychování, jež jak se mi zdá, upadá v druhou protivu, — kterou rovněž nemohu schvalovat. — Jest to dívka velice roztomilá... ale poněkud... jak to mám říci? — poněkud klášternická.

Sernegri. Vskutku, tato dívka byla v ústavě pouze několik měsíců, neboť matka její tak ji milovala, že ji měla stále kolem sebe; vychovávala ji, vyučovala ji řečem, hudbě...

Vévoda. Ah, vzorná to dáma!

První dáma (dá Sernegrimu znamení pohledem, pak pohlížejíc na svůj vějíř a skrývajíc výraz svého obličeje před vévodou:) Ano,... vzorná to dáma!

Sernegri. A matka, jež stále žila toliko pro svou rodinu; pro manžela, pro dítky...

Vévoda. Pravá to římská matrona! — Jest již stará?

Sernegri. Právě naopak! Mladá a nad míru krásná!

První dáma. Mladá, mladá... má syna čtyř- neb pětadvacetiletého.

Sernegri. Odpusťte, donno Lauro: Vittoriovi není více než devatenácte let a matce jeho bylo šestnáct, když jej porodila. Toť snadný počet; šestnáct a devatenáct...

První dáma. Jak jsem pravila, devětatřicet neb čtyřicet.

Sernegri (usmívaje se). Jak poroučíte, donno Lauro! (Ukloní se jí poněkud sarkasticky.)

První dáma. Slyšel jste již? Jedna z obou matek se nedostaví a ponechá druhé matce, aby představila svoji dceru i neteř. — S tím nesouhlasím!

Sernegri. Donno Lauro, jste špatně zpravena.

První dáma. Špatně zpravena?! — (Obrátí se a zavolá jednoho z pánů.) Done Giovanni! (Jeden z pánů přistoupí blíže.)

První pán. Poroučíte, donno Lauro?

První dáma. Neřekl-li jste mi, že jedna z obou slečen de Permanso bude představena svojí tetou, poněvadž matka nepřijde?

První pán. Ano, pravil mi to don Gonnerelli. Není-liž pravda, done Gonnerelli? (k pánovi, jenž rychle přistoupí) Nepravil-li jste, že jedna z obou slečen bude představena svojí tetou?

Druhý pán. Ano, poněvadž se matka nedostaví. — Bylo mi tak praveno... (obrátí se). (Dvě dámy, které jdou kolem a slyší slova jeho, vmísí se do rozmluvy).

Druhá dáma. My jsme vám to sdělily.

Třetí dáma. A nám to zvěstovala donna Laura. (Ukazuje na první dámu. Vévoda a Sernegri, spozorovavše to, tají smích.)

První dáma (v rozpacích). Na tom konečně nezáleží. Jedná se zkrátka o to, přijde-li či nepřijde-li?

Sernegri. Nelze o tom více pochybovat (pohledne směrem k postrannímu salónu); neboť vidím zde obě matky s oběma dcerami.

První dáma. Nuže, neschvaluju to a kdybych byla věděla, že matka přijde, nebyla bych přišla já.

Druhá dáma. Jste nesmiřitelna!

První dáma. Ano, ovšem! — Se slabostí, vášní, lehkomyslností... jak vám libo... — Neschvaluji to sice, ale zachováte-li formu, nespůsobíte-li skandál, nejsem povinna, abych o něčem věděla. Ale minulost?! A jaká minulost! Minulost, kterou nemožno smýt ani tím, staneme-li se... chotí Justinianovou! (Vezme rámě prvního pána a vzdálí se, později odejde docela. — Druhá a třetí dáma smějou se spolu.)

Sernegri (stranou k vévodovi). Takovýchto klevetivých dám za vašich dob as nebylo?

Vévoda (zamyšlen, podobně). Tu a tam! (Pro sebe, velice rozčilen.) Manželka Justinianova?!... U čerta, u čerta!...

Druhá dáma. Ostatně má tento ples ještě jiný účel! Připravuje prý se jakýs sňatek.

Vévoda (naslouchá s největší pozorností; stranou). Teď dejme pozor!

Sernegri. Oh! sňatek?

Druhá dáma. Prozatím je to tajemství. Avšak já o tom vím, a to z nejspolehlivějšího pramene. (Všichni jeví velkou zvědavost.)

Druhá dáma. Maestro Quintini, vždyť víte, onen hezký plavovlasý mladík...

Třetí dáma. Jest mým učitelem.

Druhá dáma. Také mým. — Nuže, on je též učitelem u marchesy Gilberty — ale vzhledem k možnosti této svatby požádali jej velice zdvořile, aby koncem tohoto měsíce přerušil své lekce u marchesiny.

Druhý pán. Byl také učitelem dcery?

Druhá dáma. Tak jest. Učitelem dvou generací!

Druhý pán. Který přešel s matky na dceru, jako vějíř od Lebruna.

Sernegri (stranou k vévodovi). Činívaly se za vašich časů také podobné duchaplné poznámky?...

Vévoda (taktéž). Tu a tam, tu a tam!

Sernegri. Toť poněkud podivné! Propustit učitele piana, poněvadž by se dcera mohla provdat...

Druhá dáma. Zdá se, že se obávají názorů... řekněmež... poněkud přísných, jakéhos děda, otce neb strýce, nevím, co to vlastně jest... praví se, že to starý despota jakýs, nějaký starozákonní patriarcha! — Z Mantovy, představte si!

Vévoda (lehce sebou pohne).

Sernegri (pro sebe). Nebesa! Chtěl by snad?... Ten rodokmen?

Třetí dáma. Jeli jsme jednou Mantovou; neviděla jsem než vodu, padací mosty, bašty, věže, vížky, vrabce...

Druhý pán. Zejmena vrabce! (Směje se.)

Sernegri (hněvivě, chce ji přerušit).

Vévoda (rychle jej zastaví, usmívá se a dá mu znamení, aby je nechal mluvit.)

Druhá dáma. Avšak slavné jmeno, ohromné jmění... praví se, že po padesát let nečinil ničeho, než hromadil jmění.

Vévoda (s největším klidem a se zdvořilým úsměvem). Následkem podivné kombinace zdá se mi, že jsem uhodnul, o čem se zde mluví. Mám za to, že o sňatku nelze dosud mluvit; — ale kdyby se partie ta uskutečnila, zdá se mi, že by stála za to, aby k vůli ní byl obětován učitel na piano.

Druhá dáma. Ah, pán tedy ví...

Vévoda (k Sernegrimu). Představte mne laskavě.

Sernegri. Pan vévoda Roveralta Gonzaga.

Vévoda (co nejzdvořileji a stále úplně klidný). Z Mantovy. — Oh! nelekejte se; kdo byl zrozen ve velkých městech, nemůže jinak než krčiti rameny nad městy malými.

Sernegri (stranou). Nyní dokonce ani nekoktá!

Vévoda (jako před tím). Promiňte, že jsem si dovolil, vmísiti se ve vaši rozmluvu; avšak, abych se přiznal, jsem přítelem onoho despoty: je to poctivý muž a my poctivci zastaralého rázu, jimž se nedostává duchaplnosti mládeže, odškodňujeme se dle možnosti tím, že se na vzájem hájíme, ctíme a hledíme si zjednat úctu u jiných. (K druhému pánovi.) Za mých časů sloužily bašty k obraně proti nepříteli, kdežto nyní slouží vrabcům... eh? (Ukloní se velmi dvorně, vezme Sernegriho pod paží a odchází s ním, řka po tichu k němu). Není-liž pravda, milý Sernegri?... Táži se vás, nebylo-li to poučeníčko... eh? (Ostatní zůstanou zaraženi a ustupují mluvíce mezi sebou a dávajíce posuňky na jevo, že jeden druhého obviňuje. — Když pak všichni odejdou do pozadí, aby se úplně odstranili, vystoupí opět:)

Sernegri. Ano, přiznávám se, poznal jsem tu něco, o čem jsem neměl ani tušení.

Vévoda. A z toho všeho pochopíte, že mi nyní třeba, abych... se spolehnul na vaše přátelství, aby se mi dostalo jistých, jistého...

Sernegri. Jistého objasnění.

Vévoda. Tak jest, jistých vysvětlení. Především chci vám objasniti, jak se věc má. Jsem zde v Neapoli k vůli svému synovci. On mi totiž psal, žádaje mne, abych svolil ku sňatku, kterýž obmýšlí; slečna jest z velmi starého rodu a velice bohata. Jest z rodu Permanso. Znám rod ten dle pověsti; slyšel jsem, že jsou tu dvě větve, obě stejně ušlechtilé. Avšak znáte moje názory; při sňatku dědice mého jmena neznám nijaké shovívavosti; shledal jste již důkaz toho: neváhal jsem vydati se za tou příčinou na cestu do Neapole a studovati zde rodokmen, a nyní dokonce nalezám se na plesu, ve svém stáří, po padesátiletém poustevničení. — Ale přes to vše zdá se mi být všechno v úplném pořádku: však ona dáma... Jaká to mluva o manželce tohoto... Justiniana... eh? Byla to hrozná rozmluva! Neboť manželka Justinianova... zajisté,

pravím vám, nebyla z patriciů... nebyla urozená: a zdá se, že jedna z obou marches Permanso... eh?

Sernegri. Milý vévodo, rozumím; avšak obrátil jste se na špatného zpravodaje: jsemť velice důvěrně spřátelen s oběma rodinami Permanso i s jejich dámami a jsem tedy svědkem příliš strannickým, než abyste mi mohl důvěřovat, zejmena jedná-li se o úsudek tak delikatní.

Vévoda. Dovolte, jedná se tu o skutečnost a nikoliv o úsudek... Ptám se totiž, je-li rozenou marchesou, čili... manželkou Justinianovou — eh? A je-li dívka, kterou miluje můj synovec, snad dcerou oné, oné... zkrátka, pravím oné... eh? rozumíte, tož nehodlám se nikdy spřízniti... s oním císařem!

Sernegri. Váš synovec nikdy nepravil, aniž jinak na jevo dal, že pomýšlí na některou z rodiny Permansů. Tím méně mohu tedy uhodnout, do které z obou se zamiloval.

Vévoda. Kdybyste měl syna, synovce, a nalezal se v mém povážlivém postavení, a já sám bych vám mohl uděliti radu...

Sernegri (přeruší ho). Rada, kterou byste mi dal, zněla by zajisté takto: hleďte, abyste poznal obě marchesy Permanso; hleďte, abyste poznal jejich dcery, pak volte dle libosti.

Vévoda (chopiv se této myšlenky). Ah, děkuji vám! (Tiskne mu ruku.)

Sernegri. Tuto přicházejí dámy domu; představím vás: můžete ihned započíti své studie (usměje se).

Výstup druhý.

Předešlí. Rosalia. Gilberta.

(Pohnutí mezi hosty v pozadí, kteří přecházejí, hovoří spolu atd. jako před tím.)

Gilberta (k Rosalii, stranou). Avšak proč odcházíš z místností četněji navštívených?

Rosalia (stále v dobrém rozmaru). Pokud je tam moje dcera spolu se svým otcem a svými přítelkyněmi, chtěla bych užíti trochu chladu.

Sernegri (pozoruje ji, stranou). Nebohá Rosalie!... Tak vesela... při takových vnitřních bouřích... A tento vévoda, jenž jí snad připravuje bouři novou!

Gilberta (stranou k Rosalii). Hleď, to zde by mohl být vévoda — strýc!

Rosalia. Ano, a zdá se mi, že jej Sernegri chce představit. Pojďme jim vstříc.

(Dva mladíci, přiblíživše se, dohoní Gilbertu.)

První mladík. Marcheso, smím-li prositi — váš taneční pořádek....

Druhý mladík. Nikoliv, marcheso, mně — já přišel dříve!

První mladík. Přišli jsme současně! — Mně, mně!

Druhý mladík. Nikoliv, mně! (Hádají se dvorně vespolek). (Gilberta a Rosalia, jež byly popošly o krok k vévodovi, zastavily se

a usmívají se jejich sporu. Vévoda dává pozor, Sernegri pak pozoruje vévodu; ale rozmluva se při tom nepřerušuje.)

Gilberta (rozmarně k oběma mladíkům). Hle, jak jste podivni! Dáma sice může rozděliti mezi nápadníky srdce své. Ale taneční pořádek, toť přec nemožno ... třeba pomoci si z toho s elegancí a dobrým srdcem ... Hrajte o mne „sudou neb lichou!" (Směje se.)

Rosalia (usmívajíc se, vrtí poněkud hlavou).

Vévoda (k Sernegrimu). Oh, oh, oh! . : . jak že?

Sernegri (neodpovídá). (Oba mladíci zvolali zatím s úsměvem: „Ano, ano," a připravují se ku hře.)

Rosalia. Prosím, na okamžik: jsme tu dvě dámy.

První mladík (vážně, aby vyhověl pouze požadavku slušnosti). Ale pan marchese Luigi pravil, že paní marchesa netančí ...

Druhý mladík (podobně). Kdyby však paní marchesa přece ...

Rosalia (s vážným klidem a zdrželivě, zakrývajíc vnitřní trpkost). Díky! — Zákaz lékařův! ... Dovolil mi sice navštívit slavnost, ale přiručil mi, abych se nikomu nezadávala! (Oba mladíci dvorně se ukloní).

Vévoda (k Sernegrimu, schvaluje jednání Rosaliino). Ah, ah! ... Nuže? ...

První mladík (k druhému). Tedy, sudá či lichá?

Druhý mladík. Sudá! (Hrají).

První mladík. Vyhrál jsem!

Gilberta. Nuže, rozdělte se tedy! (Dá jim taneční pořádek.) (Oba mladíci odejdou s tanečním pořádkem. — Gilberta a Rosalia jdou vstříc vévodovi a Sernegrimu; tito jdou navzájem dámám v ústrety).

Sernegri (k Rosalii, která jest mu blíže). Dovolte, abych vám představil —

Rosalia (stále roztomilá, jistá a vážná). Pan vévoda Roveralta Gonzaga nemá zapotřebí, aby se dal teprv představit: jeho synovec nás již před delší dobou s ním seznámil.

Vévoda (ukloniv se co nejdvorněji). Ah, moje fotografie, není-liž pravda?

Gilberta. Která jest velice zdařilá: poznala jsem vás na první pohled, pane vévodo!

Vévoda. Jest od mizerného fotografa..

Rosalia. Já měla vlastně na mysli obraz mnohem dokonalejší, který nám podal Giampiero — popisuje nám svého důstojného strýce.

Vévoda (příjemně dojat). Jsem velice eh, eh, eh ... paní marchesa mi, mi, mi ... vskutku vzdávám se zápasu s tolikerou laskavostí. (Pohledne na Sernegriho, dávaje na jevo, že schvaluje slova Rosaliina).

Gilberta (s roztomilým úsměvem). Věříte-liž, pane vévodo, že jsem těchto dnů byla v Mantově?

Vévoda. V Mantově?!

Gilberta. Ba skorem u vás!

Vévoda. A kterak to?

Gilberta. Čtla jsem román ... zcela nový to román, který jedná v Mantově ... v němž vylíčen je starožitný váš palác s jeho obrazy, sochami ... Román ten vzbuzuje značnou pozornost.

Sernegri (usmívaje se). Můj bože! Marcheso, snad tím přec nemíníte román „Tři noci v Mantově.“?

Gilberta (s pošetilým, ale aristokratickým úsměškem). Eh, což na tom románu tak pohoršlivého! Poněkud příliš pravdivý! Dáma, která si dovoluje trochu výstřednosti! ... Můj bože! časem je třeba také trochu výstřednosti!

Vévoda (pohledne na Sernegriho, dávaje na jevo, že neschvaluje spůsob Gilbertin). (Oba mladíci vracejí se s tanečním pořádkem)

Gilberta (stále rozmarně, avšak aristokraticky). Dohodli jste se?

První mladík. Ano, marcheso, jsem první.

Druhý mladík. A já druhý.

Gilberta (jako před tím). Připadáte mi jako šaráda. — Já budu vaším rozluštěním. (Směje se.) (Oba mladíci smějíce se odejdou.)

Vévoda (pohledne opětně na Sernegriho).

Výstup třetí.

Luigi. Andrea. Předešlí.

(Luigi a Andrea přiblíží se k vévodovi; stále důstojně, vážně, přívětivě a chladně).

Rosalia (k vévodovi). Můj manžel! (K Luigimu.) Pan vévoda Roveralta!

Gilberta (s veselým rozmarným tónem k vévodovi). A toto zde můj Andrea: velice vážný, ale tak laskavý!

Andrea (laskavě ji káraje). Gilberto!

Vévoda (pohledne na Sernegriho jako před tím, a ukloní se oběma).

Luigi. Jsem velice potěšen.

Andrea. Jsem velice šťasten! (tisknou vévodovi ruce spůsobem anglickým.)

Vévoda. Věru, prokazujete mi čest takové, takovéto... skvělé známosti, mně, jenž přichází bezprostředně ku plesu... ba věru.... řekne se, že jsem jako kniha, jež začíná druhou kapitolou.

Rosalia (s roztomilým úsměvem). Jste knihou, která nemá zapotřebí předmluvy.

Gilberta. Začínám všechny romány druhou kapitolou.

Vévoda (pohledne na Sernegriho).

Luigi. Nechtěl byste se snad poněkud projít?

Vévoda. Milerád.

Andrea. Budeme míti čest, provázeti vás.

Vévoda. Prosím ještě o, o, o... není-liž pravda, o vaše... o vaše obě...

Rosalia. Naše dítky?

Sernegri. O dcery?

Vévoda. Tak jest, obě mladší sestry mezi čtyřmi královnami plesu, není-liž pravda?

Rosalia. Budeme šťastni, že vám je můžeme představit.

Gilberta (velice jemně a zakrývajíc svůj úsměšek, nápodobí

vévodův spůsob mluvení). Budete-li tak laskav a, a, a . . . vrátíte se sem . . . není-li pravda, půjdeme je ihned vyhledat, eh?

Vévoda (jemuž neušel úsměšek, praví s hlubokou poklonou ku Gilbertě). Jaká to roztomilost! (Na to k Rosalii) Budu zde ihned, paní marcheso! (Klade důraz na slova „paní marcheso" a políbí jí ruku, pak stranou k Sernegrimu.) Myslím, že jsem dal naučení . . . ženě Justinianově, jak že? (Odchází důstojně s Luigim a Andreou, kteří rovněž důstojně zvolna jej doprovázejí.) — Velmi krásné, tento . . . tato . . .

Luigi. Tento salón?

Andrea. Tento sklenník?

Vévoda. Zajisté! tato botanická galerie! (Odejde s oběma.)

Výstup čtvrtý.

Gilberta. Rosalia. Sernegri.

Gilberta (k Rosalii se srdečnou rozpustilostí). Výborně, vévodo! Jakou mi to učinil radost, že ti políbil ruku! Byla bych jej málem poprosila, aby mi prominul nemístný můj žert!

Rosalia. Stále pošetilá a stále dobrá!

Gilberta. Pojďmež vyhledat svoje rozmilé dítky!

Rosalia. Pojďme. — Promiňte, Sernegri, neviděl jste mého syna?

Sernegri. Nikoliv.

Rosalia. Nepochopuju, proč tak dlouho prodlévá . . .

Gilberta. Eh! Bezpochyby již přišel: ale takové množství v salónech, v zahradě . . . setkání je tu dosti nesnadné.

Sernegri. Půjdu jej vyhledat.

Rosalia. Děkuji vám!

Gilberta. Pojďme. (Gilberta a Rosalia odejdou.)

Výstup pátý.

Sernegri, pak Vittorio, později Giampiero.

Sernegri. (Provází dámy na několik kroků, pak pozdraví a vrátí se chtěje hledat Vittoria.) Kde as bude možno nalézti toho Vittoria? (Vittorio rychle vstoupí, v uniformě námořního důstojníka s epaulettami atd.)

Sernegri. Právě jsem tě chtěl hledat.

Vittorio. Na rozkaz matinčin, — oč?

Sernegri. Vskutku.

Vittorio (spěšně). Mluvil jste s ní?

Sernegri. Od první narážky včera nikoliv.

Vittorio. Nastojte! A já jsem vyjel k manévrům, abych se zbavil své úzkosti, doufaje, že dnes . . .

Sernegri. Pravil jsem ti již dnes ráno, když jsi přijel, že tento den nezdá se mi k tomu příhodným: byl jsem sice u vás, ale matka tvoje byla tak zaměstnána přípravami k slavnosti, že mne ani nemohla přijmout. — Zítra, zítra, avšak obávám se . . .

Vittorio. Můj bože!

Sernegri. Upokoj se, tento večer se bav: zítra uvidíme. (Vstoupí Giampiero. — V tomto jednání má epauletty).

Giampiero (vstoupiv a spatřiv Vittoria). Ah, i námořnictvo? — Toť on! — Signore Vittorio, vzdejte čest svému představenému!

Vittorio (vzpřímiv se po vojensku). Pane poručíku!

Giampiero (prohlíží jej s komickou přísností od hlavy k patě, pak mu náhle padne kolem krku).

Vittorio. Vyjel jsem k manévrům, abych tě nalezl. Ale kde nic tu nic.

Giampiero. Toť pochopitelno, bylo to taktické cvičení!

Vittorio. Vrátil jsem se teprv před hodinou.

Giampiero. Já též. — Byl nejvyšší čas, abych upravil svoji toilettu a spěchal sem. — (K Sernegrimu.) Můj strýc?

Sernegri. Přišel již. — Představil jsem jej sám. — Učiňte mi něco k vůli. Zůstaňte na chvíli zde. (K Giampierovi) Váš strýc vrátí se opět sem. (K Vittoriovi.) Tvoje matka též. Právě se shánějí po mladých dámách, aby je představili vévodovi. Pohovořte si zatím. — (K Vittoriovi.) Půjdu, abych zpravil tvoji matku. (Odejde.)

Výstup šestý.

Giampiero. Vittorio.

Vittorio. Dostal jsi můj poslední dopis?

Giampiero. Ano, včera: vážná to věc! — Kterak tě přijal tvůj otec?

Vittorio. S nevalným nadšením.

Giampiero. A matinka?

Vittorio. Oh, ta jest andělem vůči mně!

Giampiero. Andělem k tobě i ku všem ostatním. — Avšak nechme andělů a vypravuj mi nyní o své Emmě.

Vittorio. Oh, můj milý, toť bytost!... A považ dobře, bytost, jež do svého osmnáctého roku slyšela toliko řeč hříchu, neznala...

Giampiero. Ostatek vím z paměti: neznala rozdílu mezi dobrým a zlým, mezi hříchem a ctností... nevinnost v hříchu!

Vittorio. Možno to pokládat za vinu jí?

Giampiero. Oh, rozumím!

Vittorio. Avšak při prvním paprsku světla pravdy...

Giampiero. Ah, rozumím! Zamilovala se duše její do světla, zošklivil se jí hřích...

Vittorio. Pochopíš, jaká božská moc spočívá v tom: „poznati a chtíti"; poznati pravdu a chtíti dobru!...

Giampiero. Oh, rozumím!

Vittorio (netrpělivě). Eh, proč stále to rozumím, rozumím!

Giampiero. Nezlob se, když ti vysvětluji, v jakém se nalezáš postavení! — Hleď příteli, svět...

Vittorio. Ah, svět! — Po celý rok již zkouším sílu svého mládí proti nekonečným silám přírody, zejmena v nesmírném tom prostoru, kde příroda vládne v nejhroznější volnosti, na oceanu! Po celý rok zápasím s jeho větry, s jeho bouřemi, s jeho orkány; nedávno jsem

zápasil jako muž proti muži se vztekem, se zuřivostí jeho vln, abych jim vyrval kořist téměř už jistou, ubohé cestující na ztroskotané lodi — a já jim ji vyrval, já zvítězil! ... Můžeš si tedy myslit, že bych se bál oněch pošetilostí, jimž se říká lidské pomluvy? Jsoutě to cety, jež nejlépe prostě odkopnout.

Giampiero. Zkrátka: ztroskotání na moři, zápas s oceanem, zachránění. — Ztroskotání mravní, boj proti světu, rehabilitace!

Vittorio (nadšeně). Ano, jaktě bůh živ, rehabilitace!

Giampiero. Toť drama, jež jsem viděl již v jednom, ve třech i v pěti jednáních: ve všech těch jednáních samá důvěra a naděje, ale v žádném pokání.

Vittorio. Eh, vy, vojsko na suchu chodíte s okem k zemi sklopeným, my námořníci jdeme ku předu, hledíce k nebi!

Giampiero. Ano, s nosem do větru! A tak jsi také plnou silou narazil nosem o roh — jehož jmeno jest Emma!

Vittorio. Mluv jen, jak ti libo! Ale uvaž, co mi jednou psala moje matinka: „Odpouštěj rád jiným; neúprosným buď toliko sám k sobě.“

Giampiero. Zdá se mi opravdu, že nejsi příliš neúprosným sám k sobě a svým pošetilostem!

Vittorio. Dopouštím se snad hříchu odpouštěje hříchy jiných?

Giampiero. Ale tvá matinka ti jen pravila, abys cizí hříchy odpouštěl, nikoliv, abysi se s nimi oženil. Matka tvá jest příliš aristokratkou, než aby se byla mohla domýšlet, že dáš takovýto výklad jejímu ušlechtilému naučení a že přejdeš od promíjení až k ženění!

Vittorio. Rci raději, že jest příliš svatá, než aby dbala lichých předsudků svých vrstevníků. — Obávám se spíše otce! On se svými přísnými zásadami a nerovný sňatek ve starém rodu Permanso Dariberto!? On, jenž měl na mysli sňatek v rodině — zcela po způsobu knížecích rodů.

Giampiero. S dcerou marchesy Gilberty?

Vittorio. Však se ode dneška večera naučí sestřenka nemyslit na mne.

Giampiero. Co se toho týče, souhlasím s tebou! — Jest sice velmi roztomilá, tato Ester... chtěla, abych jí dále tykal, jako když jsme byli děti... — Avšak co se mne týče, zdá se mi to býti vypočítaným, úmyslným!

Vittorio. Sotva že opustila ústav?

Giampiero. Jest prý to pouhá naivnost, ujišťuje mne matka její, pouhá nevinnost: a chvílemi bych tomu sám uvěřil.

Vittorio. Její matka tě takto ujišťuje?!

Giampiero. Věz, že se mi poněkud dvoří; a dvoří-li se matka, mající dceru, kterou zbožňuje — a na vdávání...

Vittorio (usmívaje se). Toť dobré! A kdybych se přihlásil ještě já...

Giampiero. To nevadí; tvoje teta střádá si jakožto dobrá hospodyně partie do zásoby, dává je do přihrádek a ukládá je! — Ty, já... snad ještě někteří jiní, my všichni jsme u ní zcela prostě v zásobě.

Vittorio. Ona tedy nezná tvoje úmysly ohledně mé sestry?

Giampiero. Nemá o nich tušení, jako všichni ostatní — mimo tebe. — Myslíš, že bych si kdy mohl dovolit jediné myšlenky neb jediného slova o svých pocitech k dívce s takovým jmenem a tak značným věnem, aniž bych dříve se mohl vykázat svolením svého strýce a darem jeho 60.000 lir renty? — Avšak nyní přijel můj strýc a zítra bude rozhodný den.

Vittorio. Pro mne bude zítřek ještě důležitějším! — Bojím se (velmi smutně) bojím se... sám o sebe!... Odmítnutí bylo by pro mne hrozné!... Na moři učíme se tak snadno pohrdat životem!

Výstup sedmý.

Předešlí. Ester.

(Ve velice nádherném plesovém oděvu.)

Ester (nejsouc pozorována, spatří oba mladíky a blíží se po špičkách k nim).

Giampiero. Eh, jdi mi, námořník! Nevyvázneme z bouří, abychom...

Vittorio (smutně). Snadno se tak mluví těm, kdož jsou na pevné zemi!

Ester (zatleská za ním rukama a vskočí s lehkým výkřikem mezi ně). Puf! (Giampiero a Vittorio lehce se uleknou a překvapeni ustoupí o krok.)

Giampiero a Vittorio (současně). Kdo to? — Co jest?

Ester (směje se). Teď jsem postrašila vojsko námořní i pozemní!

Vittorio. Ah, malý diblíku!

Ester. (Odporućuje se co největší dětská roztomilost: Ester jest vychována sice velmi nenuceně a volně: ostatně však je skutečně naivní a plna roztomilosti, veselosti a bezstarostnosti.) Ďáblové jsou také andělý! — Byl to obvyklý žert našeho zahradníka. — Jsouť prý to andělé, kteří si chtěli udělat dobrý den; ale představený jejich pozbyl trpělivosti a zvolal: Pryč s vámi se všemi do pekla!

Giampiero. Ale proč nešla's ty s nimi?

Ester. Maminka mne zastavila, když jsem byla již v polou cesty! (k Vittoriovi). Nuže, bratránku?

Vittorio. Čeho si přeješ?

Ester. Ale... shledají-li se dva lidé opět po delší době?! (Nastaví mu čelo k políbení.)

Vittorio. Oh!... s největší radostí. (Políbí ji na čelo poněkud hlasitě.)

Ester. Eh! jaké to políbení! Hubičky se dávají... šeptem!

Giampiero. A mně nic?

Ester. Kukuč!

Giampiero. Nuže tedy s bohem! (chce odejít)

Ester. V hněvu?

Giampiero (žertem). Nikoliv! — Jdu k svému strýci!

Ester. Ale... vždyť musí přijít sem... také matinka přijde sem, aby mne představila tvému strýci... — Ale poslyš, zalichotím se

mu, neboť matinka mi tak nařídila! Zajisté, zalichotím se mu! Matinka mi to důtklivě přikázala!

Giampiero. Tisíceré díky! (Stranou k Vittoriovi.) Neřekl jsem ti? Jsme u ní v zásobě! (Rychle odejde.)

Výstup osmý.

Ester. Vittorio, pak Vévoda. Luigi a Andrea.

Vittorio. Ale víš-li pak, že tvoje toiletta je vskutku mistrovským dílem elegance?

Ester. Myslíš? — A pohleď jen sem na úpravu mých vlasů.

Vittorio. Obdivuhodná!

Ester. A na tento šáteček! Přivoň k této voňavce!

Vittorio. Překrásné! Ale co se týče voňavky, mně je milejší zápach dehtový!

Ester. Nehaň mi tu voňavku a ten šáteček — jsou to památky od mé přítelkyně z ústavu! (Rozprávějíce, popojdou v levo.) (Z pozadí v pravo vstoupí vévoda, Luigi a Andrea a zůstanou státi mezi vchodem: vásy s květinami a rostliny stojící uprostřed salónu, zakrývají třem přibyvším pánům rozmlouvající párek, který je rovněž nevidí).

Vévoda (k Luigimu a Andreovi). Jen žádné ceremonie! Prosím! Přijdou-li takovéto osobnosti!...

Luigi. Jest vám známo, že velevyslanec německý, velevyslanec ruský...

Andrea. Schválně přijeli do Neapole, aby poctili slavnost tuto svou přítomností!

Vévoda. Nenechte je čekat.

Luigi. Vrátíme se ihned.

Andrea. Za pět minut. (Luigi a Andrea spěšně odejdou.)

Vévoda. (Popojde tiše do předu, dívaje se sklíčkem brzy na tu, brzy na onu rostlinu. — Zatím se Vittorio a Ester obrátí a hovoříce spolu, jdou ku středu).)

Vittorio. Měla jsi tedy jedinou přítelkyni v ústavě?

Ester. Oh, žádná z nás neměla jich více. (Vévoda i mladý párek přišedše si naproti, spozorují se na vzájem: vévoda jde kolem a pozdraví nedbale, nevěda, kdo by byli: mladí lidé pozdraví jej podobným způsobem. Vévoda i oba mladí lidé pokračují v procházce, nepřerušivše hovor.)

Vittorio. Snad že pravidla...

Ester. Nevím, ale myslím, že nikoliv: myslím, že tak bylo ujednáno mezi námi slečnami. — Mojí přítelkyní byla kněžna Seberardi.

Vittorio. Podívejme se! Kněžna!

Ester. Eh, my Permansové nejsme o nic méně než Seberardiové, zajisté!

Vévoda (stranou, obrátiv se). Hle hle, jedna z obou mladých marchések!

Vittorio (zastaví se uprostřed a praví hlasem skoro tajemným). Nuže, vypravuj mi, vypravuj!

Ester (mluví jako před tím, beze všeho tajemnůstkářství, jako o věcech úplně prostých a přirozených). Ale vždyť není při tom ničeho tajemného! Je to věc úplně přirozená: každá z nás měla důvěrnou přítelkyni, ale jen jedinou — té slíbila věrnost; v hodinách odpočinku hrála toliko s ní... — měly jsme pěknou, anglickou zahradu, velkou, malebnou — a kdybys byl viděl, když jsme se procházely v této zahradě, jaká to krása! Všechny malebně rozptýleny, některé zde, jiné tam, ale vždy po dvou, jako skalní vlašťovky: tři neb čtyři párky procházely se různými směry v stromořadí; jiné párky toulaly se mezi křovím magnoliovým a cedrovým, jiné běhaly po výšinách; jiné opět procházely se po břehu jezírka... shlížejíce se v něm s hlavou ku předu nakloněnou... mezi vrbami, mezi sítím, na trávníku uprostřed květin a labutí... to ti byla veselost, to byl život!... To bylo povídání, smíchu a štěbetání, jakoby o závod s pěnkavami a vrabci na stromech! — A zde sdělovaly jsme si svoje tajemství, zde jsme si vypravovaly zábavné historky, elegantní a poetické; jedna podala rámě druhé, jako dvorný kavalír a druhá se unyle o ni podpírala, jako mladá dáma... as tak, jako se nyní opírám o tebe. (Opře se o jeho rámě).

Vittorio. A kdo byl onen dvorný kavalír?

Ester. To se každodenně měnilo — jako v tanečních hodinách. — A pak jsme se někdy také hádaly! — Pak bývaly nezdvořilosti, krčení rameny, ohrnování rtů... a jaká to byla rozkoš, když slaveno opět smíření! Tu objímaly jsme se nadšeně a dávaly si navzájem dárky... — I tento šáteček a tu láhvičku s voňavkou dostala jsem darem na znamení smíru od své přítelkyně, — stala se žárlivou, poněvadž jsem jiné darovala kamelii, — a v šátečku nalezal se lístek, na němž bylo psáno: „Je t'aime!“ A já jí dala prstýnek s lístkem, na němž stálo: „Je n'adore que toi!“ Ředitelka, nalezuvši tento lístek, stropila hrozný povyk... poslala pro matinku, a podala jí o tom zprávu... je to hloupé, není-liž pravda?

Vittorio. A matinka?

Ester. Matinka dala si mne zavolat do hovorny: viděla jsem, jak hrozně se namáhala, aby se zdála rozhněvanou; ředitelka naproti tomu byla celá bledá a nemluvila ani — matinka jí zajisté dala co proto!... — Matinka pravila mi hlubokým hlasem: „To jsou hlouposti, kterých nechci trpěti! Ať je to naposledy! K čemu ty francouzské nesmysly? Nemožno říci právě tak dobře: „Mám tě ráda,“ „nemiluji než tebe“, bez té francouzské afektovanosti!“ — A tím byla věc odbyta; ředitelka pak dostala nový klobouk,... vlastně čepec... obrovský čepec!... Je to hloupé, není-liž pravda? (Směje se. — Vittorio směje se též.)

Vévoda (stranou). Vím již, kdo jest matkou této dívky! Giampiero nechť prosí boha, aby se nejednalo o tuto zde. (Vstoupí mladý plavovlasý muž s dlouhými kadeřemi, sentimentální, ale elegantní: přiblíží se k Esteře a pozdraví ji citupluě).

Mladík. Dovolíte mi, milostivá slečno? (Sahá po tanečním pořádku.)

Ester. Mileráda.

Mladík (zatím co píše, šeptem). Slyšela jste již ve křoví ony tři slavíky?... Jaký to krásný dojem, při svitu měsíce, ten zpěv slavíků!

Ester. (Pohlednuvši naň, šeptem) Nikoliv... nebyla jsem dosud v bosketu.

Mladík (jako před tím). Máte-li na chvíli času, jděte tam; jděte je poslechnout.

Ester (podobně). Ano... půjdu tam!

Mladík. (Vrátí taneční pořádek, ukloní se, vzdychne a odejde.)

Vittorio. Kdo jest to?

Ester. Toť... pan Quintini... můj učitel piana... Ale poslyš, myšlenka obou našich tatínků vzhledem k nám? Vzpomínáš si?

Vittorio. Vzpomínám si.

Ester. Nuže, kterak o tom smýšlíš?

Vittorio. A ty?

Ester (naznačí mu roztomilým posuňkem a usmívajíc se, že nesouhlasí). Hm!... A ty?

Vittorio (podobně). Hm!

Ester. Mám tě ráda, věř mi.

Vittorio. Já tebe také.

Ester. Avšak nikoli tak...

Vittorio. Zajisté, nikoliv tak... abychom se vzali!

Ester (s největší naivností). Zajisté, tak ... že bychom se nevzali! Takto mohu ti býti stále vřele nakloněna, třeba bych si vzala jiného, není-liž pravda? — Oh, poslyš: polka!... Zatančemež si rychle jednou do kola, pak se sem hned vrátíme!

Vittorio. Nuže, pojďme tedy!

Ester. Ano! poklusem!... Ah, nikoliv, vždyť jsi námořníkem! Tedy plnými plachtami! (Oba odběhnou.)

Výstup devátý.

Vévoda, pak Margherita.

Vévoda. Teď půjdu co nejrychleji vyhledat svého synovce! Nebohý hoch, je-li to tato! (Odchází do pozadí.)

Margherita (přiběhne kvapně, volajíc). Sestřenko! Ester! Sestřenko! — Není zde! — A ony dámy mi přece pravily, že ji zde naleznu!...

Vévoda. To je zajisté ta druhá! (Vrátí se několika kroky.)

Margherita (spatřivši jej, ukloní poněkud hlavu k pozdravu a chce odejít).

Vévoda. Odpusťte... hledáte sestřenku, není-liž pravda? Slečnu marchesinu Permanso, nemýlím-li se?

Margherita (přisvědčí pokynutím hlavy, velice zdrželivě).

Vévoda. Promiňte... také vy račíte být marchesina Permanso, není-liž pravda?

Margherita (jako před tím, chce odejít).

Vévoda. Chtěl jsem toliko připomenout, že sestřenka vaše odešla do taneční síně.

Margherita. Aj, vskutku? A já přicházím právě odtamtud, doufajíc, že ji naleznu zde.

Vévoda. Pravila, že se brzy vrátí.

Margherita (dívajíc se pozorně na vévodu). Ovšem, měli jsme se tu sejít všichni.

Vévoda. Abyste byly někomu představeny, není-liž pravda?

Margherita. Tak jest!... Panu vévodovi di Roveralta... to jste vy, mám pravdu?

Vévoda (ukloniv se). Výborně, slečno marchesino! Ale jak jste dovedla, eh, eh, eh...

Margherita. Uhodnout?

Vévoda. Tak jest, poznati mne!... Ah, tuším již; vy jste zajisté také viděla můj... moji...

Margherita. Vaši fotografii?

Vévoda. Ano, moji podobiznu.

Margherita. Vskutku, myslím právě na vaši podobiznu: neboť ona fotografie činí vás... poněkud nevlídným, poněkud... starým.

Vévoda. Ale vždyť přece jsem starý a nevlídný.

Margherita (s naivním, roztomilým úsměvem). Oh! nikoliv... právě naopak!

Vévoda (stranou). Oh, jest roztomilá, věru roztomilá.

Margherita. Opozdily jsme se... ale přišli právě páni vyslanci...

Vévoda. Vím to, vím: páni marchesové Permanso mne právě opustili... prohlížel jsem zatím rostliny, květiny...

Margherita. Když jsem byla doma, byly velmi krásné... přicházívala jsem sem s matinkou... Ale v posledních osmi měsících...

Vévoda. Byla jste pouze osm měsíců v ústavu?

Margherita. Ano. — Před tím jsem byla stále u matinky.

Vévoda (stranou). Zdá se, že to ta, o které mluvil Sernegri...

Margherita. Ale když matinka těžce onemocněla... pravilo se, že bych v jejím pokoji neměla ani vzduchu ani slunce... s vychovatelkou nechtěla mne poslat na procházku... pak mne také nemohla vyučovat dále řečem, ženským pracem, hudbě, ničemu... a tak tedy bylo třeba se podrobit!

Vévoda (stranou). Zdá se, že je to vskutku tato! (Hlasitě.) — V ústavu byla jste bezpochyby spolu se sestřenkou?

Margherita. Nikoliv, nebyla jsem v onom ústavu.

Vévoda. Poněvadž se bezpochyby matince nelíbil, není-liž pravda?

Margherita. Tak jest... bezpochyby k vůli poloze... nevím.

Vévoda. A... odpusťte... v ústavu... měla jste svoji přítelkyni?

Margherita (pohledne naň udiveně). Jakou to přítelkyni?

Vévoda. Ano, myslím tím... přítelkyni... onu jedinou přítelkyni... onu... eh?

Margherita. Nerozumím: všechny moje družky byly ke mně dobré; milovala jsem je všechny stejně a ony mne také všechny milovaly...

Vévoda. Ale... jedna z nich byla důvěrná přítelkyně... které jste dávala přednost... eh?

Margherita. Ne, nikoliv. — Mojí důvěrnou, jedinou přítelkyní, které jsem dávala přednost před jinými, byla i v ústavě moje bývalá přítelkyně.

Vévoda. Ah, přítelkyně, která nebyla v ústavě, jak že?

Margherita (směje se). Ovšem že... ta nebyla v ústavě! — Byla to matinka!

Vévoda (poněkud pohnut). Ah!... matinka?! (Stranou.) Jest roztomilá, věru roztomilá!

Margherita. Tak jest, moje matinka! — Psaly jsme si, každodenně jsme si psávaly: ona mi psala tři až čtyři stránky: já pak, když nastala hodina oddechu, mžikem vyběhla jsem po schodech do svého pokojíku a tam vzala jsem spěšně papír, pero a kalamář a čmárala o překot, tři neb čtyři stránky, tak že čas jen letěl; zdálo se mi, že jsem u ní doma, kdež jsme se spolu procházely v zahradě, bavily se a honily se — také matinka se honila — a pak opět chodily jsme rukou v ruce, jako dvě sestry!... Ah, jaké to byly dny! Jaké večery! — Ale nyní se ty časy opět vrátí! Ah, věřte mi, skoro jsem o tom pochybovala, že se kdy vrátím k matince! Vzpomenu-li si na to, skákala bych jako dítě, smála bych se sama pro sebe. (Směje se, ale brzy zmocňuje se jí pohnutí) Smála bych se... smála...

Vévoda (pohnut). Až vám vstoupí do očí dvě slzičky, není-liž pravda?

Margherita. Jak to pošetilé! — Jest viděť, že máte dítky...

Vévoda (náhle se zasmuší). Nemám jich více: ale měl jsem dcerušku... ztratil jsem ji... byla mladinká... krásná... roztomilá... jako vy!

Margherita (litujíc svých slov). Ah, odpusťte mi!

Vévoda (pohnut). Nemáte si čeho vyčítat. — Jest to smutná vzpomínka, ale zároveň plná eh... eh...

Margherita. Rozkoše!

Vévoda. Ano, rozkoše, není pro to jiného slova! (Stranou, pohnut.) Pravá to dcera ušlechtilé matky!... Byla by to snad ona, eh?

Výstup desátý.

Předešlí. Ester, později ostatní jmenované osoby.

Ester (přiběhne). Zde jsem: ah! tys to? — My jsme se za tebou naběhali!

Margherita. Tys skotačivý diblík.

Ester (za scénu). Matinko, matinko, Margherita je zde; jsme zde: pojďte sem, pojďte sem! všichni sem! (k Margheritě smějíc se). Slyšela's, jak jsem volala: sem, sem! Jako na drůbež!

Margherita (usměje se, pak velice vážně a zároveň skromně k vévodovi). Moje sestřenka! (k Ester). Pan vévoda Roveralta.

Ester (velice roztomile podá mu ruku po spůsobu anglickém). Velice mne těší!

Vévoda (podá jí ruku a ukloní se). (Vstoupí Gilberta, Rosalia a Sernegri.)

Gilberta. Prosíme, abyste prominul, pane vévodo...

Rosalia. Znáte příčinu, proč jsme se opozdily... (Vstoupí Luigi a Andrea.)

Vévoda (k Rosalii a Gilbertě). Netřeba vám omluvy. — Tím méně, jelikož jsem netratil času. — My jsme se již na vzájem představili. — (K oběma dívkám.) Jsme již dobrými přáteli, není-liž pravda? (Ostatní jeví překvapení.)

Margherita. Tak jest; my jsme se představili sami.

Ester. A pak představila sestřenka mne. (Směje se.)

Gilberta. Chápeš, milý muži, chápeš, bratře? Tyto dámy dovedou se již obejít bez nás.

Vévoda (stranou, velice udiven). Bratr!? Jest sestrou marchesovou?! Ale pak by ona byla skutečnou aristokratkou!... a ta druhá byla by... Oh, bože! (Vzpamatuje se, nabude opět klidu, na to k Gilbertě, nedav na sobě ničeho znáti.) Ah, to mi nebylo známo: paní marchesa je tedy sestrou pana Luigiho?

Rosalia (stává se nepokojnou, ale opanuje se).

Gilberta. Tak jest. (Pozoruje zamyšleně Rosalii.)

Andrea. Ano, moje manželka jest rozená Permanso Dariberto a provdaná Permanso Rinaldi: jsem bratrancem i manželem jejím.

Vévoda. Ah! — Nyní rozumím eh... jak jsem pravil, jsem zde úplně neznámý... věděl jsem, že tu jakés příbuzenstvo... avšak myslil jsem, že to... (Obrátí se k Rosalii.)

Gilberta (rychle, s velkou nenuceností). Moje švakrová jest rozená Macferlow, ze škotské šlechty, vymřelý to rod.

Vévoda (ukloní se poněkud vážně a přistoupí k Sernegrimu, jenž stojí na druhé straně, šeptem). Víme, čemu se říká škotská šlechta.

Rosalia (velice pohnuta, snaží se, aby opanovala své rozčilení).

Gilberta (přistoupí k ní, velice laskavě šeptem). Rosalie, Rosalie... tvoje dcera tě pozoruje! (Margherita a Ester přistoupí zamyšleně k Rosalii a Gilbertě, pozorujíce je.)

Luigi (stává se nepokojným).

Margherita (stranou k Rosalii). Matinko!... co je ti?

Rosalia (nutí se k úsměvu). Nic, milé dítě, nic! (stranou k Gilbertě). Odstraň mi ji na chvilku!

Gilberta (rychle k Margheritě). Poslyš, děvčátko, ráda bych ti něco řekla! Poslechni mne trochu! (Vezme ji pod paží a odvádí ji do pozadí.)

Ester (stranou k Rosalii). Jsi churava, tetičko?

Rosalia (hladíc ji) Děkuju ti!... Není to nic! přejde to!

Vévoda (tiše k Sernegrimu). Ale můj milý!... Jsem hlupák... Dopustil jsem se takové... takového...

Sernegri (taktéž). Omylu.

Vévoda (jako před tím). Tak jest! Takového blbství! — Kam jsem jen dal oči! Byl bych to musil poznati na první pohled... Bylot to zřejmé! Tato zde... (ukáže lehce na Rosalii) líčila mi patrně toliko eh, eh... přísnou, pyšnou dámu-aristokratku... kdežto ta druhá... eh? měla onu veselou nenucenost, bezstarostnost a vznešenost, abych tak řekl, svého rodu, zkrátka dámy, která ví, že nemůže býti o ní nijaké pochybnosti eh? — To všechno přivádí mne do velikých nesnází...

neboť... pochopíte... nemohu se ani domyslit... proč... ten můj synovec...

Giampiero (vstoupiv popošel u velice dobrém rozmaru rychle k vévodovi a zaslechl poslední jeho slova). Zde ho máš, toho svého synovce!

Vévoda (vede jej rychle ku předu, stranou). Oh, výborně! — A nyní mluvme jasně a stručně!... Neboť nechci již více žádných hloupostí!

Giampiero (udiven). Hloupostí?!...

Vévoda (stranou k Giamp.). Vím již vše! — A nyní slyš! Je tu jedna matka a jedna dcera, jež... měj se na pozoru! Spíše bych tě vydědil. — A teď jasně a stručně! Která jest ona dívka, již miluješ?

Giampiero (spozoruje v pozadí Margheritu, s kterou mluví Gilberta hladíc ji a upravujíc jí vlasy). Ta v pozadí!

Vévoda (dívá se v pozadí, pozoruje, pak jaksi vítězně, stranou). Ah, při sám bůh! Pravá ušlechtilá dcera skutečné aristokratky! — Neboť pravím ti, kdyby to byla bývala ta druhá, eh? (Ukáže lehkým posuňkem na Ester, jež mluví velmi laskavě s Rosalií.)

Giampiero. Ne, nikoliv!... Obávám se příliš, že má značné vlohy...

Vévoda (opět vítězoslávně stranou).... vydařit se po matce! Ah, věděl jsem to!

Giampiero. Nuže, svolujete tedy?

Vévoda. U čerta!... Ovšem že!... ale teprv zítra, eh? (odchází směrem ku prostředku).

Giampiero (odchází pln radosti do pozadí). (Přicházejí pánové a dámy. — Skupiny se rozdělily. — Gilberta popošla v před s několika pány a dámami, zároveň s nimi Andrea. — Rosalia na druhé straně mluví s Luigim. — Giampiero blíží se k nim. — Margherita a Ester jsou spolu a mluví s některými hosty. — Sernegri mluví s Rosalií a Luigim.)

Vévoda (přiblíživ se k Gilbertě a Andreovi, hledí je poněkud vzdálit od ostatních). Ah! vaše dceruška!... Jaký to poklad!...

Gilberta (samolibě). Jest veselá... naivní. — Zbožňuju ji!

Vévoda. Nevím, zdali paní marchesa zítra přijímá...

Gilberta. Pana vévodu přijmu kdykoliv...

Vévoda. Tisíceré díky. — A... dovoltež... nalezl bych ku třetí hodině pana marchese?

Andrea. Zajisté.

Vévoda. Doufám, že to bude pro mne veselý den! Řekl bych, veselý... také... (přitlumiv hlas, s úsměvem) pro mého synovce!

Gilberta a Andrea (s úsměvem se ukloní).

Vévoda (ukloní se a odchází).

Gilberta (poodejde a volá polohlasně). Ester!

Ester (přiběhne k ní). Zde jsem! (Gilberta mluví s ní šeptem: Ester jeví radost.)

Giampiero (přiblíživ se k Luigimu a Rosalii). Dovolíte, abych zítra přivedl s sebou svého strýce? — Myslím, že vám chce říci něco, co vás bude as velice zajímat.

Luigi. Bude mne velice těšit.

Rosalia (s jakousi radostí). A což teprv mne?!

Ester (jež byla mluvila s Gilbertou, přiběhne k Margheritě, stranou). Margherito!... Veledůležitá telegrafická zpráva!...

Margherita. Co se stalo, že jsi ještě střeštěnější než obyčejně?

Ester. Matinka se mi s tím svěřila!... Ale přisáhej, že zachováš nejhlubší mlčení.

Margherita (směje se). Nuže?

Ester. Zítra slavnostní návštěva u tatínka a matinky! Strýc Giampierův!...

Margherita. Kdo?

Ester. Což nerozumíš? Strýc Giampierův.

Margherita (nevěříc sama sobě). Co to má znamenat?

Ester. Ale vždyť je to přece velmi jasné!... Strýc Giampierův... v bílé kravatě!...

Margherita (bolestně dojata snaží se marně, aby nabyla síly.

Ester. Margherito!... Co je ti?!

Margherita. Nic; nedej ničeho znát... podej mi židli.

Ester (podá jí židli). Ale co se stalo?

Rosalia (spatřivši to). Můj Bože! (Spěchá k ní.) (Všeobecné pohnutí.)

Vévoda (přistoupiv rychle k Gilbertě). Marcheso!... vaší dcerušce je poněkud nevolno!

Gilberta. Mojí dceři? Kde jest?

Vévoda. Tamto sedí!

Gilberta. Toť moje neť! Moje dcera stojí před ní a hledí jí dodat odvahy! (Spěchá ke skupině.)

Vévoda (sám k sobě, zaražen). Neť!... Není to tedy její matka?... Matkou její by tedy byla...? Ale co mi spískal ten pleticha Giampiero! (Spatří jej ve skupině u Margherity a zavolá jej.) Giampiero!

Giampiero (jde k němu, ohlížeje se za Margheritou). Čeho si přeješ?

Vévoda (všecek bez sebe, polohlasně). Chci ti říci... že's pleticha! Avšak nikoliv, snad jsem jím sám, eh? — dívka, kterou jsi mi navrhnul — je to ona, která omdlévá?

Giampiero. Ano, tak jest!

Vévoda. Ale matka?

Giampiero. Toť ona dáma, jež stojí u ní a pomáhá jí povstat!

Vévoda. Ale proč jsi mi řekl, že to ta druhá?

Giampiero. Ale vždyť jsem to neřekl...

Vévoda. Dosti již; toť lhostejno: ale pokud ještě čas, beru své svolení nazpět!

Giampiero (zaražen). Oh! Strýčku!... Ale proč?...

Vévoda. Ale matka!... Což nevíš?

Giampiero. Nevím ničeho!

Vévoda (příkře). Nech být, ale já to vím! — Není to možno! (Odchází.)

Giampiero (jde za ním). Ale což chceš, abych zšílel?

Vévoda. Nevím o ničem! Není to možno.

Giampiero (zoufale odejde do pozadí).

Vittorio (přichází; potká Giampiera, jenž ho zoufale osloví).

Sernegri (jenž byl vše pozoroval, stranou). Co se to vlastně děje? (Za tím Margherita povstala: Rosalia, Gilberta, Ester a jiní zvolna ji odvádějí).

Vittorio (přistoupiv k vévodovi). Pane vévodo... odpusťte...

Vévoda. S kým mám čest?...

Giampiero (zdržuje Vittoria). Ale ne, nech toho být... (Šeptá mu cosi.)

Sernegri (rychle šeptá Rosalii). Pozor... Obávám se, že tu velice nebezpečné nedorozumění! Vévoda nezná vašeho syna! Zůstaňte zde!

Rosalia (poví cosi Gilbertě. — Gilberta, Margherita a Ester odejdou, rovněž Andrea a Luigi; scéna se vyprázdní, zůstanou toliko vévoda, Giampiero, Vittorio, Rosalia a Sernegri).

Vittorio (obrátiv se k vévodovi). Nuže, pane vévodo...

Vévoda. Ale s kým mám čest?

Vittorio. Jsem nejlepším přítelem vašeho synovce! Zapřisáhám vás, co se stalo Giampierovi?

Vévoda. Jste-li nejlepším jeho přítelem... tedy mu řekněte... že máme-li slavné jmeno, nesmíme je kompromitovat nemožnými sňatky!

Vittorio (rozhorlen). Pane vévodo! Mluvíte o mé sestře?

Vévoda (udiven). O vaší sestře?!...

Rosalia (rychle mezi ně se vmísivši a představujíc klidně Vittoria). Můj syn, pane vévodo!...

Vittorio (stále ještě rozhorlen). Pravím vám, pane vévodo!...

Giampiero (obrátiv se k Vittoriovi, s důrazem). Vittorio!... Kterak to mluvíš s mým strýcem?!...

Vittorio. Ale tvůj strýc...

Rosalia (velitelsky). Dosti již!

Vittorio. Matinko, jeho slova...

Rosalia (s největším klidem). Slyšela jsem! — Máme-li slavné jmeno, nesmíme je kompromitovat nemožnými sňatky! — Nuže: jsi tím jist, že rada pana vévody určena byla skutečně pro jeho synovce... a nikoliv spíše pro kohosi jiného?

Vittorio (zaražen, zamyslí se). Ah! myslil tedy...!? (Zastyděv se, přistoupí k Sernegrimu.)

Rosalia. Pane vévodo, máte pravdu! A... já sama vám to pravím! — Avšak slova vaše vyžadují nutně vysvětlení mezi vámi a mnou — Zítra... o druhé hodině... poctil byste mne svou návštěvou (hled naň upřeně a velitelsky).

Vévoda (překonán). Ano... ano, paní marcheso!

Rosalia. Mám vaše šlechtické slovo?

Vévoda. Máte moje slovo.

Rosalia (k Vittoriovi stále s největším klidem). Pojď se mnou... půjdeme k Margheritě. (Vezme jeho rámě a odvede jej)

Vévoda (k Sernegrimu a Giampierovi). Nyní ale dejte mi, eh, eh, eh... eh? jak jsem pravil, vysvětlete mi to, to, to... eh? neboť pochopíte, že já... jak jsem pravil... potomek eh, eh, eh... tento Roveragů Gonzaltů... totiž... chtěl jsem říci eh?... eh? (Rozhorlen odejde. — Giampiero zoufale jej následuje — Sernegri zamyšlen jde za nimi.)

Opona padá.

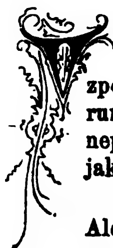
(Dokončení.)

Z písní Zmaje-Jovana-Jovanovića.

Ze srbštiny přeložil

Ladislav Tesař.

Vzpomenu-li...

Vzpomenu-li, milá duše,
ruměnných těch tvojich lící
nepiju než víno rudé,
jako krev se ruměnící.

Ale když se rozpomenu
na tvé krásné temné oči,
v dobu takovou mi krčmář
jenom černé víno točí.

A tak piju, zpívám, pláču
na zápraží krčmy stinném,
a když vstanu, potácím se
samou láskou, samým vínem.

Z okénka tvá matka hledí,
usmívá se, ruce spíná —
Nesmějte se, drahá paní:
vždyť to vaší dcerky vina.

Pod oknem.

To nebe je tak čisté,
a noc tak plná míru,
jen srdce mé se zmítá
v bouřlivém tužeb víru.

Tu jedna napřed letí,
a ze sna mi tě budí,
a za ní již se druhá
kolébá na tvé hrudi.

Teď asi na tvé oči
sen peruť zlatou sklání —
však můž-li snů být krasších
nad vřelé milování! —

Ó, sejdi, drahá, sejdi,
zde vroucí láska čeká, —
ta půlnoc tak je tichá!
ta tráva tak je měkká!

By světu nás pak ukryl,
ten bledý měsíc zajde, —
leč ret můj také potmě
tvá sladká ústa najde ....

Jak to bývá.

Vyprázdnil jsem číši vína,
vyprázdnil jsem druhou, třetí;
bratři hlučí: Ještě jednu!
a já nedím: Dost již, děti!

Vyprázdnil jsem pátou, šestou —
ba i sedmou vypil na dno, —
a tu mně pak zabolelo
srdce — v něm tak chladno, chladno!

Zavzdychl jsem z hloubi duše,
v deváté bol ztopil číši, —
a pak zvolal: Dejte vína,
kolik ho ve světa říši!

Mluva děl.

Kus vojenské poesie.

Napsal

Pavel Albier.*)

I.

eredné počasí! Tam dole v Italii klesají snad naši parnem jako mouchy, a my zde, 28. června, naposledy zmrzneme, nebo aspoň se utopíme v tom dešti.“

S těmito slovy obrátil se setník Dub, seskočiv s koně, na němž právě přijel, k mladému poručíkovi, jenž co nejtěsněji do pláště svého se hale, zádumčivě hleděl do ohně, nějak smutně hořícího.

„Mně jest už všecko jedno,“ odpověděl poručík zmalátnělým tónem. „Kdybych byl zdráv, bylo by jinak, ale takto — — —“

Byl to skoro ještě chlapec. Ani řeč neměl posud mužnou. Malé světlé vousky, jeho pýcha, byly směšny.

Vše kolkolem halilo se v hustou šedou mlhu, zvedající se nad lukami. Ohně vysílaly mohutné sloupy černého, dusivého dýmu, mísící se s mlhami. K tomu pojil se ještě soumrak. Na deset kroků nerozeznal nikdo člověka. Hustá vysoká tráva dusila kroky, takže obrysy chodců zdály se býti přeludy, vzbuzenými živou, nebezpečím ještě rozdrážděnou obrazností. Jen hučení, podobné šumu mořských vln, prozrazovalo přítomnost několika tisíc mužů a mnoha set koní. Jednotlivých zvuků nebylo v té směsi slyšeti. Vše splývalo v obecný šum, — řehtot koní, praskot ohně, křik lidí, řinkot zbraně, signály polnic.

„Jak je vám teď?“ tázal se soucitně setník poručíka, přiloživ s hromady dříví, na níž si byl usedl, několik velkých smolných pařezů na oheň.

„Již poněkud lépe. Zimnice skoro přestala a v teple bych ji ani necítil, ale ta mlha! Nemohu ani dýchat.“

„Musí se také jednou zvednouti. Věčně trvati nemůže,“ těšil ho setník. „Položte se hlavou k ohni, dám vám sedlo pod hlavu.“

„Děkuji. Jen kdyby už aspoň polévka byla, vzpamatoval bych se ihned.“

V tom zjevil se v mlze jako duch nový důstojník, nadporučík. Bez okolků ulehl k ohni a zapaloval si doutník.

„Také mokrý, všecko mokré, jen žaludek je na suchu,“ bručel k sobě skrze zuby.

„Ah, Vinkler již zde! Vše v pořádku?“ přivítal ho setník.

*) Pseudonym mladého českého spisovatele. *Poznámka redakce.*

„Musí být vše v pořádku, když ani není co spořádat," odpověděl nadporučík, směje se svému nehrubě povedenému vtipu. „Řemení jsme jakž takž svázali, kolo nasadili, ale proto přece jsme lafettě nepomohli. Pochroumali ji Prušáci důkladně, takže nebyla už ani k správě. Dělo jsem dal naložiti na prázdný vůz a lafettou už asi u třech ohňů topí!"

„Jaká pomoc! Je to válka. Jak se daří koním?"

„Poslal jsem je do řeky napájet. Ti čtyři postřelení byli dobiti. Maďaři rvali se o maso. Dělají koňský guláš."

„Nevíš, jak se daří mé Floře, Vinklere?" pozvedl svou bezvládně klesající hlavu poručík.

„Teď ji zahrabali."

„Tedy přece!? Chudák! Uvykl jsem jí ode dvou let. Byla tak dobrá," vzdychl si z hluboka mladík a zraky jeho se zarosily.

„Pane setníku," tázal se najednou nadporučík, „jest má služba tím střílením koní odbyta?"

„Ano. Proč se ptáte? Kam chcete?"

„Nerad bych zde vytrhoval Borovského z jeho zármutku," zvolal Vinkler s drsným úsměškem. „Je to voják! Takových bychom potřebovali! Sotva týden v poli a již nemocen a k tomu hned na zimnici. A teď pláče jako baba pro svého koně — má upřímná soustrasť, haha!"

A s hlučným smíchem odcházel.

Borovský se při posledních slovech hněvivě vztýčil.

„Snad byste nechtěl dbáti jeho řečí? Stál by za to?" chlácholil jej setník.

„Máte pravdu."

„Musím jet k plukovníkovi. Raději k čertu," mumlal setník do vousů, pomalu se zvedaje. „Ani na minutu nemá člověk pokoje. A vím, že to bude malichernost, ale subordinace — —"

Poslední slova zmizela již s hejtmanem v mlhách. Poručík osamotněl. Nyní si vskutku setřel slzu, načež přivřel oči a vzpomínal. I nejsurovější voják změkne v předvečer boje, v nehostinném divokém ležení. Poručík nebyl duchem voják. Přivřel oči, poněvadž s očima přivřenýma se nejlépe sní. Nejsme tak rušeni drsnou skutečností, rozprostírající se před naším zrakem. Obrazy jeví se nám v půvabnějších barvách, ozářeny duhou.

Rozhledl se znovu teprve, když přistoupil dělostřelec k ohni.

„Uvařeno, hlásím poslušně!"

„Dobře."

„Ah, to je pan poručík a samojediný. Mám přinésti polévku a maso sem?"

„Není třeba. Půjdu mezi vás. Je tam jistě veseleji než zde v té hrozné samotě. Pomozte mi jen vstáti!"

Podpíraje se o silného vojáka, došel poručík pomalu k nejbližšímu ohni.

„Pan poručík Borovský," volal voják vedoucí ho a hned bylo mu při ohni uprázdněno nejpohodlnější místo.

„Máte dobře, pane poručíku," pravil šedivý ohněstrojce Chládek, „že jdete mezi nás. Zde je nás více, a proto oheň hřeje dvojnásob a příjemněji."

„Nevidím,“ odvětil poručík s úsměvem rozhlížeje se po dělostřelcích, schoulených zimou do hrubých plášťů.

„Inu ovšem, jako v kasárnách tu ovšem není. Ale tolik, jako v Italii v osm- a devětačtyřicátém, přece nezkoušíme. Všecko tohle je dosud jen přeháňkou.“

Rozmluva zanikla na chvíli v řinčení lžic, vytažených z bot. Každý byl zmořen hladem a unavením. Osudný den 28. června 1866 stál mnoho krve i namáhání a přece byla brigáda Leiningen vržena zpět přes výhodné své posice u Mnichova Hradiště a Kláštera. Nic nezmohla a zmoci ani nemohla udatnost pluku Gyulai-ova proti čtvernásobné přesile Prusův, deroucích se stále v před a zasypávajících rychlou svou palbou rakouské šiky. Kdežto naši byli zvyklí bráti vše s bodákem v ruce, Prusové plazili se houštím jako hadi. Výtečně umístěné rakouské batterie neviděly ani nepřítele, aby ho mohly zničiti zhoubným ohněm, a musily prchati v slepé bázni, aby snad nebyly od neviditelného nepřítele zaskočeny.

Pouze myslivci spláceli stejnou mincí Prusům a přinutili je k zoufalému útoku o dřevěný most přes Jizeru. Když pak nemohli ho více udržeti, zapálili jej, aby svítil na cestu armádě ustupující pod jejich ochranou. Pomalu couvla brigáda ku Kněžmostí a vyhladovělá, unavená, rozložila se po lukách, odpočívajíc po přestálém a silíc se k budoucímu boji.

Účinky teplé stravy brzo se na všech objevily. Oči nabyly živějšího lesku, tváře zruměněly, ruce přestaly se třásti.

„Hoši,“ pravil tiše starý ohněstrojce, „měli bychom poděkovat za chléb vezdejší. Dnes máme vskutku zač děkovati. Snad již zítra nebudeme moci, a modlitba ani vojákovi neuškodí. Vidíte mne! Jsem starý chlap, byl jsem v sedmi bitvách a nic se mi nestalo, protože se modlím.“

A udělal pobožně kříž. Vojáci sepjali po něm ruce a každý šeptal modlitbičku, které snad ho poprvé matka naučila.

„Snad nejsme v klášteře?“ zvolal nějaký pustý hlas na blízku. „Neblázněte a zpívejte raději! Snad jsme veselí naposled.“

Osoba mluvící zmizela v rostoucí tmě.

„Má také trochu pravdu,“ pravil desátník Straka po chvíli. „Zazpívejme si něco!“

„Ano, zpívejme,“ pobízel poručík. „V poli dobře si zazpívat.“

„Zazpívejme si „Kalino, ty milá květino,“ jakožto upomínku na táborské hochy od Creneville, kteří jsou teď tam dole ve Venecii,“ navrhoval starý Chládek.

Zvuky tklivé písně rozlehly se po okolí. Zanikaly však ihned opět ve hlučném lomozu kolem a jednotlivých hlasů ubývalo již při zpěvu. Do druhé sloky se již ani nepustili.

„Ba nejde nám to, jak to chodívalo,“ vrtěl hlavou starý ohněstrojce. „Je to smutné znamení před bojem a ta děla k tomu!“

„Jaká děla?“ vzpružil se při posledních slovech poručík, hledě upjatě na ohněstrojce.

„Ah, babské tlachy, vy tomu nebudete věřit už, jste mladý. Ale to víte, pane poručíku, když člověk sestárne, stává se chtěj nechtěj pověrčivým. Jak povídám, babské pohádky, nesmysl pro vás.“

„Nic neškodí, i pohádku někdy rádi slyšíme. Povídejte o tom, co víte. Nebude to něco o mluvě, o hlasu děl? O tom jsem již jednou cosi zaslechl.“

„Povídejte, pane ohněstrojče!“ prosili ostatní kolem ohně.

Chládek dal se uprositi, jsa dobrým vypravovatelem.

II.

Nestor nejen batterie naší, nýbrž celého pluku, nacpal svou kratičkou jízdeckou dýmku a rozhledl se, je-li pozornost již soustředěna. Musil být s námi spokojen. Pohladil si tedy šedivé dlouhé kníry a začal mluviti:

„Starý náš pan setník Lipovský, ležící u Novarry, říkával nám vždycky: „„Hoši, je mnoho věcí na světě, kterým člověk nejučenější neporozumí, a proto nebudu vám trpěti nikdy, abyste si špatné žerty tropili z něčeho, co se vám zdá pro váš hloupý rozum nepochopitelným. Zvláště pak potrestám přísně toho, kdo by si dovolil nějakých podobných úsměšků o dělech, také takových tajuplných věcech, nám kanonýrům nejbližších, a hlavně o těch, která jsou právě vám svěřena.““

A vykládal nám vždy slova svá následovně: „„Děla mají snad také život jako my, zajisté mnohem delší, ale ovšem tím obmezenější. Řeknete, že to ničím nedokazují, ale já vám pravím, že přece někdy dokazují, že jsou živa.““ A jako v každé, tak obzvláště i v té věci jsme mu věřili na slovo, neboť již odjinud jsme věděli, že mají prý děla také svou řeč, ale ten, kdo jim chce porozuměti, že musí po třicet let obsluhovati jenom samojediné dělo, na něž přisáhal, že je musí vždy sám cíditi a více, je milovati nežli ženu, děti, ba i svého setníka. —“

„A byl přece někdy takový muž? Znal jste ho snad?“ vyptával se dychtivě poručík, skákaje ohněstrojci do řeči.

„Pan setník Lipovský říkával, že tehdáž, když ještě jako sprostý dělostřelec musil cíditi sám denně tři koně, byl u pluku starý bombardér, o kterém šla pověst, že rozumí hlasu děl. Byl prý to starý mrzutý mládenec a zemřel konečně ve francouzských válkách následkem rány, již mu zasadil jeho vlastní puklý kus. Poslouchali ho po celém pluku jako orákl. Když on řekl: „Dnes není dobře jíti na cvičení,“ neopovážil se ani plukovník nařiditi opak toho, poněvadž kdykoliv ho zpočátku neuposlechli, zajisté se stala toho dne nějaká nehoda. Dělo samo řeklo prý mu pokaždé, co se bude díti. Nikdy nechtěl být povýšen. Bránil se tomu vždy živou mocí, aby se nemusil odloučiti od svého děla.“

„Ale jak může dělo mluvit? Jak dává na jevo svůj život?“ volali ze všech stran. Nejvíce poručík, jehož oči leskly se nedočkavou zvědavostí, lpíce na rtech vypravovatele.

„To děje se rozličně. Někdy dělo zvučí, a to prý je nejurčitější hlas pro toho, kdo té řeči rozumí. Tu jen třeba přiložiti ucho

k pánvici, a doví se člověk všeho. Jindy lze prý to tíže poznati, ale přece uhodne každý hned, že se něco neobyčejného bude díti. Tu se dělo najednou samo sebou pohne celé, tu opět jen ve svém loži na lafettě. Ale nejčastěji jeví se to na koních k němu připřažených. Který kůň táhne dělo, ten mu již rozumí. Ovšem, že tu pak jen těžko rozeznati samočinné pohyby děla od pohybu, který mu dávají koně. Ale proto přece bylo to možno viděti již několikráte i za mé vojny. Večer před bitvou u Solferina, jak se leckdos z vás asi ještě pamatuje, ujížděla nám vypřažená děla stále do zadu, aniž bychom je byli mohli srovnati."

„Ano, pamatuju se," přisvědčil jeden starší voják.

„Snad stála na nějakém svahu?" namítl desátník Straka.

„Nesmysl. Na rovině jako stůl a k tomu podpírali jsme je kameny. — A byl to také zlý den pro nás. Víc než polovice mužstva batterie zůstalo na zemi bradou vzhůru. Bylo nás jen pětadvacet zdravých, když jsme dojeli do Verony. Dvě děla jsme tehdáž ztratili, právě ta, která nás nejvíce zlobila. Nynější pan setník sám na to upozornil. — A dnes ráno pozoroval jsem totéž. Vím určitě, že děly nikdo nehýbal, a přece ono, nyní rozbité, vyjelo daleko z řady přes noc. Ubohý Ptáček! Zůstal tam!"

Všecko poslouchalo tak tiše, jako snad ani ne za mladých let, když vypravovala babička u teplého krbu nějakou děsnou pohádku, které však přece s radostí naslouchali. Věci nadsmyslné, nedostižné rozumu našemu, plní mysl lidskou vždy zvláštním pocitem, který jevil se nyní na všech. Nikdo ani nepromluvil. Mladý poručík díval se upřeně do plamene, Strakovi vyhasla dýmka, starý voják zapomněl hladiti si vousy, na nichž ruka uvázla; ohněstrojce svěsil hlavu.

U některého z blízkých ohňů zpívali. Přes všechen okolní lomoz zalétala sem přece některá slova písně, ozývající se té doby po všech českých plicích:

„My jonáci od Prahy,
my táhneme na vrahy.
My jsme vojsko z Blaníka
a nás ta smrt neleká.
A nás vedou rekové,
Žižka i Prokopové!"

„A nás ta smrt neleká," hučel ohněstrojce do sebe. „Neleká, protože lekat nesmí, nás, české kanonýry."

„Do zpěvu, baby!" zahřměl najednou někdo nad jejich hlavami a zároveň kopl do ohně, až se dešť jisker rozletěl kolem, uhasínaje na pláštích vojáků.

„Jdi po svých, Vinklere!" vymrštil se vzhůru poručík, jenž byl udeřen kusem dřeva přímo do čela.

„Ah, pan poručík zde? Flóru jsi tedy již oplakal?" smál se drze nadporučík.

Místo odpovědi zdvihl se Borovský a podepřen o jednoho z vojáků, pomalu odcházel.

„Nu hoši," zvolal nadporučík bez ohledu na to, že Borovský slyší jeho slova, „teď vám nic nepřekáží, abyste si vesele zazpívali. Přede

mnou se nemusíte ostýchat. Zde, v poli, tváří v tvář smrti, jsme si všichni rovni, člověk jako člověk, stejná koule pro všechny. Nuže, spusťte tedy nějakou hodně veselou!"

Ale vojáci zůstali tiši jako pěny a schoulili se jen ještě těsněji do svých plášťů.

Nadporučík vida nezdar svého blahosklonného vyzvání, zaškaredil se a kvapně odešel.

„Lísá se nyní k nám," hučel Straka. „Zkrotl před ohněm. Říkal nám někdy v kasárnách hoši? Ještě před čtrnácti dny neměl pro nás než nadávky a sotva že tak z milosti k nám česky promluvil — eh!"

„A víte, odkud je?" pravil starý Chládek.

„Odkud, pane ohněstrojce?"

„Z vesnice asi tři čtvrtě hodiny odtud. Jeho stará matka neumí slova německého . . . Chudák, dala syna na studie a ten nyní — Než tiše! Nemluvme o tom, po čem nám nic není! Jsem mu solí v očích," doložil tiše, „a to jen proto, že ho znám a celou jeho rodinu. Když přišel k naší batterii, bylo první jeho slovo ke mně, abych se nikdy neopovážil něco z toho soudruhům sděliti."

„Bídný chlap, nic jiného! Je to už taková ďábelská, protivná povaha! Má to v krvi a nikdo ho nepředělá."

Chvíli ještě seděli, skoro nemluvíce. Pak pravil Straka:

„Půjdeme raději spat, snad naposledy!"

III.

Poručíkem lomcovala opět zimnice, když ulehl k ohni rozdělanému pro důstojníky. K unavenosti tělesné přidružila se nyní ještě rozčilenost duševní. Zaslechl již několikráte úryvkovité vypravování o hlasu děl a teprve dnes něco souvislejšího. Jeho živá obraznost a jemná, pro vojáka až směšná citlivost omamovaly rozum.

Než ta zimnice! Ležíme-li u ohně za chladné noci, vždy zvláštní pocit proudí tělem. Hlava dotýkajíc se skoro plamenů, jest v neustálém žáru, zatím co neodbytná zima dere se k ní od studených nohou Není pomyšlení na to, aby člověk opravdově usnul. Spíme polospánkem, sníme, nevědouce o svém snu, bdíme, slyšíce vše, co se kolem nás mluví.

Takovýmto spánkem dřímal poručík, dokud se nevrátil setník. Slyšel, kterak nařizuje, aby zavěsili na kůl dělovou svítilnu, značící velitele batterie. Slyšel jeho dech, když pozoroval jej spícího, a otevřel opětně oči, vida, že setník usedá na sejmuté sedlo, místo aby se položil ku spánku.

„Myslil jsem, že dávno spíte," pokračoval setník, když se poručík namáhal, aby se posadil. „Zůstaňte ležet!"

„Spal bych rád, ale je mi to nemožno."

„Poslouchal jsem Chládka," pravil po chvíli zamlčení poručík. „Vypravoval o mluvě děl. Sám jste prý, pane setníku, byl svědkem jejich znamení před bitvou u Solferina."

„Ano," odpověděl hejtman vážně, „a od té doby nesměju se ani nejhloupějším pověrám. Žertoval jsem vždycky s dělostřelci, vypravujícími o tajuplném žití a prorockém daru děl, ale nemohu si vskutku

vysvětliti onu tvrdošíjnost jejich, že nebylo možno je zastaviti a srovnati v řadu. Čtvrt léta a déle snad přemýšlel jsem o tom ustavičně a přece nenalezl jsem ani jediné, vskutku rozhodující příčiny té zvláštní příhody. Nevěřil bych tomu, kdyby mi někdo něco podobného vypravoval."

„Myslím však, pane setníku, že přece nebudete věřiti v nějaký samovolný pohyb stroje zhotoveného v arsenálu lidskou rukou!"

„Musil jsem vzíti útočiště," pokračoval setník, nevšímaje si poznámky poručíkovy, „k vypravování svých starých vojáků, českých dělostřelců, kteří obklopili hrozný, smrtonosný nástroj svůj celou sítí bájí. Měl jsem za svého pětatřicítiletého pobytu na vojně nejednou příležitost vyslechnouti je, a bylo mi pokaždé, jakobych slyšel věrouku nějakého zvláštního, temného, skrytého náboženství, jež přilnulo k věcem neživým, k fetiši. Dal jsem si v mladších létech velkou práci, abych přišel k východišti těchto pověr, abych snad zachytil při nich nějaký historický črt. Ale veškeré moje namáhání se nezdařilo a nyní již mizí ony báje se starými vojáky, jako všecka zajímavost vojenského života. Zkrácená služba vojenská neposkytuje více tomuto mythu úrodné půdy, mužstvo jest mladé a myslí na všecko spíše než na nenáviděnou vojenskou službu a vše, co k ní náleží. Jenom staří, na vojně sešedivělí dělostřelci mohou posud něco vypravovati. Snad brzo celý ten kruh bájí s námi, starými kanonýry, úplně vyhyne."

„A jaký jest tak hlavní smysl pověr těch?"

„Myslím, že se to mění a odchyluje u každého pluku. Přece však shodují se všecky varianty v tom, že dělo jest spíše bytostí zlou než dobrou. Myslí se tu pak na dělo celé, s lafettou i koňmi. Vše to činí dohromady celek, jenž zdá se býti mrtvým v době míru. Jen tak někdy že dá malou známku svého života ve zvláštních případech, obyčejně před nějakou nehodou. Teprve v boji oživuje, když sype spoustu. Pak stává se z něho strašlivý válečník, jenž plní úctyplnou hrůzou ty, kdož jej obsluhují. Vypravuje se, že jezdívá samo třeba na několik kroků, a mužstvo se musí sebrati, aby mu vyhovělo. Viděl jste to ostatně poněkud. Starý dělostřelec nevypustí ani jediné kletby z úst, starý voják, jemuž je klení denním zvykem, s nímž lehá i vstává. Slyšel jsem, že starý bombardér, o kterém vám Chládek zajisté vypravoval, zaklel jednou a v tom již ho stihla nehoda."

Mladý poručík nespustil se setníka oči. Zimnice přestala jím lomcovat, protože na ni zapomněl. Před jeho duševním zrakem trestalo takové rozlícené dělo vojína, jenž se proti němu prohřešil. Borovskému se zdálo, že vidí v rudém plamenu před sebou trhající sebou hlavu a kalužinu krve . . .

„Mimo to považují naši dělostřelci," vypravoval dále setník, jsa již v plném proudu, „dělo za nástroj zvolený bohem ku trestání provinilých. Jsou pevně přesvědčeni, že člověk, jejž zastihne dělová koule anebo konečně i náhodou dělo samo, zasloužil si svůj trest. Znám historky o lidech, kteří byli dělem potrestáni za nejrůznější přečiny. Tak lál jeden dělostřelec bohu a dělo jej zabilo, jiný udeřil svého staříčkého otce, který ho přišel pokárat, a spadl pod kolo. Někdy bývají až směšné příčiny, pro které dělo hrozným způsobem tresce. Než jak

pravím, to vše děje se hlavně jen ve válce, když se dělo probudí a koule nelítají nadarmo.“

„Ovšem,“ vpadl mu do řeči poručík, „jest přirozené, že se ve válce přihází nejvíce nehod a když se pak něco takového stane, tu vždycky najdou staří dělostřelci něco, v čem se oběť neštěstí toho provinila. Ve válce je mužstvo nevyspalé, prudkost boje a rozechvění mysli nedají obsluhujícím dělostřelcům šetřiti té opatrnosti jaké třeba, a tu se snadno stává, že . . .“

„Poslušně hlásím, pane setníku, u přední stráže byly zadrženy dvě ženské, jak se zdá z okolí, jež se ptají po panu nadporučíku Vinklerovi,“ oznamoval v tom přikvapivší voják.

„Přiveď je sem!“

Voják odkvapil. Setník obrátil se k našim dělostřelcům:

„Vyhledejte u markytánova vozu pana nadporučíka . . . Pije tam,“ pravil tiše k poručíkovi, „a nenaděje se asi návštěvy. Myslím, že jsou to nějací blízcí příbuzní. Slyšel jsem, že je Vinkler z této krajiny, ač to zapírá.“

Borovský přisvědčil.

IV.

„Jsem jeho matka,“ vypravovala stará žena, chudě oděná po venkovsku, jako průvodkyně její, když byly přivedeny k důstojnickému ohni.

Vinklera zde posud nebylo.

„A zde je Josefova nevěsta,“ vysvětlovala dále stařena svou podivnou návštěvu.

Poručík pohledl zvědavě na mladší venkovanku. Byla posud dosti mladá, ale rysy její prozrazovaly zřejmě, že jest již matkou. Tahy obličeje byly ostré, jak je tuhý boj o existenci vrývá našemu vesnickému lidu; z jejího oděvu zírala bída.

„Jak to?“ tázal se setník. „Nemějte mi za zlé, že se vás tážu; jsem představený vašeho syna.“

„To jsme tedy právě nalezli pána, který nám pomůže.“

„Bude-li to v mé moci, ovšem.“

„Říká, že se nemůže bez peněz oženit, dokud mu to nějaký vysoký pán nedovolí.“

„Pravda, ale já bohužel tím pánem nejsem,“ usmál se hejtman. „Pro pana nadporučíka jsem již poslal.“

„Těším se na Josefa,“ pokračovala hovorná matka. „Neviděli jsme ho již přes dvě léta, od té doby, co byl posledně na dovolené, když nebožtík otec zavřel oči. Slyšely jsme zde s Annou, že jsou tu dělostřelci z Terezína, kde Josef ležel, a myslila jsem si hned, že ho asi budu moci nalézti. Jsme ze vsi asi tři čtvrtě hodiny odtud. Ale nemyslila jsem si, že to je v té vojně tak zlé a tolik lidí. Bály jsme se. Všude plno vojska a skoro samí Němci a jiný národ. Nevím ale, nebude-li se Josef hněvati, že jsme za ním až sem přišly. Nemohly jsme mu ani nic přinésti. Máme vše již přes týden před Prusy zakopáno.“

„Proč by se hněval?“ pravil prudce setník. „Vždyť jste jeho matkou a zajisté jste se svědomitě o něj starala!“

„To ano, pane, ale to víte, děti to nikdy neuznají dříve, dokud toho sami nezakusí na svých dětech. Ale pak už bývá pozdě.“

Staré ženě tekly slzy po svraštělých lících.

„Stálo mne peněz,“ pokračovala, „to jeho študium, a ty všecky musili jsme s nebožtíkem mužem prací rukou vytěžit. Chtěla jsem, aby byl z něho velebný pán; bylo to jediné přání naše, a nevyplnilo se nám. Neposlechl a dal se na vojnu. I s tím bych byla spokojena, — vždyť to snad byl již jeho osud, — kdyby mne netížil stále strach, že jej, svou budoucí podporu v stáří, někde v patálii ztratím.“

„Kdo mne hledá?“ bylo v tom slyšeti drsný hlas Vinklerův, dříve než sám vynikl ze tmy. „Dvě ženské? To tak, aby mi čert ještě někoho na krk přivedl!“

„Máte zde matku, Vinklere,“ pravil setník káravě. Nadporučík přistoupil k ohni a díval se zcela všedním, ne-li mrzutým zrakem na tu, která pro něho tolik byla vytrpěla, tuto cestu podnikla. Podával jí jen jaksi zdráhavě ruku.

„Co mi chcete?“ tázal se konečně nutě se k vlídnosti.

„Přišly jsme se s tebou rozloučit, Josefe,“ pravila stařena tiše štkajíc. Zda radostí či žalem, nesnadno bylo uhodnouti.

„A s kým přicházíte, matko?“

„Vždyť ji vidíš, s Annou! Maličký je zdráv a říká již „tata“. Čekaly jsme tě marně domů, jak jsi slíbil. Což nevystoupíš z vojny, jak jsi říkal? Očekávali jsme dychtivě aspoň malou zprávu od tebe, těšily jsme se, že se staneš nějakým úředníkem, abys mohl být s Annou přece pořádně živ. Zatím vypukla ta válka.“

Vinkler stál jako sloup. Zamumlal toliko mezi zuby něco, co přívětivě a synovsky neznělo, a tloukl pochvou šavle rozpačitě o zem. Setník i poručík neviděli v celém svém životě podobného shledání syna s matkou, natož pak loučení.

„Potřebujete peněz?“ tázal se nadporučík konečně, ale jen proto, aby přerušil trapné ticho. „Máme jich ve válce více než potřebujeme.“

Nikdo mu neodpovídal po dlouhou chvíli.

„Když nepotřebujete, tím lépe pro mne,“ pravil Vinkler se smíchem.

Stará žena chvěla se jako osykový list, netroufajíc sobě pohlednouti mu do očí. Setník chtěl něco říci, aby zapudil nepříjemný dojem smíchu Vinklerova, ale nemohl. Jakási hořkost zatáhla mu hrdlo, že nebyl s to promluviti.

„Půjdeme zas, máme daleko domů,“ pravila po opětné dlouhé přestávce ubohá matka třesoucím se hlasem, stáhnuvši si šátek s hlavy na oči, aby nebylo viděti pohnutí její. „Tedy s bohem, synu, kdyby se mělo státi, že bych tě více neuzřela...“

Stařena nemohla pro vzlykání dále mluviti.

„Nuže, s bohem,“ odvětil syn, ustupuje jako ve strachu před ní. „Snad to tak zlé nebude. Vždyť každý nemusí padnout. Musíte mi odpustit, mám ještě mnoho práce.“

S těmito tvrdými slovy podal matce ruku a pospíchal od ohně.

„Ano, musí čas zabíjet, víno pít a karty na sudě hrát,“ zahučel pro sebe setník, vstávaje, aby provodil noční poutnice až ku předním strážím.

„Věřte mi," pravila mu matka, „že Josef nemá tak zlé srdce, jak by se zdálo dnes. Nemůžeme se mu diviti. Jest pán a záleží mu na každé chvilce. Co by také mluvil s hloupými ženskými. Jen když nyní vím, že je zdráv a že jsem se s ním rozloučila, kdyby už to neštěstí na něho čekalo."

Průvodkyně její jen hořce plakala a setník zaklel, aniž by byl vysvětlil proč ...

„Tys nejednal jako syn, Vinklere," oslovil Borovský nadporučíka, jenž se opět po chvíli, když ženy se setníkem odešly, k ohni vrátil.

„Co jsem měl dělati? Nenabídl jsem jim peněz?"

„Myslíš-li, že peníze jsou vším, pak jsi ovšem dle svého domnění vše učinil. Jsou případy, kde jedno přívětivé slovo více zmůže než milliony, a takový případ byl právě zde!"

„Přetvařovat se nebudu a vůbec afektaci nemiluju. Proto jsem také loučení co možná zkrátil!"

„Neměl jsi ani pohledu pro matku svého dítěte!"

Vinkler se zachvěl. Ale hned se vzpamatoval a pravil s pronikavým nuceným smíchem:

„Hloupá ženská, která vojákovi věří! Čím bych si byl krátil ten dlouhý čas na vesnici při své dovolené? A pro těch několik nudných okamžiků měl bych se snad k ní na věky připoutat? Byla hezká, ta čest se jí musí dát, ale nyní? Hloupí vesničtí lidé, k smíchu!"

„Sliboval jsi, že si ji vezmeš! To je tvá důstojnická čest?" zvolal poručík, vstávaje rychle se země. Nevěděl, co počíná.

Nadporučík chopil ho prudce za ruku, která sáhala ku koši šavle a přinutil ho opět k usednutí, pevně ho drže.

„Neblázni, Borovský, utiš se! Zlořečená hodina, která mne s ní poprvé svedla! Odpusť mi to, Borovský, ale nemohu zapříti, že se děsím té ženské, že ji nenávidím jako ďábla, že bych ji na kusy rozsekal. Jsem bídník, vím to!"

„Jsi lotr!"

„I toto slovo ti odpouštím. Uznávám pravdu jeho. Po vykonaném činu děsím se jeho následků! Neproklínej mne, jsi mlád, můžeš sám také klesnout. Můj bože, můj bože, jak tresceš viny naše! Hnusí se mi ta ženská, nechci vidět její dítě. Bránil jsem se dlouho chladností svému vzteku, ale nyní propukl! Proklínejte si mne všichni — nyní se mi ulehčilo!"

A nadporučík, ten drsný, hrubý, cynický Vinkler, plakal jako děcko. Pak se prudce zvedl a odešel.

Mladý poručík seděl chvíli bez hnutí tak, jak ho posadila silná ruka Vinklerova. V hlavě mu to vířilo. Řada silných dojmů tohoto večera stíhala se příliš rychle. Konečně se vzpamatoval, zahalil hlavu úplně do pláště a ulehl blíže k ohni.

„Jsou to povahy!" zašeptal ještě, než se znovu odevzdal onomu stavu polobdění a polosnění.

V.

Odpočinutí bylo jen na krátko! Ve dvě hodiny v noci udeřeno na poplach, bubny hučely, trubky zvučely, důstojníci běhali jako posedlí, shánějíce a budíce rozespalý lid. A hned dalo se vše na pochod ku Kněžmosti a ku Kosti. Nepřehledné kolony vojínů, dlouhé řady vozů, řinčící děla, harcující jízda — vše spěchalo v největším nepořádku co nejrychleji, ač posud neznali ani setníci konečný cíl a účel poplachu.

Všechny batterie hrčely již daleko někde na silnici, jen setník Dub u šesté neměl posud ani zapřaženo. Koně vzpírali se, když je fárníci vedli k dělům, že nebylo možno je připřáhnouti. Kopyta si mohli rozbíti o kovaná kola. Vojáci se nadarmo namáhali, aby je přinutili ke stání.

Starý šedivý ohněstrojce Chládek pobožně se pokřižoval, uzřev tuto bázeň koní.

Mladičký poručík stál vedle něho na novém koni jako přikován. Byl bled a chvěl se.

„Pane poručíku,“ pravil mu starý voják důvěrně „dnes bude s námi zle. Tohle vzpírání se není samo sebou. Tak právě vzpouzeli se prý koně u jedné batterie před bitvou u Lipska, a celá batterie byla rozbita. Bůh budiž s námi!“

Borovský mu neodpověděl. Celá pozornost jeho upjata byla na práci vojáků. Před jeho duševním zrakem nabývala děla divných fantastických podob, ba zdálo se mu, jakoby skutečně koním hrozila.

„Co děláte, k čertu!“ zvolal právě přikvapivší nadporučík. „Takto musíte!“ vzkřikl, trhnuv silně úzdou prvního páru koní, jenž mu byl na blízku, tak že se vzepjali, a vší silou tlačil je k dělu. Ale koně se uhnuli opět.

„Hrom do vás!“ zaklel setník a udeřil těžkým svým jízdeckým bičíkem koně vztekle přes hlavu.

Ani to nepomohlo. Teprve, když celé mužstvo batterie súčastnilo se v tom namáhání, podařilo se koně připřáhnouti. Rány biče při tom jen pršely na ubohá zvířata, třesoucí se bázní.

Důstojníci vyšvihli se do sedel, vojáci vyskočili na svá sedadla, a nyní to šlo plným klusem, až kola vysoko vyskakovala, a bláto a kamení lítalo na hlavy dělostřelců.

„Viděl jste nyní, kterak děla dávají svůj život na jevo,“ pravil setník Borovskému, bled, nespokojen.

„Vždyť tím byli přece koně vinni,“ odpověděl tento.

„Nikdy takovými nebyli, proč tedy právě dnes? Nejdu s chutí do ohně!“

„Koně prostě nejsou zvyklí takovému přenocování, jakého se jim dnes dostalo. Proto jejich nepokoj,“ namítal poručík.

„Věčná pochybnost! Snesli kolikrát více, a nedali ničeho na sobě znáti. Proč tedy právě dnes?“

A setník odkvapil.

Dvě hodiny trval rychlý pochod, plný oklik, vyhýbání. Několikráte se musili vzdáliti. Urazili s těží hodinu cesty. Koně již neukazovali

svoji předešlou bujnost. Byli nyní zmalátnělí prudkým během, namáháním a biči vojáků.

K páté hodině z rána byla batterie u Kosti, kdež se naskytovala překrásná posice proti nepříteli, jenž ve velkých kolonách postupoval. Vyšlé právě slunce vysýlalo paprsky své na obnažené zbraně vojsk, a hrálo duhovými barvami na červeném kovu děl. Zvuky polnic zaznívaly z obou vojsk. Přední tlupy již na sebe střílely. Kolem batterie začali nositi zkrvácená těla, často strašně bědující.

„Co se děje? Jaká naše úloha?“ tázal se setník ordonance, letící právě kolem.

„Musíme zadržeti voj pruský na pochodu, zatím co hlavní síla naše táhne k Jičínu. Až celý armádní sbor mine Sobotku, couvneme také.“

Poručík Borovský byl bledý jako smrt. Chvěl se na koni, div že nespadl, takže chvílemi musil se zachytiti sedla a hřívy. Tvář nadporučíka Vinklera byla též bleda nevyspáním, ale oči jeho zářily zvláštním ohněm. Prohýřil celou noc. Hluboká vráska na čele dokazovala, že myšlenky jeho nejsou veselé. Setník Dub mhouřil své modré oči, jakoby dřímal; na bojiště nebylo vidět, nač tedy se dívati?!

Čekali na rozkaz, kde by se postavili. Byl to zmatek nad zmatek. Konečně mohli se přece pustiti tryskem do příkrého kopce k rozkázanému stanovišti mezi Sobotkou a Kostí. V pěti minutách bylo vše připraveno ku střelbě.

„Přichystejte kartáče!“ poroučel setník, jenž nabyl mezi jízdou opět své živosti. „Zdá se, že jich budeme potřebovat.“

Nepřítel blížil se pomalu, ale vytrvale ku Kosti, obsazené již od čtyř hodin z rána rakouskou pěchotou. Starý hrad plnil asi naposledy svou úlohu jako tvrz; jeho úzká okna byla zahalena dýmem střelby. Také z pivovaru utvořena malá pevnost. Za hradem, na cestě u Černého rybníka čekaly na nepřítele obsazené záseky.

„Kosť jest nejkrásnější defilé, které jsem kdy viděl,“ pravil setník. „Posud však houkala střelba hlavně v lesích, že nebylo možno použíti artillerie.“

Několik granátů bylo vysláno ihned do řad pruských, jakmile konečně vynikly z lesa. Potkaly se s dobrým výsledkem — kamkoliv padly, všude spůsobily mezery. Postupu nepřítele však nezdržely. Nové a nové řady vynořovaly se z lesů, ze skal a údolí, jež se u Kosti sbíhají.

Po půl hodině byli Prusové již tak blízko, že mohli podniknouti útok na hrad i na vrchy kolem. Přestali stříleti, aby mohli tím rychleji postupovati. Za to počínala se ozývati jejich dělostřelba.

Bylo sedm hodin z rána, když se dali na rozhodný pochod, na útok s bodákem v ruce.

„Kartáče!“ poručil nyní setník a odstrčiv vojáka, začal sám říditi jedno dělo. Nadporučík učinil taktéž. Jen poručík zůstal seděti na svém koni.

První kartáč byl puštěn — řetěz pruský se zakolísal. Množství jeho článků kleslo. Ostatní urychlili svůj běh, aby co nejdříve octli se u batterie. Střídavě lehajíce a vstávajíce, běžíce a opět plazíce se blížili se k návrší. Kartáč letěl za kartáčem a žádný nebyl vychrlen na-

darmo. Nepřítel pořád musil řetěz sůžovati, aby se úplně nerozpadl. Bubínky vířily, píšťaly sténaly.

Borovský se svého koně nedíval se na Prusy, ale na Vinklera. Nadporučík stál u děla, ale nemířil ani nestřílel. Díval se upjatě polním kukátkem stranou od bojiště nazpět. Celý se chvěl. Opět odtrhl kukátko od očí, opět je přisadil. Pak zvedl obrovskou silou granát a sám nabil.

Teprve když se již první členové pruského řetězu octli pod návrším, že nebylo možno na ně pro velký sklon střileti, velel setník: „Zapřáhat!" Ochranný oddíl pěchoty zdržoval zatím rychlou palbou nepřítele na příkrém svahu.

„Počkejte!" zvolal najednou prudce nadporučík. „Otočte dělo!" rozkázal několika nejbližším vojákům.

Uposlechli ho slepě, aniž by byl kdo tušil, co zamýšlí. Nedbajíce na blízké nebezpečí dívali se všichni upjatě na Vinklera.

Než se kdo mohl nadíti, namířil sám jediný nadporučík dělo na neznámý cíl a přiblížil doutnák k pánvici.

V tom přiskočil k němu šedivý Chládek. a udeřil ho silně do hlavy.

„Co počínáte!" zahřměl starý ohněstrojce na něj a táhl ho nazpět. Nadporučík se bránil.

Více nikdo neviděl ani neslyšel. Silná rána otřásla zemí. Dělo i nejbližší okolí zahalilo se dýmem. Vše to stalo se mžiknutím oka.

Zahrčení pruských jehlovek a hlučné „hurrah" vytrhlo všecky z němého pohledu. „Pryč!" velel setník a přední děla hrčela již úprkem dolů s kopce. Silnější zavání větru rozptýlilo dým.

Několik kroků od vypáleného děla zvedal se ohněstrojce Chládek se země a pod koly děla svíjel se nadporučík. Nohy jeho byly úplně rozdrceny dělem, jež mocně couvlo po ráně.

Sám hejtman seskočil ještě jednou s koně, aby ho pozvedl. Prušáci dali právě první salvu do batterie. Několik dělostřelců kleslo, nepřítel byl na návrší. Musili zanechati všeho. Postraňky byly přesekány a zbylá děla zatlučena. Setník ujížděl nesa před sebou na koni raněného Vinklera.

Nadporučík otevřel ještě jednou své kalné oči. Zdálo se, že se namáhá, aby sebral paměť. Setník nachýlil se k jeho ústům.

„Rána byla výtečná! Musil jsem se té ženské zbaviti," šeptal namáhavě. „Dejte mé hodinky a peníze matce, aby je uschovala vnuku. Bůh mi buď milostiv!"

Chtěl ještě něco říci, ale krev se mu vyvalila ústy; skonal.

Setník Dub rozepjal uniformu jeho a vzal hodinky i peníze. Pak udělal na čelo Vinklerovo kříž a shodil mrtvolu do příkopu podle cesty. Kůň nemohl unésti dvou.

VI.

Z celé šesté batterie zbyla tři děla, uhánějící rychle k Jičínu. Kdo se na ty přichytil, byl spasen. Po ostatních stříleli Prušáci jako po zvěři.

Setník a za ním jedoucí poručík uprchli zhoubě. Také starý ohněstrojce Chládek dostihl je na svém bělouši. Borovský sotva se držel na koni, podoben jsa více stínu neb mrtvole nežli člověku živému.

„Pozoroval jsem ho," vypravoval jim Chládek. „Mířil na rodný domek svůj, před nímž stála ženská postava. Svým kukátkem musil ji poznati. Zdá se mi, že dobře trefil."

Setník odvětil jen vážně:

„Tak trestají děla! Proč ale mně bůh batterii zničil? — — —"

— — — — — — — — — — — — — —

Poručíku Borovskému nebyla ani souzena čestná smrt v bitvě. Musili ho zanechati ve vesnici nedaleko Jičína; nemohlť se již udržet na koni. Všem dělostřelcům tekly vřelé slzy po osmahlých tvářích, když se s ním loučili. U Králové Hradce byla úplně zničena batterie a v týž den skonal i poručík mezi úplně neznámými lidmi, v pruském zajetí.

Kdo z batterie zbyl, zmizel v těch dobách zmatku jako kapka v moři mezi těmi tisíci, tím nesmírným proudem, jenž prchal od Sádové. O setníkovi se ani nevědělo, kde život skončil; ohněstrojce utopil se při zděšeném přechodu přes Labe.

Mythus o mluvě děl klesl nyní bezpochyby již v zapomenutí ...

František Preširen.

Obraz života básnického.

Napsal

Jos. Penížek.*)

Šťastný nešťastník!

Chladný náhrobek z pestrého mramoru, postavený ctiteli pěvcovými již r. 1852 na hřbitově kraňském, hlásá nápisem svým, že pod ním odpočívá básník, jenž klesl v boji za chléb a za lásku, který však zůstavil po sobě památník trvalejší kamene v písních svých a v srdci

*) Ku stati této byly mi tyto prameny pomůckou: „Odlični pesniki in pisatelji slovenski. II. Dr. Franc Preširen." Prof. Fr. Levec v „Zvonu" leto V., list 3—6. „Pesmi Franceta Preširna, s pésnikovo podobo, z njegovim životopisom in estetično-kritičnim uvodom". Izdala Jož. Jurčič in Jož. Stritar, v Ljubljani 1866. „Literarna zapuščina doktorja Franceta Prešerna." Poroča dr. Jan Bleiweis v letopisu matice slovenske za leto 1875 s. 153—180. „Preširenklänge" von Ed. Samhaber, Laibach 1880. „Jezičnik", C. dr. France Prešern, spisal J. Marn, XVIII leto, v Lubljani 1880. T. Zupan, „Iz Preširnovega življenja" I., Lublj. Zvon I. 13. — Píšu jmeno básníkovo spůsobem nyní nejobvyklejším „Preširen" místo „Prešérin", „Prešérn", „Prešern" a „Preširn" (Šafařík, Gesch. d südslav. Lit. I. 44 a Pypin-Spasovič-Kotík, Hist. lit. slov. I. 241. píšou „Prešern"). Spor, který spůsob je pravý, podobá se sporu v téže příčině kdysi povstalému pro jmeno Shakespearovo. Malicherný tento boj písmenkový není ještě skončen.

svého národa. Plnou měrou lze o Preširnovi říci, co přítel jeho i soudruh, pěvec „Růže stolisté“, pověděl v epigramu svém: „Na hrobkách královských“; V paměti lidské hledej nápis! V paměť národa vepsáno jest jmeno Preširnovo písmem zlatým a nevymazatelným. Zovou jej Schillerem svým, jsou jím hrdi, a co jim pěl před desítiletími, dnes ozývá se sterými ústy po všech vlastech, v nichž slovinské zvuky hlaholí, a v dalné cizině bývá první písní, kterou Slovinec pěje na domovinu se rozpomínaje, píseň Preširnova.

A přece, jak nešťastným byl pěvec, jemuž dostalo se v úděl nesmrtelnosti! Pokusím se, bych vylíčil jeho život útrap a strastí plný; tu a tam položím slova pěvce sama, kde péro moje slabým by bylo, by věrně ztlumočilo pocity mysli básníkovou prochvívající.

V rozkošné krajině jest rodiště Preširnovo, vesnice Vrba, ležící v idyllickém ústraní horském mezi usměvavými lučinami, kteréž v pozadí vroubí lem modravých hor nebetyčných a na vrcholu posněžených, mezi svěžími šeptavými lesinami, plnými libého dechu květův a pryskyřnaté vůně. Nad klidnou vesničkou vypíná se kostelík sv. Marku posvěcený. Tu obývá lid zdravého těla i svěží mysli, lid dobrý ač prostý, nedotčený ještě vzdělaností šířící se parou a drátem, lid věrný víře i jazyku mateřskému. Tu obývali také v prostém domku, doškami krytém, jehož okny hledí se do malé sic, ale vlídné zahrady, rodiče Preširnovi, prostí, poctiví a pracovití venkované, jimž po statku říkalo se Rybičovi: otec Šimon, rolník dosti majetný, jemuž však dostalo se vedle syna-básníka sedmi dětí, s dobrou svojí manželkou, která vedle rodné slovenčiny uměla také správně hovořiti němčinou. Těm 3. prosince r. 1800 narodil se syn, jemuž dali jmeno František.

Zde na úpatí Karavanek a julských planin, na půvabném pobřeží modravé Sávy, prožil příští básník dětská svá léta, ničím nezkalená, prostá běd a strastí let pozdějších, v nichž často mysl jeho zpět zalétala v blažené doby zlatého věku dětského a na povědomá místa milé rodné dědinky; tu přeje si, aby ji nebyl nikdy opustil, aby se byl stal, čím byli otec i děd jeho.

O, Vrbo! šťastná rodná vsi má milá,
kdež klidná chýše otce mého stojí;
kéž nebyla by nikdy mysl moji
svým jedem vědy žízeň otrávila!

Nevěděl bych, jak tuchne moje síla
i naděje, jež ku srdci se pojí,
má hruď by nechvěla se v nepokoji
a víru měl bych ještě ve svá díla.

Co nejbohatší nemá věnem žena:
své věrné srdce a svých rukou píli,
to s dívkou svojí byl bych dostal věna.

Můj život kliden byl by, třeba čilý,
dům ohně, zkázy pole zúrodněná,
by svatý Marek chránil, soused milý.

Když bylo Františkovi sedm let, dostal se ku bratru babiččinu s otcovy strany Josefu Preširnovi, majetnému faráři v Kopanji, jenž vnuka, poněvadž tam tehdy školy nebylo, poslal ku svému příteli děkanu Humlovi v Rybnici, jakož vůbec nadaného vnuka svého podporoval, až tento svého chleba se dočinil. Ač ve škole tamní, jak sám později doznal, nezískal mnoho, přec uvykl si tu jadrné mluvě a čtveračivé posměvačnosti, jíž podnes Rybničtí obyvatelé vynikají a jež zračí se též v perných epigramech pěvcových psaných proti četným protivníkům, kteréžto epigramy ostatně jen Slovinci úplně jsou srozumitelny neb tomu, kdož osobní tehdejší šrůtky a půtky zná. V rybnické škole podnes památkou chovají zlatou knihu, v níž zapsán jest Preširen mezi těmi žáky, kteří pro pilnost byli podarováni.

Na podzim roku třináctého nového století a svého života, téhož roku, ve kterém spojená Evropa vytrhla do pole proti mocnému vládci francouzskému, František Preširen odebral se do Lublaně, by tu studoval na gymnasiu. Až do šesté třídy byl vždy druhým mezi vyznamenanými žáky, ačkoliv musil po mnoho hodin denně vyučovati a vůbec všechny trampoty chudého studentíka zakoušeti. Zvláštní náhodou byl již na gymnasiu šťastnějším jeho sokem a prvním mezi žáky Antonín šlechtic Schenchenstuel, jenž později za choť pojal dívku, která k vývoji básnického ducha pěvcova největší měrou přispěvši beze své zásluhy dosáhla v básnictví slovanském místa vedle Kollárovy Míny. Roku 1821 dokončil, užívaje nadace bývalého probošta lublaňského Jana Preširna, filosofická studia v Lublani.

Blažené doby prázdnin trávíval v domově svém. Jak se tu zaradovala vždy jeho příchodem drahá máti, již něžně miloval, a jež stejně vroucně milovala zdárného syna svého! Jak hrdy byly jím ostatní děti, z nichž nejvíce miloval o rok starší sestru Kateřinu, kteráž zatlačivši nešťastnému bratru na smrtelném loži oči 35 lety jej přežila! Jak radoval se sám, meškaje u svých miláčkův v krásné domovině, zvláště došel-li k Preširnovým „žirovnický student“, jak mu říkali, Matěj Čop, o tři roky jeho starší, Preširnův nejmilejší druh, kteréhož mu 38letého již nelitostná smrť urvala vlnami savskými, v nichž koupaje se utonul 6. července 1835. Skorem každého dne docházel ze sousedí potomní „velikán učenosti“, „perla slovinského národu“ ku svému příteli mladšímu: tenkráte čtouce v nějaké knize spolu lehávali v trávě při kostelíku sv. Marka po několik hodin neb chodili hlasitě hovoříce po březích „sinotoké Sávy“ neb ve stinných lesinách aneb po zelených návrších okolních.

Na podzim r. 1822 stal se posluchačem práv na universitě vídenské. Preširnův pobyt v říšské metropoli jest velmi památným pro celý jeho život, pro nás pak Čechy zajímavým tím, že seznámil se tu s naším pěvcem slavným, jenž veliký vliv měl na rozvoj básnického nadání Preširnova a jeho národní probuzení. Pěvec ten byl Fr. Lad. Čelakovský. Jakým spůsobem oba se seznámili, nikde dopíditi jsem se nemohl: v celé písemní pozůstalosti Preširnově ni v sebraných listech Čelakovského z těch časů přátelům zasýlaných ani zmínky o tom jsem nenašel, ba

nikde ani Prešírnova jmena.*) Čelakovský hlavně právníka Prešírna přivedl ku vědomí slovanskému vůbec a slovinskému zvláště. Také prý provodil Prešíren Čelakovského do Čech, by se tu seznámil se životem pobratřeného národa. Čelakovský též první poznal, jak bohatě Musy Prešírna obdařily; jeho hlavní je zásluhou, že Prešíren počav již ve Vídni básniti německy, odtud struny své zasvětil zpěvu slovinskému.

S Čelakovským zůstali si do smrti Prešírnovy věrnými druhy, často sobě dopisujíce řečí — německou. Čelakovský v listě, daném v Praze, dne 24. prosince 1832, píše však: „Kann ich auf ein schreiben von Ihrer hand hoffen, so thun Sie dies in Ihrer muttersprache . . . ,**) jsa jediným z literárních přátel básníkových, jemuž Slovana nedůstojno se podobalo, by si německy dopisovali. Jinakým způsobem osvědčil ještě Čelakovský Prešírnovi své přátelství, volně přeloživ a uveřejniv v Časopisu Českého museum na r. 1832. tři jeho básně, při čemž Prešírnovi vytkl některé vady prosodické, jichž sobě později básník pilně všímal. Překlady těchto básní: Slovo od mladosti, Soldaška a znělky „Tak kakor trepení oko čolnarja,“ pojaty jsou v Čelakovského spisy básnické a uveřejněny byly ve vydání z r. 1847 na str. 362—364.***)

Ještě s jiným, později slovutným básníkem Prešíren v době studií svých ve Vídni se seznámil; vyhledávaje sobě výživy dostal se do tehdejšího ústavu Klinkowströmova, kdež se stal učitelem Antonína hraběte Auersperga, známého jmenem básnickým Anastasius Grün. Vyučoval mladého šlechtice dějinám řeckým a římským a budil v něm lásku k domovině, čítaje s ním ve spisu Valvasorově „Ehre des Herzogthums Krain.“ Stavše se přáteli zůstali jimi do smrti Prešírnovy, často sobě dopisujíce. Grün Prešírna zove v listech svých „Verehrter Doctor! Liebenswürdiger Freund!“, často při pracích svých literárních pomoci učitelovy žádaje. Když pak učitel jeho z ústavu Klinkowströmova, v němž roznítil v mladém hraběti vedlle lásky k vlasti také zájem pro ducha staroklassického a vyšší idealy, kles po trapném a dlouhém boji o chléb příliš záhy v chladný hrob, žák jeho věnuje mu básnickou vřelou vzpomínku, nadepsanou „An Prešíren“, která však v básních Grünových, později vydaných, již se neobjevuje — snadno lze si domysliti, proč.†)

*) Čelakovský byl tehdy vychovatelem (od r. 1822-28) u rady Ledvinky ryt. z Adlersfelsu. Jen Hanuš sděluje, že Č. chová listy Prešírnovy mezi vzácnějšími.

**) Ze tří listů Čelakovského, nalezených v pozůstalosti Prešírnově, dr. Bleiweis uveřejnil dva z let 1832 a 1840 v článku „Literarna zapuščina doktorja Franceta Prešerna.“ Letopis Matice slovenske za leto 1875, str. 162. nn.

***) Pokud mi povědomo, mimo tyto básně jsou ještě přeloženy do češtiny Prešírnovy básně „Rosamunda“ a „Námořník“, ona Douchou, tato volnějším rozměrem v „Koledě“.

†) Brzy zapomněl německý šlechtic, čím mu byl Prešíren a čím slovinskému národu, jehož národní písně hraběcí žák Prešírnův vydal v něm překladu, při čemž zapomněl připojiti, že jsou přeloženy ze slovinčiny. Když pak v letech šedesátých ve sněmu zemském, jehož poslancem také Auersperg byl, jednalo se o tom, mohou-li se dožadovati právem Slovinci vyučovacího jazyka svého ve školách obecních, tu žák Prešírnův nejvíce tomu zbraňoval a ukazuje na 7 čítanek slovinských, pravil: „To jest jejich celá literatura; pod paždím jsem ji sem donesl.“ Na svého učitele a jeho básně si vděčný Grün 25 let po jeho smrti již nevzpomněl. Nebylo-liž to šlechetné si počínání šlechtického poslance?

Koncem března r. 1828 stal se Preširen doktorem práv a v červenci roku potomního praktikantem při komorní prokuratuře lublaňské — bez platu. Rok 1829 jest pro život básníkův i jeho národa velmi památným; onomu byl prvním rokem jeho dvacetiletých zápasův o existenci hmotnou, spolu však počátkem větší literární činnosti, tomuto počátkem nové jasnější a utěšenější doby.

Národní znovuzrození národa slovinského spůsobeno bylo, jako u národu našeho, literaturou. Jako u nás obživl domácí jazyk, zatlačen byv do chudých chýší, malým hloučkem vlastencův a jimi byv pěstován, dospěl nové svěžesti, nového rozkvětu, byť současná duchamorná censura zdušovala chladným „non inprimatur“ první rozpuky v sadě domácí poesie, tak dálo se u i Slovinců. V týž čas, ve kterém Preširen se stal praktikantem bez platu, začali Čop, Kopitar, Smole, Metelko a j. lidu svému psáti slovinsky. By se pomohlo zanedbanému básnictví umělému, založili Čop, Kastelec a dr. Zupan r. 1830 „Krajinskou Včelku“, v jejímž prvním ročníku hned Preširen básně svoje uveřejňoval. Nový list měl mnoho protivníkův, hlavně pro milostné znělky Preširnovy, jež vyhlašovány byly zaslepenci tehdejšími za básně nemravné; velikými nepřátely listu toho byli také censoři, mezi nimi zejmena Kopitar, tehdy ve Vídni bydlící, jemuž censura„ Včelky“ byla svěřována, hlavně však kněžstvo, kteréž od těch dob Preširna pronásledovalo do smrti. Kopitar „veliký hromovník“, jak jej zvali, byl urputným pronásledovatelem „Včelky“ vůbec a Prešírnovým zvláště. *)

Živého tohoto ruchu literárního súčastnil se Preširen všemi silami svými; nedada se zastrašiti ni zlobou nepřátel četných, ni nepřízní osudu, ni nezdarem svým v bojích o výživu, ni nezdarem nového listu, setrval v činnosti své literární do posledních okamžikův svých. R. 1836 vydal větší báseň svoji „Křest při Sávici“, jejíž látka vzata jest z pohanských dob národa slovinského. Chtějíce stopovati další literární činnost básníkovu, pohleďmež prve, co se zatím událo v jeho životě.

Pobyv přes dvě leta zdarma v službě státní, kdež byl představeným

---

*) V jaké lásce u básníka vídeňský krajan-censor byl, dosvědčuje tato německá znělka Prešírnova v pozůstalosti jeho nalezená:

Des Sängers Klage.

Ihr hörtet von der Zwerge argem Sinnen:
Wie diese ungestalten, rothbehaarten
Unholde gierig Geld zusammenscharrten,
Wie sie auch schöne Mädchen wollten minnen;

Wie sie, da stets gescheitert ihr Beginnen,
Entführt die Holden und auf steilen Warten
Sie hinter Schloss und Riegel streng verwahrten,
Dass niemand könnte ihre Gunst gewinnen.

Was einst ersonnen müssige Gemüther,
Ward heut zu Tage wahr; ich hab' die Spur
Von einem solchen schnöden Mädchenhüter. —

„Wie heisst der Wicht?“ „„Herr Bartelmä Kopiter.““
„Die Schöne?“ „„Krainische Literatur.““
„Der Riegel, der ihm zu Geboth?“ „„Censur.““

jeho šlechtic Schenchenstuel, otec soka jeho ve škole i v lásce, vzdal se Preširen, když přese vši přímluvu Schenchenstuelovu podpory státní se mu nedostalo, služby této koncem r. 1831 a podstoupiv hned počátkem r. 1832 zkoušku advokátní, stal se koncipientem u šlechetného dra. Chrobata v Lublani, otce slovenské Krásnohorské, Luisy Pesjakovy, v jehož kanceláři zůstal plných třináct roků.

V této době povstalo nejvíce jeho básní a zároveň nejlepší písně a znělky milostné. Jestiť to zjevem pozoru hodným také při básnících jiných, že duševní jejich činnost bývá nejčilejší, když materielní poměry jejich jsou nepříznivy, že mysl básníkova nespokojena jsouc skutečností, úkoje vyhledává i nachází v životě smyšleném. Preširen ocítil se brzy ve dvojím boji, o chléb a lásku, bojoval dlouho a těžce — nedostalo se mu ani té ani onoho. Leč jako neslavívají se pouze ti vojínové, kteří hradby slezli vítězně, nýbrž i druhové jejich, již klesli statně jim razíce bojem cestu, tak i Preširen neproslavil se vítězstvím, nýbrž bojem: duch jeho vytvořil v této době marných zápasů s nepříznivým osudem básnické plody, jakýchž po ten čas národu jeho nikdo nezapěl: Preširen jest pěvcem neukojené touhy, byť to byla touha, by sám došel cíle svého, by sám dosáhl spokojenosti a lásky, byť to byla tužba, by vlast dočinila se větší blaženosti, všude jeví se nám u Preširna rozpor mezi světem skutečným a světem, jakým by si ho přál; Preširen jest pěvcem neshody mezi idealem a životem.

Nemožno mi tu souhlasiti s některými literárními historiky slovinskými, kteří praví, že dívka vyvolená Preširnem milována nebyla, že láska jeho jest smyšlena, jím nikdy nepocítěna, že si dívku onu zvolil pouze za královnu svých písní, nikoli za vládkyni svého srdce, nemožno mi souhlasiti proto, poněvadž nižádným spůsobem nemohu mysliti, že by kdo mohl o lásce pěti spůsobem Preširnovým, lásky sám necítě, poněvadž ona vroucnost, roztouženost a tesklivost v milostných básních jeho naprosto nemůže býti strojena ni líčena. Nemožno tudíž říci o Preširnovi, co pověděno kdys o německém básníku, jímž počíná se nová doba v literatuře: „er schrieb gefühle nieder, von denen sein herz nichts wusste."

Preširen prý již na gymnasiu, studuje v Lublani, zamiloval se do žačky svojí Julie Primcovy, dcery obchodníkovy, což ovšem není naprosto nemožno; básník však sám čas a místo, kdy sličnou, rusovlasou Julii si zamiloval, určitě projevuje v této znělce:

Let osmnáct set od těch přešlo časů
a třicet tři, co v svatém Betlehemě
zpěv hlásal andělů, že z požehnané země
se Kristus zrodil v člověčenstva spásu.

To v bílou bylo sobotu. Zvon táhlých hlasů
dnes k hrobu božímu lid volal temně.
Zvuk jeho temný donikl i ke mně,
já v trnovský chrám vešel plný jasu.

Trnovo! místo pro mne přenešťastné;
tam počátek vznik' mého nepokoje,
když zaplály mi jasné oči dvoje.

Jen vešla v klenby chrámu světlojasné,
již jiskra vroucí padla v srdce moje,
jež mocí žádnou v něm již neuhasne.*)

Julie Marie Primcova byla o 16 let Preširna mladší. Ztratila v nejútlejším mládí otce a brzy po tom jediného bratra a náležela mezi nejbohatší dívky lublaňské. Postavy jsouc malé, něžné, vzrůstu ztepilého, měla vlas světlerusý a oči krásně modré, které však někdy také hněvivě pohlížeti uměly. Oblićej její byl lepotvárný, pleť neobyčejně jemna. Leč i duchem obdařila ji příroda hojně. Nemilujíc valně žen, raději bavila se s muži vzdělanými, jichž ovšem k bohaté rodině mnoho docházelo: ve společnosti mužů byla vesela, pěla, smála se a vedla si čile jako srna, doma však nebo mezi ženskými byla mlčeliva. Písmo měla nad obyčej u ženských jasné, malé, zdobné a přec určité. Slovinsky v rodině nemluvilo se, vyjma s kuchařkou. Máti Juliina, žena na své bohatství hrdá, při tom praktická, vyvolila dceři jedva sedmnáctileté ženicha, Antonína šlechtice Schenchenstuela, syna představeného Preširnova, jemuž proto kynula krásná budoucnost. Roku 1840, 7 let teprve po zásnubu, jsouc již třiadvacetiletá, Julie se provdala. Ztrativši, jako blondýnky vůbec, v manželství valně svojí krásy, zachovala si choť Schenchenstuelova jasnou mysl z let dívčích a slula vůbec paní duchaplnou.

Toť byla milenka Prešírnova, již miloval idealní láskou nesplněnou a nesplnitelnou, s vroucností první lásky. Což ptá se srdce, čím jest milenka? Láska nezná rozdílu, nezná mezí. Jí, bohaté dědičce, dívce znamenité duchem i tělem, chudý Preširen věnuje vše, co má — své srdce a svůj zpěv. Jí na počest pěje nejumělejší své zpěvy: „znělkový věnec", záležející z 15 znělek; počáteční písmena 14 znělek řadou čtena tvoří jmeno: PRIMICOVI JULII, poslední verš znělky předcházející jest spolu prvním veršem znělky následující; patnáctá znělka, nadepsaná „Magistrale", není ničím leč souhrnem prvních řádek čtrnácti znělek úplně beze změny pod sebou napsaných tím způsobem, že začáteční písmena veršů s hora čtena, skládají zase jmeno: Primicovi Julii.

Nesplnitelná láska k sličné a bohaté Julii stává se básníkovi pramenem kastalským, z něhož duch jeho čerpá nadšení. Ji opěvati, jest úkolem jeho, vedle ní nevidí jiných děv, její soud a její chvála rozhodují, jí chce se zavděčiti svými zpěvy.

Dán Mojžíšovi rozkaz Hospodinem
v zem Kanaanskou židovský lid vésti;
nech doby zlé ho stihly, dni nech štěstí,
svým neustále zabýval se činem.

*) Znělka tato jest ohlasem Petrarkovy „Era 'l giorno (I. 3.), což pozná laskavý čtenář nejlépe, když srovná s ní ohlas Čelakovského téže znělky z roku 1820 ve sp. básnických str. 232.

Hled jediný, jímž v kraji pohostinném
zrak jeho z dálky tkvěl, mu blahem jesti
a náhradou za mnoholeté scestí
i trudné pouti s israelským synem.

Být pěvcem krás tvých a tvé milostnosti,
jest úkol můj i povolání moje,
hrob pokavad mne temný nepohostí.

Tvář milou shlednu-li tvou, za své boje,
za žalných nocí teskné nepokoje
a samotu svou odměněn jsem dosti.

A jinde praví poněkud rozmarně:

Všude o těch písních svojich jiné slyším soudy;
ten je chválí, druhý volá: „Co mu vjelo v oudy?“
Jeden velí mi: pěj znělky; jiný: balady pěj;
třetí zase chtěl by ódy, jaké Pindar loudí.
Možno, čtvrtému že gazel milý budou hlasy,
jiný zvolá: proč se nedá Vodníkovy v proudy?
Nezvedům mé písně budou příliš nevinnými,
babám svíčkovým z nich čpěti budou pekel čmoudy.
Já však tobě jenom, drahá, chtěl jsem zavděčit se,
jiných neotázal jsem se, co jim v hlavě bloudí.

Píseň moje, volá v gazelách svých, nádobou jest jen pro tvé jmeno; sladký její hlas zanese je k slovanským bratrům na východ i západ, jas pláti bude ze jmena toho ještě tehdy, když oba budeme za brodem Charonovým. Vše ví, že tě miluji: noc, jež slyší mě vzdychajícího trpce; jasné jitro, poledne i šero večerní, stěny obydlí mého, tichá samota, celé město, ví to růže rostoucí při cestě, kudy chodíváš, ptáček, nad cestou touto polétající, vlhký práh tvého domu, každý kámen v jeho pobliží, stezka k němu vedoucí, — vše, vše to ví, jen ona nevěří, že ji miluji.

Ale z krásných, modrých očí Juliiných nezasvitl milujícímu básníku žádný pohled laskavý. Žalujeť:

Mně zdá se, jak bych viděl v očích její,
v ně nahlednu-li hlouběj okem svojím,
dva cheruby vždy s meči ohnivými.

(Dokončení.)

Ztracené světy.

Novella

od

Jos. M. Hovorky.

I.

salonech bohatého pražského měšťana Karla Delána odbývala se v únoru r. 1871 velká přátelská beseda na oslavu 50. narozenin hostitelových. Všichni vynikající výtvarní umělci pražští, dávní to domácí přátelé pana Delána, byli k večeru tomu pozváni; náležeť jubilant k největším ctitelům výtvarného umění — komnaty jeho byly vždy ověšeny výtvory slavných mistrů doby staré i novější.

Vlnobití života politického neslo se tenkráte mnohem výše než jindy. Z residence přicházely dobré zprávy o uskutečnění mnohých dávných tužeb a přání. I pozval tudíž se vzácným taktem pan Karel Delán i osobnosti politické k slavnostnímu večeru a brzo rozproudila se mezi těmito a umělci hlučná debatta o vyrovnacím proudu tehdejšího vládního kabinetu a možných blahodárných následcích jeho i pro domácí umění. V jiném sále soustředila choť pana Delána krásnou pleť a v opět jiném shromáždila se akademická omladina česká, přátelé mladého Delána, k volné zábavě.

Komnaty umělců i politiků odděleny byly od komnat krásné pleti a studentů velkým salonem, kdež se sešli členové opery a hudebníci na slovo vzatí, kteří produkcí svou zvýšiti měli slavnostní dojem tohoto večera.

Řadami pokojů procházel se spokojeně hostitel na všechny strany přátele své vítaje.

V komnatě omladiny přijímal právě mladý doktorand Delán dva své známé, Jaromíra Čackého a Eduarda Lipnického. Lipnický byl synem bohatého továrníka na stroje a měl co nejdříve převzíti technické řízení podniku otce svého, kdežto Čacký, mladík rodičů schudlých, připravoval se na tu trnitou dráhu života, na které vlastním přičiněním vítěziti musíme.

Rozdíly stavu a jmění nemění ve školách přátelství mladých duší. Proto také osobní přátelský poměr těchto obou mladých mužů byl přes ony rozdíly vroucí a upřímný. Usedli právě na připravená křesla a libovali si v tak skvělé společnosti, když ve velkém salonu dal mladý Delán zvoncem znamení, že hudební produkce počíná. Dámy shromážděné v salonu vedle akademiků odebíraly se skupinami studentů

volně do salonu koncertního. V poslední řadě dám šla rukou v ruce s hostitelkou paní Delánovou sličná, štíhlá, mladá dáma, která upoutala rázem pozórnost obou mladých mužů.

Uprostřed komnaty zastavila paní Delánová sličnou svoji společnici, načež pohlednuvši s vděčným zrakem do temných jejích očí a pohladivši její něžně upravený bohatý, zlatý vlas, v němž rozvitá růže jakoby vdechnuta se zardívala, pravila: „Uvádím vás poprvé v naši širší společnost, slečno Emmo; nechť vzejde z toho vše dobré a šťastné.“

„Po boku vašem, milostivá paní, pod tak láskyplnou ochranou,“ odtušila dívka, „nehrozí tuším žádné nebezpečí. Byla bych již dřívějších pozvání vašich užila, ale matka má —“

„Churavěla,“ přerušila ji domácí paní, „bohužel.“

„Nyní jest jí opět lépe. Zkusila jsem mnoho, pohlížejíc na trpící matičku. Nyní však, kdy uzdravení svému se blíží, ráda jsem spěchala na prsa vaše, milostivá paní.“

Paní Delánová přivinula dívku něžně k srdci a vedla ji zatím již prázdným salonem ke koncertu.

U dveří potkaly se obě dámy s Lipnickým a Čackým. Slečna Emma shlednuvši posledního sklopila zrak a krásnou tvář přeletěl lehký nádech růžový.

Paní Delánová, nespouštějíc s očí svěřenou jí ovečku, dobře okamžitou změnu pozorovala. Uvedla ji do první řady křesel a pozlobila dívku poznámkou: „Nestihlo oko vaše, slečno, dosud žádný příjemný zjev, o kterém bychom se baviti mohli?“

Emma pozvedla prosebně zraky a pravila tiše: „Žertujete, milostivá paní.“

„Dobře,“ zněla veselá odpověď, „ctíti budu vaše tajemství, ale něco mi slíbíte.“

„Velmi ráda — hned.“

„Ta ochota jest chvályhodna,“ pravila s líčenou vážností paní Delánová. A skloniviši se ku společnici své zašeptala: „Až bude hudební program vyčerpán, následovati budou rozličná překvapení n. p. improvisace . . . .“

„Pak musím odříci,“ zněla smutná odpověď.

„Ne o slovní improvisaci vás prosím, slečno, ale o improvisaci uhlem, jako jste ráčila před krátkým časem u paní purkmistrové učiniti.“

„Ale tak velká společnost, milostivá paní — nejsem připravena, neznám předmětu.“

„To jest při vašem nadání věcí nejsnadnější. Nějakou alegorii, podobiznu — ano, vždyť tak ráda podobizny kreslíte, račte sobě zvolit přítomného — nepřítomného, vše jedno. Čtverozpěv začne, na chvilku vás opustím.“

Quartetto členů opery zapělo několik pěkných čísel a sálem rozlehal se hlučný potlesk.

Mezi těmi nemnohými, kteří horlivou rozmluvou v studentské komnatě první hudební čísla zameškali, byli Čacký a Lipnický.

„Opravdu, sličná to dívka, ta slečna Rajská,“ promluvil Lipnický.

„A má dobré srdce,“ dodal Čacký. „Mluvil jsem s ní teprve dvakráte: při soukromém soiré u paní purkmistrové, kamž jsem byl

Delánem uveden, a pak při návštěvě u kolegy barona Dlouhoveského, kdež slečna komtesy malířství vyučuje. Zvláště u barona při rozhovoru po čaji seznal jsem velikost a krásu její duše."

„Tato horoucnost," pravil vesele Čacký, „přivádí mne na myšlenku, že jsi opravdu zamilován. Přeju ti štěstí k této volbě."

„Ustaň — věc jest vážná, ale nedostižná. Měl bych ji, předpokládaje, že týž cit v prsou jejích se ozývá, strhnouti ve svou bídu?!... O, hleď, Lipnický, nyní teprve cítím břímě chudoby! Jak's ty naproti tomu šťasten!"

„Taková slova z úst tvých mne překvapují," odtušil rychle přítel. „Jak můžeš mluviti o bídě a chudobě! Ty, kterýs byl vždy nejvýtečnějším studentem! V době nynější, kdy dostupuje průmysl báječného rozvoje, kdy továrny rostou jako houby po dešti a všude se jeví nedostatek platných sil! O jdi, nestávej se sentimentálním, to ti věru nesluší! Polituj raději mne, jemuž poměry rodinné nedovolují, aby se řídil při volbě družky života pouze svými city, kdežto ty jsi úplně nezávislým, pánem srdce svého."

Čacký trval v zamyšlení.

„Ostatně," pokračoval Lipnický vážně, „továrna naše přijme po čase dovedného inženýra. Vezmu tebe, prokážeš-li nám tu čest, do našeho závodu."

Zádumčivost Čackého prchla..

„Díky," pravil. „Užiju však laskavého tvého nabídnutí teprve, až bude nejhůře."

A nyní jal se vypravovati Čacký podrobnosti, které o slečně Rajské věděl. Není dlouho v Praze, vyučuje ve šlechtických a předních měšťanských rodinách. Hodiny vyučovací jsou prý jediným zdrojem jejích příjmů. Matka její churaví a otec dávno zemřel...

Lipnickému zdálo se vypravování to dosti zbytečným a nudným. Sotva Čacký opět větu zakončil, vstal a vesele podal ruku příteli: „Pojďme k produkci, ať neslyšíme výčitek. Pak vyprázdníme pohár na zdraví slečny Rajské!"

Čacký následoval. Poprvé zdálo se mu, že myšlenky jejich rozcházejí se daleko, široko...

II.

V komnatě umělců bylo již také volno. Vyjímaje malé skupení, byl salon úplně prost účastníků dnešního večera, kteří zatím ve velkém sále při hudební produkci dosti dobře se bavili.

Poslední ve skupení na rohu stojící pán se tiše od hovořících odloučil a přecházel zadumán hořejší částí salonu. Byl to muž vysoce rostlý, skoro hubený, ostrých rysů ve významném obličeji, nad nímž se klenulo vysoké čelo, kteréž objímaly dlouhé, na zad přičesané rusé kadeře. Orličí nos a pronikavý pohled upoutaly rázem pozornost každého na tuto zvláštní postavu, která co nejelegantněji jsouc oděna s hlavou svěšenou dlouhými kroky parkety na podlaze měřila.

„Kde jest můj přítel, kde jest Zeman?" zvolal pojednou vkročivší blažený hostitel a společnost, která za rokování již ku dveřím popošla,

ukázala na zmíněného hosta, jenž zatím na pohovku usedl a ve vyloženém čísle anglických illustrovaných novin se přebíral.

„Konečně tě nalezám," zvolal vítězně jubilant. „Po prvním ruky stisknutí zmizel jsi mi a já marně po tobě se rozhlížel. K čemu ta nová zasmušilost? Nemá pro tebe dnešní večer zajímavosti?"

„Odpusť," odpověděl Zeman a poopravil pečlivě světlou kravatu na pevném stojacím límci pod krkem, „hovořil jsem právě s odcházejícími nyní kolegy o jedné věci, která mne dosti rozmrzela. Kreslil jsem pro lipské obrázkové noviny pohled z etnografické výstavy moskevské a tento náčrtek byl jediný, kterýž jsem si z daleké té cesty přinesl."

„Jaká to škoda pro naše národní umění, že bylo vše ostatní ztraceno!"

„Nic neškodí," opravil Delána rychle umělec, „proto přece dokončím svůj nový obraz. „Ruská pouť" se bude jmenovat."

Delán gratuloval; nastala krátká přestávka.

„A co se stalo s lipským obrazem?" začal pak hostitel znovu.

„Opravdu," odtušil Zeman, „jsem dnes nějak roztržitý, zapomínám, co jsem před chvílí řekl. A to se u mne v poslední dobu často opakuje. Onen obraz lipských novin přinášejí bez mého svolení a bez dovolení nakladatele lipských novin tyto listy anglické!"

„Upokoj se," zněla odpověď. „Budu telegrafovati zítra ráno do Londýna zástupci své firmy, aby záležitost tuto odevzdal některému z nejlepších advokátů anglických. A nyní pojďme do sálu!"

„Ještě okamžik," namítal Zeman. „Víš, že hledal jsem loni celé leto na Šumavě a Křivoklátu — žlutou růži marně. Ty's mi slíbil podporu — nenašli zahradníci tvoji ve sklenících takovou růži? — Toužím po ní... velmi..."

Zeman upřel pohled do země a Delán pln úžasu pohlížel naň.

„Což jsou smysly jeho obestřeny," zašeptal a pravil vážně nahlas: „Zanechme na ten čas pátrání po žluté růži. Snad nám ji příští leto přinese. A nyní do sálu..."

„Nerozumím hudbě," namítal Zeman, „jsem raději po tvém boku."

„Ale v salonu připravuje se zvláštní překvapení. Koncert v kresbě — koncertní kreslení. To snad přec na chvíli zaplaší tvé trudné myšlenky."

„A kdo bude kreslit?" tázal se umělec s nuceným smíchem, skoro opovržlivě.

„Dáma, milý příteli, sličná dáma..."

„Pochlebuješ tím mé sestře, ta by se slušně poděkovala."

„Což nevládne žádná jiná dáma v Praze štětcem a tužkou než slečna Melanie?" tázal se Delán.

„Znám pražský umělecký svět, ale z dám — vyjímaje sestru mou — neodvážila by se žádná k produkci před společností malířů."

„A přec to mé choti umělkyně tato před chvílí určitě přislíbila."

„Její jméno, prosím."

„Jmeno — ach na to právě nemohu vzpomenouti. Ale pojď již do sálu, představím tě této dámě."

„Ještě okamžik — bližšího o této umělkyni nevíš ničeho?"

„Vím; jest sirotek, nemáť otce více, a byla vychována na jednom

velkostatku v jižních Čechách. Majitel panství toho, poznav veliké schopnosti dítka ku kreslení, nechal ji cvičit, ba poslal ji s matkou její na akademii — do Krakova."

„A proč ne do Prahy?" tázal se umělec udiven.

„To jest právě v té celé věci podivné. Slečna byla 4 leta v Krakově, když nenadále šlechtic zemřel a dědicové odepřeli další podporu. Vrátila se s matkou do Prahy, bydlí na Malé straně, kdež v několika šlechtických palácích komtesy vyučuje. To jest vše, co jsem zvěděl od své choti, která to děvče vroucně miluje."

„A dříve jste mne nemohli této dámě představit?" vypravil ze sebe malíř, který s největším účastenstvím celé vypravování sledoval.

„Nebylo možno — známe ji teprve několik měsíců. Přivedla ji baronka Dlouhoveská do zábavy k paní purkmistrové. Od té doby navštěvuje moji choť. Já ji viděl asi dvakráte."

„Dle všeho oběť šlechtického rozmaru. Když tak pomýšlím na osud takového děvčete bez otce — tu mimovolně . . ."

Zeman prudce zahnul prsty do koberce na stole a chtěl vstáti všecek rozrušen.

„Tak tě nepropustím! Tobě něco schází, tebe tíží opět delší dobu nějaká bolest. Svěř se mi konečně, uvolníš srdci svému," prosil Delán.

„Mne svírá den ode dne větší úzkost," zněla temná odpověď. „Ve dne spím, v noci bdím. Tíseň nevýslovná leží mi na prsou, práce se mi nedaří. Již od té doby, co mi vrátil Estrházi skizzu na kupli kostela tokajského, jsem tak nespokojen, že s velikou jen nechutí beru štětec do ruky."

„Churavíš a duševně při tom trpíš, milý příteli; proto musí tě delší cesta vyléčiti. Přemýšlel jsem o tom."

„To by musilo býti daleko — pryč z těchto krajů, kde každé chvíle očekávám neštěstí."

„Chtěl jsem ti právě nabídnouti pomoc, abys mohl na delší dobu odcestovati do Italie a prohlednouti sobě pravlast všeho umění. Rozkošná klenba italského nebe přivede tě zajisté na jiné myšlenky a zachová tě umění."

Zeman povstal slova nepromluviv a objal přítele horoucně. „Přijímám," pravil tiše po chvíli.

Hlučný potlesk ze sálu sem pojednou zaznívající vyrušil oba přátele.

III.

Zatím, co společnost pana Delána se bavila ve velkém sále improvisacemi všeho druhu, seděla v budoiru paní Delánové Emma Rajských na nízké lenošce a přemýšlela o provedení vnuceného jí úkolu: koncertního nakreslení nějaké podobizny. Paní Delánová jmenovala jí celou řadu osob, ale Rajská jich buď neznala, buď nemohla se na ně dobře upamatovat. Konečně vzpomněla si milostpaní na Stanislava Zemana, ale dodala hned, že jest slečně jmenovaný pán asi úplně cizím.

Rajská přejela po této poznámce batistovým šátečkem čelo své a učinila jen jakoby ledabylo poznámku, že by Zemana nakreslila, kdyby nebyl přítomen. Domácí paní pravila na to, že jej neviděla, že však

se otáže ještě syna a po případě manžela. Odešla a nařídila mladému Delánovi, aby společnost prošel a zjistil, je-li Zeman zábavě přítomen čili nic. Karel Delán, maje několik nezbytných věcí pro hosty obstarati požádal nejblíže stojícího přítele Jaromíra Čackého, aby on úkol ten za něho vykonal. Tak se i stalo. Čacký prohlednuv zběžně sál a vedlejší komnaty, nenašel malíře a oznámil to Delánovi, týž pak matce své.

Hostitelka učinila o tom sdělení své přítelkyni a když tato ještě nedůvěřovala, zavolán byl doktorand ještě jednou, který výpověď svou potvrdil a se přiznal, že mladý inženýr Čacký to byl, který jej v té službě zastal sám. Slečna poděkovala lehkou úklonou, obrátila se stranou a opět zbarvily se líce její lehkým nachem — ale uvěřila úplně.

V sále postaven na podium rámec plátnem potažený a když krásná umělkyně v průvodu hostitelky vystoupila, projelo shromážděním nejpříjemnější překvapení. Nastalo hrobové ticho.

Slečna zlehka se uklonivši přeletla zrakem svým přítomné a přesvědčivši se, že není Stanislav Zeman mezi nimi, uchopila štíhlými prsty uhel a v několika okamžicích provedla podobiznu jeho v takové dokonalosti, jakoby se v kreslení této podobizny kdo ví jak dlouho byla cvičila. Sálem ozval se bouřlivý potlesk se všech stran a Emma, jakoby byla něco zavinila, prchala v náruč paní Delánové a tlumila tlukot srdce na ňadrech své hostitelky.

Vyžádala si, nemohouc se zbaviti jistého nepokoje, aby nebyla aspoň nyní do sálu zvána, a uchýlila se nazpět do budoiru.

Bouřlivý potlesk a neobyčejný hluk a šum, jenž v sále nastal vyvábil nyní i Zemana, který s hostitelem ve svém zátiší snil o Italii.

Sotva že práh překročili, spatřili pevnými črty nakreslenou podobiznu Zemanovu. Několik přátel uvedlo oba ještě blíže k obrazu a Zeman, jehož nálada se zjasnila vyhlídkou na cestu do Italie, byl co nejpříjemněji překvapen takovou pozorností i přál sobě nyní nalehavě spatřiti krásnou kreslířku.

I Čacký byl nevýslovně potěšen a rád by byl několik jen slov vyměnil s Emmou, kteráž dnes stále unikala sokolímu jeho zraku. Proto byl tomu povděčen, že pozval jej mladý Delán do komnaty své, kamž syn hostitelův na nějakou chvíli chtěl se uchýliti, aby si trochu odpočinul. Pokoj doktorandův hraničil s budoirem a sotva že oba vešli, spatřili skleněnými dveřmi, kteréž zatím jen lehýnkou průhlednou záclonou částečně zakryty byly, slečnu Rajskou sedící na pohovce s podepřenou hlavou.

„Vzdalme se, příteli; není slušné, abychom byli nepozorovanými společníky slečninými," pravil prosebně Čacký.

„Jen okamžik posečkej, vypiju sklenici vody a pohovím si několik minut v lenošce, pak hned zas odejdeme. Ani nerozsvítíme."

Čacký nemohl odvrátiti zraků svých od sličné tváře mladé umělkyně; pozoroval, jak chvílemi hlavu podpírá a zase obě ruce svěšené v klíně spíná . . . .

V komnatě její ozvaly se kroky. Čacký slyšel hlas domácího pána: „Slečna Rajská přítomna."

Na to ozvaly se zas mužské pevné kroky, — Čackému mocně srdce zabušilo, — lehký výkřik a malý batistový šáteček, kterýž při vzpomínce na Zemana čelo zakrýval, svezl se níže a zastřel krásné oči.

Před Emmou stál Zeman sám.

„Slečno . . . ." pravil v nejvyšším rozčilení, „slyšel jsem jmeno — které onen muž dříve vysloviti nechtěl či nemohl, není pochybnosti, čí hlavy se dotýkám."

A třesoucí se rukou dotkl se skvostných kadeří.

Mladý Delán vstal a pravil: „Slečna přijímá díky našeho domácího přítele, jest v dobrých rukou. Pojďme, příteli!" a rychlým krokem vyšel z pokoje.

Čacký již chtěl odejíti za ním, ale pojednou připoután byl scénou, při které zapomněl, že sám v cizím bytu se zdržuje — na vše . . .

Zeman klesl na nízký fauteuil naproti Rajské.

„Slečno — Emmo, dítě drahé, což nemáš pro mne nešťastníka pohledu? Nezapírej — tvůj vlas, čelo tvé i líce zřejmě mluví za tebe."

„Nezapírám," zněla tichá odpověď, šáteček spadl do klína, proud slzí následoval a kalné zraky pohleděly k prosebnému obličeji.

„Můžeš mi odpustit, může Hermina . . . . kde jest? Mluv konečně — ať okřeje duše má slovy tvými. Hledám tě jako ztracený ráj a nalezám klenot, který z ruky nikdy více nepustím."

Chtěl Emmu horoucně obejmouti.

„Pro bůh! Kdyby někdo právě vstoupil — pamatujte na pověst moji, na sebe a mou ubohou matku!"

Suché, dlouhé ruce umělcovy klesly bez vlády zpět.

„A kde jest Hermina — matka tvá? Zdráva-li — zdaž mi odpustila? Mluv konečně a nenechávej mne v zoufalství."

„Po smrti dobrodince našeho přijeli jsme do Prahy," pravila tiše Emma, nepozvedajíc očí svých. „První naše cesta byla k vám, matka chtěla mne představiti, chtěla poprositi, abyste mi dal své jmeno. Měl to býti druhý a poslední pokus o naše sblížení se s vámi. Ale místo vás přišla nám vstříc — Melanie s tím studeným obličejem a mrtvým okem. Rozhodně zakázala si další návštěvy a vrhla ubohé matce v mé přítomnosti nejhroznější urážku v tvář. Vaše vůle prý to jest, abychom vám zůstaly cizími, jelikož prý se matka má těžce na své cti se starým naším příznivcem zapomněla . . ."

Proud slzí přerušil na chvíli Emmino vypravování. Zeman seděl naproti ní jako socha z mramoru.

„Bylo to přes příliš," pravila Emma s největším namaháním. „Kvapným krokem opustily jsme dům neblahý a já musila matince svatosvatě slíbiti, že budu prchati i před stínem vaším. Ale za to kreslila jsem podobu vaši tajně, nesčíslněkráte, při každé práci, při každé vzpomínce, v každé chvíli blaha a takovou doufala jsem míti i dnes. Jak těžce lituji prohřešení svého."

Účinek těchto slov byl hrozný. Smrtelná bledost vystupovala čím dál tím výše po kostnátém obličeji umělcově, pokryla vysoké čelo; oko ztratilo lesku a ruce trhaly sebou křečovitě jako při záchvatu horečném.

Neodpovídal.

Jakoby rozprouděnou krev utišiti chtěla, dotkla se Emma bílou rukou svojí ubohého muže a pravila tiše: „Zde není na ten čas pomoci. Rozlučme se! Každou chvíli mohli by nás překvapiti. Byla jsem tuto chvíli šťastna v nevýslovném neštěstí svém.“

Zeman vstal, vtisknul na čisté čelo Emmino polibek nejhoroucnější a bez pozdravu odcházel.

Na práhu zašustěl hedbáv, s lehkou úklonou vešla dáma. Čacký viděl, jak odhrnuje černý závoj, zřel na pronikavý pohled příchozí — poznal sestru umělcovu.

Melanie přiblížila se rychlým krokem k uleknuté dívce, uchopila ji za obě ruce a zašeptala:

„Tuším, co jste zde mému nešťastnému bratrovi řekla. Msta vaší matky nás nedostihne. Jen vás jakožto nástroje lze litovat. Nedosti na tom, že ubíráte mně, jediné živitelce nešťastného bratra, jednu kondici za druhou, nyní chcete jej, duševně rozrušeného, svým veřejným vystupováním o rozum připravit.“

„Nejsem nástrojem, byla jsem dnes obětí vlastní neopatrnosti,“ vypravila Emma ze sebe.

Čackému mocně srdce zabušilo.

„Vy tedy chcete skutečně pracovat o hmotné i duševní zničení — svého otce?“ mluvila Melanie dále v rozčilení největším. „Svého otce. — Vy sama jste tak řekla —.“

„Bůh ví, že nikoli!“ pravila dívka. „A na důkaz opravdovosti svého smýšlení — nuže ano — slibuju vám, že se ode dneška ani štětce ani tužky více nedotknu.“

„Ah, snadno se slibuje —“

„Přisáhám,“ šeptala Emma s jiskřícím se zrakem.

„Dobře. Dnes vidíme se zároveň naposled.“

Závoj sletěl přes rozhněvané čelo, hedbáv odšustěl a bylo ticho. Ale hned na to zaslechl Čacký pád čehosi na podlahu.

Dveře nedosti zavřené se pootevřely. Přistoupil blíže a spatřil dívku skleslou bez vlády na koberci.

Mladý muž, zapomenuv na vše, prošel pootevřenými dveřmi, zvedl ubohou a vložil ji na pohovku.

Prsa její pracovala těžce — jak krásná byla v tomto rozechvění!

Čacký zvedl na zemi pohozený šátek, namočil jej ve vodě a potřel několikráte jemné skráně její. Emma pootevřela oči a pochopila ihned situaci.

„Jak přicházíte, pane, v tuto komnatu?“ pronesla slabým hlasem.

„Byl jsem, slečno, bezděky svědkem všeho, co se stalo v tomto pokoji,“ ukázal na vedlejší salon. „A vida vás duševním bolem k zemi skleslou, chtěl jsem vás vzkřísiti a při vstupu do života nového vám říci: Zapomeňte na minulost a žijte přítomnosti. Jestli vás všickni opustili, já nabízím vám své pevné páže na celou pouť života.“

Emma povstala. Velké zkalené oči spočinuly na prosebném zraku mladého muže. Podala mu pak ruku a pravila šeptem: „Děkuji.“

Čacký vtiskl na hebounké, štíhlé prsty vroucí polibek a odešel na pokynutí její blažen komnatou doktorandovou k společnosti hlučně se bavící.

* * *

O několik dní později psaly současně veškeré listy pražské, že slavný malíř český Zeman postižen byl pojednou povážlivou duševní chorobou. Lékaři seznali, že jedině změna podnebí může katastrofu odvrátiti a radili k cestě do Italie.

Za krátko pak na to dozvědělo se obecenstvo pražské, že bohatý Delán, chtěje zachovati národu umělce třídy nejprvnější, vypravil jej bohatě k delšímu pobytu na klasické půdě Italie.

A Zeman skutečně odjel do Říma.

(Pokračování.)

Ze života květů.

Napsal

Dr. Antonín Hansgirg

I.

Že rostliny i buničky rostlinné žijí, rostou, množí se a hynou, jest i v nejširších kruzích dobře známo, avšak méně známo jest, že i květy rostlin zvláštní život vedou, život plný zajímavých vztahů, plný poesie a prosy. I pokusíme se v následujících řádcích, abychom alespoň některé důležitější stránky ze života jejich potud vyložili, pokud zasluhují i pozornosti obecenstva širšího.

Na jiném místě v těchto listech vylíčil jsem již zkrátka vznik a význam květů i podotýkám předem — odvolávaje se zde na slova tam pronešená — že květy, jež u všech rostlin jevnosnubných se vyvinují, z různě přeměněných listů na společné ose květonosné v ladný celek nahloučených se skládají. Než, ač jednotlivé části květů morfologicky sobě se rovnají, má přece skorem každá z nich jiný význam fysiologický a jiný úkol životní. Hlavními částmi každého květu jsou rozplozovací ústroje, tyčinky (androeceum) a pestíky (gynaeceum), jichž úlohou životní jest vytvořovati buničky rozplozovací, z nichž pak zárodky nových rostlin vznikají. Mají-li tyto ústroje úloze své náležitě dostáti, jest potřebí, aby byly před všelikými pohromami a nepřátely chráněny, a to jest hlavním úkolem jednoduchého nebo dvojitého obalu květového (perianthium), jenž tyto ústroje v čas nedospělosti, mnohdy i v čas dospělosti jejich kryje. Však obal květový neslouží jen k ochraně dospívajících a dospělých prašníkův a pestíků, semen a pylu v nich obsažených, on jest též hlavním prostředníkem zúrodňování květův usnadňujícím.

Mnohému čtenáři jest asi známo, že květy rostlin mohou buď vlastním neb cizím pylem oplozovány býti. Oplozování květů cizím pylem, z květů téže rostliny nebo z květů jiných stejnorodých rostlin pocházejícím, či tak zvané cizosnubství (allogamie), jest — jak se zdá — rostlinám celkem prospěšnějším, nežli oplozování květů pylem těchže květů, či tak zvané sebeoplozování (autogamie). Z té příčiny jest toto

u mnohých rostlin různým spůsobem zamezeno, ono pak usnadněno zvláštním zařízením či přispůsobením květů i jednotlivých částí jejich. Kdyby toho zařízení nebylo, mohly by květy, v nichž tyčinky a pestíky obyčejně velmi blízko sebe stojí, prostě zúrodňovány býti pylem, z rozpuklých prašníků přímo na lepkavou bliznu semeníku téhož květu se vyprašujícím.

Pamětihodno jest, že nejpěknější zařízení toho druhu se jeví na obojpohlavných květech cizosnubných, jež pomocí hmyzu zúrodňovány bývají. Květy těchto rostlin vynikají nejen nápadným tvarem a pestrými barvami okvětí svého, nýbrž i zvláštním zápachem, sladkou šťávou a jinými vnadidly, jimiž různý hmyz k návštěvě vábí. Poněvadž pak, jak níže vyloženo bude, i tvar a barva i všeliké vnady květů pro život rostlinný výhradně jen po tu dobu jakýsi význam mají, pokud květy zálety a snoubení své slaví, tož možno říci, že veškerá krása květů jest toliko prostředkem, kterým se jim dosažení jejich životního úkolu usnadňuje, i možno též obrazně přirovnati každý květ, takto zařízený, malé svatyni bohyně milosti, kdež uprostřed oltářík její vztýčen jest, kolem něhož příroda tolik vděků a darů nakupila, kolik jich sobě různí ti poslíčkové lásky vzájemné snoubení se květů prostředkující jen přáti mohou.

Vzájemné snoubení se a následné vytvořování plodných semen, z nichž četné potomstvo vzniknouti může, jest hlavní úlohou květů. Aby jí však dostály, třeba jim mnohdy pomoci cizí. Mají-li na mnohých rostlinách z vajíček v semenících uzavřených plodná semena vzniknouti, musí na lepkavé blizny těchto pyl z cizího květu přenešen býti. Toto přenášení pylu děje se pak u různých rostlin rozličně. U rostlin obojakými nápadnými květy zdobených obyčejně pomocí hmyzu, u rostlin květy jednopohlavné, neúhledné a bezvnadé vytvořujících obyčejně pomocí větru a vody.

Ale prve, nežli přikročíme k vylíčení důležitějších spůsobů zúrodňování květů rostlinných a popíšeme některá zajímavější zařízení, vzájemné snoubení se jejich usnadňující, nežli vysvětlíme důležitost různých těch prostředků, jimiž oplozování květů vlastním pylem se zamezuje, cizím pak usnadňuje, nežli objasníme význam různých těch přístrojů, jimiž květy celé i jednotlivé části jejich před rozmanitým poškozením chráněny jsou, nežli se pokusíme o vysvětlení některých málo známých stránek ze života květů a objasnění vzájemnosti, která mezi nimi a živočichy je navštěvujícími panuje — poohledneme se na okamžik v historii botaniky, abychom seznali, jak dlouho to trvalo, nežli pravý význam květů a tajemství života jejich odhaleno bylo, a jak dlouho se nauka o pohlavnosti (sexualitě) květů vyvinovala.

Teprve koncem 17. století byla ústrojnost květů dokonaleji poznána a též pohlavnost jejich jasněji vyložena. Co před tím o pohlaví květů známo bylo, lze nazvati spíše pouhými domněnkami, nežli vědomostmi na podrobném zkoumání se zakládajícími.

Psal sice již v druhé polovici 16. století mimo jiné i náš Adam Zalužanský ze Zalužan ve svém proslulém spise „Methodi herbariae libri tres", r. 1592 v Praze vydaném, o pohlavnosti květů rostlinných, než vědomosti jeho a některých jiných spisovatelů botanických před

ním a po něm nezakládaly se na vlastním pozorování a zkoumání, nýbrž po většině jen na podání starších spisovatelů a na filosofickém hloubání.*) Věděltř již Plinius a někteří jiní starověcí spisovatelé, že rostliny jsou buď jednopohlavné nebo dvoupohlavné a že samičí květy rostlin jednopohlavných dříve plodů nevydávají, dokud pylem samčích rostlin zúrodněny nebyly; ale ani on ani jiní po něm nepokusili se o to, aby pohlavnost jejich důkladně vyšetřili a pokusy za tím účelem konanými zjistili.

To učinil teprve Camerarius (žil v let. 1665—1721). Muž ten získal si o vývoj botaniky veliký zásluh tím, že podrobně prozkoumal jednotlivé části květů, totiž tyčinky a pestíky, pyl i semena oplozená a neoplozená, zvláště pak tím, že provedl četné pokusy, jimiž zjistil, že pohlavnost rostlin jest obdobná pohlavnosti živočichů. Na důkaz toho, jak důležité byly výzkumy Camerariovy pro jeho dobu a jak málo o pohlavnosti květů před ním známo bylo, uvedeme zde první sloku latinské ody, jež od neznámého ctitele Camerariova složena a na konec jeho nejznamenitějšího spisu „De sexu plantarum epistola“,**) r. 1694 vydaného, připsána byla. V odě této opěvuje se dříve neznámá láska květů a rozkoš jejich milostná dosti vzletně následujícími slovy:

Novi canamus regna cupidinis,
Novos amores, gaudia non prius
Audita plantarum, latentes
Jyniculos, veneremque miram.

Na základě pohlavních rozdílů květů Camerariem po prvé zjištěných zosnoval později r. 1735 Karel z Linné svou obecně známou umělou soustavu, v níž rozdělil rostliny jemu známé na bezkvěté a květoucí a ty zas dle pohlaví květů na jedno- a dvojpohlavné, jež pak podle délky, počtu a srůstu tyčinek i pestíků dále roztřiďoval; jemu děkujeme též za to, že vědomost o pohlavnosti rostlin rychle po celém vzdělaném světě se rozšířila.

Však ani Linné ani žáci jeho neměli ještě jasného ponětí o tom, jakým způsobem květy se zúrodňují; teprve Koelreuter (1733—1806), poznav důležitost otázky této, vynasnažil se o rozřešení její veškerou pílí svou. On první vypěstoval četné míšence (bastardy) uměle, křížením dvou různých individuí a objasnil též přirozenost jejich. Poukázav k tomu, že míšenci vlastnostmi svými uprostřed mezi oběma rodiči stojí, to jest, že na nich i některé vlastnosti rostlin samčích i samičích sloučeny jsou, otřásl též citelně theorií o stálosti a neproměnlivosti ústrojných druhů, jíž Linné a škola jeho hlásali.

Po Koelreutrovi byl v tomto oboru botaniky nad jiné šťastným pozorovatelem a důmyslným badatelem Konrád Sprengl. V pamětihodném spise svém „O nově objeveném tajemství přírody v složení a zúrodňování květů*),“ roku 1793 vyšlém, dokázal Sprengl, že křížení se dvou

*) Viz ostatně Dra. L. Čelakovského pojednání o Zalužanském v Osvětě roku 1876.
**) Epištola o pohlaví rostlin.
***) Das neuentdeckte Geheimniss der Natur in Bau und Befruchtung der Blüthen.

různých květů nebo dvou různých individuí rostlinných jest v rostlinstvu vůbec rozšířeno a že postavení, velikost, tvar, barva, zápach, doba květení atd. nejsou nahodilými vlastnostmi květů, nýbrž že každé z nich přísluší jistý význam pro život těchto. Sprengl objevil a vysvětlil též mnohá podivuhodná zařízení a přístroje květů, vzájemné zúrodňování a křižování se jejich usnadňující. On první dokázal také, že nejen rostliny s květy různopohlavnými, nýbrž i rostliny s květy obojakými samy sebe oplozovati nemohouce cizí pomoci, zvláště pomoci hmyzu k tomu vyžadují i poznal také, že květy některých rostlin jsou dvojsnubné (dichogamické), to jest, že jejich ústroje pohlavní současně se nevyvinují, tak že květy svým vlastním pylem zúrodněny býti nemohou; objevil konečně a popsal již také některé ochranné přístroje, jimiž květy před různými škůdci chráněny jsou.

Avšak ačkoli Sprengl pilným pozorováním květů a neobyčejným důvtipem svým mnohé zajímavé stránky ze života jejich objevil, jakož i vztahy mezi nimi a živočichy je navštěvujícími první poznal a podrobnému pozorování podrobil, neuhodl přece, z jaké as příčiny příroda tomu nechce, aby květy svým vlastním pylem neustále se zúrodňovaly, a co jest asi účelem všech těch tak rozmanitých zařízení květů, jimiž tyto oku znalce mnohdy velesložitými a přeumělými mechanismy býti se jeví. Zásluhy Sprenglovy nebyly jako zásluhy mnohých jiných učenců a badatelů od vrstevníků jeho dostatečně oceněny a spisy jeho vešly záhy v zapomenutí. A tak se stalo, že rozřešení výše uvedené záhadné otázky a odhalení velezajímavého tajemství ze života květů bylo teprve v naší době provedeno.

Teprve Karel Darwin, jeden z nejgeniálnějších badatelů našeho století, vyslovil na základě svých obsáhlých výzkumů a na základě skorem stoletého bádání, jehož se vedle Sprengla a Koelreutra též Knight, Herbert, Gärtner a j. zúčastnili, že déle trvající sebeoplozování rostlinám více nebo méně škodí, křižování se jedněch s druhými však celkem prospívá. Větou touto, již Darwin v epochálném díle svém „O přístrojích, jimiž rostliny vstavačovité pomocí hmyzu zúrodňovány býti mohou,“ roku 1862 poprvé vydaném, pronesl*) a nesčíslnými doklady v tomtó i v jiných spisech uloženými zjistil, objasněn byl rázem fysiologický význam celého, mnohdy tak podivuhodného zařízení květů a vysvětlena též příčina do té doby záhadné vzájemnosti mezi květy rostlinnými a živočichy, kteří je navštěvují, se jevící. Spisem tím, v němž — jak níže seznáme — Darwin mnohé dříve zcela neznámé prostředky, zúrodňování květů vstavačovitých rostlin usnadňující, popsal a vysvětlil, obrátil též opět zřetel botaniků k tomuto zajímavému odvětví životosloví rostlinného, v němž od té doby blahodárný ruch nastal. Darwin sám nepřestával raziti dále cestu v tomto oboru, vydávaje četné spisy, sem zasahující.**) V těchto spisech dokázal mimo jiné, že potomci rostlin skřížením vzniklí velikostí, vytrvalostí i plodností nad potomky rostlin

*) Věta, kterou ono dílo se končí, zní doslovně: „Nezdá se nám nijak býti přehnáno, pravíme-li, že příroda nám tím co nejjasněji na vědomí dává, že se hrozí ustavičného sebeoplozování.“

**) Z větších jsou nejdůležitější: „O účincích sebeoplozování a křížení se rostlin“ a „O různotvárných květech.“

vlastním pylem oplozených vynikají a že obojaké květy mnohých rostlin tak jsou zařízeny, aby nikdy svým vlastním pylem zúrodněny býti nemohly; objasnil dále též zařízení květů dvojsnubných, dvoj- i trojtvárných, krytosnubných (kleistogamických) a j., o nichž nám níže bude jednati, a nahromadil v nich tolik materialu vědeckého, že ku podrobnějšímu jeho vylíčení objemného díla by třeba bylo.

Mimo Darwina, jenž o vývoj fysiologie rostlinné vůbec a tohoto odvětví zvláště neocenitelných zásluh si vydobyl, zkoumali v posledních dvou desítiletích ještě mnozí jiní badatelé květy rostlinné týmž směrem. Připomeneme zde z nich jen: Vlacha Delpina, Švéda Axella, Angličana Lubbocka, Němce Hildebranda, H. a B. Müllera, Kernera a j.*) Četnými výzkumy jejich byly nejen vždy nové a nové, dříve neznámé přístroje květů objeveny a objasněny a netušené vztahy mezi květy a živočichy odhaleny, nýbrž i starší pozorování Sprenglova již na konci minulého století provedená potvrzena a tím též vědecká cena výše uvedeného díla jeho opět uznána.

To, co tuto pojednání vlastnímu jsme předeslali, usnadní zajisté pochopení jeho i neváháme již přikročiti k vylíčení některých zajímavějších stránek ze života květů na základě nejnovějších výzkumů, nečiníce ovšem nároků na úplné vyčerpání látky, kteréž v úzkém rámci tohoto listu jest nemožné.

Přihlížíme-li ku způsobu, jakým rostliny se zúródňují, můžeme je rozděliti: I. na rostliny, jež sebe samy oplozují a II. na rostliny, cizí pomocí zúrodňované.

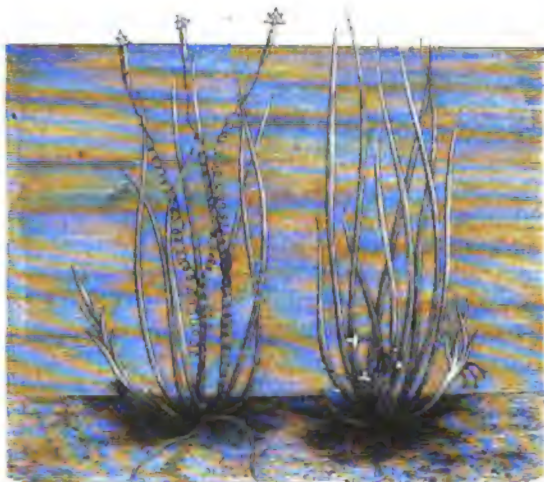
Do prvního oddělení patří všechny rostliny tajnosnubné; u nich však vedle pohlavního rozmnožování i nepohlavní velmi jest rozšířeno. Společným znakem každého pohlavního rozplozování jest stýkání se dvou více nebo méně se různících buniček pohlavních, jedné oplozující a druhé oplozované. První bunička pohlavní, jež obyčejně menší bývá, jest u rostlin sebe oplozujících z pravidla volně pohyblivá a zove se těliskem pylovým čili spermatozoidem. Druhá bunička pohlavní z pravidla nepohyblivá, po zúrodnění v pohlavně vzniklý výtrus nebo plod se měnící, zove se buničkou zárodečnou. Aby tělíska pylová, mnohdy dosti daleko od buniček zárodečných vznikající, do zárodečníků (archegonium), tyto uzavírajících, vniknouti mohla, bývají obyčejně jednou, dvěma nebo více brvami opatřena, pomocí kterých jako nálevníci snadno ve vodě pohybovati se mohou. Jsou-li však těliska oplozující nepohyblivá, jako na př. u květných řas (Florideae), mohou přece proudem vodním na zárodečník zanešena býti a zárodečnou jeho buničku oploditi.

U rostlin jevnosnubných jest zúrodňování pomocí cizí důležitější a celkem též rozšířenější nežli sebeoplozování. Rostliny tyto, po většině mezi cizosnubné patřící, lze opět rozvrhnouti do tří skupin: v rostliny 1. pomocí vody, 2. pomocí větru, 3. pomocí živočichů zúrodňované.

Rostliny do první skupiny patřící zovou se též, poněvadž květy jejich pomocí vody se snoubí, vodosnubnými (hydrophilae). Velmi zajímavým příkladem jich jest zakruticha svinutá (Vallisneria spiralis),

*) Spisů pěti posléze jmenovaných botaniků bylo též, vedle spisů Darwinových, použito při sepisování tohoto článku.

dvojdomá rostlina z čeledi voďankovitých (Hydrocharideae) na dně vodních průplavů v jižní Evropě, zvláště v Itálii a Francii hojně rostoucí. Různopohlavné květy její zúrodňují se na povrchu vody následujícím spůsobem. Pestíkové květy na dlouhé, v četné závity stočené stopce přisedlé a pod vodou se vyvinující povznášejí se teprve před svým rozkvětem na povrch vody tím spůsobem, že závity stopky, kteráž je nese, zvolna se roztáčejí. V tu dobu, když květy pestíkové na povrch hladiny vodní se povznesou, odtrhují se též dospívající květy prašné, na samčích rostlinách hluboko pod vodou vzniklé, od svých krátkých stopek a vyplývají na povrch vodní, kdež pak se rozpukávají a hojným pylem svým květy pestíkové zúrodňují. Toto zúrodňování usnadňuje se též proudem vodním, jenž i pyl i celé květy prašné z místa na místo zanáší. Po zúrodnění skrucují se zase stopky, květy pestíkové nesoucí, tak že tyto opět pod hladinu vodní se ponořují, kdež teprve uprostřed mezi listím v plod do-

Zakruticha svinutá (Vallisneria spiralis); v levo trs samičí, v pravo samčí.

zrávají. Hle jakým to podivuhodným zařízením usnadněno jest různopohlavným květům zakrutichy vzájemné snoubení, zařízením, jež bychom vším právem poetickým nazvati mohli! Z hlubin vodních vynořují se polorozvité květy, aby na vzduchu a na denním světle, teplými paprsky slunečními zahřívány, plné krásy své nabyly, se snoubily a líbánky své slavily a po té opět do chladné říše Najádek se vrátily, úkolu svému dostály a plodné potomstvo zanechaly.

Příkladem rostlin vodosnubných u nás poskrovnu rozšířených jest růžkatec (Ceratophyllum); květy jeho nesnoubí se však jako květy zakrutichy nad hladinou vodní, nýbrž pod ní.

Rostliny do druhého skupení řaděné a zkrátka též větrosnubnými (anemophilae) zvané jsou u nás mnohem hojněji rozšířeny, nežli

rostliny vodosnubné. Mezi nejznámější a nejrozšířenější z nich patří nahosemenné (Archispermeae) a z krytosemenných (Metaspermeae) četné jehnědokvětné (Amentaceae), trávy, šáchorovité, palmy, sítiny, konopovité, kopřivovité a pod.

Květy rostlin větrosnubných jsou po většině různopohlavné a takové bývají vždy cizím pylem zúrodňovány, pylem, jenž vzniká ve květech prašných buď na téže rostlině spolu s květy pestíkovými nebo na jiné. Tyto rostliny, na nichž květy prašné a pestíkové, od sebe oddělené, na dvou individuích vznikají, zovou se dvojdomými (diklinickými), ony pak, jež květy jednoho i druhého pohlaví na témž kmenu vytvořují, slovou jednodomé (monoklinické). Mají-li květy těchto rostlin, jedno- i dvojdomých zúrodněny býti, jest zapotřebí, aby pyl z květů prašných přenešen byl na lepkavou bliznu květů pestíkových a k tomu jest třeba pomoci cizí a sice buď pomocí větru nebo pomocí hmyzu (vodou pyl z té příčiny přenášen býti nemůže, poněvadž rostliny tyto na suchu rostou).

Květy rostlin větrosnubných jsou podobně jako květy vodosnubců z pravidla nepatrné a neúhledné, nevonné a neobsahují též obyčejně žádné sladké šťávy či tak zvaného nektaru. Z té příčiny bývají také jen pořídku hmyzy navštěvovány, kteří hlavně po nektaru ve květech slídí, i musí tudíž zúrodňování těchto květů vítr obstarávati. Aby tento vždy ochotný poslíček lásky milostné pozdravení z jednoho květu na druhý lehce přenésti mohl, jsou květy těchto rostlin zvláště uspůsobeny. Nemožno nám však zde ani rostlinám z tohoto skupení věnovati té pozornosti, jíž by zasluhovaly i povšimneme si blíže jen některých důležitějších.

Prašný květ jedle (Abies pectinata) četné tyčinky nesoucí (zvětš.).

U rostlin nahosemenných, jichž příkladem tis (Taxus baccata) nebo borovice (Pinus silvestris) býti může, zúrodňují se květy pomocí větru následovně. Jednopohlavné, velmi nedokonalé květy těchto rostlin jsou buď jednodomé (borovice) nebo dvojdomé (tis). Četné květy prašné, jež toliko z tyčinek, obyčejně v malé jehnědy nahloučených se skládají, vynikají zde onde na postranních větevkách a obsahují veliké množství sírožlutého pylu, jejž vítr snadno na plodné květy zanášeti může, jelikož zrnka velmi sypkého a suchého pylu toho po obou stranách blanovitými křídlovitými výrostky opatřena jsou. Pestíkové květy zřídka kdy jediný zárodek uzavírající (tis) jsou z pravidla složeny z četných v šištičky sestavených plodolistů. Šištičky tyto, jež tu a tam na koncích větví vynikají, nesou na širokých plodolistech svých dva nebo více nahých to jest v pestíky neuzavřených zárodků semenných či vajíček. Schází

tedy květům nahosemenných rostlin nejen skvělý obal, jímž květy krytosemenných rostlin obyčejně přioděny jsou, nýbrž i vyvinutý pestík. Mezi baňkovitým obalem, jímž vajíčka těchto rostlin kryta jsou, a jádrem, v nich uzavřeným, zůstává neveliká mezera, ve kteréž v čas květení krůpěj lepkavé šťávy se vylučuje, jež z části i z tak zvané klíční dirky (mikropyle) v tomto obalu se nalézající vyniká. Na této lepkavé krůpěji zachytí se snadno jednotlivá zrnka pylová, ve vzduchu kolem poletující, a dostanou se pak, když tato krůpěj vysýchá a do vnitř vajíčka se táhne, na povrch jádra ve vajíčku uzavřeného, jež oplozují.

Pylové zrnko jedle (Abies pectinata) zvětš.

Podobným spůsobem zúrodňují se též květy rostlin krytosemenných mezi větrosnubné patřících, s tím však rozdílem, že pylová zrnka se zachycují na lepkavých bliznách pestíků, jež u těchto rostlin již dokonale vyvinuty jsou. Vyklíčivší zrnka pylová vysílají pak z blizny svou láčku pylovou rýhou čnělkovou a klíční dirkou až na povrch jádra, kteréž jimi se oplozuje. Poněvadž pak, jak praveno bylo, pyl těchto rostlin větrosnubných velmi hojný, sypký a nelepkavý jest, vysýpá se snadno z prašníků rozpuklých a může větrem lehce na všechny strany zanášen býti. Jakýmkoliv i sebe slabším otřesením vypadává z vyspělých květů prašných našich rostlin nahosemenných a jehnědokvětných, mezi něž na př. břízy, olše, duby, topoly, vrby a pod. patří, tolik pylu, že jím často celé okolí žlutě poprášeno bývá. Poněvadž pak rostliny větrosnubné velmi často u velikém množství pospolu rostou, stává se mnohdy, že s nich v čas květení celé mraky žlutého prášku pylového větrem odnášeny bývají do krajin někdy až na několik mil vzdálených, kdež k zemi klesajíce, tuto žlutým, sírnému květu podobným práškem pokrývají a podnět ku pověstem o sírném dešti zavdávají.*)

A. V paždí listenu *l*) mladý plodolist *p*), dvě vajíčka *v*) nesoucí. (Abies pectinata). *B*. Hořejší část dospělé šišky jedlové (Abies pectinata), *l*) a *p*) jako u *A*.

Povšimněme si ještě, jakým spůsobem palma datlová (Phoenix dactylifera) se zúrodňuje. Drobné a neúhledné květy této dvojdomé rostliny jsou do velikých lat nahloučeny, jež z počátku tuhými kožovitými toulci jsou obaleny. Květy prašné, jichž na jediném kmenu samčím až 8—12.000 pohromadě bývá, vytvořují nesmírné množ-

*) Tak na př. pozoroval Kerner r. 1872 na povrchu jezera Ašského (Achensee) tolik pylu borovice horské (Pinus montana), právě kvetoucí, že krásná modř hladiny jezerní z velké části v žluť přeměněna byla. Jiné pří-

ství prášku pylového. Květy pestíkové, jichž celkem asi 2000 vzniká, musí, mají-li plod (sladké datle) vydati, pylem květů prašných zúrodněny býti. Z té příčiny chovají v zemích, kde tato palma nejlépe se daří, totiž v Egyptě, Arabii a Syrii, u příbytků lidských mezi četnými kmeny samičími vždy též jeden nebo více kmenů samčích. Květy této rostliny, z nichž obyčejně jen asi 280 v plod dozrává, zúrodňují se v přírodě hlavně pomocí větru, jenž pyl z květů prašných na květy pestíkové přenáší. Aby toto zúrodňování květů pestíkových usnadnili, uřezávají obyvatelé těchto krajin laty prašné a zavěšují je nad kmeny samičí na laty pestíkové. Toto umělé oplozování či snoubení květů datlovníku, o němž již Theophrast, Plinius i Claudius se zmiňují, bylo a jest v některých krajinách spojeno se slavnými obřady. Když r. 1798 v Egyptě válka zuřila, nemohli obyvatelé tamější květy prašné sbírati a jimi plodné palmy zúrodňovati; z té příčiny urodilo se v tom roce v Egyptě též velmi málo datlí.

Ve květech rostlin větrosnubných, jichž příklady právě jsme seznali, jsou však i jednotlivé ústroje zvláště přispůsobeny tomu, aby květy celé pomocí větru zúrodňovány býti mohly. Prašníky těchto rostlin, obyčejně na dlouhých a tenkých nitkách z květů daleko vyčnívající, jsou na těchto tak upevněny, že i nejslabším vánkem otřeseny jako malá kyvadélka se chvějí. U některých z nich (Urticeae) jsou prašníky na pružných nitkách přisedlé, jež dospěvše nebo dotknutím podrážděny byvše, takovou silou se vymršťují, že pyl v nich obsažený mnohdy dosti daleko do vzduchu vymetáván bývá. Ale i celá květenství prašná na př. táhlé a velmi ohebné samčí jehnědy bříz, dubů, ořešáků a pod. jsou velmi třaslavá, tak že z nich, když prašníky se rozpukají, sebe slabším otřesením hojnost pylu vypadává.

Však nejen prašníky, ale i blizny těchto rostlin jsou zvláště spůsobilé k zúrodňování pomocí větru; vynikajíť obyčejně na dlouhých čnělkách z květů a jsou buď samy protáhlé nebo alespoň dlouhými lepkavými brvami hustě porostlé. Poněvadž pak květy těchto rostlin větrosnubných obyčejně časně z jara se rozvinují, když listí jejich, jež při přenášení pylu z květu na květ by překáželo, ještě jen málo jest vyvinuto, mohou květy jejich tím spíše pomocí větru zúrodněny býti.

Od rostlin vodo- a větrosnubných k rostlinám, jichž květy pomocí živočichů oplozovány bývají, jest celá řada nejrozmanitějších přechodních tvarů rostlinných v přírodě zastoupena. Jakmile sypký pyl rostlin původně větrosnubných lepkavým se stal a neúhledné květy jejich nápadným okvětím, pronikavým zápachem a sladkou šťávou různé živočichy, hlavně hmyzy k návštěvě a hodům vábiti počaly, mohlo zúrodňování jejich pomocí hmyzů se díti, kteří štědrým hostitelům svým za vděk vzájemné snoubení se usnadňovali.

Příkladem takovýchto přechodních rostlin jsou naše vrby (Salices), jichž květy, velice větrosnubným květům příbuzných topolů se podobající, místo suchého pylu pyl lepkavý vytvořují a v době největšího rozkvětu malé krůpěje medu vylučují. Tyto nepatrné rozdíly v ústrojnosti jejich dostačily úplně ku změně zúrodňování jejich. Tím, že pyl jejich

---

klady toho druhu uvádí Darwin ve spise „O účincích křížení se rostlin" na str. 391.

lepkavým se stal, pozbyl schopnosti z květu na květ přenášenu býti, nabyl ale vlastnosti, na různé části těla hmyzů květy navštěvujících se přilepovati, jichž pomocí pak snadno na lepkavé blizny květů samičích dostati se může.

Pohleďme jen na jívu (Salix caprea) nebo na některou jinou vrbu květoucí za teplého jasného dne jarního i shledáme, že květy její četným hmyzem, zejmena včelami, čmeláky, různými mouchami, brouky a pod. hojně navštěvovány bývají. Dlouhým zimním půstem náležitě vyhladovělý hmyz, zvláště čmeláci a pilné včelky, snaží se všemožně, aby malé krůpěje medové ve květech prašných ze žlázek, za nimiž tyčinky stojí, vylučované sessáli, při tom však musí se chlupaté tělo jejich nevyhnutelně poprášiti hojným pylem, jenž z četných prašníků, jimiž při tom prodírati se musí, stále vypadává. Když pak takováto včelka nebo čmelák několik jehněd prašných navštívivší na blízký strom vrby samičí pře-

Prašníkový květ jívy.

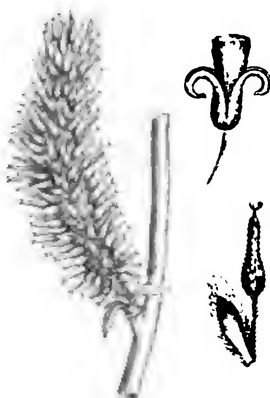
létne a zde z květů pestíkových medovou šťávu vyssává, zachytí se snadno větší množství pylu, jímž celé tělo jejich posypáno jest, na lepkavých bliznách z těchto květů vyčnívajících.

Poněvadž pak tyto vrby časně z jara květoucí za příznivého počasí nesčíslným množstvím různého hmyzu navštěvovány bývají, stává se, že na nich mnohdy ani jediná jehněda pestíková neoplozenou nezůstává a že semeníky jejich hojnost semen plodných vytvořují.

Tímto způsobem postarala se příroda o to, aby pyl z jednoho stromu na druhý přenášen byl pomocí hmyzu na místě větrů, nestálých a nespolehlivých to prostředníků vzájemného snoubení se květů.*)

*) Zajímavý doklad toho, jak daleko hmyz pyl z jednoho stromu na druhý přenášeti může, uvádí Jussieu. Jednoho dne r. 1758 zpozoroval totiž tento slavný botanik v Jardin des plantes v Paříži, k nemalému podivení svému, že pistacie, která již po mnohá léta v zahradě neplodná stála, četné plody nasazuje. Poněvadž strom ten pouze květy pestíkové choval, musil pyl, jenž

Do třetího skupení rostlin cizím pylem oplozovaných patří veliká většina rostlin květoucích. Ačkoliv nápadné květy jejich obyčejně obojaké (monoklinické) jsou, chovajíce v sobě i prašníky i pestíky dokonale vyvinuté, bývají přece jen řidčeji svým vlastním pylem oplozovány. Květy těchto rostlin velikostí, nápadnými barvami, zápachem a množstvím medové šťávy nad jiné vynikající bývají totiž hojně různými živočichy navštěvovány, kteří, ač jen z ohledů sobeckých je vyhledávají a o medovou šťávu a jiné výživné látky v nich obsažené je okrádají, přece návštěvou svou jim celkem více prospívají nežli škodí. Usnadňujíce totiž bezděčným přenášením pylu z jedněch květů na druhé vzájemné křížení se těchto, starají se o to, aby rostliny hojně plodů vydaly a nahražují tak opět mnohonásobně škodu, již rostlině mnohdy spůsobují. Služba tato jest veledůležitá; bez ní zůstaly by tyto, jak níže okázáno bude, buď zcela neplodnými nebo alespoň málo plodnými a mohly by během delší doby úplně vyhynouti.

Plodný květ jívy.

V našich krajinách vykonávají tuto snubčí službu výhradně jen hmyzové, v krajinách tropických přidávají se však k nim též někteří menší ptáci.

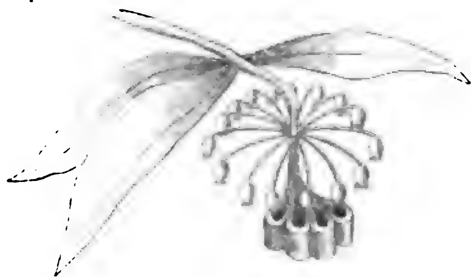
Z rostlin, jichž květy zvláště přispůsobeny jsou k tomu, aby pomocí ptáků na vzájem se snoubily (rostliny ptákosnubné, ornithophilae) je zvlášť pamětihodnou markgravie, Marcgravia nepenthoides, viz str. 332. Květy této tropické rostliny, v Nicaragui rostoucí, jsou do přeslenin sestavené a dolů sehnuté. Z prostředka jejich přeslenu visí dolů láčkovité medníky, v nichž po čas rozkvětu hojnost medové šťávy jest vyloučena. Sladkou vůní tohoto nektaru přilákáni navštěvují nejen hmyzové, nýbrž i kolibříci a medossavky (nektarinie) květ této rostliny, při čemž — jak Belt pozoroval — pyl z jedněch květů stírají a na blizny druhých květů přenášejí.

Tato návštěva kolibříků a podobných ptáků jest pro některé rostliny veledůležitá; tak na př. bylo dokázano o některých jihobrasilských druzích podslunečníku (Abutilon), že jen tehdy plody vytvořují, byly-ly dříve ptáky navštíveny.

---

květy tyto zúrodnil, přijíti z nějakého stromu prašníkového, jenž asi na blízku se nalézal. Tak soudil Jussieu a jelikož v celé zahradě botanické podobného stromu nebylo, musil býti v některé cizí zahradě. Aby věci té přišel na klub, nařídil Jussieu lidem svým pátrati po okolí, zdali by se někde podobný strom nenalézal, ale nadarmo; v celém okolí nebylo podobné pistacie. Nemoha se svým lidem ničeho pořiditi, vznesl Jussieu žádost na policii, aby mu v hledání tom byla nápomocna. Pomocí této pak nalezena byla konečně malá pistacie v zahradě kartusianské, kdež v skutku v tomto roce, jak Jussieu správně se domníval, poprvé květla, nesši samé květy prašné. Celá Paříž žasla nad nevídaným tímto zjevem. Pyl pistacie musil totiž předměstí St. Germain, St. Jacques a St. Marceaux přeletěti, aby se dostal na blizny pistacie v Jardin des plantes; že toto přenešení neučinil vítr, nýbrž hmyz nějaký, jest na bílední.

Při té příležitosti nelze nám pomlčeti o podivuhodné podobnosti a nápadně stejném přispůsobení různých živočichů, kteří květy jednoho a téhož druhu rostlinného navštěvují a je zúrodňují. Na str. 333. vyobrazen jest kolibřík spolu s lyšajem kolibříkovým (Macroglossa Titan), o nichž Bates ve svém cestopise „Z krajin podél Amazonky“ toto píše: „Několikráte zastřelil jsem nedopatřením na místě kolibříků na květech ssajících lyšaje kolibříkového, jenž i letem svým i spůsobem, jakým sladkou šťávu z květů vyssává, oněm tak velice se podobá, že teprve, když po několik dní oba tyto živočichy pilně jsem pozoroval, již v letu jsem je rozeznávati se naučil.“

Květenství markgravie (Marcgravia nepenthoides).

Veliké jest množství rostlin, jichž květy pomocí hmyzu vzájemně se snoubí a jež z té příčiny též hmyzosnubnými (entomophilae) se zovou. Čím květy těchto rostlin jsou nápadnější, čím více sladké šťávy vylučují, tím hojněji bývají různým hmyzem létavým i běhavým navštěvovány. O mnohých z nich dokázal Darwin, že bez pomoci hmyzu ani žádných semen plodných vytvořovati nemohou. Z té příčiny jsou též květy těchto rostlin více nežli květy jiných přispůsobeny tomu, aby pomocí rozmanitých hmyzů, jež různým spůsobem k návštěvě vábí, zúrodněny býti mohly. Čím však květy rostlin jsou méně nápadné a čím méně vnad obsahují, tím spíše mohou vlastním pylem svým oplozeny býti; než z pravidla nepozbývají ani takovéto květy zúplna té schopnosti, že příležitostně pomocí hmyzu cizím pylem zúrodněny býti mohou.

Abychom o pravdivosti toho, co právě řečeno bylo, se přesvědčili, povšimněme si jen květů macešky polní (Viola tricolor). Rostlina tato u nás zvláště na polích a úhorech hojně rozšířená, vyskytuje se obyčejně ve dvou odrůdách. Jedna z nich, malokvětá, neúhledné žlutavé kvítky nesoucí, musí, poněvadž ji hmyz jen zřídka navštěvuje, obyčejně vlastním pylem svým se zúrodňovati; druhá pak, velkokvětá, nápadnými pestře zbarvenými květy zdobená, jest zvláště přispůsobena tomu, aby po výtce cizím pylem pomocí hmyzu zúrodněna byla.

Na květech obou těchto odrůd jest spodní list korunní opatřen ostruhovitým medníkem, v němž medová šťáva, dvěma nitkovitými výrostky obou nejdolejších tyčinek do této ostruhy zasahujícími vylučovaná, se shromažďuje. Aby pak hmyz tuto šťávu vyssáti mohl, musí sosák

svůj úzkým ústím květů zapustiti až do této ostruhy. Poněvadž však ústí těchto květů kulatou bliznou skorem zúplna jest vyplněno a uzavřeno, musí hmyz tuto i čnělku ji nesoucí trochu nadzvednouti, při tom však vypadá naň pyl z prašníků, srostlých v trubku, jež čnělku této rostliny objímá; část tohoto pylu zachytí se na sosáku hmyzu, část spadne však do hustě obrvené rýhy spodního listu korunního, kterouž hmyz sosák svůj do duté ostruhy byl zapustil.

Přelétne-li pak hmyz z tohoto květu na druhý, stírá a přilepuje se pyl, na sosáku jeho zachycený, na lepkavé blizně, jež u velkokvěté odrůdy jest jinak zařízena, nežli u malokvěté. Blizna macešky polní jest dutá a ústí této dolů obrácené dutiny může u macešky velkokvěté pohyblivým, pysku podobným výrostkem zakryto býti. Vniká-li tedy

Kolibřík a lyšaj kolibříkový (Macroglossa Titan).

sosák hmyzu, na němž z jiného květu této rostliny pyl se byl zachytil, do dutiny medníkové, setře se pyl o tento pysk a přilepí se na lepkavou šťávu, jež v duté blizně se vylučuje a vyklíčiv pak zde, zúrodňuje vajíčka v semenníku obsažená.

Tímto pyskem jest však též květům této macešky zabráněno sebeoplozování. Když totiž hmyz sladkou šťávu byl vyssál a sosák svůj z medníku vytahuje, uzavře se ústí lepkavé dutiny bliznové pohyblivým pyskem při zpátečním pohybu sosáku nadzvednutým tak, že do ní pyl téhož květu, jejž hmyz na sosáku svém odnáší, vniknouti nemůže. Vlastním pylem mohly by květy této macešky velkokvěté jen tehdy zúrodněny býti, kdyby hmyz dvakráte za sebou sosák do medníku téhož květu zapouštěl, což ale — jak z pozorování Hildebrandových a j. vysvítá — z pravidla nejen na květech této, nýbrž i na květech jiných rostlin se nestává.

Blizna malokvěté odrůdy macešky nemá však žádného pysku a ústí její jest tak postaveno, aby pyl, jenž z prašníků rozpuklých do obrvené rýhy na spodním listu korunním se nalezající vypadává, přímo do něho dostati se mohl. Touto jednoduchou změnou docílila příroda toho, že nepatrné květy této odrůdy, kteréž hmyz málo si všímá, svým vlastním pylem se zúrodniti mohou; tím však není ještě řečeno, že by květy její občas cizím pylem zúrodněny býti nemohly.

Z příkladu právě uvedeného vysvítá, že květy velikým a nápadným okvětím vynikající a více do očí bijící různým hmyzem hojněji navštěvovány bývají nežli květy malé a neúhledné. Tato okolnost vysvětluje nám též, proč na rostlinách drobné květy obyčejně v hustá květenství nahloučeny bývají, tak že mnohdy jedinému velikému květu se podobají, (příkladem jsou úbory rostlin složnokvětých, okolíky okoličnatých a pod.) i proč krajní květy v takovýchto květenstvích mnohem větší bývají nežli střední (na př. u některých okoličnatých, křížokvětných a j.), ačkoliv velikost jejich mnohdy na úkor plodnosti jejich bývá.

Však nejen velkostí a pestrostí barev květů svých vábí rostliny hmyz k návštěvě těchto, nýbrž i rozmanitým zápachem, jejž vydávají. Z pozorování Müllerových lze souditi, že libá vůně některé hmyzy ještě více láká, nežli nápadná barva a velikost květů; to bylo na př. dokázáno o drobných, málo nápadných, ale libovonných květech violky vonné (Viola odorata), jež mnozí hmyzové pilněji navštěvují nežli nevonné, ale více do očí bijící květy macešky zahradní; (při pokusu třeba stejné množství obou, společně na témž záhoně rostoucích, pozorovati). To též platí o nevelikých, ale silnou kořennou vůni vydávajících květech svlačce rolního (Convolvulus arvensis) a o nepoměrně větších, svou bělostnou barvou od zeleného lupení nápadně se odrážejících, ale nevonných květech svlačce většího (Convolvulus sepium).

Než netoliko líbeznou vůní, vznikající vypařováním silic ve květech obsažených, ale i nelibým zápachem lákají některé rostliny hmyz k návštěvě; zvláště pamětihodné jsou rostliny, jichž květy hnilobou, mršinou a podobně zapáchají [na př. květy aronů (Arum), stapelií (Stapelia) a pod.].

Ale nejmocnějším vnadidlem pro většinu hmyzu jest sladký zápach medové šťávy, jejž květy více nebo měně silně vydávají. Nägeli zavěsil z barevného papíru uměle zhotovené a vonnými silicemi postříkané květy mezi lupení rostlin v zahradě chovaných a shledal, že z nich nejprvé ty k sobě včely přivábily, jež nejsilnější vůni vydávaly, že však záhy včely těchto i jiných květů všímati si přestaly, nejspíše proto, poněvadž seznaly, že žádného nektaru neobsahují. Podobně bylo dokázáno, že někteří hmyzové dobře rozeznávají určité zápachy květů rostlinných; i že dovedou tyto buď z blízka buď již i ze značné dálky rozeznávati.

To, co nyní o čichu hmyzů připomenuto bylo, platí z části i o zraku jejich. Z výzkumů Müllerových za tím účelem konaných vysvítá, že smysl pro barvy nejen u různých druhů, nýbrž i u různých individuí téhož druhu rozličně jest vyvinut, tak že se zdá, jakoby nabýval hmyz schopnosti, různé barvy a zápachy rozeznávati, teprve delším cvičením.

Že hmyzové někteří jen květy jedné a téže barvy nebo určitého zápachu navštěvují, jiných opomíjejíce, lze zvláštní zálibou jejich pro tu nebo onu barvu nebo zápach vysvětliti. To platí zvláště o včelách a čmelácích, kteří nejen různé, často sobě velmi podobné druhy od sebe rozeznávati dovedou, nýbrž i určitě zbarvené odrůdy jejich. Tak na př. bylo pozorováno, že včely, jež pyl z květů sasanky bílé (Anemone nemorosa), s níž pospolu bílá sedmikrása hojně rostla, pilně sbíraly, tuto od oné dobře rozeznávaly; zabloudila-li náhodou některá včelka na úbory této rostliny, seznala záhy svůj omyl a spěchala na květy oné. Dále shledáno též, že někteří hmyzové na velkém záhoně zahradním, na němž rozmanitě zbarvené odrůdy šafránu (Crocus) květly, výhradně květy žluté, jiní zase fialové, jiní bílé, jiní strakaté navštěvovali.

Tím vším i mnohým jiným ještě ztvrzuje se poněkud žertovný, avšak pravdivý výrok Darwinův, „že mezi hmyzy jest mnoho výborných botaniků."

Jsou známy i příklady, z nichž vysvítá, že někteří hmyzové výhradně jen květy jednoho a téhož druhu navštěvují. Tak na př. navštěvuje mol jukový (Pronuba yucasella) vždy jen květy juky (Yucca), jsa k zúrodnění jich velmi dokonale přispůsoben. Za službu, kterou tím rostlině prokazuje, béře však od ní velikou odměnu; klade totiž při tom, když z jednoho květu na druhý přelétaje, tyto vzájemně snoubí, tvrdým a špičatým kladélkem svým do semenníků juky několik vajíček, z nichž vylíhnuvší se larvy oplozená a rychle vzrůstající semena juky vyžírají. Ale škoda, jež tímto rostlině vzniká, není tak veliká, jako prospěch zúrodněním pomocí hmyzu spůsobený; vždy ještě zůstane dosti semen oplozených a nepoškozených, jimiž tato rostlina dále rozmnožovati se může.

Ale i květy mnohých jiných rostlin bývají z pravidla jen určitým hmyzem zúrodňovány. Z té příčiny zůstávají některé cizozemské rostliny na př. vonná vanilka (Vanilla planifolia) a pod. v našich krajinách chované neplodnými; neníť zde hmyzu, který by jim tuto důležitou službu prokázal; proto musí zahradníci naši, chtějí-li, aby květy těchto rostlin plody vydaly, pyl štětičkou z prašníků jedněch květů na blizny květů druhých přenášeti a tak je uměle oplozovati.

Na jiném místě v tomto článku bylo již vytknuto, že hmyz obzvláště takové květy hojně navštěvuje, jež velikostí, zvláštním tvarem, barvou svou a pod. i do dálky patrnými se činí. Podotýkajíce k tomu ještě, že květy mnohých rostlin tím hlavně patrnými se stávají, že pestrá barva jejich od zelené barvy listů nápadně se odráží, u jiných pak rostlin, jichž barva květů od zeleni listové méně se odráží, zase tím, že květy jejich před listím se vyvinují [na př. u jaterníku (Hepatica triloba) a j.], u jiných konečně tím, že drobné květy jejich na dlouhých stopkách vysoko nad listí se povznášejí na př. u tučnice (Pinguicula) a j., litujeme jen, že nemožno nám zde obšírněji vyložiti, jak každá i sebe nepatrnější část květu rostlinného povaze, velikosti, tvaru celého hmyzu i jednotlivých částí těla jeho, zvláště tvaru a velikosti sosáku jeho přispůsobena jest. Rovněž zdá se nám býti zde nemístným podrobnější výklad toho, jak zase na vzájem rozliční živočichové květům rozličných rostlin, jež

navštěvují, tělesně i duševně přispůsobenými býti se jeví i přejdeme v příštím článku k látce jiné, jež právě v posledních letech byla a dosud ještě jest předmětem úsilovného bádaní a vším právem i naší pozornosti zasluhuje.

Husův kámen.

Báseň

od

Otakara Mokrého

arovný úval. — — V tmavých olšin prahu
Blanice vlny teskně šepotají,
s cinkotem sladkým po lesnatém svahu
se jako ve snu bravy mihotají,
v růžovém vřesu píseň cikád zvoní
a po úbočí bílá střemcha voní.

Kde v břehu výmol, černý, zasmušilý,
smuteční vrba svislé větve chýlí,
omšený balvan nade pustou strání
k dumavým vlnám tajemně se sklání.
Leb jeho lysá, údy obrovité
se kladou v trávník perlou porosený,
jak olbřím blesku žehem zachvácený
do země ryje čelo vzdorovité;
u nohou jeho v pláni osamělé
slzička Panny sladkou touhou nyje
a ve štěrbinách ptáče osiřelé
na listí svadlém hnízdo sobě vije,
mateří douška v šarlatovém havu
opájí vůní starou jeho hlavu.

Buď pozdraven mi, svědku zasmušilý
nejsladších Mistra velikého chvílí,
jež prožil kdysi v chladivém tvém stínu
kolébán měkce v čarných vidin klínu!

Buď pozdraven mi, pamětníku šedý,
největších žití jeho okamžiků,
kdy k nebi vznášel teskné svoje hledy,
kdy v skráně tvoje věkem rozervané,
své čelo kladl ve zimničném chvění,
a vzýval s nebe kalich utrpení
jak boží syn kdys smuten v Getsemane!

Kdykoliv na tě v svatém zanícení
jsem upřel zmámen zraky svoje snivé,
kdykoli v touhy zbožné rozechvění
jsem líbal mrtvé, zimné tvoje čelo,
mně z lůna tvého tryskly vody živé
a kolem vše se písní rozzvučelo!
— — — — — — — —

Vzpomínám sobě — ve poledním žáru
jsem uleh kdysi znaven pod balvanem;
kol hlavy mé se v reji nespoutaném,
míhali snové čarolesklých tvarů. —
O kámen horké podepřel jsem čelo
a v hlavě mé se poznenáhla stmělo. — —

Do věků dávných zbloudil duch můj snící. — —
Po stezce slunným jasem ozářené
k Blanici kráčel jinoch bledých lící;
dumavé oko, brvou zachmuřené,
bloudilo v knihy žlutém pergaménu.
Paprsek slunce líbal skalní stěnu,
z balvanu nitra steny litostivé
drobounkých ptáčat kolem zaznívaly,
jak tajemné ty melodie snivé,
jež z ňader sfinga loudí paprsk žhavý,
by, sotva vznikly, zase umíraly. —
Písmenek zlatých křivolakou tísní
semo tam bloudil jinochův zrak tmavý,
až náhle vzrušen tesknou ptačí písní,
se rozhled kolem, utkvěl na balvané,
v jehožto stínu měkce odpočíval
muž přísných tahů. Černých vlasů příval
prokvětlý stříbrem s posvěcené skráně
bohatou vlnou z pod biretu splýval
a talár černý starodávných střihů
v záhybech sterých Mistru halil tělo.
Myšlenek roje v bleskotavém mihu,
křížily hlavou v dumy ponořenou,
ve dlaních bledé spočívalo čelo,
nad mapou nebes v trávě rozestřenou,
posetou hvězdic četou nesčíslnou,
jež mléčná dráha širokou svou vlnou
v tajemném kruhu na příč prorývala.

Z Prachatic Křišťan byl to. — Mistr slavný,
muž vědy vážný. — Bystrý, neunavný,
od bědné hrudy zemské odpoutaný,
duch jeho zalet v nadpozemské kraje,
v ty nezbádané, přenesmírné taje,

jež v nebes klenbě hvězdami jsou psány.
Jej sotva zahled jinoch zasmušilý,
hned líce se mu teskné rozjasnily
a zraky tmavé žhavou jiskrou vzplály.
Malinkou chvíli v zbožném vytržení
pohlížel k Mistru udiveně z dáli,
pak přiblížil se, s bázní, v rozechvění
mu vložil ruku lehce na ramena
a pravil k němu: „Proč tak zachmuřena,
velebný Mistře, otče drahý, milý,
tvář tvoje bledá? — — Co ti hvězdy děly?“

Pozdvihl Křišťan hlavu zadumanou,
a rety jeho teskně šelestily:
„O tobě právě, nebohý můj Jene,
jsem těžce dumal. — Hvězdy mé se stměly
a harmonie, sladké přitlumené,
sfér nadpozemských smutnou jenom branou
s nesmírných výšin k mému sluchu zněly.“
A na to jinoch ve hlubokém stonu:
‚Tvá slova, Mistře, tajemná mne děsí —
Ó strhni jenom hustě tkanou clonu,
jež rozepjata v širém nebe sklonu
ve hvězdic drobných blyskotavé směsi
budoucnost kryje, temnou, nezbádanou.“

Potřásal Křišťan chvíli šedou hlavou,
pak pozdvihl se — nad řízou teď tmavou
pohybem prudkým ruce obě skřížil,
jak stlumit chtěl by náhlé vyšlehnutí
divého bolu, jenž mu v ňadrech vířil.
Zrak jeho žhavý v plachém zamihnutí,
poznovu v klenbu nebeskou se zhřížil;
nadšení ruměn zbarvil svadlé líce,
prorocký zápal z tmavých šlehal zraků,
a ústa jako ze sna šepotala:
„Na nebi chmurném, z klínu černých mraků
světélko jasem žhavorudým pálá,
jak osamělá, tichá večernice,
jež nocí vlahou ve slavičím pění,
do srdcí lidských tklivou něhu sálá.

Pohlížím na ni — trnu v podivení
neb rysy její, v čárném kouzla taji,
postavu lidskou náhle přibírají.
Tvé líce vidím — Jene! — zasmušilé — —
shlížejí ke mně, něžně tak a mile,
jak na mne hledíš v tomto okamžení.

Však — — proč tak náhle obzor můj se kalí,
v mlhavé dáli mizí drahé líce...
O, ubohá má teskná večernice!
Roj sivých mraků, děsný, neprůhledný,
kolesa chmurná po nebi již valí,
ach udolá tě hrůznou čaromocí,
sotva že paprsk, osamělý, bědný
po tobě zbude v tmavé, černé noci! — —
Však světélko to jasné, žhavorudé
jitřenkou spásnou přece lidstva bude,
za jeho žhavým, plápolavým svitem
magové v pouť se dají od východu."
— — — — — — — — —

Ustanul Křišťan, prudkým, bouřným citem
překonán oddech — zraky ohněm plály,
pravicí přejel orosené čelo,
pod jehož klenbou v mihotavém chodu
myšlenky jako hvězdy kolotaly.
Pak věštby slovo hromným bouře hlasem
z prorockých retů Mistra dále znělo:
„Báň nebes vidím, růžným hárá jasem,
plápolem rudým vesmír celý hoří,
od země k nebi ve plamenném moři
hranice děsná obrovská se zdvihá;
u paty její stínů tíseň divá,
v příšerném tanci do kola se míhá,
jak stádo vlků kolem ohňů spasných,
jimižto plane posněžená niva.
Ne! beránci to! — Aspoň roucho míru
s jich beder splývá ve ornátech řasných,
Hossany znakem zlatým prošívaných
a v pluviálech perlou krumplovaných,
jichž každý záhyb svatou tají víru.
Přihlížím blíže — tvář mi studem plane!
Tak mnohou známou zahledl jsem líci
v příšerných stínů chorovodu tmavém. —

Výš oko mé se nese ku hranici
mlžinou kouře — kde na kůlu žhavém
připoután světec žalmy prozpěvuje
— — — — — — — — —
Ach! kdo to? Pro bůh! nelze rozeznati,
dusivý oblak dýmu v tvář mu šlehnul
a plamen rudý tělo světce zžehnul. — —

Ohromný vichr veškerenstvem duje
a světem bouře divoká se katí,
však nebem tichým světélko zas pluje —

jitřenky hvězda — Tvé má, Jene, líce.“
— — — — — — — — —
— — — — — — — — —
Z balvanu horké pozdvihl jsem čelo,
večerní šero kolkolem se tmělo,
Blanice vlny ve olšinách snice
ze spánku jenom časem zasténaly.

Prosba.

Píseň

od

Augustina Mužíka.

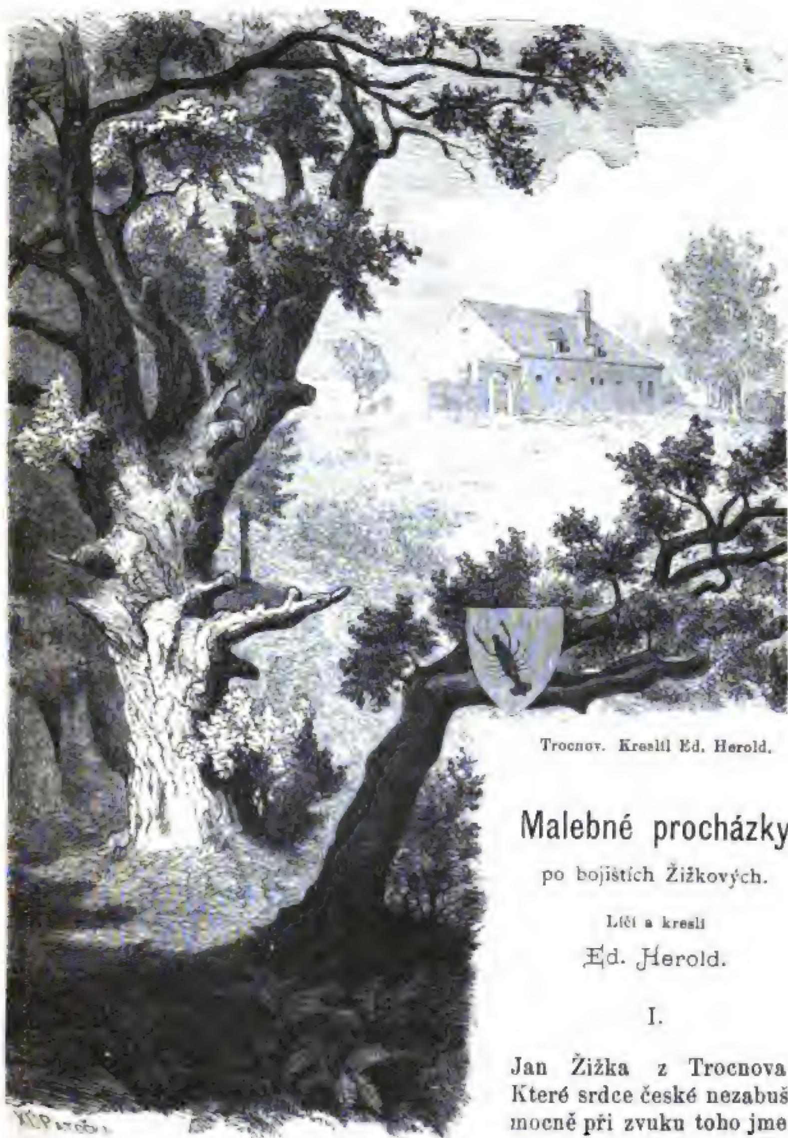

Až zemru, v šerý les mé, bratři, složte údy,
pod stromů dumných stín a kyprý, svěží mech,
ať západ sinavý ni východ slunce rudý
mne tamo neruší v mých věčných, tajných snech.

Tam bude poklidně nad mojí hlavou chladnou
čas kruhem věčnosti mi plynout bez konce,
nechť s mojí památkou již první květy svadnou —
mně bude se tam spát a dýchat lehounce — —

Jak sám jsem za živa šel ztracenou svou poutí
a zniknul jako stín, jenž v náruč noci kles',
tak nekonečnem duch pak sám zas bude plouti,
mít za bratry jak dřív jen soumrak, ticho, les...

Trocnov. Kreslil Ed. Herold.

Malebné procházky

po bojištích Žižkových.

Líčí a kreslí

Ed. Herold.

I.

Jan Žižka z Trocnova! Které srdce české nezabuší mocně při zvuku toho jmena, — jmena bohem nadšeného a nepřemoženého bojovníka za právo a pravdu, genialního vojevůdce, tvůrce novověkého umění válečného, jenž navzdor slepotě své často jen s několika sty vojínů toliktéž tisíců dobře obrněných a proslulými vojevůdci vedených mužů na hlavu porazil — a to hlavně důvtipnou volbou postavení, rychlým použitím příznivého okamžiku a zcela novým, od něho vynalezeným spůsobem válčení?!

Po čtyři století snažili se nepřátelé světla a vlasti naší, aby vyrvali toto jmeno z paměti a srdce národa českého, aby zakalili a zohyzdili památku Žižkovu zároveň s památkou velikého mučenníka kostnického, ale nepodařilo se jim to. Obě tyto postavy září z šera minulých věků do české přítomnosti leskem nejskvělejším.

Chystám se k procházce po místech, jejichž jmena nejtěsněji sloučena jsou se slávou Žižkovou, po jevištích jeho bitev hlavních, a doufám, že provázeti mne bude v duchu četná společnost čtenářstva těchto listů. Ale než se vydám na tuto pouť, učiním spěšný výlet k rodnému domu proslaveného hrdiny.

Na jihu krásné vlasti naší leží 4 hodiny od Budějovic a půl hodiny od železniční stanice Borovan vzdálen, v přívětivé rovině dvůr Trocnov, patřící knížeti Schwarzenbergovi. Je to staré pevné stavení s klenutými jizbami a komorami, ale bez jakékoli jiné známky, která by k původnímu jeho určení poukazovala; nepoutá vůbec ničím pozornost kolemjdoucího, leda svým — abych tak řekl — mrzutým a zasmušilým vzezřením. Toť Žižkův rodný dům.

Ve čtrnáctém století bylo toto stavení jedním z četných opevněných dvorů zemanských, kteréž se tehdáž ve většině českých dědin nalezaly, nebyl-li na blízku nějaký hrad. Nad vchodem opevněného dvorce Trocnovského spatřoval se tehdáž asi vytesaný neb namalovaný rak, Žižkův znak rodinný.

Nedaleko dvoru toho nalezá se místečko křovím úplně zarostlé s hrbolatou a močálovitou půdou; několik bleskem rozrytých stromů zvyšuje pustý a zasmušilý dojem toho místa, kde stojí polosřícená kaplička s výklenkem, zasvěcená sv. Janu Křtiteli. Značně sešlý nápis, jímž kapličku zakladatel její probošt Konrad Fischer opatřiti dal, zní takto: „Hic locus olim exosus Joannis nativitate Zizcae nunc ex asse nativitati Joanni Baptistae consecratus.“ Druhý lépe zachovaný nápis hlásá česky: „Jan Žižka z Troznova slepy zle paměti tu se narodil.“ Slovo „zlé“ bylo však nějakým ctitelem Žižkovým vyškrabáno.

Zde stál od 14. století starý sukovatý dub, v poslední dobu před vystavěním kapličky vlastně již toliko zatlučenými hřebíky kol do kola pokrytý pahýl, jenž své železné roucho obdržel od pověrčivých kovářů, kteří v domnění, že tím větší síly tělesné nabudou, do dřeva toho hřebík zatloukali a při tom zároveň třištku ze stromu do toporu kladiva svého zapouštěli. Kolem dvoru, kde stála v 14. století víska nyní zmizelá, prostírají se lučiny a pole; nedaleko lesa nalezá se tu malý rybník.

Když jednoho dne paní Kateřina z Trocnova k žencům na poli dohlížela, byla překvapena náhlou strašlivou bouřkou a zároveň bolestmi porodními; děvečky odnesly ji pod onen dub, kdež porodila hocha — příštího vůdce Táboritů. Toť obecně rozšířená pověsť o narození Jana Žižky.

O dětských letech Žižkových nevypravuje okolní lid ničeho, leda že prý navštěvoval školu v Borovanech.

Jinošská jeho leta, spadající v pokojnou dobu slavného panování Karla IV., uplynula bezpochyby klidně. Teprve za vlády Václava IV., v době bojů mezi králem a jednotou panskou, spatřujeme odvážného a chrabrého zemánka Trocnovského v půtkách s mocnými sousedy: Rosenberky a měšťany Budějovickými. S těmito smířil se působením královým

roku 1409. V těchto rozepřích seznal asi Žižka všeliké lsti drobného boje; byla to jeho první škola válečná. Ale zároveň zdá se, že jej toto nepřátelství s mocnými sousedy přimělo, aby opustil rodiště své. Nalezáme v letech následujících Trocnov v držení jiných zemanů, později pak ve vlastnictví pánů Rosenberských. Žižka sám vystavil si r. 1421 hrad Kalich na vysokém vrchu v krajině Litoměřické a nazýval se odtud z Trocnova a z Kalichu.

Za několik let po smíru s Budějovickými objevuje se Žižka při dvoře královském, nejprvé jakožto dvořenín Václava IV., později v službě královny Žofie, kterouž co komorník její zajisté častěji do kaple Betlémské doprovázel, kdež učení Husovo v duši jeho přehluboké kořeny zapustilo. Súčastnil se také v rozličných výpravách královského vojska proti rušitelům míru zemského. Při některé takové výpravě ztratil snad jedno oko, ne-li již dříve ve svých půtkách s Rosenberky a Budějovickými; jisto jest, že byl již za svého pobytu při dvoře Václavově jednookým.

Již před r. 1419 působil tedy Žižka při mnohém díle vojenském; ale teprve onoho roku nabyl slavného jmena po všem národě vynikající činností svou v bouřích po smrti krále Václava IV. v zemi vypuklých, zejmena při dobytí Malé Strany od Pražanů, kteréž stalo se hlavně zásluhou Žižkovou. „Tu počal brán býti od lidu na slovo“ — praví letopis Třeboňský — „neb tu jest počal bojovati až do konce života svého.“ Ano, odtud stál Žižka v popředí husitského hnutí v Čechách co nadšený a vítězný obhájce „zákona božího“.

Když uzavřeli Pražané příměří se stranou královskou, opustil Žižka Prahu a odebral se s hloučkem věrných přívrženců do Plzně, kteréžto město učiniti chtěl střediskem a hlavní baštou husitství a odporu proti králi Sigmundovi. Usadil se tam sice bez překážky, ale shledav, že by s hrstkou svých vojínů města toho stěží proti přesile nepřátel obhájil a že město Tábor, v němž se tehdáž právě část bratří pod vůdcovstvím Hromádkovým ohražovati začínala, mnohem pevnější a výhodnější stanoviště odporu poskytuje, přichýlil se k radě tehdejšího královského podkomořího Václava z Dubé, Husova přítele a průvodce na cestě do Kostnice, a vydal Plzeň r. 1420 královským pod výminkou, aby přijímání pod obojí i nadále v městě volný průchod mělo a jemu i lidem jeho s ženami a dětmi svobodný odchod do Tábora zaručen byl. Na to vydal se v březnu r. 1420 se 400 bojovníky, jich ženami a dětmi, s 12 bitevními vozy a 9 jezdci na pochod k Táboru. Zvěděv, že mu táhne od Kutné Hory vstříc četné vojsko pod velením mincmistra pana Mikše Divokého čili Divůčka a jiných pánů, uhnul se dále na jih, aby je obešel a někde jižněji přes Vltavu na Tábor se dostal.

Také já hodlám opustiti Plzeň, kterouž jsem si za první východiště své pouti po bojištích Žižkových zvolil. Cesta moje směřuje k Sudoměři, kamž arci dostanu se na křídlech páry mnohem rychleji, než slavný vojevůdce se skrovnou pěší a jízdnou mocí svou. Prozatím sedím ovšem teprve na nádraží a krátím si čas do odjezdu vlaku přemýšlením o ledačems. Myslím si, že by as našli Žižkovi cepníci v nynější Plzni dosti práce; sestavuju si v duchu kázání, jaké by as k nynějším Plzeňákům měl Rokycana, který tu hřímával proti nepřátelům pravdy boží a jazyka českého; počítám, kolik dvoukrejcarových, prů-

hlednou šunkovou oblatou proložených housek po 20 kr. musí nádražní hostinský denně prodati, aby si mohl koupiti za půl roku dvoupatrový dům — —

V tom vyrušil mne jakýs pokřik z těchto strakatých myšlenek. Spěchal jsem k vlaku, odkud se křik tento ozýval, a stal jsem se svědkem následujícího trapného výjevu. V jednom voze čtvrté třídy nacházela se tlupa vystěhovalců a mezi nimi sedělo hezké mladé děvče, které se vydalo na cestu do Ameriky za milencem, jenž se tam před rokem již vystěhoval. Dívka těšila se na jízdu, smála se a žertovala s ostatními vystěhovalci, ale v tom přikvapila k vlaku matka její jako šílená a hledala vytřeštěným zrakem od vozu k vozu svou dceru. Konečně ji nalezla. Prosí ji a zapřisahá, aby zůstala doma, vrhá se před ní na kolena a volá: Proč mne chceš opustiti? Vždyť nemám na širém božím světě kromě tebe žádné milé duše, která by mi oči zatlačila! — — Ale dívka nedbá proseb jejích: touha po milenci je mocnější. Matka vrhá se do vozu, aby dceru násilím vytáhla — dívka se vzpouzí. — V tom zavzněl zvonec, průvodčí vlaku zavřel dvířka a venku na nádraží zadrželi okolostojící zoufalou matku, která se chtěla uvrhnouti pod kola. Ozvalo se pronikavé hvízdnutí parostroje — divoký výkřik matčin rozlehl se za ním — a vlak unášel vystěhovalce z nádraží.

Podobné výjevy nejsou zde vzácností. Téměř den co den přinášejí sem vlaky 10 až 20 i více vystěhovalců z jižních Čech, kteří odtud přes Cheb do Brém odjíždějí, aby se „přes veliký rybník" do nové, dle domněnek a nadějí jejich lepší domoviny odebrali. V restauracích i na chodbách viděti lze skupiny těchto vystěhovalců: muže, ženy, dívky a děti, na skrovných zavazadlech sedící a těsně k sobě přichoulené, jakoby se báli, aby některou drahou hlavu neztratili. Stoje u jedné takové skupiny, otázal jsem se mladé matky, kojence svého líbající a laskající, proč domov svůj opouštějí; nedala mi přímo žádné odpovědi, ale políbila své robátko a pravila k němu: „Mlč, křiklounku! Pojedeš na velké lodi přes moře do Ameriky — tam se nám všem lépe povede." Při tom přitiskla děcko k sobě s takovou vroucností, jakoby mu chystala skutečně největší štěstí, a nikoli vlhký hrob v širém oceánu — neboť zřídka přetrvá nemluvně přepravu na druhý břeh. A co čeká tam na matku? — Bezpochyby nouze, bída, zoufalství . . .

Konečně zavolal i na mne zvonec a brzy na to unášel nás vlak po levém břehu říčky Uslavy přívětivou, vesnicemi a stromovím bohatě ozdobenou krajinou. Brzy přistupují hory blíže ku břehu, strmé skály vypínají nad námi lysá temena a na jedné z nich, nad Plzencem, trčí stará věž — zbytek prý dávného kostela sv. Vavřince. Plzenec jest osada prastará; dle pověsti založil ji jakýs Radouš příjmím Dlouhouchý, jenž prý vystavěl také hrad Radyni. Velmi starý je kostel Narození P. Marie s několika náhrobky Kokořovců. Plzenec rozložen jest po obou březích Uslavy a vyniká čilým průmyslovým ruchem, kterýž původ svůj má ve známém velikém pivovaru zdejším a v blízkých železárnách.

Další jízdou spatřujeme na levém břehu říčky pěknou krajinu, z níž vynikají komíny továren jako turecké minarety, ale zraky naše zaletají raději na druhou stranu k památné Radyni, jež tvoří takořka znak zdejší krajiny; na mnoho mil rozeznati lze tuto malebnou, zvlášť

utvořenou, lesnatou horu, nesoucí na vysokém temeni svém romantickou zříceninu. Nemohu si odepříti, abych aspoň v duchu nezaletl opět na vrcholek staré věže, odkud jsem před lety radostně zanícený zrak ztápěl v rozkošném obraze pode mnou daleko rozestřeném. Ach, jak volně oddychují zde na hoře prsa v čistém, svěžím vzduchu! Po zářivém blankytu nade mnou plují bílé obláčky jako družina labutí a přede mnou táhne se v dáli tmavomodré pásmo hor šumavských. Tamo vypíná se Jezerní Hora; onde viděti lze bleděmodrou silhuettu velebného bavorského Arborce, jakoby lehce vdechnutou na čistý azurový nebesklon; obrátíme-li zrak dále, spatříme strmou Přimdu, v jejímž hradě kdysi po dvě leta vězněn byl Soběslav II. Stranou k Plzni, kteráž zahalena je částečně v dýmový opar, rozestírá se krásná, Uslavou, Radbuzou a Bradlankou svlažovaná rovina, dále zdvihají se vršiny směrem k Plasům a na levo od nich vypíná se romantické pohoří, jímž protéká Mže. Přímo pod námi leží údolí Uslavy; spatřujeme tu hrad Vilštejn a za ním lesnaté hory, z nichž jedna nese na hřbetě svém Starý Zámek — zkrátka, s věže dávného župního hradu na Radyni objímáme rozkochaným pohledem valný krásný kus domoviny, veliké části bývalých krajů Plzeňského, Klatovského a Prachenského.

Zdá se, že založena byla Radyně jako Plzenec v X. století. Později stala se župním hradem, kdež seděli županové Drslav, Sezima, Švamberkové. Za dob husitských vládl zde rytíř Hrdoň z Dubňan, jenž po odchodu Žižkově z Plzně s katolickou stranou v městě tom se spojil. Teprve roku 1431 byla Radyně od Táborů pod vedením Prokopa Velikého řádně, ale — jako Plzeň — marně obléhána; Hrdoň bránil se statečně a jednou podařilo se mu dokonce proniknouti vojskem obléhajících a dopraviti spíži do sevřeného města R. 1480 dostala se Radyně v držení Petra z Žerotína a krátce na to Kořenského z Terešova; odtud zanikají zprávy o hradu tom i zdá se, že byl za Jiřího z Poděbrad sbořen a že zůstal od té doby v ssutinách.

Šťáhlavy, kamž nás nyní parostroj přináší, nemají vedle svých železáren a jiných továren ničeho, co by zmínky zasluhovalo. Ale v okolí možno navštíviti dvě zajímavé zříceniny. V jednom pobočním údolí u vsi Šťáhlavic lze spatřiti na skále sporé zbytky bývalého královského hradu Lopaty, kterýž zapsán byl od Václava IV. dědičně udatnému Maršíkovi z Hrádku za znamenité služby králi v rozepři téhož s Ruprechtem Falckým prokázané. Syn jeho Habart bojoval na straně krále Sigmunda a katolíků proti Husitům a pustošil zejmena statky Přibíka Klenovského, až se tento r. 1432 s některými pány a městy své strany k obléhání pevné Lopaty spojil. Ale Habart bránil se chrabře několik měsíců; když mu pak došla zásoba potravin, zapálil jedné noci hrad a spasil se útěkem.

Na jiné straně asi půl druhé hodiny od Šťáhlav vyčnívá uprostřed modřínů osamělá skála se starým hradem Vilštejnem. Tvrz tato náležela již z dávných dob pánům Rosenberským a byla od r. 1412 vdovským sídlem Alžběty z Kravař, vdovy po Jindřichu z Rosenberka. Když Husité Plzeň obsadili, uprchla Alžběta z hradu, svěřivši obranu jeho purkrabímu Cikánovi, který však Vilštejn na první vyzvání Žižkovo vydal. Později dostal se hrad tento v držení pánů Zahrádků, pak Koců

z Dobrše. R. 1444 přepadl jej Jakub z Vřesovic a zajal syny hradního pána. Po té seděli zde páni z Roupova a r. 1632 Václav ze Svárova.

Rychle uhání vlak ze Šťáhlav dále, že sotva zachytiti můžeme půvabné obrazy krajin v okně železničního vozu se stíhající. Lesnaté hory, zelené lučiny, lesklé rybníky míhají se kolem nás. Za krátko objevuje se Žďár, ležící na lučině a objímající návrší s kostelem. Pozadí tvoří skalnaté hory. Dále stává se krajina jednotvárnější; po levici vynořuje se z polí věž poutnického místa Nepomuku, po pravici pak vypíná se divukrásná Zelená Hora se svým zámkem — bývalým hradem.

Legenda vypravuje, že na hoře této — za oněch dob ještě holé — sv. Vojtěch od Boha vyprosil ovlažující dešť na zprahlé nivy vlasti, a v kapli na Zelené Hoře okazuje se kámen, na němž prý tehdáž světec stál. Nyní porostlá jest Zelená Hora bukovým lesem, z něhož září zámek daleko do krajin okolních. Vřele mohu každému odporučiti vycházku nahoru krásným stinným lesem a pouť zámkem, kde otvírají se okny pokojů čarovné vyhlídky, jakož i návštěvu kaple se starými obrazy.

Z hradu na Zelené Hoře utvořiti chtěl ctižádostivý Mikuláš z Husi pevnou baštu husitství vedle Tábora, jakož i oporu pro smělé záměry své, nesoucí se až i k dosažení koruny české. Dobyl ho roku 1420 a usadil se zde pevně na Hoře Olivetské, jak vrch tento nazval. Ale když se později do Tábora odebral, zmocnil se hradu udatný Bohuslav ze Švamberka. Na Zelené Hoře shromáždili se r. 1465 několikráte katoličtí pánové k úradám proti „kacířskému" králi Jiřímu z Poděbrad. Zde uvězněn byl šílený Ondřej ze Šternberka a zde vykrvácel v koupeli mladší jeho bratr Ferdinand, kterýž v záchvatu šílenství matku svou zavraždil (r. 1590).

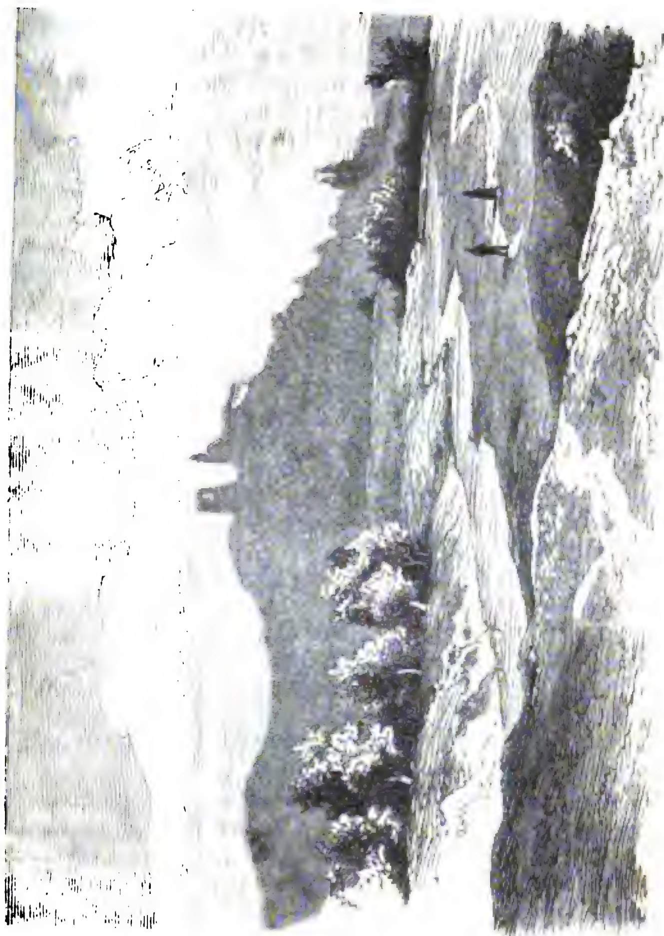
Na úpatí hory spatřují se velice zajímavé sříceniny kláštera Nepomuku, obyčejně jen Klášterem nazývané, jehož románské a přechodní stavby povstaly již ve XII. století. Byl to jeden z největších a nejbohatších klášterů cistercienských. Velkolepost klášterního chrámu tušiti lze i z chudých sřícenin; viděti jest také dosud průčelí kláštera, nyní za hřbitovní zeď sloužící, s malými celami a uzounkými okénky. Bodří vesničané vykořistili praktickým spůsobem pozůstatky dávné, pobožnější minulosti; vystavěliť si své doškami kryté chatrče ze sřícenin a do sřícenin bývalého kláštera, ba zasadili také jeho rozmanité okenní ozdoby do obruby svých oken — samo sebou se rozumí, že obráceně. Ba, praktičnost jejich šla ještě dále. Starožitné vysoké náhrobky s figurami a znaky tvoří tu a tam stěny chatrčí a kamenné rakve, v nichž uložení byli dávní mnichové k věčnému spánku, slouží — za koryta pro užitečná ta zvířata, jimž nemají se házeti perly. Prosaičtější konec romantiky nelze si ani pomysliti! Sic transit gloria — nejen světská, ale i klášterní!

Klášter tento, v němž studoval dle pověsti sv. Jan Nepomucký, sbořen byl r. 1420 od Táboritů a zůstal od té doby sříceninou.

Za Nepomukem jedeme krajinou jednotvárnou, z polí, luk a rybníků se skládající, a jen krásné modré pásmo hor, táhnoucí se po dalekém obzoru, těší nás vyhlídkou na budoucí malebnější obrazy. Tak

minuli jsme stanici Horažďovickou, od níž město více než půl hodiny vzdáleno jest, a zajíždíme u městečka Katovic do krásného údolí Otavy.

Katovice mají pěknou polohu na úpatí pahorku. Zajímavé jsou romanské skulptury na věži zdejšího kostela sv. Filipa a Jakuba. Nedaleko hlavního oltáře nalezá se náhrobek r. 1600 zemřelého rytíře Petra Boubínského z Oujezda a na Střele, starém to hradu, jenž za řekou na lesnaté hoře trůní a vedle něhož nový zámek, v 17. století

Střela. Kreslil Ed. Herold.

od jesuitů vystavený, daleko do krajiny září. Jinou památností jsou ještě zbytky prastarých náspů a pohanských pohřebišť na blízkém vrchu zvaném Hora, podobné památkám toho druhu v Anglii a Francii nalezeným.

Při další jízdě naší přistupují k nám vždy blíže krásně utvořené hory na protějším břehu řeky. Až k patám jejich prostírají se úrodná pole a luka, jimiž vine se Otava nesčetnými hadovitými oklikami. Hnědá

jasná řeka putuje tak tiše, jakoby truchlila pro minulé krásnější časy. Ach, ano, bývala kdysi bohatou — v zašlých oněch dobách, kdy květlo na březích jejích rýžování zlata — po němž tu pozůstaly malé porostlé násypy — ba i lovení perel. Ty tam jsou poklady její!

Řeka přiblížila se nyní těsně ku dráze a zraku našemu jeví se neveliká massa domů, z níž vyniká stará hruškovitá věž — jsme v Strakonicích.

Toto staré dobré město nabylo od té doby, co jsem je před lety naposledy navštívil, jaksi důležitější a pyšnější tvářnosti; zvýšené jeho sebevědomí spůsobila as mimo jiné železná dráha, jež nyní kolem vede; za mé dřívější návštěvy prostředkovaly ještě spojení Strakonic s ostatním světem staré, ctihodné dostavníky, které se s pomocí boží až i do Prahy doklepávaly — otřásám se dosud při pouhé vzpomínce na ně! A přece vzpomínám zase rád oněch krásných zašlých časů, kdy ještě v krajině zdejší daleko široko červené punčochy květly a vesnické i městské krasavice tmavé sukničky koketně si kasaly, aby okázaly své pěkné, jadrné nožky. Byly to krásné ony časy, kdy utržil jsi ještě štilec do žeber za nevinnou otázku, hrají-li na kůře v kostele strakonickém také na dudy. A přece byly to hlavně červené punčochy a — dudy, jimiž Strakonice slavné pověsti své nabyly.

Strakonice měly sice již z dávna mnoho punčochářů; ale k plnému rozkvětu dospěla tato živnost teprve v polovici předešlého století přispěním tehdejšího velkopřevora Čejky z Olbramovic. Týž povolal na své útraty z Italie jednoho umělého barvíře, jehož návodem strakoničtí punčocháři důkladný svůj výrobek onou krásnou a trvanlivou červenou barvou okrašlovati začali, která také z valné části k veliké oblíbenosti a hledanosti strakonických punčoch přispěla.

V novější době vstoupily však na místo červených punčoch fesy, jež na začátku nynějšího století punčochář Fialka zde první zhotovovati začal, přiveden byv na tuto myšlenku seznámením se s jedním Bosňanem v Praze, který onu východní pokrývku hlavy nosil. Nyní zásobuje velkolepá zdejší továrna spoustu Turků a Neturků v Evropě a Asii pravými tureckými fesy, zhotovenými od chudých strakonických ďaurů.

Jakou měrou dudy k slávě Strakonic přispěly, nemusím ani šíře doličovati. Kdož nezná rozkošnou figuru naší pověsti — Švandu, dudáka strakonického?!

Velice zajímavý je starý zámek pánů Bavorů, kterýž se částečně v bývalém slohu a tvaru svém zachoval. Dosud strmí tu stará podivuhodná hruškovitá věž — mimo ni nalezají se v Čechách toliko ještě dvě stejného tvaru — ve své původní výšce a podobě a vypínají se tu staré černé zdi původního zámku s romanskými svými okrasami a s novějšími, z doby přechodní pocházejícími okny, arkýři a věžemi.

V prvním dvoře stojí kostel sv. Prokopa, nynější to děkanský chrám, vystavěný do šestihranu na nevysoké skále; k němu vedou kryté schody. Vnitřek jeho zajímá navštěvovatele svou architektonikou, pak soškou P. Marie z XV. století, obrazem Karla Skrety na hlavním oltáři a kopií onoho obrazu bohorodičky, jímž karmelitán Dominik před bitvou na Bílé Hoře mysl katolického vojska rozplamenil. Obraz ten dostal se později do Strakonic a přenešen byl odtud do Říma; r. 1650 dal

pak jeden měšťan strakonický kopii jeho v Římě zhotoviti a v zdejším chrámě postaviti. Dále nalezají se zde mnohé náhrobní kameny Johanitů. Také pověst opředla starý chrám bájemi, z nichž zejmena následující zhusta zde uslyšeti můžeš. Jednou obývala prý v strakonickém zámku pyšná a bezbožná paní, která si mimo jiné z hostiového těsta střevíce zhotoviti dala a v kostele při pozdvihování pokleknouti nechtěla, načež se pod ní země otevřela a bezbožnici pohltila. Poněvadž se otvor ten za obětí nezavřel, snažili se Strakoničtí, aby vypátrali, co v hlubině té se tají; i spustili tam nejprvé kachnu a pak zločince k smrti odsouze-

Nádvoří Strakonického zámku. Kreslil Ed. Herold.

ného. Tento nalezl dole bílou, závojem zastřenou paní, sedící a píšící něco na list papíru. Když byl papír popsán, podala paní list kachně a ta uvrhla se s ním do vody, tekoucí skalní chodbou. Na pokyn bílé paní šel zločinec za kachnou a oba dostali se u Supí Hory opět na světlo denní. Tam položila kachna list do trávy a batolila se dále. Zločinec pak donesl papír radním pánům Strakonickým; ale nikdo nedověděl se, co na něm bylo psáno. Od té doby strašilo prý v zámku a pekelný ten rej utichl teprve, když podělen byl chudý lid medovou kaší, což se pak stávalo každoročně v určitý den.

Dosud spatřuje se na druhém nádvoří zámku kamenný stůl, na němž medová kaše rozdělována byla. Později shledáno bezpochyby, že by si chudí sladkostí takovou darmo žaludky zkaziti mohli, a na místo medové kaše dostával každý chleb, pivo a jeden krejcar. Za vlády císaře Josefa II., pod nímž tak mnohá starobylá památka za své vzala, byly také dárky chleba a piva zrušeny a jen úroky kapitálu k účelu tomu věnovaného pod jmenem „medová kaše" mezi chudé rozdělovány. Později přestalo i to a jen olejová lampa, hořící stále před obrazem P. Marie, upomíná na onen starodávný, s pověstí o bílé paní souvisící obyčej; vypravujeť lid zdejší, že obyvatelé zámku věčnou tuto lampu proto udržují, poněvadž by je jinak bílá paní nevítanou návštěvou svojí poctila.

Tam ta stará šedivá věž mohla by nám mnoho, přemnoho vyjeviti, co dosud v prachu a plísni tmavých archivů pohřbeno odpočívá. Je to stařena, která pro nynější svět již odumřela a jen upomínkám svým žije.

Avšak nechme ať mluví sama:

„Za dávných, dávných dob byla jsem založena na obranu zámku a na postrach nepřátel, jimž hrozila s cimbuří mého proslavená „střela", starožitný to znak pánů Bavorů. V zámku žilo množství chrabrých zbrojnošů a každý z nich ochoten byl dáti život svůj za paní Bohuslavu a pana Bavora. Bylo to zbožné panstvo; založiliť mimo jiné kostel sv. Prokopa, jejž odevzdali r. 1213 v opatrování řádu Johanitů.

Brzy na to slaveno bylo v zámku hlučné veselí: neboť přijela sem mladá sličná, ale také hrdá choť syna Bavorova, Anežka, dcera z levého boku krále Otakara II. Bavor byl věrným přívržencem „zlatého krále". Zastávaje úřad nejvyššího komorníka, věnoval se horlivě službě jeho, a po hrdinské smrti Otakarově na Moravském poli stál na straně těch pánů, kteří se protivili německému králi a hrabivému markraběti Braniborskému. Za té doby nastaly zde v zámku rozličné změny. K nemnohým Johanitům, kteří tu klášter svůj měli, přibyli noví soudruhové a konečně bylo sem přeloženo i sídlo velkopřevora řádu.

Jednoho dne roku 1307 spatřila jsem zde na zámeckém nádvoří neobyčejný ruch. Udýchaní a zaprášení poslové přicházeli a odcházeli, zbrojnošové shromažďovali se tu v plné úpravě válečné a brzy objevil se mezi nimi také pan Bavor na svém vraníku, v drátěné košili, na hlavě maje přilbu s šípem; za ním nesl panoše štít s týmž znakem a válečné kopí. Za krátko na to vypravili se všichni do boje.

Zaslechla jsem na to, jak si povídali lidé, že prý nově zvolený král Rudolf I. obléhá město Horažďovice, patřící panu Bavorovi, jenž s jinými ještě pány na straně vévody Korutanského stál a jemu co manželi Přemyslovny Anny k trůnu českému dopomoci chtěl.

Ale brzy se vrátili a vypravovali, že Rudolf náhle v táboru před obleženým městem zemřel. Proskakuje prý také pověst, že zahynul mladý král jedem; ale žádný, kdo pana Bavora zná, nevěří tomu. Také já jsem neuvěřila.

Rok 1336 byl rokem velikého smutku: s cimbuří mého snesli a rozlomili starý znak pánů Bavorů ze Strakonic, neboť zemřel poslední člen slavného toho rodu, Vilém. Na místo „střely" vetkli na cimbuří mé kříž Johanitů, neboť Vilém ustanovil v poslední své vůli rytířský tento řád za dědice veškerých svých statků.

Nyní uhostil se v zámku tichý život klášternický. Neviděla jsem tu lesklých přilbic a krunýřů; ni zvonění mečů ani šumné hody nerušily hluboké ticho. Velkopřevor býval zde jen málo kdy a stejně zřídka převor Markold, jenž náležel k milcům a rádcům krále Václava a později od Hanuše z Opavy na Karlštejně byl zavražděn. Teprve když vypukla válka husitská, nastal zde opět bojovný ruch. Velkopřevor pan Jindřich z Hradce zdržoval se zde častěji a najal mnoho zbrojnošů k obraně zámku pro případ, kdyby se naň Husité obořili. Vysoké mé světničky osazeny byly strážemi, které pilně do krajiny vyhlédaly. Ale kacířů nebylo nikde viděti. Pan Jindřich vytrhl na to s částí svých zbrojnošů sám do pole a pronásledoval ve spolku s pány ze Švamberka a z Kolovrat Husity, ale za krátko přivezli jej poraněna nazpět do zámku. Od té doby vlnil se zde bojovný život bouřlivěji neb klidněji dle toho, jest-li se podobojí k městu přibližovali neb od něho se vzdalovali, až pak nastaly pod velkopřevorem Václavem z Michalovic pokojnější časy.

Ale tu vyskytl se jiný nenadálý nepřítel — zhoubný požár, jenž hrajícími si dětmi způsoben byl a lačně až i k zámku se přivalil. Černé mraky dýmu obklopily mne a když se rozdělily, spatřil jsem polovici města v ssutinách a popeli. Velmi zvolna zdvihaly se nové domy ze spáleniště, neboť měšťané byli chudí: bouře husitské způsobili jim mnohé škody, rýžování zlata již se nedařilo a lov perel zanikal.

(Příště dokončení článku I.)

Tryzna.

Báseň

od

Karla Kučery.

kostnickém chrámu moře světel hoří;
dnes duchu svatému
se při mši slavné koncil celý koří.

Z řad prostých kněží v záři purpurové
jak nad koukolem rudé květy máku,
blesk hněvu v pyšném zraku,
ční opati a mistři, biskupové

Na trónu nejvýš Sigmund sedí v pýše,
s říšskými odznaky
kol velmožové svaté, římské říše.

Před nimi na lešení v mešním kroji,
v oděnců středu kněze postať hrdá
jak skála stojí tvrdá,
kdy sama v bouři s vlnami jest v boji.

A v hloubi zraku nadšení blesk reka,
jak hvězda v soumraku,
a v tváři bol a lítost chví se měkká.

Jest po mši již; Milánský biskup kráčí
k lešení vzhůru: „Skon ti hlásám brzký,
bludaři kletý, mrzký!
dej kalich církvi z ruky svojí dračí!

Vysvlékni ornát, antikrista druhu,
od sebe církev, bůh
již vrhá tebe, nehodného sluhu.

Dej štolu sem a svatou albu bílou,
již pokálel jsi jedem, hříchy svými;
jak liché páry, dýmy
nevěru zavřem' tvojí pod mohylou.“

A kleli dál, až Husa odsvětili;
on němý nad nimi
stál jako mrak plu blesků a pln síly.

Pak čapku s čerty jako harlekýnu
na hlavu dali pravdy mučenníku
a v středu bojovníků
jej na smrt vedli v zbraní hustých stínu —

Když zhasla hranice, tu jiskry troudu
se svatým popelem
hodili vlnám do rýnského proudu.

Však nad místem, kde tryzna vzplála v kouři,
duch Husův nesmrtelný v záři slávy
vzlet' jako fenix žhavý; —
kéž nad námi on věčně hřmí a bouří!

Bouře života.

Román

od

Serváce Hellera.

(Pokračování.)

adešel večer onoho dne a první hodiny jeho uplynuly neobyčejně rychle všude, kdež mladé dámy do maškarního plesu moskevského kupectva se chystaly; nadešla posléz i hodina odjezdu a rozsáhlé náměstí před velkým divadlem plnilo se toho večera již po druhé nesčetným skoro množstvím saní a kočárů. O jedenácté hodině bylo divadlo již skoro naplněno nádhernou strakatinou nejrůznějších maškar, historických a fantastických figur, jakož i národních typů z rozličných zemí a dílů světa, a stále přicházely ještě nové průvody, skupiny a družiny, kteréž se ve cvičebných sálech byly seřadily. Bylať většina účastníků zorganisována ve zvláštních sborech, z nichž každý o sobě jakýsi celek tvořil, určitou ideu znázorňoval a pro celou noc úlohu předepsánu měl. Avšak při tom zůstalo nejvyšším zákonem, že musí býti každý účastník, pán nebo dáma, maskován a nikoliv pouze kostumován a že před třetí hodinou s půl noci nikdo škrabošku odložiti nesmí.

Rozsáhlým přízemím, kteréž s jevištěm srovnáno bylo a s ním jediný prostor tvořilo, vlnily se šumnými a neobyčejně pestrými proudy tisíce nádherně kostumovaných maškar, zářících zlatem, stříbrem a pravými i umělými drahokamy, a do veselého šumu lidských hlasů mísilo se mocné, vše pronikající šustění aksamitu a hedbávu. Jaký to lesk, jaká nádhera, jaké bohatství! Mnohý král a leckterá princezna neměli snad ve skutečnosti rouch tak bohatých a skvělých, jako tuto jejich nápodobené maškary. Také lepých tvarů těla a omamujících půvabů ženskosti byla všude úžasná hojnost, ale nikde prosté plné tváře, všude jen dráždicí a koketní, dychtivou zvědavost působící hedbávné škrabošky. Druh druha neznal a všemi hýbala tedy jediná, společná myšlenka i snaha: baviti se na útratu jiných a sosnovati si nějakou pikantní pletku. Snaze té pak nepřekáželo nic ze všech těch nesčíslných věcí a ohledů, jež v obecném životě veselé obcování lidem znesnadňují anebo i nemožným činí, a veselí bylo tudíž všeobecné. Hřímavá hudba, svolávající mladé maškary k tanci, působila v kroužících se a všemi barvami zářících davech zakuklenců poplašné hemžení, ba místy i divoké víry, a z pozdálí zaznívající tuše a fanfáry středověkých královských průvodů pronikaly hukotem nesčíslných mladých hlasů jako válečné trouby lomozem pobouřeného táboru. Také lóže byly vesměs obsazeny a vůbec všechny prostory obrovského divadla; — kdo matenice v parterru se nabažil, odešel do své lóže anebo vystoupil na některou galerii, aby zase pohledem na celý obraz mumraje se pokochal; a kdo zprva jen s hůry

se díval, pocítil záhy touhu sestoupiti dolů a vrhnouti se do toho moře rozmaru a rozkoše. A tím se také obraz plesu i tón zábavy ustavičně měnil.

U proscenia, o těžké jeho ornamenty opřen, stál na krátko před půl nocí ruský bohatýr ze sedmnáctého věku, v drahocenném kostumu s ryzím zlatem a dobrými kameny; hleděl jako v zamyšlení do kypících kolem zástupů a nepozoroval ani, kterak se nad ním pozastavovaly téměř všechny mimojdoucí ženské maškary. Činilať jeho majestátní postava s plnými svalovitými údy, jejichž plasticky dokonalé tvary na několika výhodných místech i pod hedbávem a zlatem ostře vynikaly, na všechny dámy v jeho okolí takový dojem, že dokud ho viděly, jen na něho zraky své upínaly. A přece stál ten bohatýr dosud samoten — nejspíše neměla do té chvíle žádná dáma odvahy jej oslovit, ježto pod těžkým oblekem svým a v posici, již zaujímal, příliš vážným se zdál, on sám pak zajisté o přítomný damský svět se nestaral. Anebo očekával někoho a nehýbal se s místa, aby tím snáze byl nalezen? Otázkou tou lámalo si již několik půvabných maškarek důvtipné hlavičky a dvě amazonky byly již odhodlány učiniti na zamyšleného bohatýra kombinovaný útok, když tu pojednou z rozřídlého davu u proscenia dáma v kostumu gruzinské kněžny se vynořila a hned na to u bohatýra stanula. Položila mu zlehka ruku na ramena a pravila:

„Bohatýre, dáma, kterou očekáváš, stojí před tebou a žádá o tvé rámě.“

Bohatýr uklonil se hluboce a podávaje Gruzince rámě odpověděl galantně:

„Jsem šťasten, že vzpomněla na mne a vyhledala mne kněžna, jejíž vkus, krásná ruka a lahodný hlas rozkošný zjev mi věští. Přijmi, kněžno nejkrásnějších žen světa, ruku mou, a hodí-li se tvář a srdce tvoje k tvému rouchu, nespusť se jí a podrž si ji navždy!“

„Tyť, bohatýre, s lehkým srdcem svou ruku zadáváš,“ namítala Gruzinka; „což kdybych tě vzala za slovo a podmínka se splnila?“

„Jsi-li, kněžno kavkazských rusalek, jen s polovice tak krásná, jak k tvému stavu by se slušelo a jak slibně věští lepý tvar tvých ramen, úběl tvé šíje a plná měkkost tvé ruky, a je-li okouzlující hlas tvůj také ozvěnou tvé duše: pak, carevno Gruzinek, učiň ze mne svého otroka, který blažen bude v záři tvé milosti.“

„Máš patrně malou důvěru v obraz mé tváře a povahu mého srdce, čacký bohatýre, že tak bezstarostně své kavalírské slovo zadáváš.“

„Naopak, příliš velikou!“ odporoval bohatýr. „Jsemť přesvědčen, že pod růžovou tvou škraboškou obraz gracie se tají a pod opojným ňadrem tvým že bije srdce Kapuletovy Julie. A právě proto mohu se ti, žel bohu, směle nabízet, neboť není možná, aby taký poklad dosud nebyl zadán.“

„Jsi v lichocení přílišný, důkaz to, že's připraven na velké sklamání,“ odvětila dáma; „ale což, kdyby tato důvěra ve sklamání tě sklamala, kdybys tvář shledal, jakéž patrně neočekáváš, a kdybych ti pak řekla, že nejsem zadána . . . jak byl bys pokořen, jak smála bych se tvým rozpakům! Bohatýre, bohatýre, nevydávej se v také nebezpečí; pomni, že nadarmo jsem tě nevyhledala!“

„Tu není pro mne nebezpečí žádného," ujišťoval s veselou myslí bohatýr; „buď nesplní se obě položené podmínky a budu všeho závazku prost, anebo splní se a budu šťasten nalezna velitelku svého srdce, o jakéž jsem jen v dobách mladistvého toužení kdy sníval. Vidíš, kněžno, že nehrozí mi žádná škoda!"

„A přece!" vpadla mu s interessem do řeči Gruzinka. „Dejme tomu, že bys, šlechetný bohatýre, při splněných podmínkách jat byl nejen slovem, nýbrž — což nejvíce váží — i srdcem svým . . . co řekla by tomu tvoje snoubenka?"

„Moje snoubenka?" opakoval s jakýmsi překvapením bohatýr, ale odtušil po kratinkém rozmýšlení pevně: „Nejsem s žádnou dívkou ještě zasnouben!"

„Ale zasnoubíš se!"

„Možná, ba doufám, že tak se stane a nenahlížím, proč by to nemohlo být zasnoubení s tebou; vše závisí jen na . . . ."

„Nechme již toho!" vpadla mu pojednou vážným tónem do řeči dáma. „Hovor náš stává se jednotvárným a dospěl již k mezi, přes kterou nelze dále. Věř, bohatýre, že nepřišla jsem, abych s tebou jalové žerty dělala; mne přivedla věc vážná a zakuklení zvolila jsem jen proto, že společenský mrav nedovoluje, abych jinak se ti přiblížila. Pane hrabě, já vás znám, však prosím, abyste nežádal zvědět, kdo já jsem. Jste ochoten vyslechnouti ode mne řeč vážnou?"

„Jsem, ač měl bych učiniti podmínku, bys dříve pověděla, který to cherub mne svou důvěrou chce oblažit. Však nesmí-li to být, nechci býti dotěravým; madame, jsem vám k službám a očekávám s napnutím."

„Pane hrabě," promluvila po krátké přestávce dáma; „nepřišla jsem v záležitosti vlastní, nýbrž co orodovnice osoby třetí a prosím nejprv za odpuštění, že vmísím se do jisté záležitosti vašeho srdce. Neodmítejte mne a nebraňte mi mluvit, neboť činím tak jen z čisté útrpnosti a myslím také, že ve vašem vlastním prospěchu . . ."

„Nuž tedy, madame, pokračujte směle; jsem velice již napjat a o šlechetném vašem úmyslu nezvratně přesvědčen."

„Pane hrabě," pokračovala Gruzinka, „vy milujete šestnáctiletou dceru bankéře Kostromského a chcete se s ní v neděli zasnoubit. Jest tomu tak čili nic?"

„Jste dobře zpravena; baron si aspoň tak přeje," odpověděl s rostoucím interessem hrabě; „avšak proč vás to zajímá?"

„Dovolím si ihned vyložit. Než, dříve prosila bych snažně za odpověď: pane hrabě, milujete baronessu Natalii?"

„Madame," zvolal jako uražen hrabě Bestužev; „vaše otázka je nediskretní a musíte mi již prominouti, zůstanu-li na ni dlužen odpověď!"

„I já prosím za odpuštění," pravila něžně a s obzvláštní lahodou hlasu dáma; „již ta odpověď, kterou jste právě dal, dodává mi odvahy, abych pokračovala a spolu jakési naděje na výsledek mého zakročení. Pane hrabě, vy odepřel jste odpovědi k otázce, zdali Natalii milujete; ale kdybyste vy opačnou otázku mně položil, dala bych vám odpověď zcela určitou. Ba já musím ji dáti, i když se ani netážete, neboť v tom sdělení záleží polovice mého poslání. Pane hrabě! Jsem oprávněna, ač

nikoliv přímo zmocněna vám sděliti, že Natalie Alexandrovna vás nemiluje, že naopak srdce své již zadala jistému mladíku stavu měšťanského a že jen ze strachu před otcem a z naivně dětské poslušnosti k němu dopustiti chce, a setrváte-li na svém úmyslu, také dopustí, aby s vámi byla zasnoubena. Pane hrabě! Jste kavalír vznešený a šlechetný, celá Moskva jest plna vaší chvály, jste také muž krásný — v zakuklení svém mohu vám to dosvědčit — a nevěděla bych, která krasavice z nejvyšších rodů by dovedla vašemu nabídnutí odolati; vám kyne sterá náhrada jinde... zřekněte se Natalie Alexandrovny! I kdybyste ji vášnivě miloval, bylo by v tomto případě vaší kavalírskou povinností, abyste cit svůj potlačil, neboť vězte, že zmaříte nadějný život mladé dívky, setrváte-li na své úmluvě s baronem, neboť ta dívka oddá se vám jen ze strachu a násilí a bude vás vším právem nenávidět. Avšak kojím se jakousi nadějí, že nebude vás zřeknutí se státi ani přílišného sebezapření a těším se, že prosba má nezůstane bez účinku."

Dáma odmlčela se a hleděla skrze škrabošku pátravě na hraběte, jakoby z jeho posunků vyčísti chtěla dojem, jejž slova její na něho asi učinila. Hrabě kráčel chvíli mlčky dále a pravil pak, jakoby se byl ze zamyšlení probral:

„Madame, dovolila jste si krok velmi smělý a divím se, že s takou důvěrou očekáváte výsledek. Nevím, kdo jste, a vy sama vyhradila jste si, abych po vašem jménu nepátral; nuže: kdo ručí mi za to, že jest pravda, co právě jste mi vyprávěla, kdo poví mi, z jakého úmyslu jste krok tento učinila a posléz, kdo stojí mi za to, že bych nezkompromittoval sebe i onu mladistvou dámu, kdybych o záležitosti té s vámi dále i vůbec jen rokoval? Nechci vám, madame, nikterak ublížiti, avšak vy sama, kteráž jste prve mé kavalírské povinnosti se dovolávala, musíte uznat, že co kavalír o tak delikatní, ne pouze mne se týkající věci důvěrně mluviti nesmím s dámou, kterouž ani neznám, ba kteréž ani do tváře nevidím!"

Gruzinka sklopila rozpačitě hlavu a fofrujíc prudce rozevřeným vějířem hledala dlouho odpověď, ale nemohla ji nalézti. Konečně povzdychla si a pravila, patrně nemálo se přemáhajíc:

„Pane hrabě, jsem poražena. Byl to nemoudrý a nerozvážný krok, který jsem z lásky ku své... chci říci z útrpnosti s tím mladým děvčetem učinila. Vzdávám se všeho dalšího domlouvání vám, pane hrabě, a také vás neprodleně opustím. Aby však neutkvělo ve vás domnění, že snad nějaká dobrodružná žena v cestu vám zde skočila, přísáhám vám tuto na spasení své duše, že mne k tomu kroku nepřimělo nic jiného, než čistá, všeho sobectví prostá soustrasť a péče o blaho Natalie Alexandrovny, s jejímž blahem do jisté míry i vaše budoucí štěstí souvisí. Odcházím, pane hrabě; ale prve, než všeho se vzdám, dovolím si přec ještě jednu prosbu. — Nechcete-li bezohledně tak mladý život rozšlápnouti, optejte se, pane hrabě, ještě před zasnoubením zcela důvěrně a upřímně Natalie Alexandrovny a poproste ji, aby vám od srdce pravdivě pověděla, zdali vás miluje, zdali z lásky a z dobré vůle dopustiti chce, aby s vámi zasnoubena byla a zdali snad někomu jinému již srdce svoje nezadala. To-li učiníte, všechno jste učinil. Buďte zdráv a nezapomeňte, oč jsem vás prosila."

Po těchto v patrném rozčilení pronešených slovech vymkla se Helena Pavlovna hraběti z ramene a chtěla do proudu maškar se utéci. Ale hrabě zachytil ji prudce, jakoby se byl pojednou jinak rozmyslil, přitáhl zvolna se vzpouzející Helenu zase k sobě, vložil takřka mocí její rámě do svého ramene a promluvil hlasem neobyčejně vroucím:

„Nikoliv, madame, takto se nesmíme rozejíti! Urazil jsem vás prve, ublížil jsem vám, a to není dovoleno ani vůči dámě neznámé a třebas maskou zastřené. Však nabyl jsem přesvědčení, že jste dáma šlechetná, a nepochybuji ani dost málo o ryzosti vašeho úmyslu a prosím snažně, abyste mé nešetrnosti odpustila a ještě déle po mém boku setrvala. Abych vám pak k tomu dodal odvahy, ujišťuji vás svou kavalírskou ctí, že učiním, oč jste mne žádala, a slibuji vám, že od zamýšleného sňatku s Natalií ustoupím a také chystané již zasnoubení zmařím, objeví-li se, že mluvila jste pravdu a že nebyla jste sama snad oklamána; ale to všechno s jednou toliko podmínkou: zrušíte-li své incognito a dopřejete-li mi štěstí, abych vás tváří v tvář uviděl a poznal. Madame! Oproti dřívějšímu pocitu mám nyní oblažující tušení, že jakási šťastná hvězda nás zde svedla a že jen dobrá věc z toho pojde, poznáme-li se a slíbíme-li si na vzájem přátelství. Madame, vy učinila jste s velkým sebezapřením krok dobrý a čin šlechetný — za ten se věru nemáte příčiny snad stydět! Naopak, majíc výsledek zabezpečený můžete hrdě a s blahým vědomím vykonaného dobrého skutku masku sejmouti a říci: Vizte, takové oběti jsem schopna já!“

„Pane hrabě,“ odmlouvala rozpačitě a s jakousi bázní Helena Pavlovna, „nežádejte toho ode mne; přijměte ještě jednou ubezpečení, že jest všechno pravda, co jsem vám sděliti za potřebné uznala, přesvědčte se o tom a vykonejte, ať již s větším nebo menším sebezapřením šlechetný skutek sám, aniž byste věděl, kdo vám k němu dal podnět. Mám závažnou příčinu setrvati při svém zakuklení, ale nesmíte si ovšem, pane hrabě, myslit, že by snad osobnost má o sobě masky nutně měla potřebí, že toho můj prospěch vymáhá, abych od vás nepoznána zůstala — jáť mohla bych věru, jak jste pravil, hrdě škrabošku si strhnouti a pevným okem do překvapené tváře vaší pohlednouti, však jsou ohledy, kteréž mi v tom brání, a z těch není posledním péče, aby zakročení mé s žádoucím výsledkem se neminulo a pro Natalii a vůbec rodinu barona Kostromského nepříjemných následků nemělo.“

„Nenahlížím, madame,“ namítal s rostoucím důrazem i zápalem hrabě Bestužev, „proč by mělo výsledek našeho kroku ohroziti aneb baronově rodině nějaké nemilé následky spůsobiti, kdybyste mi svou tvář objevila a neznám-li ji dosud, také svoje jméno sdělila. Je-li k tomu diskretnosti potřebí, dávám čestné slovo, že nikomu věc nevyzradím. To vám přece postačí?!“

„Nepochybuji o vaší diskretnosti a věřím také, že dovedete záměr svůj u Kostromských s takovým taktem provésti, aby jaksi jen na vás vina zůstala a Natalii aby nikdo žádných výčitek nemohl činiti, ale proto přece nemohu se vám vyzradit, ač se mi chvilkami zdá, že bych tak měla učinit ... však ne, nemohu a nesmím vám ani říci, proč nemohu!“

„Madame,“ odtušil vážně hrabě Bestužev, toto vaše vyznání mne zaráží. Vy tedy nemůžete mi ani udati příčinu, pro kterouž demaskovati se nechcete? To uvádí mne do rozpaků; neboť jsou dle mého soudu dvě toliko možnosti: buď svedlo mne jakési šťastné řízení osudu s dámou vznešeného ducha a velkého srdce, a pak musím neustupně a se vší vroucností citu prosit, aby dáma ta své tajemství zrušila, a ona nemá a nemůže míti závažného důvodu, aby prosbě mé nevyhověla; anebo dáma ta setrvá přese všechno mé prošení a ujištění ve zakuklení, a pak má jiště k tomu velmi vážnou příčinu, ale tato tajemná vážná příčina musí mi býti výstrahou, abych se nepropůjčil za nástroj kdož ví jakým úkladům, a já neučiním ani nejmenšího kroku a nepromluvím ani jediného slova ve směru vámi naznačeném, neboť bylo by pod mou důstojností, abych si vůbec povšiml řečí dámy, kteráž nemůže ani pravou tvář svou ukázat. Máte tedy, madame, volbu: buď vyhovte prosbě mé a potvrďte mé tušení, že přišla mne varovati dáma vznešeného srdce i ducha, a já slibuji znova, že učiním, jak si přejete; anebo setrvejte v zakuklení, zmařte účel svého zakročení a dejte mi právo, abych přesvědčen byl, že se o mne pokoušela ruka dobrodružná, neboť nahlednete, že jest v takovém případě dovoleno podezření všeliké. Dáte-li mi pak k takovéto domněnce právo, vezmu si sám právo další, budu vás stopovat a ručím za to, než toto divadlo opustíte, že budu vědět vaše jméno!“

Řeč tato, plná důrazu, učinila na Helenu Pavlovnu mocný dojem; bylo vidět, že jest nitro její rozbouřeno a že sama s sebou o rozhodnutí zápasí. Oddychovala těžce a nemohla dlouho k slovu se dostati. Aby jí rozhodnutí usnadnil, naklonil hrabě blízko k ní hlavu a promluvil hlasem plným vroucnosti:

„Madame, vy se rozpakujete, a to jest pro mne vítězné znamení; vy můžete zajisté hrdě a směle tvář svou mi ukázat a proto musíte tak učinit a učiníte tak. Nuže, rozhodla jste se?“

„Rozhodla!“ zvolala nervosně Helena Pavlovna. „Nesmím dopustit, abyste měl podezření, že se o vás dobrodružka pokoušela! Také Natalii nesmím v šanc vydati. Odvážila jsem se pro ni kroku smělého, nuže odvážím se i toho ještě. Pane hrabě, uveďte mne do některého salonu, kdež bych jinými nepozorována tvář svou zjeviti vám mohla. Avšak držím se vašeho dříve již daného slova, že nevyzradíte nikomu, co tuto mezi námi se událo.“

„Mějte znovu mé čestné ujištění a přijměte vroucí dík za toto rozhodnutí. Jest vám ke cti, neboť dokazuje, že z ryzí šlechetnosti přinášíte oběť velikou,“ pravil hrabě a odváděl vítězoslavně a s nemalým napnutím Helenu Pavlovnu z moře maškar do restauračních a konversačních místností.

V každém pořadí divadla bylo upraveno několik salónků hostům pro odpočinutí a občerstvení. Restaurační sály byly plny, a také ostatní komnaty z valné části navštíveny. Teprv ve druhém patře zastihli Bestužev a Helena jeden salónek náhodou zcela prázdný. Vešli tam a poněvadž nebylo času nazbyt, odstoupila ihned Helena stranou od dveří a strhujíc škrabošku zvolala vyčítavě:

„Nuže vizte, pane hrabě, tu dobrodružku!“

„Heleno Pavlovno!“ vykřikl radostným překvapením schvácen hrabě Bestužev. „O moje předtucha, jaké to štěstí!...“

Chopil se rychle levé ruky Heleniny a jal se vroucně ji celovat. Ale Helena stáhla násilím ruku nazpět a stojíc hrdě vztýčena pozvedla opět škrabošku k očím chtíc znovu si ji nasadit. Než, hrabě zachytil rychle ruku s maskou a mocí ji od tváře oddáliv zahoroval:

„O ještě ne, Heleno Pavlovno! Nezastírejte ještě svou tvář lahodnou, ať pokochají se moje lačné oči na její oslňující kráse! Heleno Pavlovno, ten nepokoj můj, když jsem vás, neznámou, zástupy těch bláznů prováděl, nebyl planý — to byla předtucha mého srdce, že zaplesá brzy vzácnou rozkoší. Nyní vidí oči mé, co srdce prve tušilo, a to srdce jásá! Heleno Pavlovno, kdybyste věděla, jaké vlnobití mou duší zmítá... jako božské zjevení stanula jste nyní přede mnou a duše moje chví se jakoby od vás očekávala své spasení a blaho nejvyšší!...“

„Pane hrabě,“ odvětila přísně Helena Pavlovna, „vy měníte příliš rychle a výstředně své mínění; prve obsypával jste mne urážkami, že pod škraboškou tvář moje studem planula, a nyní — div že byste mne nezbožňoval...“

„A já vás skutečně zbožňuji, Heleno Pavlovno,“ vpadl jí vášnivě do řeči hrabě, „a prosím...“

„A já vám to zapovídám!“ zvolala ostře Helena nedávajíc mu domluviti. „Jsme vyrovnáni, pane hrabě; nyní jděte a učiňte ohledně Natalie, co vám svědomí káže a čest vaše šlechtická!“

Po těchto slovech připjala si Helena rychle škrabošku a odcházela. Ale hrabě Bestužev přikvapil za ní, zastoupil jí cestu a jal se rozechvělým hlasem prosit:

„Takto, Heleno Pavlovno, odejíti nesmíte; zůstaňte, prosím úpěnlivě, ať mohu se ospravedlnit, zůstaňte, ať zase milosti dojdu před vznešenou vaší tváří! Heleno Pavlovno, hněváte se na mne pro příkrá slova, jež prve jsem pronesl... slyšte tedy, že jsem jich užiti musil co krajního prostředku, abych vás přiměl k odhalení své tváře; cítil jsem jejich příkrost, kteráž mne sama do duše řezala, ale nebylo zbytí. Bylať se duše mé zmocnila taková sladké předtuchy plná touha, že bych byl všeho, snad i násilí použil, abych se přesvědčil, zda-li mne tušení neklame. A ono mne neklamalo... Heleno Pavlovno, ohledně Natalie Alexandrovny, buďte pokojna, ta může si svobodně volit podle touhy svého srdce. Kdybyste si přála, přesvědčím vás ještě dnes, že jsem již před vaším sdělením se rozhodl úmluvu s Kostromským zrušiti. Měl to být sňatek jen konvenční, při čemž arci obě strany dobrý výsledek předpokládaly. Věděl jsem, že je Natalie mladistvá dívka dobrého srdce a šlechetné povahy a nemaje jiné lásky svolil jsem k návrhu Kostromského s tím toliko pevným úmyslem, že vynaložím vše, abych Natašu šťastnou učinil a její lásku si získal; že sám také později lásku k ní pocítím, nikterak jsem nepochyboval — vždyť víte, že se v šlechtických kruzích na takovéto risiko velmi často sňatky uzavírají. Doufal jsem tedy, že budu časem svou mladou žínku milovat; ale tu, když jsem posléz z domu Kostromského odcházel, povšiml jsem si zblízka vás, Heleno Pavlovno, a lahodný svit vašeho oka utkvěl v udiveném zraku mém, lepá postava a božská vaše tvář vtiskla se hluboko do vzrušené

duše mé a srdce zachvělo se mi pocitem, jehož dosud nebylo poznalo. Ano, Heleno Pavlovno, k vůli vám zřekl jsem se již zamýšleného sňatku, neboť vás miluju s horoucím zápalem první lásky, po vás dychtím, po vás toužím, vás co světici svou zbožňuji! Slyšte slova má plamenná a nebraňte jim, aby k vzájemné lásce rozehřála i vaše šlechetné a jaré srdce!"

„Co to slyším?" tázala se zaražena a s podivením Helena Pavlovna. „Ke všemu, čeho dříve jsem doznala, ještě toto! ... Pane hrabě, vaše hra se mnou je krutá a k tomu neslušná ... Nemohu takových řečí poslouchat, propusťte mne, prosím!"

„Žádná hra, Heleno," domlouval jí lichotivě hrabě nepouštěje její pravice, kterouž oběma svýma rukama držel, „přisáhám vám, že jest ryzí pravda, co snad ukvapeně jsem vám nyní vyznal, a že dnešní vaše zjevení se lásku mou v žár roznítilo, jehož udusiti nedovede již nikdo, ani vy, božská Heleno! ... Madame, zalichotila jste mi prve, jsouc zakuklena, dosti pochlebně ohledně zjevu mého a mé povahy; je-li to vaše skutečné mínění a cítíte-li, že by vám nebylo nemožné mne milovat... Heleno Pavlovno, zůstavte stranou všechny pochybnosti a ohledy, uposlechněte popudu svého srdce a přijměte s mou rukou vše, což mého jest. Nuž prosím, bylo by vám možno mne milovat? Heleno Pavlovno, odpovězte, ale nezdrcujte mne tou odpovědí!"

Helena Pavlovna chvíli neodpovídala tváříc se jaksi zarmoucenou; stála se sklopenou hlavou a ohýbala křečovitě pestrý vějíř, jakýmž vznešené Peršanky vítr si dělávají. Pak povzdychla si a nutíc se do veselosti pravila:

„Jste s vyznáním již hotov, pane hrabě? Věru nebyla bych nikdy věřila, že jste schopen takového zápalu. Vyť zrovna hoříte! A jak výborně umíte deklamovat, škoda že nebylo zde posluchačů, byli by vás jistě vyvolali. Nuže vyznání je šťastně odbyto, můžeme tedy lehčím tónem o věci promluvit ... víte, pane hrabě, žertem se nejlépe pravda povídá. Mám vám tedy odpovědět, zda-li bych vás dovedla milovat? ... Pane hrabě, uvěříte mi snad, že jsem o tom ještě nikdy nepřemýšlela, a taková otázka vyžaduje úvahy! Prosím tedy o čtyřiadvacet hodin na rozmyšlení — to zůstaví vám naději a mně volnost."

„Heleno Pavlovno," horoval s neobyčejnou vroucností hrabě, „kdo se rozmýšlí, ten již miluje! Nejednejme jako obyčejní lidé, kteří zbytečným rozpakováním na skřipec se napínají. Ukončme svou záležitost rázem a vykonejme ihned skutek, kterýž po celý život nás bude blažiti. Heleno Pavlovno, věřím svému tušení a jsem tudíž přesvědčen, že jste mi nakloněna ... řekněte tedy odhodlaně „ano", ať zajásám co nejšťastnější člověk!"

Helena stála opět se sklopenou hlavou a ze chvějících se rtů vyklouzla jí polohlasem slova: „A což Agrippina?"

„Co mluvíte o Agrippině, to nejspíše sestře barona Kostromského?" otázal se s lehkým podivením hrabě.

„Připomenula jsem si, milý pane hrabě, že moje roztomilá švekruše, Agrippina Michajlovna, již dlouho asi na mne čeká a že jest nejvyšší už čas, abych vám učinila svou poklonu," odpověděla hladkým konversačním spůsobem Helena a učinivši malou poklonu chtěla z otevřených

dveří na korridor vyklouznouti. Ale hrabě opět ji zadržel a pravil měkce a prosebně:

„Heleno Pavlovno, tu odpověď! Jen jediné slovo a chcete-li, nebudu vás pro dnešek již zdržovat. Ale odpověď tu ještě dnes dostati musím a dostanu ji, pravda-li? Nemůžete-li se ihned k tomu odhodlati, za nějakou hodinu budete míti snad již dosti odvahy. Ale rcete raději ihned, ještě než se rozejdem, Heleno Pavlovno, chcete býti mojí ženou?“

„Nejde-li už jinak, přijímám na rozmyšlení aspoň tu hodinu,“ odtušila s rozmarem Helena. „Přistoupím k vám v naznačenou dobu s ortelem na jazyku, ale nikoliv již ve své nynější podobě, nýbrž v přestrojení své rozkošné švekruše, jakožto Agrippina Michajlovna. Dověděla jsem se zradou komorné, jaký si zvolila kostum, opatřila jsem si druhý, zcela takový, a jdu nyní do převlekárny, abych tu metamorfosu na sobě vykonala. Přistoupím tedy k vám podruhé v zakuklení, a jsem žádostiva, zda-li mne vaše ostražité srdce vyzradí. Pozná-li mne, štěstí pro vás. S bohem!“

„Pozná, Heleno Pavlovno, pozná!“ zvolal důvěrně hrabě, „vzdejte se již napřed!“

Helena Pavlovna obrátila se rychle a pokárala hraběte pološlasem:

„Nejmenujte mne přec pravým jménem, když vidíte, že nás mohou jiní slyšet! Opatrnosti nezbývá a protož nesmíme si ničím jiným býti, než čím se ve svém přestrojení zdáme.“

Po těchto slovech Helena Pavlovna kvapně odešla.

* * *

Zatím nadešla druhá hodina s půlnoci a s ní dle programu kulminace plesu. Signály pozounů a polních rohů svolávaly příslušníky jednotlivých historických a symbolických skupin k hlavnímu průvodu, k němuž se nejeffektnější skupina z venčí teprv očekávala. Výbor plesu ustanovil, že má býti o 2 hodině po půlnoci ke všemu ještě proveden „triumfální vjezd Kleopatry,“ jehož uspořádání zcela přenecháno řediteli Larochovi, kterýž tou dobou právě v Moskvě s četnou společností meškal a ve vlastním, za tím účelem zvlášť zbudovaném polodřevěném divadle féerie a velké výpravné kusy s živými obrazy atd. pořádal.

Když byly skupiny účastníkův plesu svou slavnostní a zároveň poslední obchůzku vykonaly, spustily tři vojenské hudební sbory na třech rozličných místech přízemku jako jedním dechem a hmatem velký pochod z „Afrikánky“ a všechno obecenstvo upjalo zraky v tu stranu, kde jindy bývalo jeviště. Odtamtud pak přicházel průvod, jemuž co do lesku, fantastičnosti a barroku stěží by lze bylo nalézti rovného. Arabové, Nubijci i černoši od pramenů Nilu, Maurové, Řekové a Římané, všichni v plné nádheře ozdob holdovali tu „nejkrasší královně“, kteráž hrdě a svůdně rozložena byla v šarlatových polštářích zlatého trůnu, podobajícího se spíše sybaritské pohovce než královskému stolci, a nešenému zástupci všech afrických plemen. Před trůnem jel hlasatel ve zlatém dvoukolovém vozíku, jejž táhlo šest párů černých a bílých pštrosů, za trůnem pak na ceylonském slonu pod zlatým baldachýnem římský

konsul Antonius, za ním na velbloudech nebo zlatých, otroky nešených stolcích rozliční velmožové a knížata a posléz na velkém triumfálním voze, jejž zástupcové všech národů světa po stranách tlačili, nádherná symbolická skupina, představující zosobněnou nejvyšší pozemskou slávu. Kleopatru představovala dáma imposantní postavy a plných souměrných údů, kteráž na výši trůnu, v odlesku nesčíslných perel, kteréž hlavní její ozdobu tvořily, a snad také za spolupůsobení líčidel velmi krásnou se zdála a svým souverenně volným držením těla na valnou část mužských maškar značný dojem učinila. Za hlučných fanfár objel skvělý ten průvod divadlo a zmizel zase tam, odkudž byl vyšel — v tajemných hlubinách za jevištěm.

Helena Pavlovna, mocným dojmem, jejž na ni rozmluva s hrabětem Bestuževem učinila, zaujata a vedle toho péčí o nové přestrojení, ve kterémž Agrippinu pozlobiti aneb snad dokonce při nějakém dobrodružství přistihnouti chtěla, zaměstnána, všechny průvody ty propásla. Když ze dveří „tajné“ garderoby vystoupila, byly již průvody rozptýleny a řídnoucí davy v parterru začínaly se s rostoucí chutí oddávati rozkoši tance, kteráž dosud velice byla obmezena. Helena Pavlovna trvala sice na úmyslu, vyvésti Agrippině nějaký žert, nějaké pikantní čtveráctví, ale nemohla se dostati k jeho provedení. Stále a stále zapadala do vážných myšlenek a když se z nich posléz byla probrala, pravila sama k sobě: „Chci Agrippině nějaký žert vyvésti a zatím — kdož ví, zda-li jsem jí už nevyvedla bezděky žert velice smutný ... Snad byl to klam anebo mne šálila žárlivost probouzející se v prvních zárodcích, kdy samy ještě jí vědomy si nejsme — ale mně zdálo se onehdy, že Agrippina na Bestuževa očima se dívala, z nichž dušená, však tím ohnivější láska sálala ... Můj bože, aby tušení mé tak bylo pravdivo! ... Snad chtěla Agrippina jen proto sňatek Bestuževa s Natašou překazit, aby sobě ženicha uvolnila? A snad nebylo by to všechno ani pravda, co dle úmluvy hraběti jsem namluvila? V jak divném světle, v jakém to křížovém ohni bych se v tom případě ocitila? .. Však nikoliv! Já blahová zbytečně se děsím, snad z tajného jen strachu o štěstí, kteréž se třeba jen žertem na mne pousmálo. Agrippina nemiluje hraběte; její ohnivá a vášnivá povaha nedovedla by tak mocné hnutí srdce zatajit. A Nataša ho teprv nemiluje, sice by nebyla tak smutna, když o jejím sňatku se mluví a nenosila by, jak Agrippina zjistila, v medaillonu na srdci podobiznu toho mladíka. Krom toho nebyla by zajisté Agrippina mně úkol vnutila, abych Bestuževa od zamýšleného zasnoubení odvrátila, nýbrž byla by se toho sama chopila. Či snad — ale to není možné — či snad byla by Agrippina již věděla, že Bestužev mne miluje, a chtěla mne tím spůsobem s ním jen svésti? To nikoliv — ale proč nikoliv? Vždyť pravila mi přece na konci naší rozmluvy o Bestuževu a Natalii jaksi žertovně a přece tajuplně, že mne čeká radostné překvapení, že jsem milována ... Toť přece nápadná shoda ... Ona prohozená nápověď učinila na mne skutečně ihned, ovšem jen jako daleký záchvěv nějakého tušení, dojem, jakoby snad Bestužev mne — však to neodvážila jsem se nikdy ani domyslit, ačkoliv cit můj na dnešní výjev tím přece do jisté míry již byl připraven ... Však dosti těch rozpaků a toho rozjímání; z žertu s Agrippinou nebude dnes již asi nic, vždyť přiblížila

se zatím doba, kdy hraběti mám dáti odpověď. Činím krok veliký — kéž vzejde mi z něho štěstí. Tam nahoru do salonku v druhém pořadí, zase přijde ... pospěšme si!"

Helena Pavlovna stoupala hbitě vzhůru po širokých, koberci obložených schodech a přišedši nahoru, obcházela dlouho, ale marně korridorem, hledajíc onen modrý salonek, ve kterémž hraběte Bestuževa vyznání musila vyslechnouti. Nemohla ho nalézti; ale konečně otevřela jedny dvéře bez nadpisu a uviděla salonek hledanému zcela podobný. Byl prázdný a plynovým lustrem jasně osvětlený. V rohu na pravo stálo také vysoké otáčecí zrcadlo. „Mám ho zde očekávat?" tázala se uznavši místnost za pravou. „Ale což kdyby mne tu někdo jiný zastihl?... Nechám dvéře otevřeny a postavím se před zrcadlo, jakmile nějaké kroky uslyším; tím odvrátím od sebe všechnu lichou domněnku ... Čtvrt hodiny počkám; nepřijde-li do té doby, odejdu ... Můj bože, jak jsem rozčilena, jak asi vypadám ve tváři?"

Po těchto slovech přistoupila Helena k zrcadlu, sňala škrabošku s tváře a setřevši s čela několik krůpějí potu, jala se urovnávati svou poněkud porouchanou frizuru. Byla oblečena v kostym Filipiny Welserovy.

Urovnavši si příčesku zahleděla se zkoumavě do své tváře v zrcadle, jakoby se byla v mysli tázala: jsem-li pak skutečně tak sličná, abych jej trvale okouzliti dovedla? Pozorovala se takto chvíli a bezděčný úsměv, kterýž jí při tom kolem úst zahrál, byl důkazem, že Helena s výsledkem pozorování je spokojena. A jakž by také nebyla! Hleděla ť na ni ze stříbrolesklé hladiny zrcadla tvář neskonalého půvabu, líbezná, měkká a svěží, sladká harmonie barev, vtělená krása ideálu, lesk jarého života. Jak rozkošně doplňovaly se jasné modro velkého oka s bledými růžemi líce a jemným nachem šťavnatých rtů! Jak oblažující lesk sálal z těch divuplných očí, a jaká poesie citu rozlévala se kolem těch úst blahostných! Která žena byla by se v té chvíli zanícení Heleně vyrovnala? — Helena sklopila na okamžik oči, jakoby nějaká oblažující vidina mysl její byla obestřela — snad viděla jeho, an krásou její okouzlen k nohám jí klesá, on muž tak vznešený a krásný, — snad viděla se již v jeho objetí ... V tom nadzvedla se maně víčka jejích očí, Helena pohledla bezděčně do zrcadla a — s děsným výkřikem, jakoby ji byl had uštknul, odskočila od něho.

„Můj bože," zašeptala, „jaké to děsné zjevení!"

Zakryla tvář oběma rukama a postála takto chvíli, jakoby strachem v sloup obrácena. Pak ale, jakoby přesvědčiti se chtěla, nebyl-li to, co viděla, jen planý přelud rozehřáté obraznosti, spustila ruce a pohledla s odvahou ke dveřím salonku. Ale sotva že tak byla učinila, vyrval se z úst jejích nový výkřik zděšení, tělo její vzepnulo se na zad a vytřeštěný zrak jakoby v sloup byl obrácen ...

„Pryč, duchu kletý!" zvolala jako v šílení. „Což nemáš tamo pokoje? Proč děsíš mne, ty zjeve hrůzy, právě v tuto chvíli?! Pryč, pryč ode mne, ve jménu nejsvětější Matky boží!"

Nedaleko otevřených dveří, přímo proti velkému zrcadlu stála statná, šťavnatá ženština smělého vzezření v nádherném šatu starobylého vkusu, z hedbávu, zlata a stříbra, po celém těle bohatě ověšená lesklými perlami — Kleopatra ze slavnostního průvodu. Řasy svého vol-

ného roucha měla v hrsti levé ruky tak shrnuté, že oblé tvary jejích údů zpod brokátu zcela plasticky vystupovaly. Vidouc zděšení Heleny Pavlovny podivná žena ta sama se poněkud zarazila; avšak dojem ten nepotrval dlouho. Jakýsi politovánlivý úsměv, jako když někoho pro jeho dětinské zuření litujeme, zahrál jejími ústy, Kleopatra popošla s affektovanou dvorností k Heleně a stanuvši na několik kroků od ní pravila po lehké, skoro posměšné pokloně, s falešným soucitem a hlasem sice plným a zvučným ale nějak řezavým:

„Co jest vám, krásná dámo? Proč se mne lekáte? Vyť zažehnáváte mne jako zlého ducha — a to je špatná poklona pro dívku, která se chce ještě líbit. Podívejte se jen lépe na mne, snad nevypadám přece tak příliš šeredně?!"

Helena, kteráž se byla z prvního zděšení tím časem probrala a zase jasného vědomí skutečnosti nabyla, zakryla opět tvář rukama a zalkala pro sebe: „Můj bože, toť zlé pro mne znamení!" Pak sebravši všechnu zmužilost oslovila příchozí pevně a chladně:

„Madame, vy jste mne snad proti své vůli velice poděsila; v rozčilení a leknutí měla jsem za to, že váš duch mne přichází stíhat, ježto . . ."

„Jste mne za mrtvou považovala, zrovna jako já vás jsem oplakala," vpadla jí do řeči Kleopatra a frivolně se zasmála.

„Těší mne velice, že jsme se navzájem o sobě tak mýlily. Byl to také od nás tehdy nápad: upálit se dobrovolně v nejlepších letech, pro takovou lapalii! Jakoby o tak zvanou ženskou cnost soustava světa se opírala, hahaha! Když si na to vzpomenu, musím se vždycky smáti tomu dětskému heroismu: vy Francouzka, jejímž heslem má býti: „žít a požívat!" — a já Ruska, dcera střízlivého kupeckého národa, tedy bytost již od rodu na obchod poukázaná . . . avšak nechme toho. Vás, krásná dámo, patrně upomínka ta netěší, nač se také v minulosti šťárat! Buďme rády, že jsme se neupálily — oč bychom se tím byly připravily!"

„Odpusťte, madame," odpověděla Helena tónem, ve kterémž se mísily opovržení, uražená hrdost, rozpačitost a vědomí o nezbytně potřebném sebezapření, „odpusťte, že nemohu se tímto způsobem dále s vámi bavit, proč — domyslíte se zajisté sama. Než řekněte mi již, čeho si ode mne přejete, proč jste mne zde vyhledala?"

„Já že jsem vás vyhledala?" smála se rozpustile ženština v oděvu Kleopatry. „Ani mi nenapadlo! Na mne jest spíše, abych se vás na to pozeptala, krásná dámo. Snad neráčíte ani vědět, že jest tento salonek vykázán za útočiště mně a dámám mé družiny — poznáváte přec ve mně Kleopatru, kteráž před chvílí všechno mužské pokolení oslnila. Hahaha! Ano; my oslňujeme ještě, ale musíme být hezky vysoko, ve výhodném osvětlení, v kontrastu zlata a nachového hedbávu, na němž se pak běláme co lahodná perla, — rozumí se: perla života, jak naši seladoni říkají . . . Vy tedy, krásná dámo, ježto jste mne neočekávala a já také za vámi nepřišla, zabloudila jste patrně do naší brlohy. Jak jsem té náhodě povděčna — kdež bych se byla jinde s vámi sešla! A nás víže přec k sobě tak romantická upomínka s velkolepým osvětlením . . . hahou! Jakoby to dnes bylo, vidím v duchu

celou ulici v plamenech a oblohu daleko široko krví zaplavenu . . . ten obrovský žár vzplanul vám a mně, kteréž jsme ze sebe učiniti chtěly Neronovy živé pochodně. Není-li pravda, že je sebe rozpustilejší život lepší, než ta nejtragičtější smrt? My jsme si přece porozuměly, nevídáno spálené ulice! À propos — jak pak se vám daří v lásce?"

„Dovolte, madame!" zvolala rozhorleně Helena Pavlovna, „abych se odtud vzdálila. Mně není možné takých řečí poslouchat, aniž vůbec s vámi se bavit. Má čest je v nebezpečí! Buďte s bohem!"

„Oho!" vykřikla se zpupnou veselostí falešná Kleopatra a vypjavši s drzou pýchou prsa zastoupila Heleně cestu. „Tak se mezi námi nemluví! Vstoupila jsem já tobě do cesty, anebo ty mně? Tvá čest že je v nebezpečí? Cudná Lauro! jakobys nebyla se mnou v jednom domě bývala!"

„Hyéno!" zvolala v největším rozčilení Helena. „Jakou to řečí osměluješ se na mne sápat?! Mezi mnou a tebou je rozdíl jako mezi růží a hnijící ropuchou. Mne zatáhla jen zloba lidská násilím na pokraj nebezpečí, z něhož mne můj strážný anděl neporušenou vyprostil, kdežto ty v neřesti jsi zůstala a v jejím kalu si libuješ. Ty znáš ten rozdíl a proto vari, ať necítím tvého jedovatého dechu!"

„Výborně!" zachechtala se ženština. „Tedy anděl strážný tě vysvobodil! A nevíš už, holoubku, že tvým andělem strážným jsem já? Já zapálila jsem tehdá a jen to tě vysvobodilo. K vůli tobě spáchala jsem zločin, kterýž se trestá doživotní těžkou prací v sibiřských dolech a ty splácíš mi pohrdáním a směšnou pýchou? Věz tedy, že se hlásím o svou odměnu! Na pýchu pokoření: ty podáš mi své rámě a budeš s nezastřenou tváří půl hodiny dole se mnou se procházet, aby všichni tvoji kavalíři viděli, že se známe a že jsme přítelkyně. Neučiníš-li tak, rozhlásím tvé tajemství ze Sobolevského pereulku a pak uvidíme, dlouho li si ještě na své cti budeš zakládat. Nuž tedy pojďme!"

Po těchto uštěpačně a přec také hrozivě pronešených slovech chtěla se ženština v rouše Kleopatry mocí na Helenino rámě zavěsit, ale tato odstrčila ji mocným nárazem a v tu chvíli zableskla se v její pravici malá benátská dýka, kteráž dosud jako ozdoba na pasu jí visela.

„Učiníš-li jen jediný ještě pokus o mou osobu," zvolala svrchovaně rozechvělým hlasem Helena Pavlovna, „věz, že bez milosrdenství a rozpaku tuto ocel ztopím v tvé krvi nečisté! Jdi, děvko — ať není po tobě stopy!"

Tak zvolavši vztýčila majestátně svou hlavu a ukázala velitelsky na dvéře. Strojená Kleopatra pak mocnou tou energií zaražena ploužila se pozpátku, oči v bázni na Helenu boulíc, ven ze dveří. Avšak na korridoru se zase vztýčila a pozvednuvši hrozivě ruku zvolala hlasem zlostně sípavým:

„Však my se ještě sejdeme!"

(Pokračování.)

Endymion.

Drobnost

od

A. Roučka.

íky bohu, konečně mat! Poražený vychovatel poklonil se baronovi a vzdálil se do svého pokoje. Teď náleží na tři hodiny sobě. Malí jeho svěřencové odjeli s guvernantkou na procházku, baron bude si odbývati svůj odpolední spánek, baronka je dnes pro bolení zubů neviditelnou a baronessa Viola — ta nezasahá vůbec nikterak v tiché, odměřené kruhy praeceptorské jeho činnosti.

Vyšel si do zámeckého sadu a procházel se chvíli přebohatou jeho částí květinovou, trhaje tu a tam různobarevné karafiáty, své miláčky, jež svázal na konec ve vkusnou malou kytici. Žár letního odpoledne přiměl jej na to, aby se uchýlil v oblíbený stinný útulek. Zátiší to nalezalo se při samé železné mříži sadu, pod skupením starých javorů, z nichž jeden opatřen byl kolem objemného kmenu dřevěným sedátkem. Husté větve javoru a bujné křoví okolní naplňovaly toto místo jemným soumrakem, do něhož jen časem skulinou lupení kradmo vniklo světlo sluneční a zamihlo se bílým pískem jako zlatý penízek. Panoval tu milý chládek zpříjemněný ještě šplýchotem malého vodotrysku v blízké okrouhlé nádržce vody.

Praeceptor usadil se na lavičku pod javor a díval se mřížovou ohradou parku snivě do krajiny. Blýskala se celá slunečním zlatem. Jediná spousta žlutých klasů pokrývala tiché údolí až k táhlému lesnatému návrší, jehož ozlacené vrcholky bukové uzavíraly vlnivou čárou obzor. Krajinka tato odpočívala zde bez pohnutí a zvuku v dusivém objetí letního vedra. Ani mlsní vrabci nepoletovali nad mrtvou tišinou toho zlatého moře klasů.

Praeceptor položil si slaměný klobouk do klína, sňal opatrně s nosu brejle a uložil je pečlivě do lepenkového pouzdra, opřel hlavu o kmen a zadíval se na kytici karafiátů v ruce. Vzbudily v něm především myšlenky o theorii barev a křížení se květů, ale znenáhla ocitlo se snění jeho na zcela jiné, neobvyklé půdě.

Vychovatel přeletěl duševním zrakem těch třicet a několik let svého života a zkoumal, mnoho-li blaženosti v nich zažil. Výsledek zkoumání jeho byl neutěšený. Neokusil dosud téměř jiných požitků, mimo ty, jež poskytuje věda milovníkům svým — a její tiché vděky

jsou přece jen jako suché květy herbáře naproti svěžím květům rozkoší, jež poskytuje život skutečný a v nichž nalezá člověk opojný med pozemský.

Věda odsloužila se mu špatně za obětavou lásku: vtiskla do tváře jeho rozličné vrásky a na celý jeho zjev pečeť podivínství a nemotornosti. Cítí to dobře od té doby, co vstoupil z osamělé studovny své v uhlazený a zářící kruh šlechtické domácnosti. Jest mu zde nevolno jako motýlu nočnímu v jasné záři sluneční. Pohybuje se na hladkých parketách jako začátečník v umění bruslařském na kluzkém ledě a rozumí dobře, příliš dobře lehounkému, sotva viditelnému úsměvu, s nímž pohlížejí členové rodiny a hosté k ní dojíždějící na pana praeceptora. Vzpomněl si právě na ukrytý osten posměchu, kterým včera jeden mladý šlechtický host při hovoru po obědě o jeho osobu lehounce zavadil. O, pocítil dobře narážku tuto a na rtech jeho chvěla se vtipná, duchaplná odpověď, kterou by byl posměváčka odzbrojil a zahanbil; ale společnost neuslyšela bohužel té duchaplné, vtipné odpovědi.

Proč nepřidělil jemu osud vděčnou a skvělou úlohu takového bohatého šlechtického šviháka?! Jindy míval pro ně jen pohrdlivý úsměv, ale teď pomýšlí na ně s trpkou závistí. Jsou úplně samostatní a mohou žíti jen tomu, co těší srdce jejich; však by pak také dovedl pohlížeti do světa sebevědomě, jasným okem, otáčeti se volně skvostným salonem, soustruhovati blyštivé fráse a dvořiti se dámám — zvláště takovým, jakou je na př. baronessa Viola. Je to věru líbezná dívka! Škoda, přeškoda jí pro některého z těch titěrných hejsků!

Povzdychl si z hluboka. Zavřel oči a přikouzlil podobu její před svůj duševní zrak. Vznášela se před ním ve svůdné, ale nedůtklivé kráse svojí, něžná a přece hrdá — nedostižná! Netroufal si ani této prázdné, vzdušné vidině šeptem vyznati, jakým kouzlem opřádá srdce jeho snivý pohled těch dvou zářivých očí. Násilím svíral víčka; nechtěl, aby se ten vábný obraz před otevřeným jeho zrakem rozplynul v pouhý vzduch, vlnící se zlatě nad spoustou klasů.

A čím dále tak seděl, tím určitější stávala se ona představa. Konečně zdálo se mu, že vidí při zavřených očích zřetelně všechno kolem, ba i sebe sama. Odpočíval tu na pohled spící, opřen hlavou o kmen javoru. Ale krajina před ním změnila se jako kouzlem. Byl to krásný háj, naplněný jasným svitem měsíce; ale ve svitu tom viděti bylo všechno zřetelně jako v záři denní, jen že se jevil každý předmět jakoby obestřen lehounkým stříbrným dechem. V prsou jeho rozhostil se nevýslovně blažený pocit. Hleděl na bílou stezku, vroubenou jasně osvětleným kapradím, jako jemnými krajkami ze stříbrné tkaniny. A na stezce spatřil postavu, o níž před chvilkou snil.

Vznáší se tiše, po špičkách k němu jako Zefyr. Již stojí před ním, ostýchavě a zvědavě zároveň. Nyní se nad ním s utajeným dechem uklání a pozoruje domnělého spáče. Ale ten vidí navzdor sklopeným víčkům lehce uzardělou její líc, oči toužebně naň zírající, černé kadeře linoucí se k němu se skloněné hlavy, i tu stříbrnou čelenku s křišťálovým půlměsícem, jenž se bleskotavě probírá z temných jejich vln.

Postava kloní se k němu ještě níže — měkké třásně stříbrně bílého oděvu dotýkají se jeho ruky — cítí na líci sladký dech — —

a teď vtiskly mu pojednou dva malé, jemné rty na čelo dlouhé, vroucí políbení. Pozdvihla se pak zase, shlížela k němu chvíli láskyplným okem a vyňavši lehce kytici karafiátů — jako na památku — z jeho ruky, vzdalovala se tiše, po špičkách, ohlížejíc se toužebně po něm, až se náhle rozplynula ve vzduchu . . .

A praeceptor viděl zas před sebou spoustu klasů i lesnaté návrší — a zaslechl snivý šplýchot blízkého vodotrysku —

Rychle semknul zas oči. Doufal, že se krásná vidina vrátí a že jej po druhé svým políbením pohříží v nepoznanou dosud rozkoš. Ale nespatřil ničeho. Byl to — ach! — pouhý sen. Ale sen ku podivu živý. Přisáhal by, že ji viděl skutečně před sebou, že zaslechl tichý chrupot písku pod její nohou, a dosud zdá se mu, že cítí to políbení na svém čele.

Snad četl tyto dny báji o Dianě a spícím Endymionu — prchlý právě sen byl patrným odleskem onoho půvabného mythického výjevu. Avšak nikoli! Dávno již tu báji nečetl. Leč darmo přemýšleti o původu krásného snu — dosti na tom, že to byl pouhý sen

Po chvíli vystřízlivěl praeceptor úplně z opojení, do jakého jej uvrhnul divný sen bezděčného odpoledního spánku. Vstal a chystal se k odchodu do zámku. Ale pojednou vzpomněl si na kytici. Kde jest? Bezpochyby vypadla mu spícímu z ruky. Pátrá po zemi kolem, hledá i pod sedátkem — ale po kytici nikde ani stopy. Toť podivné!

Když zůstalo konečně všechno pečlivé hledání marným, usedl znova pod javor a položil čelo do dlaně. Přemýšlel o záhadném zmizení karafiátů. Že je nasbíral a v kytici svázal, — ne, to nebylo přece snem. Ví určitě, že je držel před usnutím v ruce. Kam se poděly? Jediné přirozené vysvětlení jest, že je někdo odnesl. Ale kdo? Děti s guvernantkou přijedou z procházky až večer, baron spí, baronka má bolení zubů — ti dva nejsou ostatně vůbec schopni podobných žertů — a služebnictvo by se neopovážilo. Kdo tedy —? Srdce jeho zabušilo prudce. Pocítil něco jako závrať.

Ne, není to možné. A přece! Někdo zde byl dojista a vzal mu kytici z ruky nebo ji zdvihl upadlou se země; na každý spůsob byl zde, viděl jej spícího a přiblížil se k němu těsně, tak těsně, že se ho jistě dotkl alespoň rouchem svým. Zde asi stál. Praeceptor zahleděl se do země vedle sebe i zdálo se mu, že tam skutečně spatřuje v písku slabý otisk dvou dívčích nožek na špičkách stojících, a dále na stezce ještě několik podobných stop. Ano, mužský by sotva po kytici sáhl — byla to zajisté ruka ženská. Tedy přece Endymion a — Diana. Ale která byla tato Diana? Byla-li to Viola a stála-li zde skutečně tak blízko vedle něho, že se rouchem dotýkala jeho ruky —? Že jen rámě vztáhnouti mohl, aby ji strhl rázem na svá prsa —? Pro kytici musila se skloniti a při tom mohl snadno zavaditi vlas její o jeho skráně i mohla se dotknouti ne-li rtoma, alespoň sladkým dechem čela jeho . . . Představoval si živě celý výjev ze snu a chvěl se blažeností, kterou v něm pocítil.

Ale po chvíli vrátil se k obvyklému důkladnému zkoumání příčin a následků. Proč by mu byla unesla kytici? Z pouhého žertu? Dosud nezažertovala s ním nikdy podobným spůsobem. Ale což je naprosto

vyloučena jiná pohnutka? Alespoň okamžitý záchvat citu, jemuž je tak snadno přístupno každé srdce dívčí, ať již bije pod cárem chudoby nebo pod hedbávem a šperky? Tanul mu na mysli jeden obraz jeho pokoje: mladá sličná dívka, líbající sochu šklebivého Fauna. Snad okamžik takového záchvatu — snad vyšlehnutí citu, který se ukrýval již dříve v cudném jejím nitru — vždyť on Faunem přece není — a milióny dívek před ní přenesly se přes všeliké rozdíly stavu a jmění zlatou perutí lásky . . .

V tom vytrhly ho ze snění blízké kroky. Ohledl se a spatřil před sebou starého důstojného lokaje, který mu oznamoval s kolegialní přívětivostí, že ho baron s baronessou v altánu očekávají k čaji.

Ubíral se tam s tlukoucím srdcem. Byl přesvědčen, že mu jediný pohled na Violu vysvětlí vše a buď potvrdí nebo sklame jeho nejasné blažené tušení.

Když do altánu vstoupil a na Violu pohledl, zbledl mocným překvapením. Ale nikoli nad výrazem její tváře — toho ani nepostřehl — zraky jeho upoutala rázem kytička vyzírající po straně z temných jejích kadeří, jimiž se probírala tenká stříbrná čelenka s blyštivým křišťálovým půlměsícem nad čelem. Byla to kytička, která mu zmizela pod javorem! Poznal ji určitě dle sestavení různobarvých karafiátů.

Již není tedy žádné pochybnosti, že byla ona jeho Dianou. Stála tedy nedávno skutečně před ním spícím, uklánČla se k němu, dotýkala se ho lemem roucha a — a — Ano, snad byl celý ten božský sen skutečností jen lehce zahalenou průsvitným stříbrným závojem polospánku.

Pohledl znovu plaše v obličej její, aby se přesvědčil, nečíhá-li v něm snad utajený smích nad podařeným žertem. Ale tvář její byla vážnější a bledší než jindy. Oči měla sklopené a rty sevřené se jemně chvěly.

Ne, o žertu nemůže býti řeči. A hle, nosí ten pestrý lup bez ostychu ve vlasech; chce patrně, aby věděl, že ona byla smělou loupežnicí. Jak lze jinak vykládati tuto okolnost, nežli . . . Ona mlčí, ale ty květy mluví za ni velmi zřetelně.

Baron ponořil se do novin. Vychovatel mohl tedy volně pozorovati sličnou jeho dceru. Několikrát setkal se zamžený její zrak s okem jeho. Líce její plály živým ruměncem; byla v patrných nesnázích. Rozpačitě přejela si konečně dlaní čelo a zavadila při tom prstem o kytičku ve vlasech. Sňala ji spěšně a rovnajíc pestré pýří karafiátů, pravila s okem zjasněným a hlavou vzpřímenou: „Ah, již vím! Byla vám bezpochyby nápadna tato divná ozdoba vlasů. Snad nezdá se vám ta kytice vkusnou. Mně nelíbí se také příliš. Ale já jsem ji nevázala.“

Nezbádané srdce dívčí! Takové škádlení za podobných okolností!

„Bůh ví, kdo ji uvil,“ pokračovala s úsměvem dívka. „A sotva byste uhodl, kdo mi ji přinesl.“

Někdo že jí ty karafiáty přinesl? Kdo? Jak to možné? Nežertuje? Tyto a jiné otázky proletěly střelhbitě praeceptorovou hlavou; hleděl na dívku mlčky široko otevřenýma očima.

„O, neuhodnete to!“ zvolala po chvíli Viola se smíchem, hladíc hnědou hlavu mladého velikého psa, hledícího k ní oddaně krásným okem. „Považte si jen — zde naše Diana! Apportuje mi každou chvíli něco. Bůh ví, kde ji našla.“

Ubohý Endymion!

ROZHLEDY

v literatuře, umění a vědě.

Česká literatura.

Dante Alighieri: Božská komedie. Rozměrem originálu přeložil Jaroslav Vrchlický. (Nákladem knihtiskárny V. B. Čecha.) Otázka překladu básnického arcidíla Danteova byla již od prvních dob krásné naší literatury novověké stále velmi živě přetřásána, až stala se na konec naléhavou, palčivou. Rozřešení její znamená tudíž v literárních dějinách našich velmi mnoho; překlad velebásně Danteovy jest událostí literární opravdu radostnou. Uspokojivý dojem, jaký zůstavuje v nás vědomí, že splatili jsme zase značnou část velikého dluhu, jímž vychloubá se vůči nám dosud cizina, zvýšen jest ještě přesvědčením, že učiněno bylo povinnosti té zadost měrou vrchovatou, svědomitě, ba namnoze opravdu chevalereskně.

Jsouť překlady Vrchlického neobyčejně zdařilé, z valné části i mistrné, čehož dlužno vážiti si u neskonale trudných tercin Danteových mnohem více než u jakéhokoliv jiného díla básnického třeba rovněž významu světového. — Překlad Vrchlického dospěl právě k druhému článku velkolepé trilogie — k „Očistci“. Nádhernou úpravou vnitřní i vnější důstojně druží se „Očistec“ k prvnímu nejslavnějšímu oddělení božské Komedie, k „Peklu“, jímž zahájil Vrchlický před nedavnem šťastnou a velice plodnou činnost překladatele Dante-ova, které vyměřuje se jinde, v poměrech literárních mnohem šťastnějších, běh celého života. *O. M.*

Nové básně epické. Napsal Jaroslav Vrchlický (Salonní biblioteky číslo XVIII. nákladem knihtiskárny J. Otto.) Mezera časová poměrně velice krátká dělí první oddíl výpravných zpěvů Jaroslava Vrchlického od této sbírky básní epických. Jakkoliv jsou oba cykly duchem i směrem sobě naskrze příbuzné, konstatujeme přece s nelíčeným uspokojením, že pokrok, na nějž jsme u Vrchlického od samých počátků skvělé jeho dráhy básnické uvykli, právě v těchto básních mnohem okázaleji vystupuje v popředí, než v ostatních neméně cenných sbírkách nadšených jeho zpěvů.

Epické básně Vrchlického vyčerpávají motivy nejrozmanitější, setkávámeť se v nich se všemi směry, jež sledovala Musa Vrchlického hned od prvních počátků. Celý ten luzný poetický kraj, který stal se tak

záhy Vrchlickému domovem, jeví se nám zase v zrcadle těchto zpěvů se svěží lahodou pestrých svých barev.

Provázíme básníka a kocháme se v duhovém vidmu, jež před námi rozstáčí.

Jsouť to především pravěké báje, jež přivinuly jej k sobě tajemnou svou něhou — pověsti biblické a staroklassické. Do cyklu jejich náleží „Lilita“, „Alkestis“ a „Leda“. Také mythologické zkázky slovanské nalezly lehkého ohlasu v balladě o Trutovi. Romantický středověk zastoupen je celou spoustou ballad, jimž vévodí nedostižná obsahem i formou báseň: „Vlas královny Elsy“. Všecky shrnuty jsou pod společným titulem „Nové romance a ballady“. K nim druží se „Tři pohádky“ (o Merlinu, o zlatém klíči a „Pomsta gnomů“). Zvláštní ráz dodává sbírce této oddíl poslední nazvaný „klášterní legendy“, v němž jeví se individualita Vrchlického v neobyčejně příznivém světle. Básně shrnuté pod tímto záhlavím jsou pravými perlami moderní epiky; se specielně českého, národního stanoviska jsou zvláště tím zajímavy, že tlumočí nejkrásnější právě zkázky národní, vížící se k životu klášterskému, totiž: legendu Opatovickou, rozmarnou balladu o Panu Vokovi a Čertu a jiné.

Druhá tato sbírka epických básní Jaroslava Vrchlického náleží obsahem i formou k nejozdobnějším plodům, jež zrodila česká epika doby poslední. *O. M.*

Julia Zeyera román o věrném přátelství Amise a Amila. (Nákladem kněhtiskárny Militkého a Nováka [V. B. Čecha.])

V málokterém z novějších našich děl belletristických uloženo jest tolik poesie, jako v románu Zeyerově o přátelství Amise a Amila.

Celá tato obsažná kniha, v níž vypisují se dobrodružné příhody dvou nerozlučných bliženců, ukájených růžovým mlékem romantického středověku, jest pokladnicí přeplněnou zářivými skvosty ducha; pramenem, z něhož perlí se ryzí, neskalený zdroj poesie.

Název „román,“ jejž přiložil Zeyer svému vypravování, nelze posuzovati se stanoviska moderního, dlužno mu spíše přikládati význam, jaký mu prvotně příslušel, dokud nepozbyl ještě původního, středověkého svého rázu. Kniha Zeyerova není také obsahem svým ničím jiným, než románem středověkým, jen že román ten jest obsahem svým valně zušlechtěn a požadavkům moderního slovesného umění naskrze přispůsoben. Se stanoviska toho jest spis Zeyerův v dvojím ohledu zajímavým, především co ukázka románu vysloveného, středověkého, rytířského rázu a pak co dílo vynikající všemi půvaby moderního poetického tvoření. Román středověký, ta bědná stvůra chorobně rozčilené obrazivosti, nepřiléhající ani v nejmenším ku skutečnému životu; román ten, jenž vytvořil také u nás celou řadu literárních zjevů ceny naskrze pochybné, doznal v Zeyerovi pěstitele neobyčejně šťastného. — Zeyer uchopil se látky, kterou nedovedl spracovati malátný a poetickou formou chudičký středověk, s velikým nákladem vlastní přebohaté poesie a vytvořil dílo v každém ohledu vzácné i pozoruhodné. Román Zeyerův spočívá v důkladných studiích kulturně-historických a esthetických. Vzpomeňme si jen podrobného líčení života na sněžných pláních islandských v dobách, kdy paprsk rozbřeskujícího se právě křesťanství zápasil

24*

ještě s chmůrami, jež jako těžké mlhy ukládají se nad tajuplnými runami Eddy. — Připomeňme si slunných kolbišť Raulů a Gastonů, po nichž provází nás básník truverským tónem své poesie, a celé řady rytířských bohatýrů, jimž vdechl život, vyrušiv je z odvěkého spánku, do něhož ukolébala je bezduchá pseudopoesie dob dávno minulých. Dílo Zeyerovo zůstane i přes to, že stojíc na půdě pracizí, rázem i duchem svým valné části našeho čtenářstva dalekostí svého pozadí jaksi jest odcizeno, jedním z nejzajímavějších zjevů moderní naší krásné literatury. *O. M.*

Nová díla J. I. Kraszewského.

Z pera slovutného básníka polského, jehož padesátiletou úspěšnou činnost literární slavil v Krakově r. 1879 veškeren polský národ tak okázalým spůsobem, vyšla opět dvě díla novellistická, nazvaná „Demon“ a „Ulana“. Co do psychologické stránky mistrovsky provedenou a svého druhu zvláštní prací jest „Demon“. Není to demon tmy a hrůzy, jenž zavdal podnět k titulu novelly, ale demon poesie. Adrian, hrdina vypravování, žije i zmírá pro demona toho, obětuje mu vše domnívaje se, že jest velkým poetou. Osoby, jež zde básník líčí, něžná pečlivá matka, milující sestřenice, starý professor s klassickými vzpomínkami, klidná Angličanka Mis Lucy, negativista hr. Marian, všechny ty, ač spojeny v pěkný poetický obraz, jsou jakby okresleny ze života a při samém Adrianu tanul as Kraszewskému na mysli skutečný vzor, pěvec polský v květu mladosti zahynuvší. Novella jedná po většině na cizí půdě, v Italii a mocní cizí činitelé zasahují v jednání; Adrian však jest prototyp polský. Pochybnost, byl-li hrdina „Demona“ velkým poetou čili domnělým, nechává Kraszewski nerozluštěnou. Okolí jeho věří v jeho básnickou výši, aniž by kdo byl četl jen řádku z velkého eposu, jemuž Adrian celý život věnoval a které před smrtí, jelikož bylo nedokončeno, spálil. V možnosti té spočívá právě poutavost celého děje. — „Ulana“ jest obrázek z volyňského zátiší. Ve volyňském Polesí jest vše jednotvárné. „Všechny haleny jsou stejně bledé, všechny šátky stejně bílé, všechny stromy stejně zelené, všechny chaty stejně nízké a chudobné a vždy vystupuje týž černý kouř z děr ve střechách.“ Přece však jako v lese nejsou dva listy stejné, tak jest i rozdíl ve vesnicích a chatách. Nejkrásnější ze statků jest panský dvůr nad jezerem, jež pod pahorem se vine. Sem navrátil se k smrti rozmrzelý pan Tadeáš, jemuž zprotivil se život velkoměstský i jeho krásky a který umínil si ukončiti život v tomto zátiší, kde chrám jest hlava, dvůr žaludek, „džbán“ srdce a ostatní chaty ruce a nohy, jež pro onu trojici se namáhají. Již delší dobu nezanášel se než knihami a honicími psy nevšímaje si lidí. Tu stalo se, že jedna ženština vzbudila jeho zvědavost. Šla právě do lesa na jarní houby bosa, v šedou kazajku oděna, s bílým šátkem na hlavě a košem na zádech. Nebyla vystrojena, avšak tahy její byly sličné. Tadeáš pátral, má-li copy; neměla jich, byla tedy provdána. Přemýšlel, zdaž jej snad nešálí nějaká dvorní dáma v přestrojení; nikdy neviděl, že by selka měla tolik vnady. Oslovil ji; byla jenom ženou hrnčíře

u dvora, kdež se i polsky naučila. S vnitřním odporem pomýšlel na možnost, že by půvab ženy tak nízko pod ním stojící mohl mít na něho účinek. Když však opět naskytla se mu příležitost k rozmluvě s ní, pravil u sebe: Jest to dítě přírody plné nevýslovného půvabu; provdala se, jako tak mnohé děvče ze vsi, za ošklivého starce, poněvadž měl něco uspořeno a mohl ji uživit. Zdaž mám tu perlu nechat v blátě? Hrnčíř v podnapilosti již i ženu svou bil, zdaž bych jí neměl pomoci? Jednoho dne spůsobil, že hrnčíř musil zůstat přes noc mimo dům a překvapil, když vše spalo, Ulanu v chatě. Vyšla mu v ústrety, ale s nožem v ruce: „Domníval jste se snad, proto že jsem krásna, že nemám víry, že nemám srdce, že neznám milého boha. Jděte jinam, najdete již druhou, třetí a desátou, ale nikoliv mne.“ Odbyla ho, avšak nezůstalo to na ni bez účinku. Již druhý den ráno po oné noci setkala se s Tadeášem v lese, kamž odešla, aby vypudila ze srdce nepokoj. Došlo k slovům, v nichžto jevil se opravdovější cit než v nočním úkladu a i city její opanovaly stud a ostych. Ulana nikdy dříve nemilovala a přirozenou mocí propukla v ní vášeň. Tadeáš, jenž z hlavního města přinesl si trpké upomínky, přijal lásku Ulaninu jako netušený dar nebes. Nesmělo být pro ně žádné překážky více na zemi. Opřela se svému manželi a jeho ranám a na děti ani skorem nemyslila. Tadeáš zneužil své moci, aby muže jejího učinil povolným. Tento, vida nezbytnost, mlčel konečně, osnoval však pomstu a zapálil panský dvůr. Byl za to odveden do vězení, kdež za krátko si vzal život. Za všech těch dojmů a zmatků Tadeáš těžce onemocněl. Pozdraviv se, pečlivě od Ulany ošetřován, pociťoval v sobě výčitky svědomí a stud, kdežto Ulana láskou k němu zaujatá byla hotova obětovati mu vše. Na domluvy přítele odhodlal se konečně vzdáti se samoty a jít do hlavního města. Nyní začala Ulana tušit smutný osud svůj. Ředitel statku změnil úplně své chování k ní, kteráž za nemoci Tadeášovy vládla jak paní. Nesměla se zdržovati ani v panském domě a vykázána jí chudobná chata. Jednoho dne přihrčely k zámku kočáry, z jednoho vystoupila mladá kráska, s níž Tadeáše v sídelním městě oddali a zaujala dřívější její místo. K čemu ještě žíti! soudila u sebe Ulana, nemám ani dítky, ani srdce pro ně, nemám nikoho. Všichni přátelé mne opustili, on mne zamítl. Nejsem nikomu více potřebna a žíti tak dále nemohu. Skončila život v zoufalství s jediným přáním, aby Tadeáš na ni vzpomněl. *J. B.*

Pisemskij a Dostojevskij.

Kruh spisovatelů „čtyřicátých let“, honosící se tolika nadanými silami ve všech oborech krásného písemnictví, stává se stále užším — dávno již odešli Aksakov, Tjutčev, Nekrasov, na konci své dráhy ocitují se Turgenev, Gončarov, Grigorovič, řídce kdy slyšeti zpěv Majkova, v plné činnosti jest jen Ostrovskij — a opět uvadly dva listy, opět shasla dvě světla, jež z jeho středu svítila národu ruskému i na nejzáhadnější stránky společnosti a nejtajnější záhyby duše. V témdni ztratila ruská literatura dva čelné pracovníky, Pisemského a Dostojevského, z nichž tento zemřel v Petrohradě 9. února a onen v Moskvě 2. února.

Alexěj Feofilaktovič Pisemskij narozen byl r. 1820 v gubernii Kostromské. Talent jeho docházel uznání jen zvenáhla. Ale již první jeho větší práce „Tjufjak", jež 1850 objevila se v „Moskvitaninu" obrátila pozornost na mladého spisovatele, který šest roků před tím dokončil universitní studia v Moskvě. Pisemskij od samého počátku své literární dráhy zůstal nezměněn; spůsob jeho psaní od „Tjufjaka" až do poslední právě vydané práce, románu „Masoni", zůstal vždy týž, jakoby mu byl již vrozen. Líčení věrně dle přírody, nevšední dovednost v pozorování života a lidí, jednoduchost myšlenky, klidný epický vývoj děje, při němž úmyslně vystříhal se subjektivních názorů, neobyčejně svěží a neochabující živost líčení a přesná charakteristika — toť vlastnosti, které mu v ruském písemnictví získaly vynikající místo, uznání i nepřízeň. Vlastnosti ty toliko více se rozvíjely, čím rozsáhlejší a složitější děje a obrazy pojímal spisovatel ve své líčení a čím nesnadnější obíral si úkoly. Nepřízeň, zejmena německých kritiků, zjednal mu zvláště epický klid při líčení a rozvinování děje; vytýkáno mu, že líčí temné a špatné stránky společnosti, aniž v líčení jeví odpor neb politování. Pisemskij, když mu někdo u přítomnosti V. Avsějenka řekl, že jedna z prací Turgeneva jest poetickou, jelikož jeví v ní pisatel roztrpčení nad temnými v ní líčenými stránkami, dal na to v odpověď: „Nechápu, jak můžete takto soudit. Dle mého náhledu jest každý umělecký výtvor poetickým, jen že jest v jednom více lyrického a v druhém více epického živlu."

Na všechny ruské belletristy „čtyřicátých let" měl nemalý vliv Gogol; ze všech nejbližší a nejpříbuznější Gogolu zůstal však Pisemskij. Jest jakby pokračovatelem Gogolovým. Jako Gogol, jest i Pisemskij — a stejnou měrou Dostojevskij — belletristou ryze ruským, bez všelikých cizích vlivů na domácí půdě se vyvinuvším.

R. 1855 objevil se v „Otečestvennych zapiskach" román Pisemského „Tysjača duš", kterýž zjednal mu jmeno literární. Car Alexandr nastoupil již tehda vládu. Celá Rus tleskala pochvalu románu, jenž líčil marný zápas hrdiny Kalinoviče s prohnanými šibaly a překrucovači práv, kteří jmenem carovým tyli z národa. Pisemskij neušetřil v románu tom ani vysokých ani nízkých. Tehda pokládala jej tak zvaná strana liberální za svého přívržence. Zapřisáhlé nepřátelství strany té zjednal mu však o pět let později vydaný román: „Vzbalamučennoje more", v němž s neobyčejnou satyrickou ostrostí líčil opravářské hnutí doby té a planost jeho činitelů. Satyrik zůstal věren zásadě Gogolově: líčit bídu co bídu a podlost co podlost. Dle svých slov vylíčil v románu tom: „jestli ne celé Rusko, tedy celou jeho lež." Další všeobecnou pozornost vzbudivší dílo Pisemského bylo „Plotničja artelj".

Pisemskij byl neunavně činným do poslední chvíle co romancier, dramatik i žurnalista. Každé jeho nové dílo bylo událostí. Uvedeme z dalších jeho prací: „Brak po strasti", „Komika", „Bogatyj ženich", „Piterščik", „Mosje Batmanov", „Razděl", „Lěšij", „Vinovata-li ona?" „Staraja Barynja", „Bojarščin", „Měščane". Nejzdařilejší jeho drama jest „Gorjkaja sudjbina", vedle něhož se udržela se stálým úspěchem na repertoiru „Ipochondrik" a „Vaal". Drama jeho „Podkopy" bylo zabaveno a zničeno.

Pisemskij redigoval nejprve měsíčník „Biblioteka“, po té „Russkij Věstnik“ a byl do poslední chvíle, kdy ho co jedenašedesátiletého muže smrt zachvátila, v ustavičném styku se všemi událostmi ve společnosti a státu. U Němců, kteří „Tisíc duší“ s tím větší ochotou přeložili, jelikož spisovatel líčí v nich temné stránky společnosti ruské, spůsobil si nepřátelství satyrickým odsuzováním importovaných z ciziny na Rus myšlének, jež jen k neprospěchu Ruska posloužily a názorem, že cizí vliv měl na národní vývoj jen zhoubný účinek a stal se pramenem mnohé zvrhlosti.

Poslední práce Pisemského jest zmíněný již román „Masoni“, který před rokem již po částkách vycházel v obrázkovém časopisu „Ogonek“. Nyní vyšel u Hoppa v Petrohradě v 5 dílech s 60 illustracemi od K. Brože.

O Pisemském možno říci, že literární svůj úkol co tvůrce ruského literárního realismu zakončil. Ne tak s Dostojevským, jehož smrt vyrvala z kruhu přátel a rodiny v plné tvůrčí síle a v horlivé literární činnosti.

Feodor Michajlovič Dostojevskij narozen byl 30. října r. 1821 v Moskvě, kdež po odbytých středních školách studoval obor inženýrský a vstoupil co inženýr do státní služby; v té však dlouho nezůstal. Veškeré jeho snahy nesly se k tomu, aby se stal spisovatelem. První jeho plod byl román „Bědnyje ljudi“. Neznám jsa ve světě literárním a pln obav, předložil román Nekrasovu a Bělinskému. Rozhodný byl zejmena úsudek tohoto proslulého kritika a spisovatele. Bělinskij přečetl spis mladistvého spisovatele s velkým uspokojením a napsal o Dostojevském r. 1846, kdy román jeho v „Peterburgském Věstniku“ vyšel tiskem, tato památná slova: „Nadání Dostojevského náleží v řadu oněch, která nepostihují se a neuznávají se ihned. Mnoho naskytne se na dráze jeho talentů, kteréž stavěti budou proti němu, avšak výsledek bude ten, že upadnou tyto v zapomenutí té doby, kdy on dosáhne vrcholu slávy.“

Uplynula tři leta a o Dostojevském mluvila opět celá Rus, tentokráte však jen potaji a šeptem. Měl účastenství v osnovaném spiknutí Petraševského a odsouzen proto k nucené práci na Sibíř. Trest ten změněn sice později v ten spůsob, že nuceně vřaděn byl do vojska v Sibíři, kdež za několik let povýšen byl i za důstojníka, přece však útrapy a svízele vyhnanství toho spůsobily mu chorobu, proti které nebylo rady ani léku a která i zavinila předčasnou jeho smrt. Teprve po nastoupení cara Alexandra II. bylo Dostojevskému dopuštěno vrátiti se z nevlídných pustin sibířských na Rus, nejprve do Tveru, později kamkoli mu libo.

Když po 11 strastiplných letech navrátil se r. 1861 do Petrohradu, kolovalo jmeno jeho opět od úst k ústům. Byl to román „Uniženyje i oskorblennyje“, jenž upoutal obecnou pozornost na Dostojevského. Jako prvnímu dostalo se chvalného uznání od Bělinského, tak druhému jeho plodu od kritika na slovo vzatého Dobroljubova.

Dostojevskij liší se podstatně od Pisemského tím, že on ideál svůj shledává v duševní stránce člověka; tato stránka hlavně budila jeho pozornost, měla proň cenu a význam. Jest to charakteristická známka

nejen jeho literární ale i osobní činnosti. On nikdy neklesal duchem; zůstával v strastech a utrpení, jež tak mistrně znal líčit, chladný jako když obecenstvo osvědčovalo mu v posledních letech jeho života nadšení a souhlas. Dostojevskij jakožto znalec záhad lidské duše, jakožto poeta utrpení, duševního jařma a snahy po ryzosti duševní, nemá rovného v ruském písemnictví. Půvab děl Dostojevského i tajemství jeho tvoření spočívá v tom, že vnitřní bytost člověka vystupuje v nich s tak přesvědčivou upřímností a hloubkou. Odtud vysvětluje se i velká oblíbenost a nemalý účinek spisů Dostojevského v ruském obecenstvu. Dostojevskij uvedl v ruské písemnictví nové, vznešené i hluboké humanitní názory. „S jasností, jen velkému nadání vlastní — oceňuje ho přísný Dobroljubov — okazuje nám, že slepec není zcela slepým, shledává v hloupém člověku záblesky velice jasného zdravého smyslu, v ztraceném a své osobnosti zbaveném člověku hledá a nachází živé, nikdy neutlumené snahy a potřeby lidskosti, z nejhlubšího nitra duše vyjímá protest osobnosti proti zevnímu, násilnickému sevření a podává jej našemu soudu a našim sympatiím.“

Tvoření Dostojevského jest zcela samostatné a zvláštní ve svém spůsobu.

Po románu „Uniženny je i oskorblennyje“ následovaly roku 1861 „Zapiski iz mertvago doma“, v nichž prvně seznámil ruské obecenstvo s životem trestníků a strážců na Sibíři. Od těch dob po 20 skorem let rostl každým novým dílem význam Dostojevského v ruské literatuře, jižto nevšedně obohatil. R. 1866 objevily se jeho „Prestuplenije i nakazanije“, jichž čtenář v pravém slova smyslu procituje v duši všechny strasti kleslých a vyvržených lidí, jež spisovatel mu předvádí. R. 1868 objevil se „Idiot“, r. 1873 „Běsy“, r. 1875 „Podrostok“ a poslední velký román jeho „Bratja Karamazovy“ vyšel tiskem měsíc před smrtí Dostojevského. A co velkolepých problemů a myšlenek vloženo s Dostojevským v chladný hrob! Možno to tušit jen dle zápisků jeho a rozprav, jež měl v té příčině se svými přáteli.

Zpomenutými velkými díly není však vyčerpána literární činnost Dostojevského. Před jeho uvězněním vyšly z jeho pera menší povídky „Dvojnik“, „Procharčin“, „Goljaškin“, „Chozjajka“ a „Netočka Nezvanova“, jež vesměs otištěny byly v „Otečestvennych Zapiskách“. Ve vězení na pevnosti napsal povídku „Malenjkij Geroj“, ve vyhnanství na Sibíři „Djadjuškin son“ a „Selo Stepančikovo“. Po návratu ze Sibíře „Krokodil“, „Skvernyj anekdot“, „Zapiski iz podpolja“, „Krotkaja“ a j.

Vedle toho vydával Dostojevský r. 1862 se svým bratrem Michaelem časopis „Vremja“ a když ten byl zastaven, „Epochu“. V letech pak 1876 a 1877 vycházel od něho měsíčník „Dnevnik pisatelja“, jenž přinášel výhradně jen práce jeho a těšil se neobyčejné oblibě. Od vydávání jeho upustil teprve, když počal pracovat na románu „Bratja Karamazovy.“

Dostojevskij až do své smrti bral vřelý podíl v snahách a rozvoji společnosti ruské a dobře chápal veliký krok, který nastává Rusku zreformováním jeho politického ústrojí. Nikdo snad neznal tak národní síly ruské, národního ducha a prostředky s té strany ku znovuzbudování Rusi jako Dostojevskij. K tomu do jisté míry se nese i román jeho

„Bratja Karamazovy“, jehož základní myšlenka jest okázati, k jaké kleslosti přivádí převaha hmotných pudů lidi, neznající nijakých zásad a přerušivší všechny svazky se světem duševním. Odpůrcové Dostojevského nazvali nepravě ideální tuto stránku mysticismem. *J. J. T.*

Rozmanitosti.

O výpravě Przevalského do Číny a Tibetu

podala právě ruská zeměpisná společnost některé doklady veřejnosti, jež obsahují zajímavá dáta o smělém tomto podniku, který na štěstí nejlepším úspěchem byl korunován. Jsou to listy neohroženého cestovatele, jež zaslal ruskému vyslanci v Pekingu, jediné to, vedle dvou loňského roku uveřejněných listů, zprávy o cestě jeho. První list datován jest z Fundza-Dzung-Zazaku na severním úpatí pohoří Burkan Boty v Cajdamu ze dne 11. září 1879 a zní:

Ochota čínských úřadů v Khamilu obmezovala se pouze na obvod tohoto města. V Ša-Čeu těšili nás týden sliby, že nám zjednají vůdce do Caidamu, ale pak zdráhali se nám je dáti, vymlouvajíce se, že tu není žádných osob cesty znalých, což se však později okázalo pouhou lží. Když jsem konečně prohlásil, že podniknu cestu bez vůdce, zjednal mi úřad v Ša-Čeu Číňana, který nás asi sedmdesát verst cesty od města provázel, pak ale nám oznámil, že nezná dále cestu. Zároveň nás přivedl vůdce ten na místo, jež propastmi zcela bylo rozerváno, tak že jsme měli notně práce, nežli jsme odtud vyvázli. Ustavičně hučeno nám do uší, že „Angličané“ (nepochybně cestovatel hr. Szechenyi) loňského podzimu chtěli též přijíti do Tibetu, že však přesvědčiti se dali a od cesty té upustili, že bychom tedy podobně měli učiniti. Číňané však tentokráte nepřišli na pravého, neboť mám s sebou devět molodců, s nimiž bych se odvážil projíti celým světem. Nechať budou okolnosti jakékoliv, rozhodli jsme se, že budem tímto spůsobem pokračovati ku předu: Z každé naší stanice budou vysláni vždy dva mužové na koni hledat cestu ve všech možných směrech na sto i více verst vzdálenosti; až vypátrají polohu krajiny a stezky a vrátí se, postoupíme pak vesměs v před po stopách vyzvěděné cesty. Tak se i stalo. Na jedné takové výpravě setkal jsem se s dvěma mongolskými lovci a přivedl je mocí do našeho táboru. Mongolové ti okázali nám za dobrý plat nejkratší cestu do nejbližšího táboru Cajdamských Mongolů, osady Sortingu, kamž jsme dorazili 11. srpna. Ztrávili jsme v horách jižně od Ša-Čeu půldruhého měsíce a proskoumali je zevrubně na výletech v každém směru. Shledal jsem tu dva velké ledovce. Na hranicích přišli nám Mongolové s radostí vstříc a zjednali nám vůdce do Kurlik-Cajdamu. Vzdálenost až tam obnášela 286 verst. Urazili jsme je rychle a pohodlně, ale byli jsme jak v Kurliku tak v Cajdamu proti nadání špatně přijati od Cajdamů, ani naše dřívější známé nevyjímaje. Nepochybně vydali zatím Číňané, aby nám zabránili cestu do Tibetu, tajné rozkazy, které nám měly učiniti proskum krajiny co nejtrpčím a nejobtížnějším. Tak žádány od nás neslýchané sumy za skopovinu a jiné potraviny —

a velbloudy nepřenechali nám za žádnou cenu. K největší mrzutosti nemohli jsme lidi ty ani přiměti, aby nám zjednali průvodce do Hlassy. Spolu vypráveli nám, že Tibeťané chystají proti nám již oddíl bojovníků, kteří nás stihnou na úpatí pohoří Tantly, aby zabránili cestu „Rusům, kteří jim přicházejí ukrást Dalaj Lamu.“ Na celé cestě pozoroval jsem, že jest to jedna z báchorek, jež Číňané zúmyslně proti nám šířili. Jaké obtíže zde překonávati musíme, dokazuje nejlépe následující. Jedva jsme dorazili do Dzung-Zazaku, přišel nám tamní kníže vstříc a ukázal nám poučení od ambana (velkokněze) ze Siningu, dle něhož nám měla být všechna pocta prokázána a také průvodcové měli být zjednáni. Ale ztrávili jsme v místě tom již pět dní, aniž bychom byli spatřili nějakého průvodce, až tu pojednou vytasil se kníže s osvědčením, že na žádný spůsob nemá nám povolit průvodce. Jest otázka tedy, k čemu nám vlastně ono poučení od ambana ze Siningu bylo okázáno a jakou má moc hledě k požadování poslušnosti? Nemohu ani vyslovit, kterak mne počínání to rozhorlilo; uchopím se však důrazných prostředků. Zatím jsem dal knížeti vzkázat, nebudu-li mít do rána průvodce, že jeho samého odvleku s sebou do Tibetu. Pevně jsem si umínil, že hrozbu tu učiním skutkem, neboť trpělivost má jest v koncích, zejmena jelikož kníže ten r. 1873 byl nám přítelem.

Druhý list datován jest ze dne 12. září též z Fundza-Dzung-Zazaku a zní:

Mé včerejší ultimatum nevedlo k válce, ale k pokojnému vyřízení sporu. Dnes ráno hlásil se u mne kníže ze Dzung-Zazaku, provázen od knížete z Borun-Zazaku. Přivedli mi průvodce a obdrželi za to dle obyčeje dary, s nimiž, jak se zdá, jsou spokojeni. Zítra vytrhneme do Hlassy, kam doufáme doraziti do konce listopadu. Zpáteční cestu do Hotangu nastoupíme příštího roku (1880) v červnu. Kdyby nás tam snad nechtěli pustit, hodlám se vydati do Batangu a Hang-Khoj. Do Hlassy dáme se touže cestou, na které jsme se dostali roku 1873 k „modré řece.“ Bude pro nás zajímavo zvěděti, co Číňané a Mongolové vypravují o cestujících, kteří minulé zimy byli v Ša-Čeu (nepochybně hr. Szechenyi). Vyprávěno nám již, že měli s sebou celé bedny plné drahocenného kamení (patrně geologické ukázky útvarů), mezi jiným i z posvátné jeskyně u Ša-Čeu.

Třetí list, nejzajímavější, datován jest ze dne 1. února 1880 z Caidamu a podává zprávu o končinách dosud neznámých a Evropanům nepřístupných. Zní takto:

Před půl pátým měsícem zaslal jsem poslední list a od té doby podařilo se nám dostati se do Tibetu, ba až na blízko samé Hlassy, do města samého jsme se však nedostali. Vylíčím události, jak následovaly. Dne 12. září minulého roku opustili jsme Cajdam a vydali se k Tibetu. Naším průvodcem byl od knížete ze Dzung-Zazaku odporučený Mongol. Brzo však se ukázalo, že tento slavný hrdina cestu ani neznal a nás, bezpochyby úmyslně, nedaleko „modré řeky“ k nedostupným vrchům přivedl. Člověka takového nám patrně naschvál dali s sebou. Což činit? Vyhnali jsme ho prostě. Hned také jsme se rozhodli, že se budeme na zdařbůh bráti dále, vyzvěděvše vždy dříve na objížďkách cestu. Na štěstí nevzdálili jsme se příliš od pravé dráhy.

Překročivše „modrou řeku“ u jejího vzniku, stoupali jsme na vysočinu Tantlu, vroubenou ohromným pásmem sněžných hor. Absolutní výška horských převlak obnáší zde 16.000 stop. Drápali jsme se po všech čtyrech a pro řídkost vzduchu jen s velkým namaháním vzhůru. Celé pohoří pokryto bylo sněhem, který zde již v říjnu padá.

V místech, kde jsme chtěli s Tantly sestupovat, spatřili jsme pojednou tlupu kočovných Egraů z kmene tangutského, kteří přecházející karavany plenívají. Přepočetli se však s námi. Na místo abychom šli loupežníkům v ústrety s poníženým pozdravem, jako obyčejně mongolští poutníci činí, uvítali jsme je výstřelem z našich ručnic. Rázem leželi čtyři mrtvi na zemi, několik jich bylo raněných a ostatní prchli. Přihodilo se to 7. listopadu. Druhého dne obsadili u větším ještě počtu nahromadivší se Egraové horský průsmyk, k němuž vedla naše cesta; opět vzali jsme však útočiště ku svým puškám a zbabělci se rozprchli. Takto očistili jsme si cestu a sestoupivše s Tantly vydali jsme se na cestu ku Hlasse. Avšak nedaleko vesnice Nabšu, jen 250 verst od sídla Dalai Lamy, vytáhli proti nám Tibeťané a prohlásili, že bez svolení úřadního nesmějí nás pustit dále. Do Hlassy vyslán posel, na jehož návrat jsme musili čekat. Doby té bylo v Nabšu as 1000 bojovníků pohromadě a tak bázlivého vzezření jako Asiaté vůbec. Někteří Tibeťané byli stále kolem nás a tvrdili, že branný lid, kdybychom chtěli jít dále, nebude se s námi bít, ale dá se na útěk, jelikož nás pokládá za velké čaroděje a neobyčejné střelce. Zpráva o našem příchodu rozletěla se rychlostí blesku a kolovala vedle povídky o usmrcení čtyř Egraů s přeháněním co největším. Mezi jiným šeptáno si, že máme každý tři oči, k čemuž zavdala podnět kokarda na našich čapkách. Nejhorší bylo, že úřady v obvodu Dalai Lamy zakázaly pod trestem smrti, aby nám byli prodáváni koně neb potraviny. Již pomýšlel jsem na přísná opatření; ale na štěstí obývali v krajině té i Tangutové, kteří poslušni byli ne Dalai Lamy, nýbrž ambana v Siningu a u těch opatřili jsme si vše potřebné.

Dvacátý den po odchodu našeho posla do Hlassy přišel k nám vyslanec Dalai Lamy a s ním sedm úřadníků, čtyři Tibeťané a tři sluhové chrámoví. Začali tím, že nás co nejponíženěji prosili, abychom se vrátili, jelikož Tibeťané nechtějí vpustit žádné Rusy. Použil jsem všech prostředků přesvědčivosti, abych dostal se do Hlassy, avšak marně. Poslové trvali na svých výpovědích počínajíce si při tom stále co nejponíženěji a prosíce jmenem boha, abychom jim dali sluchu. V Hlasse propuklo zatím velké vzbouření; přicházeli k nám a vypravovali, kterak vše v zmatku běhá, staří i mladí pláčou a hořekují, že Rusové přišli odvest Dalai Lamu a zničit buddhism. Bylo tudíž vše marné, musil jsem povolit, neboť bylo by bývalo nerozvážné za takovéhoto smýšlení lidu útokem raziti si cestu. Svoliv k návratu, žádal jsem od poslů listinu, kde by oni udali příčinu odporu proti nám. Čínský průvodní list nebyl nám nic na plat. Pokud ze všeho seznávám, není autorita Číňanů v Tibetu vůbec velká. Avšak i panování má v Tibetu slabé stránky jako všude jinde v Asii. Evropany stálo by jen nevelkého namahání a skácela by se hrůzou celá asiatská hniloba i s vysostí Dalai Lamovou.

Zdá se téměř báchorkou, pravím-li, že hrstka nás nahnala panický strach onomu, jemuž skorem půl světa se koří.

Nelze mi vylíčiti, jaký pocit nevole se mne zmocnil, když cítil jsem se pohnuta k návratu. Celé dva měsíce trvala naše zpáteční cesta z Nabšu do Cajdamu v rozsahu 830 verst. Byla to v nejvyšší míře namahavá cesta za sněhových vánic, mrazu a bouře přes pásma horská od 14 do 16.000 stop výše. Z našich 34 velbloudů zahynulo 20, část našich koní jsme zabalili a šli sami střídavě pěšky. Zásoby potravin též nestačily na dlouho. Maso musili jsme shánět lovem a denně přišlo jen půl libry mouky na muže. Jednoho kozáka jedva jsme zachránili před smrtí a oznobením trpěli jsme všicci. Teprve zde v Cajdamu vrací se nám naše zdraví. V Tibetu nashromáždili jsme mnoho zvířat, mezi jiným i dva hrochavé voly. Celkem zabili jsme 120 divokých zvířat; ptáků, jichž v pustinách tibetských jest po skrovnu, dostali jsme málo. Za to konali jsme hojně astronomických a meteorologických proskumů a doznávám, že fysikální výskumy na celé cestě od Nabšu do Cajdamu jsou velmi zdařilé. Příští jaro a léto hodlám věnovat výskumu horního toku „žluté řeky“ a pak cestě do Thuzu-Šanu. Tyto dosud neznámé končiny jsou pásmy lesnatých hor prostoupeny, kdež nepochybně učiníme hojné nálezy zoologické a botanické. Zatím jest však zapotřebí, aby z Pekingu dán byl ambanu v Siningu rozkaz, aby nás tam pustil. V horách jižně od Siningu hodlám na Thuzu-Šanu se zdržet do srpna a pak nastoupit zpáteční cestu přes Alašan a Urzu.

Jak známo, byl však N. M. Prževalskij na výpravě své k žluté řece od Číňanů jat i se svou družinou. Ale přes to se v lednu se všemi sbírkami a průvodci šťastně navrátil do Petrohradu, kdež pořádá nyní obšírné vylíčení svých cest a výskumů.

Pod lvem Chéronejským. Poblíž města Chéroneje, jež za našich dnů Capraina se nazývá, spatřoval, kdo v kraje ty zabloudil, s údivem rozmetané údy ohromného lva, pomníku hrdinného zápasu Řecka s přemocí makedonskou, jež za dob rozervanosti hellenské na severních hranicích Hellady byla vzrostla a zmohútněla. Lakota, která pod kamenným lvem skryté poklady byla hledala, vyhodila jej prachem do povětří a teprve za našich dnů zkoumáno opět, co pod ním asi v zemi se nalezá. Výsledek práce vědecké nezáležel ovšem ani v nalezení zlata ani zvláštních památek uměleckých, co však se objevilo, bylo svým spůsobem snad víc uchvacující než vše, co dosud při pokusech podobných z temné země dobývatelům v ústrety zíralo. Na poli chéronejském to bylo, kde r. 338 př. Kr. 30.000 Makedonců proti spojeným silam Atheňanů a Thebanů útočilo. Srážka bitevní byla tak hrozná, že řeka planinou protékající a nyní vyschlá, jméno Aimon, řeka krvavá, tenkráte obdržela. Proti Atheňanům bojoval Philipp; proti Thebancům syn jeho Alexander, jejž historie později Velkým přezvala, do pole vytrhl. Po hrozném zápasu, odporu hrdinném a zoufalém Řekové podléhali a „svatý pluk thebánský“ z 300 mladých reků se skládající, učinil útok poslední a padl v řadách svých do jednoho na místě svém. Lev chéronejský jest jejich pomníkem. Pod ním našel se zděný obdélník a v hloubce as 4 metrů objeveny po 2218 letech pozůstatky oněch na věky slavných bojovníků za svobodu vlasti, po-

sledních velkých heroů hellenských. Zde leželi v řadách po 40 mužích rameno u ramene jako v šiku válečném, tak že hlavy řady následující vždy na nohou pořadí předcházejícího spočívaly. Všichni vykazují znaky četných a těžkých ran, kteréž smrt jejich spůsobily; v jednom vězí oštěp, druhý má skráně prolomené, lebka jiného jest hrůzně roztříštěná, jeden s hlavou, obdivuhodně zachovalou, má ústa pootevřená, a jakoby dosud dýchal. Stopy okamžiku, v kterém ten onen skonal, jsou podnes zřejmé, těla i tak, jak pozůstala, mají všechny příznaky krásy a síly jaré a což nanejvýše význačné jest, tato vznešená rekovná omladina má naskrz všechny zuby v dásních a v lesku bělostném úplně zachovalé. Takový byl národ řecký ještě v úpadku svém, nesmrtelně jarý, krásný a hrdinný!

Dvě stély náhrobní udávají nám jména těch, již k „svaté legii“ byli náleželi. Řecký archeolog Stamakis, jenž vykopávání u Chéroneje řídí, připravuje obšírnou zprávu o zvláštním nálezu tom a kresby vylíčí nám stav a attitudu, v níž každý z bojovníků těch nalezen byl. *t.*

Ristić o základu branné moci srbské. Podává Jos. J. Toužímský. Již sama osobnost státníka, který po drahná leta a ve všech rozhodných dobách měl tak velký vliv na osudy Srbska i Balkánského poloostrova a jemužto i štěstí nevšedně bylo příznivo, tak že — ač teprve v plném mužném věku — honositi se může již řadou velkých úspěchů, dostačila by obrátiti pozornost na publikaci, jež z pera jeho vyplynula. Nejnovější publikace Ristićova jest dvojnásob zajímava; jednak osobností Ristiće, který vypravuje věci z vlastní zkušenosti, v nichž měl účastenství na mnoze hlavní, a jednak dějem v ní líčeným.. Děj ten jest sice ukončen a náleží historii — ana by jinak diskretnost státnická uveřejnění jeho ani nedopouštěla — avšak osoby, jež tu činně vystupují, buď ještě žijí a hrají velké úlohy ve světě, aneb jsou posud v dobré paměti, udalosti pak líčené jsou nám tak blízké a nové, že nejen osvětlují nám onu dobu minulou, ale vrhají leckteré světlo i na přítomnost.

Před jedenácti lety vyšel z pera Ristićova spis: „Bombardiranje Beograda“, v němž prostě a bez všeho přiozdobování vypsal skutky, jež se sběhly v osudné dni 15. a 17. července 1862, kdy Turci s pevnosti bělehradské bombardovali Bělehrad, a uveřejnil zajímavé diplomatické jednání v té příčině. Nyní po tak dlouhé přestávce přináší srbský měsíčník „Otadžbina“ ze zápisků Ristićových pokračování onoho spisu pod titulem „Poslje bombardiranja Beograda“, v němž vypisuje, co dělo se po osudné oné době. Významna jest publikace ta zejmena co se dotýče snahy a jednání knížete Michaela a srbských státníků, aby opatřili pro srbský národ dostatek dobré zbraně a takto položili základ branné moci srbské, bez které nebylo by mohlo Srbsko nikdy dodati důrazu svým snahám, nebylo by mohlo započíti r. 1876 válku proti Turecku a nebylo by se dodělalo své samostatnosti.

Tantae molis erat, možno tu zvolati s Vergiliem a diviti se spolu, co vše překoná pevná, odhodlaná vůle národu a dobrá, se všemi činiteli a naskytnuvšími se okolnostmi účtující politika. Jak velký to rozdíl mezi Srbskem, o němž jednají uveřejněné zápisky Ristićovy, a Srbskem přítomným!

Okolo let šedesátých ovanul Evropu jakýsi svěží vánek jarní, jenž vzbuzoval národy k novému životu a novým činům po trapných letech umrtvující reakce. Pociťován byl zejmena na Balkánském poloostrově, v Řecku, Černé Hoře, Bulharsku a Srbsku. V Srbsku měl ten účinek, že na skupštině sv.-Ondřejské na podzim r. 1859 učiněna byla přítrž slabé a vlivům Turecka i Rakouska ve všem podlehající vládě Karadorděvićově a s ní pletkám oligarchie senatorů s pašem bělehradským a rakouským konsulem. Starý Miloš Obrenović povolán se synem svým Michaelem, na něhož skládány všechny naděje Srbstva, do vlasti za dědičného panovníka. Srbsku nastala nová doba. Skupština ke dni Proměny Krista na hoře Tábor (6. srpna) r. 1861 svolaná a odtud Preobraženská nazvaná přijala přičiněním svého tajemníka Ristiće rozsáhlé svobodomyslné opravy ústavní a usnesla se na zřízení branné moci srbské.

Když v říjnu téhož roku po smrti statného knížete Miloše ujal se kn. Michael vlády, bylo jedním z prvních jeho činů, že poslal v listopadu Ristiće, tehda třicetiletého muže, na důležité místo srbského zástupce do Cařihradu, kde vlastně bylo těžiště politiky srbské. Když r. 1862 chápalo se celé Srbsko zbraně a spěchalo ku pomoci Bělehradu, jejž Turci bombardovali, nabádal Ristić z Cařihradu k nepovolnosti a požadavkům co nejrozsáhlejším. Ač konservativní Garašanin pro mnohé ohledy a neodhodlanosti mařil záměry Ristićovy, vymohlo Srbsko přece aspoň tolik, že zrušeny turecké pevnosti uvnitř země, Užice a Sokol, a že turecké obyvatelstvo bylo nuceno opustit města Bělehrad, Smederevo a Šabac, ač turecké pevnosti setrvaly tu v sesílených a hrozivých posicích v pevnostech.

V Srbsku nevěřil však nikdo v trvání míru a nepochybováno, že snahy knížete Michaela nesou se k velkému národnímu cíli — dokončiti dílo Milošovo, osvobodit a sjednotit Srbstvo a dále snad rozvaliti říši osmanskou. Velmi trpce pociťoval se tehda nedostatek zbraně. V Srbsku měl sice každý svou pušku a své pistole, také z r. 1848 a 1849, kdy Kničanin se Srby bojoval proti Maďarům, byly zbraně v arsenálu kragujevackém: avšak byly to zbraně staré, většinou samokřesy neb těžkopádné pušky, jichžto nedostatečnost pocítila se již při svolání branné moci srbské za bombardování Bělehradu. Objednati zbraň bylo sice ještě možné, avšak téměř nemožností bylo dostati ji do Srbska. Na západ, východ a jih hraničilo Srbsko s Tureckem, jež nepropouštělo do Srbska ničeho, co se zbrani podobalo a na sever bylo opět Rakousko, které jak Argus střehlo hranice, aby nepřenesla se žádná puška za Sávu a Dunaj. Zbývala jen od Ršavy a dunajských proudů k ústí Timoku nevelká hranice podle Dunaje mezi Srbskem a Rumunskem. I zde však ovládaly Dunaj turecká tvrz Fet Islam, nynější Kladovo, s pevností na ostrově dunajském s jedné a Vidín se strany druhé a Rumunsko samo i vládce jeho kníže Kuza nebyli prosti vlivu tureckého a rakouského.

Tolik ku srozumění následujícího. Ristić dle svých zápisek jakožto zástupce Srbska, v Cařihradě vypravuje: Okolo 19. listopadu došla do Cařihradu zvěsť, že v okolí Vidínu uvázl na mělčině ruský párník „Rabotnik“ s nákladem olova a ledku určených pro Srbsko a že turecké úřady náklad ten zabavily. Náklad náležel jistému obchodnímu domu

francouzskému, tak že dotýkala se záležitost tato stejnou měrou Ruska i Francie. Ale nežli ještě známo bylo, jaký osud „Rabotnika" očekává, došly 25. listopadu nové a dalece znepokojivější zprávy. Oznamovalo se, že přes 450 vozů se zbraní přešlo z Ruska do Multánska a že provázeny jsouce od Srbů pohybují se dle jedněch k Srbsku a dle jiných k Srbsku a Bulharsku. Zpráva ta účinkovala jak oheň.

V Cařihradě se myslilo, že zbraň ta byla objednána v době bombardování Bělehradu; ale zakázka pocházela již z dřívějška. Jakmile na Preobraženské skupštině rozhodnuto bylo zavedení národního vojska, ihned také pomýšleno na jeho vyzbrojení. Toho času byl zákaz vývozu zbraně do Srbska se strany Rakouska skorem nepřetržitý a doprava zbraně byla tudíž spojena s obtížemi téměř nepřekonatelnými. Jisté pokusy, které první vláda knížete Michaela u francouzské vlády činila, zůstaly bez úspěchu. Jelikož však pokusy ty nebyly bez politického významu, nechceme je zde zcela pominouti mlčením. Vyjednávalo se skrze Manojla Jokiće, předsedu skupštiny Preobaženské. Byl velký přítel Francouzů, jimžto se i svou povahou podobal; jsa také výtečně obeznalý v jazyku francouzském, snažil se, aby uvedl Srbsko ve styk s Francií jak co do stránky obchodní tak i politické. Odebrav se hned po skupštině do Paříže, oznámil odtud F. Christićovi, tehda prvnímu ministru, že francouzská vláda svoluje, aby se z jejích arsenálů zakoupilo 25.000 pušek a ježto krátce před tím řeckému království 20.000 pušek pod tovární cenou též ze svých arsenálů prodala, vykládali jsme si okolnost tu za významnou a v politickém ohledu pro nás křesťany na východě příznivou; domnívali jsme se tehda, buď že velmocná francouzská vláda chce neb aspoň mlčky dovoluje, abychom se ozbrojili — na všechen spůsob že jeví k nám ochotu, s kterou můžeme býti spokojeni. Začali jsme takto již doufati a já sám obdržel již rozkaz, abych oznámil turecké vládě, že zbraň ta vezena bude Bosporem. Avšak seznav, že francouzský vyslanec nemá nijaké plné moci co do zakázky, dohodl jsem se s franc. vyslanectvem a odložil oznámení, dokud nám podpora se strany francouzské nebude jista; neboť kdyby ta nám nebyla zabezpečena při plavbě Cařihradem, bylo více než pravdě podobno, že by nám zbraň buď byla zabavena aneb v nejlepším případu poslána zpět do Francie. Zatím se okázalo, že i sama zakázka jest pochybna. Thouvenelle, Napoleonův ministr zahraničných věcí, odpověděl telegraficky Montié-ovi, že slib francouzské vlády, na který se Srbové odvolávají, jest zcela bez podstaty a že s francouzskou vládou nebylo o zakázce té ani jednáno. Dne 30. listopadu sdělil mi Montié Thouvenellovu odpověď a ohlásil, že není zmocněn, aby mi prokázal sebe menší podporu při provozu zbraně Bosporem.

Jest patrno, že francouzská vláda, ač byla ochotna postoupiti Srbsku — jako učinila Řecku — několik tisíc pušek ze svých zbrojnic, přece nehodlala jíti tak daleko, aby za svou úslužnost vydala se jakékoliv odpovědnosti vůči turecké vládě; proto hned ustoupila, seznavši blíže, s jakým nevražením setkala by se v Cařihradě, kdyby zjevně vystoupila na ochranu dopravy.

Po tomto nezdaru s Francií činila vláda srbská jiné ještě, avšak vesměs marné kroky, aby opatřila zbraň pro národní vojsko, až konečně

v ony bledé čarující líce?
To — to dík? Má bolest jako lvice
ryla v hrudi zkrvavělým spárem,
na mou lebku hněvem svým se vrhla —
žel, proč raděj srdce neroztrhla,
v kterém vášeň klokotala varem.

Nelze, nelze vniknout v srdce ženy,
v onu propast čarnou, nedohlednou,
z níž hned sbory cherubů se zvednou,
hned tlum běsů bohem povržený;
kdo můž říci, čím jí oko hoří,
vášní-li, neb něhy sladkou touhou?
je-li růměn lící vnadou pouhou,
nebo červánkem, v němž bouř se tvoří,
která z nenadání všecko ničí?
je-li vzdech, co z purpurových retů
zlíbat touží miliony světů,
či zda lest, jež z útrob hadem syčí? —

Stíhal jsem je, — nestih, — marná snaha!
Kdož pak znal ty hadité jich cesty
lesem bavorským a jeho klesty,
který od Dunaje k Řežně sahá!
A tak schvácen, zničen duší, tělem
smrt jsem čekal utrmácen želem.

Teď jsem teprv poznal, jak to hněte,
když plamennou touhou v srdci práhnem
po blaženství, jehož nedosáhnem,
po květu, jenž pouze ve snu květe.
Teď to v hrudi teprvé mi vřelo,
duší třáslo, těžkou mysl třelo;
poznal jsem, co jest to v strastech, psotě
stárnout, hynout povždy o samotě
a nemíti ženy ani dětí;
stál jsem jako na skalisku strom,
když ho v půli rozťal náhlý hrom,
a na suché větve pouze sletí
černá káň a lačna stále křehce,
ale přec jich opustiti nechce!

Mnoho trpěl jsem, však nejsem z takých,
kteří do kostela jdou se kmitat
a zázraky na růženec chytat,
v planou soustrast lidí všelijakých:
ale v hory, v hory jsem se ztrácel,
do pralesa samot, plných klidu,
bych tam hněv i lásku vykrvácel
a vší svoji vzdychající bídu.

Věděliť jsem, že člověka co trudí,
v klíně přírody zas usne záhy;
u mne žel však hojnější měl vláhy,
tak že bujel z ňáder rudé hloubi
jako posed, který ploty vroubí,
a kryl rychle v divokém svém kynu
blaha mého smutnou rozvalinu.

Sklíčen, stísněn bloudíval jsem znova
v místech všech, jež blažila mne prvé,
ale tak, jak kdyby v proudech krve
topila mne ruka pochopova.
Po mém boku hněv a bolest sedly,
žalobám mým dračí rostla křídla,
oči shasly, vlasy nad sníh zbledly,
každá krůpěj krve mřela, stydla,
jenom cit můj chorý, pohněvaný,
po daleké snů pobíhal poušti,
aby vykrvácel svoje rány,
jak raněný jelen v skrytu houští.

V těžkých myšlenkách jsem noci trávil,
zoufal hned, hned myslí v naděj spěl,
cit můj styd, hned v oku se mi tavil,
život dnům, sen nocím odešel;
mladost dřív už prchla laštovicí,
když chlad, zimy posel, v kraje vtrh;
mužný věk však jako sokol prch,
zda jej stihnouti lze zřítelnicí?
menším je čím dál, až náhle znikne —
do nebe zrak lidský nepronikne! —

Nehledal jsem víc těch luhů v mlází,
ale žuly nepřístupné srázy
tamo na temeni Plekenštejna;
myšlenky mé, jako havran hejna,
vždy mi v děsném, nepřehledném davu
chorou, šedou obletaly hlavu.

Pozřete jen někdy, stojí za to,
onen smutný Plekenštejnský vrch,
kam jsem s rozboleným srdcem prch;
lebek žulových tam na sta sťato,
nebetyčných horských velikánů;
tam jsem často z večera až k ránu
s osudem svým svářil se a vadil
darmo však, — on míru nenahradil.

Ale vše, co spatřil jsem zde v blízku,
soustrast mělo s mého srdce žaly:
zmrzačelé jedle v třasavisku
any suchy, prosty kůry stály,
skomolených paží, vetchých vlasů,
chorou nohou v bahně, téměř k pasu,
jako žebráci, když za potopy
touží nalézt chatku svou, svůj lán,
jenž jim po otci byl v úděl dán,
a svých dětí zanesené stopy.

S oné hory hrůzné srázné stěny
do kraje jsem zíral zamyšlený,
jak raněný krahuj na dostřehu,
na Želnavských vršků ladný svah,
na půvaby povltavských břehů;
těžké srdce moje míjel strach,
že by duše v oblaka se nesla,
kdyby noha má snad náhodou
v hrůzně klidnou propast plesa klesla,
jež se hloubí černou pod vodou,
a mně volati se zdála tiše:
také u mne čarovná je říše,
ale klidnější než tvá je mnohem,
přesvědč se a dej té svojí s Bohem!

Přece, přece jsem se zpamatoval!
Vrátil jsem se na svá místa skrytá,
duše byla živobytí syta,
jenom hrudi vzdor je dále snoval.
Lidé v rašelništi ani slovem
netrýznili duši řečí planou,
ani chválou jakous, ani hanou,
všecko jak by skryto bylo rovem,
tak jakoby hory, les i niva,
chýška, haldy, třasavisko, oni,
vzrostlo na Šumavě teprv loni,
nebo já tak trávil od jakživa;
ba snad ani doma nehovořil
žádný o tom, čím se duch můj mořil.
Však když na dýl odcházeli z díla
za svátku a nebo za soboty,
tu i mne jaks opouštěla síla,
a ty různé mého žití psoty
tiskly se mi kolem staré plece;
vzdychával jsem, v širé dálky zíral,
milosrdný čas však rány svíral,
až konečně zjizvily se přece,
léčeny jsouc veškerenstva mírem. —
Zvolna ztichlo, dřív co vřelo vírem.

Víte přec, když soumrak rouškou svojí
ostrost rysů v měkké tvary jemní,
když se barvy jedna s druhou pojí
v ladný ton a mrtvá bledost temní,
že i spory duše všelijaké
mírní se a tratí ostří také,
až pojednou vše se k sobě vine
a mír duše slzou z oka plyne.
A tak mně též bylo zponenáhla;
ruka času na srdce mi sáhla,
klid se vrátil uslzelým tvářím,
láska zbyla, prchnul hněv a žal;
nerozvahou jsem ji omlouval,
a, k čemu se právem znám, svým stářím;
říkal jsem: vše bylo z vůle boží,
proč jsi růži vsadil prostřed hloží,
ve zvětralý kámen a ne v hlínu?
odpusť jí to náhlé přečinění,
věř, při slunci na tom světě není
ani zlatý vlásek zbaven stínu! —

XIII.

Abych zaplašil zlý návrat strastí,
o samotě nebyl v prázdné době,
práci jakous tichou přál jsem sobě,
jíž bych udržel se nad propastí,
do které mne lestný život hnal,
až jsem konečně ji vyhledal.

Poznalť jsem, že dětí hlouček hezký
ze slatiny v školu chodit musil,
kde jim lstně byl škubán jazyk český,
a vědomí ohníček se dusil
odrodilým hochem české matky,
který lidstva nejsvětější statky:
řeč a cit svůj, jichž nám nejvíc třeba,
prodal za mizerný kousek chleba
těm, jenž povždy hloub se v kraj náš derou
a tou rukou, jíž nás sta let hnětli,
stále v naše choré lebky perou,
v kterých už ni troud těch ohňů netlí,
jež nám v hlíně do Čech někdy snesli
čeští páni, když, jas v čela týnu,
v Kostnici, blíž modravého Rýnu,
dvě posvátné žertvy v popel klesly.

Domku síň, když netrávil jsem v díle,
v útulnu jsem proměnil a školu,
plaše takto věčnou havěť bolu,
krátě dotíravost dlouhé chvíle,

a co hlava posud neztratila,
tím poctivě dítky podělila,
tak že brzy vědělo z nich mnohé
víc než ony hlavy přeubohé,
ktery pro jiné jen svěžest maří
a vší silou svojí, svými čely
jako v letě pracující včely
těm, co rozhazují, hospodaří.
Prostřed lesa louce na květnaté
s většími jsem vedl rozhovory,
českou kroniku čet, písmo svaté,
vyprávěl jim, jak as vzrostly hory
a jak řeky, moře, celý svět,
jak se bouř a kterak zima množí,
vůbec všecko, co jsem někdy čet
v knihách učených a v knize boží.

Vidíte, tak za několik let
mnohé poupě rozvilo se v květ,
mnohou zachoval jsem outlou duši,
a tak poctivě jsem o ni dbal,
že, nechť chuda, přec ji ani král
úlisným svým zlatem neporuší;
nebýt mne, tak mnohá ztratila se:
býválť by je vrahů slídný chvat
jako skřivánky chyt do tenat,
nebo na lep při pšeničném klase.

Požehnání mojí práci bylo:
pučí to a kvete, že až milo;
když ne v městě, v rodinách jsou školy,
a tak půjde bohdá dál a dále;
můžeť každý Pánu Bohu k chvále
vlasti matičce dát apoštoly.
Celé osady jsou po vesnicích:
nové ouly pracovitých včel;
vědomí jim pučí z pevných čel,
síla v oudech, zdraví v pěkných lících,
a Bůh ví, jen jmění kdybych měl,
nebo pánem vládnul tomu statku,
za chatkou zpět dal bych vlasti chatku
vzatou živlu, který nejen nás,
leč i národ za nedlouhý čas
s bohatstvím i dávnou slávou shltí,
jestli řádné nezbuduje meze
hněvům těch, jichž dotíravost dračí
mezníky všech svatých práv nám páčí
a jak had v keř naší síly leze.

Byl jsem vojínem, však v různém svodu
přec jsem svému neztratil se rodu,
a tak, doufám, také ti že budou,
jimž se malé ruměnily tváře
při posvátných slovech kronykáře,
když si pro ně přišli v chyš mou chudou.

Tak jsem učil v letě jako v zimě.
Pěkně ujalo se moje símě
a již bují mně i jiným k štěstí;
kéž bůh dá, až na mém úzkém hrobě
květů prostá tráva zašelestí,
jiný nahradí mne v jiné době
na tom vyvýšeném horském luhu;
kéž z mých žáků vzroste tábor druhů,
který aspoň takou skrovnou silou
řeč by hájil a svou máti milou,
která v žale krví místo mlékem
přetékala cizákovým vztekem;
kéž by jiní tak je poslouchali
jako mě; kéž vyrostla by křídla
duším jich, jež vše by skryla žaly
a plašila chmůry z jejich sídla!

Vidíte, tak prchly hněvy z chyže,
jen má hruď, v níž láska byla kleta,
a má hlava; za krátká tři leta
o dvacet šly roků k hrobu blíže.

XIV.

Znáte onu tajuplnou dobu,
když mdlé slunce pouze jako duch
z mrakového vystupuje hrobu
na pozvolna zmírající luh,
když je, sotva vstalé, ručí spěch
přes temena skal a hvozdů nese,
když na zmladlou trávu, vřes a mech
na sta rubínových pršků třese,
když nejvyšším jedlím zlatí skráně,
až konečně letmo k moři pílí
a za skalné skrývajíc se stráně,
roztouženě nazpět okem střílí?
když příroda dřív než v spánek klesne
v hvězdnaté své lůžko pod kmentem,
ještě jednou vyzve ptactvo lesné,
aby novou vyhledalo zem,

když po kvítí nikde ani slechu,
obloha pak jako náhodou
proud své záře shodí luhům v těchu,
tajně však tká mlhy nad vodou?
Znáte ji tu truduplnou chvíli,
když se kraje v posled v zlatě topí,
ale z lesa na sta listů pílí,
aby šuměly vám kolem stopy,
jako v jaře motýlů sbor živých?
Znáte lesklou řadu dnů těch tklivých
a tu šelestivou hudbu z boučí?
To jsou chvíle, když se leto loučí,
to je čas, v němž rukou lichotivou
slunce v posled hladí luh i stráň;
ale smutek v duši klade snivou
a list zrudlý na skloněnou skráň;
to je čas, v němž rozechvětý duch
zabrán v rychle prchající dobu,
rád svou myslí v mládí těká luh,
a co někdy žilo volá z hrobu,
touže z klamu v dětský život zpět,
avšak doba strádání je stejna,
kolem něho dále kvapí svět,
s ním pak jeho přání plachá hejna,
a čím trudněj v lidských srdcí skrejši,
tím loučení s nimi bolestnější.

Taká doba přišla v taký čas,
s jesení se zbytek lesa snoubil,
třpytný motýl luhů dávno zhas,
prázdný lán se prázdnou mezí vroubil,
z trávy rychle vytrácel se květ,
zvolna žloutla kyprá zeleň strání,
v nový domov pták se vracel zpět,
v staré srdce dávné vzpomínání.
Svátek byl Všech Svatých, na slatině
všecko klidno; na práh jsem si sed,
a po dalných vrchů modrém stíně
zrak můj potulný mou duši ved;
sluncem přizdobena tesklivost
v mlžné roušce skryta vládla zemi,
v lese, rudých listů téměř prost,
strom potřásal smuten haluzemi,
v kotouč svitý suchý šuměl list
zvěst o prchlé kráse u mých nohou,
když žal v ňádru znova jal se příst
síť na moji duši přeubohou.

Na ni myslil jsem, kde asi mešká,
šťastna-li je v nové svojí přízni,
nejsou-li ta muka její těžká,
zdráva-li, či strádá jakous trýzní,
zdali na mne také vzpomene si
na zejtřejším svátku dušiček,
který pro ni za černými lesy
tisíckráte v prosté sínce klek? —

Vzdechl jsem si z hloubky choré hrudi,
vztýčil ruce v opor sivé hlavě,
a jak dítě, když se v strachu budí,
bez svědků jsem plakal usedavě.

V tom šum křídel vyrušil mne náhle
a klekt známý na pokraji střechy,
vzhůru hledí oko slzou sprahlé,
úžas však é přerušuje vzdechy;
sokol to mnou někdy ochočený,
starý sokol, kterého jste honil,
než se v oku mojí Hany slonil,
jejž jsem kdysi přines v úkoj ženy!
Či je jiný? myslil jsem si prve;
ale když jak umdlen v klín mi kles,
a já zřel, jak rudou jako z krve
úzkou stužku na hrdelci nes,
poznal jsem, že ten jest, jenžto k zmaru
s Marušou mi prchnul v dávném jaru.

Co zde chce ten sokol, odkud letí?
proč se navracuje v moji chýš?
proč si nevyhledá vzdušnou výš,
skalní úkryt v jedlin kypré sněti?
Či to od ní poslední je vzkaz,
než ji žal a lítost v rakev kladly?
A zas s očí krůpěje mi padly
a já na ni myslil zas a zas
jako dříve, než mi pošlapala
v srdci koutek nejzkvetlejších niv,
a má ústa tiše zašeptala:
Umřela, Bůh buď jí milostiv!

Ale sokol netrpěliv stále
o zem křídly tloukl, poskakoval,
do ruky i do hlavy mne kloval,
vznes se na strom, jak by toužil dále
a zas ke mně navrátil se s drva
hněvivější skoro nežli z prva

a hned zase mířil ku větvím
jakoby chtěl „pospěš chutě!“ říci;
mne to žárem šlehlo v staré líci,
zachvěl jsem se, ale šel jsem s ním.

S kmene na kmen sivý sokol tékal,
mířil v mlází od Boubína stranou,
nad pěšinou lidmi ušlapanou,
a zas sedl, jak by na mne čekal,
však když jsem se jinou cestou stranil,
křídly klepal jako by mi bránil
až konečně, kde se končil les,
z temných jedlí chvějících se ramen
vedle cesty za omšený kámen
jako střela pojednou se snes
a zas ke mně vzletl, paží kloval,
jakoby mně něco ukazoval.

(Dokončení.)

Dvě dámy.

Komedie ve třech jednáních.

Poctěná první cenou dramatickou italského ministerstva.

Napsal

Paolo Ferrari.

Přeložil J. J. Benešovský-Veselý.

(Dokončení.)

Třetí jednání.

Scéna jako v prvním jednání.

Výstup první.

Rosalia. Luigi a Sernegri.

(Rosalia sedí v pravo: jest velice smutna a rozčilena, všechna zaujata jedinou myšlenkou. Sernegri stojí v levo. Luigi, stále zdrželivý a chladně vážný, přechází ve špatném rozmaru mezi oběma.) (Přestávka.)

Luigi. Ano, přiznávám se k tomu — jiný na mém místě byl by řekl: „Ne, nevezmeš si ji, a za hodinu ať jsi připraven k odjezdu!“ — Avšak já? . . . Já? . . .

Rosalia (rozčilena, klopíc oči k zemi). Nuže, vy?

Luigi (zakrývaje vlastní svoje myšlenky). Já chtěl jsem říci... já si myslil: Ale což, vezme-li si to můj syn příliš k srdci? Onemocní-li? Vyvede-li nějakou hloupost?

Rosalia. Promiň mi, ale mezi příkrým: Ne, nevezmeš si ji! a mezi chabým: Ano, můj milý, vezmi si ji! — jest přece jakási mezera!

Luigi. Nikoliv, třeba tu říci: ano neb ne! Ostatně jsem neřekl „Ano, vezmi si ji," nýbrž toliko: „Uvidíme!".

Rosalia (jako prvé, a tak po celou scénu). Proč jsi o tom dříve nemluvil se mnou?

Luigi. Odpusť, ale předpokládal jsem, že bys k tomu spíše svolila než já.

Rosalia. Proč to?

Luigi. Což nechceš přijmouti za chvíli onu slečnu?

Rosalia. Ovšem. — Ale víš-li, z jaké příčiny?

Luigi. Moje milá, uznávám tvoji duchaplnost i tvou šlechetnost a vše ostatní, ale právě tyto vlastnosti budou v tomto případě nejvíce překážeti opáčnému rozhodnutí.

Rosalia. A proč?

Luigi. Proč, proč?! — Zkrátka, co jí chceš říci?

Rosalia. Že sňatek ten je nemožný.

Luigi. Nestačí jen říci to; třeba uvést i důvody.

Rosalia. Důvody jsou přece na snadě.

Luigi. Ale což nepoznáváš, že čím ušlechtilejší je tvoje smýšlení, tím tíže musí důvody naše spadnout zpět jakožto trpké obžaloby na mne i... na tebe? Vždyť nemůžeš přece proti ní uváděti důvody falešné a popírati jednání moje i... svoje?

Rosalia (po krátké přestávce). Z toho poznávám opětně — po devatenácti létech — křivé naše postavení.

Luigi. Eh, můj ty bože!

Rosalia. Toť vzdychnutí velmi kruté! — Nebylo mi tehdáž ještě šestnácte let a vám bylo třicet.

Luigi (vzpamatovav se, velice laskavě). Věru, přisáhám ti, neobviňuju tě.

Rosalia. Nikoliv, avšak litujete! (Povstane velice rozčilena. Luigi stále mlčí.)

Sernegri. Dovolte, přátelé, abych se vzdálil.

Rosalia. A proč chcete odejít? Vídáme vás pouze jednou v roce... ale považujeme vás za svého bratra. — Ano, Luigi, ty lituješ: je tomu již dlouho, co toho lituješ, ačkoliv jsi to dal nyní poprvé na sobě znát. — Ale máš pravdu a já si nestěžuju! — Tážu se tě jen: chceš úzkost, kterou pociťuji v tuto chvíli, připraviti také naší snaše? Chceš lítost, kterou právě pociťuješ ty, odkázat i našemu synu?

Luigi (nevěda, co by odpověděl). Jedná se jen o to... odpusťte mi... ale posuzujete věci příliš tragicky: jak svět a jeho předsudky, tak i skutečný život.

Rosalia. Bylo by ti snad milejší, kdybych z tebe a ze sebe byla učinila dvé figur z komedie?

Luigi. S vévodou, na příklad?... K čemu bylo třeba rozmluvy mezi vévodou a tebou?

Rosalia. Byl byste raději dopustil spor mezi vévodou a naším synem?...

Luigi. Oh, kdož by se potýkal s člověkem více než sedmdesátiletým?

Rosalia. Tedy mezi naším synem a synovcem vévodovým?

Luigi. Dosti již, čiň, co se ti zdá přiměřeno. — Ah! můj bože! (Odejde v levo.)

Výstup druhý.

Rosalia a Sernegri.

Rosalia (přechází rozčileně po pokoji: jest patrno, že mysl její překypuje trpkostí).

Sernegri. Marcheso, prosím, upokojte se!

Rosalia. Máte pravdu; jest mi nejvýš potřebí, abych se upokojila!... Vidíte, že se nalezám v rozhodných okamžicích ... v nejhroznějších svého života! — A přece jsou to okamžiky, na něž jsem se připravovala po tolik let... neboť byly nezbytny! — Běda mi, pozbudu-li nyní mysli! Ztratila bych plody a cíl celého života, plného odříkání a žalosti! — Pomozte mi, Sernegri; mluvte se mnou, bavte mne.

Sernegri (pohlednuv na hodiny). Ano, marcheso..., ale vězte, že za chvíli vévoda...

Rosalia. Ano, jest na čase, abyste vyhledal vévodu a uvedl jej sem... avšak pět minut... žádám toliko za pět minut... abyste se mnou promluvil, dodal mi odvahy, upokojil poněkud nebohé moje nervy... a připravil mne tak na tento den plný bojů... — bojů, jichž hrůzu toliko já mohu pochopit! — Hleďte, vše se dnes na mne shrnulo! — I Luigi, který ponejprv —! (Zamlčí se úzkostlivě.) Oh! můj bože, můj bože!

Sernegri. Marcheso!... Odvahu!...

Rosalia.*) Oh, běda mi, kdybych neměla odvahy zde (ukazuje na srdce) a zde! (Ukáže na čelo.) — Kdož mi ji dá? — Luigi jest dokonalý kavalír, výtečný manžel — miluju a ctím ho — ale jeho povaha... jest poněkud chladná... Ah! — Jemu se zdá, že hledím na věci příliš tragicky! Ovšem, ovšem! — Přítelkyně? Viděl jste je dnes večer? — Ah! a nyní mi řekněte, zdali jsem neučinila dobře, že jsem se nechtěla vrátit do společnosti? — Přátelé! Oh! přátelé...

*) Herečka musí zde neklidnou, nervosní řečí, přerušovanou každé chvíle pausami zimničného rozčilení, pak tím, že stále přechází sem tam, bere do ruky brzy knihu, brzy nějakou drobotinu neb květinu atd., ležící na stole, dívá se na ni a hned zas ji odhodí — zřejmě dáti na jevo, že tato řeč je toliko bezděčným projevem vášní, které zmítají nitrem jejím, bouřlivým výbuchem pocitů, obav, zoufalosti i naděje: ona mluví, aby mluvila, aby nabyla jiných myšlenek, aby se upokojila; řeč vychází jí ze srdce jako psychologická historie jejích myšlenek, pocitů a duševních muk. — Nedovede-li herečka vše to přivésti k platnosti, bude se zdáti monolog tento toliko nevčasnou šablonovitou deklamací: můj úmysl však byl, podati zde uměleckou studii dle přírody; nechci, aby se Rosalia zdála nějakým pravdě nepodobným idealním typem, nýbrž aby byla ženou živou a skutečnou, z masa i krve; zkrátka, aby byla bytostí lidskou. *P. F.*

mohla jsem je nalézti! . . . — ale já jich nechtěla! (Přestávka.) Ne, nikoliv — žádného ani toho jediného . . . ba, toho méně, než kteréhokoliv jiného. (Přestávka.) Nebohý Sernegri! S jakým úžasem na mne hledí . . . nerozumí — nemůže rozumět! Ostatní nebyli by bývali pro mne nebezpečni, avšak on . . . snad . . . — Nikoliv, mé cnosti nikdy — ! Ale cnosti tohoto světa, jenž by si nebyl odepřel té zábavy, aby mne smrtelně zranil podařenou nějakou pomluvou. — Tedy nic — pryč, pryč i s tímto přítelem, s ním spíše, než s kýmkoliv jiným! (Pomlčka.) Oh! mně nic na tom nezáleží, vězte . . . — Myšlenka, obraz, jejž si duše tvoří — může jen pozbýti na ceně, stane-li se osobou, jako ti ostatní! — Musíť zůstati . . . přeludem! (Stane na chvíli zamyšlena a pokračuje hledíc k nebi.) My ženy můžeme míti takovéto jasné, ušlechtilé . . . přeludy! — Vy mužové ani si je nedovedete představit, vy nerozumíte než skutečnosti: kdybyste některé naše idealy . . . mohli viděti jen z dálky, řekli byste s úsměvem: „Ale vždyť je to proti přírodě; láska jest duší i tělem!“ — Oh, jak nesprávné jsou ty vaše obvyklé theorie! . . . (S rostoucím rozčilením a neklidem.) Zejmena u jistých žen, v jistých případech . . . jako v případě, který znám já! — Vezměte na příklad mladou dívku a zatím co duše její oddává se nevědomě prostým, veselým pocitům své nevinnosti, (velmi trpce) uduste v ní náhle panenskou její veselost a odhalte jí, objevte jí . . . kterak bych to řekla? — objevte jí podlost, ničemnost lásky! Objevte jí, že je vskutku pravda (s největší trpkostí), že bůh stvořil člověka . . . z bláta a ženu z žebra tohoto bláta: nuže, tato dívka ovšem bude odporovat, vzpouzet se, popírat; ona zvolá: (Nadšeně.) „Nikoliv! bůh prodchnul tvory své božským svým dechem!“ — Hle, toť láska! — Řeknete, že to přelud . . . — Buďsi! — Ale tento přelud, oh, můj bože! Toť nadšení, toť posvěcení lidstva! (Nadšeně.) Nuže, já mám tento přelud!

S e r n e g r i. Marcheso! . . . Marcheso!

R o s a l i a. Vy vše to přeložíte v řeč lidskou a řeknete: Jakže? ona miluje?! Marchesa Rosalia miluje!? — Miluje!! Ah! Což to! Toť příliš málo — toť příliš všední! — Já jsem lásku idealisovala a předmět tohoto idealismu! — (Pomlčka.) Zdali tento předmět lásky takové zasluhuje? . . . Nevím to — a nechci vědět. — Není-li jí hoden, tím hůře pro něho — ostatně to nevím — a také on neví ničeho a nedoví se ničeho! (Povýšeným hlasem.) A to, toť moje pýcha! . . . Toť můj odpor, toť protitlak! — Zrozena byvši v okolnostech, kde láska jest zvířecím pudem, povznesla jsem se tam, kde láska jest myšlenkou — cudností — klidnou odvahou k životu, k jeho strastem, k jeho povinnostem . . . bezpečnou nadějí v odplatu věčnou na onom světě — klidem, jenž na chvíli mne opustil, kterého však ve chvíli nebezpečí, jaká se právě blíží, znovu nabývám (oddechne si, klidně a spokojeně) hle, opět jsem ho nalezla!

S e r n e g r i (po přestávce, s největší důstojností a zdrželivostí). Vskutku, povznesla jste mne do jiné atmósféry . . . kdež nevím, kterak všední moje duše může dýchati ten svěží, jasný vzduch . . . řekl bych skorem, že mi ve vzduchu tom tím volněji, s čím větší obtíží jej dýchám . . . Avšak, nechme toho! — A dovolte mi, paní marcheso, malou poznámku: máte velmi špatné mínění o nás mužích! . . . Některé

výjimky aspoň možno připustit! — Nevím! — Ale na příklad, náš ideál, nepomyslila jste, že mezi tolika dokonalostmi, jimiž jste jej laskavě obdařila, mohl by míti o jednu více?

Rosalia (chladně a poněkud zamyšleně). Kterou?

Sernegri. Což vím já? Dejme tomu, jistou pronikavost, jistou znalost lidského srdce, jeho tajemství... Dejme tomu, že by dovedl uhodnouti taková tajemství... třeba byla sebe podivnější... sebe skrytější... a sebe přísněji střežená pýchou nejvznešenější cnosti! ... Promiňte, chci vás toliko pobavit! — až by se upokojily vaše nebohé nervy! — Nuže, v případě, jejž předpokládám, byl by váš ideál mohl poznat... že...

Rosalia (chladně). Co?

Sernegri. Nuže — na příklad — dejme tomu, že by byl onen váš ideál již dávno, od mnohých let uhodl jedno z oněch divných tajemství..., ale, že by si nedovolil zmíniti se byť i nejšetrnějším slovem o tomto světle, jež vniklo do jeho duše... poněvadž by i slovo takové pokládal za profanací... a že by toto uhodnuté, ale nevyslovené tajemství tvořilo nejsladší pýchu jeho srdce...

Rosalia (s laskavým posuňkem, ukázavši na hodiny). Odpusťte... avšak...

Sernegri (vážně a nenuceně). Ovšem — zajisté — máte pravdu... scházejí jen tři minuty! — Vaše nervy jsou úplně zotaveny; půjdu pro vévodu — marcheso, na shledanou! (Pozdraví a odejde.)

Výstup třetí.

Rosalia, pak **Domenico,** později **Margherita.**

Rosalia (když byl Sernegri odešel, upadne v trudné zamyšlení). Tajemství duše... O čem jsem to blouznila?... Co jsem pravila?.. Nevím to více... Tajemství!

Domenico (vstoupí přinášeje Rosalii dopis). Od paní marchesy Gilberty. (Odevzdá psaní.)

Rosalia. Od mé švakrové?! — (K Domenicovi). Dávejte pozor, až přijde pan vévoda s hrabětem Sernegrim: oznamte to co nejrychleji mému manželi a uveďte je sem.

Domenico. Stane se. (Odejde.)

Rosalia (čte psaní). „Ah milá moje švekruško! Ten tvůj vévoda! Ten tvůj Mantovan! — Připravil mne o můj dobrý rozmar i o rozum — ano, o rozum! — Dle jeho řečí včera večer nemohla jsem jinak než souditi, že pomýšlí na moji Ester pro svého synovce... kdežto — oh můj bože! — A tak jsem nyní v nejhroznějších rozpacích; svěřilať jsem se již některým přítelkyním: a nyní nebude z celé partie ničeho. — Mimo to vyznali sobě syn tvůj a Ester, že necítí pro sebe žádné náklonnosti: i druhá partie uvedena v nivec! — A ještě jiné protivenství! — Zkrátka, rozhodla jsem se: odjedu prvním vlakem s manželem i dcerou: pojedeme do Paříže a zůstaneme tam sedm neb osm měsíců — mám k tomu ještě jinou pohnutku: ale tu ti sdělím ústně, — za nějakou chvíli přijdu se rozloučit s tebou, než odejdu na nádraží. — Oh! Rosalie, ty děti, ty děti!“

Margherita (přichází s pravé strany, poněkud smutna; jest viděti, že přišla k vůli něčemu, co chce zatajit, tváříc se, jakoby byla přišla náhodou a něco nepatrného v saloně hledala).

Rosalia (pro sebe). Co to může býti?!... „Ještě jinou pohnutku... kterou mi sdělí ústně!... A to zvolání: „Ty děti, ty děti!..." (Spatří Margheritu a odloží dopis). Chceš něco, Margherito!

Margherita. Nikoliv, matinko... Přišla jsem... jen tak... přišla jsem...

Rosalia. Přišla jsi...? Nuže!

Margherita. Nevím.... přišla jsem...

Rosalia. Hledáš zde něco?

Margherita. Ano... přišla jsem, poněvadž hledám...

Rosalia. (S lehkým dobromyslným úsměvem.) Nuže?

Margherita. Knihu.

Rosalia. Jakou knihu hledáš?

Margherita. Knihu ke čtení.

Rosalia. Zajisté, knihy jsou ke čtení.

Margherita. Avšak myslila jsem — jakoukoli knihu ke čtení.

Rosalia. Studovala's již svoji klavírní úlohu?

Margherita (sklopí zahanbena oči a jde volně k Rosalii).

Rosalia. A úlohu anglickou?

Margherita (sklopí hlavu a přistoupí ještě blíže k Rosalii).

Rosalia. Ani to, ani ono!

Margherita (přiblížila se úplně k Rosalii, stále se sklopenou hlavou a poněkud smutna). Odpusť, matinko... dnes... nevím, co mi jest... avšak jsem jaksi roztržita... nemám chuť k práci...

Domenico (vraceje se). Pan poručík Roveralta.

Margherita (pozvednuvši hlavu a oči, dívá se radostně na Rosalii). Avšak uvidíš, že to rychle přejde, uvidíš, matinko!

Rosalia (k Domenicovi). Oznamte mu, že nepřijímám.

Domenico. Tázal se také po mladém pánu Vittoriovi.

Rosalia. Vyřiďte to jemu samému. (Domenico odejde.) Oh! hleďme, Margherito, muselo to vskutku být něco, co rychle přejde, jak jsi pravila.

Margherita (jež při slovech „nepřijímám" opět sklonila hlavu). Ano... jak jsem pravila... mám za to... že to přejde!

Rosalia. Nuže, jdi se učit.

Margherita. Zůstala bych raději u tebe...

Rosalia. Očekávám za chvíli návštěvu: jdi jen, jdi!

Margherita. Učiňme to tak — jakmile návštěva přijde, odejdu.

Rosalia. Nikoliv, drahé dítě. — Musím dříve něco vyřídit.

Margherita. A což — hubinku?

Rosalia. Ano, můj poklade!

Margherita (po políbení, sklopivši oči). Matinko!

Rosalia (celujíc ji). Mluv jen, mluv!

Margherita (sklopivši oči). Proč jsi pravila Domenicovi: „Oznamte, že nepřijímám?"

Rosalia (hledíc na ni truchlivě). Poněvadž já a otec chtěli jsme dříve cosi vyřídit.

Margherita. To jej zajisté velice zarmoutilo.

Rosalia (poněkud vyčítavě). Margherito!... Margherito!...

Margherita. Proč mne káráš?

Rosalia. Poněvadž se mi, drahé dítě, nelíbí tyto poznámky, tato zvědavost... a zejmena tato nechuť k práci! Rozumíš?

Margherita (s veškerou svou naivností). Nedala jsem mu nikdy ničeho znáti — rozumíš — já jemu!

Rosalia (pohnuta). Ano, ubohý andílku... Ba, jsi anděl!

Domenico. Pan hrabě Sernegri a pan vévoda přicházejí po schodech. — Zpravil jsem již o tom pana marchese. (Odejde. — Margherita jeví posuňkem radost.)

Rosalia (spozorovavši to, smutně). Nikoliv, Margherito, nikoliv!

Margherita (usmívajíc se). Nikoliv — co?

Rosalia. Nikoliv... to... co čtu ve tvém srdci.

Margherita. Nemůžeš v něm čísti více, než tři řádky jednoho ze svých dopisů!

Rosalia. Jednoho z mých dopisů?... tři řádky?...

Margherita. Kteréž zní takto: (Mluví, jakoby odříkávala úlohu nazpamět.) „Kdybys měla nějakou pochybnost, budiž povždy přesvědčena o tom: matka tvá miluje tě nade vše!“ (Políbí jí ruku a odkvapí v pravo.)

Výstup čtvrtý.

Rosalia, pak **Luigi,** později **Sernegri** a **vévoda** uvedeni **Domenicem.**

Rosalia (hledí chvíli za Margheritou, pak sama k sobě). Odvahu, odvahu!... pevnou mysl! Rozhodná chvíle nadešla.

Luigi (vstoupiv). Čím více o tom přemýšlím, tím méně chápu, co řekneš panu vévodovi.

Rosalia (poněkud rozčilena). Řeknu mu, že jsem ho včera žádala o rozmluvu, aby o ni nežádal můj syn!

Luigi. Mimo to jsi včera večer nepovážila, že právě dnes, v tutéž hodinu slíbila jsi přijmouti onu slečnu!

Rosalia. Povážila jsem to!

Luigi. A přijde-li ona?

Rosalia. Pak požádám pana vévodu, aby se uchýlil na chvíli s tebou a Sernegrim do mého pokoje.

Luigi. Ale při otevřených dveřích...

Rosalia. Portiery budou spuštěny.

Luigi. Ale bude vše slyšet.

Rosalia. Nuže, uslyší vše!

Luigi. Čiň, jak uznáváš za dobré: nechám tě samotnu s vévodou — vrátím se později. (Domenico uvádí vévodu a Sernegriho; pak odejde a později se vrátí.)

Rosalia (vyjde vévodovi vstříc na dva neb tři kroky, velmi přívětivě). Děkuju vám, pane vévodo!

Vévoda. Měla jste moje slovo. (Stranou, dříve než usedne.) Domnívá-li se, že mne dostane do svých tenat, pozná, jakou to starou lišku má před sebou.

Luigi. Prosím, pane vévodo! (Zve jej, aby usedl.) Budu míti čest, spatřiti vás opět za malou chvíli! (Odejde. — Rosalia usedne a vyzve posuňkem vévodu i Sernegriho, aby také usedli.)

Rosalia. Jsem přesvědčena, že pan vévoda včera večer velmi dobře pochopil, že jsem umluvila s ním dnešní schůzi za tím účelem, abych vešla v přátelský styk s panem vévodou a tak zabránila, aby myšlenka mého syna neměla nějakých nepříznivých následků, zejmena u přítomnosti vašeho synovce.

Vévoda. Oh! Ovšem... dobře jsem pochopil. (Stranou.) Chce mne zaplésti ve svoje osidla, ale já jí zhatím sítě, eh?

Rosalia. Jak jste viděl, spozorovala jsem ihned, že slova o sňatcích nemožných, která pan vévoda pronesl ku svému synovci, namířena byla vlastně na mého syna.

Vévoda. To jest, to jest... ne... odpusťte...

Rosalia (pokračuje roztomile). Tu pak mohl se ovšem syn můj tázat — vždyť víte, jest mlád, vojínem! — mohl se tázat, jakým právem pan vévoda se osměluje posuzovat jeho jednání —

Vévoda. Avšak, to jest... ne... dovolte...

Rosalia (jako prvé). Já pak, žádajíc v onu chvíli o rozmluvu s panem vévodou, dala jsem svému synovi na uváženou, na rozmyšlenou, že by pan vévoda mohl právo svoje ku kritice jeho jednání odvozovat... od příčiny své cesty z Mantovy do Neapole.

Sernegri (stranou). Nechápu, kam as míří.

Vévoda (stranou). A nyní já! (Dvorně, ale poněkud suše.) Poněvadž jste se dotkla příčiny mé cesty — jsemť velice upřímný — dovolím si hned odstranit jisté nedorozumění.

Rosalia (pohledne naň s bezpečným klidem.) Odstraňte je, pane vévodo.

Vévoda (začne velmi rozhodně, avšak brzy stává se — jednak následkem závažnosti toho, co chce říci, jednak následkem pohledu Rosaliina — rozpačitým a ztrácí odvahu). Nuže: příčina, pro kterou.. tato příčina ... pro kterou ... jsem opustil tento ... Mantovu ... a odejel jsem do tento ... do Neapole ... Jaká jest, táži se, tato příčina?

Rosalia (jako před tím). Jaká jest?

Vévoda. Nuže... vzniklo domnění... Nechme tuto příčinu stranou.

Rosalia. Nechme ji stranou.

Vévoda (nabude odvahy, velmi rozhodně). Jest tu ještě jiné nedorozumění a to, dovolíte-li, chci vám vysvětlit! — Dotkla jste se jistých slov mých, jakéhosi úsudku, na který se již určitě nepamatuju...

Rosalia (velmi pevně). Pravil jste: Kdo má slavné jméno, nesmí je kompromitovat nemožnými sňatky.

Vévoda. As takto, bezmála tak... avšak touto, tímto...

Rosalia. Tímto úsudkem.

Vévoda. Tak jest, touto radou nezamýšlel jsem nikterak kritisovat jednání vašeho syna, eh?

Rosalia (chladně). Čí jednání chtěl jste tedy kritisovat?

Vévoda. Nuže, jednání eh, eh... svého synovce!

Rosalia (jako před tím). Váš synovec pomýšlí na nemožný sňatek?! — Aj, hleďme; prosím, vypravujte mi o tom!

Vévoda (spozoruje, že nemůže odpovědět, stává se rozpačitým, těžce oddychuje, činí všeliké posuňky, ale nedovede ničeho říci). Avšak... totiž... neboť... ano... eh?

Rosalia (s laskavým úsměvem). Nechte toho, pane vévodo... jsem vám povděčna za vaši šlechetnou lež. — Ale mluvte jen upřímně; přiznejte-se jen, že onen úsudek platil mému synu. — Není-liž tomu tak?

Vévoda. Ale... totiž... — Eh! Nuže... co mám říci?... Ano, jest tomu tak! (Stranou.) Přinutila mne k této lži. Nemohu jí odolati. Okouzluje mne! Máť do sebe cosi velitelského, hrdého, puritanského...! Byla by snad přece ze škotské šlechty?

Rosalia (laskavě). Nechci déle uvádět do rozpaků pana vévodu vracením se k příčině, pro kterou se laskavě staral o našeho syna. — Důležito jest, že pan vévoda prokázal mi čest starati se o vnitřní záležitosti naší rodiny; to mne opravňuje žádati od vaší šlechtické loyalnosti, abyste zvěděl (vážně) veškeré — a zejmena ony poměry rodiny Permanso-Dariberto, jež by vás mohly zajímat.

Vévoda (sám k sobě, s jakýmsi obdivem). Kterak mne trýzní!... Jak mne bere na skřipec!... oh! Je šlechtična, dozajista je šlechtična! — (Hlasitě.) Nuže... já... ano, jak jsem pravil...

Domenico (vstoupí a odevzdá Rosalii navštívenku). Nějaká dáma přeje si mluvit s paní marchesou.

Rosalia (vezme lístek a čte jmeno hlasitě, s úsměvem). „Emma Stuartova."

Vévoda (zamyšlen). Ještě jedna škotsk... (Zarazí se a nechce dát na sobě ničeho znáti.)

Rosalia (usmívajíc se významně, k vévodovi). Odpusťte, pane vévodo: byl byste snad tak laskav a uchýlil se na několik minut do mého pokoje? Hrabě Sernegri bude laskavě vaším společníkem. (K vévodovi s úsměvem.) Jedná se o dámu!...

Vévoda (ukloniv se). Vždy k vašim službám, eh?

Rosalia (k Domenicovi). Nechať vejde! (Domenico odejde.)

Sernegri (stranou). Nyní začínám chápat!

Vévoda (sám k sobě). Jest urozená, urozená! Nanejvýš urozená! (Ukloní se opětně Rosalii.) (Vévoda a Sernegri odejdou v levo.)

Výstup pátý.

Rosalia, hned na to **Emma,** uvedena **Domenicem.**

Emma (jest velice mladá, oděna velmi elegantně, ale s přísným vkusem; spůsoby její jsou vybroušené a jemné; jakmile spatří Rosalii, tváří se poníženou a stydlivou a zůstane státi v pozadí, rozpačitě a zmateně.)

Rosalia (s jemností, jakou jí vnuká útrpnost a vzpomínka na vlastní hroznou minulost, ale přece s obvyklou svou důstojností, pohleděvši chvíli na Emmu a pozorujíc její rozpaky). Prosím, slečno... pojďte blíže; přistupte sem, sedněte si!

Emma (jdouc zvolna a se skloněnou hlavou ku předu). Ah! Vždyť mi to pravili; vidím, cítím nyní celou tu její andělskou duši!

Rosalia (přeruší ji, poněkud přísněji). Prosím, prosím!... — Přistupte blíže, sedněte a vypravujte mi! (Usedne, vyzvavši Emmu, aby učinila taktéž.)

Emma. Oh! Nikoliv! Jest toliko jediný spůsob, v jakém se objeviti mohu před vámi — (zvolna poklekne) — takto jedině, ano takto!

Rosalia (živě povstane a s větší ještě přísností). Nikoliv, nikoliv! Prosím, povstaňte ihned!... Vidím ve vás toliko velké neštěstí... nedovolím, aby neštěstí pokleklo! Vstaňte... (Emma vstane.) — A sedněte! — (Sedne si.)

Emma (zvolna sedajíc). Ano, tak jest! Nevidíte ve mně skutečně než velké neštěstí... neštěstí mé minulosti! ... Avšak tato minulost...

Rosalia. Mladost může býti velkou omluvou pro první poklesky: mimo to pak dodává mladost tím větší ceny polepšení — je-li opravdové a trvalé!

Emma. Můj bože, můj bože! Jaká útěcha spočívá v těchto slovech! Zdá se mi, že by mne mohla ještě povzbudit... abych otevřela duši svou naději.

Rosalia (zůstane nepohnuta, jakoby čekala, až bude Emma pokračovat).

Emma (za chvíli). Neřeknete mi ničeho více?

Rosalia. Čekám, abyste pokračovala.

Emma. Oh! Buďte tak andělsky dobrá a pomozte mi, abych mohla pokračovat!... Povzbuďte jedinou, nejvyšší naději mého života!

Rosalia. Neřekla jste mi ničeho o této naději.

Emma. Oh! A nevíte to?...

Rosalia. Nevěděla jsem to — a nevěřila jsem — že byste chtěla o tom se mnou mluvit.

Emma (rychle změní výraz tváře, svraští čelo a pohledne hněvivě na Rosalii, pak vezme rychle opět na sebe poníženou tvářnost a prosebně pokračuje.) A proč bych byla zde? Rcete sama: kdybych byla zbavena oné naděje, co by mne mohlo pohnouti, abych se povznesla nad toto ponížení a představila se vám, jako prosebnice poklekla... před vámi? — Ah! Nedostává-li se mi slov, buďte milosrdna, paní marcheso, přispějte mi! Vy, jež jste tak dobrá, přispějete mi, abych nalezla ono slovo!

Rosalia. Velice mne to bolí — ujišťuji vás — avšak musím vám to říci: ono slovo... nehledejte je! A nežádejte, abych vám v tom přispěla! — Vážím si příliš vašeho neštěstí, než abych dovolila, byste takto pokračovala.

Emma (pohledne opětně a ostřeji na Rosalii). To znamená, že moje neštěstí vás sice dojalo, velmi hluboce dojalo, ale že...

Rosalia. Ale že jsem mnohem více ještě prodchnuta vědomím svých povinností mateřských!

Emma (stěží potlačujíc svoje rozčilení a namáhajíc se, aby slova svoje oděla ve zdvořilou formu). Avšak... miluje-li mne váš syn? Je-li láska jeho ke mně ohnivá jako jeho — krev, mohla-li by jej láska tato — kteráž je první láskou jeho mladosti — učiniti šťastným neb

nešťastným na věky? Jestli tato láska... dodává mi nad ním moci, které jsem nechtěla sice zneužiti, jež ale...

Rosalia (chladně, ale pevně). Věztež: jsem-li přesvědčena, že jednám dle své povinnosti, nedovede mne nic odvrátit od mého rozhodnutí.

Emma (povstane).

Rosalia (rovněž povstane a chladně pozdraví, domnívajíc se, že Emma chce odejít).

Emma (porozuměvši posuňku Rosaliinu). Promiňte, nevstala jsem, abych odešla. — Chtěla bych ještě něco říci... a prosila bych, aby mne paní marchesa vyslechla — v našem obapolném zájmu!

Rosalia (klidně, s lehkým úsměvem). V našem obapolném zájmu?!

Emma. Tak jest.

Rosalia. Prosím, mluvte.

Emma. Myslíte, že váš syn, mladík takovéto povahy, mohl by pocítit vášeň k dívce všední? Myslíte, že v dívce, jež dovedla zasloužit si lásky šlechetnomyslného syna vašeho, není také jakási část ženské hrdosti? — Vidíte ve mně velké neštěstí! Buďte přesvědčena, že i já sama je vidím a cítím! Jsemť si vědoma tvrdé, trpké důstojnosti, kterou mi toto neštěstí dodává: — ale znám i práva, která mi propůjčuje! A bůh jediný ví, co mne stálo bolestí, než jsem se odhodlala k tomuto odvážnému kroku sem k vám. — Avšak jedná se mi o to, abych zahladila minulost, na kterou hledím s lítostí a ošklivostí, abych začala nový život a opět nabyla své mladosti — abych i sobě vybojovala budoucnost, připravila si svoji část klidu, lásky, cti! Pochopíte tudíž, paní marcheso, že nevzdám se toho všeho bez boje, boje to, jaký bojuje zoufalec o lásku, o čest. — Mluvím k vám o pocitech, utrpeních a mukách, jaká by žádná jiná žena nedovedla pochopit! Avšak, paní marcheso, vy, jež máte se mnou společnou aspoň... vlast, doufám, že mi porozumíte!

Rosalia (s hrozným klidem). Nemusím než vzpomenouti na minulost, abych vám porozuměla, chtěla jste bezpochyby říci! — Nuže a právě proto, že si na ni vzpomínám (pevně), jsem a zůstanu nepovolná! — A pak... (Učiní zcela lehký posuněk na znamení, že ji propouští.)

Emma. A nyní, poslední slovo! Mám povolat syna vašeho za soudce vaší minulosti a tázati se ho pak, zdali tato minulost ospravedlňuje vaši neúprosnost?

Rosalia (jako před tím). Ah! — Nuže tedy... hned! (Zazvoní.)

Domenico (vstoupí).

Rosalia. Řekněte mému synu, aby přišel sem ke mně.

Domenico (odejde).

Emma (zůstane poněkud zaražena).

Rosalia (snaží se, aby byla úplně klidna; vezme lhostejně knihu do ruky a probírá se v ní, ale chvěje se na celém těle; hlas její má být klidný, ale jest úzkostlivý; praví k Emmě, aniž by na ni při tom pohledla). Pokoj Vittoriův jest právě naproti salonu: bude tu hned. (Opět krátká přestávka.) Zde jest!

Výstup šestý.

Rosalia. Emma. Vittorio.

Vittorio (vstoupí spěšně, ale spatřiv Emmu stane překvapen). Emma!... Zde!?...

Rosalia. Dobrý den, Vittorio!

Vittorio. Oh! Promiň... dobrý den, matinko! (Přistoupí k ní a políbí jí ruku.)

Rosalia. Slečna, kterou zde vidíš, přišla sem, aby mne žádala za svolení k vašemu sňatku...

Vittorio. A ty bys nechtěla snad... Vždyť víš, že otec....

Rosalia. Otec učiní, co uzná za dobré, on jest hlavou rodiny. Ale spokojil bys se toliko svolením otcovým bez svolení mého?

Vittorio. Nikoliv, avšak...

Rosalia. Nuže, já k tomu nesvolím nikdy.

Vittorio (zarmoucen a prosebně). Oh! Matinko!...

Rosalia. Nesvolím k tomu nikdy. — To jsem již slečně vysvětlila. Ale slečna si přála, abys byl soudcem nad mým odmítnutím a — nade mnou. — Proto jsem tě dala zavolat.

Vittorio. Avšak nechápu...

Rosalia. Nemůžeš také pochopit. — K porozumění je třeba, abys poznal tajemství prvních let mladosti své matky. — Slečna chtěla ti to říci sama, ale mně se zdálo, že bude lépe, povím-li ti to já.

Vittorio (udiven). Nějaké tajemství?

Rosalia. Tajemství, jež mne stálo devatenáct let obětí, jimiž jsem chtěla zabránit, abys o něm nezvěděl, leda ode mne v ustanovený den; tento den přispíšila tato slečna: je to dnes! Věz tedy ono tajemství — (Jest viděti, jak se namáhá, aby zdánlivým klidem překonala svůj odpor.) V stáří patnácti let — byla matka tvoje — v Londýně... čím je tato slečna!

Vittorio (ohromen, zakrývaje si rukama tvář). Ah!... Ne! Ne!

Rosalia (snaží se znovu, aby se opanovala). Ano! — Byla jsem... — a nyní dej dobrý pozor, uvaž dobře každé moje slovo — neboť nemohu ti vše říci ... ale ty musíš přece pochopiti vše!... — Jsem matka, jež musí tak učinit: musím vůči svému synu sejmouti závoj svaté stydlivosti, aniž by tím utrpěla čistota našich duší! — Nuže, uvaž dobře má slova! — V patnáctém roce svém byla jsem — v Londýně — nebohé děvče vyrostlé v bahně — ale byla jsem ještě květinou — ustanovili za mne cenu nejvzácnějších květin. — Muž jeden objevil tuto květinu a byl by měl útrpnost s ní; — ale cena, kterou ustanovila lakotnost jejích strážců, změnila milosrdenství jeho v neplodný soucit. — Mluvil o tom se svým přítelem — tvým otcem —, jenž mne vysvobodil odtud a pečoval o mne z počátku jako otec, ale brzy změnila se péče jeho v lásku a on učinil mne svojí manželkou; — neměla jsem více rodičů, u nichž by byl žádal za mou ruku! — Učinil mne marchesou Permanso Dariberto, chtěl mne uvésti do světa. — Svět věděl, odkud přicházím... a nechtěl mne! — A já sklonila hlavu! Pochopilať jsem, že měl pravdu! — Uchýlila jsem se v samotu; na štěstí narodil jsi se ty, brzy na to následovala Margherita, vy oba oživili jste moji

samotu — a já bych byla bývala šťastna!... Avšak štěstí moje otravovala myšlenka neodbytná, neúprosná, že jednoho dne musí děti moje přece poznati v minulosti matčině skvrnu, již ani jmenovati nelze v počestné řeči. — Pak celá ta nekonečná řada každodenních zimničních starostí a to děsně těžké snažení, abych zakryla dětem svůj původ — abych připravovala zvolna den, kdy já sama jim tajemství ono budu moci odhalit v přesvědčení, že tím neumenším vaši lásku, že neporuším vaši úctu k matce, v přesvědčení, že se nebudu musit zardít, že budu moci hlavu hrdě povznésti — jako to činím — hleď — v této chvíli!

Vittorio (vrhne se jí k nohám a líbá jí ruce). Oh! Má světice!... moje zbožňovaná matko!

Rosalia (setrvá chvíli v hrozném rozčilení a hledí se pak opět upokojit). Žhavé tvoje polibky vnikají až k mému srdci: ale porozuměl-lis také nevýslovné trýzni mateřského srdce, přinuceného k takovémuto vyznání před vlastním synem? Pochopuješ-li, co znamená devatenácte let, jichž jediným cílem bylo dobýti... čeho?... práva k takovémuto vyznání! Pochopuješ toto vše?

Vittorio. Oh, má světice! Mučennice moje!

Rosalia. Nuže, táži se tě: chceš-li těch devatenácte let, chceš-li tuto chvíli připravit dívce, kterou miluješ? (Pomlčka.) A pověz mi dále — když jsem ti dala na srozuměnou, čím byla tvá matka, nebylo-liž ti, jakoby ti nalil žhavého olova do mozku a do srdce? — A to chceš připravit i svým dětem? (Opět pomlčka.)

Emma (poněkud rozčilena a rozechvěna). Jestliže nespravedlivý předsudek odpírá spravedlnosti hrdinnému polepšení, má se i syn váš státi vaším spoluvinníkem? Má i syn váš odepřít uznání hrdinnému polepšení, jež jste tuto naznačila?

Rosalia (pohrdlivě se usmívajíc). Ah! Předsudky!... Myslila jsem si to! Milá slečno, jaké máte důkazy o mém hrdinném polepšení?

Vittorio. Devatenácte let plných muk!

Rosalia. Jakého důkazu máš o hrdinném polepšení slečnině? (Přestávka.) Zdá se ti snad příklad můj tak snadným k následování? — Nuže, světu nezdálo se to tak snadným a já pravím ti, že má pravdu.

Vittorio. Ale přes to vše jsi světice...

Emma. A přece nijaké odpuštění?

Rosalia. Ano! Ovšem! Nesmírné! Vizte je zde: láska, úcta mých dětí! — Chcete-li se spokojit tím, strávit devatenáct let v očekávání — abyste si ho zasloužila? Chcete dát výhost světu? — a přece se vydat v šanc ústrkům, skandálním výstupům, soubojům — (pohlednuvši na Vittoria) — jako já minulého večera? — Svět vám v tom nebrání: zkuste to, chcete-li. Ale aby vás k tomu povzbuzoval? Ah, nikoliv! (K Vittoriovi.) A já ti to zakazuju! Dávám za pravdu světu v desíti tisících případů, mezi nimiž sotva jediná šťastná výjimka. — Pochopíš, že nečiní se zákon k vůli výjimkám — jakou je šťastnou náhodou tvoje matka? — Činí se k vůli desíti tisícům případů, v nichžto hřích pod škraboškou okamžitého pokání hledí vniknout do vážených rodin — a následky jsou neštěstí morální — peněžní — skandály zneuctění — pak hrozná ta opatrnost přírody — neplodnost — děti chorobné na duši i na těle! Na duši zejmena — jako tato slečna, jež má

sice velmi mnoho důvtipu, ale co se týče srdce, začala tím, že pokrytecky přede mnou poklekla, a skončila vyhrůžkou, že ti řekne... čím byla tvoje matka! (Vittorio zaražen, v největší nevoli obrátí se a hledí hněvivě na Emmu, jakoby očekával, že pochopí, že má odejít. Emma pomatena ukloní se nepatrně a chce odejít.)

Vittorio. Dříve musíte prosit za odpuštění!

Emma. Odpusťte —. (Zvolna odejde.)

Vittorio. A nyní jest řada na mně! Odpusť mi! (Klekne před ní.)

Rosalia (pozvedne jej k sobě a vášnivě jej obejme).

Výstup sedmý.

Rosalia, Vittorio, vévoda a Sernegri s levé strany; hned na to **Luigi** a **Giampiero**; později ostatní dole jmenované osoby.

Vittorio (vida Sernegriho a vévodu vycházející z pokoje). Vévoda?!... Sernegri?!... Tam?!

Rosalia. Požádala jsem je o to... zatím co jsem přijímala...

Vévoda (k Vittoriovi, velice pohnut). Pane marchese, buďte bez starosti... Slyšel jsem... či vlastně naslouchal jsem!... Myslím, že touto nešetrností mohl jsem poskytnout paní marchese mnohem lepší zadostiučinění, nežli všemi svými omluvami. (Vstoupí Luigi a Giampiero.) Pane marchese, přicházíte právě vhod a děkuju vám, že přivádíte s sebou mého synovce: neboť on mým prostřednictvím žádá o čest...

Margherita (přiběhne s levé strany). Matinko!... (Spatří vévodu a ostatní.) Oh! Odpusťte, nevěděla jsem...

Rosalia. Čeho si přeješ?

Margherita. Teta Gilberta, strýc Andrea a Ester v cestovních šatech právě přišli: ve vozech mají cestovní vaky.

Luigi a Vittorio (překvapeni, zároveň). Co to znamená?! Odjedou?

Rosalia. Ano, odjedou — Gilberta mi o tom psala. (Jdou vstříc příchozím.) Vstoupí Ester, Gilberta a Andrea.

Rosalia. Drahá Gilberto!

Luigi. Odjíždíte?

Gilberta. Ano, odjíždíme! — Přicházíme, abychom se s vámi na rychlo rozloučili.

Luigi. Proč tak nenadále?

Andrea (stále zdrželivě). Ale... telegram!

Vittorio (k Gilbertě). Telegram?!

Gilberta (stranou k Vittoriovi a Rosalii). Eh, nikoliv, žádný telegram. — Vždyť víte!

Vittorio (podobně). Nehoda nějaká?

Rosalia (taktéž). K čemu tak tajemně?!...

Gilberta. Neptej se. — Ta pošetilá Ester!... Opovážila se vyznat mi, že je zamilována.

Vittorio. Ale nikoliv do mne!

Rosalia. Do Giampiera?

Gilberta. Nikoliv! — Do Quintiniho, do svého učitele. — Považ jen! Dnes v noci na plese, když ty jsi odešla, vezme mne donna Laura Montalbano stranou: „Odpusť, ale tvoje Ester prochází se celá rozjařena s někým po zahradě! Neschvaluji to!“ — Neschvaluje prý to! — Spěchám — a dopadla jsem je dosti záhy!... — Ester procházela se s Quintinim! — Představ si jen! Mně se již zdálo, že slyším tu klevetnici donnu Lauru, kterak všude rozhlašuje svou nelibost nad tím! — Vyplísnila jsem Ester, ale hloupé to stvoření mi odpovědělo: „Ale... vždyť je to láska!“ — Považ si! — Dnes pravila jsem k Andreovi: Srovnejme vaky a odjeďme prvním vlakem! — Chtěla jsem beztoho do Paříže na výstavu: vezmu ji s sebou!

Ester (polohlasně k Rosalii, pokračujíc v hovoru). Považ si! Mladík tak zajímavý, tak... ale přec jen učitel... jemuž se každého měsíce vyplácí služné!... Matinka má pravdu: raději na výstavu!

Sernegri. Paní marchesa Gilberta a pan marchese Andrea přišli právě v čas, aby ještě před svým odjezdem zvěděli zajímavou novinu — není-liž pravda, vévodo?

Vévoda. Uslyšíte ji od mého synovce. Nuže, Giampiero, mluv.

Giampiero. Mám čest žádati paní marchesu Rosalii a pana marchese Luigiho o ruku rozmilé jejich dcerušky.

Margherita (přiskočí k Rosalii a obejme ji).

Vévoda. Mám čest, eh, eh, eh... jak jsem pravil, jest mi zvláštní ctí dáti svoje svolení k této — k tomuto...

Sernegri (netrpělivě). K tomuto spojení!

Vévoda. Tak jest! K tomuto sňatku! (Rosalia, Luigi, Margherita a Vittorio rozmlouvají s vévodou a Giampierem. Gilberta, Andrea a Ester jeví radost atd.)

Gilberta. A nyní, s bohem!

Ester. Nemáme než dvacet minut. (Vzájemné loučení. — Gilberta, Ester, Andrea odcházejí. — Když odejdou, zůstane v pozadí Margherita zmatena a šťastna, přijímajíc od ostatních důkazy laskavosti.)

Rosalia (postoupí s Vittoriem poněkud do popředí a praví k němu polohlasně). Vidíš, dítě... zde rozhřešení mé i pokání!

Opona spadne.

Stín minulosti.

Novella

od

Jana Liera.

Především několik slov o krajině.

Vlašská scenerie. Pod azurovým nebem oslňující jasnosti krásné údolí, jehož bujně porostlé boky polity jsou žhoucí záplavou sluneční; k obzoru již se klonící Helios vrhá proudy sálavých paprsků přes vršitý západní lem údolí, obetkávaje zlatou gloriolou každé kvítko, každý lupének houštin, jimiž prozírá. Těžký, parný, vyhřátím se tetelící vzduch leží na údolí, jehož šťavnatá zeleň a syté barvy proloženy jsou v hustších a hlubších částech svých stíny do purpurova fialovými a černavě modrými; nížinou doliny bělá se na kilometr z délí a na dvě stě kroků šířky spousta kamení písku i země, veliká rozbrázděná to strž, jakou apeninská torrenta s jarní povodní do italského údolí zanáší. Takové torrenty bývají v letě drobounké, čisťounké, tichounké a také naším údolím vine se rozmilý potůček, vtěsnaný mezi západní stráň a spoustu strže.

Tento potok sluje Vyžlovka, a část údolí jeho, v níž právě meškáme, prostírá se mezi Skalicí Stříbrnou a samotou na Rovné; Vyžlovka není torrentou a pouze nezkušená, básnickými okuláry do skalického údolí nazírající duše novellistova mohla poctivý český potok viniti z povlaštění žírných lučin přívalem kamení; neladný, pustý nános v údolí byl zásluhou tvořivého ducha lidského.

Na vlnitý povrch kamenité pláně jakoby se byl snesl déšť trakařů, koleček, rýčů, kárek i jiných přístrojů, jimiž člověk ku své potřebě a kratochvíli jako hřbílkem rozrývá tvář matky země; po bedlivějším přihlednutí seznali bychom také, že jmenovanými nástroji spůsobena byla jistá symetrie v kostrbaté okrase skalického údolí a že mezi haldami a jámami proplétaly se železné žilky, po dvou na dřevěné kostře pražců připevněné.

Stranou ke Skalici čněla z hromad rumu hrázděná budova, jejíž střední, jednopatrová část se zdvihala nad obě přízemní křídla; ve štítu budovy skvěl či spíše krčil se neúhledný nápis:

„Českomoravská dráha spojovací.
Stavební sekce III.
Podnikatelstvo Gabriel Chládek.“

Rozsáhlé rumovisko bylo tudíž staveništěm nádraží skalického.

Bylo již po práci, přes to však hemžily se kamením houfy dělníků; s ptačí perspektivy mohli býti považováni za roj mravenců, přijavších na sebe barvu hmoty, v níž kutili. Osmahlí, rozedraní, uprášení, zapocení valili se v houfech k stavební huti podnikatelově a jako v příboji v ní se roztrysknuvše, vraceli se opět v drobnějších vlnách, rozptylovali se po pláni a odcházeli jednotlivě po cestách, k městečku a vsím okolním vedoucích.

Ve víru kolem stavební hutě soustředila se všechna vřava, nevázaný a křižující se hovor i křik několika set lidí, z nichž někteří „ticho!“ a „mlčte!“ hulákajíce, největší hluk spůsobovali.

Dělníci tlačili se kolem převržených kárek a kolejových vozíků, na nichž se mince kutálely a při tlučení mnohých pěstí poskakovaly.

Několik „part“ bylo již vyplaceno; dělníci z nich přepočítávali si nedůvěřivě peníze, láteřili na podnikatele, na zlé časy a na starší z part, platili si na vzájem dluhy, kupovali, prodávali, rozhazovali po kavalírsku a obrátivše se, smlouvali se ženami o trojník.

Kantinář lapal očima i rukama své dlužníky; kdo jemu ušel od výplaty s penězi v hrsti, dostižen byl jistě kantinářkou. Ječivý křik této slabé vychrtlé ženštiny svištěl stále vzduchem jako gauchovo laso nad stádem koní, dopadal na vyhlednuté oběti, zadrhoval jim hrdlo a přiváděl je zkrotlé k improvisované pokladně kantinářově...

Kreslič, skladník a kancelista podnikatelův vypláceli právě tři rozličné party, každý podle zrevidovaného výplatního archu, spolu se starším party, kterýž dělníky ze svého seznamu předvolával. Zřízenec podnikatelův byl pouhým doručitelem peněz, neboť seznamy spisoval po celý týden starší, jenž také dělníky do všelikých kategorií mzdy vřaďoval, je přijímal, propouštěl, pokuty přisuzoval.

Přirozenou měrou byli tito lidé se svými dělníky vždy v určitém, jasném poměru — buď v rozhodném kamarádství, nebo v ještě rozhodnějším nepřátelství; v posledním případě obětovali starší svou popularitu zálibě s hůry — ubožáci!

„Vy tam napřed!“ křičel někdo v tlumu dělníků, tlačících se kolem skladníka. „Pošeptejte našemu staršímu, že těmi krejcary, o které nás okrádá, nabiju si jednou na něj pistol —“

„Kdo to byl!?“ houkl rozlícený starší do davu a zvedl pěstě.

„Sem s tím lotrem!“ volali přední na zad a šklebili se k tomu zlomyslně.

„Pojďte si pro něj! Chyťte ho!“ odpovídalo padesát hlasů s bujným smíchem a přes hlavu staršího letěl oblázek.

„Počkejte! Však já na vás vyzraju,“ syčel málomocným vztekem starší. —

Ticho,“ napomínal skladník, jemuž po boku neoblíbeného „partafíra“ nebylo volno. „Uličnictvím svých lidí jste sám vinen, Balcare. Neodmlouvejte! Dále s výplatou: Josef Prášil, šest dní po devadesáti krejcarech, pět zlatých a čtyřicet, srážka na nemocné jedenáct, výplata pět zlatých a dvacet devět —“ hozené peníze zacvrnkaly o dřevo, „— Čeněk Tumlíř pět a půl dne po osmdesáti, dělá čtyři zlaté a čtyřicet, srážka pokutou dva zlaté —“

„Co že!? Já pokutu, já!? Zač?“ rozkřikl se dělník, vztahující ruce po penězích. „Partafíre, zpovídejte se!“

„Za porouchání vozíku máte svou pokutu a za vaši drzost propouštím vás tím okamžikem z práce.“

„Hoši, slyšeli jste!?“ obrátil se Tumlíř k soudruhům; pěsť jeho dopadla nehorázně na prkno a oči jeho se jiskřily.

Davem šel zlověstný, rostoucí hukot; zadnější tlačili se na přední; nad hlavami objevily se pěstě, hole —

„Jak jsem řekl — pistol na něj,“ vřískl opět neznámý hlas a dva kameny zvící dětských hlav svištěly přes vyplácející.

„Prosím vás, lidičky, umírněte se,“ volal trhaným, nejistým hlasem skladník, vyskočiv na plateformu kolejového vozíku. „Nepořádky při výplatě trpěti nemohu a nebudu“ — při tomto energickém ujištění selhal mu hlas — „má-li kdo stížnost na staršího Balcara, přihlaš se, kde náleží. Tumlíři, počkejte; půjdete s námi po výplatě k podnikateli.“

Hluk vzrůstal; starší Balcar bledl.

„Neztichnete-li okamžitě, seberu peníze a nikdo nedostane ani haléře více,“ vzkřikl skladník pištícím hlasem bázlivého hněvu.

Hrozba byla vydatná a účinek její dosti rychlý; dělníci, kteří na svůj výdělek čekali, jali se konejšiti soudruhy opatřené již penězi a proto i — bezvýminečnou odvahou.

Tumlíř sám pokynul přátelům a náhoda obrátila pozornost dělníků v jinou stranu.

„Peníze pro třiadvacátou partu! Moji hoši — k výplatě,“ houkl mocný, plný hlas od stavební hutě.

Oči zaměřivší k budově spatřily v jejích dveřích hranatou postavu dělníka, přicházejícího v průvodu účetního ze stavení.

„Galát! Sláva staršímu Galátovi,“ povykoval dav. „Pryč s Balcary!“

Galát přijal s rozumným posuňkem hold svých věrných z vlastní party a svých ctitelů z jiných čet. Lev sápající se na Balcara obrátil se ku Galátovi a — lehl si k jeho nohám.

Bylo po bouři. Skladník doplatil a vedl buřiče Tumlíře i staršího Balcara k řízení.

Po vrzajících schodech stavební hutě, jež byla sice nová, ale přece již chatrná i rozviklaná, vystoupili všichni tři do prvního patra, kdež překročili práh ústřední duševní pracovny podnikatelstva.

Jen chladná duše počtářova, nežádající sobě ani potěchy pestrými obrazy na čalounových stěnách, ani příjemnosti chůze po kobercích, aniž pohovy na dřevě měkkými polštáři obloženém, mohla bez zmrzačení své pružnosti prodlévati v této síni. Čtyři praholé rozsáhlé stěny zavíraly v sobě řadu koz, na nichž byly položeny veliké nenatřené desky a před nimiž se rozkračovalo několik ohavných kresličských třínožek; tu a tam zívala z dvacíti tmavých lačných jícnů police, visela na hřebíku dlouhá sádrová dýmka, krčil se v koutě crachoir. Nad míru vábně a nádherně skvěl se v tomto okolí oprýskaný psací stolek a rovněž sebevědomě tulila se k němu polámaná židle s prosezeným sedadlem.

Všechny předměty byly pokryty papíry od malinkých capartů do lánů velikosti prostěradel, svinutých, rozložených, přeházených i na-

rovnaných a mezi nimi skvěly se jak hedvábí svitky snímacího plátna, nadouvaly se jak hebký vzdušný flór archy snímkového papíru. Všechny tyto látky zdobil rozkošný dessin jemných kreseb, rýsování, cifer, písmenek a cifřiček, tak drobounkých, hemživých a bezčetných, že Tumlířovi šla hlava kolem, kdykoli se na některý arch zadíval.

Trhl pak hlavou a upřel oči na strop neb na podlahu, hledaje záštity proti vlivu zvláštní, osvěžující čpavé vůně, kteráž ze snímkových preparátů pocházejíc, každé stavební bureau plní a jako posvátné kadidlo na laiku působí.

Bylo mu čekati. Kreslič odbyv si výplatu dříve než skladník, přišel znovu se starším jiné party pro peníze a kolem svrchu zmíněného psacího stolku stálo několik mužů. Středem této skupiny byla nízká okrouhlá postava s červenou, na spůsob komolého kužele utvořenou hlavou; objem této hlavy kolem čela byl totiž značně menší než objem okolo čelistí a týla. Muž takové postavy seděl zde, vrtěl ozdobnou tužkou ve svých tlustých prstech, odpískával si na oba koutky úst a dreptil podpatky.

„Tak!“ prohodil konečně, odloživ tužku, „arch jest zrevidován. Vaše parta obdrží sto a padesát osm zlatých dvanáct a půl krejcaru. Pane Režný, přijměte peníze.“

Kreslič odpočítával sumu a tlustý pán obrátil se na sedadle tak klopotně, jako dvanáctimetrová točna na lokomotivy.

„Poslyšte, Jiskro,“ promluvil k staršímu, „nabyl jsem přesvědčení, že jste dosti kloudný partafír. Ale jednoho mi zanechte: Vy mi nakládáte s náčiním po turecku, minulý týden jste roztřískali sedm kárek a —“

Mladý, vedle podnikatele stojící muž pošeptal svému pánovi rychle cosi do ucha.

„Áách — mýlím se, hm, ovšem, vy máte sedmou partu a to sedmnáctá tluče káry. Ale zkrátka, Jiskro, hledím na vás bedlivě a povídám vám, abyste se ještě polepšil. Jděte!“

Skladník, Balcar a Tumlíř přistoupili.

„Prosím poníženě, pane podnikateli,“ začal Balcar, „tento dělník není spokojen s pokutou, štval proti mně partu a spůsobil vzbouření; sotva že jsem se útěkem zachránil před ukamenováním —“

„Eh!“ vpadl mu skladník do řeči. „Lžete. Trochu křiku bylo a pár kamínků padlo — takových žertů se udává při výplatách více —“

„Vzbouření!“ vyrazil ze sebe podnikatel, když se vzpamatoval z prvního leknutí. „Toho se bojím nejvíce! Taková chátra nemá svědomí! Člověče,“ pokračoval, obrácen k mladému muži vedle sebe, „kolikrát jsem vám již řekl, abyste k výplatě požádal vždy četnickou asistenci! Proč jiní podnikatelé vyplácejí jen s četníky a proč já sám jediný k vůli vaší zálibě v luze mám vydávati svou hlavu v šanc!? Což vy jste mladý, vám je o hlavu hej —“

„Račte poshověti,“ přerušil mladý muž rozčileného pána. „Vyslechneme nejprve stížnost. Byl jsem minulého téhodne příliš zaměstnán u javornického viaduktu a ztratil jsem tak Balcarovu četu s očí.“

„Co si poroučíte, člověče,“ utrhl se podnikatel na Tumlíře.

„Pan starší mi srazil v archu polovici mé mzdy na pokutu, poněvadž prý jsem svévolnou neopatrností zavinil porouchání kolejového

vozíku. Avšak pan Balcar má býti pokutován, on jest vinen. V úterý dal nás dva, mne s Prášilem k vozu s plným nákladem kamení. Říkal jsem: Nezmůžeme vozík s kopce dolů, leč pan starší mne okřikl, jeli jsme a za pět minut byl vozík s kolejí a pod náspem ve skále. Potloukl se a mně odřel nohu, poněvadž jsem jej chtěl zadržeti, aby měl pan starší po svém. Mám nohu tak zkrvavenou a zmodřenou, že by se jiný položil —"

„Ach, co položil," broukl podnikatel, „to vy, když máte třístku za nehtem, hned voláte nemocnici!"

„Račte se podívat, milostivý pane —"

„Nechte, nechte," bránil podnikatel a obrátil se zase k mladému muži. „Já takový pohled nesnesu. Onehdy vám můj papoušek — znáte jej, inženýre — žlutý pan Braillard, klofl upřímně Vlka a pes jinak dobromyslný, rozčertiv se, lapil papouška za křídlo a nakousl mu je — to vám byl křik a smutné podívání, mně se až udělalo zle, musil jsem to zapíti Madeirou a podnes —"

„Abychom se nezdržovali, pane Chládku," začal zase mladý muž. „Spravme dříve oba dělníky."

„Ať už jdou k šípku! Ti trhani jsou arcibuřiči, vždycky tak říkám a proto podruhé jen četníky!"

„Jest výpověď Tumlířova pravdiva?" tázal se inženýr Balcara.

„Jest, ovšem," hučel starší, „leč jeho byla povinnost, aby si vyžádal ode mne pomoc k vozu. Já jsem náklad nevážil."

„Vždyť jste Tumlíře okřikl, když chtěl činit, co mu nyní předpisujete. Mám vůbec dobré důvody pro odpuštění pokuty; pane podnikateli, rozkažte, aby Tumlíři byla vyplacena mzda beze srážky."

„Jak!? Za škodu mám ho ještě odměnit! Beztoho se již se svými penězi ani neshledám, vyplácím a vyplácím —"

„Tumlíř jest jeden z nejlepších dělníků, ručím za něho."

„Jen abych měl svatý pokoj, odpouštím mu. Daruji mu pokutu, ale ať se mi střeží lehkomyslnosti a nehraje si na buřiče! Jen žádné bouření! Vy nerozumný člověče nevíte, čím jste mi k díku zavázán. Já vás živím, moji úřadníci a starší part jsou vaše vrchnost a víte, čemu jste se o ctění vrchnosti učili ve škole?!"

Tumlíř pohledl vděčně na inženýra, učinil nejapnou poklonu podnikateli a vytratil se ze sálu.

„Balcare," oslovil inženýr zaraženého staršího, „navykněte si jiné jednání s lidmi. Ve vaší četě je polovička pracovníků vašimi stvůrami, jimž dopřejete všeho, kdežto druhou polovici týráte."

„Pane podnikateli, náš pan inženýr —" bručel starší.

„Ticho! Pamatujte si, co jste slyšel. Mluví-li můj inženýr, jako bych já mluvil. S bohem!"

Balcar se svislou hlavou odešel.

„Je tomu tak?" ptal se pan Chládek inženýra.

„Nebude jinak, pokaváde Balcara neučiníme zase figurantem jako byl dříve."

„Dobře tak. Jen je spravte, abych měl svatý pokoj —"

Okna zařinčela.

„Nechť žije pan inženýr! Sláva mu!" znělo bouřným sborem venku.

„Zase hluk! Ti lidé si nedají pokoje,“ žaloval podnikatel. „Četníky na ně! Příště bude výplata podle mého receptu, rozumíme?“

Inženýr pokrčil rameny.

„Ale člověče, poslyšte,“ pokračoval pan Chládek, „dnes jsme utratili hrozné peníze. Jaký jest úhrn výplaty?“

„Půl třetího tisíce.“

„Toť strašná suma! Přijdu na mizinu; mluvíte mi pořáde o úsporách a zatím vidím všude jen škodu.“

„Stavíme laciněji, než kdokoli jiný. Račte se přesvědčiti porovnáním akordních cen se skutečným vydáním.“

„Ano, ano, musím se přesvědčiti. Tak nebudeme dále hospodařiti. Hned zítra začneme. Dejte mi účty, smlouvy a rozpočty, všechno; prohlednu to přes noc důkladně. Už nemohu ani spáti: Takový nepokoj mnou zmítá — poslyšte, onehdy — vlastně tak: Víte, piju na noc pravidelně sklenku sherry a vyprázdněnou sklenku postavím vždycky na ten samý tácek, na kterém bývá připravena. Onehdy — jak už jsem nyní tak roztržitý, postavil jsem sklenku na psací stůl. Lehnu si a v tom mi to napadne. Myslím si: I zůstaň si tam, ale ne, nedalo vám mi to, pořád jsem tu sklenku viděl a cítil, ať jsem zamhouřil oči nebo koukal, ať jsem se položil na pravo čili na levo, pod peřinu nebo bez peřiny a tak mne trápila ta sklenka dvě hodiny, až jsem vstal a bouchl jsem jí na tácek. Pak jsem usnul. Toť přece děsná nervósa! Takový jest můj osud! Ah! Àpropos — kolik máte hodin?“

„Sedm hodin odbilo.“

„Musím jeti, abych zastihl ještě vlak v Mnichovicích. Zítra na shledanou.“

„Zítra? Jest neděle, nepracujeme —“

„A já přijedu s rodinou na výlet. Což pak jsem vám neřekl —“

„Nepamatuji se.“

„Inu podnikneme výlet, či to nechápete? Božínku, vy jste člověče divný, aby vám všechno na široko vyložil! Vyjedeme o deváté ráno po dráze Františka Josefa z Prahy a k polednímu budeme zde; pošlete mi Václava s kočárem do Mnichovic a nechť přinajme ještě jeden povoz, já mu to ostatně nyní sám nařídím. Aha, to mi dáváte účty a smlouvy — buclatý fascikul! Pěkná práce, než to prohlednu — umořím se tím!“

Těžce vzdychaje sestoupil pan Chládek po schodech dolů.

„Na kterou stranu zítra vyjedeme?“ tázal se inženýr. „Snad ke Komornému Hrádku.“

„Máte svědomí? Ani mi na ty kopce, člověče, nevzpomínejte! Já na hory! Právě předevčírem jsem se zařekl, že do vrchu mne už nikdo nedostane! Vyprovázel jsem přítele z Václavského náměstí přes budoucí park do Vinohrad — pořád do kopce —“

„Kam tedy zítra?“

„K Jevanům do lesů, chci se také podívati na trať. To bude na moje nervy med. Trošku nám připravte pohodlí — vozíky, lidi, něco na tabuli — raky —“

Pan Chládek podal svému „člověku“ ještě z kočáru ruku, Václav práskl do koní a vůz uháněl směrem k Mnichovicům.

Inženýr poručil figurantovi, aby přivedl Galáta a dal tomuto staršímu třiadvacáté party některé rozkazy v příčině hrozícího výletu podnikatelova.

Zkušený starší ubezpečil inženýra, že k obdivování se panstva krásám přírody bude připraveno i s dostatek zákusek po celé trati od Skalice do Jevan; inženýr upokojen zaměřil procházkou do lesů na sever k Přibyslavicům.

Nezdržel se dlouho; luznost vonného podvečera parného červnového dne nezapletla ho ve svou nástrahu a dříve než soumrak súžil obzor a tmou i mlhami odloučil osamělou budovu na příštím skalickém nádraží od ostatního světa, byl inženýr zase již pohřížen v práci.

Z dlouhých křiž na kříž sestavovaných kolon dobýval průměrná čísla, porovnával, přepočítával a k půlnoci teprve vkročil do svého, jako polní vojenský stan prostého, neúhledného pokojíku.

Přistoupiv k oknu zadíval se na hvězdnatou oblohu a na tmavý zubatý proužek mračen, jimiž spjat byl obzor. Blýskalo se „na časy", to jest — pod černými mračny daleko na severu řádila vzteklá bouře, šlehající zem sterými metlami blesků, vrhající v ustrašené statisíce lidí hrom za hromem. Bylo to velmi žertovné; obzor jakoby byl posypán hromádkami střelného prachu, jejž dovádivá pacholata v bujné kratochvíli zapalovala. V pravo v levo vyšlehovala záře, některá vznesla se vysoko, jiná se jen kmitla nad obzorem, pak zase jel záblesk po obrubě nebes jako raketa s dlouhým ohonem neb tetelil se mezi mraky po několik vteřin svit honících se blesků.

„Tak dětinně, tak zábavně vyhlíží zhoubná bouře ze vzdálí dvacíti, třicíti mil a tak mdle, malicherně odumrou na obzoru lidstva po dvacíti, třicíti pokoleních všechny bouře, všechen ruch našeho věku. Jsou ty rozmachy člověka jako protuberance na slunci; lidstvo se vzchopí a povznese až k stvůře svého Olympu, po staletích zachytí jeho výbuch některý zpytatel ve svém dalekohledu a — registruje ho; má o řádek více: Té či oné doby protuberance vznesla se, šla tak či onak vysoko a splaskla. Pak tuto řádku i událost moli snědli a jest po všem."

Přes všechnu závažnost svého monologu nešel inženýr s pessimismem spat; jeho oči se svezly s obzoru na pláně skalického nádraží a jeho duch s centrální hvězdy našeho užšího „vesmíra" do rozpočtů; pojezdil si v mysli ještě na některých liniích plánů, prohnal si hlavou drobnou chásku cifer a usnul s úsměvem na líci, tak šťasten, jakoby z účtů vůni jasmínu byl vssál, v skřipotu péra popěvkům pozdních ptáčat i cvrlikání cvrčků byl naslouchal a v šikách cifer řady hvězd neb roje svatojanských mušek sledoval.

Procitnuv, otevřel okno; bylo nejrozkošnější letní jitro, skvělé, pestré, vonné, svěží. Přes krajinu nesl se lehýnký chladný větérek, nad míru příjemný to následek včerejší bouře, kteráž podle věrohodného nálezu mnohých komisí spustošila území 3000 čtvercových kilometrů a spůsobila za 1.324.000 zl. r. m. škod. Zefyrek byl tedy dobře zaplacen.

Na obloze obrážely se ostře barevné silhouetty četných vesničanů, kteří po stezkách na stráních kolem údolí směrem ku kostelu sv. Ja-

kuba nad Rovnou putovali. Muž za mužem, selka za selkou kráčeli v řadách a žertovné bylo sledovati dlouhé, odměřené kroky vesničanů, z nichž tu a tam některý se zastavil a stavbu dráhy pozoroval. K prvnímu se přidružil druhý a tak dívali se dva společně; za chvíli zvedl onen hůl, ukázal do údolí a promluvil cosi; druhý vyňal dýmku z úst a učinil podobné. Kývli na sebe a šli dále. Rovněž tak si počínaly selky, kteréž ale gestikulovaly hlavami, poněvadž při chůzi do kostela nikdy nepouštějí od sebe ruce, zdobené háčkovanými rukavicemi a třímající modlitební knihu z šátku vykukující; tohoto držení rukou bývá šetřeno tak svědomitě, jako nedotknutelné příčesky městské dámy.

Kočí Václav stál dole i s kočárem již pohotově; lehtal koně bičem a mžoural očima po sedlácích, kteří se pěkným bujným ořům obdivovali.

„Václave, jeďte," napomínal inženýr. „Dobré jitro, milostivý pane," smál se nahoru kočí. „Já vím, kdy mám jet; neračte míti starostí. Čekám na povozníka Filipa, nemohl jsem nic jiného sehnati, než jeho bryčku; řekl jsem mu, aby ji aspoň umyl. Sbírá po celý rok bláto po silnici do Černého Kostelce a kdyby nebylo posvícení, ani by ji neoškrabal."

V tom právě vynořil se z posledních domků městečka hopkující, kolísavý nemotorný předmět.

„Filip se blíží, popojedu mu naproti," oznamoval kočí, smekla přitáhl opratě.

Inženýr díval se za povozy uháněјícími cestou k Střímelicům a oblékal se pak zvolna; ku vázání kravaty přišel inženýrův příruči z expositury v Jevanech spolu se svým kresličem. Páni posnídali, pohovořili si o učiněných přípravách k výletu a sešli pak dolů.

Zde čekal již Galát a za ním se dostavilo osmnáct vybraných mužů ve svátečních šatech, draisina a tři kolejové vozíky, vše vydrhnuto. vyšňořeno; povozy byly vystlány houněmi a pomocí klanic zřízeny nad nimi baldachýny na ochranu proti úžehu slunečnímu.

O jedenácté hodině před polednem přivezl Vácslav podnikatele v kruh jeho poddaných; pan Chládek vyplňoval tři čtvrtě zadního sedadla vozu a ve zbývajícím koutku pohodlně se protahovala paní Chládková; bylo jí báječně maloulinko do šířky a úžasně mnoho do délky, — nepochybně proto, aby tvořila dokonalou protivu ku svému choti, jakož k dobrému manželství potřebí jest. Na první pohled jevil se pan Chládek co objemná, sanguinicky do všech barev hrající baňka, chovající v sobě čirou vodu flegmatu, kdežto paní Chládková byla podobna dlouhé, štíhlé, melancholií zkalené fióle, naplněné soustředěnou kyselinou cholerismu. Na sedadle po koních vezli si manželé svého mazlíčka, osmiletou asi dívku; z mnohého křiku, jejž paní Chládková k vůli dítěti tropila, dozvěděli se lidé podnikatelovi, že perla panské rodiny sluje Žofinka.

„Chvála bohu, že jsme cestu odbyli," odfukoval si pan Chládek, objížděje šátkem svou holou hlavu. „Taková rodina spůsobí vám křiku a starostí za sto vašich dělníků. A jest nás pouze sedm, já, paní, Žofinka a tamhle právě z bryčky se dobývající příští doktor práv a nyní ještě kvartán, můj Emil, pak Irena a vychovatelka těch mých capartů, Celestina Tietzova, — neznáte ji posud, co? Přijal jsem ji nedávno do

služby. A k tomu naše služka, dohromady sedm kusů. Máte dosti místa na vozíkách, he? — Nebudeme stlačeni — nespadneme —?“

Inženýr viděl a slyšel pana Chládka mdle jako skrze zakalené okno; díval se na tmavě rudou zeď stavební hutě, od níž v ostrých rysech jako mramorový basrelief se odrážela silhouetta tváře, náležící štíhlé mladé dívce. Měl před sebou zajímavý profil římského rázu, pevné čelo, v určitých, pružných a přece ženským půvabem zmírněných obrysech, klenutý nosík, hrdá, ba vzdorovitá ústa i ráznou bradu; účes hlavy byl ozdoben kloboukem nahodile zvláštního tvaru, jenž sváděl inženýra k představám o Minervě i amazonkách.

Dívka pomáhala Ireně a Emilovi z bryčky; vzavši pak hopkující děti za ruce, vedla je k rodičům; při tom se obrátila k inženýrovi plnou tváří a v té bylo jedva sledu po tvrdostech profilu. En face měla okrouhlý, měkký obličej Slovanky, něžný a milý; jen plné rty svírala pevnost vůle a z velkých hnědých očí hleděl klid uzavřené, sebevědomé povahy.

Ač inženýrovi nebyla novým zjevem tvář, ukazující en face a v profilu rozdílný typ, přec věnoval tentokráte zkoumání takových rozdílů na Celestině Tietzové tolik upřímné pozornosti, že si ani nepovšiml, kterak podnikatel výletní vlak pořádal.

„Jak povídám, vy Galáte s panem kresličem napřed na vozíku jako harcovníci; pak draisina se mnou a panem asistentem na předním sedadle a se ženou a dětmi na zadním. He, inženýre, nebuďte uražen proto, že si vezmu vašeho asistenta za průvodčího. Chci se o stavbě informovat také jedenkráte od něho. Vy pojedete za námi — hm, jsou tu ještě dva vozíky — —. Už to mám: Vy se slečnou na třetím povoze a na posledním naše zavazadla pod dozorem služky.“

Oposiční strany nebylo a tak prošel úplně beze změn a bez dodatků návrh podnikatelův.

„Prosím vás, inženýre,“ obrátila se vychovatelka, „proč jste si vyhledal místo na druhé straně, na slunci? Sedněte si vedle mne.“

Inženýr se poněkud zapýřil, seskočil a chtěl dvorně odpověděti. Neřekl však ničeho; dívka hleděla naň tak chladně a nepřístupně jako byzantinská madonna, tak jistě jako stařena, která již nebezpečí mezi muži nezná a — nehledá.

Inženýr nebyl ješitný, leč chvíli se mu přece zdálo, jakoby se byl ocítil po straně vychovatelky v příliš hlubokém stínu. Nevěděl si ihned rady. Vstrčil ruce do kapes a ucítiv je v tomto neslušném úkrytu, vytrhl je rychle zas, leč nevěděl, jakou posici by proti slečně zaujal. Sepjal tedy ruce mezi koleny a skloniv se nad nimi, hledal na zemi příhodné vnuknutí; pražce pod ním ubíhaly, trhaly mu zrak — zdánlivý tento pohyb působoval závrať. Upřel tedy oči na nejbližší pevný předmět.

Tímto předmětem byly dvě dámské nožky, skřížené, jedna svrškem, druhá stranou k inženýrovi. Úzké, psychické, — vychovatelka byla ušlechtilá a měla vzlet; klenuté, pružně modelované, — slečna byla z dobré rasy; a tyto nožky jakkoli útlé, byly přece plné, takřka kypré — v této dámě hrál jadrný, ohnivý život! Inženýr byl pojednou přesvědčen, že slečnu musí baviti; cítil, jak ho tato povinnost pálí ve všech žilách.

Pozvedl hlavu a spatřil dívku, dívající se přes něj na zad. Zaclonil jí svým kloboukem vyhlídku; v jejích očích se zakmitlo cos, jako

by byl pouze komár přeletěl, nahnula se poněkud stranou a její zrak utkvěl zase na věci, která ji patrně zajímala.

Inženýr stopoval zornou linii od jejích očí až k cíli, jímž byl — dělník. Prohlížela si tedy upřeně tvora, z kterého pot se řinul, který těžce oddychoval a hekal poháněje vozík do vrchu. Výstřední choutka; neb snad dlouhá chvíle. Co jinak mohlo ji sváděti k pozorování pravšedního zjevu, jakých jdou tisíce na čtvereční míli?

Železnice, až posud jen po pravé straně lesem vroubená, zahnula nyní podle Vyžlovky do pouhých širých lesů; obzor se súžil, oko obzíralo jednotvárnou černavou houštinu, v jejímž přítmí dřímají neviditelní, všude přítomní a vždy unikající diblíkové. Z nich houkala ozvěna, vyplašená šramotem vozíků, v dlouhých, táhlých zvucích, přeletajíc od vrchu k vrchu, zanikajíc v dáli a ozývajíc se opět na blízku v pravo v levo —

Šik lesních stromů ustupoval na obou stranách s vrchů téměř až k samému potoku, který jednotvárným temnem krajiny se vinul jako šňůra třpytných perel, svítících z lahodně zelené, aksamitové podušky svěžího mechu.

Pryskyřicová vůně jehličí, jednoduchost i ryzost barev a světelných odrazů ve velkolepé scenerii působily na smysly výletníků jako lázeň občerstvující a očisťující.

„Před sebou vidíte, slečno, rybník nazvaný „Propasť" a mlýn téhož jména," začal inženýr zábavu.

Vychovatelka obrátila se v naznačenou stranu; zvědavost jejího průvodčího se honila za jejími myšlenkami a vkrádala se za krásné hnědé oči, nakukujíc, jak v nich asi krajina se zrcadlí.

„Rozkošný, poloidylický, poloromantický obrázek," pokračoval, vida z čista jasna krásu v koutech, které mu ještě nikdy při nivelování a vytyčování nevadily.

„Dosti pěkný předmět pro akvarel," potvrzovala vychovatelka svou jadrnou, podivným cizím přízvukem zvonící češtinou. „V kotlině strmými vrchy sevřená jasná hladina vodní, v které se shlíží mlýn —"

Klidný profil dívky prozrazoval, že mluvila jen, aby vyhověla svému průvodčímu.

„Na místě mlýna si mysleme villu nebo ještě lépe hrad," vpadl inženýr slečně do řeči.

„K čemu to?"

„K vůli malebnosti — a pak bezděčně musí vzniknouti v každém touha, aby zde přebývaje, žil v rozkošném útulku venkovském, v samém lůně přírody."

„Zlíbilo se vám promluviti ex tempore?" usmívala se dívka.

„Pronesl jsem ovšem sváteční nápad, na nějž nemám všedního dne času."

„A kdyby se váš sváteční nápad uskutečnil, ztrávil byste zde řadu dnů stále všednějších, konečně až k omrzení nudných a jednoho dne byste se oblažil svátečním nápadem, utéci z lůna přírody nazpět mezi lidi."

„Ach ovšem, nepopírám, že změny třeba i v Arkádii."

„To jest — po nasycení chceme stráviti a po strávení znova se nasytiti. Člověk prostě bez ustání chce; okamžité záliby v krajinách

příjemně na zrak působících, považuji toliko za projev baživé lidské závisti. Nepřejeme rybníku v „Propasti“ klidu, v němž si hoví, závidíme mu odloučenost od šramotu světa, čistý vzduch, jenž přes něj vane; osvojili bychom si rádi tyto výhody a nabaživše se jich, povrhli bychom jimi jako květinou, z níž jsme vůni vyssáli.“

„A sáhli bychom po jiném parfumu,“ dodal inženýr. „Dovolte, slečno, abych vám osvědčil svůj obdiv, spolu však domněnku, že váš výrok v rozmanitých variantech se ozývá v duši snad každého myslícího člověka.“

„Ale jenom o popeleční středě.“

„Dnes — tuším — není tento ošklivý den.“

„Jest. Snad v kalendáři vašeho života připadne na jiné datum, snad máte dlouhé karnevaly a den poznání, hořkosti dostavuje se k vám řidčeji. Jsou však lidé, s jichž čela stírá osud tisící znak nicoty jen proto, aby na ně tisící a první vtisknouti mohl. Takoví lidé i nedělní dobou v červnu znají a prohlédají svou slabost.“

Podivné řeči z úst mladé dívky s roztomilými nožkami. Inženýr zadívav se opět na ně, nemohl se nikterak povznésti k výši popelečního rozjímání. Hleděl neustále jen dolů a v jeho mysli bylo mnoho růžového, nic však popelavého.

Snad vychovatelka žertovala; pohledl stranou na ni a zočil přísné rysy jejího profilu. Nežertovala.

Proč nezůstal jenom na slunci! Proč uposlechl pozvání, jehož neuměl se ukázati hodným, které jej uvedlo do praošklivých nesnází!

Dáma vykládající pessimism jest nebezpečnější nežli Schopenhauer, kterýž — jak známo — nepřesvědčuje půvabem ženskosti, ani útlostí nožek, aniž jest proti věcným útokům chráněn galanterií, jakou muž dámě povinen jest.

Jeli drahnou chvíli mlčíce.

Konečně napadlo inženýrovi, aby slečně zkazil chuť k mudrování; věděl, že podivínství nejsnáze lze vyléčiti homeopaticky.

„Po odložení sváteční nálady a potázání se s přesvědčením, jež mne naplňuje,“ jal se mluviti, „přiznávám se k tomu, že s vámi, slečno, souhlasím. Ale stavím se poněkud stranou, nesoudím, nýbrž analysuju člověka; a tu vidím pouhou naivnost na místě závisti, kterouž člověku podkládáte. Jak mohu se těšiti z krás okolí mlýna v Propasti, když jsem sobě vědom, že těchto krás není; že barva vůbec jest prostý optický klam, že jednotlivé barvy jsou toliko zjevným měřítkem vibrace rozličných vln světelných a že toto světlo samo jako i teplo atd. jsou pouhými pokusy matky přírody na dotvrzení vědecké theorie molekulární.“

Vychovatelka se obrátila k inženýrovi; přísný profil zmizel mu s očí a na místě něho měl před sebou roztomilou, hebounkou, růžovou dívčí tvář, na níž kolem kyprých rtíků a v čistých, hnědých očích šašek dováděl.

Inženýr se dal do smíchu, očekávaje, že slečna mu bude přizvukovati.

„Čemu se smějete, pane? Svému přesvědčení? Doufám, že váš smích není k tomu, aby mi prozradil, jak jste si chtěl se mnou zažertovati?“ Její úsměv byl přiostřen sarkasmem.

„Uchovej!“ bránil se inženýr.

„Setrvejme tedy při thematu, jež není směšné.“

A celou cestu až do Jevan bylo inženýrovi snášeti muka transcedentálního mudrování smíšeného s půvaby krásné dívčiny, rozeznávati přesně působení obou těchto živlů na čivy a krev. Vakuem budhistického posmrtí svítily mu dvě hnědé velké oči tak plamenně, až mu zrak přecházel a o jsoucnosti ústrojného života co příznaku odumírání zeměkoule byl by se bezmála polibkem přesvědčil, když vřelé, zruměněné líčko Celestinino v horlivosti diskuse na půl pídě k němu se přiblížilo. Zapomínajíc na paragrafy společenského zákona, chopila vychovatelka dokonce inženýra na chvilku za ruce, ukazovala mu nejbělejší zoubky, prsa její se vlnila, pohyby její byly živé, jako mezi důvěrnými známými, nenucené.

„Právě mám té cesty dost,“ ozval se pan Chládek; draisina se byla zastavila, vozík s inženýrem a Celestinou ji dohonil. „Člověče, mne brní hlava z té tratě — a — a —“

Inženýra brněla také; vedle toho poprvé zpozoroval, že důvěrné oslovení „člověkem“ jest sice velmi přirozené, ke cti však že valně neslouží. Jmenovitě mezi dámami.

„— a pak musím vám říci, že jsem jak náleží nespokojen,“ bručel pan Chládek. „Stavíte mi příliš rychle; o každou hodinu, o kterou budu se stavbou dříve hotov než smluveno, budu ručením nucen na udržování déle platiti.“

„Stavím tak pečlivě, že není třeba se čeho obávati —“

„Vám ovšem moje škoda vaditi nebude. Proč se červenáte? Snad byste se nechtěl styděti nebo zlobiti? Obojí jest hloupostí, obzvláště před obědem; po jídle si promluvíme. Nyní mi ale nekažte chuť. Mám strašný hlad a nic mne více nemrzí, jako když jej předržím. Také se mi to neudá, leč bych byl svázán v kozelci. Víte, jídávali jsme dříve o dvanácté, nyní však moje žena položila na poledne dejeuner à la fourchette a na třetí hodinu oběd. Dobře. Sednu si v poledne k dejeuner dinatoire, ale to může mi žena říkat co chce, můj žaludek si nedá nic namluviti a já musím tak dlouho jísti, až jsem se naobědval. Hohoho! Však tu právě zvoní poledne. To bude asi podle královské hvězdárny v — v — ty Ireno z vyšší dívčí školy: Kde to sídlil ten směšný král ve Francii?“

„V Yvetotu.“

„Dobře. Podle královské hvězdárny v Yvetotu. Vždyť jsem si to myslil: Dvanáct hodin a osm minut. Vy máte, inženýre, o půl druhé minuty méně? Zahoďte své hodinky a kupte si chronometr jako já; stál mne s řetízkem jen tři sta zlatých —“

„Gabrieli,“ napomínala paní Chládková; její dlouhé, k názornému vyučování o theorii ostrých úhlů výborně spůsobilé rámě se chvělo — buď zlostí neb touhou po ramenu páně Chládkovu.

„Máš pravdu, drahoušku,“ omlouval se pan Chládek. „Raci nás

očekávají, pospěšme si. Dvanáct hodin a devět minut — nejvyšší čas! Však jsem inženýrovi o svém hladu vypravoval —"

Podnikatel se ocítil i se svým sermonem v úvoze a další nebylo slyšeti.

Vychovatelka, byvši svědkem výtky činěné inženýrovi panem Chládkem, prodlévala ještě na trati.

„Jaký v tom rozum," pravila, hledíc před sebe směrem k Mukařovu, „že některé části dráhy dostavujete dříve než jiné? Projela jsem trať již téměř úplně dostavěnou, vyštěrkovanou, kolejemi opatřenou a tu pojednou jest dráha v koncích, jako když utne ční do prázdna; jak daleko dozírám, spatřuji pouze rozrýpanou zem, neladnou řadu dolíků a jam, z nichž ční koly a tyčky — snad kostru příští tratě?"

„Ano," usmál se inženýr, jejž otázka Celestinina bavila. „Od Prahy až sem způsobili rozrýpání půdy inženýři jiného podnikatele. Zde přestává moje rejdiště; proháním se na něm právě tak dlouho jako ti tam, jsem však s pracemi o půl roku napřed, za tu samou dobu, s tím samým vynaložením lidské mechanické práce a s týmž nákladem."

„To jest — vy zkrátil jste své dělníky o půl roku práce. Podnikatel má pravdu: stavíte příliš rychle."

Překvapený inženýr pohledl na vychovatelku; sestupujíc s dětmi s náspu, ukazovala mu svůj nemilosrdný profil, v němž pod čelem jako architrav vystupovalo svraštěné obočí.

„Ženský kalkul," bručel si inženýr jda zvolna za společností. Za chvíli si musil opakovati takový povržlivý úsudek o názoru vychovatelky znovu a přece nešla mu její výtka z hlavy. Na podnikatelovu byl dávno zapomněl, slečnina jej rmoutila hůře.

Pan Chládek řádil krutě ve sborech raků; jevanský hostinský byl sice připraven na tučné dejeuner dinatoire, avšak předvoj červenokabátníků podráždil chuť páně Chládkovu tou měrou, že ani zničení hlavního voje mu nepostačilo a hostinský ještě musil všechnu reservu, kde jaká byla, v hrnci sebrati a podnikateli obětovati.

„Hm — nu! To jsme si pochutnali, dětičky," mlasknul si pán, šermuje ubrouskem kolem úst. „Bezmála bych měl ještě chuť. Ale nechám si ji zajíti; lékaři nerozumějí sice ničemu, v tom však mohou míti pravdu, že by mi nestřídmost mohla škoditi. Pamatujete se, jak jsem si onehdy dopřál jen o ždibec rýnského lososa více a již bylo zle. To vám byl, inženýre, nářek, jako bych už byl na prkně, hehehe — ale já ne, mám vám vzdorovité zdraví! To byste ani neřekl, že —"

Sklenice a talíře zařinčely, hromová rána otřásla stavením.

„Pro boha vás prosím, co to?" volal uleknutý podnikatel. „Střelba? Nemohu střílení z blízka ani cítit —"

Nová rána z hmoždíře přervala podnikateli řeč.

„Pane hostinský, jděte takovou neplechu zakázat," žádala paní Chládková. „Já se lekám, děti též —"

„A to stavení se na mne sřítí!" vzkřikl podnikatel, prohlížeje si strop a zrnečko malty, jež bylo na stůl spadlo. „Nevěřím takovým chalupám! Lidičky, už abych byl venku!"

Společnost opustila hostinec.

„Dělníci zaslechli ode mne, že nepochybně asi ke druhé hodině ráčíte vyjíti z Jevan do lesů k Aldašínu a připravili vám, pane podnikateli, za vsí malou ovaci,“ vykládal assistent.

„Nesmysl! Člověče, jak můžete mluviti o poctách, když jde o pouhou žebrotu. Chtějí, abych jim dal něco na prach. Chyba lávky! Nic nedám. Lidé, kteří nás provázejí, dostanou po litru piva, chléb, sýr a budete každému z nich počítati tři čtvrtiny dne. Dost! Dražší nechci výlet míti.“

„K službám.“

„Chcete nás tedy zavésti do Aldašína? Já se valně na les netěším, ale k vůli dětem se člověk musí obětovati. Apropos, jak daleko tam máme?“

„Maličké půl hodinky.“

„O bože! Nu, co dělat. Ostatně tam ještě nejdeme a rozhodnu se teprv, až mi zodpovíte otázku: Čeká na nás v Aldašíně nějaká slušná svačina?“

„Ovšem.“

„Tedy s pánem bohem do toho. Pojďme!“

(Pokračování.)

František Preširen.

Obraz života básnického.

Napsal

Jos. Penížek.

(Dokončení.)

Zpěvy Preširnovy neobměkčily tvrdé srdce Julie Primicovy. Horšila prý se naopak na básníka, že ji veřejně opěvá, a Preširen mohl záhy poznati, že jím i jeho zpěvy pohrdá. Možno si pomysliti, jak bolestně se ho dotklo takové poznání. Ale navzdor krutému tomu sklamání neutuchla jeho láska; bylať to ona láska, o níž praví Göthe, že jedině jest pravou, ta totiž, jež se nemění, byť se jí všechno dalo nebo vše odepřelo. Preširnovi vše odepřeno. Jiný stal se chotěm milované jeho dívky, kteráž neměla pro nešťastného pěvce nikdy ani laskavého slova neb pohledu, ani úcty před jeho nadáním básnickým. A přece miloval ji do posledního okamžiku i přes to, že se jiná matkou dítek jeho stala. Nemůže si lásku k ní ze srdce vyrvat, nemůže na ni zapomenout.

Památka tvá nezahyne
v srdci plném lásky muk,
leč až srdce dáš mi jiné,
neb až ztichne jeho tluk,

praví v jedné své básni.

U Preširna nesplnila se obyčejná věta zkušenosti, že láska nenašedši vyslyšení, v nenávist se mění; sříkaje se svého štěstí, k nebesům se modlí, by dopřála blaženosti dívce milované, byť ženou byla šťastnějšího soka.

Den byl tvých jmenin: struny zněly hlasné,
jej zpěvem slavili a plesným skokem
tví přátelé a družky milované;

Já doma slavil jsem jej vlhkým okem
a z plna srdce prosil: Rač jí šťastné
dni života vždy dáti, nebes Pane!

Že však ta jasná idealní gloriola, kterou dříve kolem čela jejího spatřoval, urážlivým jednáním marnivé bezcitné dívky pobledla, dosvědčuje báseň „Ztracená víra“, kterou Preširen napsal jaksi na rozloučenou s Julií a z níž vyjímáme tyto sloky:

Nebesky září jako dřív
tvých krásných očí modrý div.

Růměnných lící svěží květ
je týž, jak za minulých let.

Jak druhdy libým rtíků smích
a stejně sladkým hovor jich.

Milostnost lepá tvojich vnad
jest, jakou byla, dosavad.

Leč svatý čistý onen jas,
jejž víra skytá, vzal mi čas.

Jen jediný mi vzal jej hled
a nikdy nevrátí se zpět,

Bys roků žila stotisíc, —
čím jsi mi byla, nejsi víc!

K neštěstí v lásce družily se trudné poměry hmotné. Prešireu doufal, že na cesty životní zářiti mu bude dvojí proud světelný: blaženost lásky a štěstí bezpečného postavení, leč ani z onoho ani z tohoto proudu nevnikl na trnitou dráhu jeho života jediný zásvit.

Preširen u dra. Chrobata z dobré vůle celých třinácte let nepobyl; každého roku doufal, že bude moci zváti se svým pánem a každého roku se sklamal. Již mu bylo přes čtyřicet let. Čtyřikráte, když uprázdnilo se vždy několik míst advokátských, prosil vládu, by mu jedno udělila — vždy marně. Bylo-li mu v Lublani štěstí příznivo, v Celovci jeho volby nepotvrdili, a když i tam vše šťastně se pořídilo a naděje,

že konečně snad přece již neprosil marně, nabývala jistoty, tu prosbu jeho zamítli — ve Vídni. Tam byl Preširen zapsán v listině „Freigeistů“. To stačilo. Preširen byl povaha bezúhonná, poctivec, dle svědectví Schenchenstuelova i jiných právník výtečný, ale při jeho jmeně lpěl osudný onen přívěsek, a kdož měl ten, byť hlavu měl sebe učenější, srdce sebe šlechetnější, byl ztracen.

Hleď, říkal Preširen k jednomu příteli častokráte, již mi hlava šediví, ale ještě nejsem advokátem a — nikdy jím nebudu. Sklamav se v tolika nadějích, básník nedoufá již. Loučí se s Julií, loučí se s láskou svojí, svojí mladostí, se svým celým dosavadním životem. Dojemným ohlasem těchto pocitů jest báseň jeho:

Loučení se s mládím.

Dnů mojich lepší polovina záhy
má léta mladá, minula mi s vámi!
vy v života jste mého smutné dráhy
jen zřídka chudé kvítí sypala mi;
jen zřídka svitl štěstí jas mi blahý,
mně osud bouřil všemi nad cestami;
přec v upomínkách teskných, vzdechu mnohém
lká srdce moje: Mladosti, buď s bohem!

Znám, poznání, ach! trpkost tvojich darů!
Mně radosti jí všechny otráveny:
vím, že v tom žití dobro nemá zdaru
a svědomí své pozbylo již ceny,
vím, že v tom širém světa suchopáru
zvad' lásky upřímné květ utěšený.
Jsouť moudrost, pravda, učenost jak žena,
již nikdo nechce vzít, že nemá věna.

Vím, větru šťastného že marné ždání,
když nezáří tvé lodi štěstí hledy,
že darmo po blahu se pracně shání,
kdo v kolébce již dostal úděl bědy,
že lid jen modlám ze zlata se klaní,
že ku slávě též zlaté vedou sledy,
že požívá jen to cti mezi námi,
co rozum zaslepuje lstí a klamy.

Mam vida zde a převrácenost pouhou,
ran v srdci palčivých jsem cítil dosti;
než mladost netrpívá dobu dlouhou,
ta brzy myšlenek se trudných zhostí
a v dalné poušti, znícena jsouc touhou,
si nivy kouzlí plné půvabnosti;
zář bludiček jí klamná naděj' nití,
k nim z života ji vábí vlnobití.

Nic nedbá mladost, první větru vání,
co mysl stvořila, že odnese jí,
hned zapomíná krutých sudby zbraní
i bolných ran, jež dosud krvácejí,
a vidí teprv marnost namáhání,
když vyčerpány jsou již síly její.
Tož v upomínkách teskných, vzdechu mnohém
lká srdce moje: Mladosti má, s bohem!

Víc a více začal se pomrákati obzor jeho života. Mnohé z věrných přátel, kteří mu byli útěchou a podporou, zachvátila smrt. Roku 1835 utonul v Savě, jak již vzpomenuto, „žirovnický student", Preširnův soudruh nejmilejší, Matěj Čop. Jemu věnoval básník následující elegii:

Táti ve vlasti počal již led, jaro jinde je dávno,
bouře zuří vichrů ještě po vlasti litých.
Zřiďme si loďku novou, proudům ji svěřme mohutným,
neb zhoubných vírů stříci se dost neumí.
Hvězd tenkrát spasných lodi neznali ještě Slovinci;
Laelius loď spravoval, druh jeho byl Palinur.
Ty's vůdcem lodi byl, ty's vesly šťastně ji řídil,
ty's ji po cestě pravé v říše duchů provodil.
Veškero básnictví ty's poznal po světě vůkol,
jak vlastním jazykem znal jsi cizím hovořit.
Což Říman, světa pán, a co krásná Hellada moudrá,
Vlach, Francouz, Španěl, cožkoli Němci a Brit,
Čech, co Polák a co Rus, což Ilyr, což plémé slovenské
krásných napsali děl tvých do časů, jsi věděl,
důkladnou jich měl's známost, učený velikáne!
Kroisovy poklady ty's nahromadil si ducha.
Navrátiv se domů, pokladů skvostných neukrýval's,
z nich mládež svěřená, z nich druhové těžili.
Sotva že jen stanulo tvé péro tu horlivě činné,
v národa nezměrnou ztrátu zasáhla krutá
smrt v Savských tě vlnách prudkým klopotem se deroucích,
hlas tvých rtův oněměl, péro ti kleslo z ruky.
Zem' lakomá pokladů chrání tvých. Slávia máti
nad mohylou trpkých proudy slzí ronila.
Ještě druhům nevysechly zraky strastnou upomínkou,
jimž tvé lásky dary stále na mysli tanou.
Sémě tebou zaseté do klasů již zdárně vyrůstá
nám i časům pozdním drahně plodů slibujíc.
Tvá učenost veliká, ni tvá kéž sláva nezajde,
vlasti pokud ve drahé žíti Slovinci budou! —

Koncem roku 1840 zemřel mu poslední přítel a jediný, jenž mu dokonale rozuměl, Andreaš Smole. Také jemu věnoval básník upomínku z níž vyjímáme následující sloky:

Ve klínu země již tělo tvé leží
. ve hrobě tichém již, bratře náš, spíš,
z číše se víno nám usmívá svěží,
v památku tvoji ho prázdníme číš.

Pijem ji v památku tvojich všech bolů,
v památku šťastných i pošmurných dob,
pijíce také si pějeme spolu,
že není nešťastným, kdo klesl v hrob
— — — — — — — —

Nemohla Sibylla spočinout v hrobě,
rodné až půdy jí přinesli hrsť;
jedna se touha přec splnila tobě:
tělo tvé v rodnou že pohřbili prsť.

Do vlasti slovinské, v domov tvůj milý,
vroucně jejž za všech jsi miloval dob,
ve kterém slavní kdys předkové žili,
který teď pro nás však sotva má hrob.

Rok 1840 byl také osudným pro lásku Preširnovu. Provdalať se roku toho Julie Primicova za šlechtice Schenchenstuela, s nímž byla již sedm roků před tím zasnoubena. O dvě leta později zvolil si básník za družku života prostou sličnou dívku, která k němu vřelou láskou přilnula a dvěma dítky jej obdařila. Tento poměr ozlatil sice chmurný obzor jeho života mnohým jasným paprskem, ale nerozptýlil přece mraky duši Preširnovu skličující. Jednak bránily mu poměry, aby vstoupil s matkou svých dítek v zákonné manželství, jednak nemohl ani po boku této oddané družky zapomenouti na svou první nešťastnou lásku. Tento žal sklamané lásky tlumočí také jedna z nejpopulárnějších jeho básní

Námořník.

Nevěrná, buď iž zdráva,
již plachta pozavlává,
v loď volá děla pal;
žij šťastně, prosta hoře, —
má naděj klesla v moře,
můj druh mi tebe vzal.

Spíš při sám bůh — jsem pravil —
bych života se zbavil,
než k tobě lásky, věz!
A ty's mi věrnost, milá,
též svatě přislíbila
až po věčnosti mez.

Ač dalná mořská cesta
mě v četná vedla města,
v nichž mnoho krásných děv,
mne jejich ňadra bílá
přec nikdy nesvábila
ni krásných lící zjev.

Když Jih nám napjal vesla,
jež z ciziny mě nesla
zpět v milou rodnou zem;
tu dívku svoji ženou
jsem našel zasnoubenou, —
bůh ví, co snášel jsem!

Nech loď zas vlny čeří,
jim ať se každý svěří,
jeť voda poklidná.
Co moři věřit smíme,
my plavci dobře víme,
co děvčatům, — kdo zná?

Hrom plavce nepoleká,
on, ať se vichor vzteká,
se smrti nebojí;
kdys upomínky dolů
v tůň klesnou, — lásky bolů
čas žádný nezhojí!

Již plachta pozavlává
nevěrná, budiž zdráva,
kéž bůh ti štěstí dal!
Žij šťastně, prosta hoře;
má naděj' klesla v moře, —
nuž plujme za ní v dál!

Také nepříznivé hmotné poměry tísnily básníka neustále. Ve své sklíčenosti a beznadějnosti touží po smrti, jež ukončí všechny jeho strasti.

Náš život žalář, čas v něm kat je pravý,
proň starost nevěstou je mladou stále,
strasť, zoufalost jsou služky vytrvalé,
a žal je strážcem, jenž se neunaví.

O smrti! zrychli krok svůj převáhavý:
ty cestou povedeš nás šťastnou dále
tam kdež se boly stiší dokonale,
kdež člověk rázem všakých pout se zbaví;

kam protivník se k nám již neosmělí,
kdež nedostihnou nás již jeho zloby,
kde člověk svrhne vše, co zde ho trudí,

tam v země klín, v nějž sobě lehneme-li
tak pevně zdřímneme, že nade hroby
ten světský šum a hluk nás neprobudí!

Leč ještě jednou zasvitl paprsek štěstí do života básníkova, — ale pouze na krátko. R. 1846 bylo ze 16 uprázdněných míst uděleno jedno, v Krani, Preširnovi, kterýž se tam v srpnu téhož roku odebral, nechav družku svou a dítky prozatím v Lublani. O novém roce 1848 vydal v Krani sebrané svoje básně; z 1200 výtisků prodalo se — 350! Avšak lublaňští jeho přátelé, v jich čele vůdce slovinského národa dr. Bleiweis, sebrali 100 zl., jež odevzdali nakladateli Preširnových básní, knihtiskaři Blaznikovi, aby je básníkovi dal pod záminkou, že je stržil za jeho — básně.

„Krajinské Včelky" díl pátý, na r. 1848 vydaný, přinesl poslední básně za života Preširnova vydané, jež před tím buď censura zapověděla neb redakce uveřejniti se bála.

Bouřlivý rok čtyřicátý osmý minul. Zdálo se, že národům rakouským vůbec a slovanským zvláště po dlouhých dobách temnoty nadejdou dnové jasnější, leč zdálo se jen. Sotva že řeč slovinská, hlásána jsouc tisícerými ústy, slavila znovuzrození své, nastala doba zuřivé reakce. Nešťastnému Preširnovi dostalo se alespoň toho štěstí, že se jí nedočkal.

V srpnu r. 1848 přišel posledně z idyllicky krásné Kraně do Lublaně navštívit dítky své a jejich matku. Bylo viděti, že se k bolům

duševním přidružují tělesné: byl celý proměněn, že ho skorem ani nepoznali. Když mu matka dítek jeho vyčítala, že ji málokdy navštěvuje, odvětil jí: Stiš se, ty's šťastnější mne. Ty máš dvě milé dítky — já ničeho!

Od všech Svatých nevyšel již z jizby; trpěl vodnatelností. Ale přes to zachoval básník svěží mysl do vánoc. Po těch bylo mu hůře. V době té byl mu zpovědníkem a těšitelem muž, požívající v literarních dějinách slovinských slávy Herostratovy, zda právem či křivdou, Slovincům zůstaveno budiž, by bedlivěji, možno-li, než posud vyhledávali, — muž ten byl děkan kraňský Dagarin. — Ač není určitě dokázán skutek, z něhož Dagarina vinili a viní, došlo přece obvinění toto obecné víry, již proto, že slovinské kněžstvo básně Preširnovy za nemravné prohlašovalo a jim působení na širší kruhy zamezovalo, při čemž se ovšem řídilo soudem zaslepené tehdy censury. Svědci důvěry hodní tvrdí, že Preširnův zpovědník poručil před samou smrtí básníkovou sestře jeho, Kateřině, bratra do poslední chvíle bedlivě ošetřující, by veškery rukopisy jeho spálila, což ona též učinila. Mnozí — chtějíce vinu děkanovu zmenšiti — praví, že to byly rukopisy básní a knih proti víře čelících; jiní dosvědčují z ústních i písemních o tom zmínek Preširnových, že mezi spálenými rukopisy bylo též jedno slovinské původní epos a jedna původní truchlohra. Buď jak buď, jmenu Dagarin ctitelé Preširnovi klnou, snad neprávem; ale podezření jest tu velikým, větším ještě proto, že tehdy duchovenstvo také jinde po Slovinsku pálilo knihy a básně zcela nevinné, jako na př. Schillerovy.

Dne 6. února učinil básník, povolav k sobě tři měšťany, závěť, kterou zůstavil nábytek sestře, jmění ostatní dceři Arnoštce a synu Františkovi. Dne druhého bylo mu ještě hůře; hlasitě prosil boha, aby jej vysvobodil z tohoto slzavého údolí. Dne 8. února o 8. hodině ranní vzdechl: Zdvihněte mne, zadusím se! — Rudý násvit jitřní ozářil při tom bledou tvář umírajícího básníka. Byla to poslední jeho slova; vypověděv je, tiše skonal.

Již o desáté hodině dopolední oznamoval umíráček se všech chrámů hlavnímu městu smutnou zvěst, že boj o lásku a chléb dobojován, že v boji tom klesl muž, jímž slovinská země ztratila největšího svého básníka.

Touž dobou seděla v prosté jizbě nepatrného předměstského domu žena ještě mladá i sličná, pracujíc. Vedle ní hrálo si děvčátko asi šestileté a hošík mladší vesele a bezstarostně. Tu rozevřely se náhle dveře a jimi vešel posel z Kraně, přinášející jim list, kterýmž jim oznamoval P. Dagarin, že otec a živitel jejich umřel na smrtelném loži dítky svými je uznav.

Pohřeb Preširnův byl velmi slavný a svědčil o lásce a úctě, jaké básník požíval. Z celé země sešli se vlastenci a ctitelé básníkovi do Kraně v sobotu dne 10. února. O osmé hodině ranní přenesli rakev do velikého chrámu, v němž děkan Dagarin sloužil velikou mši s assistencí sedmi kněží. Rakev nesli básníkovi přátelé a národní gardisté. Po obou stranách rakve kráčeli ve svém stejnokroji studující lublaňské legie akademické, kteří také po dvou byli čestnou stráží při mrtvole básníkově. Když pohřební průvod z chrámu vyšel na náměstí, bylo tu lidu, že

nebylo lze ho přehlednouti. Za rakví kráčela celá kraňská národní stráž s hudbou, jež nebožtíku prokázala vojenskou čest.

V chladné lůno posvěcené země hřbitova kraňského spustili rakev kvítím pokrytou.

O tři leta později zdvihl se na rově Preširnově čtyrhranný památník, sloup v byzantinském slohu, zdělaný z domácího červenavého mramoru a postavený přátely básníkovými, hlavně přičiněním dra. Bleiweisa. Dne 3. července 1852 byl slavnostně odhalen. V předu skví se pod zlatým varytem slova:

Dr. FRANCE PREŠERIN,

narozen ve Vrbě 3. prosince 1800, zemřel v Krani 8. února 1849.

Poněkud níže lze čísti slova z básně Preširnovy „V upomínku Andreáši Smoletovi“:

Jedna přec touha se splnila tobě,
v rodnou že tělo tvé pohřbili prsť.

Na straně protější pak čtou se v zlatém věnci tyto řádky:

V písních nesmrtelnému
postavili ctitelé jeho 1852.

Preširnovo tělo tři desítiletí již spočívá pod chladným náhrobkem, ale duch jeho nezhynul. Nepochopen byv svojí dobou a neuznán, ba jí stíhán a štván do úmoru, jest nyní Preširen první duševní velikán národa slovinského, jest jeho pýchou a potěchou. Písně jeho přešly v ústa lidu. Jdeš-li za snivé měsíční noci letní slovinskou vesnicí, zaslechneš jistě některou z jeho písní, zpívaných různými nápěvy; vojáci pějí jeho „vojenskou“, lodníci „námořníka“. Většina jeho písní uvedena byla v hudbu. Preširen stal se, čím byli vždy velcí pěvci: pěvcem národním v nejkrásnějším slova smyslu.

Preširen stvořil básnickou mluvu slovinskou. Co u nás činil Jungmann, u Slovinců činil Preširen: oba chtějíce dosvědčiti, jak bohatá jest a lahodná mateřská jejich řeč, básnili v rozměrech do jejich časů cizích: Jungmann v indických, Preširen v znělkách, gazelách, stancích, tercinách, glossách a j., všude si počínaje přirozeně a při tom šťastně, mýliti nedada se těmi, kdož sami mu chtěli určovati, jak by měl psáti.

Domovině svojí, hornímu Krajinsku, zůstavil vděčný básník, v jehož mladou mysl rozkošné půvaby rodného kraje mocně působily, trvalou památku ve své básni výpravné „Křest při Savici“, psané v ottavách. Bledské jezero a vodopád Savice líčeny jsou barvami svěžími a působivými právě tak šťastně jako děj sice prostý; spůsobem velmi zajímavým vypravuje o pokřestění pohanských Slovinců. Látku k eposu tomuto, jež ku konci dialogy nabývá formy dramatické, vzal básník z Valvazora.

Hrdinou básně je Čertomír, jenž v boji proti korutanskému vévodovi Valhunovi, rozšiřujícímu ohněm a mečem víru Kristovu, poslední s četou věrných soudruhů hájí víru pohanskou po předcích zděděnou.

Ale na konec opanovali křesťanští nepřátelé jeho tvrz, téměř všichni pohané zde klesli v boji, Čertomír pak, zachrániv se útěkem, zašel na ostrov v jezeru bledském. Tu jest rozkošná krajina. Na ostrově stojí kaple, Marii Panně posvěcená. V pozadí trčí k nebesům horští veli-

káni, na vrcholech posněžení. Kolkol táhnou se usměvavé nivy plodné. Po levé straně stojí bledský zámek, po pravé stupňovitě za sebou řadí se pahrbky.

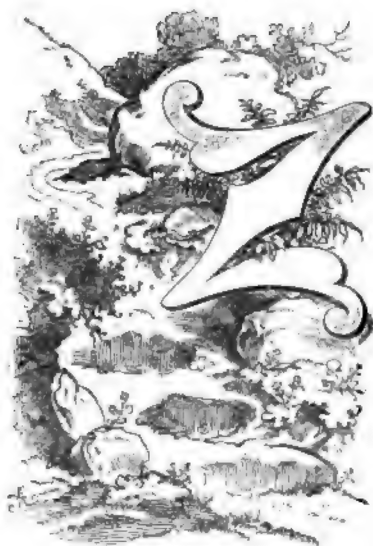
Na ostrově tom stál v dobách pohanských stánek bohyně lásky, Živy, jejž střehl Staroslav se sličnou dcerou svojí Bohumilou. Na lehké lodi připlul kdysi Čertomír bohyni obětovat plodů čerstvých a při tom okouzlila krása mladé strážkyně chrámu jeho srdce. Také v Bohumile vznítil pohled na švarného junáka milostný plamen. Po celý rok štěstí lásky jim kvetlo. Tu bylo se jim rozloučiti: Čertomír odebral se do boje proti divokým četám Valhunovým, jež pálily chrámy bohů a mečem vnucovaly Slovincům novou víru. V boji tom podlehli pohané. Pozbyv vší naděje stojí Čertomír sám při bochynském jezeru podepřen jsa o zkrvavený svůj meč a pohlíží zrakem zoufalým v hluboké bezdno. Již chce mečem se probodnouti, tu zachrání jej vzpomínka na Bohumilu; dříve než umře, chce viděti ještě jednou milenku a místo, kde zažil s ní šťastné doby. Setkává se s ní, ale nalezá ji ve společnosti křesťanského kněze. Dovídá se, že přijala s otcem svým víru křesťanskou a že obraz Živin na ostrově sousedstvem pokřestěným vržen byl na dno jezerní. Bohumila prosí jej, by nechal staré svojí víry, aby jednou v nebesích mohli milovati se láskou, která nezná rozloučení. Čertomír konečně svoluje, že stane se přívržencem víry Kristovy, by mohl spojen býti s Bohumilou.

V odvěť praví mu dívka, že prosíc boha za spásu jeho sřekla se manželství s ním, bude-li zachráněn. Prosba její prý se splnila; boží jsouc nevěstou nemůže státi se nevěstou jeho. Leč láska k němu že nikdy nepomine. Vybízí jej, by stal se knězem a šel hlásat víru Kristovu do slovinských měst, po nedlouhém čase že v nebesích stane se na věky jeho nevěstou. Čertomír dal se na to skutečně vodou Sávice pokřestiti a stav se knězem, umrtvil v sobě staré tužby a šířil novou víru mezi Slovinci.

V básni „Křest při Sávici“ spojeny jsou všechny hlavní živly Preširnovy poesie: láska, různé boje a překážky, tužby a žaly, a na konec tichá, klidná resignace. Jest to ohlas jeho vlastních nejmocnějších citů. Milující a lásky se sříkající Čertomír jest básník sám.

Preširen byl básník opravdu národní. O něm platí slova německého aesthetika na slovo vzatého: „Kamkoli pohledneme, velký a pravý umělec stojí vždy pevně a nezvratně na půdě svého času, všemi kořeny svého kmene spočívá v rodné zemi; větve jeho šumí ve vzduchu domoviny — a slunce, jež svítí na jeho květy a jímž dozrávají jeho plody . . . není nikdy nepravé kosmé světlo cizího pásma . . . Nezbytnou podmínkou každého znamenitějšího díla, má-li se zachovati potomstvu, jest, by neodlučitelně souviselo s půdou, z níž povstalo.“

Proto také dostalo se básním jeho rozšíření mezi lidem, jakého nedostává se zhusta básním umělým. Novější dobou známost jich šíří se německým překladem i daleko za hranicemi naší říše a největší literáti němečtí jednohlasně je chválí. Podařilo-li se mi tímto článkem rozšířiti poněkud mezi Čechy známost o Preširnovi, bude nejvroucnější přání moje splněno.

Ztracené světy.

Novella

od

Jos. M. Hovorky.

(Pokračování.)

IV.

Zahneme-li za městečkem Mirovicemi v pravo k temné porostlině, proti nám ze vzdálí se zdvihající, octneme se záhy na okresní silnici, která nás uvádí v jeden z nejpříjemnějších krajů českého jihu. Proti nám vystupuje znenáhla dubový les, z jehož nejkrajnějších výběžků pozorovati lze k západu i východu rozložený malebný kus domoviny. V pravo, v levo klikatí se bělavé silnice uprostřed bujné zeleni a z nevelkých vzdáleností kynou nám červené střechy vesniček, z jejichž středu se vypínají jako strážcové míru věže chrámové.

Kráčíme lesem ku předu, jakoby opojeni tajemným kouzlem, a netušíme, že nad hlavou naší žár poledního slunce se rozlévá. Ti staří velikáni nepropouštějí ni jediného paprsku do věčně chladného hájemství a stálé ticho ruší jedině kroky cestovatele a vyplašené srny, které při spatření cizince bujnými skoky mizí zrakům našim.

Konečně bělá se před námi víc a více, les řídne, již zříme něco jako velikou posečenou louku, ale když přicházíme blíže, mění se domnělá louka ve skvostný francouzský park s množstvím překrásných rostlin cizokrajných a proti nám zdvihá se jakoby vykouzleno bílé sídlo — hrad Orlík, patřící rodu Švarcenberků.

Jdeme parkem dále, chceme i s druhé strany obdivovati se nádherně zřízené budově a vnikneme na skrytý můstek hodlajíce hrad obejíti. Hrůzou strneme. Propasť 600′ zeje před námi a jen hučící Vltava dole oznamuje, kde ty lesnaté stráně v březích Vltaviných se ztrácejí...

S této závratné výše, kterouž vystupováním od Mirovic ani nepozorujeme, vévodí zámek všem okolním sousedům. Dále odtud na jih nalezají se ještě jiná sídla šlechty domácí a majitelé jejich častými návštěvami udržují s panstvem Orlickým přátelské poměry a styky, které od nepamětných dob trvají.

Hrabě Václav Dubský byl až do nedávna majitelem jednoho takového sídla, ležícího na malebné stráni vltavské.

Zámek hraběte Dubského nesnesl ovšem porovnání s hradem orlickým, kterýž oplývá knížecí nádherou; avšak proto přec byl jeden

z nejkrásnějších v okolí. Obydlí panské bylo teprve nedávno vkusně přestavěno a uvnitř všelikým přepychem opatřeno. Pohled s otevřené galerie pod gótickým sloupovím poskytoval rozkošný obraz dědin a krajin ještě jižněji položených. Za zámkem kvetla panská zahrada, vroubená se tří stran hustě srostlým stromovím, kteréž zámečtí zahradníci dle kreslených vzorů královských zahrad versaillských upravili.

Padesáte jar přeletělo přes hlavu hraběte Dubského a týž byl posud neženat. V mladém věku, když za příkladem otce svého připraviti se měl na vysokou kariéru, která ohvězdičkovaným zlatým límcem začíná a červenými pruhy na šedivých spodkách končí, měl sice více milostných dobrodružství, ale všechny skončily bez následků. Kvitoval r. 1822 s hodností setníka — a dán v příkaznost — leč nikdo naň více nevzpomněl a ze setníka — stal se nejvzornější hospodář.

Úplných dvacet let věnoval se výhradně péči o zvelebování svého statku. Jedině vycházky do Čimelic a na Orlík přerušovaly tuto klidnou, idyllickou jeho činnost. Hlavní město navštívil snad třikráte za celou tu dlouhou řadu let — přesytilť se již ve Vídni života velkoměstského.

Za to začal pilněji přihlížeti k potřebám lidu selského; pozoroval bedlivě jeho mravy a obyčeje a začal se od venkovanů opět učiti jazyku českému. Ač byl ze starého českého rodu, dostalo se mu přece dle tehdejších poměrů v rodinách šlechtických za dětství vychování ryze německého a řeči předků svých učil se teprve v povyrostlejším mládí 2 hodiny týdně, podle gramatiky domácím kaplanem napsané. Avšak i skrovné výsledky této kaplanské mluvozpytné horlivosti vytratily se mu ve Vídni úplně z paměti. Proto začal na stráních vltavských znova a přivedl to záhy k dokonalosti na ten čas vzácné. Počal studovati i dějiny vlasti své a čím více šířil se kruh vědomostí jeho v tomto oboru, tím větší láskou lnul k lidu svému, jehož pravým otcem se stal.

Tu pojednou velká změna celý běh života jeho převrátila. Za příčinou nějaké rodinné slavnosti sezval panující kníže na Orlík nejen všechnu okolní šlechtu, ale i přátele a známé z residence. Mezi těmi byl i general hrabě Bakalović, s nímž sloužil hrabě Dubský jako poručík za mladých let u jedné setniny. Setkání těchto starých přátel bylo nad míru srdečné Když byly nejnutnější vojenské upomínky odbyty, pochlubil se general, že jest i manželem a šťastným otcem kvetoucí dcerušky, a představil oběma dámám hraběte Dubského.

Při spatření komtesy, dívky asi 17leté — nabyl hrabě Dubský pojednou mladické svěžesti a dvornosti. Zahrnoval ji pozorností nevšední, staral se horlivě o její pohodlí, vyplňoval každé přání i jen pohnutím ruky projevené a to všechno — k vůli staré, důvěrné známosti s otcem.

Starý general, muž ve věcech takových zkušený, vešel v poradu s chotí svou a vylíčiv jí rozsáhlé panství za Orlíkem, mládenecký stav hraběte a ryzí jeho povahu, naklonil ji brzo tušenému úmyslu hraběte Dubského.

Když se po dvou dnech panstvo s Orlíka rozjížděti začalo, požádal blažený starý mládenec co nejzdvořileji generala, aby jej na blízkém sídle návštěvou poctíti sobě neobtěžoval.

General, dobře porozuměv plánu hraběte, svolil a brzo odnášelo čtvero krásných vraníků nové hosty na tiché sídlo povltavské. Hraběnka s komtesou jeli v prvním a general s hrabětem v druhém povozu. Vozová cesta na sídlo hraběcí táhne se z části lesem, na jehož krásu jsme již dříve čtenáře upozornili. Kouzelný dojem lesa toho zvyšovala svěžest příjemného jitra májového a libý ranní koncert lesních zpěváků na vrcholcích obrovských stromů. Hrabě Dubský uchopil v této příhodné chvíli napřed generala za ruku, pak jej objal a konečně odhalil před ním, nikoli bez těžkého přemáhání, touhu srdce svého.

Starý general zdál se býti z počátku překvapen. Namítl k nevýslovné bolesti hraběte jeho stáří a 17 roků své dcerušky. Avšak prohlásil hned na to k nevýslovné zase radosti Dubského, že k vůli dávnému jejich přátelství dává své svolení a doufá, že i hraběnčino získá . . . .

Než dojeli na zámek, byla tak již komtesa Ida bez vědomí svého zaslíbena hraběti. Když jí tam byli celé rozsáhlé sídlo, panskou zahradu, bažantnici a více jiných spatření hodných míst ukázali, a oba jízdecké koně hraběte předvedli, začala ji matka připravovati k rozhodnému okamžiku.

A když minul třetí den po příjezdu na zámek, vykonáno ve velkém sále pod podobiznami předků tiché zasnoubení. Komtesa Ida se nebránila. Byla růží teprve se rozvíjející a do světa posud jen ostýchavým pohledem nevinnosti nazírající. Hrabě pak byl muž intelligentní, vzdor svému stáří dosud statný i mrštný a k tomu dvorný společník.

V.

Za čtvrt roku již odbývala se ve Vídni nádherná svatba. Starý general snažil se zatím, aby vymohl hraběti úplné propuštění a za „věrné služby“ titul majora ad honores, což se mu obé podařilo. — Celý důstojnický vídeňský svět byl na nohou, když v staroslavném chrámě sv. Štěpánském major Václav Dubský, který po dvacíti letech zase jednou do přiléhající uniformy se zapjal, a hraběnka Ida Bakalovićova prsteny si vyměnili.

Novomanželé učinili po sňatku výlet do Solnohradu na Alpy a brzo vrátili se do zátiší povltavského.

Vesničané připravili vrchnosti slavné a srdečné uvítání. Duchovenstvo, učitelstvo i bodrý venkovský lid přáli vrchnosti dlouhá, dlouhá leta šťastného života a při prvních krocích nastávající spanilé vladařky do sloupové galerie sypalo jí 12 krásných družiček květy z pestrých košíčků v ústrety.

Hraběnka Ida byla se vším spokojena, ale nejevila okázalou, živější radost. Bylať povahy skromné, tiché, až téměř apathické. Ale k hraběti jevila něžnou oddanost. Lásky lidu dobyla si záhy: obcovalať s ním ráda a chovala se k němu blahosklonně. Namáhala se také, aby si osvojila některá česká slova, což působilo poddaným i hraběti velikou radost. Hrabě žil jen pro ni. Správce a důchodní měli zlaté chvíle. Hrabě nevšímal si nyní hospodářství a zanedbával také knihy, z nichž dříve čerpával vědomosti o zašlé slávě jmena českého. A když konečně jeseň se dostavila a s mohutných korun žluté listy padati za-

čínaly, odejel se svou žínkou do hlavního města, aby ji seznámil s veselým jeho životem. Neznal jiné touhy, jiné snahy než připravovati choti své radost za radostí, což ona sice přijímala vděčně, ale někdy s takovou chladností, že až hraběte zamrazila.

Nadešel májový čas a hrabě vracel se s chotí z víru hlavního města. Brzy na to obdařila hraběnka manžela svého roztomilou holčičkou — Teklou. A nyní bylo celé leto zase na zámku veselo. Dubský, který dříve jen obsluhu hraběnky měl na zřeteli, choval a celoval nyní vedle toho malé robátko a zapomínal úplně na ostatní svět. Na zimu odjel zase celý dvůr do říšského hlavního města k šťastnému dědu generalovi.

Tak minulo 6 let, až nadešel bouřlivý rok 1848. Únorová revoluce francouzská otřásla až do základů celou Evropou; všude draly se na povrch nové myšlenky a dospívaly znenáhla k činům. Panstvo a lid protírali si oči, jakoby vzrušeni nenadálou ranou z těžkého dlouhého sna.

Na zámku orlickém dobře ten nový proud pozorovali. Knížata a hrabata sjížděla se zde k rokování — nebylo nic platno zavírati oči před hotovými událostmi. Jen hrabě Dubský zůstával mrtev pro celý svět. Hraběnka oblažila jej sice ještě jedním poupátkem, milostnou Olgou, ale za to začaly jí samé růžové květy s půvabných tváří sprchati. Stávala se ještě apatičtější, chladnější. Darmo sjížděl hrabě Dubský zoufale všechny lázně české, darmo volal nejučenější profesory, darmo sypal zlato na všechny strany — život milované choti nezachránil! Hraběnka chřadla víc a více, až ji za zoufalého nářku malých robátek i zdrceného hraběte uložili do studené kobky v rodinné hrobce...

Dubský upadl v duševní otrlost, která bývá po tak hrozných ztrátách velice nebezpečnou. Okolní šlechta dala sobě všemožnou práci, aby jej navrátila životu. Nechtělo se jí to dařiti. Až když konečně kněžna orlická sama dopsala do Prahy na šlechtický pensionát, aby buď přijal osiřelá dítka do zdí svých anebo vyslal na zámek svou nejlepší učitelku, začal se teprve Dubský starati o příští osud svých miláčků. Ustanovil se na tom, že je nepošle do Prahy, nýbrž přijme do domu svého vzdělanou vychovatelku v osobě slečny Rajské, kterou mu ředitelka šlechtického ústavu vřele odporučila.

Vše bylo v zámku zařízeno, jak si toho vychovatelka v přípisu svém přála. Jedna komnata proměněna ve školu, za tou nalezala se ložnice Tekly a Olgy a na konec komnata slečny vychovatelky. Ta dlouho nepřijížděla. Konečně zaduněla jednou na dvoře kopyta knížecích vraníků a v malé chvíli na to představila se hraběti sličná dívka — Hermina Rajská.

Stará hospodyně Marta hádala jí as 20 let, obdivovala se tajně bohatému hnědému vlasu, pod jehož tíhou slečna hlavinku klonila, shledala sice ve vzrůstu, nožkách, rukou a celém těle jejím náležitou souměrnost, ale — nic zvláštního.

Zcela jinak působil zjev Rajské na hraběte. Při prvním pohledu na spanilé tahy její pocítil cosi, jako tehdy na Orlíku, když generál svoji dceru mu představoval. Přemohl své pohnutí a odevzdal s aristokratickou chladností děti svoje vychovatelce. V tom zazněl znova stříbrojasný něžný zvuk jejího hlasu. Každé slovo vybrané, každá věta uhla-

zená. Takový hlas, takový výraz — měla jen nebožka hraběnka. S těží taje pohnutí a rozčilení své poroučel se jí Dubský — do večeře.

Umiňoval si na to pevně, že zachová k ní odměřenou lhostejnost a chladnost a že neporuší ani nejslabším stínem památku na Idu v srdci svém. A přece se mu zdálo, že pohledem na Herminu ku podivu okřál a že v srdci jeho znovu probudily se city a tuchy s drahou Idou v temný hrob zapadlé.

Při večeři chovala se Hermina s přísnou odměřeností a když jí malá Olga ospalou hlavičku na klín položila, chtěla se poroučeti. Ale hrabě poručil přítomné Martě, aby sama děvčátko k spaní uložila a tázal se vychovatelky po chvíli ledabylo, co se děje v Praze.

Hermina upřela krásné temné oči na prokvětavou hlavu jeho a vylíčila mu krátce poslední pamětihodné, s novým evropským ruchem souvisící události, které se v Praze sběhly.

Hrabě probouzel se jako ze sna. Připamatoval si, že správce a důchodní trpce sobě stěžovali na lid, že již nechce poslouchati a hlásá, že jest svobodným, že prohlášena konstituce a rovné právo všech. Avšak tehdy neposlouchal; měl v hrozném bolu svém příliš málo vnímavosti pro věci politické. Řeč Herminina osvítila mu teprv stav věcí. Styděl se dáti na jevo hroznou svou nevědomost v tomto směru a prosil pouze o souvislé a pravdivé vylíčení celého hnutí. Hermina vypravovala s patrnou chutí o sjezdu v láznich Sv.-Václavských, o deputaci do Vídně, o rovnoprávnosti, která nyní oběma kmenům v zemi má se zaručiti, citovala psaní Palackého „O poměru Čech a Rakouska k říši německé“ ze dne 11. dubna, manifest národního výboru českého o žádoucím spojení zemí moravských a slezských a líčila hlavně nové vzpružení literárního hnutí českého, v němž byl vynikajícím činitelem denník český „Národní noviny“, vydávaný nákladem hraběte Deyma, osobnosti zajisté panu hraběti ne neznámé. Hrabě přisvědčil.

„Avšak, nejen hrabě Deym, i více jiných šlechticů na př. hrabě Buquoi, Nostic, Thunové starají se o povznešení jmena českého,“ dodala s důrazem Hermina.

„Prokázala byste mi službu, slečno, kdybyste pro mne ty Deymovské noviny objednala,“ pravil hrabě Dubský temně. „Čtu také česky, ale půjde to pomalu.“

Obličej sličné dívky zářil blažeností. Po druhé zvedly se zraky její k té sklíčené, před ní sedící postavě a spočinuly teď na ní s výrazem něžným a téměř nadšeným. Dubský se zachvěl.

Zdvihla se pak s půvabným úsměvem a odkvapila po krátké omluvě do svého pokoje.

Za chvíli vrátila se s celou náručí českých novin a brožur v Praze vydaných.

Hrabě uchopil se dychtivě všech těchto věcí pro něho nových a požádal Herminu, aby mu je do rána laskavě zapůjčila.

Vychovatelka svolila ochotně a odebrala se po hluboké pokloně s malou Olgou, kteráž byla zatím v lenošce s pozlacenou svou loutkou v loktech libě usnula, do ložnice. Na zámek snesl se noční mír.

Avšak okna jedné komnaty byla osvětlena.

O jedné hodině v noci vyměnil tam komorník oba dvojramenné svícny, ve kterých světla dohořela, novými, ale hrabě četl dál...

S počátku vpravoval se jen stěží do češtiny, kterou již delší dobu zanedbával. Ale čím dále četl, tím snadněji chápal. Ponořil se s celou horoucností duše do těchto nových, dosud neznámých ideí a zásad a spřátelil se s nimi okamžitě.

Nad stráně orlické, rosou skropené, zdvihala se již veliká ohnivá koule sluneční, když hrabě Dubský unavením sklesl oblečen na pohovku.

* * *

Po několik dní hrabě málo vycházel. Přemýšlel o dosavadním neplatném životu svém a zahořel touhou po činech. Herminy se vzdaloval. Ty žhavé oči její snadno by byly mohly rozdmýchati žár potlačených a přemožených citů.

Přijal s radostí návrh a pozvání knížete orlického, aby se odebral do Prahy a súčastnil se v politickém ruchu, na němž brali nyní skoro všichni kavalíři čeští čilý podíl.

V několika dnech bylo vše k odjezdu a k delšímu pobytu v Praze připraveno. Hrabě rozloučil se co nejsrdečněji, vložil dítkám na srdce poslušnost k vychovatelce, kterouž opět požádal, aby svěřenky své i v českém jazyku vzdělávala, vyměřil každému v zámku obor působnosti co nejpřesnéji a odejel za cílem svých nových tužeb a přání. Vrhl se vášnivě do proudu časového. Meškal brzo v Praze, brzo ve Vídni, byl platným činitelem při slovanském sjezdu a řiditelé celého hnutí mohli se vždy bezpečiti na účinné přispění jeho. Za nedlouho byl jmenován kandidátem pro sněm, kterýž měl dáti ústavu království českému.

VI.

Vedle záležitostí politických zabývali se shromáždění v Praze šlechtici a osobnosti vynikající stavu měšťanského otázkou povznešení výtvarného umění domácího. Až do posledních let staral se jedině hrabě František Thun ml. o zvelebení akademie malířské. Když Tkadlíkovou smrtí uprázdněno bylo místo ředitele tohoto uměleckého ústavu, spěchal hrabě Thun do ciziny, a našel v trevirském malíři Kristianu Rubenovi vhodnou sílu pro úkol ten.

Ruben shledal na akademii smutné poměry. „Musíte obrazy kupovati, aby umělci vaši nemřeli hlady,“ říkával šlechticům a ti uznali pravdu těch slov a usnesli se konečně, že vydatnou pomocí a podporou svojí přispějou k povznešení umění domácího.

Po jedné politické schůzi u Nostice pozval hrabě Thun celou shromážděnou společnost, aby poctila jej týž večer návštěvou v jeho paláci, kdež se scházel po delší dobu každé soboty celý umělecký svět. I hrabě Dubský přijal pozvání.

Vedle malířů nalezla šlechta mezi shromážděnými i jiné na slovo vzaté umělce. Byl přítomen profesor zpěvu Gordigiani se svou Kri-

stovou hlavou, zpěváci Vogel a Schüthy, architekt Guttensohn a přírodozpytec Conda.

Mezi malíři těšil se největší pozornosti Stanislav Zeman. Již vysoká, štíhlá postava jeho imponovala všem přítomným; ale také umění jeho mělo zde mnoho nadšených ctitelů. Hrabě Taroucca i hrabě Dubský nabídli mu hmotné prostředky, aby v pracech svých s prospěchem pokračovati mohl.

Zeman dozvěděv se, že Dubský má statky své v jižních Čechách, vyslovil se k němu, že by s velikou radostí přijal pozvání na venek, jelikož se zanáší delší dobu myšlenkou studovati v českém kraji typ slovanský.

Hrabě nabídl mu s velikou ochotou svůj zámek, z kterého mohl podnikati — jak pravil — výlety i do vzdálenějších okresů v hraběcích ekypážích. „Budu psáti ještě dnes naší guvernantce, aby udělila v zámku potřebné rozkazy,“ dodal k velkému potěšení malířovu.

Na zejtří navštívil hrabě skromný příbytek umělcův a představen byl staré jeho matce a sestře Melanii. I tato pěstovala se zdarem malířství, obdařena jsouc zejmena nevšedním nadáním pro krajinářství.

Asi za čtrnácte dní na to odejel Zeman na Orlík.

Na panství hraběte Dubského byly zatím polní práce v plném proudu. Hermina vyjížděla si často s malými komtesami až i na vzdálenější lány, aby se pobavila idyllickými obrázky žatvy. Doma trávila prázdné chvíle ráda v hraběcí knihovně — která ovšem již po šest roků doplňována nebyla — a užívala pokladů zde nashromážděných k obohacení svých ostatně rozsáhlých vědomostí. Časem podnikala se svými svěřenkami výlety ku kolegyni na zámek orlický a když se za večera v panské ekypáži tichým lesem volně domů vracely, vysílala prosby k nebesům, aby jí bylo popřáno tráviti tento poklidný a blažený život ještě dlouho...

Jednoho dne došel na slečnu Rajskou objemný dopis od hraběte. Rozbalila jej s dychtivostí a dočtla se, že v několika dnech přijede na zámek k delšímu pobytu akademický malíř pan Stanislav Zeman, který bude v okolí konati umělecká studia. Správce má v příčině bytu a důchodní v záležitostech peněžních náležitá opatření učiniti.

Hermina nebyla zprávou tou příjemně překvapena. Obávala se, že časy volnosti minou a doba ohledů nastane. Uplynula řada dní, umělec nepřicházel — skoro naň už zapomněli.

Žhavé červencové slunce působilo na bujnou polní úrodu, že se již v polovici srpna mohly na zámku slavit obžinky.

K této slavnosti sjeli se ženci a pracovníci ze dvorů okolních hraběti náležících k sídlu vrchnosti a vezouce poslední snopy do prostranných stodol, těšili se na odměnu, kteráž dle dávného zvyku byla vždy velice štědrá. Sudy chmeloviny a jiných nápojů vyvaleny na široký palouk a studených pokrmů přinášeny celé ošatky. Deset hudebníků pustilo uzdu svému umění a vzduch se hned na to otřásal jásáním rozjařené společnosti.

Hraběcí rodina se vždy účastnila v těchto radovánkách; proto pomýšlela také Hermina, kteráž nyní s oběma dítky vrchnost představo-

vala, na překvapení pro bodrý lid vesnický. V blízkém městečku dala pro obě komtesy i sebe zhotoviti tři vesnické obleky.

Před obžinkami pak oblekla obě děvčátka k veliké jejich radosti do tohoto jim nezvyklého kroje a učinila též sama vesnickou toilettu.

Úřednictvo na nádvoří očekávalo vrchnost a když ti pyšní jonáci guvernantku a komtesky v malebném kroji vesnickém spatřili, objevil se ve tvářích jejich nejen úžas, ale také upřímný obdiv. Oči jejich spočívaly s rozkoší na vzácných, nyní nedosti krytých vnadách spanilé vesničanky, jejíž nohy v bělostných punčochách, krátkými suknicemi jen málo zastřených, svižně po kamenných stupních zámeckých do nádvoří seskakovaly.

A když spatřili vesničané na palouku shromáždění půvabnou tuto postavu s mohutným fáborem kolem lepého tílka, s dukáty na bělostné šíji a s pestrými pentličkami na vesnickém šatě, vedoucí si s každé strany spanilé děvčátko se zářícím obličejem, v témž malebném kroji, který něžným těm podůbkám roztomile slušel: tu propuklo všechno v nadšený jásot a hudebníci spustili slavnostní tuš, jaký ucho vesničanů jen při největších slavnostech kostelních slýchalo.

Nejsličnější jonák podal pak oběma komtesám krásné kytice a proletěl při zvucích veselé skočné se sličnou guvernatkou jednou do kola. Nový tuš, nový jásot — staří mladí se objímali a babičky na lavičkách radostí plakaly, že jim dal pán bůh tak radostné chvíle se dočkati. Velebili vrchnost, že svěřila vychování nadějných dcerušek takové dámě, která ač učená, nestydí se za kroj a řeč ubohých vesničanů.

Zámečtí sluhové přinesli zatím křesla, na nichž se komtessy s vychovatelkou a úředníci posadili. Po celý čas pobytu na palouku byla slečna Rajská předmětem obdivu všech přítomných.

Ale ještě jiné dvě oči sledovaly se strání Vltaviných každý pohyb její. Byl to muž vysoké postavy od Orlíka lesní pěšinkou kráčející. Oděn byl spůsobem velice elegantním. Již z dálí zaslechl veselý hluk a přiblížil se nikým nepozorován hájemstvím as na sto kroků k palouku, usednul za silný dub a pozoroval s patrným účastenstvím a jiskrou upřímné radosti v oku celou tu vesnickou slavnost. Zvláště ta lepá dívka, k níž se tulilo dvé roztomilých děvčátek, zaujala jeho pozornost. Bělounké ručky se širokým fáborem pohrávající dávaly zřetelně na jevo, že není z těch, kteří za celodenní namáhání v horku a mrazu suchou skývu k večeři si přinášejí a přece dosvědčoval zase ten otevřený slovanský obličej, že kolébka její stála na půdě české. Ale i vesničtí, zdravím kypící jonáci a veselé plnoboké jejich tanečnice velmi se mu líbili. Ba i staré matičky s cvrklými tvářemi jej zajímaly.

Konečně vytáhl z náprsní kapsy jakous velikou podélnou knihu a otevřel ji. Na první stránce mohl jsi čísti: „Stanislav Zeman 1848." Muž obrátil druhý list a nakreslil tužkou rychle a přesně celý výjev na palouku, při čemž obzvláště pečlivě provedl podobu vesničanky s bílými ručkami. Dokončil, zavřel sešit a zašeptal „Šťastní lidé!"

(Dokončení.)

Boleslav Jablonský. Kreslil Adolf Liebscher.

Boleslav Jablonský.

Napsal

Otakar Mokrý.

Zase zavřelo se víko rakve nad snivou hlavou básníka, zas odešel nám „pěvec dobrý, jakého milují bozi."

Odešel tiše, zmizel jako krásný sen rozplývající se v mlžinách trudného procítání; odloučil se od nás z nenadání, jako listí padající s haluze za podzimního bezvětří. Zaslechli jsme lehký, tajuplný ševel. Byl to šum křídel, jimiž ovíval v daleké cizině anděl smrti uvadlé líce básníkovy, či tichý sten, poslední povzdech za dalekou žhavě milovanou vlastí? Nevíme, oko zalévá se slzou, ve sluchu zvučí jen teskné melodie pohřební.

S Boleslavem Jablonským mizí z luhů našich poslední zážeh spanilé poesie, která klenula se blankytným jasem nad zeleným mládím našeho národa; poslední pastýř z blažené idylly národního probuzení věší zvučnou šalmaj do kadeřavých haluzí truchlovrby, odchází k soudruhům, jichž umdlelá víčka zulíbal dávno již věčný sen... Kéž kouzlí mu libý spánek smrti dále čarovné vidiny, které kolébaly jej za živa, kéž sní dále zasmušilý „pěvec na hřbitově,“ nejluznější sny o líbezné vlasti, jíž dostál v slovu, vrátiv se k jejím prahům, — žel jen, že co chladná mrtvola!

Jako bleskem rozlétla se na počátku března t. r. po Čechách truchlivá zvěst o úmrtí Boleslava Jablonského. Daleko od rodné země vydechl nadšeného svého ducha, v pobratimském kraji polském ve zdech starobylého Krakova, které hostily jej daleko déle celého čtvrt století. Bylť Jablonský v otčině své, již tak žhavě miloval, řídkým jen hostem. Sledujme na okamžik průběh jeho života.

Boleslav Jablonský (vlastně Karel Eugen Tupý) narodil se dne 14. ledna 1813 v klidném jihočeském městečku Kardašově Řečici, kde strávil nejútlejší své mládí, navštěvuje farní školu tamější, k níž pojí se zajímavá historická upomínka, že při ní kdysi působil známý veršovec doby Rudolfinské Šimon Lomnický. Záhy již probouzela se v Jablonském záliba v čítání prostičkých plodů, jimiž jako chudobkami pokryta byla polomrtvá tehdá ještě niva domácí literatury.

Čilý duch jeho počal se však vážněji rozvíjeti teprvé na gymnasiu jindřichohradeckém, kdež octl se roku 1826, stráviv před tím několik roků na školách píseckých. Gymnasium jindřichohradecké náleželo tehdá do skrovné řady učelišť, na nichž působili mužové proniklí naskrze jarobujnou myšlenkou národního probuzení, již rozdmychovali ve vnímavých myslích mládeže. Také duch Jablonského octnul se brzy v čarovném onom kole, kamž vlákala jej nadšená slova profesora K. Hrubého, který první dal pevný směr neurčitým snahám národním, dřímajícím v duši Jablonského již od útlého dětství. Slovesnost Jungmannova, jež zahrnovala v sobě vše, co bylo po tu dobu nejlepšího v probouzející se poesii české, byla biblí mladého básnického pokolení a také Jablonský pilně v ní čítával. Dojmy zde nasbírané dovršila moderní tenkráte Chateaubriandova Atala. Nevýslovné poetické kouzlo Ataly, přenešené právě mistrnou rukou Jungmannovou do českého jazyka, elektrisovalo tehdejší mládež, tíhnoucí šmahem k novým zásadám, za nimiž stála gigantická tehdá již postava patriarchy našeho písemnictví.

Knihy ty byly zároveň s Gessnerovými idyllami zdrojem, z něhož ukájela snivá duše Jablonského první svou tvůrčí žízeň. Elegické tóny, jež vyznívají z každé řádky neskonale smutného vypravování o Atale, ozývají se také v prvních písních Jablonského a celý ten měkký mollový

ráz, jímž obedchnuty jsou všecky jeho zpěvy, jest z valné části upomínkou na toto dojemné mladistvé snění.

Na gymnasiu jindřichohradeckém našel Jablonský více soudruhů, unášených těmiže ušlechtilými snahami; v čele jich byl známý později humorista Václav Filípek, s nímž odebral se Jablonský po odbytých studiích gymnasijních r. 1832 na vysoké školy pražské. V Praze otevřel se před Jablonským teprvé široký obzor nových netušených ideí, jež ukládaly se jako biblické símě ve zkypřenou jeho mysl. Sotva přišel, již octl se ve víru duchů, který strhoval k sobě silou nezdolnou každého příchozího, jenž nesl na čele nadšené znamení „vlastence“ — jak nazývali se tehdá prostě karbonáři veliké oné nekrvavé revoluce, kterou zoveme naším národním procitnutím. Byl to hlavně Josef Kajetán Tyl, jenž uvítal Jablonského v úzkém kruhu literátů pražských, ukládajících své prvotiny literární v prvním belletristickém listu tehdejším „Jindy a nyní,“ redigovaném Tylem.

Do doby té spadají první počátky literární činnosti Jablonského, již zahájil několika písněmi, uveřejněnými ve zmíněném „Jindy a nyní.“ Duch mladého básníka zdomácněl brzy na vděčné půdě, kam přesadila jej z tichého venkovského zákoutí ruka osudu. Bylo mu nevýslovně volno na teplém výsluní mladistvých snah národních; kamkoli pohledl, všude zíraly mu vstříc planoucí zraky nadšených soudruhů, všude týž zápal, totéž nadšení; celá česká vlast podobala se tehdá velikému sadu, na němž bujelo pestré kvítí myšlenek a mladých snů nejluznějších tvarů. Byly to doby, pro něž vynalezen později název „doby tichého vlastenčení“, nešťastné to bon mot, charakterisující spíše lehkovážné smýšlení našich dnů, nežli idealní stanovisko, na němž stálo dávno zapadlé pokolení minulé; pokolení, které převyšovalo pokročilou naši dobu v této s naším národním bytem tak úzce souvisící otázce o více než — o celou hlavu.

První leta svého pobytu v Praze věnoval Jablonský především zdokonalení se ve slovesné formě a pilným studiím literárním. Poslouchal tehdáž přednášky Nejedlého o řeči a literatuře české a trávil celé dny v síních universitní knihovny pohřížen v čítání klassických vzorů literatury domácí a pilná studia filosofická i krasovědecká. —. Zatím však počala naléhati na Jablonského znenáhla přísná otázka životní. Prostí rodiče mladého básníka, odchovaní ve snahách dob tehdejších, pohlíželi s nedočkavostí již na okamžik, kdy zamění chudý světský šat za neméně chudičké roucho řeholní. Naléhavým jich prosbám vyhověl Jablonský po mnohém, trudném přemáhání a vstoupil koncem r. 1834 po skončených studiích filosofických zároveň se svým kollegou Al. Matoušovským do řádu premonstrátského na Strahově. Byly to asi chvíle velice těžké, jež prožil mladý mnich v zasmušilých arkádách středověkého kláštera; byl to asi děsný boj, jenž odehrával se v duši odtržené tak rázem od nejluznějších vidin zlatého mládí! Boj ten Jablonský nedobojoval . . . Brzy, velmi brzy přemohla jej touha po volném životě, jehož půvaby ssál do sebe plnými doušky od prvního kroku na okouzlenou půdu, kde uvítán byl s takým nadšením. Ještě před ukončením noviciátu vystoupil Jablonský z kláštera, podporován samým novicmistrem řeholním

šlechetným Bapt. Stoppanim, který nahlédl bystrým zrakem ve hlubokou tůň myšlenek, jež nedaly se stišiti žíněným rouchem řeholním.

Dobou tou počíná krátká dobrodružná episoda života Jablonského, již nakreslil sám na sklonku života touto velice charakteristickou črtou: „Tehdáž měl jsem rozsáhlé již známosti se staršími i mladšími vlastenci českými v Praze. U dra. Václava Staňka koncentroval se život národní. Život divadelní pak soustředil se u Josefa Kajetána Tyla, úředníka vojenského, bydlícího tehdáž na Josefském náměstí. Tam byla naše hlavní škola divadelní. (Jablonský byl po celý svůj život vřelým přítelem divadla). Tam připravovali jsme se k představením. Tam býval Mácha, slečna Manetinská, slečny Forchheimovy, Filípek, Kaška a všichni ti, kteří náleželi tehdá do ochotnických představení v stavovském divadle i v divadle „u Kajetánů“ pod hradem pražským. Tam přeložil Tyl (pomocí německého překladu) „Krále Leara“ a tam spracoval svého „Slepého mládence.“ Mezi horlivé navštěvovatele českých představení náleželi Svatopluk Pressl, Jungmann, Šafařík, Hanka, Čelakovský, Chmelenský, Palacký, dr. Staněk, kanovník Pešina a jiní vlastenečtí mužové. Hrávalo se po česku jenom v neděli. Pamatuji se, že divadelní ředitel Stöger nejednou se durdil, když se české představení prodloužilo. — Aby bylo v Praze českých představení více, zařídil Tyl ochotnické divadlo v „Kajetánském domě“ na Malé straně, kde nám nebyl čas tak skoupě vyměřen, jako v divadle stavovském. Náš ušlechtilý Svatopluk Pressl nikdy tam nescházel. Pamatuji se, že jsme jednou hráli „Hadriána z Římsu“ od Klicpery. Představoval jsem osobu básníka, kterého zevnějšek Klicpera naznačil poznámkou „holá bída“. Měl jsem tam udělat náhrobní nápis pro oblíbeného psa, který se začínal slovy: „Nad sluhu věrnější Kartuš byl pes, tak že by pro kachnu do pekla vlez.“ Jednou zavítal do našeho divadla „u Kajetánů“ Nestor novočeských pěvců našich Jan Kollár, vezoucí sobě choť svou z Němec do Pešti a velmi příjemně se naší hrou pobavil. U Máchy byl jsem s některými přáteli několikráte v obydlí jeho rodičů, na dobytčím trhu na návštěvě. Četl nám své povídky: Křivoklát a Cikáni. Byl to člověk libující sobě v neobyčejnostech. Potkal jsem ho jednou v tuhé zimě na ulici v bělavém plášti oficírského kroje s červenou podšívkou a v bílých letních pantalónech. Jsa právníkem a spisovatelem bez jiného zaměstnání, hrával jsem jako ochotník divadlo ve dvou místnostech. Ale jiný osud byl pro mne určen . . . Rodiče moji chtěli ze mne nevyhnutelně míti kněze. Jináče nebyli by blaženi. Přátelé moji na Strahové přáli si též, abych se do kláštera navrátil. Učinil jsem tak . . .“

Těmito slovy končí první lesklý odstavec v životě Jablonského, — perioda sebevědomého, neodvislého duševního tvoření, doba jinošství jeho ducha. Nejkrásnější památka, která zbyla z oněch blahých chvil básníkova mládí, jest báseň „Tři zlaté vlasy“, pracovaná dle známé národní báje. Báseň ta náleží do skrovné řady poetických zjevů, které působí kouzlem fenomenalním, vyluzujíce hned při prvním svém objevení v nejširších kruzích živé, dlouhotrvající pohnutí. — Z téže doby datuje se dále celá řada básní, uveřejněných v tehdejších „Květech“, které Jablonský po odchodu Tylově po jistou dobu s Jaroslavem Pospíšilem sám redigoval. Plodem tehdejší neunavné literární činnosti Jablonského

jest konečně i almanah „Vesna“, který sám uspořádal a roku 1837 vydal. —

Luzný sen oblétal Jablonského při vystoupení z temné koby klášterní; povolání spisovatelské kynulo mu svůdně vstříc, jako lesklá vidina, která opájela duši jeho hned v nejútlejším mládí; pohříchu zmizel krásný sen velmi brzy, rozplynulť se v zášeří trudné všední skutečnosti. Záhy seznal Jablonský, že vrátká lodice neodolala by dlouho bouřným vlnám života, které nedaly se stišiti sebe nadšenějším slovem prorockým — proto dobojoval rychle vnitřní tuhý boj a navrátil se ještě r. 1837 do kláštera, jehož fortna zavřela se odtud za ním navždy. Dne 16. dubna 1838 složil řeholní sliby a odbyv studia theologická byl 1 srpna 1841 vysvěcen na kněze.

Teprve v samotě odlehlého kláštera počal Jablonský žíti pravý idealní život básníka. Poetické dojmy, jež nasbíral ve světě zevnějším, počaly zvenáhla přibírati pevnější tvary, tříbily a hlatily se, až stuhly v jasné krystaly oslňujících barev. V době té povstala větší část „básní milosti,“ časových těch zpěvů, které otevřely Jablonskému rázem srdce celého tehdejšího mladého pokolení a položily základ literární jeho slávě. Jest to malý jen cyklus básní, sestávátť ze dvou toliko skrovničkých oddílů, avšak co žhavého citu, co horoucího nadšení uloženo v lahodných verších těch — které současný kritik přirovnal k hedvábí červcem barvenému z písně písní —, tomu rovného málo bychom nalezli v celé naší erotické literatuře předbřeznové.

Pod básněmi těmi objevil se poprve v širší veřejnosti pseudonym Boleslav Jablonský, příjmění, které splynulo v krátce nerozlučně se sympatickou bytostí básníka, jehož rodné jméno od doby té upadlo skorem v zapomenutí. Z této doby datují se také některé z didaktických básní, které shrnul později pod společným titulem „Moudrost otcovská.“

Od samého svého vstoupení do kláštera byl Jablonský neunavně, zimničně téměř literárně činným; osten, jenž pobádal jej k úsilovné a plodné práci duševní, ochabl teprve otupen těžkou nemocí, která sklíčila básníka r. 1841 velmi povážlivě a dala zárodek napotomní nervové chorobě, plížící se celým jeho životem. Sotva opustil Jablonský lůžko, které poutalo jej po čas trapné nemoci, ihned přistoupil zase ku přerušenému dílu a jal se pořádati četné své básně v úhledný celek. Ještě téhož roku objevily se sebrané tyto básně, uvítány jednomyslnou nadšenou pochvalou kritiky a radostnými sympathiemi nejširších kruhů čtoucího obecenstva, které sledovalo krok za krokem mnohoslibnou činnost mladého básníka.

Málokterý z básníků doby předbřeznové těšil se z tak upřímné příchylnosti intelligentních vrstev národa jako Boleslav Jablonský, miláček Mus stejně nadaný jako oblíbený — řídký to úkaz v literárních dějinách doby tehdejší, která vynášela se zvláštní oblibou na povrch nezřídka zjevy více méně prostřední, pohřbívajíc na dně zapomenutí tak mnohý talent váhy nevšední.

Básně Boleslava Jablonského, které dočkaly se od r. 1841 již pátého vydání, náleží, jak vnitřní svou hodnotou, tak i významem svým literárním, k nejvzácnějším zjevům novověkého básnictví českého. Málo

která kniha veršů nalezla tolik ohlasu a stala se tak rychle majetkem celého národa jako básně tyto, které řadíme do skrovného počtu spisů, s nimiž setkáváme se k nemalému překvapení i v oněch vrstvách obecenstva, jichž účastenství ve věcech literárních jest jinak dosti vlažné.

V nynějším sestavení rozpadají se básně Jablonského na šestero oddílů. Zahájeny jsou vzletnou písní „Pozdrav do vlasti", jejíž závěreční verše

— ty vlasti má
jak kochám tě i syny tvé,
to ví jen bůh — a srdce mé!

jsou základním tónem myšlenky, opětující se v různých variacích celou knihou, která je pravým písmem svatým neskonalé lásky k rodné zemi.

První oddělení obsahuje cyklus nejznámějších snad písní Jablonského, nazvaných „Moudrost otcovská" a nesoucích se směrem didaktickým, který nebují však nikde — jak přiházi se zhusta u básní tohoto druhu — na úkor vnitřního poetického jich jádra. V prostičké formě veršem nehledaným ale plným zvonivé lahody, pronešeny zde myšlenky velikého dosahu, těžkého, zlatého zrna. Příroda, ta „velká kniha bez omylu, bez vady" skytá básníkovi, kdekoliv jen otevře nevadnoucí její listy, tisíce vděčných motivů, jichž chápe se zručné pero jeho s takou snadností, že zdají se básně ty plynouti jedním krystalovým tokem. Ve směru tom jsou písně Jablonského zvláště pozoruhodny; nadšené toto přilnutí k přírodě dodává jim i přes zastaralou didaktickou formu rázu vysoce moderního, přiléhajíť k celé řadě zjevů přírodní reflexivní lyriky, která je heslem poesie nové doby. — Účel, jehož dosíci chtěl Jablonský „Moudrostí otcovskou", podařil se mu měrou svrchovanou, myšlenky zde tlumočené nalezly v srdcích mladého pokolení půdu úrodnou, vssály se v ně a byly podnětem mnohé tvůrčí činnosti, která by jinak sotva byla procitla. Odkájelyť se celé mladé generace básnické prostými zvuky poesie Jablonského; málo jest těch, kdož neprožili — jak bylo jinde případně podotknuto — „horečku" poetického blouznění, vzbuzeného básněmi Jablonského, které v těchto svých intensivních účincích předstiženy byly jen chmurnou poesií velikého pěvce „Máje".

Druhou část sebraných básní tvoří nerýmované epos „tři zlaté vlasy", líbezná báje ze slovanského pravěku, jejíž rekyní jest švarná Rudmilovna, dcera slavného polabského kupce Rudomila, nevěsta snědovlasého Vojmíra, který vykoupil si ji od otce třemi vlasy zlatohlavého obra. V básni té jeví se pilné studie národních písní slovanských, jež byly tehdá vedle královdvorských zpěvů básnické naší elitě předním zdrojem osvěžení, hipokrenským pramenem, z něhož čerpaly v trudném, všeho vzrušení prostém životě sílu a horoucí nadšení. Celý chod básně připomíná živě mistrné tyto vzory; poetické obraty přilehající těsně k přírodě, oživené dechem starodávných bájí, plynný, šťavnatými obrazy protkávaný verš, vše to dodává básni zvláštního kouzla, jež strhuje nás k sobě mocí neodolatelnou. Podobného rázu jest i další báseň „Lásky boj", kde zobrazena úchvatná episoda z dob krvavých zápasů kříže s pohanstvem. Ač není pozadí básně přesně vyznačeno, tušíme přece, že nalezáme se v krajích slovanských a sledujeme dojemný děj se stále

rostoucím účastenstvím. Zvláště krásný jest zpěv čtvrtý, obsahující ukolébavku „nešťastného plodu milosti.“

Třetí oddělení básní Jablonského zavírá v sobě celou řadu ohnivých „písní milosti“, v nichž jeví se básnický genij zvěčnělého pěvce ve světle nejpříznivějším. Písně ty vzbudily při svém prvním objevení se pravou sensaci, bylyť vedle znělek Kolárových a básní Fr. Lad. Čelakovského nejkrásnějším zjevem milostné lyriky doby tehdejší. A ještě po letech, kdy uvadly dávno již žhavé ty květy, jimiž věnčil zasmušilý novic klášterní idól své první a jediné lásky, vane nám z milostných písní Jablonského vstříc týž svěží dech, který opájel tehdá vnímavou mysl českých dívek a kolébal ji do snů nejluznějších. Písně, jako:

„Na výsosti hvězdy svítí
dcery noci nejkrasší,
mezi nimi jednu zříti
a ta jest mi nejdražší. —

— — — — — — —

A v tom krásném českém kraji
kvetou sněžné lilie,
jednu z nich mé oči znají,
tu mé srdce miluje

— — — — — — —

prostoduché, bezokrasé, ale citaplné verše podobné vrývají se v duši na vždycky a zůstavují v ní dojem nevyhladitelný.

Čtvrtý oddíl obsahuje smíšené básně rozdělené ve dvě části. Básně ty mají za podklad většinou motivy vlastenecké. Pro tento svůj směr stala se většina jich tak rychle populární, jako žádná jiná z básní tehdejších i současných. Připomeňme si jen ballady „Pěvec na hřbitově“ a velkolepou hymnu „Tři doby země české“. Obě tyto básně byly svého času stálým číslem na programu české veřejnosti a křísily matný, chvílemi ještě značně umdlévající život národní. Dílo, jež vykonalo několik těchto prostých slok, nedá se v dosahu svém ani změřiti, neřku-li náležitě oceniti. Okřídlená slova básníkova:

Nuž, vstaňte všichni, kteří posud spíte
dennice vzešla — jitřena se rdí,
slavíci pějí — aj! proč ještě dlíte?
Hana tomu, kdo bude poslední!

letěla na orlích perutích celým národem a dokonala tiché revoluční dílo českého vzkřísení, o němž zmínil jsem se na počátku.

Pátý a poslední oddíl věnován jest básním příležitostným; sbírku zakončuje směs nápisů, z nichž zajímá nás nejvíce epigram nadepsaný „kdo má pravdu“. Opáčíme několik těchto veršů:

„Já jsem sic rodem ryzí Čech,
však především jsem katolík!“
Tak otec Koniáš prohodil,
když se s ním hašteřili.

„Já jsem sic také rodem Čech“ —
řek Filip — „a též katolík;
však dříve jsem se narodil
a pak mne teprv křtili,“

které vrhají zároveň paprsek významného světla na postavu Jablonského, co kněze. Ač zaujímal v hierarchickém světě postavení skvělé, ba vynikající, nesetřásl se sebe přece nikdy bezprostřední dojem svobodomyslných ideí, které rozséval ve chvílích prvního jeho duševního procítání do mysli tehdejšího mladého pokolení šlechetný humanista ve smyslu doby nové Bolzano; nezapomenulť Jablonský po celý svůj život, že jest především člověkem, synem národa a pak teprvé — sluhou církve.

Než přejděme zase ku koloběhu života zesnulého básníka.

Na jaře roku 1843 dostal se Jablonský za kaplana do Radonic, kdež strávil několik roků velice příjemně v úzkých přátelských stycích s nadšenými vlastenci, jmenovitě s peruckým farářem Danešem. Ctěn a milován svými spoluobčany oddával se s nevšední horlivostí jak svému povolání duchovnímu tak i činnosti spisovatelské, která právě v letech těch byla velmi plodná. V Radonicích uchystal totiž Jablonský druhé, valně rozmnožené vydání svých veršů, které vyšlo roku 1845. Tamtéž sepsal modlitební knihu pro vzdělané paní a panny s názvem „Růže Sionská,“ která nabyla v kruzích těch tak značné obliby, že dočkala se v krátce vydání třetího.

Rok 1817 znamená v životě Jablonského velmi mnoho; stalť se pro něho osudným, že odloučil jej navždy od milované rodné země, do níž vstupoval od té doby již jen jako host ve plachých chvílích. Abatyše kláštera premonstrátek na Zvěřinci v Krakově požádala — jak píše životopisec básníkův v „Sl. N.“ — opata strahovského o jednoho z kněží téhož řádu, aby jej dle starého privilegia téhož kláštera pro své proboštství presentovati mohla. Opat Zeidler ustanovil k tomu Jablonského, v naději, že co důkladný znalec jazyka českého brzy též polskému se naučí. S těžkým srdcem rozloučil se Jablonský s milovanou vlastí a 26. června 1847 vstoupil poprvé na půdu krakovskou. Konsistoř krakovská, která vší mocí na to naléhala, aby řečené beneficium světský kněz a sice Polák obdržel, kladla přibylému cizinci v cestu rozmanité překážky. Leč pomocí hraběte Morice Dejma, toho času dvorního komisaře v bývalém svobodném městě Krakově, obdržel Jablonský konečně dne 21. října 1847 jurisdikci k vedení správy duchovní, ač byl teprvé r. 1854 jako probošt nastolen.

Jak obtížná byla cesta, po které bylo Jablonskému zprvu kráčeti v cizině, tak snadným bylo mu později postupování v rozmanitých vysokých hodnostech duchovních, jež pro jich odborný význam zevrubně vypočítávati nebudu. Obliba Jablonského vzrůstala rychle, k čemuž značně napomáhalo dokonalé osvojení si polského jazyka, který stal se mu v několika letech téměř druhou řečí mateřskou. V pozůstalosti jeho nalezen celý svazek básní, psaných plynným, bezvadným jazykem polským.

Pravili jsme svrchu, že stal se rok 1847. Jablonskému osudným. Měli jsme při tom na zřeteli básnickou jeho činnost, která stávala se od doby přesídlení na půdu polskou rok od roku matnější, až umlkla

konečně na dobro. Jen čas od času vyšlehla ještě žeravá jiskra dávného nadšení a zalétla k nám z daleké ciziny v podobě krásné písně. Takých pozdravů do vlasti máme několik, nejpěknější z nich přinesl „Lumír“ r. 1879.

Než i přes to, že neúprosná logika životní vyrvala mu tak předčasně z ruky mnohoslibné péro básnické, byl Jablonský duchem svým stále jen mezi námi. Není události v národním našem životě dob právě minulých, kterou by nebyl prožil a procítil Jablonský s námi s touž vřelou účastí, jako kdyby meškal v našem středu. Připomeňme sobě jen živé účastenství, jakéž jevil Jablonský až do poslední chvíle svého života pro Národní naše divadlo, účastenství, jemuž dal vzletný výraz v těchto verších „starého herce“ v pamětním listu „Národ sobě“:

„Nedivte se, drazí moji,
divadlo že v tužbách mých,
vždyť jsem já nejstarším hercem
z dávných časů Tylových.

O jen končte, rychle končte
chrám ten, v němžto věčný ruch,
leč já vám tam nezahrám již
leda někdy — jako duch.“

Stálému tomuto duchovnímu spojení zvěčnělého pěvce s domovinou nasvědčuje ještě celá řada příležitostných básní, které obsaženy jsou z části v posledním oddělení sebraných básní, z části pak ještě v rukopise, který má býti co dílo pohrobní v brzce tiskem uveřejněn.

K doplnění obrazu literární činnosti Jablonského dodáváme, že vydal ještě několik spisů z větší části theologických (Vítězství kříže, šestero duchovních řečí vzdělaných dle Jiř. Saffenreitra) a celou řadu článků drobnějších. Podřízeného významu jest překlad hudebního díla Försterova „Navedení k generalnímu basu,“ pocházející již z r. 1837.

Jablonský zesnul tiše, oplakán jak v pobratimské zemi polské, v níž zůstavil nehynoucí paměť zdárným svým působením veřejným, tak i zvláště v otčině, které bylo dopřáno přivinouti do svého lůna již jen jeho mrtvolu.

„Duka od Meduna“

černohorský dobrodruh.

Od

Jos. Holečka.

Od mnohých let opouští kníže Nikola pravidelně pod večer každého dne, nechť si je počasí jakékoli, konak a vydává se na procházku po cetyňském poli, která trvává as hodinu. Oblek, jejž bere na procházku, je vždycky stejný; doplňuje ho modrý plášť, jenž má červenou, myslím plišovou podšívku, široký, přeložený límec a splývá v četných záhybech až po kolena. Jestli vedro, nese za ním některý z perjaníků plášť na ruce a vykračuje si při tom hned mnohem hrději než ostatní kolegové, jakoby byl první osobou po knížeti. Statečná, sporá postava knížete ubírá se v čele průvodu samotna krokem širokým, heroickým. Hlavu mívá přemýšlivě sklopenu a málo kdy jde s někým druhým. Za svého pobytu na Cetyni viděl jsem ho jen jednou, an se vedl pod paždí s kněžnou, a to šel oplatit návštěvu ruskému generálnímu konsulovi. Kníže pojal Milenu Vukotićovu za choť z pouhé lásky, pustiv stranou veškery politické ohledy, ano jim na vzdory; že se s ní tak řídko veřejně ukazuje, toho není příčinou, že by snad byl ke své družce na pouti života lhostejným a že by ji zanedbával, nýbrž dlužno hledati vysvětlení ve východních mravech, které nepouštějí ženu z úzkého okrsku domácnosti. Častěji vídal jsem po boku otcově následníka Danila, tehdáž hošíka šestiletého, jenž si vedl při té příležitosti tak důstojně a moudře, jakoby pomáhal tatíkovi nésti těžké břímě starostí politických i válečných.

Za knížetem jdou nejprve perjaníci a kabadahijové (tělesní strážci), kteří v úzkostlivé pozornosti pasou po každém hnutí a mrknutí vladařově, aby se přání jeho ze tváře dovtípili a ještě dříve uvedli je ve skutek, nežli se stane rozkazem. Střed průvodu činí rozličné přední osobnosti, jako vojvodové, senátoři, příbuzní knížete, úředníci, a sice přesně dle hodnosti. Na zad průvodu zavěsí se kde kdo. Černohorci, nejsou-li právě zabaveni válkou, nemají mnoho na práci a tráví skoro celý boží den procházejíce se nebo v krčmě při čísce černé kávy besedujíce. Sotva tedy kníže vytáhl z konaku paty, chvátají se všech stran mužové, aby průvod jeho rozmnožili a lesku mu dodali.

Sem tam přišourá se ctižádostivý klučina a hledí se nepozorovaně vmísiti do průvodu, aby okrašloval černohorskou metropoli. Plán se

mu nepodaří a musí počkati, aby mohl svou ctižádost ukojiti v budoucnosti. Belhavý vojvoda Petar Filipov, jenž býval znamenitým junákem a nyní, jsa boje neschopen, zastává na Cetyni úřad „gradského kapetana", zdvihne na opovážlivce hůl a pohrozí. Kdyby noha jeho byla zdráva a celá, nehrozil by jen, nýbrž pustil by se za smělcem a naložil by mu na záda. Takto musí přestati na dobré vůli a leda že si ještě skřípavým hlasem odlehčí a zakleje. Ale již zahlédl klučinu perjaník. Skok — — však černohorský chlapec nečeká, až bude popaden za ucho a za jeden skok perjaníkův učiní dva. Je-li blátivo, stříká perjaníkovi bláto přes hlavu, a nese-li knížeti plášť, je jisto, že jej přinese zablácený — avšak to je mu věcí vedlejší: hlavní je, aby se na teplé záři, která vychází z osoby panovníkovy, neslunil a nevyhříval nikdo nepovolaný.

Podivu hodno jest, jak se Černohorci ke svému panovníku chovají. Je to směs úcty, bázně, lásky, důvěrnosti. Někdy až nemile překvapuje ponížená pokora, která se nám zdá být až patolízalstvím, a divíme se v duchu, že si kníže Nikola nezakáže způsoby, které jsou snad na místě u chánů na Východě, ale nezdají se nám býti důstojnými bohatýrských Černohorců. A za chvíli ještě více oči vyvalujeme, vidouce téhož pokorného Černohorce, an obcuje s panovníkem přímě, nenuceně, skoro familiarně, jakoby to byli dva lidé sobě rovní, jakoby to byli bratří.

Tuto směs robské poddanosti a republikánské rovnosti nemožno si vysvětliti pouze povahou a životem slovanským, ačkoli ji spatřujeme i při jiných slovanských kmenech. Nenucenost, otevřenost, dětinná spoléhavost, jakouž jeví prostý národ i ke své nejvyšší hlavě, vyplynula zajisté ze staroslovanského života patriarchálního, kdy byl vladař pouze otcem rodiny v nejširším slova smyslu; rub pak a dokonalý opak tohoto krásného a žádoucího poměru dlužno hledati ve dlouhověkých stycích s despotickými Asiaty.

Byl jsem velmi nepříjemně dojat, když jsem v první den svého pobytu na Cetyni poprvé spatřil knížete Nikolu, an si vyšel se dvorem na podvečerní procházku. Za několik hodin seznámil jsem se již se mnohými Černohorci, kteří mne obklopili jako děti, zvědavě a čile naslouchali každému mému slovu a také sami hovořili srdečně a bez falše. Zamiloval jsem si je na první potkání a byl jsem přešťasten, že mne osud zanesl na rekovnou Černou Horu.

Vodili jsme se po hlavní ulici cetyňské. Najednou někdo prohodí: „Evo knjaz!" (Ejhle kníže.) Hovor ihned utichl, všichni jakoby se lekli. Ustupují s ulice pod okapy střech, berou na sebe vážné, uctivé vzezření a smekají čapky, ačkoli je kníže ještě na pět set kroků vzdálen.

„Kde jsem se octnul?" tázal jsem se v duchu a mysle si, že cizinec má se podvolovati mravům země, která jej pohosťuje, ať s nimi souhlasí čili nic, loudal jsem se mrzutě za ostatními, abych se také postavil do špalíru. Hleděl jsem kromě toho, abych byl jak nejméně nápadným, neboť potom objeví se lid, jejž přišel pozorovatel studovat, oku jeho bez ostychu a přetvářky, tak jak žije ve svých vlastních poměrech a společnosti.

Kníže měl hlavu svěšenu. Sem tam ji pozdvihl a bystré, černé oko zdálo se pronikati do hlubin duše každého, na němž spočinulo. Někoho minul, aniž sobě povšiml jeho skroušené positury, jinému již napřed kynul, občas poposmekl čapku. Někteří naň patřili němě, jakoby v bojácném ustrnutí, jiní jej upřímně pozdravovali: „Da (kéž) te bog poživi, gospodaru!"

Za nedlouho měl jsem příležitost, abych se znova divil.

Kníže vyšel na procházku dříve než obyčejně. Kráčel z vesela, bezstarostně, byl patrně dobrého rozmaru. Proti němu šel Černohorec, na němž bylo na první pohled znáti, že pochází z nějakého odlehlého kouta Černé Hory. Byl prostřední postavy, suchý, chudobně oblečen. Stoupal krokem dlouhým a rychlým, jakoby chtěl ještě do večera doraziti na kraj světa. Rozhazoval rukama a poly široké „struky", přehozené přes plece, odletovaly a třepetaly se jako havranní perutě. Tvář výrazná, spurný pohled, oko zastíněno dlouhým obočím, dlouhé, poněkud prošedivělé kníry pod zahnutým nosem. Oholená místa obličeje zarůstají divokým strništěm, které je příčinou, že se zdá, jakoby se byl muž několik dní před návštěvou na Cetyni nemyl. Starožitná čapka, zmuchlaná a dost otrhaná, sedí na temeni hlavy a zpod ní splývají na opálený krk dlouhé vlasy.

Příchozí muž je plu heroické komiky. Jen se naň podíváš a zamiluješ si ho. Ačkoli je pohled jeho mračný a strašný, pojmeš k němu důvěru a svěřil bys mu celý život.

Jakmile kníže muže zočil, zamířil k němu. Muž to pozoroval a šel knížeti vstříc. Na držení jeho těla nezměnilo se nic. Pořád jakoby letěl, pořád jakoby chtěl snísti svět. Na líci se neuvelebil žádný respekt, ani mu nenapadlo, aby si honem oupravil nesalonní a nedvořanskou toilettu. Jak se tak posupně knížeti blíží, mohla by v cizinci vzniknout obava, že je to spiklenec, nebo dokonce attentátor.

Asi na dva své kroky (na jiného šest) před knížetem strhnul si čapku s hlavy, prudce se poklonil, až se málem dotekl země, rychle se narovnal, učinil skok na knížete — pro bůh, snad je to přece vrah, jejž Turci najali, aby gospodára Černé Hory sprovodil se světa! Nikoli, není. Skok neplatí ani hlavě, ani srdci knížete, nýbrž jeho ruce, na niž vtiskl upřímné políbení. Na to se po vojensku vzpřímil, vycenil zuby k dobromyslnému úsměvu a tázal se po černohorském obyčeji:

„Kako si, gospodaru?"

„Dobro, Vuče, a kako si ti?"

„Dobro, gospodaru; a kako je knjaginja?"

„Dobro, Vuče, a kako ti je žena?"

„Dobro, gospodaru; a kako ti je sinčić (synek)?"

„Dobro, Vuče, a kako ti je djeca (děti)?"

„Dobro, gospodaru, hvala na pitanju (děkuji za optání), sve (vše) je dobro. Ano, ano, tak, tak. Samo kad si ti dobro, naše sunce jarko! (jen když ty se máš dobře, naše jaré slunce)" — dodal v upřímné, naivní nelíčenosti.

„Kolik pak jsi posekl hlav, sivý sokole?" tázal se kníže dále.

„Málo, boga mi, padesát a sedm," odpověděl Vuk. Skromnosti této odpovědi musí se rozuměti tak: jiný by toho nedokázal, ale na

mne, šerého vlka hor černohorských, je to maličkost, která nestojí za řeč.

„Dá bůh," těšil ho kníže, „že brzy doplníš porubané hlavy do sudy."

„Co to povídáš, gospodaru?" rychle a spurně spustil Vuk, jenž, kdyby nebyl pamětliv, že stojí před knížetem, nedržel by se tak na uzdě a místo „co povídáš" řekl by zajisté „co žvaníš."

„Nu, Vuče, nechci tvé junáctví podceňovati a možná, že to dotrhneš i na kopu."

„Na kopu? gospodaru, na kopu?" vrtěl sebou Vuk jako živá jiskra. „Tak málo ode mne očekáváš? Myslíš, že mi pravice svadla, že uschla jako pahejl? Jen vypověz válku a přesvědčíš se, že dosáhnu ne kopy — ale plného sta!"

Pěkné to nadělení — pět mandýlků tureckých hlav na jedné hromádce, na jednom bohatýrském svědomí!

Kníže položil Vukovi laskavě ruku na rameno a zavolav nás několik cizinců, kteříž jsme byli na blízku, představoval nám jednoho z nejlepších junáků černohorských, Vuka Mičunoviće, jehož stejnojmenný předek proslavil se již na úsvitě století 18., když byli poturčenci černohorští vyhlazeni a Turci vyhnáni. Vuk teprve nyní se dovtípil, že jej kníže pouze škádlil, když mu pravil, že v nové válce skrátí o krk jednoho, nejvýše tři Turky. Vděčně se usmíval, samolibě hlavou potřásal, rozpačitě přešlapoval — a dobrácké oči třpytily se slzou dětinného pohnutí.

Tento výjev líbil se mi nesmírně a radoval jsem se z něho, neboť teprve nyní jasně jsem prohlížel poměr mezi panovníkem a národem černohorským.

Za několik dní na to roznesla se po Cetyni zpráva, že přijel „duka od Meduna." Jmeno toto šlo od úst k ústům a bylo Černohorcům po celý den předmětem hovoru. Slyše je po prvé, myslil jsem, že to bude nějaký italský vévoda, jenž Černohorce miluje a přišel, aby jim pomáhal v boji za svobodu. Podle všeho musí býti na Černé Hoře velmi populární, že všichni jen o něm a pořád o něm mluví, a zdá se také, že tu již někdy byl, neboť by jinak nemohl býti celé Cetyni znám.

Obrátil jsem se na Jovana Popoviće, Černohorce, jenž studoval v Moskvě lékařství, aby mne poučil. Co jsem slyšel, překvapilo mne i pobavilo.

Duca di Medun — či jak mu Černohorci říkají: Duka od Meduna — je geniální dobrodruh, tak zajímavý, prohnaný, odvážlivý, vtipný a nadaný, že věru bylo třeba Černé Hory, aby jej zplodila. Pošel z nahije kučské, kdež vojvodí slavný hrdina Marko Miljanov, z některé vesničky poblíž Medunu, turecké dříve pevnosti u Podgorice. Již jako malý hošík dostal se do Italie, která v něm probudila dřímající dobrodružný talent. Bojoval pod Garibaldim a je pravdě podobno, že se i vyznamenal, neboť není bojácný a vsadí vlastní život do hry právě tak odhodlaně, jako poslední krejcar na kartu.

„Chceš-li," podotkl Jovan, „dověděti se o jeho hrdinných skutcích více, obrať se naň a za láhev piva ti toho napovídá, až tě bude hlava brnět. Jen tě upozorňuji, že uslyšíš od něho věci staré, které my zde

již dobře známe, i z brusu nové, které jeho pružný duch teprve mezi vypravováním tvoří. Škoda, že nelze rozeznati pravdu ode lži a rozlišiti, co skutečně zažil, skusil a dokázal, od toho, co si na rychlo smýšlí, aby své povídky protáhl a dostal za ně o láhev piva více."

Byl jsem přes to zvědav Duku poznati.

Z vypravování Jovanova uvádím dále: Od času, co opustil domov, Duka byl všude v Evropě, kde se strhla válka, revoluce, vzpoura, vřava. Všude se rychle vpravil do panujících poměrův, osvojil si řeč i mravy a za krátko v něm sami domorodci nepoznávali cizince. Naučil se sedmi jazykům evropským ve slově tak dokonale, jakoby to byly zvuky jeho mateřštiny. Podle zaručených zpráv mluví srbsky, turecky, italsky, francouzsky, německy, polsky, anglicky. Osvobozoval Italii, pomáhal Polákům dělati revoluci, dobýval s Maxmilianem Mexika, a za války německo-francouzské byl členem pařížské komuny, ale ještě v čas nechal petrolejového řemesla, neboť mu kynulo dobrodružství příjemnější — milostné.

Nějaká francouzská markýzka smrtelně se do něho zamilovala. Byla to mladá vdovička, sličná, velice bohatá a samostatná, tak že mohla srdce zadati komu jí libo. Myslila, že nikterak nehřeší proti aristokratickým tradicím vznešených předků, vyvolivši sobě potomka staroslavného italského rodu, a kladla si mimo to za zásluhu, že jej vytrhla z drápů krajního socialismu a zachovala modrokrevné kastě. Duka byl sice značně starší než ona, ale měl do sebe tolik zajímavosti, že by byl dovedl k sobě připoutati ženu ještě mladší, protože neskušenější. Byl v lásce silný, náruživý, vášnivý, žárlivý, uměl vypravovat o svých dobrodružstvích do nekonečna, protože mu stála vždy ke službám bujná obraznost, hodná každého básníka, znal se výborně ve cvičení psův a zvláště byl znamenitý jezdec, tak že jest oprávněno i podezření, že v prázdných chvílích, (když totiž nikde nebyla revoluce ani válka), potloukával se světem s krasojezdeckými společnostmi, ačkoli pro tuto domněnku nedostává se věcného dokladu a rovněž není naděje, že by se Duka přiznal k zaměstnání, které stojí hluboko pod jeho skvělými schopnostmi.

S markýzkou žil celá tři leta. Láska zamilované vdovičky neutuchala, ano rostla každým dnem. Zdá se, že Duka netoužil po změně tohoto poměru, jenž mu zajisté byl výnosným i pohodlným, a mimo to snad i také myslil, že by se měl už pomalu zaopatřiti na stará kolena. Když sám se nechápal často nabízené příležitosti, aby požádal markýzku za ruku, řekla mu roztomilá žínka sama otevřeně, že by bylo záhodno, aby církev svazku jejich srdcí požehnala, protože takto jsou vydáni v šanc klepům a pomluvám; a také prý ji k tomu pudí svědomí, které jí vyčítá, že se prohřešuje proti náboženským předpisům, jichž její slavní předkové přísněji šetřívali, nežli zákonů světských.

Duka byl vehnán do slepé uličky. Vymlouval se, že všechny listiny a dokumenty, týkající se jeho urozeného původu, ztratil v Paříži. Jindy tak důvtipný muž nepřipadal na prostředek, jehož se v takových případnostech užívá: že se píše domů a tam že sepíšou dokumenty nové. Na radu markýzčinu psal mnohokrát, psal a psal, a z krásné Italie nepřicházelo ani řádky. Netrpělivá markýzka konečně nahlédla

do Dukova psaní — a viděla písmo, jež neuměla čísti a které nebylo francouzské, aniž obvyklé v jiných řečech, jež markýzka znala nebo o nichž měla ponětí. Duka totiž, ačkoli byl v cizích jazycích, jimiž mluvil, výtečný praktik, uměl psáti toliko srbsky, čemuž se byl ještě na Černé Hoře naučil.

Milý Duka, vida, že je zle, nemeškal padnouti na kolena a kajícně se vyznati. Marně ujišťoval, že toliko nekonečná láska jej přiměla, aby jí předstíral jiný původ. Markýzka se cítila kompromitována před světem, vydána na obecný posměch a prohodila něco jako o zatčení a zavření.

Dukovi nezbývalo ani tolik času, aby činil markýzce trpké výklady o mělkosti citu žen a prázdnotě jejich srdce, jemuž je milejší pozlátko zevnějšku, nežli ryzé zlato nitra, jež zná předsudky, ale štítí se pravdy. Myslil si, že škoda nastavovati dlouhovlasé ženě krátký rozum, když není času nazbyt a dobrá rada drahá. Neokouněl dlouho, vzal nohy na ramena a spasil se útěkem. Nevíme, uměl-li náš hrdina upláchati také z bitev, ale tenkráte dokázal, že i v útěku je mistrem. Dříve ještě, než překvapená markýzka mohla učiniti patřičné kroky, aby byl její nehodný milenec zatčen, Duka byl přes hory a doly a nezastavil se až na rodné půdě své vlasti.

To se stalo v letě r. 1875 a historka tato kolovala všemi evropskými novinami, budíc všude zaslouženou sensaci; snad se na ni nejeden z laskavých čtenářův upamatuje.

Jedva překročil hranice černohorské, Duka se přesvědčil, že již bohužel minuli zlatí časové, kdy žila Černá Hora jako mimo svět, sama pro sebe, nedbajíc ničeho, co se dálo za jejím úzkým obzorem. Na Černé Hoře vědělo již každé dítě, co Duka vyvedl. Hned od prvních lidí, které potkával, slyšel, že je naň kníže náramně rozezlen a že těžce odpyká hanbu, kterou Černé Hoře přede vším světem učinil.

Duka si myslil: když tomu tak, obrátím se k Černé Hoře zády a půjdu hledat štěstí jinam.

Což, tenkrát bylo Dukovi snadno! Požár povstání už plál po celém Balkáně, ať řídil krok svůj kamkoli, všude mu kynula nová dobrodružství. Mohl jíti do Hercegoviny, Bosny, Bulharska, Macedonie, Starého Srbska. Černohorci byli v povstaleckých četách velmi hledáni a zvláště bosenská rája nechtěla se chápati zbraně, dokud neměla na očích nějakého Černohorce, buď si on kdokoli.

Do Hercegoviny si Duka netroufal, neboť zde byl přede hněvem knížete Nikoly tak málo jist, jako na Černé Hoře. Do Bulharska a Macedonie bylo daleko a cesta by ho stála mnoho peněz, jichž neměl — budiž to ke chvále jeho řečeno. Kam tedy měl jinam kroky obrátit, než do Bosny?

V západní Bosně chopili se povstání pionýři příští okupace rakouské. Zavolali sem z Hercegoviny Slovince Miroslava Hubmayera, který už na počátku odboje hercegovského prozrazoval uznání hodnou horlivost, ačkoli vůdčího daru po všechen čas neosvědčil. Hubmayer uposlechl vyzvání, zastavil se v Záhřebě, kde byl s velikou počestností přijat, kde mu na oslavu vystrojen hlučný banket a kde byl povýšen na zbrojného

představitele myšlenky velkochorvatské, která se brala stejnou kolejí s myšlenkou rakouskou.

Hubmayer se přezval vojvodou bosenských povstalcův a měl upřímnou vůli konati divy udatenství a jmeno své na věky proslaviti v dějinách Jihoslovanstva. To však bylo jen první chvíli. Jakmile viděl před sebou mužstvo, jež mělo býti nástrojem jeho dalekosáhlých záměrů, poznal, že nebude moci rozepnouti křídla k letu tak smělému, jak zamýšlel.

Bosňáci se vůbec vyznačují jemnější povahou, než Hercegovci, a jsou také méně bojovní. Platí to o Bosňácích vůbec a katolících bosenských zvlášť. A s těmito měl Hubmayer operovati.

První čas kul s hlaváry svých povstalců pouze plány. Plán se rodil na plán, jeden byl krásnější druhého a proto tak těžko vybrati si mezi nimi. Protože se nemohla usjednotiti, nebyla četa Hubmayerova schopna boje a položila se, dokud se na něčem pevném neustanoví, na samé hranici Chorvatska, na vrchu, odkud bylo lze krajinu daleko přehlédnouti a přesvědčiti se, neblíží-li se šelmy Turci, a rovněž bylo odtud snadno, kdyby potřeba kázala, svaliti se na půdu chorvatskou, kam se pronásledovatelé neodváží. Mimo to měla tato posice též výhodu, že mohly být odtud bez obtíží zasílány vítězné bulletiny do listů, přejících povstalecké akci.

Duka šel po čichu a přišel na Hubmayera. Představil se mu jako černohorský vojvoda, kterýž je poslán od knížete Nikoly, aby tajně prohlédl všecky povstalecké sbory a přinesl mu potom spolehlivou zprávu o jejich výkonech, počtu a bitevní spůsobilosti. Hubmayer se z rozhovoru přesvědčil, že má před sebou opravdového Černohorce a jako bezelstný dobrák věřil mu na slovo.

Ačkoli lživojvoda žádal, aby zachováno bylo o jeho osobnosti přísné mlčení, proklubovalo se tajemství brzy a každý člen čety Hubmayerovy věděl, jak vzácný host učinil jim čest návštěvy. Jakmile se bosenští holoubci domnívali, že mají ve svém středu Černohorce, a k tomu ještě černohorského vojvodu se zvučným jmenem „Duka od Meduna“, hned se jim prsa naplnila stateční a byli by v tom okamžiku vyčkali Turka třeba na dvě stě kroků.

Domnělý vojvoda nešetřil pochvalou a pravil Hubmayerovi otevřeně, že na své obchůzce spořádanější, bojovnější a nadšenější čety neviděl a že zejmena četa Ljubibratićova v Hercegovině je proti četě jeho řadou dřevěných vojáčků, s jakými si hoši hrají. Ani přesvědčením se netajil, že skvělá pověst jmena Hubmayerova brzy se vyrovná slávě Peka Pavloviće.

„Napoleon pravil,“ vykládal Duka Hubmayerovi dále, „že generálovi je třeba hlavně tří věcí, aby si pojistil zdar a vítězství. První věcí jsou — peníze, druhou — peníze, třetí — opět peníze. Nedostatek hmotných prostředků vadil nám ve všech podnicích, čelících k osvobození od nehodného jha a k zahnání sveřepého utiskovatele. Ty na př., milý příteli, máš od boha všechny vlastnosti, abys vedl svou četu z vítězství do vítězství, abys rostl jako lavína, ana se řítí s temene alp a ničí, drtí vše, co se jí do cesty postaví. Jen škoda, že nemáš dostatečně peněz.“

Hubmayer se dobromyslně pochlubil, že mu není o peníze tak zle, protože chorvatské a slovinské komitéty všecko mu posílají, co seberou. Na to se jal Duka přednášeti o tom, jak opatrně musí vojevůdce vydávati každý krejcar a jak jej má třikrát na dlani obrátiti, než jej pustí z ruky. Ovšem, také nesmí býti skrblíkem, mužstvo nesmí trpěti nedostatkem, ačkoli opět nesmí na druhé straně nadbytkem zbujněti (jeť voják jako dobrý kůň: utrhuj mu obroku, stane se herkou, přesycuj ho, zleniví). Ale hrdinům a mužům, majícím o zdar věci zvláštní zásluhu, musí být váček vojevůdcův stále otevřen.

Dále musí vojevůdce pečovati, aby si zachoval u mužstva autoritu. Nesmí se vzdalovati nejposlednějšího vojáka, ale ani nesmí s ním udržovati jakési bratříčkovské styky. Mužstvo musí míti k vůdci důvěru, avšak nesmí jej nikdy přestati pokládati za osobu vyšší, důstojnější, nad ně vynikající, neboť kde není úcty k představenému, není ani kázně a pořádku.

Zevnější lesk je sice věc bláhová, ale masse, která do hloubky nepronìká a soudí jen dle povrchu, bude vždycky imponovati. Hubmayer chybuje, že neodložil naproti své četě vrozenou skromnost a prostotu, kteréžto vlastnosti jsou arci krásné a ctihodné při člověku obyčejném, ale muž, jenž má před sebou tak veliký a světodějný úkol, musí se z nich vyzouti.

Hubmayer poslouchal nábožně, jakoby měl před sebou proroka. Přiznával se v duchu, žeby si byl jak živ nepomyslil, žeby některý černohorský vojvoda se vyznamenával tolikým bystrozrakem, důvtipem, zkušeností a rozhledem. Skromně Dukovi odpověděl, že hluboce cítí pravdivost každého jeho slova, ale že se bude teprve musit vpravovati do obtížné úlohy, kterou vzal na svá bedra. Kdyby takhle mohl jej, vojvodu Duku, míti stále při sobě, učiti se od něho a z něho sobě vzor bráti! Potom by měl jistotu, že jeho konání, jakož pochází z nejlepší a nejšlechetnější vůle, bude mít i blahodárné výsledky.

Duka váhal, přemítal sem a tam, nemohl-li by to srovnati se svými povinnostmi a prodlíti při Hubmayerovi tak dlouho, až mu z nepřebrané zásoby svých zkušeností vštípí aspoň tolik, čeho by právě potřeboval. Konečně však přece na mnohé prosby Hubmayerovi povolil a slíbil, že zůstane při něm potud, pokud jeho četu jak náleží po povstalecku nezorganisuje, aby z ní šel strach na pět mil. Rozumí se, že první nutností bylo, aby Duka vzal do své pevné ruky Hubmayerovy finance. Jakmile cítil peníze v kapse, staral se o to, aby žil v ležení Hubmayerově tak, jak je vojvody důstojno. Objednal si vína, šunek, nakládaného masa a salámů na půl leta napřed, neboť ani sebe nadšenější povstalec nemůže bojovati na lačný žaludek. Druhým činem jeho bylo, že přeložil ležení Hubmayerovo tak, aby bylo se strany turecké chráněno řekou a mělo na stranu chorvatskou volný přechod. Potom se jal cvičiti povstalce ve vojenské službě, o níž neměli dosud ponětí. Na temeni pahrbku objímal důvěřivého pobratima pod „bílým stanem“ a od stanu až na úpatí postavil si z povstalců čestnou stráž, která měla volati „do zbraně“, jakmile se některý z obou vojvodův ukázal a druhým okem měla dávati pozor, nejdou-li Turci.

Duka naučil Hubmayera i Bosňáky „dělati povstání“ tak, že se jim to všem zalíbilo. Stůl obou náčelníkův oplýval pokrmy i nápoji a z jeho zbytků žili dobře i povstalci. Kde se jaký hladový Bosňák dověděl, jaký panský život panuje při četě Hubmayerově, opustil ženu i děti, chopil se zbraně a šel se ucházet, aby byl přijat mezi strašlivé muže, kteří se zapřisáhli, že Turky vyženou z Evropy do Brussy, kamž je odkázal stařičký Garibaldi. Bosňáci, jež do nedávna bylo velmi obtížno přiměti k brannému odporu, hrnuli se k Hubmayerovi jako s procesím, o čemž ihned podávány authentičné zprávy do přátelských novin. Brzy byla v této nebezpečné četě všecka místa obsazena a nové přírůstky byly odmršťovány; sklamaní Bosňáci vraceli se k domácím krbům s bolestí v srdci, že jim nebylo dopřáno, aby vycedili svou hrdinskou krev za svobodu vlasti a víry.

Tak bylo až do jara r. 1876.

Tehdáž opustil Jovan Popović Moskvu, aby se jako každý Černohorec, jenž prodlévá v cizině a má zdravé údy, odebral do domova, planoucího takovou žádostí boje, že mohlo již brzké vypuknutí války pokládáno býti za jisté. Na cestu přijal úřad politického dopisovatele do „Ruského Míru“. Slyše o junáckých činech čety Hubmayerovy, považoval jakožto zpravodaj slovanského listu za svou povinnost, aby ji navštívil a jejího náčelníka poznal.

Četu šťastně našel, ale nyní nastala těžká otázka, jak se dostane k jejímu vojvodovi, jenž byl strážemi obemknut jako železným řetězem.

Stráž, stojící na patě hory, velmi nepřívětivě a nepohostinsky chopila se neznámého člověka a začala ho vyslýchati, kdo je, proč a odkud přichází. Když otázky jejich zodpovídal a zároveň podotknul, že je Černohorec, povstalci začali na sebe potutelně mrkati, jakoby chtěli říci: Však ty zde brzy dočernohorcuješ, jen co tě shlédne náš věhlasný vojvoda Duka, nejprvnější junák Černé Hory; ten ti bez milosrdenství strhne se tváře nectnou škrabošku lacmanské lži a my tě potom z tábora metlami vymrskáme, špehoune jeden!

„Když jsi Černohorec,“ tázal se čestný strážce, „znáš-li pak vojvodu Duku od Meduna, pravou ruku gospodara Nikoly?“

Jovan ihned pochopil situaci, jakmile se dověděl, že Duka je zde.

„Jakž bych neznal Duku!“ odpověděl, „vždyť je to můj pobratim!“

Bosňák si jej škodolibě a pohrdlivě přeměřil a bezpochyby si myslil: Však on ti, počkej, dá pobratima, jen až tě prsty obejme kolem krku!

A nahlas pravil: „Když tedy jsi pobratim našeho vojvody Duky, ohlásíme tě u něho, ale musíš počkat, až se probudí; on totiž jako bohatýr každý den po obědě vyspává hodinku nebo dvě a stráže mají přísný rozkaz, aby jej neburcovaly, leda by hrozilo nebezpečí.“

Jovan chtěl odbyti věc kratčeji, bez ceremonií a šel k vojvodskému stanu nahoru na vzdory strážím. Aby je upokojil, jal se obouvati bílé rukavičky, které byl zapomněl v kapse o posledním plesu v Moskvě. Byly sice špinavy jako zem, ale povstalcům přece noblessa a elegance, jíž nikdy neviděli, imponovala tak, že hostu déle nebránili, aby šel do vojvodského stanu bez ohlášení.

Vrazil tam a našel oba hrozné muže v bratrském objetí na holé zemi; jeden druhému byl položil hlavu na rámě a spali jako nevinné

děti. Kolem nich se válely ostatky nedávných hodů; byly prý mezi nimi i láhve šampaňské.

Prohlédnuv si bojiště, na němž oba bojovníci leželi poraženi, probouzel Duku. Duka, jenž přísně přihlížel, aby v četě panovala železná kázeň, a jenž se domníval, že jej bere za rameno některý povstalec, nedbající jeho často opakovaných příkazů, vyskočil jako lítý lev a popadl hněvivě Jovana za chřtán.

Jovan se tohoto přivítání nelekl a dal se do smíchu: „Ale Duko, Duko, mírni se, vždyť já nejsem Turek, nýbrž tvůj krajan Jovan Popović, jenž vážil dalekou cestu, aby ti mohl složiti hold za všechny junácké skutky, jež jsi dokázal po širém světě, a jimiž nyní na novo slávu černohorskou rozšiřuješ!“

Duka sice Jovana osobně neznal, ale jmeno Popovićů bylo mu povědomo, neboť bývali ještě za jeho mladých let vojvody na Řéce. A konečně: ať je tento přišlec kdokoli, tolik je jisto, že mu Dukova minulost není tajemstvím a že by jej mohl demaskovati . . . Již ne za chřtán, nýbrž za obě ruce Jovana popadl, tiskl je vřele, přátelsky a pravil mu zticha, aby ani probouzející se Hubmayer nerozuměl:

„Budeš mlčet?“

Jovan zachoval takt, jehož dobrá věc vyžadovala. Zůstal s oběma o samotě, pověděl Hubmayerovi, komu se to s tělem duší zapsal a slíbil, že — k vůli tomu, aby celé povstání nebylo před světem kompromitováno — neplechu, kterou tu shledal, nedá na buben veřejnosti; pohrozil pak, neodstraní-li se Duka okamžitě z ležení, že beze všech ohledův odhalí, co tu viděl.

Jovan dostál slovu potud, pokud se mohl obávati, že by nevčasným vylíčením ležení Hubmayerova uškodil zájmům nebohého, od věků nešťastného lidu, jenž na jiných stranách s nadlidskou statečností v nedostatku, beze zbraní, holýma téměř dlaněma zápasil, jako sbor Titánův. Na Černé Hoře těchto obav nebylo a Jovan zde necítil žádné pohnutky, aby Dukovo vojvodování v Bosně držel pod pokličkou.

Duka se vytratil z ležení Hubmayerova skoro nepozorovaně, živ a zdráv, na všech údech neporušen. Co měl nyní ubožák učiniti, kam se obrátiti? Když marnotratným synem celý svět opovrhnul a neměl už, kam by utrápenou hlavu položil, rozpomněl se na otce a matku, kteří jej i tak zdarebnělého přijali s otevřenou náručí.

Kroky Dukovy obrátily se po druhé k návratu na Černou Horu a nyní jsme jej měli šťastně mezi sebou.

Bylo již krátce před válkou. Školy byly zavřeny, chovanci bohoslovného ústavu odhodili bible a evangelia, aby se místo nich chopili handžáru, ano i vězňové amnestováni, aby pomohli rozmnožiti skrovné černohorské šiky.

Tu chvíli Duka vyčíhal si pro návrat.

Cetyň byla v napjetí, jaký osud a trest nyní Duku stihne. Vědělo se, že kníže je naň lítě rozhněván a že mu tak snadno nepromine. Přes to však se nezdálo, že by Černohorci sdíleli s knížetem stejné mínění, ano spíše jsem shledával, že mají z Duky radost, protože vyvedl něco neobyčejného, nevšedního, čím by se nemohl pochlubiti každý.

I v tom se jeví spartanské vychování Černohorců: rádi vinu odpouštějí, jen když se jí postaví za advokáta nějaká vynikající vlastnost vinníkova.

Druhý den po návratu Dukově vydal se kníže v obvyklou hodinu na procházku. Z prvního pohledu na zamračenou tvář mohl každý dostati výstrahu, aby mu dnes nevstupoval do cesty, může-li se vyhnouti. Nebylo těžko uhodnouti, že hněv platí Dukovi, jenž jmeno černohorské hyzdil všude, kam jej nohy donesly. Na očích vojvodů bylo znamenati jako lítost, že je nad Dukou zlomena hůl soudcovská a že nemohou smělému a šikovnému chlapíkovi pomoci.

Najednou objeví se Duka a kráčí přímo ke knížeti. Postava jeho je štíhlá a ztepilá, nejmenší hnutí prozrazuje sílu, pružnost, obratnost, eleganci. Líce není pravidelno, ano nelze je ani hezkým nazvati, ačkoli nikterak není ošklivo. Co mu schází na kráse, nahražuje zajímavý výraz. Černé oko hradí se hustým obočím, je pevno jak u krotitele lvů. Mezi nosem, vysedlou tváří a horním rtem ryje se hluboká vráska, která ukazuje na muže vášnivého a náruživého, jenž nedbal, aby své choutky a pudy držel na uzdě. Nos je prosedlý, poněkud hranatý a na špičce přiseknutý. Černé kníry visí lhostejně dolů. Čelo je dosti nízké, má několik hlubokých a širokých brázd, které nejsou příznakem mládí a pokojného života. Čapka sedí na bujném vlasu, jímž tu a tam prokmitává stříbrné vlákno, hrdě a vzdorovitě. Prsa jsou naduta sebevědomím, přes levé rámě má nedbale přehozen krátký medvědí kožich.

Jde knížeti vstříc. Oka nejen neklopí, nýbrž pohlíží knížeti do obličeje tak asi, jakby si mohl dovoliti hrdina, jenž právě rozhodl důležitou bitvu a nyní očekává jisté vyznamenání. Také kníže odbočil od přímé cesty a jde naproti Dukovi. Čím je mu blíže, tím hrozivěji stahuje se jeho obočí. Členové družiny vyměňují spolu pohledy, jichž němá řeč znamená: Už je s Dukou amen, osud jeho je spečetěn!

Každý krok knížete je rychlejší. Podobá se těžkému mraku, jenž se nabral hromem a bleskem a jenž už musí, musí propuknouti v ničivou bouři.

Potkali se. Kníže zlostně dupnul, udeřil na jilec meče a zprudka se zastavil. Duka ani na okamžik nepozbyl důstojné vážnosti a byl první, jenž promluvil.

„Zdravo, gospodaru," děl klidně.

„To jsi ty, Duko?" tázal se kníže hněvivě.

„Ano, gospodaru," odpověděl Duka stejně pokojně.

„Víš-li co nového?"

„Ach pověz, víš-li ty, gospodaru!"

„Že tě dám oběsit."

„Slobodno, gospodaru."

„Je to nekonečná hanba, má-li syn Černé Hory sejíti provazem!"

„Bůh ví, pravdu mluvíš, gospodaru!"

„Ale pro tebe není milosti, neboť jsi se smrtelně prohřešil proti cti národa černohorského."

„Jak myslíš, gospodaru."

„Šidil jsi dobré, lehkověrné lidi, každé tvoje slovo byl klam, každý čin podvod."

„Skoro tak."

„A za to musíš viset!"

„Jak myslíš, gospodaru, já tu neporoučím."

„Tedy se vyzpovídej, smiř se kajícně s bohem a zítra odbila tvá poslední hodinka."

„Dobrá, gospodaru, to učiním."

Kníže vykročil, aby šel dále. Duka zůstal státi. Družina naň útrpně pohlížela, ale nikdo se neodvážil, aby ho politoval ústy. Kníže černohorský je samodržcem své země. Jiní mu mohou zákony navrhovati, ale jeho slovo samo sebou je zákonem. Jiní mohou souditi dle písma, rozumu i zkušenosti, ale rozsudek musí míti souhlas knížete; naopak proti soudu knížete není protestu, není odvolání, jej toliko lze mlčky vyslechnouti, hlavu skloniti a do vůle boží se poručiti.

Několik perjaníkův obstoupilo Duku, aby jej odvedli do vězení, kde se měl připraviti na poslední svou cestu — k čakanu.

Duka ani v tom okamžiku nepozbyl přítomnosti ducha. Zůstal klidným a usmál se ironicky, jakoby chtěl říci: Pro takovou maličkost tolik řečí! — tu je toho, budu-li pověšen!

„Gospodaru!" promluvil hlasem jasným, zvučným, na němž nebylo nejmenšího chvění znáti.

Knížeti tento ton imponoval. Zastavil se a poobrátil hlavu.

„Gospodaru," tázal se Duka, „je svobodno mluvit?"

„Svobodno."

„Ty víš, že si toho daru nevážím, jejž nazýváme životem. Kdybych se staral, aby můj život nedostal bolení v krku, nebyl bych s ním chodil na průvan. Když je to tvá vůle, abych byl oběšen — pro mne, dej si mne pověsiti ještě dnes, já ani nezavzdechnu. Než umru, rád bych —"

„Zkrať svůj hovor! Máš-li jakou žádost, splním ji, bude-li možno, neboť jsi v tomto okamžiku již umírajícím. Jenom nežádej, abych změnil svůj ortel."

„Opakuji, že je mi smrt lhostejna. Nemám žádné prosby, ale rád bych ti udělil radu, prve nežli skonám."

„Mluv!"

„Gospodaru! Ať si myslíš o mně nejhorší, toho mi neupřeš, že jsem smělý chlapík, jejž nezahanbí žádný bratr Černohorec, co se toho týče."

„Neupírám, jen že byla tvá smělost hodna lepší věci."

„Prosím, gospodaru, nech mne domluviti, k tomu právě se nese moje rada. — Za nedlouho vytrhneš do pole a dáš se do zápasu, jenž bude nerovným při vší proslavené statečnosti Černohorců. Před tímto veledůležitým okamžikem měl bys býti rozmyslnější. Co jsem spáchal, spáchal jsem, ani ty toho neodčiníš, ačkoli mnoho můžeš. Zasloužil-li jsem za své skutky šibenici — nuže, nechť visím! Ale snad to tak nechvátá, abych se musil houpati už zítra. Odlož mou popravu až po válce a já ti zatím sprovodím aspoň tucet Turků. A po válce si mne pověs, myslíš-li!"

Družina dávala na jevo souhlas temným hučením. Knížeti se tato slova líbila — Duka měl vyhráno.

„Zítra ti bude oznámen konečný rozsudek," pravil kníže a šel dále.

Duka se již nešel zpovídat, ale odebral se rovnou nohou do hostince. Černohorci měli nelíčenou radost, že se věc tím směrem obrátila a že Duka podal nový důkaz duševní bystrosti a smělosti. Tiskli mu ruce, přáli mu štěstí, platili zaň pivo, víno i rakiji. Đuka se nedal pobízeti a přijímal častování jako přijímá berní daň.

Posíliv se, vypůjčil si od některého vojvody koně a projížděl se po Cetyni i po celém cetyňském poli. Lítal jako živý blesk, nebylo možno se mu nepodiviti, jak výborně umí uzdou vládnouti. Tu musil kůň pod ním tancovati jako nevěsta, tu musil páditi jako střela, tu zas drobným krůčkem cestu měřiti, hlavu pyšně vypínaje a hryzaje udidlo. Na konec přijel před knížecí konak, aby se veřejně produkoval před zrakoma celé panující rodiny.

Na zejtří ho jmenoval kníže svým štolbou. O šibenici už nebylo ani řeči.

Hleděl jsem, abych se s Dukou seznámil a vykořistil jeho dobrodružství pro své zápisky. Pozval jsem ho jednou na „bocu bire" (láhev piva). Duka se dovtípil, co takové pozvání znamená, a dal se do vypravování.

Začal tam, jak „šturmoval s přítelem Garibaldim královský hrad neapolský."

Garibaldiani útočí. V jich čele stojí sám Garibaldi a hned vedle něho Duka od Meduna. Útočníci zuří, chtějí to hnízdo vyvrátiti z kořene. Hrad na některých místech hoří.

V tom se otevře okno, za ním se objeví žena v bílém rouše, prostovlasá, pláče, lomí rukama a je tak krásná — bože, tak krásná! Duka ji hned poznal — je to sama královna. Také útočníci ji poznali a z řad jejich zavzněl nový útočný pokřik. Královna těká zoufalým zrakem po hrozných tvářích, které jí věští jistou záhubu. Nevidí spásy — znova zaplakala, až kvěl její přehlušil vřavu boje.

Na štěstí padlo oko její na něj, na Duku. Hned ustala v pláči, sepjala k němu bílé ruce a volala: „O Duko od Meduna, vysvoboď, vysvoboď mne!"

„Byl jsem vždycky zastancem slabých a utlačených, ochrancem vdov a sirotkův a zvláště ženské nestatečnosti naučil jsem se již na Černé Hoře náležitě šetřiti. Přítel Garibaldi mířil na ni puškou. Srazil jsem mu pušku a pravil: „Kamaráde, ta paní volá ke mně o pomoc a já jí nemohu odepříti, neboť my Černohorci nikdy neválčíme se ženami." — Garibaldi zaskřípal zuby: „Celé to plémě satanášovo musí býti zahlazeno do poslední duše, bez ohledu, je-li to dítko nebo žena!" — Na to já: „Příteli, tak se se mnou nejedná! Řekl jsem, že ji beru v ochranu a slovu dostojím. Kdo se mi zprotiví, súčtuje se mnou, s Dukou od Meduna! A chceš-li bojovati jako barbar a nedarovati ani ženám a dětem život, opustím ihned tvé řady!" V Garibaldim hrklo, tak rozhodného slova se nenadál. Skočil jsem ke královně (jak tak letem k ní „skočil", zůstavil nevysvětleno), pojal jsem ji za ruku a řekl jsem: „Paní, nebojte se, jste v dobrých rukou!" Královna mi v návalu vděčnosti klesla do náruče a štkala: „Velikomyslný hrdino! Kdybych byla svobodna, nikomu jinému bych ruky své nezadala, kromě tebe!"

Vyvinul jsem se jí z náruče a pravil: „Paní, pamatujte se, mohl by nás někdo vidět a myslil by, že spolu něco máme!“ Pojal jsem ji za ruku a vyvedl z nebezpečí. Ještě na ulici mi na kolenou děkovala, že jsem ji zachránil.“

Zatím Duka vyprázdnil dvě nebo tři láhve piva, a láhev stojí na Cetyni půl zlatého. Pomyslil jsem si: Milý Duko, kdybys mi chtěl vypravovati každý tlach, jejž ti slina na jazyk přinese, neskončil bys do soudného dne; a kdybych já chtěl čtenářstvo baviti fantasiemi, počastoval bych raději sebe.

* * *

Ve válce Duka neměl příležitosti, aby ztratil hlavu a snad ani v žádné bitvě nebyl, jsa neustále při knížecích koních. Na konec války uhonil nejlepšího koně knížete tak, že z toho pošel. Byl úřadu štolby zbaven a padl v nemilost.

Usadil se trvale na Černé Hoře a stal se tu „prvním advokátem.“ Píše lidem žaloby, hájí je před senátem a má z toho skrovný výdělek. Když se nedostává sporův, umí je umělým spůsobem roznítiti. Stal se démonem rodinného života černohorského, ženy navádí, aby žalovaly na muže, muže, aby žalovali na ženy.

Zdá se, neplete-li na sebe znova provaz, že na sebe lije kulku.

Z básní Adama Asnyka.

Z polského přeložil

Fr. Kvapil.

Naděje.

Vždy mějme naději! Ne lichou, v smutku,
jež v tlící dřeň snů svěžích květy sbírá,
leč nezlomnou, jak zrno příštích skutků,
jež utkví v chrabré duši bohatýra.

Vždy mějme naději! Ne, v klamů zdobě,
jež záletnicí slepého je štěstí,
leč tu, jež čeká vzkříšení dne v hrobě,
a přilbici a meč má v silné pěsti.

Vždy mějme odvahu! Ne jednodenní,
jež v zoufalém se předsevzetí taví,
leč tu, jež s hlavou pozdviženou, v hřmění
se nedá s místa sehnat vrahů davy.

Vždy mějme odvahu! Ne tu, co žalem
na slepo letí, šílíc, bez oruží,
leč tu, jež v sobě nedobytným valem,
stálostí osud přemáhá i tuží.

A pohrdejme zvukem lživé slávy,
i bezprávím, jež k moci vede, k síle,
leč neberme plášť mučennictví lkavý,
neřinčme poutem rabů každé chvíle.

A pohrdejme vítězů též pychem,
násilí nikdy netleskejme k zdaru!
Leč pádu neslavme, jenž byl snad hříchem,
svou slabostí se nehonosme v zmaru.

Přestaňme s bolestí se mazlit, steny,
přestaňme nářkem stálým sytit duši —
hověti v žalech si věc bývá ženy
a mužům v mlčení se zbrojit sluší.

Leč nepřestaňme památky ctít svaté
a chovati v nich ideálů vesnu —
mu:íme dát jim zbroj i moc, by zlaté
v skutečnost přešly z upomínek, ze snů!

Lidstvu.

Lidstvo! Atreův ty smutný rode,
bez míru jenž k předu kráčíš v boji!
Vlastní ňadra vlastní meč ti bode,
hluché k slzám jsi, jen zášť tvou zbrojí!
Přežilý trud novou splácíš mukou,
mstíc se, věčně mstíš se jenom sobě,
každá rána zadaná tvou rukou,
k zemi v krvi tvé tě sráží v zlobě!
Samo sobě obětí i katem
padáš v prach, když vítězně chceš vstáti,
pohřbem ti tvůj triumf v lesku zlatém:
při vítězství klesáš nad závratí!
Přes kletby však, pochybnosti, hroby
tušíš cíl, kam jít ti touha káže —
jeho paprsky ti čelo zdobí,
ač ho posud nechytla tvá páže!

Růže cirku.

Napsal

Jan Červenka.

(V)idím dosud tu podobu zvláštního půvabu, jak se vznášela a míhala před užaslým naším zrakem na ztepilém arabském běloušì! Nazývám ji nyní růží cirku; tehdáž zvali jsme ji prostě miss Mary, ale jmeno to mělo pro nás čarovný zvuk. Vždyť okouzlila všechny a leckterý z nás byl by se věru rád uvrhl pod kopyta jejího koně — za jediný úsměv, za jedinou slzu těch velikých, tajemně planoucích očí, jejichž nevyzpytným pohledem se nás v přeletu jedva plaše dotýkala. Byla to růže bílá, čistá, nedůtklivá. Její tvář zůstávala vždy chladnou a nepohnutou, podobna jsouc útvaru, vytesanému rukou mistrovskou z nejjemnějšího mramoru; v obličeji tom spočíval stále výraz tajemného smutku a — vzdoru, jejž nedovedla zaplašiti ani nejprudší bouře potlesku, ani démantová blýskavice nejdražšího šperku.

Nikdo nebyl by řekl, že s mramorem hlavy té souvisí tělo, jež svíjelo se nad koněm jak mladé hádě, jako průsvitný háv mlhy, když vítr se ho dotkne.

„Dnes jezdí opět jako bohyně! — Mně zdává se vždy, jakoby měla křídla; vždyť jest více ve vzduchu než na koni, jehož dotýká se jen špičkou své malé nohy . . . Což je proti ní sám ten James Loosely, kteréhož přece nazývají prvním jezdcem světa!“ řekl mladý muž sedící na první galerii.

„Zda-li pak jste si všiml,“ odvětil jeho soused, „jak se miss Mary vždy zachvěje, když setká se v letu s tímto mužem? Nevšiml jste si, jak se třese, když jedou vedle sebe a on ji vezme kolem pasu, s jakou bázní se od něho odvrací a jaké blesky na ni srší z plamenných jeho očí?! — Ó, chtěl bych přisáhat, že v tom vězí něco, co jest příčinou ustavičného jejího smutku, jejž si nikdo neumí vysvětliti.“

„Nevím, nevím,“ řekl opět prvý. „Kdož může nahlédnouti v tajemství její duše! Ale hádal bych as podobně . . . Ostatně, známá to již věc, že je Loosely žárlivec, schopný všeho! A když tak přemýšlím . . . zdá se mi, že máte pravdu! . . . Ano, ano! Něco v tom vězí, dáme si budoucně pozor!“

— — — — — — — — — — — — — — —

Miss Mary již od nejútlejšího dětství jezdila na koni. Její otec, clown a jezdec v cirku, miloval ji celou duší a věnoval jí každý okamžik prázdné chvíle.

„Mary, Mary, mé krásné dítě, ty okouzlíš jistě každého svým uměním," plesával, když učil ji, jako dítě útlé a slabé s průsvitnou ještě pletí, jezditi na rychlém koni a ona, vznášejíc se lehounce jako pírko, mžikem činila vše, co jí poručil.

Často rozběhl se v nadšené radosti za letícím koněm, vyskočil naň a chopiv dcerušku do náruče líbal a hladil ji, zatím co kůň tryskem hnal se rejdištěm, až chomáče pilin a písku vysoko nad hlavou jim poletovaly.

Za to nestarala se manželka jeho příliš o své jediné dítě. Jí bylo milejší stavěti na odiv svou krásu a kokettovati s hejsky, zatím co muž a dítě život a zdraví v sázku dávali. Pokládala to za jejich povinnost, aby ji živili, a jenom tehda, když jásavý potlesk rozletl se prostorem cirku, odvrátila na okamžik vášní rozpálené, s obecenstvem kokettující zraky na unavené, sotva dýchající děvče a soptila vztekem, když se malá Mary chladněji uklonila tam, kam si matinka přála.

Bylo to štěstím pro Mary, že měla otce tak láskyplného, k němuž také přilnula celým svým dětinným srdcem. Bylo také štěstím pro Mary, že zemřel jí otec, když jí bylo již patnácte let a kdy, tak záhy na své stáří, byla již netoliko úplně dospělou, ale i dosti statečnou, aby mohla uhájiti svou samostatnost vůči matce. Tato mohla se nyní úplně oddat svým vášním a oddala se jim také vší silou své hýřivé duše. Nevšímala si dcery, jíž smrt otcova učinila sirou, opuštěnou a jíž nezbylo nic jiného, než divoký bělouš, u něhož ztrávila celé dny.

„Dolores, Dolores, tys mojí jedinou útěchou, tys mým životem!" mluvívala s ním a její oči zalily se při tom vždy slzami. A kůň, jakoby rozuměl jejím slovům, hrabal smutně nohou a hleděl na ni svým velkým okem, jakoby plakati chtěl s ní.

Avšak smrtí otce jejího utrpěl i cirkus velkou ztrátu. Majitel jeho to nahledl a proto záhy ohlížel se po nové síle, jež by zemřelého nahradila. — A již za několik dní na to prolétla městem zpráva, že první jezdec světa, James Loosely, opustivší před třemi léty společnost cirku, aby slávu svoji po Evropě rozšířil, vystoupí opět na jevišti svých dřívějších triumfů.

Při zprávě té otřásla se miss Mary. Pamatovala se dobře na Looselyho, kterak se jí před léty, jako malému děcku vysmíval, když někdy chybně skočila a její otec v náruč ji chytiti musil. Pamatovala se, jak šlehával zlostně jejího bělouše, ze zášti, že sám nemá takového. Připomněla si též, jak otec její v hádce s Looselym před ní prohodil: „Všímejte si raději dětí svých, jež zmírají hladem!" — i jak jí pak často říkával: „Mary, varuj se tohoto člověka — až dospěješ, varuj se ho, jest to bídný muž. Nezaslouží nikdy, abys k němu čisté oči své pozvedla . . . Pamatuj vždy na slova má!"

Tyto upomínky prolétly jí hlavou a ona se zachvěla. Jakési bolestné tušení dotklo se jejího srdce. Umínila si pevně, že se bude říditi vždy podle slov otcových.

Loosely přivítán byl s velikou slávou.

Byl to krásný, však nad míru ctižádostivý muž. Sláva a pochlebenství vyhýčkaly jej; byl přesvědčen, že není nad něj slavnějšího jezdce. Nemohl strpěti nikoho vedle sebe, komu vzdávala se pochvala jako jemu.

Potlesk platící miss Mary při prvním jeho vystoupení bodl jej hluboko v srdci. Poznal, že má zde sokyni, a věděl, že boj s krásnou ženou těžší jest, než s mužem!

Potlesk ten upozornil jej také ihned na miss Mary a on se podivil, že nevšiml si jí už před tím. Nemohl uvěřit, že ono děvče, jemuž se před lety smával, bude jednou tak krásným jeho sokem a srdce bilo mu prudčeji.

„Ty musíš býti mou!“ řekl vida ji letící rejdištěm a oči jeho pronásledovaly ji jako šípy.

„Miss Mary, vy jste krásná — vy jste slavná,“ oslovil ji, když seskočila s koně, ale Mary neodpověděla a zmizela z cirku.

„Ah!“ zasmál se Loosely, „však tě zkrotím!“ a od té doby čekával na ni, aby mohl mluviti s ní samotnou, stopoval ji, ale ona vždy mu zmizela, jakoby v zem se propadla.

Navštěvoval často její matku, mysle, že zastihne ji, ale Mary, jakoby tušila, že přijde, vždy uprchla z domu.

„Musím s ní mluviti, a kdybych věčně na ni čekati měl,“ přísahal Loosely, a byl pak vždy první v cirku, jen aby ji zastihl. Konečně vyplnila se jeho touha.

Bylo před večerním představením. Cirkus byl prázdný a jediný on čekal v šatně, skryt za pestrými obleky, rozvěšenými po stěnách.

Čekal dlouho. Konečně se mu zdálo, že slyší kroky blížící se k šatně. Zahalil se těsněji v šat a sotva dýchal. V tom otevřely se dvéře a Mary pohledla plaše do vnitř. Chvíli stála váhajíc ve dveřích a rozhlížela se šatnou, pak vešla . . .

Loosely ani nedýchal. Zahledl ve tváři její úzkost a bázeň — zajisté byl on sám původcem pocitů těchto. Váhal. Ale jen okamžik! Pak vyřítil se s okem vášnivě planoucím ze svého úkrytu a chopil ji za ruku.

Mary vzkřikla. Chtěla se mu vyrvati, ale marně. Jeho železné prsty svíraly jí pevně bílou, třesoucí se ruku.

„Pusťte mne, pusťte mne!“ vzkřikla zoufale, odvracejíc tvář.

„Nepustím! Nepustím! Miluji vás, celou duší svou vás miluji!“ — úpěl Loosely —

„A já vás nenávidím, bídný, podlý muži! Pusťte mne, pusťte mne, ať mne neotrávíte svým jedovatým dechem!“ volala dívka. — Loosely se vzpřímil, tvář jeho zesinala.

„Co jste řekla? Bídný?! Vy zamítáte moji lásku, vy mne nenávidíte?“

„Proklínám vás!“ vykřikla dívka a použivši chvilky, kdy Loosely v rozčilení svém pustil její ruku, vyběhla z šatny.

Od toho výjevu uplynul měsíc. Mary vyhýbala se úzkostlivě Looselymu a tím dráždila ještě více vášnivou jeho žárlivost.

Viděl, kterak ji vše slaví, kterak se jí vše klaní, a on, první jezdec světa, ztrácí se před ní, jako hvězda před sluncem. Tyto cizí

vavříny byly trnovým věncem pro jeho skráně. Nemohl je snésti, leda by majitelku jejich nazýval svojí. Ale ona jej nenáviděla, odvracela se od něho s ošklivostí. A v prsou jeho zápasila zloba s vášnivou, smyslnou láskou ku krásné sokyni.

„Mary," řekl jí jednou opět večer, hledě na ni zlobně a zároveň žádostivě, „nevyslyšíte mne?"

„Nechte mne! Nenávidím vás!" odpověděla dívka.

„Nuže! Vzpomeňte si na mne!" řekl Loosely a ona vypukla v pláč.

Toho večera měla miss Mary příjem. Cirkus byl přeplněn. Gallerie i lože prohýbaly se pod návalem obecenstva. Již nadešel okamžik, kdy mělo představení začíti, a Mary se posud neukazovala. Obecenstvo bylo již netrpělivo.

Konečně se objevila. Hromový jásot a potlesk otřásl cirkem a dešť kytic a darů sletěl jí k nohám.

Mžikem byla na koni. Letěla jako blesk rejdištěm a budila svou jízdou větší obdiv než kdy jindy.

Nadešlo poslední číslo programu. Miss Mary měla vyjeti na třech koních. Její bělouš byl u prostřed a hrabal již netrpělivě nohou v rejdišti, jež bylo všecko poseto rozházenými a rozdupanými květy.

Loosely stál tam také s bičem v rukou.

„Hleďte, jak se Loosely mračí; zajisté stalo se něco mezi nimi," řekl opět mladý muž na první gallerii k svému sousedu. „Je téměř zsinalý!" — „A ona je také ještě bledší a smutnější než jindy," dodal soused.

V tom vstoupila opět Mary. Vyhoupla se na koně a divoký kvapík zazněl cirkem. Koně dali se v běh, oběhli několikrát a hudba zněla prudčeji. Loosely hleděl divoce na jezdkyni; oči jejich se setkaly a ona se zachvěla.

„Dolores," šeptaly tajně její rty.

„Rychleji," řekl Loosely, hledě na ni zlobně a hudba zněla ještě prudčeji.

„Dolores, Dolores," zašeptala Mary prosebně, nemohouc snésti jeho pohledu a prolétla kruhem. Cirkem ozval se potlesk dlouhý, nekonečný, jásavý! Tak čarovně neskočila Mary ještě nikdy! Loosely zrudl v tváři. Ten potlesk naplňoval peklem žárlivosti a nenávisti jeho prsa.

„Srazím tě," zasyčel zticha a šlehl sám bičem do koní, jež jako šíp, jako blesk hnali se rejdištěm, nedotýkajíce se takřka ani půdy; ale Mary stála pevně jako přikována na svém bělouši. Jásot a potlesk rozvířil se znova.

To bylo příliš! Loosely nevěděl již co činí! Smysly jej opouštěly; stíhal sličnou jezdkyni pohledem tygra.

„Dolores, Dolores!" vykřikla náhle Mary a chytla se hřívy.

„Rychleji!" zařval Loosely a šlehl po ní.

„Loosely šílí! Ona spadne!" ozvaly se zároveň mnohé hlasy s gallerie. Šest mužů skočilo proti koňům, aby je zastavili, ale konec biče zatočil se Mary kolem hlavy, ona vykřikla a spadla.

Vše to stalo se v jediném, nevystihlém okamžiku.

Koně letěli splašeni jako ďáblové.

„Mary!“ zařval Loosely a vrhl se též proti nim, ale bylo již pozdě! Bouřící kopyta rozdupala již tělo její, to krásné útlé tělo, hebké jak bílý aksamit.

Spočívala tu mrtva na růžích své slávy, jež rozdupány ležely kolem... Snad bylo dobře, že i ta krásná, čistá, bílá růže ležela mezi nimi.

Malebné procházky

po bojištích Žižkových.

Líčí a kreslí

Ed. Herold.

I.

(Dokončení.)

Strakoničtí doufali, že pod žezlem krále Jiřího mír trvale do vlasti se vrátí. Ale tu přijel jednoho dne r. 1465 po dlouhé nepřítomnosti do zámku v četném ozbrojeném průvodu velkopřevor Johanitů Jošt z Rosenberka, jenž byl zároveň biskupem břetislavským a proboštem kapitoly pražské. Nikdo by nebyl tušil, kolik duševní čilosti a ráznosti vězí v tomto malém tlustém mužíku s rudým obličejem. Jedva slezl s koně, rozeslal posly na všechny strany a za krátko počali se do zámku sjížděti spřátelení pánové s množstvím ozbrojeného lidu. Zatím co zbrojnošové nádvoří pode mnou lomozem zbraní a pustou vřavou naplňovali, hodovalo panstvo ve veliké síni a radilo se o branný odboj proti kacířskému králi Jiřímu. Pan Jošt a Zdeněk Konopištský ze Šternberka předložili shromáždění listy od papeže a císaře německého, v nichž tito české panstvo k odboji proti králi povzbuzovali a podporu i pomoc slibovali. A pánové slíbili si vespolek, že se brannou mocí o svržení Jiřího s českého trůnu zasadí, ale před tím k zevrubným, konečným úradám o jednotu proti králi ještě jednou na Zelené Hoře se shromáždí.

Když se panstvo rozjelo, zůstal velkopřevor ještě nějaký čas ve zdejším zámku a zavedl zde v této době obyčej rozdělování medové kaše.

Po odchodu jeho zavládl tu na dlouhou dobu dřívější klid, jenž přerušen byl pouze jednoho dne r. 1504 divokým hlukem měšťanstva a lůzy, shrnuvších se do zámku k strašnému divadlu; zuřivost nebo krutá radost jevila se na všech obličejích a zlobný křik i potupný smích zaznívaly z pestrých davů, tlačících se nedočkavě nádvořím. Konečně vyvlekli biřicové z nejhlubšího žaláře, kam nikdy ani paprsek sluneční nevnikal, starou židovku s dvěma syny jejími; byliť všichni tři obviněni, že zahubili křesťanské dítě, uživše krve jeho k pověrečným svým obřadům. Za divokého jásotu, spílání a pošklebků lidu byly tyto

oběti náboženských předsudků městem smýkány a nedaleko za branou upáleny.

O 29 roků později stal se velkopřevorem Jan z Rosenberka; týž opevnil město před tím otevřené hradbami a udělil mu znak, kříž Johanitský s červenou růží. Za Ferdinanda I. pak dosáhli Strakoničtí práva, aby pečetiti směli červeným voskem.

Krásné hradby nebyly městu mnoho platny. Roku 1618 vešlo vojsko odbojných českých stavů otevřenými branami do města. A když r. 1648 s temene mého hlásný blížení se Švédů oznámil, zalezli měšťané bojácně do sklepů a strakatý houfec nepřátelských žoldnéřů mohl bez odporu do města vejíti a pohodlně na náměstí se rozložiti, kamž jim ustrašené měšťanstvo peníze a potraviny snášeti musilo. Za Ferdinandů poklesla statečnost obyvatelstva docela. V té době začali též mnohé části zámku bořiti a nové stavěti; r. 1694 pak bylo sídlo velkopřevora do Prahy přeloženo a odtud začalo zde všechno pustnouti a hynouti. Ba i schody, ke mně vedoucí, se sřítily a mně je skoro milé, že sproštěna jsem styků s nynějším zvrhlým a zbabělým pokolením, k němuž shlížím jen s lítostí a pohrdáním."

Tak vypravuje nám zamračená stará věž a má snad ve svém pohrdlivém závěrečném úsudku trochu pravdy.

Chvátáme raději dále, prohlednuvše si toliko ještě staré nástěnné malby, výjevy biblické představující, z doby před Karlem IV. v krásné chodbě křížové, kdež teprve před krátkým časem byly objeveny.

Než Strakonice opustíme, pohledneme také ještě na skrovný domek, zvaný „na stráži", kdež narodil se dne 7. března 1799 náš Fr. Ladislav Čelakovský (zemř. 1852).

Sedíme opět v železničním voze a letíme od Strakonic dále širokou, plochou, horami lemovanou krajinou. Po levici naší vine se Otava velikými oblouky a za ní táhnou se pole a luka, hojně stromovím promíchaná, až k úpatí lesnatých pahorků, z jejichž zeleného rouna daleko září zámek Štěkeňský s kostelíčkem. Městečko Štěkeň, vystavené dílem na svahu, dílem na úpatí pahorků, skrývá se za houští stromů ovocných.

Ve stanici Čejticích končí se prozatím naše jízda železniční. Hodlámeť odtud navštíviti pamatné bojiště u Sudoměře.

Od stanice máme jen málo kroků do nepatrné, ale pěkně u řeky položené vesnice; kdybychom se dali přes krásný most, který zde Otavu přepíná, došli bychom stinným stromořadím za krátko městečka Štěkně. Ale volíme cestu jinou, abychom navštívili především starožitný kostelík sv. Havla, asi čtvrt hodiny od Čejtic na břehu řeky stojící. Kostelík tento pokládá se za nejstarší v okolí. Ostatně je nepatrný a velice zanedbaný; slouží se tu mše pouze jednou do roka, v den sv. Havla. Uvnitř zasluhuje pozornosti jen kazatelna bezpochyby ze 17. století pocházející a pěkně vyřezávanými arabeskami a figurami ozdobená, k nimž se pojilo dříve také pestré omalování; pak na kůře podlouhlý, značně sice porouchaný, ale mistrnou ruku jevící obrázek z 15. století, jenž představuje zpívající anděly. Obraz na hlavním oltáři jest nový a nepatrný; dříve bylo zde na místě jeho osm starožitných, na dřevě malovaných obrazů, tvořících oltář skládací. Nynější patron kostela kníže Windischgrätz dal prý obrazy tyto za účelem jich obnovení do

Štěkně přenésti. Sluší opatření to schváliti, byla-li jen práce dotyčná svěřena osobě, spojující s dostatečnou umělostí i náležitou pietu, aby vzácné ty památky umělecké po svém spůsobu nepřemalovala, jakož se bohužel tak často stává; třeba jen poukázati na staré obrazy v Oseku a na Strahově, pak na Skretův obraz u sv. Štěpána v Praze, kteréž byly nepovolanou rukou důkladně zkaženy.

Dotknuv se škody, která našim uměleckým památkám s této strany hrozí, nemohu pominouti mlčením jiných ještě škůdců našeho starobylého umění. Po venkově našem potlouká se množství cizích a žel bohu i domácích „starožitníků,“ kteří — zvláště na farách — po starožitnostech slídí a dobré staré obrazy, byť i porouchané a zčernalé, za nové vyměňují neb kupují a pak do ciziny za veliké peníze prodávají. Konání takové nelze jinak nazvati než skutečným okrádáním země naší a dosud je v platnosti starý jeden zákon, jenž takový obchod přísně zapovídá.

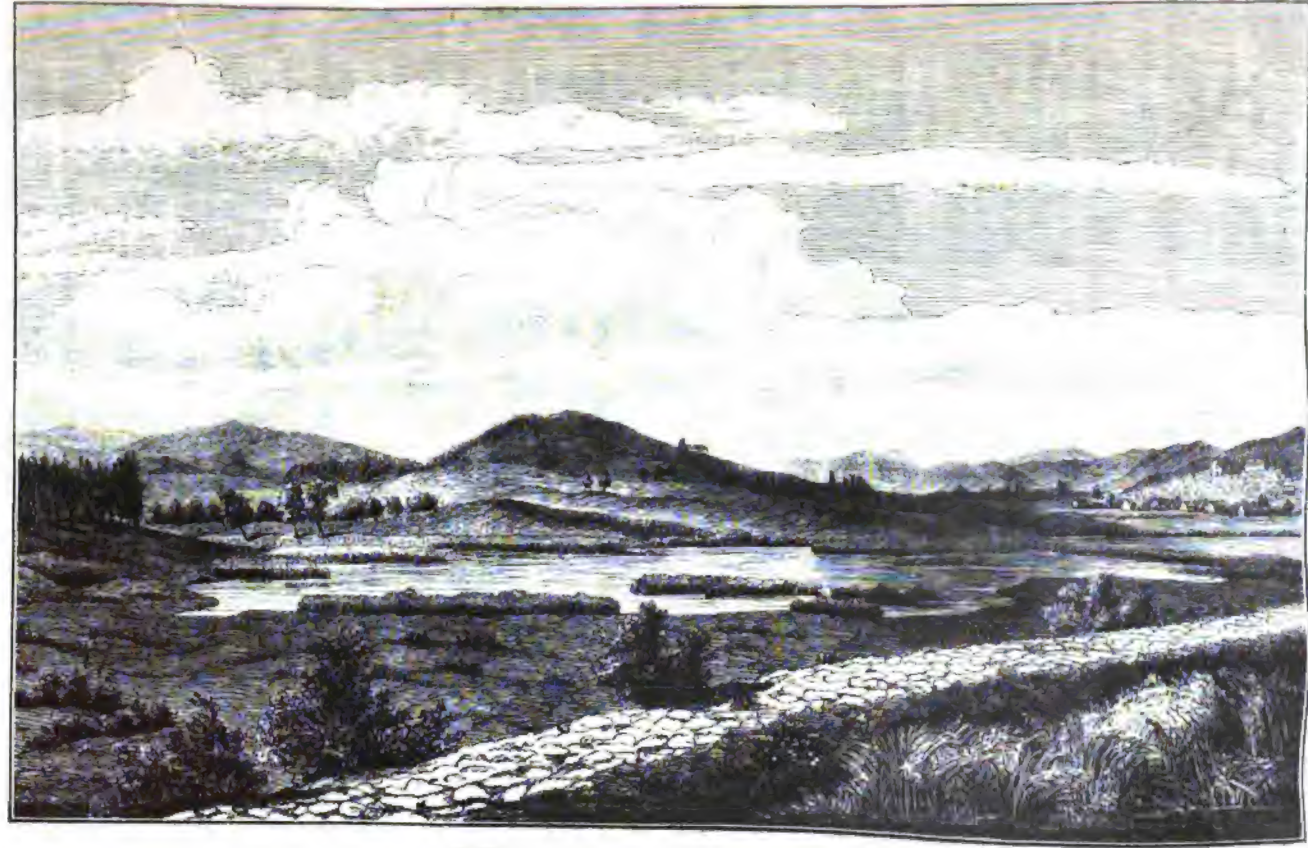
Zajímavý jest násep asi 150 stop v objemu čítající, jenž za dřívějších dob patrně kostel se všech stran obtáčel; později byl částečně odkopán a nyní zřízeny jsou v něm sklepy na zemčata. Vypravuje se, že prý stával na místě tom před časy veliký klášter jeptišek a že se tu dosud pod zemí mnoho sklepů a chodeb nalezá. Na jaře r. 1880 zapadl jeden orající čeledín i s pluhem a koni do jednoho takového sklepení, ale toto bylo bez dalšího ohledání a prozkoumání opět zasypáno.

Od kostelíka obrátíme se v pravo na silnici, po níž dojdeme asi za půl hodiny rovnou, otevřenou krajinou k Sudoměři. Před touto vesnicí vede cesta kolem velikého rybníka; lid zdejší vypravuje, že prý u něho za dávných časů bitva svedena byla. Myslím, že je to slabá upomínka na bitvu Žižkovu, jejíž bojiště se však nacházelo u jiného, dále položeného rybníka, kterýž má podnes, jako za časů Žižkových, jméno „Škaredý.“

Se strany západní, odkud se k Sudoměři blížíme, obklopena jest vesnice vysokými krásnými stromy; na prostranné návsi stojí nepatrná kaplička. Polní cesta vede k mlýnu sudoměřskému čtvrt hodiny odtud vzdálenému; leží u řeky, zastíněn jsa košatým stromovím. Pod ním nalezá se brod, jímž přešel Žižka se skrovným vojskem svým přes Otavu.

My však dáme se od Sudoměře směrem jiným a přijdeme nejprve k velikému rybníku, kterýž se nazývá „Potoční,“ poněvadž do něho vtéká potok Mladějovický. Rybník ten protíná trať železniční. Za ním přicházíme k druhému rybníku, zvanému „Markovec.“ Konečně pak vystupujeme na nevysokou hráz, kteráž dělí třetí rybník od čtvrtého, dále na východ ležícího. Třetí onen rybník je historicky památný „Škaredý“.

Není tak veliký jako Potoční; je-li však rozvodněn dešti, zaplavuje lučiny na východě a severu k němu přiléhající. Louka na severu ležící táhne se zponenáhla do výše až k malému lesu. Na západě zdvihá se půda stupňovitě, pokryta jsouc polmi a přervána jen korytem mladějovického potoka, v pozadí pak vypíná se veliký osamělý pahorek, okrášlený na vrcholku a bocích rozptýlenými lesíky. Na levo od něho vidíme lesnaté pahorky za vsí Mladějovicemi; napravo táhne se úrodná

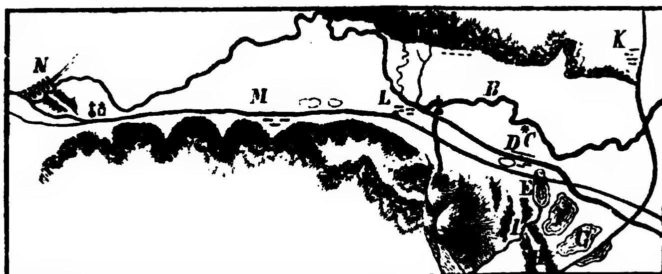
Bojiště u Sudoměře. Kreslil Ed. Herold.

rovina, kterouž na vyobrazení našem v dálce zakončuje stromovím obklopená ves Čejtice. V pravo pak od této spatřujeme Sudoměř, za níž vystupuje lesnatý vrch se zámkem a kostelíkem Štěkeňským. K vrchu tomuto přimyká se řada lysých a lesnatých pahorků. Toť historicky památná krajina sudoměřská.

Pět století přeletělo přes tuto krajinu a smetlo křídloma svýma téměř všechny stopy onoho krvavého děje;*) ale kdo nahlédá hlouběji v její rysy, před tím budí se tu dávná minulost a krajinou duní opět jako daleká bouře zašlý boj nadšeného lidu za víru a volnosť.

Stál jsem samoten na hrázi; žádný zvuk, ani šelest křídel ptačích nerušil ticho sváteční; odpolední slunce ztápělo krajinu v ohnivé barvy a rozptýlená oblaka, plynoucí volně modrým étherem, vrhala na ni dlouhé temné stíny, jakoby věděla, že se od temna toho ozářené části její tím šťávnatěji a barvitěji odrážeti budou.

Odtud, kde se městečko Štěkeň na svahu a podél vzdáleného pahorku táhne, vtrhnul dle zprávy souvěkého dějepisce Žižka se svojí skrovnou četou do zdejší krajiny. Chtěl prvotně na svém pochodu

Nárys bojiště sudoměřského. Kreslil Ed. Herold.

A) Městečko a zámek Štěkeň. *B*) Otava. *C*) Mlýn sudoměřský. *D*) Sudoměř. *E*) Rybník P. točni. *F*) Rybník Markovec. *G*) Rybník Škaredý. *H*) Hráz. *J*) Potok mladějovický. *K*) Městečko Kestřany. *L*) Čejtice. *M*) Železná dráha. *N*) Strakonice.

z Plzně do Tábora vojsku královskému, od Kutné Hory k Plzni táhnoucímu, zacházkou přes Písek se vyhnouti. Ale cestou dověděl se, že za ním táhnou s lidmi svými udatný Bohuslav ze Švamberka, Hanuš Kolovrat seděním na Krašově a velkopřevor Johanitů Jindřich z Hradce. Uhnul se tedy ještě dále na jih; ale když dostihl Štěkně, došla ho druhá nemilá zpráva, že královské vojsko pod mincmistrem Mikšem Divůčkem a jinými pány od Kutné Hory rovněž zacházku k Písku učinilo a zmocnivši se města toho, u velikém počtu rychlými pochody vstříc mu táhne.

Žižka, jsa takto s obou stran ohrožen, hleděl, aby se dostal z roviny na místo nerovné, kde by nepřátelská jízda volně pohybovati se nemohla. K tomu konci chtěl dostihnouti pahorků zdvihajících se za vsí Mladějovicemi.

---

*) V lidu zdejším památka na bitvu Žižkovu téměř utuchla; zachoval se pouze název rybníka Škaredého a jednoho pole, kteréž se dosud zove „na žalosti“. Název jiného pole „Sigmund“ poukazuje asi jen k dřívějšímu držiteli.

Bylo to o polednách 25. března 1420, v den Zvěstování Panny Marie, když těžce odění jezdci královského vojska, jež lid proto „železnými pány" nazýval, přes Kestřany k Otavě dojeli, aby nejbližším brodem na protější břeh se dostali.

Současně dorazil jednooký hrdina k městečku Štěkni; s tamějšího návrší mohl zcela dobře viděti blyštící se odění a zbraně obou velikých jízdných vojsk, Švamberkova na pravici, královského na levici, kteráž zde pochod jeho zastaviti a skrovnou jeho sílu potříti chtěla. Daleko rozlehal se dusot těžkých koní válečných a leckterý Táborita zachvěl se asi při pohledu na nepřítele desetkrát silnějšího a lépe ozbrojeného.

Rychle dalo se na to slabé vojsko Žižkovo — 400 pěších, 12 válečných vozů a 9 jezdců — na pochod k Otavě, přešlo brodem na protější břeh a táhlo dále přes vesnici Sudoměř rovinou podél dvou prvních rybníků; u třetího, který se již tehdá Škaredý nazýval, zastavil se skrovný tento houfec, poněvadž vůdce poznal, že by v čas cíle prve vytknutého, pahorků mladějovických, nedostihl. Vyjíždka na nejbližší návrší, zvané „Hráz", poučila ho, že by tam bylo nejvhodnější stanoviště pro hradbu vozovou a že by zároveň nerovná místnost po jedné straně a rybník — tehdáž právě vody prázdný, ale hustě rákosím obrostlý — po druhé útok těžké jízdy velmi znesnadňovaly.

„Dále, dále k návrší!" letělo ode rtů ke rtům a vozatajové práskali vztekle do koní, kteří na nerovné půdě síly své dvojnásob napínati museli, aby dotáhli těžké válečné vozy s bratřími, sestrami a pračaty v čas na určené místo. „Hráze" použito jako náspu a na místě nejslabším sestavena na rychlo vozová hradba; devíti jezdcům a rytířským průvodcům Žižkovým, Břeňkovi ze Skály a Valkounovi z Adlar, vykázána vhodná stanoviska.

Jak již podotknuto, byl právě rybník Škaredý bez vody a hojně vysokým rákosím a rokytím obrostlý. I z této okolnosti uměl důvtip Žižkův těžiti. Zatím co muži vozovou hradbu zřizovali a zbraně své chystali, musili ženy z rozkazu jeho dlouhé závoje své v hustém rákosí rybníku na zemi rozestříti.

Všechny tyto přípravy vykonány byly spěšně s velikou horlivostí a obezřetností. Neboť každý poznával vážnost této chvíle. Přes to byli všichni statečné mysli a pevně odhodláni obětovati život za pravdu boží. Důvěřovali v boha a v důmysl svého vůdce. „U Nekměře bylo nás jen 300 bratří se 7 vozy," povzbuzovali se vespolek, „a přece dosáhli jsme vítězství nad Švamberkem, který měl více než 2000 pěších a jezdců."

Také „sestry" sílily odvahu mužů, jevíce pevnou důvěru ve vítězství a hoříce samy bojovností. Výmluvný a rázný kazatel plzeňský Václav Koranda spěchal od tlupy k tlupě, pobádaje všechny k srdnatosti a důvěře v pomoc boží; stejně počínal si přítomný Markold ze Zbraslavic, bakalář učení pražského.

Zatím pohlížel Žižka, sedě na svém bělouši, svým jediným, ale bystrým okem tu na východ, odkud přijížděli „železní páni" Divůčkovi, tu na západ, odkud se blížila jízda Švamberkova. Obě tato vojska valila se blíže jako dvě bouřlivá mračna a na pohled jevilo se nepochybným, že při setkání svém hrstku vojínů Žižkových rázem udusí. Pan Břeněk ze Skály a Valkoun z Adlar chovali asi na chvíli sami

tuto obavu; avšak lhostejnost, s jakou Žižka blížící se vojska pozoroval, vrátila jim brzy dřívější důvěru v konečný zdar.

Tuto důvěru měli ovšem vůdcové nepřátelští v míře mnohem větší; ba když spatřili skrovničký zástup Táboritů, za rybníkem je vyčkávající, nemohli se ubrániti potupného úsměšku. Také jezdcové jejich ukazovali sobě se smíchem na houfec za rybníkem a pravili pošklebně, že „byť jich ničím nebili, jedno koni tlačili, tehdy je na koňská kopyta rozeberou."

Na krátko odpočinuli sobě jezdci, ani zatím mincmistr a ostatní vůdcové jejich na břehu rybníka plán útoku osnovali. Brzy na to zatroubeno k útoku.

Nežli ještě zvuky polnic k sluchu Táborů donikly, sestoupili nečetní jezdci Žižkovi s koní a poklekli k modlitbě; příkladu jejich následovali pěší se sestrami a pračaty. Když byla vroucí a skroušená modlitba skončena, povstal jednooký vůdce a roznítil bojovnost bratří krátkou, ale důraznou a plamennou řečí. Na to požehnal jim ještě Koranda a všichni chvátali na místa svá, chystajíce svou zbraň a hledíce s nedočkavostí vstříc rozhodnému boji. Několik „hadů", které Žižka s sebou vezl, bylo nabito a prakovníci máchali vesele svými praky, do nichž byli vložili špičaté kameny.

Hluboké ticho, kteréž následovalo, přerušeno bylo záhy hromovým hlomozem a válečným křikem obou nepřátelských vojsk, jež od východu a západu k stanovišti Táboritů se valila.

Kutnohorští obrněnci vjeli do vypuštěného rybníka; ale poněvadž těžké jejich koňstvo bahnem ku předu nemohlo, rozkázal Divůček, aby sesedli a pěšky rybníkem prošli. Nemotorní jezdci klopýtali sice ve svém těžkém odění chutě a s velikým křikem bařinou, ale umdlévali čím dále více a když konečně k rákosí u protějšího břehu dobředli, zapletli se přední dlouhými ostruhami do rozestřených ženských závojů a následující padali přes ně, při čemž se mnozí, nemohouce pro těžké brnění povstati, v bahně zadusili. Válečný křik a posměšky nad kacíři nyní umlkly a místo nich začalo se ozývati klení a naříkání; neboť přední nemohli vstáti a zadní drali se marně do předu. Stříleli tedy a bodali nazdařbůh po Táboritech; ale těm neučinily šípy a kopí nepřátelská téměř žádné škody. Bojovníci Žižkovi hleděli chvíli klidně na tyto marné pokusy nepřátel; pak zasypali je deštěm kamenů ze svých praků a stříleli ze svých samostřílů v nechráněné jejich obličeje. Někteří vyskočili také z hradby vozové a utloukli pádnými cepy a palcáty obrněnce, kteří pracně přes upadlé soudruhy ku předu lezli a v této chvíli brániti se nemohli.

Nadarmo klel a hrozil Divůček, zuřili Jan z Opočna a Petr ze Šternberka: jezdci byli na smrt unaveni a nemohli sebou hýbati, odvaha a síla jejich byla zlomena.

Zatím bojováno mnohem důrazněji na západní straně, kde Bohuslav ze Švamberka, Kolovrat a velkopřevor strakonický lid svůj k útoku na ohražený hlouček Husitů vedli. Tito nechali je postoupiti až k samé hradbě vozové a přivítali je pak několika výstřely z „hadů" a deštěm šípů i kamení. Výstřely „hadů" učinily v davech nepřátel dlouhé ulice, mnoho komoňů kleslo k zemi a strhlo s sebou těžké jezdce; kameny

a šípy pak poranily značný počet obrněnců v nepokrytých obličejích. Ale také někteří z bratří byli poraněni; ženy odnesly je rychle na bezpečné místo.

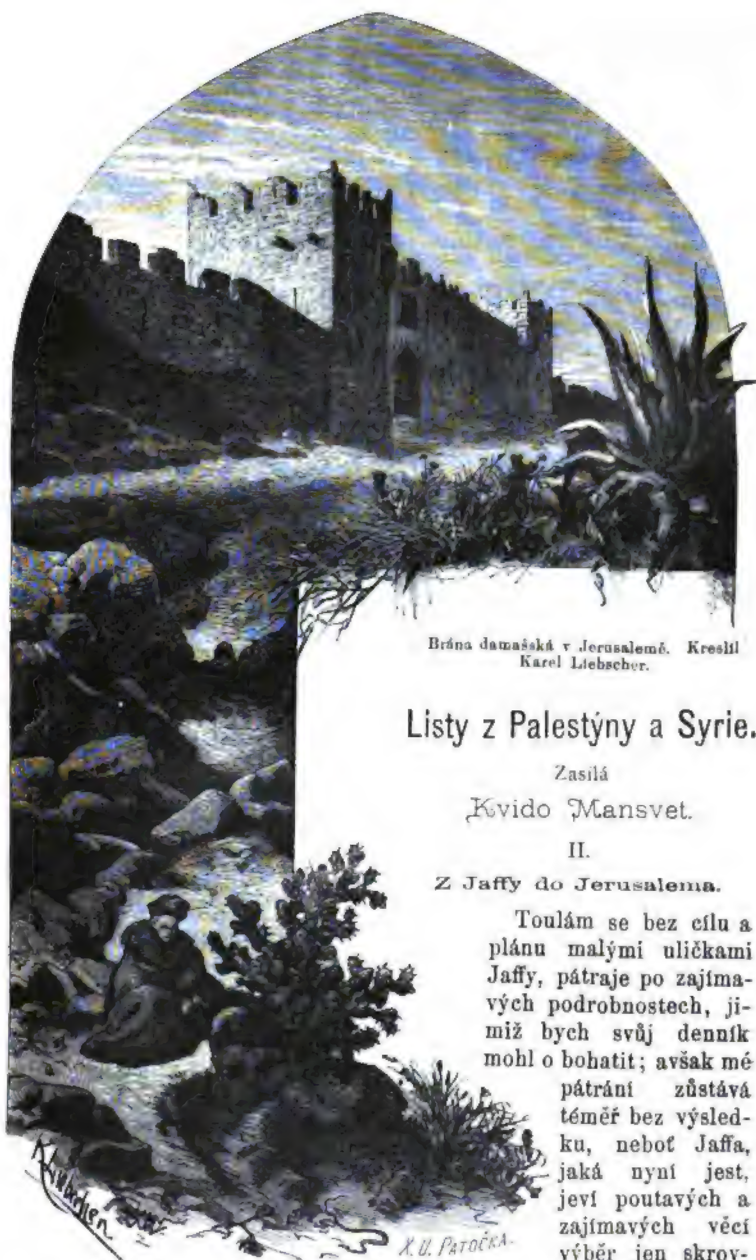
Jezdcům Švamberkovým podařilo se sice vniknouti do hradby vozové a porouchati několik vozů, ale Táborité přivítali je zde tak důrazně, že brzy opět coufnouti musili. Hrstka táborských jezdců pustila se za nimi; na to strhl se strašný boj muže proti muži, v němž Břeněk Švihovský padl, mnoho bratří raněno bylo a 30 husitských bojovníků do zajetí se dostalo. Ale také nepřátelé utrpěli veliké ztráty a Jindřich z Hradce byl tak těžce poraněn do palce u nohy, že jej z bojiště odnésti musili.

Zatím sešeřilo se a nastala noc; Táboři tvrdili, že jim bůh sám na pomoc přispěl a slunce v tento den dříve než obyčejně za hory sklonil. Bojováno sice ještě nějaký čas po tmě, ale nepřátelští vůdcové poznali brzy, že se lid jejich ve zmatku sám mezi sebou bije a že ničeho nepořídí i dali znamení k ústupu. Utrpěli v tento den ztráty tak veliké, že ani na obnovení boje nazejtří nepomýšleli, nýbrž hned večer s hanbou odtáhli. Tak zvítězila hrstka Táboritů slavně nad nepřítelem 4000 výborně ozbrojených mužů čítajícím.

Na úsvitě dal se Žižka znovu na pochod a táhl v šiku válečném, stále připraven k odražení opětného útoku, až na blízko hradu Oujezdce, kde v širém poli přenocoval, čekaje na posily z Tábora. Tyto došly záhy a provázeli vítězného vojevůdce do Tábora, kamž v brzku dorazil, přešed nedalekým brodem přes Vltavu na protější břeh.

Oujezdec. Kreslil Ed. Herold.

Brána damašská v Jerusalemě. Kreslil Karel Liebscher.

Listy z Palestýny a Syrie.

Zasílá

Kvido Mansvet.

II.

Z Jaffy do Jerusalema.

Toulám se bez cílu a plánu malými uličkami Jaffy, pátraje po zajímavých podrobnostech, jimiž bych svůj denník mohl obohatit; avšak mé pátrání zůstává téměř bez výsledku, neboť Jaffa, jaká nyní jest, jeví poutavých a zajímavých věcí výběr jen skrovňoučký. Dlouhé řady velbloudů s těžkým nákladem všech možných plodin táhnou k přístavu a Evropan může na nich v mnohonásobném sesílení pozorovati houpavý chod dromedarů, jejichž krok tichý a měkký

jest, že ho téměř ani není slyšeti. Za časté musí pěší chodec někam za pilíř nebo výstupek hrubé zdi se uchýlit aneb jako lať těsně ke zdi se přitlačit, aby nebyl karavanou velbloudů, jako rozejetým těžkým strojem stranou odhozen a rozmačkán, neboť „honci“ takové karavany, kteří — mimochodem řečeno — jako maškary všelijakými pestrými cáry ověšeni jsou, nemají ještě policejních instrukcí, kteréž by jim za povinnost ukládaly, aby vstříc přicházející lidi výstražným voláním varovali.

Domy v Jaffě jsou téměř veskrze solidně vystavěny, což se o lidských příbytcích jiných měst v Palestýně říci nemůže; material, jehož se ke zdivu použilo, pěkně přitesané kvadry, nebyl ovšem v žádných lomech připraven, nýbrž pochází z nedaleké Caesareje. Byl tedy mimo svou praktičnost a užitečnost také velmi laciný, což u orientalů více váží, než všechna historická památnost. Tak vystavěn byl z téhož v archeologickém ohledu nad míru vzácného materialu celý kostel „latiníků“ (římských katolíků) a námitky, kteréž se již tehdá proti tomuto vandalství ozývaly, odbyli nevzdělaní mniši důvodem, že prý ty hlavice, sloupy atd. ve zříceninách caesarejských k ničemu platny ani užitečny nebyly. Také z Askalonu dováží se sem na lodích těžké náklady zpracovaných kamenů, ačkoliv postupující osvěta a rostoucí péče o starožitnosti i zde již blahodárný účinek jeví, tak že se nyní k nasycení mocně vzrůstajícího stavebního ruchu italské a francouzské cihly zde vyrábějí a rakouská stavební dříví sem dovážejí.

Kdyby měla Jaffa dobrý a bezpečný přístav, byla by již dávno jedním z nejdůležitějších měst východních, neboť kdo Palestýnu navštíviti chce, musí na Jaffu, ač nechce li se vydati v šanc nebezpečím a obtížím dlouhé a celkem bezúčelné cesty pozemní, neboť Jaffa jest jaksi uzlem a ohniskem celé země. Již za Šalamouna a také později za vlády Zorobabela skládaly se tu cedry libanonské ku stavbě velkého chrámu v Jerusalemě. Obchodní plavbě se zdejší přístav příliš nehodí; neboť velké parníky musejí daleko v moři na kotvách stanouti, poněvadž mělčiny a písčiny jen malým loďkám dovolují, aby u města samého kotvici spouštěly.

Často postavil jsem se na přístavní zeď, když některý z těch mořských kolosů připlul a poutníci od Beirutu nebo Port Saidu jak mravenci z jeho hlubokého nitra valiti se začali. Jak podivně jest asi u srdce prostému poutníkovi, kterýž nemaje obsáhlých cestovních zkušeností zde poprvé na břeh vystupuje! Jaké to skřehotání, jaký hluk, šum a křik v přívalu strakatého lidstva, kteréž se jako mračno kobylek od břehu na cestující vrhá! Celé roje veslařů a loďkařů valí se po spuštěných schůdkách vzhůru na palubu parníku a rozptylují se v omračující výbojnosti mezi cestující, kterýmž bez dlouhého ptaní zavazadla z rukou trhají a s nimi (zase bez ohledu na jich vlastníky) dolů do chumelice nejrůznějších lodic a kocábek se vrhají. Bez zavazadel přichází pak cizinec, vydobyv si místečka na některé převozné loďce, na břeh a ohlíží se po uchvatiteli zavazadel trápen strachem a úzkostí, zda-li se svými věcmi opět kdy se setká. Jest to ovšem jen začátečnická tréma, kteréž se zkušenější cestovníci smějí, ale přestáti si ji musí každý. Loďkař a nosič hledá zajisté pozorně, ač s flegmatickým klidem

vlastníka svého břemene a je šťasten, když ho brzy nalézá, neboť cílem a tužbou jeho není nic jiného, než světoznámý „bachšiš," vydatné zpropitné.

Od nábřeží béře se proud příchozích obyčejně severovýchodním směrem k velkému bazaru, kdež cestovatel dle chuti a libosti vybrati si může potřebné řemení, sedla, provazy, ba i stany na anglický způsob zřízené a vůbec všechno, čeho na další cestu potřebuje. Na levo od bazaru nalezá se studna po svém zakladateli Abu Nabût zvaná; poblíže tohoto fontánu naleznete vždy řady prodavačů limonady, kteří ze sněhu s výšin Libanonu snešeného nad míru lahodný a velice občerstvující nápoj připravují. Zlomyslní moji přátelé v Jaffě pomlouvají mne sice, že jsem „svou limonadu" vždy píval ve výborné vídeňské pivnici Friedlově, ale prosím čtenáře, aby tomu nevěřil, ačkoliv řečený hostinec každému poutníkovi co nejlépe mohu odporučit.

Tvářnost ulic nabývá zvláštní abych tak řekl malebnosti způsobem, jakýmž se tu mužští a ženy odívají. U mužských není toiletta nikterak úzkostlivá a přísná a nejméně úplná, tak že znalec zcela pohodlně studovati může plastiku svalů i kostnatých částí těla. Mužští oblékají se jen ledabylo; ale zcela opačně vedou si ženské, to jest dámy z tak zvaných lepších stavů. V bílá roucha od temene hlavy až po paty zahaleny prchají, jako opozdilé zjevy půlnoční, ulicemi a nikdo nepostihne lahody jejich tváří ani leposti jejich údů. Ženy z lidu mají nejprostší toilettu, jakou si jen lze pomyslit; jediným jejich rouchem jest dlouhá, od krku po paty splývající modrá košile. Černým, přes obličej spuštěným a malými penízky ověšeným závojem prozírají toliko chorobně zarudlé aneb na okrajích zbarvené oči, kteréž obyčejně nepříjemný dojem působí. Jak samo sebou se rozumí, přiléhá ona prostá košile často tak těsně k údům, že celá stavba těla v plných tvarech zjevnou se činí. Však luzného nebo vábného na tom není pranic.

S jak nemilými, ba nezřídka i děsnými zjevy se člověk v Jaffé na ulicích setkati může, sezná čtenář z následujícího. Jednoho dne zastihl jsem v uzounké uličce na zemi sedícího, neštovicemi onemocnělého muže a kolem něho dav lidí, kteří mu všechny možné i nemožné rady dávali, jakby nemoci své zbaviti se mohl! Jeť v mnohých orientalních městech obyčejem, že se nemocným na ulicích pomáhá nebo rada udílí a nikdo neděsí se myšlenky, že by snad nakaziti se mohl. Připomenete-li lidem, kteří nakažlivě chorého na ulici obstupují, do jakého nebezpečí se vydávají, odpovídají s pokrčením ramen: „kismet — osud!"

Vyjdeme-li od mešity Mahmudžie branou z města, octneme se brzy na rozsáhlém tržišti, na němž ustavičně tisíce lidu se hemží a šum panuje jako na rozpěněném moři. Zde viděti lze plný obraz orientalního tržního obchodu i života. Obchodníci s koni a velbloudy přemlouvají, rukama živě se rozhánějíce, váhavé kupce, aby „převýborná" ta zvířata si osvojili, beduini válí se v prachu a blátě u svých stanů naproti svůdným a rozkošnou vůni vydychujícím hromadám krásného ovoce, nádherných bananů, oranží, hrušek, broskví, datlí, fíků a jiných skvostných plodů „nejlepší jakosti a v nejlevnějších cenách." Arabští kováři mají tu plné ruce práce a kdo nic co dělat nemá, uchyluje se rád do

Věž čtyřiceti mučenníků. Kreslil Karel Liebscher.

některé „turecké kavárny“ — na ulici pod širým nebem sedá si někam stranou a srkaje s rozkoší nedostižnou mokku (koflík za piastr = osm krejcarů) pozoruje tu hučící a divně se chumelící strakatinu kolem sebe.

Mezi Araby, kteří kolem sedí nebo se procházejí, jest nápadně mnoho těch, kteří stíženi jsou zdejší oční nemocí, velkou to zemskou slotou, kteráž obvyklou nečistotou Arabův velice jest živena. Vizte jen takového Araba: malé i velké mouchy sedí mu, hustě stěsnány, věncem okolo chorých víček a lenoch ten nehýbá ani rukou, aby si je zaplašil, ba on je líný i jen třeba mrknouti! „To bych měl mnoho práce,“ odpověděl mi jednou takový Arab, když jsem mu byl proto výčitku učinil; „víš, pane, člověk i tomu hmyzu přivyká, zvyk všechno přemáhá.“ Krásný to zvyk! Mnozí tvrdí, že zvláštní tato oční nemoc, která nezřídka oslepnutím končí, pochází od spaní pod širým nebem, od prachu a nečistoty, kdežto jiní zase soudí, že není nikoliv endemickou, nýbrž že ji toliko mouchy od oka k oku roznášejí.

A nyní ku krásnějšímu obrazu! Za městem, na levo a na pravo podél silnice do Jerusaléma vedoucí rozkládají se požehnané, bujným rostlinstvem překypující, nádherné zahrady, kteréž skoro pět hodin cesty dlouhé jsou a pro svou neobyčejnou krásu mezi největší znamenitosti země náleží. Velkolepé, šťavnatě lesklé palmy, pak bohatě zelené a květy nebo ovocem obalené stromy granátové, pomerančové, mandlové a broskvové tvoří zde husté háje a vydychují daleko do okolí smíšenou balsamickou vůni. Kolem nich skví se v báječném lesku rozkošné banany a proplétají se všeho druhu ozdobné křoviny. Poslední dobou sázejí se tu také hojně stromy morušové, kteréž se neobyčejně výnosnými osvědčují. Každá zahrada jest pro sebe uzavřena živým a neproniknutelným plotem nopálů (kaktusů), nad nějž vzhůru se pnou koruny stromů, nad kteréž zase, jako královna, vyniká a do výše strmí štíhlá palma. Když v měsících únoru a březnu oranžové stromy v plném obalu květů se skví a vzduch kořenitou vůní naplňují, dostavují se do zahrad u Jaffy lidé prsní chorobou stížení, aby zde zdraví aneb aspoň posily nabyli, a vzduch zahrad těch osvědčuje prý skutečně neobyčejnou sílu léčivou. V měsíci květnu vedou četné rodiny z Jaffy ve svých zahradách patriarchální život táboříce ve dne v noci v stínu těch velkolepých stromů. A v noci pak, když tiché luny měkké světlo bohatým listím palem a bananů dolů do květoucích travin spoře se vkrádá, objevují se v těch čarovných sadech i rusálky, kteréž tiše a lehounce lahodnými, měsícem tu a tam stříbřenými houštinami obcházejí, až je sevrou na místech nejútulnějších čekající rozepjaté náruče.

Avšak vrať se, laskavý čtenáři, z tohoto ráje se mnou zase do zaprášeného a zabláceného města, abys zvěděl, že hrob svatým Petrem vzkříšené Thabity dosud není nalezen a dům Šimona jircháře, u něhož apoštolské kníže bydlelo, dosud není zjištěn a že jsem také neviděl díry, jimiž dle Plinia protaženy byly řetězy, ku kterýmž Andromeda byla přikována, a že mi posléz na oči nepřišly ani kusy Noahovy archy, tím méně pak smůla, kterouž archa ta natřena byla, kteréžto věci prý šťastní Berosus a Mikuláš z Damašku vlastníma očima zřeli.

To všechno jsem neviděl, ale na jednom místě hradeb městských zdálo se mi, že vidím výjev z dávné minulosti Jaffy, kterýž se tam udál.

Gauthier de Brienne, guvernér a hrabě Jaffský, byl roku 1245 v bitvě u Gazy zajat a Karesmiové, aby město jeho péči svěřené do své moci dostali, vztýčili před hradbami Jaffy kříž, napjali na něj guvernéra a nutili ho, aby své rytíře, kteří s hradeb na jeho ukřižování se dívali, k podrobení se a vzdání města vyzval. Ale Gauthier, místo aby přání tomu vyhověl, zvolal mocným a povzneseným hlasem s kříže do hradeb: „Vaší povinností jest, abyste města hájili; mojí pak, abych za vás zemřel!“ Rytířové a žoldnéři jeho, uslyševše slova ta, nabyli nové odvahy a odrazili vítězně všechny útoky nepřátel, kteří posléz s nepořízenou odešli. Gauthier byl později v Egyptě popraven.

* * *

„Bylo by snad již na čase, pane, abychom do el Kudsu (Jerusaléma) odejeli; vaši přátelé budou nepochybně z Damašku již nazpět a bylo by jim teskno, kdybyste dlouho nepřícházel,“ domlouval mi jednoho dne Ibn Saûd, kterýž dobře věděl, že obdrží v Jerusalémě na měsíc dovolenou, aby svou rodinu navštíviti mohl. Ačkoliv mi pohnutka jeho naléhání nikterak nebyla neznáma, odhodlal jsem se přece vyhověti mu a poněvadž náhodou právě loydový parník „Flora“ s poštou připlul, nařídil jsem, aby do příštího rána na cestu všechno bylo připraveno.

„Tato cesta z Jaffy do Jerusaléma jest úžasně nebezpečná, všude číhají beduini a jiná holota ... jsou to zlopověstné krajiny ... kdo chce bezpečně tu cestu vykonat, musí si obstarati vojenskou eskortu.“ Tak asi nebo ještě hůře lamentují mnozí touristé a poutníci, aby se po vykonané cestě hrdinami zdáli. Já však mohu čtenáře ujistit, že jest to „Mnoho povyku pro nic za nic.“ Vždyť můžete si, jestli vám na tom záleží, opatřiti za mizerných 10 franků místo v bryčce bývalého berlínského drožkáře, který si tu jakýsi druh „omnibusového“ spojení s Jerusalémem zařídil. Tak daleko dospěla již na Východě pokračující civilisace! — Cesta do Jerusaléma může se vykonati buď na voze, nebo koňmo aneb na oslu. Dámám odporučuji rozhodně povozy; ale jsou-li amazonky, a milují-li jízdu koňmo, nechť neopomenou nařiditi, aby jim dána byla e v r o p s k á sedla. Osel zůstaven budiž bázlivcům a poutníkům, kteří Palestýnu pohodlně a v bázni boží procestovati chtějí.

Nejlépe vyhledati si arabské pronajímače koní, od nichž všechna potřebná zvířata pro osobu i zavazadla dostati lze a kteří obyčejně vlašsky umí; ale radím každému důtklivě, aby s nimi cenu určitě napřed smluvil a sice za koně do Jerusaléma deset franků, za soumara pět franků. Arabská sedla jsou jen pro toho, kdo jim dlouhým pobytem na Východě přivykl; cestovatel, který se s nimi dosti důvěrně neseznámil, pociťuje po krátké jízdě strašné bolesti v kolenou a rád vyzouvá paty z krátkých třemenů, aby nohy volně natáhl a pokolébal. Konečně odporučuju za průvodce dobré dílo o Palestýně — ale jen ve vaku, nikoli v ruce; s ním zaměstnávej se cestující toliko v dobách odpočinku a konej v duchu po boku spisovatele znova tu část cesty, kterou před tím tělesně vykonal. Tím upevní se dojmy cestovní a vtisknou se do paměti silou neshladitelnou.

A nyní již, čtenáři a čtenářko, vzhůru se mnou do Jerusaléma!

Bylo skvostné jitro, obloha klenula se nad námi v nejčistším

azuru, slunce sesílalo k zemi své první jaré paprsky a průhledný vzduch byl naplněn nejlibější vůní, když jsme rozkošnými zahradami Jaffy, kterouž jmenuje Řehoř Nazianzský Jaffa „s odleskem radosti" a jiní „krásná Japho", po silnici k Jerusalému klusali. Tu a tam sklání

Beduinský šejch. Kreslil Karel Liebscher.

jemná sykomora hlavu svoji přes plot opuntiový a cypřiše i palmy vypínají se hrdě ze šťavnaté zeleni, jíž místy sněhobílé letohrádky a domky prosvítají.

Brzy dojeli jsme ku krásné studni, o níž se žádný spisovatel tudy cestovavší zmíniti neopomene; každý věnuje tomuto luznému místečku alespoň několik slov nadšené chvály. Nalezá se pod šumnými sykomo-

rami a prostý stroj, zvaný „noria“ *); jejž několik oslů v stálém pohybu udržuje, rozvádí ze studně vodu nejen do studánek v bezprostřední blízkosti ležících, nýbrž pomocí kladených žlábků i po všech zahradách v okolí. Je to vskutku Sebîl t. j. „studně dobrodiní,“ kterouž zřídil na začátku nynějšího století týž guvernér, jenž založil také dotčenou již krásnou studni v Jaffě.

V okolních zahradách nalezeny byly při kopání rozličné starožitnosti, zejmena náhrobní kameny, hroby, mosaikové podlahy atd.

Vyjeli jsme brzy z tohoto ráje a octnuli se rázem v čiré poušti. Byli jsme opět na rovině saronské, kdysi tak slavené pro úrodnost svou a nazývané klénotem Judska. Nyní můžeme zvolati s Isaiášem: „Saron učiněn jako poušť!“ Proroctví jeho splnilo se doslovně; celá tato rovina je pustá a holá, polorozpadlé bílé domy, kteréž z ní tu a tam se vynořují, nejsou obydleny a sříceniny na horách slouží za brlohy loupeživým beduinům, jež ostatně vojáci turečtí, v strážnicích podél cesty do Jerusaléma rozložení, náležitě na uzdě drží.

A přece mohla by se tato poušť snadno opět v bývalý ráj proměniti, jak dokazuje nádherná vegetace na několika málo místech roviny saronské vypěstovaná. Není třeba než kopati do hloubky šesti metrů, aby vytryskly obrovské prameny zdravé vody, než orati a síti, aby vzrostlo za krátko nejkrásnější obilí — neboť přejemný běločervenavý písek, jenž s prstí promíchán zdejší půdu tvoří, jest báječně úrodný. Proč tedy neoře a neseje se tu, proč nechává se tato bezděčná poušť pouští?

Odpověď leží v těchto dvou slovech: zdejší lid a turecká vláda. Vyžeňte odsud tento líný, chabý, bídný lid, dejte zemi této účinlivou, rozumnou vládu, postarejte se o pilné osadníky a brzy zkvěte opět utěšený ráj na rovině saronské a v jiných ladem ležících krajinách Palestýny, kteráž se znovu stane bývalou zaslíbenou zemí.

Vláda poukazuje k tomu, že prý se pokusila s velikým nákladem o pěstování indychu v rovině jerišské, ale že prý tamější Arabové pracně založené sady indychové navzdor hojným strážím vojenským zničili; budiž, ale vláda neví neb nechce věděti, že jsou vojáci její i s důstojníky právě tak suroví plenitelé a ničitelé jako beduini. Obyvatelstvo pak jest na mnohých místech a zejmena u Jaffy tak lenivé a netečné, že navzdor snadnosti práce, která by zde stonásobným užitkem odměněna byla, a navzdor báječné láci půdy ani prstem nehýbá, aby si lepší bydlo upravilo. Jen cizí osadníci by tu pomohli. Ale hlučný smích musí ovšem vzbuditi návrh, za poslední doby častěji přetřásaný, aby Palestýna opět židy byla obydlena; Bůh ji uchrání jistě před rolničením židovským a nepovede po druhé do zaslíbené země rozptýlené syny Israele, jimž se mezi cizími pronárody zcela slušně daří.

Jeli jsme dosti kvapně rovinou a hory efraimské a judské přibližovaly se nám napohled rychle modravými svými obrysy. V měsíci

*) „Noria“ jest veliké kolo, opatřené po obrubě nádobami, kteréž při otáčení v nejhlubší poloze vodou se naplňují a v nejvyšší poloze opět se vyprazdňují. Je to nález arabský, jehož užívání Maurové také po Španělsku rozšířili.

březnu bývá rovina tato po dešti nejkrásnějšími anemonami, bílými růžemi, tulipány a svěží šťávnatou zelení pokryta, ale nádherný tento háv trvá bohužel jen krátko. Vzduch nasycen bývá zvláště aromatem keře hennového (Lavsonia), z jehož květů se rozšiřuje silná, ale přec velmi líbezná vůně.

Po nějakém čase dorazili jsme k ústavu „Alliance Israelite", jakési hospodářské škole, která zde theoreticky i prakticky židy s nezvyklým uměním zemědělským seznamovati má a potřebným k tomu nářadím hojně opatřena jest. Podniknutí takové zasluhuje ovšem pochvaly. Ale okolnost, že se mi v ústavu tom navzdor výtečným odporučením nedostalo hrubě ochotného přijetí, vzbudila ve mně podezření, že jest „něco shnilého v — Alliance Israelite." Na rok hodlám opět Palestýnu navštíviti a těším se již upřímně na orající, sející a žnoucí židy tohoto ústavu, které tu pak zajisté spatřím.

Před prostým, devíti kupolemi ozdobeným mausoleem Imama Aliho dohonili jsme veliký zástup italských poutníků, čítající bezmála sto osob, mezi nimi 14 jeptišek. Když nás poutníci spatřili, utichli jako pěny a pohlíželi na mne — bylť jsem jako Ibn Saûd po arabsku oděn a důkladně ozbrojen — trochu bázlivě. Když jsem jednoho z nich vlašsky oslovil, uslyšel jsem hned na všech stranách: „Ah, un Arabo, che parla italiano (Ah, Arab, který mluví vlašsky)," čemuž jsem se musil srdečně zasmáti. Omyl byl ostatně snadný; můj zevnějšek stal se následkem delšího pobytu v Malé Asii poněkud nesalonním, ba řekněme přímo: trochu spustlým. Při živosti italské letory spřátelili se však milí poutníci brzy se mnou, když jsem se z arabské kukle své co poctivý Evropan vyklubal, a zasypali mne takovou spoustou otázek, že jsem jen stěží zvědavosti jejich vyhověti mohl. Zvláště jeptiškám, vyjma jedinou, která svých 60 roků v stoickém klidu snášela, zalíbilo se patrně v mé společnosti. Nechtěl by se některý z mých přátel malířů chopiti vděčné látky a vymalovati mne, jak jedu v průvodu dvanácti panen do Jerusaléma?

Na levo u mausolea nalezá se studně Ain Dilb, u níž se společnost k odpočinku a občerstvení zastavila. Já však s několika poutníky navštívil jsem zatím blízkou, některé zříceniny obsahující vesnici Jasur, bídné to hnízdo fellahů, v němžto jsme nenašli pranic zajímavého. Odtud odbočuje postranní silnice přes Bethedžân a Sefûrie do Lyddy. Lydda je město s 3800 obyvately, jehož hranaté minarety již zdaleka viděti lze a jehož přívětivé domy, zastíněné štíhlými palmami, milý dojem činí. Zde nalezá se v řeckém kostele hrob sv. Jiří, dosti sice objemný, ale mimo několik pěkných obrazů a skvostnou mramorovou podlahu žádné zajímavosti neposkytující.

Od Ain Dilbu jeli jsme rychle dále. Cesta vedla nás kolem Sarfendu, kterýž jest bezpochyby totožný se starým městem Sariphaeou. Městys tento poskytuje svými, kopkám sena podobnými příbytky a množstvím krásných palem prazvláštní obraz. Ale cestujícím, kteří se těší jemnému čichu, radím, aby se jen s kapesním šátkem u nosu hnízdu tomu blížili; neboť z chatrčí vytápěných sušeným hnojem vychází dým zápachu v pravdě hanebného.

Brzy na to vynořuje se z roviny v dáli věž zvláštního tvaru. Při pohledu na ni rozveselují se lidé i zvířata; neboť věž ta naznačuje stanici mezi Jaffou a Jerusalémem, v níž téměř každý přenocuje, ač od Jaffy pouze $3^1/_2$ hodiny vzdálena jest a na druhý den mnohem větší díl cesty, totiž $9^1/_2$ hodin vybývá. Je to Ramle s věží 40 mučenníků.

Pověsť vypravuje, že Lysias vojíny dvanácté legie, kteří byli křesťané a bohům klaněti se nechtěli, v zimě do naha svléci a na zamrzlé jezero u Sebaste vehnati dal, kdež mnozí bídně zahynuli; ostatní pak byli upáleni. Ostatky mučenníků byly prý do Ramle přenešeny a na místě tom vystavěn brzy chrám k poctě jejich. Avšak dokázáno jest, že nedostaly se ostatky umučených vojínů sem, nýbrž do Caesareje a Cařihradu a že zdejší čtyrhranná, velmi krásným slohem vynikající věž v době mnohem pozdější, bezpochyby od prvních křižáků, vystavěna byla. Naprosto lživý jest arabský nápis na věži, hlásající, že ji Abul Fetach Mahomed r. 1310 vystavěl. Dobrý tento muž dal na ní leda nějaké opravy provésti a použil této příležitosti, aby celý památník pro oslavu svou zabavil. Připomíná mi to živě historku, jíž mne a jiné spolucestující slavný aegyptolog Mariette paša, nedávno zemřelý, tuším r. 1872 v Kahyře pobavil. Našel totiž pyramidu z doby čtvrté memphické dynastie a na této pyramidě velikou kamennou desku s nápisem, že stavitel její Abu Hassan paša se jmenuje a že ji r. 1816 dostavěl. Není prý to v Egyptě jediný případ, v němž si některý naivní paša podobným spůsobem slávu vystavění památníků několik tisíciletí před Kristem zřízených osvojiti chtěl.

Nikdo nelituj namahání a vystup po 118 značně již porouchaných kamenných stupních vzhůru na věž, odkud se kochati může překvapené oko divuplnou vyhlídkou. Dobrým dalekohledem viděti lze odtud zřetelně i nejvzdálenější vesnice. Těsně vedle věže vede 27 stupňů dolů do prostranných podzemních sklepení, v nichž spatřiti možno základy kostela z dob templářských s 2 chrámovými loďmi. Ostatní zříceniny, půdu okolní pokrývající, jsou prý zbytky pozdějších staveb tureckých.

Asi 500 kroků odtud leží t. zv. vodojemy Heleniny. Bez vůdce by je cestující sotva našel; ostatně nestojí za ohledání, poněvadž se tu spatřuje pouze veliká, na šest částí rozdělená nádržka s troškem vody.

(Dokončení.)

Hmyz a poesie.

Napsal

Vác. Kotek.

Na první pohled nesnášejí se tato dvě slova dobře vedle sebe. Ale toliko na první pohled: brzy vzpomene si čtenář, že mnozí členové tohoto drobného, ale přečetného národa v říši živoků ku zvýšení půvabů přírody platně přispívají a v symbolice i podobenství básnickém dávno již zdomácněli.

Nehodlám zde podati celistvé a soustavné pojednání o významu hmyzu pro národní a umělou poesii, pro bájesloví a symboliku, jakož to u nás jiní vzhledem k rostlinstvu a ptactvu již s pěkným zdarem učinili. Zvu toliko čtenáře, aby mne provázeli na těch několika stránkách jako na krátké volné procházce, při níž pozornost jejich na poetický význam hmyzu a jednotlivých, zvláště vynikajících druhů jeho jen zlehka obrátím a z množství vhodných dokladů pouze ty uvedu, které se mi právě na mysli namanou. Snad naladím takto některého z nich, aby se v předmět tento hlouběji ponořil a buď o všestrannější jeho osvětlení neb alespoň o podání nových příspěvků k němu se pokusil.

Octne-li se cestovatel v pustině, kde ani chladivého háje, boru, neb aspoň osamělého stromu spatřiti nelze, bývá hmyz často jedinou zábavou jeho. Pestrá drobotina prohání se v trávě všemi směry, časem vylezá na stonky a lístky, rozpíná křidélka a čtveračivě kolem poletuje. Pestrá létadla mnohonásob v paprscích slunečních se kmitají.

V dole zkvétati se zdá rozmilé kvítko. Leč jaký to vábný klam: pestrý motýl usadil se na rozvilou korunku a spatřiv chodce, vzhůru se povznesl a houpavým letem dále kvapí. Roje pilných včelek křižují nad lučinou a četní broučkové s krovkami různě barvenými libý působí dojem. K tomu druží se hejna bzučivých komárů, jež v hustých skupinách se tetelí, a sbory cvrčků tanec jejich zvučnou hudbou pro — vázejí. Aby chor dovršen byl, převzali chrobáci a čmeláci z ochoty hlasy basové.

Pěkně vylíčil Hálek úryvek z tohoto života v básni „Černý prapor“, odkudž uvádíme tyto řádky:

„Větřík poskočil a ve motýlím letu
přihoupal se ku basalčímu květu.“

A pohrav si trochu mezi planými růžemi, basalkami, slzičkami a křovinou,

„polokvapem běžel k blízké stráni,
kde jetelina skví se bílou skrání
— — — — — — — — — —
— — — — — v řadách čilých
tu mušky bzučely a včelky havem,
to jako rybky v moři zelenavém. —“

Schiller ve své básni „Der Spaziergang“ píše:

„Um mich summt die geschäftige Bien', mit zweifelndem Flügel
Wiegt der Schmetterling sich über dem röthlichen Klee.“

Nejvíce příležitostí stýkati se s mladými těmi letouny, lezci, skákaly a p., kteří v rozličných činnostech a pohybech svých smysly naše mnohdy tak mile baviti dovedou, poskytuje nám doba zlatého dětství, doba nevinných a nelíčených radostí. Ale i jinoch a děva rádi pozorují při svém osamělém toužení nebo při svých schůzkách milostných pestré motýly, záletně s květu na květ poletující, stopují ruch lesklých broučků v trávě, naslouchají snivě večerní hudbě cvrčků a spřádají pak rádi

tyto zjevy a zvuky s písní lásky, která jim nenadále z přeplněných srdcí vytryskne.

A že také suché učence krása některých druhů hmyzu mocně dojímá, dokazují vzletná poetická jmena, kterými je pokřtili, jako: Apollo, Iris, Hesperidka, Lel (modrásek), pro kteréžto poslední si zašli do slovanského bájesloví a j. v.

Avšak i humor, zejmena prostonárodní, rád hmyzem se obírá. V četných obdobách vyskytuje se žertovná píseň o svatbě zvířat, při níž hmyzu někdy hlavní, někdy podřízenější úkoly přiděleny jsou. Připomínám jen tuto:

„Kosí zajac otavu,
liška pohrabuje,
komár kopy nakládá,
muška potlačuje.

Komár k mušce prisedá,
rádby sa ženiti,
ovad boty obúvá,
rádby družbom býti . . .“

Avšak, obraťme již zřetel na jednotlivé určité druhy hmyzu. Všimneme si ovšem jen důležitějších.

Po přednosti sluší zajisté zmíniti se o včele. Symbol pilnosti, vytrvalosti a čistoty nemohl případněji volen býti než na zvířátku tomto.

Schiller praví:

„Im Fleiss kann dich die Biene meistern,
In der Geschiklichkeit ein Wurm dein Lehrer sein,
Dein Wissen theilest du mit vorgezognen Geistern,
Die Kunst, o Mensch, hast du allein.“

Co povídek a bájek napsáno jest dítkám o včele, aby výše udaným cnostem navykaly! Podivem naplňuje se mysl naše, vzpomeneme-li pravidelnosti a řádu, jakým roj včel v úle se řídí. Jak rozumná to správa, kázeň a poslušnost! A proto obecný lid, všimnuv si zvířátka co do povahy tak zvláštního, za nešetrné pokládá, zhynutí jeho „scepeněním“ neb „zdechnutím“ pronášeti. O včele praví, že „umírá“.

Však nejen v didaktické poesii má včela své místo; často doplňuje také vhodně poetický obraz přírodní a náladu jím vzbuzenou. Vrchlický píše:

„Již bloudil večer ve korunách stromů,
myšlenky s včelkami šly z lučin domů.“

Někdy bývá důvěrnicí lásky. V jedné sicilské písni, již pojal Herder do své sbírky „Stimmen der Völker“, doptává se milenec včelky, zdaž jeho družku viděla, kdy a kde, a jakou mu o ní vůbec zprávu dáti může.

Avšak i humor časem s včelkou se obírá. Bzučení její porovnává se s hučením a broukáním lidským:

„Okolo květu včelička vučí —
se mnou — to mladou — svekruška bručí;
bručí, vyučuje po svém rozumu,
po tom svém obyčeji starosvětském.“

(Čelakovský: Ohlas písní ruských.)

Uvedeme o včelce na konec některá zajímavější přísloví: Lidé se radují létu a včelka květu. R. Ženci na pole, včely s pole. Č. Od včely med, od hada jed. Č.

Jako včelu tak i mravence zvykli jsme považovati za symbol pilnosti, pořádku a družnosti. Nepatrný tento živok má mnoho vlastností, kteréž jej činí miláčkem zejmena didaktického básnictví.

Jak přesná u něho kázeň v rodinách často velečetných! Každá rodina rozdělena jest na sbory, z nichž každému určitý úkon vyměřen. Pravý to armádní sbor. Skupiny pozorovací, chránící, útočníci a bojovníci — vše tak pravidelně rozestaveno, že s úžasem bystrému a praktickému pudu malých těchto zvířátek se obdivujeme.

Z pohybů při všech jejich pracích vidíme, že mistrně uskutečňují zásady o spojování sil a vzájemné výpomoci ku provedení poměrně velmi rozsáhlých podniků. Básník Heyduk zve mravence podkopníky, jež o svém díle v píli neskonalé kutí, a srovnává šumavské dřevorubce s těmito vzory pilnosti. Huber tvrdí, že mravenci v kopkách usedlí mají k výpomoci podřízence řádů nižších, a těm uloženy jsou práce vedlejší, směřující po většině k udržování čistoty a pořádku v celé osadě. Lokaj zmiňuje se o milosrdnosti mravenců, kteráž tím se jeví, že v koloniích mravenčích trpěny bývají larvy četných brouků, aby se ze společných zásob živily.

A což mám říci o zvláštním miláčkovi básnictví, zejmena milostného, — pestrokřídlém motýlu? Motýl a květina — zdaž neupomínají na milence a milenku? Ale mnohdy užíváme porovnání motýla a milujícího jinocha s příhanou, narážejíce na těkavost onoho záletníka květin. Krásný, ale těkavý motýl sloužívá též často za obraz nestálého štěstí lidského. Děvče pěje:

„Naše dědinečka
tichá jako pěna,
kolem do kolečka
nebem ohražena.

V lesích ukryta je,
ticho tu a milo;
snad se tady štěstí
do kukličky svilo.

Svilo-li se, věru,
počíhám si v setí,
až z kukličky v jaře
motýlečkem vzletí.“

A kdo zaslepen lákadly klamného štěstí v záhubu upadá, případně srovnán bývá s motýlkem, jenž tak dlouho kolem blyskavého plamene krouží, až s křídloma popálenýma bolestné smrti v náruč poklesá.

Také chmúrný ráz nočních motýlů dochází v poesii povšimnutí. Můra se tu zhusta vyskytuje v obrazech příšerných. V mnohých krajinách Čech ve zlé si vykládají, vletí-li lyšaj smrtihlav pod večer do příbytku lidského; jistě prý některá z osob, jež tu bydlí, brzy umře.

Housenka žravostí a odporným vzezřením svým vyzývá k nelichotným porovnáním s podobnými zjevy lidskými.

Bolingbroke, vybízeje krále Richarda II. do Bristolu proti Bushymu a Bagotovi, praví:

„. . . jest nám Vaši Milost naklonit,
by na hrad Bristol s námi ráčila,
jejž v moci své prý mají Bushy, Bagot,
i ti, kdož vinou s nimi spolčeni,
ty obecného blaha housenky,
jež vyplet, vyhladit jsem přísahal.
(Shak.-Richard II.)

A v dramatu Jindřich IV. praví Falstaff ku své družině, jež měla oloupiti pocestné, nesoucí berni královskou, takto:

„Perte do nich, dolů s nimi; přeřežte těm
šelmám krky. I vy zapeklité housenky,
povedená chlapiska“ . . .
(Jedn. II. Výj. I.).

Tajemným a vábným zjevem svým z dávna okouzlují básníky světlušky čili svatojanské mušky.

Věru rozmilé to blyskotky — zářivé družky klidných večerů a tichých nocí. Jak něžné bývají zmínky o nich v básních a písních, kdež nejednou batolivé a vnadné pohyby jejich věrně se líčí.

Spanilý pěvec Mácha praví ve svém „Máji“ na místě, líčícím lebku popraveného pána lesů na kůl zavěšenou, takto:

„A mušky svítivé — co hvězdy padající —
kol kola blyskavé u hře si kola vedou.
Časem si některá zasedši v lebku bledou
v brzku zas odletí co slza padající“ . . .

Světlušky bývají šperkem víl. Čelakovský ve své baladě „Toman a lesní panna“ takto oděv lesní panny nakreslil:

„Šaty má půl zelené,
půl kadeřmi černěné
a ze svatojanských broučků
svítí pásek na kloboučku.“ —

Syn Heydukova šumavského dřevorubce líčí děvčátko, jež trýznila zlá macecha a k němuž srdce jeho záhy přilnulo, takto:

„Ó jak byla krásná, k nepopsání,
kolem hlavy jako vínek hvězd
svatojanských mušek zlaté plání,
v ruce šípku zkvetlou ratolest,
a v jediném dechu takou něhu,
že by květy vykouzlila v sněhu.“ —

Ale světlušky neslouží za šperk a drobné kahánce jen v poesii, nýbrž i ve skutečnosti. Indiánské dívky připínají si jiný druh svítivého hmyzu, jmenem „elater noctilucus“, za okrasu do vlasů a cestovatelé připevňují prý si větší množství broučků toho druhu k nohám, by jim noční dobou cestu osvětlovali. Tak dí Humboldt.

Ani nepatrný červ není bez významu pro poesii. Účinek zlého svědomí na klid a spokojenost duševní srovnává se často s hryzením

červa ve zdravém kmeni, jemuž povolně jistá zkáza hrozí. V Götheově „Faustu“ porovnává se s červem sám člověk:

„Den Göttern gleich' ich nicht! Zu tief ist es gefühlt;
dem Wurme gleich' ich, der den Staub durchwühlt,
den, wie er sich im Staube nährend lebt,
des Wandrers Tritt vernichtet und begräbt.“ —

Na jiném místě, kde duch volá Fausta, čteme toto:

„Wo bist du, Faust, dess' Stimme mir erklang,
der sich an mich mit allen Kräften drang?
Bist du es, der, von meinem Hauch umwittert,
in allen Lebenstiefen zittert,
ein furchtsam weggekrümmter Wurm!“ —

A náš Heyduk praví na jednom místě krásně, že mnohý člověk lapen bývá co červík v zobec osudu a hyne rychle v hnízdě dravých žalů.

A zdaž i ten bzučivý chrobák zvláštní zmínky nezasluhuje? Temným chorem svým poetické náladě večerní mile hoví. Připomeňme si sloku z „Grayovy elegie na hrobkách vesnických“:

„Den světlý soumrakem se zasmušuje
a v hoře ticho slavné přebývá;
jen bzučný chrobák vážně poletuje
a ospale kdes ovčín zaznívá.“ —

Egypťané měli ve zvláštní úctě chrobáka posvátného (Ateuchus sacer), jenž na starých malbách a řezbách jejich často se vyskytuje.

V severních krajinách Čech chytávají dívky menší druh červených slunéček (Coccinelida, bedrunka, berunka) a kladouce je na otevřenou dlaň, říkají:

„Bedrunko, bedrunko,
lítni na tu stranu,
kam já se dostanu;
tvé děti pláčou,
přes moře skáčou,
cos' jim tam nechala,
jiná to zhltila.“

Komáři netěší se veliké přízni. Ale na Rusi mají přece svou patronku — sv. Lukerii, o jejímž svátku prý se líhnou a oživují; proto říkají Rusové „Lukeria komárnice“, sv. Akulina pak nazývá se u nich „Akulina bzíkalka“, poněvadž prý v den její bzíkalky přilétají, aby dobytek sužovaly.

Athénští porotci heliastové, údové heliaiy (athénské poroty), přicházeli na jeviště v podobě velikých vosů, aby jed i zloba jejich komicky ihned představeny byly. (Acharnští, komed. Aristofanova, přel. V. Nebeský).

V naší národní báchorce o čarodějníku Žítkovi praví se, že se ukazoval brzo v té, brzo v jiné, někdy hrozné, jindy směšné podobě;

jezdil v ořeší skořepině, kterouž dva chrousti táhli. Obdobu této báje shledáváme v Anglii při báječné bytosti „Queen Mab."

Doložíme příklad toho z tragedie „Romeo a Julie"; Merkucio praví k Romeovi:

„Královna Mab tě zmámila.
Jsouc vílám pomocna při porodech,
přichází v menším tvaru nad agát,
jenž na starosty prvním prstu hrá;
a zápřež majíc drobných míhavic,
nad usnulého nosem vozí se.
Z pavoučích nožek její kola jsou,
vozíku krov je z křídel kobylek,
pochvy jsou z pavučin, ohlávka pak
z paprsků vlhkých luny zrobena;
bičiště z nohy cvrčka, z vlákna bič:
vozkou je muška v šatu šedivém,
o půlku tenčí, nežli červík, jenž
se hnízdil v prstu dívky bolavém.
A kotcem prázdný ořech lískový,
červíkem zdělán aneb veverkou,
jež kočárky vždy vílám hotoví!" —

Mnoho, velmi mnoho mohl bych ještě o stycích jmenovaných zde a jiných druhů hmyzu s poesií vypravovati. Ale končím již malou procházku svoji v tomto oboru a radím jen čtenáři, aby sám často do živé přírody se ponořoval, v níž spočívá všude i ve zjevech na pohled nepatrných, nevyčerpatelná zásoba utěšené poesie.

Vzpomeňme jen slov milovaného, nedávno nám smrtí odňatého pěvce:

„Nevěř vše, co z péra vyjde,
k přírody rtům nakloň sluch:
v knihách mluví jenom lidé,
v přírodě však mluví Bůh!"

Bouře života.

Román

od

Serváce Hellera.

(Pokračování.)

Tou dobou, co Helena Pavlovna v modrém kabinetu druhého pořadí Kleopatrou p. Larochovy společnosti překvapena byla, kráčel postranními schody týmž směrem vzhůru hrabě Bestužev s odkrytou již tváří, ježto doba nuceného maskování již byla minula. Vystoupiv po několika stupních na esplanadu, kdež schody na dvě strany se rozvětvují, zaslechl s pravé strany silné šustění hedbávu a v tu chvíli stanula mu po boku dáma ve skvostném obleku Filipiny Welserovy s růžovou škraboškou na tváři. Bestužev vida, že dáma s určitým úmyslem k němu přistupuje, obrátil se k ní a pohlednuv tázavě do její zastřené tváře, pravil chladně a přece galantně:

„Neznámá krasavice, mohu ti něčím posloužit?“

„Aj,“ odpověděla dáma jasně a vesele, „bohatýre, nepoznáváš mne ani po šatu ani po hlase?“

„Nepoznávám a lituji toho, neboť celý zjev tvůj věští cosi neobyčejného. Nezáleží-li ti, krásná dámo, na tajemství, objev se mi v pravé své podobě a rci již, čím bych si tě k díkům mohl zavázati, neboť věz, že mne k jiné dámě volá povinnost.“

„Bravo, rytíři! Jak krásně ti sluší, že's pamětliv povinnosti. Avšak odpověz mi upřímně, nepraví ti nic tvoje srdce, nevnuká ti žádné tušení? Říká se, že srdce jakýmsi záchvěvem blízkost spřízněných duší vyzrazuje, i když oči nepoznávají. Nuže, mlčí tvoje srdce?“

Hrabě Bestužev, jehož tyto otázky poněkud zarazily, povšiml si hlasu zakuklené dámy a rozpomenul se rychle, že jej odněkud zná, a v tu chvíli napadlo mu již také, že by to mohl býti hlas Agrippiny Michajlovny. Avšak zároveň připomenul si také, že byla Helena Pavlovna odcházejíc od něho pravila: „Přistoupím k vám v přestrojení své švekruše . . . a jsem žádostiva, zda-li mne vaše ostražité srdce vyzradí.“ Z rychlé kombinace těchto představ a z narážky na tajnou mluvu srdce, již byla zastřená dáma učinila, vzniklo v něm domnění, že pod bohatým rouchem Filipiny Welserovy, jež mu v cestu se postavila, Helena Pavlovna se tají a — chtíc zakuklení své dovršiti — také hlas Agrippiny Michajlovny napodobuje. Po krátké tedy přestávce, ve kteréž toto domnění v jeho mysli se zrodilo, pravil Bestužev odpovídaje k posledním otázkám zakuklené dámy:

„Krásná dámo, pořekadlo, jehož se dovoláváš, tentokráte nesklamalo. Ostražité srdce moje zachvělo se ihned radostným tušením, jakmile těžký hedbáv tvého roucha vedle mne byl zašustěl; avšak opatrnost velela, abych se dříve přesvědčil, zda-li srdce se nezmýlilo. Nyní ovšem

mohl bych skoro již soudit, že se nezmýlilo, neboť kdybych netušil, že jste Helena Pavlovna, myslil bych, že jste Agrippina Michajlovna.“

„Máte velmi bystré a důvtipné tušení,“ odvětila dáma, „dejte jen pozor, abyste navzdor tomu se nezmýlil. Jsemť, o čem se pochybovati zdáte, skutečně: Agrippina Michajlovna sama.“

Bestužev utvrdil se za tím ve svém domnění, že má před sebou Helenu Pavlovnu, kteráž z chvilkového rozmaru na skutečnou Agrippinu si hráti a jeho tím v nějaký rozpak uvésti chce, a poněvadž člověk tomu vždy rychle uvěří, co rád by měl, cítil se o tom záhy pevně přesvědčena a jal se dle toho i v rozmluvě pokračovat.

„Toť přes úmluvu, madame,“ pravil jí tónem žertovně káravým; „odcházejíc pravila jste: „... Nesmíme si ničím jiným býti, než čím se ve svém přestrojení zdáme,“ toho se drže, nesmím vás nikterak považovati za Agrippinu Michajlovnu, nýbrž jsem povinen toliko míti vás za Filipinu Welserovu, jejíž podobu se vám uráčilo na se vzíti.“

Dáma, ve kteréž čtenář zajisté Agrippinu Michajlovnu již poznal, malinko se zarazila. „Má mne skutečně za Helenu Pavlovnu,“ pravila v duchu sama sobě; — „podivno, vždyť má Helena kostym zcela jiný. Či by s ní ani nebyl mluvil? Však nikoliv, vždyť se na její slova odvolává. Buď si tomu jakkoliv; zůstavím ho na chvíli v tom klamu; snad se něco zajímavého dovím.“ Takto se v myšlenkách rychle rozhodnuvši odpověděla Agrippina, napodobujíc chvíli hlas Helenin:

„Jak se vám líbí, pane hrabě. Nechcete-li mne míti za tu, za kterouž považována býti chci, mějte si mne třeba za tu, kterouž byste snad raději po boku svém cítil.“

„Neklamte se, madame,“ odmlouval Bestužev; „mně na té smyšlence tak mnoho nezáleží. Mé srdce ví, koho na blízku má a mýlila byste se velice, myslíc, že bych jinou raději po boku svém cítil, než právě vás samu!“

Odpověď tato Agrippinu znovu popletla. Nevěděla zase, jak se věc vlastně má, považuje-li ji hrabě skutečně za Helenu anebo ví-li, s kým mluví a chce-li ji snad Helenou jen škádlit. Ješitnost její a daleko již dospělá láska šeptaly jí, že hrabě po hlasu a postavě ji poznal a že poslední vroucí jeho slova nikomu neplatila, než jí, Agrippině Michajlovně. Agrippina upustila tedy zase na okamžik od úmyslu, hráti Helenu a umínila si, že především si zjistí, mluví-li hrabě k ní anebo k domnělé Heleně. Avšak v takovýchto položeních bývá mladým dámám velkou překážkou ostýchavost, neboť není dámě (obzvláště když sama již tajně miluje) snadno říci: „Pane, jste patrně zamilován; milujete to mne, nebo nějakou jinou?“ Tu nezbývá opatrnosti, poněvadž by tázaný také odpověděti mohl: ... „Odpusťte, slečno, vás se ta slova netýkala.“ Toho se Agrippina do jisté míry také obávala, a proto zůstal její výslech mlhavým; to pak mělo za další následek, že Bestužev v omylu setrval a odpovědi dával, kteréž Agrippinu vždy více mýlily. Hrabě byl pevně přesvědčen, že má po boku Helenu, kteráž mermomocí za Agrippinu se vydává; považoval za zbytečné z libůstky té ji vyrušovat a povoluje pudu srdce, mluvil k ní jako k Heleně Pavlovně, důvěrně, vroucně. To spůsobilo v bystré jinak hlavě Agrippiny Michajlovny dokonalý zmatek; čím více rostlo její mylné domnění, že

hrabě v osobě se neklame, tím více rozohňoval se a kypěl její cit a tím více kalil se zase její rozum. Tímto zkříženým myšlenkovým a citovým procesem byla Agrippina, než s hrabětem dvakráte kolem tančících kolon obešla, tak na scestí svedena, že ani dost málo nepochybovala, že Bestužev dobře ví, s kým mluví a že se chystá učiniti jí ve vší formě vyznání. Zastavila se tedy u proscenia a pravila hlasem v rozechvění valně stísněným:

„Ale nyní rcete mi, pane hrabě, vážně a do opravdy: netropíte si ze mne žerty? Mám považovati za žert nebo za pravdu, co dosud jste mluvil? Mluvte, prosím, neboť dle toho musím zaříditi nyní svou odpověď."

„Já pak musím zase prosit, abyste o pravdivosti mých slov již nepochybovala," odvětil s jemnou výčitkou Bestužev a přicházeje do zanícení pokračoval měkce a vroucně: „Jak mám a mohu vám ještě dolíčiti, kterak všechna mysl má kouzlem vašeho zjevu zaujata a ohněm vašeho oka roznícena jest? Nejsou-li moje vroucí slova dostatečna, nemohu na ten čas ovšem jiných důkazů podati, ale žádám za to, abyste jen vlastního srdce se pozeptala. Nepraví vám srdce, že slovům mým věří, necítíte v něm jakousi ozvěnu mojí něhy?"

„Pane hrabě, na tuto otázku žádáte ode mne odpovědi? Rozvážil jste, čeho tu žádáte? Vyť žádáte, abych vám učinila přímé jakési vyznání?"

„Ano," odtušil hrabě, když byli zatím vešli do foyeru, v tu chvíli právě prázdného, „ano, toho žádám, o to vás úsilovně prosím, neboť na těchto slovech, na této odpovědi, na tomto přiznání závisí blaho mé vzrušené duše. Odpověď tu musím dostati dnes — zejtra bylo by snad již pozdě. Nuž prosím: pryč s ostychem, co říká vaše srdce?"

Slova tato pronesl Bestužev tak cituplně a dojemně, že Agrippina lahodou jejich opojena všechna se zapomněla a v ohnivé vyznání propukla: „Vězte tedy a jásejte," zvolala, „to srdce bije mocně v hrudi mé a ten tlukot jeho hlásá, že není nad Bestuževa muže milování hodnějšího! To věrné srdce zvědělo již dříve, jaká změna ve vašem nitru se stala a vzplanulo plným žárem vstříc velkému srdci vašemu. Bála jsem se s počátku, aby to nebyl oheň divoký, jakýž o samotě, bez zážehu jiného plamene vzniká, aby to nebyl oheň planý, kterýž by mne jen marně ztrávil, a duše má plesá nyní trojnásobnou rozkoší, neboť vy, jehož dávno již zbožňuju a po němž touhou prahnu, jako uštvaný jelen po svěžím prameni, vy . . . ," zde odmlčela se pojednou Agrippina, jakoby se byla na nepřístojnost takového výlevu rozpomenula, a nemohouc ku předu a nevědouc jak by couvla, nenalézala slova.

Hrabě byl výbuchem tím nejprv překvapen a posléz až k extasi uchvácen; tváře mu planuly, oči sršely a ruka, kterouž Agrippinu k sobě tiskl, rozčilením se chvěla. „Žehnám tomuto okamžiku," zvolal, „nejkrásnější to chvíli mého života! Očekával jsem s bázní a strachem, jak se rozhodnete, těšil jsem se na vaši odpověď a přece jsem se jí zase děsil — a nyní slyším více, než bych se byl ve snu nadál, slyším slova, jež krev do varu mi ženou, slyším fanfáru svého vítězství — díky, tisíceré díky za to přiznání, již není dalších slov potřebí: Heleno Pavlovno, ty's má, věčně má!"

„Hele —!“ vykřikla jako uštknuta Agrippina a hlas uvázl jí v sevřeném hrdle. Odstrčila prudce Bestuževa od sebe, odstoupila na krok od něho a stanuvši jako vzbouřená furie s hlavou na zad vypjatou, zahleděla se jako vytřeštěně do skupiny soch v protějším rohu. Dobře, že hrabě tváře její neviděl; bylť by se jí asi zděsil. Však zalekl se i takto a nemohl se valnou chvíli z úžasu probrati. Když pak účinek překvapení se rozplynul, přistoupil Bestužev k Agrippině a pojav ji starostlivě za ruku otázal se pln něžnosti:

„Co jest vám, madame? Co se vám stalo? Snad jsem vám nějak neublížil?“

„Ach nikoliv,“ odpověděla s povzdechem a zlomeným hlasem Agrippina, „byl to jen nervósní záchvat, jakéž po prudkém rozčilení obyčejně na mne přicházejí — ale už to přechází!“

„Jak toho lituji, že jsem vám tu nehodu spůsobil,“ žaloval Bestužev; „ale kdož by si byl pomyslil . . .“

„Ne, pane hrabě,“ vpadla mu do řeči Agrippina stále ještě roztržitě mluvíc; „nečiňte si žádných výčitek . . . já sama jsem si tím vinna . . . vlastně to nebyl ani žádný záchvat . . . připadlo mi pouze, jak daleko jsem s vámi došla . . . lekla jsem se sama své vášnivosti, jak jsem se zapomněla . . .“

„Madame,“ chlácholil ji Bestužev, „upokojte se již, byloť to znepokojení velmi zbytečné, vždyť vás mimo mne nikdo neslyšel, a že já jsem vaše vyznání uslyšel, považuji za své největší štěstí a doufám, že z toho i vám jen blaho vzejde.“

Tak a podobně domlouval hrabě Agrippině, až tato zcela z rozechvění se probrala. Jak mile první dojem velikého sklamání, jež ohnivá děva svou vášnivostí sama si značně sesílila, se rozplynul a rozum zase nad těžce zraněným citem ovládl, začala Agrippina kvapně přemýšlet, jak by z trapného svého položení nejlépe se vyzula. I napadlo jí, a myšlenky té se také chopila, aby vylíčila věc tak, jakoby si byla s hrabětem zahrála komedii. „Nyní jsem zahanbena a pokořena já,“ pomyslila si mezi řečí, „pak bude zahanben a z části potrestán on. Bohužel nedozná tím žádné rány jeho srdce, kdežto moje hluboce jest zraněno. Však nesmím to nikterak dáti na jevo.“ Po této rychle mozkem proletěvší samomluvě nadzvedla Agrippina jako routinovaná herečka hlavu, pohleděla Bestuževu do očí a dala se do hlasitého smíchu.

„Pane hrabě,“ pravila stále se smějíc, „nyní jest na mne, abych vás za odpuštění prosila, ale neučiním toho, poněvadž jste se snadno všemu mohl vyvarovat, jen kdybyste byl hned na počátku mým slovům věřil. Vy však chtěl jste být oklamán, a já jsem vás oklamala. Vlastně ztropila jsem si z vás přece jen trochu nemilosrdný žert, ale doufám, že mi velkodušně odpustíte jménem dnešního masopustního mumraje. Zde vizte, láskou zanícený seladone, komu jste se tak vroucně vyzpovídal!“

To pověděvši strhla si Agrippina s tváře škrabošku a Bestužev překvapením na krok skokem ustoupil.

„Tedy přece Agrippina Michajlovna!“ zvolal a udeřiv se do čela doložil: „Toto překvapení mohl jsem si, máte pravdu, uspořit. Sám nemohu nyní pochopit, jak jsem to utonul v myšlence, že mám po

boku ... ale co pak byste tomu řekla, Agrippino Michajlovno, kdybych hrot obrátil a řekl: „Slečno, nehněvejte se na mne, že jsem vás tak zle vyvedl; věděl jsem dobře, že nejste Helena Pavlovna a mluvil jsem naschvál ustavičně, jakobyste Helenou Pavlovnou byla, jen abych vás dostal do extase, a to se mi podařilo — pak jsem na vás spustil studenou pršku ...“ Ale nebojte se, já to neřeknu; přiznám se raději, že jsem opravdu do Heleny Pavlovny zamilován, a sice tak zamilován, že jsem prve láskou jako tetřev zhloupnul maje za to, že si vedu na rameni toužebně očekávanou Helenu Pavlovnu, která se po vás jen přetvařuje. Vidíte, Agrippino Michajlovno, jak člověk láskou hloupne, varujte se jí! Avšak, konečně, co na tom; jsem aspoň rád, že jsem se před časem nevyznal nikomu jinému, než krásné a duchaplné švekruši své Heleny, kteráž mi zajisté v zápasu o ten poklad bude nápomocna, bude-li jakého boje potřebí.“

„Dozajista!“ zvolala s důrazem, polo vážně, polo ironicky Agrippina; „ale pan hrabě zapomíná — prosím za odpuštění, že si to dovoluji připomínat — že se již zadal, ba že jest takřka již snoubencem!“

„Myslíte s Natalií ... ach ano, máte pravdu, na to dítě jsem zcela zapomněl!“ rozpomínal se Bestužev. „Ale to nic nevadí; Nataša najde si jinou, zábavnější hračku. Mládí rychle odvyká a zase přivyká; ostatně mně Nataša dosud nepřivykla a mám příčinu pochybovat, že by mi vůbec kdy přivykla. Dověděl jsem se, což vám asi také bude známo, že mne Natalie nemiluje, že má naopak jinou lásku, a nemám chuti uzavříti sňatek, kterýž by snad jen k tomu se hodil, aby na něj některý dramatik napsal čtyraktovou komédii; na to mám nyní tím méně chuti, když jsem poznal ženu, kteráž mne svrchovanou měrou oblažiti dovede, když jsem zblízka poznal Helenu Pavlovnu.“

„Ach ano,“ prohodila s povzdechem Agrippina, „jest to velké štěstí — myslím pro Helenu Pavlovnu; co vás se týče, musilo by se ovšem teprv ukázat. Ani bych si nebyla pomyslila, že je Helena takový strateg: jediným útokem dobyti takového vítězství nad mužem, jehož jsem považovala za nepřístupna a nedobytna — toť kousek opravdu mistrovský! Ráda bych jen věděla, jakou to sázku Helena tímto vítězstvím asi vyhrála, neboť bez sázky se to sotva asi stalo. Avšak co na tom; nechme Helenu, ať si nad úspěchem svého umění plesá, a pomysleme raději na dámu, kteráž při svém mládí skutečně ještě potřebuje, aby jiní za ni myslili. Vy chcete tedy, pane hrabě, opravdu od sňatku s Natalií upustit?“

„Chci,“ odtušil Bestužev, „a myslím, že tím i Natalii samé jen přátelskou službu prokážu. Slabé to děvče chtělo prý jen z kázně, toliko ze strachu před hněvem svého otce mně se obětovat — nuže ta oběť byla by svrchovaně zbytečná a marná. Nepřijímám vůbec obětí a tím méně, když bych sám ještě větší musil přinésti, aniž bych komu mohl prospěti. Vám, duchaplná Agrippino, nepotřebuji zajisté vysvětlovat, jak jsem se stal ženichem Natalie Alexandrovny, a nepotřebuji tudíž také ani vykládat, že by bylo mou povinností ustoupit, ani kdybych byl Heleny Pavlovny nepoznal.“

„Nepochybuji ani dost málo, pane hrabě, že váš úmysl plyne z nejlepší vůle a šlechetné zásady,“ odmlouvala Agrippina; „avšak záleží

také na tom, má-li se všechno skutečně tak, jak předpokládáte. A v tom ohledu dovolím si projeviti malou pochybnost. Helena Pavlovna, kteráž patrně za svou povinnost uznala, vám ve směru tom — abych tak řekla — oči otevříti, může se snadno mýliti. Předpokládáť asi moje roztomilá švekruše, že mladistvá, dosud vášně prostá Natalie po sňatku ještě žádné touhy necítí, že se bez vlastní vůle ve všem řiditi nechává a že snadno oželí sňatek, na kterýž se, snad jako na nějakou divadelní hru, připravuje. Vy sám jste před chvílí takovýto úsudek pronesl a mám právo považovati jej za ohlas řečí Heleniných — neodmlouvejte, prosím, bylo by to marné! Já však myslím, že věc není tak jistá, jak se Heleně nepochybně zdá. Nezpytovala jsem ovšem srdce Natašino, ježto k tomu ani nebylo příčiny, ale zdá se mi přece, že Nataša s chutí a radostí na sňatek se připravuje, ba neklamou-li mne některé známky, ona se na něj i těší. Že o lásce své, o svém štěstí atd. neštěbetá, vysvětluje se zcela její povahou, kteráž je do hloubky založena, a není nikterak důkazem, že by vás, pane hrabě, nemilovala. Netvrdím, že by tomu skutečně tak bylo, ale možnost nechtěla bych žádným způsobem popírat. Dejme tedy tomu, že vás Natalie tiše, v hlubinách své něžné duše miluje a že ve slíbeném sňatku s Vámi nejvyšší blaho svého života spatřuje — přetnete i pak bezohledně všechny pásky, jež sám jste uvázal, zrušíte s chladnou myslí své slovo a zničíte lhostejně srdce, kteréž se vám chtělo obětovat? Pane hrabě: představte si živě to děvče, spanilé, svěží a něžné, jako rozpukající růže, a pomyslete si pak, že vaším netušeným odřeknutím ta růže zlomena, vadne a umírá! . . . Nenapadá mi ovšem, vás přemlouvati, abyste snad Natalii přese všechnu změnu, kteráž se ve vašem srdci udála, za choť pojal, to nikterak; Helena Pavlovna zvítězila nad Natalií a jí náleží po právu také kořisť; avšak oč vás prositi musím, jest, abyste roztržku neukvapoval. Najděte si nějakou záminku, smluvte se s mým bratrem, odložte jen prozatím ustanovené již zasnoubení a dopřejte času přirozenému průběhu. Potvrdí-li se, o čemž prozatím pochybuji, domněnka Heleny Pavlovny, že Natalie vás nemiluje a po sňatku s vámi netouží, urychlíme co nejvíce proces, aby záhy jiné zasnoubení u nás slaviti se mohlo. Nepotvrdí-li se, bude potřebí, abychom spojeným úsilím a společnou taktikou přechod váš od Natalie k Heleně Pavlovně tak provedli, aby z toho nikde žádné pohoršení nevzniklo. Co odpovídáte, pane hrabě?"

„Že mluvíte zcela rozumně, jako zkušená dáma a že dobře bude, když vaší rady uposlechnu," odvětil Bestužev. „Jen jedna věc mne poněkud zaráží: zdá se mi totiž z vaší řeči, jakobyste myslila, že Helena Pavlovna do cesty mi vstoupila s hotovým plánem, odvrátiti mne od Natalie a připoutati mne k sobě. Soudíte-li tak, jste zajisté na omylu a křivdíte své švekruši. Nedovolil bych nikomu pochybovati, že učinila krok ten v nejlepším úmyslu!"

„Připouštím mileráda," prohodila na oko vesele Agrippina, „že Helena v nejlepším úmyslu k vám přikročila, ale neměla bych jí nikterak za zlé, kdyby tak byla učinila v úmyslu, který jste naznačil. O takovou cenu, jakou jest vaše srdce, musí být konkurence dovolena! Avšak nechme žertů. Jsem vám povděčna, že aspoň část mých důvodů uznáváte; ubezpečuji vás znovu, že mi jde také a snad nejvíce o to, aby

obratem, který se stal, mír našeho domu nebyl rozrušen a na tom musí zajisté i vám záležeti."

„Souhlasím úplně," odpověděl hrabě, „a svěřuji se v té výpravě vašemu vůdcovství. Jaké máte tedy pro začátek návrhy?"

„Především prosím, abyste nás, možno-li, ještě prodlením zejtřejšího dne, nejlépe před obědem navštívil. Budu do té doby pilně přemýšlet a myslím, že budu již s to navrhnouti vám do podrobna již vypracovaný plán. Za druhé prosím, abyste mne doprovodil k naší lóži, ježto umluvená hodina k odchodu již se přiblížila, a za třetí prosila bych o vaše rámě." Po těchto dvorně pronešených slovech podala Agrippina hraběti své rámě s tak koketní gracií, že tento na okamžik jako oslněn na ni se zahleděl.

„Snad je vaše ruka dosud na tolik volná, abych se na chvilku ještě zavěsiti mohla?" zasmála se Agrippina a když se byla Bestuževa ramene chopila, zdálo se jí, že ji hrabě k sobě přitiskl. A něco podobného zdálo se i hraběti. — —

Agrippina, jakoby z utrpěné rány již úplně se byla zotavila, vznášela se jaksi vesele po boku imposantního hraběte, a temné oči její zářily leskem nové naděje. Energická a duchaplná děva ta, probravši se z prvního, zdrcujícího pocitu své porážky umínila si ihned, že v boji bude pokračovat a sice dvojím směrem: intrikou proti Heleně Pavlovně a koketním působením na hraběte, o němž se právě byla přesvědčila, že jest vlivu ženské krásy velice přístupen, ale že při jeho zdrželivé a jaksi vznešeně flegmatické povaze potřebí jest, aby dáma, kteráž o přízeň jeho stojí, sama činně a jaksi útočně na něho působila. Pozorujíc bedlivě, ba s jakýmsi nervosním napnutím každý pohyb hraběte a každou proměnu v jeho tváři i hlasu, domnívala se po skončené rozmluvě ve foyeru, že již první rozběh její bez účinku nezůstal, a když pak viděla, že hrabě přes všechen svůj zápal k Heleně Pavlovně také na ni s patrným zalíbením několikráte se podíval, nabyla znovu jakési důvěry a tím i větší odvahy. „Kdybych tak aspoň hodinu s ním pobyti mohla," pomyslila si spěchajíc po jeho boku k lóži svého bratra, „snad zviklala bych ještě dnes jeho lásku." Ale to nebylo ovšem možná, neboť za malou chvíli ocítili se již oba u ložového pořadí. Agrippina chtěla právě ještě hraběti něco důvěrně laškovného říci, když tu proti nim z postranní chodby vystoupila druhá Filipina Welserova... Helena Pavlovna. Obě dámy zastavily se, jakoby blesk mezi ně byl udeřil, a hledíce chvíli upjatě na sebe, nemohly slova nalézti. Trapnou tuto přestávku přerušil Bestužev, který Agrippinina ramene se spustil, do středu postoupil a žertovným způsobem obě Filipiny Welserovy spolu seznamovati začal. Také dámy snažily se u přítomnosti Bestuževa několika vtipnými floskulemi z trapných dojmů svých se vylhati, ale nedařilo se jim valně; bylo vidět, že s velkým přemáháním do žertů se nutí, a hrabě Bestužev učinil jejich rozpakům vítaný konec tím, že dámy k jejich lóži doprovodil.

Na to sestoupil dolů, vsedl do své ekypáže a odejel domů. Doma pak přecházel dlouho a přemítal o dobrodružstvích uplynulého večera; byl neobyčejně vzrušen a čím déle přemýšlel, tím více rostlo jeho rozčilení. Myšlenky stíhaly se v jeho hlavě divou, zmatenou honbou a v po-

citech jeho křižovaly se různé dojmy. Při vzpomínce na Helenu Pavlovnu rozléval se celým jeho ústrojím pocit blahé, jako ethérické rozkoše, ale za chvíli vynořil se pokaždé z jeho obraznosti také luzný obraz Agrippiny Michajlovny s těmi velkýma, temně zářícíma očima, a když pak se rozpomenul na plamenná slova, jimiž lásku svou mu vyznávala, a kterak graciósně po jeho boku se vznášela a lehounce, s mocně tajenou vášní k němu se tulila, tu zdálo se mu, že láska jeho k Heleně chladne. Avšak ihned na to zaskvěla se před jeho duší blahostná, rajským půvabem obestřená tvář Heleny Pavlovny, jeho srdcem projel nový oheň rozkoše a Bestužev cítil, že přece jenom Helenu opravdu miluje. Pak objevila se mu zase Agrippina, on se zachvěl tichou jakousi radostí, a když pak silou vůle všechny vidiny zaplašil, poznával, že láska jeho, jakkoliv mladá, již ve vážném se ocitujе pokušení. Přemítaje o tom dále, dospěl k tomu výsledku, že se o něj pokoušejí dva dojmy, oba velmi mocné, ale oba teprv nové, a že bude nejlépe, když oba bez překážky na sebe nechá působit. Který mocnější bude, nechť má také vítězství. Toto prozatímné rozhodnutí jej konečně upokojilo.

III.

Helena Pavlovna a Agrippina Michajlovna jely z maškarády, jako obyčejně, spolu v uzavřeném kočáře, kdežto Natalie s otcem v druhém jich následovala. Když vsedati se mělo, činily ovšem obě pokusy, aby pravidlo zvrátily a v jednom kočáře spolu jeti nemusily, ale bankéř Kostromskij, jemuž arci z toho, co mezi oběma v maškarním reji se událo, nic známo nebylo, nechtěl pochopiti, proč by od zavedeného obyčeje upustiti se mělo, a rozhodl konečně svým velitelským slovem, kteréž bylo v jeho domě a rodině vůbec vždycky nejvyšším a konečným rozřešením všelikých zápletek. Jely tedy spolu, ale nepromluvily po celou cestu ani slova. Obě cítily, že nastalo mezi nimi veliké napnutí, že byly mocí poměrů strženy proti sobě do zápasu, jehož průběhu a konců nikterak nebylo lze dohlednouti, a poněvadž každá vůči druhé také vinnou se cítila, nevěděly, jakým způsobem by na sebe promluviti měly a přijaly tudíž v myšlenkách a bezděčném souhlasu spásné pravidlo dobré společnosti, že lidé o delikatních neshodách, pro kteréž napnutí mezi nimi trvá, spolu mluviti nemají. Avšak o jiných věcech při trvajícím rozechvění mluviti nemohly, a takž seděly do rohů ekypáže vtlačeny a naslouchaly, jak kola jejich kočáru v umrzlém sněhu vrzala a skřípala. Na štěstí netrvala jízda dlouho. Když pak přibyvše domů na vytopeném korridoru do svých komnat se rozcházely, přistoupila Helena k Agrippině a podávajíc jí ruku pravila:

„Dobrou noc, Agrippino!“

Ale Agrippina odstrčila nastrčenou její pravici, odvrátila se rychle a odešla bez odpovědi do vedlejší chodby. Helena Pavlovna hleděla chvíli za ní, přejela si rukou čelo a prohodila sama k sobě s povzdechem: „Tedy přece! Jako nějakým vnuknutím poznala jsem to ihned, jakmile jsem je spolu uzřela . . . Teď se mi vyjasnilo úplně . . . Ona ho miluje! . . . A já? . . . Kdo poví mi, co stane se se mnou?!“

Vešla rychle do své ložnice, ale do spaní jí nikterak nebylo. Komornou, která jí při svlékání pomáhati chtěla, poslala pryč a odhodivši jen svrchní šat přistoupila k oknu a zahleděla se do tiché, sněhem vysoko zanešené ulice. Hlavou kroužila jí divná směsice nejrůznějších myšlenek a představ, kteréž nikterak v souvislé řady družiti se nechtěly. Nemyslila tedy vlastně nic, ale procitovala rychle celé stupnice blaha, lítosti, žalu a — strachu. Za nějakou dobu odstoupila s hlubokým povzdechem od okna a rozžala lampu na kulatém stole. Při tom svezl se jí zrak na věci po stole rozložené, a Helena spatřila mezi nimi zapečetěný lístek. Vzala jej rychle do rukou a pozorujíc písmo nadpisu zvolala s podivením: „Co jest to? Co to znamená? Toť písmo . . .“ Nedomluvila, nýbrž rozevřela nervósně list a jala se čísti. Ale mezi čtením rozechvěly se jí ruce a kolena pod ní klesala, tak že skoro bez vlády do křesla se spustila a sotva dočísti mohla. List, kterýž rozechvění její tak mocně ještě zvýšil, zněl takto:

„Rozmilá Heleno!

Nejsa krasořečníkem ani mistrem slohu, povím Vám stručně a upřímně, co na srdci mám. Pozoruji Vás již dlouho. Viděl jsem, jak vzornou jste byla ženou mému zesnulému bratrovi, kterýž Vás vším právem jako světici zbožňoval; vidím a zpytuji Vás stále od té doby, co dům můj štěstí má Vás hostiti — Heleno Pavlovno, Vy jste žena slavná, Vy jste perla svého rodu . . . Heleno Pavlovno, já Vás miluju!

Ve Vás omládla duše má, ve Vás hledá své blaho, svou nejvyšší potěchu! Heleno Pavlovno, nabízím Vám prostě, ale opravdově své srdce a svou ruku — neodmítejte jich, jsou ryzí a čisté — staňte se mojí ženou a velitelkou tohoto domu, kterýž Vám zajisté s rozkoší bude holdovat!

Činím Vám své vyzvání i nabídnutí písemně, nemaje jednak příležitosti a jednak odvahy přednésti Vám je ústně. Nerozmýšlejte se dlouho. Vím, že si mne upřímně vážíte a že jste mi přátelsky nakloněna; Vy zase víte a můžete ještě více z tohoto listu seznat, jak Vás ctím a jak vroucně Vás miluju. Nuž tedy, drahá moje Heleno, rozhodněte se rychle a zasedněte na místo, kteréž Vám zde náleží. Odpovězte mi ústně nebo písemně, jen mi odpovězte příznivě! Blahá naděje, že tak učiníte, naplňuje mne rozkoší, kteráž je toliko slabou předtuchou blaha, jež z Vašeho rozhodnutí mi kyne.

Jsem Váš

hluboce oddaný

Alexandr Michajlovič Kostromskij.“

Helena Pavlovna seděla nepohnutě, jako bez smyslů, ve vysokém křesle a hleděla vytřeštěným zrakem do bílé zářící koule na lampě. List bankéřův, jejž smáčknutý v rukou držela, učinil na ni dojem zdrcující, neboť čím více lásky obsahoval, tím horším jí byl věštcem. Kdyby ji byl někdo v tu dobu spatřil, byl by řekl, že zšílela. Konečně probrala se a propukajíc po jakémsi křečovitém zápasu nervů v usedavý pláč, povstala a vrhajíc se na lože zvolala: „Bože můj! Toť příliš

mnoho na slabou ženu!“ ... Příroda učinila posléz svou povinnost a seslala jí posilňující spánek.

— — — — — — — — — — — — — — —

Bylo poledne a v jídelně shromáždila se kolem hučícího a obláčky páry odfukujícího stříbrného samovaru celá Kostromského rodina: on, Natalie, mladší dcera Melanie, pak třináctiletý syn Adrian; tolikež byli již přítomni sekretář, vychovatel a dvě guvernantky — scházely toliko obě hlavní dámy, Agrippina a Helena.

Kostromskij, muž sotva padesátiletý, statné postavy a zvučného hlasu, s mohutným, pečlivě stříhaným, temně hnědým ale zlehounka již prokvétajícím plnovousem a pronikavým tmavým okem pod vysokým a silně vyklenutým čelem, procházel se nějakou chvíli s vychovatelem volným krokem po jídelně a podívav se pak na hodinky pravil jako s podivením:

„Čas snídaně již minul; kde pak meškají naše dámy? Miss Mary, buďte tak dobrotiva, pošlete panskou pro Helenu Pavlovnu a Agrippinu!“

Miss Mary, vychovatelka, odpověděla:

„Pane barone, obě dámy daly se právě, každá zvlášť, omluviti. Není jim jaksi dobře a přejí si, aby jim čaj dodán byl do komnat.“

„To nemůže být!“ prohodil plným svým sympathickým hlubokým hlasem bankéř, z jehož slov vyznívala jakási pečlivá mrzutost. „Prosím, slečno, abyste přece pro ně poslala. Však nebude asi tak zle; přeju si každým spůsobem, aby s námi, jako obyčejně posnídaly. Nemám rád zbytečných odchylek od pravidla; vyrušuje mne to z potřebného klidu a kazí mi všechen rozmar. Ať se podává snídaně!“

Společnost zasedla ke stolu a v tu chvíli vrátila se také komorná s vyřízenou od Heleny a Agrippiny. Byla nejprv u Heleny, kteráž slyšíc, že Kostromskij si toho důrazně přeje, slíbila, že ihned se dostaví; na to šla komorná k Agrippině, ale tato zvěděvši, že Helena k snídani půjde, na dobro odřekla — bála se nepochybně, že by nedovedla dostatečnou měrou se ovládat a že by snad před časem zavdala podnět k rozpravě o věcech, jež nějaký čas ještě kvasiti se měly potají. Nedostavila se tedy předstírajíc prudkou migrénu. Za to přišla v patách za komornou Helena Pavlovna s výrazem jakési horečné rozechvělosti na tvářích, pozdravila lehce ale s nuceným úsměvem přítomné a pohlednuvši plachým okem na Kostromského posadila se rychle mezi Melanii a Adriana na židli, kteráž vyhražena byla francouzské guvernantce. Tato zpozorovala ihned, že má Helena Pavlovna nějakou obzvláštní příčinu pobaviti se dnes jen s nejmladší generací, usmála se pro sebe a zaujala klidně místo Heleny Pavlovny.

Snídaně odbyta bez všeliké výtržnosti obvyklým spůsobem a náhodou nevěděl tentokráte nikdo ani nejmenší pikantní novinky. Promluvilo se tedy povrchně o nastalých tuhých mrazech, o výsledku včerejší maškarády, o repertoiru velkého a malého divadla, o cirkusech a nových obrazech ve stálé výstavě a podobných nerozčilujících věcech. Teprv když se mělo povstati, pravil na oko lhostejným tónem Kostromskij:

„Oběd podá se dnes výminečně již o 4. hodině. Hrabě Bestužev ohlásil se k obědu a přeje si dříve ještě důvěrně promluviti s tebou, Natašo. Buď tedy o 3. hodině ve svém pokoji. A nyní povstaňme!“

Kostromskij povstal a promluviv ještě několik slov s vychovatelem, uklonil se guvernantkám a odcházel do svého kabinetu. Na druhém konci stolu zastal Helenu Pavlovnu, kteráž hlavu sklopenu držela, jako ze strachu, aby se nesetkala s baronovým tázavým pohledem. Kostromskij přistoupil k ní a oslovil ji srdečně:

„Co jest s vámi dnes, Heleno Pavlovno? Jste snad po včerejšku ještě schvácena? A nepodáte mi ruky, nepodíváte se ani na mne?"

Po těchto slovech podala Helena Kostromskému ruku a pohledla mu do tváře. Byla v rozechvělosti své nad míru krásna, ale kolem vděkuplných rtů jejích rozložil se patrný zármutek a ze zalitých očí skanuly právě v tu chvíli dvě bohaté slzy. Kostromskij neporozuměl asi tomu výrazu a těm bohatým slzám, neboť usmál se spokojeně, potřásl Heleně upřímně ruku a ukloniv se zlehka pravil přitlumeným hlasem: „Na shledanou, má drahá!"

Na to vyšel z jídelny a také ostatní společnost rozptýlila se po svých komnatách. S obvyklé vyjížďky tentokráte sešlo, poněvadž ustanovil baron, že se po obědě společně na saních vyjede do Razumovského parku, kdež v zimním salonu jeho villy malá soirée se měla odbyti.

(Pokračování.)

Z básní G. A. Becquera.

Ze španělského přeložil J. Č.

Znám píseň.

Znám píseň tajnou, cizí, velkolepou,
jež hvězdou září v duši temno mělké,
a tyto verše oné písně velké,
jsou tony jen, jež vítr rozvanul.

Já bych ji napsal, zkrotil bych tu slepou
a zpupnou řeč, ty slabé lidské stony!
být jenom slov, jež barvami i tony,
jež vzdechem jsou i smíchem zároveň!

Však marný boj a marně v skráň mi tepou
sny touhy mé, zde není toho zvuku! . . .
Však kdybych v dlani tvoji cítil ruku,
ó věř, že bych ji stačil vyzpívat!

Nad knihou.

Byl ještě den. List knihy otevřené
jí na klíně se třás.

Po žhoucí skráni spletený a černý
mi splýval její vlas.

Z nás obou, myslím, nikdo v oné chvíli
si knihy nevšímal,

Neb oba stejně v mlčení jsme dleli
a dívali se v dál.

Jak dlouho as? To nevěděl jsem tehda
a nevím ani dnes;

Vím pouze tolik, že ni květ se nehnul,
ni pták se nedal v ples,

A že náš horký, rychlý dech jen šuměl,
nám na vyprahlých rtech;

Vím pouze to, že oba jsme touž chvílí
se obrátili v snech,

Že naše zraky setkaly se maně
a zplály v polibek!

— — — — — — — —
— — — —

Ta otevřená kniha byla Peklo,
jež Dante věkům psal;

Když na ně plaše klesly naše zraky,
já zticha se jí ptal:

„Zda tušíš teď, co tají se a proudí
vše veršem jediným?“

A ona rdíc se, řekla rozechvěna:
— „Ó tuším již — a vím!“

Tvé oko modré jest.

Tvé oko modré jest a když se směješ,
lesk jeho jasný vždy mne upomíná
na chvějící se paprsk jitra bledý,
jenž odráží se v moři.

Tvé oko modré jest a když mi pláčeš
a já v něm vidím průsvitné ty slzy,
tu vždy se zdá mi, jak bych kapky rosy
zřel na fialky květu.

Tvé oko modré jest a když jím kmitne,
jak paprsk světla, myšlénka, tu vždycky
mně zdá se, jak bych na večerním nebi
zřel ztracenou plát hvězdu.

Pojď!

Já ohně jsem plna a snědé jsem pleti
a nezkrotných vášní jsem symbolem.
V mém srdci žár touhy vře plamennou smětí . . .
— Snad hledáš mne? — Ó ne ne! Tebe ne!

Mé čelo jest bledé a vlas můj je zlatý,
já bez konce štěstí ti mohu dát.
Viz, nevinný poklad já ostříhám svatý . . .
— Snad voláš mne? — Ó ne ne! Tebe ne!

A já jsem jen fantom, sen z mlhy a světla,
stín nemožný, prázdný a bez těla jsem.
Mne nechytne ruka, byť s paprskem vzlétla.
Však lásky ti nedám! — Ó pojď, pojď ty!

Ve tmavé síni.

Ve tmavém koutě opuštěné síně,
na kterouž pán snad zapomněl již dávno,
jsem viděl harfu, tichou, mlčenlivou
a prachem pokrytou.

Jak mnohé tony spaly v strunách jejích,
tak jako ptáče, na větvi jež dřímá
a čeká jen, až ruka sněhobílá
je ze sna probudí.

Ach! myslil jsem, jak často na dně duše
tak dřímá genius a čeká pouze
na vlídný hlas, jak mrtvý Lazar v hrobě,
jenž by jej zbudil slovy: „Vstaň a kráčej!“

ROZHLEDY
v literatuře, umění a vědě.

Česká literatura.

Světlou stopou. Básně Josefa V. Sládka. (Nákladem časopisu „Lumír“.)

Poesie Sládkova byla nám vždy sympathickou; ať nořila se v mlhy hlubokého smutku, jímž obestřena jest první sbírka jeho veršů, ať probírala se z mrákot tesknoty na výsluní jasného obzoru, který rozklenul se znenáhla před zrakem básníkovým a dal původ „Jiskrám na moři“: vždy mluvila k nám poesie jeho dojemnými zvuky. Také ze sbírky nazvané „Světlou stopou“ zvučí nám vstříc tytéž jemné tony, které zaujaly nás pro původce těchto písní od samého počátku mnohoslibné jeho dráhy básnické. — Každá nová kniha veršů Sládkových znamená pokrok na dráze té; sbírka přítomná jest výslednicí tohoto pokroku, sbíhajíť se v ní veškeré dosavadní snahy a tužby básníkovy a zůstavují v ní individuelní své známky. Setkáváme se zde s týmž chmurným názorem v život, jenž srostl téměř s básnickou bytostí Sládkovou, názor ten bledne však již, rozplývá se pod vlivem teplého paprsku štěstí, které vešlo z ticha pod střechu básníkovu. Jemný tento polosvit, který vzbuzuje střídavá hra světla a stínu, dodává veršům Sládkovým zvláštního charakteristického rázu.

Sbírka rozpadá se ve čtvero oddělení. V čele nalezá se apostrofa „Poesii“, kde vzletnými slokami vysloveno totéž, co podotkli jsme právě o směru a rázu poesie Sládkovy, jak jeví se ve všech těchto verších. První oddíl tvoří cyklus, dle něhož dán název celé sbírce. Z písní zde obsažených dojímá nás nejvíce „Socha u lesa“, v níž pojí se výtečně popisná lyrika s reflektivní. Druhou část zaujímají „miniatury“, drobné to kresby, tvořící jemný přechod od básně lyrické k poetické povídce, jíž věnován skorem naskrze oddíl třetí, nazvaný „Idylly“. Přechod ten zvláště jest patrným v básni „Kristova hlava“, která by byla jediným jen črtnutím péra dala se proměniti ve výrazuplnou balladu, kdyby byl básník přikreslil k ní osobu přesně vyznačenou. Dvě z cyklu toho věnovány motivům vlasteneckým (Půlnoční zvony. 1621), dvě neb tři (Točič, U klavíru, Fialy) motivům socialním, jimž dán zde výraz v úsečné a kaustické spůsobě, jižto berou na se verše Sládkovy vždy, kdykoliv hodlají pronésti myšlenku závažnou. V „idyllách“ umístěny jsou básně, které tvoří vrchol dosavadních úspěchů Sládkových v oboru poesie výpravné, již zahájil tak šťastně americkými svými kresbami. Forma zůstala i tentokráte nezměněna: totéž věcné, stručné, někdy až i na slovíčko skoupé vypravování, tatáž přísná ostrá charakteristika osob, týž bohatý, dalekou perspektivu otevírající děj a tatáž teskná, srdcejemná nálada, rozkládající se nad básněmi těmi jako ranní mlha. Nejkrásnější z idyll je „Anna Potocká“; k ní druží se „Petr zvoník“ a „Vlci“. Zajímavá originelní svou koncepcí je idylla připsaná Fr. Heritesovi „Imogena“. Ze všech básní zde uvedených sálá veliká poe-

tická síla tvůrčí, která opravňuje k nadějím, že bude poesie výpravná v krátce pro Sládka polem právě tak šťastným jako jest jím až dosud po přednosti lyrika.

Sbírka končí cyklem „romancí a jiných básní", lepou to směsicí rozmanitých, převahou lyrických motivů. *O. M.*

Z hor. Básně Rudolfa Pokorného. (Nákladem vlastním.) Skladatel těchto veršů prodlévá nejraději na půdě domácí, která poskytla mu již celou řadu poetických dojmů, spracovaných dovedně ve sbírkách předešlých. Také ve sbírce této nemůže odloučiti se od rodné země, věnujeť jí před svou poutí na družnou Slovač, jíž jsou básně tyto vlastně připsány, aspoň několik vřelých vzpomínek. Vzpomínky ty platí rodným horám, najmě Krkonošům, přírodě i lidu v horách těch, skázkám, které zrodily se v jich tajuplném klínu, tužbám, jež prochvívají jich zubožené obyvatelstvo. Rázu toho jsou jmenovitě básně: „Za východu slunce", „Obžinky", „Skon Mořenin", „V bouři" a „Tkadlec". Báseň posléz uvedená jest zároveň dojemným dokladem neskonalé bídy, která plíží se po horách jako příšera; obrázek ten kreslen jest ostře, markantně, s přídechem sarkasmu, jehož ostří vybíhá v tyto verše:

„člověk! — otrok choroby a hladu,
s bohem chce se dělit o moc, vládu
ale o mamon — ha kdež je s plánem! —
neumí se rozděliti — s pánem!"

V druhé části nakreslena jest volná básníkova pouť Slovenskem, kde kráčí Pokorný v šlépějích nadšeného pěvce „Cymbálu a huslí", Adolfa Heyduka. I ve formě zevnější setkal se s ním. Myslím tím užívání slovenských výrazů a obratů.

Nejpěknější z písní slovenských jsou ty, v nichž zachyceny jsou poetické obyčeje národní; v čele jich stojí „Dvě zpěvanky", kde nalezáme pěkné vylíčení slovenské svatby, příbuzné malebným svým rázem našim bývalým svatebním slavnostem venkovským. — Též básně popisné jsou zdařilé. (Na Štrbském plese. V děmanovské jeskyni.)

Příjemně dotýká se čtenáře jasná nálada všemi těmito verši vanoucí. *R.*

Hloupý Honza. České pohádky. Vypravuje Ladislav Quis. Illustroval Karel Krejčík. Tiskem a nákladem Jos. R. Vilímka. V naší pohádce o hloupém Honzovi dřímá poklad ryze české prostonárodní filosofie, humoru a satyry, z něhož by naše umělá poesie s nemalým prospěchem těžiti mohla. Ladislav Quis, jenž v literatuře naší již zvučné jmeno má a zejmena v oboru ballady zdárně činným jest, učinil první krok ve směru tom: podávát nám pohádku tuto ve volném spracování veršovaném, při čemž k lepšímu zaokrouhlení a pointování látky též lecos z jiných našich báchorek a vlastní fantasie přidává. Práce jeho svědčí o pilném studium národních báchorek a vniknutí do ducha jejich; pointování je ostré a pěkné, zejmena v čísle III. a XIII.; na formě chváliti sluší přesnost, jadrnost a neobyčejnou úsečnost. O zdařilých Krejčíkových illustracích a krásné úpravě zmínili jsme se již v jednom z předcházejících sešitů. *S.*

Rozmanitosti.

Ristić o základu branné moci Srbska.

Podává
Jos. J. Toužimský.
(Pokračování.)

Hlas francouzské vlády byl za těchto okolností pro naše věci rozhodující. Krátce před tím odstoupil sice Thionville, přítel náš a zásady národnosti vůbec, a místo něho stal se Napoleonovým ministrem zahraničných věcí Drouin de Louis, nad čímž Ali paša byl pln nadšení očekávaje, že obnoví staré francouzské přátelství k Turecku: radost Aliho netrvala však dlouho, neboť první listina, jež došla do Cařihradu s podpisem nového ministra, napomínala tureckou vládu, aby upustila od obmýšleného zřízení tvrze a silnice na Černé Hoře, kterou tehda k míru přiměla, a vůbec v Černé Hoře příliš se neroztahovala. Montié pak se své strany vysvětloval v Cařihradě, že změna ministerstva týče se politiky císařovy v Italii, v politice východní že však nemění se nic.

Rumunského jednatele v Cařihradě zastával tehda tajemník Kalinaki, mladý, velice ochotný a solidní Multán. Na první zvěst o zbrani sdružil jsem se s ním a zasazoval se, aby skrze něho odvrácen byl kníže Kuza od sekvestrování naší zbraně; později bylo mi též uloženo od vlády, abych počínal si v souhlasu s jednatelem rumunským.

Kalinaki oznámil knížeti Kuzovi, že podporovati ho bude Francie a Rusko, rozhodne-li se odmítnouti sekvestraci. Positivní jistotu podpory té jsme neměli, avšak nebylo těžko smýšlení ruské věrohodně si vyložit a francouzské jsme si vykládali dílem z chování se Francie na východě vůbec, dílem i z toho, že Montié starostlivě se dával zpravovat o zbrani ve smyslu nám příznivém. Kníže takto povzbuzen uložil svému jednateli, aby (7. prosince) vyjevil turecké vládě, že dal zbraň nevěda, komu náleží a kam jest určena, sice zabavit, ale když srbský zástupce v Cařihradě úřadně oznámil, že zbraň jest určena pro srbské vojsko, tu že nařídil, aby sekvestrace byla zrušena a to tím spíše, jelikož i kníže srbský zvláštním listem rumunskému knížeti to osvědčil. Když Kalinaki doložil, že kníže jeho zjednav sobě jistotu, že zbraň nebyla určena pro provincie císařství osmanského, zajisté jednal co nejloyalněji proti turecké vládě — odpověděl mu Ali paša, že jest to směšná loyalnost, proti které Turecko bude protestovat a žádal, aby projev ten podal mu písemně.

Hned po zprávě, že zabavení zbraně jest zrušeno, vyslala turecká vláda (9. prosince) před Varnu 4000 mužů vojska, z nichž 500 mělo zůstati v Šumenu a 3.500 dáti se na pochod k Vidínu. Výprava vojska v této době roční nemohla se nikterak pokládati za pravidelnou, nýbrž za opatření proti Srbsku neb aspoň proti srbské zbrani.

Stav věcí stával se již povážlivým. Telegrafoval jsem proto z Cařihradu do Bělehradu, že jest naléhavá potřeba, aby zbraň co možná nejdříve dopravena byla přes Dunaj z Rumunska do Srbska. Avšak marné byly všechny kroky, které srbská vláda k tomu cíli činila a rumunská

podporovala: počasí bylo deštivé, dopravní prostředky slabé i počtem nedostatečné, tak že transport jen velmi zvolna pohyboval se ku předu. Počasí přálo Turecku. Turecká vláda použila času, nasadila všechny diplomatické páky a obrátila se přímo k velmocem žádajíc za pomoc. Tím stalo se, že v polovici prosince konsulové nejen anglický a rakouský, ale i pruský a francouzský podali knížeti Kuzovi společnou notu, ve které naléhali na sekvestraci a žádali za vyšetření původu (provenance) i určení zbraně.

Krok ten byl tím důraznější, jelikož současně obrátil se velký vezír se své strany písemně ku knížeti Michaelovi, žádaje za vysvětlení stran určení zbraně, i ku knížeti Kuzovi uvaluje všechnu vinu na Srbsko a vyslovuje naději, že kníže rumunský nedopustí, aby území jeho bylo porušováno a nesplní-li požadavek turecké vlády (aby zabavil zbraně), že alespoň spolu s Tureckem uchýlí se k ručícím velmocem.

Že francouzský konsul octnul se ve spolku protestujících konsulů, bylo pro nás nejtrapnějším překvapením. Kníže Kuza neopatrnou řečí přiměl Francii, že se přidala k velmocem, které nám byly málo nakloněny. Když totiž konsulům anglickému a rakouskému podával zprávu, poukazoval na to, že jest to zbraň francouzsko-ruská, určená k účelům, jež obě ty državy mají na východě. Kníže patrně soudil, že takto dlužno mu rozuměti pobudkám Kalinakiho, kdežto by mnohem obezřetněji byl učinil, kdyby byl hájil věc se stanoviska celní neodvislosti své země. Dohnal takto Francii, že vstoupila v řadu našich odpůrců jen proto, aby odvrátila podezření, ve kteréž neprozřetelně ji uvedl.

Nyní došlo na nás, abychom působili na velmoce a pokusili se o zrušení jejich shody, zejmena pak odtržení Francie od ostatních. Proto jsem žádal Montié-a, aby odloučil svého konsula v Bukurešti od spolku onoho, hlavně jeho vlivu na kn. Kuzu se obávaje. Dokazoval jsem všude, že doba zakázky zbraně nesvědčí o nijakých válečných úmyslech a zbraň že složí se v zbrojnicích; pak také, že vláda srbská není bez rozumu, aby se pouštěla v nějaké podniky brannou mocí, které před málo měsíci za mnohem příznivějších okolností byla by mohla provésti a ne nyní, kdy poražená Černá Hora hledá ochranu ve Vídni a Řecko zcela oddává se Anglii.

Obrana ta docházela víry v kruzích přátelských, ne však u diplomacie turkofilské. Ersquin, který zastupoval Bulwera, přikládal nemalou váhu krokům velkého vezíra i konsulů bukureštských a posuzoval situaci s velkou opravdovostí. V jisté schůzi, kde jsem se snažil přesvědčiti ho, že nikdy nebyli jsme tak daleci válečných záměrů, jak právě nyní, přerušil mne slovy, že nás stihne osud Černé Hory. Nehodláme, odvětil jsem mu, nikoho napadnout, má-li však turecká vláda úmysl napadnouti nás, jako napadla Černou Horu, budeme se bránit. Podlehneme-li, podlehneme s nadějí, že opět povstanem, jako jsme již byli čtyři sta let pod tureckým jařmem a přece nám prozřetelnost pomohla, abychom se postavili na vlastní nohy. — „I to jest politika jako každá jiná,“ odvětil mi chladnokrevně anglický státník.

Nemenší nátlak činili konsulové, zejmena anglický a rakouský, na knížete Kuzu, který sám překvapen chováním konsula francouzského

ihned nařídil svému konsulovi v Cařihradě, aby mu vysvětlil, kde čerpal své informace, jež jsou v takovém odporu s počínáním francouzského zástupce. Byly chvíle, že se mohlo pochybovati, zdali sam kníže různým hrozbám odolá; přes to vše ale vytrval. Jeho zástupce v Cařihradě dostav rozkaz, aby i vyslancům ručících mocí sdělil odpověď, kterou dal turecké vládě, učinil tak ($^4/_{16}$ prosince) aktem, který svědčí, že Kalinakiho dotaz knížete ani dost málo nepolekal. Tak mezi jinými praví: „Jest-li přes osvědčení v notě této uvedená vysoká porta ze zvláštních pohnutek trvá na vymožení sekvestrace zbraní, nelze vysvětliti její naléhání než z názorů klamných, jichž spolehlivost nelze zaručit.“ Řádky ty spůsobily jednateli odpověď anglického vyslance, který v nich shledal „posudky málo přátelské tur. vládě“, a připomenul mu, kterak anglická vláda nejen sdílí názory tur. vlády, ale uložila i svému zástupci v Bukurešti, aby se spojil se svými soudruhy a pocítiti dal rumunské vládě opravdové nebezpečí, jemuž se vydává, odmítajíc tak zákonné požadavky svrchované moci.

Za těchto neblahých okolností byl rozhodný pro osud naší zbraně krok, který učinil kníže Michael. 16. prosince obrátil se telegraficky k velkému veziru a k ministrům zahraničných věcí ručících mocí. V depeších těch odmítá kníže podezření co do objednávky zbraně; dovolává se své loyality i šetření závazků a vysvětluje, že zakázka zbraně nemá se vykládati za zbrojení, ani za nepřátelství proti svrchované moci, ale pouze co potřeba k udržení pořádku a veřejné bezpečnosti. (Dokonč.)

Ústřední Matice školská.

Vzhledem k veliké důležitosti „Ústřední Matice školské“ pro život náš národní, klademe sem ochotně následující nám zaslané provolání:

Čechům, Moravanům, Slezanům!

Rodáci! Obraťte zřetel svůj na to divadlo žalostné:

Tisíce a tisíce dítek našeho národa postrádají školního vychování v jazyce mateřském; tisíce našich dítek jsou nuceny navštěvovati školy německé, poněvadž v místě tom české školy není.

Následky takového školování jsou trapny již v příčině vychovatelské. Dítky české, chodíce do škol německých, zůstávají pozadu u svém chování mravním, poněvadž nemohou rozuměti a nerozumějí tomu, co se jim vykládá jazykem cizím. Když pak počaly chápati, k čemu je vedou jazykem německým, pozbývají vážnosti a úcty k vlastní své krvi národní, k tomu kmeni, z něhožto vyrostly, i k vlastním rodičům svým, učíce se jich sobě nevážiti, ano pohříchu i styděti se za ně a zapírati jich. A tak majíce rodičů svých a národa svého býti ozdobou, bývají hanbou jejich a potupou.

Následky takového školování jsou záhubny i v příčině národní. Ty tisíce a tisíce dětí českých, které každým rokem vždy znova vstupují do škol německých, ubývají a hynou své české národnosti, odro-

znjí se, poněmčují. Takový systematický, každoroční úbytek tisíců dcer a synů vlastních nemohl by lhostejným býti ani národům velikým, jimžto i jinak, položením zeměpisným, samostatností politickou, dopřáno postavení výhodnějšího — jakou pak teprvé ztrátou je nám, národu počtem skrovnému a v jeho postavení nesnadném! Ejhle, tisíce a tisíce našich dítek vlastních, které po česku vychovány, pomáhaly by množiti duševní a hmotné statky národa svého, které by pomáhaly jej vzdělávati a osvěcovati, z nichžto přemnohé proslavily by jmeno české jakožto přičinliví hospodáři, jakožto obratní průmyslníci a obchodníci čeští, jakožto snaživí a důmyslní učenci čeští, jakožto nadaní umělci čeští, a které tímto spůsobem přispívaly by k tomu, aby jmeno české, nepřízní osudu ponížené, vyniklo opět na vrchol svého práva, na vrchol své slávy dřevní — ty tisíce dítek českých, školami německými odnárodňovány, stále odjímají duševní a hmotný kapitál svému vlastnímu národu, i donášejí ho cizinci, cizince zvelebují — svojí českou rukou, svým českým duchem oslavují jmeno cizí.

Tímto během, odnárodňováním, poněmčováním Čechův, ztratili jsme již nesčíslné dědiny i města — celé kraje širé našich vlastí opanoval živel německý. Není-liž nám tedy chrániti, co nám aspoň pozůstalo? Není-liž nám stříci, což jesti naše? Není-liž nám zachovati dítek našich před poněmčováním systematickým?

Následky takového vychování dítek českých ve školách německých jsou škodlivy i míru zemskému, dobrému sousedování obou národních kmenův v našich vlastech. Neboť z dětí českých, vychovaných po německu, z Čechů poněmčených, z odrodilcův, bývají potom nejurputnější štváči a rušitelé pokojného obcování mezi Čechy a jejich spolukrajany německými.

Rodáci! Jest povinností naší, abychom to zlo mnohonásobné, které plyne z německého vychování našich dítek českých, mírnili aspoň podle síly své. Jest povinností naší, pečovati o to a přispívati k tomu, aby našim dítkám českým dostávalo se školního vyučování českého všude tam, kdež by jinak byly nuceny choditi do škol německých, v nich prvé krněti u svém vzdělání a vychování mravním a potom odcizovati se, odnárodňovati svému kmeni českému, z něhožto byly vyšly.

K tomu cíli zřídil se ve středisku našeho národa, zřídil se v Praze spolek jmenem „Ústřední Matice školská," aby pomáhal zřizovati české školy obecné a mateřské pro dítky české tam, kde by bylo nesnadno, dosíci jich nákladem veřejným.

Jest to úkol velkolepý, jest to úkol ušlechtilý, blahodějný — úkol v skutku národní. Nesnadno ukázati příkladu, aby které dílo rovnalo se jemu svojí záslužností; ale také jeho nákladnost rovná se jeho vznešenosti. Avšak nehrozíme se této obtíže, jsouce si povědomi, s jakou láskou, s jakou vroucností chápe se národ náš každého díla opravdu národního — i zdaliž by mohl nechýliti se k tomuto úkolu nejnárodnějšímu? — nehrozíme se té obtíže, jsouce si povědomi vzorné jeho obětavosti, na všechny strany osvědčované — i zdaliž by jí neosvědčil v této důležitosti své nejvlastnější, sobě samému tak záslužné, tak blahodějné?

Rodáci! Češi, Moravané i Slezané, usedlí doma i rozptýlení široko daleko za hranicemi svých vlastí! Pozýváme Vás všech, uvědomělého národovce každého bez výminky, seřaďtež se kolem nás, vstupte ve kruh našeho spolku, naší „Ústřední Matice školské," abychom seč jsou síly národa celého, dostáti mohli důstojnému svému úkolu, kterýž jest i úkolem a prospěchem národa celého. Pozýváme Vás, každého okresu, každé obce, každého závodu, každého spolku, pozýváme každého vlastence jednotlivého, aby dary a příspěvky členskými, podle toho, jak jej Štěstěna obmyslila, přispíval na tento národní podnik nejpřednější.

Žehnati nám budou pokolení příští, že jsme se chopili tohoto díla blahodárného; avšak již nám samým bude dáno, těšiti se z jeho úspěchu, jejž s důvěrou skládáme v ruce veškerého našeho národa československého.

Výbor „Ústřední Matice školské."

K provolání tomuto připojujeme toliko vřelé přání, aby každý z našich čtenářů k úkolu tak vysoce důležitému dle možnosti své přispěl a za úda „Ústřední Matice školské" se přihlásil. Jak dobře obecenstvo české význam a váhu tohoto spolku pochopilo, dokazuje okolnosť, že již za první tři měsíce plných 25.000 zl. do pokladny spolkové bylo složeno. Dle §. 5. stanov „Ústřední Matice školské" stává se údem 1. zakládajícím, kdo v pěti ročních po sobě jdoucích lhůtách po 100 zl. r. č. aneb jednou navždy nejméně 500 zl. r. č. do spolkové pokladny složí; 2. skutečným, kdo v pěti po sobě jdoucích letech po 20 zl. r. č. neb nejméně 100 zl. r. č. jednou na vždy do pokladny spolkové složí; 2. přispívajícím, kdo se zaváže, že nejméně 10 zl. r. č. ročně do spolkové pokladny platiti bude a 4. činným, kdo se zaváže, že každého roku nejméně 1 zl. r. č. k účelům spolkovým přispívati bude. Příspěvky přijímá pokladník p. Adolf Stýblo, jednatelé spolkem jmenovaní, pak administrace všech našich národních listů politických.

Redakce „Květů."

Oznámení redakce.

Poněvadž spoluredaktor tohoto časopisu Svatopluk Čech na několik příštích měsíců Prahu opustí, žádáme uctivě všechny pp. přispěvatele „Květů", aby se až do jeho návratu, kterýž pak oznámíme, v záležitostech redakčních pouze na dra. Serváce B. Hellera (v Praze, Marianská ulice č. 20) obraceli.

Redakce „Květů".

Pod Vítkovým Kamenem.

Kresba ze Šumavy.

Od

Adolfa Heyduka.

(Dokončení.)

XV.

Šel jsem dychtiv rychle ke kameni,
a jak by mne boží stihla rána,
tak byla má postať ukována,
oko žaslo plno udivení:
u kamene, nuzně přioděna,
s dítkem v páži snědá dlela žena,
jíž se chorost v ňádra zakotvila;
mně tušení srdce ohněm vřelo
a když oko v tvář jí pohledělo,
Maruša, má Maruša to byla!
Strast a lítost, loupežníci krutí,
z lící pel a nach jí ze rtů vzali,
a jak jiskry v popelové suti
krásné někdy oči umíraly,
řídký vlas jí s bledých splýval skrání,
z hloubky ňáder mdlý se vinul dech,
v jehož vlnách siných na ústech
smutně zachvělo se: „Smilování!“
Chladný pot se řinul ženě s čela,
dítko však, květ divokého trsu,
mlékem svého vadnoucího prsu —
jedem blízké smrti napájela.

Vzkřik' jsem udivením, zpět chtěl ruče,
avšak svaly byly ukovány,
nechať znova vzkypěl pramen žluče,
nechať znova krvácely rány;
nemohl jsem nazpět hnouti nohou,
a tak stál jsem nad tou přeubohou,
kterou všecko, vše mi bylo vzato —
Avšak dítko, zdali mohlo za to,

že mně připravila takou trýzeň?
Dítku vstříc jsem nesl svoji přízeň,
již by věru každý člověk jistě
stejně věnoval mu na mém místě.

Sklonil jsem se k nešťastné té ženě,
šatem stíral chladnou krůpěj skrání,
až pramenem prýštícím se v stráni
zpět k ní duše sletla osvěženě:
zorná víčka vzhůru pozvedla se —
ach jak mdle! vždyť nebylo jim síly —
a zas tmavé řasy zaklopily
kalný skvost a žena v strachu zase
ruce k dítku přiložila křížem,
jako by se o ně v smrti bála,
a zas klesla v náruč němým tížem,
tak že mrtvolou se býti zdála. —

Na rychlo jsem píli zdvojnásobil,
až konečně zrůměněla tvář,
a pel rudý rety přiozdobil;
leč když oko chabou svoji zář
neslo v husté brázdy mého čela,
které žal v ráz oral s hněvu ďasem,
vzkřikla Maruša a tak se chvěla,
jako stéblo pod námelným klasem
až vyhaslé zvednouc zřítelnice
počla smutným hlasem kajícnice:

„Odpusť mně, měj se mnou smilování,
nezatracuj ženy ve svém hněvu,
jež před smrtí jde si pro úlevu,
aby lehčím bylo umírání,
které bez tebe mě stále hněte,
a jež mírní jenom tento plod
plané lásky, divoké a kleté!
Ďábel byl, jenž šíp mi v srdce bod',
kterým duch můj ustavičně strádá,
ale dítě jeho, jež zde zříš,
v němž mé lásky i mých hříchů říš,
neskonale doposud mám ráda.
Hrozný čin byl, že jsem zradila tě;
divé vášně netušený vír
v duše propasti mi bouřil klatě
a bral předsevzetí jako pýr.

Ach ty struny srdce chorobného
slabé tak a napnuty tak tuze,
ozvaly se zvukem hlasu zlého;
já sic slyšela je v děsné hrůze,

ale nelze bylo, bych je strhla —
v propasť hříšné lásky jsem se vrhla,
z níž nebylo více vybavení,
jako pro mne více žití není.

Rostla černá propasť, šířila se,
marně bojovala duše moje,
polibek tvůj ved' ji do pokoje,
leč zrak svůdce v děsnou bouři zase,
až v posled tvé slovo, jímž jsi hněvně
káral onen rozruch mysli dravý
důkazem byl, že jsi poznal zevně
srdce mého hrozné dračí hlavy,
jejíž obětí se nitro stalo.
Choré srdce mé jak hříšné dítě
v temnější vždy propast upadalo,
a když v mlaka jsi šel na úsvitě,
za Stevem jsem prchla jako zmije,
nedbajíc tvé posněžené šije,
která o mne takou péči vedla,
a když váhala jsem, žalem bledla,
nebo strach mě bodl v boku levém,
vše skonejšil Stevo černým okem,
nebo jakés zvěsti sladkým tokem,
nebo zvukem fujary a zpěvem;
však když nejhůř bylo mému srdci,
byl tvůj sokol útěchou mi všakou,
on jen zorem v nitro mohl vrci
naděje mi jiskru, téměř takou,
jako ty, když oko moje rudé
k tvému pozvedlo se v prvním želu,
a ty, ukloniv se k mému čelu,
říkals: Doufej, zase dobře bude!

Nevděčná — i toho jsem ti vzala!
Též bés závisti mi v nitro sedl;
však Bůh chtěl, by sokol ten mne vedl,
aby duše vraždou nezoufala,
pokud zrak tvůj sluncem se v ní dennil,
který hřích ni Stevo nevyplenil.
O jak mě to nazpět hnalo plaše
k tobě, dobrodinče, na samotu!
Často proklela jsem písně notu,
kterou za své vzalo blaho naše,
ale jak, jak navrátit se k tobě?
Bránil stud mně, bránil mně tvůj hněv, —
jak jsem mohla vstříc tvé svaté zlobě
a tvou znova rozprouditi krev?

Nemohla jsem, strádala a vadla,
s Stevem probloudila kraje rodné,
až konečně v kořist jsem mu padla . . .
Posud mě to v srdci dýkou bodne,
pomyslím-li na ten hrozný čas, —
o, kéž by můj život klidně zhas!

Kam mě moje touha mocí nesla,
nechtěl on, těm vyhýbal se luhům,
kde pad' otec v oběť ďábla druhům
a já polomrtva na sníh klesla,
až jedenkrát, snad že mně chtěl k vůli,
na vozíky v kraje jsme se hnuli,
kde jsem žitím k věčné smrti vstala,
a já prostřed žalu zaplesala.

XVI.

Stanuli jsme spokojeni s místem,
kde se k hoře tulil kyprý lán,
a potulný vytýčili stan
u potoka v olší temnolistém;
teplý den byl, noc pak lahodivá,
měsíc svítil jako rybí oko,
jako stříbro blýskala se niva,
a v nebeském modru přehluboko
zlaté pluly hvězdy klidně, tiše;
snad že šťastných osudy to byly,
které při zrození Pán Bůh milý
v blankytovou knihu nebes píše;
kdož to ví — já nešťastnou jsem byla —
pro mne žádná hvězda nesvítila.

Děti spat si lehly na vozíky,
ženy s nimi, muži vozu kolem,
Stevo podál; vždyť ty dětské ryky,
nesoucí se úvozem i polem
rušily mu spánek prostý klidu;
vyhýbal se nedůvěřliv lidu,
bázliv, těžké v duši nosil trudy,
mně jen důvěřoval ve všem všudy;
já však nespala jsem, z vánku četla
vzdechy tvé jsem, hněvu tvého kletby,
a z té nebes lesknoucí se setby
mnohá zrnka v nitro moje sletla
žhavá tak, že doposud mne pálí,
živou jiskrou v troudovitém prachu,
jako tenkrát, když jsme různi stáli,
v hněvu ty, já v zaslouženém strachu,

a má duše k Bohu modlila se,
by ten přeukrutný duše spor,
jako v jaře úboč různých hor
pásmem stejných květů spojil zase.

V tom ze spánku Stevo zahovořil
a pak křik', jak kdyby svět se bořil:
„Pusťte, pusťte mě přec,“ děsně volal,
„dosti zlých jsem snů už přenocoval,
a té rány v prsu též mám dost;
mru, on mrtev, k čemu minulost
vlečete zas v přítomnosti zář?“
Běžím k němu, hledím v jeho tvář,
on však spí, leč těžký snění had
na divoké srdce jeho pad',
aby snad v tu zacelenou ránu,
kterou po levé jsem straně zřela,
jed svůj vkládal, jíž by duše mřela.
Strachem jenom dospěla jsem k ránu
a soustrastně tázala se Steva,
jaký je to poběsilý sen,
kterým dřív než rozbřeskne se den
trýzněna je prsou strana levá?

Vyvalil své černé oči na mě,
vyskočil a zaklel: „Proč se ptáš?
Věz, že skolí všecky moje rámě,
kdo mě slídí; málo Stevka znáš,
netaž se a nedbej, co ti z toho,
umírá, kdo zvědět touží mnoho!“

Třásla jsem se při divokých slovech,
však když Stevo ráno odešel,
zaslechla jsem v mužů rozhovorech:
„Jistě převoznický sen zas měl,
že se po polích a lesích skrývá
jako zvěř a výrem v noc se dívá;
nač to činí? Pěkný peníz přec
za zrádcovu vydělal si duši,
když na vlastní připevnil ho klec;
Bůh ví, proč ho to as v spánku ruší,
snad že odved' ženou jeho dceru
vzav ji ze Šumavy? Blázen věru! —“

Hrozná řeč, zda jsem jí rozuměla?
Jak by ještěrka mi v srdce vjela
a proběhla komoru mi všakou,
tak jsem ustrnula řečí takou.

Pravda-li? Ne! Hněv to jedovatý!
A hned zvídala jsem jak co jest,
až jsem v posled za prstýnek zlatý
z babky úst se dozvěděla zvěsť,
že byl Stevo, jehož ruka klatá
přibila mi v hrozný sváru den
otce mého na chyšková vrata,
jímž byl v půtce v prsa udeřen,
a že nyní, v pomsty čase dravém
všude stíhán cizáckým je právem,
a proto že radš chtěl domů jíti,
kde se čardou nedohledné pusty,
nebo bakoňského lesa zrůsty
lehčej nežli jinde doufá skrýti.
„Mlč o tom a nezrazuj ni dechem,
co jsem zjevila ti touto řečí,
nač se vydávati v nebezpečí?
Mrtvol lehce přikryje se mechem,
když se v noci temné lesem kráčí,
nevyzvídej tedy původ snění
ani rány; mysli, že jí není,
nemluv o nich chorobnému spáči!
Vždyť máš svědčit, to je ujednáno,
svitne-li kdys ve tmu činu ráno,
ten že vrahem otce tvého nebyl,
který chytře na srdce ti paď,
aby se v něm tajně jako had
v linduščině hnízdě uvelebil.
Teď jsi naší, nám-li ku prospěchu
jednat budeš, jednáš v prospěch svůj,
jenom tuto dáti mohu těchu,
jinak nelze, Bůh tě opatruj! —“

Zděsila mne pekelná ta zvěsť,
mozek hořel — každý závit hadem —
v čelo burácela moje pěsť,
že tak děsný úklad za úkladem
tenata mi vrhal v trpké chůzi,
moje srdce, kláno dýkou hrůzy,
krutým žalem sevřelo se rázem
a já bez ducha jsem padla na zem.

XVII.

Tak mne našli, křísili až k ránu,
konajíce pověrečná kouzla,
až mi vytřeštěným zrakem v stanu
v rozbolenou duši pomsta vklouzla,
jíž jsem ve příšerném smyslu kvase
s veškerým svým hněvem oddala se!

Tedy Stevo byl ten zbojník běsný,
jenž nás zničil, jímž mi všecko vzato?
Tam ho vyzvu v onen úkryt lesný,
uhejčkám a zabiju ho za to!
Avšak ne, ne, zde ho zabím, v stanu,
vlastním jeho nožem bodnu v hrudí,
v onu otcem naznačenou ránu,
že se ze svých snů víc neprobudí,
jež jej do sedmého pekla vlekou,
nechť z těch prsou proudy krve ztekou,
které by mou bolest na vždy smyly, —
bez toho jen peklu otročily!

Marný však byl pomysl mých skrání,
vždy se ruka třásla, srdce chvělo,
co proň záhubou v mé duši tlelo,
k tomu nedozrálo odhodlání;
třikrát pozvedla jsem smrtnou zbraň,
však když znova pohledla jsem naň,
škublo mi to srdcem, ruka klesla
opět zpátky, sotva napřažena,
vždyť jsem bídná, hříchuplná žena
pod srdcem již jeho dítě nesla. —

Snad to tušil, co se mnou se děje,
jaká hrůza lapila mě v sítě,
jak mně zášti k němu čelo reje,
aniž mnou chtěl zavraždit své dítě,
jako já v něm otce ušetřila?
nevím proč, leč zvěsť ta pravdou byla.
Jak já tobě někdy prchla z domu,
tak on od nás potají se ztratil,
aby nikdy víc se nenavrátil,
a cikánský tábor smál se tomu.

Vyhnali mě, neklniž mi znova,
vždyť mé paží nemluvňátko chová,
navracím se k tobě jako k otci,
odpusť mně, pak zapuď bez pomoci
anebo mě protkni v této hati,
že jsem na sebe šla žalovati
hříchu svého zdivočilé snětě . . .
jedin jsi mi zůstal v celém světě!
Tak bůh v příklad lidstvu zlému brání,
na dítku mstí podlost bědné matky,
která dovlekla se tvojí chatky,
abys místo kněze požehnání
dítku dal i jí, jež tady klečím —
to má zpověď, kéž jí srdce sléčím!“

Zachvěl jsem se. — „Ustaň, chorá ženo,
nač mi dále znáti tvého skutku,
nebudeť tím blaho nahraženo,
z něhož rázem pad' jsem do zármutku;
nemocna jsi, sdílně ošetřím tě,
neli jako muž tvůj s láskou v duši,
tož přec jako člověku se sluší.
Vstaň, zde ruka, dej mně svoje dítě,
ať za tebe moje páž je nese,
slabá ruka tvá je neunese,
vstaniž, pojď!“ — a ruku jsem jí podal,
lítosti však neodolný červ,
každý záhyb duše, každý nerv
hořícími kousadly mně hlodal.

Divě křikla, dítko zaplakalo.
„Zasluhuju, že mě odkopáváš,
slunce lásky hřálo, zapadalo,
za hříchy mi slitování dáváš,
pro mne však už slitování není,
není lásky, — chci jen odpuštění,
a pak šťastna bosou nohou v psotě
bez slzí chci bloudit po žebrotě,
prchnout chci, dát s Bohem těmto stráním,
bych poznala vrch té věštby lestné,
jejž nám osud v peřinky dal křestné:
život váš buď věčným utíkáním!“

Klesla k nohoum mým a objala je
a jak někdy kajícnice Maří,
padlý anděl ztraceného ráje —
pokryla je zlatou vlasu jaří,
na něž svoje dítko položila
a zas prosila: „Já dosti žila,
pro mne lásky, naděje víc není
ani slitování, zem mi pusta,
jenom jedno rcete, bledá ústa,
jenom jedno: buď ti odpuštění,
jenom to! Dřív v život jste mě vedla,
když smrt chladná na čelo mi sedla,
dala lásku jste a dala štěstí,
nuž, než na hrobě mi zašelestí
zvadlý vřes, než konec bude mření,
místo Boha dejte odpuštění! . . .“
A zas zvadlé rámě s dítkem zvedla
a zas z hloubky duše na mne hledla,
že cit, překonán tím ženy žalem,
vzdal se rázem v slabé srdce tvrzi,
za posledním skrývaje se valem;
v bledé líce vyhrkly mi slzy,

a já němě k Maruši se shýbal,
abych, všeho hněvu náhle prost,
zapomenul trpkou minulost
a mír společný jí v čelo líbal.

Zaštkala, však jako sochu chladnou,
jejíž ňádra střelou nebes pukou,
Marušu jsem zvedl dřív tak vnadnou,
a děťátko tvrdou hladil rukou.
Zvedl jsem ji, ale zase klesla,
vždyť ne jenom těžký srdce žal
a své dítko, také smrt už nesla,
jejíž spěch ji rychle odíval
v sinou roušku svou a čechel bílý;
povždy více pozbývala síly.

„Zotavíš se,“ děl jsem, „v krátkém čase
okřeješ, já zapoměl už všecko,
za své vezmu líbezné to děcko,
chci vám oběma být otcem zase.
Vrátím ti své jméno, dám je dítku,
poctivě chci bránit lsti a zlobě,
kdyby se kdy přikradly až k tobě,
v úsměv změním všakou svoji výtku,
dvakrát milejší ti chyšku zrobím
a svůj uvadlý a planý kmen
snítkou tvého dítka přiozdobím;
mým budete, před zlým záště svitem,
ukreje vás mužná moje hruď,
a má poctivost vám bude štítem —
mou si byla kdys, mou zase buď.“

Plakali jsme. Ona chladnou ruku
kol mé šíje povždy oužej vila,
jak by chtěla nahradit vší muku,
kterou pozdní smír náš vytoužila;
líbala mně ruce, skráň i líce,
a vybledlí zašeptali rtové:
„Usmálo se na mě štěstí nové,
nechť jen na okamžik, nechci více!“

A tak podruhé se mojí stala,
když zrak syt byl světa nicotou.
a má svěžesť s její lepotou
jako jabloň v poli opadala. —

Nesl jsem ji více nežli vedl:
„Ustaň! brzy okřeješ mi v chatě,
prchne žal, jenž na prahu jí sedl,
vidíš ji, jak usmívá se na tě,

něhou zdobí se a touhou rudne
v záři slunce, jako děvče cudné,
snoubenci když první dává květ,
že tě v její sínku vedu zpět!“

Tak jsem děl, když slunce plnou hrstí
vrhlo zlato na chaloupky střechu,
na hvozd, úboč, na mlaka i trstí,
zubožené ženě pro potěchu.

Zachvěla se, na zem poklekala
a zas v lítostný se nářek dala:

„O má chatko, chrámku mého štěstí,
nehodna jsem pod tvou střechu prostou
podlý hřích a černý nevděk nésti,
vím, že rány nikdy nezarostou,
z nichž mou vinou život pryč se proudil!
Odpustils mně, ale pán Bůh soudil,
aby nehodná, jak já jsem byla,
v chrám tvých svatých žalů nevstoupila;
ach, v tom tebou nasypaném kvítí,
jež jsi vrhal někdy pod mé nohy,
had by se skryl mého srdce mnohý!
Nelze bezčestný mi život žíti
v sínce té, v níž ty jsi někdy lkal,
každý vzdech tvůj znovu by mě hlodal,
každý výkřik dýkou by se stal,
by tou strastí do duše mě bodal,
kterou ty jsi mřel a blesky v zoru
vrhal v hříchu schomelený mrak,
který jako sluje litý drak
křídly skrýval nejbídnější z tvorů!

Neklň mně! O s Bohem, chrámku svatý,
s bohem luhy, s bohem šumný lese,
kalich strastí mých byl vrchovatý,
nechať všecka strast se na mě snese,
jenom vaše hlavy nedotknuty —
tvá a dítka — buďte jeho rmuty!
Slunce klesá, vidíš? život taky,
blízký domek z očí ztratil se mi,
noc a smrt se blíží zvolna k zemi,
a než vznesou se zas pod oblaky,
budu klidna, nebude mne více!
Slyš, co jest?“ . . . A tiše z Vltavice
klekání k nám znělo krajem strání.
„Slyšíš, slyšíš zvonek umírání?

k lepšímu mě žití zve a budí!
S bohem otče, dítě, chýško malá . . .
vzdechla — tiskla dítko k svojí hrudi —
dítko křiklo, matka dokonala. —

XVIII.

Kles' jsem k ní a v nevýslovném žalu
zatlačil jsem na vždy její zory,
vítr šuměl listím po úvalu,
rákos vzdych' a zašuměly hory,
by svou žalost s mojí pomísily,
vždyť jsme dávno jedno srdce byli.

Sokol s křekem vzletěl, tepal křídlem
a pak sedl na rameni stydlém,
nechtě hnout se od své mrtvé paní,
a když v chyšku vzal jsem chladné tělo,
aby podle obřadu se dělo,
tři dni trávil smuten na ústraní,
po pohřbu však uvykl si přeci
v síni mé a ve své staré kleci. —

Dítko odchoval jsem z vůle boží
mladou ženou, které za podletí
náhle bylo dítě oželeti;
krása matky v Hanušce se množí,
pučí, květe, všecko rádo má ji,
líce její mléko jsou a krev,
všecko obdivuje její zpěv,
který jako teplý vánek v máji
jemně křídla na srdce jim klade,
a já vím, když v kostele se modlí,
že tam déle nežli jinde všade
lítostivé oko boží prodlí.

Bůh jí žehnej. Poznal jste ji taky,
lid jí neublíží ani slovem,
vždyť to ví, kam pozří její zraky,
květy vzejdou pod sněhovým krovem,
a pak říká: „Hle ta Hana malá
jaro vynutila krásným okem,
travku vydupala víly krokem,
a poupata v luhu vyzpívala!“

Slyšíte? už zase, zase zpívá,
ach tak od rána až do tmy bývá,
pokud na levo tam v mladém lese
jiná zvučná píseň neozve se,

jež pohodu dvěma srdcím věští,
které ze čtyř rtů a ze čtyř zraků,
jako hojnost v klasy z letních mraků,
samé polibky a radost deští;
jeť má Hana nevěstou hned loni,
její švarný ženich též je z těch,
kteří těšili mne v starostech,
je mým žákem, brzy přijde pro ni;
avšak vizte, z lesa vyšel právě,
a tam Hana vstříc mu rukou mává,
hle, on kloboukem jí pozdrav dává, —
nehospodář, hle, rousá se v trávě,
jen aby si nadešel pár kroků,
pes váš vstříc mu štěká; lehneš, Broku!
chceš jim rušit vytouženou chvíli?
aj hle, Hana, už se oblapili —
teď jdou sem tak jako děti v plese . . .
prosím, počkejte, až poznáte se
také s tím mým hodným, statným zetěm;
kéž by na faře jste déle byl,
věru bych vás za to poprosil,
abyste byl svědkem těm mým dětem,
jejichž vínky v jedno již se svily —
kéž jsou šťastnější, než my jsme byli! —"

Přislíbil jsem rukou dáním kmetu,
a když lesník s Hanou blížili se,
viděl jsem, jak svitlo čelo lysé
štěstím při těch mladých duší střetu,
já však po kratičkém rozhovoru,
poděkovav, pospíchal jsem v horu;
nechceť svědků milost chvílí těch,
v kterých mluví celot na ústech
líp než kniha s nejkrásnějším slohem . . .
nerušme jich, pojď, čtenáři, s bohem! —

XIX.

Šel jsem domů kudy dřív jsem šel,
slunce k západu se schylovalo,
a když nazpátek jsem pohleděl,
jako zázračný se rubín vzňalo,
který do bohatých jedlí vlasů
Šumava si dala pro okrasu.
Poznal jsem, že příroda jen s to je,
aby zacelila milou rukou
spory srdcí, která žalem pukou,
krůpěje že stírá zlého znoje

a perutí harmonie milou
k životu je nese novou silou;
nechať temno všecko pod mrakem,
nechať s nebe těžké visí chmůry,
přijde čas, v němž novým zázrakem
slunce vzplane, jak by anděl s hůry
bohu dráhu klestil žhavým mečem,
a když k němu duši zvednem zas,
obejme nás purpurný ten jas,
zžehne pouta, která těžce vlečem,
a my, ovládnuti duše plesem,
z prachu země do výše se nesem,
kde nám žal víc v hrudi nezatřebe,
kde poznání jitřenkou nám svitá,
která nad naší se hlavou kmitá:
silným patří svět a slabým nebe!

Nevím, co by říci bylo více,
leda to, že u fary již z dáli
strýc a žena právem se mi smáli,
že jsou čisty brašna, brokovnice,
ale za to hojné chmůry v tváři:
Nu, co neseš, střelče neděláři?
Ztichli však, když v rouše prostých slov
zjevil jsem jim nedělní svůj lov,
a strýc zahovořil plný vděku:
„Poslouchejte, děti, něco spravím,
co vás, myslím, těšit bude oba,
za tři týdny jubileum slavím,
k němuž dotoužil jsem půlí věku.
To je, myslím, právě vhodná doba,
abych s pány bratry po vůkolí,
pozval též tvé hostitele z mlak,
věru, věru, dobře bude tak,
půjdeme tam, starý jistě svolí,
aby svatbu svou ten párek mladý,
s námi slavil, pokavád jste tady.“

Svolili, a v dobu na to krátkou
splněno, jak umluveno předkem,
strýc je kopuloval, já byl svědkem
a má mladá žena starosvatkou;
když pak všecky zjařily se hlavy
a Mělnické dáno srdcím v těchu,
také na vaše jsme pili zdraví
a na zdraví pošumavských Čechů.

Stín minulosti.

Novella
od
Jana Liera.

(Pokračování.)

ali se na cestu. Již na výšině za vsí zbavil se pan Chládek kabátu, o dvě stě kroků dále odepjal si bruče kravatu i límec a v půl cestě k lesu strhl se sebe vestu; klobouk nechal pod slunečníkem jen proto na hlavě, aby měl čím děkovati venkovanům, kteří používali krásného nedělního odpůldne k pokojnému vykouření několika dýmek na mezi a k porozumování o stavu osení.

Paní Chládková se styděla; opustila svého neslušného chotě, jenž ve středu rozradované, hopkující neb aspoň chutě si vykračující společnosti byl veden jako nevolník v triumfálním průvodu. Hlouček společnosti rozptyloval se po lese, srážel se pak zase v četu, trhal se v jednotlivé skupiny neb tvořil řadu dlouhým tahem se vinoucí; tímto přesmykováním ocítil se inženýr hned ve společnosti assistentově, pak zase po boku paní Chládkové, která jeho ramene i k zavěšování se používala, neb zmeškal a šel mezi dělníky, občas také tovaryšil panu Chládkovi a chvílemi pomahal Celestině sháněti děti po lese.

Městským dětem bylo v lese vše nové, nevídané, zázračné; měli radost i strach a vychovatelka nestačila je napomínati, jim odpovídati. Tak nebylo inženýrovi ani možno, aby s ní promluvil.

Mrzel se a musil vzíti za vděk pouhým pozorováním. Celestinины oči a líce zářily rozkoší, pokud sledovala děti neb bavila se s nimi; osamotněvši ztrácela jasno s tváře tak náhle, jakoby byl mrak slunce zastřel. Radost nebyla tedy v ní a co líc její krášlilo, byl pouhý pablesk, reflex cizí blaženosti.

Inženýr lámal si nad tímto úkazem hlavu až do Aldašína, jenž vzbudil opravdovou nelibost podnikatelovu.

„A k vůli tomuto zákoutí se trmácím hodinu cesty lesem?“ jal se naříkati; cesta se při mnohém pozdržování skutečně protáhla.

„K vůli tomu, že zde jsou stromy, hájovna a kostel o samotě v mechu?! Kde jest naše svačina?“ pokračoval.

„V hájovně,“ vykládal asistent, „— med, smetana, máslo —“

„Pivo, pivo!“ poroučel si podnikatel.

„Také posloužíme,“ klaněl se hajný, vyšedší hostům vstříc.

„To bude asi břečka,“ huboval podnikatel. „Nepochybně jste vzal

z jevanské hospody čtvrt vědérka dávno načaté omáčky, drkotal jste s ní hodinu cesty po slunci, a nyní ji máte na půdě v seně? He!?“

Ale hajný porazil nedůvěru páně Chládkovu dobrým nápojem.

Společnost se rozložila kolem stolů vynešených před hájovnu a výtečná nálada i znamenitá svačina rozjařila všechny tak, že pan Chládek po páté sklenici chtěl mermomocí zpívati: „Žežulička kuká na buku v lese“ a nutil nemilosrdně choť, aby mu pomohla do nápěvu; sanguinický kvas v jeho těstové povaze dobýval se na vrch.

Velkolepá jídelna: po vlnité půdě rozhozený hebounký koberec mechu, kolkolem rozmanitě ve skupinách se k sobě tulící neb v hluboké tajuplné perspektivy se rozstupující kolonády stromů, s kterých visely větve s třásněmi jehličí jako drahé těžké draperie; vysoko nad hlavami jasně modré nebe, s něhož srážené mírné světlo padalo do lesa, kdež křižovaly se s ním opět steré střely přímého světla slunečního plnými zlatými proudy i mnohonásobně lomenými odrazy. Jasných i polosvětlých, útulně přitmělých míst bylo na výběr. Stromovím zněl tichounký šum slabého větru, jenž jedva že tu a tam vrcholek sosny hravě rozkýval; z dálky zalehlo do lesa chvilkami prásknutí bičem, pokřik pasáků, řev pasoucích se zvířat neb píseň lidu, vše táhlé, podivné, nadpřirozené.

Po svačině rozložila se společnost na mechu; děti dováděly se služkou, která přebírala traviska hledajíc houby, jahody, borůvky a jiné lesní plodiny, paní Chládková se vytasila s punčochou, která ženským spolu s kávou každý výlet oslazuje, Celestina pozorovala těkání mráčků a dětí a inženýr, položiv se (nikoliv náhodou) blíže, pozoroval ji.

„Za chvíli se mi rozběhnete po lese, jako bych to viděl. Dříve však si spolu promluvíme, inženýre,“ pravil pan Chládek. Spořádav záležitosti svého žaludku, pomýšlel zase na obchodní věci.

„Galáte, podejte mi můj vak,“ pokračoval. „Přiznávám se vám, inženýre, že jsem se do fascikulu vašich účtů nedobyl. Měl jsem vůli, položil jsem si jej po příjezdu před sebe a začal prvním listem. Ale bývá vám to někdy se mnou podivné; napínám zrak, snažím se, abych cifry za vlečky pochytil a pořád mi ukluzují, pořád musím začínati znova, až mne konečně klesání hlavy poučí o tom, že vlastně dřímu. Pak si naleju sklenku sherry, víte, to je proto —“

„Ano, už vím. Zkrátka šel jste spat,“ prohodil nevrle inženýr. „Jsem k službám a naději se, že vám bude vše brzy jasno.“

Galát přinesl vak a pan Chládek posadil se namáhavě na soudeček před svého „člověka“. A to právě v tom okamžiku, když inženýr nalezl nitku zábavy, již s Celestinou rozpřísti chtěl.

Polo ležela, polo seděla před ním a nenuceně malebné položení, zbavující obrysy těla konveniencního klidu, vyzrazovalo tvary mladistvě lepé, úměrné, pružné.

Zhurta chopil se inženýr aktů a stručně objasnil spolu s Chládkem poměry, vyplývající ze smluv a rozpočtů, ujednaných se společností česko-moravské dráhy spojovací.

„Tajemství mého pokroku v práci jest velmi jednoduché,“ končil inženýr, rekapitulovav ještě hlavní sumy výkonů a výdajů. „Klíčem k němu jest moje neunavná všestranná snaživost a prozkoumáte-li je,

shledáte, že se zakládá na úplném, soustavně ekonomickém využití všech dělných sil. U mne nejde jedna práce za druhou, všechny jsou na řadě, jediná ruka nezahálí a co více — jedna druhé nepřekáží.“

Celestina poslouchala, opírajíc hlavu svojí bílou, plnou, plasticky dokonalou rukou, s níž se byl svezl rukáv až k loktu; její obličej byl na půl profilu obrácen k inženýrovi, poskytuje o sobě a s celým zjevem dívčiným pohled, jejž inženýr očima hltal. Neslyšel skoro ani námitek podnikatelových.

Jen „— však to množství práce jest také množstvím peněz zaplaceno —“ zaslechl.

„Absolutně větším než jinými podnikately; poměrně však daleko menším. Na příklad naši sousedé Parš & Kos platí jako všichni akordně a sice kubický metr násypu za čtyřicet krejcarů; nás stojí týž metr v denní mzdě průměrně třicet a dva krejcary. Neb lámání — kamene —“

Celestina sňala klobouk a uvolněné husté kaštanové vlasy rozlily se jí po ramenech a šíji, propůjčujíce čisté bělosti její měkké pleti skvostnou folii.

„Nu, což s tím lámáním kamene?“ nalehal pan Chládek.

„Ano, tak!“ vzpamatoval se inženýr. „Oni platí půldruhého zlatého za kostkový metr a my jsme vydali v minulém týdnu za práci v lomech 269 zl. 15 kr. a dobyli jsme dvě stě a dvacet čtyři metry materiálu; počítejte a uvidíte, že i v tomto případě pracujeme o 20% levněji.“

Vychovatelka se byla obrátila k oběma mužům plnou tváří, již oživoval jakýsi mocný vnitřní ruch; chvílemi pozvedly se její dlouhé řasy a inženýra se dotekl žhoucí paprsek z krásných očí, v nichž hořelo.

Pan Chládek mluvil napořád do této příjemnosti inženýrovi a rozhazoval mu papíry kolem hlavy.

„Mohl bych vám uvésti ještě dlouhou řadu dát, které si však sám hravě nalézti můžete. O tom však již můžete býti přesvědčen: Že mým přičiněním si váš dělník v pravdě chleba vezdejšího v potu tváří dobývati musí —“

Celestýna se napolo vztýčila, prsa se jí zvlnila, obličej zruměnèl a sálavý dlouhý pohled její utkvěl na inženýrovi.

„— že každého doženu k napnutí všech sil a k práci do úpadu, že skrze ně a z nich dobyl jsem vám množství tisíců přes váš rozpočtěný užitek. Neznám v práci slitování s sebou ani s jiným.“

Vychovatelka se vzchopila.

„Člověče, vy jste se mi ještě nechlubil až dnes,“ prohodil podnikatel. „Z toho soudím, že se zlobíte. Nu, upokojte se, — vím, že nad vás není. Ale počkejte — mám výborné víno ve sklepě, pošlu vám pár láhví. Pijte je se sodovkou, až se vám opět zachce zlosti na mne.“

„Zamrzela mne ovšem vaše nedůvěra, projevená právě v čas, který považuji za vhodný, abychom polovici dělnictva propustili.“

„Tak mi mluvte, drahoušku!“ rozradoval se podnikatel. „Já budu tedy první, který se zbaví té chásky trhanské! A ve všem vám uvěřím, jakmile budu mnoho bráti a málo vydávati. Galáte, odkliďte vak se spisy!“

Celestina se odvrátila od obou mužů a zaměřila k dětem, jež byly poněkud vzdáleny. Inženýr chtěl se k ní přiblížiti, ale ona zrychlila krok a vyhnula se mu.

„Bylo by snad panstvu libo prohlednouti si kostel sv. Jiří?“ přihlásil se hajný se svazkem klíčů v ruce. „Staročeská stavba — nesmírně stará —“

„Mlčte,“ bručel inženýr. „Co plesnivé, to jest vám staročeské; také barokní kostelík z doby, v které staří Češi už nestavěli.“

Zakřiknutý hajný dovedl mlčky panstvo ku dveřím, otevřel vrzající zámek a zůstal venku. V kostele nenalezeno nic příliš zajímavého; pan Chládek boje se nastuzení, opustil první budovu a za ním inženýr, kterého ještě povyk na věži ke zvonům vylákal. Emil nalezl nahoře zvon z roku 1611 a vzpomenuv si na svého professora dějepisu, který všechny své žáky k archeologickému bádání naváděl, jal se za obdivu matky a s pomocí sester klopotně nápisy zvonu pro řečeného profesora snímati.

Inženýr zůstavil jej při této těžké práci a sestoupil dolů. Byl sám. Před hájovnou doléval hajný podnikateli a v kostele bylo ticho jako v hrobce; pohlédl zběžně do vnitř mlhavého polosvětla, jež pravidelně zraku z venčí do chrámu nazírajícímu se jeví. Zdálo se mu, že přítmím prosvitá jasná postava, nalezající se v presbyteři.

Vstoupil do lodi chrámové, navykl své oči zase na polosvětlo a blížil se tiše krok za krokem k oltáři.

Na stupních oltáře klečela Celestina vztyčená, s hlavou na zad nakloněnou, obestřená rozpuštěným vlasem, jenž vlnil se až ke kolenům, až k svislým v klíně spjatým rukám. Hleděla vzhůru z planoucích, široce rozevřených očí, s tváří v rozvášnění ztrnulou, bledou, zachvívající se jakoby zaklínala nebe vzpurným vyzýváním náruživého srdce.

Znenáhla klesla jí hlava a rty její spočinuly na rukou, povznešených k prsům, horoucí modlitbou rozvlněným; konečně skryla obličej v dlaních, klesla čelem na zem a ležela na stupních oltáře, kdež tělo její se třáslo v tiché úpěnlivé prosbě k slitovníku.

Inženýra opanoval mocný dojem; bylo mu chvílemi, jakoby musil přiskočiti a zvednouti dívku, jejíž rozrušení zdálo se mu býti chorobným; obával se však, aby neprofanisoval její modlitbu, a zdržel se. Čekal a taje dech, naslouchal. Mimo občasné vzdechnutí, neslyšel špetu.

Z venčí zněl do kostela šum lesa, zpěv ptáčat a zmatený hlahol na věži, pak šramot ve schodišti věže a zřetelné hlasy osob od zvonů přicházejících.

Celestina neslyšela; inženýr chtěl již k ní přistoupiti, když ona porozuměvši náhle šramotu, rychle povstala a vlasy na zad shrnuvši, se stupňů oltáře sestoupila.

Inženýrovy rozpačité i dívčiny káravým úžasem svítící oči se setkaly.

„Promiňte, slečno, že náhoda mne učinila svědkem vaší zbožnosti. Buďte ubezpečena, že ji respektuju, byť i dosti zvláštním zjevem byla víra dámy, osvícené analytickým duchem naší doby.“

„Pane, přejte mi té trošky víry, kterou ještě mám,“ řekla Celestina trpce. „Nepřipomínejte mi zde a hned po té chvíli, v níž mi víra, již jsem těžce dobyla, úlevy a podpory zjednala, že zítra zase budu museti

podstoupiti boj se svými pochybnostmi, abych na chvilku vírou se potěšila. Musím ji míti —“

„Jako nemocný morfium,“ dodala paní Chládková, sestoupivši s věže a zaslechnuvši ve dveřích chrámových poslední slova vychovatelčina. Náhodou pronesla metaforu, která byla asi velmi případná; Celestina se až otřásla. „Z pravidla mívá slečna dosti neznabožské názory, že se až o děti bojím,“ pokračovala jako žertem paní Chládková, „spustí-li se však jednou do modlení, pak spraví se svou vroucností s nebem na čtyři neděle.“

Vystoupili ven.

„Slečna se zase modlila?“ smál se pan Chládek, přicházející od hájovny. „A s panem inženýrem, — á —“

„Pane,“ utrhl se inženýr na podnikatele.

„Hloupý žert, hloupý, človíčku,“ konejšil pan Chládek. „Honny soit qui mal y pense, — je to tak, co? Ó já jsem ještě chlapík. A dovolte, slečno, zač jste se modlila?“

„Za duše, — po jejichž hrobech šlapeme,“ odvětila vychovatelka, kteráž patrně hloupou žertovnost páně Chládkovu znala a ničím považovala.

„Jak to?“

„Hajný mi vypravoval, že kostel jest náhrobkem zašlých pokolení, osady, po níž kromě jmena není více sledu. Zajímavý kus země,“ hovořila Celestina jako by se snažila svésti hovor se své zbožnosti na jinou stranu. „Před válkou třicetiletou pracovalo zde jedno pokolení pro druhé, odevzdávajíc nastupujícímu své dědictví pečlivě ošetřované a rozmnožované, aby je zase s láskou svým dětem udrželo a zanechalo. Výsledek a suma staleté práce, milé a snad i slavné hroby, čilý život, láska i nenávist byly zde soustředěny a pak obrátila válka osadu v rumy, jež rozpadly se v prach, z kterého vyrostla sosna vedle sosny, pokrývající vše stínem lesním.“

„Hm!“ podivil se pan Chládek.

„Zavolejme si muže, který před staletími ves Aldašín obýval, uveďme jej sem a ukažme mu kolem: Toť, brachu, práce tvoje, tvých otců a synů, statek tisíců tvých soudruhů, věno tvých dcer, hrob tvých pradědů, kolébka a ráj tvých dětí, to zde, ten mech a les, podobný úplně lesu, jenž vyrostl na poušti, nezkropené potem a neposvěcené prací člověka. Tuším, že muž ten by mohl zšíleti. Vůči takovým faktům věru že nemožno uvarovati se otázky, k jakému přece účelu vyrůstají na zemi rody a pokolení myslících lidí v pně, s kterých po všech bolestech a po všech bojích s tisícerými bouřemi padá jeden člen za druhým pod naše nohy jako bídná šiška se stromu, až s posledním i celý kmen zajde a obrátí se v mrvu, která beze stopy zaniká v zemské hroudě. Podnikatelstvo Gabriel Chládek nedá trojníku za hrst smetí z této půdy, za špetku, kteráž jest bezpečně souhrnem a výsledkem práce, myšlení, útrap i rozkoší tisíců. Mám za to, že k výrobě trošky odpadků, potřebných k zmrvení země, stačí kterákoli borovice kolem nás.“

Pan Chládek hluboce zamyšlen upíral oči na mech.

„Co nás stojí kubický metr kopání v kypré prsti?“ ptal se inženýra.

„Dvacet a tři krejcary.“

„Ani polovici nedám zde za metr a byť v něm vězelo celé Pompeji. V tom máte pravdu, slečno. Ostatnímu nerozumím a proto připomínám, že jest právě sedm hodin. Václav musí každé chvíle přijeti, aby nás zavezl přímo odtud na stanici do Mnichovic. Nesmíme zmeškati vlak!"

Obligátně zmatený šramot uklízení, skládání a strojení odňal inženýrovi vychovatelku úplně. Ona sama si ho nevšímala a zdálo se, že schválně.

„Z Aldašínu do Jevan svezete se s námi," pravil podnikatel k inženýrovi, když povozy Václavův a Filipův přijely. „Leč do kočáru se vedle mne asi nevejdete; snad slečna by vás přijala laskavě do bryčky."

Celestina majíc nohu již na stupátku, couvla od bryčky a neodpírajíc ani nepřisvědčujíc, pohledla stranou k inženýrovi, chladně, trpně asi jako na pocestného, který přisedá do kupé železničního vozu.

„Děkuji," řekl inženýr hodiv hlavou, „projdu se."

A již svých slov litoval. Desetkrát byl na skoku rozběhnouti se za povozy a dvacetkrát vymyslil si důležitosti, které jej za podnikatelem nutně honily, avšak stud a vzdor zdržovaly jej tak dlouho, až zmeškal.

Chtěl ji vyprovázeti aspoň zrakem a neviděl před sebou ničeho kromě oslepujícího moře sluneční záře; slunce již zapadalo a spoustou palčivých paprsků umořilo každý pohled, jejž inženýr za Celestinou upříti se snažil.

Došed do Jevan, vsedl na draisinu; Galátova parta obsadila kolejové vozíky a zpátky s vrchu dolů šla jízda s větrem o závod. Lesy se mračily na inženýra. Vyžlovka jej zlobila jako dlouhá nudná kalužina a rybník v „Propasti" i s mlýnem byl neutěšenou, mrazivou, zapomenutou poustkou. Slunce zapadlo, barvy vybledly do šediva a jedoucího obestíral tísnivý soumrak.

Opět svítila okna stavební hutě tichou nocí až do svítání. Avšak muž, který ještě včera se spokojenou myslí na cifrách si pochutnával, přecházel dnes nepokojně mezi okny a dveřmi, zporážel několikráte židle, ušlápl deštník a byl by občas čelem rozpálené hlavy vyrazil sklo v okně, — vše to v slepém záchvatu náruživého přemítání.

Inženýr přemítal o Celestině. Jméno toto slušelo vychovatelce výborně; lepší nemohlo býti pro ni ani utvořeno. Zvukem tohoto jména šelestily perutě její veliké, k výšinám nadsvětí se pnoucí duše, v něm hrál tlukot jejího zlatého srdce a zvonily plné akkordy jejích ryzích, mohutných citů. Ona sama byla zrcadlem nebe, v němž jest mír i blesk — a kdež jinde mohl si mysliti její zjev než vysoko nad sebou jako velkého silného anděla na nebi se vznášející?!

V této bytosti byl však boj, kterému nerozuměl, z něhož znal toliko pablesky zážehů a dunění hromu jako z včerejší bouře; byla mu daleká, cizí a on snad příliš malicherný, pozemský, než aby jej byla strhla v ruch své duše. Nevyznal se v ní; jen tolik mu bylo jasno, že měla srdce za sto jiných a také cítila stonásobně.

Leč vtělení všech těchto předností bylo přece jen bytost pozemská, žena, jejíž osobní cit musil býti poměrně také nad obyčej mocný.

Inženýra trápila otázka, zdali společnost mladého muže pudí dvacetileté dívky k výlučnému přetřásání společenských neb kosmických

záhad. Popíral si tuto otázku rozhodně. S chladnou krví mohou o takových věcech dívky rozmlouvati jen se starci, s vysušenými vědátory, s mrzáky neb s nedorostlými ještě studentíky. Proč tedy neuhodila na jiný hovor s ním? Což byl starcem či mrzákem neb —? Nebyl ničím takovým; Celestina viděla na něm patrně masku, kteréž si on sám vědom nebyl. Jinak nebylo možno, aby s ním jednala jako s nějakým počítacím strojem! Pravda sice, že několikaleté obcování s podnikately, rýči a trhany nezvýšilo jeho uhlazenost; také si byl vědom, že nepodával se dámám jako v cukru zadělaná galantnost. Ale úplně bezcenným nebyl, — o tom podávaly mu všechny polo a úplně dospělé dívky v obvodu sekce důkazy den co den.

Ovšem — tato děvčata a Celestina! Jaký to rozdíl!

Inženýr se postavil do prostřed pokoje, promluvil a naslouchal. Pak rozžehl svíci a vešel do kreslírny, kdež ve větším prostoru byla jiná akustika; zazpíval zase, promluvil tlumeným hlasem, vzkřikl, deklamoval, zkoumaje svůj hlas. Slyšel stále plný, jadrný, nikoli však drsný neb sprostým timbrem odpuzující zvuk.

Trumeau neměl; postavil se tedy ku stěně, naznačil si rysem nad hlavou svou výšku a odměřil ji. 182 centimetry, — slušná postava, poněkud nad prostřednost, nikoli však čahanská.

Méně spokojen byl s pozorováním svých rukou, dlouhých a úzkých, také však rozprýskaných, zanedbanými nehty, povyvstalými kotníky opatřených a do všech odstínů brunatna hrajících. Ach ano, — pleť!

Třesoucí se rukou postavil na stůl dvě svíce, mezi ně své zrcadlo, zavřel oči a přiblížil se tváří ke skleněné ploše. Po té otevřel oči a zděsil se. Tak pustě opálený a neholený obličej ještě nespatřil. Ze zrcadla zírala naň Rinaldovská maska z rámce rozježených, neurovnaných vlasů a vousů. Snažil se lecjak, aby si zjednal lichotnější obrázek, vzdaloval a přibližoval se, hleděl do skla s hůry, z dola, se strany, ukazoval si profil a výsledek zůstával týž, ba zanedbanost jevila se prostě s více stran v nových podrobnostech.

A jaký byl k této tváři šat! Vytahal všechnu svou garderobu, rozložil si ji po světnici, oblékal se do všelikých kabátů, točil se v nich, obracel je před světlem a konečně mrštil všemi na hromadu. Jeden byl vyrudlý, druhý z mody, třetí pošpiněný, čtvrtý venkovským správkářem zostuzený a nižádný spůsobilý k tomu, aby se Celestině alespoň trošininku zalíbil.

Inženýr ulehl a po sedmnáctém obrácení se, po devětatřicátém vzdechu usnul.

„Krištofe," oslovil ráno figuranta, strojícího snídaní, „nalezá se ve Skalici nějaký holič a vlásenkář?"

„Ó — výtečný. Před sedmadvaceti lety vysloužil jako komorník u barona — barona — šlakovitý baron, jak mu říkali — "

„Na tom nesejde. Barona tedy holil a stříhal?"

„Tak tak. Jen to hrálo. A podnes rozumí velmi čistě svému řemeslu."

„Pošlete mi ho, ale hned."

Krištof běžel.

„Počkejte! Koupíte mi v městečku zároveň veliké zrcadlo, pak nejlepší mýdlo, pomádu a voňavku, jaké seženete.“

Za půl hodiny přivedl Krištof holiče a přinesl nejdokonalejší zboží, které však přes všechno odporučení obchodníků inženýrovi nevyhovělo.

Holič ostříhal i učesal inženýra, vyholil mu podle rozkazu tváře a súžil bradu.

Pak psal oholený muž do Prahy voňavkářům.

O polednách přiběhl Krištof znova pro holiče; musil inženýrovi nový účes pořiditi a bradu až na švarný Henriquatre oholiti.

Po té nesl Krištof na poštu pozvání krejčímu do Prahy.

A k večeru pracoval holič po třetí na inženýrovi, který vyšel z jeho rukou s nakadeřenými vlasy a hladkým, toliko úpravnými kníry ozdobeným obličejem.

Pozvaný krejčí dokonal zušlechtění zevního člověka inženýrova, kterýž se za týden sám ani neznal.

Každou změnu, které se podroboval, zkoumal očima dívčiny, na niž stále myslil.

Nepřicházela a po osmi tisíci, šesti stech a čtyřiceti dlouhých minutách, jež vlekly se až do večera příští soboty, byl inženýr již chorobný vzrůstající touhou.

V sobotu večer byl pan Chládek opětně při výplatě, kteráž tentokráte provedena k jeho spokojenosti za pomoci četnictva; podnikatelův důvtip slavil vítězství.

„Hleďte — co by se stalo, kdyby nebylo mne!? Nechrání nás toliko bodáky před rozsápáním? Vidíte, jak nevděčnou cháskou jest vaše dělnictvo?!“

Z čista jasna bylo oznámeno pracovníkům, že za čtrnáct dní bude polovice dělnictva propuštěna; proto se jitřili.

„Tuším, že jste si zachoval z výletu do Jevan nejlepší dojem,“ jal se po výplatě hovořiti inženýr. „Strojíte se jistě na nový výlet, snad již zítra —“

„Chraň mne pán bůh vašich výletů. Předně jsou pro mne robotou a za druhé vodíte nás na divná místa, z nichž bych ještě mohl míti smrt. Jak jsem vám v neděli přijel domů, vejdu do průjezdu a kýchnu. Hola, povídám si, to jest — v tom kýchnu po druhé — to jest nastuzení! V Aldašíně v kostele jsem si je uhonil a já se bojím nemoci snad ještě více než bankerottu. Hned jsem se dal do horkého vína, zabalil do vlhkých prostěradel, ráno do páry a bohudíky tak jsem se té hrozné zkoušky zbavil. Kdož ví, zdali bych po druhé tak lacino vyvázl!“

Podnikatel nechtěl o výletu ani slyšeti a pro svou rodinu jej považoval za zbytečný.

„O prázdninách půjde žena s dětmi někam do lázní,“ poučil inženýra, „nač by se, člověče, trmáceli po vaší neschůdné krajině? Nač?“

Bylo po naději. Zajížďka za Celestinou do Prahy byla marná, jelikož v domě podnikatelově přes leto zůstávala jen písárna, rodina pak bydlela na ville za branou. A vstoupiti přes práh domácí svatyně páně Chládkovy nesměl inženýr, nebyv nikdy formálně do panské rodiny uveden.

Náhodou zdržoval se té doby ve Skalici kočující fotograf, který za peníze nelitostně zhanobil každého, kdo se mu před aparát postavil. V neděli ráno se chystal na inženýra, kterýž svou návštěvu figurantem oznámil.

„Děkuji," usmál se host. „Chci vám opatřiti jiné a více díla. Potřebuji vás celého na dnešek. Za půl hodiny dostavíte se k stavební huti, kdež budu na vás čekati s draisinou; opatříte se ovšem na cestu všemi svými přístroji. Pojedete se mnou údolím Sázavy na západ a ofotografujete všechny předměty, které vám udám. Veduty musím pak míti do čtvrtka všechny; proveďte je jak nejlépe umíte."

Smluvili se a jeli.

Ve čtvrtek jel figurant Kryštof jako zvláštní kurýr do Prahy; přihlásil se v pisárně podnikatelově s obrovským košem výtečných raků; byl s nimi ovšem ihned vypraven dále za bránu, kdež se opět vytasil s úhledným albem, jež spolu s uctivým políbením ruky od inženýra paní Chládkové odevzdal.

Do soboty byl inženýr týrán akutní nejistotou a střídavkou luzných kombinací spolu s ošklivými předtuchami.

„Kdybych mohl tušiti, že sledujete nějaký tajný záměr, musil bych vás považovati za chytráckého úskočníka," hovořil podnikatel, přijev k výplatě. „Vy jste mně tím albem obrátil dům na ruby. Prosím vás, řekněte mi jen, kde jste sebral ty fotografie — leč o těch nemluvme — ale co jste si dal práce s těmi popisy! U každého obrazu vložen list a na něm ozdobným písmem všecinko sepsáno, co bylo, jest a bude na těch pustých zámcích zajímavého! Co vám to přišlo na mysl, člověče!? Já bych takovou vypisovačku a opisovačku nepodnikl za živý svět! Jenom pro bůh nic zbytečného psát! — A to náš profesor češtiny z gymnasia mne má na svědomí. Ten ukládal nám vždy za trest několikanásobné opisování takové nějaké ballady: „Zbislav — Zbislav —" dál již nevím, ale vidíte, jak se mi nyní někdy namane opsání něčeho, vždycky mi vyjede z pera Zbislav a už mám v ruce křeče."

„Věřím rád," odpovídal inženýr přešlapující jako na jehlách. „Chtěl jste mi však říci, co zavinilo moje album."

„Pravda, pravda! Nu, moje žena se podívala s chutí na obrázky a položila je stranou; vychovatelka prohlédla si album a přečtla popisy, Irena projevila chuť podívati se na originály fotografií, a můj mazel, Žofinka, chytila mne okolo krku a volala: „Tatínku, musím viděti ten hrad Lštění, kde purkrabí Mstislav krásnou paní knížete Vratislava utýral!" A já tomu dítěti nemohu ničeho odepříti. Konec té písně budete zítra zpívati s sebou, až se vám zase přihrneme na výlet. Apropos, jak daleko máme ze Skalice do Lštění — já jsem o vsi toho jmena ještě nikdy neslyšel."

„Křídlo naší dráhy jdoucí odtud na západ ústí u Javorníka nad Sázavou do dráhy Františka Josefa. Asi kilometr od Javorníka na jihozápad leží Lštění."

„A děkuji. To je mi pěkné nadělení. — Poslyšte: Co jste si nadrobil, můžete také sám sníst. Choďte si po horách s mojí rodinou sám, já se zatím zastavím na faře na bulku; beztoho jsem tam návštěvu dávno dlužen."

„Jak ráčíte poroučeti," odpovídal inženýr, taje své radostné rozčilení. „Věc možno aranžovati takto: Vy pojedete do Mnichovic, odkud vás Václav doveze do Skalice; ctěná rodina pak pojede dále až do Čerčan, kdež na nádraží budu již čekati a milostivou paní s dítky údolím Sázavy sem provodím. Tak získáme pro výlet mnoho času."

„Souhlasím."

Plnou hodinu před příjezdem vlaku dostavily se na stanici čerčanskou dva povozy, jež si byl inženýr v Pyšelích k jízdě do Javorníka zjednal. Vezl s sebou účetního ze Skalice, chovaje k tomuto fintivému mladíku velikou důvěru. Účetní byl již delší dobou ve službě domu podnikatelova a ve zvláštní milosti paní Chládkové, kteráž podle velmi spolehlivého výpočtu inženýrova se měla zmocniti nalíčeného mladíka.

Vlak vlétl do stanice.

Se zalíbením spočinuly oči paní podnikatelové na vzorném účesu jinochově, když tento ke kupé přiskočiv se smeknutým kloboukem paní vítal a z vozu jí pomáhal.

„Podejte mi své rámě, pane účetní," pravila přívětivě, „a doveďte mne k vozu."

Inženýr se musil zdržeti, aby neposkočil radostí; nastrojená loutka konala bezděčně svou povinnost.

Za matkou vyletěl Emil, pak plaidy, po té vyhopkovala Žofinka, za ní škatule, na perron se ještě svezla Irena a nyní přikročil k otevřeným dveřím inženýr, vztahuje naproti Celestině ruku.

Se zásvitem úžasu a úsměvu na líci váhala okamžik, půl vteřiny, přelétla očima vyměněný zjev inženýra, jenž nedovedl potlačiti zardění a přijala pak jeho zachvívající se ruku. Cítil skrze rukavici, jak toliko zběžně při vyhoupnutí z vozu se jí chopila. Nabídl jí své rámě, přijala je; otázal se jí na zdraví a zvěděl, že není žádných stesků, poptával se na cestu a řekla mu, že dobrá byla — vše jako po procházce nějakému všednímu strýčkovi, jehož dvornost jest třeba snášeti.

„Zůstaňme již pohromadě, jak nás náhoda seskupila," radila paní Chládková u vozů. „Já s panem účetním a Žofinkou v jednom voze a pan inženýr s Vilémem a Irenou v druhém."

Celestina jela mlčíc podle svého průvodce; odpovídala stručně a s konvenienční vlídností na jeho otázky, vyřizujíc odpovědí pravidelně každý předmět úplně, tak že inženýr stále po nových látkách hovoru se musil pachtiti a vždy znovu začínati. Svobodně těkal její zrak po krajině, dotýkaje se toliko mimochodem a bez patrného účastenství jejího kavalíra. Nebyla ani zádumčivá, ani veselá, jen upjatější a soustředěnější zdála se býti, asi tak, jakoby ji znepokojovalo, či spíše obtěžovalo něco, čeho se nemohla zbaviti.

Odvaha i pevná vůle, jimiž se byl inženýr pro své výbojné pokusy vyzbrojil, pozbývaly své účinnosti vůči nepřístupnému klidu jejímu; obával se zvěděti, že obtěžujícím živlem jest on sám. Vyzradil se na stanici, vykládaje si její úsměv ve svůj prospěch a četl v témž okamžiku Celestině v očích, že ho prohlédla.

„První znamenitost, k jejíž prohlédnutí vás zvu, slečno," pravil asi po čtvrthodinné jízdě. „Někdejší městys a župní sídlo Leštno, nyní ves Lštění s hradiskem —"

„Ano. Napsal jste nám to. Vím, že na Hradištku nalezneme toliko barokem znešvařený románský kostelík sv. Klimenta."

Vystoupili na ostroh nade vsí; Žofinka spráskla ruce nad hlavou, nemohouc nalézti ani koutečka z hradního žaláře, v němž Spitihněvův župan Mstiš věznil a k své noze poutal mladou choť knížecího bratra Vratislava. Měli ji co konejšiti.

Přes Čtyrkoly a Javorník dostihli trati, po níž jeli dále na skvostně vyzdobených vozíkách.

Ve Zlenicích opět nalezl své zklamání Emil, spatřiv, kterak sídlo slavného někdy právníka a velmože českého Ondřeje z Dubé proměnilo se v obyčejný poplužní dvůr. S chatrným zbytkem hradu podivně se srovnávala upomínka na plná jmena Ondřejových nástupců: pána Půty z Častolovic, Husova průvodčího do Kostnice, i mocného pána Bočka staršího z Poděbrad a Zdeňka Kostky z Postupic, na kterémž králi odbojný Zdeněk Šternberk roku 1466 hradu dobyl.

Překročivši Sázavu, vystoupila společnost vysoko nad řeku na hradisko někdejší tvrze Hlásky a hledala s výše lesnatého vrchu Prahu; každý nalezl jinou věž a přel se o pravost své.

V Poddubí zvonili právě poledne, když společnost zastavila v divokém romantickém údolí šumné Sázavy pod strmým vrchem, na němž vzdorovitě ještě se zvedá rozvalina hradu Staré Dubé.

„Navrhuji, abychom nahoře učinili delší zastávku," řekl inženýr paní Chládkové. „Děti již osvědčují hlasitě svoji chuť na dejeuner à la fourchette, k němuž i pro nás jest čas."

„Učinil-li jste nějaké přípravy, jsem vám po vůli."

„Kryštofe, vyneste všechno nahoru," velel inženýr a nabídl Celestině své rámě. Musila je na příkrou, neschůdnou cestu přijati.

Před nimi se kutálely a dováděly děti, ztékajíce hrad za stálého výskotu a napomínek paní Chládkové, jež úzkostlivě smýkala s sebou účetního, jsouc opět jeho nejapnou horlivostí smýkána. Jeden překážel druhému.

Ne tak bylo za nimi. Inženýr navyklý chůzím v hornatině, stoupal jistě a bez vrtnutí vzhůru, drže pevně ruku Celestininu a žádaje v duchu každým krokem bohy, aby mu dali příležitosti zachytit ji ve svém náručí. Avšak — buď že bohové si umínili prosebníka oslyšením poškádliti, neb že přáli spíše dívce — tužba jeho zůstávala nesplněna. On přičítal vinu vychovatelce, která s šelmovským pousmáním řadu jeho rad vyslechla a na vlastní svižnost mladých pružných údů se spoléhajíc, jako kůzle do vrchu tančila.

Překonávání nebezpečí ji rozjařilo, vyvedlo z umíněné reservy a do zdí hradu vstoupila již růžová, z celých dmoucích se prsou dýšící a s jiskrnýma očima.

„Středověkým dynastům nelze upříti vkusu," prohodil inženýr rozhlížeje se po okolí.

„Pochybuji, že by se byli spravovali vkusem, který vás vede do údolí v Propasti. Pokud mi známo, nevyhledal si žádný rytíř útulný

koutek ve stínu stromů na břehu bublavého potůčku k rozbití svého stánku; každému z nich líbila se jen notně vysoká nepřístupná skála, na kterouž úpění utlačeného lidu nedolétlo a s níž se bezpečně právo i lidskost pěstí ubíjeti mohly. Takový vkus měli také páni z Dubé erbu Odřivous. Nemýlím-li se, sluli tak?"

„Obdivuji a těším se pozornosti, jakou jste ráčila věnovati mým popisům," děkoval inženýr. „Dovolím si však vašnostem odporovati, aspoň co se pánů z Dubé týče; nebylo mezi nimi historicky zjištěných násilníků, jejich sídlo zůstalo neposkvrněno a pád hradu byl čestný. Víte přece, že Stará Dubá rozmetena ve válce, kterou za Jiřího z Poděbrad králův odpůrce Zdeněk Šternberk s loyalním velmožem Zdeňkem Kostkou z Postupic svedl? Stará Dubá obrácena spolu s Komorním Hrádkem a Zlenicemi jako věrná bašta krále a zákona v ssutiny. Toť přece čestně dobojováno?"

„Podivno, že právě krásné horské krajiny bývaly ve středověku nejsmutnější. Feudálové zavrtali se do nich jako krtci a zahradili doliny svými doupaty —"

„Tomu se nedivím. Horská zákoutí byla vždy nejvhodnějším útočištěm svobody národů i jednotlivců —"

„Ach — nyní připouštíte sám, že pány zavedl sem pud dravce, který naproti jiným šelmám vždy musí býti na stráži?"

„Ano, týž pud, slečno, který dnes každého účastníka ve směně statků vede k deskám, jenž každého majetníka valut dohání k postavení hradu ve způsobě železné kasy a který za jiných společenských a právních poměrů ve středověku jinak se jevil. — Pozoruji však, že náš stolník tabuli již vystrojil. Budu potěšen, dovolíte-li mi, abych vás ke stolu dovedl."

„Vaše sofisma si poodložím k dalšímu pojednání," pravila Celestina, podávajíc inženýrovi ruku. „Nepouštějme zatím první předmět se zřetele. V této krajině, v malé části údolí sázavského, na kratinkém pruhu země — —"

„Pět a čtvrt kilometru délky," doložil inženýr. „Račte se posaditi poněkud blíže do našeho kruhu — na místo, jež jste zvolila, bude za chvilku pražiti slunce."

Kryštof byl ve stínu hradební zdi a stromů prostřel několik bílých ubrusů a rozestavil uprostřed koše s jídly, láhve s vínem i pivem. Společnost uhostila se okolo své tabule a na bílé látce bylo pestro, jakoby se různobarevní ptáci na sníh byli slétli; černě oděný účetní klečel podle decentně sedící paní Chládkové, jejíž fialové šaty o zvláštním vkusu této sirkově žluté ženy svědčily; jako orientálky na skřížených nohou krčily se vedle sebe Žofinka v bílých šatech a žlutě oblečená Irena, majíce sousedem na břiše ležícího, v šedivý ryps zahaleného Emila. Inženýr honosící se z brusu novým vkusným oděvem nejnovějšího střihu a výborně k jeho pleti slušící hnědé barvy, ležel opíraje se levým loktem před Celestinou, kteráž na malém hrbolu byla zasedla. Měla vkusně jednoduchý výletní šat světle modré barvy, od níž jasnost pleti, růžový nádech tváří, purpur úst a kaštanová barva vlasů plně se odrážely.

Inženýrovi bylo u jejích nohou od srdce blaze.

„Na této malé prostoře ční čtyři hrady," pokračovala Celestina, „osedlé mocnými šlechtici a branným lidem. Jsou těžké, bouřlivé doby, plné zmatků — nikoli výminkou, nýbrž pravidlem — jako za obou posledních Přemyslovců, za Jindřicha Korutanského i Jana Lucemburka, za Václava IV., v husitských válkách, za Jiřího i za Jagelonců. Po plném půl třetím století s krátkými přestávkami bylo zde zajisté strašno, jako v indické džungli. Hradní lid poštvaný proti sobě osobní neb strannickou záští, bažící po lupu i dobrodružstvích, plíží se ostražitě lesy, podoben jsa houfům dravců, jichž cesty se křižují, a vrhá se s dvou stran na kořist, o niž se rve. — Co krve tu asi prolito, co životů a statků utraceno v mnohém roce! Vmysleme se jen do roku 1466., v němž tyto hrady zhubeny; do vsí vpadali jistě přátelé střídavě s nepřátely — Což mluvím o přátelích neb nepřátelích! Lid byl zvěří štvanou pánem i pytlákem, oba byli před ním rovni."

„Ale — promiňte mi, slečno — bez mála bych byl zapoměl na delikátní galantinu z kapouna — — Milostivá paní, račte si ještě posloužiti —"

„Děkuji," odpovídala mdle paní Chládková. „Jsem unavena a cítím, že podléhám svému zvyku, odbývati odpolední siestu; ráda bych si pozdřímla —"

Účetní vyskočil.

„Neračte sobě činiti násilí, paní Chládková," žádal sladce účetní. „Kryštofe, pomozte mi, usteleme milostivé paní stranou měkkounce —"

Paní Chládková neodolala pokušení účetního a své ospalosti.

Dětem bylo nevolno v sousedství spící matky; utekly na distanci, v níž svou živostí nikoho nerušily a dvorný účetní běžel za nimi, aby se pozeptal dívek na jejich naděje do příštích plesů, na jejich ideály ženichů a podobné, pro osmi- a dvanáctileté děti nesmírně důležité věci.

Celestina zůstala s inženýrem. Chvíli zdálo se, jakoby se rozmýšlela, nemá-li povstati a zajíti k dětem; pak přelétl mráček přes její čelo, rty jako sebevědomím neb vzdorem se pevněji sevřely a výraz upřímné sdílné rozjařenosti na jejím obličeji ztuhl chladem.

Inženýr se zaruměnil a oči mu zahořely, když obtížní svědci byli vzdáleni; na padesát kroků kolem něho pobíhaly sice děti a stranou na doslech křiknutí dřímala paní Chládková; leč on cítil se v opuštěných zříceninách a v mrtvém, širém tichu poledním osamocen s dívkou jako na loďce v moři.

„Vrchole útrap zkusila asi zdejší krajina za Václava IV.," pokračoval inženýr v rozpředeném hovoru, nemaje ovšem úmyslu při něm setrvati; šlo mu toliko o docílení nenáhlého přechodu k předmětu, jenž se mu z prsou dral. „V době, kdy kníže nájezdných rytířů a urozených lupičů v království, můj jmenovec neslavné paměti, pan Mikeš Zúl z Ostředka hrady Dubou a Komorní Hrádek na sebe strhl —"

„— a když arcibiskup pan Zbyněk Hasenburk zaplavil krajinu královským vojskem, Zúla oblehl a hrady dobyl, chcete snad dodati."

„Slečno, dovolte, abych se právě vám přiznal, že pozornost, již jste průvodnímu textu mého alba věnovala, nad míru mi lichotí. — Možno, že královští zbrojnoši si počínali rovněž nelidsky jako lupičové, jistě však zjednali pořádek a osvobodili lid —"

„Od čeho, pane? Či domníváte se, že ukradený otrok jest osvobozen, když ho navrátíte „legálnímu“ pánovi? Tuším, že lidu byl tyran Zúl stejně milým jako tyran jmenem z Dubé a kdož ví, zdali ne milejším. Lupiči bývají v dobré shodě s chudinou, mezi níž přebývají. Pan Mikeš Zúl byl oběšen za to, že drancoval statky sobě rovných; kdyby byl plenil své lidské zboží, nikdo by mu byl nebránil, dobře by byl činil, neboť pobitím svých otroků by právu byl neublížil. Ani by dnes historie o tom nevěděla a pan Mikeš mohl míti čistý epitaf i mše jako blahoslavený, kdyby byl klášter založil.“

„Vy dáváte jistě ovoci při dessertu přednost,“ prohodil inženýr, předkládaje Celestině tác s ovocem a sám si přikrajuje sýra.

„Pane Zúle, vy jste frivolní.“

„Bůh uchovej, slečno! Obracím pouze vaši pozornost k přítomnosti, nemaje za vhodné, abyste stále minulostí a veřejnými zájmy se obírala.“

„Vy jste více než frivolní; vy jste obecný škůdce jako váš předek.“

„Slečna žertuje,“ smál se rozpačitě inženýr. „Pronášíte s vážnou tváří slovní hříčku. Zdánlivý hrot vašeho žertu zlomí se o brnění mé nevinnosti. Jmenuji se Zúl, však pokud paměti mého otce hrnčíře, děda kostelníka a praděda uzenáře sahají, nepocházím nikterak z modré krve urozeného lupiče.“

„Paměti vašich otců nesahají daleko; napsal jste ve své monografii Dubé, že pan Mikeš Zúl spolu se svým bratrem Janem byl popraven a že statky jejich skonfiskovala královská komora; není zjištěno, že by oba nebyli zanechali potomků a tito potomci mohou žíti ochuzeni, bez predikátu, bez rodinné kroniky podnes a vy můžete býti jedním z nich, snad přímým agnátem páně Mikšovým.“

„Děkuji za rodokmen.“

„Leč upusťme od takových domněnek. Základem mého výroku jest vaše činnost, již podnikatel ode dávna i přede mnou velebí, k níž sám s chloubou se znáte a která vás činí důstojným nástupcem jména Zúlova.“

„Počínám ztráceti schopnost, abych vám rozuměl.“

„Lituji vás. — Vzpomeňte si, že pan Mikeš kořistil z práce jiných a v dík že je zabíjel; pak si přiznejte, kterak činíte totéž — s tím jen rozdílem, že váš urozený předek hromadil lup pro sebe a vy jsa zjednán, činíte tak pro jiného.“

„Sloužím věrně svému pánu. Chcete mi z toho činit výtku?“

„Ano. Dříve žila z robotníků aristokracie, nyní žijí z nich „chlebodárci“. Dobře jste prve nazval železné kasy moderními hrady. Vy jste v takovém hradě námezdným velitelem, prvním sluhou; z pokladů ve hradě zabedněných rozhodíte drobty jako vnadidlo hladovým pariům, jichž jediným statkem jest žaludek, kterýž musí v potu tváři vydržovati. Oni jdou vám do léčky, vy prokážete jim milost, že přijmete jejich práci, tato práce obrací se v hodnotu, kterouž vy jim rvete z rukou a snášíte do hradu svého pána. Z výtěžku jejich práce dopřáváte jim pouze k zachování života tolik, co stačí, aby nepřestali pociťovati hlad, kterýž jest nejvydatnějším bičem, ženoucím je pod vaše jho a vynucujícím z jejich prostých duší chvalozpěvy, velebící vás — ač

měli by s vámi naložiti jako soud s panem Mikšem Zúlem. A když váš pán má dosti, vyžene je, vyžene vás a poradí vám: Jděte a hledejte si jiného pána, jenž by z vaší práce chtěl býti živ, novou pokladnu, která se vám otevře, abyste do ni ovoce svého díla snášeli."

„Podlehám mocnému dojmu vašich slov," pravil inženýr zíraje s obdivem na horoucně mluvící dívku. „Mohu však já, tříštka, vzpírati se přívalu?"

„Neumíte-li neb nechcete-li tak činiti, snažte se aspoň přiváděti poměry tam, kam jednou dojíti musí, totiž k společenskému řádu, jenž zabezpečí přiměřenou ochranu ceně a výtěžku práce vedle výnosu statků. Vy však, pane Zúle, namaháte se, byste nesrovnalosti přiostřil —"

„Nejsem si toho jasně vědom. Račte mne přímo obžalovati, abych se mohl hájiti."

„Mám na mysli váš skutek, jenž mne nejvíce zabolel. Před čtrnácti dny chlubil jste se přede mnou, jak znáte skřipcem svého vzdělání vynucovati z dělníků zisk, odírati je dokonalým využitím o čas k výtěžku, o výtěžek sám, na místo abyste jim ho rozumně dopřál jak jiní hloupější než vy z nerozumu jim ho dopřávají. Navedl jste svého pána, aby v náhradu polovici z nich, sta vyhnal za týden z práce. Uzmete chleba tisícům duší, učiníte z části žebráky, z jiných pobudy, mnohé pošlete na krádež a všechny téměř proměníte rázem v neplodné síly, jež zmaří více, než co vy na nich uspoříte. Ale vaše svědomí bude čisté, vaše prsa budou se dmouti rozkoší, vaše hlava vypne se hrdě i zvoláte: „Pane, můj velitel mohl míti užitku sto, já však zvýšil jsem jej na sto a jeden!" A budete šlechetný muž, okrasa i sloup společnosti."

Celestina se vzchopila, bledá s palčivým svitem ve zvlhlých očích; její profil nabyl za řeči tvrdosti.

Slova jiného apoštola byla by nepochybně povzbudila inženýra k věcné debatě; slova Celestinina však padala hluboko v jeho duši a dojala ho jako — příznak chorobného podráždění její duše. Cítil soustrast — ale jen s ní.

„Jsem v dělnictvu velmi oblíben," namítal.

„Vím o tom, že ve své krutosti jste ke všem i k sobě stejně spravedlivým."

„Dáváte věcem příliš ostrý relief, slečno. Myslíte i cítíte šlechetně a krom toho nepochybně studujete nejnovější učení —"

„Jste slepý k bídě své i těch, kdož za práci svou trpí. Zavadí-li o váš sluch stesk uhnětěného, domníváte se, že nasloucháte odříkávání z knihy, kterou blázni napsali. — Pane" — Celestina vložila svou ruku na jeho rameno — „ze mne mluvilo to, čemu jsem se naučila z kroniky svého zmařeného života."

„Děkuji vám za osvědčenou důvěru z celého srdce," pravil ohnivě inženýr. „Jsem jí více hoden než se domníváte, jsa od prvního spatření vaším — přítelem, nechť se tomu i vzpíráte. Váš výrok o zmaření života jisté mladé dámy svědčí o jednostranné ukvapenosti. Životy se tak snadno nemaří jako se nám v okamžitém rozechvění zdává, avšak ustálená, schválná a skrývaná víra v takovou domněnku může býti osudnou. Z humanity a spravedlnosti k dámě, o níž jde, musí vám

býti na tom záleženo, aby podstatnost vašeho výroku buď byla zjištěna neb zvrácena neb aspoň ve svém významu obmezena. Poraďte se. Svěřte se mně, muži, který musí vám chtěj nechtěj osvědčiti své přátelství."

„Co jsem učinila, stalo se z vřelého účastenství s osudem dělníků," řekla Celestina, upírajíc na něj polo smutně, polo káravě své velké oči, z nichž mluvilo k němu prosebné noli me tangere. „Více není potřebí. K mému přátelství nemáte práva a nežádejte si ho ani —"

„Pak se nepochybně vaše naučení mine se žádoucím výsledkem," pravil s povzdechem inženýr. „V nás synech věku skeptického zajde símě každé víry, jemuž není dopřáno světla nezkaleného, důvodného přesvědčení. Podala jste mi vývody, skrývajíc příčiny; mohu tedy míti za to, že k dobytí výsledku vedlo vás nesprávné ocenění činitelů a že bylo provedeno chybnou formulí."

Podezřívání bývá obyčejně drsná sice, ale působivá ultima ratio, jíž se vynucuje přiznání ve formě ospravedlnění.

Celestina usedla opět; vysoko přes rozvaliny hradu těkal její zrak, třpytící se nevrlostí, vzdorem a jakousi bázní. Pojednou utkvěl její pohled na inženýrovi, pravě: „Buďsi, nebojím se tebe." A nahlas pravila: „Dráždíte ve mně lidskou ješitnost, která i ranami se ráda vykazuje —"

„Slečno — nežádám pro sebe ani špetu. Jen k vůli vám prosím, byste s libovolnou diskretností vylíčila mi zmařený život, jenž vám jest příčinou k hrozným žalobám. Chci jim věřiti a přisahám, že budu se jimi spravovati, až mne přesvědčíte."

Pátravý pohled Celestinin vnořil se do jeho očí; inženýr jej snesl s tlukoucím srdcem.

„Jest mi, jako bych byla povinna zabezpečiti výsledek svého poslání obětí, kterou na mně žádáte, ač snad bláhově hovím vaší choutce —"

„Slečno!"

Celestina mu pokynula rukou a opřela se loktem o zem.

„Vycházíte-li od mého nynějšího duševního i tělesného stavu," začala, „a jdete-li příslušnou perspektivou zpět k mé kolébce, myslíte si ji zajisté pod střechou dvou šťastných dobrých lidí, jimž dostávalo se rozšafnosti, vzdělání a majetku, kteří mne hýčkali jako svého mazlíčka, jehož mládí bylo novým jarem rodičům a podobalo se ráji malých andělíčků."

„Jiná domněnka nemůže ani vzniknouti v nepředpojatém člověku."

„Nemohu prozatím mluvit o žádném opaku; děti nemají nižádného měřítka pro rozdíl bídy a bohatství a smějí se týmže štěstím z hadrů na matku žebračku jako z atlasu na kněžnu. Nevím tedy také já ničeho a první moji upomínku, mocný dojem na dětskou mysl spůsobily dveře velkého, levandulí vonícího salonu, za nimiž strýc Řehoř po rozloučení se mnou a s Walburgou zmizel. Zůstavil nás o samotě se starou, cukrově nám povídající a cukrovím náš zármutek léčící paní pensionátu. V kruhu sobě rovných zdomácněly jsme brzy, zapomněly jsme na matné a rychle blednoucí dojmy z domova a neopouštějíce ani o prázdninách ústav, vyrostly jsme v požehnané krásné krajině porýnské, přijímajíce první, pedagogicky základní a povahu i směr určující dojmy ze svého okolí, mimo něž jsme znaly jen výletní místa feriální a z jiných končin světa pouze pěkně malované veduty, pak touristy a strýce, otce i tetu

mé družky, kteří střídavě a občas přišli na kratinkou návštěvu. Jedli jsme dobře, bydleli pohodlně i úpravně a kruh našich představ, pomyslů i snah, intrik a žádostí zavíral v sobě výlučně lesklý ten svět, jejž tvoří v lidské společnosti baronessy, rytířky a dcery bohaté bourgeoisie. Walburga byla mojí sestrou a její společnice i mými přítelkyněmi; jako cizí sen přišla mi někdy po dlouhých dobách na mysl pravda, že krevně jsem nebyla s Walburgou nikterak spřízněna, že byla jsem toliko družkou jejího dětství od třetího roku našeho stáří; jí umřela matka rok po té a ovdovělý otec její nechtěje se ženiti, dal nás ku svému švakru, strýci Řehoři. Když se pak otec její se strýcem Řehořem k vůli nějakým penězům rozkmotřili, byly jsme dány do pensionátu, poněvadž prý k vychování Walburgy její rodiště nijak spůsobilé nebylo a její otec ženiti se nechtěl. Srostla jsem s Walburgou a slýchala jsem jen jako mimochodem, že moji rodičové jsou pracovní lidé. Jestliže jsem se Walburgy mani otázala, proč také můj otec návštěvou nepřichází, obdržela jsem se smíchem odpověď, že pilní lidé, žijící z práce svých rukou, daleké cesty pro pouhé potěšení nepodnikají. Spokojila jsem se, vystavěla si v mysli podle vzorů z okolí, podle básní a idyl z našich knih bílý, čistý domek uprostřed rozkošné zahrádky a v něm ubytovala jsem své šlechetné, spořádané, vždy ve skvoucím svátečním šatu pracující, v míru a spokojenosti kvetoucí rodiče. Tato fantasie stala se utkvělou představou, na niž jsem dorůstajíc nikdy nepřiložila měřítko skutečnosti, jaká se mi ve své úplné nahotě občas zjevila. Doba, které potřebuji, abych vám o tom pověděla, jest v poměru k mému vypravování stokráte delší než čas, jejž jsem skutečně matným vzpomínkám na rodiče věnovávala; těšila jsem se na ně, ovšem tak jako dítě, jež své rodiče nikdy nepoznalo, jež svazek osvědčené lásky v skutečnosti k nim nepoutá. Mihli se mi jen tak někdy hlavou, o mnoho vzdálenější a mlhavější než epauletty kteréhokoli poručíka místní posádky."

(Dokončení.)

Ze života květů.

Napsal

Dr. Antonín Hansgirg.

II.

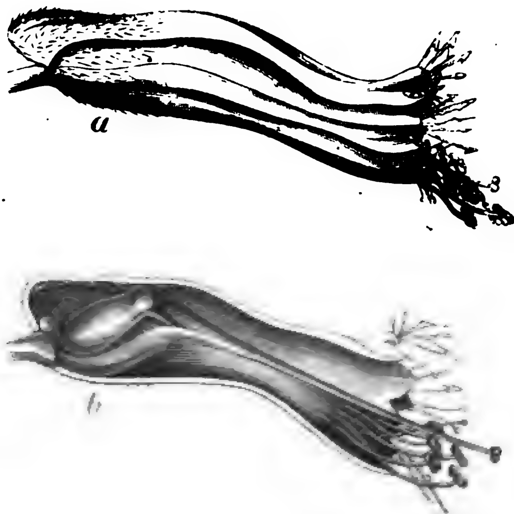
Seznavše z řádků minulých, ač jen stručně a jen v hlavních rysech důležitější zařízení květů k tomu čelící, aby vzájemné křižování se jejich pomocí hmyzu usnadněno bylo, poohlédněme se ještě po některých hlavnějších prostředcích, jimiž květy před rozmanitými škodnými živly se chrání.

Jest na bíledni, že zvláště takové rostliny, jichž květy nápadností svou i různými pochoutkami v nich obsaženými hmyz k návštěvě vábí,

nejen od takových hmyzů navštěvovány bývají, kteří jsou přispůsobeni k tomu, aby zúrodnění jejich sprostředkovali, nýbrž i od těch, kteří jim nejen nijak prospěti nemohou, nýbrž mnohdy jim i velice škodí, ožírajíce buď celé květy nebo jednotlivé části jejich.

Před takovými nepovolanými hosty jsou však květy přerozmanitými prostředky chráněny. Povšimneme si zde z nich jen některých zajímavějších a všeobecněji rozšířených, odkazujíce laskavého čtenáře, jehož by předmět tento více poutal, na výtečné obšírnější dílo A. Kernerovo „O ochranných prostředcích květů.*)"

Květy mnohých rostlin jsou již zvláštní chutí a zápachem svým chráněny před některými živočichy, jež těmito jednoduchými prostředky odpuzují. Tak na př. nedotýkají se mnozí živočichové, zvláště bejložraví, květů řebříčku (Achillea), divizny (Verbascum) a j. rostlin, ačkoliv listí jejich rádi okusují. I vůně, již květy mnohých rostlin (na př. Viola odorata, Gymnadenia odoratissima a j.) vydávají, jest některým živočichům tak odporná, že jimi pohrdají.

Květ hlazence (Cuphea micropetala), a) se strany, b) podél proříznutý.

Jiným prostředkem ochranným jsou malé nádržky, dešťovou vodou naplněné a srůstem dvou vstříčných, na lodyze přisedlých listů vzniklé, v nichž mnozí hmyzové po lodyze vzhůru ku květům vylézající se topí a hynou (Dipsacus laciniatus, mnohé Bromeliacey, Gentiany a jiné). Velmi rozšířeným prostředkem, jímž zvláště hmyzům přístup do květů se zamezuje, jsou lepkavé látky, jež rostliny vylučují. Nejčastěji jsou žlaznatými chloupky, tyto látky vylučujícími, pokryty stopky květné nebo ony části lodyhy, přes které cesta ku květům vede. Z pozorování Kernerových vysvítá, že hmyzové, kteří přes takováto lepkavá místa květů dostati se snaží, obyčejně na nich uváznou a nevrátí-li se v čas, i hynou a sice někdy v hojném počtu.**) Ale i listy, lepkavou šťávu vylučující, chrání květy mnohých rostlin před

*) Die Schutzmittel der Blüthen gegen unberufene Gäste 1879.
**) Tak na př. napočítal Kerner na lepkavých článcích jediného květenství smolničky (Lychnis viscaria) 64 kusů různých hmyzů přilepených, na květenství silenky (Silene nutans) asi 60 kusů.

škodnými hmyzy, kteří přes ně lezouce až ku květům dostati se nemohou (Pinguicula, Primula gelatinosa a j.).

Podobně slouží i žlaznaté chloupky, jež velmi často listeny, okvětí, zvláště ale listy kališní pokrývají. Jednou z nejzajímavějších rostlin toho druhu jest hlazenec (Cuphea micropetala). Koruna této rostliny jest skorem zúplna zakrnělá, za to jest však korunovitě zbarvený kalich její dokonale vyvinut. Kalich tento, tvaru trubkovitého, asi 22—28 mm. dlouhý, 6—7 mm. široký, jest na nejdolejším konci svém, kde semeník v sobě uzavírá, poněkud rozšířen. Tuto naduřelou část možno též medníkem zváti, jelikož se na vnitřní stěně její nektar vylučuje. Než tento medník jest mnohým hmyzům, květy hlazence navštěvujícím, nepřístupným, poněvadž ústí jeho jest skorem zúplna tlustým semeníkem uzavřeno; jen po pravé a levé straně tohoto semeníku zůstává úzká rýha, v čas květení též nektarem vyplněná, kterou hmyz sosákem svým do medníku vniknouti může. Aby však nepovolaní hosté květy této rostliny o sladkou šťávu jejich olupovati nemohli, jsou tyto zvláštním zařízením chráněny. Na okraji trubky kališní sedí pět hrbolkovitých výrostků, z nichž každý nese 4—6 tyčinek, hojnost lepkavé šťávy vylučujících a ústí kališní podobně jako pruty u vrše uzavírajících. Skrze tuto lepkavou mříž nemohou pak, jak Kerner dokázal, ani mravenci, kteří květy této rostliny četně navštěvují, ani jiní menší běhaví hmyzové prolézti, tak že jen okřídlení hmyzové, kteří buď před ústím květů se vznášejíce sosák svůj do něhó noří, nebo drobní hmyzové na tyčinky z květu vynikající usednuvší a mezerou mezi nimi se nalézající do dutiny jeho vniknuvší, sladkou šťávu z medníků jejich vyssávati mohou. Tito hmyzové jsou pak vítanými hosty, jelikož přenášejí pyl této prvoprašné či protandrické rostliny na dospělé blizny květů sousedních.

Neméně účinným prostředkem ochranným nežli žlázky lepkavé jsou též ostny a trny, jež u mnohých rostlin na lodyze, listech, stopkách, listenech atd., zvláště hojně ale pod květy vyvinuty jsou (na př. u bodláků a pod.).

Podobně zamezují však i měkké chloupky mnohdy hustou, vlně podobnou huninou různé části rostlinné pokrývající mnohým živočichům, kteří po lodyze vzhůru lezouce do květů těchto rostlin vniknouti se snaží, přístup do nich.

Třeba však, aby takové rostliny květy své i před jinými živočichy, kteří přímo na květy jejich usedají a jim škodí, chránily. I o to jest postaráno rozmanitým spůsobem.

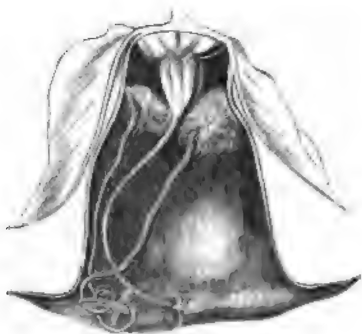
Ústí mnohých květů nektar chovajících bývá často zúženo nebo věncem tuhých chloupků uzavřeno. Tak na př. jsou květy pomněnky (Myosotis palustris) a pod. před mnohými nezvanými hostmi tím chráněny, že ústí koruny jejich jest zúplna uzavřeno pěti nezřetelně dvojlaločnými, žlutě zbarvenými dutými hrbůlky. Hrbůlky tyto chrání však medovou šťávu, na dně trubky korunní vyloučenou, nejen před nepovolanými hmyzy, nýbrž i před deštěm.

Již Sprengl r. 1788 povšiml si jejich žluté barvy, jež od blankytně zbarvených korun této pomněnky nápadně se odráží, a poznal, že jsou též znamením, jež ony hmyzy, kteří květy její vyhledávají a je zúrodniti mohou, upozorňují na místa, kde nektar vyloučen jest. Po-

dobná znamení, jimž květy mnohých rostlin pestrost svou děkují, mají pro život květů dosti důležitý význam, usnadňují totiž oněm vnímavějším hmyzům, kteří ku zúrodnění jejich zvláště přispůsobeni jsou, odkrytí medové šťávy, jež u těchto rostlin obyčejně na dobře skrytých a jiným hmyzům obtížně přístupných místech vyloučena bývá.

Ve květech rozekvítku (Veronica chamaedrys) jest ústí korunní trubky uzavřeno chomáčkem dlouhých chloupků, dutinu její na příč zúplna přepažujících a nezvaným hostům utrácení nektaru zabraňujících; prospěšným hmyzům jest však přístup do medníku jejich vždy ještě volným a cesta k němu bílým kroužkem, ústí modře zbarvené koruny vroubícím, i tmavšími pruhy na koruně k tomuto kroužku od kraje korunního vedoucími naznačena.

Ochranné chloupky, jež mnohým hmyzům přístup do květů zamezují, pokrývají však i jiné části květů rostlinných, na př. tyčinky a čnělky v podobě hustých chomáčků, štětiček a pod. Zvláště pěkné zařízení toho druhu lze pozorovati ve květech vilce (Cobaea scandens). Na dně zvonkovité koruny jeho vyloučený nektar jest chráněn pěti

Květ vilce (Cobaea scandens) podél proříznutý.

Květ zvonku vousatého (Campanula barbata) podél proříznutý.

hustými svazky dlouhých chloupků, jež, jak na obraze zříti lze, dutinu medníkovou úplně od hořejší části květu oddělují a nepovolaným hmyzům vniknutí do ní zamezují.

Jinak jsou zařízeny tvarem svým předcházejícímu dosti podobné květy četných zvonků. Spodiny pěti nitek tyčinkových jsou šupinovitě rozšířeny a sice tak značně, že tvoří nad terčem na dně korunním umístěným a nektar vylučujícím pevný ochranný zákrov, jímž jen někteří hmyzové, jichž síla jest dosti veliká, aby sosák svůj protlačili úzkými mezerami, mezi jednotlivými nitkami zůstávajícími, do medníku sosákem vniknouti a med z něho vyssávati mohou.

Na obraze přiloženém, představujícím květ zvonku vousatého (Campanula barbata), dlužno ještě povšimnouti si dlouhých, tenkých, zprohybaných chloupků, jež z okraje koruny válcovito-zvonkovité vyrůstají a ústí její v podobě řídké síti nebo mříže pokrývají. Chloupky tyto, jichž fysiologický význam nejprvé Kerner objasnil, slouží drobným

hmyzům, kteří na kraj této koruny si byli usedli, jako můstky, přes něž tito snadno na bliznu z prostředka této síti vynikající přelézti mohou, aby pak po čnělce do vnitř květu ku medníku se dostali, při čemž však snadno pyl, jejž z květů sousedních s sebou na těle svém přinesli, na lepkavých lalocích této blizny stírají.

Neméně, nežli proti zhoubným živočichům jsou celé květy rostlin, zvláště ale útlejší části jejich i medová šťáva v nich obsažená chráněny před deštěm, zimou i jinými škodnými živly. Ochranné prostředky toho druhu jsou též velmi rozmanité.

Tak na př. jest nektar ve květech mnohých rostlin chráněn před škodným účinkem deště a rosy (částečně též před zhoubnými hmyzy) zvláštním postavením květů, zúžením ústí korunního, chloupky, hrbůlky, tyčinkami, bliznami, šupinami a podobnými prostředky ochrannými, z nichž zvláště zajímavými jsou pohyby lístkův okvětních při zavírání a rozvírání se květů.

Jak známo, dějí se tyto pohyby hlavně následkem měnící se intensity světla a tepla denního. A sice rozvírají se květy z pravidla ve dne, však jen za pěkného počasí zúplna, za méně příznivého neúplně, uzavírajíce se zase z večera nebo když chladné, pošmourné a deštivé počasí nastává. Rostliny, jichž květy z večera nebo v noci se rozvírají, jsou dosti vzácné a výhradně nočním hmyzům, kteří květy jejich obyčejně světle zbarvené navštěvují a zúrodňování jejich prostředkují, přispůsobeny.

Abychom však zde příliš rozvláčnými se nestali, upouštíme od podrobnějšího vylíčení těchto pohybů obalu květního i pohybů jiných částí květných zúrodňování květu usnadňujících i ponecháme sobě podrobnější vylíčení jich na jinou dobu, podotýkajíce jen ještě, že tyto pohyby lístkův okvětních též na ochranu pylu slouží, podobně jako pohyby osy květonosné, následkem kterých květy obyčejně onoho postavení nabývají, ve kterém pyl jejich nejlépe před deštěm i před jinými škůdci jest chráněn.

Poněvadž ne vždy hmyzové květy právě v tu dobu navštěvují, když prašníky jejich se byly rozpukaly a pyl z nich vypadává, nýbrž mnohdy teprvé po delší době, jest třeba, aby pyl uvnitř květu před všelikým porušením a zkázou chráněn byl; této ochrany vyžaduje pyl rostlin hmyzosnubných tím více, poněvadž ho méně jest nežli pylu rostlin větrosnubných a poněvadž ne větrem, nýbrž toliko pomocí hmyzů z květu na květ zanášen býti může. Z té příčiny jest též třeba, aby pyl z květů, v nichž vznikl předčasně, ani deštěm ani větrem odstraněn nebyl, nýbrž aby právě na těch místech lpěti zůstal, na nichž nejsnáze hmyzem, nektar v květech hledajícím, nalezen býti může.

I o to postaráno jest přerozmanitými prostředky a zvláštními zařízeními květů. Vytkneme zde z nich jen některé důležitější, v přírodě velmi rozšířené, totiž: zvláštní tvar a postavení okvětí, jehož lístky za tím účelem buď dovnitř jsou vehrnuté nebo tak srůstají, že ústí květů zúplna nebo z části uzavírají; tvar a postavení tyčinek a pestíků, jichž jednotlivé části nejrozmanitějším spůsobem přeměněny bývají; pochvy květů, listy a listeny, jež nad květy mnohých rostlin ochranné krovy tvoří a p.

U mnohých rostlin jest pyl chráněn ne jedním, nýbrž několika výše uvedenými prostředky, jež však zde popisovati nehodláme, odkazujíce laskavého čtenáře na důkladné pojednání Kernerovo „O ochranných prostředcích pylu",*) v němž bližšího dočísti se může, podotýkajíce, že přes to vše pyl některých rostlin deštěm mnoho trpí ano mnohdy i zkažen bývá, jelikož ve květech mnohých rostlin pyl, aby hmyzům vzájemné zúrodňování jejich obstarávajícím přístupnějším byl, dostatečně před různým poškozením chráněn není.

Poohledněme se ještě po prostředcích, jimiž zúrodňování květů rostlinných vlastním pylem či tak zvaná autogamie v přírodě se zamezuje a tím též oplozování pylem cizím čili allogamie se usnadňuje ano mnohdy i nutnou se stává.

Nejdůležitějšími z nich jsou dvojsnubství, různočnělství a brylky. Jimi dociluje se toho, že květy alespoň občas, ne-li vždy cizím pylem zúrodňovány býti musí, což, jak jinde již vyloženo bylo, pro rostliny velmi důležité jest, jelikož jim zúrodňování vlastním pylem neprospívá, nýbrž mnohdy i škodí.

Zúrodňování cizím pylem stává se u květů obojakých nutným, když jejich pohlavní ústroje totiž prašníky a pestíky nestejnodobě dospívají.

Shledalo se, že u mnohých rostlin se vyvinují ve květech dříve prašníky nežli blizny pestíkové, u jiných zase blizny dříve nežli prašníky i že rostliny takové jsou schopny dvojího snoubení. Z té příčiny nazval je již na konci minulého století Sprengl dvojsnubnými (dichogamickými), rozeznávaje dobře rostliny prvoprašné (protandrické) od rostlin prvoblizných (protogynických).

Za příklad rostlin prvoprašných, jichž prašníky dříve se rozvírají nežli blizny, uvedeme z četných sem patřících složnokvětých, okoličnatých, kakostovitých, pyskokvětých a j. toliko chrpu polní (Centaurea cyanus), čapí nůsek luční (Geranium pratense) a šalvěj luční (Salvia pratensis).

Uvnitř trubkovité koruny květů chrpy nalezá se pět tyčinek prašníky svými v trubku, čnělku objímající, srostlých, do níž, když tyto se byly rozpukaly, zralý pyl a sice přímo na vrchol čnělky vypadává. Poněvadž však v této době blizna ještě zavřena a ku přijetí pylu neschopna jest, nemohou květy této rostliny vlastním pylem zúrodněny býti. Když pak později čnělka dorůstající pyl z trubky prašníkové vytlačuje a pomocí malého kartáčku, pod bliznou umístěného, zúplna vymetává a nad prázdnými prašníky se povznáší, rozvírají se oba laloky blizny její, jsouce hotovy ku přijetí pylu, jenž ovšem z květů jiných, později se vyprašujících, na ně pomocí různých hmyzů přenesen býti musí.

Poněkud jinak jsou zařízeny květy kakostu lučního, jichž tyčinky dokud prašníky jejich dosti vyvinuty nejsou, z květu vyčnívají, když však tyto se rozpukávají a vypylují, v určitém pořádku jedna po druhé ku bliznám čnělky dosud nevyvinuté se sklánějí; teprve, když všecky prašníky se byly vyprášily, rozvírá se blizna a laloky její lepkavou šťávu vylučující jsou schopny poprášení. Květy této rostliny jsou tak

---

*) Die Schutzmittel des Pollens gegen die Nachtheile vorzeitiger Dislocation etc. 1873.

zařízeny, že hmyz, jenž v nich sladkou šťávu na konci korunních plátků na tak zvaném nehtu*) vylučovanou hledá, této jinak dojíti nemůže, leč když narazí na tyčinky, jež vždy něco pylu na tělo jeho vysypou. Když pak hmyz z tohoto květu na květ starší přelétá, v němž již blizny dokonale vyvinuty jsou, dotkne se velmi snadno tělem svým blizny, na níž vždy též něco pylu, jejž s sebou z květu mladšího byl přinesl, zanechává.

Neméně zajímavým příkladem rostlin prvoprašných jest šalvěj luční. Ve květech této rostliny, velikou dvojpyskou korunou vynikajících, jsou pod svrchním pyskem korunním ukryty dvě tyčinky a daleko z koruny vyčnívající na konci vidličnatě rozeklaná čnělka. Povšimněme si blíže podivuhodně zařízených tyčinek této šalvěje. Na krátké nitce jest pohyblivě upevněno velmi vyvinuté spojidlo (konnektiv) ze dvou nestejně dlouhých ramen se skládající; delší rameno jeho nese na konci svém prašník ve svrchním pysku korunním ukrytý, kratší rameno, jehož prašník zakrňuje, jest však lopatkovitě rozšířeno a tvoří, se druhým srůstajíc, zvláštní příklop, jímž hrdlo koruny téměř úplně jest uzavřeno. Naň narazí hmyz na př. včela svým sosákem, když v trubce korunní ukrytou medovou šťávu hledá; nárazem tímto pošine se příklop do výšky a v tom okamžiku vyhoupnou se též oba prašníky z hořeního pysku, narazí na chlupaté tělo hmyzu, jenž na spodním pysku korunním sedí a popráší ho. Přelétne-li pak tento hmyz z tohoto květu na jiný květ starší, jehož blizny již se byly rozevřely a jehož čnělka se byla ku spodnímu pysku sklonila, může velmi snadno něco pylu, jenž na těle jeho se byl zachytil, o lepkavou bliznu této čnělky setříti a jím květ zúrodniti.

Květ šalvěje luční (Salvia pratensis) zvětš.

Z četných rostlin protogynických, v jichž květech blizny dříve dospívají nežli prašníky, vytýkáme zde za příklad jen dvě, zvláště zajímavé; bouchavec (Parietaria) a podražec (Aristolochia).

Ve květech bouchavce nalezají se čtyři tyčinky do vnitř vehnuté a velmi pružné. Sebe slabším dotknutím neb otřesením, jež na př. vzniká, když hmyz do květu leze, vymrští se elastické nitky jejich a vymetávají ze svých prašníků zralý pyl, jenž z části na hmyz na květu sedící a podráždění toto způsobivší padá. Poněvadž však blizny těchto květů dříve nežli prašníky dospívají, stává se obyčejně, že kropáčkovité, z květu vyčnívající blizny jejich dříve uschnou a opadají, nežli

*) Nehty tyto jsou chvostem delších chloupků porostlé, jež, jak Sprengl již r. 1787 poznal, nektar před deštěm chrání. Přesvědčen jsa o tom, „že moudrý stvořitel ani jediného chloupku bez účelu nevytvořil“, zkoumal Sprengl květy kakostu tak dlouho, až odkryl fysiologický význam těchto chloupků.

prašníky se byly rozpukaly. Mají-li tedy květy této rostliny oplozeny býti, jest třeba, aby hmyzové pyl z květů starších na květy mladší přenášeli a tyto zúrodňovali.

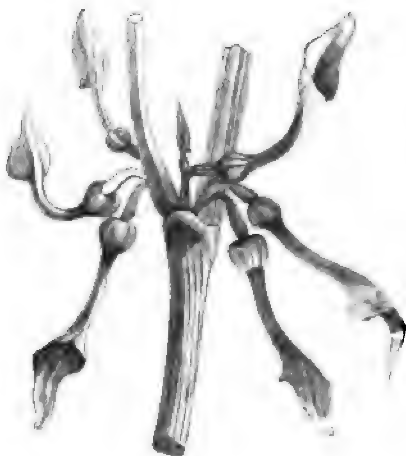
Zvláště pamětihodné jest zařízení dvojsnubných květů podražce obecného (Aristolochia clematitis), z části již Sprenglem, z části však teprve Hildebrandem prozkoumané a objasněné. Vnitřní stěna okvětní trubice této rostliny jest porostlá dlouhými, hustými chloupky, jež tak jsou postaveny, že hmyzové po medu slídící do vnitř květů, jichž vchod v první době rozkvětu jest rozevřen, sice snadno vniknouti mohou, nesnadno však zpět se vrátiti. Tvoří totiž tyto chloupky v ústí květů pevnou mříž, jež hmyzům do vnitř vnikajícím jako drátky v pasti myší žádných překážek neklade, zpáteční cestu však zamezuje. V tu dobu, když ústí trubky okvětní jest otevřeno, jest blizna ve květech již vyvinuta a malí hmyzové, kteří do vnitř těchto květů byli vnikli a na hřbetě svém něco pylu z jiného květu přinesli, zúrodní jím, když sem tam uvnitř květu, v němž jako v pasti polapeni jsou, běhají, semeníky, jichž blizny hned na to hnědnou a usýchají. Jakmile to se stalo, rozpukávají se až posud uzavřené prašníky jeden za druhým a vysypávají pyl svůj v hojné míře i na zajaté hmyzy, jichž síla ku prolomení chloupkové mříže nedostačí a kteří teprve po úplném vyprázdnění se prašníků opět na svobodu dostati se mohou. V tu dobu počínají totiž tuhé chloupky, jež až posud trubici okvětní uzavíraly, usýchati a klesati tak že hmyzové uvnitř chycení, z vězení svého, jehož brána se byla otevřela, uniknouti mohou. Hladem puzeni vnikají ihned do jiných rozevřených květů podražce, aby tam opět pyl na nich utkvělý na blizny právě vyspělé přenesli, medovou šťávou se posilnili a znova uvězněni byli. Tímto způsobem usnadňují různí hmyzové, aniž by ovšem toho sobě vědomi byli, vzájemné zúrodňování se květů podražce.

Průřez květů podražce (Aristolochia clematitis), v pravo květ před zúrodněním, v levo po zúrodnění (světlá.).

Připomínáme však ještě, že za tím co uvnitř květů dospívajících tyto proměny se dějí, květy podražce i postavení své mění. Před zúrodněním jsou květy, jichž ústí jest všem vítaným hostům otevřeno, vzpřímeny, po zúrodnění ale sklánějí se na stopkách svých a ústí jejich se uzavírá jazykovitě prodlouženým pyskem okvětním, nad tímto se sklopivším a hmyzům, kteří těmto květům ničím více prospěti nemohou, další přístup zabraňujícím.

Poněvadž pak těmito podivuhodnými zařízeními, jimiž o to jest postaráno, aby květy dvojsnubné svým vlastním pylem zúrodněny býti nemohly, nýbrž pylem cizím, květy obojaké přeměněny byly na květy jednopohlavné, lze tyto rostliny dvojsnubné přirovnati rostlinám jedno- a dvojdomým.

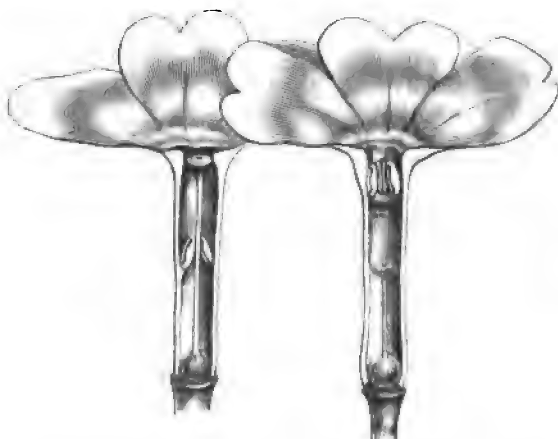

Část lodyhy podražce (Aristolochia clematitis), nesoucí 3 oplozené, ústím svým dolů hledící květy; ostatní květy vzpřímené nebyly ještě oplozeny.

Druhým prostředkem, jímž se zamezuje zúrodňování květů vlastním pylem, jest různočnělkatost (heterostylie).

Již bystrozraký Sprengl (1793) odkryl na některých rostlinách květy, jichž tyčinky a čnělky jsou nestejně dlouhé, to jest, u nichž na jedněch exemplárech jsou vyvinuty samé květy dlouhočnělkaté, s tyčinkami krátkými, na druhých, s prvními obyčejně stejně hojných, zase samé květy krátkočnělkaté s dlouhými tyčinkami, aniž by však byl uhodl, čeho tímto zařízením příroda docíliti chce.

Teprve Karlu Darwinovi podařilo se asi o 70 let později (1861 až 1868) tuto hádanku správně rozřešiti. S obvyklou jemu důkladností dokázal Darwin, jak z následujících řádků jasněji vysvitne, že příroda tímto zařízením květům usnadňuje, aby pyl z jedněch na druhé přenášen býti mohl a zamezuje, aby jednotlivé květy sebe samy zúrodňovaly.

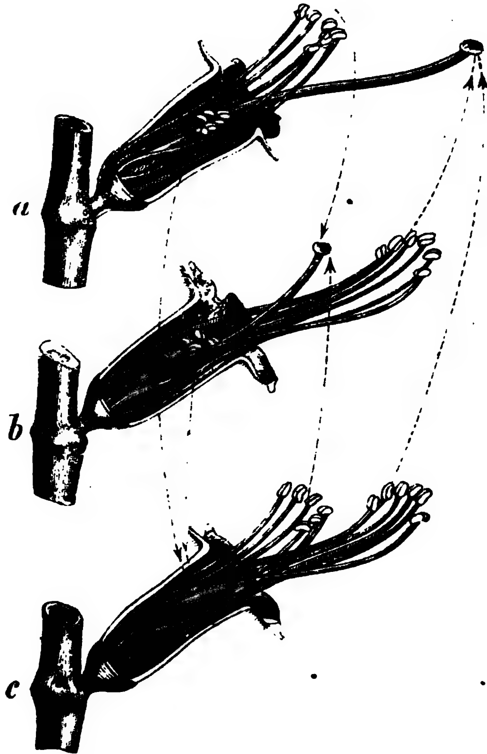

Dlouho- a krátkočnělkatý květ prvosenky jarní (Primula veris.)

Mnohému pilnému pozorovateli a pěstovateli rostlin jest asi známo, že u mnohých druhů prvosenek (Primula officinalis, elatior, sinensis, auricula), lnů (Linum perenne, flavum, grandiflorum), plicníků (Pulmonaria officinalis, azurea) a jiné vyskytují se květy dvojtvárné (dimorfní). Povšimněme si zde blíže jen květů prvosenky jarní (Primula veris var. officinalis). Kdo ze žlutých korunek této rostliny věnečky pletl,

povšiml si zajisté, že tvar korunek, z různých rostlin natrhaných, není stejný. U některých, jež nejlépe do věnečku navlékati lze, jest trubka korunní již asi v polovici své délky rozšířena, u jiných teprve při samém ústí. U těchto jsou tyčinky vrostlé v ústí hrdla korunního a čnělka ukrývá se hluboko pod nimi v úzké trubce korunní — to jsou květy krátkočnělkaté; u oněch jsou tyčinky vrostlé do koruny asi na tom místě, kde tato rozšiřovati se počíná (to jest asi tak vysoko, jako ve květech krátkočnělkatých blizna se nalezá) a čnělka jest tak dlouhá, že blizna její ústí hrdla z části uzavírá (tedy tak vysoko stojí, jako prašníky ve květech krátkočnělkatých) — tyto květy zovou se dlouhočnělkatými. —

S touto různotvárností květů souvisí ještě některé jiné méně nápadné rozdíly; tak jsou na př. blizny květů dlouhočnělkatých kulatější a drsnější, pylová zrnka jejich menší a semenníky chudozrnnější, nežli ve květech krátkočnělkatých. Nastává otázka: k čemu čelí celé toto podivuhodné zařízení květů prvosenek? Odpověď na ni plyne z četných pokusů, jež Darwin na těchto a podobných rostlinách provedl. —

Schematický výkres květů kypreje (Lythrum salicaria), světš. *a)* květ dlouhočnělkatý, *b)* středočnělkatý, *c)* krátkočnělkatý. Šipkami naznačeny jsou směry, dle nichž pyl s jednoho květu na druhý přenesen býti musí, aby nastalo zúrodnění dokonalé.

Pokusy Darwinovými bylo dokázáno, že nejvíce dobrého semene vytvořují květy, jichž kratší čnělky poprášeny byly pylem z květů dlouhočnělkatých a květy s dlouhými čnělkami, byly-li oplozeny pylem květů krátkočnělkatých. Toto přenášení pylu či snoubení dvou květů, s pohlavními ústroji stejně vysoko stojícími, jest úlohou různých hmyzů, kteří, v těchto květech sladkou šťávu vyhledávajíce, v jedněch tělem svým prašníků se dotýkají, v druhých zase stejně vysoko postavených blizen. Zúrodňování takové nazval Darwin zákonným (legitimním), každé jiné nezákonným (illegitimním). Nezákonně zúrodněné květy vytvořují na rozdíl od zákonně zúrodněných buď málo a nedokonale vyvinutých

semen nebo zůstávají zcela neplodnými; tak na př. shledal Darwin, že prvosenky, jichž květy hustou sítí přikryty byly, tak aby hmyzové k nim žádného přístupu neměli a aby pouze svým vlastním pylem zúrodněny býti mohly, neplodnými zůstaly.

Co zde řečeno bylo o květech dvojtvárných, platí s malými změnami o květech trojtvárných.

Trojího druhu květy (trimorfní květy) vyskytují se na př. na vrbici (Lythrum salicaria), šťavelech (Oxalis) a j. Na některých trsech i u nás hojně rozšířené vrbice nalezají se samé květy dlouhočnělkaté, jichž čnělka daleko ze květu nad oba kruhy tyčinek, nestejně vysokých, vyniká; na jiných trsech, samé středočnělkaté květy nesoucích, vyčnívá čnělka jen málo ze květů a blizna její sahá asi do prostřed mezi oba kruhy tyčinek, z nichž hořejší nad ní vyniká a asi té výše dosahuje, jako čnělky ve květech dlouhočnělkatých, dolejší pak stojí v těchto i v oněch květech skorem stejně vysoko. Ve květech krátkočnělkatých dosahuje pak čnělka asi té výšky, ve které v obou právě vylíčených druzích květů nižší kruh tyčinek umístěn jest.

I tuto i jiné rostliny s květy trojtvárnými pojal Darwin v kruh svého bádání. Křížoval květy jejich všemi možnými způsoby (18 u trojtvárných, 4 u dvojtvárných) i docílil nejbohatší sklizně plodných semen jen na takových květech, jichž blizny oplozeny byly pylem stejně vysokých tyčinek; a takové oplozování děje se v přírodě jen pomocí hmyzů, kteří zanechávají pyl nejkratších tyčinek na bliznách květů krátkočnělkatých a pyl, jejž z prašníků nejdelších tyčinek byly setřely, zanášejí na blizny květů dlouhočnělkatých.

Jak dvojsnubností a různočnělkatostí tak stává se i tak zv. brylkami čili slepenci zrn pylových poprašování květů svým vlastním pylem buď zcela nemožným nebo velmi obtížným. Prašníky rostlin brylkonosných jsou z pravidla tak postaveny, že pyl z nich na bliznu téhož květu dostati se nemůže, vadí mu v tom totiž nejen nevhodné postavení prašníků, nýbrž i jeho nerozptylnost, i musí, aby zmařen nebyl, pomocí různých hmyzů na blizny jiných květů přenášen býti.

Mezi nejzajímavější rostliny, jichž sebezúrodňování brylkami zamezeno jest, patří četné rostliny vstavačovité (Orchideae) a podražcovité (Aristolochiae). Květy mnohých rostlin z těchto řádů jsou více nežli kterékoliv jiné pamětihodny svým neobyčejně složitým mechanismem, jehož jest potřebí, aby pyl z prašníků na blizny dostati se mohl i aby rostlina takto zúrodněna byvší neplodnosti unikla.

Atentát Orsiniův.

Historický nákres

od

Karla Tůmy.

Jaké to upomínky vzbuzuje detonace petrohradská? Jaké to jmeno vynořilo se z moře zapomenutí, an širý svět zachvěl se otřasem události z 13. března, vyšlehlé jako vulkanický blesk z tajemné oné hlubiny, v níž bouře vášní burácí a činy se rodí, kteréž rouhavě vzdorují příkazům mravnosti souvěké a přece pramení ze dna ponurých zřídel duše lidské a hluboké mívají kořeny v povaze doby své . . .

Přes třiadvacet let již práchniví tělo Orsiniho na hřbitově Mont Parnasse u Paříže a hle, dnes lidstvo připomíná si děsný ducha jeho vynález, náhle se všude opět píše, čte a mluví o třaskavých bombách Orsinských. — —

Byla to u nás smutná doba, když se z Paříže rozlétla do světa sensační zvěst o divosmělém činu fanatismu, jemuž byl by málem padl za oběť mocný a slavený tehda César Francie: Ludvík Napoleon III. Tupý Bachův absolutism dusil tepny českého života olověnou svou tíhou, vše bylo němé a mrtvé, nejinak než jakoby v ten hrob, který se zavřel nad posledním bohatýrem volnosti naší, Havlem Borovským, byla ulehla sama duše českého národa. Žádné publicistiky národní, žádného stýkání se národovců, žádné výměny myšlenek, žádného života veřejného. — Jediné úřadní „Pražské noviny" představovaly žurnalistiku českou! — Divno-li, že v takém přímraku trudném politický onen atentát Orsiniův, jakkoliv vzrušoval širou Evropu, v Čechách nedojal mysli než velmi plaše a povrchně, neřku, aby se bylo i jen z daleka tušilo, jaké účinky událost ta může míti v zápětí svém na osudy netoliko národa italského, ale i na osud náš vlastní.

Dnes ovšem jsou rozsáhlé dějinné následky činu Orsiniova všemu světu na jevě; dnes ví se, že schůze Plombierská, pověstné novoroční oslovení vyslance rakouského, Magenta i Solferino byly přímým ovocem krvavé oné výstrahy italského revolučníka; ale zatím pobledla i vytratila se paměť činu i pachatele samého, jako se ztrácí zvykle temeniště proudné řeky v neznámých tichých roklích a mlhách nepřístupného horstva.

Kdo byl Orsini a co jej vedlo k činu, kterýž — zavrhoval sám? Ano, takou záhadu zůstavil podivný muž ten psychologu. Jakoby nebylo dosti na zjevu fanatika, který neváhá jíti v záhubu vlastní, aby zkusil zhubiti jiného, Orsini poskytl žasnoucímu lidstvu hádanku člověka, který pro ideu svou odhodlá se k činu, jejž sám nazývá potřísněním idey, který se vydá na soud potomstva s vědomím, že jest hoden odsouzení, který se vyšinuje k heroismu, aby spáchal čin, jejž sám zatratil co úkladný.

Felice Orsini a rodina jeho, řekl dobře Reuchlin, — zosobňují zoufalý osud tisícerých rodin italských před osvobozením Italie. Otec jeho, Ondřej, prodělal jakožto setník vlašsko-francouzské armady (Napoleona I.) ruskou válku; po šestnácti letech opásal se znovu mečem, aby co poddaný papežského státu — bydlelť v Meldole blíže Imoly, — bojoval za vysvobození svoje i spoluobčanů svých z tyranie vlády Řehoře XVI. V táboře povstalcův poznal mladého Ludvíka Bonaparta. Povstání jest udoláno. Ondřej Orsini klesl těžce zraněn na bojišti a dvanáctiletý syn, Felice, vytrpěl muka úzkosti o život zbožňovaného otce, který se uzdravil posléz, však jen aby zvěděl, že mu v pokutu skonfiskovali statek a zakázali pobyt v otčině... Nejspíše již tehda uzrála v duši mladistvé přísaha Hannibalova. Osmnáctiletý Felice co student Bolognesský již jest členem Mazziniovy „Mladé Italie" a roku 1843, co právník 22letý již po boku otce svého bojuje jako povstalec v horách Apeninských. V noci z 1. května 1844 otec i syn jsou po tuhé obraně od papežencův přemoženi a zajati. Vyšetřovací soudce sdílí mu hned při prvním výslechu, že jej čeká — popraviště. „Věděl jsem, než jsem bral pušku na rameno," zní klidná odpověď mladého stoika. Na to jest smýkán ze žaláře do žaláře; čím dále vždy do horšího, temnějšího a smrdutějšího; vždyť jest světoznámé, jak vypadaly žaláře papežské.

V jednom z těch sklepení shledal se s otcem, který přestálými zatím trýzněmi tak byl zmořen, že jej sotva mohl poznati. Konečně veženi jsou do Říma k závěrečnému přelíčení před kněžský soud sacra consulta. Posadili je na hrubý vůz mezi zloděje a vrahy, spoutavše je s nimi těžkými okovy na rukou i nohou. Mladý, štíhlý Orsini hrdě vzpřimoval hlavu před trnoucím lidem. Před branami Říma sňali jim, k vůli cizincům, těžké okovy a dopravili je jako sprosté zlosyny do vězení u sv. Matyáše, kdež týráni jsou nejbídnější stravou, ba i žízní a hlady. Mřížením okna svého viděl Orsini na dvoře věznice přenosnou guillotinu a nad sebou slyšel z konsorterie hymny mnichův, jimiž odsouzenci připravováni na smrt. Konečně mu čtli ortel: jest odsouzen k doživotnímu trestu na galejích i dopraven na pevnost Cività Castellana; shledal se tu se 120 politickými odsouzenci všech stavův a stupňův vzdělání i surovosti. V červnu 1846 stihl první paprslek naděje: Řehoř XVI. zemřel. Nedlouho po té udělil Pius IX. svou amnestii. S nezlomeným vzdorem a hněvem proti všaké tyranii, vracel se Felice Orsini v ruch života. Mazzini jej poslal do Toskány. Když propukla válka proti Rakousku, bojoval 27letý nespokojenec co setník v řadách dobrovolnických až po krvavou kapitulaci Vicenzy (10. června 1848). Podzimem téhož roku zvolen za poslance do ústavodárného sněmu italského, jenž dne 9. února 1849 prohlásil republiku římskou, a působil co zřízenec triumvirátu po zjitřeném venkové k udušení nevázanosti a zřízení nového pořádku občanského. Zapuzen od Rakušanův, účastnil se proslulé obrany Říma proti Francouzům a sdílel pak ovšem po pádu republiky římské (30. června 1849) osud přemožených. Uniknul do Nizzy a stal se odtud nejhorlivějším zápasníkem Mazziniovým. Kde všickni váhali, kde nejodvážnější bojovníci, jako Garibaldi i Medici, zdráhali se podniknouti výpravu povstaleckou, poněvadž z předu viděli, že nemůže se zdařiti, tam Orsini neváhal i vrhl se střemhlav v nebezpečí,

jakoby přímo vyhledával smrt, vše jedno, ať na bojišti ať na popravišti. Vydav r. 1852 v Turině vojenskou geografii Italie, a skytnuv Jessii Meritoně Whiteové — později choti Mariově — látku k jejím „Austrian dungeons in Italy", odkládá neoblomný syn revoluce péro i chápe se časně z jara 1853 meče, aby z hor za Spezzií pobouřil Apenin. Povstání hyne netečností lidu, Orsini jest vládou piemontskou zatčen a vypovězen, což mu ale nevadí, aby příštím jarem již vedl novou výpravu, tentokráte na Modensko.

Přistál u Carrary s padesáti muži, na jichž vydržení měl všeho všudy od Mazziniho 500 franků. Lid sebou nedal pohnouti, díval se lhostejně na nerovný zápas mezi hrstkou šílených odvážlivců a vojskem je svírajícím. Orsini mohl mluviti o báječném štěstí, že se mu podařilo vyváznouti; a přece dostavil se na zavolání Mazziniovo v srpnu 1854 opět do Veltlinu, kdež ale nezastal než 8 mužův, — a v listopadu téhož roku odvážil se dokonce do samého Lombardska. Shledav i tu, že všeliký pokus o zdvižení lidu jest marným, pustil se do Rakouska, ažtě po neskonalých dobrodružstvích zatčen jest v Sedmihradsku a zavežen do žalářův Mantovy. Po půldruhém roce vysvobodila jej odtud Emma Herweghova, dcera známého básníka, učinivši pro jednoho z nejsmělejších bojovníků věci italské, čeho Mazzini učiniti opomenul. Nicméně vrátil se Orsini v květnu 1856 opět k Mazzinimu, avšak nemohl k němu více přilnouti s bývalým obdivem a nadšeným oddáním. Ctil jej co theoretika, ale počínal pochybovati o jeho organisačním nadání i rozhledu praktickém. „Mazzini má nešťastnou ruku," stýskával si nejednou k spoluexulantům.

Když Mazzini brzy po té odjížděl do Italie, aby na pobřeží Tyrrhenském zkusil rozvinouti prapor povstání proti vládě neapolské, zůstavil Orsinimu list: „Spoléhám na tebe!" Avšak nadarmo: Orsini se více nedostavil; nýbrž pořádal přednášky o věci italské, v nichž líčil Angličanům drasticky stav Italie a n u t n o s t v y k l i z e n í p o s á d k y f r a n c o u z s k é z Ř í m a. Překvapoval svou výmluvností a duchaplností. Když pak zároveň uveřejnil v anglických listech historii svých útrap v žalářích papežských, dobyl si netoliko srdce anglického lidu, ale způsobil v něm pohnutí takové, že v celé řadě měst podpisovány petice k parlamentu, horlící „proti intervenci francouzských bodákův v Římě na podporu tyranie papežské." — Zatím výprava neapolská skončila opětným nezdarem a Mazzini uslyšel, kterak Orsini v kruhu emigrantů trpce žehral na ten kruh lichotníkův, kořících se „velekněži revoluce" odpornou modloslužbou a svádějících jej k domnění, že jest neomylným a všemohoucím vládcem vůle italské. Mazzini nicméně nechtěl ještě uvěřiti, že ztratil přítele, jakým býval Orsini. Aby se přesvědčil, vyzývá důvěrně Orsiniho, by věnoval polovinu z výtěžku svých přednášek věci revoluční. Orsini však — odepřel: „Ukaž mi možnost jediného zdaru a věř, že věnuju věci život i jmění jako jindy. Ale na pouhou romantiku nežádej obětí na tom, kdo posud tak málo postaral se o budoucnost své rodiny." — „Tož si zůstaň čistým . . ." zní odpověď Mazziniho, „ale nevěř vzdor všem klepům, že jest v Italii jakés národní iniciativy bez nás. Já stojím v středu živlův. Ať právem, ať neprávem lidé činu znají pouze mne. Nech si to říci, můj Felice!" Hluboký

znatel lidí uhodl. Orsini odpadal od něho i od většiny emigrace italské, poněvadž toužil jíti cestou svou. Na kolik při tom působila uražená ctižádost, na kolik přesvědčení, těžko rozsouditi.

Snad by nebylo k rozkolu tomu nikdy došlo, kdyby se nebyl Orsini hned po svém příjezdu do Londýna spřátelil s jistým drem. Šimonem Bernardem, rodákem to Carcassonským, jenž býval ranlékařem u loďstva francouzského, pak redaktorem republikánského listu l'Independance des Pyrénées Orientales a nyní žil co vyhnanec v Anglii. Člověk to jako rtuť, jenž nesnesl klidu, výmluvný a rázný, plný fantastických projektův; při tom roztomilý společník, družný a poutající každého, s kým se důvěrněji seznámil.

Fascinujícímu vlivu toho Francouze propadl i Orsini. Bernard jej uvedl co „klubista nejkrajnější levice" v kruhy republikánů francouzských, besedujících tehda na roveň emigrantům jiných národů v hôtelu podnikavého restauratéra Jamesa Wylda.

Zde se otvíral Orsinimu nový výhled na otázku italskou.

Od státního převratu Napoleonova bylo přešlo půl desítiletí.

Zločin z 2. prosince pobuřoval dosud emigranty francouzské jakoby se byl teprv včera stal. A všickni srovnávali se v tom, že počátkem neštěstí národa francouzského bylo ošemetné napadení a zardousení republiky římské r. 1849. Kdyby tenkrát byla se Francie vzpřímila proti úkladnému Bonapartovi, byla by republikou podnes. A Orsini, jak víme, bojoval na hradbách Říma proti vojsku francouzskému, bráně životem svým klesající republiku. Ký div, že rád naslouchal těmto steskům patriotův francouzských a čím dále vždy více utvrzoval se v přesvědčení, že Řím jest klíčem ku rozřešení veškeré poroby Italie, a pád světského panství papežského tou vlastní revolucí, k níž napnouti dlužno veškeré síly. Měl za chybu, že Mazzini plýtvá silami mládeže italské v marných povstáních brzy na severu, brzy na jihu Italie, místo aby soustředil veškeré nadšení a úsilí revoluční pouze a výhradně na dobytí papežského Říma národu a svobodě. Toužil po velikém, obecném hnutí všeho lidu italského, které by uchvátilo duši národa francouzského, tak že by nemohl Napoleon III. odolati. „Ale hnutí to musí býti ryzí, opravdové a čisté. Nesmí to býti spiknutí bojující dýkou a lstí, musí to býti přímý, otevřený, poctivý boj." Zavrhoval rozhodně politickou úkladnou vraždu co prostředek, jenž nemravností svou hubí šlechetnou věc. Tím duchem byly psány jeho „Upomínky a příhody" (Memoirs and adventures), jež počal uveřejňovati Orsini v květnu 1857 a které zjevily jeho odpadnutí od Mazzinistův všemu světu. — Odtud obcoval Orsini skoro výhradně jen s radikalisty anglickými a s emigrací francouzskou. Nenáležel více k žádné straně italské. Bývalí druhové se ho stranili, nikdo mu z nich nerozuměl více.

Lze si pomysliti, kterak dojímalo toto osamění povahu prahnoucí po velikých činech, duši plnou ohně a — ctižádosti. Chytal se křečovitě své myšlenky a víry, že mocné hnutí národa přimělo by Césara na trůně francouzském k odvolání posádky své z Říma, a míval hojné i dlouhé zápasy s republikány francouzskými, kteříž mu trhali illusi, kteříž mu líčili Ludvíka Bonaparta co člověka neschopného velkého a šlechetného činu a naopak přesvědčovali zoufalého Itala, že není nešťastné vlasti

jeho spásy, dokud onen démon poutá národ francouzský. Orsini bránil se po kolik měsícův. Psal neunavně do listův anglických, psal i soukromě princi Napoleonu, hleděl založiti vlastní list v Londýně — ale vše marné. V Anglii panovala právě obchodní krise, bankrot stíhal bankrot, nebylo nikde peněz k sehnání. V Italii platila pouze dvě jmena: Mazzini a Cavour — ve Francii pak utužoval Napoleon III. čím dále vždy pevněji svazky své s živly klerikálními. Orsini byl na pokraji zoufalství. Chtěl již odstěhovati se s rodinou svou do Ameriky. Však Bernard dovedl jej zadržeti. „Veškery ty překážky, před nimiž klesá tvoje mysl" — psal mu — „jsou v pravdě toliko jedinou překážkou, jež slove: — Ludvík Bonaparte. Aneb nebude Řím nazejtří svoboden, kdyby dnes padlo císařství z 2. prosince a Francie stala se znovu republikou? Kdo chce osvoboditi Italii, musí osvoboditi prve Francii. Klíč od bran Říma leží v Tuilleriích." To rozhodlo. „Pak musí býti překážka ta odstraněna!" vzpřímil se hrdosmělý Ital: „Allora dissi fra me, chce bizognava togliergo di mezzo" — jsou vlastní slova Orsiniova. A čím déle o věci přemýšlel, tím jasněji poznával, že není jiného zbytí, než aby chopil se té zbraně, kterou — opovrhuje. „Již vidím, že nestačí pro neodvislost vlasti toliko oběť života, ale že nutno obětovat i čest!..." Byl tehda 38 let stár, a Montazio, který jej tou dobou v Londýně poznal, líčí osobnost jeho těmito sporými rysy: „Vzdor přestálým mukám jest postavy dosti otylé; tvář jeho jest zajímava a intelligentní, oči jsou malé ale jiskrné; nad vysokým, mocně sklenutým čelem černý vlas již místy probělává; celým vzezřením jest Orsini dokonalý gentleman. Trpívá častěji záchvaty spleenu a hallucinacemi."

V klubu emigrace francouzské, při hře v šachy počalo se osnovati spiknutí.

Roku 1854 postiženo bylo v Belgii několik vyhnancův, ani zhotovovali zvláštní ruční bomby, které se vzňaly a třaskly pouhým nárazem o zemi. Strůjcové nedovolených těch zbraní byli odsouzeni, bomby pak do zbrojnice uloženy. Zde je uviděl náhodou Orsini, když cestoval přes Brussel do Londýna. Důmyslná konstrukce těchto vražedných „střel revoluce" zajímala italského revolucníka co nejživěji.

Nyní si na ně vzpomněl a svěřil se s nápadem svým dru. Bernardovi. Starý strůjce možných i nemožných projektův byl u vytržení. Zabýval se právě experimenty s plynem. Chtěl stůj co stůj zvýšiti svítící sílu plynu do oslňující ostrosti světla elektrického a najal si za tou příčinou skrovnou dílnu za Londýnem, kdež pracoval s horlivostí vědatorův Verneových. Tato dílna přišla nyní velice vhod.

Nalezen spolehlivý chemik jmenem Allsop, který uměl vyráběti třaskavý prach; železné bomby samy, v podobě vejčité, zhotovil inženýr Taylor v Birminghamu; objednáno jich toliko pět, z litiny nejsolidnější; modell nakreslil Orsini sám a v listu psaném 16. října 1857 vysvětlil nad to ještě řečenému mechaniku birminghamskému, čeho bylo potřebí co do akuratesy hojných těch šroubů, jimiž bomby byly protkány. Celý mechanism záležel v tom: každá bomba dala se rozšroubovat na dvě půle, aby se pohodlně mohla naplniti třaskavým prachem. Povrch její opatřen byl 12 děrami, do nichž daly se pevně zavrtati šroubky tak,

že ostrými svými hroty dosahovaly téměř až do středu dutiny. Pravím téměř a nikoliv zcela; neboť do samého toho středu, tedy mezi ostré ty ježčí hroty vložila se dutá kule z křehkého skla, naplněná velmi vznětlivou kyselinou. Na to vyplněn celý vnitřek třaskavým prachem a bomba zavřena zašroubováním obou půlí. Jakmile se hodila a dopadla na předmět jen poněkud tvrdý, rozbila se přirozeně skleněná kule v nitru jejím nárazem o hroty šroubů, v něž byla uvězněna, zápalná látka se musila vznítit a bomba třasknout.

Jednoho dne vyletěla obskurní dílna za Londýnem do povětří. Anglické listy zaznamenaly „výbuch svítivého plynu“, s nímž prý tam experimentoval jistý dr. Bernard. V kruzích emigrantův francouzských panoval však téhož dne zvláštní ruch. Vědělo se, co ten „výbuch plynu“ znamená; byl podán důkaz, že bomby Orsiniovy jsou dokonalé...

Avšak zatím vznikla jiná obtíž. Atentát bombový nemůže provésti člověk jediný. Ni sebe cvičenější ruka není jista, vrhne-li bombu přesně na určité místo; proto bylo hned od počátku ustanoveno, že aspoň čtvero spiklenců má se odvážiti osudného vrhu. Byli by se našli mezi emigranty francouzskými dosti snadno. Než Orsini byl neoblomný: chtěl provésti atentát pouze s rodáky italskými, „poněvadž se děje v přední řadě pro Italii a chce býti posuzován co čin italský.“ To byla jeho conditio sine qua non. Ale kde nalézti těch Italův? Orsini věděl toliko o jediném. Starý revolucionář Pieri, kterého byl poznal ve vězeních papežských a který s ním sdílel vyhnanství, zůstal mu věren a oddán na smrt. Vyslechl s radostí vybídnutí Orsiniovo a podal v tu chvíli ruku. Ale to bylo vše; ostatní emigranti italští nechtěli s Orsinim ničeho míti. Po dlouhém hledání nalezen konečně chudý učitel jazykův Rudio a posléz pobuda „světlovlasý černoch“ — Gomez, který se hodil spíše do Abruzz než do emigrace. Shledáváním těchto pomocníkův zmařeno kolik neděl, takže teprv počátkem prosince přípravy mohly se pokládati za ukončeny.

Dne 6. prosince r. 1857 poslány bomby a kůň Orsiniův do Brusselu jistému Casimiru Zéguersovi, sklepníku v Café suisse, aby je dopravil do Paříže. Orsini sám přijel do Paříže 12. prosince, maje při sobě zápalky a třaskavý prach k naplnění bomb zabalený v bláně, obložené šatem, jejž občas navlhčoval. Vystoupil v hotelu de Lille et de Albion, v ulici Saint Honoré, a nalezl zde v předpokoji na pohovce zásylku se svou adressou. Byly to bomby, dopravené z Brusselu; ležely zde již po dva dni. —

Pieri, jemuž byl dávno pobyt ve Francii zakázán, přibyl do Paříže s Gomezem teprv 8. ledna, i hřešil na slepotu policie napoleonské co nejsměleji. Veškerá jeho opatrnost záležela v tom, že své jmeno Giuseppe Pieri změnil v Josef Andreas Pierey a vydával se v hôtelu (de France et de Champagne v ulici Montmartre 132), kdež sestoupil, za Němce. Obědvával u společné hostiny, bavil se i po obědě s hosty, čítal v jídelně noviny, navštěvoval kavárny, procházky, divadla, ba i dvakráte manželku svou, kteráž se synem žila v Paříži vedouc dále obchod kloboučnický, an muž bloudil u vyhnanství. Poměrně nejopatrnějším byl ještě Rudio, jenž vydával se za obchodního cestujícího jisté Milanské firmy.

Pozdržev se „co anglický lord“ tři dni v hôtelu de Lille et d'Albion, Orsini přesídlil se do skromnějšího hostince v ulici du Mont Thabor, kdež za nedlouho navštívil jej „Němec Pierey“, aby mu odporučil „svého příbuzného“ Gomeza za lokaje; později přišel „obchodní cestující“ Rudio, aby s anglickým lordem a velkostatkářem ujednával jakési obchody.

Až potud měli spiklenci štěstí přímo báječné. Bylať policie francouzská, jak později „Moniteur“ vyjevil, varována z Londýna již v červnu, na to opět počátkem prosince z Brusselu, a udán jí výslovně Giuseppe Pieri „co člověk velice nebezpečný“. Následkem toho zostřen dozor na hostince a studovány co nejpilněji podobizny emigrantů italských a francouzských: nicméně nepoznán ani Pieri, ani Orsini, který jezdil koňmo za císařem do polí elysejských, k opeře, po boulevardech a vůbec okázale si vedl. Možno ostatně, že právě tím zmýlil důvtip policistův nejlépe.

Kdyby však v podvečer 14. ledna policie pařížská byla překvapila Orsiniho v jeho hôtelu, byla by jej zastihla, kterak s hodinkami a teploměrem v ruce u krbu suší třaskavý prach, jímž měly býti bomby naplněny. Jediné jiskry z krbu a celý dům byl by vyletěl do povětří ...

S pomocí Gomezovou naplnil Orsini bomby do tří čtvrtin prachem, načež je spjali a zavřeli dokonale šrouby, upevněnými na svrchní části projektilu. Zavinovali právě bomby, z nichž každá vážila půl druhého kilogramu, pozorně do šátkův, ano zaklepáno na dveře.

Přicházel Rudio s Pierim. Po sedmé hodině vyšli všickni čtyři pospolu z hostince. Orsini nesl dvě bomby, ostatní po jedné. Mimo to byl každý ozbrojen revolverem pro svou obranu.

Toho večera bylo benefiční představení ve velké opeře a vědělo se na několik dnův napřed, že císař je navštíví. Představení počínalo hodinou osmou. Příjezd císařského povozu byl ohlášen na půl deváté. Veškeré okolí opery bylo obsazeno policisty veřejnými i tajnými, kteří po osmé hodině energicky klestili císaři volnou a bezpečnou dráhu. Lid tlačen na chodníky, a ni zde netrpěno, aby se zastavoval. Tu potkala spiklence první nehoda, která již sama o sobě mohla celé dílo jejich zničiti. Pieri dral se vzdor okřikování policistův neopatrně v popředí, ažtě stal se jim svou dotěrnou neustupností podezřelým. Jeden ze sykofantův naschvál do něho vrazil a ucítiv, že chová muž ten cosi tvrdého pod malakovem, upozornil naň důstojníka policie. Tento přistoupil a poznav Pieriho na první pohled, dal jej — zatknouti. A tu si zahrál opět rozmar osudu dějinného jednu z těch zajímavých hříček svých, které mařívají časem všecky výpočty důmyslu lidského. Pieri postižen na rohu ulice le Pelletier pět minut po 8. hodině. Do příjezdu císařova zbývalo tedy ještě 25 minut. Dosti to zajisté času, aby Napoleon III. byl varován a návštěva opery odročena. A tolikéž pro spiklence byla nehoda ta dosti veliká, aby ustáli od záměru svého a hleděli se spasiti útěkem. Nicméně nestalo se ni to ni ono. Policie totiž nechtěla při zatčení Pieriho spůsobiti ani nejmenšího hluku. Teprv když byl Pieri pozvolna tajnými kolkolem obklopen, pošeptal mu důstojník policejní v ucho, aby jej ve vší tichosti následoval, poněvadž by všechen odpor byl marným. Pieri seznal mžikem situaci a poslechl. Tím spůsobem mimo nejblíže stojící nikdo si případu ani nevšiml. Pieri ztrá-

ceje se s detektivy ze zástupu, dával sice mrkáním soudruhům opodál stojícím znamení; ale tito buď neporozuměli, buď vůbec ho ztratili s očí. Zůstali na místech svých, nemajíce ani tušení, že úmysl jejich již jest vyzrazen. Zatím dopraven Pieri na úřad policejní. Lze si pomysliti poplach, jaký tu nastal, když nalezena strašlivá jeho zbraň: co činiti? Jedni radili, aby se avisoval císař, druzí, hledíce na hodinky tázali se, není-li již pozdě, třetí však majíce za to, že jest v Pierim úkladník již šťastně postižen a nebezpečí odvráceno, zráželi ode všeho lekání panovníka a zejmena císařovny, kteráž jela s ním do opery, novinou tak nepříjemnou ve chvíli nepříležité. Tím spůsobem promařena rozpaky byrokratismu ta píď času, v níž napínala se na luku dějin tětiva katastrofy.

III.

Vzdor 14. lednu bylo počasí ku podivu mírné. Dvéře kavárny Cercles des Divans naproti Opeře byly otevřeny jako v letě. Jedva odbilo půl deváté, jel kolem kavárny císařský kočár provázený zvyklou, četnou eskortou kopinníkův. Ještě slyšeli hosté v kavárně hrčení ekypáže dvorní a dusot komoňstva, když zaduněla temná rána, po ní za chvíli druhá, a hned po té třetí. Touž chvílí rozlehl se ale již také od budovy operní zmatený hluk a pokřik. Mžikem tušil každý, že se stal atentát na císaře a vše se hrnulo na ulici. Několik krokův a — jaký to obraz zmatku a spousty! V momentu, kdy byl císařský kočár zarazil před budovou operní, vrhl Gomez první bombu, která třaskla zrovna před koni, z nichž jeden sklesl k zemi. „Hoď svoji!“ velel Orsini Rudiovi, načež třaskla druhá bomba pod samým kočárem, v němž seděl Napoleon s Eugenií a pobočníkem svým generálem Roquetem. V tu chvíli vyskočil s jedné strany z kočáru Roquet podávaje ruku císařovně, kdežto policejní důstojník vytrhl na druhé straně dvířka, aby pomohl císaři z porouchaného vozu. Ale v tom třaskla pod kočárem třetí bomba, a Roquet i důstojník policejní káceli se k zemi. Obžaloba tvrdila, že tuto třetí bombu hodil Orsini sám, což on však do posledka rozhodně popíral. Na to teprv vyprostil se císař s císařovnou pomocí jiných úředníkův policejních z rozkotaného kočáru a chvátali na stupně vestibulu opery. Střepina bomby proletěla kloboukem Napoleonovým, kousek skla z okna kočáru škrábl jej v obličeji; Eugenie vyvázla však beze všeho úrazu. Ale tím krutěji odnesli to diváci a vojáci provázející kočár císařský. Neméně než 141 lidí krvácelo z 511 ran více méně těžkých. Tři huláni byli zabiti, 19 těžce raněných svíjelo se na dlažbě. Výbuch byl tak silný, že shasil plyn na kandelábrech, a roztříštil okna okolních domů až do čtvrtých pater. Měděný přístřešek nad vestibulem opery byl protkán střepinami bomb, veliké, sklenné dvéře u vchodu byly roztřískány na dobro. Císařovna stojíc před nimi, třásla se na celém těle a váhala vejíti. Císař ale nutil se k zmužilosti a pobízel ji ke vstupu slovy: „Dokažme, že máme více odvahy než oni.“

Mezi raněnými byl také Orsini. Střepina bomby porouchala jej v obličeji pod samým okem. Dopravili krvácejícího s ostatními raněnými do nejbližší lékárny Vautrinovy (v ulici Lafitte), kdež dostalo se jim

první lékařské pomoci. Se zavázaným okem, podpíraje se o soucitného Pařížana dostal se Orsini ku stanici fiakrův, dal se dovézti ve svůj hôtel a ulehl do postele. Netrvalo dlouho a policie byla zde. Vidouc raněného neměla však ani tušení, že by byl strůjcem atentátu. Obíhala prostě veškeré hôtely, hledajíc na slepo. Vyslechla jej, viděl-li čehos na místě atentátu a odešla s nepořízenou. Tolikéž Rudio unikl hledům jejím šťastně. Avšak Gomez pozbyl rozvahy. Pohřešiv po výbuchu Orsiniho, ulekl se, není-li zatčen neb zraněn a počal jej hledati po všech lékárnách a hostincích v nejbližším okolí, kam odnášeni ranění. Všude jej vypodobňoval s živostí vlašské letory své, ažtě v zpomenuté lékárně nabyl jistoty, že raněný, kteréhož zde obvazovali, byl Orsini. Neapolitán nemohl opanovati své rozčilení. Kam že šel? Kdo že to byl, jenž jej odváděl? Tak a podobně se dotazoval, až obrátil na se chováním a italským přízvukem svým pozornost detektiva. „Jak se jmenuje váš pán? A kde bydlí?“ otázal se ho tento a počal jej měřiti od hlavy k patě. To přivedlo Gomeza docela z rovnováhy. Koktal, zajíkal se — byl lapen. Dopraven na policii, udal jmeno i bydliště Orsiniho, po té vyzradil v úzkostech i Rudia — a policie Napoleonská měla mimo všechnu zásluhu svou, ba lze říci mimo vše nadání spiklence v rukou. — —

Rány trojnásobného výbuchu zaduněly ovšem až do vnitra opery a spůsobily tesknou chvíli vyrušení a obav. Diváci hleděli na sebe tázavými zraky, pak se vypravovalo, že udál se kdesi v sousedství výbuch plynu, až kdosi přikvapil se zprávou z ulice. Nelze vypsati zděšení, jaké rozsila novina mezi touto společností napoleonských bursovníků, úředníků, šlechticů a spekulantů, jichž existence visela na štěstí muže z 2. prosince. Všichni ti lidé přestáli chvíli neskonalé úzkosti. Nevěřili, že vyvázl císař z kulobití zdráv, někteří mluvili o těžkém poranění, jiní měli jej již za mrtvého. Opona musila se pro nepokoj obecenstva spustit a kdo mohl dral se k východu. Ale v tu chvíli počali se do divadla hrnouti zřízenci policie a Napoleon objevil se s Eugenií zdráv a neporušen v lóži. Úzkost proměnila se v jásot. Společnost ta cítila se znovu spasenu. Přítomný vévoda sasko-lotrinský ihned chvátal do císařské lože, aby první blahopřál zachráněným. V představení pokračováno, ale nikdo hrubě nedbal na to, co se děje na jevišti. Po chvíli přišli císařští princové, Jerôme a Murat, jež byla zvěst postihla při domácích zábavách a mohli císaři vypravovati o dojmu, jaký učinila událost na Paříž. Veliká novina rozlétla se po křídlech větru od jedné končiny obrovského města ke druhé. Nežli minulo půl hodiny, byly již boulevardy od Montmartru až po silnici d'Autin pokryty nepřehlednými zástupy lidu většinou dělnického. Nevědělo se o ději posud ničeho podrobného, verse nejrůznější a nejbizzarnější nesly se od úst k ústům, od skupení ke skupení, aniž by však vyvolávaly nejmenších poznámek. Na tvářích nebylo lze čísti než překvapení a nejistotu. Co by se bylo stalo, kdyby Napoleon III. byl býval mrtev? Tehdy bylo by nepochybně to moře lidu zabouřilo jediným toliko výkřikem: „ať žije republika!“ A výkřik ten byl by se musil buď utlumiti v krvi dvaceti tisíc lidí anebo by se byl rozletěl veškerou Paříží. Leč, Ludvík Bonaparte byl zachráněn, — lid mlčel.

K půlnoci slyšán od opery dusot koňstva a řinkot zbraní; silným vojenským průvodem obklopený císařský vůz jel u prostřed široko rozstouplých zástupův za obecného hlubokého ticha z opery. Cesta, kterou se bral, boulevardy až po ulici de la Paix, byly na pokyn policie na rychlo illuminovány. Za čtvrt hodiny byli císař i císařovna v Tuilleriích; zástupy se rozcházely do předměstí, na boulevardech nezbylo než zvyklé noční jejich obecenstvo. —

Jeden z nejúčinnějších pomocníků při státním převratu, „vévoda“ de Morny, překvapen byl zvěstí o atentátu v cirku. Leknutím až zavrávoral a chvíli zůstal takřka ztrnulý. Vzpamatovav se, jel přímo do Tuillerií a čekal zde v horečném rozechvění až císař přijel. Měl po tu dobu dvou hodin příležitost, uvažovati, jaká odplata by jej očekávala, kdyby césar byl býval usmrcen. Byl ihned předpuštěn. „A nyní teprv,“ vypravuje Delord — „propuklo hněvné rozčilení, které dosud Bonaparte i Eugenie dovedli opanovati, plnou silou. Císařovna dala se do hlasitého pláče zlořečíc policejním prefektům, že je tak bídně hlídají. Ludvík Bonaparte podpíral se o pelesť svého lože a byl zabrán v hluboké, chmúrné myšlenky. Bylť to v nemnoha létech panství jeho již třetí atentát.

Po několika minutách pravil k náčelníku své kabinetní kanceláře Mocquardtovi: „Dejte mi sem přinést akta z processu o pekelném stroji.“

IV.

Teprv příštího jitra dovoleno telegrafovati o nezdařeném atentátu do ciziny. Ještě nevěděl nikdo, kdo jest vlastním původcem jeho, samy úřední listy označovaly — Pieriho za „náčelníka spiklenců“, ale již rozlítil se vládní tisk proti republikánům francouzským, již volal po tuhých opatřeních bezpečnosti, po zrušení volného prodeje novin, po uložení přísahy oddanosti redaktorům atd. Za republikány pak přišla na řadu — svoboda Anglie. Troplongové, Mornyové, Arnaudové a Persignyové závodili v byzantinské podlézavosti. „Nebojíme se, sire, než jediného: Vaší přílišné milosti . . .“ „Vidouce pak připravovati takovéto ohavné atentáty v cizině, tážeme se my Francouzové, kterakže jen mohou býti sousední a přátelské nám vlády tak mdlobnými, že nodovedou rozrušiti ony dílny vraždy v státech svých a dopřávají posvátného pohostinství dravým šelmám.“

Tak mluvil dne 16. ledna Morny jménem zákonodárného sboru uprostřed gratulujících vyslanců k císaři. A Troplong deklamoval jménem senátu: „Proč by sobě neměly vlády poskytovati pomoc solidární podpory, když tě nesmiřitelní revolučníci, šlapajíce nohama posvátné zákony pohostinství, ve svém šíleném pudu po ničení tak svorni jsou? Právo mezinárodní dovoluje takou vzájemnost vlád, slušnost i společný interess ji přikazují co povinnost. Evropa jest tím povinna umírněnosti Francie, moudrosti jejího panovníka i neocenitelným těm službám, kteréž on světové bezpečnosti politikou svou prokázal. Toť, sire, jest výkřik Francie.“

Ale vše to bylo ještě překonáno adressou vyššího důstojnictva, v které se již přímo Anglii hrozilo válkou, nevyvrhne-li z lůna

svého ty zbojníky, „kteříž jsou jí k necti a světu k nebezpečí.“ Jakou mluvou po té rozpaloval se napoleonský tisk, snadno lze pomysliti: „Jestiť tlupa zbabělých vrahů, od nichž svět musí býti očistěn; jsou brlohy zákeřníkův, kteréž nesmí déle zůstati nedotknutelnými a byť je i kryla celá starožitná gothika zvyklostí svobod a práv kteréhokoliv národa.“ —

Napoleon III. měl pevně za to, že atentát vyšel od Mazziniho. Proto žádal nejprv, aby jej vláda anglická vydala, aneb aspoň vypověděla. Pyšný césar tenkrát ovšem netušil, že přijde den, kdy sám bude hledati útulku co bídný vyhnanec na této svobodné a pohostinné půdě, ale on neměl zapomínati, že někdejšímu dobrodruhu strassburskému a boulognskému nad míru špatně sluší tato maska mravného rozhorlení Richelieuova.

Brzy také mu pověděla veřejné mínění Anglie kapitolu o právu asylním, o svobodě anglické a — francouzské, že z ní farizeové a zákonníci druhého císařství nemohli potřebovati ani jediného verše . . . Hned na první nájezdy napoleonského tisku odpověděly „Times“ (dne 19. ledna) klassickým sarkasmem a důstojnou rozhodností: „Když není nám již přáno toho štěstí, abychom spatřovali sousedy své v požitku těchže volných zřízení, jimž sami se těšíme, abychom je tedy viděli po našem smyslu svobodnými, tož očekáváme přece, že tam, kde svoboda jest nemožnou, aspoň pořádek jest možným i vítáme politickou spokojenost francouzského národa, byť se nám i nejevila ve formě zúplna důstojné . . . Prostě v zájmu pořádku a míru přejeme Francii formy vládní, jakou bychom sami nikdy nestrpěli, ba jakou bychom sobě ani pomysliti nemohli... Avšak buďsi ve Francii jakkoliv, nikdy nesmí události tamní porušovati domácí poměry, zřízení státní a genia národa sousedního, kterýž je rovněž tak mohutným, rovněž tak neodvislým a plným úcty k sobě, jako národ francouzský. Naše zvědavost nepudí nás, abychom tázali se, které že to jsou země, jež se dnes ve Francii poznamenávají jako doupata a útočiska spiknutí proti nynějším zřízením francouzským. Má-li Francie svůj přirozený a nezbytný směr vývoje, tož mají ostatní národové opět vývoj svůj. My v Anglii na příklad kráčíme ku předu na půdě tradiční, kteréž se naprosto nemůžeme vzdáti: náležíť k přirozené povaze naší země, aby byla útočiskem všech národův. Sama příroda poskytla nám k tomu přístavy a styky s národy všech pásem a poneby. Náš původ národní, to srůstání kolikerých plemen, to pohostinné sdružování se s uprchlíky z nejrůznějších vlastí daly nám příklad i schopnost, abychom měli soucit se všemi národy pokolení lidského ba i se všemi fásemi mínění lidských. My tomu již naprosto nemůžeme zabrániti, aby toto hlavní naše město nestalo se, jako druhdy — dle slov svých satyriků — starověký Řím, „stokou člověčenstva.“ My nemůžeme svých cest a ulic uzavříti před proudy nepravostí, jakéž se rozlévají k nám ze zemí sousedních. My se zkrátka již zasnoubili se svobodou na zdař bůh, ať nám z toho vzejde blaho či pohroma a my přijímáme svobodu se všemi jejími nesnázemi k vůli mnohonásobným jejím výhodám. Jestliže jednotlivci zneužívají jmena asylního, my proto nemůžeme změniti svých institucí

a pouhý pokus o to byl by odvážením, jehož nebezpečenství zranilo by s námi všechny ostatní země. My můžeme toliko poukázati ku svému příkladu. My nespatřujeme u nás žádného nebezpečí ve svobodě: my necháme každého, přijdiž si a odejdiž si kamkoliv mu libo a máme při tom úplný poklid a pořádek nejlepší. Rovněž nemůžeme proti tomu zlu, na něž se žehrá, ničeho podniknouti, čeho by nebyli sousedé naši již stokráte zkoušeli. Chápouť se oni věru všech možných obmezení, aby kde jakou podezřelou osobnost postavili pod dozor policejní, s jakým výsledkem — vidí se. Neumí-li se sousedé naši ochrániti sami, my jich ochraňovati nemůžeme. A kdyby vrhli i jen jediný pohled do minulosti, věru že nebudou litovati, neučiníme-li ani pokusu o to."

Ale Napoleon III. buď že měl již moc svou za neodolatelnou, anebo že spoléhal ve všemohoucnost nakloněného jemu lorda Palmerstona, dotíral na Anglii jenom tím důtklivěji: „V Londýně", horlila depeše Walewského z 20. ledna 1858, „zosnoval Pianoti plán k zavraždění císaře; z Londýna řídili Mazzini, Ledru Rollin a Campannella své ozbrojené síly k výpravě, kteráž jest ještě v živé paměti. Tam strojí spiklenci ve všem pohodlí svoje úklady." Zůstavuje se tudíž na uznalosti a loyalitě Anglie, aby okázala, čeho dovede učiniti pro klid a bezpečnost ostatních států ... „Činí se tak tím důvěrněji, ješto vládě anglické samé nemůže býti lhostejno, když v hlavním městě říše velkobritanské odbývají se schůze a kluby, v nichž rokuje se o královraždě jako prý o věci nejen dovolené, ale i chvalitebné ... Kdyby ale mimo vše nadání Anglie vůči povážlivým těm skutkům zůstala i na dále lhostejnou, musila prý by vláda francouzská pomýšleti jinak na svou bezpečnost a zjednati sobě poklid za každou cenu. — Nelze vypsati pohnutí, jaké nastalo v lidu anglickém, když příští soboty Palmerston sdělil tuto depeši parlamentu a přimlouval se, aby parlament obmezil zvláštním zákonem volnost cizincův „zneužívajících pohostinství anglického ku konspiracím proti cizím státům."

Rázem jal se lid anglický pořádati tábor za táborem a na všech se rozhorleně protestovalo proti jakékoliv ústupnosti „k despocii z 2. prosince", proti jakémukoliv porušení starobylého, posvátného práva asylního, na něž Anglie právem hrdou jesti, k vůli cizině.

„Raději válku" — psaly listy anglické — „než takovéto pokoření. Či již tak daleko jsme došli, aby stará naše svoboda měla pokleknouti před cizím despotismem a zmrzačiti se k libosti jeho?!" A parlament anglický, místo aby vypověděl emigranty, projevil nedůvěru vládě, že tak chabě spolkla pohrůžnou notu francouzskou, a — ministerstvo Palmerstonovo se poroučelo ... Toť byla ovšem porážka příliš citelná, než aby ji nebyli měli odstonati republikáni francouzští. Sám podružný ten zákonodárný sbor druhého císařství strnul nad drakonickými těmi zákony „pro veřejnou bezpečnost" („la loi de sûreté générale"), jež předloženy mu dne 24. ledna pro forma k odhlasování.

Má-li strach velké oči, mívá zlé svědomí vidy až horečné. Muž z druhého prosince, který před třemi roky ještě, vůči atentátu Pianotiho stavěl na odiv hrdinný fatalism, nyní počínal si, jakoby mu dnem nocí tkvělo na mysli slovo Plutarchovo: „tyran nesestárne" ... Tehda volal:

„Neobávám se ani dost málo dýky úkladníkův. Jsouť existence, kteréž jsou nástroji prozřetelnosti: pokud moje poslání není naplněno, nehrozí mi žádné nebezpečenství!“ — Nyní však chvěl se o celý svůj rod. Mněl se býti obklopena tisícerou pomstou a proto hýbal diplomacií, vojskem i policií ku ochraně své osobnosti, ba nerozpakoval se vzíti národu francouzskému i ty poslední zbytky svobody občanské, poněvadž prý „svoboda není možnou tam, kde posud existují strany ohrožující samy základy vlády.“ — Zabral si do hlavy, že spiknutí vyšlo ze mstivosti oposice francouzské, která před rokem prorazila konečně s třemi poslanci: Picardem, Ollivierem a Jul. Favrem, a která prý — jak zněla žaloba trůnní řeči — „zneužívá svobody a práva politického toliko k tomu, aby podrývala zřízení státu.“ Nuž, aby tedy „nesvědomitá“ tato oposice byla zlomena, upleten bič z desíti paragrafův, v nichž hrozilo se netoliko žalářem a pokutou, ale krom toho ještě i vypovězením do trestních kolonií alžírských každému, kdokoliv by spůsobil nějaké „manévry“ proti vládě, osnoval tajné spojení doma neb v cizině, aneb byl se vůbec provinil při událostech v květnu a červnu 1848, v červnu 1849 nebo v prosinci 1851 a od těch časů znovu stal se podezřelým... Mohl býti deportován na pouhé rozhodnutí ministra policie. Zároveň rozdělena Francie na patero vojenských pašalíkův, a pověstný brutální generál Espinasse učiněn ministrem vnitra na místo poděkovavšího se Billaulta, aby zahájil pravou lidohonbu na republikány. — V samé státní radě zhrozili se tohoto systému libovůle a špehounství vnikajícího až do rodin, tak že kruté zákony ty prošly v ní pouze většinou 4 hlasův, kdežto v onom „sboru Mamelukův“ — jak lid již obecně zval „parlament“ druhého císařství, povstalo pro tuto „lex Majestatis“ 217, proti 24 poslancům. Jediné pokynutí mistra a pána stačilo, aby poslechli ti třesoucí se statisté despotismu, jakkoliv věděli již dobře, že atentát z 14. ledna nebyl činem francouzským a jakkoliv po salonech pařížských panovalo největší zděšení nad zákonem, jehož hrozby stíhaly až po domácí krb, i kterým zničena Francouzům volnost společenské konversace.

To stalo se 14. února, měsíc po atentátu.

Zatím bylo vyšetřování skončeno. Gomez vyzradil všechno a Orsini vida to pamatoval toliko na své soudruhy. Označil sebe za mravního a jediného původce atentátu, k němuž byl dohnán, přes všechen svůj vnitřní odpor proti úkladu „tragickou nutností dějův.“ Žádal za obhájce nejprv proslulého Berryera, pak Lachanda a teprv když oba odmítli, Jules Favrea I tento z počátku váhal. Spůsob zločinu, kterému padlo za oběť devatenáct nevinných lidí, odstrašoval jej. Avšak Orsini působil na každého, s kýmkoliv počal obcovati, dojmem přímo okouzlujícím. Také Jules Favre podlehl divnému tomu kouzlu a nemohl odolati, když ještě Orsini mu vyložil, že dokonce nechce býti obhajován ve zvyklém toho slova smyslu, ba že si přímo zaprošuje každékoliv appelování na útrpnost a milost, i touží toliko, aby padl paprsek pravdy na pohnútky osudného činu, jejž rád chce smýti krví svou, touží toliko, aby památka jeho k vůli dětem, jež zůstavuje, byla ochráněna před křivými žalobami.

Na to Jules Favre „tento nejlepší a nejpoctivější republikán,“ jak jej po létech sám Bismark nazval, převzal hájení. Dne 25. února počal

soud. Předsedou byl náčelník soudního dvoru Delangle, státním zástupcem Chaix d'Est-Ange; však vlastním řiditelem přelíčení byl Felice Orsini. Vlichotil se svým přívětivým, jemným spůsobem v srdce porotcův i obecenstva, ba ovládal samy císařské soudce svou pevností a duchapřítomností, rovněž dalekou všeliké honosivosti, jako všeliké zavilosti. „Orsini" — svědčí francouzský pozorovatel — „objevil se býti zvláštním zjevem starší a novodobé civilizace italské; mohlo by se téměř říci: toť muž středověku a novověkosti zároveň; diplomatický tribun, Rienzi a Machiavelli, kněz a dobrodružný válečník v jedné osobě. Aniž by sobě snad ze zločinu svého činil ozdobný plášť, snášel vinu svou nicméně hrdě a dovedl toho, že se znenáhla na ni téměř zapomnělo. Co vrah z patriotismu budil méně opovržení, nežli útrpnosti." Státní žalobník p. Chaix d'Estange nestačil nikterak na takovýto zločin a na takového zločince. Žaloba jeho byla slabá a deklamatorní. Však za to vyzářil Jules Favre. Obhajovací řeč jeho byla mistrným dílem výmluvnosti a zasluhuje býti zachována paměti budoucích:

„Pánové porotci!" počal: „Kéž mohl bych pro chvíli zapuditi z duše své hluboké to pohnutí, jež ji ovládá i prochvívá, abych mohl vzdáti upřímný vděk a obdiv talentu slavného řečníka (státního žalobce), jejž jsme právě byli slyšeli. Býval dlouhou dobu ozdobou našeho stavu advokátního, v němž odchodem svým zůstavil mezeru podnes cítěnou. Muž taký arciť musel ozářiti přísný úřad, jejž převzal, skvělým leskem a zvýšiti ku podivu autoritu jeho tím kouzlem neodolatelného slova svého. A přece, pánové porotci, je-li vůbec pro talent taký úskalí jakéhos, jest v této truchlivé při, kdež nesetkává se s žádnou překážkou, kdež nemá proti sobě žádného opravdového protivníka.

Aneb bylo, pánové porotci, vskutku teprv zapotřebí výmluvného tohoto dovolávání se našeho soucitu, chrabrého tohoto probouzení úcty k životu lidskému, abychom na roveň s panem žalobníkem státním jati byli hrůzou při líčení krvavé oné tragoedie, v níž tolik obětí jest zmrzačeno i zhubeno?! Kdož z nás nebyl by se zachvěl nad obrazem nové této žertvy politického fanatismu?

Všickni jakž zde jsme, truchlíme dojista těžce nad osudem našeho národa, kterýž podobnými zločiny až příliš často býval ohrožen. Jsou zde bezpečně mínění, kteráž se v hojných věcech velice od sebe rozcházejí; já aspoň, pokud na mne jest — pan státní žalobník již musí mi slova toho dopřáti — jsem dalek toho, abych se kořil všem zásadám, všem činům a všem osobám, kteréž hájí on. Ano, páni porotci, nechť i žijeme v době, kde mi není dovoleno, abych pronesl volně své smýšlení, tož chovám přece na dně srdce svého se žárlivou pýchou posvátný poklad svých zásad, úsudkův a přesvědčení. Ale jich symbolem nebyla nikdy dýka a úkladná vražda. Náležím k těm, kdož nenávidí násilí, kdekoliv ono neslouží právu. Věřím, že se národ obrozuje mravy a nikoliv krví. Je-li tak nešťastným, že klesne pod jho tyrana, tož ocel spiklencova neroztříští jeho okovy. Vlády ničují se a padají svými vlastními chybami a Bůh, jenž v moudrosti své váží jich činy a čítá jich hodiny, znává na rouhavé rušitele věčných zákonů sesýlati nenadále katastrofy, kteréž jsou ještě hroznějšími, nežli kterýkoliv spiklenci vynalezený smrtící nástroj . . .

Toť, pánové, víra má i pevné přesvědčení moje. Nicméně neodřekl jsem, když mne Orsini zavolal. Cítil jsem tíhu ohromného toho břemene, postřehl jsem velikost násilného skutku a jeho pošetilost. I pravil jsem sám u sebe: Pohnutkou tak velikého zločinu nemohla býti ani zášť, ani lakota, ani ctižádost. Zdroj a příčinu takovéhoto atentátu sluší hledati toliko v poblouzení žhoucího patriotismu, v horečné touze po svobodě vlasti, kteráž bývá sněním všech duší šlechetných. Pravil jsem k Orsinimu: Zatracuji váš zločin a prohlásím to co nejhlasitěji; ale Vaše neštěstí mne dojímá. Tato vytrvalost Vaše v rozhořčeném boji, který jste tu podnikl, tato oběť vlastního života — já jí rozumím a ona ochvívá mi srdcem. Kdybych Italem byl, pro vlasť nešťastnou byl bych zápasil a trpěl, byl bych se vrhl za oběť jako vy; vše to bych byl učinil také, pouze jednoho bych nebyl dovedl: vraždit. Neboť proti tomu vzpouzí se moje svědomí. Ale Vy doznáváte svůj zločin, Vy zaň pykáte, Vy podáváte svou hlavu zákonu, jejž jste byl urazil, Vy jste hotov zemříti, abyste dle možnosti smířil vinu svou: nuže, budiž! Chci Vám v slavné té hodině přispěti ... Však nikoliv, abych se pokoušel o marné obhajování, nikoliv abych Vás oslavoval, nýbrž abych na Vaši duši nesmrtelnou, prvé než navrátí se v lůno boží, spustil paprslek oné pravdy, která může památku Vaši ochrániti před výčitkami nezaslouženými. Takž stojím, pánové, před Vámi; pravím ještě jednou: ne abych omlouval, nýbrž toliko abych vysvětlil.

Nepřísluší mi a nemám také dosti svobody, abych mohl zde podniknouti úkol dějepravy a pátrati po příčinách, pro které v naší vlasti podobné činy tak často se opětují... Ale za to budiž mi dopřáno, abych v této vážné chvíli, kde společnost vzpřahuje rámě, aby postihla vinníka, položil slabou ruku svou na hlavu tohoto nešťastného Orsiniho a zkoumal s Vámi, co že jej pohnulo, pudilo a schvátilo k činu, za nějž má zde býti odsouzen; a nepochybuji, že podaří se mi vštípiti srdcím Vašim aspoň část těch citův, kteréž hýbou srdcem mým.

Státní pan žalobník se mýlí. Nikoliv, pánové porotci, zločin Orsiniův nevznikl ze žádných chtíčův lačných, aniž z nenávisti, aniž z ješitnosti: on nerozséval kolem sebe smrt a záhubu, aby se snad domknul moci; nikoliv, on nechtěl vystupovati po krvavých, kluzkých stupních k moci a panství .... Čí to dějiny vypravuje nám tu vlastně císařský pan žalobník?... To nejsou dějiny — Orsiniovy! Po čem dychtil Orsini? — Chtěl osvoboditi svou vlast. On sám to zjevuje; nazvetež si to pošetilostí, šílenstvím ale nepopírejte pravdivost jeho vyznání. Ručíť za ni celé to žití jeho. Neznám logiky neklamnější. To žití střebalo se celé v ustavičném, rázném, neústupném boji proti cizinstvu, kteréž zaplavuje jeho vlasť; i nemohlo jinak býti: on vssál nenávist proti cizovládě již v kolébce s mlékem matčiným; ona byla v něm živena krví otce jeho. Orsiniův otec býval kapitánem v oné armádě italské, již zřídil Napoleon I.; on postupoval s našimi pluky až do sněžných plání Rusi; on smísil krev svou na všech bojištích s krví naší a neodložil zbraně dříve, ažtě zřel klesati posledního vojína věci Bonapartovy, kteráž byla tehda věcí neodvislosti italské. A když tento poslední vojín padl, cože

činil pak? Totéž co později jeho syn: nemoha tasiti více meče pro vlast, konspiroval pro ni. Roku 1831 udeřil s řadou chrabrých spoluobčanův, mezi nimiž byl i jeden Bonaparte, na krutovládu papeže krále. Povstání jest udoláno v proudech krve a pokuta byla strašná. Felice Orsini tehda 12 let byl svědkem výjevův srdcelomných. Zřel rodinný krb ztroskotaný, matku v zoufalé úzkosti, otce na útěku, stíhaného od skrýše ku skrýši a odsouzeného k životu potulníka. Jakž neměla tu v srdci dítěte vzpláti zášť, horoucí, neuhasitelná, nesmiřitelná zášť proti nepřátelům otčiny? Před touto hlubokou náruživostí ustoupily veškeré ostatní pocity a vzněty duše jeho; ona byla žhavou výhní, v níž tříbilo se srdce jeho. — Vylíčil jste nám, pane žalobníče státní, Orsiniho právě jako všedního spiklence, který pracuje toliko o podvrácení vlád, aby sám se domknul moci a pak se omamoval pohárem panování a rozkoše. Opětuji, to není životopis Orsiniův. Nechci ostatně o věci té s panem státním žalobníkem se příti, aniž debatu rozšiřovati. Tážu se ho pouze: necítil by i on co Ital to hoře trapné, které zmořuje Italii? Nehnětly by jej okovy, které by tížily jeho vlast? A nešla by všechna jeho snaha k tomu, aby setřásl s vlasti nesnesitelné to jho cizovlády? Orsini se o to pokusil. Celý život jeho byl věnován, zasvěcen a obětován tomuto ušlechtilému cíli. Též Napoleon I. pojal myšlenku jednoty a neodvislosti Italie. Však cože musilo státi se, aby se vtělila ve skutečnost? Světské panství papežův musilo býti zlomeno. To bylo přesvědčením Orsiniovým. Tato myšlenka vedla jej v úkryt spiknutí, pro kteréž r. 1845 odsouzen jest vládou papežskou do hrobu za živa. Po létech trýzní nevýslovných konečně obdržel milost, ale musil přísahati, že na budoucně nikdy více nepozdvihne ruky proti světské vládě papežův. Slib ten Orsini dodržel co čestný muž. Opustil území státu papežského, ovšem aby konspiroval dále, avšak v Toskánsku proti Rakušanům. Nadešly události roku 1848. Nehodlám se o nich šířiti, ba ani o tehdejší naší výpravě na republiku římskou, kteráž tak různě byla posuzována, kteráž spůsobila tolik pohoršení a stala se zřídlem událostí pro nás přeosudných ... Přestanu na tom, že vylíčím, jaký byl za oné doby stav myslí.

Lamartinův manifest vznítil pro Italii naději na neodvislost a tato naděje vítána tehda s nadšením od mužův, kteří dnes mluvívají zcela jinak ... Ulekané Rakousko couvlo za břehy Tagliamenta. Veškerá Francie jásala vstříc osvobozené Italii. Takové byly naše sliby tehdejší. Světská moc papežův římských jest skácena; Orsini se však nezměnil aniž zrušil svoji přísahu; nelze jej obviňovati, že by byl tehda pracoval ku povalení panství papežského. Vstoupil-li po pádu jeho do ústavodárného sněmu italského na Capitolu, stalo se pouze, poněvadž byl tam volán hlasem národa Nuž a jakým spůsobem opustil národní ten sněm Italie? Zdržím se slov nerozvážných a trpkých. Ale tolik zůstává pravdou dějinnou, že ono zastupitelstvo italského národa nebylo rozehnáno Evropou. Kdože je tedy rozehnal. Rdím se a pravím: děla Francie! ... I což měl odtud muž vyštvaný a k tomu vyhnanec odsouzený podniknouti? Měl se podvoliti starým nepřátelům vlasti své? Mohl v srdci jeho pohasnouti onen plamen patriotismu, jenž byl se vznítil již v dítěti na příkladu a neštěstí otcově? Nikoliv, on musil se

státi jenom žhavějším. Orsini neměl odtud míru ni klidu, dokud nerozlámal pouta vlasti své. On se spikal, on bloudil s nasazením života Italií, podněcuje odvahu a zřizuje odpor národní. V Piemontsku, v Toskáně, v Lukánsku, Modeně, všude táž myšlenka. Roku 1853 jest v Janově zatčen, na to vypovězen. Jde do Švýcar, pak do Francie; posléz do Londýna. V březnu 1854 pokouší se pod jménem Tito Celsi o povstání v Parmě, divosmělý pokus se zmaří, Orsini jest zajat, ale uniká z vazby jako zázrakem.

Rok na to odvažuje se pod jménem Herwag do — Vídně, pronásledován, jakož by řekli mudrci doby, stále týmže démonem, týmže šílenstvím. Hledá spojencův v Uhrách. Chce připravovati nová povstání, ale jest vyzrazen, zatčen a v železech na pevnost Mantovu dopraven, kdež jej uvrhují v podzemní žalář, pravou to skalní hrobku. Deset měsícův tam hyne, stále smrt na očích, aniž by však byl oblomitelný. Sami soudcové žasnou v soukromí nad tou vznešeností duše jeho, nad tou ryzostí jeho patriotismu. Nicméně jest odsouzen, avšak velkomyslnost a oddanost lidská nad ním bdí. Paní, která zvěděla, že mladý italský patriota má zhynouti na popravišti, jata jest soucitem nejvroucnějším, a my ocitujeme se před jedním z těch divův něžnosti, jedním z těch kouzel nadšené obětovnosti, jakéž jen žena schopna jest: Emma Herwegová sluje ta bytost, která neustává, až zjednala si spojení s Orsinim skrze klenby a mříže kasamat. Neskonalé obtíže se přemáhají, prostředky k útěku se chystají. Konečně nadešla hodina vyproštění. Osmero mříží jest propilováno . . . nejpodivnější nástroje k útěku jsou na místě. — Pánové porotci, jakže mám vám učiniti představu o namahání, trpělivosti, času a mukách, jež vše to stálo. Pokoušel bych se o to marně. Pomocí nejistého provazu spouští se Orsini za noční vichřice s výšky čtyřiceti metrů. Provaz se přetrhl a uprchlík sletěl polorozdrcen do příkopu hradebního. Nicméně se plouží s bídou dále a skrývá se po celý den v ledové vodě rybníku, z něhož jej konečně lovci vysvobodili.

Znamenáte, pánové porotci, že prozřetelnost nechtěla, aby člověk ten zhynul . . . Proč tomu asi nechtěla? Jest nám ubohým, krátkozrakým smrtelníkům dovoleno pronésti takou otázku? Což můžeme my znáti o záměrech jejích? — Nuže, týž muž stojí zde dnes před vámi, opanován vždy ještě svou starou myšlenkou.

Uchvácen náruživostí celého žití svého, vrhl se v hrozné podniknutí, kteréž si já však umím vysvětliti. I jest po tom, co jsem Vám zjevil, ještě dalšího obhajování třeba? Mám ještě rozebírati důkazy a výpovědi svědků? Nejste po všem tom na roveň se mnou přesvědčeni, že Orsini neměl ničeho na světě na zřeteli, kromě osvobození vlasti své? Opětuji, co jsem již řekl: tato myšlenka jeho žití, tato tužba jeho duše nemůže ospravedlniti taký atentát aniž odčiniti žalostnou smrt oněch nešťastných obětí, jež by Orsini, jak nám včera pravil, rád vykoupil poslední krůpějí krve své: avšak čin jeho jest nám projasněn: pocity, jimž nemohl odolati, mocí nepřekonatelné sudby ozbrojily rámě jeho. A nepodlehli jsme již, pánové porotci, my sami též citům podobným? Nepřihází se v kabinetech králův, že jich političtí rádcové zkoušívají rukou násilnou zasáhnouti v osudy národův? Ta doba není ještě tak odlehlou, kdy stal se národ náš obětí podobného pokusu . . .

Aneb nenalezáme na listech dějin našich krvavou upomínku na rok 1815? Nebyl Napoleon I. vzdor své moci a slávě svržen s trůnu od spojených národů ve skalní hrob sv. helenský? Nezůstala vláda po něm následující nenáviděnou, poněvadž byla nám vnucena? A nevedli jsme proti ní ustavičnou, rozhořčenou válku spiklenců a neželeli jsme obětí padších v tomto zápase? Nuž, pánové, zde máte před sebou Itala, jenž chtěl pro vlast svou učiniti totéž, co činili otcové naši pro Francii. Ponořte se v jeho srdce a znáte pohnutky jeho zločinu. Pak nebudete jím snad opovrhovati, a nepřičtete k vině jeho i krev oněch nešťastných žertev, jež padly při atentátu mimo jeho vůli a úmysl. Odpovědnost za tu krev ponese on před Bohem, však před soudnou stolicí lidskou nemůže mu býti vážena; zákon toho zapovídá, neboť před zákonem, jak víte, spočívá zločin toliko ve zlém úmyslu. Také státní pan žalobce to uznává, a proto se o věci té v žalobě příliš nešíří. Za to slyšeli jsme jej vytknouti, že Orsini ve svém prvním výslechu zapíral. Já však se tážu, jest koho mezi námi, jenž by ještě pochyboval, že Orsini podává svou hlavu ku smíru viny své? Pravda, on z počátku zločin svůj zapíral, ale proč? Aby zachránil své soudruhy; dokud oni zapírali, nemohl on jinak. Či snad myslíte, že měl strach? O ne, ne, nevěřte tomu. Zde, v den soudu zřeli jste jej, jak sobě počínal. Tajil čehos, slyšeli jste od něho i jen slova honosivosti, nebo slabosti? Nikoliv, znal se otevřeně a odhodlaně k vině a ku svým záměrům. Stojí před vámi, pánové, hotov zemříti . . . ale vždy ještě naplněn tužbou, aby krev jeho byla k užitku neodvislosti italské; projevil tuto tužbu v slavné závěti, v listu, jejž psal ze žaláře — císaři. Až Vám list ten, pánové porotci, se svolením toho, jemuž svědčil, přečtu, objeví se vám v dokumentu tom znovu myšlenka, kteráž ovládala i naplňovala veškeré žití Orsiniho:

„Z vězení Mazasského 11. února 1858 Napoleonu III., císaři Francouzů.

Výpovědi, kteréž jsem v příčině atentátu z 14. ledna před soudem vyšetřovacím proti sobě samému byl učinil, dostačují, aby mne sprovodily na smrt, a já ji podstoupím aniž bych prosil o milost, poněvadž nechci se pokořiti před tím, kdo zavraždil mladou svobodu vlasti mé a poněvadž v položení, v jakém se ocitúju, smrt mi jest dobrodiním.

Hledě takto smrti v tvář, chci nicméně ještě poslední vážiti pokus, abych přispěl Italii, za jejíž neodvislost vydával jsem se dosud u veškerá nebezpečí a nehrozil se žádné oběti. Italie byla předmětem celé lásky mojí a této poslední myšlence své chci také skytnouti výraz slovy, jimiž obracím se na Vaše Veličenství.

Má-li býti udržena v Evropě rovnováha, musí Italie obdržeti buď svou neodvislost zpět, anebo se musí okovy, jimiž jest spoutána, ještě krutěji utáhnouti. Nežádám, aby pro osvobození Italie tekla krev francouzská. Nikoliv, tak daleko žádost má nejde. Italie požaduje toliko, aby Francie nezakročovala proti ní, aby Francie nedovolila Německu, by ono pomáhalo Rakousku, až se s tímto utkáme v bojích, tuším že nedalekých. Toho zmůžete, Sire, budete-li chtíti, a na tom závisí blaho neb pohroma vlasti mé, život neb smrt národa, kterémuž Evropa z velké části děkuje za vzdělanost svoji.

Prosbu tu činím ze žaláře svého k Vašemu Veličenstvu a nevzdávám se útěchy, že slabý hlas můj bude vyslyšán. Zapřisahám Vás, Sire, vraťte Italii neodvislost, o kterouž přišli děti její roku 1849 toliko vinou Francouzův. Rozpomeňte se, Sire, že Italové, mezi nimi i otec můj, radostně prolévali krev za Napoleona Velkého, nechť je vedl kamkoliv, rozpomeňtež se, že mu zůstali věrni až do pádu jeho a uvažte: pokavád Italie není svobodnou, potud že zůstává bezpečí Evropy a také Vaše, Sire, pouhou chimérou. Kéž byste neoslyšel prosby patrioty stojícího na stupních popraviště. Osvoboďte moji vlast a požehnání třiadvaceti millionů lidí spočine na Vaší památce!

Podepsán:

Felice Orsini.

„Toť, pánové (pokračuje Jules Favre) jsou poslední slova muže, kterýž se odevzdal v osud svůj. Srovnávají se jak znamenáte s celým jeho žitím. Připouštím, že jest se strany Orsiniovy poněkud smělé obraceti se na toho, jejž chtěl co překážku svých tužeb zahubiti; ale já opětuju, Orsini zůstává si věren; věren svému přesvědčení, své náruživosti celého žití, nechce, aby byla prolita jeho krev bez zisku pro vlasť. Ano, pánové, když se byl pokus jeho, bohudík, nezdařil, Orsini sklání se; zapomíná ubíraje se na smrt. Z hlubiny hrobu posýlá tuto tichou modlitbu k tomu, proti němuž nechoval žádné osobní záští, kterýž byl nepřítelem jeho vlasti, avšak může též býti jejím osvoboditelem. K tomu volá: Panovníče, kterýž se honosíš, žes vyšel z lidu, přispěj nyní národu potlačenému ku pomoci, národu, kterýž jest bratrem národu francouzskému, pozvedni opět prapor neodvislé Italie, který klesl za chrabrým předkem Tvým. Nedopouštěj, aby tato krásná, ušlechtilá avšak neskonale nešťastná vlasť byla věčně kořistí cizincům, věčně na pospas nepřátelům.

Nedej se klamati pokryteckými lichotami starých despocií: kořeny Tvého rodu tkví v revoluci. Buď dosti silným, abys vrátil Italii její nezávislost, buď velkým a vznešeným i budeš nedotknutelným! To jsou, pánové porotci, slova Orsiniho. Nepřísluší mi, abych je vykládal a provázel úsudky vlastními, nemám k tomu ani mohutnosti, ani svobody dostatečné. Avšak tato slova objevují Vám, pánové, smysl a účel činu Orsiniova do plné průzračnosti. Nemám více, čeho bych řekl. Má úloha jest skončena. Vám nebude zapotřebí napomenutí státního žalobníka, abyste soudili bez náruživosti jako bez slabosti. Avšak Bůh, kterýž jest soudcem nás všech, Bůh, před nímž mocní tohoto světa objevují se bez roje svých dvořanů a pochlebníkův, takovými jací jsou: Bůh, který jediný zná míru naší viny, tajemné pružiny okolností, které nás dohnaly k činu, i lítost, která stírá vinu: On bude souditi také a neodepře snad odpuštění, kteréž lidé na zemi mají za nemožné."

Den na to porota vyřkla ortel: všickni tři obžalovaní: Orsini, Pieri a Rudio odsouzeni jsou k smrti guillotinou. Všickni vyslechli ortel svůj se zmužilým klidem.

Orsini nehnul ani brvou. K domluvě obhájcově podepsal sice rekurs, avšak doložil: „Nečiním tak ze slabosti, neb z jakési illuse, chci toliko získati nějaký den času, abych si spořádal některé záleži-

tosti rodinné.“ Odsouzenci jsou ještě téhož dne dopraveni z Conciergerie do žalářův la Roquette. Pieri byl hovorný a čilý jako vždy, Rudio vážný a mlčelivý, Orsini klidný a zdvořilý ku všem; nepřál si ničeho, nestýskal si, nejevil žádné lítosti. Jules Favre jej navštívil v žaláři, aby se s ním rozloučil, ale neprodlel dlouho. „Bálť jsem se, abych nebyl zahanben pevností Orsiniovou . . .“

Ludvík Bonaparte dovolil, aby „Moniteur“ otiskl list Orsiniův. Toť byl po dlouhé době první a poslední paprslek, jenž zveselil mysl Orsiniovu; bystrý politik italský postihoval, co může dovolení to pro věc Italie znamenati . . . Poděkoval proto Napoleonu III. listem neméně zajímavým a charakteristickým nežli byl prvý: „Ve vězení la Roquette 3. března 1858.

Sire!

Dovolení, jakéž Vaše Veličenstvo udělilo, aby směl uveřejniti se můj list z 11. února, jest důkazem Vaší vznešené mysli. Mně ale dokazuje nad to, že tužby, které jsem projevil za svou vlasť, nalezly v srdci Vašem ozvěny . . .

Tyto city Vašeho Veličenstva pro Italii jsou mi v hodině smrti k nemalé útěše. Brzy mne tu nebude více. Nuž prvé, než domře poslední můj dech, prohlašuji, že vražda buďsi pod rouchem jakékoliv záminky vždy příčila se mým zásadám, že jsem toliko osudným od nich zbloudením rozhodl se zorganisovati atentát z 14. ledna. Nikoliv, politická vražda nebyla nikdy mým systémem, já naopak proti ní zápasil svými spisy jako svými politickými skutky vydávaje v nebezpečenství vlastní život svůj. Kéž také rodáci moji na dále nespolehají v politickou vraždu a přijmou z úst umírajícího patrioty naučení, že toliko jich nadšená obětavost, jich sebezapření, svornost a statečnost vysvobodí Italii a vysvobozenou učiní slavnou i důstojnou předkův. Jdu klidně na smrt a toužím, aby na památce mé nelpělo skvrny. Nabízím krev svou za smír obětem 14. ledna i prosím Italy až budou svobodni, aby nezapomněli na ty, kdož činem mým utrpěli . . . Posléz dovolíž mi Vaše Veličenstvo, abych prosil za milost nikoliv pro život svůj, nýbrž pro život svých spoluodsouzencův. Trvám v hluboké úctě

k Vaší cís. Milosti:

Felice Orsini.“

Vskutku též nepodepsal Orsini prosbu za milost, ale za to Jules Favre, ač churav, napsal z vlastního popudu císaři list soukromý, jaký jen může psáti muž takého intellektu a takého srdce výborného. Neobdržel však na tento list nikdy odpovědi. Napoleon III. zůstavil otázku na rozhodnutí ministerské radě a tato osvobodila jediného Rudia od smrti, ovšem jen aby jej odsoudila k doživotní nucené práci. Dne 12. března rozšířila se po Paříži zpráva, že příštího dne bude Orsini popraven. — Dojem její byl hluboký. Orsini byl si dobyl svým chováním a svou mírností srdce Pařížanův. V salonech se nemluvilo než o něm, a dámy až do nejvyšších kruhův jevily pro „nešťastného Itala“ nejživější účast. Nejinak obecný lid. Již o jedenácté hodině večerní bylo popraviště obklopeno značnými zástupy. O druhé hod. s půlnoci

postavena guillotina. Lid se k ní tlačil po celou noc; s úsvitem dne však přitáhlo vojsko, pěší i jízdné, a jalo se zatlačovati lid na sto metrů od popraviště.

VI.

Orsini byl zatím již před dvěma dny napsal svůj kšaft: „Blízek smrti spisuju vlastní rukou tato ustanovení ze svobodné své vůle a žádám, aby byla poctivě splněna:

1. Chci, aby Enrico Cernuschi z Milána, tím časem v Paříži usedlý, převzal peníze, kteréž mi byly odňaty při mém zatčení a leží u generálního prokuratora Sekvanského, sumou osm tisíc frankův.

2. Chci, aby po uhražení útrat soudem mým vzniklých z peněz těch koupil zlaté hodinky s řetězem co památku mému obhájci panu Jules Favrovi. Dárek nechť má cenu nejméně 800 franků, a na hodinky nechť se vyryjou slova: „Felice Orsini panu Jul. Favrovi v upomínku." Dále chci, aby moje mrtvola byla vložena v obyčejnou rakev a dopravena do Londýna, neboť toužím býti pohřben na tomže hřbitově, kde spočívají kosti italského patrioty Uga Foscola; přeju si spáti po boku jeho. Zbytek peněz zaslán budiž buď mému strýci aneb mému bratru, kteříž oba žijí v Imole v papežském státě, aby jimi naložili na prospěch mých osiřelých dcerušek Arnoštky a Idy Orsiniových.

3. Zmocňuji drahého přítele p. T. D. Hodgea v Glastonbury v Anglii, aby vzal k sobě starší mou dceru Arnoštku, narozenou v Nizze 9. dubna 1852 a posud tam žijící.

4. Zmocňuji rovněž Petra Stuarta v Liverpoolu (v Anglii), aby se ujal mé mladší dcerušky Idy, narozené v Nizze 12. března 1853 a tamtéž žijící.

5. Odporučuji tyto drahé dítky svoje důvěrně a z celého srdce svým šlechetným přátelům Hodgeovi a Stuartovi i prosím, aby je vychovali v zásadách počestnosti, pravé cnosti, moudrosti a upřímné lásky k vlasti.

6. Chci, aby veškeré moje věci, knihy a šaty chované u správce vězení tohoto zaslány byly do Londýna paní Elise Cheneyové, (Grafton Street Nro. 10). Paní tato má právo naložiti nejen s těmito, ale i s veškerými věcmi, kteréž jsem jí zaslal již před svým zajetím i z vazby své, zcela dle libosti svojí. Vše, cokoliv jsem pro ni učinil, jestiť pouze nepatrným důkazem mé uznalosti a mého vděku za tolikerou laskavost a oddanost, jakouž ona mi za všech okolností prokazovala. Odporučuji tuto ctihodnou a cnostnou paní svým přátelům anglickým co nejsnažněji.

7. Konečně si přeju, aby jmenovaný přítel a rodák milý Enrico Cernuschi byl vykonavatelem této závěti mé, v čemž aby mu, pokud se Anglie týče, pomahal Ital Vincenzo Calderi v Londýně.

Psáno ve vězení la Roquette, čekárně odsouzenců

10. března 1858.

Felice Orsini.

Naděje jakés vezdejší památky jest poslední páskou, jížto se umírající drží, opouštěje to žití. Mysl Orsiniova dlela s dumným klidem u dítek něžných, které osiřely, u přátel, kteří jej oplakávali. Byl vážným, jakož přísluší člověku hlubších vznětů na pokraji hrobu, ale byl zároveň pevným, jakož sluší muži, kterýž nese odpovědnost za své činy a úmysly. Když dne 13. března krátce před 6. hodinou ranní vstoupil správce vězení s knězem do žaláře Orsiniova, zastal jej ponořeného v klidném spánku. Pozvedl se a pravil: „Jsem připraven." Pieri protrhnuv se prudce ze spaní zvolal: „Ah, dnes jest den holení. Nuže, tu jsem!" Oba odsouzení vedeni do kaple věznice, kdež prodleli asi půl hodiny. Pak vedeni jsou zpět do kobky, kde je očekávali již kati. Pieri žádal za trochu kávy, jež se mu ihned přinesla. Kat mu vystřihl košili a vestu v týle a jal se jej svazovati. „Neutahujte mne tolik," žádal Pieri, „vždyť se nebudu bránit . . . Ah, vy mne týráte." Orsini nežádal ničeho. Po celou dobu těchto trapných příprav zachoval svou hrdou zmužilost, svůj úsměv i tu svěží barvu tváří. Počínal si s onou vrozenou sobě noblessou, která odzbrojovala i kata. „Tato hlava hodila by se lépe do salónu než pod guillotinu," mínil sám popravce pařížský, když stříhal mu vlasy.

Zákon francouzský staví královraha na roveň otcovrahu. Soudní zvyklost stanoví tudíž pro královrahy týž bizzarní kroj, jako pro parricidy: odsouzenec vleče se na popravu bos, oděn v bílou řízu, hlavu maje zahalenu černým závojem. Když jali se kati obláčeti Pieriho v toto zakuklení, sankvinik nemohl se zdržeti smíchu: „Toť budu vypadati jako stará koketta!" Spatřiv pak Orsiniho, volal opět s humorem: „Eh bien mon vieux!" Avšak Orsini kynul mu: „Calma! Calma!"

Rázem sedmé hodiny vedeni jsou na popravu. Po boku Pieriho kráčel kat rouenský, vedle Orsiniho kat pařížský. V chvíli, kdy překročili práh žaláře, začal Pieri zpívat starou vlasteneckou píseň, která zavznívala i za válek i za poprav velké revoluce francouzské: „Mourir pour sa patrie est le sort le plus beau, le plus digne d'envie!" (Umříti za vlast je sudbou nejkrasší, nejvíce záviděni hodnou.) Zpíval hlasem tak zvučným, že bylo jej široko slyšeti. Orsini šel mlčky, ale s hlavou hrdě vzpřímenou. Pevnými kroky vystupovali oba odsouzenci po stupních na osudné lešení, kdež černalo se dvé stínadel. Zde jim přečetl huissier znovu hlasitě ortel, jímž odsouzeni jsou k smrti otcovrahův. Kat rouenský zmocnil se Pieriho, kterýž v posledním ještě okamžení zvolal: „Ať žije Italie! Ať žije republika" — kdežto Orsini přistupuje k stínadlu provolal: „Ať žije vlast! Ať žije Francie!" V tu chvíli sletěly bleskem siročiny, to mlčící moře lidu opodál zachvělo se pohnutím a 50.000 mužů obnažili hlavy své před sťatými mrtvolami těch, kdož dovedli umříti . . . Bylo po všem. Těla popravených vložena v rakve, stříkačky smyly krev jejich s lešení, davy se rozcházely za úplné zmlklosti, — pokuta viny byla vykonána.

Ale kterak bylo v tu hodinu Ludvíku Bonapartu? Vítal mu z onoho popraviště krvavého klid? Zavřela se mrtvolami odpravených děsná ta propast, která se byla před měsícem tak náhle rozšklebila u samých nohou jeho? Ludvík Napoleon Bonaparte byl člověkem příliš důmyslným a hloubavým, než aby nepostihoval povážlivost svého posta-

vení. On mohl konečně zapomenout na tu chvíli osobního nebezpečí, z něhož tak zázračně vyvázl, ale nemohl se zbýti hlubokého toho dojmu, jakýž na roveň s ostatní Francií učinila i na něho osobnost i věc Orsiniova. Tato pevnost povahy až na popraviště, ten dalekosáhlý účel jeho činu, ty pravdy, které Orsini v tváři smrti vyslovil a ta ušlechtilost spůsobu, jakýmž je pronesl: vše to musilo mocně působiti na národ, jakým jest francouzský. Jakkoli jemně Orsini ve svém listu naznačil, že císař nezažije klidu, dokud neosvobodí Italii, Napoleonovi nešlo to slovo umírajícího z hlavy. Dal Orsiniho popraviti, poněvadž nechtěl se zdáti slabým. Ale nyní poznával, že se mu z popraviště toho nevrací síla. Rozum i cit mu pravil, že není tímto pádem širočiny tragoedie skončena. Orsini smířil svou vinu krví svou. Však mohl-liž i Napoleon III. u sebe říci, že smířil on již tu krev prolitou pod hradbami Říma, a mohl-liž doufati, že mu ji Italiané kdy odpustí? Nebylo se spíše co báti, že tajemná pohrůžka Orsiniova se vyplní, že ta jeho heroická smrt nadchne patrioty italské k novému odvážení?

Eugenie oddychovala toliko city pomsty. Pobádala seč byla k stíhání a deportování republikánův, přehlížejíc sama proskripční seznamy Espinassovy. Avšak Napoleon nevěřil více v tyto všední léky. Před duší jeho vyvstávala jako obrovský stín otázka budoucnosti Francie i vlastní rodiny jeho a několik měsícův po smrti Orsiniově, — v létě 1858 — zval již Cavoura ku památné oné schůzce v lázních Plombiéresských. Rok na to pak již hřímala děla francouzská u Montebella, Magenty, Solferina a národ italský četl provolání Napoleona III.: „Italie staniž se svobodnou až po Adrii!“

Stráž.

Báseň

od

Lad. Brtnického.

Stál mladý kozák stráží pod Kavkazem
na nízkém pahorku a zíral v dol.
Však oko jeho stmívalo se mrazem
a jeho duší táhl tichý bol:
neb cítil, kterak v mrazných větrů vání
se k němu sklání
smrt ledová a v žilách tuhne krev.

Nadarmo vztyčoval se ve třemenu;
vždy chladná hlava klesla k prsoum níž,
a svůdný hlas mu šeptal v bouře stenu:
„Proč v bílý sníh se, hochu, neskloníš?

On pojme tebe měkce do náručí
a hlas můj hučí
jak církve kněží pohřební ti zpěv!"

A kozák slyší V tichém odříkání
již veškerých se vzdává nadějí.
a stuhlé víčko na oko se sklání;
vždy bouřněj' zuří vítr závějí.
Snad ještě hodinu je dosti síly
a potom schýlí
se k hlavě jeho dlouhý, chladný sen.

A dumy v ztrnulé se honí lebi.
Na břehu Dněstru chatrč vidí stát;
tam matka za něho se modlí k nebi —
ó jak by zlíbal šedý vlas jí rád!
Však darmo; větry modlitbičku její
v dál unášejí,
a jemu v dálce zhouba kyne jen.

Pak mladičkou zas dívku vidí v snění,
tak líbeznou, jak čerstvý jara kvét.
Ó kolikráte vřelé políbení
jí tiskl druhdy na kvetoucí ret!
Jak spěla často do objetí jemu! —
Teď konec všemu,
a záhy krkavec mu zlíbá tvář.

Pak starého zří otce šedou hlavu,
an vypravuje svého mládí kus:
jak Evropa kdys v nepřehledném davu
se celá zvedla zničit svatou Rus.
Jak car tu volal ze všad věrné syny,
i z Ukrajiny,
a světlem spásy byla Moskvy zář.

Tu kozákova hruď se svírá bolem.
Ó hrozno, hrozno, mříti samoten,
dřív nežli šavle zazvonily polem
a vzduchem zatřásl se pušek sten,
dřív nežli kopí sklálo nepřítele, —
ne s kulí v těle,
ne ocelí, jež v hruď se zaboří!

A náhle jeho kůň se tryskem vzpíná
ucítiv trpkou v boku ostruhu,
a pádí v dál, kde z rokle šeré klína
se zvedá kouř a točí do kruhu.
Ó hochu! Kam to spěješ? Onde s těží
tví druzi leží,
však rota Čerkesů tam táboří!

On neslyší a v dálku pádí směle,
— pod ostruhami rudne koně srsť —
až utkal bdělé stráže nepřítele.
Ač nevládne již puškou skřehlý prst,
přec dlouhé kopí třímá pevně dosti,
by vjelo v kosti
a vyplašilo duši z Čerkesa.

Než sotva nepřítel že padl prvý,
dvě šavle zableskly se nad hlavou,
hruď kozákova zbarvila se krví
a sníh se mísil s rudou záplavou.
On unavenou hlavu k zemi chýlí
a v závoj bílý
jej zahalují sněžná nebesa.

Spí tvrdě kozák v poli pod Kavkazem,
spí v jeho mrtvém srdci všechen bol,
krev junácká mu v ráně stuhla mrazem.
Jej vítr políbí, když letí kol,
nad jeho bledou, sesinalou tváří
svit hvězdný září
a klidným leskem planou nebesa.

Z cyklu básní „V Louvru."

Od

Františka Kvapila.

Teniers.

ár červencový shýbá klasy žita,
nic nehne se, vše unavením klesá,
stín spráhl vedrem a jen blíže lesa
nás chladem vlídně stará krčma vítá.

Stoletá nad ní lípa větve splítá,
kmen její praská, čeřen střechy nesa,
však pod ním vstříc nám plný žbánek plesá,
jejž staví na stůl krčmáře neť hbitá.

Společnost pestra: zbrojnoš, jenž spí v trávě,
toulavý zpěvák, s nímžto mnich se hádá,
žid s mezkem, který hýká usedavě.

Z vikýře kočka dívá se k nim ráda,
psu závidí, jenž pod trnož leh' právě,
a na vše listím zlato slunce padá.

Watteau.

Srp luny kývl v postříbřená lada,
šum zadul větru spěchem do rákosí,
na stromech plno šelestu a rosy,
žloutnoucí listí zvolna k zemi padá.

Kol po strništi rozběhlá jdou stáda,
je hlídá se psem pastýřský hoch bosý;
blíž řeky z kupek sena blýskly kosy,
sekáči k ohni krčí shýblá záda.

Z nich jeden zdá se cosi vypráviti,
zrak v jeho ústa zdiven upřel druhý,
kus roští zas tam v oheň klade třetí.

Leč nad všemi, jak z vln když oř se vzpíná,
oděna v cetek fantastické stuhy,
tvář přihlouplá se šklebí harlekyna.

Van Ostade.

V zamrzlém sněhu u řeky spí chatka,
krov, štít a stěny jako jedna vráska,
v šindelích vítr šelestí a praská,
sad, luh i pláň kol stříbří jinovatka.

Zář v oknech, do půl přivřena jsou vrátka,
tam jistě radost vešla dnes a láska —
při krbu stará povídá se zkazka,
čas letí, večer jedna chvíle krátká!

Leč vítr znovu mrazným zavál dechem,
na stezku v dáli sypal vločky sněhu,
zkad pozdní jezdec navracel se spěchem.

Nad řekou v sítí čejky nářek plakal,
mlh závoj táhl po mlčícím břehu,
za sebou do snů moji duši lákal.

Hrad trenčínský. Kreslil Adolf Liebscher.

Trenčín.

Z cest

Josefa Wünsche.

Odkud, bratko?

Od Trenčína! — odpoví vám každý drotar, zeptejte se kteréhokoli. A některý vám k tomu ještě zazpívá známou notou:

Já jsem dobre remeselník
z té trenčanské stolice
a znám dobre drancovati
hrnky, miasky, rendlice. —

Trenčínská stolice je jakoby kolébka všech drátujících bratků. Odtamtud rozcházejí se do všech končin světa za tím „chlebíčkem“. Z domova nenese si žádný z nich více než tu prázdnou mošnu a požehnání otcovské a přece tak často a přece tak toužebně vzpomíná na chudičkou otčinu svou! Patřte na toho Slováčka, opouští svou domovinu. Po bocích lesnatého Machnáče smutně béře se ku moravskému Hrozinkovu. Těžko se to kráčí! Často ohlédá se. Horké slzy derou se mu z těch velikých hnědých očí. Slováček utírá je rukávem usmoleným a opět ohlédá se v to úrodné Pováží a vzdychá:

— — tamo dole
okolo Trenčína
zlatá, zlatulenká
moje domovina! — —

A ještě jednou zastavil se a popatřil posledně. Pak do čela hluboko vtiskl si hnědý širák a zmizel ve světě širokém jako ta kapka vody v moři hlubokém.

Snad vrátí se za několik roků se svým výdělečkem, snad nevrátí se. — —

Vraťme my se alespoň do Trenčína.

Trenčín je středem severozápadní stolice uherské, jíž dal své jméno, a která zaujímá neplných 76□ mil. Trenčín je středem středního Pováží. Střední Pováží táhne se od Žiliny, kde Váh, spojiv se s Kysúcou a Žilinkou, mocným obloukem obrací se ku jihozápadu, až ku Pešťanům, kde údol jeho náhle se rozšiřuje a s nížinou dunajskou se pojí. Na východě i na západě ohraženo je Pováží mocnými hřbety horskými, které lesnatá ramena svá daleko, často až ku Váhu samému, vysýlají. Je tedy stolice trenčínská, vyjma nížinu povážskou, naskrze pahorkovitá a hornatá. Ale podnebí je mírné, a hlavně vlhký vzduch horský a lesní vedra letní nemálo ochlazuje. Půda nížin dosti jest úrodná a obyvatelstvo slovanské, jehož ve stolici trenčínské něco ke 300.000 se počítá, velmi pilně ji vzdělává. Všecky druhy obilí rostou tu výborně, i jetel, proso, konopě a len dobře se tu daří. Kukuřice však se zdarem pěstuje se jen v části dolení. Ovocnářství hledí si Slováci všude pečlivě, vyjma severní kraje hornaté a vysoko položené. Třešní, švestek a ořechů vlašských všude hojnost veliká. Za to však vínu daří se jenom ve krajích nižších jižně od Trenčína. Rozdíl mezi teplotou krajů nižších a krajů hornatých je tak veliký, že v oněch obilí zraje o měsíc dříve než v těchto. Mimo obilí pak ze širých lesů hojnost rozmanitého dříví se vyváží a po Váhu plaví. Po travnatých úbočích horských veliká stáda skotu a bravu se pasou. — Ze řemesel hlavně soukennictví a tkalcovství vyniká.

„Ze Trenčína vyšla vdova
a s ní malý sirotek“ — —

a já do Trenčína — přišel. Vlastně přijel jsem z Břetislavi drahou povážskou, třetí třída za 3 zl. 13 kr. Ve Trenčíně nikdo mi nežehnal, nikdo mě nevítal. Jenom usmolený sklepník v usmoleném hostinci mě těšil: „Bitte gleich! Bitte sehr!“ — Patrně pangermán, neboť kolébka dědů jeho stávala někde na březích posvátného Jordána.

Jídelna ve přízemí je dosti veliká. To je však také jediná dobrá vlastnost její. Ostatně je spolu i kuchyní, špižírnou, kořalnou a čeledníkem. Mně ke cti pak uspořádali zde dnes nezvedení páni kluci pana hostinského také malou jízdárnu, tak že na ticho hrobové nikdo nemusil si tu stěžovati. Právě když byla produkce nejodvážnější a nejdivější, vzal pan otec nehorázný bič a každému umělci ať dvou- ať čtvernohému několik jich přišil. Důvodům tak pádné logiky ovšem ani umění neodolá. Umělci na vše strany se rozprášili a pode stoly se ukryli. Tímto obratem spojení s kuchyní, dříve přerušené naprosto, pojednou opět se uvolnilo, že kuchařka s večeří až ke mně bez úrazu se dostala.

V jídelně jsou stoly tři. Jeden s ubrusem pro pány, jako jsem já. Ale mezi těmi jsem samojediný. Druhý stůl bez ubrusu pro ostatní cestující publikum a třetí menší u kamen pro domácí čeládku. Je tu

též pohovka. Ale ta je pro kluky. Provalují se po ní tak dlouho, až spánek porazil jednoho na druhého. Zapomněli již na jízdárnu, na pádný karabáč otcovské pravice a vůbec na celé toto údolí slzavé.

Po stráni, na jejímž vrcholku rozkládají se sříceniny zámku trenčínského, vysoko pnou se domky a chaloupky chudobné. Nejsou to chaloupky. To malí jsou vnoučkové. Tulí se ku starému dědečkovi, na vetchá lezou mu záda, tu šedou hlavu jeho objímají a prosí a žebroní: Dědečku, dědečku, vypravujte nám něco, vždyť jste tak stár již a tolik jste toho slyšel a viděl kolem sebe. Tak vypravujte přece, jak bývalo jindy, když jste býval ještě mlád!

Ba žeť, i já býval mlád, ale dlouho tomu již, strašně dlouho! — povzdechl si dědeček a stříbrné vlasy rovnal si a hladil. — Dlouho tomu, strašně dlouho! Ale podivné věci se tu dály kolem, podivné, přepodivné! A kdybych vypravoval, to byste vyvalovali oči, vy malí okouni! Tak slyšte tedy. Již ve 2. věku po Kr. narození Jazygové z našeho Váhu napájeli koně své, a zde stával Trisson, hlavní sídlo jejich. Později Římané sami se tu opevnili. Nevěříte? Čtěte nápis římský: „Victoriae Augustorum“ — atd., který na severozápadní straně skalního úbočí až do dneška se zachoval. Po Římanech usadili se tu Slované. Později byl Tritín s kraji okolními, jimž vojevodil. částkou říše velkomoravské. Ale ne na dlouho. Říše velkomoravská brzy se rozpadla a kraje na levém břehu Váhu připadly Maďarům. Trenčín stal se pohraničnou pevností maďarskou. Král Štěpán učinil Trenčín městem a sídlem hraběte stoličného. Ale domy tehdejšího Trenčína stávaly skoro vesměs nahoře a ku hradu je chránícímu těsně přiléhaly. Až sem do Považí zajížděli divocí Tataři, ale pevného Trenčína nepoškodili. Brzy potom Matouš Čák sbírá zde pomocná vojska uherská, jimiž Rudolfu habsburskému na poli moravském pokořiti pomáhá mocného Čechů krále Otakara. Tam vzešla hvězda slávy a moci knížete trenčínského. Starožitný rod jeho od Elöda pocházel, jednoho ze sedmi vojevůdců, pod nimiž Maďaři byli usadili se v nížinách uherských. Předek Čákův Demeter již jako bán chorvatský se proslavil. V Palestýně na hoře Táboře divy konal udatenství. Tenkráte král Ondřej II. štít jeho ozdobil krvavou hlavou saracenskou. Vymírá královský rod Arpadovců. Jedni Karla Roberta z Anjou králem provolávají. Ale Matouš trenčínský českého Václava II. volá a synu jeho království uherského dobývá. Václav korunován v Bělehradě královském. Matouš trenčínský jmenován palatinem a panství své od Dunaje až po Tatry rozšiřuje. Ale Václav odstupuje od koruny uherské. Matouš smiřuje se sice s Karlem Robertem, ale brzy zase nové plane nepřátelství, když na Rakoši papežský legat Gentilis království uherské papeži chce míti podrobeným. Nové boje krvavé, a tak až do smrti harcuje Matouš za vlast svobodnou, nižádným jhem neujařmenou.

Zde buduje si Matouš zámek přepevný. Pod záštitou hradu povstává město Trenčín. I to mocnými hradbami se hradí. Zde skvělý jeho dvůr, jenž v lesku a nádheře královské vyrovná se residenci. Zde razí Matouš své peníze, upravuje své míry a vahy. Po krajích pak svá

města opevňuje a hrady staví nedobytné. Posádky jejich trenčínského poslušny jsou pána. — A veškerá ta moc a sláva v nivec rozpadá se po smrti jeho. Nezanechal potomstva. Jediný syn jeho již dříve v bitvě padl. Stoupenci jeho sice ještě několik let se brání. Ale Trenčína voje královské přece dobyly roku 1321 a stolici trenčínskou i hrad královskému castellanu odevzdaly. Tu pak v míru Trenčín zkvétá obchodem se zeměmi sousedními a osvobozen poplatků královských. Sešlých hradeb znova upravuje.

Ale netrvalo dlouho, a opět řinčí tu zbraně válečné. Kolem Trenčína sbírá se vojsko, které Ludvík uherský chystá proti císaři Karlu IV. Než však ku válce došlo, sjednáno ve Trenčíně příměří. Deset let potom slavnější Trenčínu vzešli dnové, kdy král Ludvík druhou dceru svou zasnoubil Zikmundovi, synu Karla IV. Karel sám sešel se tu s Ludvíkem, jeho chotí, s dcerami a s mnohými knížaty německými nebo jejich vyslanci. I mnohé spory říše německé měly tu býti uklizeny. Po pěti letech vidí Trenčín slavný sňatek obou snoubenců za přítomnosti krále Ludvíka, císařovny a velikého komonstva i uherského i českého. Potom dlouho tu sídlí Zikmund se svou manželkou. Když králem se stal, svěřuje Trenčín jakož i Nitru a Břetislav udatnému soubojovníku ve válkách tureckých, Poláku Stiborovi. Roku 1430 vpadli Husité do Považí a mstíce se Zikmundovi, pustošili města i dědiny. I města Trenčína dobyli a vyvrátili je; ale pevného hradu zmocniti se nemohli. Roku následujícího jsou sice nedaleko Trenčína na hlavu poraženi, ale dlouho ještě tlupy jejich znepokojovaly okolí. Brzy potom připadl Trenčín druhé manželce Zikmundově Barboře. Ta po smrti manžela svého dlouho tu sídlila a část hradu ne nepatrnou znovu vystavila. Když císař Albrecht II. trůnu dosedl, připsal manželce své Elišce, dceři Zikmundově, hrad trenčínský s jinými ještě šesti zámky. Po smrti jeho horlivý a věrný obhajce Ladislava Pohrobka, český vojevůdce Jiskra z Brandýsa, hrad i město obsadil a svěřenci svému bránil až do smlouvy s králem Matějem Corvínem r. 1462. Ctižádostivý Corvín velmi často dlíval na Trenčíně, neboť odtud — nevděčník! — skoro všecky výpravy proti tchánu svému Jiříkovi z Poděbrad chystal. Ale mnohými zbytečnými válkami přišel Corvín o lásku a příchylnost svých poddaných a zemi zpustošenou konečně tak zadlužil, že prodati a zastaviti mu bylo statky korunní. Tak r. 1475 hrad i panství trenčínské se všemi cly a dávkami za 15.000 zlatých v držení dal Štěpánu Zápolskému, jemuž udělil též hodnost dědičného hraběte trenčínského. Když bratr Štěpánův Emerich, který za 16.000 dukátů Špiž byl obdržel, zemřel, statky obou v jednu velikou slily se moc, jež Uhrám tak osudnou se stala. Za nedlouho vládl Zápolský asi stu pevných zámků a panství a vojsku tak silnému, že směle mohl vzdorovati chatrné tehdáž moci královské.

Pod vládou Zápolských dospěl Trenčín svého rozkvětu. Zámek značně rozšířen a pro dvůr skvělý upraven s nádherou tehdáž nevídanou. Komnaty trenčínské skvěly se bohatstvím, o kterém chudobným tehdy zámkům královským budínskému a vyšehradskému nikdy snad ani se nezdálo. Po předsíních a nádvořích jen hemžilo se rytířstva a panstva Zápolským poddaného. Sbory vojska dobře vyzbrojeného přicházely a odcházely. Na hradě hlučné turnaje a radovánky všeho druhu. Okolní

návrší ve překrásné proměněny sady a šumnými vodopády, umělými vodotrysky a jeskyněmi tajemnými jsou ozdobeny. Byli to zlatí dnové, jiš rozesmáli se nad hradbami trenčínskými. A což když král polský požádal tu o ruku dcery Zápolského, bohaté Barbory! Když odcházela do Krakova, ne méně než 800 rytířů, knížat a biskupů s lidem svým ji provázelo.

Ale již sečteny jsou hodiny radosti a veselí. Ve dlouhých válkách, jež Ferdinandu vésti bylo s Janem Zápolským, i Trenčín nemálo utrpěl. Roku 1528 přitáhl sem císařský generál Katzianer a sevřel hrdý zámek se strany jihovýchodní. Hrubá střelba jeho třicet dní a nocí bušila do mocných hradeb. Pevně stály, až koule žhavá hrad zapálila. Tu teprve

Náměstí trenčínské. Dle fotografie ryl Jan Patočka.

posádka jala se vyjednávati. Popřáno jí volného odchodu. Ale i město obleháním tolik utrpělo, že pak po dlouhý čas nemohlo se zotaviti.

R. 1535 prodala císařská komora celé panství trenčínské Aleši Thurzovi za 40 tisíc dukátů. Brzy potom přešel Trenčín v držení hrabat Salmů, Forgacsů a Illyéshazyů, u nichž zůstal až do r. 1835.

Ještě jednou Trenčínským udatně bylo se brániti. Roku 1663 pronikli Turci až do Rakous a do Moravy. Odtud pak na podzim průsmyky karpatskými do Uher se stahovali. Silný sbor turecký jal se dobývati Trenčína tehdy slabě obsazeného. Ale v nebezpečí ku pomoci přispěl vévoda z Holštýna, jenž tehdy pevného Hradiště na Moravě hájil. Odeslal 100 jezdců dobře ozbrojených a dostatek náboje, tak že Trenčín všechny útoky turecké statně mohl odrážeti.

Když vzpoura Frangepana a jeho společníků byla potlačena, vloženy v čelnější pevná místa v Uhrách silné sbory vojska císařského, a tak i Trenčín měl od r. 1670 posádku císařskou. Na počátku 18. věku František Rakoczy zmocnil se skoro celých horních Uher. I hradu trenčínského po 5 let dobýval, ale dobyti nemohl. Jenom spodní město vzal útokem. Konečně však general Heister nedaleko odtud u vesnice Hamrů na hlavu ho porazil. Za císařovny Marie Theresie vyvedena na straně jižní nová opevnění, a hlavní věž zámecká, která byla již na spadnutí, znovu jest opravena. Ale ani to nepomohlo na dlouho. Trenčín konečnému osudu svému rychle se blížil. Již r. 1782 odtáhla odtud posádka císařská, a 8 roků potom vypukl ve městě strašný požár, který i veškeré budovy zámecké schvátil a zničil.

Tak pustne sídlo druhdy tak nádherné. Mocná klenutí se boří, stěna ve prach se drtí za stěnou, kámen padá za kamenem. Bujná tráva a bodlavé křoviny živí se tím tělem zetlelým. Divoké větry se peleší, kde upřádaly se veliké záměry mocných pánů uherských.

Čas přes to přese všecko přešel k dennímu pořádku.

Dráha považská končí nyní u Trenčína na pravém břehu bystrého Váhu. Trenčín sám rozložen na břehu levém. Přes Váh rozepjat důkladný most dřevěný, 50 m. dlouhý. Jenom mostné vynáší Trenčínu 13.000 zl. ročně. Jelikož pak město asi 30 až 40.000 ročně vydá, patrno, že mostné toto činitelem ve příjmech městských není nepatrným.

Asi 3 až 4 sta kroků od Váhu zvedá se táhlá skalnatá stráň. Na výběžku jejím rozkládají se sříceniny staroslavného hradu trenčínského. Stráň na straně při Váhu příkře spadá k rovině. Mezi strání a řekou založeno město. Město hrazené nevelíké jest a obsahuje vlastně jenom prostranné náměstí s některými malými uličkami pobočnými. Vstupuje se dvěma branami. Náměstí dosti slušně je dlážděno a uprostřed má kašnu a dvě sochy. Na náměstí hledí nejznamenitější budovy trenčínské. Tak hned při samé bráně severní vidíme veliký dům komitátní. Po stěnách veliké dvorany, kde stavové se scházejí, rozvěšeny jsou podobizny Illesházyů, někdejších držitelů panství trenčínského. Při bráně jižní naproti tomu je velikolepá kolej nyní piaristská s chrámem a gymnasiem, které město nedávno teprve nákladem 60.000 zl. znovu dalo zříditi. Fary tu dvě, katolická a protestantská. Kostel katolický nestojí ve městě, nýbrž nade městem asi uprostřed úbočí. Z města pak vystupuje se tam zvláštní chodbou krytou. Chrám stavbou svou sice nikterak nevyniká, ale ve předsíni po straně levé zazděn starožitný kámen se zajímavým nápisem, a ve chrámu pohřbeno asi 21 z rodu Illeshazyů. Hraběte Kašpara Illeshazya socha alabastrová stojí nedaleko levého oltáře postranního. Jako vzácnost ukazuje se tu veliká monstrance gothická a dva kalichy, jež prý císař Karel IV. darem dal králi Ludvíkovi z Anjou, když na hradě trenčínském r. 1362 mír sjednávali. S náměstím souběžně táhne se ještě jedna čelnější ulice. Jižně pak rozkládá se nepatrné předměstí, které různou výstavností a blátivým náměstím svým s každou vsí slovenskou směle může závodit.

Není tedy Trenčín nikterak veliký. Nebude míti mnoho přes 4000 obyvatelů. Z těch ovšem valná většina jsou Slováci, ale i mnoho

Maďarů a Němců zde a Maďaronů a Němčourů ještě více. Trenčín je královské město svobodné a stoličné. Trenčín je sídlo intelligence, duševním středem stolice trenčínské a středního Považí. Trenčín je hlavně jen veliká kancelář a veliká škola. Co mimo to zde, to buď s úřadem nebo se školou souvisí anebo je to jen přídavek nepatrný. Tak jsou tu přede vším úřady stoličné, okresní soud, dvůr soudní a berní inspektorát. Gymnasium zdejší je vyšší a státní a rozumí se, že maďarské. Škola normální má prý 4 třídy, israelitská 6 a dívčí státní 9 tříd. I evangelíci mají svou školu. Ve všech těchto školách učí se maďarsky, německy a také trochu slovansky. Mimo tyto patentované maďarské tiskárny jazyka československého má Trenčín také ještě dvě tiskárny soustavy Guttenbergovy. I nemocnice stoličná hojí neduhy rozmanité, ale zášti Maďarů proti všemu, co je slovanského, posud ani zde nevyhojili.

Hrad trenčínský rozkládá se po hrbolatém hřbetu skaliny vápencové, která východně u samého města směle vystoupila si daleko do nížiny považské. Půdorys hradu tvoří trojhran dosti pravidelný. Boky východní a západní buď zcela kolmo, buď velice příkře spadají s výše neplných 200′. To přirozené hradu opevnění. Na jihu pak hřbet horský hlubokými příkopy a náspy vysokými prorván v mocném polokruhu. Zde ruka lidská opevňovala důmyslnou strůjí svou. Opevnění tato souvisí s hradbami městskými a navzájem se sesilovala.

Z města do hradu po příkrém boku západním dvojí vystupovati lze cestou: buď z jihu u farního kostela nebo ze severu ode domu komitátního. Obě cesty asi uprostřed stráně v jednu se pojí a podél staré hradby střílnami opatřené dále ku severu směřují. Zde stávaly asi první dvě brány, a ku obraně byly jim dvě věže, jedna okrouhlá, druhá čtverhranná. Sříceniny jejich podnes tu vidíme.

Dále chatrnou nyní brankou vstupuje se do hradu samého. Stojí tu dosud mohutná věž, která hlavní bránu hradní chránila. Brána a i druhý strážce její dávno již se sesuly, a z rozvalin vystaven chatrný domeček. Přebývá tu chudá vdova se synem. Jsou to teď jediní obyvatelé nádherného druhdy sídla knížecího. Syn provází příchozího a památnosti, pokud sám je zná, vysvětluje.

Jsme ve spodní hradu části. Staré hradby kolem vyvedené dosud stojí. I několik budov ještě má střechy. Ale vše ostatní již se zemí je srovnáno, že po stavbě není ani památky. Jsou tu chudá políčka, křoví a něco stromoví. Jen při východní hradbě ze země vyčnívá ještě několik zbytků rozvalených zdí.

V severním hradu cípu viděti lze památnou studnu trenčínskou, ve tvrdém vápenci na 40° vyhloubenou. Po veliké věži ústřední je to památka nejzachovalejší. Pravdě se podobá, že vyvedena jest asi za králů z rodu Anjou. Tehdáž hrad trenčínský valně se rozšiřoval. I obyvatelstva a posádky přibylo značně, tak že vodojemy tehdejší nikterak neposkytovaly vody tolik, kolik hlavně za časů válečných bylo potřeba. Bylo obávati se, aby Trenčín netrpěl nedostatkem vody. Proto tato studna vrtána tak hluboko, až dokopali se vody z řečiště vážského. Pověst národní jmenuje studnu trenčínskou — studnou milujících a upřádá

o původu jejím dojemnou historii milostnou. Štěpán Zápolský, mocný pán trenčínský a postrach nepřátel, ukořistil kdysi při válečném tažení proti Osmanům krásnou dívku tureckou jmenem Fatima. Odevzdal ji manželce své Hedvice, paní pyšné a drsné, za služku. Krásná Fatima kvetla jako růže ohnivé její otčiny a jemností svou a poslušností brzy naklonila si srdce přísné velitelky. Když mír byl uzavřen, přišel do Trenčína mladý turecký kupec Omar s velikou a skvělou družinou a prosil Zápolského, aby vydal mu Fatimu ať již za jakoukoli cenu. Bylať Fatima nevěsta jemu zasnoubená. Ale marně prosil Osman pána trenčínského; kamenného srdce jeho pohnouti nemohl. Drsný bojovník neznal soucitu s hořem dvou rozvedených milenců. „Dříve vodu vyvedeš z nahého skalí tohoto, pak teprve zvlhnou oči moje útrpností!“ — tak horlil pán trenčínský, dupaje zlostně na drsnou skalinu. — „A dostojíš slovu?“ — tázal se mladý kupec. — „Zajisté!“ — odpověděl Zápolský hrdě a odešel.

Omar potom nelenil. Hned dal se s družinou svou do práce. Na témže místě, jehož dotýkala se noha rozzlobeného pána trenčínského, chutě jali se kopati studnu. Skála byla tvrdá, ale zručnost mladých Osmanů přemáhala všecky překážky. Dílo z počátku dobře se dařilo. Ale čím hlouběji vnikali do skály, tím obtížnější byla práce. Voda se neukazovala. Kolikráte již ochabovali; jen Omar nezoufal, než ku větší vždy píli a vytrvalosti nabádal. Konečně za tři roky práce lopotné a nebezpečné, kdy již zoufali všickni nade zdarem, hojného dokopali se pramene. Zápolský pak, dojat vytrvalou láskou Omarovou, nepřekážel již milencům, nýbrž volně dal jim odejíti.

Odtud k jihu vystupujeme ku hradu vnitřnímu. Vcházíme od strany východní, tedy ze strany ode města odvrácené. Vidíme tu především sříceniny dlouhé budovy o dvou patrech. Část tuto vyvésti dala nejspíše císařovna Barbora Zikmundova, jež jako vdova některý čas tu sídlila. Stojí již jen zeď čelná. Krásná okna vyložena jsou tvrdým pískovcem velmi jemně tesaným. Po stěnách a hlavně mezi okny viděti ještě nepatrné zbytky maleb na omítce. Ve přízemku je ještě několik jizbiček, jichž snad užívalo se jako vězení. Temnou, těsnou chodbičkou o čtyřech lezouce, s těží jsme se tam doplazili.

Odtud na západ vedou mohutná schodiště kamenná do jiné částky hradu, která ještě od slavného Matouše Čáka pochází. Viděti tu hlavně velikou síň rytířskou s nádherným balkonem kamenným, odkud milo pohleděti po širém Považí a po lesnatých výběžcích karpatských.

Odtud na západ táhnou se budovy od krále Ludvíka vyvedené a dále k jihu, čelem k městu obrácena jsouc, ona část hradu, kterou Zápolský stavěti a s nádherou královskou ozdobiti dal. Zde viděti též sříceniny někdejší kaple, která obrazy na omítce bohatě byla ozdobena. V těchto místech bývala i druhá brána hradská, ku městu obrácená. Nově zříditi — jak latinský nápis nade branou zasazený hlásá — dal ji r. 1609 palatin Štěpán Illeshazy a manželka jeho Kateřina Palfy z Erdödu.

Asi uprostřed všech těchto budov vysoko k nebesům ční hlavní věž hradu. Je to beze vší pochyby nejstarší stavba. Vcházíme do malé jizbičky přízemkové. Pod tou je sklepení klenuté. Jen uprostřed po-

nechán okrouhlý otvor. To prý pověstná lidomorna trenčínská. Zdá se však, že pod tímto sklepením ještě jiné asi bude sklepení, které však kamením jsouc zaházeno, na ten čas není přístupno. Vůbec pak skoro veškeré sříceniny nemilosrdně vydány všem zlobám nepohody. Skoro nic není chráněno a tak vše zkáze rychle propadá neodvratné. Jen tato věž hlavní, věž vchod strážící, studna a několik menších budov střechami je kryto. Ostatní vše, sněhu a dešti vydáno jsouc na pospas, drobí se a rozpadává. Hlavní věž o 6 patrech zvedá se do výše 105 stop. Z patra do patra vystupuje se po dobrých schodech kamenných. Jen nahoře schodiště již se rozpadlo a proto zhotoveno schodiště dřevěné. Nahoře kolem věže z pevných trámů srubena je pavláčka 16 kroků dlouhá a tolikéž i široká. Odtud přehlédáme především celý hrad pod sebou. Jako kniha otevřená leží tu před námi ve všech jednotlivých částech svých. Vidíme tu velikolepý půdorys jeho ve prostých rysech načrtaný. Vidíme síně veliké a kobky, chodby a schodiště, okna uměle vyvedená a balkony směle trčící nad propastí, vidíme mohutná opevnění a mocné věže kulaté i čtverhranné se střílnami nepříteli na postrach. Leč není tu již nepřítele, není smělých dobyvatelů a hrdinských obranců, pusto všude a mrtvo a nevlídno. Jen kámen s výše ob čas řítí se za kamenem, zrnko pískové padá za zrnkem. Jediný pán zde vládne rukou nemilosrdně drsnou — čas všecko hubící.

Z říše trudného rozkladu dále oko těká po okolí lahodném, po kraji plném života a utěšeného rozkvětu. Na západě kynou mohutné hřbety Karpat moravských, na východě temné hřbety lesnaté, na jejichž nejzápadnějším výběžku stojíme. Na jihu velebná Javorina, daleko na severu pak již nad samou Bystřicí širovládný Manín. Pod nohama našima utěšené Považí tisíci a tisíci nitek stříbrných protkané: to přečetná ramena bystrého Váhu a potoky a potůčky ve Váh padající. A úroda všude požehnaná a osada na osadě — lid slovanský.

Jako k muži patří žena, tak s Trenčínem snoubí se Teplice. Obě místa jsou sice asi 2 hodiny cesty od sebe vzdálená, ale vzdálenost ta svazku něžnému a pevnému nikterak nevadí: kdo přišel do Trenčína, jde třeba jen podívat se také do Teplice, a kdo je v Teplici, jako by byl v Trenčíně.

A jelikož jsme již v Trenčíně, musíme i do Teplice. Předpotopní omnibus dojíždí tam několikráte za den. Chutě tedy k vozkovi na kozlík. Kozlík je — po stinném loubíčku — moje nejzamilovanější místečko. Až přijdu jednou do nebe, nechci tam jinde sedět než na kozlíku. Jinak to nedám. Jenom na kozlíku sedí člověk jako pán. Člověk na kozlíku má celý ten boží svět před sebou; odtamtud vše náležitě může vzíti si na mušku, odtamtud podívat se může na všecko hezky s vysoka. Nemusí se tedy nikterak báti, že ten všední život o něj příliš se bude otírat. A to stojí, pane, také za groš.

Tak vyjíždíme z Trenčína. Silnice vede při samé kolmé skále, na které hrad trenčínský strmí v celé své velikosti a mohutnosti. V levo od silnice neveliký potok a za ním pěkný libosad. Dobrá silnice uhýbá se z prvu na východ ke Kubře a odtud ku severu se táhne k Opatové.

Váh zůstává vždy po levé straně. Údolí jeho v místech těch na 1 až na 2 hodiny se rozšířilo. Opodál zříceniny kláštera jezovitského. Nad poli pahrbky se sady ovocnými, za nimi vrchy lesnaté a nad těmi v dáli mlhavé jednotliví horští velikáni. Tak v levo, tak v pravo. Ječmen a pšenice buď již sklizena, nebo právě se sklízí. Jen kukuřice ještě dozrává. Po polích plno života, plno práce. Tu mandele se svážejí, tu strnisko již se oře. Onde pomalu a s rozvahou v pravo v levo kolébá se vůz žebřinový; obilí na něm vysoko naloženo. Pronikavé vrzání dřevěných kol mísí se se zpěvem z blízka i z dálky zaznívajícím. Jak by také nezpívali! Pracují tu dívky slovenské se statnými junáky. Jak krásně od zelené lučiny odráží se čistý jejich šat a bílý jako padlý sníh. Povšimněte si toho statného chlapíka hned tu v předu! Na hlavě má černou huňatou čepici s chocholem. Košile volná se širokými rukávy na ramenou jednoduše vyšitými. Na košili rozpjatá vesta překrásně vyšívaná, kalhoty i punčochy barevnými šňůrami pěkně ozdobené. Roztomilý to hoch, Slovan každým coulem. A což říci mám teprve o Slovenkách! Jim práce od rukou jde právě tak rychle jako ta krásná řeč jejich od hezkých úst. Jen to se mi do nich nelíbí, že hlavu zahalují si šátkem temným, bílými tečkami kropenatým. Ale límec u krku a rukávy v náramku pěkně mají vyšívané. Těsně k tělu přiléhá temný živůtek polou rozepjatý a živými květinami ozdobený. Kolem pasu stužky pestrobarevné několikrát ovinuté. Bílá suknička konečně je pravý div a zázrak vkusu jejich i píle vytrvalé. Tak krásně si ji vyšily!

Slovák s okolí Trenčína. Kreslil Adolf Liebscher.

Ale archa naše málo na to dbá, líbí-li se mi ten který kroj slovenský nebo ne. Koníci sice tu i tam chtivě jaksi pošilhávají po suchém jeteli ve velikých kupách složeném při silnici, ale vozka neopomene nikdy koženým žezlem svým jednomu i druhému připamatovati důtklivě, aby si popílili. A tak dále uháníme k osadě Dobré a Teplé. Dobrá je dosti chudobná, za to však Teplá krásně je rozložena uprostřed zahrad v údolí říčky Tepličky.

Vozka mnoho zbytečných řečí nenadělá. Jen v Opatové hlasem zbožnosti přidušeným prozradil mi důležité tajemství: že je tu — aparát. Já ovšem nepronikl hned veškerou hloubkou významu těchto slov. V Teplé pak zase mi sdělil, že je tu také aparát. Tu jsem již znamenal, že aparát bude asi veliká, dosud neznámá znamenitost těchto

míst. Byl bych zajisté špatný geograf, kdybych byl hned nepátral, co za aparátem asi se skrývá. Hned jsem se dotazoval otázkami mnohými a spletitými. A tak vypátral jsem konečně ku velikému obohacení vědy zeměpisné, že aparát je vlastně — vinopalna.

V Teplé opustili jsme údolí vážské a dali se směrem jihovýchodním. Znenáhla stoupali jsme po levém břehu Tepličky. Teplička žene tu asi dva nebo tři mlýny a kolem těch dorazili jsme konečně do Teplice. Příjemné toto místo lázeňské leží uprostřed vrchů malebně rozložených, uprostřed temných hvozdů borových, šťavnatých lučin a šumných potoků.

Vypravuje se, že asi před pěti sty roky kulhavý jeden pastýř z vesnice Teplé, stáda zbloudilého hledaje, v horké jakési bažině uvázl, nohu nemocnou umýval a tak se uzdravil. Tomu ovšem každý nemálo se podivil. Mnozí churavci pak podobně se tam umývali a vyhojili se. Tak prý objeveno vřídlo teplické. Že však pověst tato s pravdou se nesrovnává, je na bíle dni. Jelikož zmínka se tu činí již o vsi „Teplá“ zvané, patrno, že známy byly teplé prameny již dříve. Od pramenů těch pak osada jméno přijala. Z písemných památek o lázních trenčínských zmiňuje se nejprve listina z r. 1488. Ve druhé polovici 16. věku Tomáš Jordán, zemský medik moravský, šíře popisuje lázně trenčínské. Za časů jeho nebylo prý tu pro choré ani domu, kde by bydleli. Bohatí bydleli tenkráte pode stany, chudí pak v boudách, které si z proutí a klestí sami byli spletli. Ještě roku 1725 byly tu jen tři domy: jeden zděný a dva dřevěné. Ty však hostily jen bohaté. Chudým bytovati bylo u sedláků ve blízké vesnici. Teprve Josef hrabě Illeshazy nařídil, aby teplá zřídla ve vodojemech se zachytila, a pohodlné domy pro hosti aby se vystavily. A tak roku 1752 stál tu již kostel, zámeček, hostinec a dům lázeňský. Od té doby Teplice vždy více se zvelebovaly, až za barona Šimona Siny v jedno z předních lázeňských míst uherských zkvetly. Nyní má Teplice asi 100 domků hlavně jednopatrových a něco přes 1000 obyvatelů slovanských, kteří živí se hlavně orbou a zemědělstvím, při tom však i průmysl a obchod provozují hlavně času letního. Lázně řídí vrchnostenský správce a lázeňský komisař. Léčí dva lékaři lázenští a trenčínský fysik krajský. Pro choré vojsko zřídil erár kasárny se 120 postelemi. Času letního sídlí tu i plukovní lékař, a i lékárna trenčínská má tu svou filiálku.

Slovačka z okolí Trenčína. Kreslil Adolf Liebscher.

Teplice má asi pět větších vřídel sirných se zemitými solmi. Všecka vystupují z vápence. Teplota vřídel kolísá mezi 37 a 40° C. Voda jednoho se pije. Jiných pak užívá se výhradně jen ku koupání. Za tou příčinou chytá se voda ve velikých vodojemech zděných. Největší z nich má 21☐ sáhů plochy. Ze tří vodojemů každý má 9000 kostkových stop a vodou naplňuje se asi za 3 hodiny. Roku 1872 vrtáním nový otevřeli pramen, pramen Sinův. Ten vody dává nejvíce, aniž ostatním by ubíral. Voda zřídel teplických čistá je jako křišťál a sirou skoro ani nezapáchá. Stojí-li delší čas, ani se nekalí ani nebarví; jen na stěnách nádob malé usazují se křišťálky. Vystydla-li, chutná právě jako jakákoli jiná tvrdá voda pramenitá. Hojí pak lázně teplické hlavně rheumatism, pakostnici, katarrhy chronické, krtice a mnoho jiných nemocí kožních i kostních.

Co pak se týče počtu hostí, kteří lázně trenčínské co rok navštěvují, musíme vyznati, že počet jejich rok od roku nikterak se nerozmnožuje. Nyní vystřídá se tu za léto asi 2000 hostí a skoro již po celých 25 roků počet navštěvovatelů mezi jedním a dvěma tisíci velmi nepravidelně kolísá. A přece již roku 1826 vypravuje dr. Carl, že lázně teplické navštěvují ročně asi 2000 hostí ze vzdělaných a dílem i ze vznešených tříd, jež scházejí se z Uher a všech zemí okolních. Ale v těchto 2000 nikterak nebylo zahrnuto vojsko, třídy sprostší a i — židé. Nyní ovšem každého sebe ošumělejšího židáčka polského tu zapisují, ale počet 2 tisíc přece nepřesahuje.

Nyní má trenčínská Teplice hotely jedno- i dvoupatrové celkem slušně, tu a tam i nákladně zařízené. Některé z nich jsou vrchnostenské, jiné majetek soukromý. Celkem je tu k 800 pokojů a postelí ještě o několik set více. Chudší hosté však a hlavně ti, kteří sami se chtějí ztravovati, bytují obyčejně v jednoduchých bytech zdejších obyvatelů.

Zábavy a poučení poskytuje čítárna s mnohými časopisy. Dámy pak jediné piano damského salonu od rána do pozdní noci znepokojují s vytrvalostí věru nemilosrdnou. Cikánská kapela rovněž přičiňuje se, seč jest, aby čivy zdravých i nezdravých nešťastníků rozeštvala až ku zoufalosti. V areně dávají se také — i operetky. — Ale neptejte se — jak!

Když s Teplicí a s rozkošemi jejími nejvýše pochybnými již jsem se loučil, stalo se pojednou něco, co šosácky klidné vlnky zdejšího života rozrušilo k bouři divoké.

Krámy a skříně výkladní rychle se zavíraly. Po ulicích ani živé duše. Jen tak že ob čas nějaká ta ženská postava, hrůzou se chvějíc, šipkou se mihla z jednoho domu do druhého. Za to pak ze všech koutů vylézalo obyvatelstvo mužské, všemi možnými zbraněmi obrněno a opásáno jsouc až po uši. Velké nože kuchyňské a staré rezavé brokovnice nebyly právě to nejhorší, čím každý na výboj a odboj byl se vytasil ve strašných těch okamžicích všeobecného zděšení.

A co se stalo?

Roznesla se zvěsť, že prý někde po okolí potloukají se dva medvědi. Vtrhnou-li i do Teplice!

Zástup ozbrojenců do hor odchází za zástupem. Smrti se zasvětili a rozmanitými likérky posilnili k činům, než co dím k činům, ku pravým zázrakům hrdinství nevídaného, neslýchaného. Žehnání pozůstalých zde je doprovází. Ha, již zaznívá s hor střelba pekelná. Patrně bitva již se rozzuřila.

Já v rychlosti několik modlitbiček se pomodlil za nebohé medvědy, nebo při takové palbě každý chlup by jim byli rozstříleli na milion částeček. A to je přece velmi ukrutné! Je-li kdo medvědem, však on za to nemůže. On tím je již dosti nešťasten, a proto ho nesužujte!

Jak celá tato medvědí historie se skončila, nevím. Ale myslím si, že oba huňáči, nekřesťanským plýtváním prachu postrašeni byvše, v čas ještě asi s Vaňkem se potázali a vzali do zaječích.

Jen zdaliž na útěku příliš se neudychtili!

Ztracené světy

Novella

od

Jos. M. Hovorky.

(Dokončení.)

VII.

rávě odložila guvernantka, vrátivši se z palouku, malebný vesnický oděv, když Marta ohlásila pana důchodního s nějakým pánem z Prahy. Slečna vyšla oběma v ústrety a — Stanislav Zeman učinil první poklony před Herminou, která jej přivítala co nejdvorněji. Po krátké rozprávce uveden byl malíř důchodním do připravených pro něho pokojů. K večeři dostavili se dnes mimo komtesky a guvernantku také Zeman a důchodní se starou Martou. Ale důchodnímu nebylo v tom ovzduší jaksi volno; předstíraje malou chorobu, brzo se vzdálil. Děvčátka usnula a stará Marta ve vysoké lenošce nad punčochou více a více se klonící byla jediným strážcem obou mladých duší. Nyní teprve promluvil Zeman šíře o svém poslání. Sdělil Hermině, že učinil si hlavní úlohou prostudovati národní typy.

A tu octnul se hned na cestě z Orlíku nenadále před obrazem, plným ryze slovanské poesie a veselosti . . . A předkládaje slečně skizzu, podotkl, že takový začátek oprávňuje k nadějím nejskvělejším. Hermina s hlubokým uzarděním dlouho pohlížela na obžinkové skupení, v němž

nedávno také vynikající úlohu hrála a zdržela se u své podobizny nejdéle.

„Smím Vás prosit o sdělení, co jste si pomyslil o mně, vida zámeckou vychovatelku v takovémto přestrojení?“

„Že milujete lid venkovský se stejnou horoucností jako já,“ odpověděl tiše Zeman.

Hermina zahořela. Náhledy jejich se poprve sešly. Kývla hlavou a tázala se, chtějíc rozmluvu na jiný předmět obrátiti, na výsledky cesty jeho do Mnichova, o které čtla v novinách.

Zeman vylíčil nadšeně umělecké snažení mnichovské akademie, rozprávěl o Rubenově „Columbu“, o Mükeově „Svatém Augustinu“, o umění milovném králi Ludvíkovi, který však z přílišné lásky ku kráse naposled z mezí dobrých mravů vybočil, což mělo za následek vzpouru mnichovskou, v níž se také Zeman súčastnil. Vrátiv se do Prahy, stal se členem „Slovanské lípy“ a přijal pozvání hraběte Dubského.

Hermina poslouchala napjatě. Poutavé vypravování a milý, měkký hlas jeho působily na ni zvláštním kouzlem.

Bylo již pozdě. Klubíčko s klína dřímající Marty svezlo se na podlahu a bouchnutí jeho probudilo neplatnou strážkyni. Promnula si oči a viděla, že pán i slečna mají se k odchodu.

Zeman nemohl té noci v novém bytě dlouho usnouti. Kolo vesnických mládenců i panen točilo se mu stále v hlavě a zvláště ta dívčina s krásným hnědým vlasem, svůdným okem a ryze slovanským typem vznášela se stále před jeho duševním zrakem.

Hermině dařilo se bezmála stejně, jen že jí tanul ustavičně na mysli ušlechtilý, přívětivý obličej umělcův.

Na zámku nastal nyní jiný život. Zeman sedával nejraději v okně maje sešit v ruce a zastavilo-li se nějaké vesnické děvče na dvoře aneb usedla-li mládež na kamenné lavice u sýpek a stodol, již skizzovala obratná jeho ruka buď jednotlivé postavy neb celé skupiny.

Když to děvčata zvěděla, prchala před „suchým malířem“ a dvůr byl stále jako když vymete. Malíř činil nyní výlety do polí a na vzdálenější statky.

Při návratu z takových výletů míval vždy mnoho látky k rozpravám nashromážděno. Sedávali pak s guvernantkou v panské zahradě pod košatými stromy ve výměnu myšlenek zabráni, zatím co hraběcí děvčátka kolem dováděla.

Zeman seznamoval Herminu se zásadami svého tvoření i s povahami jiných umělců; vyprávěl o příteli Schwindovi, proslulém malíři „Sedmi krkavců“, o těžce zkoušeném Ginellim a vážném Corneliu, který býval vždy rád v jeho společnosti. Bylť Zeman, když na něj nedolehal nedostatek, společníkem výtečným, vtipným i rozmarným; s něžným citem pro vše šlechetné spojoval jemnou ironii, kterouž bystře dovedl líčiti slabosti jiných.

Vzpomínal také někdy na smutné své dřívější poměry. Netajil se tím, že býval často suchý chleb při tvoření nejlepších prací jedinou jeho večeří.

Při takové vzpomínce zarosily se Hermině pokaždé oči a často stalo se, že teplé krůpěje s těch krásných zřitelnic zvlhčily ruku jeho,

v níž třímal její růžové, štíhlé prstíčky. Pak hovor přestával, až je Tekla nebo Olga nějakým čtveráctvím ze snění vyrušily.

Nastával podzimek. Říjnové povstání vídeňské přimělo poslance říšské ve Vídni se nalezající, aby kvapem do Prahy se uchýlili. Na zámku našem očekávali nyní, že se hrabě Dubský domů navrátí. Ale nedočkali se ho. Byl přítomen sjezdu 27 říšských poslanců z Čech, v němž přijato ohražení proti platnosti kusého sněmu vídeňského.

Avšak za málo neděl přeložen byl parlament do Kroměříže a zástupcové z Čech súčastnili se opět v nových poradách.

Zatím zřídil sobě Zeman na zámku hraběte Dubského v jedné komnatě úplný atelier, opatřil plátna a barvy a hodlal v zimních měsících prováděti skizzy, jichž značnou zásobu si byl výlety do kraje opatřil. Hermina těšila se velice na chvíle, kdy bude se moci obdivovati bezprostředně uměleckému tvoření genialního malíře, k němuž lnula mocí neodolatelnou.

V tom došel Stanislava Zemana list z Kroměříže. Hrabě Dubský píše v něm, že umělecká jednota v Praze za předsednictví J. Hellicha usnesla se na tom, aby byly vydány podobizny čelných zástupců lidu. Dubský navrhl písemně, aby práce ta svěřena byla Zemanovi, což jednota s radostí přijala. I žádá hrabě, aby se Zeman záhy vypravil do sídla říšského sněmu. Hrabě končil poznámkou o brzkém a radostném shledání!

„Ubohý hrabě,“ vzdychl po přečtení listu Zeman; „netuší asi, jakou bolest místo radosti mně spůsobuje.“

Se srdcem sklíčeným skládal do vaků připravená již plátna, barvy a štětce. Právě bylo celé zařízení pracovny zrušeno, když slečna guvernantka do síně umělcovy vkročila.

Při spatření nového pořádku zachvěla se sličná postava a rty její třásly se, když ze sebe vypravila: „Vy nás chcete opustit?“ Místo odpovědi podal jí Zeman list hraběte.

Hermina přečtla několik řádků a padla, na vše zapomínajíc, na prsa muže milovaného.

Zeman ovinul něžně ruku kolem jemného těla a zašeptal: „Ne na vždy. Přijdu zas a pak . . . se již nikdy více nerozloučíme.“

Prsa ubohé dívky mocně pracovala. Pozvedla hlavu skloněnou a hleděla slzavým zrakem pevně v oči Zemanovy, jakoby z nich vyčísti chtěla svůj osud.

„Miluješ mne?“ vyřinulo se z úst Zemanových.

Radostné pohnutí přeletělo Hermininu líc.

Otočila rámě kolem šíje umělcovy a klonila tu drahou hlavu blíž a blíž, až rty obou v horoucím polibení se střetly.

To byla její odpověď.

Odpoledne odnášeli rychlonozí vraníci Stanislava Zemana do Prahy, odkud po železnici ihned cestu do Kroměříže nastoupil.

VIII.

V Kroměříži měl Zeman mnoho práce. Objednání na podobizny se množila a mimo to vábil jej hanácký venkov k novým studiím. Podnikal často vycházky mezi lid a sledoval svým neobyčejným pozoro-

vacím nadáním pilně výrazy obličeje, způsob chování a zvláště malebné kroje venkovanů. Meškal mnoho měsíců v Kroměříži k velikému zármutku své Herminy, jíž psával, že mu není možno vybaviti se z kruhu poslanců. Až pojednou tomu všemu rázem konec učiněn.

Zákonodárný sbor Kroměřížský byl následkem obnoveného absolutismu zavřen. Mezi delegáty, kteří spěchali následkem toho k domovině, byl hrabě Dubský. Přijel z nenadání — všickni byli velice překvapeni. Dítky, které zatím značně povyrostly, padly mu s jásotem v náruč a také Hermina jevila radost upřímnou. Vzezření hraběte bylo dosti změněno. Politické boje, neustálá napnutost, podrážděnost a konečně trpké sklamání ve výsledcích těžce naň působily. Vypadal nyní mnohem starší a značně sešedivěl.

Zasednuv poprve opět v kruhu svých milých, řekl: „Nyní zůstanu stále u vás. Na kolbiště politické se více vlákati nedám ani nejrůžovějšími vyhlídkami.“

Byl šťasten slyše o pokrocích, jaké jeho dcerušky učinily, tiskl guvernantce vřele ruku a pravil: „Děkuji Vám. Hrabě Dubský toho nezapomene, co jste pro jeho dítky učinila. Brzo se o tom dozvíte.“

Hermina se zachvěla.

„Tatínku,“ zašveholila prostořeká malá Olga, „my máme slečnu tak rádi, jako maminku.“

Hrabě se významně usmál.

Rozmluva obrátila se brzy také na Zemana, ač se tomu Hermina vyhýbala; potají byla ovšem plna úzkosti, proč se i Stanislav nevrátil s hrabětem. Hrabě prohodil mezi jiným: „Zeman bude nám zajisté vděčným. Nahromadilo se mu v Kroměříži tolik práce, že asi mnohé nedohotovené věci odnesl. Odebral se především do Prahy, kde malovati bude podobiznu slečny Manetínské. Odtud musí pak vykonati některé návštěvy na venkově. Bylť pozván na zámky barona Kotze z Dobrše a hraběte Tarouccy; přijal pozvání to teprv po dlouhém zdráhání. Musil mi také slíbiti, že nezapomene na můj dům a co nejdříve u nás se objeví. Pravil, že pobyt na mém zámku chová pro něho kouzlo neodolatelné a že by nejraději jel ihned do lesů orlických.“

Hermina se uspokojila. Věděla, že ji Stanislav zajisté neklame, ale přece červ nedůvěry začal hlodati v nitru jejím.

Za nedlouho došlo jí psaní od Zemana. Vysvětloval Hermině způsobem přesvědčujícím, že přání tak mocných příznivců vyhověti musil a dodal, až nejdůležitější práce budou skončeny, že bez meškání matce i sestře tajemství své vyjeví a pro Herminu svou si dojede. Pak budou žíti jen sobě v štěstí nezkaleném.

Hrabě shledav, že je hospodářství na jeho dvorech v bývalém dobrém pořádku, uchýlil se zcela do rodiny a mnohé hodiny trval u roztomilých svých dcerušek, raduje se z utěšených pokroků, jaké za jeho nepřítomnosti učinily. A často svezly se pak zraky jeho s milých děvčátek na zahradnici, která tak výtečně květy první lásky jeho ošetřovala. Opojoval rád zraky své jemným kouzlem, které sličnou tu bytost obklopovalo. Naslouchal s blažeností slovům jejím, jichž lahodný zvuk mu pronikal až k srdci. Netroufal si ani pomysliti, že by se mohl kdy od této dívky navždy odloučiti.

A když myšlenky takové hlavou jeho probíhaly, sedával smuten v lenošce, před sebe zíraje. Jednou otázala se ho v takové chvíli guvernantka uctivě, co panu hraběti schází.

„Mládí," prohodil hrabě. „Stárnu; není-liž pravda, slečno?"

„O tom dovoluji sobě co nejrozhodněji pochybovati; pan hrabě spíše mládne," prohodila žertem guvernantka.

„Opravdu?!" zvolal hrabě rozjařen a vstal. Vskutku zdálo se mu, že nový žití proud probíhá jeho údy.

* * *

Jednou ráno dala se Hermina záhy ohlásiti u hraběte. Týž pracoval na revisí nějakého hospodářského účtu, ale pro guvernantku musela revise počkati. Odšoupl papíry stranou a prosil o vstoupení. V jaké to růžové náladě přicházela? Jaký oheň plál jí z očí? Celá postava její zdála se mu býti vyšší, plnější a statnější; na krásném obličeji sídlil rozkošný úsměv.

„Vaše žádost, slečno?" otázal se po vlídném přivítání překvapený hrabě.

„Žádost moje," vypravila slečna ze sebe — „ne, není to žádost — prosbu chovám k vám, pane hrabě."

„Prosby z úst vašich, slečno, jsou mně rozkazy. Vždyť vás považuju takořka již za člena naší rodiny. Není tedy zapotřebí tolik okolků. Rcete, čím se vám mohu zavděčiti?"

Slečna při poznámkách hraběte trochu zbledla a pravila: „Prosím o čtyrdenní dovolenou. Pojedu do Prahy."

„To je vše?" pravil hrabě udiven. „Je to ovšem poprvé, co se vzdalujete; ale neptám se po příčinách, důvěřuje vám, že se nestanete domu našemu nevěrnou."

Hermina sklopila oči.

„Ostatně se vám musím přiznati, že nynější jednotvárný život, do kterého chcete zajisté malým výletem trochu změny vložiti, dlouho nepovedeme," pokračoval hrabě. „Odvykl jsem mu. Najal jsem již v Praze prostranný byt a za krátko tam odjedeme na delší dobu. Odpusťte, že jsem vás mučil tímto vězením po více než dvě leta. Na leto podíváme se do Švýcar a doufáme, že nám také společnosti své neodepřete. Nedivte se . . . my stárnoucí lidé tak rádi se nalezáme u květoucích bytostí, před nimiž leží dotud život jako uzavřená kniha s mnohoslibným, vábným nadpisem."

Vzav pak ruku její pravou do obou svých, dodal měkce: „Jděte, slečno, s bohem . . . . propouštím vás ochotně; vraťte se jen zase právě tak do našeho středu."

Oči majíc plny slzí s hlubokou úklonou poroučela se guvernantka.

Hrabě nabídl jí povoz svůj až do Prahy, což ona zamítla, prosíc pouze za dovežení do Příbrami, odkud pojede dále ve voze poštovním.

IX.

Když lesnaté stráně orlické zrakům jejím zmizely, vytáhla Hermina ze záňadří malý lístek, jejž několikráte pozorně přečtla. Její tvář zářila při tom vždy více.

Zeman líčil v tom listu budoucnost obou růžovými barvami. V málo měsících — psal — dobudu si bohdá evropského jmena. Královně anglické má býti podáno album, obsahující malby a kresby všech vynikajících malířů rakouských. I mne požádali o příspěvek a losem ustanoveno, že můj obraz má býti v album první. Jaký důstojnější model měl jsem si zvoliti než-li Tebe, drahá Hermino?! Tvůj obraz má založiti štěstí naše a uvésti nás po dlouhém bloudění pustinou strádání a zneuznávání do země zaslíbené — ku společnému krbu domácímu. Na konec sliboval Zeman, že představí nevěstu svoji matce i sestře a v brzku slaviti bude zasnoubení.

Hermina sestoupila v Praze v určeném hôtelu, kdež krátce po příjezdu přijala návštěvu svého ženicha. Jak byl mohutný a přece ohebný a elegantní! Zdálo se jí, že jest mnohem krásnější nežli dříve. Zlaté jeho vlasy že nabyly většího lesku, oči ohně a srdce vřelosti; vždyť líbal ústa její tak horoucně, jak líbati se může jen v zápalu první opravdové lásky!

Když sobě dosti napovídali o vzájemných příhodách, poškádlil Zeman Herminu starým hrabětem; ona odmítla tento žert s nevolí, ale brzo se usmířila a slíbila, že ráno do atelieru se dostaví.

Na druhý den o deváté hodině ranní přišla skutečně do bytu malířova. Přivítal ji s větší ještě vroucností nežli včera. Hermina byla blažena; avšak radost její skalena na chvíli zprávou, že byla matka i sestra jeho včera pozvány k rodinné slavnosti na blízku u Prahy a že se bezpochyby teprve zítra navrátí.

Hermina uvěřila a prohlížela s velikou zálibou začaté práce Zemanovy, mapy, nákresy a skizzy, až si konečně vzpomněla, že přišla za jiným důležitějším účelem.

„Nuže model je zde," pravila se smíchem; „co má představovat?" Zeman se zamlčel.

„Chci znázorniti ideu, kterou se již po dlouhý čas zabývám," pravil posléze rozpačitě. „Zvolil jsem si za předmět obrazu Sv. Maří Magdalenu."

„Jakže? Já mám býti modelem k podobě sv. Maří Magdaleny?!" zvolala Hermina s hrůzou.

„Pohleď na tuto skizzu, drahá Hermino; ta snad tě s návrhem tím usmíří," pravil Zeman prosebně.

Hermina vzala do ruky malý obrázek. Představoval Magdalenu, podepřenou o balvan a zvedající k nebi milostnou tvář, v níž vítězil radostný jas nad posledním stínem pochybnosti, zda jí opravdu hříchy prominuty, jak zvěstuje cherubín s věncem nad ní se vznášející; rozpuštěné kadeře splývaly po jejích ramenech a prsou — ostatní tělo zahaleno bylo rouchem červenavým.

Hermina pohlížela v zimničném rozechvění na krásný bohatý vlas světice, jímž tu a tam prosvítala bělostná pleť odhalených ramenou a hrudi.

„Ne, ne!" bránila se, blednouc a rdíc se střídavě. „Nežádej toho! Ustaň, pro bůh! Nech mne odejít."

„Obraz ten má založiti štěstí naše," naléhal Zeman s měkkostí srdce pronikající a uchopiv její ruku, táhl zdráhající se jemně k sobě.

Opojení lásky obestřelo její smysly. „Jsem tvá — nechť bůh mi odpustí," zašeptala a klesla do jeho náručí . . .

* * *

Hrabě Dubský chodil smuten řadami komnat svých. Neměl žádného stání; ani venku ani zde. Již uplynulo šest dní a Hermina dosud nepřicházela — ba ani žádná od ní zpráva.

Hrabě teprve za její nepřítomnosti úplně poznal, čím guvernantka domácnosti jeho byla. To nebyla pouhá učitelka hraběcích dítek, nýbrž dáma, která dovedla převahou duševních vlastností svých podříditi sobě celé okolí, nikdy však této moci ve zlé neužívala. A choré srdce hraběte, které žádalo pozdraviti se na jiném zdravém a mladém, pravilo mu, že s Herminou odchází spokojenost a klid, bez ní že nelze zapomenouti rány, kterou mu Ida odchodem do neznámých světů spůsobila.

Dubský, který setřásl v pohnuté době roku 1848 zrezavělé předsudky předků svých, odhodlal se, že tu dívku učiní — šťastnou. Učiním ji hraběnkou, opakoval pro sebe několikrát, všechny statky své jí složím k nohám a pak teprve na konci života budu moci říci, že nový pro mne vychází den; kéž by jen slunce jeho dlouho zářilo!

Vzpomínal na dítky, s jakou radostí asi uslyší zprávu, že otec dal jim novou máti v té, kterou tak vroucně milují. Také lid uvítá novou velitelku zámku s radostí. Zbývaly jen ohledy na sousedy; ale i ti byli z větší části liberální — nescházelo tudíž, než aby řekla chudá učitelka: „Chci se státi hraběnkou," a štěstí obou bylo by zpečetěno.

Teprve desátý den po svém odjezdu vrátila se Hermina. Se závojem spuštěným vystoupila z vozu a uchýlila se hned do své komnaty. Tekla a Olga přiletěly ji uvítat. Hermina pohladila něžně děvčátkům kadeřavé hlavinky a vtiskla každé k veliké jejich radosti pěknou obrázkovou knihu do ruky. Hraběti napsala omluvenku, prosíc ještě o několik dní shovění; roznemohla prý se v Praze. Ale Dubský znepokojen jejím lístkem v míře největší, dal se u ní za chvilku na to ohlásiti.

Když vstoupil do její komnaty a na Herminu pohledl, leknutím div na nohou se udržel. Oheň zraků jejích vyhasl, ruměnec tváří zmizel, celá postava byla skloněna — ani stopy po bývalé jarosti a pružnosti.

„Jsem nemocná," pravila tiše, „budu zde na obtíž. Až se pozdravím — vynasnažím se, abych vše vynahradila."

Hrabě s největším účastenstvím pohlížel na skloněnou lilii. Vyptával se něžně na její nemoc, těšil ji a poslal bez meškání pro lékaře. Tento shledal, že má slečna záchvaty horečné a odporučil na delší čas úplný klid.

Po několika nedělích začala se Hermina pozdravovati a vyučovala již také děvčátka. Stávala se plnější, oko nabývalo lesku a leckdy přeletl i úsměv ubledlé tváře, zvláště v ty dny, kdy docházela psaní z Prahy.

Jednou zajel si hrabě na několik dní do hlavního města a vrátiv se vypravoval, že navštívil také Stanislava Zemana. „Považte, slečno," pravil třesoucí se vychovatelce, „maluje sv. Maří Magdalenu. Obraz ten určen je pro album, které rakouští umělci podají královně anglické. Omlouval se, že zabírá obraz ten veškerý jeho čas, že chvatně pracuje

na jeho ukončení a jak mile bude hotov, že první výlet učiní k nám. Vypravoval jsem mu, že jste mnoho trpěla, dlouho churavěla; on měl hned oči plné slzí — vždyť znáte jeho měkkou povahu."

„A ten obraz — tu Magdalenu — ráčil jste viděti?" pronesla s největším přemaháním Hermina.

„Nikdo jej neviděl — ani sestra ani matka — skrývá obraz ten jako klenot a nikdo prý ho neuvidí, dokud komise vídeňská nad ním nevyřkne soud. Tak stěžovala si jeho sestra. Ale ženské jsou zvědavé. Služce, která jedině smí vcházeti do atelieru, dán rozkaz, aby za každou cenu hleděla vypátrat, jak ta Magdalena vypadá. Avšak, slečno, co jest Vám, Vy se třesete . . ."

„Ach, ty nervové záchvaty . . ." omlouvala se Hermina a odešla do své komnaty, kdež ulevil proud horkých slz stísněné její hrudi.

Uplynulo asi půl roku od té doby, co se chystal hrabě poprve učiniti slečně rozhodné vyznání. Nemoc, jež tehdáž vše překazila, byla nyní překonána. Vychovatelka nabyla opět dřívější své podoby, byla i veselejší a čilejší. Jen z domu nevycházela; zůstávala celý den buď v komnatě dítek aneb v pracovně své, kde pilně dopisy psávala, jež obstarávala Marta, stavší se nyní její důvěrnicí. Této dobré ženě často se slzami zalily při pohledu na Herminu.

Hraběti se dle možnosti vyhýbala. Avšem ten pomýšlel nyní opět vážně na to, aby odhalil konečně milované dívce plány srdce svého.

Jednoho dopoledne, když byly hodiny vyučovací skončeny, přinesl sluha z pošty opět dopis pro guvernantku. Hrabě věděl, že po obdržení listu z Prahy bývá slečna vždy mnohem přístupnější; proto volil tuto chvíli k rozhodnému kroku. Srdce mu prudce tlouklo, když prošel řadami pokojů a stanul před komnatou její. Naslouchal okamžik — uvnitř bylo ticho jako v hrobě. Zaklepal — v komnatě ani hlesu. Jindy byl by se obrátil a odešel. Ale dnes lomcovala jím dlouho tajená vášeň tou měrou, že vztáhl ruku na kliku — dvéře povolily a hrabě vstoupil.

Pozdravil dvorně — žádný dík. Přistoupil tiše k lenošce, mysle, že slečna v zadumání, do něhož se v poslední době často pohřižovala, příchod jeho přeslechla a — hrůzou vzkřikl i ustoupil zpět.

Ležela to před ním zsinalá, bezvládná mrtvola? Sáhl jí lehce na čelo — bylo teplé, žila. Z jedné ruky vypadlo jí malé zlaté pouzdro se sametovou páskou, které — soudě dle pootevřených šatů — obyčejně na hrdle nosila. Hrabě zvedl pouzdro to a spatřil v něm podobiznu — Stanislava Zemana. V druhé ruce držela Hermina slabě zmačkaný list s černým okrajem.

Pohled na podobiznu umělcovu zalekl hraběte velice a naplnil duši jeho rojem obav. Jak se dostal obrázek ten do ruky Hermininy? Co značí list se smutečním okrajem? Chvilku váhal, chvěje se na celém těle; pak zdvihl dopis a přečetl chvatně následující řádky:

„Slečno!

Bude Vás snad zajímati, že obraz sv. Magdaleny, ku kterému jste se tak ochotně za model propůjčila, Stanislavu před několika dny z Vídně vrácen byl. Tím jest i osud mého nešťastného bratra rozhodnut. Zpráva o neštěstí tom ochromila jej úplně a sklátila naši drahou matku do hrobu. Po tom všem uznáte snad, že nemáte žádného práva

více k nám se hlásiti. — Stanislav se Vás při smrtelné posteli matky zvěčnělé odřekl. Poměry své s hrabětem Dubským nepřivádějte nikdy ve spojení s jmenem — Zeman.

S Bohem — na vždy!

Melanie."

Možno si pomysliti, jaké city rozbouřily se v prsou Dubského po přečtení těchto řádků. List vypadl mu z ruky; vytřeštěný jeho pohled utkvěl na Hermině. Však pohled na děvinu zsinalou nepohnutou tvář přivedl mu rázem na mysl její omdlení. Zavolal Martu i komornou a poslal pro lékaře.

V nesmírném rozčilení přecházel pak po své komnatě a když lékař pokoj guvernantčin opustil, vyšel mu spěšně vstříc a tázal se hlasem rozechvělým, jak se nemocné vede.

Suchá odpověď lékařova zbortila rázem celou tu krásnou budovu štěstí, kterou snové jeho pro budoucnost stavěli. Zvěděl, že milovaná bytost poklesla, že nosí pod srdcem plod nevěrné lásky muže jiného, a z tonu slov lékařových poznal nad to, že on, hrabě sám, je v podezření, jakoby byl rozškubal ten spanilý jarý květ. Hněv, lítost a prudká bolest rozrývaly jeho nitro . . .

Tak zmítal se ubohý hrabě dlouho v bolestném rozčilení. Ale šlechetná jeho povaha objevila se na posled ve světle nejkrásnějším. Když se Hermina za několik hodin zotavila, vstoupil do její komnaty smuten a zdrcen, ale bez výčitek. Ona vyznala hraběti upřímně celý svůj poměr k Zemanovi. Dubský nabídnul jí svou intervenci u nevěrníka; ale Hermina nabídnutí toho nepřijala. Odjela za několik dní na vzdálené panství a byla tam později obdařena roztomilou dceruškou. Hrabě pečoval i na dále se stejnou láskou o mladou matku i malou její Emmu, kteráž se utěšeně rozvíjela a celou podobu otce svého měla.

O Zemanovi nebylo ničeho slyšeti; hrabě zanevřel naň úplně. Neštěstí Herminino mocně ho dojalo a cítě, že je zdraví jeho podkopáno, zamýšlel vzpomenouti v závěti své značným legátem též nešťastné milenky umělcovy. Leč Hermina rozhodně se tomu opřela, nechtíc, aby dosti malé podezření na nevinném dítěti jejím zůstalo. Emma projevila záhy neobyčejné nadání ku kreslení a malbě a když již ani učitel kresby nedostačoval, poslána co dívka patnáctiletá na akademii krakovskou.

Po čtyři leta pečoval ještě šlechetný hrabě o mladou umělkyni, až stříbrovlasého kmeta smrt zasáhla. Hermina byla o tom neštěstí listem hospodářského úřadu zpravena a důchod jí zastaven. Odebrala se do Prahy, kdež Emma s prospěchem malířství vyučovala, jak jsme na začátku vypravování tohoto poznali.

Stráně orlické více nespatřily. Přijel tam dědeček obou komtessek, generál hrabě Bakalović, který je odvezl do Vídně a rozsáhlé statky v jejich prospěch veskměs pronajal.

X.

Stanislav Zeman těžce želel činu svého proti Hermině Rajské. Dopustil se ho v zoufalství nad ztrátou matky a slávy; v neblahé té chvíli zmocnil sestru k ukrutnému listu, zaslanému nešťastné guvernantce. Záležitost ta nezůstala tajnou; mnozí dřívější příznivci umělcovi mezi šlechtou se následkem toho od něho odvrátili a nedostatek se znova dostavil. O svém dítěti slýchával, že jest krásné, zdravé a neobyčejně důvtipné, což ještě více mysl jeho ztrpčovalo a život mu otravovalo. Upadal čím dále hlouběji v těžkomyslnost, kteráž mu bránila tvořiti díla na rozsáhlejším studiu spočívající. Kreslil k uhájení existence pouze věci drobnější. Někdy ovšem vyšlehl na chvíli plamen bývalé genialnosti, tvůrčí myšlenky se jen jen rojily — krásné a vznešené, — ale k provedení jich došlo zřídka.

V takovém stavu nalezli jsme umělce na začátku našeho vypravování, kdy se počal duch jeho obestírati temnou rouškou. A roušku tu neprotrhly ani shromážděné poklady celého umění italského v Římě, kamž se odebral; ba porovnávaje práce mistrů vlašských se svými, v dětinské slabosti odhazoval štětce volaje: „Ne — nejde to; ničeho neumím!“

Někteří přátelé jeho a umělci v Římě ten čas studující viděli, že choroba jeho povážlivě vzrůstá a psali do Prahy sestře jeho, aby jej vybavila z hrozného toho stavu, který se bezmála již úplnému šílenství podobal. Pomocí Karla Delána přijela Melanie do Říma a našla po dlouhém, dlouhém hledání ubohého bratra rozedraného a s dětmi si hrajícího na náměstí. Prádlo a šaty pobrali mu již dávno hostinští — vždyť rozhazoval peníze plnýma rukama veselé mládeži . . . . .

Melanie přivezla jej nazpět do Prahy, kterou sotva poznal. Pomocí lékařskou prošlehly ještě jednou paprsky bývalého ducha jeho. Ale jen na krátko. Ztratil smysl pro barvu, pak i pro ušlechtilé formy a hynul zvolna tělesně i duševně. Plakával a smával se najednou, vzpomínal v posledních dobách často na Herminu, o níž tvrdíval, že je mrtva, a těšil se v jasných okamžicích na shledání s opuštěnou milenkou . . . . . Vysílen ulehl na lůžko, s něhož nepovstal.

Mnozí lidé pamatují se asi dosud na slova, která napsal jeden z jeho nejlepších přátel na konci nekrologu věnovaného nešťastnému umělci:

„V posledním voze, jichžto dlouhá řada za rakví následovala, seděla mladá, závojem zastřená, as dvacetiletá dívka, které sobě nikdo nevšímal. Na hřbitově protlačila se k hrobu a vrhla do něho na rakev umělcovu prostý vavřínový věnec. Kdo jest ta dáma s krásnými zlatými vlasy? ptali se někteří z přítomných — málo bylo těch, jimž neušla podoba její. Přišla a zmizela zase — k nebožtíkovi měla největší právo . . . . .“

* * *

Povíme ještě jen krátkými slovy další osudy Emmy a její nešťastné matky. Když se vrátila Emma z večerní slavnosti v domě Delánově, nezatajila matce své ničeho. Tato vyslechla s velikým pohnutím líčení

o shledání otce s dcerou ještě neviděnou. Emma konečně vyznala na kolenou i mladou lásku svoji.

Nalezla vlídného soudce a rozsudek spečetěn vroucím políbením na bílé čelo.

Za několik neděl byl Jaromír Čacký do domácnosti Rajských uveden a záhy zasnoubení slaveno. Již se i blížil blažený okamžik, kdy ruce obou mladých lidí na věky spojeny býti měly, když nenadálá smrt Stanislava Zemana všechny v zármutek hluboký uvrhla.

Zatím slavila doba „národohospodářského rozkvětu" své triumfy: podniky průmyslové rostly jako z vody a Čacký navzdor svému mládí stal se brzo řiditelem takového nového podniku. Když doba smutku pominula, uvedl ve vkusně upravenou domácnost milou žinku a matku její. Byl na vrcholu štěstí.

Bohužel, že štěstí to záhy bylo zkaleno. Po době „národohospodářského rozkvětu" následoval úpadek, který měl bídu a nouzi za věrné průvodce. Také podnik Čackým řízený uveden byl touto nepřízní okolností na mizinu a řiditel ztratil výnosné své místo.

Událost ta zasáhla klidnou a šťastnou domácnost jako udeření hromu. Dokavád úspory Čackého stačily — přidávalo se. Konečně vzpomněl si na slova Lipnického, aby, až bude nejhůře, zaklepal na přátelském srdci jeho. I nabídl mu služby své pro závod rodiny Lipnické. Než ale, běda — Lipnický zapomněl šlechetných slibů svých. Odpověděl listem velice zdvořilým, jak jej „nehoda" milého přítele překvapuje a zároveň jak lituje, že nemůže užíti výtečných schopností Čackého pro závod svůj, jelikož žádné z četných míst uprázdněno není, avšak slíbil spolu, kdyby snad někdy místo nějaké se uprázdnilo, že mu laskavě dopíše . . . . .

Teď teprvé začal Čacký cítiti celou tíhu svého neštěstí! Již i ten vyzáblý host počal se vkrádati do příbytku jeho a trhati rukou kostnatou rozkvětlé růže s tváří mladé ženy a dvou malých robátek.

V tom, kdy již neštěstí vrcholu svého dosáhlo, přiletěla z dalekých, ale hostinných krajů slovanských šťastná zvěst, přinášející pevnou existenci na širé Rusi.

Tam nalezli znova klid a štěstí. Růže rozkvětly opět na tvářích sličné choti a zdárných dvou dcerušek, jež byly jediným pramenem blaha mladé ještě „babičky", která ještě často vzpomínala na stráně orlické a ty tam zbudované a zase „ztracené světy".

Horal na rovinách.

Obrázek ze života lidu v Tatrách.

Od

Michala Bałuckého.

S povolením autorovým z polsk. přeložil

Arnošt Schwab-Polabský.

I.

řed jednou ze salaší v kotlině Gasienických Stavů červená se ohnisko, z něhož hustý dým táhne se dlouhým pruhem nad černými větvemi kosodřeviny.

Kolem ohniska usedlo si několik pasteveců tak blízko vedle sebe, že na první pohled zdáli se býti zámotkem řasnatých košil, kožených pasů, pobitých mosaznými ozdobami, a bronzových těl, jež oheň tu a tam pozlacoval.

Jedni spali, unaveni celodenním běháním po horách za ovcemi, jiní hovořili a někteří mlčky pohlíželi v oheň, pouštějíce dým z krátkých okovaných dýmek.

Kdykoliv oheň uhasl, povstal malý pastýř a zmizel v temnu, odkud se za chvíli vrátil s náručí kosodřeviny, již hodil na rozžhavené ohniště.

Kosodřevina syčela, dým houstl a vlnil se; ve vlnách těch vyskakovaly ohnivé plaménky, vypínaly se vždy výše a prodíraly se mokrými větvicemi, až vybuchly mocným plamenem vzhůru, rozstřikujíce se kolem v tisíce jisker. Horal se radostně usmíval a v smíchu tom bělmo zraku a zuby jeho blyštily se jako sníh.

Po levé straně salaše, na pahorku mezi omšenými skalami bělilo se stádo ovcí, jež střežil bílý liptovský pes. Jakmile se některá hnula a zachřestila plechovým svým zvonkem, pozdvihl pes hlavu a stříhal ušima, pozoruje, zdali snad vlk na lup se nekrade. Opodál šuměl potok po kamení, spěchaje k jezeru, jež obklopeno holými, fantasticky roztrhanými skalami, blýskalo se jako temné ocelové zrcadlo. Ve výši plynuly po jasném nebi bílé obláčky jako ledové kry, postříbřené na východě měsícem, který za horami vycházel. Čím výše stoupal, tím větší stíny splývaly se štítů v doliny, jako černý plášť spadající s ramen, až se paprslek dostal na zamračenou tůň jezera a rozpryskl se v tisíce diamantových jisker, které poskakovaly po chvějících se vlnách a vždy dále ku břehu se kmitaly.

Na jasné hladině jezera rysovala se jakási černá postava, která se přibližovala rychle v tu stranu, kde plál oheň. Liptovský pes ji zdaleka ucítil a zaštěkal, ale patrně poznal známého, neboť hned umlkl a kroutě ohonem, běžel postavě vstříc. Příchozí ohlásil se horalům, sedícím u ohně, hlasitým houknutím, jehož ohlas opakoval se několikráte po skalách a letěl šumně po jezeře.

„Toť Toník!“ ozval se jeden z pastevců; „zdali pak ji nalezl? Co soudíte, báčo?“

„Kdož ví,“ odvětil lhostejně báča, nacpávaje znovu dýmku.

„Zajisté nalezl. Toník by se styděl vrátiti se s prázdnýma rukama. Je to pořádný hoch.“

Houknutí a pak pronikavý hvizd ozvaly se již v nevelké vzdálenosti. Pastevci obrátili hlavy v tu stranu, ač ničeho ještě spatřiti nemohli.

„Jistě ji nalezl, neboť by se tak hlučně nevracel. Poslyšte, jak si prozpěvuje.“

Naslouchali zpěvu, který se v skalách rozléhal:

„Na wysokiej górze,
Siedzi juchas w chmurze,
A owieczek wiele
Dzwoni jak w kościele.
Hu! ha!“

Poslední houknutí ozvalo se již velmi blízko a za nedlouho vynořila se ze tmy postava štíhlého, ramenatého pastevce, jenž spěchal k ohni rychlým krokem, nesa na skřížených rukou ovci.

„Aj, hleďte, nese ji.“

„Kde pak jsi ji nalezl?“

„Až za Kostelec zalezla, chudinka,“ pravil příchozí, složiv ovci na zem, „a to v taková místa, že nemohla ani sem ani tam. S těží jsem se k ní dostal. Bečela, až mi jí líto bylo.“

Ovce, jakoby byla porozuměla, že se o ní mluví, narovnala tenké nožky, zatřásla vlnou a stanula u nohou vyprávějícího. Teprvé když uslyšela na pahorku bečení svých družek, zabečela také radostně a rychle k nim běžela.

„Tys chlapík, Toníku, že jsi se vydal v takové nebezpečí pro jednu ovci. Kdyby ji měl hledati Jindra Koval, řekl by, že ji vlk pohltil a dokaž mu, že lhal.“

„Toník by se za ní nehonil, kdyby to byla jiná ovce, ale že je Haniččina, vlezl by za ní do pekla.“

Horalé se vespolek zasmáli této žertovné poznámce svého soudruha.

„Není-liž pravda, Toníku?“ pravil týž horal.

Toník ničeho neodpovídal, snad činil, jakoby neslyšel a snad také skutečně neslyšel, neb v tom okamžiku vstoupil do salaše, nalil z konve do dížky žinčici a hltavě pil, aby se ochladil a posilnil — bylť velmi unaven, veliké kapky potu řinuly se mu po opálené tváři. Otřel jej rukávem košile a usednuv na špalku nedaleko ohniska, odpočíval. V tom okamžiku doletělo sem s větrem, jenž zavál od západu, několik tonů houslí, jako hrsť slámy větrem zanešená.

„Odkud ta hudba?“ tázal se Toník naslouchaje. Vypjal hlavu, jakoby větřil a tvář jeho neobyčejně oživla.

„Je to Bartek Tatar, nepoznal jsi ho?“

„Odkud se tu vzal?“

„Přišel k tetě s jakousi listinou soudní a přinesl s sebou housle. Toť něco pro naše dívky; mohou se řádně vytančiti.“

„Byli jste u salaší pro krávy?“

„Ovšem. Vrátili jsme se asi před hodinou. Jen Stach Gaměnica tam ještě zůstal, neb toho ani holí od dívek neodženeš."

„Zůstal?" — opakoval Toník jako ozvěna a oči jeho se zatměly, jakoby černý mráček přes ně přecházel. Mířil divným pohledem v tu stranu, odkud hudba zalétala, přejel si čelo rukou, patrně nad něčím přemýšlel, pak se vzchopil a odešel do salaše pro hůl a sekerku.

„Kam zase odcházíš?" tázal se báča nevrle.

„Za nedlouho se vrátím."

„Kdybys raději spal! Jest již po půlnoci; nevyspíš se a zítra budeš opět ztrácet ovce po turnách."

„Zahynula vám již k vůli mně některá?" tázal se Toník hrdě.

„Nezahynula-li, jistě zahyne, neboť ty nemáš pasení na mysli."

„Zahyne-li, zaplatím vám ji a vám není nic do toho, co mám na mysli" — s těmito slovy uchopil Toník ze země halenu, přehodil ji přes rameno a měl se k odchodu. Báča mu zastoupil cestu.

„Poslyš, Toníku; vím, proč tam letíš. Pamatuj si však, dotkneš-li se mého Stacha, neukazuj se mi více v salaši, rozumíš? Slyšíš, Toníku?"

Ale Toník neposlouchal hrozeb báčových a pádil již k hudbě. Jen z hrčení kaménků, jež přecházeje vrhal do propasti, bylo lze poznati, jak rychle mu cesta ubíhala. Za nedlouho stanul na pahorku, s něhož viděti mohl salaš pro krávy.

Vnitřek salaše osvětlen byl ohněm; otevřenými dveřmi a skulinami mezi prkny lilo se světlo na louku. V žlutavém tom světle černal se ve dveřích na prahu nějaký horal, který vždy pravidelně pohyboval rukou a kýval hlavou. Byl to horal Bartek Tatar. Před ním na trávě míhaly se stíny tančících děvčat. Za jednou z nich honil se stín nějakého horala; když překročovali pruh světla, bylo zřetelně viděti, že jej dívčina odháněla a jemu se bránila. Konečně hrubé silné ruce horalovy spletly se s rukama děvčete a přitáhly ji mocným pohybem k sobě. Dívka pronikavě vykřikla.

Toníka již na pahorku nebylo. Rychleji, než kámen, jenž se řítil v propast, běžel k salaši a dříve nežli se mohla dívka vyprostiti z objetí svého nápadníka, chopil jej rychle za hrdlo a odhodil ho na zem jako snop slámy.

„O! dobře, že jsi přišel, Toníku!" pravila horalka, opravujíc si scuchané vlasy a šátek na hlavě, „ten dotěravec mi nedá pokoje; má tolik děvčat na výběr a přec jakoby naschvál jen ke mně se přibližuje."

„Však mu dám přibližovati se," pravil Toník, hroze zaťatou pěstí nápadníkovi, jenž omráčen silným nárazem o zem, nemohl se ještě vzpamatovati.

Ostatní dívky, zaleknuty v prvním okamžiku náhlým objevením se Toníka, jenž padl mezi ně jako blesk z čista jasna, vzpamatovaly se poněkud a přiblíživše se k ležícímu, pomáhaly mu vstáti. Jen ta, kterou nedávno pronásledoval, stála jakoby k zemi přirostlá a černé její oči pohlížely na svaleného pronásledovníka bez nejmenší lítosti.

„Patří mu to," pravila polohlasitě, „proč mne líbal."

„Líbal tě?" tázal se Toník živě.

„Ano," odvětila, „— jednou."

„Ha, dotěravec — však mu dám“ — a vrhl se podruhé zlostně na Stacha. Ale dívky jej zadržely.

„Upokoj se, Toníku, nebuď hloupým. Toť nemoudré od Hanky tropiti pro hloupý polibek takový povyk. Vždyť jí tím koruna s hlavy nespadla.“

„Moje ústa nejsou krčmou, přístupnou pro každého, komu se zalíbí,“ odpověděla hrdě dívka.

Dívky nemohly ztráviti tato slova, v nichž viděly výčitku a začaly se Hance zlostně posmívati.

„Hleďte nedotknutelnou!“

„Má krásná panenka!“

„Jeptiška.“

„Nejsi taková svatá, jakou se zdáš. Což pak jsi se málo nalíbala s Toníkem v březince? Však jsme tě viděly.“

„Je pouze mezi lidmi tak cudná!“

„Toník smí,“ bránila se dívka, ačkoliv z pohybu její ruky, kterou si stáhla šátek hlouběji na oči, viděti bylo, že jí to veřejné vyznání dosti trapným bylo.

„Smí-li jeden, může i druhý,“ ozval se Stach, který se stal již poněkud odvážnějším, vida, že má takměř všechna děvčata na své straně. Pokročiv na to do předu, obrátil se k Haně:

„Co na něm máš; vždyť se s tebou neožení.“

„Kdo ti řekl, že ne?“

„Jak bysi se mohl oženiti? Vždyť jest jen tolik tvým, co máš na sobě. Co máš?“

„Několik děr v haleně,“ pravila nějaká dolíčkovatá dívka.

Dívky se smály tomuto nevážnému vtipu.

„Ponechte ho Hance, když se tak za ním dere.“

„Ušiješ mu brašnu a budete spolu žebrat po světě.“

„A zpívati písně pod sochou u cesty.“

„Hanka má k tomu právě hlas.“

Úsměšky z ubohé dívky byly by trvaly ještě déle, protože jim zamlknutí pohaněného Toníka, jenž nyní, kdo ví proč nepohnutě a zaražen tu stál, dodávalo smělosti. Ale v tom přejel Bartek smyčcem po strunách.

„Škoda úst k takovému mluvení,“ pravila jedna dívka, „pojďme raději tančit.“

„Pojď, Stachu — nechť Bartek zahraje tvůj tanec.“

„Co je nám po těch dvou!“

A dívky táhly k salaši jako hejno holubů, vedouce za sebou Stacha. Stach byl totiž synem zámožného hospodáře, jedináčkem: stavení a pole starého Gaměnice měly as pět tisíc jednušek ceny, nebylo tudíž divu, že byl Stach pro dívky vdavek chtivé lahůdkou, na niž si nejedna bílé zuby ostřila. K tomu byl to chlapík krásný a plný, což bývá u horala zvláštností, neboť bída a práce nedává jim ztučněti; a pak nosil jemný oděv jako nějaký měšťák, ba v neděli zatýkal si za pás bílý šátek kapesní — v pravdě aristokratický přepych na vsi. Přízeň takového kavalíra má velkou cenu. Proto také snažily se dívky všemožně, aby se mu zalíbily; ta záletnýma očima vábila ho k sobě jako divá žena,

„E nic! Tož pojďme!“

A šli. On napřed, ona za ním, vyšlapanou stezkou mezi omšenými oblázky. Minuli potok, ponořili se v březový lesík a po nějakém čase objevili se v mdlém světle měsíce jako dva stíny na cestě, vedoucí do „Králové Kopy.“ Jitro již zbělilo nebe a zaruměnilo štíty Gevontu, když došli do Zakopaného k bídné chatce, v níž bydlela Hančina matka.

Stařena nebyla proti tomu, na čem se mladí mezi sebou usnesli, a to hlavně proto, že měl se tím spůsobem urychliti sňatek. Byla by již ráda viděla Hanu provdanou. V té věci jsou všechny matky sobě podobné. Byla by ji ovšem raději provdala za nějakého hospodáře, ale Hanka dovedla ji přesvědčit, že na celém světě nenalezla by lepšího muže nad Toníka. Pro štěstí jedináčka svého rozhodla se stařena rozloučiti se s ní na nějaký čas.

„Vraťte se jen brzy; mně tu bude samotné teskno,“ pravila.

A přikázala dcerušce, aby nezapomněla, až se bude vraceti domů, dáti na mši svatou v Krakově u Dominikánů a aby jí přinesla posvěcenou korunku „Matky Boží Růžencové“ a kousek damašku na šněrovačku.

Jednalo se jen ještě o vyhledání společníků, neboť Toník nechtěl se připojiti k nějaké cizí tlupě po cestě a chtěl raději jíti do práce se svými. Ale to nebylo tak snadné. Horalé neradi chodívají v doliny na práci a to množství sekáčů, jež v celých tlupách po rovinách se rozchází, že téměř v každé vsi je potkati lze, nepochází z vlastních hor, nýbrž z úpatí Karpat, z okolí Pcimja, Myslenic, Jordanova a t. d. a horalé nazývají je pohrdlivě „lachy“, nepřiznávajíce se k nim. A skutečně jest mezi nimi veliký rozdíl: horalové tatranští jsou smělí, volní, zruční, jich tváře — zvláště mužů — jsou krásné jako sochařské modely, oblek pečlivý a výrazný; co zatím ti, které my nesprávně nazýváme horaly, jsou spíše karikaturami oněch. Je to lid nuzný, vychrtlý, bez výrazu; často možno mezi nimi spatřiti pravé obludy. Jedině šaty a bronzové houně činí je podobnými pravým horalům, kteří se ostatně krojem velmi různí. Horalové tatranští pokládají to za jakési ponížení, porovnáš-li je s oněmi nepravými horaly. A snad vedle náklonnosti k horám rodiným i tato obava před nemilým jim porovnáním spůsobuje, že není u nich obyčejem choditi s kosou po práci, ač nouze jinak nejednou by je k tomu přinutila. Horal je na to příliš hrdým, raději se spokojí doma s málem; musí to býti již veliký chuděra, který se rozhodne pro tento druh výdělku. S tohoto hlediště můžeme teprve náležitě oceniti čin Toníkův. To, co o několik mil dále bylo obyčejem, považováno zde v horách za skutek zoufalé odvahy; kdo se k němu odhodlal, musil snášet hanu, úštěpky a horší ještě politování ostatních. Kohokoli ze známých požádal, aby s ním šel na práci, každý se toho zříkal jako hříchu.

„Pán bůh mne chraň! Nejsem přece takový žebrák, abych se musil toulat po světě.“

A zrazovali ho z toho, řkouce: „A k čemu je ti toho třeba? U nás přece hladem nezhyneš; což pak máš ženu, nebo děti? Vždyť by se ti lidé vysmáli.“

Toník slyše ty úvahy a rady, stával se vždy zasmušilejším. Nevysvětloval nikomu, proč to činí a na všechny přímluvy, aby si nespůsobil hanbu, odpovídal skrze zaťaté zuby: „Musím jíti."

Již se usnesl, že nebude nikoho dále za společníka žádati, když se mu tu nabídli sami za spolupoutníky kulhavý Matěj a Kuba Bachleda, piják, který loni u žida sloužil a pak ve vsi žebral, až mu kněz při zpovědi do duše promluvil, aby se chopil práce a lidi neobtěžoval. Následkem toho rozhodl se, že půjde do rovin na žatvu. Toto tovaryšstvo bylo pro Toníka jedním z největších pokoření, jež zakusiti musil, neboť byl to nejhorší výběr z celé vsi. Kdyby se svítilnou hledal, nenalezl by horších. Pořádnější hospodáři si s nimi ani nezavdávali. Chtěl se těchto společníků zbaviti; nebylo to však možné, neboť farář dozvěděv se, že chce Kuba jíti s Toníkem, přišel sám k tomuto a poručil Kubu jeho péči.

„Vím, že jsi řádný hoch; pečuj o Kubu, neníť on tak zlý, jak se praví. Je pouze slabý; třeba dohlížeti naň, aby znovu neupadl ve svou vášeň."

Knězi nemohl Toník odřeknouti, zvláště když se jednalo o zachránění duše. Rozhodl se tedy konečně, že půjde s Kubou a s Matějem. Neměl však odvahy jíti s nimi vesnicí. Styděl se ukázati se v jejich společnosti. Vymyslil si tedy jakousi záležitosť v Kuznici a přikázal jim, aby na něho za vsí počkali. Teprvé u Poronina se k nim připružil; Hanka také teprvé po chvíli k společnosti se připojila. Takto zvolna, potají vykrádali se ze vsi, jakoby vycházeli na nějaký zlý čin a přece šli pouze pracovat a to poctivě pracovat. Železný, hrozný jest despotism obyčejů a zastaralých předsudků.

Nedaleko kostela v Poronině musil Toník ještě jednu trapnou chvíli zakusiti; na mostě potkal pastevce, jenž přišel sem z hor na pouť Maří Majdalenskou. Poznav Toníka zastavil ho a tázal se:

„Kam jdeš?"

„Do práce," řekl Toník nehledě mu v oči.

„Ve jménu Otce a Syna, přihodilo se ti něco nemilého?"

„Ba ovšem; co jsem měl činit?"

„A nevrátíš se více do hor?"

„Nevrátím," řekl Toník krátce a rozloučiv se s pastevcem slovem božím, odběhl rychle od něho; neboť mu srdce pukalo při vzpomínce na hory.

Přendal kosu s jednoho ramene na druhé.

„Pojďme, hoši," ozval se jakoby k svým společníkům, povzbuzuje tím vlastně sám sebe, aby neztratil odvahu; prozpěvuje skrze zuby nějaký popěvek, spěchal v roviny.

(Pokračování.)

Listy z Palestýny a Syrie.

Zasílá

Kvido Mansvet.

II. Z Jaffy do Jerusalema.

(Dokončení.)

Od věže čtyřiceti mučenníků jeli jsme kolem plotů kaktusových do města Ramle; cestou dotíralo na nás množství žebráků všeho druhu, jichž valná část stížena byla ohyzdnou malomocností. Sběř tato obtěžuje cestujícího v Palestýně tou měrou, že časem i nejkovanější lidumil po bičíku sahá, aby se zbavil její dotěrnosti.

Ramle, kteréžto jméno značí v arabštině „písek", stojí prý na místě dávné Arimatheje, z níž pocházel Josef Arimathejský. Arabové tvrdí, že vystavěli Ramle v osmém století; za středověku poskytovalo prý toto město se svým hradem, prostrannými bazary a 12 branami pohled velice imposantní. Nyní podobá se spíše veliké hromadě smetí a rmutu, než místu lidmi obydlenému. Cestující učiní nejlépe, zajede-li hned do své hospody. Není-li příliš důkladný a svědomitý, oželí snadno návštěvu bývalého od křižáků vystavěného kostela sv. Jana, nynější veliké mešity, kteráž mimo svůj krásný lomený oblouk mramorový, dlouhé trojlodí chrámové a dvě řady pilastrů nic zvláštního neposkytuje a věru za to nestojí, aby si turista před ní uctivě boty zul, v pouhých punčochách po kamenné její podlaze přešlapoval, při tom snad notně se nastudil a za všechno to bachšiš 50 centimů zaplatil. Jiných „pamětihodností" Ramle nemá. Kdo neviděl před tím žádný hřbitov mohamedánský, dojdiž si leda ještě na hřbitov u bílé mešity, jejíž vysoký minaret na západním konci města se vypíná a kteráž od Nasira Mohammeda byla vystavěna. A tím odbyl sobě i nejsvědomitější poutník prohlídku města.

Za to hodí se Ramle dobře za stanici k přenocování na dvoudenní jízdě z Jaffy do Jerusalema. Kdo by tuto cestu za den dokázati chtěl, musil by plných devět hodin v sedle vytrvati, což by — zejmena pro začátečníka v takovém způsobu cestování — trudným bylo úkolem.

Rovněž nelze odporučiti rozdělení cesty na dvě stejné polovice — jak z předu již dotčeno, zbývají od Ramle k Jerusalemu ještě asi tři čtvrtiny celé cesty — a přenocování někde v horách pod širým nebem. Již proto, že tu mívají cestující obyčejně následující romantické dobrodružství. V noci probudí tě pojednou střelba a strašný křik; vyskočíš poděšen z lože a běháš v temnotě — strážný oheň zhasl — s ostatními na smrť polekanými poutníky semo tamo, doptávaje se po příčině toho poplachu a halasu. Po mnohém křiku a střílení dovídáš se konečně, že loupežní beduini tábor přepadnouti chtěli, avšak zapuzeni byli bdělými průvodci, z nichž někteří loupežníky až na hory pronásledují. Nezkušený cestující neví, že je to všechno pouhá, obratně nastrojená komedie na vylákání značného bachšiše, a sahá s radostí hluboko

do měšce, aby se odměnil průvodcům, kteří mu bdělostí a statečností svou život zachránili. Mimo to trpí cestovatel, nocující v horách zdejších pod širým nebem, mnoho krvežíznivými komáry a tiplicemi.

Zůstaňme tedy raději noclehem v Ramle, nejlépe v tamějším klášteře františkánském. Našel jsem tam vlídné uvítání, pěkný pokoj a čistou postel — čeho si přáti více?

Učiním nyní po spůsobu stařenek, jež vypravují dětem báchorky. Zatím co hrdina — zde moje maličkost — spí, odbočím od líčení své pouti a zbavím se několika suchých všeobecných dát o Palestýně.

Původní jméno Palestýny bylo Kanaan po druhém synu Chamově Kanaanu, kterýž prý se v ní usadil. Když se později židé země té zmocnili, nazývána „zemí Hebreů", „zemí Jehovy", „zemí zaslíbenou", někdy též Judskem (Judaea), kterýžto název ve smyslu užším však pouze na jižní Palestýnu se vztahoval. V středověku slula obyčejně „Svatou zemí". Zobecnělé nyní jméno Palestýna povstalo buď ze sanskrtského „palli" t. j. pastýř, tedy „Pallisthan" země pastýřů, nebo z hebrejského „Pelešeth" t. j. země cizinců."

Hranice dávného kočujícího národa židovského nelze zcela přesně určiti; obyčejně stanoví se takto: na východě řeka Jordán a Mrtvé moře, na jihu asi čára za špičkou Mrtvého moře, na západě moře Středozemní, na severu čára od pramenů Jordánu přes horu Hermon. Lépe lze vytknouti objem Palestýny dle oblastí přírodou utvořených: skládáť se z vysočiny východně od Jordánu, kdež usadily se kmeny Ruben, Gad a polovice Manasse, z přímořské roviny, z jordánské nížiny a z vysočiny západně od Jordánu. Délka území toho od Danu až po Bersabu obnáší 224 kilometrů a největší šířka asi 130 kilometrů, plošní obsah asi 470 čtverečních mil. Při tom nehledí se však pro neurčitost hranic k oněm shora uvedeným kmenům israelským, kteří přebývali východně za Jordánem. Když se Římané Palestýny zmocnili, rozdělili ji v místodržitelství: Peraea za Jordánem, Samaria, Judaea a Galilaea na západě. V nynější době, pod vládou tureckou, náleží Palestýna k Syrii a skládá se z pašaliku jerusalemského, Accy a částky vlastního Suristanu čili Syrie.

Z nynějšího obyvatelstva Palestýny jsou nejryzejším národním živlem beduini, tito synové Ismaelovi, kteří ve svých stanech dosud ráz života patriarchálního zachovávají. Ostatní tak zvaní Arabové v městech a vesnicích mají sotva krůpěj pravé krve svých předků v žilách, jsouce pomíšeni se všelikými ostatními mohamedanskými národy. Mezi těmito stojí Turci, většinou kupci a vládní úředníci, co do počtu snad na posledním místě; na předním pak Syrové, mluvící skoro vesměs arabsky. Mezi židy v Palestýně bydlícími nepochází snad ani jediný původně z této země; všichni přistěhovali se sem, hlavně ze Španělska. Mohl jsem se s mnohými, zejmena v Jerusalemě, snadno v kastilském nářečí dorozuměti. Křesťanský živel v plné ryzosti zachoval se v Maronitech na Libanonu. K těmto národům druží se Řeci a přistěhovalci ze všech končin křesťanského světa, mezi nimi zejmena četní osadníci němečtí.

V Syrii celé (i s Palestýnou) žije 1,400.000 Arabů a jiných příbuzných kmenů mohamedánských, 900.000 křesťanů, 300.000 Turků, 80.000 Turkomanů, Ansariů a Kurdů, 79.000 Drusů, 30.000 židů a

30.000 Metualis, celkem tedy 2,819.000 obyvatelů. Z toho připadá dle spolehlivých dat, které se mi do rukou dostaly, na Palestýnu nejvýše asi 510.000 duší. Bädeker přidal k tomu štědrou rukou více než sto tisíc, udávaje, že prý má svatá země 650.000 obyvatelů!

David mohl shromážditi z kmenů israelských dle knihy královské II, XXIV, 9 jeden milion třikrát sto tisíc a dle I. knihy Kronik XII. jeden milion pět set sedmdesát tisíc boje schopných mužů. Tempora mutantur! Nyní shání turecká vláda v Palestýně stěží jen nejskrovnější počet branců. Jak úžasnou měrou obyvatelstva ubylo, poznáváme nejlépe z popisů starořímských, dle nichž čítala Syrie s Palestýnou patnáct milionů obyvatelů.

Pohledneme-li na mapku Palestýny, poznáme na první pohled, že je to země převahou hornatá. Z rovin zasluhuje zvláštní zmínky nížina kolem Mrtvého moře, jejíž povrch klesá o 400 metrů (1285′ dle našeho měření) pod hladinu Středozemního moře. Tam spatřiti lze pusté skaliny, rozervané úžlabiny a rozsedliny půdy zemské s neklamnými stopami někdejších výbuchů sopečných; jest to krajina nejsmutnější, jakou jsem v životě svém viděl.

Hlavní řeka palestýnská Jordán, kterouž jmenují židé „Jardén“ a beduini „Eš Šeria“ (napojiště), vzniká nedaleko Janty na Hermonu, sesiluje se na začátku své dráhy četnými potoky a vpadá do jezera Meromského, kteréž leží ještě 82 metrů nad hladinou mořskou; opouštějíc toto jezero níží se k Mrtvému moři pamětihodným sklonem, jenž obnáší od jezera Meromského až k Mrtvému moři 480 metrů a celkem od pramenů až k ústí řeky 911 metrů. Břehy Jordánu jsou z počátku hornaté a rozervané, po východu jeho z moře Genezaretského však rovné, ačkoliv prudké jarní vody hlinité jeho stěny rozrývají a podmílají. Rákosí a křovin, mezi nimiž vynikají tamarisky svými hojnými růžovými květy, roste kolem Jordánu veliké množství.

Západně od Jordánu prostírá se rovina sarónská s Cesareji, pak rovina filištínská a požehnaná, hluboko do země sahající rovina esdrelonská.

V pohořích severozápadních objevuje se hlavně vápenec a vedle něho často růžový pískovec, jenž poskytuje stavivo velice hledané. Na horských planinách nalezají se nejkrásnější pastviny; mnohá údolí horská jsou velice úrodná i daří se v nich obilí, hlavně pšenice a ječmen v nejlepší jakosti.

Palestýna a Syrie vydávají navzdor malé pilnosti obyvatelstva přece dosti plodin; hlavní o to zásluhu má ovšem matka příroda, jež kraje tyto obzvláštní přízní svou zahrnuje. Byla-li země v dešťových měsících lednu a únoru náležitě vláhou napojena a pak ještě dodatečně v dubnu řádným deštěm občerstvena, tu bývá rozkoš pohleděti, s jakou báječnou rychlostí a bujností vegetace vzdělávané země vzrůstá a zraje, jak v několika dnech obilí vymetává a brzy na to, zvláště na rovině jerišské, již v druhé polovici dubna žatva začíná, kteráž v polovici června již i na vysočinách skončena jest. V dobře pěstovaných, opravdu nádherných zahradách v Damašku, Nablu, Sidonu, Beirutu, Jaffě a Hebronu rodí se oranže v takovém množství a v jakosti tak výtečné, jak jsem je shledal pouze na Mallorce, a také banány, cukrová třtina,.

palmy, granátová jablka, fíky, citrony, mandlovníky a stromy kdoulové daří se výborně.

Ovšem poškozují někdy úrodu zhoubné odchylky povětrnosti od obyčejného pořádku. Nastane-li koncem března na místě očekávaných pozdních dešťů zima nebo padá-li dokonce sníh, pohlíží ubohý fellah na „sůl země“, jak nazývá sníh, okem beznadějným; ví dobře, že bude rok ten hubený, a s truchlivým vzdechem „mektub rebbi!“ (tak to bohem psáno) uchyluje se jektaje zuby do své chatky.

Od května neprší více, obloha stává se bezoblačnou, pražící vítr jižní střídá se s plamenným „dechem božím“ od východu i nastává tropické vedro, jímž obyvatelé rovin strašně trpí. Tvářnost celé krajiny mění se rychle: zeleň ustupuje sinavé šedosti, všechno usychá a vadne, příroda znenáhla umírá a jen žhavé vlny úmorného vedra vanou nad mrtvě tichým krajem. Jest věru málo tak strašných věcí na světě jako letní měsíce v rovině jerišské u Mrtvého moře, kdež člověk uprostřed zprahlé, 396 metrů pod hladinou moře Středozemního ležící krajiny strašný úpal sluneční snášeti musí. Řeč lidská nemá slov, aby náležitě vyjádřila hrozná ta muka, kteráž obyvatelům této země za letního vedra snášeti jest a jež často i smrt způsobují. Zdává se ti tu, jakoby všemu kolem hrozilo pozvolné bídné zahynutí, jakoby brzy děsná katastrofa nastati musila; lidé a zvířata vlekou se malátně rovinou, znenáhla dostavuje se nedostatek vody a rozličné nemoce, zejmena zážeh sluneční a nebezpečné zimnice, řádí mezi obyvatelstvem.

Ale konečně po pěti děsných parných měsících slituje se nebe nad vypálenou, rozpukanou zemí, oblaka vystupují na oblohu a brzy na to rozzuří se hrůzný boj rozpoutaných živlů, že si úžasnějšího ani představiti nelze. Celý elektřinou nasycený prostor nebeský zžíhá se šlehavými plameny, ohlušující rachot neumlká, země zdá se chvíti ve svých základech, zuřivý orkán bouří přes krajinu — nyní slétají první krůpěje — pak již otvírá nebe všechna stavidla svých vod, a žíznivá země loká plnými doušky občerstvující vláhu, po níž tak dlouho prahla. Arab vychází na to z chaty a zdvihaje k nebi ruce i vděčné oči, ulevuje svým citům zvoláním: „Ja rabb!“ (o, Pane!). Co všechno spočívá v tom krátkém „O, Pane“, pochopiti může pouze ten, kdo prožil v Palestýně vody prázdnou letní dobu od května do října. Nyní překypuje opět země vláhou. Cisterny naplňují se až po okraj, půda pokrývá se bujnou zelení a čas dešťů slaví svůj vjezd v plesně ozdobenou krajinu, přerušován jsa častěji překrásnými slunnými dny, plnými lahody a svěžesti.

Takový bývá roční koloběh v nynější Palestýně. Neshledává-li ji poutník v takovém stavu, v jakém by mohla býti, omlouvá osud její pomyšlením, že potřebuje nešťastná tato země odpočinku, dlouhého odpočinku po tisíciletých bouřích úžasných, velikolepých dějin svých.

Leč vrátím se již do Ramle, do své ložnice v klášteře františkánském. Probudil jsem se jako všichni ostatní poutníci s prvním zábřeskem jitra a myšlenka, že budu ještě dnes v Jerusalemě, pronikla srdce mé zvláštním úchvatným pocitem. Vždyť opřádá představu tohoto města pro každého, kdož odchován byl za mládí v nauce křesťanské, tajemná posvátná glorie, kterou ani skeptická střízlivost pozdějších let zcela

rozptýliti nemůže. Jak často zalétala dětská mysl moje v zanícení na místa, jež byla jevištěm tolikerých památných dějů starozákonních a kudy Kristus s apoštoly svými putoval; tehdáž nenadál jsem se, že spočine kdysi noha moje na místech těchto!

Rozloučivše se s italskými pátery františkány, jeli jsme od Ramle dále rovinou, na níž nebylo viděti téměř ani stromu. V této rovině stávala kdysi lidnatá města filistinská Jabneh a Jamma, jež dostala se později v držení pokolení Judova; zde ležela také prastará Thamna, kde Samson lva roztrhal, obilí Filistýnských spálil a ženu pojal, a kde se Juda, syn Jakubův, s Thamar setkal. Zde stála v Akkaronu archa úmluvy a zde měl také bůh much, Baal-Zebub, svůj chrám.

V rovině zdejší nalezala se dále města: Saraa, rodiště Samsonovo, Geth, rodné město Goliášovo, Azot, Lechi a j. v. A plamenné slunce, které září onde s jasné oblohy, zastavilo se nad touto rovinou kdysi po rozkazu udatného Josue do konce vítězného boje — později zastavili je páni hvězdáři navždy.

Brzy stávala se půda vlnitější. Blížili jsme se k pohoří. Ve vsi Abu Šuše dostalo se mi pohostinného přijetí u bohatého bankéře jerusalemského, jenž tu má krásný dvorec s několika výtečnými prameny. Nedaleko odtud nalezá se ku podivu hojně prýštící studně „ain Yerde", kteráž dle pověsti za potopy nejdříve zemi zaplavila. Za půl hodiny na to přijeli jsme v Latrun, město kajícího lotra s Kristem ukřižovaného, kdež jsme v „hôtelu Makabejských" poobědvali. Cestující nalezá tu za 6—8 franků, kteréž ostatně rád zaplatí, dobré obsloužení. U Latrunu spatřiti lze sporé zbytky hradů Maë a Plans, v nichž bývaly za dob křižáckých stráže, hlídající pro bezpečí poutníků silnici do Jerusalema. Ještě r. 1872 byla krajina tato dosti nebezpečná; ale nyní nemusí se tu cestující ničeho báti. Hlavní o to zásluhu má vláda ruská, jež důrazně na Turecko nalehala, aby očistilo zdejší okolí od loupežníků; jak známo, tvoří ruští poutníci valnou část zbožných navštěvovatelů Svaté země.

Že by se v Latrunu bylo nalezalo sídlo Makabejských Modin, jak někteří tvrdí, není pravdě podobno. Sídlo toto leželo dle mnohých známek dále v zemi na místě, kde stojí nyní vesnice Soba.

Asi tři sta kroků od Latrunu spatřiti lze uprostřed polí hromadu kamení u vsi Emaus; zde stálo za dob římských město Nicopolis. Opodál svědčí rozvaliny rozsáhlé budovy kvádrové, hojný rum, zbytky sloupů a jiné známky o tom, že zde bývala znamenitá osada.

Za Latrunem octli jsme se již v samém pohoří. Cesta přes velice hladké balvany, mezi bílými, všeho rostlinstva prostými skalami, od nichž se žhavé paprsky sluneční spůsobem pro zraky poutníkovy nehrubě příjemným odrážejí, stává se nad míru nepohodlnou. Začíná ustavičné plahočení se do vrchu a s vrchu dolů. Rádi odpočineme sobě u „studně Jobovy" (Beer Ayub) čili Bab el Wad, kdež dostati lze u jednoho žida — s nímž se ostatně cestující na krev smlouvati musí, nechce-li býti notně napálen — dobré anglické pivo. Sklony hor okolních porostlé jsou duby, rohovníky a křovím terebintovým. Do průsmyku zšíří asi 6 sáhů, na jehož dně tu a tam roste vrboví; pálilo slunce jižní s celou prudkostí svou. Odtud začali jsme stoupati v potu

tváří svých na vysokou horu, jejíhož temene jsme dostihli teprve za $2^3/_4$ hodiny; ale za trampoty stoupání odměněni jsme byli čarokrásnou vyhlídkou na celou rovinu až k Jaffě s mořem v pozadí. Dále na hoře spatřili jsme stromy olivové a na druhé straně po úbočí zahrady a vinice s rozsáhlou, druhdy zlopověstnou vesnicí „Kirieth-el-Enab" (město hroznů) čili „Abu Goš." Druhé toto jméno má po smělé rodině loupežnické, která dříve od poutníků za průchod těmito místy poplatek vydírala a do r. 1830 vládě turecké vzdorovala. Onoho roku dal Ibrahim paša téměř všechny členy této rodiny postříleti neb do žaláře uvrhnouti. Ale později opakovalo se tu znovu odírání poutníků a skončilo novou popravou nad „knížaty Abu Goše", od kteréhož času zde úplný klid a pořádek zavládl. Poslední členové loupežnického toho kmene žijí teď pokojně v Jerusalemě. Křižáci vystavili zde veliký kostel s třemi loděmi a podzemními klenbami. Dříve nazývalo se toto místo „sv. Jeremiáš."

Divukrásně leží na blízkém kuželovitém vrchu starý hrad s vesnicí Soba, kde — jak již podotknuto — nepochybně stálo sídlo Makabeů. Se zálibou spočívá oko turistovo na směle vystavené skalní tvrzi s třemi nad sebou vystupujícími okružními hradbami.

Srázná stezka vede haditými oklikami přes hladké kameny, po nichž koně často sklouzají, tak že největší opatrnosti třeba jest, dolů do údolí „terebintového" čili „Wadi Beit Hanina" — jak je nazývají Arabové — jímž vine se slavná bystřina, v níž vyhledal David pět oblázků do svého praku. Údolí to je těsné, ale velmi pěkné, neboť okolní pahorky pokryty jsou hojnou vegetací, zejmena olivami, kteréž prý zde mají chuť zvláště výbornou, a terebintami. Pryskyřnaté terebinty, z nichž připravuje se terpentin a zvláštní balsám, mají listy vavřínovým listům podobné a skytají s hojným ovocem svým, z počátku zeleným, později červeným a na konec černým, velmi pěknou podívanou.

Na pravo od tohoto údolí leží na vrcholku špičaté hory zříceniny Kastulu, jež ostatně žádné zajímavosti nemají.

Dorazili jsme k mostu u Kulomieh, odkud máme již toliko $1^1/_2$ hodiny do Jerusalema. Před námi vypíná se poslední výšina, s jejíhož temene za krátko spatříme nejslavnější město světa. Sbíráme ochablé síly a stoupáme vzhůru po klikaté cestě. Dostoupili jsme plochého hřbetu, jedeme po něm dále — a nyní otvírá se před námi vyhlídka k jihu. Tamo leží Betlehem, pak Eliášův klášter a Francská hora, dále na pravo místo, odkud Gottfried Bouillonský poprvé Jerusalem spatřil, na levo velikolepý klášter ruský a konečně — Jerusalem, jehož matně zářící bělošedá cimbuří, věže, minarety a báně podivně se odstiňují od žlutavého chaosu domů. Žádné jiné město, které jsem na svých cestách spatřil, nepřekvapilo mne v takové míře svou zvláštností a čtenář promine mi, že se ani nepokusím o vylíčení mocného dojmu, jaký na mne učinil první pohled na svaté město — péro mé neumí malovati a je příliš slabé, aby náležitě vyjádřilo pocity okamžiku toho.

Ticho hřbitova, ticho smrti rozestírá se nade vším; zdá se, jakoby krajina tato pohřížena byla v hluboký spánek, odpočívajíc po bouřlivých dějích staletí. Odnikud nedolétá sem žádný zvuk, i ptactvo nebeské vznáší se bez hlasu a zvuku mlčícím vzduchem a sám divák stojí tu

v němém ztrnutí, pohlížeje dlouho, dlouho na město, kteréž i v nynějším zpustnutí ještě krásným nazvati lze.

Zbožní poutníci vrhají se obyčejně před tváří svatého města na kolena a zpívají v radostném zanícení hlasné „Te deum laudamus."

Na výšině očekávali mne přátelé moji, objali jsme se srdečně, neboť byli jsme delší dobu od sebe odloučeni, projíždějíce rozličné končiny Palestýny. S nimi očekával mne zde také beduinský šejch Husein na svém neúhledném, ale neobyčejně vytrvalém Hedžasském bělouši v plné zbroji, s nebezpečným dlouhým kopím beduinským, s pistolemi a křivou šavlí; měl mne za krátký čas provázeti k Hebronu a dále na jih.

Jeli jsme do Jerusalema. Silnice vedoucí k jaffské bráně ohraničena je s obou stran nízkými zdmi a domky. U jedné zdi choulilo se na zemi několik žebráků, trpících strašnou nemocí biblickou — malomocností. Jejich ohyzdné obličeje poseté velikými nádory a vředy, s blbým výrazem, jejich oteklé nohy s bílými, dále se rozšiřujícími boulemi a rudé oči poskytují obraz hrozně šeredný, jenž se hluboko zaryje do paměti cestovatele. Před nimi stojí hrnce, do nichž házejí kolem jdoucí milosrdní lidé potraviny a peněžité dárky. Všichni tito nešťastníci bydlí v Jerusalemě nedaleko čtvrti židovské ve špinavých brlohách, jež slují u Arabů Biut-el-Masakin a tvoří vísku s 35 as obyvately, jíž se každý úzkostlivě vyhýbá.

„I roznícena jest prchlivost Hospodinova na Miriam, sestru Mojžíšovu — a aj, zbělela málomocností jako sníh." (IV. kniha Mojžíšova, XII., 10.)

Nedaleko brány jaffské vede na levo silnice k bráně damašské a zde rozloučil jsem se s vlašskými poutníky, poněvadž tito onou branou k zvolenému bydlišti svému, velikému to františkánskému domu t. zv. „hospitium franciscanum", bližší cestu měli, já však v hôtelu damašském bydliti měl, kamž nejkratší cesta druhou branou vedla. Všechny zdi a brány jerusalemské zřízeny byly r. 1534 od sultána Solimana a nalezají se až posud v stavu velmi dobrém. Výška jejich obnáší 35 až 60 stop. Nejkrásnější z šesti bran jerusalemských, na jihu ležící, jest nyní úplně zazděná. Zazdění její stalo prý se za tím účelem, aby znesnadněn byl nemohamedánům přístup k mešitě Omarově, jež blízko ní stojí. Dle jiného podání zazděna jest proto, poněvadž bylo předpověděno, že kdysi křesťané touto branou vniknou a města na vždy se zmocní. Touto t. zv. „zlatou branou" slavil prý také Kristus vjezd svůj do Jerusalema.

Nejkrásnější po „zlaté bráně" je starožitná „porta villae fullonis" čili „svatá brána sloupová" („Bab-el-amud"), která se nyní branou damašskou nazývá a zvláštní stavbou svojí, jakož i krásou kvádrového svého staviva na cestovatele mocný dojem činí. Touto branou vjel jsem do svatého města, do města smutku, v němž chodí lidé krokem neslyšným jako stínové a nad nímž spočívá tišina tajemná i dusná jako upír.

Slyšte nářek Jeremiášův: „Koho připodobním k tobě, o dcero Jerusalemská? Koho k tobě přirovnám, abych tě potěšil, panno dcero Sionská? Nebo veliké jest jako moře potření tvé, kdož by tě zhojiti

mohl?... Všickni, kteříž jdou cestou, tleskají nad tebou rukama, diví se a potřásají hlavou svou za tebou, dcero Jerusalemská, říkajíce: To-li jest to město, o němž říkávali, že jest nejkrásnější a utěšením vší země?... Učinil Hospodin to, což si byl uložil, splnil řeč svou a bořil bez lítosti!“

(Pokračování.)

Bouře života.

Román

od

Serváce Hellera.

(Pokračování.)

ěkolik minut před 3. hodinou zastavily se před domem bankéře Kostromského elegantní sáně s dvěma bílými hřebci arabského plemene a z nich vystoupil hbitě, odhodiv rychle těžkou medvědí přikrývku, hrabě Bestužev. Za chvíli na to vítal Kostromskij svého, jak myslel, nastávajícího zetě ve svém kabinetu a řeč obrátila se, jak již okolnosti samy nutily, záhy na obmýšlené zasnoubení Bestuževa s Natalií Alexandrovnou.

„Nuže, milý hrabě,“ pravil mezi hovorem Kostromskij, „učiňte poslední krok, jejž za nutný ještě považujete, aby nebylo již žádného průtahu. Já — upřímně řečeno — považuji tu ceremonii za zcela zbytečnou, ale káže-li vám tak vaše úzkostlivost, v tomto případě zajisté přílišná, jděte a promluvte si ještě jednou s Natalií.“

„Posuzujete poněkud křivě stav věcí, Alexandře Michajloviči,“ odtušil vážně Bestužev; „vždyť přece musím býti jist, že Natalie Alexandrovna mne skutečně miluje, že si přeje státi se mou ženou aneb aspoň, že nepodává mi ruku s odporem a snad jen aby vašemu přání vyhověla, obětujíc se dětské poslušnosti. Toť bylo by hrozné!“

Kostromskij rozložen pohodlně v houpacím křesle usmál se s jakýmsi hrdě klidným sebevědomím a pohlednuv přimhouřenýma očima na hraběte pravil s přídechem lehké ironie:

„Jaká to něžnost! Jak zjemněla naše šlechta od té doby, co se emancipovali její otroci! Pane hrabě, kdybych nevěděl, že vás skutečně jen vaše noblessa a citu plná šetrnost k mé dceři pobádá, abyste její srdce a duši rozhodující zkoušce podrobil, musil bych soudit, že sám jaksi odvahu ztrácíte, že si nejste jist svým vlastním citem, že začínáte se rozpakovat...“

„Ano, rozmilý Alexandře, vyslovil jste to pravé slovo,“ odpověděl s důrazem a malinko již popuzen Bestužev; „rozpakuji se opravdu, neboť praví mi jakési tušení, že vaše dcera mne nemiluje a že by byla ve sňatku se mnou nešťastna. Vždyť přece víte, že jsme se jí na to

dosud nikdy ani nezeptali, jakoby se to při naší bohorovnosti samo sebou rozumělo! Ujednali jsme ten sňatek spolu jako nějakou finanční operaci, a mně zdálo se dostatečným vaše slovo, že bude Natalie po mém boku šťastna a hrda... Avšak nyní rozpomínám se a cítím, že jsme se na tom dítěti prohřešili neoptavše se jejího srdce, a že snad se chystáme ukovati ji k doživotnímu hoři. Nikoliv, milý barone, moje rozpaky nezasluhují úsměchu, nýbrž spíše vaše uznání, neboť plynou jen z upřímné péče o blaho vašeho dítěte. Co mne samého se týče — vždyť víte, že snažím se býti skutečným kavalírem — ujišťuji vás, ač by toho ani nemělo býti potřebí, že chci si zjednati toliko jistotu. Avšak, jako si navzájem v slovu stojíme, žádám od vás, Alexandře Michajloviči, čestného slova, že ani jediným příkrým slovem, ani jediným nevlídným pohledem Natalii neublížíte, kdyby, majíc hlubiny své duše objeviti se, vyznala, že nepřeje si sňatku se mnou, že mne nemiluje a že snad...

„Nedomluvte, Adriane Platonoviči,“ přerušil hraběte Kostromskij povstav s křesla a zabořiv prsty pravice do mohutné houště svého plnovousu. „Nemůžete si ani pomyslit, jak mne pobuřuje již pouhá myšlenka, že by státi se mohlo, co právě jste napověděl.“

„Pak musím tím důrazněji žádat o vaše čestné a svaté slovo, že všechnu nelibost v sobě potlačíte a Natalii ani slovem, opakuji ani jediným slovem výčitky neukřivdíte. Sem vaši pravici a váš slib, sice k Natalii ani nepůjdu — —!“ zvolal odhodlaně Bestužev povstav také z křesla podávaje Kostromskému pravici.

Bankéř pohledl zkoumavě na hraběte, potřásl lehce hlavou a přijav jeho pravici promluvil poněkud zaražen:

„Vezměte ruku moji i mé slovo, že zachovám se, jak žádáte. Dávám je nerad a jen v důvěře, že nebudu zkoušce té ani podroben, ale dávám je přece v plnou neodvolatelnou zástavu. A nyní jděte, milý hrabě, a vraťte se nám s veselou! Než přijdete, bude čas k obědu a spoléhám, že nám chuť a rozmar nezkazíte.“

Na to stiskl bankéř knoflík od telegrafu a poručil vstupujícímu lokaji:

„Ohlaš baronesse Natalii hraběte Bestuževa!“ Sluha s poklonou odešel a za ním Bestužev.

Bankéř procházel se chvíli zamyšlen po komnatě maje ruce na zad složeny; pak podíval se roztržitě oknem na ulici a neuzřev patrně nic zajímavého odstoupil zase a spustil se znovu do houpacího křesla.

„Ty rozpaky a okolky nejsou samy sebou!“ prohodil Kostromskij z jakéhosi neveselého zamyšlení. „Je sice pravda, že jsme se Natalie ani neptali... oznámil jsem jí tehdá jako věc již rozhodnutou, že bude hraběnkou, a ona, na zvěst tu patrně již připravena, začervenala se, sklopila hlavu a políbila mi konečně ruku... Tehdá nebyla ještě žádným spůsobem do nikoho zamilována a mohl jsem vším právem si říci, že by bylo naprosto zbytečno, ba nemístno, zůstaviti rozhodnutí tomu nezkušenému dítěti a nutit je takto, aby nezralým rozjímáním hlavu si lámalo... Jeť odvěkým právem rodičů, aby osudy svých dětí řídili... Hraběti nenapadlo po celou dobu, aby se na mínění mé dcery tázal. Přál si ji za ženu, o tom není pochybnosti, a poněvadž si jí přál, netoužil nikterak, aby Natalie sama snad rozhodla — tehdá stačily mu

jeho vlastní touha a moje pevná vůle... Že pak nyní pojednou o rozmarmé dcery tak něžnou péči jeví, nezdá se mi žádným dobrým znamením... Patrně ochladl; anebo padlo mu něco jiného do oka?... Zajisté!... Ale to-li předpokládám, musím míti za jisté, že také Natalie — hm... na něco jiného pomýšlí a že hrabě o tom ví. Neboť kdyby myslil, že Natalie o něho stojí, nedával by jí do rukou rozhodnutí chtěje, aby zamýšlený sňatek se zmařil. Anebo chce ji dosud opravdu a má jen nahodilé vrtochy a pochybnosti... anebo mu někdo něco namluvil... eh! Hlava jde mi kolem při té matenici myšlenek a různých domněnek... Vsadil bych se, že oba, ačkoliv vlastně o jejich osud jde, ani polovici toho nepokoje necítí, který mnou zmítá... Byla by to veliká trhlina do mých plánů, kdyby s toho sešlo... a jedinou útěchou mou byla by pak Helena Pavlovna. Ó Heleno Pavlovno, v lásce k tobě oživuji znova, tvé přízně-li dosáhnu, spokojím se se vším, nechť přijde již cokoliv!"

Po těchto slovech spustil Kostromskij hlavu do dlaní a znovu se zadumal. Když pak za nějakou dobu z myšlenek opět se probral, přejel si rukou čelo, zasmál se nuceně a zvolal přemáhaje svou neobyčejnou náladu:

„Hahou Sašo, styď se! Tak starý kozák a sedíš tu unyle zadumán jako devatenáctiletý mladík, jemuž byla zbožňovaná děva poprvé ruku stiskla!... Helena Pavlovna je příliš rozumná, aby takovou partii odmítla. A co se toho hraběte nebo vlastně Nataše dotýče... hm, vyčkejme teprv, s jakou přijdou! Byla by to pro mne arci zlá rána, ale Kostromskij ji vydrží a on snese ji chladně a hrdě, jakoby jen vzduchem poletující chmýří od nosu si odfoukl. A teď dosti toho rozjímání. Brzy bude čas k obědu, vyřiďme ještě některé dotazy!"

Kostromskij zapudiv takto na chvíli svůj vnitřní nepokoj posadil se k psacímu stolu a přebíral rychle zbytek o polednách došlé pošty číně na jednotlivé listy červenou a modrou tužkou rozličné poznámky. Mezi tím uplynul zbývající ještě čas a na zvonku elektrických hodin, jejichž proud stroje všech visacích hodin v celém domě jednotně řídil, odbila čtvrtá hodina a ve dveřích kabinetu objevila se uctivá postava sluhy prosícího pana barona k obědu.

Kostromskij se zvedl a urovnav rychle před stojícím zrcadlem svou toilettu odešel do jídelny, kdež stolovníci toho dne skoro plným počtem již byli shromážděni. Mimo vlastní členy rodiny, guvernantky a tajemníka dostavili se ještě Alekséj Apollonovič Milanov, kapitán od gardových kyrysníků, pak Jegor Dmitrič Glumov, státní rada a toho času pomocník čili náměstek generalního policmistra moskevského a tři vynikající hudební umělci. V jídelně bylo šumno; pánové otáčeli se hbitě u postranních stolků se zákuskami a vypravovali zvědavě naslouchajícím dámám nejnovější anekdoty a klepy. Kostromskij pohlížel mezi řečí nedočkavě ku dveřím, očekávaje Bestuževa s Natalií, aby mohl dáti znamení k zasednutí. Konečně objevil se na prahu do přední komnaty otevřených dveří hrabě Bestužev veda graciosně na rameni usmívající se Natalii Alexandrovnu. Oběma zářila z očí radost a tváře jejich měly výraz dokonalé blaženosti. Kostromskij vida je takto zářící a k sobě lnoucí usmál se spokojeně a dal obvyklé znamení k zasednutí. Agrip-

pina, kteráž toho dne hospodyní byla, poprosila společnost ke stolu a za chvíli rozléhalo se jídelnou při úplném jinak tichu harmonické cinkání stříbrných lžic a čínských porculanových talířů. Pak rozproudil se opět hovor a potrval již do konce oběda nabývaje v přestávkách „mezi mísami" zvláštní živosti a síly. Až na Agrippinu, kteráž stále ještě „doznívající" migrénou koketovala, byla celá společnost v nejlepší míře a veselila se bez nejmenšího nucení. Ze všech nejblaženějším se zdál sám Kostromskij, kterýž tentokráte neobyčejně byl hovorným a vtipným; mimo něho byli na pohled nejšťastnějšími Bestužev a Natalie, kdežto Helena Pavlovna v jakési nejistotě, mezi radostnou nadějí a strachem se kolísala, až posléz od Bestuževa zaslechla pološeptaná slova: „Radujte se, Heleno, vše daří se výborně!" Bestužev byl se totiž obratně posadil mezi Helenu a Natalii a pečoval vším úsilím o to, aby obě dámy v růžovém setrvaly rozmaru, což se mu u Natalie úplně, u Heleny aspoň částečně podařilo. Po šampaňském oznámila Agrippina společnosti, že se bude černá káva tentokráte výminečně u tabule píti, poněvadž má baron ohledně cerclu zvláštní návrh. Na to rozdány lehounké čínské číšky, papirosy a havanské doutníky a hovor šuměl dále.

Zatím nastával večer a společnost odebrala se k návrhu Kostromského do skleněného, za tím účelem zvlášť vytopeného pavillonu v nejhořejší části domu, v tak zvané věži, aby se pokochala v pohledu na vrchol Moskvy při záři zapadajícího slunce.

Jaký to velkolepý měnivý obraz, když v době tuhých mrazů nad matušku Moskvu večer se sklání! Teploměr stále klesá a s tím zároveň mění se kolkolem všechna scenerie. Vzduch je čistý jako křišťál. Ploché zelené střechy jsou pokryty sněhem a ze všech komínů vystupuje kouř; avšak nevychází v modrých nebo temně hnědých kotoučích, nýbrž přetéká v bílých chumáčích, jako hustá pára, přes okraj komínů a sevřen tuhým mrazem, nemůže se do výšky povznésti, nýbrž plouží se líně dále, až jako bílý přimrazený oblak nad střechami utkví. Tím časem spustilo se zapadající slunce rychle do jisté výše nad obzorem a všecka ta dýmová oblaka po střechách zažehla se, tak že pojednou celá Moskva tone jako v růžových plamenech. Na západě utvořil se šarlatový jednobarvý polokruh, v němž slunce jakoby plovalo. Šarlat změnil se v nach a od purpurového toho pozadí odlišují se ostře podivné skupiny kostrbatých věží a vížek ve fialové obrubě, z nichž poslední oku dostupné na obzoru již jen co tenounké sloupečky v rudé záplavě se ztrácejí. — Slunce ještě klesá; na protější pak straně béře obloha od východu vždy výše a blíže k západu na se barvu temně fialovou. Slunce zašlo; celá obloha až k západu jest už fialová a z ní proskakují tu a tam jasně třpytivé hvězdy. Měsíc, dávno již na stráži stojící, jest dosud bledý; avšak čím více světla denního ubývá, tím více roste jeho lesk a obloha v lesku tom opět zvolna bledne. Nad městem rozestřela se lehká mlha a v ní, měsícem ozářeny, lesknou se staré zlacené a stříbřené báně, skví se kříže a půlměsíce a třpytí se řetězy od nich k báním splývající . . . .

Když byla měnivá hra barev přestala a nad obrovským městem večerní klid stínu se rozložil, ukončil baron cercle a vyzval společnost, aby sestoupila dolů do nádvoří a vsedla do připravených již saní. Jak

shora pověděno, byla na večer ustanovena projížďka do baronovy villy v Petrovském parku, kdež večerní čaj se měl píti. Za tou příčinou odejela Agrippina, kteráž navzdor migréně žezlo složiti nechtěla, hned po obědě s polovicí služebnictva do Petrovského parku a v domě musila tedy na zbývající ještě dobu Helena Pavlovna dělat honneury. Však krátká tato povinnost přestala, jakmile společnost dolů do nádvoří sestoupila. Zde stálo již šest velkých saní, ku kterýmž po třech statných koní bylo připřaženo. Helena Pavlovna chtěla čekati na poslední sáně, ale hrabě Bestužev přistoupil k ní, podal jí rámě a odvedl ji téměř mocí ku svým vlastním saním.

„Zařídil jsem věc tak, že Nataša se svým bratrem a s guvernantkami v jedněch saních pojedou," pravil rychle Heleně Pavlovně; „my musíme jeti spolu, ale samotni!"

Za chvíli byly sáně obsazeny, sluhové vystoupili s pochodněmi vzadu na stupátka a na dané znamení vyřítila se karavana jako letící drak do silně oživené ulice. — Moskevské ulice tvoří v zimě vysoko umrzlou, ale vrchem rozjezděnou a tudíž sypkým ledovým pískem pokrytou a vlnitě ujetou sněžnou dráhu, po kteréž od rána až hluboko do noci lehké, elegantně sestrojené sáně a sáňky jako roje vlaštovek stále litají a letem pestře se hemží. Také když z domu bankéře Kostromského řetěz saní se vyhrnul, byl Kuzněckij most, ulice to nejelegantnějších závodů, saněmi přeplněn a s Tverské ulice hučel dolů dusot koňských kopyt jako mořský příval, jenž hráz byl protrhal.

Cesta do Petrovského parku jde Tverskou ulicí, jednou z hlavních passáží moskevských, vzhůru k severozápadnímu konci Moskvy, kdež na hranici města strmí tak zvaná „triumfálná brána", imposantní to pomník, postavený na oslavu hrdinných činů cara Alexandra v památném roce 1812.

Vykonejme v mysli tu cestu se společností bar. Kostromského. První polovice Tverské ulice, od Kremlu až k boulevardům, stoupá skoro příkře do vrchu. Svítilny jsou již rozžaty, avšak umrzlým potem tak zkaleny, že jen silně zdušené světlo velikých plamenů na ulici dopadá. Zde pak víří a šumí život ku podivu hlučný: ulicí nahoru i dolů v divé honbě střelhbitě uhánějí rozejetým ledem a sněhem zaprášené sáně, mezi ně vjíždějí z postranních ulic roje jiných, velkých i malých saní, všechny pak vyhýbají, předbíhají a objíždějí se virtuosně vespolek jako v chumelici větrem zmítaného listí a rozbíhají se zase vesele na všechny strany. Jest to hemžení a rojení, jako kdybyste pobouřili hnízda vos a sršní. Železa u saní, po spodní ledové kůře se smýkajíce, zvučně hvízdají, mezi to zaznívá sypkou hořejší vrstvou dráhy tlumený dusot podkov a hulákání kočů, celý pak prospekt zahalují mraky rozejetého ledu a sněhu, jež od kopyt bujných spřežení stále odletují.

V Moskvě nesmějí koně k saním připřažení nosit ani zvonce ani rolničky; jest to opatření naprosto nutné, neboť jinak byl by na ulicích hluk a šramot až k zoufání děsný. Toliko při výletních saních, jež za město jezdí, užívá se rolniček. Kdo poprvé takovou chumelicí jede, trne strachy ustavičně očekávaje, že sáně, v nichž sedí, překoceny a od semo tamo pádících ořů rozdrceny budou. Ale bázeň ta jest marná; jezdíť ruští kočové na saních s takovou zručností a lehkostí, že ani

přes ulici běžícího člověka nikdy nepřejedou, leč by byl opilý ten člověk nebo vozka.

Divým tímto vírem projeli jsme s karavanou bar. Kostromského beze všeho úrazu a jsme na Tverském boulevardu. Odtud lze přehlednouti valný kus rozkošného oblouku, jejž boulevardy tvoří; oblouk ten jest dle útvaru půdy velice vlnitý, sbíhaje ostře dolů a vystupuje zase příkře nahoru; řady svítilen tu na vrch stoupajících, tu v údolí sbíhajících splývají na pohled v táhlé šňůry jakýchsi hořících a bělavou parou obalených korálů a stromy podobají se obrovským ledovým krápníkům. — Projevše mezi frontami boulevardů Tverského a Strastného, jsme v hořejší Tverské ulici; rovinnost a znamenitá šířka její dovoluje saním pohodlněji jeti. Zde, za čarou boulevardů, jest sotva již stín té elegance a toho života, jež v dolejší části téže ulice panují, a čím výše přicházíme, tím více ubývá živosti; postranní ulice po obou stranách hořejší Tverské passáže poskytují obraz klidných, sněhem zanešených vesnic s rozsáhlými dvory, chalupami a kostelíčky. Místy je ulice docela pusta a prázdna; okna u domů jsou zabedněna a jen z „kabaků“ čili krčem vychází světlo a lidský hlahol. V tom zazněl před námi z vedlejší ulice hlahol nesčíslných drobných rolniček, dupot četných kopyt a houkání kočů, a v tu chvíli vzplanula ulice novou září pochodní. Přijíždí vstříc jiná karavana, sestávající vesměs z tak zvaných „trojek“ čili saní o třech koních. „Vizte“, pravili k sobě účastníci výletu p. Kostromského, „tak asi vypadáme i my z pozdálí!“ — Obě výletní výpravy se setkaly a jely opačnými směry mimo sebe jako dva setkavší se vlaky na dvojích kolejích. Pánové pozdravovali se navzájem voláním „Ura!“ a sluhové v zadu na saních mávali zvolna pochodněmi. Jaký to pohled na taková spřežení! Na oblouku, nad šíjí středního koně se pnoucím, houpá se velký zvonec, silní zavalití koně v lesklé zbroji pádí se vztýčenou hlavou a rozevřenými nozdrami a hlučně řehtají; od prsou, žeber a kyčlí splývají jim řemenové jazyky poseté velkými i drobnými rolničkami, s nádherných saní vlají větrem bohaté koberce a nad tím vším plápolají semo tamo zmítané plameny pochodní. Panstvo v saních baví se hlučně, popíjí z ploských porculánových lahví, kouří cigarety a choulí se k sobě pod těžkými medvědími přikrývkami.

Minuli nás a my letíme dále plašíce svým lomozem pustou již ulici. Nepotkáváme již nikoho, než občas nějakého izvoščika čili číslovaného vozku, který se svými malinkými sáňkami a uondaným koníkem z denní lopoty domů se vrací; ale dnes nezpívá ten mužík rozmarné písně, jako jindy činívá: mráz stahuje mu ústa a dlouhý jeho plnovous zdá se jakoby z bílého mramoru byl vytesán. — Jedeme chvilku dále a jsme u kovárny, v níž se pilně pracuje. Krabicemi ověšená „kibitka“ (velké cestovní polokryté sáně) musila zde, jsouc ještě v Moskvě, zastaviti, aby si překovati dala své hranaté valachy. Uvnitř kovárny kolem rozdmychané výhně buší do žhavých želez Hefajstovi tovaryši, nevrlí již z té pozdní práce. Před kovárnou okovávají právě jednoho koně. Zvláštní to podívání! Ze země trčí čtyři dřevěné sloupy s malou stříškou; dole jsou naproti sobě sloupy spojeny dvěma trámci a na tyto trámce kladou se konce dvou sochorů, jež koni uprostřed stojícímu u předních a zadních nohou pod břicho byly prostrčeny. To když se stalo, vy-

zdvihují heverem koně, na sochorech visícího, do takové výšky, aby měl kovář kopyto pohodlně po ruce. Když jsme mimo jeli, vyřítil se právě kovář ven se žhavou podkovou a byl tak zpitý, že se zrovna potácel. Opilý kovář se žhavou podkovou v ruce! Avšak nepoškodil ani sebe ani koně, nýbrž uchvátiv obratně a jistě koňovu visící nohu mžiknutím oka podkovu na kopyto upevnil.

Karavana projela imposantním obloukem triumfální brány a záře pochodní rozlévala se odtud již volně po širých pláních sněhových. Když byly sáně na jisté povýšené místo dojely, ohlíželi se, jako nějakým mechanismem pohybováni, skupina za skupinou, všichni účastníci výletu nazpět na matušku Moskvu a bezděky šeptal soused sousedce pod medvědí přikrývkou: „Jak je ta naše Moskva krásná!“ . . . Měkká zář měsíce rozlévala se nad ní modravým magickým světlem, zlacené báně a kupule chrámů tiše v ní hořely a do jasného jejich plápolu mísily se svým jemným leskem postříbřené štíhlé a vysoké pyramidky na zvonicích u chrámů vztýčené, — a pod nimi nepřehledné město v hlubokém sněhu jakoby dřímalo.

— — — — — — — — — — — — — — —

Hrabě Bestužev tule se celou cestu k Heleně Pavlovně, byl snad jediný ze všech účastníků výletu, který ničeho kolem si nevšímal. Jej zajímaly jiné myšlenky a jediným předmětem jeho pozornosti byla Helena Pavlovna.

„Zda-li pak jste uhodla, Heleno Pavlovno, proč jsem vám prvé u stolu pravil: Radujte se, vše daří se výborně?“ otázal se jí, sotva že byli z bankéřova domu vyjeli.

„Přiznávám se,“ odpověděla Helena Pavlovna, že jsem se jen z vaší důvěry zaradovala majíc sotva slabé tušení, odkud by zejmena ten výborný zdar asi kynul. Však doufám, že mne nenecháte déle v nejistotě, smím tedy prosit o bližší vysvětlení, pane hrabě?“

„Milerád vám vše objasním; vždyť jsem se vás za tím účelem pro dnešní výlet zmocnil,“ ujišťoval Bestužev a jal se pak vypravovat. „Slyšte tedy, drahá Heleno. Po krátké rozmluvě s bankéřem, kteráž se již již stávala podrážděnou hrozíc v nemilý spor propuknouti, odebral jsem se k Natalii Alexandrovně. Očekávala mne, ale neočekávala nikterak, že tak k ní promluvím, jak se stalo. Byla mou upřímností a svědomitostí — jak přímo se vyznala — velice překvapena. Bylť jsem ji po náležité předmluvě důrazně vyzval, aby mi od srdce, bez ostychu a strachu pověděla, zdali snad jen z poslušnosti ku svému otci aneb dokonce z pouhého strachu před ním k oltáři se mnou jíti chce a ujistil jsem ji, že s největším klidem, bez všelikého hněvu vyslechnu zprávu, co mne se týče, i sebe nepříznivější. Natalie stála, až po uši uzardělá, se sklopenou hlavou přede mnou a neodpovídala. Teprv když jsem ji byl dále ujistil, že mám čestné slovo jejího otce, že se nemá co báti ani nejmenší výčitky, pozvedla ke mně zarosené oči a pravila vroucím hlasem: „Pane hrabě, mohu tomu všemu věřit? Nechcete vy a nechce také můj otec nic jiného, než abych prostě a upřímně své srdce vám odhalila?“ Když pak jsem ještě jednou takřka se zapřisáhal, že máme toliko péči, aby zamýšleným sňatkem snad nešťastnou nebyla učiněna, chopila se oběma rukama mé pravice a zvolala: „Díky vám, že zůstavu-

jete rozhodnutí mému srdci. Pane hrabě, nebudete se snad proto hněvat, řeknu-li, že si vás sice ve vší úctě vážím, ale že vás nemiluji a že zaplesám nevýslovnou radostí, propustíte-li mne ze sňatku, kterýmž jste mne obmyslili.“ Pohnut odpověděl jsem na to: „Jste svobodna, slečno! Přeju vám, abyste již nikdy v podobných okolnostech se neocítila, nýbrž abyste jen dle přání srdce o své budoucnosti si rozhodla. Za vaši upřímnost dovolte, abych vám políbil ruku!“ — Natalie hleděla na mne s výrazem až komicky prostomyslného udivení a vidouc, že z jejího vyznání opravdově jsem potěšen, pravila srdečně: „Jak jste šlechetný, pane hrabě,. a já měla jsem vás za svého nelítostného tyrana! Nejen ruku, čelo dovolím, abyste mi políbil za svou šlechetnost. A nyní, ruku na to, že zůstaneme dobrými přáteli!....“ Pravím vám: to děvče zbodřelo a zmoudřelo v tu chvíli, jako by mu bylo několik let naskočilo. Co dále jsme spolu ještě mluvili, netřeba již vypravovat. Jak jste viděla, přišli jsme do jídelny s vyjasněnými tvářemi a myslím, že Natalie již dávno nebyla tak veselá, jako po dnešní rozmluvě se mnou. Všiml jsem si také barona, vašeho švakra: pozoroval nás a byl patrně spokojen; snad měl před tím strach o svou dceru, aby ji odřeknutí sňatku snad nezdrtilo. Nuž tedy vizte: zápletka rozuzlila se ku všeobecné spokojenosti a proto řekl jsem: vše daří se výborně!“

„Divím se opravdu,“ namítala Helena Pavlovna, nesdílejíc radostnou důvěru hraběte Bestuževa, „že vás výsledek rozmluvy s Natašou tak překvapil. Vždyť jste přec již věděl, že jí bude vaše odřeknutí tou nejradostnější zprávou; .anebo jste snad o pravdivosti mých slov pochyboval?“

Tato důrazně pronešená otázka Bestuževa na okamžik pomátla; vzpomněl si rychle na rozmluvu s Agrippinou v maškarním plesu a cítil se jaksi vinným. Avšak doba nebyla k tomu příhodná, aby do dalekých výkladů se spouštěl; přemohl tudíž rychle malé to znepokojení a odpověděl:

„Vaše otázka, Heleno Pavlovno, překvapuje mne zrovna tak, jako mne překvapila radost Natalie Alexandrovny; avšak dopouštím, že je překvapení to v obou případech stejně bezdůvodné. Nepochyboval jsem o naprosté pravdivosti vašich slov ani na okamžik, ale vy nesídlíte v srdci Natalie a mohla jste býti snadno a třeba úmyslně v omyl uvedena. Když pak upřímné vyznání Natalie Alexandrovny naprostou shodu vašich slov s pravým stavem věcí ukázalo a Natalie pak jako proměněná přede mnou stanula, pocítil jsem lahodu milého překvapení, a to přece nemůže býti pro vás urážlivým?! Ostatně jsem ještě více uspokojen z toho, že se mi podařilo zavázati barona čestným slovem, že nebude činiti Natalii žádných výčitek, a že baron, jak se zdá, s obratem věcí již úplně jest smířen.“

„Mluvil jste již se švakrem, sdělil jste mu výsledek své rozmluvy s Natalií?“ otázala se Helena tónem polou starostlivým a polou zvědavým.

„Nemluvil!“ odtušil poněkud překvapen Bestužev. „Baron se mne neptal, myslím tudíž, že je o všem již zpraven. V domnění tom utvrzuje mne i veselá a bezstarostná tvář, kterouž při obědě jevil.“

„A mluvil Kostromskij již s Natašou?“ optala se opět Helena.

„Dosud nikoliv,“ odpověděl Bestužev a stával se rozpačitým; „vím jistě, že s ní do té chvíle ani slova nepromluvil, poněvadž jsem jí byl stále po boku, až se do saní vsedalo.“

„Jak můžete tedy soudit, že je můj švakr s rozuzlením spokojen?“ namítala dále Helena Pavlovna. „Mně zdá se spíše, že Kostromskij se klame předpokládaje, že jste se s Natalií v jeho smyslu dohodli a že rozmluva vaše skončila snad vzájemným vyznáním lásky . . .“

„To by mohlo být,“ odpoděděl zamýšleje se Bestužev; „avšak — doložil po malé chvilce — co na tom; já jsem se s Natašou v míru a přátelství rozešel a Kostromskij dal slovo, že se rozhodnutí Natalie bez odporu podrobí. Ať si tedy se mýlí nebo nemýlí, ať si bude s rozuzlením spokojen nebo nespokojen, na věci samé jeho rozmar již nic nezmění. Jsem již všeho závazku i ohledu prost a náležím opět zcela sobě samu — však nikoliv sobě samu!“

„Komu tedy ještě náležíte?“ vpadla mu do řeči Helena.

„Libo-li, především vám, Heleno Pavlovno!“ odtušil rychle Bestužev a pokračoval stávaje se vždy vroucnějším: „Madame! Jste mi dlužna odpověď, kteráž má pro mne svrchovanou důležitost. Byli jsme klamem stejného přestrojení včera v noci od sebe odvedeni; měl jsem z počátku Agrippinu za vás a nabídnuv jí rámě nesměl jsem již býti nezdvořilým a opustiti ji, abych vás rychle vyhledal. Nehněváte se snad proto na mne?“

„Nehněvám, pane hrabě,“ ujišťovala jaksi smutně Helena, „ačkoliv bych si přála, aby se ten omyl nebyl udál. „Ostatně zdálo se, že vám i ta mýlka spůsobila příjemnou zábavu — Agrippina je dáma duchaplná a krásná . . .“

„Heleno Pavlovno!“ káral ji s jemnou výčitkou Bestužev; „víte, že se poklona toho spůsobu nesmí činiti dámě přítomné a hřešíte na to, chtíc mne vůči sobě odzbrojiti. Já však se odzbrojiti nedám. Uznávám, že je Agrippina Michajlovna i duchaplná i sličná, avšak čím jest ona proti vám! Heleno Pavlovno, objevil jsem vám tajemství svého srdce a opakuji to vyznání — nuže rcete již: smím doufat, mohu se nadíti také vaší přízně, jste ochotna přijati mne na milost a státi se mou velitelkou? Odpovězte prosím!“

„Naléháte na mne přílišně, pane hrabě,“ pravila s přídechem starostlivosti Helena, „a bojím se, abyste se neukvapil. Znáte mne ještě příliš málo a bylo by snad dobře, kdybyste svému srdci dopřál delší lhůty, aby se poohledlo, není-li pro ně kvítí lepějšího . . . Mám jakési pochybnosti, a bude vám i mně na prospěch, uposlechnete-li mé rady a odložíte-li ten spěch, nyní, an vůči Natalii i Kostromskému všeho závazku zproštěn jste, zajisté zbytečný. Dopřejme tedy poměrům klidnějšího rozvoje!“

„Nemáte-li jiných pochybností, než péči o blaho mého srdce,“ domlouval něžně Bestužev, „nejsme od shody daleko. Vaše odpověď, madame, mne potěšuje, neboť dovoluje mi soudit, že vaše srdce mému přání se neprotiví, že nezůstala moje touha bez ozvěny, že jest možná, abyste mne milovala. Vyslovte již to oblažující slovo, po němž duše má tak velice práhne: Heleno Pavlovno, chcete býti mou ženou?“

„Věřím vašemu citu,“ odpověděla vyhýbavě Helena Pavlovna, „ale myslím dosud, že jest potřebí dopřáti mu času, aby se ustálil. Ostatně nenahlížím, proč byste se měl ukvapovati zrovna nyní, an poměr k Natalii jste rozvázal.“

„Právě proto naléhám prosebně, abyste se rozhodla,“ vpadl jí do řeči hrabě; „neboť chci, aby v naznačený den mé zasnoubení přece se prohlásilo, ale ovšem místo s Natalií — s vámi!“

„To nebylo by možná, milý hrabě, ani kdybych s plným žárem srdce vám navždy do náručí vrhnouti se chtěla,“ odmlouvala jaksi smutně Helena; „jeť ještě jedna vážná překážka a tu nelze tak rychle odstraniti.“

„Jaká by to byla překážka?“ zvolal vášnivě Bestužev. „Neznám žádných překážek, jakmile vaše srdce bude získáno! Mluvte, drahá Heleno, co vás ještě znepokojuje, co brání vám podati mi ruku k nerozlučnému svazku, jaká jest to překážka? Ujišťuji vás, že ji v určitý čas odklidím, i kdyby to byla práce Herkulova!“

Helena Pavlovna zamyslila se, jakoby rozvažovala, má-li hraběti vyjevit, že Kostromskij sám o její ruku se uchází aneb má-li dříve ještě s oním se dorozumět. Bestužev naléhal za tím vždy usilovněji, čím více se blížily sněhem ztížené vrcholy stromů v Petrovsko-Razumovském parku. Posléz se Helena Pavlovna rozhodla a pravila:

„Nuž tedy poznejte tu překážku a rcete sám, je-li tak nepatrná, jak se domníváte!“

Ale pak se opět zamlčela, jakoby stín minulosti jí duší byl proletěl a než opět k slovu se dostala, vjela karavana s velikým hlukem do vrat velkolepého parku a další hovor stal se nemožným. Stiskla tedy hraběti vřele ruku a vzdychnuvši, zvolala přidušeným hlasem:

„Později, milý Adriane!“

* * *

V pečlivě vytopeném a lahodně parfumovaném salónu „Severní hvězdy“ — tak jmenovala se villa bankéře Kostromského — vítala Agrippina příchozí a zářic radostí, že migréna ji přešla, měla pro každého několik slov lichotných. Za to uznávali také všichni, že neviděli již dávno Agrippinu tak krásnou a věnovali její chvále první okamžiky zábavy. Tím časem přinesli sluhové na stříbrných podnosech kouřící skvostné číšky a lahodné aroma květového čaje rozvázalo záhy zúplna všechny jazyky, takže se salónem ihned na to rozproudila nejživější konversace. Agrippina obcházela stále a nedávajíc se nikým trvale vázati, podněcovala všude šťastně již odpoutaný rozmar. Když pak všichni již do zajímavých rozprav byli zabráni, přiblížila se Agrippina jako mané k hraběti Bestuževu, kterýž právě s obstárlým státním radou Glumovem rozmlouval, a položivši mu ruku na rameno, otázala se ho, nebyl-li by ochoten věnovati jí několik okamžiků v nalehavé soukromé záležitosti. Hrabě omluviv se státnímu radovi, podal ovšem ihned Agrippině rámě a jal se s ní zvolna obcházet. Po některých oklikách přešla Agrippina k věci a pravila:

„Pane hrabě! Měl jste dnes důvěrnou a jak se praví, rozhodující rozmluvu s Natašou. Není starostlivé tetce dovoleno zvědět, co vám její neť řekla a s čím se vám snad svěřila? Mohla bych se ovšem jí samé optat, avšak nerada bych jí způsobila nový rozpak a kromě toho, řeknu upřímně, záleží mi také velice na tom, jaký dojem její sdělení nebo vyznání na vás učinilo."

„Pochopuji vaši zvědavost, slečno," odtušil Bestužev, „a jsem rád, že vás ta záležitost zajímá. Snad bylo vám libo spozorovati, že jsme — já a Natalie Alexandrovna — po oné rozmluvě do jídelny vešli s tvářemi jaksi vyjasněnými. Vězte tedy, že jsme se úplně dorozuměli a co nejlepší přátelé rozešli. Natalie vyznala se mi, že mne nemiluje a že si nepřeje státi se mou chotí a já vrátil jsem jí na toto upřímné vyznání s největší radostí dřívější volnost."

„S největší radostí?!" opakovala zkoumavě Agrippina, ale doložila ihned, jakoby se byla teprv rozpomenula: „Ach ovšem; vždyť nový a lepější obraz oslnil zatím vaši duši! A nyní ještě jednu otázku: co hodláte nyní učinit?"

Hrabě naklonil se žertovně k jejímu uchu a pravil úsečně: „Co nejrychleji se oženit!"

„Opravdu?" otázala se jaksi překvapena Agrippina.

„Slovo s to," ujišťoval hrabě, „a sice tak rychle, aby v mých přípravách nenastala ani žádná přestávka."

„Podívejme se!" zvolala táhlým žertovným hlasem Agrippina. „Jste již tak daleko? Kdo by to byl řekl! — Nu a co se dámy našeho srdce týče, zdá se ovšem zbytečnou každá otázka; ale při vaší — vy odpustíte již — nevystihlé vrtkavosti bude snad přece na místě optati se ve vší skromnosti: která to bude?"

„To musí prozatím ještě zůstati tajemstvím," pravil se smíchem Bestužev, „abych zejmena vám mohl způsobiti překvapení."

Po krátké, více méně lhostejné rozpravě, kteráž pak ještě následovala, rozešli se Agrippina a Bestužev, neboť zdálo se jim, že není dobře, aby dlouho byli pospolu.

Tou dobou obrátil na se obecnou pozornost sluha, který obešed salón přímo na barona Kostromského zamířil a něco tajně vyřizoval. Kostromskij přisvědčil několikráte kývnutím hlavy a propustil pak sluhu, kterýž rychlým krokem salón opustil. Za chvíli na to postoupil bankéř do prostřed salónu a zatleskav silně rukama promluvil zvučným hlasem:

„Prosím pány a dámy, aby se na okamžik odebrali do vedlejších komnat. Připravil jsem malé divadlo a k tomu bude potřebí zhasnouti zde světla a otevříti okenice, neboť divadlo nalézá se venku."

Společnost odebrala se do sousedních kabinetů a za malou chvíli přišel opět Kostromskij žádaje, aby se panstvo vrátilo do sálu nyní již tmavého. Všichni přítomní vyzvání toho uposlechli. V salóně byla čirá tma. Kostromskij zatleskal a rázem rozevřely se okenice u všech od stropu až téměř k podlaze sáhajících oken; zároveň pak naplnil se salón oslňujícím odleskem barevných elektrických světel. Odkud ten odlesk přicházel, bylo ihned všem jasno.

„Dovoluji si ukázati pánům a dámám zimní palácek, jejž jsem sestrojiti dal k nastávající slavnosti zasnoubení v mé rodině," provolal

Kostromskij a všichni přítomní hrnuli se k oknům. Divadlo pak, jež se tu zrakům jejich objevilo, bylo stejně překvapující jako skvělé. V přiměřené vzdálenosti od villy, uprostřed sněhem obalených křovin a stromů leskl se v magickém světle a mihavé hře barev ledový zámek imposantní velikosti a ušlechtilého slohu.

Zámek byl sestrojen ze samého ledu, byl asi 12 stop vysoký, měl 6 stop vysokou střechu a vypadal z povzdálí jako miniatura Louvru. Led, z něhož průčelí a hlavní ornamenty zhotoveny byly, byl jako křišťál čistý a svítil oslňujícím perleťovým leskem; rohy a hrany ornamentů, v nichž eletrické světlo ohnivě se lámalo, činily dojem, jakoby z nejjasnějších drahokamů byly sestaveny. Římsy a oblouky portálů chvěly se bledým svitem labradoru a mezery mezi okny vyplňovaly ploské sloupy bez hlavic. K portálu vedlo šest zcela průhledných stupňů; po obou stranách těchto schodů stály mohutné, pravidelně otesané ledové balvany, na nichž velké, také z ledu zhotovené lvice seděly. Na obou koncích zámku, několik stop od něho, zřízeny dva otevřené, vížkám podobné pavillony z ledu poněkud tmavšího a kalnějšího. Ledové tabule v oknech vypadaly jako zamrzlé tabule skleněné a byly zhotoveny v ten způsob, že přiměřené kusy ledu žhavým železem tak dlouho byly sbírány a hlazeny, až na čtvrt palce tloušťky se ztenčily. Obzvláštní dojem činily ledové obrazy, kteréž otevřeným tu a tam oknem z „komnat“ prozíraly a také na některých místech zevnitř zasazeny byly. Takovéto ledové malby a obrazy zhotovují se následujícím spůsobem: na pečlivě uhlazenou plochu ledového kvadru nebo balvanu namaluje malíř voskovými barvami krajinu nebo výjev nějaký a když barvy úplně vyschly, polije se obraz — ovšem při mrazu — jednou nebo dvakráte čistou vodou: následkem toho potáhne se malba tenounkou vrstvou jasného ledu a obraz vypadá, jakoby byl dle všech pravidel zasklen . . . To všechno poskytovalo v barevném elektrickém světle obraz vskutku báječný.

Mezi tím, co společnost s podivením na ozářený ledový zámeček se dívala, přistoupila Agrippina k baronovi Kostromskému, odvedla jej stranou a jala se mu živě cosi domlouvati. Bankéř jevil zpočátku překvapení, pak hněv a rozčilení a učinil na konec rozmluvy významný posuněk, jakoby se byl o něčem pevně rozhodl. Agrippina, pokud z výrazu její tváře a pohybu jejích rukou lze bylo soudit, utvrzovala ho v onom úmyslu, ba zdálo se, jakoby nějaký dobrodružný záměr v něm podpalovala. Když elektrická světla, jež ledový zámek ozařovala, hasnouti začala, rozešli se Kostromskij a jeho sestra, aby službě hostů dále se věnovali.

Následovala pak malá ale skvělá večeře, při kteréž se nic obzvláště pozoruhodného neudálo. Teprv ku konci, když nezbytné šampaňské se podávalo, povstal baron Kostromskij, odebral se k Heleně Pavlovně a nabídnuv jí rámě, odvedl překvapenou do čela tabule. Nikdo z přítomných, vyjma snad Agrippinu, neměl ani tušení, co se stane, nejméně asi Helena Pavlovna sama. Stanuv s Helenou Pavlovnou v čele společnosti, pokynul Kostromskij rukou na znamení, že něco promluviti chce, a když se bylo vše ztišilo, pravil mocným ale poněkud chvějícím se hlasem:

„Mám čest, pánové a dámy, učiniti vám druhé překvapení. Bylo vám sice již řečeno, že se chystáme na zasnoubení, ale ohledně snoubenců byli jste v omyl uvedeni. Má dcera Natalie nebude ještě zasnoubena, ale za to představují se vám jiní snoubenci: zde Helena Pavlovna a já, váš pokorný sluha. Ať žije nevěsta!“

Na tato slova, kteráž jako blesk z čista jasna překvapila, propuklo bouřlivé volání „Ura!“ společnost povstala, poháry zvonily a jásotu nebylo konce.

(Pokračování.)

ROZHLEDY
v literatuře, umění a vědě.

Česká literatura.

Aleš Romanov. Báseň Otakara Červinky. (Nákladem V. B. Čecha.)

Otakar Červinka volíval ku svým výpravným básním až dosud výhradně themata historická; také tentokráte obral si za předmět poetického vypravování kus domácí historie, ovšem že jen historie veřejného, politického našeho života, jak jevil se život ten v nedávné, básnickým pérem téměř u nás ještě netknuté době revolučního hnutí r. 1848. — Doba ta, jejíž ovzduší přesyceno jest ozónem nejlítějších, vzájemně se potírajících snah a zápasů politických, sotva dovede prozatím dáti vzniku jinému druhu poesie, než satyře, která bují žehavkou právě ve stínu zbořených barrikád. Proto nese také Červinkův Aleš Romanov na sobě tento ráz; satyra je zde živlem hlavním, před nímž ustupuje do pozadí z valné části i děj základní, jednoduchá to, snadno spředená a snadno rozvinutá fabule novelistická.

Břitké ostří satyry dere se v popředí jmenovitě v oddílu druhém a na počátku třetího. Líčíť zde básník prvopočáteční vznik i průběh revolučního hnutí ve všech odstínech od:

„mocných šumů národů, jež bouří děsnou
jsou těm, již na svatá jim práva sáhli“

až do té chvíle, kdy:

„umlkly opět ony šumné vlny,
jež rozhoupala bouře národů,
jak sen se záhla ztrácí kouzlaplný
— — — — — — — — — — —
zaváděn starý cop zas pohodlný
a člověk, věren svému původu,
své zvrhlosti, již nic v něm nezničí,
chtěl všude zavest mrav svůj opičí.“

Z živé scenerie jednotlivých výjevů vyniká nejvíce popis pouličních bojů a krvavých zápasů na barrikádách, kde týčí se nad spoustu všedních

zjevů veliká, málem již mytická postava Arnoldova, před níž ztrácí se i sám zjev vlastního hrdiny básně Aleše Romanova.

K vážným těmto situacím přiléhá humoristické líčení pochodu „národní gardy“ ku Praze, jehož účastníci poskytují básníkovi častou příležitost k satyrickému extemporu.

Dvojím tímto i vážným a humoristicko-satyrickým proudem kolísá se celá báseň; my se svého osobního stanoviska dáváme unášeti se raději proudem prvním, kde jeví se nám básník v plné své síle, kde zní slovo jeho nadšeně a mohutně. Připomínáme tu vedle vzpomenutých již výstupů na barrikádě jen rozhovor přátelského trojlístku — Hanuše, Aleše a Arnolda (oddíl I. část IV.), kde vyměněna celá řada závažných názorů a nadšených ideí.

Zevní forma básně přispůsobena jest vzorům veršovaného románu, jak zahájen byl Byronovým Juanem a Puškinovým Oněginem. *O. M.*

Verše Karla Legera. (Nákladem Josefa Kárníka v Kolíně.) Mezi jmény, která vynořila se na arénu nejmladších našich snah literárních, ozvalo se jméno Legerovo často a vždy zvučně. Tím odůvodněno je s dostatek živé účastenství, s jakým provázíme první tento krok básníkův na širokou veřejnost, krok to neobyčejně jistý, sebevědomý a mnohoslibný. Leger předstupuje před nás ve sbírce svých veršů, jež sledovali jsme dříve již po různých našich časopisech beletristických, jako básník hotový, emancipovaný z mladistvých pokusů, které věší se klamným pozlátkem na první doby básnického tvoření. V celé sbírce veršů Legerových, která obsahuje přece jen prvotiny básnického jeho tvoření, nenalezáme téměř ani básně jediné, jež stála by pod normálem nynější umělecké snahy básníkovy, vše vybráno pečlivě, autokriticky. I ty sporé výjimky, jež tvoří některá z prací nejmladších, neruší soulad zajímavého celku.

Básně Legerovy jsou převahou rázu lyricko-epického; motivy jich pohybují se z valné části na poli moderního romantismu, jak vypěstován byl celou řadou básníků západu. Než ani ku směru tomu nepřilnul Leger zúplna, vybral si z něho toliko stránku zevnější, skvělou formu veršovou, jádro vnitřní ponechal volnému působení básnické své individuality.

Tak setkáváme se ve verších jeho se současnými motivy společenskými, vedle živých ohlasů antiky (cyklus: „Jaro, leto, podzim, zima“ s jedné; „Kleopatra“ i „Semiramis“ s druhé strany), s pověstmi staroslovanskými, vedle motivů romantických (kníže Vladimír, alegorická „Pohádka o zaklené princezně“).

Těžiště celé sbírky spočívá však v básni „Semiramis“, v níž jeví se poetické nadání Legerovo ve světle zvláště příznivém. Smělá koncepce základní myšlenky, líčící neodolatelné kouzlo vnad proslulé starověké krásky, ostrá pointa, v niž vybíhá báseň v závěrečních slovech znavené Semiramidy —

. . . Vládnu zemí,
má pýcha roste v oblohu,
sta lidí zhubit hračkou je mi —
vždyť u mých nohou leží všecko —
a churavé to bídné děcko
já nasytiti nemohu! —

neobyčejný vzlet, jakým nese se krásné poetické vypravování: vše to jsou půvaby, které činí nám báseň tu zvláště milou. I ostatní práce drobnější značí se více méně vlastnostmi právě vytčenými; za nejzdařilejší z nich pokládáme ty, k nimž čerpána látka z dějin slovanských, pak zmíněný již shora cyklus „Jaro, leto, podzim, zima“ a „Pustý mlýn“.

O. M.

Literatura srbská a chorvátská.

II.

Že Chorvaté jeví v poslední době hledě k literatuře značné pokroky, že shledáváme se u nich se živou činností, jež spěchá, aby nahradila, co předešlá léta byla zameškala, a že činnost tato nemíjí se také se žádoucím úspěchem, toho nemalá zásluha patří Matici Hrvatské. Matice mají nyní všichni menší kmenové slovanští — až snad na Bulhary, kteříž postrádají-li dosud ústavu takového, dojista v brzce jej zřídí; u všech pak kmenů těchto nelze nepozorovati, že Matice přinesly literaturám národním požehnání, že nezůstaly bez velikého vlivu na celý rozvoj a vzrůst národní. Chorvátská Matice působí ve své nynější tvárnosti šestý rok a za krátkou tu dobu vydala celou řadu knih, jež téměř všechny jsou již úplně rozebrány. Jsou to knihy poučné či vědecké a zábavné, původní i přeložené; jak překlady jsou voleny, o tom svědčí jména: Kraszewski, Pfleger-Moravský („Z malého světa“), Sienkiewicz, Jul. Verne, Andrsen, Czajkowski, Saint-Pierre, George Sande, Fénelon, De Amicis a j. — Minulého roku vyšel objemný svazek „Razgovorů o narodnom gospodarstvu,“ jež hledě ku francouzskému dílu J. J. Rapetovu sepsal Blož Lorković. Spisovatel pojednává způsobem nehledaným, ale vždy věcným a důkladným o rozličných stránkách a potřebách národního hospodářství přecházeje z částí obecných, jako z poměru člověka ke světu a z postavení člověka na zemi k otázkám specielním, jako jest na př. o právu vlastnickém, o svobodě obchodu, o produkci a spotřebě a p. Dobrou vlastností spisu je, že přechody jednotlivých statí nejsou náhlé a že celek je proveden ve formě dialogické, čímž látka stává se záživnější a chutnější. — Druhou knihou poučnou, jež loni v Matici Chorvátské vyšla, jsou „Slike iz geologie“ (Obrazy z geologie) od Mija Kišpatiće. Jsou to přírodopisné a kulturní črty, jež odbočujíce mnohdy z úzšího rámce vlastní geologie vymykají se sice místy požadavkům přísné vědy, ale dojista znamenitě poslouží širším vrstvám čtenářstva v pouce o probraných tam otázkách. V té příčině jest i chváliti, že kniha nedrží se přísně pouhé geologie popisující, nýbrž pilně přihlíží též ku stránce kulturní. — V zábavném oddílu jest obsažen překlad povídky Henrika Sienkiewicze „Hania“, jejž obstaral J. E Tomić. — Dále vydány „Sebrane pripovesti“ (Sebrané povídky) Janka Jurkoviće, jednoho z nejoblíbenějších a zasloužilých belletristů chorvátských. V prvém dílku tomto obsaženy jsou práce starší (Sudbina Jarce ili Professorova vlasulja, Tuskulaniade, Memoari stare grešlje, Ima i tomu lieka, Ratvi memento starca Ivana, Razoreni ideal) a pak nejobsáhlejší z prací tam shrnutých

„Seoski mecenati“, jež patří k novým pracem autorovým. Neškodilo by, kdyby alespoň některá z těchto povídek do češtiny byla převedena, známeť dosud jihoslovanské bratry své po stránce duševní z jejich spisů příliš málo.

Největší však ozdobou spisů matičních byly minulého roku vydané Stanka Vraza „Izabrane pjesme“ (Vybrané písně). Matice přinesla knihu tuto jako dozvuk k lonským slavnostem, jež při sedmdesáté ročnici narozenin Vrazových pobratřené kmeny chorvátský a slovinský pořádaly na oslavu jednoho z největších synů slovanského jihu. Pieta, již ku zvěčnělému poetovi vděčný národ chová, zračí se již i ve přeskvostné a velmi sličné úpravě celé objemné knihy. Díla Vrazova vydána byla Maticí již r. 1876, otvírajíce řadu knih matičných vůbec; před tím již vyšlo druhé vydání spisů Vrazových r. 1863 a 1864 péčí a nákladem Matice ilirské, jejížto činnost rozestírala se tehdy na Chorváty a Slovince, když Srbové se jí byli vzdálili. Poslední vydání, k němuž také pěkná podobizna básníkova je přiložena, nabývá zvláštní ceny obšírným životopisem Vrazovým, jejž sepsal Franjo Marković. Důkladná práce tato, zabírající plných 150 stran, bude zajisté nejen všemi přátely literatury chorvátské, než i všemi pěstiteli literatur slovanských vůbec uvítána s velikým a upřímným potěšením. Svědomitý spisovatel čerpal data svá s uznání hodnou pílí vesměs ze pramenů původních přihlížeje nejen k životu a spisovatelské činncsti Vrazově, než i ku snahám národním na jihu slovanském té doby vůbec a k literárním poměrům zvláště. Za prameny sloužily spisovateli zejmena bohaté a rozsáhlé zůstatky Vrazových korrespondencí, z nichž tu také hojné úryvky jsou podány. Shledáváme pak tu mimo četné vrstevníky jeho jihoslovanské zejmena Fr. Palackého, Šafaříka, Čelakovského, Erbena, K. Zapa, V. Šemberu, Dra. V. Staňka, Dra. Jos. Friče, V. Hanku; Jana Kollára, Štura, Hurbana; Srezněvského, Bodjanského a m. j. Litovati jest, že souměrnost a objem spisu nedopouštěl, aby dopisy tyto celé a všecky byly otištěny; jsouť dopisy zajisté nejjasnějším svědectvím o smýšlení a snahách svých původců podávajíce nezřídka zajímavé podrobnosti o faktech, jež jinak ani známa nejsou.

K životopisu jako vhodný, ba nezbytný pendant připojen je rozbor Vrazových děl, ukazující jednak jejich vnitřní spojitost a jednotu, jednak i jejich motivy a naznačující, jak mají se jednotlivé práce jeho ku pracím téhož druhu a rázu jiných velikých básníků, na př. k našemu Kollárovi, a sice jak po strance vnitřní, tak i po formální. Podrobná i důkladná studie tato objasňuje zdařile výtvory Vrazovy, jsouc nejlepším průvodcem jeho zpěvů.

Z těchto stojí v naší sbírce na prvém místě překrásné „Djulabije“, písně milosti a lásky vlastenecké, pravé skvosty umělé lyriky, jež samy dovedly by autorovi pojistiti nesmrtelné jméno. O písních těchto budiž dovoleno užíti slov Fr. L. Čelakovského, jenž píše Stanku Vrazovi: „A co říci mám o Vašich Djulabijích, o těch krásných, pestrých motýlech letních? Raduji se a blahopřeji Vašim krajanům, že na ilirské půdě vykvětly tak libovonné violky. Kéž by se více podobných kvítků u vás rodilo! Hodlám vydati anthologii slovanskou, v níž bude třeba

umístiti také nejkrásnější plody ilirské. K tomu výborně přispěje veliká část Vašich Djulabijí."

Další část sbírky má název „Lirske pjesme", kdež obsaženy jsou vybrané elegie, písně lásky, sonety a ghazely. — „Epsko-lirske pjesme" obsahují výbor ze „Glasů iz dubrave žerovinske" a ze sbírky zvané „Gusle i tambura"; jsou tu balady a romance, pak vypravování a bajky ve sličném rouše veršovém. Poslední oddíl obsahuje básně příležitostné, posměšné („Podsmješnice"), z nichž většina vyniká dosud nezašlým zdravým humorem a vtipnou satirou; konec pak tvoří „Budilice", několik písní dýšících nadšeným citem vlasteneckým, jichž obsah není dalek slov našeho Jablonského: „Nuž vstaňte všichni, kteří ještě spíte!" — Celek ukazuje velmi pečlivé sestavení nejkrasších prací Vrazových, z nichž všecky důležitější jsou zde zahrnuty.

Na konec dovolili bychom si ještě zmíniti se o listu, jejž psal Stanko Vraz z naší Prahy dne 15. srpna 1845 do Záhřeba. Pobýval zde, dohlédaje k tisku svých básní, jemuž maďarská vláda činila doma různé překážky. Básně, jež tiskl, byly epicko-lyrické zpěvy „Gusle i tambura", jež básník posvětil milované sestře své Anně. Vydávaje své verše vlastním nákladem, byl nucen sbírati sám i svými přátely předplatitele. O výsledku subskripce píše: „Dle počtu předplatitelů nejsilnější je Chorvátsko, po něm hned Čechy, po těch Štýrsko, pak Slavonsko, Dalmacie, Morava, pak teprve Srbsko, Bosna, Přímoří, Krajina atd. Je zajisté divným úkazem, že z Čech máme více předplatitelů na knihu ilirskou, než ze Slavonska, Dalmatska, Srbska nebo Bosny; ba i ta malá Morava v té příčině předčí Srbsko a Bosnu."

Zmiňuje se pak s vřelým vděkem o všech, kteří nemajíce sami jmění nazbyt, stávají se spisovatelům pravými Mecenáši, zbavujíce je mnohých nepříjemností a klopotných prací, obrací se znovu k nám Čechům: „A zvláště chválím Vás, drazí bratři z Čech a Moravy! chválím Vás za lásku, jíž jste dosvědčili, že vzájemnost slovanská není u Vás jen holým slovem." — — Zdaž mohl by zvěčnělý pěvec také dnes právem pronésti o nás úsudek takový?! Hledě k Chorvátům, sotva. — Matice Chorvátská při nepatrném příspěvku 3 zl. ročně má v Čechách a na Moravě asi pět členů. *Fr. Vlad. Vykoukal.*

Rozmanitosti.

Ristić o základu branné moci Srbska.

Podává

Jos. J. Toužimský.

(Dokončení.)

Brzy počaly docházet do Cařihradu odpovědi na osvědčení knížete Michaela. Velký vezír ohlásil, že o věci té zaslal knížeti přípis poštou a očekává jeho odpověď. Smysl i ton odpovědi anglické byl velmi odmítavý a nepříznivý. Lord Russel odpovídaje skrze svého konsula praví: „Oznamte panu Garašaninovi, že kdyby i vláda knížete Michaela úplně byla neodvislá, přece neměla by právo konati přípravy k útoku na sousední stát. Jaké má důkazy pro to, že turecká vláda

nechce provésti usnešení cařihradské konference? Chce-li on snad je provésti? Nesplní-li kníže Michael své závazky, vydává se nebezpečí, že octne se v nesnázích, které mohou mu býti osudné." Takto hrozil anglický ministr. Později však v přípisu konsulovi Longworthovi zaslaném pokusil se zmírnit své hrozby, kterých ostatně rád užíval proti křesťanům na východě. V přípisu tom vykládá, že důvodem podezření, na které si kníže v depeši své stěžuje, jest velké množství zbraně, které přes Valašsko se dopravuje, a tajemnosť celé dopravy. „Kdyby se byl — praví tu — obrátil kníže k sultánovi, byl se vynasnažil dohodnouti se o počtu vojska, které může udržovati v souhlasu s protokolem cařihradským a žádal, aby zbraň k tomu cíli nezávadně směla být dopravena přes Valašsko, turecká vláda nebyla by mu dle všeho činila překážky, jelikož zbraň určena jest k udržení pořádku a veřejné bezpečnosti ve vlastní jeho zemi. Nechať neotálí, nýbrž ihned vyplní své povinnosti, které cařihradský protokol mu ukládá!"

Byť i odpověď ta měla zmírniti dojem prvního projevu, přece zůstal lord Russel proti nám a v záležitosti zbraně býval někdy až směšný, tak že mu baron Brunov, ruský vyslanec u anglického dvora, podotknul, bude-li tak horlivě vyšetřovati, odkud pochází zbraň, že vypátrá snad na konec, že pochází z Birminghamu. Vykládal mu, že to není otázka politická ale celní, ve které ručící moci nejsou povolány prostředkovat. Kdyby se míchaly v každý podobný spor, že by překročily meze ručení, jehož význam jest více politický než administrativní; jinými slovy, že by se míchaly do vnitřních věcí, které se jich netýkají.

Na štěstí byly většinou náhledy jiných ručících mocí dalece příznivější. Hned druhý den (17. prosince) odpověděl knížeti Michaelu ruský kancléř kníže Gorčakov, že pospíšil, aby sdělil jak turecké vládě tak velmocem osvědčení obsažené v oné depeši, prohlásiv všem, že jim přikládá zcela víru. Neméně příznivá byla odpověď pruská. Bismark vyjevil knížeti Michaelovi, že jeho depeše byla tím zajímavější pro vládu krále Viléma, „jelikož nám podala první známky o určení dotyčné zbraně. Následkem zvěsti té uložil jsem našemu konsulu v Bukurešti, aby mne zpravil o okolnostech, které zavdaly podnět k diplomatickému prostřednictví a dokud by neobdržel nové rozkazy, aby se zdržel všech dalších kroků."

S největší však netrpělivostí očekávala se odpověď francouzská, neboť, jak již praveno, slovo Napoleonovy vlády mělo v Cařihradě rozhodný význam. Odpověď pak, kterou Drouin de Louis (17. pros.) zaslal knížeti, nezůstala nikterak za jinými přátelskými projevy. On praví: „Francouzská vláda obdržela mnohé zprávy, že přes knížectví multánské a valašské dopravuje se zbraň a střelivo ve velkých rozměrech, s neznámým určením a za podezřivých okolností. Hotova vší silou podporovati zachování pokoje a nevědouc, že zbraň ta má sloužiti pravidelné výzbroji vojska V. Světlosti, cítila se nucena v souhlasu s ostatními spojenci žádati knížete Kuzu za vysvětlení v té příčině. Zákonná tato péče nechová v sobě ničeho, co by se příčilo vřelým citům, jimiž prodchnuto jest k Vaší Světlosti Jeho Veličenstvo, jež mi káže, abych opětoval výraz těch citů." Věru pak ve smyslu těchto citů obdržel den na to (18 pros.) i Moutié instrukce, kteráž byla tím vý-

znamnější, jelikož došla v otevřené (t. j. nechiffrované) depeši. Drouin de Louis uložil mu, aby nečinil žádné kroky, dokud ho Turecko nevyzve a tu aby nepodporoval nijak reklamace turecké, leč by oznámená výprava zbraně přesahovala meze pravidelného ozbrojení srbského národního vojska. Instrukcím těm vyhověl Moutié oním dovedným a přátelským způsobem, kterým osvědčila se jeho činnosť již na konferenci v Kaulidži.

Zakročení knížete Michaela u ručících mocí patrně obrátilo stav věcí k lepšímu. Vše, čeho jsme v tomto případě potřebovali, bylo jich passivní chování, dokud by zbraň nedostala se z rumunského území. Moutié choval se i na dále mlčky, avšak právě méně zdrželivý byl konsul v Bukurešti, Tilauť, jehož osobní poměr ke Kuzovi byl napjatý, tak že se myslí, že překročil meze svých instrukcí. I on však a pruský konsul ustoupili. Při reklamách turecké vlády zůstali v Bukurešti jen konsulové anglický a rakouský. Pochybujíce o možnosti zdaru navrhli svým vyslanectvím v Cařihradě, aby kn. Kuzovi podáno bylo ultimatum. Když však dotyční poslanci pozvali své druhy ku společné schůzi, otázali se jich tito: Kdo zjedná ultimatu platnosť, jest-li se mu kníže rumunský nepodrobí? Kdyby to musilo být Turecko, jakou podporu mu slibují přátelé pro případ srážky s Rumunskem a Srbskem? Jelikož žádná moc neměla chuti vztýčiti válečný prapor proti křesťanským národům aneb vůbec vyvolati válku na východě, pokus ten se zmařil.

Té doby počalo se pohybovati vojsko v obou knížectvích s jedné i druhé strany Dunaje, neboť se myslilo, že turecká vláda nemohouc ničeho pořídit cestou diplomatickou, pokusí se o to, aby mocí uchvátila zbraň při dopravě přes Dunaj, zvláště ana při první zvěsti o zbrani vypravila vojsko k Vidinu. Na to i kníže Kuza dílem proto, že již hluboko zabředl do věci, dílem, a to hlavně proto, že byl povzbuzen chováním francouzské diplomacie, která ho hájila, vypravil část vojska k Dunaji. Srbská vláda vyslala jednu batterii a část vojska k Negotinu, aby dopravu zbraně hájila. Podobalo se, že srážka jest nevyhnutelná; čekalo se jen, až zarachotí první puška.

Proto v kruzích tureckých a turkofilských vzmáhal se hněv proti Srbsku a proti knížeti Kuzovi osobně, avšak proti tomuto nepoměrně více, neboť poukazovalo se na to, že kníže, vysílaje vojsko k srbským hranicím, chce z věci té učiniti otázku národní. Kdežto nám se hrozilo osudem Černé Hory, „an věcem těm musí být již jednou učiněn konec“, myslili v Cařihradě, že s knížetem Kuzou pomocí jeho odpůrců v zemi budou za 15 dní hotovi. Hledě k tomu, domlouval mi Ersquin, bych navrhnul své vládě, zdaž by nechtěla vyvésti knížete Kuzu z nesnadného jeho postavení, což jsem ovšem odmítl výmluvou, že by sám kníže Kuza nechtěl se podrobiti zahraničnému nátlaku, aniž vůbec zřeknouti se práv své země.

Nelze říci, bylo-li více Anglicko neb Rakousko proti nám zaujato. V telegrafických odpovědích na zakročení knížete došlých neuvedena dosud odpověď rakouská. Došla knížete teprve 27. prosince ve způsobu listu, kterýž mu doručil zástupce konsulátu Vasič. Katolický tento Srb, jak mi vyprávěl Garašanin, byl velmi schytralý a rozvinoval všechnu renegatskou horlivost, kterouž obyčejně osvědčovali naši rodáci, kteří

cizí služby v zemi konali. Odevzdav knížeti odpověď hr. Rechberga, činil i sám dle rozkazu jemu daného poznámky, což vedlo k odpovědi se strany knížete Michaela, kteráž tak jest charakteristická pro tehdejší zahraničné poměry naše, že netřeba ji pominouti mlčením.

Když kníže vyslovil Vasićovi, že trvá na osvědčení, které dal tur. vládě i velmocem ve své depeši, připomenul, kterak těžce chápe, že se rukojemství velmocí za smlouvu pařížskou z r. 1856 dovodí jen proti Srbsku, kdežto by přece slušelo činiti tak i proti Turecku. Když Vasić poznámku tu uznal za oprávněnou, pravil mu kníže: „Vždyť jsem Vás nikdy neviděl, že byste reklamoval něčeho u turecké vlády pro nesplnění jejích závazků k Srbsku. Uveďte mi jediný případ, kde by bylo Rakousko prostředkovalo u turecké vlády ve prospěch Srbska! Po tolik roků reklamovali jsme k vůli nesplnění hatišerifu z roku 1833 a není známo, že by se kdy bylo Rakousko připojilo k našim protestům proti tur. vládě.“ Na poznámku Vasićovu, že jsou to již věci staré, již vyřízené, kteréž, jak lze doufati, nebudou se více opětovat, odvětil kníže: „Odpusťte, právě té chvíle vracejí se zase.“ Ukázav mu na místo v listu Rechbergově, pokračoval: „Připomínáte mi usnešení konference o obmezení národního vojska a zapomínáte, že obmezení národního vojska má svůj důvod v obmezení tureckých posádek a p. Zapomínáte tak na to, že, kdežto na ono u mne naléháte, dopouštíte na svých parnících dopravu tureckého vojska a náboje pro srbské pevnosti, což se mi nikterak nezdá stejnou spravedlností.“ Když pak za rozpravy byl Vasić pádnými důvody knížete nucen doznati, že Rakousko reklamuje pouze ve prospěch Turecka, došlo na otázku zbraně. Kníže mu vyložil, kterak by bylo záhodno, aby Rakousko právě v tomto případu méně reklamovalo než jiné moci, neboť roku 1856 dalo formálně písemné ubezpečení, že propustí svým územím zbraň v Belgii objednanou a propustivši jednu část, zadrželo ostatek v Zemuni, Vídni a Podmoklí, takže srbská vláda po velké ztrátě času a mnohých obtížích byla konečně nucena vrátiti zbraň do Belgie a prodat ji s velkou ztrátou. „Hodláme-li nyní po velkých peněžních obětích nahradit v našich zbrojnicích zbraň, které vůlí Rakouska jsme byli zbaveni, nemá věru Rakousko právo ve zlé nám to vykládat.“ Vasić vymlouval se, že okolnost ta mu není známa a obrátil pozornost knížete na tajemnost dopravy, kteráž také u velmocí budí podezření. Avšak i co se toho týče, odmítl kníže všechny výtky, neboť „objednav zbraň — pravil — nebyl jsem ani povinen zakázku svou dáti na veřejnost neb hlásati o ní těm, kdož se mne na to netázali; když však nastaly překážky, neváhal jsem ani chvíli osvědčiti pravdu, komu bylo zapotřebí.“ Když Vasić namítl, že, hledě k potřebám Srbska, jest počet zbraně přílišný, otázal se ho kníže: „Kterak to můžete vědět? Zdaž víte, co máme zbraně a co se jí dováží, abyste mohl takto soudit?“ Vasić doznal, že jen tak předpokládal a kníže pokračoval:

„Reklamujete, že kupujeme zbraň pro své potřeby; jestli však. unaveni vašimi reklamacemi, se rozhodneme vyráběti zbraň v zemi místo dovážeti ji z ciziny, jako již činíme s materiálem dělostřeleckým, můžete-li překážeti nám i pak, aniž byste rušili naši samosprávu od vás zaručenou? Zdaž i podle samých hatišerifů, kteréž vy podporujete, není

v Srbsku tržba úplně svobodna? Zdaž i sami soukromníci by neměli právo zříditi továrnu na výrobu zbraně v Srbsku?“ Vasić uznal i v tom logičnost důvodů knížete, podotknuv jen, že chování jeho ustrašuje tureckou vládu. „Ale zda jest to důvod dostatečný?“ tázal se kníže. „Tak se obyčejně omlouvá chování Turecka. Dle slov samého p. Longwortha, jemuž nelze vyčítat předpojatost proti Turkům, zanáší se Turecko ustavičně vojenskými přípravami. Tu obnovují se staré pevnosti, onde budují nové a skoro na všech stranách rozmnožuje se počet vojska. I já jsem s to dokázati vám to úředními listinami. Činilo tak již tehdy, kdy se ani ještě nemluvilo o zřízení našeho národního vojska a vše s výmluvou, že je ustrašuje naše chování. Když nás Ašír paša bombardoval, pravilo se, že chyba jediného člověka nemůže se uvalovati na vládu. Jsou to věru utěšené poměry, v kterých se ocitujeme pod zárukou Evropy a vše to omlouvá se tu strachem, tu osobní chybou některého úředníka.“ Na konec rozpravy rozloučil se kníže v přátelství s rakouským zástupcem, opětovav ubezpečení obsažené ve své depeši ze dne 16. prosince.

V diplomacii nebývají však logické důvody nejlepším vždy prostředkem k přesvědčení. Hrabě Rechberg podnikl nové kroky proti Srbsku. Ani kníže Metternich nevystupoval snad tak soustavně proti každé známce života, kterou Srbsko jevilo, jako tento rakouský ministr zahraničných věcí. Navrhnul velmocem, aby skrze své konsuly podaly srbské vládě s přísným napomenutím buď společně neb o sobě notu, která by obsahovala čtyři odstavce.

Velmoci měly uložit svým konsulům v Bělehradě: 1) aby jménem svých vlád vzali u vědomost mírumilovná ubezpečení obsažená v knížecí depeši ze dne 4./16. prosince; 2) aby žádali, by kníže Michael skutky osvědčil svá ubezpečení o úctě k rozhodnutím velmocí a o povolnosti k svrchované moci; 3) aby ihned přerušil zbrojení a podřídil se usnešením cařihradské konference, zejmena pokud se týče čl. XI. protokolu; 4) aby prohlásili, že velmoci přísně budou bdíti nad plněním jeho povinností.

Jak patrno, kladl návrh Rechbergův hlavní váhu na čl. XI. protokolu, kterýž obsahuje přání, „aby se kníže Michael postaral o to, by rozplašeny byly obavy, které nové vojenské zřízení Srbska vzbudilo v Cařihradě“. Směřovalo se k tomu, aby zmenšen byl počet národního vojska cestou vyjednávání, jež článek ten předpokládá.

Obratným perem francouzského vyslance Moutié, které nám již na cařihradské konferenci nemalé služby prokázalo, změnily se však výhrůžné ony čtyři odstavce v přátelské rady. Praveno tu, že francouzská vláda s uspokojením vzala u vědomost ubezpečení obsažená v notě knížete Michaela ze dne 4./16. prosince, že kníže, odmítaje podezření, jakoby měl útočné záměry, podal nový důkaz úcty k rozhodnutím velmocí a že zajisté nebude se vymykati tomu, aby šel v ústrety předpojatosti (préoccupation) turecké vlády, přistupuje k přátelskému s ní jednání na základě čl. XI. cařihr. protokolu.

Francouzský vyslanec zaslal též tuto notu svému konsulu v Bělehradě s odporučením, aby ji podal, jestli ostatní jeho druhové učiní totéž. Není mi však známo, že by byl on neb který jiný konsul tak

učinil. Patrně vzdalo se Rakousko a s ním i Anglie zcela svého záměru, seznavše, kterak ztenčil se v návrhu francouzském a více ještě v návrhu ruském, jenž směřoval k vyřízení pouze ústnímu a s výrazy nejblahosklonnějšími bez zpomenutí čl. XI. cařihr. protokolu. Turecko bylo od velmocí zcela opuštěno.

Počínal již leden, co takto v náš prospěch okolnosti se změnily. Nescházelo nám než jen času, avšak přírodní živly zimní byly nám na úkor. Doprava dála se s obtížemi a zvolna. Té doby udál se případ v Cařihradě, který nemálo polekal tureckou vládu. Zdraví sultánovo bylo tehdá ve stavu velice podrážděném. Všeliké anekdoty, jež o padišachovi v zemi kolovaly, zbavovaly jej potřebné autority. V jeho radě byl nejmocnějším ministrem Mehmed Ali paša, ministr námořnictva. Jakožto zeť sultánův — měltě sestru Abdul-Azisovu za ženu — požíval skrze ženy největšího vlivu na dvoře sultánově. Když pak opět upadal v milosti, dohodli se ostatní ministři, že nebudou se ohlížet na vůli panovníkovu, ale jednati budou, jak navzájem se dohodnou. Sultánovi bylo však donešeno, že jeho vládcové se umluvili prohlásiti ho za šílence a povolati na trůn syna Abdul Medžidova (potomního sultána Murada). Byla to dostatečná příčina, aby jim co nejostřejším spůsobem vyjevil prudkost svého hněvu, spolu však aby se obrátil i proti vlivu žen. Matce své dal na srozuměnou, že sultánky validy šly již nejednou do vyhnanství za to, když se míchaly do politiky. Svolav pak své ministry, projevil jim svůj hněv výrazy nejpříkřejšími.

Po výjevu tom následovala velká změna ministerská, jež měla však pouze význam osobní, ana v zahraničné i vnitřní politice nestala se žádná změna. Ale nám posloužila tato změna ministerstva tím, že vládu tureckou pobouřila a nám dala něco více času.

Zatím blížily se zbraně k Dunaji a převážely se na srbský břeh právě na místě, jež poskytovalo prazvláštní podívanou. Na pomezích rumunském, srbském a tureckém stála troje vojska, jedno druhému takřka naproti: dvoje na obranu a jedno na zmaření dopravy! A přece byla zbraň pokojně převezena. Právě v den novoroční 1863 (13. ledna dle našeho kalendáře) dopravena byla i poslední bedna se zbraní na srbský břeh. Nevyšla ani rána, ač byly chvíle, kdy se zdálo, že srážka jest nevyhnutelna!

Jak přelud pouště na obzoru kdys
před námi zaplál v mihotavém skvění
obrazu čarovného vzdušný rys,
že obdivem a touhou rozechvěni
jsme radostným se k němu dali spěchem.
Leč obraz blednul časem, prchal v dáli
a trhal se jak mlha větru dechem.
Tu mnohý mněl, že naše zraky šálí
oblačný palác, vidmo bezpodstatné,
jež nepostihnou naše kroky matné.

Přec dál nás pudil zápal neochladlý;
v něm čerpali jsme stále nových sil,
ač tisícové cestou v hrob se kladli
a cíl náš mnohdy za mrakem se kryl.
Teď dospěli jsme konce trudné dráhy
a vidíme, že nebyl pouhým snem
cíl onen zářivý — náš pohled blahý
zde vo splnění zří jej nádherném:
aj, zhutněl vzdušný obraz touhy naší
v nadšení pomník mocný, kamenný —
k nebesům čelo velkolepé vznáší
chrám dramatické naší uměny.

Ach, ano: pomník spanilého vznětu,
jenž srdce lidu nadšeného hřál,
by slabou rukou, v potupě a hnětu
chrám ideálu svému zbudoval.
Jen hleďte naň! Tisíců zápal svatý
s kamenných jeho boků jasně plá,
a vzlet, jímž srdcí milióny jaty,
tím zdobným sloupů libohájem vlá.
Jen vstupte sem a vizte v blahém žasu
krás těchto hojných soubor přeskvělý — —
Zda neslyšíte nad sebou v tom jasu
tajemný šepot, divné ševely?! — —
Jsou duchové to buditelů všech
národa našeho, již v plesném chvění
zde s námi slaví tužeb vyplnění,
jež sotva tušili ve zlatých snech,
a s námi jásají, že chudé sémě,
jež rosili svých čel a zraků vlahou,
teď hrdým stromem k nebi vznáší témě
a květů nádherou se pyšní drahou.

O, řeči naše, rodná mluvo milá,
jež vypuzena krutou záští vrahů
od sídla dědičného zlatých prahů,
v cár žebrácký své půvaby jsi kryla
a pod slaměnou střechou nízké chaty
strádala's věky v potupě a muce —
o, vstup již, vejdi v palác tento zlatý,
jejž naše sklenuly ti chudé ruce!
S korunou poësie v libém čele,
v duševních skvostů záři čaroskvělé,
zde objevuj se v plné svojí síle
a v celém vděku svém. Pod berlou tvojí
zde nechť se vážná Melpomene pojí
s Thalií smavou v družbě ušlechtilé,

při zvucích dvojné flétny Euterpiny,
při plesné lýře Terpsichory čilé.
Zde minulosti jev nám slavné činy,
jev přítomnosti zápasy a cíle;
úchvatnou bouří nadšení tu hřímej
a vztřásej duši ze všednosti cet,
i něhou citů milostných nás jímej,
pruž ducha peruť v ideální let,
smích na rty volej žertu rolničkami,
satyry bičem kárej blud a klamy —
tak panuj stále v jasném tomto chrámu
v domácích umě̌n lepém průvodu,
buď vestálkou tu posvátného plamu
snah ušlechtilých, lásky k národu!

Zde ohnisko buď tvoje, duchu český!
Šiř odtud myšlenek svých krásné blesky
a všechny tvary své, ves život svůj
jak v zrcadle tu skvoucím zachycuj!
Ztuď po veškerém lidstvu jasným zrakem
svit krásy vnímej ve projevu všakém,
však stále vlastní podstatu si chraň;
těš vůni se a kráse sadů cizích,
leč květem vlastních lip si věnči skráň
a ve svých skvěj se drahokamech ryzích!
Tak stoupej dál i zhrdej záští, hanou
a pevně důvěřuj, že přijde čas,
kdy září sourodou tvé květy vzplanou
ve věnci nesmrtelných lidstva krás
ku slávě nové slovanskému rodu,
té pozdní, bílé hvězdy od východu!

Svatopluk Čech.

Stín minulosti.

Novella

od

Jana Liera.

(Pokračování.)

nženýr sebou trhl, bezděčně svraštil čelo a pohledl zaražen na dívku.

„Mluvím s vámi upřímně, pane,“ prohodila mimochodem Celestina, znamenajíc jeho vzrušení. „Jest vám snad známo, že děvčata z dětských střevíců se vyzouvající a společně v ústavech chovaná o něco dříve než děvčata v rodinách bývají stržena v milostné pletky, většinou plané, přes to však mnohdy nebezpečné. I náš ústav choval v sobě Julie, které kázeň jako svár Monteků s Kapulety od jejich Romeů dělila. Byla jsem také — ač nepřímo — účastna některých románů, které ve vyšších ročnících dosti snadno se zapřádaly. Odrůstajíce byly jsme uváděny do divadla, do přednějších rodin v městě, přijímaly jsme návštěvy a tančily na plesích, které jen přídavným jmenem „domácí“ od veřejných se lišily. Trávily jsme velmi příjemný život a pomyšlení do budoucnosti mne nikdy neznepokojovalo. Vždyť jsem nižádné společenské podřízenosti neznala, vždyť nebylo mezi námi baronessy, jež by mne byla ve společnosti čímkoli přesahovala. Byla jsem oblíbena všude, mladí muži se mi kořili a snila-li jsem o štěstí, jevila se mi vždy třpytná směs kočárů, šperků, lokajů a vill —“

Celestina si na chvíli oddechla.

„Pobyly jsme asi deset roků v ústavě a bylo nám šestnáct let, když otec Walburgin pro nás přijel. Vezl nás dlouho po dráze až na stanici, kdež do povozu jsme vstoupili. Jeli jsme pošmurnou, plochou krajinou mrtvé barvy, po které se válel těžký, mlhou zkalený vzduch, protkaný plujícími mračny dýmu; nad hnusně bídné chýše v dálce, které za brlohy zvířat jsem považovala, zvedaly se na všech stranách vysoké komíny a výhně, mezi nimiž dlouhé řady vozů po kolejích se vláčely. Kočár stanul před ošklivou, začouzenou budovou na černé pláni mezi hromadami uhlí. Byli jsme doma; otec mé družky uvedl mne do své domácnosti, vykázal mi nádherný pokojík vedle boudoiru jejího a Walburga objímajíc mne, těšila se na sesterský život se mnou. Mně však bylo úzko a ve své stísněnosti volala jsem své rodiče; když mi zbraňovali, drala jsem se k nim. Povolili konečně a dali mi sluhu za průvodčího do vsi. V půl cestě zahnala jsem sluhu zpět a šla jsem

sama po černavé stezce dále; mé oči marně hledaly domek, jejž moje obraznost zbudovala, a mé váhající nohy vkročily do řady chýší, kterých jsem se cestou od stanice zhrozila. Nikdež nebylo živé duše, nikde prahu, který by nebyl vzbuzoval můj odpor. Konečně vystoupil se strany na cestu stařec, mrzák a zastavil se přede mnou, dívaje se na mne nedůvěřivě. Jmenovala jsem otce, ptala jsem se, jdu-li dobře. K opětované otázce teprv mi odpověděl, že v druhé chýši na pravo bydlí můj otec. Stavení, k němuž mne poslal, bylo jedno z nejhorších. Třesouc se, stanula jsem před ním. Což byly trosky mého idealního rodiště proti této, jedva ze země vyčnívající, křivé, z hlíny a shnilého dřeva bídně urovnané, stranou se klonící brloze! Vrávorajíc, vešla jsem pootevřenými dveřmi a musila jsem sebrati všechny své síly, abych neomdlela v puchu, naplňujícím tmavou místnost; oči mé, navyknuvše si na temno, rozeznávaly znenáhla předměty. Byla jsem ve špinavé — nemohu říci ani jizbě. V jednom koutě hrabalo se jakési zvíře v zemi, v druhém spatřila jsem široké lože, totiž sleženou černou slámu na zemi; několik bídných židlí, na kolech v zemi zatlučených deska stolu a jakožto krb srovnané kameny uprostřed pod otvorem ve střeše byly všechen nábytek. U krbu seděla v cárech zahalená stařena. Týž nedůvěřivý pohled, totéž mlčení a stručné odpovídání jako před chvílí od starce; bručela, že otec i matka pracují v šachtě Armidině, pak jsem ještě na polo rozuměla něco o nevhodném čase, o šichtě a rovné cestě ze vsi ven podle kolejí a vyšla jsem z chýše. Slečna se vzpírala jíti o krok dále černým blátem a dcera hnala mne v před, rodičům v náruči. V brzku stanula jsem před budovou, podobnou vaší stavební huti; nad ní čněl komín. Přední otevřenou stranou viděla jsem do tmavého vnitra na stroje, kolem nichž několik učerněných postav, ženských i mužských, se pohybovalo; pomáhali mlčíce při nakládání uhlí, jež stroj z hlubin dolů vynášel, na železniční vozy, postavené před strojírnou. Budova měla nápis: „Armida-Schacht“. Takové bylo sídlo Armidino, v kterém moji rodičové o černých diamantech pracovali. Přihlásila jsem se; lidé v budově prohlíželi si mne pohledy záští plnými a z každého oka svítila na mne divoká touha, strhati se mne vše, čím od nich jsem se lišila. Pak začali vyměňovati úsměšky a častovati mne žerty, které na mne jako lázeň jedu, jako hořící síra padaly. Můj křik přivolal nějakého lezce neb šichtmistra, jenž mé prosbě zhola odepřel. Chtěla jsem, aby mi zavolal rodiče; nedovolil ani, abych šla sama k nim. Myslila jsem, že nepřežiju den, který mne s různých snů mládí svrhl a rozdíral mé srdce, moji duši, každou moji žilku hrůzami nikdy netušenými. Musila jsem dříve aspoň spatřiti své rodiče. Povoleno konečně mým úpěnlivým prosbám, uvázán na mne jakýsi pytel a v uhelném koši spustili mne do tmavého jícnu šachty. Zrak mne přecházel; v dusném, olejem, parou a potem odporně páchnoucím vzduchu kmitala se mdlá světélka, nizounkými štolami plížila se v hunty zapřažená, polonahá, černě zbarveným potem zbrocená lidská těla a mezi nimi ukázána mi dvě — můj otec, moje matka.“

Vychovatelčin hlas se třásl, klesal a dozněl v zajíkavém šepotu.

„Vědomí se mi vrátilo teprv na cestě,“ pokračovala za chvíli, sebravši se. „Nalezla jsem se úprkem běžící k domu mého dobrodince

ana tu mé nohy zarazila náhlá myšlenka: „Toť tvého dobrodince dílo, jeho důl a v něm jeho otroci, k prolézání útrob země jako červi odsouzení!“ Nenávist, tak prudká a hrozná jako bylo moje poznání, obrátila moje kroky nazpět k brlohu rodičů; s touto nenávistí obživla láska k nim a začala se pojiti síla vzdorovité vůle. Plačíc a každé chvíle ošklivostí prchajíc uklidila jsem v chýši; stařena mi nepřekážela. Pozdě večer přišli moji rodičové a s nimi starý muž, dívka a chlapec. Neznali mne, ostýchali se přede mnou a posýlali mne k pánovi; mé choutce zůstati mezi nimi nerozuměli. Vrtěli povážlivě hlavami a umlkli teprve na velké moje prosby. Neobjala jsem je ani, obávajíc se, že by jejich objetí moji násilně vzbuzovanou lásku zardousiti mohlo; netažte se mne, jakými se mi ukázali. Pak zasedli všichni k večeři, jaké jsem ještě neviděla a která při prvním spatření zimnici mi spůsobila. Nejprvé dívali se kradmo po mně, pak si mne více nevšímali a hovořili mezi sebou. Nerozuměla jsem jim; mluvili mojí mateřštinou, ale slovy, která jsem v omamujícím zahanbujícím úžasu poprvé slyšela. Pak převrátivše, co jsem uklidila, ulehli všichni, moji rodičové i sounájemníci a posýlali mne znovu k pánovi. Vynesla jsem si hrst slámy přede dveře a pod širým nebem skrčila jsem se na ní; dívali se za mnou jako za šílenou. Přestávám nyní s podrobnějším líčením. Bráním se vzpomínce na muka, která mne v onu noc napolo utrýznila. Zůstala jsem u rodičů, kteří mi dávali stále zřetelněji na jevo, že jsem jim na obtíž a sobě na zkázu; vypudila jsem spolunájemníky, upravila jsem jim domácnost — vše k jejich nespokojenosti; hledala jsem ruční práce a děti k učení i opatrování a nikdo mi jich nesvěřil; chtěla jsem povznésti své rodiče z nevýslovné nízkosti, na niž s hrůzou vzpomínám, a v dík byl mi hněv, ba konečně násilí. Byla jsem v kolonii na posměch, jejž mi počítali rodičové za vlastní vinu, byla jsem stíhána nástrahami, které za milostné považovány a před nimiž mne ani dům otcovský nechránil. Posýlali mne vždy k pánovi, abych u něj o milost pro sebe a špetku milosti pro ně prosila, a spůsobili, že přijel pro mne vůz. Moji strašnou nenávist, rostoucí s poznáváním, že své rodiče nijak nepozvednu, zakřikovali jako rouhání. Nenáviděla jsem pána již proto, že z bláta mne slepou zdvihl, abych vidoucí do něho zase klesla a nenáviděla jsem jej stonásobně za své rodiče. Hnáni do vražedné práce, jako bezcenná, k tahání stvořená zvěř, musili téměř dnem i nocí smýkati hunty v dolech a vyšedše, musili almužnu, jíž pán mzdou nazýval, donésti do pánovy kantiny, kdež on a jeho zřízenci pálenkou je otravovali a zabíjeli. Otec Walburgy rozdělil se s lezci svými o těla i duše svých dělníků. On nikomu nebyl ničím povinen, naopak všichni byli jeho dlužníci, upadajíce vždy hloub v jeho osidla; úroky z jejich dluhů byly za den větší než jejich mzda, která i s lichvářskými úroky propadala kapitalisování v pokladně pánově; k tomu ke všemu zběsilá zvůle v obcování s dělníky, bití jich — —. Trpěla jsem přes rok. Vidouc, že mé slabé ruce nejsou schopny, aby vyvedly ze tmy a z bahna bytosti, k nimž bůh mi ukládal chovati lásku, lásku, která veškerou svou mocí úctu ve mně vzbuditi nemohla a od vteřiny k vteřině přes moji zoufalou obranu byla ubíjena — pojala jsem myšlenku, vrhnouti mezi ně plamen své nenávisti. Setkala jsem se — opět — s — nezdarem. —“

Hlas dívčin dozněl, zmíraje v záchvěvu křečovitě se svírajících úst. Ruka, čelo již drahnou chvíli opírající, svezla se na oči, které ze zsinalé její tváře příšerně v prázdno jako za vidinou hleděly.

Inženýr se obrátil; zdálo se mu, jakoby pociťoval působení lehýnké přitažlivé síly na svých skráních. Jeho zrak padl na šedivězelené oči paní Chládkové, těkající ještě rozespale, avšak již jízlivě od inženýra k dívce a zpět.

„Slečno, vzpamatujte se, paní Chládková nás počíná pozorovati," šeptal inženýr, zakrývaje si ústa, jakoby zíval.

Celestina sebou nehnula. Teprve za chvíli pustila ruku s očí. Byla ještě bledá, leč úplně již klidná.

„Ach, jak jste se ubozí nudili, co jsem spala!" spustila dobrá paní. „Stydím se za tak dlouhé zdřímnutí —"

„Nepravý stud, milostivá paní," odpovídal inženýr Zúl. „Čas nám dosti uběhl; vypravovali jsme si lupičské a rytířské historky tak dlouho, až i na nás přišlo zívání a tlačení očí."

Přiskočil účetní, děti a radost z procitnutí paní Chládkové byla všeobecná.

Kryštof slezl s hradební zdě, kdež egyptské soše podoben seděl, na ještěrky pro Emila číhaje, vstrčil nedokouřenou dýmku do kapsy, hvizdl dolů na mužstvo vozíků a sebral ruče celou úpravu ležení. Společnost byla rychleji dole než sama se nadála.

Jeli bez přestání čtyři kilometry dále, navštívili v Choceradech kostel P. Marie k vůli Brandlovu obrazu svatého Xaveria, přešli pak Sázavu a vystoupili na Komorní Hrádek, prohledli si jej a zasedli v pivovaře k upravenému již obědu.

Na poslední části výletní dráhy nebylo ani znamenitostí, ani vzácných příhod a udeřením šesté hodiny večerní objal pan Chládek ve Skalici svou choť, pak Žofinku a podal Ireně i Emilovi ruce k políbení.

„Já jsem takových věcí již viděl a četl," ubezpečoval podnikatel, couvaje před nájezdem vypravující, kříž na kříž šveholící rodiny, „že si ani neumíte pomysliti! Když jsme stavěli tamhle na divoké Orlici, měli jsme romantiku ukrutnou, celou starožitnost obydlenou; jmenuje se Litice, hrad ten jest vám takové sokolí hnízdo jak říkáme. Naši trhani jej obsadili a — —"

„Pane podnikateli, musím s vámi před odjezdem ještě důležité slovo promluviti," prohodil inženýr Zúl.

„Tu to máte, děti! Sotva že setřesu vaše rytíře, už na mne inženýr pouští cifry!"

„Probral jsem ještě včera večer všechny práce, které nám jest prováděti," začal Zúl, když vystoupili do kreslírny v stavební huti, „učinil jsem si rozvrh práce a tu se objevilo, že na dosti dlouhou dobu potřebujeme více pracovních sil, než jsem předpokládal."

„Jak to? Jak to? Nemiluju žádné polovičaté řeči, povězte určitěji, co chcete říci," vyrazil ze sebe podnikatel a uvolňoval si nákrčník.

„Mluvím dosti zřetelně. Vyšlo na jevo, že jsem z přílišné horlivosti a z ochoty, bych vám vyhověl, poměry podceňoval, dávaje vám radu, abyste polovici dělníků propustil. Učiníme-li tak dnes, musíme je zítra najati."

„Pro boha vás prosím, člověče, vy nejste při smyslech, dáváte si strašné vysvědčení nerozumu —“

„Zmírněte se, pane. Errare humanum est říkáváte každý týden aspoň jednou k svému omluvení; dovolte, abych užil také poprvé a nepochybně i naposledy vašeho prostředku k napravení porouchaného prestige. Propuštění dělníků musíme odvolati.“

„Pak můžete už také se mne svléci kabát. Nemohu svoliti.“

„Já zase nemohl bych s polovicí pracovních sil odpovídání za stavbu na sebe vzíti. S dělníky poděkoval bych se vám za veškeru laskavost také já.“

„Mlčte! To by bylo pěkné! Rozvrtat mi tu něco a pak utéci!“ zděsil se podnikatel hrozby. „Nechť již ztratím, svým závazkům chci dostáti a je-li skutečně potřebí — ukažte mi své rozpočty, člověče —“

Člověk Zúl jal se suchým, referentským tónem přednášeti a za deset minut zvedl se s povzdechem pan Chládek naříkaje: „Už dost, již mne hlava brní — až bych se skoro vody napil! To mi bručí v uších mela číslic — hu! Dělejte, jak rozumíte, jenom mne šetřte.“

Podnikatel byl vůči svému řiditeli stavby málomocným; nikoli snad z úplné nevědomosti, — on sám ač z povolání vlastně peněžník, nasbíral si zkušeností při rozličných stavbách, tak že méně inteligentního a důmyslného technika mohl i ovládati. Imponující vědění, obratnost a energie inženýra Zúla zatlačily však svou vlastní váhou během několika let pana Chládka opět z technického do odboru finančního a podnikatel byl povděčen za toto ulehčení, spoléhaje na osvědčenou, vždy ryzí svědomitost Zúlovu. Tak odvykl si znenáhla důvěře v sebe při čistě stavebních věcech a občasné projevy obav neb nedůvěry byly pouhým škádlením, prostředkem k tomu, aby si podnikatel z čerstvé zkušenosti mohl říci: „Můj Zúl není k zaplacení.“

Hned v pondělí ráno rozeslána po všech partách ordre, odvolávající propuštění z práce na delší dobu.

Večer měli Skaličtí podívanou; v šik seřaděno táhlo několik set dělníků s pochodněmi a hudbou na příští nádraží k stavební huti; Galát měl k inženýrovi řeč, přervanou devatenáctkráte burácejícím „Sláva“ a „Nechť žije!“

Průběhem téhodne nařídil inženýr Zúl, aby dovednějším lidem byla mzda zvýšena, provedl u náčelníků part i blíže jemu známých dělníků sám přidání platu a již v sobotu jevilo se vydání při výplatě o 12% větší; ba když v následujícím témdni upraveny mzdy podle nové, inženýrem stanovené normy, vypočítal účetní panu Chládkovi, že na mzdách jest pojednou o čtvrtinu větší vydání než poslední dobou bývalo.

Podnikatel k tomu mlčel a vůbec o této výplatě neříkal ničeho; přijev ale domů, uléhaje a drže sklenku v ruce, zarazil se.

„V tom něco vězí,“ bručel. „Jak živo se mi nepřihodilo, abych si byl nalil na místě sherry z láhve, vody z konvice v umývadle. Významná věc! Pane Zúle, pane Zúle, vy se mi kazíte!“

O půl osmé hodině ráno při mytí prozíral zkoumavým okem vodu v umývadle, pociťoval podezřelé příznaky v životě a poručil si k snídani silnou černou kávu s rumem. Tento rozkaz byl spojen s druhým, aby kočí zapřáhl k jízdě na nádraží Františka Josefa.

Pan Chládek jel totiž zase do Skalice. „Dnes přicházím jako ubytovatel,“ oznamoval inženýrovi. „Na místě Marianských lázní zvolili jsme sobě na feriální dobu dětí za letní sídlo Skalici. Znáte lépe místní poměry než já a poradíte mi dobře, kde a jaký byt bych najíti mohl. Moje rodina se tu povyrazí a já si dohlednu na stavbu.“

Inženýr Zúl chtěl svého pána obejmouti přes to, že prohledl jeho ledví a poznal v něm žluč pravých příčin, které Skalici na místě Mariánských lázní k villegiatuře odporučovaly.

Nalezli mnohého „měštěnína“, jenž byl ochoten popustiti podnikateli celý svůj dům a vyhnati z něho k tomu konci sebe i podružné bytosti na ulici; v té příčině stávají se při železničních stavbách i nejzarytější zpátečníci v nejzachovalejších obcích velice liberálními, ba ctí dokonce své „podruhy“, k čemuž se jindy nikterak neponíží. Většina domů nesrovnávala se však s požadavky jednak páně Chládkovými, jednak nepřítomné paní Chládkové, již podnikatel při své ohledací komisi mandatario nomine zastupoval.

„Na dva měsíce? Hm!?“ pravil muž a vlastník domu, v němž se bylo panu Chládkovi jakž takž zalíbilo; domácí pán vypočítával dvouměsíční činži — ovšem nikoli z ceny svého domu, nýbrž z ideální sumy, kterou v kapsách páně Chládkových tušil. Takové výpočty musí na venkově zkoušeti každý člen stavebního personálu železničního.

„Na dva měsíce, pane,“ potvrzoval pan Chládek za chvíli, vyplněnou dýmáním domácího pána, jenž v kapsách příštího nájemníka hloubal. „Možno, že se pak i na dále dohodneme.“

„To si také myslím; vůbec mám za to, abyste se jen přistěhoval, o nějaké té činžovní maličkosti můžeme si později pohovořiti.“

„Nemívám odkládání potřebných smluv ve zvyku —“

„Ale, ale! — My na venkově filutám nerozumíme. Však také k rychtáři nepůjdeme.“

„Smluvíme-li se hned, pak ovšem jistě toho nebude třeba. Co žádáte?“

Domácí pán postrkoval čepici s ucha na ucho, přemýšleje, jak by se neošidil.

„Nu, abychom si oba neublížili — sto zlatých za měsíc. Poctivé slovo, nic vám nevyceňuji.“

„Člověče! Za takové peníze najmu si na místě vašich osmi komůrek osm pokojů v Praze!“

„Nemám nic proti tomu,“ prohodil měštěnín a osvědčoval po čtvrt hodiny tvrdohlavost, jež pana Chládka k podrobení se pohnula.

Podnikatel zůstal hned ve Skalici; ubytoval se prozatím ve stavební huti a divně se rozdělil s inženýrem o práce. Zúlovi ponechal upravení svého bytu, sám pak zahrabal se do rozpočtů, plánů, mořil se v potu tváři sledováním a znenáhla i řízením staveb na trati a za několik dní jevil se na něm již účinek bantingského léčení.

Inženýr provedl zatím upravení najatého domu, v němž jmenovitě na vzorné pečlivé opatření a vyzdobení jednoho pokojíka nejvíce času a píle věnoval.

Dbal, aby pokojík se skvěl v jasných barvách, aby nikde nebylo pošmurných koutů, aby nábytek a jeho sestavení budily pocit příjemné

útulnosti a nejvíce si nalámal hlavy okrášlením stěn obrazy. Sháněl kde o jakých věděl.

Nad psací stůl zavěsil obraz, znázorňující výjev z nějaké pohádky: Ukovanou, pod mrakem příšer hrůzou klesající dívku v temném žaláři, jehož dvéře se otvírají před světlým princem, který s proudem zlaté záře do podzemí vniká, přinášeje spasení; na protější stěně unášel orel beránka do sluji nepřístupných skal, dostižen však šípem, padal k nohám pronásledujícího jej pastýře; nad postelí konečně umístil litografii, vzkříšení Krista a pod ní prastarou, snad od babičky pocházející vyšívanou průpovídku: „W lásce zapomenutj a znowuzrozenj."

Takové dívčí hříčky z rukou již dávno odpočívajících, vybledlé hedvábí na sežloutlém atlase v rámečku starožitné fasony působí jako posvěcené relikvie, jimž snad nevěříme, na něž ale s šetrnou pietou pohlížíme.

Inženýr si přál, aby Celestina věřila. — Ráno po přestěhování se Chládkových oznámil první svou návštěvu. Milostivá paní vyspávala po včerejším lopocení a pán byl v koupeli.

„V saloně se Irenka učí," končila služka. „Je-li však libo, račte vstoupiti zatím do jídelny."

Inženýrovi nebylo nic vítanějšího. Z jídelny bylo proraženo malé okno do salonu a tento otvor byl po případě velmi způsobilý k pozorování Ireny, která nepochybně se neučila, nýbrž — vyučována byla.

Neklamal se.

Vešel ostražitě do jídelny, přiblížil se k oknu. Nebylo zastřeno. V „saloně" seděla u stolu Celestina s rukama na kolenou sepjatýma a naslouchala své žačce. Její polo k inženýrovi obrácenou tvář pokrýval výraz nyvého zanícení, kteréž se neslo ze zářících, široce rozevřených očí za myšlenkami, daleko mimo její okolí těkajícími.

Vedle ní houpala Irena v odměřeném rhytmu nohama, opírala do obou dlaní čelo, v upjaté pozornosti svraštěné a hlavu nad knihou kloníc, odříkávala jednotvárným loudavým hlasem větu za větou.

Inženýr slyšel:

„. . . , . . et voulez vous gagner cet homme? — A chcete získati tohoto muže? — Vous le désirez sincérement, mais votre coeur est plein d'angoisse. — Vy si toho žádáte co nejupřímněji, avšak vaše srdce jest naplněno úzkostí. — Rassurez vous. — Upokojte se. — Malgré les nombreuses coups, que votre âme avait éprouvées de la part de laid sort, il vous aime, il vous adore. — Přes četné rány, jež utrpěla vaše duše ošklivým osudem, miluje vás, zbožňuje vás. — Il veut que vous ayez de bonheur et il sera votre sauveur. — On chce vašemu štěstí a on bude vaším zachranitelem. — Vous n'avez pas raison de retenir vos sentiments. — Chybujete, potlačujíc svoje city. — Il y va de la félicité de votre vie. — Běží o blaženost vašeho života . . ."

Inženýr se musil přemáhati, aby nezajásal. Irena měla v rukou bezpečně nejvýtečnější konversační knihu, překládala mistrně a ještě nikdy nezněla mu nesmyslná strakatina vět z konversační knihy tak líbezně, tak z duše jako dnes.

Obracejíc list, pozvedla Irena poněkud hlavu; okno z jídelny ocitilo se v jejím horizontu a cizí předmět za ním oznámen zrakovým

nervem mozku, poplašil její mysl. Trhla hlavou, pohledla zvědavě na okno.

Inženýr odskočil a rozhodnuv se rychle, vešel do salonu.

Celestina se vzpamatovala teprve při zvuku kročejů inženýrových a spatřila jej, když se před ní klaněl; zapýřila se lehce, na okamžik zaskvěly se její oči bleskem radosti a blažený úsměv přeletěl kolem jejích rtů.

Jen okamžik, tak kratinký, že Irena ničeho nespozorovala.

Pak byla vychovatelka zase klidná.

Inženýr se omlouval.

„Vždyť je už beztoho po hodině,“ vpadla mu do řeči žačka, zavřela knihu, seskočila se židle, přistrčila ji hosti a poklonivši se, byla skokem ze dveří v zahradě.

„Jest slečna spokojena s novým svým bytem?“ ptal se inženýr.

Opět zatřpytily se oči dívčiny, a smíšek z nich pověděl: „Ty, šelmo, cos to na mne nastrojil?“

„Kdyby příjemnost bytu byla přední podmínkou milého života, pak bych vám byla velikým díkem zavázána.“.

„A kdybych se mohl spokojiti s pouhým upravením čtyř stěn, mezi nimiž na krátko bohužel prodlíte, pak bych se spokojil s uznáním, jež k mé radosti projevujete. Leč já se těším na více. Spal jsem na růžích, vlastně snil jsem o dnech blaženosti, jež mi vzešly vaším příchodem —“

„Pane Zůle,“ vpadla dívka s vlídnou rozhodností mladému muži do řeči. „Nezavázala jsem se vám ničím k účastenství ve vašich snech a jestliže svobodná fantasie také mne stáhla v kruh vašich snů, račte ji míti omluvenu nevázaností, z jakéž se tento bujný element lidské duše těší. Dovolte mi, abych se poroučela. Povinnosti mne volají —“

„Slečno! Zůstaňte a promiňte mým ústům, jež neuměla zadržeti proud citů, řinoucích se ze srdce zbujnělého nadějí, kteráž mne — neklame.“

Inženýr uchopil dívku za obě ruce a třesoucí se paprsky z jeho zářivého oka vnikaly do její duše.

„Vaše velké srdce, které lne láskou ku všem, i k pariům lidstva, nezhrdne mnou —“

„Doufám, že si útrpnosti ode mne nepřejete. Avšak přichází mi na mysl, že si jí zasloužíte.“

„Čiré útrpnosti jen?“

„Ano. Nevyženete-li mne ze své společnosti výklady svých snů, zpravím vás o něčem zajímavém, ač-li vám bude novinkou.“

„Těším se a zavazuji se k skromnosti kuřete.“

„Jste v přísném vyšetřování, jež nabývá hrozivé pro vás povahy.“

„Ve vyšetřování? Kým?“

„Podnikatel — —“

„Ah! Nu, možno, že poslední dobou jsem se dopustil mnohých nedopatření; již přes měsíc, od výletu do Jevan jest moje mysl jako vyměněna —“

„A od výletu na Starou Dubou i váš karakter. Jste komunista, lhář a jednak potměšilý jinak lehkovážný škůdce svého pána, hrobař jeho jmění a zisku. Tolik zjistil již pan Chládek.“

„Poznáváte ve mně svého učně?“ smál se inženýr.

„Poznávám muže, jenž neměl žádného přesvědčení a naleznuv je, osvědčil své obrácení bez rozmyslu neopatrným činem, okázalým skutkem dříve, než se v něm víra ustálila a s rozvahou spojena v činech správný výraz nalezla.“

„Kdybych chtěl porušiti svůj slib, přiznal bych, že učení z krásných úst mívá zázračný účinek.“

„Jste frivolní,“ řekla Celestina, zachmuřivši se. „Vaše neopatrné jednání jest marným pokusem napraviti hříchy, jež z jejich důsledností nikterak již svésti nelze. Kdybyste byl nadchnut skutečným přesvědčením o nesrovnalostech společenských, snažil byste se uleviti bídě, kterou jste jako halapartník násilí byl již spůsobil, přemýšlel byste a zachoval byste sobě přesvědčení jako regulativ pro příště. Takto však jste pouze uškodil sobě a spůsobil náhlý převrat, jenž ani pro dělnictvo příznivých následků míti nebude; naopak útisk se obnoví, snad zdvojí a spůsobí dělníkům trpké sklamání.“

„Mluvíte pravdu, slečno,“ pravil zamyšlen inženýr. „Poraďte mi, jak si počínati dále.“

„Svým pokusem zmařil jste další činnost svou zde. Buď zapřete své přesvědčení a budete zahrnovati výtěžkem práce své i tisícerých ubohých rukou opět podnikatele, — myslím, že nebude to pro vás obtíží — přemýšlel jste?“

„Vyznám se, že jsem myslil na — vás.“

„Buďte zdráv, pane Zúle.“

Celestina se kvapně uklonila a obrátila se ke dveřím.

„Slečno! Nezazlívejte mi,“ pravil uleknutý muž vstoupiv vychovatelce do cesty. „Nemohu za to, že všechny abstraktní vaše vývody jsou mi toliko světlem ozařujícím příkře ztracený ráj vašeho mladého srdce, jejž zmařilo otroctví rodičů, otroctví velebené jako práce. Jest mi, jako bych nejprve měl pomstíti vás —“

„Mlčte o pomstě,“ vyrazila ze sebe Celestina. „Tak mohla jsem mysliti jen já — —“

Nedomluvila; zbledla a oči se jí zalily.

„Co vám schází?“

„Nic, nic. Pane, vy jste muž, vám náleží počínati sobě jinak, než malomocné dívce. Poznejte cenu svého vědění, své práce a težte z nich pro sebe a chcete-li — pro jiné, pro ty, kteříž jsou paroby.“

„Chci tak učiniti.“

„A slibte mi, že neposkvrníte se nikdy myšlenkou na pomstu! Není s pravdou, že by člověku náleželo mstou se z útulku svého srdce vyštvati — nemůžeš-li napraviti, odpouštěj a trp, byť jsi zahynul. Otokare, je li na tom jen špetu pravdy, že já jsem tě k nenávisti svedla, pak zase já tě zaklínám —“

Inženýr uchopil Celestinu za obě ruce, zlíbal je horoucně. Dívka se chvěla nesmírným rozčilením a zmateně, s úzkostí, se zápalem náhle vzrušené lásky hleděla na inženýra.

„Slibuji,“ řekl on a položiv jí něžně ruku kolem pasu přivinul ji k svým prsům. „Láska zmůže zahojení tvého srdce a moje duše nemá jiné tužby, než abys mi dovolila býti tobě záštitou proti všem utrpením, jichž rány ještě krvácejí a která tě ještě stihnouti mohou. Neodmítej mne a nečiň si násilí. Hleď, přišel jsem nepozorován a z tvého líce mi svítila láska vstříc, hledajíc mne v myšlenkách a naslouchajíc blaženě slovům, jež bez porozumění odříkávalo děcko mluvící bezděky za tebe. Celestino, ty mne miluješ. Buď mojí ženou.“

„Nemohu!“ vzdechla vychovatelka a vyprostila se z jeho objetí. „Nemohu, ač vím, že v prvním setkání se moje srdce s tvým sloučilo a sloučené hned se zachvívalo bolestí, když v lese svému pánu jsi se vychloubal, jak pot svůj a svých dělníků v jeho zlato obracíš. Vzpomněla jsem si na rodiče, jichž zabití bylo také užitkem pánovi a prchla jsem do kostela —“

„Celestino, následuj své srdce. Moje mladá a přece již všemohoucí láska proměnila mne v tvůj stín, který tě neopustí, byť bys i tomu chtíti mohla a který zanikne jen s tebou.“

„Nemohu, pane, moje minulost mne dělí od vás a já nesmím dopustiti, abyste se nerozlučně spoutal s mrtvolou!“

„Ty mluvíš z horečky, Celestino!“

„Ano. Zjednáš mi úlevu, nebudeš-li více chtíti než já dáti mohu. Moje srdce náleží tobě, můj život minulosti — nechtěj věděti nic více! Nic! Já bych se snad prvé usmrtila, než bych se odvážila zneužíti tvé lásky k sňatku! V takovém zápase, v jakém jsi mne viděl klesati před oltářem v opuštěném lesním kostele, v takovém trpím od každého východu slunce až do západu a od večera do jitra. Moje mladá duše vzpírá se osudu, žízní po lásce a životu na vzdor nebi a peklu, týrá se marným bojem a zmařena padá posléze zkroušeně v prach, žebrajíc jen o milost, o slitování a ušetření. — — Chci také z celého svého srdce, abys byl šťasten a proto nemohu dopustiti, abych tě vydala v nebezpečí.“

Jídelnou šustil šat.

„Ó — prosím, račte prominouti, jestliže vytrhuji, já počkám,“ šveholila mezi dveřmi sladce paní Chládková, pochutnávajíc si zlobou svých zelených očí na pohnutí obou. Couvala zvolna.

„Myslím, že není potřebí, abychom používali vaší šetrnosti, milostivá paní. Není příčiny, proč bych čekaje na vás, nepromluvil se slečnou při nahodilém setkání v saloně,“ broukl zhurta inženýr.

„Souhlasím úplně a domnívám se zase pro svůj díl, že nemáte příčiny, moji šetrnost ve zlé si vykládati. — Čekáte na mne? Zvěděla jsem právě, že jste nás poctil návštěvou a u příležitosti jsem vám přinesla lístek od svého muže.“

„Díky.“

Inženýr otevřel lístek a četl:

„Pane Zúle! Seznav, že jste mi poslední dobou přestal sloužiti, považuji smlouvu mezi námi za zrušenou. Odevzdejte všechnu správu do rukou dosavadního assistenta p. Roušala, kterýž vám z mého roz-

kazu po dokonaném odevzdání z mé pokladny pololetní služné co gratifikaci k výplatě poukáže. Odjížděje na kvap do Prahy poroučí se Vám

Gabriel Chládek."

Choť podnikatelova byla trpce zklamána. Vidouc, kterak se inženýr tváří podobně, jakoby se byl z lístku dozvěděl, že teploměr ukazuje 24 centigradů nad nulou, litovala trpce zmaření všech pěkných politování, domluv a návodů k prosbám o zmírnění trestu v degradaci, jež měla připraveny.

„Děkuji opětně za laskavou ochotu," prohodil inženýr suše.

„Nechcete si s mužem promluviti?" pokusila se paní Chládková. „Kočí teprve zapřáhá."

„Nechci."

Milostivá paní odešla, nevědouc, zdali sní či bdí.

Celestina zatím sbírala knihy a sešity Ireniny. Uklánějíc se paní Chládkové, jevila bledou smutnou tvář, avšak i obnovený výraz panství vůle nad citem.

„Vzpamatuj se, milenko," šeptal inženýr, „já ti zatím budu ve všem po vůli. Spěchám, neboť déle tě nesmím kompromitovati svou přítomností a v rychlosti tedy ještě několik rozumných slov: Zažehnej už jedenkráte příšery, které z minulosti burcuješ a na sebe štveš! Prosíš nebe o život; nalezneš jej v tom okamžiku, v kterém se naučíš zapomínati. Jaký úmysl tě nyní vede do budoucnosti?"

„Zůstanu učitelkou."

„Nezůstaneš, leč bys chtěla vědomě prožiti všechnu hořkost zneuznané, odkopávané práce, jíž tvoji rodičové nevědouce podlehli. Za tvou bytost, za poklady tvé hlavy a tvého srdce by ti svět platil nevrle almužnou — buď s politováním neb se surovou urážkou. A až bysi své síly doobětovala, ztrestal by tě bídou a povržením za tvůj bláhově šlechetný úmysl. Vyzývala jsi mne k přemýšlení a nyní já ti jménem tvé lásky velím, abys přemýšlela. Srdce ti ukáže cestu. Buď s bohem!"

Inženýr Zúl nevzpomněl na lístek páně Chládkův až ve stavební huti.

Uvedl mu jej na paměť nový inženýr podnikatelstva, Roušal, vítaje svého dosavadního chefa rozpačitým, polo pravdivým, polo jistou lidskou radost zakrývajícím omlouváním a litováním.

„Nedělejte řečí," usmál se Zúl hodiv hlavou. „Prací pleteme si bič na sebe, čím více a lepší práce, tím těžší a pádnější bič a tím více řeže do duše, když jednou na místě do díla — z díla nás žene. Já jsem náhodou proti této bolesti obrněn; ani mne nebolí, že pan Chládek mi dopřával po mnohá leta, abych jej živil, ani se nedivím, že mne milostivě propouští, když své ovoce přestávám klásti všechno na jeho tabuli a dopřávám odpadků hladovým."

Spořádanost, v níž se nalezala správa stavby, usnadnila velmi Zúlovo poslední řízení.

Po závěrce všeho, stiskl shromážděným v stavební huti kolegům a podřízeným ruce, přijal své peníze a šel.

Byl již večer.

Ač nebylo o výplatě, ač nebylo žádné větší práce na nádraží, hemžilo se tu dělníků, kteří v skupinách procházeli, tiše a tlumeným hlasem, leč s náruživými posuňky rokovali a k stavební huti se obraceli.

Když inženýr Zúl vystoupil z budovy, srazily se vlny lidu v dlouhý šik, jímž inženýr kráčel. Jako na povel zvedly se ruce dělníků k hlavám; smekli.

Inženýrovy oči se zkalily, smekl též a děkoval na všechny strany.

Za ním povstal ševel v davu, rostl v hluk a šikem šlo vlnění jako lesem, do nějž vniká vichřice. Z povyku vyrážely jednotlivá hesla: „Nepustíme ho!“ — „Inženýr jde za nás, pojďme za něj!“ — „Vytáhněte je z boudy — zapalte tu peleš — zvěšme je!“

„Galáte, já chci mluvit!“ oslovil trhaným hlasem inženýr staršího, kterýž se byl k němu protlačil.

Galát pokynul na Tumlíře a s jeho pomocí zvedl inženýra na svoje ramena. Zúl mávl kloboukem a hluk ztichnul.

„Hoši! Dokázali jste mi, že práce ctí práci. Děkuji vám; nemohu ničím se vám prokázati jen slovy, v těch ale jest moje krev. Nezkalte mi rozloučení, na které vám a vašim soudruhům ve všech krajích nezapomenu, marným, pochybeným pokusem, změniti náklonnost ke mně v nenávist k těm, kteří ani za sebe nemohou. Rýčem zkypřujete hroudu zemskou, aby vydala ovoce života, vám i dětem i bližním vašim. Nebubte, což není vašeho, zhouba by padla na vás — —.“ Hlas napnutý k největší síle mu došel. Pokynul ještě mlčky na všechny strany.

V davu bylo chvilku ticho, načež hlaholilo bouřně vzduchem: „Sláva inženýrovi! Nechť žije Zúl!“

Galát zvedl inženýra obrovskou silou vysoko nad sebe a nad hlavy dělníků, kteří novým voláním jej pozdravovali; pak ho snesl na zem, objal svými mohutnými rameny, pomnul si oči a zmizel v davu.

Figurant Kryštof byl zatím odstěhoval svého pána do hostince v městečku a očekával jej v novém bytu.

„Já vás neopustím, milostivý pane,“ bručel, „pokaváde jen trochu budů moci. Abych nezapomněl — slečna, co je u pánů, očekává vás v aleji na cestě k Střímelicům.“

Inženýr se rozběhl do aleje; dohasínající na západě denní záře spíše ho oslepovala než mu svítila; neviděl nikoho.

Pojednou vystoupila ze stínu stromu štíhlá v lehký šál jako závoj zahalená postava.

„Celestino!“ vzkřikl radostně inženýr.

„Otakare — proč na mne tak zapomínáš! Samu jsi mne nechal nésti těžkou zprávu o tvém vyhnání z chleba — čtyři dni trnu starostí o tebe — já bláhová — proč? — O tebe není mi třeba se obávati! Ale toho nemohu snésti, abys mne opustil, aniž bys mně požehnal!“

„Ani v nejškaredějším snu mi nemohlo něco takového na mysl přijít! Zůstanu u tebe neb alespoň tobě na blízku ve Skalici a pak v Praze, kdež nepochybně něco vhodného naleznu.“

„Co zamýšlíš?“

„Budu jednati po tvém naučení. Osobím si užitek ze své práce sám. Skrovňoučké moje potřeby pomohly mi během let k úsporám,

jichž použiju nyní sám k nějakému malému podniku neb ve spolku s někým. A nebudu nikdy utiskovati své pomocníky, rozdělím se s nimi poctivě a podle zásluhy o výtěžek —“

„Nu — první dobou musíš především na zabezpečení svého bytí pomýšleti —“

„Ah! Tak tě pudí srdce proti upřímnému tvému přesvědčení k bludům,“ usmál se Zúl, tiskna dívku ve svém náručí a hladě jí čelo. „Nebudu pomýšleti na sebe, drahoušku — nevím jaký by v tom byl rozum a jaká rozkoš, když mi není pečovati ani o ženu ani o dítě.“

„Otokare, nehrej si na bláhového!“

„Nehraji. Takový jsem. Pro sebe nepotřebuji ničeho, pro tebe vše. Sám nemám účelu a nejsem si účelem. Dáti mi jej jest v tvé moci. — Celestino, ustrň se nad námi! Jáť beztoho ani do opravdy nemohu tvé zatvrzelosti uvěřiti. Vidíš to na mně; kdybych uvěřil, netulil bych tě k svému srdci s tou nezkalenou rozkoší, kterou pociťuji!“

Celestina sňala s tichým povzdechem ruce inženýrovy se své šíje.

„Obáváš se vždy ještě nebezpečí. Vezmi si mne za pomocníka proti němu, budeme mu dva hleděti do očí a vysmějeme se mu spolu. Nezkrotí-li je tvoje něžnost, nastavím mu svoje prsa —“

„Ne. Ty se rouháš bezděčně, mluvíš žertem nevěda, jak hrozně žertuješ.“

„Celestino, nemluv mi jako děcko. Řekni čeho se děsíš? Své minulosti?“

„Ano. Víš už dosti, nechtěj věděti více.“

„Nechci. Nepotřebuji také. Ručím za tebe sobě a nebi, byť se o tebe cokoli pokoušelo. Moje jsi, moje i tvoje blaženost a tvoje neštěstí. Ztížíš mi je, nedovolíš-li, abych je nesl s tebou jako tvůj muž!“

Celestina odpírala.

Avšak láska jest egoistická; nikoliv pro nás neb pro ty, kdož nás milují, nýbrž pro sebe. Žádá si svého práva, jako rozmazlené děcko touží po ovoci, netážíc se je-li zdravé či jedovaté.

„Jsem tvoje. Nebe tě chraň a opatruj!“ zvolala konečně, štkajíc, ruce i tvář mu líbajíc.

Za čtvrt hodiny po té ohlásil se inženýr u paní Chládkové.

„Dovoluji si seznámiti vás se svou nevěstou, milostivá paní,“ pravil, uváděje bledou vychovatelku do salonu.

„Ale, ale! Podívejme se! Však jsem si to myslela, vy šelmičkové· Nu, gratuluji, z celého srdce gratuluji. Slečno nevěsto, nechte se obejmouti — budete míti mužíčka vystřiženého z nejkrásnějšího románu! Pane inženýre, tisknu vám s potěšením ruku; vaše nevěsta jest hodna muže jako anděla — —“

Tak mluvila šlechetná paní dále.

„Co pak to neříkám?“ bručel na zítří podnikatel, když mu se zlobou a radostí v odporné smíšenině choť velkou novinu hned po příjezdu zvěstovala. „Žebrák potká žebračku na silnici a už běží na faru pro ohlášky, na které si ještě jakž takž vyžebrají. Pak vřeští, pak se doprošují, jakoby je byl někdo do bídy takového manželství nutil. Živme je, živme jejich děti — ó co my se naplatíme na školy a na chudé kromě těch lidí, bez nichž se obejíti nemůžeme — toť již k nesne-

šení! — — Lotynko, dal jsem vinkulovati padesát tisíc ve zlaté rentě pro Žofinku. Víš, já chci tak část svého zisku znenáhla ukládati pro děti, aby bez poškození kmenového jmění rostl majetek i jejich i můj. Irena už má svých sto tisíc upsaných — —"

Za čtrnáct dní nastala ve farním chrámu Páně zajímavá, z dopoledních služeb božích všechny věřící ženského pohlaví nejvíce bavící chvíle, v které s kazatelny znělo:

„Do stavu svatého manželství vstoupiti hodlají: Pan Otokar Zúl, svobodný, katolického vyznání, inženýr, narozený 27. října 1847 v Chýnově v okresu táborském, manželský syn zesnulého Antonína Zúla, hrnčíře a jeho manželky Kateřiny Novákové... s pannou Celestinou Tietze, svobodnou, katoličkou, guvernantkou, narozenou 16. května 1857 v Niesendorfu nad černou Halštrou v Lužici, manželskou dcerou nebožtíka Viléma Tietze, hutníka a jeho choti Augusty Garbensové..."

Celestinu uváděly všechny úřadní formality, potřebné k uzavření sňatku do velikého rozčilení, kterému inženýr nerozuměl; tlumila je a on ji šetřil, nechtěje od ní více než čeho nejnutněji bylo třeba.

Sňatek chtěl sice inženýr slaviti v Praze, když ale přišla deputace dělníků s Galátem v čele, zůstal ve Skalici a svolil, aby svatba byla v neděli. Ponižující laskavost choti podnikatelovy, kteráž chtěla míti veselku mermomocí ve svém domě, zamítl Zúl rozhodně.

Hlučno bylo o té svatbě jakoby se ženil kníže, s nímž se radují od srdce loyalní občané.

Tabule se jen prohýbala pod jídly, k nimž snesli všechno dělníci, před kostelem byla vítězná brána, ozdobená velice naivními ba i nepravopisnými ale srdečnými nápisy, svatebčané šli dvojřadím podle šatů nejvybranějších trhanů a Galátova parta vystřílela přes den z hmoždířů za městečkem všechen prach, který ve Skalici a na míli v okolí byl na prodej; pan Chládek měl dokonce v podezření skladníka, že jim vydal skalní prach a obával se od rána do večera roztržení některého hmoždíře. Mimo rozjaření tytýž povážlivého nepotkalo však nic zlého dělníky, kteří arci se svatebčany nehodovali. U stolu byli pouze nejlepší místní známí Zúlovi a kolegové od sousedních podnikatelů a inženýři od sekce železničního ředitelstva. —

V tiché, odlehlé ulici, ve dvou teplých, ručkama Celestiny jako velkonoční vejce vyšperkovaných pokojích s čtyřmi okny do zahrady díval se Otakar Zúl se svou žínkou, od něj očí a myšlenek neodvracející, na sprchání listí se stromů a na poletování sněhu. Podzim a zima uběhly jim při líbání a předstihování se v něžné lásce jako květnové jitro.

Inženýr si zjednal oprávnění a přijal na předměstí srovnání, upravení několika ulic, překlenutí příkopu, prodloužení silnice a stavbu mostku, v celku práci ne valně obsáhlou. Předměstská obec byla mladá, rychle vzrůstající o malých příjmech a velkých vydáních; tím byla i smluvená cena stlačena.

Maje na mysli úpadek malých živností, zjednával si inženýr chudší pomocné síly stavitelské, vesměs ubožáky, kteří v zimě třeli nouzi. Každému z nich zírala z oka prosba o krejcar.

Zedníkovi dal zálohu, neodepřel ji kameníkovi ani dlaždiči, zaplatil hrnčíři za roury, trativody a podobné napřed, značnými závdavky si pojistil rumaře i pískaře a jiné. V jednání s dodavately hmot byl za to hanebně skrblivý; majetník cihelny i lomů vytýkal mu nesmyslné podceňování; dřevař se zaříkal, že jen k vůli několika těm trámcům a fošnám na pažení snese malou škodu, větší obchod podobného genru že by ho zničil; tak sobě stýskali také jiní obchodníci, kteří měli ze Zúla jen škodu, čili v číslicích podáno, užitek pod dvacet ze sta.

Dělníci musili ovšem pracovati; inženýr Zúl netrpěl používání většiny pracovní doby k nacpávání dýmek a vyklepávání jich. Za to byli dobře placeni; za to daroval mnohým zálohu a když přišel jeden se steskem, že mu žena stůně, dostal podporu a naříkal-li druhý, že děti nemůže nijak zaopatřiti, obdržel ji též.

Znamenajíce tuto slabou stránku inženýrovu, spoléhali na ni nejprve někteří, pak jiní spekulovali a konečně systematicky odnášeli od něho peníze, šaty, z kuchyně.

Byť jej mnohdy i horko obcházelo a vzpíral se, dal přece s lehkomyslností dobráckého srdce.

A tu byla Celestina z pravidla rádcem k rozumné mírnosti; s provdáním procitla v ní jako ve všech ženách příští matka, zodpovědná svým očekávaným dětem z hřivny, kterou spravovala. V letě vlíbala svému mužíčkovi zprávu, že tato péče nabývá důvodu —

Inženýr byl v jejích rukou jako vosk; povolil ve všem. Povolil i radám k spoření čelícím a zavřel svůj sluch i svoji kapsu. Za nějaký den se mu však někdo usedavě rozplakal, neb k výplatě si přišla za muže žena s dvěma chorými děcky v náručí a — bylo po spořivé zatvrzelosti. Pán se zastyděl, dal dvojnásob a omluvil se u své žínky: „Potřebuje nutněji než my, můžeme se uskrovniti.“

Činili tak a mnohý všedního dne teskný kameník prohulal v neděli za noc na Poříči neb na Karlovu náměstí neb dokonce v páté čtvrti více, než Celestina za plný týden z přepočítávajících rukou propustila.

Spokojila se konečně se vším, pečovala výlučně o to, aby Otakarovi ničeho nechybělo a jemu se svíralo srdce, když vodil ji v jednoduchých šatech bez šperků a skromně, jen jeho si všímající po promenádách, kde tlačilo se vše vyfintěné, bohaté.

Ona si nežádala ničeho, kromě jeho lásky. Usmála se konejšivě, když vypočítával, co vše jí nemůže opatřiti a upřímně se přiznávala, že zbytečné takové řeči neslýchá ráda. Ba durdila se někdy.

On arci pořídil jí lecos, vždy však s překročením rozpočtu, který se mu čím dále tím více se skutečností rozcházel.

A když na podzim po stavbě provedeno zúčtování, objevila se škoda, která pohltila přes dvě třetiny úspor inženýrových.

„S tím drobečkem nemohu nic více podniknouti. Možno, že jej strávíme dříve, než se mi něco naskytne,“ zpovídal se s těžkým srdcem po velkém naléhání Celestiny.

Žena mu vjela prstíčky své pravé ruky do kučer a ovinula své pravé rámě kolem jeho šíje.

„Nemůžeš-li dáti své jmění v sázku, dáš své vědění a zisk bude opětně tvůj,“ konejšila. „Počneme znova a budeme přece poněkud více

dbáti na sebe, viď, mužíčku. I nejšlechetnějšímu člověku, jenž se dělí se svými lidskými bratry ne pouze o třpytná slova a zvučné fráse, nýbrž o svůj statek, bude vždy jako otci veleti srdce, aby byl trošku skoupým a zištným pro svoje nejbližší ubožátko, pro svoje dítě.“

Poprvé od svatby dotkla se Celestina slovem otevřené rány, která jitří se na těle a bolí do nejhlubších útrob lidstva naší doby. Její duše byla touto ranou přímo zasažena a pečlivý manžel odvracel s rozmyslem vždy ostražitým od ní vše, co by mohlo vzrušiti bol, pod štěstím manželským ukrytý.

„Máš pravdu, holubinko, zadám opět svoji práci. A už ani špetu o tom. Postarám se a překvapím tě hotovou událostí.“

Obdržel dobré místo u veliké firmy, vyrábějící v několika závodech na severozapadní Moravě rozličný stavební materiál.

Celestina se rozradovala zprávou a pak při vzpomínce o blízkosti slezských hranic náhle zesinala, dech se v ní zatajil a oči její nabyly téhož ztrnulého příšerného výrazu, který děsil inženýra ke konci jejího životopisu o výletu na Staré Dubé.

Přemohla se ihned a rozplašila něžnými lichotnými vytáčkami starosti mužovy.

Shoda okolností a nutkavé příčiny žádaly, aby odjeli večer štědrého dne z Prahy. Nábytek a zavazadla poslali napřed, rozloučili se s těmi málo známými, kterým mimo sebe byli pozornost věnovali, pobavili se srdečně u tiché skromné štědrovečerní hostinky a na státním nádraží opustili půdu pražskou.

Byla třeskutá zima; okna vagonu třpytila se jako pokrytá krystalisovaným povlakem kandisového cukru, láhve s teplou vodou na podlaze chladily v brzku a lampa ve stropě hořela mdle jakoby ji také mráz mořil.

Inženýr obestřel sebe i žínku svým velikým cestovním kožichem, v němž se oba skryli, těsně k sobě se tulíce; jeden nespal pro druhého, pro samé vzájemné nucení: „Již mlč a dřímej, toť nesmysl, pořáde na mne pokukovati a stále nové malichernosti pošeptávati.“

Vystoupili v Ústí nad Orlicí na společném nádraží dráhy státní a severozápadní.

Umrzlý sníh skřípěl pod nohama cestujících a zřízenců dráhy, tmavou hvězdnatou nocí kmitaly se lucerny podle vozů a svítila mdlá světla z některých oken staniční budovy. Bouchání dveřmi, cinkavé cvrčení kontrolních zvonků od staničních signálů, řev a sykot lokomotivy i pokřik lidí doplňovaly noční ruch na náhle oživlém nádraží.

„Dvanáct hodin a jedenadvacet minut, správný příjezd,“ volal úředník du jour na vrchního konduktéra. „Ale nepojedete za pět minut, musíme vyčkati deset; vlak severozápadní dráhy jest závějemi opozděn a teprve z Dobrouče signalisován.“

„A měl tu býti osm minut před námi,“ hučel vrchní konduktér, vstupuje do čekárny.

Společná nádražní budova v Ústí nad Orlicí jest rozdělena svou osou mezi obě dráhy; na jižní straně nalezají se místnosti a východy z čekáren pro státní dráhu a k severní straně k úbočí vysoké skály svítila na koleje severozápadní dráhy světla z jejích místností.

Do čekárny třetí třídy, jež otvírá se na obě strany přímo na perrony, vrhnulo se kvapně několik cestujících, jichž cíl musil býti dosažen přesednutím na severozápadní dráhu. Inženýr Zůl s chotí, voják jedoucí na dovolenou, kupcová vracející se s hejnem škatulí z nějakého výročního trhu a vesničan, roznášející ve svém kožichu nelibě páchnoucí parfum. Konečně vrchní konduktér a jeden brzdič od vlaku.

V sále, mdle petrolejovými visutými lampami osvětleném, třepal se rozespalostí sklepník, vybouřený, rozcuchaný a pomačkaný. U dlouhého stolu na druhé straně vedle své lucerny chrupalo přímo brutálně cosi v železničním kožiše schouleného.

„Čččaj!“ houkl vrchní konduktér na sklepníka. „Poskočte si.“

„Mně také, — mně také,“ volal brzdič a rolník, co zatím lehce oděný voják poskakuje s nohy na nohu, přebíral krejcary ze všech kapes vytahované a židovka zápasila s kutálivým hejnem svých neposedných škatulí.

„Co tu za hanebný šramot?“ bručel vrchní konduktér. „He, brzdiči, polehtejte toho severozápadního ponocného, aby se poněkud vzpamatoval. Ať pokračuje, až bude sám. Nu, sáhněte na něj upřímněji, — víc — tak ne — i nechte toho a podívejte se jak prokoukne.“

Zatřepal nerázně kožichem, v němž ihned došlo bručení v sípavých tonech; pak se z něho vynořila hlava, kývající se v pravo i v levo a ukazující dvě ospalé oči.

„Nu, teď přece jste k světu podoben, člověče. Ale z toho kožicha jste pouštěl přímo hrůzu.“

„Haha—hahaha!“ smál se přes všechno třepání zimou voják a od koutka ke koutku úst rolníkových položil se široký úsměv.

„Jak že dlouho si počkáme na obrácení severozápadního vlaku ke Kyšperku?“ volala tenkým hlasem vítězka nad škatulemi na brzdiče.

„Půl třetí hodiny,“ odfoukl brzdič. „Eh! Váš čaj čpí, sklepníku, — to vy si uděláte na čtyři neděle pravidelně celou várku a pak jej ohříváte?“

„Půl třetí hodiny! A tomu se říká jízda po železnici? Ale proč jsem hloupá? Proč pokaždé jedu domů přes Zábřeh a Šumberk a dnes mi napadlo jeti tudy?“

„Kam pak, paničko?“ tázal se poskakující voják s úsměvem.

„Do Králík, kdypak tam dojedu!“ durdila se malá, hubená ženština.

„Ale spočítáno už máte, oč pojedete levněji,“ dorážel voják. „Nu, mlčte, pojedeme spolu, — ale já jen do Jabloné. Vy také, pantáto?“

„Ne,“ řekl stručně rolník a pustil oblak dýmu z úst: „Já přes hranice do Prus, do Zálesí, víme?“ dodal.

„Co já si do té doby počnu!“ naříkala obchodnice, stojíc desperátně před průčelím škatulové pyramidy.

„Pospíte si jako já; byla byste bláhová, abyste bděla. Vaše škatule si nezjednají žádný zvláštní vlak, aby vám ujely,“ vtipkoval čiperný obrance vlasti, kývaje kolem kamen modrýma rukama.

„Tu bude něco: ‚Dámský salon‘,“ mluvila jako pro sebe obchodnice, čtouc nápis nade dveřmi v levo od vchodu do kuchyně. Otevřevši dvéře couvla před dechem zimy, který ji v hezké, však nevytopené a kmitající lampičkou mdle osvětlené místnosti uvítal.

„Aha, to pochodíte," smál se vrchní konduktér. „Tam jest předpeklí pro staré panny, jež se tam mnohdy před našimi šprýmy uchýlí. Ó, zde jsou pálení hoši, ale netopí. Co pamatuji, jest dámský salon od jakživa skladištěm zimy. Nepouštějte ji sem, zavřete."

„Tam se pán také ošidil," hodil voják u kamen hlavou na zad. „Chtěl do čekárny druhé třídy a ona jest už obsazena, také zimou a nějakou hromadou židlí."

Společnost se ohledla po inženýrovi, který vhodné místo pro sebe a pro Celestinu hledal.

Na severozápadním perronu zaskřípěly rychlé kroky, někdo se zastavil u prostředních dveří, škubl jimi prudce a vstrčil hlavu do sálu.

„Hej, ponocný," křičel, „co tu lenošíte. Ke zvonu! Jednuška již hučí od Černovíra."

Ponocný se sebral a vyklopýtal se svou bíle, červeně a zeleně svítící lucernou ven.

„Dejte mi kousek šunky a sklenici vína," poroučel inženýr sklepníkovi. „A ty, Celestino?"

„Nic."

„Nu přece, měj rozum."

„Strojenou limonádu, teplou, musím-li již něco píti."

„Slyšel jste, sklepníku?"

„K službám," klaněl se sklepník Zúlovi. „A co vám, paničko?" obrátil se k obchodnici.

„Mně — nu černou kávu a chleba s máslem."

„A mne si ani nevšímáte?" ozval se voják.

„Poroučí pán?"

„Co bych si honem dobrého vymyslil. Počkejte, — náš setník chce zavésti u setniny zapraženou polévku k snídaní. Což abych ji okusil? Dejte mi praženku."

„Nemáme. Chcete-li — rybí, chlebovou, julienne neb bouillon s vajíčkem a bez —"

„Bouillon, hm, to jedí páni poručíci ve své menáži. Dejte mi bouillon — ale co stojí?"

„Patnáct."

„I to tak!! Kupte si jej a dejte mi za pětník alaše a k tomu housku."

Chvíli bylo ticho. Vrchní konduktér a brzdič dopivše čaj, dýmali na sebe a povídali si něco šeptem; nejspíše projevovali svou nelibost slavné správě dráhy, poněvadž chvílemi bylo slyšeti od nich krátké, nejasné ale určité „hrom — fuj — bída —"

Rolník roznášel vůni svého kožicha po čekárně, prohlížeje si zrcadla, nohy stolic, podlahu, světla a zastavuje se tytýž před lidmi, na něž upřeně pozíral.

Voják obskakoval v mírnícím se tempu kamna a pošilhával polo rozpustile, polo závistivě po obchodnici, kteráž ve svém klíně peníze přebírala.

Inženýr vyhledal Celestině místo opodál kamen u vchodu do čekárny druhé třídy, postavil tu na stolek svůj kufřík a vak, přistrčil, židli a rozestřel po ní i přes vaky kožich; Celestina, již do kožichu usadil, mohla k zdřímnutí hlavu jen poněkud stranou nakloniti a pohodlně na podušku z kufříků srovnanou opříti.

Usedl vedle ní k druhému stolu.

Sklepník přiběhl se šunkou, vínem a limonádou.

„Je-li váš alaš tak kloudný jako vaše kamna, pak se mnoho neohřeju.“

„Oblečte se do zimy!“

„Floutku, vy tomu rozumíte co je vojančina a dvojbarevný kabát,“ odsupěl voják, patře přes rameno.

„Ha, hřeje přec; teď ještě něco do těch kamen,“ pokračoval vraceje prázdnou sklenku.

„Jaké pak caviky,“ zvolal vrchní konduktér vzchopiv se hřmotně. „Na cestujících přece dráha zimou už nic nevynutí. Já vám přiložím, to se ohřejete.“

Uchopil lopatku, otevřel dvířka a naházel do kamen uhlí až k otvoru.

„Božínku,“ vždyť se takové přiložení rozhoří až ke třetí, až budou všichni páni pryč,“ naříkal sklepník.

„Topte tedy dříve,“ utrhl se na něho konduktér a přirazil dvířka.

„Haha — hahaha!“ smál se voják, přitáhl židli a sedl k samým kamnům.

Na státní straně zaznělo dvojí udeření na zvon.

„Už to vidím: Severozápadní jednuška vjede na jedné straně do stanice a naše osmerka vyjede současně na druhé ven,“ mínil brzdič.

„Suď to bůh,“ odpovídal konduktér. „Dobrou noc, pánové, šťastnou cestu!“

Oba zřízenci státní dráhy odešli.

Celestina dopila a její muž byl se svou hubenou porcí také hotov; obchodnice si lámala druhý krajíček chleba do kávy, rolník vyprázdnil nálevku čaje, přistoupil k vojákovi, jenž už podřimoval a přejel ho svým zrakem zvolna, útrpně od modré do čela stažené čepice po kabátě a rukou do kapes zastrčených až k špičkám dlouhých natažených nohou, kterými se o samá kamna opíral. Pak náhle rolník za sebou uchopil těžkou židli a opsav jí oblouk vzduchem jako třískou, postavil si ji podle vojáka a usadil se na ní.

V polokruhu okolo kamen byl on se svým sousedem na jedné straně, Celestina opodál na druhé; také jí už klesala víčka, z pod nichž ob čas milý, něžný pohled na inženýrovi utkvíval.

Na severozápadní straně ozval se jek vzdálené parní píšťaly, rychlé bití na zvon a se vzrůstajícím lomozem vrazil opozděný vlak do stanice.

Za okamžik rozlétly se vyraženy a smýkány dvéře na severozápadní straně, otevřenými vevalil se do sálu v bělavých kotoučích mrazivý vzduch a za ním houf cestujících, po různu.

„Rychle do vlaku státní dráhy. Čeká již pět minut přes čas, už budou zvoniti potřetí,“ volal ponocný severozápadní dráhy.

Úprkem proběhlo několik postav a proud zimy sálem napříč, ještě jedna, dvě opozděné, vláčející kožichy a kufry, — šramot, urvaný hovor se rozléhal v místnosti a opětně dvéře na straně státní dráhy vrzaly, drnčely, skřípaly a bouchaly,

Obchodnice si sedla na stráž ku svým škatulím, rolník klidně kouřil a pouštěl příchozí jednoho po druhém jako na přehlídce svýma

očima, voják zívl, protáhl se, schýlil hlavu a zaryl ruce do kapes hloub a inženýr se ohledl po šramotících. Celestina pootevřevši oči, poohledla se na chvilku po něm, stiskla mu ruku a s úsměvem uložila svou hlavinku opětně stranou na kožich.

Na druhé straně zaznělo přirážení dvířek kupé, volání „hotovo“, tři rány na zvon, pronikavý hvizd stroje, trubka vrchního konduktéra a pak praskot, rachot i cinkot vozů zvolna se rozjíždějících; lomozily rychlejším a rychlejším tempem, jasnějším zvukem, až poslední vůz skákaje po špicích výhybek a dilatacích kolejnic odhučel.

Celestina usnula na dobro; inženýr přesvědčiv se o tom, odnesl si tichounce sesli ku kamnům, před něž si sedl, zanechav tak Celestinu opodál o samotě, že cizinec nemohl ani tušiti, že oba manželé k sobě náleží.

Z vlaku severozápadní dráhy zbyli tu pouze tři; člověk s rozplesklou čepicí na hlavě, ovázaný šátkem a šály, patrně Prušák, jenž odbyl bručením sklepníka, usedl do kouta u vchodu do kuchyně, vyňal jakési cerveláty z kapes a počal se jimi obírati; mimo něho selka v kožíšku a s množstvím sukní, kteráž usedla hned u vchodu a nehnula se z místa, chovajíc se úplně tiše a skromně.

Konečně se objevil ještě třetí. Po odjezdu vlaku státní dráhy vrzly dvéře na její straně a jimi vkročil starší pán, jenž si byl odjezd vlaku prohledl a nyní se vrátiv přitahoval bedlivě dvéře.

Měl sousedský, čistě vyholený obličej, malé pichlavé oči, po lících přišedivělé licousy a úsměvná ústa. Oděn byl dobře dlouhým svrchníkem z těžkého huňatého sukna; svlékl jej zvolna, uložil pečlivě na sesli a sebral se zimníku, v němž zůstal oblečen pírka i chloupky.

Sňal rukavičky, mnul si zvolna ruce a pohvízdávaje chvilkami počal přecházeti sálem; jeho plstěné bůty nečinily šramotu.

Počav v koutě u dámského salonu šel šourem k protější stěně a zase zpět, opisuje tak na podlaze několik ostrých úhlů v zigzag jako se blesk kreslívá; bedlivě si prohledl každého, jejž na své obhlídce zastihl. Nejprve Prušáka cerveláty se obírajícího, pak na zpáteční cestě klímající obchodnici, zase šourem k severozápadní straně selku, po té sklepníka, jenž si byl ustlal na ubrousku, konečně vojáka i sedláka a dále inženýra s Celestinou.

Všechno dřímalo, vyjímaje selku a inženýra a snad i Prušáka, na němž ale v přítmí kouta nebylo možno poznati spí-li či zdali posud jí.

Mdlé světlo ozařovalo jen nejbližší předměty; většina tváří byla v chiaroscuru, s hlubokými stíny v důlcích očí, kolem úst i nosu a na stranách od světla obrácených. Jen tvář Celestinina byla osvětlena plným, přímým světlem.

Dřímala lehce, kolem jejích rtů a očí hrál i ve snu úsměv a na lících jí kvetly růže; ze staženého kolem prsou kožicha vyčnívala jen její bílá šíje a krásná hlava, spočívající jako římské poprsí ze slonoviny a růžových i purpurových korálů rukou dokonalého umělce vytvořené na hebké černělesklé srsti kožicha jako na aksamitovém polštáři.

Umdlévající oči inženýrovy vracely se těkajíce za myšlenkami stále k ní; viděl ji jako ve snu, který jej isoloval od ostatního světa.

Noha přecházejícího pána se zarazila, když šel kolem Celestiny; po okamžité zastávce kráčel dále a zahnul ku sklepníkovi.

„Černou kávu,“ velel německy s berlínským přízvukem, probudiv jej. Pak zase přecházel, pohvízdával, vzdychl si chvílemi, pomnul si čelo a ruce, jež skládal zase na zádech, přemýšleje. Nepřecházel již sálem, nýbrž okolo kamen a Celestinu minul vždy volnějším a více se přibližujícím krokem jakoby kolem ní kroužil.

„Ještě jednu,“ poručil, vypiv jedním rázem číšku povzbuzujícího nápoje; a kroužil zase kolem choti inženýrovy, jenž toho však ani nepozoroval. Bylť, jakoby cizinec obcházel kamna a střely jeho pichlavých zraků pod štítem cestovní čepice nikdo neviděl.

„Sklepníku,“ pravil tiše, odevzdávaje druhý vyprázdněný koflík. „Máte na stanici někoho ve službě, tak jako — úředníka, strážníka neb cosi podobného státního?“

„Přejete si něco?“

„Malé oznámení —“

„Ve službě jest úředník severozápadní dráhy, který podle instrukce na stanici také jistou měrou zeměpanskou úřadní moc zastupuje.“

„Děkuji.“

Cizinec odešel na perron, dal se uvésti k úředníku, legitimoval se mu jakýmis listinami a mluvil s ním pod pečetí úředního tajemství. V jeho přítomnosti napsal pak lístek, vložil do něho jiné asi dvě listiny a doručil oboje dělníkovi ze skladiště, jenž zavolán, do města s listem odešel.

Cizinec vrátil se spojovací chodbou do čekárny; zde zatím se byli uvelebili strojník, konduktér a dva brzdiči od vlaku severozápadní dráhy, obrátivše a připravivše jej k odjezdu na ráno.

Zmořeni službou a zimou chovali se dosti tiše, zahřáli se teplými nápoji a odešli pak do kasáren ekypáží na krátké pospání.

Bylo zase ticho; stejnoměrný tikot pendlovek a hukot v kamnech provázelo dýchání spících, silnější a slabší, přerývané chvílemi vzdechnutím neb zakašláním. V to šustly občas bůty cizincovy a mrazem prasklo venku ve dřevě neb cvrnkla kolejnice.

Cizinec pohledl na hodiny, na Celestinu, vzdychl si opět, postavil si židli vedle inženýra a usedl na ni.

Nespící, ale v myšlenkách ztrnulý inženýr upřel na něho dlouhý pohled a cizinec zdvořile ač němě pozdravil.

Po té opřel se lokty na kolena a naklonil se ke kamnům; po chvilkách pokukoval jako maní zdola vzhůru na svého souseda.

„Nudíte se?“ usmál se inženýr. „Nemohu spáti a bude mi příjemno, zkrátíme-li si zvolna se vlekoucí čas navzájem.“

„Nenudím se,“ pravil cizinec zvolna tlumeným hlasem. „Naopak, jsem příliš zaměstnán myšlenkami a rád se z nich vytrhnu. Nejsou hezké.“

„Ku příkladu?“

„Tedy: — Ale ne, zanechme toho. Smutná věc. Nevhodná noční zábava.“

Cizinec se odmlčel.

„Kam ráčíte?“ počal za chvíli inženýr, jehož zvědavost na myšlenky cizincovy mdlobou byla stlumena.

„Do Vysokého Mýta. Jsem assessor Vogt od královského krajského soudu v Kladsku. Mám zítra ráno v Mýtě řízení, k vůli němuž musím utratiti noc. Zde přes půl druhé hodiny čekání — vlak státní dráhy č. 7. pojede tudy po druhé hodině — a tam dojedu asi okolo třetí hodiny ráno —“

„Hm. Mrzuté.“

„A s kým mám já čest?“ ptal se Vogt za chvíli.

„Inženýr Zúl z Prahy. Jedu do České Rudy na Moravu a musím čekati také na vlak č. 1122, ovšem jiné, severozápadní dráhy, s níž vy jste přijel. Ten mne odveze dokonce až ke třetí přes Kyšperk a Králiky přechodem na moravskou dráhu pohraničnou do České Rudy.“

Dvéře ze spojovací chodby vedoucí se polehounku otevřely a jimi vnikla do sálu hlava s červenou čepicí.

Assessor Vogt vztáhl obočí do výše a tázavě pohledl na úřadníka. Ten zavrtěl hlavou, podíval se na spící a pak tázavě na assessora.

Pruský úřadník ale ignoroval vyzvídavý pohled a muž s červenou čepicí zmizel.

„Čtvrt na dvě. Nu arci, tou dobou málo kdo rád vstává neb chodí z jitřní na — takovou —“ zabručel assessor.

„Račte prominouti. Nerozuměl jsem,“ vyrušil se z polodřímoty inženýr.

„Nic nevadí. Stýskám si jen, jaký to štědrý večer, jaký pro nás a pro — ni! Málo těch, kdož by aspoň skrovnou radost a jasnou mysl nebrali s sebou k spokojenému spánku do lože a my — dva — zde —“ pravil assessor, jehož slova zanikala zase v brumlání. Upřel své oči na Celestinu, pomnul si rukou čelo a polo zívl a polo vzdychl si.

„My dva ovšem sedíme tu na trní v půl cestě, unavení, rozmrzelí jako poutníci nucení toutéž dobou přenocovati na silnici.“

„Tak jest. Ale jsou horší věci. Hanebný úřad kriminalního úřadníka — vy jím nejste, ah pardon, řekl jste mně: inženýr. Nezáviďte mi.“

Voják u kamen svezl se s židle a byl by padl na kamna; rolník pootevřev oči zachytil jej, obrátil se k němu zády, na nichž voják opřeu spal dále.

„Nezávidím,“ prohodil inženýr.

„Ale dovolte mi — co vás hněte dnes právě váš úřad nade vše?“ pravil za chvíli, rozmysliv se v polodřímotě.

„Víte, jsem vzrušen. Něco mi připomnělo ošklivý štědrý večer před čtyřmi lety; velmi ošklivý večer, který mi zkazil Ježíška a nyní mi tane na mysli jakoby dnes byl.“

„Vypravujte,“ pobízel inženýr, opřev se pohodlně na zad, jak činíme při naslouchání uspávavé povídce.

„Učiním tak,“ rozhodl se za chvíli assessor, prohlednuv si dříve bedlivě hodinky a porovnav je s pendlovkami na stěně. „K vůli rekapitulaci. Sklepníku — ještě jednu černou.“

„K čemu se rozčilujete?“

„To my Prušáci tak, abychom užili vaší kávy když přijdeme přes hranice.“

„Znal jsem tenkráte jistého Bernarda Schimpke & comp. To jest pana Bernarda Schimpke,“ počal, když přinešena káva, kterou zvolna

z koflíka srkal. Mluvil odměřeně, čině mezi větami dosti dlouhé přestávky. „Veselý chlapík, kavalír od kosti, ač bez erbu, karbaník, piják, don Juan par excellence, ale vše to do jisté míry se zvláštním savoir vivre; nu — před smrtí svého otce byl gardovým kadetem a poručíkem, víte jaká to škola. On svým hýřením neuškodil nikomu, leč sobě; zdědil hezké jmění, ba veliké, ale za pár let je prokarabáčoval. Oženil se pak s bohatou nevěstou a zase rozházel její věno. Ale co láska nedělá: Ona umřela a on si dílem její úmrtí dílem svoji počínající mizinu vzal tak k srdci, že pojednou počal hospodařiti. Prodal své krásné koně, villu, dům ve Vratislavi, odstěhoval se do svého závodu a počal dělati peníze; skutečně jako dělati. Neodepřel si arci ob čas nějakou radost a jmenovitě návštěvy galantních dám byly mu potěšením; jednou zabrousil on za nimi a jindy zase banketovalo a plavalo se u něho v champagneském do rána. Přiznám se sám, že jsem ztrávil u něho velmi příjemnou noc, snad dvě neb do konce tři — hehehe! Nu neškodí."

Pokynuv na sklepníka odevzdal mu prázdnou čišku; sklepník položil si ubrousek na stůl a usnul na něm zase jsa zbaven starostí.

„Bylo tenkráte veselo v Lazinkách —"

„Kde to?"

„U Myslovic v horním Slezsku až tam na ruské hranici. Jak jsem řekl: Schimpke hospodařil a co taková zábavka u něho stála, uspořil si hned druhý den po tom. Pečoval o vše sám, halíř neprošel jinými než jeho prsty, měl nemilosrdný dozor ku svým zřízencům, lot uhlí mu neušel — měl totiž doly, což jsem snad zapomněl. Jeho činnost byla dvojí: V obchodě vyrovnal se nejčipernějšímu obchodníku a pracoval vždy s velikým ziskem, jejž si uměl všelijak po obchodnicku zabezpečiti. Jako výrobce zboží pak, jímž obchod vedl, učinil si výrobu co nejlacinější a nikdy neustal pracovati o novém a novém zlacinění. Zredukoval personál na nejnutnější míru, obmezil všechna vedlejší režijní vydání a s dělníky dokázal za menší peníz dvojnásob tolik co jiní. Takových nadaných a energických průmyslníků aby bylo! Pracovní doby prodloužil na možné jen maximum, upravil platy, ovšem ve svůj prospěch, štval lezce a ti musili opět honiti havíře. Aby se mu lidé nerozptylovali a neutráceli leckdes, pak aby také i tu pojistil svůj prospěch, zařídil režijní kantiny, v nichž horníci všechno musili od něho kupovati — všechno, potraviny, šaty, nápoje a co vůbec jen k živobytí potřebovali. A to víte, jací ti lidé jsou — neb snad nevíte—"

„Vím. Znám jinde také takové poměry," prohodil inženýr, vzpomínaje na rodiče Celestiny a na horní Lužici.

„Tedy znáte: Lid nízký, naprosto nevzdělaný, surový, oddaný pití lihovin a neschopný povznésti se k stínu lidského bytí. Ovšem podnikatelé hor také s nimi valně nejednají, ku příkladu Schimpke, který stál nad nimi stále s karabáčem; ale já věru přes všechnu svou humanitní skrupulositu nevím, jak s touto cháskou jinak jednati. Tito lidé — mimochodem řečeno divný nárůdek — asi jako Poláci, k tomu částečně Slováci — jsou skutečně pouhou massou prosté zvířecí síly mechanické; tak se jich musí užiti, jinak není ani možno. Takové máte po celém

uhelném okresu v horním Slezsku. O Schimpkových lidech svědčí nejlépe událost, o kterou mi vlastně běží.“

Obchodnice zavadila ve spaní hlavou o škatule a vyděšeně se vzchopila, objímajíc pyramidu.

„Snad mi vlak už neujel?“ ptala se úzkostně, plaše.

„Půl druhé,“ odpovídal assessor, dívaje se netrpělivě na hodiny a na Celestinu. Obchodnice se ztišila.

„Z čista jasna,“ pokračoval za chvíli Vogt v nerušeném tichu, „vyskytl se mezi Schimpkovými horníky buřič a sice dívka sedmnáctiletá, krásné roztomilé dítě.“

Vogt pohledl upřeně na Celestinu a nepozoroval ani, že sousedův zrak z mdlých očí také s úsměvem na krásné ženské hlavě spočinul; inženýr vzpomínal zase mládí Celestinina a byl dvojnásob šťasten z jejího štěstí, poslouchaje znova o utrpení, jakéž také ona musila zkusiti.

„Sotva že však otevřela ústa k hlásání svého proroctví, vrhli se na ni horníci a její — račte poslechnouti — její vlastní matka je na dceru zavolala. Dovlekli ji k pánovi. Ten arci odevzdal buřičku soudu; byl jsem při tom. Znala se ke všemu, nehájila se a seděla mezi četníky jako bezduchá. Zželelo se nám krásné ubohé dívčiny — bylať lepší svých krajanů, Schimpke ji nechal na svůj peníz vychovati — dali jsme jí mírný trest vězení. Žalářník měl o ni strach, nejedla, nespala a když prý se uchopila za hlavu a zaúpěla: „Moje matka!“ pak prý šel po něm mráz. Věřím rád.“

Venku se ozval zvuk kročejů. Assessor naslouchal.

„Takové nízkosti jest schopna jen žena,“ prohodil inženýr, „kterou otrocká práce degradovala skutečně na kus ze druhu obratlovců. Ale není to pane její vina. Vina jest těch, kteří tak utisknou své lidi, že tito vzpouru proti svým pánům považují za vzpouru proti sobě.“

Assessor pokrčil ramenama.

„O štědrý večer jsme ji pustili domů,“ pokračoval assessor, přesvědčiv se o lichosti šramotu. „Šla přímo k matce a nalezla ji na smrtelném loži. Matka prý zahrnula dceru výčitkami a spíláním — svědci tak později při líčení pře vypravovali, dcera však, nepochybně zvyklá odpouštěti hříchy, za které snad matka ani nemohla — ošetřovala ji, až seznala, že není pomoci a blíží se poslední chvíle matčina. Oblekla se a schovala ve svých šatech dlouhý nůž; o tomto noži jest těžko souditi. Jedni svědci vypravují, že mladší kovkopové na ni měli svrchu, proto zejmena, že byla jako princezka jak říkali; z toho důvodu prý vždy brávala s sebou nůž, musila-li večer vyjíti. Jiní svědci o tom ničeho nevědí. Konečně někteří (a přiznám se, že těm můj instinkt nejméně víry přikládá) měli za to, že podle všeho vzala dívka nůž ve vražedném úmyslu s sebou. Bůh ví — jejího přiznání není —. Šla jmenem své matky pro svého otce, věděla kde ho nalezne. Přišedši do kantiny, přeptávala se po otci. Byl v hoření místnosti u karet, při nichž strhla se mezi havíři taková mela, že dívka jsouc již ve dveřích couvla do menší vedlejší komůrky. Odtud byla svědkem této scény: Jejímu úplně zpitému otci hrozeno pro neplacení a prohrávání násilím; on dal svou dceru Alžbětu Delinovou v sázku; prohrál a jeden z havířů vědoucí o přítomnosti dívky zvolal: „Tu jest,“ chtěje majet-

níka výhry do komůrky uvésti. Ve dveřích však zastoupil mu cestu Schimpke; mělť ve zvyku ob čas podívati se na pití svých lidí. Zahřměl v dav a uleknutí horníci ztichli, zpovídali se. Schimpke pokynul majiteli výhry a zavedl ho do komůrky, v níž Anežka prodlévala a za nějakou záclonou skryta byla. Schimpke mohl trh zrušiti a nikdo by snad byl necekl, jemu však napadlo — bůh ví zda žertem, či do opravdy, výhru majiteli odkoupiti. Smlouval s ním a konečně vyplatil mu sedmdesát říšských mark řka: „Výhra za to stojí. A pravíte, že zde někde jest ukryta? Podíváme se hned.“ Byla to jeho poslední slova. Anežka, kteráž byla slyšela vše, vyskočila, před havířem se bleskl nůž, padlo tělo, mihl ženský šat a bylo po všem. Schimpke umíral na zemi s nožem v prsou a než kdo přišel, vypustil ducha. — Anežka zmizela beze stopy. — Souzena in contumaciam. Trpíme v mnohých krajích Německa neřestí socialismu, který pohání opět soudy k bedlivosti a bezohledné přísnosti. Proti mému soukromému přesvědčení vážil náš soud čin Anežky Delinové jako úkladnou vraždu z popudů politických a vynesl nad dívkou ortel smrti. — Do této chvíle ji však ani zatykač nedostihl. Jen jednou jsme měli její stopu, jež ale opět zanikla. K jakému cíli nevím, snad k vdavkám vyžádala si křestní list cizí osoby v jiné končině Německa — —“

Assessor umlknul, pohlížeje smutně před sebe. V sále bylo opětně ticho, jímž nesly se jednotvárné zvuky hodin, dýchání spících a hukot ohně v kamnech. Venku pištěl vítr, metaje ob čas sníh jako písek po oknech, připomínaje nepohodu, vedle níž útulek u hřejících kamen byl rozkošně vábným.

„Mohli jste souditi nejvýše pro zabití; já jako porotce bych ji byl vůbec nesoudil,“ řekl inženýr, na nějž ulehla těžce dřímota po napnutí pozornosti posloucháním.

Obrátiv se obličejem k Celestině, oddával se luznosti mrákotného pocitu polosnění.

Za chvíli viděl, že dvéře vedoucí ze spojovací chodby od kanceláří do čekárny se otevřely; vešel muž s červenou čepicí, pak zeměpanský úředník v průvodu ozbrojeného četníka. Assessor Vogt šel jim vstříc, rozmlouval tiše s nimi, vykládal nějaké papíry.

Inženýr dýchal klidně v polosnění dále. Náhle však opanoval jeho zrakový nerv pocit neobyčejného zjevu; ano, probíraje se, pozoroval, že všichni čtyři muži na Celestinu oči upírají a na ni ukazují.

V tom také již přikročil úředník četníkem provázený k Celestině a položil jí ruku na rameno.

„Anežko Delinova, zatýkám vás jménem zákona a na požádání královského pruského assessora trestního soudu,“ řekl úředník.

Jeden zoufalý výkřik z dvojích úst mu odpověděl.

Choť inženýrova vztýčila se jako bleskem zasáhnuta při dotknutí úředníkově; vytřeštěným okem pohledla kolem sebe a pak spjaly se její ruce křečovitě.

„Přece!“ zvolala servaným hlasem. „Odpusť mi, Otokare!“ Padla k jeho nohám.

Inženýr se opíral, bědoval, rval soudním zřízencům oběť z rukou a zvlhlým okem pohlížel assessor na scénu, lituje snad v srdci, že bez-

děky tolik štěstí pochoval. Z čekárny, z úřadoven, z nádraží se všechno sběhlo — —

Celestina uvadla jako květina bez vláhy a bez slunce ve vězení, dříve než obnovený proces doveden ku konci. Zanechala muži tisíceré, jako sluneční zář ryzí požehnání a krásné smavé děcko, svoji podobu.

Inženýrovi se chce srdce utrhnout, když zočí své mimi, svoji buclatou, vždy smavou a bujnou Anežku; děcko vyvaluje očka tak rozumně a zas jimi hrá potutelně na vše strany, cuchá si karkuli a cape s výskáním nožičkama, že se tatínek ani dost vynadívati a nad ni naplakati nemůže.

A když stará hospodyně koupá zamilované děcko, líbá mu pravé ramínko, na němž pět rudých proužků vedle sebe nesmazatelným jsou znamením a říkává: „Ubohé robátko, tvé matinky se asi hrozná ruka dotknula!“

O křesťanském rytíři Tomáši ze Štítného

a socialním stavu země české, pokud zřejmý je v jeho spisech.

Napsal

Prof. Josef Lerach.

Ač leckteří slovutní mužové po příkladu Františka Palackého jali se o spisech rytíře Tomáše ze Štítného kriticky psáti a důležitost, význam a cenu jejich na jisto pokládati jako Čelakovský, Wenzig, Jungmann, Erben, Hanuš i jiní, přece mnou to hnulo k sepsání této skromné úvahy, aby v obecnější známost uvedeno bylo slavné jméno rytíře onoho a působení jeho výtečné, jímž ne každý rytíř honositi se může. Neb úvahy a kritiky svrchu uvedených literatů dosud v užší meze známosti uzavřeny jsou. — Jestli muž kterýsi blahodárně po dlouhý čas v národě působiv, nechť spůsobem tím neb oním, mečem neb pérem neb slovem, pozůstavil památku jména svého a skutků svých budoucím pokolením důstojnou, jest národ k šetření památky jeho mravně vázán, a to tím více, čím větší jsou zásluhy onoho. Národ mravně a intellektuelně vzdělaný neupře nikdy velikým mužům, kteří z jeho lůna povstali, té oslavy a ceny, které nejen sobě, ale i jemu samému byli dobyli. Takým národem je národ český. Má nejen hrdiny slavné na poli válečném, jimž se rovnou měrou obdivuje jako je velebí; má nejen krále výborné, kteří o zvelebení země a národu klopotně pracovali, ale má též učitele zrna nejlepšího, jimž přisouzeno bylo povolání nejušlechtilejší vzděláváním národa a rozvíjením jeho sil k úkolům mnohonásobným; má též umělce, jimž bylo v nadšení pěti vznešeném a v krasocitném ruchu působiti, aby vedle snahy jejich velebný úkol osvěty křesťanské byl

dostižen. O mužích těch a jiných vypravuje nám historie a my pozorně nasloucháme. —

Obrátíme-li zřetel k našemu rytíři Tomáši ze Štítného, tuť hle! spatřujeme v něm muže nade vše pomyšlení výtečného, jenž k veleduchům připočten býti musí pro zásluhy své. Jím nyní se obírati budeme, aby touha po dobrém se utužila příkladem vzorným.

Položíme tedy něco málo ze života muže toho, pohledneme na působení jeho v národě a vylíčíme posléz socialní stav v zemi české za jeho doby, pokud se nám zřejmým činí v jeho spisech.

I. O životě Tomáše ze Štítného.

Chtějíce psáti o životě Tomáše ze Štítného, hned zprvu podotýkáme, že divným a nepříznivým osudem málo zpráv se k uším našim dostalo o znamenitém tom muži a to zajisté pro nepřízeň, se kterou se potkával u současníků mnohých, takže v žádné kronice ani zmínky o něm se nečiní, ač sláva jeho jména již za jeho živobytí byla hlučná! Učenci všichni před Františkem Palackým leda nějaké tušení měli o jeho velikém významu literarním a jeho živobytí. Teprv náš historiograf František Palacký, bádaje o dějinách národa českého z pramenů původních, dozrál k přesvědčení o veleduchu tomto, nastíniv ve zvláštním pojednání v časopise Musejním na r. 1838 životopis jeho. Dalším bádáním, zejmena Erbenovým a Hanušovým, doplněn obraz životopisný na míru ač skromnou, celkem přece dostatečnou. Nechť nyní o milém tom muži následuje vypravování naše.

Tomáš ze Štítného narodil se as r. 1325 na tvrzi otcovské „Štítném" nazvané, která položena byla blíže hranic moravských severovýchodně Jindřichova Hradce. Od rodičů svých, jichž vděčně si připomíná, byl vychován po křesťansku zbožně a vycvičen v písmu. V těch časech, kdy on žil, nebylo škol jiných leda klášterních; tu byl obyčej přirozený, že v rodinách vyšších stavů — a Štítný byl šlechticem nižšího řádu vladykův — sami rodičové vedli péči o literní vzdělání a zdárné odchování dítek svých. Tím se nejen staročeský ryzí mrav domácí zachoval v neporušenosti, nýbrž také cnosti občanské a láska k jazyku i vlasti přecházely jako dědictví s otce na syna, s kolena na koleno. Jako dospělý jinoch odebral se Tomáš Štítný na vysoké učení pražské Karlem IV. založené a ztrávil několik let v učení artistském či filosofickém, v němž prospěl znamenitě: neb o tom svědčí všichni spisové jeho. Ze skromnosti sobě vrozené nedal se však na hodnost mistrovskou či doktorskou povýšiti, což sám podotýká slovy: „ač mistr nejsem i žádný." V Praze naň blahodárně působili mnozí mužové výteční jako Konrad Waldhauser, slavný řečník duchovní, Milič z Kroměříže, nadšený kazatel, Albrecht Rankonisz Ericina, učenec veliký a působení toho stopy zanechal ve spisech svých, jak dále ukážeme. Navrátiv se na svou tvrz, žil Štítný v odloučenosti a tichosti jako člověk rozšafný a vstoupiv do stavu manželského, zažil blaženosti otcovské; ale po hříchu! ničeho se nedozvídáme o manželce jeho, leda tolik, že byla mateří pečlivou dítkám svým. Těchto bylo pět, ale tři záhy zemřely a ty dvě, co zůstaly, sluly Jan a Anežka. Zda Štítný bratry měl, jest po-

chybno, ale měl dvě sestry Annu a Peltradu, které nepochybně zůstavše v panenském stavu, žily s ním pospolu v nedílnosti po staročeském obyčeji. Žití jeho ve svazku rodinném bylo zajisté blažené a vroucí; on miloval dítky své nade všecko, pro ně skládal knihy mnohé nábožného obsahu. A znamenav, že by tyto prospěšné mohly býti i jinému, skládal je a opravoval znovu a znovu též pro obecnou známost. Jsa tedy literarně činný — ale již u vysokém stáří maje nad sedmdesát let věku — a bedliv studií dochoval národu veliký počet vzácných spisů, pravých pokladů, jichž dosavad šest a dvacet známo jest: v tomto působení setrval až do smrti své, která asi do r. 1405 po Kr. připadá, tedy ještě před samé početí hnutí husitského, jež byl svým bystrým duchem předvídal.

II. O významu a důležitosti Tom. ze Štítného.

Vypsavše krátce jeho život, obracíme se k jeho osobnosti, pokud se nám jako literarní veličina objevuje. Chceme vypsati běh a ráz jeho studií, jeho učenosti, jeho spisů a potom význam jeho v literatuře české i v národě celém.

Řekli jsme, že Tomáš ze Štítného jako jinoch 23letý odebral se na vysoké školy pražské, aby tam na artistské fakultě filosofickému učení se oddal. Že v něm velice prospěl, již jsme podotkli. Nyní jest jiná věc, co poutá naši pozornost: okolí totiž, v němž Štítný žil a povaha doby. — V Praze tehdáž jako ve městě prvním Evropy střední, ve městě lidnatém a bohatém, počal se v ty časy rozvíjeti čilý ruch dvojího směru: jeden se vyznačoval hlubšími a rozsáhlejšími studiemi na vysokých školách, k nimž z daleka široka mladí a staří ze všelikých národů evropských pospíchali u počtu velikém; druhý se vyznačoval horlením po opravě církevní, která se byla stala potřebnou jsouc důležitým předmětem denního uvažování a učených disputací. Chceme-li celé věci na kloub přijíti, musí nám nejprvé jasna býti středověká učennost a pak povaha církve tehdejší.

Učennost ve středověku nazývá se „scholastikou“; ta povahou svou mířila k ustanovení pevnějšího poměru mezi věděním a věřením. Již první křesťanští myslitelé hleděli zásady křesťanství a jeho učení v souzvuk přivésti s učením starých filosofů řeckých, pokud sobě neodporovaly, nic se po tom neohlédajíce, je-li filosofie co věda nebezpečná či není. Tak vznikla nová učenost křesťanskofilosofická, spočívající ovšem na písmě svatém a podání otců církevních, ale dožadující se také myšlenkového pokladu starého světa pohanského. Mělo a musilo býti dokázáno, že učení křesťanské s rozumem souhlasí. Ve snažení tom vyznamenali se mnozí křesťanští učenci jako Scotus Erigena v IX. století, jenž učí, že bůh je podstata všech věcí, že tyto vyšly z něho a k němu se vracejí; že není jiné filosofie kromě náboženské, která s křesťanstvím souhlasí a že filosofie jest poznání boha; jako Anselmus Kanterburský v XI. století, jenž se hlubokou učeností a dialektikou obratnou vyznamenával; ten učil, že povoláním člověka je poznati boha a jej cností následovati; jako Tomáš z Aquina v XIII. století, jenž patří k nejvzdělanějším mužům všech věků; jeho učení theologická

nicméně vlohu božskou k dokonalosti v sobě nese a touhu k uskutečnění jejímu v sobě chová. Jako se bůh lidskému pokolení v podobě lidské byl ukázal na důkaz, že člověčenství a božství lze v jednotu stoupiti a ve spojení: tak veškeré člověčenstvo tuto jednotu t. j. spasení své znenáhla uskutečňovati má a v pravdě též uskutečňuje. Poněvadž však bůh svrchované bytství jest a všeobecné, odlučuje člověka vše to od něho, co jej zachovává v jednotlivosti a samostatnosti: to je hřích. Vše naopak, co jednotlivou a tedy obmezenou osobnost s božstvem spojuje a k němu přivádí, je cnost. Cnosti tedy uvádějí člověka v onen svět či v království boží, což je svrchované dobro.

Tak se nám představuje filosofie Tomáše ze Štítného jako právě křesťanská, jejíž vědecký rozbor nám podal Ignác Hanuš, z čehož tady suma podána.

Jest tedy Tomáš ze Štítného křesťanský filosof v plném smyslu slova toho. „Četní jeho spisové pohybují se na poli náboženském veskrz a označeni jsou znakem oné filosofie, která ve smyslu sv. Augustina nikoli od boha svádí, ale k bohu přivádí, poněvadž se snaží chápati pravd božích rozumem potud, pokud právě rozum lidský stačí; ale v nich dýše také duchoné skromnosti a moudrosti, která naplňuje mysl ne hloubavou nevrlostí, nýbrž bodrou smířenlivostí."

On shrnuje v sobě nejen všechnu vzdělanost v pravdě křesťanskou, k níž byl věk XIV. dospěl, ale jeví se též samostatným myslitelem na základě křesťanského učení náhledy svými mravovědeckými vysoko se postaviv nad jalovou tenkráte scholastiku a plností myšlenek i svěžím vzletem ducha daleko zastíniv všecky filosofy onoho času. On se však také tím podstatně nad tyto povýšil, že čerpal důkazy nejen z písma svatého i otců církevních, nejen ze zdravého rozumu, nýbrž také z pravdivých a jasných výjevů přírody; té přírody, kterou asketové středověcí jen pohrdati byli uvykli. Ta však jest jemu pramenem živého poznání, které k bohu vede a žídlem mnohé radosti.

Shrneme-li v jedno, co jsme dotud o Tomáši ze Štítného uvedli, objevuje se nám tentýž velikým samostatným myslitelem filosofickým na základě křesťanského učení. — Poslyšme však dále.

S panstvím církve, která byla ve středním věku jedinou autoritou ve věcech dogmatických a vědeckých, nerozlučně bylo spojeno panství latinského jazyka. Tento byl jazykem církevním a obřadním, jazykem učenců, jazykem školy, jazykem spisovatelů. Všichni učitelé na vysokých školách, kollegiatních a klášterních učilištích byli kněží neb alespoň vychovanci církevní doktriny. A jako církev všecky směry vzdělanosti ovládati se snažila, tak i členové její nadvládě jazyka latinského hověli a ji všemožně podporovali. Považovalit učenci středověcí jazyk latinský nejen za výhradný k učenému působení, ale také za lepší, než jazyk kterýkoli národní, jenž se jim nevzdělaným a sprostým býti zdál. Odtud patrně plynulo jednak pohrdání jazykem národním od přemnohých scholasticky vzdělaných mužů, jednak i odstrkování obecného lidu od stolu moudrosti latinské, od živého chleba vzdělanosti vůbec. Věda nebyla pro lid, nýbrž vyhrazena byla těm, kteří vládli latinou. Jestli církevní učenost scholastická ve XIV. století do mystiky upadajíc zárodek roz-

kolu v sobě nesla nesnášejíc se ve všem všudy se zdravým rozumem lidským, tak i v tomto zmíněném panství jazyka latinského jakožto privilegovaného prostředka ke vzdělání spatřujeme nechvalný blud onoho století a všech předešlých. Kdo by za našich časů ovšem cos podobného hledě ke vzdělanosti a vědám tvrditi se opovážil? Kdo by jazyk národní odstrčiti chtěl od vznešeného povolání býti prostředníkem a schránkou kteréhokoli vědění lidského?

Však pohleďme na Tomáše ze Štítného, jak se on v této věci důležité a choulostivé zachoval. Hle! jaký ten muž výborný, předsudků prostý! On neohlížeje se po cestách obyčejných doktrinářů a cítě v sobě povolání vyšší jako pravý veleduch otevřel brány ke chrámu vzdělanosti křesťanské; zažehnav latinu ze spisů svých povýšil jazyk národní, český na spisovný u věcech učenosti křesťanské a filosofické. Jako že směrem spisů svých i duchem odpoutal se od tradicí školy latinské, tak i tímto skutkem osvědčiv ducha samostatného a rázného na nejvhodnější a nejplodnější prostředek udeřil vyvoliv milovaný jazyk mateřský za jazyk obecně vzdělavatelný. Jak vznešené se nám jeví v tom kusu smýšlení Štítného! jak blahoplodné muselo pak býti jeho působení! A vskutku všecky spisy tohoto muže osvíceného — a těch jest veliká řada — sepsány jsou jazykem českým a což další ozdobou jejich jest, slohem prostě vznešeným. Ký div! že se Tomáš ze Štítného záhy setkal s odporem a nepřízní mužů latinníků, kteří nepřejíce jazyku obecnému naň žehrali, že lidu přístupnými činil věci posud rouškou latinskou ukryté před zraky nestudovaných. Dále mu vytýkali, že mistrem nejsa osměluje se psáti o věcech toliko prý mistrům příslušných. Ale Štítný neboje se jich hájil se při svém milém jazyku a způsobu psaní populárním. Shledáváme v jeho spisech opět a opět, kterak nepřátele své a odpůrce jazyka českého odráží rozeznávaje mezi nimi dvojí druh: jedni byli, kteří vůbec neuměli česky a jazyku českému učiti se nechtěli; byli to cizozemci, jimiž tehdy universita pražská oplývala a kteří se potom rádi v zemi usazovali na tučných prebendách; druzí byli sice českého jazyka znalí a nebyli tohoto odpůrci, ale zdálo se jim býti nebezpečné vynášeti věci ven do rukou sprostého lidu, které patřily jen do vysokých škol; ony nazývá Štítný hloupými a tyto závistivými. Z obrany, kterou tu a tam vedl, pro zajímavost tuto pokládáme, co napsal v prvním původním spisu svém nazvaném: „knížky šestery o obecných věcech křesťanských.“ Tam praví: „Ano i svatý Pavel, komuž jest epištoly psal, psal jest je jich jazykem: Židóm židovsky, Hřekóm hřecsky. Svatý Jeronym babám psal a vyklad písmo z neznámého jazyka; kéž jest řekl: „Sprostní tomu neurozumějí?“ Protož-li mostóv nedělají, že by nemúdrý mohl upadnúti s něho? — Protož nezdá mi se, by zlé bylo psáti Čechóm české knihy, jimiž by mohli mieti viery křesťanské a dobrých vášní naučenie. A protož nechžť mě had i uštne a já sbierám tyto třieštky k dobrému ohni, abych se i s vámi shřél! ufaji v Buoh, že se zhojím, jakož sú se zhojili i jiní. — A v jiném spisu zase Štítný praví: „Pročež pak rechnie a vrčí pyšní na mě anebo hlúpí, ježto vše hyzdie, jemuž nemohú sami rozoměti, ež píši česky? A kdo vie, komu to bude někdy úžitečno a kratochvilno v Hospodinu!“ V posledním spisu svém praví: „Jsút jistě, ještoť jim jest úžitečno takové knihy slyšeti

neb čísti v svém jazyku; protož nebraňte toho, ať všeliký jazyk chválí pána Boha." Tak a podobně bránil se jim vždy důrazně a důstojně.

Jest to zajisté úkaz znamenitý a váhy veliké, že přední filosofický myslitel národa českého jal se o nejvznešenějším úkolu života lidského dle zásad křesťanství spravovaného psáti jazykem českým v době, kdy ještě latina výhradně pole držela v oboru všelikého vědění lidského, ale kdy se však také začal rozvíjeti čilejší ruch duševní v západní a střední Evropě jak v příčině lepšího poznání přírody tak odpoutávání se člověka ode doktrin středověké scholastiky. Rozumí se samo sebou, že ta budova pevná a veliká, která byla staletími zbudována od nejusilovnějších církevních učitelů, filosofů a posléze papežů, totiž autorita církve, její dogmata a tradice, nemohla býti rázem otřesena, pakli se na ní okázaly nedostatky.

Vyličili jsme povahu středověké učenosti a poměr Tomáše ze Štítného k ní; nyní, abychom úkol doplnili, zbývá nám vypsati a jasným učiniti, jaká povaha byla tehdejší církve křesťanské; sic bychom neporozuměli oné horlivé snaze po opravě její.

Církev požívajíc zejmena od XI. století moci neobmezené netoliko ve věcech jí příslušných, duchovních, nýbrž jevíc také ve věcech světských vliv na politiku evropských panovníků a požívajíc dle kanonického práva zvláštní soudní kompetence zmohla se též velice v držení rozsáhlého zboží světského všelikerého druhu, při čemž záhy zřetel jak papežů tak hierarchie od povolání pastýřského jakožto církve učící odvrátil se k docela škodnému, řekneme, materialismu. Přílišné bohatství církve zplodilo mnohé neřesti jako pýchu, nádheru, obžerství a co jiného víc, až se posléze ve XIV. století octnula ve hlubokém úpadku mravním. Nevážnost k duchovenstvu byl toho přirozený následek a rovněž zmáhání se bludařství v lidu zanedbaném, jenž méně dobrých, ale více špatných příkladů viděl na vlastních učitelích, pastýřech a rádcích duchovních. V podobném stavu, jak tuto obecně vylíčeno, nalezala se také církev v Čechách, která asi třetinu všeho zboží v tomto království měla v držení. Jest povědomo, kterak již za panování Karla IV. započal zejména v tomto království a to přede vším v Praze jako sídle jeho mocný zápal jedné strany v duchovenstvu, aby provedena byla oprava v církvi na údech všech a to tak, aby nejprve špatná kázeň a pokleslé mravy napraveny byly a aby potuchlá zbožnost do srdcí křesťanských se navrátila. Záležitost ta zajímala veškery mysle pro obecnou důležitost svou. Bylo ovšem na nejvyšší hlavě křesťanstva, aby tato se ujala úkolu opravného se vší opravdovostí; ale ta byla tehdy pohříchu! dvojitá, neb církev měla dva papeže zároveň, z nichž jeden v Římě a druhý v Avignonu sídlel a svět křesťanský nevěděl, ke kterému z nich by držeti měl — neb oba za pravé hlavy církve svaté se pokládali — až se ve strany rozešel. Za stavu takového, když i papežové sami úkolu opravného se nechápali tušíce z toho pro sebe škodu velikou, nezbývalo, než aby církev se toho ujala bez papežů. Nastal tedy zápas o „reformu" mezi stranami, tou totiž, která chtěla napravení jsouc zbožnější a zvedenější a tou, která jí nechtěla z pohnutek ovšem nekalých, obávajíc se ztráty jak zboží svého tak života bohaprázdného. Praha byla již za Karla IV. a po něm za Václava IV. jevištěm toho

zápasu, jenž veden jsa od mužů opravy milovných zbraní náležitou jako vzorným příkladem a výmluvností nadšenou, bohulibým životem a spisy ušlechtilými brzo se klonil k jich prospěchu, tak že výsledek byl utěšený a dalo se očekávati, že touto cestou poučování potuchlé cnosti křesťanské do lůna církve — aspoň v Čechách — se navrátí. Známi jsou dobře slavné paměti mužové, kteří bojujíce slovem, skutkem a písmem za opravu jako Konrad Waldhauser, Milič z Kroměříže, Matěj z Janova a později Jan Hus stali se na věky památnými v dějinách evropského křesťanstva: neb jimi rozžata jest pochodeň nové idee v křesťanstvě, totiž té, aby dualismus moci církevní přestal a aby křesťanství stalo se skutkem.

Tolik pověděvše o obecném stavu církve musíme nyní ukázati, které postavení v tom zápasu měl milý náš filosof Tomáš ze Štítného. Neb není bez důležitosti seznati, ke které ze stran církevních tak znamenitý muž se přidal a jak sobě v tom počínal. Stopovati jej v tom kusu jest nám možno; neb jeho spisové jasně o tom svědčí.

V tom čase, co v Praze trávil na studiích, obcoval rád a zajisté často kázáním nadšeného Waldhausera a bohumilého Miliče. Tohoto nazývá dobrým a šlechetným Miličem, ctným, věrným a statečným kazatelem. Vskutku nalezá se shoda obou těchto mužů ve smýšlení a duch Miliče, učitele slova božího v pravdě, jenž se nic se svatým písmem nedělil, proviívá spisy Štítného. Miličovi musíme přiznati blahodárné působení na Tomáše ze Štítného; neb on jím pohnul, aby psal naučné knihy, když jich mistři sobě závidějíce psáti nechtějí; on jím pohnul, aby národ český vyučoval perem. Tomáš ze Štítného patřil tedy k té straně církevní, ku které Milič, ovšem k mírné straně opravné. Jako tento, tak i onen horlil proti lichvě, zastával se častého užívání svátosti oltářní vyjímaje pouze dítky, přidržoval se učení o prospěšnosti ctění obrazů a podobně. —

Vypsavše život Štítného a běh studií, ráz vzdělanosti a spůsob jeho literární činnosti, naznačíme ještě několika slovy povahu jeho spisů se strany jazyka českého a slohu. František Palacký, jenž první ocenil náležitě spisy jeho, praví o něm v dějinách národa českého toto: „Zběhlý jsa ve všech naukách, které věku jeho příručny byly, měl spolu zvláštní dar, vykládati je lidu slohem příjemným, jasným a jadrným. Ve všech jeho spisech obšírných a hojných převládá sice duch a směr náboženský: to však nepřekáželo zabírati se tytýž i do rozjímání o věcech učených zvláště z oboru filosofie prostonárodní, aniž dal se Štítný odstrašiti častým reptáním a nevražením učenců školních, domnívajících se, že věci takové nenáležejí před soud obecného lidu. Podivu hodným mistrovstvím užívaje veškerého bohatství jazyka českého, uspůsobil jej sám i k sebe učenějším rozpravám; a národ český čítávaje se zalíbením a prospěchem spisy jeho, přivyknul jimi rozjímati také delší pásma myšlenek odtažených.“ Jiný posuzovatel jeho dí: „Spisové tito jsou psáni tak živým a jadrným slohem, že neodolatelně dojímali mysl a srdce čtenářů. Štítný pronášel se vždy spůsobem případným: psal prostě a zřetelně, chtěl-li k rozumu mluviti; užíval řeči živé a názorné, obracel-li se k srdci; sloh jeho býval řečnický, duchem biblickým se nesl, chtěl-li přesvědčením a vůlí lidskou hnouti. A jeden z hlavních pro-

středků, jímž Štítný sloh svůj tak líbezným činil, záležel v hojném užívání obrazů přírodních.“ Spisy Štítného vynikají, slovem říci, klassickým jazykem a prósa jeho zůstane vzorem správného jazyka. Sám jsa samostatný, vedl jemným spůsobem i jiné k samostatnému přemýšlení a sám jsa hlubokou zbožností zanícen i jiné k mravnosti ponoukal a sám trvaje v pravověrnosti nematné, zůstával pravým synem církve křesťanské. Jest tedy Štítný, abychom ke konci vše v jedno shrnuli, takový spisovatel národa českého ve XIV. století, jenž s veškerou učeností svou křesťanskofilosofickou k tomu vedl v líbezných spisech svých, aby národ v mravnosti pokleslý k životu křesťansky spořádanému nabádal a jemu pravdy božského učení Kristova srozumitelným jazykem, řečí prostě vznešenou, se zápalem zbožným a pravověrností nematnou vykládal. Nebyl-li muž ten předobrý? Neřadí-li se k veleduchům, kteří z lůna národa českého povstali? Nezasluhuje-li, aby památka jeho žila v srdci národa vděčného?

(Dokončení.)

Horal na rovinách.

Obrázek ze života lidu v Tatrách.

Od

Michala Bałuckého.

S povolením autorovým z polsk. přeložil

Arnošt Schwab-Polabský.

(Pokračování.)

II.

Kulhavý Matěj šel nedaleko za nimi. Hledal příležitosti, aby se mohl od nich odloučit, a za nedlouho ji nalezl. Toník kráčel napřed tak rychle, že mu stěží mohli postačit; již od přirození hbitý, běžel nyní, jakoby jej něco popohánělo — ba neběžel, utíkal téměř. Snad se mu zdálo, že čím dále od hor se vzdálí, tím méně se mu bude po nich stýskat. Kuba přes to, že byl řádný chlapík, musil činiti notné kroky, aby nezůstal pozadu. Hana drobným krůčkem jako kozička cupala za nimi, unavením až červená a potem se lesknouc. Matěj vlekl se vzadu, oddychuje jako měch.

„Ho, ho,“ zvolal zastaviv se, aby vzduchu nalapal, „takto s vámi daleko nedojdu!“

Toník, jenž spěchal ničeho si nevšímaje, musil býti Kubou upomenut: „Poslyš, Toníku, Matěj již ustal.“

Toník se zastavil a ohledl se. Spatřil rozpálenou tvář Hančinu a to ho vzpamatovalo.

„Unavila jsi se?“

„Poněkud,“ odvětila dívka, skrývajíc v nuceném úsměvu výčitku, jakou znáti bylo v těchto slovech.

„Pojďme tedy zvolna,“ řekl Toník lahodně a srovnal se s ní v kroku tak, že Matěj bez obtíže mohl jich následovati.

„Nyní postačíš?“ tázal se Kuba Matěje směje se.

„E, co je do toho, když jdete jako kuřata. Nikdo ani slova nepromluví, ani nezazpívá. Šel bych raději sám, bylo by to mnohem veselejší.“ —

„Zpívej tedy, kdo ti v tom brání?“

„Nejsem zpěvákem, ať Hana zazpívá.“

„Nu zpívej, Hano,“ ozval se Toník, „půjde se nám to lépe.“

Hana začala vysokým diskantem: „Hvězdo mořská.“

Píseň ta byla Toníkovi patrně po chuti, neboť začal sám přizvukovati a tvář jeho posud zachmuřená vyjasňovala se při zpěvu tom. Jen Matěj byl stále mrzutý a když došli na křižovatku, přerušil zpěv jejich řka:

„Jděte si svou cestou, já půjdu svou.“

„A proč?“ tázal se Kuba.

„Nejsem naučen choditi při takových písních, nejsem žádný žebrák, abych cestou nábožné písně zpíval. Až půjdu na pouť, na Kalvarii, bude to něco jiného. Jdu-li však do práce, chci jíti vesele, při hudbě, smáti se — tomu rozumím.“

„A kam chceš jíti?“ tázal se Kuba.

„Do Jordanova. Odtamtud též mnoho lidí na žatvu chodí; vyhledám si jiné společníky.“

„Já ti v tom nebráním,“ pravil Toník.

„Šťastnou cestu,“ řekl Kuba.

„Jděte s Kristem pánem,“ dodala Hana.

Matěj něco nesrozumitelně zamručel a odešel cestou na levo. Oni kráčeli dále.

„Hano, zpívej ještě,“ ozval se Toník, když ušli několik kroků. Prosil ji o to, neboť cítil, že zpěv jakási lahodně působil na jeho smutek, jakoby mu někdo vlhký obkladek kladl na rozpálenou ránu. V Kubovi se také něco podivného dělo; neboť zpíval-li, draly se mu slzy v oči. Byl to chlapík nekalý, avšak srdce měl poctivé a dobré. Byl-li opilý, nesměl mu nikdo vstoupiti do cesty, tu neobešel se nikdy bez nadávek a rvačky; jakmile však vystřízlivěl, změkl tak, že's jej mohl kolem prstu ovinouti. Od dětinství byl sirotkem. Bydlil delší čas u slepé báby na konci vesnice v chalupě, kteráž se podobala spíše psí boudě, než lidskému obydlí. Ale zdržovali se v té chalupě jen málo. Stará vlekla se po poutích a trzích žebrajíc a Kuba ji provázel. Na potulkách těch tak se spustil, že mu bylo pak těžko nějaké práci přivyknouti. Po smrti babičky oddal se cikánskému životu v krčmě; propil její chatu a toulal se jako dříve. V práci byl horlivý a hbitý, nikoli však vytrvalý. Co si vydělal, propil, a proto nikdy ničeho neměl a věčně ošumělý chodil. K tomu byl ošklivý, s tváří od neštovic dolíčkovatou; ve vsi nebylo tak hloupé dívky, která by byla měla laskominy na jeho lásku. Žil sám, neznaje, co jest náklonnost matčina, co láska ženina,

co rodina; jedinou útěchou jeho bylo, napil-li se časem a mohl-li sobě v krčmě poskočit — ovšem sám, neboť žádná dívka by nebyla tančila s takovým žebrákem. Přes to vše dřímaly v hloubi duše tohoto člověka jakési šlechetnější snahy, jakási touha po lepším životě. Byl-li střízliv, sliboval, že píti přestane, a měl se k práci. Několikráte zmohl se i na pořádnější oděv. Ale takový obrat k lepšímu netrval obyčejně dlouho. Pojednou zašel opět do krčmy a vrátil se k dřívějšímu pustému životu. —

Nyní byla u něho dobrá hodina; kněz při zpovědi hnul jeho svědomím. Společnost Toníka a Hanky udržovala ho při dobrých úmyslech, ačkoli se v něm nejednou pokušení ozývalo, zvláště vedla-li je cesta kolem krčmy. Nebylo to jeho zvykem, minouti krčmu a nevstoupiti. Byl by již nejednou do některé vešel, ale zdržoval ho stud. Když minuli krčmu v Zaborni, neudržel se více a vstoupil pod záminkou, že si dýmku zapálí. Hanka uhodla jeho záměr.

„Jde zajisté na kořalku,“ pravila Toníkovi, když zůstali samotni.

„Ať si činí co chce,“ odvětil Toník, který o Kubu hrubě nestál, ba rád by se asi společnosti jeho byl zbavil.

„Nepamatuješ se, že pravil velebníček, abys dal na něj pozor. Půjdu se podívat.“

Běžela do krčmy. Nemýlila se. Kuba stál před nalívárnou a chtivě pohlížel na plecháček, do kterého mu krčmářka právě nalévala.

Hana zatáhla Kubu za rukáv. Zarazil se, spatřiv ji vedle sebe a obořil se na ni drze: „Co chceš, co hledáš?“

„Chceš píti vodku?“

„Co na tom?“

„Vždyť jsi přisáhal.“

Smál se tupě.

„Ha, ha, kolikrát jsem již od toho času pil.“

„Nyní si však slíbil velebníčkovi, že již více píti nebudeš.“

„Jen jednu skleničku. Vždyť pan farář také pije, sám jsem ho viděl.“

„Prosím tě, Kubo, nepij!“ bránila Hana, vidouc, že sahá rukou po plecháčku.

„Co je ti po mně?“ Vytrhnuv svůj rukáv z ruky její, chopil se rychle plecháčku. Ale Hana udeřila jej v loket a plecháček upadl na zem.

Kubovi zajiskřily se oči hněvem, obrátil se k Haně a udeřil ji tak silně do hlavy, že upadla.

V okamžiku tom objevil se Toník ve dveřích krčmy.

„Proč již nejdete?“ tázal se a spatřiv Hanu na zemi, přestoupil rychle práh jizby a tázal se s obočím hrozebně vypjatým:

„Co se ti stalo?“

„Ah, nic se mi nestalo,“ odvětila rychle dívka; „Kubovi upadla zde čtvrtka na zem.“ A řkouc to, pozdvihla plecháček a postavila jej na stůl. —

„Pohleď, Kubo,“ pravila dále, „sám Bůh nechce, abys pil. Zaplať a pojď!“

Kuba položil tupě dva krejcary na stůl a potácel se jako náměsíčník za Hanou.

Když ušli několik kroků od krčmy, začala Hana znovu zpívati jednu z těch písní, jež možno často slyšeti na cestách, když vracejí se processí z poutí, a která končí po každé sloce slovy: „O královno Maria!"

Teskný a dojímavý nápěv písně té, zpívané chvějícím se hlasem Haniným, vnikal až do srdce. Toník šel podle ní a zpíval též; jen Kuba mlčel. Teprvé při posledních slovech sloky vypukl s hlasitým pláčem: „O královno Maria!" — a zpíval naříkavě dále. Toník se až podivením zastavil; ohlednuv se na Kubu, tázal se: „Co je ti, Kubo? Zbláznil jsi se? Proč pláčeš?" a potřásl mu ramenem, jakoby ho chtěl probuditi. Hana znepokojena též tím náhlým výbuchem pláče, přiblížila se k němu a postrašena se tázala: „Co se ti stalo, Kubo?"

„Něco mne dojalo. Bůh ví co."

„Je ti teskno po horách?"

„Sám nevím, co mi schází. Něco mne zde" — ukázal na prsa — „jaksi tlačí."

„Je ti zle?"

„O nikoli, je mi dobře, tak dobře, jako mi již dávno nebylo."

„Styď se, jsi jako baba."

„Dej mi pokoj, Toníku! Nechte ať se vypláču. To mi dobře poslouží."

A plakal jako dítě, osušuje si oči otrhaným rukávem.

„Je to soužení," zabručel Toník netrpělivě, přestupuje s jedné nohy na druhou.

„Nehleďte na mne! Zpívej, Hano, zpívej!" A aby je nezdržel, šel sám napřed, zpívaje s nimi dále začatou píseň. Hlas jeho byl zpočátku přervaný, slzami přerušovaný a chraplavý, ale stával se vždy čistším, snesitelnějším. Ubohý horal se namáhal, aby ho lépe slyšeli tam za tím modravým nebem. Zelené lesy ohlasem opakovaly zpěv a poutníkům našim šlo se tak lehce, že ani nepozorovali, jak se cesta povznášela vždy výše mezi zelenými poli na štít Luboně.

Odtud spatřili ještě jednou, naposledy Tatry v celé jejich kráse. Modraly se na kraji obzoru jako mraky spadlé na zemi nebo jako vlny mořské, zkamenělé uprostřed bouře. Slunce čarovně ozařovalo kostrbaté jejich štíty a zaclánělo je blankytnou mlhou jako průhlednou tabulí skelnou. A blíže, mezi horou, na které poutníci naši stáli, a hradbami vlnitých pahorků, jež je oddělovaly od Tater a zastíraly jim úpatí jejich, rozkládala se až k Babí hoře široká rovina, z níž vystupovala jen tu a tam hora, rozdělená v různobarevné meze a pole, jež vypadaly jako vzorky různých látek vedle sebe položené, bílými kalouny cestiček přeťaté a černými skupinami lesů a vísek pokryté.

Horalové rozložili se nahoře ve stínu smrku a ssáli očima ten rozhled. Nejvíce Toník. Dokud byl blízek rodných hor, rád by byl utekl od nich, ale nyní v dáli, když se měl s nimi již rozloučiti, hleděl na ně tak, jakoby je očima do duše vpíti chtěl. Tesknota a smutek bylo viděti v každém jeho hnutí.

„Nuže, Toníku, pojďme, jest již čas!" ozval se Kuba po hodině odpočinku. „Slunko se již sklání za hory a do Lubně máme ještě hezký kousek cesty."

Toník povstal mlčky a sbíral svá zavazadla; byl by tu rád ještě déle prodléval, neboť mu bylo těžko rozloučiti se s horami. Srdce svíral mu pocit, jakoby je viděl naposled; nikomu to však neřekl, neboť se nerad ze svých myšlenek zpovídal. Kuba chopil se nejen svých, nýbrž i Hančiných zavazadel. Bránila tomu, ale Kuba pravil k ní měkkým, lahodným hlasem: „Již tak jsi se cestou dost unavila.“

Skutečně se sotva vlekla. Nezvyklá tak dlouhé chůzi a k tomu po silnicích, cítila bolest v nohou. Následujícího dne bylo ještě hůře. Musili zůstati v Myšlenicích dva dni, dokud se jí nohy nezahojily; neboť nemohla již ani státi. Opozdění toto bylo Toníkovi velmi nemilé, litoval každého dne, poněvadž se mu jednalo o to, aby co možná nejvíce peněz domů přinesl. Zachvátila ť jej horečka po výdělku a nedávala mu pokoje. Hana, vidouc jeho netrpělivost, nechtěla ho již déle zdržovati a třetího dne vlekla se dále. Došli teprve na noc do Mogilan a následujícího dne za svitání odcházeli do Krakova. Bylo jej viděti již z daleka v údolí, v němž tu a tam se třpytila Visla jako kousky skla pohozené mezi zlatými a zelenými koberci. Město samo zakrývala bílá, sněžná mlha a nad ní pozlacovalo vycházející slunce dosud jen četné věže, že vypadaly jako korouhve kráčejících processí. Žádný z našich tří poutníků nebyl nikdy v Krakově. Vidouce nyní veliké to město, ty četné svatyně, jak se vždy více vynořovaly z ranní mlhy, stanuli udiveni a sňavše klobouky, dlouho ztápěli zraky v tomto velebném obraze. A když hlas zvonů doletěl k jejich sluchu, poklekli a začali odříkávati ranní modlitby.

Jakýsi horal od Ptimja, jenž se právě vracel z Krakova, kamž dovezl prkna, stanul na chvíli vedle nich a vysvětloval jim, kde jest zámek, kde kostel Panny Marie, kde věž dominikánského kostela, Skalka atd. Dověděv se na konec, že hledají práci, radil jim, aby se odebrali za kostel mariánský, tam že mají sekáči stanoviště.

„Uvidíte jich tam mnoho za zdí kostelní; ženy i muže; páni již o tom vědí a každý, kdo potřebuje pracovníka, jde tam a obyčejně se brzy dohodnou. Kdybyste potřebovali peněz, najdete tam několik židů, kteří půjčují na směnku; ale musil by za vás ručiti nějaký známý hospodář.“

Poděkovali horalovi za toto vysvětlení a putovali dále ráznějším již krokem. Zvláště Kuba statně si vyšlapoval. Byl by rád již z blízka spatřil to město, o němž slyšel divy vypravovat. Neukojil však svou zvědavost, neboť sotva že došli do Podgoří, zastavil je nějaký šafář nebo hospodář cestou jedoucí a ptal se jich, zdali by k němu vstoupili do práce. Bydlil jen asi malou míli od cesty při Visle.

Kuba o tom nechtěl ani slyšet, neboť se nechtěl vrátiti, když byli již tak blízko Krakova; ale Toník byl jiného náhledu. „Škoda každého dne,“ pravil; „půjdeš-li do Krakova, budeš snad muset čekati, až se něco hodí a promarníš bůh ví jak mnoho času.“

Měl ještě jiný důvod, pro který chtěl zůstat, ale ten neprozradil. Jednalo se mu o to, aby se nevzdaloval příliš od hor; čím blíže měl k nim, tím lehčeji snášel svůj osud. Proto se tak snadno se šlechticem tím dohodl. Bylo jim slíbeno třicet krejcarů od kosy, dvacet od srpu mimo stravu, neboť dělník byl v tom roce drahý. Toníkovi se až oči

zajiskřily při tom nabídnutí i přijal je bez meškání. Rozumí se, že i Hana s tím souhlasila. Kubovi ponechal na vůli rozhodnutí.

„Chceš-li, můžeš si někde jinde nalézti práci," pravil mu lhostejně.

Ale Kuba je neopustil.

III.

Ves, do které se naši horalé odebrali, ležela přímo nad Vislou. Po jedné straně rozkládaly se roviny až k řece, obklopené u břehu rákosím, po druhé táhly se pahorky jako zelené vlny. Dvůr stál na výšině, obklopen topoly. Nebyl ani krásný ani úpravný, nýbrž jen obyčejný starý dvorec šlechtický s pavlačí polepenou vlašťovčími hnízdy, se sítěmi v oknech, s vysokou šindelovou střechou, na níž měli hnízdo čápové. Ve středu dvoru stál stinný kaštan, pod nímž jídala dvorská čeleď — na kaštaně visel zvonek, jímž zvoněno k snídaní, obědu a po západu slunce. Naproti dvoru nalezaly se síně, v nichž umístěna byla kuchyň, obydlí šafářovo, kurník a spižírna. Stranou proti průjezdu byly stáje, za těmi dřevník, kůlna na vozy, stodola a sýpka. Před okny dvorku rostlo několik růžových keřů, obklopených křížovým plotem a vedle tohoto stála vrátka se střechou, jimiž se vcházelo do sadu a do sklepa. Majitelka byla již nemladá vdova; trpěla stále na bolesti v zubech a píchání v hlavě a proto chodívala v aksamitovém čepečku a mívala celou tvář podvázanou žlutě obarveným šátkem. Poněvadž pak častěji také na nohy ochuravěla, nezabývala se příliš hospodářstvím. V poli zastával ji sestřenec, jenž se byl na cestě s horaly smluvil a hospodářství ženské vedla žena šafářova, která již třicet let sloužila v tom dvoře a nebyla o mnoho mladší než majitelka; přes to však byla ještě čilá a běhala jako dívka ze sklepa do obory, ze spižírny do kuchyně. Toníka to vše mnoho nezajímalo. Nezajímalo ho nic, co se kolem něho dělo, nepodíval se téměř ani na lidi, hleděl si jen pilně práce a po práci uložil se unaven ku spánku v dřevníku. Mohl zde býti bůh sám ví jak dlouho a nebyl by věděl, u koho pracuje, kdo mu platí. — Šlo mu pouze o to, aby byl vyplacen. Všechny jeho myšlenky zdály se býti jen tím zaujaty. Každý večer přijal od Hanky vydělané peníze, přiložil je ku svým, zavázal je pečlivě v uzel a promluvil-li k ní při tom vůbec, přestal na poznámce: „Máme již osm zlatých bez několika krejcarů."

Ostatně sedával jako sova zamyšlen a zamračen. Najednou tázala se ho Hana: „Co je ti, Toníku?"

„E, což by mi bylo!"

„Nejsi jaksi ve své míře. Není možno s tebou ani promluvit."

„Nahovoříme se dosti, až se vrátíme domů." To byla jediná myšlenka, která ho zajímala a v hlavě mu tkvěla — vzpomínal jen na hory a že tam nebyl by smutný, zlý a mrzutý a nejméně k Haně. Kdykoliv ho něco zamrzelo a to se často stávalo, neboť dvorská čeleď dovolovala si žerty z horalů a posmívati se jim, což pyšného Toníka bolelo a hnětlo; hněval se na ni, neboť se mu zdálo, že pro ni vše to snášeti musí. Nevzpomněl, že on první k tomu vybízel, aby šli pracovat. Učinil to tenkráte, když žárlivost na Stacha hryzla mu útroby — nyní

však, kdy byli daleko od Stacha, žárlivost vychladla a zdálo se mu, že se nadarmo o Hanku bál, že si příliš draze lásku tu vykoupil. Proto se bouřil a soužil sám v sobě a čím více se mu po horách stýskalo, tím mrzutěji pohlížel na Hanu.

Kuba naproti tomu byl vesel a živý jako již dávno nebyl. Dříve rozveseloval se, jen když byl opilý, ale přestal docela píti a po vodce ani nezatoužil. Jednou chtěl ho majitel pohostit:

„Piješ, Kubo," tázal se, naplniv mu celý kalíšek.

Vůně vodky podráždila nervy Kubovy; rozmýšel se, co by měl říci: Na štěstí stála Hana nedaleko a pohlížela naň výmluvně svýma černýma očima. Kuba sklonil se k nohám majitele a pravil:

„S dovolením, milostpane, přisáhal jsem, že nebudu píti."

Hanka mu za to poklepala na rámě a pravila:

„Milost pán bude s tebou spokojen."

Kubovi bylo tehdy tak volno, jakoby mu byl někdo ne kalíšek, ale celou čtvrtku vodky vlil do žaludku. Až si s velkou radostí poskočil a zazpíval. Z úsměšků dvorské čeledi si mnoho nedělal. Když ho dráždili, vysmíval se jim též, a nejednou odsekl jim tak ostře, že jim ústa jako na zámky uzavřel.

Statkář měl ho rád a nejednou použil ho za posla do Krakova. Bylo to Kubovi velmi vhod. Nalezl tím příležitost podívati se do města a při tom koupiti Hance nějaký dárek.

Jednou přivezl jí bleděžlutý hedbávný šátek s červenými květy. Kubovi se tak líbila v tom šátku, že když jej po prve na hlavu dala, radostí až poskakoval. Hana byla zvědava, zdali se i Toníkovi líbí; ale Toník ani nezpozoroval, že má něco nového na sobě. Musila se ho sama na to tázat.

„Sluší mi ten šátek?" tázala se, stojíc před ním a lichotíc se, jak mohla a uměla.

Toník na ni vážně pohleděl.

„Kdo ti to dal?" tázal se.

„Kuba přivezl mi z Krakova ten krásný dárek."

„Jak že, ten žebrák bude někomu vozit dárky! Ať si schová peníze raději na chleba. Vrať mu jej hned. Rozumíš?"

Hana potakala, ale neměla odvahy to učinit Nelitovala by tak šátku, ale Kuby, jehož by to mohlo zamrzet. Uschovala tedy šátek až na dno svého zavazadla — a řekla Kubovi, že jest jí tak pěkného šátku líto.

A tak minul již týden od toho času, co horalové naši přišli do tohoto dvora a ukázalo se, že tam ještě pobudou as dva a snad i tři týdny, nebo bylo ještě mnoho sekati, zvlášť široké lány ovsa. Kuba byl by tu zůstal věčně, tak se mu dobře vedlo. Všichni ho milovali, protože byl dobrý, úslužný a hovorný. I dívky se s ním rády časem zasmály, ač neměl tvář, která by se mohla zalíbit. Měly ho rády, protože byl vtipný a rozmarný. Od Toníka pak se s nelibostí odvracovaly a říkaly, že hledí, jakoby chtěl deset vsí vypálit. Zvlášť jednu, Madlenu mrzel ten horal, který se téměř nikdy na nikoho ani nepodíval a Madlena byla naučena, že na ni všichni hleděli, neboť bylo také nač se podívat. Dívka krev a mléko, ač trochu opálená od slunce. Pěkně rostlá

a oblých tvarů. Tělo jadrné, ohebné. Ruce, jež by nejednoho čeledína zastaly. Husté, rovné a bílé zuby, jež smějíc se ukazovala. Smála se ráda a smála-li se, učinily se jí na růžových lících dva důlky, jež vábily k líbání. Oči měla tak veselé a usměvavé, že se zdálo, jakoby v nich stále něco kývalo, skákalo a vábilo. K tomu byla hovorná. Nejednou Toníka zastavila žertem neb otázkou, avšak on odbyl ji vždy pohrdlivým mlčením neb krátkou odpovědí, neodváživ se ani na ni pohlednouti. To jitřilo dívku, jejíž pýcha tím byla jaksi pokořena a Madlena umínila si, že napne všechny síly, aby horala na se upoutala — ovšem jen tak pro zábavu, aby se mu pak vysmála.

„Uvidíte," pravila jednou v kuchyni, „že ten horal bude jednou za mnou lítat jako kocour."

Jednou při žatvě přihodilo se, že oba vedle sebe se ocítili. On jako obyčejně předešel všechny a ona též se přičiňovala a žala záhy vedle něho. Ostatní ženci zůstali daleko za nimi, jen někdy mihl se mezi zlatým lánem pšeničným červený šátek některé dívky, neb ruka s hrstí pšenice ve vzduchu — smích a rozhovor zalétaly sem, jakoby nějakou zdí procházely. Toník sekal, aniž by se byl ohledl; časem si jen odpočinul, aby si oddechl a otřel rukávem pot s červené tváře. Madla pokoušela se naň promluvit, nikoliv však žertovně, nýbrž vážně.

„Co jest ti, proč jsi tak nemluvný a věčně zamračen?"

Horal pohledl přes rameno, Madlena stála lehce oděná, jednu ruku držela nad čelem zaclánějíc si oči před sluncem a v druhé držela blýštící se srp. Slunce osvěcovalo jí bradu a višňové, vlhké rty. Oči byly ve stínu a hleděly upřeně na horala.

„Co je komu po mém mluvení?" pravil Toník a žal dále.

„A jak můžeš mluvit, zdali je neb ne?"

Toník udiven na ni pohleděl. Dívka snesla jeho pohled a zahleděla se naň, že mu bylo až horko.

„Odkud jsi?" tázal se po chvíli.

„Jak to, odkud, vždyť jsem ze dvora."

„Ze dvora?" A hleděl na ni jako udiven.

„Vždyť přece spolu obědváme."

„Toť zvláštní, nikdy jsem tě neviděl."

„Protože jsi nechtěl."

Schýlili se znovu a žali dále, aby je ostatní nedohonili.

„Jsi z daleka?" tázala se po chvíli Madlena pokračujíc v práci.

„Ze Zakopaného, víš, kde to jest?"

„Jak bych nevěděla? Můj tatík tam byl jednou se statkářem. Když se vrátili, nemohli se ani dosti napovídat o tom, jak krásný kraj jest u vás."

„Opravdu?" ozval se Toník živě, zastaviv se a oči zajiskřily se mu pýchou a zápalem.

„Jenom že jest u vás hrozná bída. Půda bídná."

„Toť se rozumí, že není taková, jako u vás. Zde jest chleba dost, ale přece jsou mi milejší naše hory."

„Každý touží po svém domovu."

„Ba pravda." Znovu ustali v rozmluvě. Bylo slyšeti chřestění srpů v obilí. Slunce silně pálilo. Madleně se až košile lepila k plecím,

avšak neustávala, aby se nedala zahanbiti horalem a dostihla jej. Pojednou vzkřikla. Toník se ohledl.

„Sekla jsi se?"

„Ovšem a to jenom pro tebe."

„Jak to, pro mne?"

„Protože pospícháš, jakoby tě někdo honil."

„A kdo ti poroučí, abys spěchala se mnou?"

„To by bylo krásné, aby Madlena zůstala pozadu. Byla jsem vždy nejpřednější na panství a nyní pro tebe se mi budou lidé vysmívat."

„Jedná-li se ti o to, vezmi si můj záhon a jdi napřed. Já o to nestojím."

Madlena uspokojeně se na něj podívala.

„Nejsi tak zlý, jak jsem se domýšlela. Zavaž mi to škrábnutí." A podala mu zkrvácenou ruku, kterou ovinula šátkem. Toník neohrabaně počal jej vázati a pravil:

„Ty jsi mne měla tedy za zlého člověka?"

„Toť se rozumí, sedíš vždy jako výr. Ta hubená, černá horalka jest tvou sestrou?" tázala se přiblíživši se k němu, aby mohl pohodlněji vázati a stanula tak blízko, že Toník loktem zavadil o její prsa a rámě její cítil na rameni svém. Nevěděl, je-li to přiblížení se dívky, čili její otázka, či vázání šátku, co naň tak působilo, že se až zapotil a byl rozpálen jako pec. Madlena neustala hnáti naň útokem otázkami.

„Jistě jest sestrou nebo milenkou toho druhého, není-liž pravda?"

„A proč by nemohla býti mou?" tázal se, stydě se za toto přiznání.

„Protože pro takového, jakým ty jsi, jest třeba jiné dívky. K tam tomu se hodí. To by bylo zle, aby tak švarný hoch, jako jsi ty, nenalezl jiné dívky," pravila a strčila ho jemně loktem.

Toník se hloupě zasmál, styde se za tu pochvalu. Madlena si opravila vazbu ruky a vrátila se ku práci.

„Vždyť jsi chtěla jíti na můj záhon?"

„E, kdyby to viděli lidé, smáli by se."

„Ať se smějou."

Madlena měla pravdu. Sotva že byli ženci změnu tu zpozorovali, hned počali ukazovati na horala a Madlenu; jedni si po tichu z toho tropili žerty, druzí se hlasitě smáli. Toník nesměl ani hlavu pozdvihnouti a žal nepřetržitě. Za to ale Madlena vítězně pohlížela na své známé a očima jim hlásala: „Nu, což vidíte?"

Podařilo se jí rozechvěti ponurého horala. Při obědě nehleděl již do mísy, ani na zem, ale kroužil očima kolem a nejvíce po Madleně. Tato seděla naproti němu vedle Hany, držela lžičku právě v ústech a hleděla na něho, jakoby v něm chtěla oči ztopiti. Toník tak se v ní kochal, že místo aby vložil lžíci do mísy, mával jí ve vzduchu. Smích čeledínů ho teprvé vzpamatoval. Počal jísti, ale často obracel oči k Madleně, která též stále naň patřila. Slabá, zhubenělá Hana se snědou tváří a s ošumělým šátkem na hlavě vypadala velmi bídně vedle té růžové, svěží dívky, jejíž jadrná tvář leskla se jako atlasová poduška. I její bídný oblek — neboť lepší šaty zanechala doma — podivně vypadal při bílé košili, korálech a modré šněrovačce dvorské děvy. K tomu měla Hana toho dne na neštěstí tvář od bolesti v zubech

opuchlou. Toník pohlížeje tu na Hanu, tu zase na Madlenu, styděl se za onu a mrzel se, že není takovou, jako Madlena.

Sotva že bylo po obědě zazvoněno, odešel první do pole na pšenici, touže nalézti již vedle Madlenu. Jí však tam nebylo. Ohlížel se po ní na všechny strany, ale nadarmo. Teprv později dověděl se z rozmluv dívek, že ji statkářka povolala k práci do zahrady. Tak mu všude scházela a tak bylo mu smutno bez ní při žatvě, že ačkoliv bylo ženců více než čtyřicet, přec se mu zdálo, jakoby byl o samotě. Od té doby vídal Madlenu pouze při jídle, což ho příliš neuspokojovalo.

Několik dní na to, když šel ráno s kosou na seno kolem zahrady, udeřil jej někdo do plecí jablkem. Ohledl se a spatřil za plotem smějící se naň Madlenu. I on se usmál potěšen, že ji spatřil.

„Chceš?“ tázala se, ukazujíc mu plnou hrsť žlutých jablek.

„Nuž, tedy.“

Hodila mu je na hlavu a velice se smála, jak se shýbl a počal je sbírati. Sebrav je v klobouk, přiblížil se ku plotu a počal s ní hovořit.

„Co tam děláš?“

„Pleju a hrabu.“

„Budeš tam ještě dlouho v zahradě?“

„Nu což?“ tázala se čtveračivě.

„Protože je s tebou jaksi vesele na poli.“

„Vždyť nyní sekáš na lukách.“

„Kdybys šla na žně, šel bych i já žíti, sekáčů jest dost.“

„A co by tomu řekla tvá černá.“

„Co jest ti po tom?“

„Nemluv mi o tom, vždyť já vím, že jest tvou milenkou a ne tam toho. Sám Kuba mi to řekl.“

„Co na tom záleží, milenka není ještě ženou.“

Tvářil se lhostejným, ale u vnitř jej to připomenutí Hany a k tomu Madlenou velice znepokojovalo. Svědomí se v něm pohnulo a přimluvilo se za ubohou dívku; ale pouze svědomí, neboť v srdci jeho již nebylo lásky k Haně a snad jí nikdy nebylo. Byl hrdým, lichotilo mu to, že před Stachem, jenž byl považován za prvního kavalíra v Zakopaném, dala jemu přednost a tento pocit uspokojení považoval za lásku. Když to, co jej poutalo, poutat přestalo, i láska vychladla a vychladla dříve ještě, než poznal Madlenu. Nyní teprve poznal, co jest láska — zahřálať tato jeho srdce mocně jako oheň, cítil ji v rozpálené krvi, v nepokoji, který jím lomcoval a v té nesmírné touze po ní. U povah tak divokých jako jeho, nebyla láska tichým steskem, ale bouří, která jím zmítala, bouře byla tím mocnější, protože ji choval uzavřenou v prsou a krýti se s ní musil. Vášeň ho zaslepila, neviděl nyní ničeho více než Madlenu. Na Hanu takměř nedbal, ač mu ji svědomí stále připomínalo. Jda na žatvu, stále jen přemítal, zda tam Madlenu nalezne. Jednoho dne nešla Hana na žatvu, on toho ani nespozoroval, až mu to teprve Kuba připomenul.

„Bude třeba opatřiti nějaké léky pro Hanu,“ řekl Toníkovi.

„Léky? co jí schází?“

„Což pak nevíš, že je nemocna?“

„Nemocna?“ Ohledl se k žencům, pátraje po ní.

„Zůstala ve dvoře, neboť se dnes ani hnouti nemohla z postele."

„Co se jí stalo?"

„Má jakési hrozné bolesti žaludku."

Hana byla vskutku velmi churava a statkářka dověděvši se o tom, poslala jí léky, které však mnoho nepomohly. Bolesť se sice umírnila, ale hlava ji bolela tak, že se jí zdálo, že jí bolestí pukne a k tomu měla silnou horečku. Přikazováno jí hlavu obkládati ledem a poněvadž nebylo nikoho, kdo by jí to činil, nešel Kuba druhý den do práce a zůstal u ní. Toník nezůstal, neboť se dověděl, že Madlena toho dne bude na poli. Večer pak se šel podívat do prádelny, kde nemocná ležela.

„Nu, jest ti líp?"

„Ne o mnoho," odvětila slabým hlasem.

Toník přisedl k ní na špalek. Kuba přes tu chvíli přinášel ledovou vodu, namáčel v ní šátek a přikládal jej Haně na hlavu. Toník hleděl k zemi, hryzlo ho to, že jiný více dbá o nemocnou, než on.

„Zůstal bych u tebe, ale kdybychom oba nepracovali, s čím pak bychom se domů vrátili."

„Říkala jsem též Kubovi, aby nadarmo u mne nezahálel. Jest mu také každý den drahý."

„A kdo by byl u tebe?" ozval se Kuba měkkým, plačtivým hlasem, „neměla bys na blízku nikoho, kdo by ti trochu vody podal."

Prostá slova ta byla hlubokou výčitkou pro Toníka. Cítil jich váhu na svědomí. Aby si odlehčil, zavázal se po celé dva svátky, jež za nějaký čas připadnouti měly, u nemocné prodleti.

Hana mlčky přijala tu jeho oběť.

(Pokračování.)

Ze života květů.

Napsal

Dr. Antonín Hansgirg.

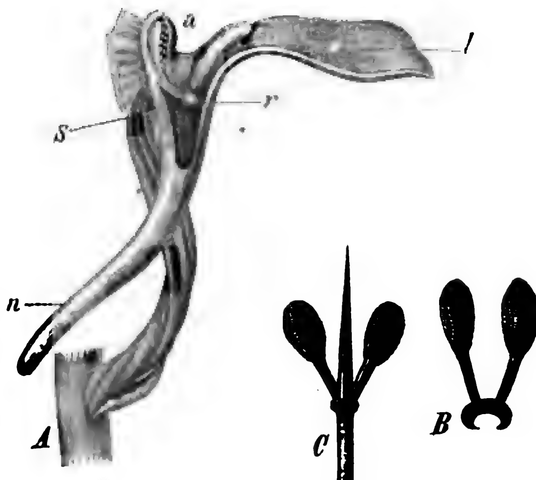
III.

Nejpěknější zařízení, vzájemné zúrodňování květů usnadňující, byla objevena na květech vstavačovitých rostlin, jež s malými jen vyjímkami výhradně pomocí hmyzu zúrodňovány býti musí. Rostliny tyto, jichž květy zvláštní ústrojností i podivuhodnou architektonikou a ornamentikou svou nad jiné vynikají, byly již ode dávna i laikům předmětem obdivu. Po vyjití znamenitého spisu Darwinova „O přístrojích, jimiž rostliny vstavačovité pomocí hmyzův zúrodněny býti mohou",*)

*) The varions contrivances by which orchids are fertised by insets. V sebraných spisech Darwinových, v německém překladě vydaných, 9 svazků díl druhý.

v němž rozmanitá zařízení květů jejich podrobně prozkoumána a vysvětlena byla, staly se však ještě obdivu hodnějšími a památnějšími; i platí o nich více nežli o kterýchkoli jiných rostlinách známý výrok Šalomounův: „Krása a důmyslné zřízení jejich (rostlin) převyšuje veliké výtvory ducha lidského od počátku světa až do dnešního dne.“

Povšimněme si zde nejprvé květů některých i u nás hojněji rozšířených druhů vstavačů (Orchis mascula, latifolia, maculata) a j. Okvětí jejich na jednopouzdrém četná drobná semena obsahujícím semeníku přisedlé, skládá se ze tří lístků vnějších a ze tří vnitřních; jeden z těchto, jenž nejen velikostí, nápadným tvarem a nádhernými barvami od ostatních se liší, nýbrž i tím, že ve svém pletivu medovou šťávu vylučuje, zove se pyskem (labellum) čili medníkem. Jediná tyčinka, ve květech těchto vstavačů vyvinutá, srůstá se čnělkou v tak zvaný sloupek plodidlový (gynostemium), na jehož vrcholu jest dvoupouzdrý prašník její umístěn. Přední část tohoto sloupku plodidlového, kterýž na svém hořejším konci lepkavou bliznu nese, vybíhá v tak zv. zobánek (rostellum), vzniklý přeměnou jednoho laloku blizny, původně trojdílné. V dolejší části tohoto zobánku, v tak zv. pystíčku, jsou skryty dvě lepkavé žlázky (držadélka), souvisící se stopkatými brylkami či slepenci pylovými, v pouzdrech prašníkových uloženými. Když pak hmyz na takový květ vstavače usedne, hledaje sladkou šťávu obsaženou v pletivu, z něhož medník se skládá, musí sosákem svým, jejž do medníku ostruze podobného zapouští, se dotknouti zobánku a pystíčku, jež ústí do medníku vedoucí uzavírají. Následkem tohoto dotknutí sehne se pohyblivý a pružný pystíček a obnaží se lepkavé žlázky, jimiž brylky se končí; a snadno přilnou pak tyto ku sosáku nebo ku přední části hlavy hmyzu nebo na špičku ostře přiříznuté tužky, opatrně do medníku všinuté.

A) Květ rudohlávku (Anacamptis pyramidalis) se strany, pozbavený všech okvětních lístův mimo pysk *l*, jehož hořejší část jest odříznuta tak, aby zobánek *r* a blizna *s* patrnou se stala; *a* prašník, *n* medník. *B*) Obě brylky pylové na společném sedlovitém držadélku (lepkavé žlázce). *C*) Jehla, na níž, když do medníku šinuta byla, lepkavá žlázka se byla zachytila (viz výklad).

Přeletí-li pak hmyz s tohoto květu na druhý, přenáší s sebou též jednu někdy i obě brylky či slepence pylové, jež na jeho sosáku byly ulpěly a nejprvé kolmo na něm stojí, později však do předu se sklánějí, opisujíce při tom dráhu asi 90°. Kdyby tohoto pohybu ne-

bylo, nemohly by květy těchto vstavačů ani pomocí hmyzů zúrodněny býti. Narazila by totiž brylka, na sosáku kolmo stojící, ve květu druhém na prašník a nikoli na lepkavou bliznu, pod zobánkem umístěnou; aby však na tuto narazila, jest třeba, by se sklonila do předu a to děje se jednak následkem tíže celé brylky, jednak též tím, že lepkavá žlázka její na vzduchu rychle (nejdéle během několika minut) na své přední straně vysýchá a se smršťuje, za ten čas může pak hmyz z jednoho květu na druhý přeletnouti a může jej i jiné květy, jež později ještě navštíví, oploditi.

Neodnese-li hmyz z květu hned obě brylky najednou, zůstane po první návštěvě jeho ještě jedna v prašníku, o níž, aby poškozena nebyla, dobře jest postaráno; hned po nárazu, sosákem hmyzu způsobeném, vrací se totiž pystíček do své původní polohy a zakryje zase lepkavou žlázku brylky, mimo to vylučuje se v něm též něco tekutiny, jež chrání tuto žlázku před předčasným vyschnutím.

Ve květech četných jiných příbuzných vstavačovitých rostlin děje se zúrodňování s menšími nebo většími odchylkami celkem podobně. Tak jest na př. u rudohlávku* (Anacamptis pyramidalis), jenž v Čechách toliko na Velké Hoře u Karlova Týna roste, jen jedna lepkavá žlázka brylková vyvinuta. Žlázka tato, obě brylky pylové spojující, jest v pystíčku uložena; sklopí-li se pystíček nárazem sosáku (dostačí i náraz vlasu lidského do medníku všinutého), obnaží se spodní lepkavá strana této obloukovité žlázky a zachytí se na tělese, jí se dotknuvším. Na vzduchu smršťuje se pak tato lepkavá žlázka velmi rychle, oba konce její stáčejí se následkem toho dovnitř, obemknou během několika sekund celý sosák hmyzu (nebo vlas), a přilnou k němu velmi pevně. Sosáky některých nočních motýlů, jež květy tohoto rudohlávku pilně navštěvují, bývají těmito konci lepkavých žlázek tak ovinuty, že se zdá, jakoby tito hmyzové sosák svůj právě středem lepkavé žlázky byli prostrčili (omyl, jejž nejprve Darwin vysvětlil).

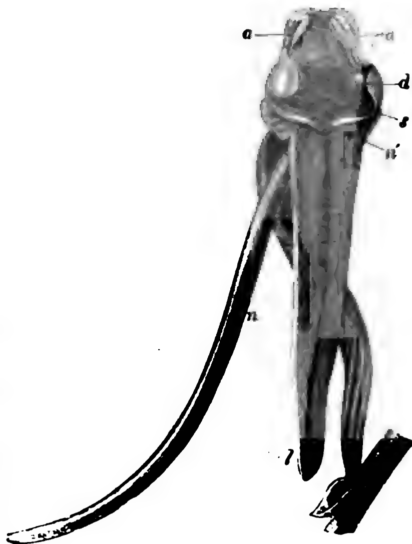

Hlava a sosák motýla Acontia luctuosa; na sosáku jest přilepeno sedm dvejbrylek rudohlávku (Anacamptis pyramidalis).

Ve výše uvedeném díle, o zúrodňování rostlin vstavačovitých jednajícím, popisuje a vysvětluje Darwin dále ještě zařízení květů mnohých jiných vstavačů (Orchis) a dokazuje, že skorem všechny jen pomocí hmyzů zúrodněny býti mohou, jelikož i brylky i lepkavé žlázky těchto, v ústrojích je chovajících (prašnících a pystíčku), tak dobře uloženy jsou, že ani násilným otřásáním celou rostlinou z nich nevypadávají. Zabrání-li se tedy hmyzům ku květům těchto rostlin přístup, nevytvořují žádných semen plodných, poněvadž pyl z prašníků na bliznu bez pomoci cizí dostati se nemůže; toliko vstavačovitá rostlina Orchis (Neotinea) intacta může i svým vlastním nepříliš souvislým pylem, jenž z prašníků přímo na bliznu vypadává, zúrodněna býti — ale i tato rostlina bývá někdy pomocí hmyzů oplozována, kteří brylky její, jež

podobně jako u jiných vstavačů lepkavými držadélky opatřeny jsou, z jednoho květu na druhý přenášejí. Z pokusů H. Müllerem provedených, vysvítá však, že i jiné druhy vstavačů (Orchis fusca, militaris, incarnata a p.), byly-li svým vlastním pylem uměle (přičiněním lidským) zúrodněny, neplodnými jako některé exotické rostliny vstavačovité nejsou, nýbrž že vytvořují dosti značné množství dobrého semene.

Z pozorování Darwinových vysvítá dále též, že vstavačovité rostliny, jichž květy jsou krátkým a dosti široce ústícím medníkem opatřeny, po většině včelami a mouchami oplozovány bývají, jiné zase, jichž medníky v delší a úzce ústící ostruhu vybíhají, bývají hlavně denními a nočními motýly navštěvovány, kteří dlouhým a tenkým sosákem svým snadno až na dno jejich dosáhnouti mohou; poněvadž však uvnitř medníků některých vstavačů nektar v podobě kapek medových vyloučen není, nýbrž obsažen jest v šťavnatém pletivu, z něhož střední vrstvy ostruhy medníkové se skládají, musí hmyzové chtějíce této sladké šťávy dosíci, sosáky svými vnitřní tenkou blánu, medníku na několika místech propíchnouti*) a medovou šťávu pozvolna vyssávati, při čemž se ovšem trochu déle zdrží. Než právě tato okolnost jest pro vzájemné zúrodnění květů pomocí hmyzů, je navštěvujících, velice důležita, víme, že lepkavé žlázky, jimiž brylky na sosák nebo na hlavu hmyzů se přilepují, na vzduchu teprvé během několika minut vysýchají a tak stvrdnou, že je jen stěží lze od těla hmyzu odtrhnouti. Brylkové žlázky některých jiných rostlin vstavačovitých (Gymnadenia conopsea, albida, Platanthera bifolia, chlorantha a j.), jichž medníky hojně nektaru v dolejší ostruhovité části své obsahují, jsou tak lepkavy, že ku pevnému zachycení se jejich na těle hmyzů ani třeba není, aby hmyz delší dobu ssáním sladké šťávy na jediném květu se zdržoval.

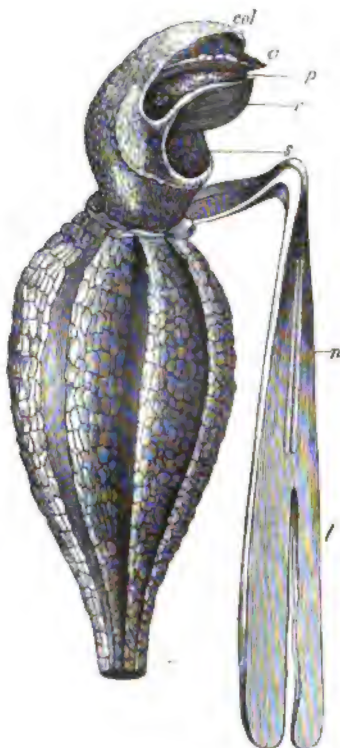

Květ vemenníku zelenokvětého (Plathanthera chlorantha) pozbaveného všech okvětních listů mimo pysk *l* a s ním spojený medník *n*; *a* prašník, *d* držadélko brylkové, *s* blizna, *n* ústí medníku.

Ústrojností květů svých i spůsobem zúrodňování liší se zvláště vemenníky značněji od jiných podobných vstavačovitých rostlin. Ve

*) V novější době bylo pozorováno, že někteří motýlové denní i noční sosáky svými i ze šťavnatých plodů, do nichž bodají, sladkou šťávu vyssávají. V Australii (Queensland) žije na př. motýl, Ophideres fullonica zvaný, jenž mohutným ozubeným sosákem svým i tlustou kůru dozrálých pomerančů proraziti může. Viz Darwina „O vstavačích“ str. 34.

květech vemenníku zelenokvětého (Platanthera chlorantha), dlouhým zelenavým pentlicovitým pyskem zdobených, není jako u jiných vstavačů (Orchis) mezi oběma pouzdry prašníku vyvinut zobánek, ani dosti veliké okrouhlé lepkavé žlázky brylkové nejsou, jako u předešlých vstavačů, ukryty v dutince kraje bliznového, nýbrž leží na okraji blizny obnažené. Bělavé, slabě vonné květy tohoto vemenníku bývají nejvíce večerními a nočními motýly navštěvovány; kteří dlouhými sosáky svými z dlouhé, hojnost vyloučeného nektaru obsahující ostruhy sladkou šťávu vyssávají, při čemž se však obyčejně přední částí hlavy své těchto lepkavých žlázek dotknou, jež pak, poněvadž velmi lepkavy jsou, snadno ku této přilnou (často se přilepí právě na oko neprozřetelného hmyzu tak, že je úplně oslepí). Odletí-li pak hmyz s tohoto květu, odnáší s sebou i celou brylku, jež delší stopkou se žlázkou lepkavou spojena jest; zvláštním pohybem a stažitelností této stopky staví se pak slepence pylové právě do té polohy, ve které, když hmyz na druhý květ byl přeletěl, aby i jej podobným spůsobem jako prvý o nektar oloupil, nejlépe na lepkavou plochu blizny, uprostřed mezi oběma pouzdry prašnými ležící, narazí a tak celý květ cizím pylem zúrodní.

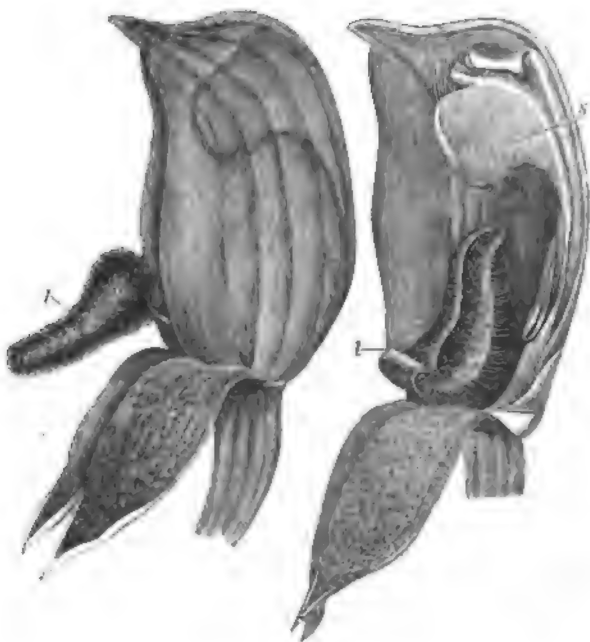
Květ bradáčku (Listora ovata) se strany, pozbavený všech okvětních listů mimo pysk *l*; *col* sloupek plodidlový, *a* prašník, *p* brylka, *r* zobánek, *s* blizna, *n* noktar vylučující rýha.

Neméně zajímavo jest zúrodňování květů i u nás na vlhkých lesních lukách dosti hojně rostoucího bradáčku (Listera ovata). Malé, žlutozelené a nevonné květy jeho vylučují na jazykovitě prodlouženém pysku ve zvláštní rýze, jež od místa, kde tento rozeklán jest, až ku hořejšímu konci jeho se táhne, hojnost sladké šťávy. Hmyzové, kteří ze květů této rostliny sladkou šťávu ssají, narazí obyčejně, když na konec tohoto medníku byli došli, hlavou svou na vyčnívající hranu tenkého, lupenitého zobánku, jenž nad lepkavou bliznou se sklání a ve svém pletivu lepkavou šťávu obsahuje. Šťáva tato vypryskuje pak z něho následkem i dosti slabého dotknutí tak prudce, že konec brylek, v rozpuklých pouzdrech prašníku nad tímto zobánkem umístěných, zasáhnuvši a je od těchto oddělivši i s nimi na čelo udiveného hmyzu, toto vyprysknutí zavinivšího, se přilepí. Přeletí-li pak tento hmyz i s brylkami, jež s sebou odnáší, s jednoho květu na druhý, zachytí se snadno něco pylu na lepkavé blizně tohoto a jiných květů později navštívených. Tímto spůsobem

mohou tedy květy bradáčku snadno pomocí drobných hmyzů, je navštěvujících, dokonale zúrodněny býti.

Vylíčivše v předcházejících řádcích pokud možno stručně podivuhodné zařízení květů některých i u nás rozšířených vstavačovitých rostlin, povšimněme si ještě několika cizokrajných hlavně v lesích tropických rostoucích a nápadným tvarem svých květů i složitým mechanismem zúrodňovacím zvláště památných vstavačů.

Květy australské orchidey, Pterostylis longifolia zvané, vynikají nad jiné nejen nápadným tvarem svým, nýbrž i tím, že pysk jejich jest pro každé mechanické podráždění (na př. dotknutí pevným před-

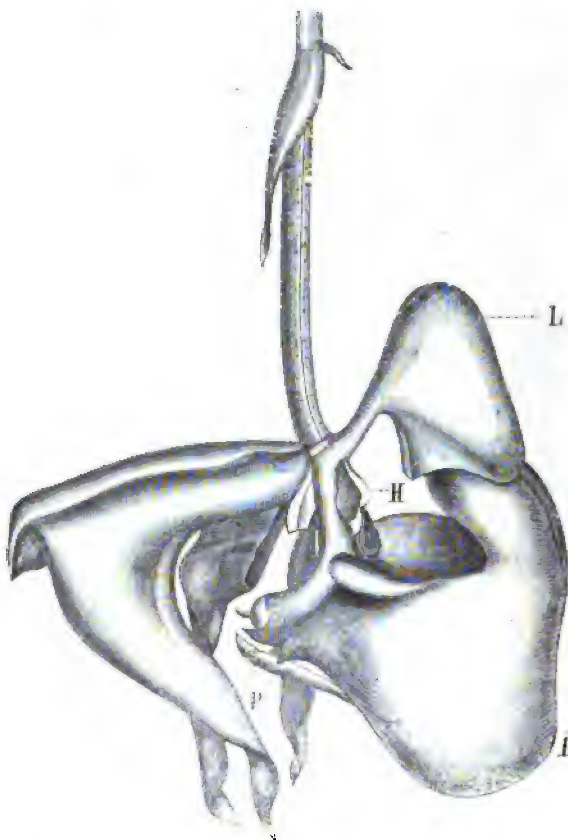

A) Květ vstavače Pterostylis longifolia před podrážděním s vyniklým pyskem *l*. *B*) Týž květ, jehož přední okvětní list odříznut byl; *s* sloupek plodidlový (*s*) i pysk (*l*) jsou v poloze, jíž zaujímají po zdráždění.

mětem) velmi citlivým. Usedne-li naň některý hmyz, vymrští se tento pysk i s hmyzem na něm sedícím a nic zlého netušícím dosti prudce do výše a uzavře ústí květu tak, že polapený hmyz jinudy z uzavřeného okvětí uniknouti nemůže, leč mezerou, jež mezi oběma kožovitými štítky na předním konci sloupku plodidlového zůstává; při tom však neujde tomu, aby tělem svým nesetřel něco lepkavé šťávy, na zobánku tohoto sloupku vyloučené i neodnesl s sebou též jednu nebo více brylek pylových. Navštíví-li pak tentýž hmyz květ druhý a vylézá-li z něho touže cestou, jako z prvního, zanechá snadno některou z těchto brylek na lepkavé blizně sloupku, pod nímž prolézá a zúrodní tím celý

květ. Po prvním podráždění vrací se pysk teprvé po uplynutí $^1/_2$ až $1^1/_2$ hod. do původní polohy své a nabývá zase své dřívější citlivosti. Květy této rostliny novohollandské nepředčí však podivuhodným zařízením a tvarem svým květy některých jiných tropických rostlin vstavačovitých, z nichž zde aspoň tři ještě za příklad uvedeme.

První v této trojici budiž vstavačovitá rostlina Coryanthes speciosa zvaná. Na velikých převislých květech jejího bizzarního tvaru jest dolejší část pysku přeměněna v nádržku, v níž se shromažďuje čirá poněkud nasládlá tekutina, již dva masité výrostky, na spodině pysku umístěné, u veliké hojnosti vylučují. Je-li tato nádržka tekutinou přeplněna, vytéká z ní přebytek stokou, nad níž se vznáší sloupek plodidlový, s bliznou a brylkami tak umístěnými, že hmyz, jenž z této nádržky, v níž medovou šťávu hledal, uniknouti hledí, vždy nejprvé hřbetem svým na bliznu a pak na lepkavé žlázky brylek narazí. Grüger, jenž tuto rostlinu ve své botanické zahradě na ostrově Trinidadě pilně pozoroval, shledal, že zvláště čmeláci, kteří tam květy její někdy tak hojně navštěvují, že výše naznačeným východem jeden za druhým jako v processí vylézají, pyl jednoho květu na blizny druhého přenášejí a tak křižování se květů této rostliny usnadňují.

Květ vstavače Coryanthes speciosa. *L* pysk, *B* nádržka, v níž se shromažďuje tekutina, již vylučují přívěsky *H*, *P* stoka této nádržky, nad níž se vznáší konec sloupku, nesoucí prašník s bliznou.

Druhá z těchto podivuhodných rostlin spolu s předešlou do oddělení vstavačovitých, Vandeae zvaných, patřící, zove se Cychnoches ventricosum. Květy této podivuhodné, v Guatemale a Mexiku rostoucí rostliny

vynikají zvláště neobyčejným tvarem svého pysku a sloupku plodidlového a lákají jako některé příbuzné vstavačovité rostliny z podčeledi Catasetideae četné hmyzy, vzájemné zúrodňování jejich prostředkující, ku návštěvě, ačkoli v medníku svém žádného nektaru nevylučují. Skládá se totiž tlustý, lžicovitě vydutý, masitý pysk jejich z dužnatého, příjemně chutnajícího, pletiva, jež hmyzům ho ožírajícím dobrou náhradu za nektar poskytuje. Na konci neobyčejně dlouhého, obloukovitě dolů zahnutého, válcovitého sloupku plodidlového nalézá se prašník i blizna, na straně proti pysku hledící. Dotkne-li se nějaký hmyz, jenž na tento, krku labutímu*) poněkud se podobající, sloupek byl usednul a do vnitřní

Květ vstavače Cychnoches ventricosum; *sep* vnější, *pet* vnitřní lístky okvětní, *L* pysk, *c* sloupek plodidlový, *f* nitka tyčinková, *s* blizna.

dutiny masitého pysku vniknouti se snaží, aby stěny jeho okusoval, krátké nitky hned za prašníkem se sloupkem v jeden celek srostlé, vymrští se brylka pylová z prašníku (někdy až do vzdálenosti 2 dcm.) a zachytí se snadno svou lepkavou žlázkou na těle hmyzu, toto podráždění a vymrštění brylky způsobivšího. Nechtějíce se však zde podrobněji o složitém ústrojí květů tohoto a podobných vstavačů z rodu Cychnoches šířiti, podotýkáme jen, že květy jejich vyžadují podobně jako květy níže uvedené rostliny vstavačovité z rodu Catasetum, poně-

*) Toť význam řeckého názvu Cychmoches = labutí krk (šíje).

vadž z pravidla toliko jednopohlavnými, (prašnými nebo pestíkovými jsou) ku zúrodnění svému nevyhnutelně hmyzů, kteří pyl s jednoho květu na druhý přenášejí.

Mezi nejpodivuhodnější ze všech, Darwinem prozkoumaných, rostlin vstavačovitých patří bez odporu orchidey z rodu Catasetum. Květy těchto rostlin vstavačovitých vynikají nejen neobyčejným tvarem svým, nýbrž i značnou citlivostí. Aby pestíkové květy z rodu Catasetum plodná semena vydaly, jest třeba, by brylky z květů prašných, na květy pestíkové pomocí hmyzů přeneseny byly. Brylky těchto rostlin vstavačovitých jsou jako u mnohých jiných vstavačů opatřeny velikým držadélkem, jež širokou stopkou s oběma brylkama souvisí. Toto lepkavé držadélko (žlázka) jest však ve květu tak ukryto, že hmyz se ho přímo dotknouti nemůže: za to jest však zvláštním zařízením (citlivostí zobánku) vzájemné zúrodňování se květů usnadněno. Usedne-li si nějaký hmyz na veliký dutý a na dolejším kraji svém v tenká vlákna roztřepený pysk, narazí snadno na jeden nebo druhý růžek, jež z pestře skvrnitého protáhlého zobánku vybíhajíce, nad tímto pyskem se sklánějí. Ve květu Catasetum saecatum, zde vyobrazeném, jest jen levý růžek citlivým ve květech některých jiných druhů, na př. u památného Catasetum tridentatum*) jsou však oba; jakékoli i velmi slabé podráždění těchto růžků dostačí, aby blánka, žlázku brylky zakrývající, praskla i aby brylka následkem značné pružnosti stopky své z květu do značné dálky (někdy až přes 4—6 dcm. daleko)

Květ vstavače Catasetum saecatum, pozbaveného všech okvětních lístků mimo pysk *l*; *a* prašník, *an* růžkovitý výrostek zobánku.

*) Tato rostlina jest též svou podivuhodnou tvarozměnou velmi zajímava. Již Schomburgh pozoroval, že na jediném trsu této rostliny vedle větví, květy Catasetum tridentatum nesoucích, i větve s květy příbuzného rodu Monachanthus viridis a Myanthus barbatus vyrostly. Jest tedy tato rostlina, jak již Lindley

vymrštěna byla. Obyčejně zachytí se pak takto vymrštěná brylka na těle hmyzu, toto podráždění citlivého růžku zavinivšího a dostává se, když hmyz, touto nepředvídanou střelou vyrušený, z takovéhoto květu samčího na jiný samičí přelétá, snadno na lepkavou bliznu jeho a zúrodňuje jej.

Z uvedených příkladů vysvítá dostatečně, že podivuhodná zařízení květů rostlin vstavačovitých, nápadný tvar jejich, citlivost a pohyblivost jednotlivých částí jejich, lepkavost pylu atd. jen k tomu čelí, aby zúrodnění jejich pomocí hmyzův usnadněno bylo.

Poněvadž však květy některých vstavačovitých rostlin jen určitými hmyzy zúrodněny býti mohou na př. střevičník (Cypripedium calceolus) jen pomocí včel pískorypek (Andrena), kruštík (Epipactis latifolia) toliko pomocí některých vos, a návštěva těchto hmyzů vždy dosti nejistou jest, stává se často, že tyto rostliny jen málo semen plodných vytvořují, ačkoliv jich v semenících jejich mnohdy nesmírné množství vzniká.

Schematický průřez sloupkem téhož květu; *a* prašník, *f* nitka tyčinková, *p* brylka, *pd* stopka její, *d* držadélko brylkové, *s* dutina bliznová, *ro* růžek *y* semeník.

Tak na př. napočetl Darwin v jediné tobolce i u nás rostoucího vstavače skvrnitého (Orchis maculata) asi 6200 semen a takových tobolek bylo na jediné rostlině více nežli 30, všech semen tedy přes 180.000. V jediné tobolce exotické vstavačovité rostliny, Acroptera zvané, nalezl pak Scott přes 371.000 semen a páčil počet všech semen na jediné rostlině vytvořených na 74 milionů.

Kdyby na těchto rostlinách všecka semena se byla vyvinula a později rozseta, byla vzrostla, museli by potomci jediné rostliny na stanovisku jejím velmi hojni býti a mohli by, dále se rozšiřujíce, v krátké době značný kus povrchu zemského zaujmouti; poněvadž však, jak pilným pozorováním dokázáno bylo, rostliny vstavačovité celkem dosti neplodné jsou, jsou též na povrchu zemském po většině jen spoře ano mnohdy toliko jednotlivě rozšířeny.

Hlavní příčinou neplodnosti rostlin vstavačovitých jest složité přispůsobení květů jejich, sebezúrodňování mnohdy naprosto zabraňující a vyžadující pomoci určitých prostředníků, oplozování jejich usnadňujících. Že však příroda zárodky, z nichž jen nepatrná část ve květech těchto rostlin v zralá semena dospívá, tak nesmírně plýtvá, není nic neobyčejného, plýtvá jak jsme již jinde byli seznali, též pylem, jenž na př. u rostlin větrosnubných na všechny strany do vzduchu se rozprašuje a plýtvá i mnohým jiným, kyne-li jí z toho celkem větší prospěch nežli škoda. Z toho pak, co Darwin o účincích sebezúrodňování a vzájem-

---

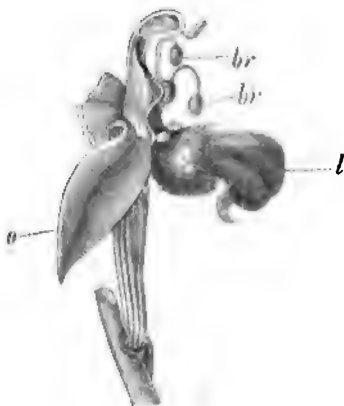
r. 1853 byl podotkl, dobrým dokladem toho, že ani druhy ani rody konstantními nejsou. Viz ostatně Darwina „O vstavačích“ str. 168.

ného křížení se rostlin dokázal, plyne jasně, že většina rostlin lépe se zachovává menším počtem semen, zkřížením vzniklých, nežli větším počtem semen sebeoplozených.

Přerozmanitá, podivuhodná zařízení květů vstavačovitých rostlin cílí tedy výhradně k tomu, aby sebezúrodňování těchto květů více nebo méně zamezeno a křížení se jejich usnadněno bylo; aby pak křížením co nejvíce plodných semen vzniklo, jest třeba, by vždy větší počet zrn pylových přenesen byl na bliznu a o to postaráno jest brylkami.

Leč jako všude, tak i zde stojí příroda nad zákonem. Z výše uvedeného vysvítá, že křížení se u většiny rostlin vstavačovitých pravidelně se děje a že jest i nutným; nicméně jsou známy i zde některé výjimky, jež ovšem pravidla nijak nevypracují.

Mezi přečetnými rostlinami vstavačovitými*) byly Darwinem a některými jinými objeveny též druhy (nemnohé), jichž květy též svým vlastním pylem zúrodněny býti mohou. Některé z nich bývají z pravidla pomocí hmyzů oplozovány, mohou však i bez nich sebeoplozením, něco semen vytvořiti [na př. okrotice (Cephalanthera grandiflora) a hlístník (Neottia nidusavis)]; jiné zase jako zvláště tořič včelonosný (Ophrys apifera) jsou schopny pravidelného sebezúrodňování. —

Květ tořiče včelonosného (Ophrys apifera) se strany; listy okvětní až na pysk *l* a přední list okvětní *o* jsou odstraněny; *br* brylky pylové.

Již Rob. Brown, jenž zvláštní zařízení květů této rostliny nejprvé důkladněji prozkoumal, seznal, že, vlastním pylem oplozeny byvše, hojně semen vydávají. Malou modifikací — tím že brylky pylové, z prašníků rozpuklých vypadávajíce, tíží svou až nad samou bliznu sklesnou a nejslabším vánkem otřeseny, této se dotknou a k ní přilnou — usnadněno jest sebeoplozování jejich.

Než proč jsou květy této rostliny tak dokonale ustrojeny jako květy jiných hmyzosnubných vstavačovitých, když sebe samy oplozují? Toť hádankou, již snadno pomocí theorie Darwinovy vyložiti lze.

Květy příbuzných druhů tořiče (Ophrys muscifera, fusca a j.) musí, aby plody vydaly, kmyzy zúrodněny býti; poněvadž však pro neúhlednost svou, jak z pozorování Darwinových vysvítá, jen zřídka hmyzy navštěvovány bývají a z té příčiny též obyčejně nemnoho semen vytvořují, bylo by pro ně celkem lépe, kdyby se samy oplozovati mohly podobně jako květy tořiče včelonosného, jež, ač to dosud zjištěno není, ob čas snad přece jako jiné vstavačovité některým hmyzem navštíveny a zkříženy býti mohou.

*) R. 1862 odhadl Lindley počet všech na zemi rostoucích druhů vstavačovitých rostlin na 6000.

Na tom místě budiž nám ještě dovoleno zmíniti se zkrátka o květech krytosnubných (kleistogamických).

Již Linnéovi byly některé rostliny známy, jež dvojí květy vytvořují: jedny veliké, nápadnou rozevřenou korunou zdobené, ale neplodné a druhé malé, uzavřené, pupenům podobné, ale plodné. A právě tyto drobné květy byly též krytosnubnými nazvány, poněvadž zúrodnění jejich se děje uvnitř květů, jež z pravidla nikdy se nerozvírají.

Z četných rostlin takovéto květy vytvořujících zvolíme za příklad violku vonnou (Viola odorata).*) Mimo neplodné, libovonné, každému dobře známé, jarní květy vytvořuje tato rostlina později, když první květy její byly uvadly a opadaly četné, drobné květy, z paždí letošních listů vynikající (veliké, vonné květy její vynikají z paždí loňských listů). Korunní lístky těchto nepatrných kvítků jsou buď zcela zakrnělé nebo jen jako malé šupinky vyvinuty; kališní lístky, k sobě skloněné, tvoří nad semeníkem a prašníky, v nich uzavřenými, stříšku, jež ani tenkráte se nerozevře, když pyl z prašníků na bliznu vypadává a květ zúrodňuje. Obyčejně se však ani prašníky nerozpuknou a nečetná**) v nich obsažená pylová zrnka, uvnitř prašníků vyklíčivší, vysílají láčky své z nich přímo na čnělku, skrze kterou až k jádrům, jež zúrodňují, prorůstají. Po zúrodnění sklánějí se tyto krytosnubné květy k zemi a tobolky v nich uzavřené a četná semena chovající zarývají se do půdy, kdež teprve dozrávají.

Jak patrno, nemohou tyto drobné, neúhledné, nevonné a nektaru nevylučující květy krytosnubné ani jinak, leč svým vlastním pylem zúrodňovány býti, neboť, kdyby i některý hmyz náhodou je nalezl, nemůže předce do nich snadno vniknouti a kdyby i vnikl, nemůže jich snadno skřížiti, poněvadž jsou výhradně ku sebeoplozování přispůsobeny.

Třeba však zde podotknouti, že ačkoli tyto krytosnubné květy hojně semen vytvořují, jimiž o četné potomstvo dobře jest postaráno, přece se stává, že na rostlinách, je nesoucích, někdy (ač zřídka) i dokonalé květy, byly-li určitými hmyzy (včelami) navštíveny, plodná semena vydávají. Tímto občasným skřížením jsou pak violky i jiné rostliny, květy krytosnubné vytvořující, chráněny před zhoubnými následky ustavičného sebeoplozování.

Prve však nežli toto pojednání skončíme, zdá se nám ještě záhodno, připomenouti laskavému čtenáři, že ačkoli obojaké květy přemnohých rostlin z pravidla cizím pylem zúrodňovány bývají, nicméně i mimo rostliny s květy krytosnubnými ještě květy mnohých jiných rostlin svým vlastním pylem oplozovány býti mohou.

Jako zúrodňování květů cizím pylem, tak jest i sebeoplozování květů mnohých rostlin různým spůsobem usnadněno; některé musí, aby

*) Mezi známější rostliny kleistogamické patří z jednoděložných: Leersia, Hordeum, Juncus, Epidendron; z dvouděložných na př. Oxalis, Impatiens, Cuscuta, Lamium, Salvia, Stapelia, Campanula, Drosera, Vicia, Scrophularia a j.

**) Květy krytosnubců jsou poučným příkladem toho jak příroda, která, když toho třeba jest i drahým pylem plýtvá, na druhé straně zase kde může spoří. Kdežto v jediném květu hmyzosnubné pivoňky (Paeonia) na př. přes 3,600.000 zrn pylových vzniklo, vytvořuje jich jediný krytosnubný květ šťavelu (Oxalis acetosella) asi 400, violky (Viola nana), pak toliko asi 100.

plodnými se staly, hmyzy navštěvovány býti [na př. mnohé motýlokvětné (Papilionaceae), kosatcovité (Irideae) a j.], u jiných přispívají tomu pohyby tyčinek, následkem kterých na př. ve květech dříštalu (Berberis vulgaris) úplně dozrálý pyl z prašníků přímo na blizny se vysypává atd.; ale ani u těchto rostlin není vyloučena možnost, že by květy jejich ob čas zkřížiti se nemohly.

Třeba však skončiti. I činíme tak, podotýkajíce, že není a nebylo úkolem naším úplný obraz o životě květů v tomto článku podati; chtěli jsme v něm jen na několika příkladech některé málo známé stránky ze života jejich objasniti a upozorniti na ně zvláště ty kruhy, kterým květy rostlin dosud nesrozumitelnými hieroglyfy, jimiž kniha přírody poseta jest, býti se zdají.

Lesní hrob.*)

Klopotně stoupaje kdys Virginskými lesy,
za zvuku praskajícího klestí, jež rozrývala noha má, (neboť byl podzim;)
zahledl jsem u paty stromu hrob bojovníka;
raněn smrtelně byl zde pochován na útěku, (snadno jsem vše pochopil)
krátký odpočinek — dále v před! — čas ubíhal — a přec zbyl nápis
načmárán zde na tabulce, přibité na kmen nad hrobem:
„Udatný, opatrný, věrný, drahý můj kamarád!“

Dlouho jsem zde stál a dumal, pak dále bral jsem se cestou;
mnohý se vystřídal čas i mnohý výjev života;
přec často v běhu let i změně místa neb v hluku města,
přede mnou z čista jasna vynoří se neznámého bojovníka hrob,
vynoří se neumělý nápis ve Virginských lesích:
„Udatný, opatrný, věrný, drahý můj kamarád!“

Walt Whitman.

---

*) Přeloženo ve volné formě originálu.

Calderonovi.

K 200leté památce jeho úmrtí.

Napsal

Svatopluk Čech.

nem život je. Ty's božsky věru snil:
Té barev nádhery a luzné vnady,
jíž snění tvého kraj se honosil,
sám západ nejkrasší, kdy moře klínem,
své šperky rozsévá, je bledým stínem!
Ni prales jižních stran, ni králů sady
těch divulepých květů nezřely,
jichž vůní sladce umíral ten kraj,
a sladké zvuky, libé ševely,
v nichž zněl tvé poesie čaroháj,
v nižádné struny nedřímají kovu
a v žádné písni ptačí, lidském slovu!

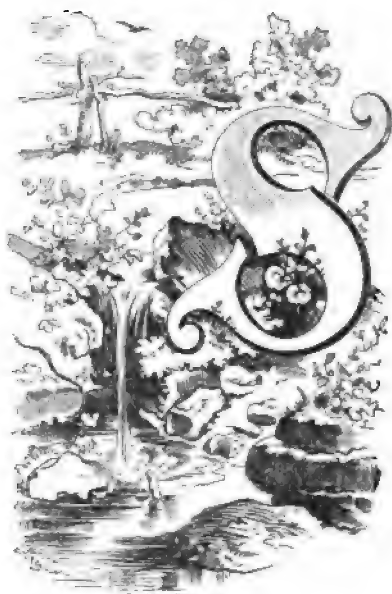
V té říši snu před okem nadšeným
jak mlhy lehounká, jak slunce skvělá
družina postav kouzelných se chvěla
s půvabem něžným, hrdě vznešeným.
Tak divně krásné bylo každé hnutí
jich lepých těl, kmit očí, ňader dmutí,
na lících jejich slzy žalu, smíchu,
i liché blouznění a vášní pal,
a hrůzně krásná i ta propasť hříchu,
již duch tvůj bleskem v temnu křižoval!
Skutečnost byla poesií tvojí
ne zpurnou sokyní, než sluhou věrnou:
Sen čela tvého všedních péčí roji
ni žalu chmůrou neplašila černou;
leč chovajíc tě v loktech blahopřejně,
s tvým tajným snem — ač marně — závodila,
by hrubším, matnějším svým vděkem stejně
tvé duši lichotila, lahodila.
Zářivý safír úsměvného nebe
klenula nad tebou, květ tisícerý
shrnula pestrou vlnou kolem tebe
a krásné vlasti liboněžné dcery
i syny hrdé jevila ti kol;
v klénotů záři, na výsluní trůnu
růžemi štěstí věnčila tvou strunu
a povznesla tě pěvců na prestol, —

slavný básník slavné, mocné země
jsi dosnil sen svůj v laurů zlatém stínu
a víra oči zatlačila jemně
věrnému svému pěvci — paladýnu.

V ten čas — O, děsné, truchlé vzpomínání,
však neodbytné! — ve tvé slávy čas
můj národ v potupě a temném lkání
z kalicha neštěstí pil hořký kvas.
Týž duch, jenž tobě v duši zbožné nítil
nadšení posvátného plameny, —
jak děsný démon záhuby se řítil
na kraj náš spustlý, národ zlomený . . .
Přec, velký pěvče, vzpomínky té chmůry
nám temnem nezastrou tvůj obraz světlý —
vítězné času perutě již smetly
onoho ducha říš a moc a stvůry;
skutečnost, jež se snula kolem tebe,
jak lastura se v moři časů skryla
a nad ní skví se v jasném svitu nebe
tvé poesie perla přespanilá.
Nad hrobem tvým tvůj nesmrtelný sen
v dědictví zůstal vlasti tvé a světu,
jenž oslněn se kochá, opojen
ve skvostných barvách, vůni jeho květů;
jenž v ztajeném i prudkém srdce tluku
naslouchá zmámen jeho libozvuku;
a dokud krása lidské jímá hrudi,
obdivem plnit bude lidský zor
úchvatných oněch postav lepý sbor,
Fernando, Sigmund, hrdý vesský sudí,
líbezná Fénix, burná „vzduchu dcera“
a jiná velikost i krása sterá.

Má otčina laur pyšný nerostí,
ni květů nádheru, jíž stále kypí
hruď vlasti tvojí v bujné jarosti;
nuž přijmi věnec z listů skromné lípy,
skropený rosou chladnějšího nebe,
jím obdiv svůj ti dalná hlásá země,
jím chudě ctí též statné, jaré plémě,
jež tebe zrodilo a hodno tebe!

Mladé snění.

Novelka

Ot. Mokrého.

Stál jsem právě na pomezí šťastných oněch dob, jež skládají se mosaikovými kaménky v arabesku prvního, zlatého mládí. Luzné to chvíle. Krok náš nese se měkce po stezce života, vystlané chmýřím bezstarostného snění jako hebkým mechem; netušíc nebezpečí, míjí noha četná skaliska, jichž ostré hrany zakryty jsou ještě kvítím ohnivých barev a opojné vůně.

Jsou to žhavé květy, které pučí jednou jen v životě v tajemné oné svatojanské noci, kdy odkrývá báječné poklady poesie prvního mládí. Žel, že chvíle ty odměřeny tak úžasně krátce, jediný okamžik, jediné sáhnutí do kouzelné pokladnice a již mění se zářivé skvosty Armidiny v hluchý stesk; jediné jen vážnější pohlednutí v čarovný kaleidoskop a již splývají luzné arabesky v jedinou křivolakou směsici. Holé květůprázdné boky skalisek všedního života trčí zase z pusté lady; do srdce vkrádá se tesknota, na rtech ševeli tichý, ale hluboký povzdech, hluboký tak, jako křišťálová tůň ztraceného mladistvého snění. Než k čemu ty úvahy — darmo rozrývají nitro ostnem trpké pravdy.

I.

Na sklonku let šedesátých navštěvoval jsem B-ské gymnasium. Starobylá piaristská kolej hostila mne den co den ve svých zděch, krok můj rozléhal se každodenně po křížových chodbách klášterních, jichž bludištěm spěchávali jsme vždy do chmůrné školní síně.

Ještě dnes připomínám si živě vlhkých těch, zimavých stěn, zdobených toliko starým spuchřelým krucifixem, starobylých těch školních lavic, jež pokrývaly nesčetné runy — ovoce to „soukromé“ píle mladých pokolení, která střídala se tu rok co rok snad již po několik století.

Všude čirá prosa, od naduřelé houby, povalující se v zákoutí až k ohromné kathedře ovládající hranatými svými tvary přísnou školní světnici. Ku štafáži té dlužno si přimysliti ještě vychrtlou postavu pátera Placida, tehdejšího neobmezeného samovládce školní državy a obraz dýšící z daleka školským suchopárem je doplněn.

Rozmarná hra náhody připoutala tehdá mimoděk mé osudy k povaze prazvláštní. Byl to spolužák Otovský, vedle něhož zaujal jsem místo podle nezměnitelného rozhodnutí pátera Placida.

Zde ve školních lavicích setkali jsme se poprve. Hugova zásada: „dva mladí lidé pohlednou na se jednou jen a již se buď milují, aneb nenávidí“ osvědčila se zde zúplna. Přilnuli jsme k sobě hned v první chvíli vzájemného seznání i přes jistý rozdíl let. Otovský byl totiž asi o čtyři roky starší než já; rozdíl to velmi nepatrný, který nemá v letech pozdějších žádného významu, ač jest velmi závažný v době prvního mládí, kdy stačí mezera jednoho roku k utvoření pevné hráze mezi prvním zeleným odrostem mladého pokolení. — Okolnost ta byla také příčinou, že pohlížel jsem zprvu na staršího svého soudruha s jistým obdivem.

A celý sympathický zjev Otovského musil buditi pocity podobné. Dosud tane mi živě na mysli vysoká, aristokraticky štíhlá jeho postava, ta krásně tvořená hlava lemovaná hebkou vlnou hnědých kadeří, to snivé tmavomodré oko, zastíněné dlouhou brvou, to vysoké, bezvadně klenuté, jako z úbělu tesané čelo — —

Zdržuji se dalšího popisu, zdáloť by se, že líčím ideál dívčí, že křísím k životu dávno zapadlou nějakou vidinu mladistvého snění — —

Doba mých prvních styků s Otovským spadá do letních měsíců roku 186 . . . Přibyl do B. teprve před nedávnem ze Štyrského Hradce. Otec jeho, štábní důstojník, musil za příčinou nenadálé vojenské mobilisace opustiti dosavadní své stanovisko a usaditi se s celou rodinou na delší čas v B.

Změna ta nebyla Otovskému nepříjemnou; octnulť se tak zase na svém místě, kde ztrávil, jak mi sdělil, nejpříjemnější chvíle svého děctví.

II.

Bylo po přednášce. Z dusné školní síně vyletěly jako z klece švítořivé roje mladých zasvěcenců klassických Uměn; poslední kráčel jsem já s Otovským. Sotva opustili jsme školní světnici, zavěsil se mi Otovský pod paží a s tajuplným posuňkem odváděl mne po koridoru do odlehlého výklenku. Bylo to nejpoetičtější zákoutí celé klášterní budovy. Kulatým gotickým oknem, zamřížěnými kamennými arabeskami starodávných vzorů draly se větve bílého bezu, osypané vonnými kosmatými květy. Ze zadní stěny výklenku chrlila mramorová nestvůra středověkých tvarů do široké nádržky spousty ledové vody, jejíž krůpěje svlažovaly čas ob čas horká naše líce.

Když jsme se usadili na kamennou lávku pod arkýřovým oknem, vyňal Otovský ze záňadří malou knížečku. Přebíral se chvíli jejími lístky a pak pravil:

„Přečtu ti něco ze svého denníku.“

„Slovo „denník“ mělo pro mne tehdá ještě zvláštní romantické kouzlo, proto napjal jsem pozornost, když počal Otovský pološeptem předčítati úryvky ze svých zápisků, protkávané tu i tam několika citáty.

Dne 16. května 18 . . . Byl svátek mé sestry. Navštívili jsme mlýn starého strýce ve vltavském údolí. Zde poznal jsem poprve krá-

snou sestřenku Zdeňku. Stála nad šumným splavem opírajíc se o trám stavidla, jehož vetchým, plísní pokrytým brlením řinula se voda v klokotavých prstencích. Zdeňka pohlížela zamyšleně do vodních proudů, v nichž smáčela střemcha svislé větve posněžené drobounkým květem. Kráčeli jsme po lávce těsně kolem Zdeňky. Sestra dotkla se jí čtveračivě slunečníkem. Dívka se prudce obrátila a jakoby vyrušena ze sladkého sna upřela na nás chrpové zraky, v nichž zdálo se mi, že chví se lehká výčitka... Pohled ten zaryl se mi hluboko do duše

„tak byla krásná ve slunečním jasu,
tak byla plna andělského svitu,
tak plálo oko slunném ve blankytu.“

Čarovábný její zjev zaujal od té chvíle celou mou bytost. — Myslím stále jen na ni...

Dne 19. července 18... Zdeňka nás přišla navštívit. Byl jsem sám doma. Otec, zaměstnán mappováním okolí, meškal již po několik týdnů mimo město; také matka odebrala se se sestrou Jeničkou náhodou kamsi na návštěvu.

Zdeňka vešla nesměle. Zastavila se na prahu rozhlížejíc se plaše po pokoji. Vyšel jsem jí vstříc; tváře mi hořely, tepny bily zimničným chvatem, sotva byl jsem s to zašeptati několik slov pozdravu.

Sestřenka pozorujíc mé rozpaky učinila pohyb, jakoby chystala se k odchodu, pravíc při tom: „Snad tě ruším ze studování, milý Hynku.“ — Litostivý můj pohled, jenž spočinul při tom na její tváři, byl jí bezpochyby dosti výmluvnou odpovědí a přiměl ji snad k setrvání. Odložila široký, slaměný klobouk, jehož stín rysoval se v krásném obličeji jako hedvábná polomaska. Pak usedla na pohovku. Pohlížel jsem s nevýslovnou něhou na spanilou sestřenku; jemná vlna bílého letního šatu přiléhajícího těsně k lepým ňádrům přiváděla mne k šílení, když pak vynořila se vílí její nožka kladouc se měkce na podnožku pohovky, tu pozbyl jsem již úplně klidné rozvahy. Zmocnila se mne demonická touha zulíbati kyprý ten třešňový ret, jenž usmíval se mi vstříc, přivinouti na bouřlivá prsa spanilou tu bytost. — Jediný pohyb a již držel jsem v pevném objetí nejluznější vidinu; již zaplál horoucí můj polibek na jejích lících.

Zdeňka se nebránila, naopak opětovala mé polibky, tiskla mne k sobě, hladila po tváři a nazývala mne nejsladšími jmény.

„Drahý bratránku,“ švitořila, „jak je mi u tebe blaze. Jsem doma tak opuštěna; starý, mrzutý otec jest jediným mým společníkem a to víš, v té lesní naší samotě, není to společnost právě nejlákavější. Navštěvuj nás častěji; vždyť máš tolik prázdného času, pomohu ti studovati, budu čmárati s tebou obtížná tvá pensa; po práci zatouláme si pak po hlubokých našich lesích — zahrajem si na schovávačku, jako o sv. Janě. Pamatuješ se ještě, jak překvapila jsem tě tehdá ve skrýši kvetoucích ostružin. Byl jsi tak zamyšlen, tak smuten. Co ti bylo? O čem jsi přemýšlel?“

Slova ta účinkovala na mne jako náhlé ochlazení. Nepochopila mne tedy, neporozuměla mi — a já blond, já domníval jsem se, že

jiskra, která vzplála jí před chvilkou ve zraku, byla mnou zanícena, že vzplála pro mne, jen pro mne . . .

Odvětil jsem Zdeňce na spoustu otázek tak nesrozumitelně, tak nejasně, že konec mých slov splynul ve zvonivém smíchu sestřenky, již bavily bezpochyby mé rozpaky. Zasmušil jsem se proto a nemluvil jsem více. Nálada má účinkovala snad i na sestřenku, neboť se po chvilce také zarazila. Hovor náš počal váznouti až umlkl zcela. Zdeňka chystala se k odchodu; slaměný její klobouček spočinul zase koketně na zlatých jejích kadeřích. Plaše dotknul se třešňový její ret mého žhoucího čela, zaslechl jsem jen jemný šelest slov „přijď brzy, hodně brzy . . .“

Pak zmizela.

Dne 19. srpna. — „Co unikla mi jak vidina lesklá,
umdlévám smutkem — —

Celé dni přemýšlím o poslední návštěvě Zdeňčině. Sen kouzlí mi na víčka jen lepý její zjev, celá má bytost rozplývá se v jediné jen myšlence — ve vzpomínce na ni. Vzpomínka ta vábí mne k sobě silou neodolatelnou, roztáčí přede mnou pestrou síť nejluznějších duhových barev. Kdykoliv chci zachytiti z křivolakého roje půvabnou vidinu svých snů, vždy prchá šíleným chvatem, až ztrácí se v mlžinách zcela.

A stojím bledý, kreslím její rysy
neb jmeno její v písku vlhkém píši;
mně všude smutno — všecko je mi jedno
a všude hruď mám žalem rozervánu.

Vzpomínka na ni jest jako antická socha čarovných tvarů pohřbená v ssutinách, hluboko v klínu země. Vykopávám ji na světlo, chci oživiti kamenná její ňádra kouzlem . . . přivinouti ji na svou bouřnou hruď — běda, s hrůzou zřím, že je kusá, skomolená, necelá . . . A dojem ten budí ve mně jen ta neblahá poslední slova Zdeňčina: „Byl jsi tak smuten — co ti bylo? o čem jsi přemýšlel.“

Nepochopilas mne, plaché děcko. Než dobře tak. Nechci tě lákati tak záhy v čarokruh teskných svých myšlenek. Proč stínil bych černým mrakem slunný obzor, který klene se v tvé mysli, neskaleným, blankytným jasem. Buď jenom stále děckem. Lépe ti tak bude . . .

Otovský převrátil několik listů denníku, pokrytých spoustou veršů rozmanitých rozměrů, pak zavřel prudce knížečku a hlava jeho svezla se do dlaní. Příval kadeří zaclonil vysoké jeho čelo.

Dlouho jsem se neodvážil přerušiti teskné jeho mlčení. Teprve po chvíli jsem se ozval. Tázal jsem se nesměle, skoro bojácně: „A co se stalo se Zdeňkou?“

— „Nevím, od té doby jsem ji nespatřil,“ odtušil Otovský, brzy na to byl můj otec povolán do Št. Hradce; odchod náš byl tak náhlý, že jsme se ani nerozloučili.“

„A není naděje spatřiti ji opět?“ podotkl jsem ještě nesměleji než zprvu.

Otovský neodpověděl.

Zatím nastal úplný soumrak. Dlouhé stíny večerní kladly se po osamělé chodbě klášterní, rozvěšujíce po pustých jejích stěnách smu-

teční draperie. K dovršení teskného dojmu přispívaly bledé, asketické tváře mnichů, jež hleděly nám vstříc ze starodávných obrazů rozvěšených po chodbě. Z klášterní zahrady dýchala opojná vůně jasmínových květů; fontán šplýchal tajuplným šumem; v odlehlých ambitech zapíplo tu i onde ze sna vybuzené ptáče; pak nastalo hluché ticho.

Vyšli jsme. Doprovodil jsem Otovského až k bytu, který nalezal se za městem v rozkošném letohrádku na břehu Vltavy. Teprve pozdě v noci vrátil jsem se domů.

III.

Nastal zase jednotvárný život školní, tím mrzutější, že schyloval se letní běh ku konci a na obzoru bezstarostného snění vystupovaly hrozivé chmůry semestralních zkoušek. Páter Placidus rozvíjel den ode dne zimničnější činnost; hrozná, černě lakovaná zápisní knížka neopouštěla téměř ani na okamžik hubené jeho prsty, bílé blánky její pokrývaly se o překot osudnými hieroglify. Nadešly dny soudu „dies irae“ jak páter Placidus stále opětoval.

Než ani proto nebrali jsme si s Otovským neblahou situaci příliš k srdci. Spřádali jsme dále zlatou nit mladistvého snění, nedbajíce „všedního života“ — jak navykli jsme nazývati pohrdavě malosvět školní světnice.

Jednou v sobotu za krásného letního odpoledne navštívil mne v bytu Otovský. Ležel jsem na pohovce oddávaje se s nevýslovnou rozkoší zapovězenému tehdá ještě požitku kouření. Kolébal jsem se jako osmahlý syn východu opojený hašišem, v nejluznějších snech, jichž pestré obrázky chvěly se v modravých kotoučích dýmu. — Myšlenky mé těkaly semo tamo, vždy vracely se však k oblíbenému od nedávna předmětu — k rozkošné idylle mladé lásky, do níž zasvětil mne Otovský několika úryvky ze svého denníku. Proto na slova Otovského „chci navštíviti strýce ve vltavském údolí,“ zdvihl jsem se jako střela z pohovky a odhodiv dýmku měl jsem se k odchodu. Při tom neopomenul jsem však — pro upokojení hlodavého svědomí vložiti do náprsní kapsy několik listů Curtiovy řecké gramatiky, jejíž nepravidelná slovesa skličovala tehdá červencový náš spánek těžkou, dusivou můrou. Otovský to na štěstí nezahledl a proto nestihla mne s jeho strany výčitka vztahující se ku shora vzpomenutému „všednímu životu“.

Vyšli jsme starodávnou branou městskou do polí. Letní slunce pražilo do nás žeravými paprsky. Nekonečná pláň nazvaná „dlouhá luka“ rozkládala se před námi jako prérie; nikde stínu, nikde ochrany před slunečními úpaly. I ta řeka, po jejichž březích jsme kráčeli, nehnula se skorem ani v hlubokém řečišti. Černé její výmoly opředeny byly sítí podkovek a stulíků, pod nimiž rysovaly se tmavé silhouetty zemdlených ryb, jež tkvěly téměř nepohnutě pod samou vodní hladinou. Šťavnaté květy leknínů šířily kolem omamující vůni. Vedro dostoupilo vrcholu. Bylo téměř pozorovati, jak chví se v paprscích slunečních těžké, elektřinou-prosycené vlny dusného letního vzduchu.

Z beduinské pouti vysvobodil nás konečně nízký, borový lesík, který uzavíral nejzazší horizont „dlouhých luk“. Byl to počátek hlu-

bokých hvozdů, jimiž lemováno odtud celé vltavské údolí až ku mlýnu strýce Otovského. V klínu tmavé doubravy oddechli jsme si teprve z hloubi stísněných ňader, ssajíce plnými doušky vzduch lesní, parfumovaný pryskyřicovou silicí. Kročeje naše bořily se do kyprého mechu, v němž blyskotali krovkami brouci třpytivých oslňujících barev. Modré lesní zvonce skláněly šťavnaté lodyhy do lesní trávy, v jejíž stínu bujely v celých karavanách peřesté do krvava červené muchomůrky. A když octli jsme se zase na výslunní paseky, tu opájela nás vůně mateří doušky a růžového vřesu. Motýlové pestrých barev a červené, tmavými pruhy žíhané cikády snášeli se s květů na květ; všude ruch, všude mohutná, neobmezená touha po životě.

Asi ke čtvrté hodině s poledne dorazili jsme do mlýna. První, kdož nám vyšel vstříc, byla Zdeňka. Zřel jsem před sebou dívku v plném, bujarém rozkvětu mladistvé vnady. Vnadou dýchala celá její postava; půvab dřímal v každičkém záhybu jejího roucha — od něžné nožky, vyčuhující čtveračivě z pod sněhobílé sukénky až k divokrásným lícím, na nichž spočíval lehký nádech ruměnce, jako na svěží broskvi. Celý její zjev měl v sobě cosi tak nadpozemsky vábného, že zdálo se mi, jakobych zahledl kmitati se kolem zlatých jejích vrkočí gloriolu světice. Mimoděk napadly mi veršíky, jež zahledl jsem v denníku Otovského

„K ní jsem se modlil — vzýval Pannu Svoji
Ave Maria! . . .

Zabrán v toto pozorování pustil jsem Otovského zcela se zřetele. Proto mi ušly naprosto jeho rozpaky, s nimiž přiblížil se ku krásné sestřence, která sama nejevila rozpačitost nižádnou, na nejvýš jen překvapení, jež způsobila jí nenadálá naše návštěva. A překvapení to nezdálo se býti nepříjemným, zářilyť oči Zdeňčiny nelíčenou radostí, když přivíjela Otovského upřímně na prsa a pokrývala rozpálený jeho obličej vroucími polibky.

Jak bylo asi ubohému hochovi? Tušil jsem, že hárá přátelský polibek sestřenky na lících jeho žeravým úhlem, že nítí v ňadrech jeho pekelnou výheň.

Soudil jsem dobře? Spatřoval Otovský skutečně záchvěv vášnivé lásky v tom co skytalo mu snad jen něžné přátelství krásné sestřenky? — Klamal-li se, pak byl klam ten tak luzný, že jsem jej Otovskému tehdá z hloubi duše záviděl.

Strávili jsme ve společnosti Zdeňčině zbytek odpoledne. Těkali jsme s ní po lesích, sbírajíce jahody, jež pokrývaly místy tmavozelený mech jako v pohádce jedním červeným ubrouskem. Pak jezdili jsme zase po loďce opuštěným vltavským ramenem, které zbloudilo až sem do lesní tišiny mezi staleté černé duby. Loďka naše smýkala se jen zvolna pustým rákosím a často ustála v běhu, zavadivši o některý z vydoupnalých dubových pahýlů, jež vyčnívaly z hladiny jako groteskní hlavy předpotopních netvorů.

Zábava naše byla živá, srdečná. Zdeňka smála se s námi, zpívala s námi a když vysmekla se nám kromě nadání nit rozhovoru, tu počala sama vyprávěti vždy zajímavou nějakou pověst, jichž pojí se množství k osamělému místu naší projížďky.

Rozmar zdál se býti všeobecným; jen na čele přítelově pozoroval jsem lehký mráček, jemné sotva znatelné skabonění. Tušil jsem jeho příčinu; byla to touha po samotě, po samotě se Zdeňkou. Věděl jsem dobře, že jsem zbytečnou „třetí osobou“, nicméně kouzlo, které šířila kolem sebe půvabná sestřenka Otovského, činilo mne k mukám jeho lhostejným, ba přímo necitelným. Hřál jsem se na výsluní čarovné dívčí krásy, poután k ní touhou, jež vábí motýla do žhavorudé záře světel; chvilku jen a již byl bych se byl třepetal ve zlaté síti její, jako muška zbloudivší do zrádných přízí pavučiny.

Náhodou svezl se ke mně zrak Otovského. Spočinul na mne s tak smutným výrazem, s takou prosebnou výčitkou, že nemohl jsem mu déle odolati. Zabočili jsme právě do chobotu porostlého rákosem, jehož vrcholky rozehrané jemným odpoledním vánkem vlnily se nad hladinou jako klasy kvetoucího obilí. Nad sítinami kolíbaly se vážky neobyčejných rozměrů a peřestých barev.

Všiml jsem si náhodou, že učinila Zdeňka během dnešní projížďky již několikráte pokus zmocniti se těkavého tohoto tvora. Kynula mi tudíž příležitost vyhověti roztomilému vrtochu krásné Zdeňky a položiti jí k nohoum trofej své rytířské dvornosti, i uspokojiti zoufalého již téměř přítele.

Zapřisáhaje se tudíž Zdeňce, že přinesu jí nejkrásnější z vážek, co jich poletuje kolem, vyskočil jsem z loďky a odraziv ji Tellovým pohybem od břehu, zmizel jsem v houští.

Přiznávám se, že mi bylo divně kolem srdce, když opouštěl jsem lodici, noře se do houští ostružin, pokrývajících bahnitý lem chobotu. Účel, k vůli němuž jsem na oko loďku opustil, netížil mne ovšem nikterak; vážky poletovaly kolem mne v bezprostřední blízkosti, mnohá z nich snesla se mi výsměšně na samý okraj klobouku; nenapadlo mi vztáhnouti po ní ruku.

Myšlenky mé bloudily jinde. Uháněly za loďkou, jež vedena paží Otovského plula právě střelhbitě prostředkem řečiště. Nespustil jsem s ní zraku, až zmizela mi docela.

Nezapírám, že pocit uspokojení nad „hrdinným“ skutkem, jejž jsem právě vykonal, nebyl úplně neskalen, vkrádalť se do něho ještě pocit jiný, méně šlechetný, zdálo se mi, že nepřeji Otovskému tak zcela nezištně, jak jsem se domníval, sladkou samotu se Zdeňkou. — Snad jsem tenkráte i trochu žárlil, ač neměl jsem k tomu příčiny nižádné.

Ty a podobné pocity nabyly znenáhla tak značné převahy, že zmocnila se mne touha pustiti se po břehu za loďkou a pozorovati z úkrytu Otovského.

Při tom vstoupil mi živě na mysl onen úryvek z denníku přítelova, kde vylíčil tak svůdně návštěvu Zdeňčinu. Předsevzetí mé nebylo právě tak snadné k provedení. Loďka zmizela již před dráhnou chvílí a teprve když jsem byl dlouho a marně bloudil rákosím a ostružinami, podařilo se mi nalézti její stopu. Smýkala se jako hádě kopinatými listy leknínu, až stanula konečně u vchodu do špičatého zálivu, jímž končilo bludné lesní rameno. Bylo to nejpoetičtější zákoutí doubravy, místo stvořené zrovna k projevům nejněžnějších citů a k tichému dumání. Rozložité koruny dubů shlížely se tu v zrcadle hluboké vodní tůně;

vysoké břízy, opředené až k vrcholům tmavozelenou břečťanovou sítí, stápěly husté kadeře do chladivých vln, jež věsily na ně na vzájem guirlandy bílých vodních květů. A kolem vládlo hluboké ticho přerývané jen čas ob čas smutným voláním kukaček a jednotvárným bzukotem komárů, již vznášeli se v myriadách, kdekoliv jen pronikl klenbu stromů paprslek sluneční.

Přítel odložil veslo a posadil se na protější sedátko vedle Zdeňky, která, nachýlena přes okraj loďky trhala vodní růže, jichž dlouhé tmavozelené lodyhy skrápěly jí klín vlahou rosou.

Pojednou objal Zdeňku kolem pasu a šeptal jí cosi do ouška. Ač nebyl můj úkryt příliš vzdálen, nepostihl jsem přece ihned významu tajemného šepotu přítelova. Teprva odpověď Zdeňčina mi jej prozradila.

„Ovšem, že vzpomínám si velmi často a ráda na onu návštěvu. Byl jsi tehdá tak roztomilý" — hovořila Zdeňka, čechrajíc roztržitě sevřené kalichy podkovkových poupat. Několik těchto slov sechvělo se měkkým, zvonivým tónem se rtů Zdeňčiných; zdálo se mi, že provází je jemný ševel, podobný utajenému vzdechu.

Otovský sklesl na kolena; jediným prudkým pohybem strhl k sobě Zdeňku, sevřel ji v náruč a jal se ji líbati vášnivě na čelo, v ústa a kamkoli zasáhl jen rozechvěný, láskou spitý jeho ret. Zdeňka nevýslovně překvapena náhlým, smělým počínáním Otovského, rozhlížela se zprvu rozpačitě a bojácně kolem po pusté vodní hladině. V okamžení změnila se však vážná její nálada, krásné rysy nabyly obvyklého smavého výrazu a rtík sešpulil se k něžnému úsměvu. Vyprostivši se z objetí přítelova, usedla zase klidně na sedátko a hrozíc Otovskému prstíkem, pravila se smíchem:

„Jste přílišným romantikem, milý bratránku. Vyděsil jste mne do opravdy. Hu! Dosud chvím se po celém těle. Jak jste ukrutný! Za trest ověnčím vaše skráně leknínem, jějž trhala jsem jen k vůli vám. Vím, kde těkají vaše myšlenky; čtu již z vašich rtů hrůznou Shakespearovu kletbu: — Jdi do kláštera . . ."

Při tom jala se Zdeňka splítati vodní růže do věnce a se slovy: „Ofelie vás věnčí", položila jej na skráně Otovského.

Domníval jsem se, že dostoupilo trapné intermezzo pro mého nebohého přítele vrcholu. Proto vystoupil jsem z rákosí a vskočiv do loďky, připíchl jsem Zdeňce na slaměný klobouček nejkrásnější exemplář duhové vodní vážky, jež padla přece za oběť dvorní službě.

Zdeňka odměnila mne něžným pohledem, který byl mi náhradou za strádání v nudné lesní samotě. Otovský zdvihl se prudce ze dna loďky, jakoby byl procitl z těžkého sna a sňav rychle leknínový věnec, jejž vložila mu do kadeří ruka krásné sestřenky, usadil se zase k veslu. — Cesta uplynula nám neobyčejně rychle. Byl již plný soumrak, když dorazili jsme zase do mlýna.

(Dokončení.)

Viktorien Sardou.

Z literarně-historických studií

J. Arbesa.

Nejpopularnějším dramatickým spisovatelem francouzským novější doby jest bez odporu Viktor Sardou, jeden z nejplodnějších z nich, druhdy dosti často „nástupcem Scribeovým“ zvaný. Avšak jaký to rozdíl mezi pracemi Sardouovými a Scribeovými! Po našem náhledu jest Sardou Scribeovi podoben toliko mistrovstvím dramatické formy a částečně také poněkud i plodností svou — ale pouze jen podoben — kdežto ve všem ostatním a hlavně duchem, názory a konečnými cíly velice se od něho liší.

Není také divu; neboť za svého mládí Sardou Scribeovy kusy z hlubin duše nenáviděl. Idealem jeho byl Shakespeare a právě touto nechutí ku konversační veselohře intrik a zálibou v realisticko-romantických výtvorech Shakespearových možno aspoň poněkud vyložiti některé záhadné momenty prvopočátečního způsobu Sardouova tvoření. Možno-li Dumase mladšího nazvati filosofem a Augiera básníkem mezi moderními dramatiky francouzskými, možno Sardoua vším právem nazvati satyrikem. První jeho kusy, které pronikly, mají sice ráz veseloherní a zdá se na pohled, jakoby účelem jejich nebyla než pouhá zábava; ale i v těch již šlehá často satyrický blesk, kdežto mnohé z pozdějších kusů Sardouových jako na příklad „Špekulant a jeho rod“ („La famille Benoiton“), „Naši bodří venkované“, „Rabagas“, jsou jizlivé satyry.

Stanovisko, jež zaujímá Sardou v kruhu moderních dramatiků vůbec, bylo i u nás dosti často veřejně diskutováno a jest aspoň přibližně na jisto postaveno. Rozbor v tomto směru byl by tudíž v této stati nemístný. Sardou jest u nás znám i oblíben a z prací jeho přeloženo na jazyk český více než z prací kteréhoholi z jeho současníků. Avšak méně jest známo, s jak bezpříkladnými protivenstvími musil bojovati, jak klikatá byla dráha, kterouž se bral, než zaujal stanovisko určité a pevné.

Sardou musil se v pravém slova smyslu propracovati nejen trpkou školou života, nýbrž i rovněž tak trpkou školou literarního nezdaru. Záhy již co student cítil v sobě pud k produkci literarní, zejmena dramatické; ale originalní, výstřední fantasie jeho svedla ducha jeho hned v prvních pokusech na scestí, s kteréhož se dostal teprv po letech nejtrpčích zkušeností. Zdá se nám, že nepochybíme, když vše to připočteme také aspoň částečně na účet genialních děl „sladké labuti Avonské“, nesmrtelného Shakespeara. Mladistvý Sardou zamiloval si díla ta s veškerou vroucností svého ohnivého ducha, a nezkoumaje v mladistvé nezkušenosti dosah a ráz svého talentu, chtěl stůj co stůj sepsati podobným duchem prodchnutá díla, ačkoliv — jak z pozdějších prací jeho jest očividno — nemůže býti větší protivy jako mezi duchem Shakespearovým a Sardouovým.

V té době snil o velkolepém díle dramatickém, o trilogii, kterouž chtěl sepsati pod titulem „Luther, selská válka a novokřtěnci.“ Avšak vedle toho pomýšlel již také na reformu dramatické formy tragédie a také novou tuto formu, ovšem že v nejvyšší míře bizzarní, ba směšnou, vynalezl. Sepsal, jak A. Wolf ve svém r. 1874 vydaném spisku o Sardouovi vypravuje, tragedii „Královna Ufra“, která však nikdy nebyla provozována, aniž tištěna. V tragedii té, sepsané ve verších, vložil Sardou každé osobě jiný druh veršů do úst a sice řídil se při tom důstojenstvím osoby. Tak titulní rekyně, královna, mluvila veršem čtrnáctistopým; ministři dvanácti, dvořané desíti- a osmistopým, kdežto sluhům obmezil řeč na dvoustopý verš; obecný lid, kterýž v několika velkých scenách vystoupil, mluvil toliko veršem jednostopým, t. j. slovy jednoslabičnými.

Možno-liž si pomysliti větší nestvůry umělecké nad takovouto překlasikovanou moderní tragédii? A bylo možno nadíti se, že mladík, kterýž byl takovýmto spůsobem počal literarně dilletovati, překoná překážky, které mu následkem tohoto zmatení pojmů o dramatické práci zcela přirozeně musejí další tvoření bezpříkladně znesnadniti? Bylo možno nadíti se, že v takovýchto pokusech shledá někdo jen jiskerku talentu a uvede zbloudilce rozumnými důvody na pravou, to jest přirozenou cestu? Druhé aspoň se nestalo a první přivedla ad absurdum Sardouova houževnatá vytrvalost a neobmezená důvěra v talent jeho. Trpě nouzi a bídu, vrhl se střemhlav do literarní produkce všeho druhu, psal vědecké články ze všech možných oborů, z fysiky, mathematiky, filosofie atd.; kromě toho dával soukromé hodiny, aby bídný honorář, který dostával za své články, doplnil aspoň tak dalece, by nezemřel hlady ... A za takových trudných poměrů přemýšlel neustále o nějakém divadelním kuse, kterýmž by pronikl.

Konečně asi po čtyrech letech nejtrpčího strádání, podařilo se mu zpracovati po jeho náhledu vhodnou látku neméně vhodným spůsobem; byltě sepsal tříaktovou veselohru ve verších „La taverne des étudiants“ (Študentská krčma“), která byla v dubnu 1854 v divadle „Odeonu“ v Paříži poprvé provozována a slavně — vysyčena a vypískána ....

Sardou nedal se sice ani tímto fiaskem, které by bylo devadesáti spisovatelům ze sta vyrazilo péro z ruky, nikterak odstrašiti; nuzuje se trpěl a pracoval dále, ale pravé přirozené cesty přece nenalezl. Byltě od svého cíle nyní vzdálenější než dříve, neboť kterýž divadelní ředitel odvážil by se provozovati nový nějaký kus od mladistvého spisovatele, o němž nebylo více známo, nežli že byla prvotina jeho vypískána? Později však přece se zdálo, že se poměry jeho aspoň tak dalece zlepší, že budou snesitelny. Známý spisovatel Paul Feval — u porovnání s nynějším Sardouem je spisovatel jen prostřední — přijal jej za svého spolupracovníka pro dramatickou práci; ale po nějakém čase jej propustil co individuum zcela neschopné. Z polemiky, která se v příčině toho později mezi Fevalem a Sardouem rozpředla, vysvítá, že musil Sardou v tu dobu trpěti bezpříkladnou bídu. Necitný a surový Fevla aspoň mu v polemice té vytýká, že přišel k němu takměř v hadrech a poníženě jako žebrák, aby se u jeho krbu ohřál...

Nicméně ani nyní ještě Sardou dosahu a rázu talentu svého nepoznal. Po našem náhledu byl duch jeho již od mládí příliš samostatný a originelní, aby byl mohl kteréhokoli spisovatele napodobiti. Kromě toho musil v duši jeho panovati pravý chaos. Myšlenky, a to myšlenky původní vířily jeho mozkem; ale Sardou neuměl je ještě vtěsnati ani v obstojnou, neřku-li uspokojující formu původní. Pokoušel se dáti jim formu tradicionelní; ale forma ta látce neodpovídala, ba byla s ní často v křiklavém odporu. A forma jest přec při dramatické práci věcí kardinalní; bez přesné dramatické formy propadne nebo zůstane na prknech bez úspěchu i látka nejpůvodnější, kdežto i prostřední talent dovede na prknech přivésti svou hřivničku k obstojné platnosti, jakmile si byl osvojil divadelní techniku. A právě tato divadelní technika byla kamenem, přes kterýž duch Sardouův neustále klopýtal. Kdyby nebyl duchaplné práce mistra techniky divadelní, Scribea, z hlubin duše nenáviděl, byl by zajisté daleko dříve tento svůj nedostatek seznal, ale tak tápal po léta ve tmě, hledaje formy pro své smělé a původní myšlenky.

Z trpké této školy života měl však Sardou přece zisk neocenitelný. Naučil se znáti lidi, jejich snahy a cíle, naučil se dívati se na svět vlastníma zdravýma očima a počal svět recte společnost francouzskou studovati systematicky. Tím uveden byl aspoň na pokraj oné dráhy, na kteréž později domohl se tak skvělých výsledků. Znenáhla mizela i jeho nechuť ku pracím Scribeovským; počal je čísti a později zahloubal se i v jejich studium a teprv nyní poznal, co mu schází a čím Scribe na prknech tak neodolatelně působí — divadelní technikou. Pustil se do studií v tomto směru s veškerou houževnatostí svého temperamentu. Četl, studoval, rozbíral kus za kusem a neustál ve své práci, až byl takto prostudoval několik set nejvýbornějších kusů, až byl nabyl úplné jistoty o prostředcích, kterýmiž možno toho neb onoho účinku docíliti, až se přiučil přesné architektonice, důsledné kresbě povah, motivování každého jejich skutku a hnutí, slovem až nabyl oné znalosti divadelních požadavků, bez kterýchž dramatický spisovatel vůbec ani nemá vzíti péro do ruky.

Teprv nyní, když se domníval, že byl nahledl v tajemství divadelní techniky, sepsal Sardou na základě nabytých zkušeností theoretických novou dramatickou práci a předložil ji Scribemu. Následovalo nové zklamání. Scribe sice poznal, že jeví se v práci té talent, ale zděsiv se přímo brutalního způsobu, jakým v ní byly společenské poměry a povahy kresleny, odmítl ji nehrubě lichotivě. Tentokráte srazili se dva nadaní, ale zároveň co do názoru v svět velice se lišící duchové, kteří si nikdy nemohli porozuměti.

Opětné toto fiasko Sardoua již nezaleklo. Byltě příliš hluboko vnikl v tajemství divadelní techniky a věda, že není to tak forma jako duch kusu, jenž Scribea odpuzoval, nedal na úsudek osvědčeného a proslaveného dramaturga, nýbrž setrval na nastoupené dráze a studuje dále pilně a svědomitě život i divadlo, pracoval s neúmorným úsilím, jakoby byl už na výsluní slávy. Konečně podařilo se mu proniknouti; ale nikoli svou vlastní prací, nýbrž přepracovaným kusem cizím. Zpracovaltě kus bývalého herce jmenem Vanderburcka. K doporučení herečky Dejazetovy byl kus ten pod titulem „Figarovy první zbraně“ provozován a docílil

slušného úspěchu. Tím otevřena Sardouovi cesta k divadlu. Za nedlouho provozován nový kus a sice výhradně z péra Sardouova veselohra „Les pattes de mouche", kterýmž Sardou rozhodně pronikl a jenž rozhodl nad dalším osudem básníkovým.

Od té doby pracoval Sardou s vzornou pilností a vytrvalostí a zároveň také takměř s báječným štěstím. Každoročně vyšly z péra jeho dva i více kusů a většina z nich provozována v Paříži i jinde s úspěchem rozhodným a udržela se na repertoiru všech větších divadel evropských. Avšak směru, kterýž byl nastoupil kusem, jejž byl Scribe zamítl, Sardou více se nespustil. Hlavní výstup kusu onoho vetkal později v jiný, přečasto provozovaný kus „Nos intimes" (Mnoho přátel naše škoda) a scéna ta, ačkoli jedna z nejsmělejších, které kdy byly na prknech provedeny, neminula se s účinkem.

Sardou pracuje obyčejně ráno a dopoledne po čtyři až pět hodin. Práce jeho není snadná a hravá, nýbrž dosti mozolná. Škrtá a přepisuje mnoho; mnohdy přepracuje celý kus nebo celé akty a výstupy několikráte, než uzná kus za dobrý. On jest sám sobě přísnějším kritikem než kterýkoli z nejjizlivějších kritiků, kteří byli práce jeho posuzovali a třeba i odmítli. Při mozolné této práci lze neobyčejnou plodnost jeho vysvětliti podobně jako u Balzaca vytrvalostí a pravidelností práce.

Sardouovi byla častokráte tato jeho plodnost vytýkána. Pravilo se, že píše povrchně a obecenstvo jen týrá. Na jeden podobný útok se strany feuilletonisty listu „Opinion national" odpověděl Sardou několika slovy, jež vrhají charakteristické světlo na jeho způsob tvoření.

„Pravíte," odpovídá Sardou, „že píšu mnoho. Ale proč mi chcete předpisovati, abych sepsal ročně jen jeden kus, když jest můj temperament takového druhu, že mohu sepsati dva? Pracovati po šest měsíců — denně po pět hodin — o jediné veselohře, není přec žádná lehkomyslnost. Tolik jest jisto, že napsal jsem nejlepší výstupy za dvě nebo tři hodiny a že nejrozhodnějšího úspěchu docílil jsem svými „Starými mládenci", které jsem sepsal v šesti týdnech. Divadelní obecenstvo podobá se horečce: buďto je rozehřáto nebo chladné a ničím nedocílí se úspěch větší jako scénou, která byla po zralém uvážení sepsána na posezení a je jako s jedné litiny. Molière psával ročně tři kusy a byl mimo to hercem a ředitelem. „Don Juan" byl napsán ve čtrnácti dnech a je snad proto špatný?

Nepracuju-li, churavím. Pět hodin práce denně jest moje míra od čtrnáctého roku věku mého a vy to nezměníte. Píšu mnoho, poněvadž každého dne sedím již o osmé hodině ranní u svého psacího stolku a spaním spružená síla životní pobádá mne dvojnásob k práci.

Následuje z toho snad, že nevěnuju svým pracím náležité píle? Chcete, abych vám zaslal celé sešity naplněné poznámkami, jež jsem si činil, než jsem ten neb onen kus počal psáti a když jsem jej psal? Chcete, abych vám ukázal rozvrh kusů, scén atd. a celé ty haldy počmáraného a pokaňkaného papíru, než byl kterýkoli z mých kusů hotov? Teprv až byste spočítal přeškrtané řádky a odstavce, napsané, přepsané a přepracované scény a jednání, mohl bych vás vyzvati, abyste se vyjádřil, zdali jsem práci své nevěnoval náležité píle. Mnohdy se obávám,

že jsem o tom neb onom kusu příliš dlouho pracoval a právě proto že nebude míti úspěchu, jakého očekávám.

Zdá se, jakoby se dokazovalo, že pracuju, abych nabyl peněz a že mi nejde o umění. Pověst tu rozšiřujou lidé zlí a mnozí poctivci ji opakujou. Avšak právě to mne příliš netěší. Soudí se o mne jednak příliš dobře, jednak zas příliš špatně: příliš dobře proto, poněvadž se má za to, že vynaložím-li při svých pracích ještě více píle, budu tvořiti díla mistrovská a příliš špatně, poněvadž se soudí, že nutím se do práce a namáhám se, abych napsal co do kvantity více, než seč jsem.

Pracuju, poněvadž se stala práce druhou mojí přirozeností, poněvadž musím psáti divadelní kusy právě tak jako musí hruškový strom ploditi jen hrušky. Píšu kusy jen tak dobré, jak to vůbec mohu a nejsoů-li lepší, není příčina toho zajisté v mé moci. Nemám nic proti tomu, když se práce mé kritisujou, byť sebe ostřeji nebo i nespravedlivě, když se o mně a pracích mých debatuje a o nich pronáší úsudek příznivý nebo nepříznivý — vše to je mi lhostejno; ale když se mi metnou v tvář slova: „Vy nepracujete poctivě, vy obecenstvo jen trýzníte!“ pak mohou slova taková spisovateli veškeré psaní na vždy zhnusiti!“

Sardou nepracuje tudíž lehkomyslně, nýbrž svědomitě a s napnutím veškerých svých sil. Každodenní duševní namáhání učinilo z něho člověka nervosního. Avšak sepsáním kusu není ještě, jak jsme byli již v stati o Scribem a Legouvém připomenuli, práce moderního dramatického básníka ukončena.

Větší část, ne-li všichni vynikající dramatikové řídívají také ještě zkoušky ku svým kusům a opravujou, mění a doplňujou při této příležitosti jednotlivé scény nebo mnohdy celá jednání přepracujou. Sardou nečiní v ohledu tom výminky. Bývá každé zkoušce každého svého kusu přítomen a podáváme tuto několik úryvků z kompetentního péra o spůsobu, jakým Sardou zkoušky svých kusů řídí, z čehož možno si učiniti aspoň přibližně pojem o duševní práci dramatického spisovatele bezprostředně po dokončení kusu a před jeho provedením.

Pro každého nepovolaného, kdo není v kuse nebo jinak při představení zaměstnán, bývá velmi nesnadno, ne-li zcela nemožno dostati se do divadla, v němž se koná zkouška k nějakému novému kusu vynikajícího některého dramatika francouzského. Sardou jest v ohledu tom velmi opatrný a neúprosný; rozkazy jeho musejí býti svědomitě vyplněny. Leč na tom není dosti. Krátce před první zkouškou musejí mu býti vydány klíče od všech vchodů do divadla, ba i od všech loží, aby byl úplně jist, že se žádný nepovolaný zvědavec do divadla nedostane.

Před jevištěm, těsně u budky napovědovy postaví se dřevěná budka, kterouž si dal Sardou zvláště zhotoviti, aby byl chráněn před průvanem, kterýž jest, jak známo, na každém jevišti „jako doma.“

Když se byli umělci, kteří jsou v kuse zaměstnáni, sešli, požádá je Sardou vždy, aby se na svou čest zaručili, že o obsahu nového kusu živé duši ve světě ani slůvkem se nezmíní; herci přislíbí, že budou mlčenlivi jako hrob a Sardou počne pak poprvé kus svůj předčítati. Po přečtení kusu naznačí křídou na jevišti zcela určitě místa, kam má býti

ten neb onen kus nábytku a jakým spůsobem rozestaven, aby byl jist, že bude vše vykonáno tak, jak si přeje.

Následujícího dne, asi čtvrt hodiny před zahájením zkoušky, dostaví se rekvisitář, vrchní strojmistr a jeho příruči (jediné to bytosti, které kromě herců, ředitele, autora a napovědy mají přístup) a přesvědčí se, zdali jest vše v náležitém pořádku. Po té vstoupí herci a po nich napověda.

Je zimní den. Sardou vstoupí. Třese se na celém těle, ačkoliv jest zahalen ve velký plášť, tak že mu jen obličej částečně vykukuje. Kolem krku má otočený bílý šál, někdy i dva.

Jakmile vstoupí, obklopí jej herci a herečky a se všech stran sypají se naň otázky, je-li zdráv. Ale jaké to neštěstí! Sardou trpí opět nervosou; nespal po celou noc . . . .

„Rychle, rychle! Přineste lahvičku amoniaku!“ volá naivní milovnice a v mžiknutí oka je zde žádaná láhvička, neboť ředitelové pařížských divadel, kteří provozují nějaký nový kus Sardouův, nikdy neopomenou opatřiti si náležitou zásobu amoniaku, který jest při takové příležitosti věcí nevyhnutelnou.

Herci, obzvláště pak herečky, dívají se na sebe s výrazem leknutí v tvářích, ředitel pak vyhlíží jako zoufalec . . . . Příčina toho jest přirozená. Trpí-li Sardou nervosou, znamená to vždy tolik jako: bouřlivou zkoušku, nemožnost uspokojiti autora a opakování každé scény dva-, tři- i pětkráte.

Konečně má býti zkouška zahájena. Napověda nebo napovědkyně zaleze do své budky, Sardou zmizí ve své a zkouška počne. Sardou podá inspicientovi lahvičku s amoniakem; ale sotva že ji inspicient vezme do ruky a učiní první krok, aby ji odnesl, zastaví jej kategorický výkřik Sardouův. „Můj milý, přemilý příteli!“ křičí Sardou podrážděn, snaže se, seč jest potlačiti hněv, jenž se v něm bouří. „Což pak nevidíte tu pohovku tam v pravo? Nevidíte, že nalezá se skoro o celou píď na zad, než jak jsem byl včera naznačil? Přišoupněte ji přec trochu blíže k obecenstvu!“

A mezi tím co inspicient plní přání Sardouovo, volá Sardou na vrchního strojmistra, který bled a ustrašen přilítne.

„Což nevíte, že musí tam ta lenoška státi nejméně o devět centimetrů více na pravo? Což pak jste všichni slepi nebo jste se proti mně spikli, abych se zbláznil?“

Vrchní strojmistr pošupuje lenošku o devět centimetrů více na pravo a na jevišti rozlehne se nový výkřik, jenž platí tentokráte čalouníkovi.

„Pro všechno na světě! Podívejte se přec, jaká to lenoška!“

Ve všech pařížských divadlech, v „Thèâtre Français“, v „Odéonu“, ve „Variétés“, všady se Sardou nejvíce nasouží s čalouníky.

„Ten čalouník mne připraví o život!“ křičí Sardou přecházeje prudce po jevišti. „Ano, ano, — on mne připraví do hrobu!“

Po přání Sardouovu musí býti poněkud ošumělá lenoška odnešena a jinou nahražena. Sardou zmizí ve své budce, vše jest v pořádku a zkouška počíná.

Po několika minutách zazní z budky přívětivý jemný hlas:

„Ne, ne, můj milý! Tak ne! Ještě jednou — prosím . . . Uvidíme! . . . Ah tak — tak je to dobře — ba výborně!“

„Více na pravo, sličná dámo — hlavu vzhůru . . . Račte se na mne podívati! . . . Takhle! Trochu vášnivěji . . . . ah! . . . . tak! . . . . Dobře — dobře — výborně! . . . Tak tomu chci — tak a nejinak to musí býti . . . Výborně!“

Vše zdá se býti v pořádku a Sardou spokojen. Herci a herečky si oddechnou; leč náhle vyskočí Sardou ze své budky, jako čertík, když jej svěcenou vodou postříknou. Letí k některému kusu nábytku, odšoupne jej a zase přišoupne; pak běží jinam a opakuje totéž a vše to činí jsa ve svůj plášť zahalen.

Po chvíli pokračuje se ve zkoušení. Čím dále se přichází, tím více se Sardou rozehřívá, ba rozpaluje, až posléze není na jevišti slyšeti než jeho hlas. Každou chvíli vylítne Sardou z budky a za několik vteřin zase do ní vklouzne, což opakuje se tak rychle za sebou, že za nedlouho není na jevišti viděti než sem a tam lítající velký kožich a dva nebo čtyry cípy bílého šálu, které sem a tam se kejklajíce, brzo do výše lítají, brzo zase klesají.

Sardou zdá se býti vtělen v několika osobách. Hraje všechny úlohy svého kusu, hlavního reka, naivní nebo tragickou milovnici, komika atd. a je-li potřebí, představuje třeba lenošku nebo pohovku, aby hercům ukázal, jak mají hráti.

Rozumí se samo sebou, že se tím autor zahřeje. Svlekne tedy těžký svůj kožich a oblekne jiný, lehčí. Ale sotva že jej oblekl, počne se třásti zimou, tvář jeho zmodrá a v několika vteřinách má zase svůj těžký kožich na sobě.

Teprv po třech hodinách zkoušení svolí Sardou z ohledu na dámy k přestávce desíti minut. Dá si přinésti z blízké restaurace něco teplého, obyčejně co možná horký nějaký nápoj a mezi tím, co jej pije, vykládá tomu neb onomu herci, v které scéně a kterým místem by mohl docíliti největšího efektu.

Sotva že uplynulo asi osm minut, zahajuje Sardou zkoušku poznovu. Opět se zkouší bez přestávky po tři hodiny, až jsou herci a herečky zemdleni a nejraději by z divadla utekli. Ale Sardou nezdá se býti ani dost málo umdlen. Nejraději by začal zkoušku od začátku: herci a herečky protestujou, Sardou vykládá toho nutnost a mezi tím, co se takto prou, vytratí se jeden umělec po druhém, až zbude jich jen několik.

Sardou, kterýž počal právě první milovnici vykládati, jak má v té neb oné scéně státi, když mluví ta neb ona slova k rekovi kusu, ani nepozoroval, že se byla většina herců a hereček vytratila. Náhle se obrátí, aby dal rekovi nějakou instrukci; ale nespatřiv ho zamračí se. Okamžiku toho použije první milovnice, pozdraví sladkým hlasem autora a zůstaví jej s napovědou.

Co počíti? Nezbývá, než jíti domů . . . .

Avšak následujícího dne počne takováto práce poznovu a opakuje se mnohdy po dvacet, třicet, ba i čtyřicet dnů, než odbývá se zkouška generální. Následujícího dne pak jest první představení. Avšak ani

nyní ještě duševní práce autorova nekončí, ještě o představení a po něm mění a opravuje některá slova nebo celá místa, upozorňuje na to nebo ono, slovem pracuje bez oddechu a práce jeho končí teprv po představení, jež docílilo úspěchu rozhodného.

Novicka.

Napsal

Francesco Bernardini.

Přeložil J. J. Benešovský-Veselý.

Sotva že byl vstal don Michele od stolu, odebral se do své ložnice, aby se pomodlil breviář. Tělnatá jeho postava pohybovala se vlekoucím krokem, jakoby jen s velkým namáháním nesla kleriku a dvě tučné ruce; kolem krku měl kollárek, z něhož vystupoval silný krk s plnou tváří. Před ním běžel Vittorio, ryšavý kocour, který každého jitra objevil se jako hlasatel, aby na staré lenošce oznamoval příchod svého pána. Don Michele spustil hřmotné svoje tělo na starou tu lenošku, avšak tvář jeho nejevila dnes všední, ospalý, spokojený výraz.

Bezděčně opřel ruku o stolek, vzal breviář, pohledl na chvíli ven a zakryl si pak oči dvěma prsty; konečně otevřel breviář na obvyklém místě. Oči jeho spočinuly na knize, myšlenky jeho však těkaly jinde. Podnikalyť místo modlitby výlet do minulosti, plný bolestných i drahých upomínek.

Onoho dne — bylo tomu deset let — byl všecek rozlícen, když mu bylo oznámeno, aby vzal k sobě malou neteř, jež byla osiřela a neměla mimo něho nijakých příbuzných. Když ji přijímal, zdálo se mu, jakoby sám ďábel vloudil se do jeho svatyně.

Avšak děvčátko ve svých čistotných, úpravných šatečkách, s něžným tílkem, ručkami a nožkami jako loutka, bystrými očky, růžovými rtíky a tvářinkami k líbání přemohlo všechnu zlost strýčka Michele, jehož srdce přes to přese všechno bylo z ryzího zlata.

Tak vyrostla u něho. Měl s ní radosti i zármutek, mrzutosti i zlosti, obtíže, kteréž, jak se mu zdálo, byly nepřemožitelny. Viděl ji ještě dnes, kterak prvního jitra, když se chtěl pomodlit a odejít do kostela, vstoupila do jeho pokoje, toliko v košilce se zarůžovělými raménky a holými ručkami, bosými nožkami, pod paží raneček šatů, střevíčky a punčošky v ruce. Tak postavila se plačky před něho a pravila: „Obleč mne“ — a on ji měl oblékat. Když se blížil večer a ona se měla vrátit domů, celá urousaná od hlavy k patě a ušpiněná a poblácená, mračila se a nechtěla poslechnout, pak ale hned počala čistit kocoura a svoji loutku a dovedla tak pěkně svalit všechnu vinu na oba tyto nevinné tvory, že konečně dobromyslnému strýčku přešel všechen hněv.

Později však, když dorostla, neskotačila již a stal se z ní andílek ctnostný a dobrý. Tmavý šat, který zahaloval krásné její tílko, dodával jí vzezření vážnějšího, pohled její stal se klidnějším, jemnějším a oči skrývaly se na polo pod sametovými brvami. Když šla do kostela, nemohly se jí ani baby z bratrstva dosti vynadivit a opakovaly strýčku Michelovi neustále, že jest krásná jako obrázek panenky Marie.

A srdce jeho radostí poskočilo, a pak, doplniv si tento obraz, viděl svoji maličkou oděnou v šat jeptišky, s hlavou závojem zahalenou, klečící na kůru ... slyšel sladce dojemný zvuk varhan, kolkolem padal déšť květin do vonných oblaků kadidla, vše bylo stopeno v světle a lesku, pak se otevřely dvéře chrámové a zjevili se andělé obklopující ji průsvitnými obláčky a unášející ji do ráje...

A nyní, kdy se měl rozloučit se svou maličkou, jež byla u něho vyrostla jak dcera, aby ji poslal do kláštera, pukalo mu srdce a velké slzy vstoupily mu do očí.

* * *

Den před tím, než měla vstoupit jako novicka do kláštera, chtěla dívka dáti dlouhé srdečné s bohem všem přátelům svého dětství, zahrádce, kurníku, květinám, motýlům, loubí přede dveřmi upravenému, mramorovému sedátku a svému příteli Vittoriovi, zrzavému kocouru.

Chtěla zlíbat všechny květiny jednu po druhé, pocelovat je, dotknout se mříží kurníku, obejmout velikou tu lévu, tisknout v náručí svého zrzavého kocoura a do syta se vyplakat.

A ráno vyšla do zahrady a usedla na mramorové sedátko.

V tuto hodinu bylo se slunce jedva zvedlo na obzoru a šikmé jeho paprsky, které ještě nepálily, oblévaly zlatým svitem mříže kurníku, lupeny a korunky květin. V tuto chvíli klidu a radosti mladá dívka sedíc na lavičce s polou přimhouřenýma očima dívala se, kterak se květiny probouzejí a rozvinují svoje květy; viděla, kterak červíčkové vylézají z vlhké země, kterak se natahují na slunci a pak se dále plazí na písčité stezičce. Cítila vání zefýrku, jenž s jemným šuměním líbal nejvyšší vrcholky stromů a unášel s sebou motýlky, jichž křídla skvěla se nejkrásnějšími barvami, kteří zakroužívše v nesčíslných pitvorných obratech ve vzduchu usedali na květiny. Viděla vrabce, strkající hlavičky do trhlin zdě, kterak se obskakovali, chvíli si na nich poseděli a pak vesele cvrlikajíce počali dlouhý let.

A tento život plný vzduchu, světla, vůně, nevinných zvířátek ji dojímal tak, že jí srdéčko zabušilo, ňadra se jí vzedmula a do očí jí vstoupily slzy.

Vy malí motýlkové — myslila si — jak ráda bych chtěla žíti život váš, plný vzduchu, světla a vůně, žijete tak krátce, ale žijete samou láskou. Jako ty, vznešená růže, jsouc ještě plna života, také já skloním se jednoho dne a uvadnu. Avšak ty zemřeš v radosti, proživši život plný rozkoše, líbána každého jitra sluncem, osvěžována každé noci rosou ... V oné cele budu ale kvítkem bez slunce, bez vzduchu, bez rosy.

Přitiskla si ručky na srdce, jež prudce bušilo a z očí se jí řinuly hořké slzy.

V tom zabouchla prudce dvířka jdoucí do polí a v zahradě objevila se postava Paola, mladého to muže ze vsi.

Ona se zachvěla, byla by se ho mileráda tázala:

„Nuže, Paolo, čeho si přeješ?“

On ale s klidným tím vzezřením, s vpadlou tváří, umdlen namáháním a bolestí, kterou spůsobilo duši jeho pozvolné umírání nebohé jeho matky, nenechal ji na dlouho v nejistotě.

Chvějícím se hlasem tázal se jí:

„Ty jdeš tedy do kláštera?“

A kterak se tázal, tak jemně, tak něžně! Zdálo se jí to být smutnou, něžnou výčitkou, kterou jakoby opakovaly tyto květiny, to ptactvo, ti motýlkové a celá ta skvoucí příroda.

Avšak neodpověděla ani tak ani onak a sklonila toliko hlavu. Na to on doložil:

„Nelituješ, že musíš opustit někoho!...“

„Oh,“ přerušila jej tentokrát, „zdaliž toho lituji! Vždyť tu zanechávám strýce, Caterinu, Vittoria, moji zahrádku, moje květiny...“ A zamlčela se.

„A pak... již nikoho?...“

A pošeptal jí otázku tu hlasem tak plným lásky a zoufalství, že nebohá dívka se zachvěla. Tentokrát byly mu odpovědí slzy a vzdechy, načež dívka odstrčivši jej odejíti chtěla řkouc:

„Jdi, nesmím tě poslouchat!“

A Paolo vstal a odcházel potáceje se jako opilý.

Teprve u dvířek se obrátil a pravil:

„Dej mi aspoň květinku... na památku...“

A dala mu kytici, kterou byla před tím tiskla k srdci, jež tlouklo silně, křečovitě.

* * *

V klášteře, v temných těch zdech, uzavřena v cele, obklopena tichem, pozvedajíc hlavinku k neustálým žalmům, oddána pokání počala mladá novicka chřadnout jako růžinka na zlomeném stonku. Vroucí modlitby a pokání nemohly zahladit z duše její vzpomínku tak drahou a tak sladkou, jež činila veškerý její vnitřní život. Svatí a madonny nevyrušovali její srdce, jako ona tvář, která jí stále živě tanula na mysli. A nyní, kdy snad ji nikdy více neměla spatřit, když život její den ode dne patrně se krátil, cítila ulehčení a hledala útěchu ve své žalosti, dívajíc se na kousek toho nebe, jež mohla spatřit oknem své cely, k nekonečnému širému tomu blankytu, v němž se bude vznášet co čistý duch a spojí se s tím, jehož tak milovala.

* * *

Jednoho dne matka Paolova, která již po tolik měsíců byla na smrtelném loži, poslala pro dona Michele.

„Prosila jsem, abyste přišel,“ pravila k němu, „abyste se za mne modlil k Bohu za spasení mé duše.“

A když se byla vyzpovídala, tázala se:

„Mohl byste odepřít milost nebohé umírající?“

Hlas její byl chraplavý a don Michele musel naklonit ucho k jejím rtům. Ze všeho toho, co slyšel, šla mu hlava kolem, nebožák zdál se být blízek zalknutí, vzdychal a oddychoval těžce, zatím co hlas její vždy více slábnul:

„Kdybyste věděl, kterak ten nebožák trpěl, kterak dosud trpí... oh, smilování, neodepřetež mi tuto milost, neodepřete jí nebohé umírající... což myslíte, že ta nebohá holubička může být šťastna?... Nedopusťtež, aby můj Paolo zůstal tu bez jediné duše, jež ho miluje...“

A pokračovala takto, dokud ji hlas a síly neopustily. A dobrý ten velebníček vyšed na ulici jedva že se držel na nohou a musel se držeti zdi.

Avšak když vrátil se k večeru do smutného onoho příbytku, nalezl Paola klečícího u lože, na němž leželo nyní toliko mrtvé tělo.

Při bledém svitu lampičky zdálo se donu Michelu, jakoby pozoroval na rtech nebožky úsměv klidný a blažený, jakoby byla šťastna a potěšena nad tím, že kdosi bude milovat syna jejího tak, jak ona jej milovala.

* * *

Strýček Michele teprve po několika měsících dostál slovu, jež byl dal matce Paolově a jednoho odpoledne, jež byl ztrávil v městě, nevracel se již samoten ve svém vozíku, taženém starým mezkem. Nebožák měl na celé cestě velkou práci, aby řídil svého mezka, šňupal tabák, utíral si pot a držel pokud možno pevně svoji neteř.

Tato podobala se ptáčku uletěvšímu z klece, žvatlala o překot, byla nepokojná, neposedná. Vše zdálo se jí krásné, skvělé, smavé, zaprášená cesta, pustá lada, staré stromy i vetché chatrče, hovořila o všem, tak že nebohý strýc nevěděl, kde mu hlava stojí.

Pak chvílemi vzedmula se jí ňádra, oddechla si z hluboka a objala jej konečně co nejsilněji mohla skropivši horkými slzami jeho novou sutanu.

Doma byla ještě nepokojnější a bouřlivější: prohlížela vše, brala vše do ruky a líbala vše; povídala za deset, k nemalému pohoršení slepic a jedné ovce, jež ji viděly dosud oděnou v obleku novicky, a dělala na dvoře skoky jako hotová komediantka.

U stolu ale přešly jí bujnost i řeč, byla opět jeptiškou, jakoby seděla zde pod dohledem abatyše a celého konventu.

Bylo to proto, že vedle tělnatého svého strýce viděla jistá vousiska, a srdéčko její bušilo prudčeji než klášterní zvonec.

Majitel těchto vousisek málo jedl a ještě méně mluvil. Nadarmo don Michele a Caterina hleděli udržeti rozmluvu v proudu, mluvili stále toliko oni dva.

Avšak po skončené hostině odšoupnul don Michele svoje sedadlo a mezi oběma mladými lidmi zůstalo prázdné místo. Dle toho, co ujišťovala pradlena, zdá se, že na stole bylo nalito několik sklenic vína, a sice, jakož usmívajíc se dodala, chvějícíma se rukama obou mladých lidí, a že jí to dalo velmi mnoho práce.

Jisto jest, že v tuto chvíli Caterina odvrátivši tvář odešla do kuchyně. A dále se objevilo, že don Michele propůjčil široká svoje prsa, jakožto útočiště lásky, prvním slovům a prvním pohledům, jež oba zamilovaní spolu vyměnili.

A teprve když velebný pán spozoroval, že tohoto večera jest poněkud unaven, mohla mu Caterina odpustit slova, jež byl pronesl, vzav mladý párek za ruku. Mluvilo se o zasnoubení, o štěstí, o dětech, o požehnání a jiných věcech velice podivných v ústech kněze, zejména jsou-li promluvena k dívce oděné ještě v šat jeptišky.

Avšak oba mladí lidé měli jiné mínění o svém strýci a žehnali mu pak po celý život.

Touha.

Báseň

od

Karla Hupnera.

Tam na té skále, nebi blíž,
když hvězdy vzplanou na obloze,
jak rád bych ve snů zlatém voze
se vznesl v čistou světla říš,
výš od světa, kde tolik trudů,
kde tolik smutku, tolik bludů.

Tam na té skále v jitří čas,
což rád bych duši zasmušilou
jak z archy holubičku bílou
vysílal v nebes nach a jas
výš od světa, kde tolik trudů,
kde tolik smutku, tolik bludů.

Na levém křídle.

Pseudoidylla.

Napsal

Pavel Albier.

I.

Nikdo z oněch nešťastných, jež zlý osud přiměl ubírati se ráno, dne 28. června 1866 po silnici od Náchoda a Skalice k Jaroměři a Josefovu, nezapomene asi po celý život svůj na ten obraz, který poskytovala toho dne celá krajina okolní.

Mezi nepřetržitými hustými kolonami vojska všech zbraní, všech pluků, všech barev, všech národů, mezi koni, děly a vozy proplétaly se mnohdy s velkou obtíží malé houfce lidí civilních, beroucích se proti tomu uniformovanému proudu, prchajících hloub do země, zatím co ony massy vojska chvátaly ku hranicím, aby vytiskly od Náchoda, Vysokova a Bránky přední rychlé tlupy pruské, zmocnivší se skoro bez práce důležitých oněch míst. Benedek chtěl napraviti s napjetím všech svých sil onu hroznou nedbalost lidí, jichž povinností bylo starati se o bránění hranic, tedy především nedbalost svou, byť se byl tím již zřekl svého dopodrobna vypracovaného plánu na zničení armád pruských, který se zvěčnil v známém okřídleném slově.

Vycházející slunce odráželo se od lesklých hlavní ručnic a nasazených bodáků a třpytící se hudební nástroje nesčíslných kapel stále v pilné práci mnohdy až oslepovaly zraky. Dvacet rozličných pochodů splývalo v jednu zvláštní melodii. Po hudbě pěšího pluku přišla kapela na koních, kyrysnická, pak opět dělostřelecká a po ní zase jiná. K tomu přimísily se signály trubek a odměřený pádný krok. Vojáci přes všechen hlad a unavení po nočním pochodu byli veselí. Čtrnáctý kutnohorský prapor myslivců byl samý zpěv a každou chvíli zamával mezi jeho řadami někdo opeřeným kloboukem s voláním: „Prus nám bude na snídani!“

Večer toho dne mluvilo se ovšem již jinak, či vůbec ani se nemluvilo.

Oni uprchlíci byli hlavně lidé vesničtí, z krajin, jež se nalezaly od včerejška v moci pruské. Mnozí přišli již ve styk s „piklhaubnami“, slyšeli pronikavé zvuky píšťal. Vypravovali, že kolem Náchoda a po vrších k Novému Městu jsou pole celá modrá a v té modři že se blýská železné bodláčí. Utíkali po celou noc, či vlastně plazili se, neboť chůze jejich, stavená neustále novými a novými oddíly děl a koní, nedá se ani jinak nazvati.

Konečně však byli přece z obvodu, kde se asi strhne první náraz, a pomalu dostávali se pod ochranu děl pevnostních. Josefov vypadal ze silnice od Svišťan ve své zátopě a se svou jedinou štíhlou věží jako ohromný černý koráb s jedním stěžněm a svinutými plachtami, stojící nepohnutě uprostřed stříbrolesklé hladiny. Utíkající byli třídy nejchudší, opouštějící domov svůj teprve teď, posledního dne, v poslední hodině

před krvavým bojem a mezi nimi nalezalo se zvláště velmi mnoho lidu mladého, jenž byl slýchal od svých dědů vypravování o hrozné rekrutýrce Bedřicha Velikého a proto bál se i nyní, po stu letech, aby nebyl vřaděn pod pruské prapory.

Za sebou naříkající ženu, již držel jednou rukou, aby nebyla od něho odtržena, na druhé plačící děcko, kráčel tak mnohý mladý muž, smutně, bez cíle, vysmíván vojáky ve všech řečech a všemi spůsoby.

Zmiňuji se o tom obšírněji, neboť takové divadlo se nám nenaskytuje každého dne.

Nové a nové barvy vojska míjely po silnici, až se ztrácely za Skalicí v polích, úvozech, ve skupinách domků, ale tah vystěhovalců byl pořád úplně stejný, leda že čím dále, tím více řídnul. Tytéž obrazy, týž výraz v obličeji, v oku, stejný pláč a nářek všude. Jednotlivé skupiny byly malebnými, celek však naproti tomu zdál se přece jednotvárným.

Nemělo to konce. Silnice se netrhla.

Čelo jednoho pěšího pluku táhlo s hlučnou hudbou právě okolo posledního domku v Skalici, onoho, jehož zdi posety jsou v pravém smyslu slova ještě dnes kulemi, když tam nahoře, mezi Vysokovem a kostelíčkem svatého Václava na Dobenině vyskočily na několika místech skoro současně bílé obláčky. Ran nebylo pro vzdálenost a znějící hudbu slyšeti. Plukovník, šedý prachem, opálený v obličeji jako cikán, s bílými vlasy a vousy, jenž jel, mapu v ruce s pobočníkem před hudbou, zarazil koně a vytáhl hodinky.

„Tři čtvrtě na jedenáct!“ pravil a obrátiv se k plukovnímu tamborovi nařídil, aby přestali hráti.

Hudba utichla v prostřed taktu a setniny se zakolísaly, byvše náhlou přerývkou přivedeny z kroku.

Plukovník pohledl na pravo a zastavil beze slova šavlí celý pluk.

U posledního plotu namáhala se mladá ženština vytáhnouti z příkopu malý vozík, jehož přední kola tam zajela. Asi devítiletý, bosý opálený chlapec s nepokrytou hlavou jí pomáhal, až z něho se pot lil proudem. Práce jejich byla však posud marnou, vozík byl příliš těžký. Plukovník popojel k nim a spatřil na něm ležeti starého člověka, jak se zdálo nemocného, schouleného v trošek slámy a několik kousků špinavých peřin. Své vyschlé ruce zarýval téměř do opěradel vozíku, snaže se povstati. Jeho vyhublý obličej při tom celý se zarděl a na čele naběhly mu velké modré žíly.

„Zůstaňte ležet — nevstávejte, vždyť my to — —“ volala ženština.

Plukovník němě pokynul, několik nejbližších hudebníků přiskočilo a v okamžiku stál vozík na silnici.

„Zaplať pán bůh na stokrát!“ žehnala je.

Nemocný stařec, napaden silným kašlem, kýval jen plukovníku vděčně hlavou. Tento pohlížel s pohnutím na skupení.

„Co je mu?“ tázal se lámanou češtinou, ukazuje na starce.

„Ani sama nevím! — Trvá to již dlouho. Stáří —“

„Vy jste jeho dcerou?“

Zavrtěla hlavou a v tom okamžení silně se začervenala. Stařec přemohl násilně kašel a pravil rychle:

„Snacha, žena mého syna, pane plukovníku — ale vlastní dcera nemůže být hodnější.“ A zakašlal opět. „Bůh ví, že hodnější — ať jí to sám odplatí!“

„Vy jste byl vojákem!“

„Ano!“

„Proto jste ihned poznal mou šarži.“

„Byl jsem ve čtrnáctém roce v Paríži. Bylo mi tenkrát osmnáct let. To byly ještě časy!“

Nemocný se pohnul a odhrnul tím trochu peřinu.

„Vy nemáte nohy!“

„Jsou tam, ve Frankrajchu!“

„A kde máte syna? Umřel už?“

„Jest na vojně, u ferdinandských kyrysarů, u těch, co já býval. Bude snad také zde —“

„To je smutné. A což ten chlapec?“

„Je po druhém synu, co leží v Italii u Novary. Jeho matka také zemřela a tak mi ho zanechali.“

„A proč utíkáte? Což myslíte, že jsou Prusové lidojedi?“ pravil plukovník opět po chvilce.

„Prosím, kdo pak se může dívat na to hospodářství! Jsem starý voják — všude jsme vítězili a tady už stojí nepřítel v naší zemi hned prvního dne! Musil bych se rozzlobit a říci jim něco, těm prajským modrákům a zle by se mi vedlo. Musíme pryč — řekl jsem včera. Jedeme celou noc. Jsme jen z Vrchovin tamhle u Nového Města — ale kam pak mezi tolikerým vojskem! Musili jsme všude hrozně dlouho čekat. Terla s Petrem se namohli! A na konec nás tady husaři vstrčili do příkopu — mne, ubohého starého vojáka — —“

„Terla? To je divné jméno!“

„Terezka. U nás na horách se říká Terla.“

V tom přiletěl jako blesk od Klenů rychlý hulán a podal plukovníkovi lísteček.

„S bohem!“ podal chvatně tento starci ruku. „Rychle přes silnici a hleďte se dostati někam do bezpečí!“ pravil Terle.

Vozík přejel na druhou stranu silnice. Plukovník díval se do mapy.

„Hudba v zad! Rychle!“ zavznělo velení. „V čety!“

„Jako vítr, jako vítr!“ liboval si starý veterán. „Ale jako my to dělávali, přece ne!“

Řady daly se úprkem na pravo do polí, ku dráze, ručnice v rukou, bodáky nasazeny, zahaleny jsouce v okamžiku ohromnými hustými sloupy prachu. Pluk zrovna přeletěl kolem vozíku.

Vedro bylo v tu dobu zrovna nesnesitelné. Jazyk lepil se na patro úst a v zubech vrzal písčitý prach. Terla pohlížela soucitně na ty ubohé lidi, jak v těžké zbroji, s tornistrami a plášti úprkem se ženou přes hroudy a řádky bramborů. Po cestě pak přehnalo se ještě něco jízdy.

„Vidíš, holka,“ rozumoval stařec, „tohle by musil Řehoř také prodělat. Štěstí, že je na koni. Jazyky až plazí ta infanterie — krev teče z nohou a plášť v pantalíru dusí na prsou. Teď ale stranou, zčerstva odtud. Silnice je skoro volná —“

Vozík se plazil opět dále do kopce mezi domky skalickými a mnohá krůpěj potu skanula s čel do silné vrstvy prachové.

Střelba z děl pruských zaznívala sem jako vzdálené bouchání do velikého bubnu. Z rakouské strany hučela a drnčela okny sotva půl hodiny z dáli. Země duněla.

Dostali se až tam, kde běží v Skalici jedna cesta dolů, na pravo k Oupě.

„Holka, dej se tady! Půjdeme jim z cesty. Kdyby už chtěl zlořečený Prajz vyhrát, budou naši utíkat po silnici dolů do kraje. Táhlo by se to všechno k festunku — já tomu rozumím. Do hor se nepustí — kam pak tam s kavalerií! Zatím můžeme někam k Rýzmburku a tak počkat, až se všecko převalí, ať už to dopadne tak nebo jinak!"

II.

Již hned při počátku nového směru cesty měla tato odchylka dobrý účinek. Terla ubíhala s vozíkem s kopce co nejvíce mohla, sproštěna poněkud té neustálé bázně, která se jí zmocnila na hlavní silnici mezi vojskem. Zde bylo volněji. Skalice byla úplně prázdná, obyvatelstvo dávno nechalo vše stát a ležet a uprchlo. Mimo několika hlídek nebylo viděti člověka.

Za chvilku octli se dole u dřevěného mostu přes hučící Oupu. Zde dával právě setník pionérský svým lidem rozkaz ku rozebrání trámů. Bylo to zcela bezúčelné, ba přímo nesmyslné, šílené.

„Zastav, Terlo, zastav!"

Zastavila se před mostem.

„Pane setníku," volal invalida, „k čemu to? Vždyť to k ničemu nevede! Což kdyby nám už Bůh dal to neštěstí, že bychom musili ustupovat?"

Setník podíval se rozmrzele na mluvčího, zamračil se a obrátil k němu zády.

Sotva že přejeli, již počali pionéři trhati zábradlí.

Pustili se po lesní cestě k ratibořickému zámku, bažantnicí. Nic nezvěstovalo, že sotva tři čtvrtě hodiny odtud se lidé vraždí po tisících. Bylo zde tak ticho v stínu nebetyčných jedlí, šumících si nad hlavami, co vrcholky jejich snad již v dálce zahledly. Na první lávce podle cesty seděli dva vojáci, v trávě ležel poddůstojník, píšící na velkém mezníku lístek. Jejich zbraň vypadala tak nevinně v zelené trávě. Na stromech podle stezek po obou stranách silnice visely bílé tabulky s nápisem: „Zakázaná cesta." Nebylo nic směšnějšího nad přísný zákaz panský v tuto chvíli, kdy za několik okamžiků může se zde rozvlniti divoká seč bez ohledu na bažanty.

„Zakazovat, stále zakazovat!" smál se srdečně invalida. „Ti páni neumějí nic jiného, než zakazovat! Zda-li pak zakáže pan kníže i Prajzům? K smíchu! Schválně se mu to vše zpustoší! Byli jsme také vojáky — hahaha! — a každý zákaz nás jen podráždil. Schválně, zkazit, — proč zakazují! Což je vojáku po tom!"

Na chvilku utichl, pak počal znovu.

„Hahaha! Terlo, to jsi se červenala! Nu, neměla jsi proč! Nejsi-li posud mojí snachou, budeš jí jistě!“

„Vrátí-li se jen Řehoř!“ pravila smutně Terla.

„A proč by se nevrátil? Což myslíš, že tam každého zabijou? Mne teprvé v páté bitvě pošramotili. Řehoř se po válce jistě vrátí a budete jednou svým dětem vypravovati, jak jsi jejich nemocného mrzáka dědka vezla mezi vojskem po celou noc a půl dne.“

Terla se červenala znovu. Stařec se smál.

„A což kdyby se tak Řehoř vrátil s nějakým vyznamenáním? Já bych se zbláznil radostí a tvá máma by pak jistě nic proti tomu neměla, abys byla jeho.“

„Kde jen asi jsou naši!“

„Kde by byli? Někde u Hradce už. Nemohou také rychle, mají dobytek s sebou. Ti se asi po tobě shánějí!“

Tvář i oko Terlino se zasmušilo při vzpomínce na rodiče. Opustila je, aby prokázala službu otci toho, jenž jí byl dražším, než vše.

„To je ale pravda, Terlo, máš mého Řehoře vskutku ráda, teď tomu teprvé věřím. Ale které pak děvče by nemilovalo kyrysníka! Jako má nebožka! Vzala si mne i beznohého, s pěti krejcary denně za mé zmrzačení. Teprv později naučil jsem se ty panáky vyřezávat, které nás živily. A bránili jí po vesnici taky dost, rozmlouvali, — nedala jinak.“

„Jak mne asi přivítají, až se opět shledáme!“

„Vědí, kterak jsi se ztratila jim?“

„Schovala jsem se, když odcházeli a pak přišla jsem k vám. Věděla jsem, že byste rád odešel a že Petr je k tomu malý. Myslila jsem na to po celou noc a pak jsem se rozhodla.“

Děvče se zamyslilo a přestalo mluviti. Neposlouchala dále řečí starcových, kterak vypravuje o svém tažení k Paříži. Cesta lesem, bez rozhledu, stále stejná zdála se jí býti hrozně dlouhou, nekonečnou. Chlapéc byl zamlklý. Zapíral svou dětskou povahu, nenaříkaje si, neustávaje ve svém namáhání ani na okamžik, jakoby cítil důležitosť chvíle. Poslouchal to vzdálené dunění.

Za to byl kmet skutečným dítětem.

„Jen přímo zahradou k zámku!“ volal vítězně, když přijeli přece konečně k otevřeným vratům knížecího parku. „Nepustili nás sem skoro nikdy, že jsme byli otrhaní, báli se, že bychom snad žebrali — teď se podíváme!“

Hned u vrat pásli se dva osedlaní koně a dále leželi jich pánové, husaři. Pohledli kdo to a obrátili se líně na druhou stranu.

Po několika záhybech cesty uzřeli zámeček Ratibořice. Zelené jalousie byly všecky spuštěny a na prostranství před zámečkem tábořila eskadrona husarů. Koně potulovali se volně po prostoře a pásli se s velikou zálibou na bujném, se vzácnou pílí vypěstovaném trávníku anebo vehnáni pro ochlazení do velkého bassinu děsili roje zlatých kapříků, k rozkošné zábavě několika synů puszty. Jiní jezdci trhali po záhonech nejkrásnější, nejvonnější květy, při nichž zahradníci mnohou hodinu prací ztrávili a vplétali je koním do hřívy.

Dvéře do zámečku byly vylomeny a na hedbávím potažené židli seděl pan rytmistr, klestě sobě větévku nějaké vzácné palmy z nedalekého skleníku na vkusnou kertu, zatím co pan poručík bavil se malováním knírů velké sádrové soše řecké bohyně a neustále se svému vtipu usmíval.

Terla jela co nejrychleji kolem, provázena pokřiky vojáků.

U druhých vrat stála pěší hlídka, šest mužů s desátníkem, Slováci. Vypadali ve svých úzkých kalhotkách a v bílých, ušpiněných kabátech s úplně černými výložkami velmi smutně, přímo odporně.

„Kam?“ tázal se desátník.

„Utíkáme!“

„Tam nahoru?“ ukazoval voják po cestě směrem k Rýzmburku.

„Ano!“

„Nemůžete. Mám zakázáno a pak je zbořen most přes mlýnský náhon.“

„Ale — —“

„Nic platno. Nikdo nesmí odtud dále. Druhá stráž by již po vás střelila.“

„Co tedy dělat?“

Desátník pokrčil rameny.

Terla chtěla prositi.

„Tiše, Terlo,“ napomínal invalida, „nevíš, co je to voják. Tomu se řekne jednou, že musí a nic na světě ho nesmí odvrátit od rozkazu. Otoč vozík. Zůstaneme zde. Vždyť nám tady také nebude tak zle. Jak jsem povídal, všecko se potáhne k festunku. Tohle jsou jen varty. S bohem, vojáci! Podle plotu, Terlo, tady na ten kopeček k onomu houští. Budeme v chládku. Je to hrozné už parno!“

Vskutku, bylo to vedro až mdlé. Nic se nehýbalo v celém okolí.

Dostali se na malý kopeček za zámečkem u samého plotu, podle něhož vedla vozová cesta.

„Zde zůstaneme stát. Vždyť beztoho nemůžete oba dále. Terlo, Terlo — vskutku — vlastní dcera — —“

Odtud mezi větvemi stromů viděli na protější vrch nad Zličí. Silnice po druhém břehu Oupy vroubena byla vysokými obílenými kameny a zrak přecházel tou bělostí, pohledl-li člověk v tom planoucím slunci na ně. Bylo již dávno po poledni. Terla vyňala tedy z vozíku velký bochník chleba a ukrojila tři kusy. Nikdo se jich však nedotkl.

Od té doby, co vynikli z lesa, slyšeli opět střelbu zřetelněji, ba až příliš zřetelně. Rána stihala ránu. Přes sto děl musilo být v plné práci. Houkalo to po celé čáře. A co bylo při tom nejhoršího — stařec nemohl už rozeznati děla naše a pruská. Musila být zcela blízko u sebe.

„Bůh pomáhej našim hochům! Teď to asi půjde nejhůř! Vidíte ty ptáky tam nahoře? Utíkají do kraje, jsou vyplašeni. Nemůžeme se chudákům divit. To je lomoz!“

Ucho zaslechlo již i hromadnou palbu z ručnic. Pálili to Prusové, naši nemohli tak rychle stříleti, jak to šlo. Jako kdyby na pianě prudce běhy hrál, tak to zpívalo. Všecko se třáslo a zde přece nezahledli ani človíčka. Husaři se bavili daleko odtud.

Stařec zamhouřil oči, jakoby se mu chtělo spát, čemuž ale tak nebylo. Otevřev je po chvíli, pravil vesele:

„Vidíš, holka, vždycky jsem si přál poslechnouti tak ještě jednou tu divokou muziku. Pán bůh mně to dopřál!“

Terla pohledla na něho a vzpomněla si při tom na ta sta lidí, kteří při té starcově zábavě v tu chvíli umírají.

„Bude bouřka,“ pokračoval, rozhlížeje se po obloze, „cítím to ve zbytku svých nohou. Aha, tamhle od Náchoda to sem jde. Za hodinu je tady, jako ta prajská bouřka, co se na nás předevčírem přivalila. Co pak nám od těch Němců přijde dobrého! Dobře, že je zde všechno vypáčeno, budeme se mít kam schovati. Slyšel jsem, že při velkých bitvách vždycky pršívá. Podle toho máme dnes veliký den!“

V tom zahřměla silná rána.

Všickni sebou trhli a zbledli.

„To není ještě hrom!“ vykřikl invalida a v tu chvíli obrátily se zraky jeho k návrší nad Zliči. „Pro boha — —“

Odtamtud sypaly se nové tři ohlušující rány.

III.

Nahoře na návrší nad vesnicí, sotva něco přes tisíc kroků v přímé vzdálenosti se to mezi hustým dýmem prachu hemžilo. Jedna batterie byla již umístěna a druhá tryskem přijížděla, až děla poskakovala.

Železné žaludy syčely tam na druhou stranu někam ku Klenům a Vysokovu.

„Zle je, zle, děti! Naši couvají,“ šeptal stařec v jakési ztrnulosti, maje oči stále upřeny nahoru na stráň. Nezdálo se, že by se však lekal, naopak, oči ty se leskly mladickým ohněm.

Terla byla bledá jako smrt, chlapec pohlížel na to s blbým výrazem. Byl ohlušen tím hřmotem, který stále vzrůstal. Věděl, že se děje něco velkého, čehož dosahu nemohl ovšem postihnouti. Vždyť toho nepoznávaly hned ani hlavy v zlatých kloboucích se zelenými chocholy.

Silnice dosud pustá se nyní poněkud oživila. Něco pěchoty hnalo se po ní v zmatku a zmizelo ve Zliči. Také nahoře ukazovaly se oddíly.

Invalida prohlížel si celý ten obraz velmi bedlivě. Těkal kolem s předmětu na předmět. Stále mluvil, vysvětloval, rozumoval, aniž by kdo z obou dával pozor na jeho slova.

Ve chvílích takových přestává člověk počítati čas. Jak dlouho to už všecko trvalo, nikdo z nich nevěděl. Hodinu, dvě, kdož to může říci! Bylo to stále stejné, velmi jednotvárné a přece pořád napínavější. Dělostřelci se nehýbali, nepokračovali, neustupovali. Nikdo nemohl určiti, kterak to s postavením jejich a celé armády vypadá.

Čas od času vznášely se bílé roztrhané obláčky nahoru k nebi, které pokrylo se mrakem, černým jako noc. Vypadalo to jako smuteční příkrov s bílými ozdobami. Jednu chvíli utvořily dva takové sloupy dýmu na několik okamžiků kříž, že se Terla až požehnala. Bylo to však něco nadpřirozeného? Vítr neval a obláčky měly úplnou volnost.

Teď ale zalesklo se něco na pravo, na silnici od Skalice!

Byly to helmy kyrysníků a jejich vytasené palaše. Hnali v plném trysku. Před nimi letěl nějaký důstojník jako archanděl Michael. Helma jeho svítila jako oheň a palaš jako blesk. Jako nějaké zjevení minuli Zlič a zmizeli v ohybu cesty ku Studnici.

A pak byla opět chvíli silnice pustá, znovu viděli jen ty postavy na hřebenu vrchu, kterak vynikají na okamžik z dýmu. Na to spatřili na levo od Zliče nějakou jinou kavalerii. Byla to ona eskadrona husarů, která odpočívala před čtvrt hodinou v parku.

„Bravo, hoši!“ volal invalida, tleskaje s namáháním rukama. „Něco se děje. Chtějí Prajze obejít, jak pozoruju. Jen být tak někde na kopci, abych to mohl všecko viděti. Teď teprvé proklínám ponejprv zlořečeného Bonaparta, že mne připravil o nohy! Jak bych se teď v té mele otáčel!“

Při vzpomínce na svou slabost se stařec zasmušil a umlknul. Nějakou dobu rozhlížel se zas upjatě po svém skrovném obzoru, kdy se mu na něm opět něco nového vyskytne. Nebylo lze však nic spozorovati, až na to, že se někdy ve Zliči zaleskla zbraň onoho oddílu pěchoty, který měl vesnici obsazenu.

V tom však najednou sebou trhl.

„Kriste pane!“ zvolal prudce a tak hlasitě, že se Terle až dech zatajil. „Co to — —?“

V divokém úprku, v nesmírném zmatku, v jediném chumlu jako stádo ovcí hnala se jízda zpátky od Studnice. Husaři i kyrysníci hleděli předstihnouti jedni druhých v zběsilém útěku. Dvě eskadrony zdají se býti hrstkou, stojí-li v šiku, — v nepořádku pádíce, jsou celým přívalem.

A každým okamžikem klesl některý kůň k zemi nebo sletěl jezdec střemhlav pod kopyta

„To není možno — to není samo sebou —“ šeptal stařec jako ve vytržení, „— ah, sběř —!“

S hrůzou poznal příčinu toho podivného klesání — v ohybu cesty objevily se náhle bílé helmy pruské gardy, ženoucí se v nesmírném počtu sem a střílející z karabin a bambitek.

„Pomoc, pomoc!“ zaznělo z plic starcových s takovou silou, jakou by nikdo v tom nemocném těle nehledal. Byl to výkřik mimovolný.

Volání jeho bylo marným, nebyloť tu, kdo by ho slyšel. Myslím, že kdyby ho byli zaslechli tenkráte tisícové, byli by poslechli na hlas tento, na hlas zoufalství a děsné bázně, která zmocnila se invalidy při tom pohledu, kterak nepřítel padá v zad armády, spíše než na velení Benedekovo.

Na levém křídle nebylo pro tu chvíli moci, jež by se postavila proti tomuto vše drtícímu proudu pruských kyrysů.

Utíkající skákali beze všeho rozmyslu do Oupy, jež se jim v cestu stavěla a zmáčení vynořovali se opět z hustého proutí na břehu, rozjíždějíce se po širokých lukách, aby co nejdříve znikli dosahu nepřátelských karabin. Někteří, již byli dále na levo zahnáni; jeli těsně podle plotu parku, sotva dvacet kroků od skupení u vozíku. Pochybuji, že by byl někdo z nich si toho skupení povšiml v slepém trysku svém.

Terla se chvěla jako osykový list. Držíc se křečovitě vozíku, po-

hlížela zděšeně na krvavou honbu na lidi. Srdce se jí sevřelo úzkostí, krev přestala skoro kolovati v žilách.

„Terlo,“ šeptal invalida, „slyšíš, to jsou Ferdinandští kyrysaři, mně něco praví, nechci tomu ani uvěřit, jako bych měl dnes uzříti Řehoře.“

Terla jen sevřela své bledé rty až se krev z nich vyprýštila.

Právě letěl jeden jezdec kyrysník ještě kolem plotu. Terla pohledla naň a zvolala s výrazem, jaký jen nejprudčí cit vyvolati může:

„Řehoři!“

Voják sebou leknutím trhl, trhl úzdou, kůň se vzpjal pod ním a ve vteřině byl jezdec pod koněm. Zemé musila zaduněti pod pádem těžkého jezdce. Kovová helma zaletěla daleko stranou a šavle se zlámala.

Kůň utíkal dále za ostatními, sproštěn jsa tíže.

Terla pustila se vozíku a chopila se zoufale za čelo. Slzy, dají-li se tyto dítky bolu v tomto případě tak nazvati, vytryskly jí z očí tak prudce, tak mocně, a byly tak žhavé, že jí mohly zrak vyžehnouti. A přece při tom uzřela, že se voják na zemi pohnul, že vstává.

Rychleji než myšlenka, neboť nevěděla vůbec, zdali v okamžení tom myslí, octla se u plotu parku a obrovskou silou, jakou příroda nás obmýšlí v chvíli rozhodné, vytrhla několik tyčí a již octla se u jezdce.

Tento se zatím posadil, stíraje si s obličeje krev, která mu s vlasů crčela.

Byl to on!

Pohlížel na ni očima sklennýma, pohlcuje ji zároveň svým pohledem.

„Můj bože,“ šeptal, „což je to už sen na věčnosti?“

„Řehoři!“ zvolala Terla znovu trhajíc rukávy svého oděvu, aby zastavila krev.

Řehoř zavřel oči a klesal zpátky do trávy sbrocené vlastní krví.

Terla sklonila se k němu.

„Pro rány Kristovy, Řehoři, ty snad umíráš!“

Kyrysník, jakoby vytržen z hrozného spánku smrti, otevřel zas oči, chopil ruku Terlinu do své, chtěl povstati, ale síly jeho k tomu již nepostačovaly. Obličej jeho byl potažen smrtelnou bledostí, rty zmodraly — krev lila se mu stále z hlavy.

Nebylo nikdy hroznějšího podívání nad tohoto umírajícího. Stále pohybovala se jeho ústa, jakoby chtěla ještě něco promluviti, ale hlas vypovídal službu. Bylo viděti, jak strašně trpí při tom, jak svaly jeho v obličeji bolem cukají.

Terla měla naň upřeny zraky s výrazem největší zoufalosti. Nemluvila a proto tím větší musilo býti její utrpení. Pozvedla druhou volnou rukou Řehořovu hlavu a dívala se ztrnule do těch očí, jež každým okamžikem ztrácely na svém lesku.

Ještě jakoby náhle svaly jeho nových sil nabyly, pohnul sebou prudce Řehoř.

„Terlo, odpouštím ti!“ zašeptal a v tom vyhrnul se mu celý proud krve ústy a odnesl sebou — duši, život — —

IV.

Seděla ještě chvíli u něho, neslyšíc té střelby kolem, toho zmatku, těch ohnivých sloupů hořící Zliče tam naproti.

Pruská jízdná garda obrátila stříbrné orly na helmách svých ku Zliči, vidouc, že stíhání jejímu staví se na příč divoká Oupa. Sešikovala se a jako zeď hnala k vesnici. Asi setnina rakouské pěchoty tam ukrytá přivítala gardu palbou. Kdyby naše vojsko bývalo ozbrojeno rychlostřelnými jehlovkami, nikdy by nebyla vesnice upadla v moc pruskou. Takto však musili zanechati po několika salvách hořící Zlič gardě.

Jediná myšlenka vířila v Terlině hlavě.

„Proč pravil, že mně odpouští? Má mně co odpouštěti? Čím jsem mu ublížila?"

„Terlo, Terlo, ty jsi silná, pomoz mu, přiveď ho sem k nám, ke mně!" ozval se najednou starcův hlas. „Snad nebude mu tak zle."

Tato slova uslyšela přece. Vzala Řehoře do náručí a pozvedla ho, aniž by cítila tíže tohoto již bezvládného těla.

„Všecka pomoc jest už marnou!" pravila temně.

Stařec to zaslechl přes všechen hukot děl.

„Marná! Marná!" zvolal prudce invalida. „Ó, pak jsi ho zabila ty sama! Ty jsi zabila mé dítě, mého syna, nejhodnějšího syna, podporu mu, mou pýchu! Nepřibližuj se ke mně — musil bych tě zardousiti — vražednice jeho!" — —

Zůstala státi asi patnáct kroků od vozíku, neodvažujíc se ani dále pokročiti. Nebyla to bázeň před děsnou hrozbou. Strašná myšlenka plížila se jí do mozku. Nechápala smyslu, ale věděla, že slova starcova jsou něčím tak osudným pro ni, že veškerá bytost její jimi trne.

„Ty jsi ulekla jeho koně, — pro tebe spadl, pro tebe se zabil!"

Nyní pochopila.

V tom současně šlehl z černé oblohy dlouhý klikatý blesk přímo na kopec nad vesnicí a v témž okamžiku zahřmělo stejnou dobou několik ran, splývajících v jeden ohromující rachot.

Terla klesla k zemi a kyrysník přikryl ji svou mrtvolou.

V.

Za nějakou chvíli volal nějaký udivený v parku po německu:

„Kamarádi, sem, něco zvláštního!"

„Grunerte, jsi na ráně!"

„Ah, ti už pálit nebudou. Vždyť vidíte, že už utíkají, co jen koně stačí. Našich je modro po lukách i na stráni. Ale pojďte sem, stojí to za podívání!"

Asi osm hlav s lesklými piklhaubnami vylezlo z hustého křoví.

Jediný výkřik podivení se ozval s hrdel všech.

„To byla ta první rána proti nám a to první udeření hromu!" pravil Grunert

„Bylo to něco hrozného! Najednou udeřiti hrom nad námi, vyletět rakouská kára s prachem nedaleko a prasknouti granát na blízku!"

„Takového něco nestane se ani ve stu letech jednou."

„Proto ti, jež granát zasáhl, mohou se státi světoznámými spíše, než některý náš „světový" básník," smál se drsně dlouhý bývalý student, nyní seconde-lieutenant.

„Ubozí lidé. Stařec seděl na vozíku a hoch byl podle něho. Zahledl jsem je, když jsem se plazil po čtyřech a v tom přiletěl granát právě do vozíku."

„Hrozné jsou účinky té rakouské střelby. Vidíte, celý vozík rozbit na samé třísky a tráva kolem samá krev!"

„Hleďte, kam až zaletělo to tělo!" divil se důstojník, našed strašně zohavenou mrtvolu starcovu pod keřem. Ruce byly úplně odděleny.

Pan seconde-lieutenant přitáhl jednu odtrženou ruku invalidovu šavlí ku trupu.

„Kde jsou ale nohy?"

„Hledejte je!"

Hledali, ale nenašli. Po chlapci pak nebylo nikde ani památky.

„Ale co to zde?" zvolal opět najednou Grunert o něco dále.

„Ah, kyrysník rakouský!"

„A co to?"

Grunert odstrčil mrtvolu Řehořovu pažbou ručnice a ukazoval na Terlu, která budila se ze své mdloby a zírala svým zapadlým okem bez lesku na Prusy.

Všichni odskočili.

„K čertu! Vždyť jest živa."

Někdy leká člověk živý více než mrtvola.

Dva vojáci pozvedli Terlu a jeden omýval její skráně kořalkou ze své polní láhve.

„Zde se stalo vskutku něco velmi zvláštního," pravil seconde-lieutenant. „Ta ženská nám o tom jistě poví."

Terla se vzpamatovala, ale nepromluvila. Ukazovali jí mrtvoly a omdlela znovu.

„Hoši, trubka nás volá dohromady!"

„Co ale s touto zde."

„Rychle pospěšme. Nechme všeho! Však ona procitne!"

Jeden starší pruský voják sňal s krku svou čutoru a vytáhl kus chleba. Položil oboje podle Terly a odkvapil za ostatními k zámečku.

— — — — — — — — — — — — — — —

Hojný déšť spustivší se hned na to z přetížených oblak, probudil Terlu podruhé k životu.

Zlič hořela, Skalice hořela. Rachot střelby přestal, bylo dobojováno. Hrom bil bez přestání. Oupa valila se lukami dolů k Josefovu, majíc vodu červenou lidskou krví a nesouc na sta mrtvol.

O jedné hodině odpoledne dostal pruský korunní princ v hlavním stanu svém v Červeném Kostelci zprávu, že se rozpředl boj u Skalice proti rakouské přesile. Měl při sobě jen něco gardové jízdy a pěchoty. Ihned poručil dáti se na pochod. Jízda táhla po silnici přes Studnici, pěchota přes Rýzmburk. Jízda byla brzo Rakušany zpozorována, pěchota

zůstala skryta, zatím co gardoví kyrysníci zničili ony dvě eskadrony, jež stály na rakouském levém křídle, či vlastně za levým křídlem.

Na to zmocnila se pěchota bez hluku i knížecího ratibořského parku. Teprve nyní spozorovaly ony dvě rakouské batterie nad Zličí, jaké nebezpečenství jim hrozí. Několik ran bylo vysláno do parku. Pak musily prchati před četnými houfy pěchoty, valícími se na ně.

V divokém zmatku utekly celé dva armádní sbory rakouské až k Josefovu. Mosty přes Oupu byly strženy. Vojáci vrhali se bez rozmyslu s vysokých břehů do řeky a rozbíjely se na balvanech z mělké vody vyčnívajících. Hrom bil, déšť se lil, blesky se křižovaly — všude vládla spousta.

Terla procitnuvši zírala na všecko jako smyslů zbavená. Seděla tak snad hodinu, až se konečně přece poněkud vzpamatovala.

Sebrala kusy těla invalidova a přivlekla obě dvě mrtvoly pod veliký keř růžový, právě květoucí. Pak vydala se ku sklenníku, kdež nalezla rýč a motyku.

Kopala hlubokou jámu a do té je vložila. Dlouho to však trvalo, než je přikryla hlínou. Sotva že ukryl se obličej Řehořův, vždycky opět hlínu odstranila a zase naň zírala.

Konečně bylo vše hotovo. Pomodlila se a kráčela pak přímo k řece. Zmizela v ní tiše, ani vlny nezavířily a druhého dne podivil se hrozně pan seconde-lieutenant, když při vytahování mrtvol tam dole ve Skalici u splavu nalezli mezi utopenými vojáky také tu ženskou z ratibořského parku. Pochovali ji na společném vojenském hřbitově.

A zatím co hledali prušti fusilieři marně mrtvolu chlapcovu, utíkal tento, hrůzou štván, úprkem od místa hrozného děje. Ten hromový rachot ho zděsil. Po celý den byl již v nezvyklém stavu, v polovičním ztrnulosti a ten okamžik ho připravil úplně o rozum. Necítil se nikde v bezpečí a pud sebezachování, vrozený i červovi, hnal ho pryč. Neměl jasného pomyšlení, ale věděl, že je v nejistotě jeho život.

Náhodou běžel po urovnané cestě ku vratům parku. Všude lidu prázdno. Vojáci pěší byli dávno utekli. Pustil se po lesní cestě bažantnicí a ubíhal jako šíp, že jeho bosé nohy se jen kmitaly.

Netrvalo to ani pět minut a octl se venku z lesa a u Skalice. Zde byl svědkem toho nešťastného úprku armády. Kdo se dostal šťastně přes řeku, utíkal namáhavě v mokrých šatech dále po silnici k Třebešovu. Všude po lukách, mezi stromovím zahrad, na stráních bylo viděti dlouhé bílé řetězy rakouské pěchoty. Podle silnice leželo v příkopech množství odložených ručnic a tornister a prchající stále ještě odhazovali.

Petr byl stržen s tím živým proudem a utíkal mezi zmatkem lidí, koní, vozů a děl. Vojáci ho odstrkovali z cesty, koně hrozili ho udupat. Posud však zázračným téměř štěstím byl neporušen.

Náhle ho chytil někdo za ruku a mocnou paží vyzvedl vysoko na koně. Udivený chlapec se rozhledl a spatřil — onoho šedivého plukovníka, který byl oslovil jeho děda před bitvou za Skalicí.

Plukovník svíral jeho ruku jako kleštěmi, aby Petr nespadl a v očích leskly se mu na šedivých brvách dvě velké slzy.

„Chlapče, znáš mne?“ tázal se.

Petr přisvědčil.

„Kdes nechal děda?“

Chlapec vypravoval, co věděl.

„Dobře. Půjdeš se mnou. Dva syny jsem ztratil včera, dnes našel jsem tebe. Budeš mi náhradou za ně a snad se lépe zachováš než oni ke mně, k otci —“

Petr odjel s ním a posud se do své rodné vísky nevrátil.

Jednoduchá jest moje povídka, skoro bez děje, bez efektu. Jest však pravdivá, ačkoli ji nenaleznete v žádné kronice války. Jen po horách v dlouhých večerech, když jest chalupa po střechu sněhem zavála a v duši tak teskno, rodí se v hlavě mnohé domněnky, kam se podělo těch několik osob, které nebyly od onoho dne, kdy vše opustilo vesnici, více spatřeny.

Petr Petrović Něguš.

Životopisný nástin.*)

Napsal

St. A. Popović.

Po bouřích válečných, po činech nadlidského namáhání a obětavé hrdinnosti usmálo se na Černou Horu na sklonku vlády kněze Petra I. Petroviće Něguše zase slunko míru. Snad je přineslo to dítě, jež se dne 1. července 1813 v domě Toma Něguše, bratra knězova, narodilo a jemuž osud určil laur i korunu z hloží! Či byl to jen záblesk, aby ta černá mračna, jež následovala, byla těžší, posupnější?

Na Černé Hoře vládl starý vladyka Petr I. Petrović Něguš. Jak již řečeno bylo, šinul se jeho život zvolna v mohylu a on neměl posud následníka. Měl však tři bratry, Štěpána, Sava a Toma; z jejich rodiny umínil si vybrat budoucího knížete Černé Hoře. I zvolil Štěpánova syna, věkem nejstaršího, Dimitrije a povýšil jej za archimandrita kláštera Stanćoveského. Ten však zemřel dříve, nežli Petr I. sám! Kněz volil po druhé a vybral Djordja, syna Savova. Pečuje o vzdělání svého následníka, poslal jej do Ruska. A po druhé jej volba sklamala. Neboť Djordj zvolil dráhu vojenskou a stal se důstojníkem v ruském vojsku. Komu tedy určeno bylo, aby byl korunován „korunou olověnou?“ Radovi!

Rade, syn Toma Něguše, žil až do r. 1825, tedy do svého 12. roku s ostatními bratry svými v domě otcově. Již tehdy jevil bystré nadání svoje. Vladyka jej vzal proto na Cetyni a dal do kláštera. Rade uče se s ostatními žáky v monastýru, naučil se za rok dokonale čtení a psaní. Byl-li kdy v pochybnostech, ptával se písaře vladykova, Jakuba Ceky.

---

*) Při sepsání této črty užili jsme těchto pramenů: S. Vulović: „Godišnica M. Čupića“, „Golubica“ kn. V., Danica r. 1860., V. Vrčević: Ogranci za istoriju Crne Gore.

Nadání a píle jeho nezůstaly ovšem nezpozorovány; vladyka často prý říkával svým bratřím: „Nezemře-li toto dítě, bude výtečným junákem a rozumným člověkem; škoda, že on, místo Djordja, se neodebral na Rus!"

Nicméně poslal jej r. 1827 k mnichovi kláštera Savinského v Boce, Josipu Tripovići. Otec Josip byl široko daleko znám pro svou poctivost, neměl však náležitého vzdělání. Těmi dvěma roky, jež Rade prožil v klášteře Savinském, ukončil svoje „školy." Tehdy byl on již tělesně dokonale vyvinut; mysli byl veselé a živé, duch jeho velice záhy již se vyvíjel. Když se naučil psáti, opsal ještě na Cetyni několik známých, černohorských písní, jež uměl zpaměti a jež zpíval při průvodu guslí, ač zvláštním, vynikajícím guslarem on nikdy nebyl. Když mu bylo 13 let, napsal satirickou píseň na jakousi svatbu v Čekliči a zpíval ji svým soudruhům v monastýru, ale tak, aby ji vladyka neslyšel. Vladyka však píseň ve své celi přece uslyšel a srdečně se zasmál.

Když odešel Rade z kláštera Savinského, napsal píseň o válce Kateřiny II. s tureckým sultánem, dle jakési ruské knihy. Píseň ta byla po celé Černé Hoře při guslích zpívána a možno, že až podnes v ústech lidu žije. Ovšem že písně tyto nevyhovují požadavkům aesthetickým, nevynikajíce snad ani nad prostonárodní písně národa srbského; lze však poznati z toho, jak rychle se duch Něgušův rozvíjel beze všeho důkladnějšího vzdělání a vedení.

Po návratu svém z kláštera setkal se Rade na Cetyni s člověkem, jenž jeho básnickému rozvoji velice prospěl. Byl to Sima Milutinovič, básník srbský. Týž byl učitelem jeho. Ve svých spisech zanechal on mnohou vzpomínku na pobyt svůj na Černé Hoře; o svém úřadě učitelském však se zmiňuje jen zřídka. Tak zejmena popisuje jednu lekci poněkud obšírněji. Píše o tom následovně ve svých vzpomínkách.

Jednou přel se s ním mladý Černohorec, vychvaluje hrdinství Černohorců nade vše. Sima přiznával sice veškeru chválu Černé Hoře, ale nedopustil, aby se popíralo hrdinství oné země, jejíž reky v „Srbjance" opěvoval. „Evo božja ty vjera" — praví konečně — „jsem snad nejhorší Srbjanec,*) vždy však ochotně podstoupím souboj i s nejlepším Černohorcem; neleknu se, aniž uteku; nevěří-li kdo, nuž ať se o to pokusí." Na to vyšel na dvůr. Za nedlouho volá jej Rade, neboť on byl tím mladým Černohorcem. „Nemám času," pravil, „svolávati nejlepší junáky naše, ale sám ti stojím, abys poznal, co to jest býti synem Černé Hory." Sima se zpočátku zdráhal. Na to mu odpověděl: „Nemám ruky, již bych na Něguše vztáhl, ale myslíš-li, že se bojím, pal!" Něguš vypálil poprvé, po druhé, žádná koule však Simy nezasáhla. Na to Něguš Simu objal, pravě, že jej jen zkoušeti chtěl a proto že nasypal tolik jenom prachu, co by olovo z bambitky vypadlo.

Jeden srbský spisovatel zmiňuje se o tomto obcování se Simou takto: „Obcování se Simou, jehož život protkán byl divnou romantikou, velice účinkovalo na obraznost Něgušovu. Simova bujná povaha se obrážela v ohnivé duši Něgušově. Oni žili spolu přátelsky jako druh s druhem a ne jako učitel se žákem. Po horách chodívali spolu v nej-

*) Srb z knížectví Srbského.

prudším úpalu slunečním, pokud unavením neklesli. Možno, že již tehdy byl Simovi znám úmysl vladykův: učiniti Něguše svým následníkem, a že jej takto připraviti chtěl na všecky svízele, jichž by mu později zakoušeti bylo.

Ku charakteristice Něgušovy povahy sloužiž i tento obrázek.

Půl roku před smrtí vladyky Petra I. znechutil se Něgušovi dosavadní život, i prosil vladyku, aby mu zapůjčil alespoň deset talířů, že prý si umínil býti obchodníkem. Vladyka mu na to odvětil, že by raději, kdyby peněz bylo, vyplatil kostelní nářadí, jež od roku 1817 velmi neúrodného za 2000 ok kukuřice u dobrotského kupce Josa Perinoviče zastaveno bylo. Rade na to nic neodvětil. Za to druhého dne již za svítání byl z Cetyně v Něguši, u svého otce Toma. Na otázky otcovy odvětil, že nechce již býti na Cetyni, nýbrž že si raději u nějakého Bokelce vypůjčí něco peněz a půjde za obchodem. Hanba prý, aby on, takový momak, byl bez práce. Otec jej však přemluvil, aby vladyky nehněval a vrátil se nazpět. Po dlouhém zdráhání a vida nezbytí, učinil tak Rade.

Zatím onemocněl vladyka Petr I. V předvečer svatého Luky r. 1830. zhoršila se nemoc tak, že o půlnoci nebylo již naděje na opětné uzdravení. Rade, dle zvyku lidu srbského, aby umírající skloněn na prsa tomu, jenž mu byl nejdražší, zesnul — objal vladyku a na prsa svá jej přiklonil. Vladyka se na chvíli vzpamatoval, žehnal mu a ze záňadří mu klíč od své skříně podal. K ránu zemřel.

Ihned bylo každé nahiji a všem pohlavárům ohlášeno, aby se dostavili na Cetyni. Tehdy padly na Černou Horu zlé časy. Nahije s nahijí, kmen s kmenem, rodina s rodinou se „zakrvily". Právě v den sv. Luky byla ohlášena národní skupština, aby se některé kmeny porovnaly. Vladyka Petr I., jejž onen hrozný zvyk velice trápil, nedočkal se již toho, aby spory byly urovnány. Když shromáždění tehdy na Cetyni Černohorci o smrti vladykově slyšeli, zvolali prý: „Nyní jest čas, oplatiti si navzájem své dluhy; není, kdo by nám zbraňoval!"

Někteří však pohlaváři Černohorští a Brdští, bojíce se, aby v den ten krev prolita nebyla, vynesli zemřelého vladyku před lid a Štěpán i Savo, bratří vladykovi, zvolali: „Bratří Černohorští! Zaklínáme vás Bohem i tímto svatým kostelem, před nímž stojíme! Nikdo ať dnes nezačne hádky na Cetyni, nýbrž jako praví, svorní bratři pohřbemež vladyku. Nejdříve přistupte vy, pohlavárové nahijí, a dejte „božiu vjeru do Mitrova dne". A kdo neposlechne, dej silný Bůh a svatá „Gospodja", aby z rodu jeho mužské potomstvo zmizelo na vždy!" — Pohlaváři vyřkli: „Amin!" a berouce mrtvého vladyku za konce prstův, přisáhali. A po nich všechen lid. Potom byla čtena vladykova poslední vůle, jíž za následníka určen synovec jeho, syn Tomův Rade, a každý proklet, kdo by se mu protivil. Na to otázal se Stanko, synovec vladykův, syn jeho bratra Štěpána, jejž vladyka za důležitými národními zájmy posílal do Ruska, Vídně, Srbska a jinam, lidu takto: „Slyšel-lis, národe, a svolujete-li?" A všechen lid: „Svolujeme, a bohdá, že k štěstí nám to bude!"

Když byl lid svůj souhlas na jevo dal, šli hledati nového vladyku Petra II. Petroviće Něguše. On však uslyšev, oč se jedná, se skryl.

Když jej našli, odvedli do kostela a oblékli vše, čímž ozdoben bývá vladyka. Rade, studem a mukami duševními div neplakal. — „Co se mnou činíte?“ pravil. „Bůh to suď! Nemohuť vladyckého obleku před jinými na se obléci.“ — Na to Stanko: „Hřích ať padne na duši mou. Vezmi do levice tuto vladyckou berlu a do pravice tento veliký kříž a vyjda před lid, žehnej mu. My všichni při tobě státi budeme i ostatní pohlaváři všech plemen. A nyní pojďme jménem Boha!“ Rade však nechtěl vyjíti z kostela, až Stanko jej mocí vyvedl. Na to první políbil kříž a vladykovu ruku. Po něm všichni Petrovići. Pak pohlaváři a ostatní lid. Z kostela zněly zvony, hřměla děla a národ palbou z pušek pozdravoval nového vladyku. Tak „zavladyčil“ národ Petra II. Petroviće Něguše. —

Když se stal vladykou, bylo první péčí Něgušovou, aby i formalně se „zavladyčil“. I učil se ve dne v noci. Za měsíc odejel do Peći a byl povýšen na archimandrita. Na jaře r. 1831 odejel do Rus se „zavladyčiti“, kamž jej provázel i Sima Milutinović, načež se s ním rozloučil.

Budiž tuto o Simovi ještě krátká zmínka učiněna. Nelze vůbec věděti, čemu a kterak Sima Něguše učil. Něguš později sám v učení se velmi pilně pokračoval a vše, čeho třeba bylo, doplnil. Nicméně zůstaly známky působení Simova na ducha jeho a to krátký, úsečný sloh, poetický rozhled v dějinách a znalost klassické mythologie. Vůbec lze Simovi za zásluhu připočísti, že Něguš nastoupil dráhu poetického tvoření. Kdyby nebylo bývalo jeho vůdčí ruky, nebyl by Něguš vzpjal křídla ducha svého k idealu a v náboženské blouznění byla by se snad zvrhla touha jeho po vědách.

Od r. 1832 do 1851 učil se vladyka Něguš, básnil a pracoval pro svůj národ. Nejdříve staral se o vzdělání vlastní a národní osvětu. R. 1834 zřídil první národní školu na Cetyni a tiskárnu.*) Tam tištěn a vydáván byl po několik let almanach „Grlica“ a několik jiných knih. Něguš to byl, jenž poprve poslal několik mladíků do Srbska na školy, což od té doby se dělo častěji. K sobě na Cetyni volal učence, básníky, četl a stále se vzdělával.

Ami Boué, jenž vydal několik cestopisných děl o poloostrově Balkánském, píše o Něgušovi v „La Turque“ r. 1837 následovně: „Jest to mladík 28letý, mohutného a pěkného vzrůstu, intelligentního a jasného obličeje. Mluvě s ním, seznal jsem, že mu třeba ještě cestovati po Evropě, aby rozšířil obzor vědomostí svých. On snaží se krajany svoje na dráze pokroku pošinouti v před. Již po 4 leta učí se francouzsky; dva roky chová u sebe Antoina de Jome, francouzského exulanta.“

Něguš později skutečně po Evropě cestoval. Poslední čas přebýval v Italii, aby nabyl ztraceného zdraví.

Jsa vladařem Černé Hory, miluje Srbsko jako pravý Srb, jsa živého citu a měkké, dobrotivé duše, zakusil muk, jako málokterý z vladyků. Zevně přesila Turků, odvěkých to a nesmiřitelných nepřátel Černé Hory,

---

*) Litery této tiskárny přelil kněz Danilo ve válce proti Omeru pašovi 1851—1852 v náboj, ježto byla veliká nouze o olovo.

uvnitř bujný, neskrocený národ, vlastimilovní pohlaváři a chudoba. Pokoje nebylo v zemi, ni lásky a soucitu jinde, nebylo chleba, nebylo ani prachu a olova, nebylo knih ani škol. Avšak

V blahu lehce dobrým býti,
v bědách junák osvědčí se.

Kdo v věčnost vrýť chce svoji památku,
nechť zemře lidstvem umučen.

Poslední dny jeho života otrávil a ztrpčil mu Omer paša, s nímž se ihned po smrti Němušově utkal kníže Danilo.

Ani rodinný život Němušův nebyl šťastným.

Osud náš jest číše jedu.

V politické správě on první rozrazil starou, černohorskou, patriarchální decentralisaci, ač v ohledu tomto Černá Hora ještě dnes velice se liší od jiných centralisovaných státův. Rozpustil guvernaturu a vzal nejvyšší správu do svých rukou; za to zřídil senát a povolal do něho dvanácte „plemenných pohlavárů.“ Senatu předsedal vždy sám a za místopředsedu ustanovil svého bratrance, Djordja Petroviće. Mimo senát zřídil i soud menší, tak zvanou „gvardiju.“ Tento skládal se ze 150 členů, z údův to nejlepších rodin černohorských. „Gvardija“ sídlela v Rjece. Sídlo to bylo stálé. Sbor však také chodil po zemi a rozsuzoval pře na místě. Dále byla Něgušem zřízena tělesní stráž třicíti „perjanikův.“

Až po Něguše neplatil nikdo na Černé Hoře daně. On zavedl daň, aby mohl platiti na školy a osvětu, senatorům a soudcům. Když se proto Rjecká nahije vzbouřila, sebral několik set Katuňanův, udeřil na ni, náčelníky povstání zastřelil a lid pokořil. Prováděje reformy svoje byl vůbec velmi přísný. Tím vštěpil tomu až posud neskrocenému národu úctu před úřady a zákonem a odstranil zla, jež sílu národní seslabovala a ničila, hlavně sváry plemenné. V provádění reforem těchto mu pomocníkem byl Jovanovič, Srb z Podgorice, jenž z Rusi přišel na Černou Horu. Lze plným právem říci, že Něguš ostavil svému následníku, knížeti Danilu, Černou Horu mocnější a zorganisovanější, než jak ji dostal od svého předchůdce Petra I.

Jak již řečeno bylo, kotvilo nadání Něgušovo prvotně v národní povaze srbské. Na Černé Hoře kvete až po dnes produkce, vlastně improvisace epických písní; každý Černohorec jest básníkem a každý po dokončeném boji zpívá tak, jak cítí a jak nejlépe umí. Gusle hrají velmi důležitou úlohu v národním životě Černohorském. Černohorci neznají vůbec příjemnější a ušlechtilejší zábavy, než hráti na „gusle“ a zpívati při tom o hrdinných činech svých předků. Sestárlí, šediví již junáci zalétají myslí do minulosti, vzpomínají na mnohý, hrdinný čin a na soudruhy své; mladé vzněcuje píseň ke skutkům, jaké konávali ti první srbští junáci. „Gusle“ jsou hlasatelem bývalé, zašlé velikosti

a slávy srbské, jsou tlumočníkem všech bolů; při jejich zvucích klíčí v duši myšlenka, z ní rodí se pak junácký čin. Ony opojují a povzbuzují. Proto mohl Něguš právem říci, kde „guslí“ neslyšeti, tam že mrtvý dům i lid.

Ale jen epické, mužské, písně zdomácněly na Černé Hoře. Lyrických, ženských, jest jen poskrovnu a nemají daleko té váhy, co epické. Slovem „píseň“ se značívá jen píseň epická. Lyrických písní ani ženy nezpívají tam v té zemi, kde jest „junáctví nejsladším nápojem duševním, jímž se opájejí pokolení“, a hanbou bylo by, zpívati písně lyrické.

Z toho lze snadno porozuměti, proč Něguš již tak záhy nastoupil dráhu, na níž získal si nevadnoucí vavříny. Jsa ještě v kolébce napájen duchem národní poesie a národní poesií odchován, „zpíval“ již dříve, než se naučil psáti. Mimo to jedna ještě okolnost měla veliký vliv na rozvinutí talentu Něgušova; a hlavně jí lze přičítati, že se Něguš stal tím, čím jest. Když se navrátil r. 1829 z kláštera na Cetyni, dostal za učitele člověka, jehož zásluhou jest, že Něguš dal se v let k idealu. Byl to známý nám již Sima Milutinović, básník srbský, jenž ve své znamenité „Serbijance“ homérsky vylíčil boje Karadjordjovy a Milośe Obrenovića s Turky. Něguš byl důstojným žákem svého učitele. Ač jeho prvé plody „Lék hněvu tureckého“ a „Poustevník cetiňský,“ jež vydány byly r. 1834 na Cetyni, nehrubě na sebe pozornost obrátily, přece lze na nich již poznati toho velikého ducha, jenž zářil Něgušem. Teprve báseň následující „Luča Mikrokosma“ obrátila na sebe širší pozornost. Z počátku se mluvilo o díle tomto jaksi s pohrdáním, že prý to napodobení Miltonova Ztraceného ráje. Měli ovšem pravdu ti, kteří je nazývali napodobením, jen že imitace tato jest daleko lepší všech původních prací, jež tehdy napsány byly. Dílo toto patří mezi nejlepší plody literatury srbské a udrželo se nad hladinou času podnes v kráse tak svěží, jako když vyplynulo z nadšení Něgušova. Cizí idea jest dovedně přenešena v půdu srbskou a proto rozumí se jí a čte se posud.

Po několika letech pak r. 1847 následoval jeho „Horský věnec“. Ze všech prací Něgušových zaujímá toto dílo místo nejpřednější. Krátkými ale hlubokými rysy vypsán v něm život srbských Spartanů. Dílo toto jest ozvěnou boje, jenž po pět století své vlny hází kolem Černé Hory a z něhož ona vždy vychází vítězem. Cenou svou náleží dílo to mezi nejlepší plody písemnictví jihoslovanského vůbec.

„Horským věncem“ nakreslen věrný obraz života černohorského. Jest to báseň lyricko-epická, ač snad ani do této kategorie plným právem ji vřaditi nelze, plná vznešené poesie, jejíž základními tóny jest svoboda. Dílem tímto, jež mnozí nazývali Iliadou srbskou urval si prvé místo v řadě všech srbských básníků. Nepěje tam o osudu, nýbrž o srdci, o jeho přáních a tužbách, o jeho nadějích a sklamáních. Něguš jest čistým lyrikem. Epického básníka v umělé poesii srbské vůbec ještě není. Z lyriků však jest prvním Něguš. Jen Branko Radičević může mu býti po bok postaven. Oni oba povstali proti nedbalosti, jež se vloudila v umělou poesii srbskou a proti onomu učenému klasicismu, kterým vládl Luk. Mušicki a ostatní klassicisté. Oni oba úplně ovládali material tvoření, myšlenku i cit; a základem, na němž spočinuli,

bylo oběma národní básnictví srbské. Ale přece se jeden od druhého značně liší. Branko jest něžný, tichý, poesie jeho jest odleskem mladého jitra jarního, kdežto Něguš jest básníkem mocného vzpružení, všech sil duševních a silného výrazu. Branko jako zlatý paprsek spouštěl se v krásná údolí srbská, Něguš však jako orla vzkřek v bouři proráží hromovými rázy a křídloma bije v tmavé mraky. Hrdinové Něgušem líčení jsou vznešeni tím zápasem beznadějným, v němž stojí tak dlouho, jako nepohnuté skály, až vlny je strhnou ve svůj černý jícen; boj hrstky jonákův proti četám opojeným divokým fanatismem, jejichž právem jest vztek, nenávist a libovůle a jichž spravedlnost řízena jen vášní; ten boj beznadějný a přece vždy vítězný, ten podal tolik úchvatných situací a momentův a tolik vznešených charakterů této Něgušově básni, že jinde v srbské literatuře jich vůbec není. Každý junák snaží se předstihnouti druhého cností a hrdinstvím, nikoliv však slovy; „jest zvykem junákův černohorských nechváliti se, v mukách největších neztratiti mysli a rány smrtelné snášeti bez slzí.“ Ano i ženy v okamžicích stávají se heroy. Něguš v „Horském věnci“ podává nám obraz takové ženy, když dvě stě Arnautů udeřilo na Radunovu Kulu.

Sám se Radun do Kuly utekl
i s ním žena, mladičká Ljubica,
žená mladá, ale sokol sivý;
pušky plní svému gospodaru,
a on míří puškou bez přestání
a si pěje tenkým, milým hlasem.

Situace podobné líčí Něguš vždy tak mistrně, že nás obdiv k úctě jeho reků strhuje. Vizme ještě jednu ukázku boje, kde malá četa junákův uprostřed rozkóceného moře fanatických protivníků jako výspa stojí bez bázně a beze spásy:

Udeřilo dvě stě haračliji*)
Arnautův to lítých poturčenců,
padesát pak junáků já sebral
kolem Kuly rvali jsme se s Turky
a u Kuly bílé v onom boji
osmdesát tři jsme posekali.
Poslední co padla na nás rána
v gjeverdar,*) jejž na očích jsem držel
vrazila a rázem roztříštila.
Lituji víc svého gjevardara
než kdyby mi ruku roztříštila,
líto mi, jak jediného syna
líto, jako vlastního mi bratra.

Opíraje se o junáky takové mohl říci Něguš směle a s plnou důvěrou v jejich hrdinnou mysl:

---

*) Ti, kteří harač, čili daň vybírají.
**) Krátká puška.

Není síly v celém širém světě,
je-li svornost mezi Černohorci,
aby sklála pevnou Horu Černou.

a dále je charakterisuje:

Beze muky píseň nevytryskne,
bez muky se šavle neukuje,
hrdinství je všakého zla carem,
a též nápoj nejsladší duševní,
jímž se opájejí pokolení.
Blažen ten, kdo věky živ ostane
nadarmo ten nezrodil se v žití.

Chronologický pořádek ostatních prací Něgušových jest tento:

Roku 1845. vytištěno v Bělehradě „Zrcadlo srbské", sbírka to junáckých písní černohorských, mezi nimiž prý i jeho vlastní. Něguš totiž rád účastnil se všech slavností národních, pobádaje své perjaniky a momky, aby zápasili o cenu ve hrách. Při příležitosti té sbíral pilně národní písně, říkadla a přísloví, jež slýchal u starých junákův a senatorův. Po smrti Něgušově vydán r. 1851. ve Vídni „Kula djurišića" a „Čardak Alexić"; v Záhřebu „Lžicar Štěpán", po Horském věnci nejlepší dílo; v Zemuni r. 1854. „Písně svobody". L. Nenadović praví, že Něguš napsal ještě Dějiny Černé Hory. Více lyrických písní vydáno bylo ještě za života jeho, jiné po smrti; před smrtí svou pak spálil Něguš sám celou sbírku erotických písní.

Z překladů z frančtiny jest uchován jenom překlad Lamartineovy „Hymne de la nuit" z „Harmonies poétiques et religieuses". Překládal-li více, čemuž bez pochyby tak bude, přišly překlady ty na zmar.

Poslední dny života Něgušova byly, jak již řečeno, trpké. Zemřel r. 1851. dne 19. října v 38. roce svého života na úbytě Hrob jeho, dle přání jeho jest u paty hory Lovčenu, v kapli, již on za svého života vystavěl. Postavu jeho popisuje Ljubomir Nenadović, jenž s ním se v Neapoli setkal, kdež Něguš nějaký čas přebýval, aby ulevil své chorobě, takto: „Šli-li jsme ulicí nejživější, jako jest na příklad Toledo, šel vladyka bez překážky a každému se vyhnul. Kdož jej přešel, obrátil se a zíral za ním." Takovou budil on pozornost již krásou a obratností tělesnou. On byl neobyčejně vysokého vzrůstu, o hlavu vyšší ostatních Černohorců, měl černé, ohnivé oko, podlouhlý, ruměnný obličej a černé, dlouhé kníry. Lepšího střelce na Černé Hoře nebylo. V boji byl chladný a chrabrý. Vzorem mu byl vždy hrdina srbský Miloš Obilić.

Z temperových maleb Ad. Liebschera

ve spojovací chodbě národního divadla.

Ve foyeru národního divadla zobrazují nám Ženíšek a Aleš jeviště, prameny a doby umění českého. Jest to celek v koncepci své šťastný, překvapující a původní, byťby i provedení krátkostí času a nutnou součinností tolika rukou různých bylo utrpělo. Je-li nedokončené dosud dílo jejich v souhlasu se závažností místa na dojem jednotný a mocný vypočítáno, tož připadnul Adolfu Liebscherovi ve spojovací chodbě úkol jiný, avšak nikoli snadný. Úzký prostor, jenž přehled celku takřka nemožným činí, odkázal malíře nutně k tomu, by jednotlivé své obrazy lunettové co možná samostatně držel, povaha místnosti vytknula mu úkol čistěji dekorativní. Liebscher dostál požadavkům těm zvoliv sobě allegorická znázornění různých umění dramatických a zpěvoherních i tanec divadelní v to čítaje. Tím vyhnul se cyklické souvislosti celku, která by v těsné chodbě k žádné platnosti přijíti nemohla a octnul se zároveň před úlohou, jež s uměleckou individualností jeho nejlépe se srovnává. Tragédie, vážná opera, veselohra, fraška a p. znázorněny jsou vesměs postavami ženskými, k nimž děti v různých zaměstnáních, jakož i charakteristické attributy přistupují, aby obsah lunetty spůsobem jasnějším a konkretnějším vyjádřily, než jednotlivou osobností to učiniti možno.

Melodrama a Operetta, které dnes čtenářům svým předvádíme, jsouť případným příkladem, kterak Liebscher úkol svůj myšlenkově a komposičně rozřešil. Melodrama postava ženská v široké řasné roucho oděná, je pojata v té chvíli, když s recitací počíná, kdežto hošík na pravé straně stojící ve hře na housle právě ustál a pozorně slovům naslouchá, aby v čas s hudbou opět započíti mohl. Ona zvláštnost melodramatu, že jen deklamace a hudba v něm se střídají, jest známkou tou, na kterouž umělec tu právem důraz položil. Mandolina v pravém a naslouchající hošík v levém rohu vyplňují prostor polokruhový spůsobem přiměřeným a nenuceným.

Operetta, svěží postava ženská, zpívá s pohárem vína v ruce veselou píseň, přiměřeným pohybem ji doprovázejíc. Chlapec na levo vedle ní pokleknuvší přizvukuje nápěvu na dlouhé píšťale, holčička v pravo drží noty, za příčinou větší rozmanitosti attitud k divákům zády jsouc obrácena. Postava operettu znázorňující jest toliko z polovice oděná, roucho její je vlající a v drobnější řasy složené, což rovněž k vyjádření celé povahy její přispívá. Kontúr malby s obrysem lunetty samé šťastně se shoduje; prostor uvnitř hlavní linie je dobře vyplněn, rovnováha mezi pravou a levou stranou obrazu, zde požadavek zajisté důležitý, je náležitě ba skrupulosně zachována. *M. T.*

Melodrama. Lunettový obraz A. Liebschera v národním divadle.

Operetta. Lunettový obraz A. Liebschera v národním divadle.

Calderon de la Barca.

Slavnostní vzpomínka ku dni 25. května.

Napsal

Otokar Mokrý.

Od smavých břehů hesperských zalétá v tyto dni až k nám do dalekých vlastí severních nadšený jásot; zakletá země Abenceragů procitla na chvíli z kouzelného spánku, jenž zastiňuje již po staletí víčka její jako granátovou haluzí, procitla, aby oslavila předního svého hidalga, bohatýra ducha, který šířil slávu jejího jména, jako druhdy báječný hrdina roncevalský.

Španělsko a s ním celý vzdělaný svět slaví památku genia, jehož jméno září v souhvězdí básnických velduchů leskem neobyčejným; ve všech jazycích zvučí mu vstříc nadšené hymny, básníci všech vynikajících národů sestupují se v pěvecký zápas na počest velmistra dramatické poesie; všude týž jednomyslný zápal, všude tatáž slavnostní nálada.

A muž, jehož výroční, dvoustý právě den úmrtní připomíná si živě celé Španělsko, hoden jest té vděčné vzpomínky. Jestiť Calderon jedním z oněch velikánů duchovních, jichž díla netknuta bouřemi století, jsou nepošinutelnými mezníky na dráze lidského pokroku. Kolem nich ubírá se lidstvo na dlouhé a daleké, velmi daleké ještě cestě svého rozvoje, dle nich měří spolehlivě pouť, již vykonalo; u nich dovídá se, kam jest se mu ještě bráti, kde dosíci konečné mety.

A v tom právě spočívá veliký, světodějinný význam španělského básníka, tento úkol jest mu společným s ostatními sourodými genii všech národů, jichž oslava přijde po čase právě tak na řadu, jako oslava Calderonova.

Calderon byl zároveň s předchůdcem svým Lopem de Vega, tvůrcem španělského dramatu ve smyslu moderním. Drama to nalézalo se před nimi v mlhavých chaotických ještě počátcích, klubalo se právě jako mladý motýl z kukle náboženských her, provozovaných při různých slavnostech církevních i dvorních. V tento pravidelný vývoj španělského dramatu zasáhli smělou rukou oba vzpomenutí mužové a rázem povznesli je na stupeň dokonalosti, jakým honosila se tehdá jen málokterá literatura světová.

Calderon vtiskl dramatu španělskému ráz ducha svého, který platí tam až po dnes, stvořil Španělům drama opravdu národní, rozřešiv svým geniem hravě záhadu, která skličovala básnické jeho předchůdce, bloudící nejistě mezi oběma tehdá oblíbenými živly dramatické produkce, mezi živlem klassickým a romantickým. Oba směry ty, jsouce naprosto výstředními, nemohly samy o sobě přivésti drama k rozkvětu; první z nich ztrácel se v mělčinách nešťastně napodobovaných vzorů klassických; druhý mizel v suchopáru nechutných středověkých pověstí rytířských.

Teprve Calderonem počíná dramatu španělskému nová šťastná epocha. Nesčetná díla jeho znamenají dobu největšího rozkvětu tohoto odvětví

španělského krásného písemnictví; díla ta, ač vykonala na světové své pouti dávno již kulturní svou missi, zůstávají přece do dnes ještě svěžími, poutavými, právě tak, jako před dvoustoletím.

Don Pedro Calderon de la Barca Barreda, Gonzales de Henao, Ruiz de Blasco y Riaňo (tak zní plné jeho jméno s dalšími šlechtickými přívlastky) narodil se*) v Madridě dne 17. ledna 1600 ze staré vynikající rodiny šlechtické. Otec Calderonův byl tajemníkem camery del consejo de Hacienda. Již od časů dobytí Toleda se strany Maurů usadila se rodina Calderonů de la Barca Barreda, do rozkošného údolí corriedského, lemovaného pohořím burgosským, kde stála též kolébka Lopeho de Vega. V tomto asturském údolí požívali Calderonové šlechtických práv starých hijos dalgů. Po přeslici pocházel Calderon ze vznešené rodiny nizozemských seňor de Mons de Henao, která usídlila se již v nepamětných dobách v Kastilii.

Velmi záhy odbyl Calderon svá studia na vysokých školách v Salamance, kde dosáhl již r. 1619 bakalářské hodnosti, stav se dávno již před tím bakalářem poeseos po šťastně podstoupeném zápasu básnickém, jenž odbýval se pod auspiciemi Lopeho de Vega.

Po odbytých studiích vstoupil Calderon do služeb vévody z Alby; r. 1625 súčastnil se polních tažení ve Flandřích a v Milánsku, kde bojoval statečně v řadách vojska, až povolán byl r. 1635, po smrti Lopeho de Vega, králem Filipem IV. ku dvoru.

Král Filip IV. byl příznivcem krásného umění. Se zvláštní zálibou shromažďoval na svém dvoře vynikající básníky a umělce. Vedle Calderona vyhřívali se na výsluní štědré královské přízně přední mužové velikého onoho století: malíř Velasquez de Silva, Francisko Zurbaran, malíř, sochař a architekt, zvaný španělským Michel angelem a nesmrtelný mistr Rubens. Zde rozvinul Calderon šťastnou činnost duševní i přes to, že tísněn byl duch jeho na orlím svém letu poutem dvorní etikety, která podřizovala jeho Musu nesčetným slavnostem a obřadům, k nimž psal Calderon z povinnosti hry slavnostní a komedie. Filip IV. sám byl největším obdivovatelem mladého básníka a přilnul ku snahám jeho s tím většími sympathiemi, že sám zanášel se poesií dramatickou, jsa původcem dramat, „de un ingenio de esta corte.“ Hry Calderonovy provozovány byly s veškerou pompou, jakou dovedl jen rozvinouti dvůr nejmocnější tehdá říše světové; také církev ujala se vřele mladého genia, dovedouc mistrně vykořistiti ve svůj prospěch přebohaté jeho nadání. Počínala si v tom mnohem obratněji než současná puritanská církev anglická, která naopak všemožně dusila vznik mnohoslibně se rozvíjejícího dramatického umění v Anglii.

Byv jmenován r. 1636 rytířem řádu sv. Jakuba, súčastnil se Calderon polního tažení v Catalonii, po jehož ukončení odebral se r. 1641 zpět do Madridu.

R. 1651 vstoupil Calderon s přivolením královým do stavu duchovního, kdež zasypán byl hodnostmi a obročími. Do dob těch spadá nejplodnější činnost Calderonova. Činnost ta byla téměř báječná, vyšlo ť v době té z jeho péra více než 120 světských dramat a 72 dramat

---

*) Životopisná tato dáta čerpali jsme z Kleinovy „Geschichte des Dramas.“

bohoslovných nazvaných „autos sacramentales“, jež náležejí k nejpřednějším výkvětům dramatického jeho genia. Hry tyto provozovány byly o církevní slavnosti božího těla na ulicích a náměstích, jako středověké naše pašiové mysterie v kostelích a na hřbitovech.

Přední místa španělská Madrid, Toledo, Sevilla a Granada žádala rok co rok Calderona o spracování nových autů. Na samém sklonku života zvolilo jej bratrstvo sv. Petra svým capellanem mayor a když dne 28. května r. 1681 vydechl velikého svého ducha, oplakávalo jej celé Španělsko. Tělo jeho pohřbeno bylo ve farním chrámě San Salvador, kdež zdobí hrob Calderonův nádherný náhrobek. Dnes odpočívají pozůstatky básníkovy na hřbitově sv. Mikuláše, kamž převezeny byly před 41 lety za skvělých slavností s okázalostí velikou.

Dramatická činnost Calderonova byla tak rozsáhlá, že nemožno stopovati ji ve všech jednotlivostech. Tvoříť dramata Calderonova v podivuhodném svém počtu, jejž svrchu jsem vytknul a k němuž dodávám ještě 200 předeher a 100 entremes (meziher), sama o sobě značnou bibliotheku.

Calderon jest básníkem národním v pravém slova smyslu; poesie jeho vypučela jen z rodné půdy domácí a proto dýší žhavé květy její také vůní této půdy; každá myšlenka, každý obrat prozrazuje básníka odkojeného skvělými dějinnými tradicemi národními, básníka, jehož duch prodchnut jest půvaby knížecí krásy své vlasti. Ovšem, že nemohl bezprostřední vliv doby, v níž Calderon žil, zůstati bez účinku na poetickou bytost jeho; nicméně obrovský duch nepodlehl vlivu tomu, třeba by nebyl zúplna zlomil zlaté okovy, jimiž spínaly jej mravy a obyčeje dvorské, ohledy ku králi a neobmezené tehdá církvi katolické. Chmůry tyto, které stíní poněkud jasné rysy básnické postavy Calderonovy, mizí však před nevýslovným kouzlem jeho poesie, rozplývají se v slunečním jasu harmonické lahody, která září nám vstříc ze všech jeho arciděl dramatických.

Calderon jest básníkem — umělcem, vrozená síla tvůrčí netryská u něho na povrch maně, bez úměrného sebeurčení, ve všech jeho dílech setkáváme se s pečlivou architektonikou, s krásným, harmonickým rozčlánkováním půvabné látky poetické. Tato umělecká stránka básnického tvoření Calderonova dala podnět k lichotivé parallele mezi Calderonem a Sofoklem v jedné, Lopem i Aischylem s druhé strany. Přirovnání to jest v mnohém ohledu zdařilé, vzájemný poměr tvoření obou předních representantů španělského dramatického umění nedá se ani lépe charakterisovati. Drsná eruptivní síla tvůrčí Lopeova, nesnášející uzdy uměleckých pravidel, valně jest podobna básnické produkci Aischylově, kdežto mohutná při tom však ladná, blahou náladou sálající a v nejjemnější kouzlo uměleckých forem oděná poesie Calderonova připomíná živě úměrné básnické tvoření Sofokleovo.*)

---

*) Jinou, neméně zajímavou parallelu (mezi Calderonem a Shakespearem) pronesl veliký ctitel Calderonův Goethe po svém známém způsobě těmito markantními slovy: „Shakespeare podává nám zralý hrozen ještě na vinném keři; Calderon poskytuje nám naproti tomu rektifikovaný vinný líh, zostřený kořením a zjemněný cukrem, dráždivý to prostředek, jehož musíme buď užiti nebo zamítnouti, a který nedá se po chuti připraviti jako hrozen Shakespearův. Okolí

K veškerým těmto půvabům přimysleme sobě zvonivou lahodu kastilské mluvy, jíž dovedl Calderon odkouzliti nejskrytější její vnady a obraz Calderonův stojí před námi v plné nádheře barev, jež nevybledly ani po dvou dlouhých stoletích.

Z dramat Calderonových nejznámější u nás jsou: symbolické drama „Život pouhý sen“ (La vida es sueño), které přepracoval později Calderon v auto stejného jména; pak tragická komedie „Lékař své cti“ (El medico de su honra) a drama „Sudí Zalamejský“ (El alcade de Zalamea), mistrovské to dílo, jež považováno bylo dlouho za dílo Lopeho.

Světové slávy požívá dále truchlohra „Vytrvalý princ“ (El principe constante), o níž pronesl se Jak. Grimm jmenem celé romantické školy německé, jejímž idólem byl svého času Calderon, v tato slova: „Jsem dojat „Vytrvalým princem“ jako žádnou ještě hrou; zde soustřeďuje se statečnost řeckých hrdinů, náboženství věků křesťanských a vznešenost všech dob ve svěže živém, čistě lidském obraze, který uspokojí každou mysl. Jestiť úplně zbaven všech zvláštností, stav se všeobecně světovým.“

Podobného rázu jest další tragoedie „Malíř své hanby“ (El pintor de su deshonra), jíž co se hloubky a průzračnosti týče, možno po bok postaviti kterémukoliv z dramat Shakespearových. Dle souhlasného úsudku kritiků Calderonových „náleží podivuhodná tato tragoedie k nejkrásnějším plodům musy Calderonovy, spojujíc veškeré kouzlo romantické poesie s dojemnou hloubkou líčení duševního života a s úchvatnou působivostí tragickou.“

Velice známa jsou dále dramata „Zázračný magus“ (El magico prodigioso), „Zenobia“ (la gran Cenobia), „Pobožnost u kříže“ (la devotion de la cruz) a „Dcera vzduchu“ (la hija del aise).

Z náboženských slavnostních her (autos sacramentales) nejproslulejší jest „Historie Beleazarova.“ Mythologická slavnostní hra „Los tres majores prodigios“ (Tři největší) zajímava jest tím, že byvši provozována před králem Filipem IV., jeho chotí Isabellou francouzskou a nástupcem trůnu Balthasarem, potkala se u krále s takou oblibou, že oděl šťastného básníka rouchem řádu sv. Jakuba. K mythologickým hrám slavnostním, jež mají vesměs za podklad starověké motivy přispůsobené názorům společenským, mravům doby tehdejší a jmenovitě etiketě dvorních slavností, náleží ještě „El monstruo de los jardines“ (monstrum zahrad), španělské to spracování mythologické pověsti o Achillovi na Scyru a hra „El mayor ancunto amor“ (nade všecka kouzla láska), mající za substrát milostný poměr čarodějky Circe k starému hrdinovi Odysseovi. —

Calderon psal též četná poemata, která se však po hříchu z valné části pouze dle jména zachovala, tak na př. „Potopa světa“ (Diluvio general del mundo). Též jeho pojednání aestetická, na př. „O vznešenosti malířství“ a „Na obranu dramatického umění“, zmizela ve vlnách času beze stopy.

Calderonovo nutilo básníka propůjčovati mnohdy i bludu a nerozumu úměrnou podobu uměleckou, kdežto Shakespearova největší přednost spočívá ve svobodě jeho svědomí, která dovolovala mu jeviti se celým člověkem a oddati se z plna přírodě. Calderon naproti tomu dlí již na prahu hyperkultury.“

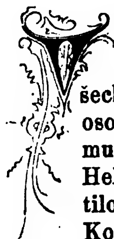
Bouře života.

Román

od

Serváce Hellera.

(Pokračování.)

šechno jásalo a všechno zdálo se skutečně potěšeno až na dvě osoby, které však hovíce okolnostem, pocity své prozatím utajiti musily. Že radost byla všeobecná, nebylo nikterak s podivením: Helenu Pavlovnu milovali všichni pro obzvláštní její krásu, ušlechtilost povahy a líbeznost v obcování, a poněvadž také millionář Kostromskij znám byl co muž ryzího a uhlazeného mravu, přáli všichni krásné Heleně štěstí nového a — jak se zdálo — nade všechnu pochybnost šťastného sňatku. Avšak nejen Heleně Pavlovně přáli od srdce tohoto nového obratu — také Kostromskému přáli ženy tak rozkošné a dobré, pokud mu totiž s příchutí pikantního zálusku nezáviděli. Na slečnu Natalii a hraběte Bestuževa obecně se pozapomnělo, a kdo přece jich vzpomenul, byl přesvědčen, že byli oba propůjčili prozatím jen svá jména k tomu, aby Kostromskij i svým nejdůvěrnějším přátelům a známým spůsobiti mohl veselé překvapení a že později nejspíše sňatek jich obou každým spůsobem přece bude následovat. Společnost byla tedy, jakož při podobných příležitostech obyčejně se stává, radostně povznešena a z cizího blaha potěšena.

Jen dvě osoby — jakož podotknuto — činily v tom výminku: Helena Pavlovna a hrabě Bestužev. Helena Pavlovna byla prohlášením svého švagra jako omráčena: přešel jí zrak i sluch a vědomí docela se zkalilo; jásot pozdravujících ji hostů hučel jí v uších jako příval rozvlněné řeky a před očima točily se jí barevné kruhy, mezi nimiž sotva rozeznávala se všech stran k ní se vztahující ruce s překypujícími pokály. Kostromskij vtlačiv jí do ruky tenkou skleněnou číši s růžově přitmělým šampaňským, pozvedl sám její pravici do výše, aby blahopřející hodovníci Heleně přiťuknouti mohli. Helena nevěděla v tu chvíli, co se s ní dělo. Totéž zdálo se i Bestuževu, ačkoliv silná jeho přirozenost celé to trapné překvapení vůči společnosti dokonale ovládla. I jemu bylo v první okamžik, jakoby byl blesk vedle udeřil, neboť neměl dosud o Kostromského náklonnosti a zámyslu ani nejmenší potuchy. Avšak zasnoubení bylo prohlášeno tak jasně a určitě, že všechna pochybnost o jeho skutečnosti mizela a toliko otázka zůstávala: jak tomu všemu rozumět, jak si to vysvětlit? Bestužev byl do té chvíle přesvědčen, že Helena Pavlovna jeho miluje a jeho chotí státi se touží, a přece vylučovala i nejkvapnější rozvaha možnost, že by se ono prohlášení bylo stalo bez jejího vědomí aneb snad dokonce proti její vůli. Myšlenku tuto, kteráž se byla z okamžitého rozvlnění citu a myšlenek vynořila, odstrčil rozum uraženého kavalíra jakožto nesmysl. A přece znepokojila všechen pocit sklamaného hraběte veliká nejistota, ve kteréž

se stejnou silou střídaly a pronikaly uražená hrdost, žal, hněv, pohrdání a bol smrtelně raněné lásky. To všechno vířilo divým rejem v nitru toho na pohled klidného muže, na jehož zbledlé tváři ani sval se nestahoval. Než, jakkoliv se hrabě mistrně ovládal, opomenul přece vzíti pohár a spěchati snoubencům připit; snad čekal, že snoubenci sami tabuli obejdou, aby hostům svým všude přiťukli, ale to nebylo již proto možné, že Helena Pavlovna jedva na nohách se držela. Bestužev byl po překvapujícím prohlášení bankéře Kostromského toliko povstal a opřev se oběma rukama o tabuli, hleděl s úžasem k čelu stolové podkovy, kdež Kostromskij s jasnou, ale nikoliv zcela klidnou tváří gratulace svých přátel přijímal.

„Což vy, hrabě, nepřipijete královně tohoto večera?“ vyrušil Bestuževa z myšlenek affektovaný státní rada Glumov.

Bestužev z návalu myšlenek vyrušen, rozpamatoval se rychle na zvláštnost svého chování, a aby ji aspoň nejbližším sousedům nějak vysvětlil, chopil se poháru a pravil s úsměvem:

„Vyčkal jsem, až první nával přejde, abych dojíti mohl obzvláštního povšimnutí.“

Tak promluviv, spěchal s číší k průčelí tabule a byl skutečně poslední — za to došel také od obou zasnoubenců obzvláštního povšimnutí. Kostromskij i Helena podívali se na něho významně, ale každý ovšem s jiným výrazem tváře. V zraku a líci barona Kostromského obráželo se jakési vítězné sebevědomí, s jakýmž se lidé vznešenější povahy na přemoženého odpůrce dívají, kdežto se na krásné tváři Heleny Pavlovny chvěl bolestný výraz utrpěného násilí s bázní o věci budoucí. Bestužev sebrav všechnu energii vůle, aby ani jediným pohybem lícních svalů nebylo vyzrazeno hluboké znepokojení jeho nitra, dotekl se svou číší lehounce poháru Heleny Pavlovny a pravil: „Na vaše štěstí, madame!“ a opakuje totéž u Kostromského, doložil: „I na vaše, barone!“

Helena Pavlovna pozvedla k němu své krásné velké modré oči s prosebným výrazem, jakoby za odpuštění a slitování žádala, a v tu chvíli vyhrkly jí také dvě těžké slzy. Bestužev byl velice pohnut, ale neporozuměl přece mluvě toho zvláštního pohledu, ježto celou událost přičítal na vrub Heleniny slabosti nebo vrtkavosti. Odešel ještě více rozladěn, na své místo a usadiv se, byl tak zamyšlen a roztržit, že hosté kolem důvěrná znamení si dávali a s úsměvem rameny krčili. Škoda, že nepochopil prosebného pohledu Heleny Pavlovny, byl by mohl celou událost považovati za frašku, kterouž Kostromskij jemu pro obveselení byl uspořádal převzav sám bezděky úlohu šaška, a mohl v dovolené míře škodolibosti s ostatními z plna hrdla se smáti.. Naproti tomu bylo, aspoň na ten čas Kostromskému výhodno, že neporozuměl opět dojmu, jenž ve tváři i chování Heleny Pavlovny se jevil; nebylť nikdy jeho zálibou studovati povahy žen a zkoumati proměny, jež dojmy rozličné a affekty v líci i počínání jejich působí. Proto mýlil se tak snadno v ženských pocitech a mýlil se zase ohledně Heleny, jejíž zaražení a závrati podobné dojmutí považoval za účinek vzrušené ostýchavosti, velkého překvapení a úzkostlivosti, kterouž každá blížící se velká proměna životních poměrů obzvláště v citlivých ženských útrobách vzbu-

zuje. Že by se Helena Pavlovna jeho prohlášením zdrcenou a svrchovaně nešťastnou cítiti mohla, ani mu na mysl nepřišlo, a kdyby i bylo přišlo, byl by takovou myšlenku co zpozdilost odmítl.

Když se byl povšechný šum poněkud ztišil a příležitost se naskytla promluviti zase několik slov soukromých, nachýlil se Kostromskij k Heleně Pavlovně, kteráž po jeho boku místo zaujati musila a tiskna jí důvěrně ruku, tázal se co možná něžně:

„Něhněváte se přec, má drahá, že jsem vás tak beze všeho úvodu překvapil? Uznal jsem, že by bylo všechno další otálení hříchem; neboť s dámami dlužno jednat resolutně, odvážně, obzvláště, máme-li jejich blaho na mysli. A já, věřte mi, učinil bych vás tak rád šťastnou, tak zcela dokonale šťastnou!“

„Děkuji vám, Alexandře Michajloviči, za vaši laskavost a péči,“ odpovídala, velice se přemáhajíc, sevřeným hlasem Helena Pavlovna. „Jsem vám velice povděčna za tolikeru šlechetnost a dobrotu mně prokázanou — ale toto překvapení bylo na mne přílišné, tím jste mne ještě měl ušetřit.“

„Ale proč, má milá?“ tázal se poněkud s podivením Kostromskij. „Snad vám není proti mysli? Jáť myslel, že vás moje prohlášení již ani nepřekvapí, ale ovšem doufal jsem, že vás srdečně potěší. Snad jsem se neklamal?“

„Alexandře Michajloviči,“ vymlouvala se rozpačitě, trpíc ještě zlým dojmem onoho překvapení, „odpusťte mi! Jsem tak dojata, ba rozechvěna . . . že vlastně ani nechápu, co se mnou se děje . . . co ke mně mluvíte, co sama mluvím . . . Dovolte, prosím, abych se dříve vzpamatovala a zotavila! Buďte však jist, že z hloubi duše uznávám Vaši o mne pečlivost!“

Slova tato byla pronešena s tak patrnou únavou a s takovým přímo trapným napjatím sil, že se baronu Kostromskému ubohé ženy až sželelo. Kostromskij byl sice tímto způsobem odpovědi ještě více znepokojen, ale proto přece nepřipouštělo ještě jeho sebevědomí domněnku, že by Helena Pavlovna prohlášením zasnoubení byla nešťastnou učiněna. Přičítal zjev ten účinku povětrnosti, rozčilení nervů a rozechvění citu a byl přese všechnu pochybnost, která se do jeho povšechného pocitu tajně vkrádala, s výsledkem svého rozhodného činu spokojen domnívaje se, že hrabě Bestužev i potrestán jest i na dále neškodným učiněn. Bylať mu slečna Agrippina — mezi tím, co hosté elektricky ozářenému ledovému zámku se obdivovali — krátkými slovy situaci objasnila, avšak nikoliv zcela nestranně. Vyjevila mu, že se hrabě Bestužev na dobro vzdal úmyslu pojati Natalii za ženu a doložila, že se jeho výmluvnosti podařilo přesvědčiti nezkušenou Natašu, kteráž prý arci pravého zápalu lásky ještě nepoznala, že jest na vdávání ještě příliš mladá, že se k němu stářím ani povahou nehodí, že bude lépe, když nějakému mladíkovi srdce své zadá a jemu, hraběti, slib a slovo vrátí. „Nataša jest vskutku tak naivní“ — pokračovala v oné rozmluvě Agrippina — „že se cítí zrovna blaženou, jakoby byl hrabě od ní odvrátil kdož ví jaké nebezpečí. A víš, bratře, proč hrabě tak obrátil, proč ten celý zpáteční pochod provádí? Slyš a žasni: proto že mu padla tím časem do oka . . . hádej, kdo? Tvá vyvolená, Helena

Pavlovna. Tu si nyní nadchází, o tu podstupuje zápas rytířský . . .!“ Bankéř byl tímto sdělením velice popuzen a přec také zaražen. Přebíral se nějakou chvíli mrzutě ve svém hustém vousu a otázal se pak dychtivě: „A což Helena Pavlovna? Ví o tom, a jak se k tomu chová?“ — Agrippina usmála se, pokrčila významně rameny a odpověděla: „Abych pravdu děla, sama ještě nevím, zdali myšlenky svého nového zbožňovatele prohledla. Co však určitě říci mohu, jest, že si tebe nad míru, ba nade všecky muže váží, a že nebude přání tvému odporovat, nevstoupí-li mezi vás oba tím časem někdo třetí. Helena Pavlovna jest žena, která z rozkvětu bez mála již vystupuje, aneb chceš-li, žena v plném, nejbujnějším rozkvětu a neklamu se asi nikterak, soudíc, že nemá vroucnějšího přání, než aby se již již provdala. Proto myslím, že je láska tvá přece poněkud v nebezpečí; neboť kdyby tě Bestužev předešel, kdyby jí dříve nabídnutí učinil . . .“ „To se již asi nestane,“ vpadl jí do řeči Kostromskij, „neboť Helena má návrh můj, písemný, v rukou již ode včírka.“ — „A neodřekla ti dosud?“ tázala se kvapně slečna. „Neodřekla, aniž ovšem výslovně svolila . . .“ „Nuž tedy,“ domlouvala zase Agrippina, „kuj rychle železo, ať ti nevychladne. Učiň rozhodný krok, smělý hmat na šachovnici, ale ještě dnes, neboť myslím, že jest nebezpečí v průtahu. Nerozpakuj se přílišně a — prohlaš při večeři Helenu Pavlovnu za svoji nevěstu. Bude tím na veřejnost již jaksi uvázána a poddá se pod takovýmto nátlakem, i kdyby snad ještě uvnitř nějak se rozpakovala. A Bestužev vida hotovou událost vzdá se všech záluskû na tvou vyvolenou a Helena Pavlovna bude ti pojištěna. Avšak jen žádných již odkladů! Mámť více než jednu příčinu naléhat, abys bez prodlení věc rozhodl.“

Vyslechnuv tuto radu vyhledal si Kostromskij Natalii, a když mu tato bázlivě sice ale přece s patrnou radostí potvrdila, že se s hrabětem úplně dorozuměla a dohodla, aby od zamýšleného sňatku naprosto bylo upuštěno, byl jist, že také všechno ostatní, co Agrippina mu byla pověděla, na pravdě se zakládá a rozhodl se, že rady její uposlechne. Rozhodnutí toto a jeho vykonání urychlily tři pohnutky: předně, aby zbavil dům svůj a rodinu nepříjemnosti, že sešlo se sňatku již ohlášeného, za druhé, aby pevným zasáhnutím do vyvinujících se poměrů ruku krásné Heleny Pavlovny si pojistil a tím také, za třetí, hraběte Bestuževa pokořil a ztrestal. A toho všeho myslil baron, že učiněným prohlášením již skutečně docílil. Rozumí se, že nikomu z celé společnosti ani nenapadlo, aby se na bližší vysvětlení toho překvapujícího obratu tázal; z počátku tanula sice takováto otázka mnohým na jazyku, avšak každý cítil, že by bylo beztaktní projeviti jakékoliv podivení aneb zahájiti o věci té, snad dosti choulostivé, dokonce nějakou rozmluvu. Co se týče Heleny Pavlovny a Kostromského nedivil se ostatně nikdo, že se spolu zaslíbili; naopak uznávali všichni, že se vlastně pro oba nic rozumnějšího a prospěšnějšího státi ani nemohlo, a toto uznání překonalo podrážděnou poněkud zvědavost ohledně Natalie a Bestuževa tak, že záhada tato brzy v šampaňském docela utonula a všichni tak prostě a nenuceně se bavili, jakoby vlastně již k zasnoubení Heleny Pavlovny a Kostromského byli bývali pozváni.

Když pak půl noc nadešla a mnozí z účastníků po návratu již toužili, povstal Kostromskij a poděkovav srdečně hostům, že ho byli poctili, prosil, aby se pánové a dámy v libovolném pořádku odebrali ke kočárům. Baron spůsobil tu svým hostům ještě závěrečné překvapení: předvídaje, že bude rozehřátým stolovníkům v noci nepříjemno jeti krutým mrazem v otevřených saních, odeslal svoje sáně domů a cizí, komu patřily a objednal místo nich stejný počet uzavřených těžkých a teplých kočárů. Společnost uvítala to opatření s jásotem.

Než minul čtvrt hodiny, odjížděl předposlední kočár a v něm Agrippina s hrabětem Bestuževem. Agrippina, kteráž byla pro „Severní hvězdu" úkol hospodyně převzala, musila zůstati až na konec, a Bestužev otálel naschvál a s patrným úmyslem, aby na zpáteční cestu Agrippinu za společnici dostal. Zda-li společnost této nebezpečné dámy nyní vyhledával jen z podrážděné zvědavosti, aby o historii prvé prohlášeného zasnoubení něco bližšího zaslechl, aneb zda-li snad v trpkém pocitu domněle odmítnutého milence po ohnivé, duchaplné a, jakož každý uznati musil, také krásné Agrippině zatoužil, aby po jejím boku o demonstraci proti Heleně se pokusil a snad i na jejím srdci náhrady došel, nebudiž zde rozhodováno. Bestužev nebyl by snad sám dovedl na podobnou otázku odpovědět, neboť jednal spíše z jakéhosi mocného, ale nejasného popudu, než z rozmyslu a vypočítané rozvahy; zkrátka on čekal očividně na Agrippinu a tato pozorujíc s potěšením jeho úmysl, dala mu opatrným sice, ale přece srozumitelným spůsobem na jevo, že s přáním jeho souhlasí. Na to se několika rychle a mimochodem pronešenými slovy přímo smluvili, a takž stalo se, že zůstali zcela na konec Agrippina, Bestužev a — Kostromskij.

Baron ocítil se na konci společnosti beze všeho úmyslu a zcela bezděčně. On přál si jeti domů s Helenou Pavlovnou, ale poněvadž co hostitel i při rozchodu svým hostům příslušnou pozornost věnovati musil, nemohl se Heleny Pavlovny držet a tato mu zmizela. Avšak ježto jí byl jasně a určitě požádal, aby s ním do kočáru vsedla, myslil, že Helena Pavlovna nějaké domácí záležitosti obstarává a čekal až na konec. Tu pak teprv seznal, že vlastně osiřel a bylo mu nápadno, že Agrippina a Bestužev spolu k odjezdu se chystali. Mrzutost, že Helena Pavlovna výslovné žádosti jeho nevyhověla, byla nyní ještě sesílena nutností, aby se Agrippině a hraběti nabídl za staršího průvodce. Než Agrippina zbavila ho veselým obratem řeči té nemilé povinnosti řkouc, že si musí s hrabětem důvěrné slovíčko promluvit a že na tu chvíli, než domů dojedou, žádného strážce nepotřebuje, a ukázavši s komickou dvorností baronovi na poslední, dosud prázdný kočár, vstoupila za Bestuževem do předposlední „karety" a přibuchla za sebou důrazně dvéře.

Kostromskij byl velice povděčen, že nemoha jeti s Helenou Pavlovnou, aspoň s nikým jiným a zejmena s Bestuževem nuditi se nemusil. Vlastně hrozilo mu něco více, než pouhá nuda: seděti naproti hraběti bylo by mu v tu noc bývalo pravou trýzní. Proto zavřel i on jaksi dychtivě za sebou dvéře kočáru a vrhl se do protějšího jeho rohu. Zamyslil se. Avšak myšlenky jeho byly nespořádané a proháněly se jako roje nejasných vidin — nechtěl si to sám přiznat, ale stával se nepokojným, nejistým a nespokojeným, on, kterýž se před chvílí domýšlel, že slaví

nad úklady triumf! Kostromskij snesl mnohou odchylku od toho, co sám za slušné považoval, ale že Helena Pavlovna žádosti jeho se opřela právě v ten večer... začal považovati za nepříznivé znamení — a jakož u starších mužů, když zase láskou byli uchváceni, obyčejně bývá — učinil cit jeho přemet a prvé šťastný ženich měl se za pošetilce, kterýž vzácný klid své duše v šanc vydal rozmaru nevystihlé ženštiny. Sotva že byl chvíli v kočáře samoten poseděl, stal se nad míru mrzutým a zdálo se mu, že jen jednou za celý život již podobně byl rozladěn... když zříci se musil své první lásky. Baron spustil hlavu do dlaně a povzdechl si: „Zdaž nebude zase jako první, má třetí skutečná láska?" — Avšak na pouhé sentimentální snění byla hlava jeho již příliš dospělá; Kostromskij pohodil jí stranou a pravil s vynucenou pohrdavostí: „Oželeli jsme tu první, snad dovedli bychom oželeti i tuto..." Pak zahryzl se pevně do pysku a zpozorovav, že již k boulevardům přijíždějí, zavolal trubicí na kočího:

„Nejeď přímo domů, nýbrž zatoč k Eremitáži!"

Kočí byl rozkazem tím jako omráčen; nestaloť se již dávno, aby pán jeho tak pozdě ještě do „traktýru" jel. Avšak nebylo odmluvy a promrzlý vozotaj dělal si toliko výčitky, že raději s nějakým jiným neodjel a na tom si zakládal, aby zase pána vezl. Než rozkaz je rozkaz a v několika minutách stanul kočár před ozářenou „Eremitáží". Kostromskij vyskočil z kočáru, vešel do domu a kočí odevzdav koně péči nejbližšího policisty, následoval jeho příkladu a vešel do sousedního přízemního „kabaku". Tam našel společnost několika soudruhů, neboť před Eremitáží stálo ještě asi deset kočárů — pod bezpečnou dohlídkou policie.

Baron odloživ u „švejcara" kožich, šel pružným krokem po širokých, skvěle osvětlených a tlustým kobercem potažených schodech vzhůru, přečetl si na první zástávce za sklem vyvěšený kursovní lístek z večerní pařížské a londýnské bursy, na druhé pak zastávce nejdůležitější a poslední politické telegramy a vešel do skvostných hostinských salónů, jež dávno již neměly čest hostiti barona Kostromského. Prošel na pravo prvním i druhým salónem a nevida nic vábného, zašel do posledního v té řadě, modrého salónku maurického.

Zde seděla v rohu dílem na okrouhlém divanu, dílem na pohodlných křeslech kolem kulatého těžkého stolu veselá společnost dam a pánův. Dámy byly přítomny tři: jedna sivá Francouzska s pikantním tupým nosíkem a souměrně vyklenutým čílkem, jedna Polka s nádherným plavým vlasem, ostrým nosem a velkým modrým okem a jedna Ruska s imposantní staturou plných údů a zářícím hnědošedým okem, avšak tváří již poněkud vyžilou t. j. tenkými vrásky protkanou. Pánův sedělo kolem stolu pět, z nichžto vlastně jen dva zábavu drželi, kdežto zbývající tři, dílem na divanu dílem na křeslech pohodlně rozloženi, více poslouchali než mluvili a jen za tím účelem povstávali, aby buď ploché šampaňské sklenice si podali aneb uhasnuvší cigaro o svíčku si zapálili. Tito tři náleželi zcela patrně stavu umělců, buď si již skutečných nebo jen tak zvaných a pohlíželi dosti s vysoka na dámy, jež byli sami z galantnosti aneb — jak mezi sebou říkali — z útrpnosti do „Eremitáže" zavedli. Tito znali již svět: jim neimponovaly ani tupý nosíček

Francouzky, ani skvoucí vlas Polky, ani plná prsa a oblá ramena Rusky, oni pohlíželi s největším klidem a beze vší úcty i závisti na millionovou tvář věčně se usmívajícího, věčně lichotícího a věčně platícího Ladoňského, obchodníka s čínským čajem, jenž dámy dvornostmi zasypával a špatnými vtipy, a jevili jen poněkud jakousi úctu k plukovníkovi Rostovskému, kyrysníkovi a pijákovi těžkého kalibru, jemuž mimo jasné oko aristokratické Polky nic líbiti se nechtělo, ani zábava, ani jikra ani ústřice, ba ani ten božsky narůžovělý sekt, jemuž sama Francouzka nadšenou chválu vzdávala, a jehož přece nespokojený Marsův syn, ovšem jen ze zlosti, celý příval odklízel. Ti tři umělci byli také velcí znalci lidí: jim samým neimponovalo nic, ale jejich na oko pohrdavá lhostejnost imponovala všem a určovala také jednání všech. Dámy obracely se v nejbujnějším smíchu na ně, jakoby se tázaly, zda-li snad meze dovoleného veselí nepřekročují — načež se ovšem umělci mrzutě odvraceli —, Rostovskij haněl k vůli nim a resonoval, že sám sobě se divil a Ladoňskij nevěděl, co by ještě měl vynaložit, aby společnost uspokojil. Z těchto rozpaků vysvobodil ho příchod bankéře Kostromského.

„Hahou!“ vykřikl s překypujícím rozmarem a běžel příchozímu v ústrety, „zdaž vymkla se dnes zeměkoule ze své osy?! Anebo vracejí se staré zlaté časy? Kostromskij, barone, příteli, bratře, kde se tu béřeš? Pojď, přisedni k nám — malá společnost, ale vybraná!“ Takto žvatlaje vedl či vlastně táhl bankéře ke stolu, na němž pohárů a příkusek byl hojný výběr. Kostromskij usmívaje se, jako zkušený muž před plesajícím začátečníkem odtušil:

„Slyšel jsem, že zde tak někdy veselé večery trávíváš; jel jsem právě kolem a tu napadlo mi: jdi nahoru a podívej se, není-li tam náhodou neumorný Ladoň. A poněvadž se, jak víš, nikdy dlouho nerozmýšlím, máš mne tu a můžeš mne dle libosti bavit.“

„Ruku na srdce, barone,“ pokračoval zkoumavě Ladoňskij, „nepřivedlo tě sem nic jiného, než ta upomínka na starého přítele, kteráž se mi zdá býti trochu podezřelou?“

„Abych ti upřímně řekl,“ odpověděl Kostromskij, „ocítil jsem se prve v tak podivném rozpoložení mysle, že jsem pocítil potřebu, pobaviti se zase jednou mimořádným spůsobem, vybočiti po dlouhém čase opět z kolejí šosáka a zahráti si třeba partii na billardu. Avšak dosti těch výkladů; našel jsem tě a jsem rád, že mám někoho, kdož představiti mne může.“

„Ach ano, málem bych byl zapomněl!“ rozpamatoval se Ladoňskij. „Zde, pánové a dámy, baron Alexandr Michajlovič Kostromskij, bankéř — a zde, drahý příteli, slečny: Louisa Barbierova, Apolonia Dzwonkowská a Melania Danilovna Čerbokasova, artistky společnosti p. Larochovy, a tuto pánové Jegor Ivanovič Selivanov, tenor a charakterní herec, Pavel Granier, bass-buffo a komik, Petr Nikolajevič Kočubinskij, barytonista a bonvivant, od téže společnosti.“

„Bravo Figaro!“ zvolal s poněkud affektovanou bodrostí Kostromskij. „Toho bych se již dokonce nebyl nadál, že zasednu dnes do kruhu umělkyň a umělců! Můj Ladoň tedy, ten druhdy ke všemu lhostejný čájový plantážník, stal se ctitelem umění; a jak s potěšením pozoruju, zušlechtil se také již znamenitě jeho vkus.“

Pronášeje tato, jako ze staré, zapomenuté zásoby vybraná slova podíval se Kostromskij pořadem na přísedící dámy, kteréž koketním úsměvem za učiněnou poklonu děkovaly a nového známého výbojně-pátravým pohledem zkoumaly.

„Však nejen, že vkus můj se tak vybrousil," odpovídal rozjařený a do vtipu se nutící kupec; „barone, příteli, také srdce omládlo, hahaha! Není osvěžujícího léku nad ten, kterýž mi bába zapovídala — dámy, rozumí se: mladé! Sášo, výtečný muži, tys také vdovec, a musíš přijít také do druhé mízy. Vezmi si ze mne příklad a — nalij zde Melanii Danilovně!

Kostromskij podíval se na dotčenou Melanii Danilovnu, kteráž zatím do vedlejšího křesla se byla usadila a přehlednuv ještě jednou masité kontury jejího souměrně sice vyvinutého, ale příliš prosaického poprsí, a pak ten zvláštní, jaksi zhýralý výraz tváře, kteráž druhdy zajisté svou šťavnatostí a bujně zdravou barvou vábnou bývala, usmál se pro sebe, jakoby říci chtěl: „Je to sice k smíchu, ale tvařme se, jakoby se nám ta hra líbila!", obrátil se pak a poručil nejbližšímu sklepníkovi:"

„Pospěš si a přines čerstvé jahody a třešně!"

Tatar ve fraku a bílých rukavičkách uklonil se a odkvapil. Dámy pak u kruhového stolu zatleskaly vesele do rukou a vykřikly jako jedním dechem: „Jahody, třešně! Jaký to skvostný nápad!" — „Venku 15 stupňů zimy a uvnitř jísti čerstvé letní ovoce, to dovede jen Rus," prohodila slečna Dzwonkowská, a Kostromskij doložil: . . . „a každá polská dáma!"

„Já myslím," vložil se do řeči plukovník Rostovskij, „avec permission, že to jisti dovede každý blázen, ale že musí býti člověk Kostromskim, aby mu to napadlo!"

„Také dobře," souhlasily dámy a Ladoňskij tepal se nevrle do čela a opakoval si stále: „Že mně to nenapadlo! Co jsem si nalámal hlavy, a to nejlepší jsem si nechal ujíti! Ostatně jsou ti Tataři zde dokonalí ničemové: vědí o takové novince a neupozorní na ni!"

Zatím přinesl Tatar velký stříbrný stojan, jehož vrchní mísa vrchovatě naplněna byla jahodami a spodní, objemnější, rubínovými třešněmi. Kostromskij chopil se stojanu a začal obsluhovat; nejprv dámy, pak umělce a teprv ostatní. Zároveň podávali sluhové nový druh sektu jejž byl také baron objednal a dříve okusil; tu chopila se poháru slečna Barbierova a promluvila:

„Pánové a dámy! Mohla bych dlouho vypravovat, jak výtečné věci rodí bohatá půda mé vlasti a jak výborní mužové se daří na tomto dalekém severu. Avšak to bylo by v naší klassické společnosti nudné. Zde dovolím si jen připomenouti, že mezi nejlepší plodiny Francie její jahody se čítají a že těchto jahod prvními odběrateli bývají Rusové. Protož připíjím: „Ať žijou jahody a Rusové!"

„Bravo!" zahřmělo ze všech úst kolem stolu, poháry zazvonily a společnost, kteráž se prve již jaksi umdlenou cítila, dvojsmyslným přípitkem slečny Louisy znovu se rozjařila. Sám Kostromskij rozehřál se poněkud, když se bylo podobných přípitků několik vystřídalo, a cítě se pozbavena svíravého pocitu trapné nejistoty, kterýž ho sem byl

zahnal, sáhal chutě po číši a než půl hodiny minulo, cítil se zcela blaženým.

„Ladoňskij," pravil mezi řečí žvatlavému kupci, „připadá mi, jakobychom byli omládli, jakobychom byli zase mladíky, kteří si již něco mohou dovolit."

„Ba žeť tomu tak!" přisvědčoval oslovený. „Vždyť jsem ti pravil, že omládneš, jakmile zase pohár rozkoše k ústům přiložíš. Neboj se ho, však víš ze zkušenosti, že netráví. Jen tedy smělý zase doušek!"

„Máš pravdu, zahraju si na Fausta!" zvolal notně již rozjařen Kostromskij. „Chceš býti mým kulhavým? Přisvědčuješ, nuže dobrá. A která ze spanilých tuto dam chtěla by býti Markétou?"

„Já!" zvolaly všechny tři najednou.

„To nemůže býti, rozmilé slečny!" odpověděl důrazně Kostromskij a stal se pojednou vážnějším, jakoby mu něco důležitého bylo napadlo.

„A proč, smíme-li vědět?" tázaly se, rozmařile na něho doléhajíce dámy.

„Proč?" opakoval Kostromskij a na okamžik se zamyslil. Pak ale, jakoby se byl v jiné náladě ocítil a o něčem pevně rozhodl, pohodil hlavou a pravil polou vážně a polou vesele: „Chcete vědět, proč mými Markétami státi se nemůžete? Nuž tedy vězte: proto že se za týden ožením!"

„Ou —!" zvolaly táhle dámy, jakoby se bylo strašidlo zjevilo. Avšak Francouzka rychle se z podivení probrala a smějíc se koketně zvolala:

„A kterou z nás si vlastně vezmete?"

„Nechám si vás všechny tři v záloze pro případ, že by mi snad moje nevěsta třeba až v kostele odřekla. Buďte v ten den všechny připraveny — los rozhodne, která má nastoupit."

„Ruku a slovo s to!" vyzývala s komickou vážností Francouzka a Kostromskij musil chtěj nechtěj tři měkké a vřelé ruce po sobě stisknouti. Usmíval se při tom s vysoka a myslil v nynějším svém rozjaření, že by snad zcela vážně a přísně takto slovo své mohl zadati, poněvadž není nebezpečí, že by je musil dodržet. Tak mění víno náladu i soudnost!

Ladoňskij smál se tomu nápadu o ženění a těžký kavalerista a piják Rostovskij láteřil zle těžkým už jazykem na poslední marku šampaňského, že rozumným, ba duchaplným lidem tak zpozdilé myšlenky vnuká! Ale čím více se společnost smála, tím určitěji opakoval Kostromskij své tvrzení, nepozbývaje ovšem při tom dosavadní veselosti, a když posléz Ladoňskij nějakého důkazu žádal, udeřil Kostromskij zlehka na stůl a zvolal:

„Ano, chci vám na místě podat důkaz, že se žením... Ale jak vám to jen dokázat?"

Zamyslil se na chvíli a klepl zase na stůl:

„Už to mám! Pravila jste prve, Melanie Danilovno, že má nyní celá vaše společnost nucené prázdniny? Jest tomu tak? Přisvědčujete, dobrá! Nuž tedy činím vám návrh, pánové a dámy: nemáte-li nic lepšího, najmu celou společnost na osm představení, kteráž se uspořádají na

oslavu mého sňatku a sice střídavě v mém domě a ve villách. Souhlasíte?"

„Nemáme nic proti tomu," odpověděly radostně, ale přec ještě nedůvěřivě dámy a bass-buffo; „ale jednati musíte v té záležitosti zde s panem Selivanovem, kterýž je vrchním režiserem naším a spolu také plnomocným náměstkem nepřítomného p. Laroche. Jegor Ivanovič má právo uzavříti s vámi smlouvu za nás i za ostatní členy truppy."

„Nuž tedy, Jegore Ivanoviči," tázal se pevně Kostromskij neupouštěje nikterak od svého záměru, „co tomu říkáte?"

„Proti nabídnutí vašemu nedá se v zásadě nic namítati; vše záleží na podmínkách. Nechtěl byste se, pane barone, v té příčině blíže vyjádřit?"

„Moje podmínky jsou krátké a dobré!" odtušil důrazně Kostromskij. „Všichni členové společnosti, ač jestliže chtějí, budou mými hosty od první zkoušky do posledního představení a ještě několik dní potom. Za druhé: repertoire sestavím společně s režisérem a co společnosti scházeti bude na dekoracích, rekvisitech a kostymech, z vlastního pořídím a dám pak řediteli darem; za třetí: ředitel Laroche dostane pro svou osobu za každé představení dvě stě rublů a společnost na poměrné rozdělení za každé představení osm set rublů. Přijímáte?"

„Sláva!" zvolaly nadšeně dámy i přítomní herci a zvedali číše. Vrchní režisér pak se rozběhl a chtěl padnouti Kostromskému kolem krku, kteroužto laskavost baron přese všechen již pokročilý rozmar odmítl odvolav se, že to není obsaženo v podmínkách.

Ladoňskij stál mezi tím se založenýma rukama stranou za Kostromskim a vrtěl neustále hlavou. Konečně ujal se, avšak již velmi pracně slova a zvolal:

„To není ještě důkaz, to může být pouhý žert. Uzavřete pevnou smlouvu!"

„Jsi prostořeký, bratře," káral ho Kostromskij; „nenechal's mne domluvit. Slyš tedy: ty a tento ctihodný plukovník zde, vy oba jste svědci smlouvy, kterouž jsem právě ústně uzavřel s plnomocným náměstkem ředitele Laroche, a jste dále svědky, že dávám na provedení té smlouvy tuto zálohu hotových pěti tisíc rublů stříbra . . . Není ani to ještě důkazem?"

„Bratře," zvolal skoro již plačtivě Ladoňskij a klesl bankéřovi na prsa; „teď ti věřím! Ty ženíš se opravdu. A víš, proč já nyní hejřím? Loučím se se svým druhým mládenectvím. Také já se za týden ožením!"

„Je-li možná!" zvolal s opravdovým podivením Kostromskij. „Ty pokrytče! A což vy, sílo vlasti, statný plukovníku? Neženíte se také na druhý týden?"

„Já, já?" ptal se podiven Rostovskij, jakoby ho byl někdo ze sna vyburcoval. „Já, kdo vám to řekl? To jistě general Hayden, ten mluvka . . . Pardon!"

„Výborně!" zvolala se smíchem celá společnost a Ladoňskij doložil:

„Když jsme se tak na zapřenou sešli a posléz druh druhu vyzradili, navrhuji, abychom na oslavu toho objevení ještě pohár vyprázdnili!“

— — — — — — — — — — — — — — —

Číše zařinčely znovu, a když byl „švejcar“ za odcházejícími vrata domovní zavřel, rozednilo se.

(Pokračování.)

ROZHLEDY
v literatuře, umění a vědě.

Česká literatura.

Národní divadlo v Praze. Dějiny jeho i stavba dokončená. Napsal Fr. Ad. Šubert. Nákladem J. Otta.

Loží před námi první sešit díla, které co do nádherné umělecké úpravy sotva bude míti sobě rovného mezi dosavádními publikacemi tohoto druhu. Jest to veliký skvostný spis, jejž vydává činné nakladatelstvo Ottovo na oslavu a věčnou paměť jednoho z nejdojemnějších okamžiků veřejného našoho života — otevření velkého divadla národního. — Neníť daleka chvíle, která nese v tajuplném svém klínu splnění této žhavé tužby národní, kratičká mezera časová dělí nás již jen okamžiku, kdy zase jedna veliká myšlenka uskutečněna „hleděti bude na nás jako ten zlatý zámek, o kterém vypravují sobě při louči v chýžích sněhem zavátých“ . . .

A dílo, jež tímto sešitem zahájeno, zdá se, že bude důstojno národního svátku, který tak brzy již má se rozklenouti slunným blankytem nad zachmuřenou naší vlastí. — Textová část svěřena šťastnou volbou obratným rukoum Fr. Ad. Šuberta, který s nevšední pílí snesl a spracoval obsažný materiál, vztahující se k národnímu divadlu, od samého vzniku myšlenky jeho vystavění až k dokončení trudné a s nevýslovnými oběťmi spojené práce.

Část obrázkovou, zahájenou v tomto sešitu krásnými kresbami Ad. Liebschera, Mik. Aleše, J. Mukařovského a j., pořádá osvědčená v oboru tom síla prof. Sob. Pinkas, jemuž podařilo se soustřediti kolem sebe celý rej nadšených spolupracovníků. Uvádíme z nich mimo již jmenované: V. Hynajse, K. Jandu, J. Koulu, B. Kutinu, E. K. Lišku, J. V. Mrkvičku, J. Maudera, B. Roubalíka, J. Sakaře, J. E. Štíbrala, J. Šikanedra, J. Tulku a Fr. Ženíška.

Podnik Ottův jest tak sympatický, že nelze než přáti mu z plna srdce mnoho zdaru a hojného účastenství v nejširších vrstvách národa, jemuž myšlenka, které toto slavnostní dílo jest posvěceno, byla od počátku skvělým palladiem ušlechtilých snah duchovních. *M.*

Chýžka. Báseň Josefa Kuchaře. (Nákladem vlastním.) Po značné přestávce vystupuje Josef Kuchař, známý sbírkou lyrických svých veršů „Za soumraku“, na veřejnost a to knížečkou malých sice rozměrů, avšak ovanutou pelem skutečné poesie. — „Chýžka“ jest idylka s dojemným tragickým zakončením. Příběh, jejž líčí básník, jest právě tak jednoduchý jako forma básně, která opírá se o oblíbený verš čtyřřádkový, jenž „Chýžce“ dobře sluší, ježto dovede lépe než kterákoliv jiná kombinace veršová stlumočiti elegickou náladu vanoucí celou idylkou. Náladu tu budí dojemný osud obyvatelů „Chýžky“, babičky s vnučkou, ubohým to, opuštěným sirotkem.

O štědrý večer vrací se stařena sněhovými závějemi k děcku, nesouc mu vyprošené dárky; sotva však vstoupí na práh chaloupky, trne, neboť —

vetché okno vyraženo —
stopy krve — Krista pána
na postýlce pod okénkem
vnučka sněhem zasypána
— — — — — — — —

Příkré toto zakončení zjemněno jest líčením hoře babiččina, jež vrcholí ve smiřujících verších konečných:

„Slaví s vnučkou štědrý večer,
nevýslovné blaho v hrudi
babičku již nikdo v světě
z toho snu víc neprobudí. —

Tím obsah básničky vyčerpán. *O. M.*

Básně humoristické a satirické Antonína Koukla. (Nákladem dra. J. B. Pichla). Objemem to sice skrovná, ale naskrze zajímavá knížečka veršů zvučících rolničkou humoru a bodajících ostnem satyry. Humoristicko-satyrický živel veršů Kouklových jeví největší přítažlivost v oddělení druhém této sbírky, nazvaném „Satiry“, kde setkáváme se s celou řadou svěžích prací. Uvádíme z nich jen tři „Opovážlivost“, „V noci“ a „Sněm husitských zbraní“. První zajímá nás ostrou kresbou myšlenky — myšlenky to ovšem ne nové, dalť k ní podnět nesčíslněkrát řešený problém socialistický — přece však v té formě, v jaké zde pronešena, vždy ještě poutavé a řízné. Ostatní dvě básně budí živé účastenství pro případné pochopení společenské i národní naší situace dnů nynějších i nedávno minulých; situace to, která k satyře přímo vyzývá. Zvláštního půvabu dodává satyře posléz uvedené (sněm husitských zbraní) lehký historický substrát, na němž spočívá. I valná část básní oddělení třetího, nadepsaného „různoverší“, věnována jest bičování nezdravých poměrů v národním i společenském životě našem; kdežto část první „Ze společenského života“ obsahuje po výtce motivy humoristické s jemným toliko přídechem satyry. *R.*

Srbsko-chorvátská.

III.

Chorvátský národ slaví letos padesátiletí jednoty svého pravopisu a spojené s tím jednoty jazyka spisovného a obrození národního. Jako v životě politickém byl rozdroben národ chorvátský i v duševním svém vývoji, v slovesnosti své, což nejpatrněji jeví se v pravopisu, kterým psána jsou díla v jazyku chorvátském do let 1830. V Dalmácii nabyl převahy pravopis dle italštiny přispůsobený a v nynějším Chorvátsku pravopis dle němčiny neb i dokonce dle maďarštiny. Ani na tom však nebylo dosti. I každý kraj měl své odchylky pravopisné a jazykové, ba i každý spisovatel spravoval se pravopisem a jazykem svým od ostatních často dosti se různícím. Tak bylo i v samém Dubrovníce, kde při všem velkolepém rozkvětu slovesnosti nedospělo se k soustavnosti pravopisu a jazyka, nýbrž kolik spisovatelů, tolik bylo i pravopisů. Počátek sjednocení učinil r. 1830 jedenadvacetiletý mladík, nadšený, horlivý a badavý student chorvátský, rodák z Krapiny v chorvátském Zagorji, Ljudevit Gaj. Pro nás má to zvláštní zajímavost i tím, že rádcem a povzbuzovatelem byl mu pěvec Slávy dcery, Jan Kollár a že za vzor obral si jednoduchý pravopis český. Nynější pravopis chorvátský jest plodem prvních záchvěvů probudivšího se národního a slovanského vědomí. Gaj studoval v Pešti a Kollár, tehdá sedmatřicetiletý muž, pracoval tam na znělkách o své lásce k Slovenstvu, zosobnělé v lásce k Míně. Přátelství obou vedlo Gaje k vydání spisku: „Kratka osnova horvatsko-slavenskoga pravopisanja poleg mudroljubneh, narodneh i prigospodarneh temeljov i znokov.“ Ač spisek čítá pouze 35 stránek, počítaje v to i 8 stránek úvodu, přec vyslovil jasně a určitě, čeho dlouho již pociťována byla nutná potřeba. Oprava Gajova záležela v tom, že zavedl prostá písmena *č, š, ž, ň, ľ, ď* a *g'* *(dž)* místo směsice *cz, cs, ci, tsch, ss, si, sch, sz* a p. Z těch neujala se jen poslední čtyři, místo nichž došla rozšíření forma *nj, lj, dj* a *gj*. Důvody jeho filosofické, národní a hospodářské byly: že pravopis italský, německý není pro Chorváty a že není rozumné užívati dvou nestejné hlásky značících písmen k označení jiné třetí, že pravopisem usjednotí se národ a sblíží s ostatními Slovany a že uspoří se při vydání knihy na desíti arších jedenáctý. Ne bez mnohých bojů a odporů zvítězila do r. 1848 oprava ta úplně. Mezi odpůrci opravy té byl nejpříkřejší a nejzarputilejší doktrinářský Kopitar, z jehož podnětu i někteří kněží chorvátští tuhý činili odpor. Nepřátelství jeho vysvětluje se ovšem tím, že oprava nevyšla z jeho hlavy, aniž z jeho táboru. Návrh a důvody Gajovy byly příliš jasny a patrny, než aby nebyly došly souhlasu. Kruh jich přívrženců šířil se od roku k roku a Jan Bleiweiss ve svých „Novicích“ zjednal jim platnost i mezi Slovinci, kdež oprava pravopisu byla rovněž tak citelna.

Na tom však neostalo. Gaj psal zprvu ještě nářečím kajkavským, totiž nářečím severozápadním. Za nedlouho však jal se s druhy svými psáti štokavsky, totiž jazykem, k němuž poukazovaly na mnoze slovesné památky epochy dubrovnické a kterýmž psali i Srbové. Tím sjednotili se nejen Chorvaté mezi sebou, ale i se Srby co do jazyka spisovného.

Rozdíl mezi oběma činily jen kyrillské písmo a latinka a různosti tradicionelní, jež ku prospěchu jedněch i druhých přivede bohdá doba v zapomenutí, tak jako povzneseným mezi Chorváty a Srby duchům nevadily a nevadí v jednotě.

Za nejdůstojnější oslavu padesátileté jednoty pravopisné a spisovné možno pokládati velkolepý podnik akademie jihoslovanské „Rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika," o němž v prvním článku jsme se vyslovili. Značíť nejlépe velký pokrok v slovesnosti chorvátské. Gajovu pravopisu dostalo se tu i potud uznání, že k návrhu redaktora monumentálního díla, Daničiće, usnesla se akademie zavésti Gajova *ň*, *ď* a *ľ* k označení výslovnosti rozdílné od *nj*, *dj*, *lj*, i méně potřebné *g'*. R. 1832 počal prvně vykládat Smodek chorvátskou mluvnici v Záhřebu, r. 1843 mluvil poprve Ivan Kukuljević chorvátsky na sněmu chorvátském a r. 1847 přese všechno zuření Maďarů prohlášen byl jazyk chorvátský za jazyk úřadní. Dnešního dne mají Chorvaté na dva tisíce škol národních, na třicet škol středních, svou universitu, svou akademii, dvě Matice a spolek pro vydávání knih pro lid. Pokrok to za padesáte let zajisté rozhodný.

Přední místo v literární produkci zaujímají akademie, pěstujíc všechny obory vědy exaktní, Matice chorvátská, zanášejíc se vydáváním spisů vědeckých pro širší kruhy a spisů zábavných a spolek sv. Jerolíma, maje na zřeteli čtení poučné a zábavné pro lid. Akademie vydala během loňského roku vedle čtyř svazků svého „Radu" (prací), obsahující jazykozpytná, historická, filosofická, právnická, matematická a přírodovědecká pojednání, co pátý svazek obšírnou práci prof. Zimy o figurách v národním básnictví chorvátském a srbském a dále tato díla: sborník archeologický „Starine" (XII), dva díly památek historických, z nichž jeden (X) obsahuje „Monumenta ragusina," redakcí prof. Tkalčiće a druhý (XI) listiny benátské republiky, týkající se Dalmácie a Albánska z let 1550—1570 sebrané od S. Ljubiće a jedenáctou knihu sbírky starých spisovatelů chorvátských, obsahující básně Mike Buniće Babulinoviće, Maroje a Oracije Mažibradićů a Marina Burešiće, redakcí prof. Žepiće a s životopisy dotyčných spisovatelů od Račkého. K tisku pak uchystáno jest geologické pojednání prof. Jiřího Polara „Fosilna Flora susedska." Vrchol snažení akademie jest pak svrchu již vzpomenutý monumentální slovník.

Matice chorvatská založena byla r. 1842 k návrhu známého vlastence hr. Ivana Draškoviće o valné hromadě čtenářské besedy 10. února podanému. Původní název její byl „Matica ilirska" a účel týž co Matice české. Jako „čitaonica" tak i „Matice" byly ohniskem literární činnosti chorvátské a když r. 1855 „čitaonica" se rozešla, stala se „Matice" samostatnou. Když akademie jihoslovanská stala se střediskem vědecké činnosti, odpadla „Matici" péče o pěstování vědy exaktní. Po několikaletém živoření nastal příznivý pro „Matici" obrat r. 1874, kdy změněn název její v „Matici hrvatskou" a stanovy v ten rozum: *a*) šířiti vědomosti pokud nejsou povahy přísně vědecké a *b*) podporovati chorvátskou belletrii. Změna ta měla ten blahodárný účinek, že počet členů vzrostl velmi rychle s 300 na 2000 a nyní obnáší skorem 4000. V jednom i druhém směru plnila „Matice" svůj úkol s velkým úspěchem. Nemalou její zásluhou jest zejmena založení i mimo Chor-

vátsko chvalně známého belletristického týdenníku „Vienac,“ kterýž za dovedné redakce básníka a novellisty chorvátského **Šenoe** tak prospívá, že bez veškeré pomoci se strany „Matice“ může vycházet. „Vienac“ má velký význam pro slovesnost chorvátskou. „Matice“ již sice od r. 1852 do 1858 podporovala vydávání belletristického listu „Nevenu,“ avšak moderní prose, novelle a románu razil teprvé cestu „Vienac.“

Z posledních publikací „Matice“ jsou nejvýznamnější dějiny chorvátské, jež pod jmenem „Poviesti Hrvatske“ vydává professor Tadija **Smičiklas**. Nedostatek kritických a na základě bedlivého studia pramenů sepsaných dějin chorvátských byl citelný již od dob prvního národního probuzení. Přes citelnou tuto potřebu byla odpomoc nesnadná. Marně usilovali v té příčině maecenové chorvátští, biskup **Štrosmajer** a Ambrož **Vranicani**, z nichž onen vypsal cenu tisíce dukátů a tento tisíce zlatých spisovateli, kterýž by jal se psáti dějiny chorvátské. Uplynula dlouhá leta a nikdo se toho neodvažoval. Studium historie neleželo sice ladem, dělo se dosti, ba snad i mnoho. Ale vše, co se dělo, byly pouze jednotlivosti, monografie neb stručné přehledy. O sepis jednotlivých částí dějin pokusili se zejmena **Ljubić**, **Tkalčić** a **Šenoa**. Vzácné monografie a vědecká pojednání vyšly zejmena z pera dra **Račkého**, M. **Mesiće**, Iv. **Kukuljeviće** a Eugena **Kvaternika**. Po mnoholetých přípravných pracích a pilném badání po archivech uchopil se nesnadného tohoto úkolu **Smičiklas**. Dějiny jeho obsahovati mají dobu od r. 1526, kdy nešťastný král Ludvík II. zahynul u Mohače a rodina Habsburgská obrátila pozornost na korunu chorvátskou, do r. 1848, dobu to ne sice nejšťastnější, ale nejzajímavější z minulosti chorvátské.

Na jevišti chorvátském provozována byla co novinka: pětiaktová tragedie od Janka **Jurkoviće**, „Smiljana,“ jež vynikla více krví, hrůzou a ohněm, než dramatičností. Selská dívka Smiljana, zamilovaná do chudobného Rajka, věnuje mu proti vůli svého otce, hrdého selského bohatce, lásku a oddanost svou nejen co milenka, ale i co žena. Přes následky toho nedopouští její otec jejímu provdání za Rajka, nýbrž zaslíbí ji ničeho netušícímu Jurišovi, synu rovněž bohatého rolníka. Tchýně rolníkova Jelača osnuje dlouho pomstu a čeho nemohla dosíci na otci, provésti chce na synu. Znajíc poměr i tajemství Smiljany, nutí ji hrozbami, že vše uvede na veřejnost, aby přijala ruku Jurišovu; spolu však podněcuje Rajka proti Smiljaně, namlouvajíc mu, že z dobré vůle podává ruku Jurisovi. Konflikt rozřeší se na cestě z kostela. Juriša vede svou chvějící se nevěstu z kostela, tu vstoupí jim do cesty Rajko, rozlícen strhne Smiljaně věnec z hlavy a potupí ji přede všemi vesničany. Dívka nemohouc se vyprostit z náruče Jurišovy, zabije jeho i sebe, Rajko zšílí a Jelača k dovršení effektu zapálí statek otce Jurišova. Toť stručný obsah truchlohry, dle něhož může čtenář utvořit si úsudek o celku.

K závěrku spomeneme jednoho ještě díla, jímž zanáší se klub architektů a inženýrů v Záhřebě. Jest to velký slovník technologického názvosloví, jenž vyjíti má as v 14 sešitech. *J. J. T.*

Rozmanitosti.

Josef Jurčič.

„Kdyby byl synem některého velkého národa jako francouzského, německého neb ruského, bylo by jmeno jeho světoslavné jako Auerbacha, Turgeněva, Gončarova neb Dostojevského, a jeho umělecké výtvory byly by již dávno přeloženy snad do všech jazyků evropských. Avšak zesnulý Jurčič byl skromný muž a spokojen tím, že platně sloužil svému malému národu. Kdy již po nás všech zde shromážděných nebude ani sledu ani památky, kdy již všichni budeme prach a popel, bude vděčný národ slovinský se zálibou a potěchou probírati se v duševních plodech Jurčičových.“ Těmi výmluvnými slovy líčil slovinský vlastenec dr. Val. Zarnik nad rakví u otevřeného rovu tisícům shromážděného národa literární význam předčasně zesnulého slovinského pěvce, novellisty a žurnalisty, Josipa Jurčiče, když 5. května kladen byl k věčnému odpočinku do černé země na hřbitově sv. Krištofa nad Lublaní. V tisíce očích třpytily se slzy při pohledu na rakev s ostatky mileného pěvce a bojovníka za práva národní, na bujně kvetoucí vůkol přírodu a na zelené kolkolem vystupující vrchy, barvené červánkem zapadajícího slunce, opěvané to Doleňsko Jurčičovo.

Jurčič narodil se 4. února 1844 na Muljavě pod Krkou v Dolní Krajině. Již vypravování jeho starého děda o bojích s Turky, okupaci francouzské, o vilách a čarovných příhodách jakož i krásná příroda krajinská probouzely záhy v mladistvém Jurčičovi obrazotvornost a touhu podati opět, co cítí a co jím prochvívá. R. 1857 vstoupil Jurčič na gymnasium v Lublani, kdež o rok později přijat byl na biskupský ústav Aloisianum za bezplatného chovance. Zvláštní pozornost věnoval mladému žáku starý prefekt Jiří Grabnar, jenž sám byl básníkem v době mládí a osobně se znával s králem pěvců slovinských, Preširnem. Přičiněním Grabnara přiveden byl Jurčič k poznání, že slovinský spisovatel má se učiti jazyku a tříbiti jazyk spisovný z úst národa a nikoliv dle vůle své neb libůstky. Nemalý účinek v tom směru měly na mladého žáka zejmena pojednání Levstikovo: „Napake slovenskega jezika“ (vady slovinského jazyka) a dále spisy Levstikovy: „Martin Krpan“ a „Od Litije do Čateža.“ Díla ta byla mu pokynem k studiu národního života a jazyka. V slovinštině šířil se do té doby jakýsi romanticko-barokní spůsob psaní, plný ozdůbek, avšak nepřirozených a cizích, za nímž skrývala se duševní chudoba a prázdnota. Hlavním stoupencem směru toho byl Ivan Vesel Koseski, hlavním odpůrcem a hlasatelem směru národního Frant. Levstik, jemuž také, především pak stoupenci jeho Jurčičovi, podařilo se uvésti jazyk na zdravý přirozený základ.

Jurčič pokusil se psáti povídky již co gymnasista a to s prospěchem. První práce jeho, již napsal co sedmnáctiletý jinoch a kterou přinesly roku 1861 Bleiweisovy „Novice“ pod pseudonymem J. Javojšček, byly povídky, jež mu vyprávěl osmdesátiletý děd. Povídka jeho „Jurij Kozjak“, jíž r. 1864 cenou poctil a v mnoha tisících výtiscích vydal spolek sv. Mohora v Celovci, svědčí, jaký vliv měly na něho té doby romány Waltera Scotta. Spis ten získal mu přátelství

vlastence a spisovatele slovinského, Ant. Janežiče, tehda tajemníka spolku sv. Mohora a redaktora „Slovenského Glasnika". Povzbuzen od Janežiče napsal pak co septimán povídky: „Jesenska noč med slovenskimi polharji" a „Domen", podnes chvalně známé a čtené. V „Glasniku" Janežičově vyšly pak té doby povídky Jurčičovy: „Tihotapec", „Verban Smukova ženitev," „Klašterski Zolnir", „Doktor Karbonarius" a některé menší.

Až dotud vedl Jurčič život bez starosti o vezdejší potřeby, v biskupském Aloisiu měl vše, čeho k životu potřeboval. Avšak ukončiv septimu musil se rozhodnouti pro příští stav. Kdyby se byl rozhodl pro bohosloví, měl bezstarostný život na dále; avšak s povahou Jurčičovou se to nesrovnávalo. Opustil Aloisium a studoval oktavu na své útraty živě se z toho, co mu Janežič měsíčně posílal. S dvěma spolužáky, Celestinem a Marnem, chtěl založit co oktaván „Slovenskou Vilu", periodický list, jenž přinášeti měl původní povídky, novely, balady, romány a básně. Avšak již první sešit spojen byl pro něho s takovými nesnázemi, že od dalšího vydávání upustil. Vynikajícími prácemi ve vydaném sešitu byly jeho balady a povídka: „Dva prijatelja." Složiv r. 1865 maturitní zkoušku odebral se do Vídně, aby věnoval se na tamní universitě studiu klassické filologie. Zde nastaly pro Jurčiče trapné doby. Studoval s velkými překážkami a o hladu. Avšak že při všem tom neklesl duchem, svědčí velká jeho práce literární: „Deseti brat." Jest to první román slovinský, dílo, jež platí za jeden z nejlepších plodů slovinského písemnictví. —

Ve Vídni spřátelil se Jurčič s básníkem Stritarem, avšak také jejich snaha vydávati zde belletristický list pro všechny Slovince nesetkala se s úspěchem. Z pobytu jeho ve Vídni pochází ještě jeho oblíbená povídka „Sosedov sin" a počátek románu „Cvet in sad," který teprve o deset let později dokončil.

Mladý ohnivý muž pociťoval však v sobě jinou touhu než vykládati s kathedry Demosthena a Cicerona. Národ jeho vedl tuhý boj za svou existenci a což bylo tudíž přirozenější, než že přijal i v boji tom účastenství. R. 1868 odebral se do Mariboru, aby s neohroženým Ant. Tomšičem vydával tam „Slovenski Narod". R. 1870 vrátil se však zpět na krátko do Vídně, kdež nějaký čas pomáhal Stritarovi při založení belletristického listu „Zvon". Za několik měsíců opustil opět Vídeň a k vyzvání chorvátského vlastence Ivana Vončiny odebral se do Sisku, kdež chorvátská národní strana vydávala proti maďaronské vládě za bana Raucha dva časopisy, jeden chorvátský, „Zatočnik" a druhý německý „Südslavische Correspondenz." Jurčič stal se spolupracovníkem tohoto listu, kterýž pak i za choroby Prause sám redigoval.

Povinnost volala ho však zpět na Slovinsko. Dne 24. května 1871 zemřel v Mariboru Ivan Tomšič a štyřští vlastenci nalehali na Jurčiče, aby převzal redakci „Slovenského Narodu". Učinil tak. „Slovenski Narod" prospíval neobyčejně za jeho redakce a přes více méně zjevnou nepřízeň starší strany stal se prvním bojovníkem za práva národní. Přes zlobu nepřátel Jurčič vysoko povznesl trojbarevný prapor národní, tak že daleko jest viděn a národ k němu se hlásí a kolem něho seřaďuje v šik nejen z utěšených niv jižního Štyrska, Krajiny a Korutan,

ale i z Přímoří a Terstu. Na podzim r. 1872 přesídlil se Jurčič se „Slovenským Narodem“ z Mariboru do Lublaně, přirozeného to střediště slovinského národa, kdež změněn v denník. Jurčič redigoval jej s veškerou péčí a obětavostí až do svého skonání. Směr listu byl rázný, což nejednou vadilo uspavací a konejšivé politice starší strany, národní a slovanský. Šířil uvědomění nejen slovinské, hájil nejen myšlenku sjednocení rozštěpených částí slovinského národa, ale horoval i pro sblížení s Chorváty a s písemnictvím chorvátským a mocně probouzel v lidu slovinském vědomí slovanské.

Ovšem inter arma silent Musae. Jurčič byl nucen nejednou a to na dlouhé měsíce ba i na leta odkládat péro básníka a novellisty; přes to však je neodložil, nýbrž chápal se ho s vřelostí vždy znovu, kdykoliv za neustálých zápasů naskytly se mu chvíle oddechu. Po delší přestávce vystoupil r. 1873 v „Slov. Nar.“ s novým, avšak méně zdařilým románem „Ivan Erazem Tatenbah“. Trvalé ceny mají i jeho feuilletony v témž listu uveřejněné. R. 1876 založil „Slovensku knjižnicu“ (knihovnu), kde vyšly tři jeho původní romány „Doktor Zober“, „Mej dvema stoloma“ a r. 1878 před desíti lety započatý „Cvet in sad“. V téže sbírce vyšla naposled jeho tragedie „Tugomer“.

V posledních letech svého života rozvíjel Jurčič neobyčejnou činnost a přese všechny rozčilující boje jevil neobyčejný klid. V pozůstalosti jeho nalezají se některé nedokončené spisy, zejmena studie k veselohře „Olikani Slovenec“ a k tendenčnímu románu „Nemški naselenec“, materialie k románu „Baron Paravič“ a pověsti „Ciril in Metod“. Tyto poslednější jsou z dvou třetin hotovy. Při vší své mnoholeté a velmi plodné činnosti nedospěl ještě zesnulý k vrcholu své spisovatelské činnosti. Kdo s ním důvěrně obcovali, dotvrzují, že největší jeho záměry, od nichž tak mnoho si sliboval, klesly se slovinským pisatelem v hrob.

Jurčič byl již v podzimu roku 1879 postižen těžkou chorobou, z kteréž více se nezotavil, ačkoliv byl činným do posledního dechnutí. V chorobě své zasazoval se a dosáhl toho, že místo vycházejícího ve Vídni „Zvonu“ založen v Lublani „Ljjublanski Zvon“. Když letos z jara znovu se dostavivší beznadějná choroba odnímala mu sil tělesných, byl duch jeho ještě tak zdravý, že s rozmarem psal na svém románu Rokovnjači. Poslední článek do „Slov. Nar.“ psal ještě tři dni před smrtí. Zemřel dne 3. května.

Památku Josefa Jurčiče oslaviti hodlají slovinští vlastenci zbudováním pomníku zesnulému, zasazením pamětní desky na rodném domě a uspořádáním úplného a skvělého vydání jeho spisů. *J. J. T.*

Výstava sbírek Prževalského v Petrohradě.

Dne 16. dubna otevřena byla ve velkém sále akademie nauk výstava sbírek, jež přivezl slovútný cestovatel ruský Prževalskij ze svých cest v střední Asii a kteréž vesměs akademii věnoval. Rozsáhlý sál akademie podobá se, jak z Petrohradu se nám píše, velkolepému museu s více než 5000 předměty z oboru zoologie, mezi nimiž nalézá se mnoho nových, poprvé objevených druhů. Nemalá část předmětů záleží

z pěkně zpracovaných kožešin a vycpaných ssavců a ptáků. Z každého druhu jest nejméně jedno zvíře vycpáno a z ostatních jsou tu buď kostry neb kožešiny. Velké mapy Asie znázorňují vědecké cesty Prževalského a možno si dle nich učinit pojem o rozsáhlých podnicích neohroženého cestovatele.

První cesta, kterou Prževalskij jen se skromnými prostředky podnikl, trvala od srpna 1870, kdy s poručíkem Pylcovem z Pekingu vytrhl, do leta 1873. Prževalskij urazil 11.000 verst a přišel přes Kuku Nor do severního Tibetu a až k hornímu toku Modré řeky. Sbírky, jež Prževalskij tehdá přinesl, byly z rozkazu carova za 10.000 rublů zakoupeny a museu akademie věnovány. Na druhou cestu obdržel od cara 25.000 r. podpory. Cesta, kterou s Eklonem podnikl, trvala půl druhého roku v letech 1876 a 1877. Prževalskij dospěl tehdá až k neznámému v Evropě do té doby jezeru Lob Norskému.

Po svém návratu věnoval veškeré sbírky akademii. Po dvouměsíčném odpočinku v Kuldže vydal se Prževalskij znovu na cestu, uraziv však tisíc verst, byl nemocí nucen vrátiti se na pohraniční stanici Zaisanu. Ztráviv zde leto ku svému zotavení, vydal se v lednu 1879 na třetí cestu, na kterou věnoval mu car 20.000 r. Prošed Džungarii, poušť Chami, Zaidam, Kuku Nor, severní Tibet a proskoumav horní tok Žluté řeky, byl Číňany donucen se navrátit. Přišel zpět přes Kjachtu.

Vedle tigra z Lob Noru a nového druhu medvědů s dlouhými drápy, nacházejících se v Tibetu ve výši 14—16.000 stop nad mořem, jest nejpěknějším předmětem výstavy tak zvaný Equus Prževalskii, první a jediný dosud exemplář skutečně divokého koně. Jest to pěkný štíhlý komoň žlutavé barvy s ohonem na způsob osla. Mimo to vynikají sbírky divokými velbloudy, divokými ovcemi a divokými osly a yaky čili hrochtavými voly, jež velkostí a silou předčí naše domácí. Tito poslední žijí na vysokých horských pastvinách v Tibetu ve velkých stádech. Též ostatní menší ssavci, králíci, skákaví zajíci, krtci, ježci jsou charakterističtí pro zvířenu střední Asie, kterou Prževalskij poprvé Evropě odhalil. Zvláštní jest i sbírka ptáků, ryb, plazů, brouků, hmyzu a pod.

Výnos sbírek věnován bude fondu při museu akademie, jenž dle slovútného cestovatele zváti se bude fondem Prževalského.

Listárna redakce.

Panu *A. Sm.* v *Z.* Zaslané básně „Elegie“, „Ty nesmíš ....“ a „S konturami hříchu“ nehodí se k uveřejnění.

Panu *Frant. Svobodovi.* Ze zaslaných prací „jitro“, „Po bouři“, „U potoka“ a „Večer“ nehodí se žádná. Pošlete jiné.

Panu *J. Kr.* v *Hr. Kr.* Mdlý odlesk poesie Vrchlického.

Oprava.

V předešlém sešitě vysázeno omylem „pokračování“ za článkem „Listy z Palestýny a Syrie,“ kterýž v sešitě onom již dokončen jest, jakož tam pod nadpisem článku správně bylo vyznačeno.

